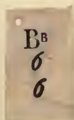

43
1 H
13

B B
6
6

PYMANDER MERCVRII TRISMEGISTI

Cum Commento

FRATRIS HANNIBALIS ROSSELI
CALABRI, ORDINIS MINORVM REGVLARIS
*obseruantiæ, Theologiæ & Philosophiæ, ad
S. Bernardinum Cracouiæ
Professoris.*

Liber III. de ente, materia, forma, & rebus metaphysicis.

Cum licentia & Authoritate Illustriß. & Reuerendiß. Domini Hieronymi Bouij Episcopi Camerini, & in Regno Poloniæ Nuntij Apostolici.

Cumq; Gratia & Priuilegio Sacræ Cæsareæ M. & Sereniss. Regis Poloniæ.

CRACOVIAE.
In Officina Typographica Lazari: Anno
M. D. LXXXVI.

Auxilio Clar: viri D. Sebastiani Montelupi Florentini.

SERENISSIMO

FRANCISCO MEDICES MAGNO TVSCORVM DVCI,

Domino Domino clementissimo

F. HANNIBAL ROSSELI CALABER, Ordinis Minorum de obseruantia, Cracouiæ ad S. Bernardinum Philos. & Theol. Professor:

OMNE FELICITATIS GENVS A DOMINO IESV.

ON EST APVD ME DVBIVM clementissimè Francisce, Tuscorum magne Dux, semperq; Catholicæ fidei acerrime defensor, Serenitatem tuam optimè nosse ea, quæ ab antiquis sapientiæ cultoribus, de iustitia dicta sunt: nec tantùm nosse, sed etiam in subditorum regimine, in serie quoq; Christianæ vitæ regendæ, apertissimis atq; efficacissimis operibus comprobare. Illi planè intellexerunt iustitiam, vitijs hominum offensam, à rebus humanis abesse, in cœlumq; migrasse: voluerunt enim per quasdam ambages docere, quid sit iustè viuere. Postquam enim Saturnus à filio pulsus est, arma Iouis fugiens, deseruit properè terras iustissima virgo. Ex hoc ille malum virus serpentibus addidit atris, prædariq; lupos iussit. Tum belli rabies, & amor successit habendi. Verùm quia Deus diues est in misericordia, & parens indulgentissimus, filium suum vnigenitum, misit nobis de cœlo, qui fugatam iustitiam reduceret, rediretq; species illius aurei temporis, nempè vnici Dei pia, & religiosa cultura. Hæc autem cultura clementissimè Francisce, quàmuis omnes virtutes simul complectatur; duæ tamen sunt omniũ principales, pietas, & æquitas: quæ tanquam venæ sunt huius piæ sanctæq; Christianæ religionis. Por-

nis. Porrò, pietas est Dei cultus, cuius summa est, vt eum colas. proinde ignorare iustitiam conuincitur, qui religionem Dei non tenet. Quomodo enim ipsam poteſt tenere, qui vnde oriatur, ignorat? Altera pars iustitiæ vocatur æquitas, nempe æqualitas. Deus enim omnes homines pares esse voluit: eandem conditionem viuendi omnibus imposuit: omnes ad sapientiam genuit: omnibus immortalitatem spopondit. Qui ergo dispares multis gradibus homines habuerunt, iustitiam nequaquam tenere potuerunt. Rectè ergo dictum est à Philosopho 1. Met: Iustitiam esse virtutem, qua singuli sua, secundùm leges possident. Et lib. 6. Ethic: vocat iustitiam præclarissimam virtutum. siquidem iustitia est splendor magnus, ex quo viri boni nominantur. Sanè ex iustitia, innocentia oritur amicitia, concordia, pietas, religio, humanitas, quæ bonum hominem reddunt. Reuera, iustitia nihil alienum vendicat, propriam negligit vtilitatem, vt seruet communem vtilitatem. Narrat Valerius Maximus lib. 6. titulo de iustitia illud insigne iustitiæ exemplum: Zeleucus vrbe Locrensium à se salutaribus, atq; vtilissimis legibus munita, cùm filius adulterij crimine damnatus, secundùm ius ab ipso constitutum, vtroq; oculo carere deberet: ac tota ciuitas in honorem patris, necessitatem pœnæ adolescentulo remitteret: aliquandiu repugnauit. Ad vltimũ precibus populi euictus: suo priùs, deinde filij oculo eruto, vsum vtriq; videndi reliquit. Atq; ita admirabili temperamento, se inter misericordem patrem, & iustum legislatorem exhibuit. Cambises præterea inusitatæ seueritatis exemplum ostendit, nequissimi cuiusdam iudicis, ex corpore pellem detractam, sellæ intendit, in eaq; filium eius iudicaturum considere iussit. Profectò Rex ille Barbarus, atroci, ac noua pœna iudicis, ne quis postea corrumpi iudex possit prouidit. Scriptura diuina apertissimum, omniumq; efficacissimum iustitiæ exemplum ob oculos posuit: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, inquit, iustitia & pax osculatæ sunt, vtiq; in domino nostro Iesu, qui pro iustitia tuenda, opprobrium pertulit Crucis, & ignominiosissimæ mortis supplicium, quod nostris debebatur excessibus: In quacunq; (inquit) hora comederis, morte morieris: lata erat sententia mortis, quam agnus innocens suscipiens, aditum nobis vitæ inuenit. Quamobrem & iustissimus Rex meritò appellatur, & regnum cuius nõ est finis, est consecutus. Diligite ergo iustitiam, qui iudicatis terram; nam in alto quodam secessu iustitia locata, videt exploratque

que omnia, non tam suas vtilitates, quàm publica emolumenta rimatur. Ea quippè non est factura alteri, quod sibi fieri nolit: nec quod sibi fieri velit, alteri negatura: in quibus certè plenus, atq; integer consistit iustitiæ status. Et reuera, vt dicit sapiens Sap:1.Iustitia perpetua est & immortalis: iniustitia autem mortis acquisitio.Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias & iniurias,& contumelias ac diuersos dolos: sicut legimus Regnum Chaldæorum translatum esse in Persicum, & Persicum in Græcorum,Græcorum verò in regnum Romanorum. Et quid putas clementissime Francisce esse iustitiam Christianorũ? Profectò nihil aliud,quàm non peccare: non peccare enim est, præcepta legis seruare.Præceptorum legis obseruatio duplici genere obseruationis custoditur: vt nihil eorum quæ prohibentur,facias:& cuncta quæ iubentur impleas. Sanè, sapienti & iusto homini totus mundus diuitiarum est: quippè qui communia pro suis habet,& sua pro communibus, sibiq; nec parcit nec alteri,& occulta sua latere non patitur. Etenim vbi prudentia, ibi sæpè & malitia:vbi fortitudo,ibi iracundia: vbi temperantia,ibi impatientia,plerumq; autem alia vitia:vbi autem iustitia est, ibi concordia est cæterarum virtutum.Summum ergo bonum in rebus est, iustitiam colere,ac vnicuiq; sua iura seruare: obtemperare enim iustitiæ,summa libertas. Iustitia principis,pax est populorum,patriæ defensio, immunitas plebis, munimentum gentis, cura languentium, gaudium hominum, temperies aëris, serenitas maris, terræ fœcunditas,solatium pauperum, spes futuræ beatitudinis. Iustitia est animi libertas,quæ hominem efficit admirandum, suspiciendum omnibus:deniq; optimum animalium, dum iustitia vtitur:pessimum verò animalium,à iustitia separatum. Benè ergo dixit philosophus secundo Topic: Iustitiam regentis subditis vtiliorem,quàm temporis fertilitatem esse;quod enim iustè fit,sapienter fit: quod verò iniustè, nequiter atq; improbè. Melior est ergo iustitia quàm fortitudo; nam si omnes essent iusti,non esset vtilis fortitudo. Narrat Plutarchus,Agesilaum cùm de fortitudine & iustitia rogaretur,vtra esset melior,respondisse:Nihil fortitudine indigemus(inquit) si iusti simus. Melior est iustitia,quàm opes multæ,quia iustitia à morte liberat, quod opes efficere nequeunt. Recitat Cicero in officiis præclarum illud Platonis, scientiam,quæ est remota à iustitia, calliditatem potiùs quàm scientiam appellandam. Melior ergo iustitia quàm scientia,& me-

lior quàm prudentia; quia iustitia sine prudentia multùm poterit: sine iustitia verò nihil valebit prudentia. Quapropter non ineptè ab eodem Authore iustitia appellatur perpetuæ commendationis,& famæ fundamentum:sine qua nihil potest esse laudabile, nihil honestum,nihil præstabilius,deniq; nihil potentius atque validius. Hæc enim in Noë mergi non potuit, nec in Abraham comburi,in Isaac non est oppressa,nec fracta in Iacob,in Ioseph verò alligari,sed vinci non potuit,in Moyse mare pertransiit sicco vestigio, in Iosue solem firmauit, in Dauid persecutiones euicit, in Elia infideles necauit, in Prophetis labores terminauit, in Christo fortem armatum spoliauit,in Apostolis de Tyrannis triumphauit, in Martyribus mundum superauit,in Confessoribus stolam iucunditatis accepit, in virginibus seipsam vicit. O admirabilis Iustitia, virgo ex Ioue nata, castaq; venerandaq; omnibus cœlicolis,qui Olympũ inhabitant: per te reges regnant, per te principes imperant,& potentes recta iudicant.Quid enim absq; te sunt regna,nisi aperta latrocinia?Diligite ergo iustitiam, qui iudicatis terram: si verè vtiq; iustitiam loquimini,rectè iudicate filij hominum.Hæc in Daniele obturauit ora leonum,in tribus illis pueris extinxit impetum ignis,in bello castra euertit exterorum. Deniq;,vt semel concludam, iustitia à morte vinci non potest, nec à dæmone superari; quinimò & dæmones compescit & frenat,mortem verò premit & fugat. Suscipite ergo iustitiam, qui iudicatis terram, eamq; in domicilio cordis vestri collocate. Estote æqui atq; boni, & sequetur vos sua sponte iustitia, quam quæritis. Cùm ergo hæc ita se habeant, clementissime Domine, & apud me cogitarem & relegerem auos, proauos, abauos,atauos, Celsitudinis tuæ,summosq; Pontifices,ex nobilissima atque antiquissima familia Medices exortos;in mentem venit,eam perpetuò iustitiam coluisse, iustorumq; familiam appellari posse. Et vt de pluribus taceam ,illud vnum tacendum non puto, insignia opera Serenissimi patris tui, qui abolitam fugatamq. iustitiam reduxit,ita, vt suis temporibus species aliqua illius aurei seculi refulserit. Quis enim ea tempestate, atq; ætate iustissimi principis,aliquid agere contra fas,contra iustitiam, contra leges,contra bonos mores, audebat impunè? Et quia indefessè iustitiam coluit,à iustitia seruatus est, ex innumeris periculis ereptus, immortalitate apud homines donatus,deniq. cœlo redditus. Et reuera,vt dicit Xenophon ex Cyri Regis sententia: Nemo decenter im-

ter imperare poteſt, qui ſubditis melior non eſt: nulliq́. dandus eſt Magiſtratus, cuius vita non ſit ſanctior magiſtratu. Hæc autem cùm in Celſitudine tua, vti, vt non degenere filio tam iuſti, & magni Ducis, ampliſsimè, atq; cumulatiſsimè inueniantur; ingentes Deo gratias agimus, qui noſtris temporibus, tàm magnum, tamq́; iuſtum, atq; Catholicum Ducem nobis dederit, in laudem bonorum, vindictam verò malefactorum. Cuius profectò præclaras tum animi, tùm corporis dotes, prudentiam, iuſtitiam, pietatem, comitatem, manſuetudinem, conſtantiam, patientiam, rectumq́; iudicium, temperantiam, & quæ ſunt generis eiuſdem, quibus nihil ſuauius, nihil candidius inueniri poteſt, attollerem quidem encomiis, niſi Dux nobiliſsime, atq; clementiſsime, non ignorarem, quàm celſitudo tua abhorreat ab huiuſmodi genere dicendi. Quamobrem à tuarum laudum, ac clariſsimarum actionum præconio, abſtinere, conſultius eſſe duxi. Cùm illæ eiuſmodi ſint perſpectæ, exploratæ, atq; illuſtres, vt nihil addi poſſe videatur. Proinde illa miſſa faciens, tuam Celſitudinem obſecro, & ex animo, quoâd fieri poteſt, oro, vt hoc tenue Mercurij munus, haud grauetur animo (vt aſſolet eiuſmodi omnia) grato & benigno ſuſcipere, boniq́; conſulere, nõ tam ipſum donum, quod indignum eſſe fateor, tàm magno, & humano Duce, vt illius nominis auſpicio in lucem prodierit; quàm animum donantis: qui propenſus eſt ad gratificandum eidem, ſi facultas mihi par eſſet. Id etenim ſi facere non recuſauerit Celſitudo tua, rem cùmprimis gratam faciet, ac me ſibi eo nomine deuincet, arctiſsimèque impellet, vt perpetuis, dum ſpiritus hos reget artus, meis precationibus, ſalutem illius Deo opt: Max: cõmendem. DEVS autem noſter Dominus IESVS CHRISTVS, Rex pacis, & Rex Iuſtitiæ, à quo omnis felicitas Chriſtiana proficiſcitur, ſit ſemper cum Sereniſsimo & Maximo Tuſcorum Duce, Amen.

Cracouiæ ex Monaſterio Ordinis Minorum Regularis obſeruantiæ S. Bernardini 5. Kal: Ianuarij 1586.

Catalogus

Catalogus Tractatuum, qui in hoc tertio libro continentur.

PYMANDER MERCVRII TRISMEGISTI.

Cum commento

F. HANNIBALIS ROSSELI CALABRI,
Ordinis Minorum Regularis obseruantiæ.

DE HOMINIS CREATIONE.

TEXTVS MERCVRII TRISMEGISTI.

T pater omnium intellectus, vita & fulgor existens, hominem sibi similem procreauit, atque ei tanquam filio suo congratulatus est; pulcher enim erat, patrisque sui ferebat imaginem. Deus enim reuera propria forma nimium delectatus, opera eius omnia vsui concessit humano. homo autem cùm considerasset in patre suo rerum omnium procreationem, ipse quoque fabricare voluit: vnde à contemplatione patris, ad sphæram generationis delapsus est. Cumque omnium in se haberet potestatem, opificia septem gubernatorum animaduertit.

Commentum primum.

OMO OMNIVM ANIMALIVM SAPIentissimus est creatus, qui posset res considerare, & scientiam, ac prudentiam capere ex omnibus: & rectè quidē, quoniam omnium dominus est institutus. Quamobrem præclarè dictum est à Pythagora, teste Iamblicho, quòd ad cognoscendum, & intelligendum omnis homo factus est a Deo. Propterea Plato in Phædro, hominem dicit esse possessionem deorum, quippe, qui ad illius cognitionem habendam conditus sit. Et 10. de legibus, Vile mancipium esse non potest, quod sibi in peculium suum ascripsit dominus. Vnde apud antiquos legimus, sub fabulæ quidem figmento, quòd Prometheus rationalis gubernator, ex officina Vulcani, & Mineruæ artificiosam

Pythagoras.
Plato.
Prometheus.

ſapientiam ſurripiens homini dederit, atque ex hac diuini muneris largitione, homo cum ſuperis cognationem contraxit, ob quam veneratus eſt deum, antequam loqueretur, vel artes aliquas exerceret.

Plato. Proinde Plato in Prothagora ait: Solus ex omnibus animantibus, homo diuinæ ſortis particeps effectus eſt principio: ſolus ob hanc cognationem deos eſſe putauit.

Iamblichus. Idcirco Iamblichus de myſterijs ait, quòd ante omnẽ rationis vſũ nobis inſita eſt deorum notio; imò tactus quidã diuinitatis melior, quàm notitia, ex quo incitatur naturalis appetitus boni, & ratiocinatio, atque iudicium. Intellectus ſiquidem diuinus dat eſſe animæ, per intelligere ſuum eſſentiale: ergo eſſe animæ eſt quoddam intelligere, ſcilicet deum, vnde dependet.

Abdala. Abdala Barbarus, & Saracenus, cùm à ſuis interrogaretur, quid in hac quaſi mundana ſcena maximè putaret admirabile: hominem, non barbarè, ſed ſcienter reſpondit, omnem planè admirationis captum excedere. hic profectò tam eximius, tam auguſtis, tamque felicibus pernoſcitur productus auſpicijs,

Proteus. Chamæleon. vt Proteus, aut Chamæleon deſultoria quadam poteſtate ſeſe in quiduis ſubinde transformet; poteſt enim effici quod optat, & eſſe, quod vult. Cùm enim inter diuina, & bruta ſit medius, ad quam voluerit iſtorum naturam vertitur: hoc certè brutis non contingit: nec tales ſunt angelici ſpiritus, qui poſt illorum confirmationem ſeu obſtinationem id fuerunt, quod perpetuò futuri ſunt.

Homo poteſt eſſe omnia. Homines autem naſcentes, omnia & omnifaria ſemina & omnigenæ vitæ ſemina à Deo patre acceperunt; quo fit, vt quæ quiſque excoluerit, illorũ fructus recipiat. Quis nõ admirabitur hunc Chamæleonta noſtrũ?

Aſclepius. quem non immeritò Aſclepius Athenienſis verſipellis huius & ſeipſam transformantis naturæ argumento per Proteum in myſterijs ſignari aſſeruit.

Euantes. idcirco Euantes Perſa ait, non eſſe homini ſuam nullam figuram, & natiuam imaginem; ſed eſſe illi extrarias multas, atque aduentitias.

Textus exponitur. Cùm igitur hæc ita ſe habeant, rectè à ſapientiſſimo Mercurio, & creatio, & natura hominis ob oculos ponitur: & vide quàm congruo, & optimo ordine: nam quemadmodum hominis creatio omnium planè vltima extitit; ita profectò poſt diui Pymandri, eiuſq; lucidiſſimi verbi, ac ſancti ſpiritus ſanctiſſima myſteria, poſt angelorum ordinatiſſimam politiam, denique poſt ſitum, ordinemq; diſtributum elementorum, ad hominis creationem enucleandam ritè, ordinatèq; deſcendit:

Pater Deus. Pater, *inquit*, omnium intellectus, *ſcilicet, diuinus*, vita, & fulgor, *de quibus locuti ſumus in primo Pymandri, quomodo ſcilicet Deus ſit vita, & lux*:

Similitudo. hominem ſibi ſimilẽ procreauit: *quæ profectò ſimilitudo in natura ſpirituali, non autem corporalis conformitate conſiſtit: Deus enim ſpiritus eſt, & omnis prorſus corporeæ molis conditione vacuus. De qua quidem ſimilitudine poſtea nobis erit diſſerendum.*

Filius. atque ei, tanquam filio congratulatus eſt. *Quare?* quia pulcher erat: *Et vnde pulcher?* quia patris ſui gerebat imaginem.

Vera hominis pulchritudo. *Vera igitur hominis pulchritudo, qua ſuo gratificatur opifici, ex illius dependet imagine. hac Deus delectatur: hanc diligit: huius gratia nos vult, tuetur, & ſibi coniungit. Bonus pater, eſt noſter Pymander, qui non modò ſua, ſed etiam ſeipſum homini cõmunicauit.*

Homo dicitur filius Dei. Deus enim reuera propria forma nimium delectatus, opera eius omnia vſui conceſsit humano. *Profectò hæc eſt vera filij conditio, quando & paternæ efficitur conſors naturæ, & bonorum illius omnium hæres eſt inſtitutus. Congruum eſſe iudico alias Mercurij ſententias adducere, quæ ſparſim ſuis in dialogis habentur, quæque huic propoſito maximè deſeruiunt.*

Deus eſt pater noſter venerandus. *In hymno iſtius primi dialogi, Deum, patrem appellat.* Ipſe, *inquit*, pater es venerandus. *Et dialogo 2. duobus nominibus Deum vocat, bonum, & patrem:* Vna, *inquit*, Dei natura, ipſum ſcilicet bonum: altera Dei appellatio, pater eſt: ob eã cauſam, quòd omnia gignit: patris enim officium eſt generare. Quapropter præſtans id in vita cenſetur ſtudium, atque pium apud ſapientes, procreatio liberorũ. *Et dialogo 5.* congruo Deum nomine, *ait*, patrem vocato, patremq; eſſe proprium eius opus exiſtimato. Quòd ſi me quiddam auda-

audacius proferre coegeris, huius essentiam esse dicam, concipere, ac facere singula. Ipse namque est omne quodcunque genitum: ipse omne quod nunquam genitum. Mens quidem intelligens, pater fabricans, Deus efficiens bonum, bona faciens omnia. *Et dialogo* 8. Pater autem ille, *inquit*, suiipsius sempiternus. At verò mundus à patre semper viuens: homo verò ad imaginem mundi genitus secundùm patris voluntatem sese habens, præter cætera terrena viuentia, non modò cum secundo Deo, *id est mundo*, cognationem habet; verùmetiam intelligentiam primi. Secundum planè Deum, vtpote corporalem, sensu comprehendit. Ad primum verò Deum, vt incorpoream, bonamq; mentem, mente consurgit. *Itaq; homo duplicem gestat imaginem, Dei scilicet, & mundi; quia nimirum ex duplici constat natura: corporea scilicet, atque incorporea: proinde corpore quidem mundo, mente verò, patri deseruit opifici. Et dialogo* 9. Deus omnium author est, efficiens autem omnia sibiipsi consimilia reddit. Ipse profectò, non vt quibusdam videtur, sensu menteq; captus est; illi enim miseria presi perperam obloquuntur: quæcunq; sunt ô Æsculapi, in Deo simul atq; à Deo dependentia, partim per corpus agentia, partim mouentia per essentiam animæ, alia per spiritum viuificantia, alia verò receptacula defunctorum; intellectio enim Dei cuncta semper mouet. *Et dialogo* 10. *Tribus nominibus Deum nominat:* Deus, *inquit*, & pater, & bonum, ô Tati, naturam eandem, imò eundem actum habent: huius actus voluntas est, huius essentia velle cuncta subsistere. Quid est Deus, & pater, & bonum, nisi ipsum esse horum omnium, nondum existentium? Quin etiam existentia ipsa horum sunt, id Deus, id pater, id bonum, cui nihil aliud ex omnibus applicatur. Mundus ac Sol eorum quæ sunt, secundùm participationem pater; non tamen viuentibus, vitæ bonitatisq; causa: Deus igitur, & pater, & bonum est, eo ipso, quòd omnia est. Tria igitur sunt hæc, Deus pater, bonum, & mundus, & homo: mundum Deus habet: mundus hominem. Mundus Dei filius, homo genitura mundi; neque enim ignorat Deus hominem; sed curam eius habet, ab eoq; cognosci se vult. hæc vnica salus hominis, cognitio Dei: hæc ad olympum ascensio. *Quam ob causam homo est animal diuinũ, cum dijs cœlestibus, non cum brutis comparandus.* Quinimò si audendum est verum fateri, homo verus, vel cœlicolis est præstantior, vel saltem pari sorte potitur. Etenim quicunque cœlitum descendit ad terram, cœli limitem deserit: homo autem ascendit in cœlum, illud metitur: tam ampla est humanæ naturæ potestas. Quamobrem audendum est dicere, hominem quidem terrenum Deum esse mortalem: Deum verò cœlestẽ, immortalẽ hominem. *Et dialogo* 12. Totus hic mundus, magnus Deus est, imago maioris, vnitus illi, patris ordinem voluntatemq; seruãs. *Quamobrem in hymno* 13. *dialogi gratias agit Deo, tanquam patri amantißimo:* Gratias habeo, *inquit*, tibi pater, actus omnium potestatum: gratias habeo tibi Deus, omnium potestas actuum: ô vita, totum quod est in me salua: ô lux, totum illumina: spiritus Deus: verbum tuum me agit, spiritifer opifex: tu solus es Deus. *Et* 14. *dialogo: vocat Deum patrem legitimum:* Dignum est intelligere, *inquit*, intelligendo mirari, admirando se beatum vocare, patrem legitimũ recognoscentem. Quid enim dulcius patre legitimo? Deum cognominato propter potentiam, factorem propter actum, patrem denique propter bonum. *Itaq; Deus vita, & lux, pater est mundi legitimus: & creando, & conseruando; hominũ verò, & sui participem efficiendo, atque illi omnia*

Patris officiũ.

Homo gestat duplicem imaginem.

Deus non est sensu & mente captus.

Sol dicitur pater.

Deus curat hominem.

Dignitas hominis.

Homo est Deus mortalis.

Pater legitimus est Deus.

Pater quot modis aliquis dicitur.

subiiciendo; interdum enim, pater, natura ac fœcunditate nominatur, quæ quidem nominis appellatio propriè suo conuenit verbo, sicuti in primo dictum est, vbi de imagine Dei disputaui, nobis autem per quandam naturæ cognationem, vtpotè qui effecti sumus diuinæ naturæ consortes: hæc autem cæteris appellatio, non est attribuenda animantibus. Aliquando pater nominatur, fidei propagatione, morumq́; imitatione, & is quidem modus est eorum peculiaris, qui piè, & fideliter Deum colunt. Nonnunquam pater dicitur officio, & authoritate: atque ita omnium est Deus pater legitimus, cuius interest omnia tueri, pascere, ac corrigere. Deus ergo est pater mundi, hominis verò præcipuè, naturæ affinitate, dominandi similitudine, pietatis affectu.

MERCVRIVS.

Mercurius.

Homo autem cùm consideraſſet in patre rerum omnium procreationem, ipſe quoque fabricare voluit. vnde à contemplatione patris, ad ſphæram generationis delapſus eſt. cumq́ue omnium in ſe haberet poteſtatem, opificiſ ſeptem gubernatorum animaduertit. hi autem humanæ mentis meditatione gaudentes, ſinguli eorum proprii ordinis hominem participem reddidêre. Qui poſtquam didicit horum eſſentiam, propriamq́ue naturam conſpexit, penetrare, atque reſcindere iam exoptabat ambitum circulorum, vimq́ue gubernatoris præſidentis igni comprehendere.

Commentum II.

Homo diuini operis contemplator.

OMO rationis particeps effectus, patris sui opera suspiciens, admiransq́; patris sapientiam, potentiamq́;, quæ in rerum procreatione ostendebatur, gestiens & ipse patris æmulus esse, fabricare quoque voluit, magni opificij, quod ob oculos habebat, exemplo incitatus. Reuera, vt ipsemet Trismegistus ait dialogo

4. *4. homo factus est diuini operis contemplator:* Homo, *inquit,* effectus eſt diuini operis contemplator, quod profectò dum admiraretur, authorem eius agnouit. *contingit homini hæc facultas contemplandi, quòd omnigenæ sit naturæ, habeatq́; propemodum cum omnibus conueniendi commertium:* Multiformis enim, *ait Mercurius in Asclepio*, variaq́; eſt humani generis ſpecies, & ipſa à prædicto deſuper adueniens conſortio, omnium aliarum ſpecierum multas, & propè omnium per neceſsitatem coniunctiones facit: propter quod & propè deos accedit, qui ſe mente, qua diis iunctus eſt, diuina religione diis iunxerit: Propter hoc ô Aſclepi magnum miraculum eſt homo, animal adorandum, & honorandum; hoc enim in naturam Dei tranſit, quaſi ipſe ſit Deus: hoc genus dæmonum nouit, vtpotè qui cum iiſdem ortum ſe eſſe cognoſcat: hoc humanę naturæ partem in ſeipſo deſpicit, alterius partis diuinitate confiſus. ô hominum quanta eſt natura, temperata feliciùs, ac diis, cognata diuinitate

Aſclepius.

Homo multiformis naturæ.

Homo magnum eſt miraculum.

con-

 5 De homine.

coniunctius! partem sui, quia terrenus est, intra se despicit: cætera omnia, quibus se necessarium esse cœlesti dispositione cognoscit, nexu secum charitatis astringit, sicq; suspicit cœlum: sicque ergo feliciori loco medietatis est positus, vt quæ infra se sunt, diligat, ipse à superioribus diligatur. *Verùm cùm hæc ita se habeant, quæ à Mercurio dicuntur, quare non omnes hanc contemplandi gratiam assequuntur? Quia nimirum non omnes intelligentiæ diuinum percepère sensum, inquit Mercurius in eodem contextu. Sane, non omnes intelligentiam veram adepti sunt; sed imaginem temerario impetu, nulla vera ratione inspecta, sequentes decipiuntur, quæ in mentibus malitiam parit, & transformat optimum animal in naturam feræ, moresq; bestiarum: sed clariùs hoc prosequitur in Pymandro dialo:* 4.

Quare non omnes contemplantur.

Non omnibus, *inquit*, hominibus Deus mentem impartiit, non quòd inuiderit, liuor quippe ab eo non prouenit; in medio autem tanquam certamen præmiumq; animarum mentem, *id est gratiam, donumq; intelligendi, quod bonis paratur operibus*, proponere voluit: cùm Craterem, *inquit*, patulum hac impleßet, præconem misit, iubens talia quædam animis hominum nuntiare: Mergat seipsam in hanc pateram quæcunque potest, quæ videlicet credit craterem animam ad eum qui demiserat rediturum, quæue finem noscit, cuius gratia nata fuerit. *Vides, quòd absque fide nemo mentis illius, hoc est doni intelligendi, particeps esse potuit? Sanè, Nisi credideritis, non intelligetis ait Isaias cap: 7. fides enim impetrat spiritum: spiritus infundit mentem.* Quicunq; igitur, *ait*, præconium exaudierunt, seque merserunt in mentem, *fortassis gratiam Christi, apostolorum præconio annuntiatam prædixit, quæ crateri, seu pateræ comparat; quia nimirum omnibus pateat, qui illius participes esse cupiunt*: ii, *inquit*, cognitionis participes effecti sunt, mentemque suspicientes in homines perfectos euasêre. At qui præconium neglexerunt, ii sermonis quidem participes, mentis autem expertes relicti sunt ignorantes, & cuius gratia, & à quo geniti fuerint. scientia igitur mentis est, diuinorum scilicet contemplatio, & intelligentia Dei, diuino existente cratere, *fortassis, sacro baptismo. propterea aiebat Tatius.* Equidē ô pater huius crateris latice ablui cupio. Ad quem pater: Nisi prius ô fili tuum corpus oderis, teipsum amare non poteris; impossibile est enim vtrisque simul intendere, mortalibus videlicet, atque diuinis. *Quam ob causam dialogo septimo, mirabili exhortatione amentes compellit homines, vt ad mentem redire velint, vt fontem vitæ non deserant:* Quô ruitis mortales ebrii, *inquit*, qui merum ignorantiæ combibistis? cùm id ferre nequeatis, euomite: viuite sobrii: oculis mentis inspicite: ignorantiæ pestis omnem terram subuertit: *puto eum loqui de ignorantia fidei Christi*: animamque corrumpit corporis vinclis inclusam, neque sinit eam salutis iter asciscere. Ne permittite vos in lacum corruptionis mortisq; submergi: respirate iam, resipiscite, ad fontem vitæ recurrite, illumque, qui vos introducet in adytum veritatis capessite. *Conueniunt hæc baptismo, qui est fons vitæ, & veritatis adytus. Itaq; etsi omnes homines ad Dei imaginem creati sint; quia tamen multi ignorantiam Dei habent, ac temerario impetu illam labefactare non verentur diuinæ naturæ cognationem; hac de causa ad fontem vitæ non accedunt abluendi, & in craterem mergendi, ac proinde à diuinorum operum contemplatione quàm longißimè absunt. Sequitur textus:* Vnde, *inquit*, à contemplatione patris, ad sphæram generationis delapsus est, *nempe à diuini patris simplici essentia, ad creaturarum considerationem.* Cumque omnium in se haberet potestatem, propter omnigenæ naturæ ornamenta, quæ à patre acceperat, opificia septem gubernatorum animaduertit: *cœlum siquidem suspiciens, stellarum, ac*

Liuor non est in Deo.

Non omnibus mens inest.

Sine fide nihil rectè intelligitur.

Baptismus.

Exhortatio valida ad mentē recipiendam.

Ignorantiæ malum.

Fons vitæ baptismus.

Textus exponitur.

Homines gradus angelorũ sortientur.

planetarum ordine, numero, ac pulchritudine delectatus, ad illos accedendi ingenti desiderio tenebatur. hi autem, nempe beatissimi angeli, humanæ mentis meditatione gaudentes, *quòd nimirum ipsorum naturæ consortem, ac officij collegam haberent*, singuli eorũ proprii ordinis hominem participem reddidere. *Reuera, sic dicitur Matth: 22: de iustis, quòd erunt sicut angeli Dei in cœlo. Et Lucæ 20. Filij resurrectionis erunt æquales angelis Dei: quæ quidem æqualitas, non ad angelorum naturam, sed gratiam attinet. Itaq; qui cum maiori præditus fuerit gratia; maiorem sortietur gloriæ, vitæq; pulchritudinem: rectè ergo dictum est à Mercurio, quòd angeli beati, homines singulis ordinibus pro meritorum qualitate, inserere satagebant:* Qui, *inquit*, homo postquam didicit horum essentiam, propriamque naturam cõspexit: *hoc est, cognouit, quòd angeli, creaturæ essent à Deo conditi, vel scripturarum authoritate, vel naturali intelligentia, vel diuina potiùs Pymandri illustratione.* Penetrare, atque rescindere peroptabat ambitum circulorum, *id est, supra angelorum naturam, ac cœlorum motus ascendere, Deiq; naturam cognoscere: vnde subiungit:* vimq; gubernatoris præsidentis igni comprehendere: neque enim Dei notitia, absque igne, *id est amore*, haberi potest: *intelligentia siquidem foris stat: amor verò penetralia ingreditur, pergitq; vsque ad conspectum summi præsidentis.*

Deus igne cognoscitur.

MERCVRIVS.

Quiúe arbitrium & potestatem omnium habuerat in animantia mundi mortalia, & ratione carentia, per harmoniam emersit, atq; exiliit, penetrans ac resoluens potentiam circulorum, ostenditque naturam, quæ deorsum labitur, velut pulchram Dei formam. Qui cùm naturam contueretur mira pulchritudine præditam esse, actionesque omnes septem gubernatorum, atque insuper Dei ipsius effigiem possidere, illi amore ingenti subrisit, vtpotè qui humanæ pulchritudinis speciem in aqua specularetur, eiusdemque adumbrationem quandam in terra conspiceret. Ille præterea conspicatus similem sibi formam in seipso existentem, velut in aqua, amauit eam, secumque congredi concupiuit. Effectus è vestigio secutus est voluntatem, formamq; carentem ratione progenuit. Natura verò illud in quod tota ferebatur amore complexa, illi penitus sese implicuit, atq; commiscuit.

Commentum III.

Harmonia rerum.

OMINI cupienti vim gubernatoris præsidentis igne comprehendere, harmonia occurrit, quæ in rerũ dispositarum ordine cernebatur, fuitq; illi non paruo adiumento, quo voti compos efficeretur. hæc autem harmonia, creaturarum est optima distributio, ex qua veluti ex pulchro speculo primi gubernatoris maiestas agnoscitur. Quamobrem in dialogo 5. Tatio scientiam Dei habere cupienti,

5.

De homine.

pienti, clarißimè, elegantißimèq; à Mercurio huiusmodi harmonia proponitur: Itaq;, *inquit*, si mentis oculis inspexeris ô Tati, ille tibi patebit.

Inuidia non est in Deo.

Deus sanè totius expers inuidiæ per singulas mundi particulas vbique splendet, atque adeò se notum præstat, vt non intelligere modò; sed manibus etiam ipsis vt ita dixerim liceat attrectare : nam vndiq; nostris oculis eius obuersatur, seq; obiicit, & inculcat imago.

Deus omnibus patet.

Itaq; cùm Deum videre volueris, suspice Solem ô fili mi Tati : suspice Lunæ cursum : suspice syderum ordinem reliquorum ; quis age perpetuum horum seruat ordinem? ordo quidem omnis numeri lociq; limitibus terminatur : vtinam daretur ô fili facultas, vt alarum adminiculo in sublimem aëris plagam volares, mediamq; inter cœlum, & terram regionem sortitus, conspiceres terræ quidem soliditatem, maris diffusionem, fluxum fluminum, aëris amplitudinem, ignis arctam celeritatem, astrorum cursus, cœli rapidam velocitatem : siquidem vno luminum motu, seriem mundi totius comprehenderes, immobilemq; factorem. quòd si per ea etiam quæ terra sustinentur fragilia, & aquæ profunditate conduntur, Deum artificem inuestigare volueris, circumspice humani corporis opificiũ.

Homo ex visibilibus Deum cognoscit.

Itaq; homo arbitrium, & potestatem cùm haberet, in animantia, per harmoniã, *id est, conuenientißimũ naturarum ordinem*, emersit *quasi ex profundo inquisitionum suarũ*, atq; exiliit, *hoc est, ex ignorantiæ tenebris foras prodijt : ex visibilibus, inuisibilia intelligens, sempiternam quoq; Dei virtutem, atq; sapientiam :* penetrauit atque resoluit potentiam circulorum, *hoc est, supra cœlorum sublimia conscendit, mentis suæ mobilitate, ac celeri velocitate*, agnouitq; naturã, quæ deorsum labitur, *mundũ vtiq; hunc inferiorem, qui natura deorsum deprimitur,* veluti pulchram Dei formã. *vocat enim Mercurius mundum Dei imaginem, cùm ex illius pulchritudine, sapientiam, pulchritudinemq; intellexit authoris. vnde dialago* 5. Quis mare suis finibus circumscribit? Quis terræ pondus sistit, ac librat in medio? Quem timet is? Quem veretur? Diuersorum syderũ diuersi sunt motus. Quis mensurã singulis motionis assignat? Arcturus circa idem se perpetuò vertens, totamq; trahens mundi machinam.

Mundus Dei imago.

Arcturus quid sit.

Est certè aliquis ô Tati, horum author & dominus : etenim locum, vel numerũ, vel mensuram seruare absq; authoris virtute impossibile est. Ordo fieri à deformitate nequit: eget autem deformitas domino, qui ordinem præbeat.

Ordo mundi.

Ex mundi ergo ordine, maiestas intelligitur Dei ordinantis. Non temere ergo mundus à Trismegisto in octauo dialogo vocatur secundus Deus, id est, imago Dei : theologi dicerent vestigium Dei : Primus *inquit*, omnium verè sempiternus, immortalis, ingenitus Deus, author omnium : secundus deinde ad illius imaginem mundus ab eo genitus, & ab eodem seruatus, nutritus, & immortalitate donatus velut à proprio patre.

Mundus secũdus Deus.

Et dialogo 9. *dicit mundum diuinæ voluntatis organum esse, hac potißimum ratione constructum à Deo, vt ab illo semina suscipiens vniuersa, eaq; tuto sinu recondens, omnia quidem componendo reducat, omnia rursus auferat diuidendo.* Deus igitur cosmi, id est, mundi pater : cosmus autem eorum quæ in cosmo: & cosmus quidem Dei filius. Quæ verò in cosmo, sub cosmi ditione consistunt, ac iure cosmus appellatus est, omnia siquidem varietate generationis κοσμει id est exornat.

Mundus diuinæ voluntatis organum.

Mundus vocatur Cosmus

Et dialogo 10. *Mundum quidem pulchrum, non tamen bonum appellat:* Mundus, *inquit*, pulcher est, non tamen bonus : etenim ex materia cõstat, passionibusq; subiicitur, primusq; est eorum quæ patiuntur: secundus autem eorum, quæ sunt. Indigus præterea suapte natura : factus aliquando: semper existens in generatione, atque genitus, qualitatumque,

Quid sit mundus.

& quan-

& quantitatum omnium genitura; mobilis enim. *Mundus ergo est pulchra Dei forma: nam quemadmodum vnus est mundi princeps; ita planè & vnus est mundus, cuius administratio ab vno gubernatore dependet, vt ipse Mercurius 10. dialogo clarè describit:* Mundi, *inquit*, totius administratio, ex vnius natura dependens, perq; vnam mentem rectè discurrens, qua nihil validius, nihil diuinius, nihil denique magis vnitum. *Non temere igitur, mundus, pulchra Dei appellatur imago; eius enim vnitate, ordine, pulchritudine, diuinæ vnitatis ordinisque atque pulchritudinis effigiem præseferre videtur. Et Dialogo 11.* Diligenter, *inquit*, circumspice mundum, inuiolabile corpus, quo nihil antiquius, per omne quidem adultum ac virens. Inspice præterea mundos septem suppositos, ornatu mirifico fabricatos, ordine sempiterno, cursu suo differenter complentes æuum: plena lumine singula. hæc autem in vnum congredi absq; congregantis virtute, impossibile est: oportet ergo aliquem esse talem, ac penitus vnum. Nam cùm multi varijq; sint motus, & dissimilia corpora, vnus autem ordo velocitatis in omnibus; impossibile est duos, aut plures esse factores: neq; enim ordo vnus seruaretur in multis. Præterea, qui inter illos imbecillior esset, potentiori nimirum inuideret, ex quo seditio quædam exoriretur. Vnus igitur Deus, mundum vnum esse confessus est, & solem vnum, vnicam lunam, vnam quoq; diuinitatem. Vnus ergo singula facit in multis. Ipse suapte natura efficax, vi propria operans versatur in opere semper. Si quando influxũ suum ipse subtraxerit, deficiente vita, in mortem corruent vniuersa. cùm autem viuant omnia, vnaq; sit vita cunctorum, *effectiuè scilicet*, vnus est Deus, à quo fiunt omnia. Imago igitur Dei est æuum: æui mundus: mundi Sol: Solis homo. *Et supra eodem dialogo*, quid æuum: origo materiæ pendet ex æuo, quemadmodũ ex deo æuum Generatio quidem ac tempus, naturæ geminæ, & in cœlo sunt, & in terra: in cœlo sanè immutabilia sunt hæc duo, atq; immortalia: in terra mutabilia corruptioniq; obnoxia. Æternitatis anima, Deus est: anima mundi, æternitas: terræ anima, cœlum: Deus in mente, mens in anima, anima autem in materia: omnia verò ista per æuum: totum hoc corpus, in quo corpora omnia. *Quare ergo mundus appellatus sit pulchra Dei forma, ipsemet Mercurius declarauit abundè. Sequitur textus:* Qui cùm naturam, *inquit*, contueretur mira pulchritudine præditam esse; *ideò enim Cosmus dictus est mundus, propter mirabilem vtique illius venustatis pulchritudinem*, Actionesq; omnes septem gubernatorum, ac insuper Dei ipsius effigiem possidere, *hoc est, non modò mundi inferiorũ pulchritudinem, angelorum actiones, atq; naturas, stellarumq; reuolutiones, sed etiam suipsius homo agnouit naturam, animaduertitq; se effigiem Dei esse:* cui ingenti amore subrisit, *id est, maximè gauisus se imaginem Dei gestare,* vtpotè, *inquit*, quæ humanæ pulchritudinis speciem in aqua specularetur: *hoc est, quemadmodum in aqua cernitur forma aspicientis; ita planè in apice mentis, veluti in speculo, imago cognoscitur creatoris: cùm ergo homo ad mentis puritatem redierit, illico conspicit se effigiem Dei possidere,* eiusdemq; abumbrationẽ quandam in terra cõspiceret, *id est, non ita clarè; sed adũbratè potiùs, in his quæ extra ipsum versabantur, suæ valuit pulchritudinis speciẽ agnoscere.* Ille præterea cõspicatus similẽ sibi formã in seipso existentẽ, velut in aqua, *quæ est caterũ illustrior animæ partibus, sicuti pupilla oculi, in qua se intueri potest, non autem in alijs corporis partibus,* amauit eam, secumq; congredi concupiuit, *vnum vtique fieri:* Natura verò, illud, in quod tota ferebatur, *nempè in Dei imaginem, cuius congressum peroptabat,* illi penitus sese implicuit, atque commiscuit. MER-

Gubernatio mũdi ab vno.

Mundi septẽ.

Vnitas Dei ostenditur.

Influxus Dei perpetuus.

Æuũ imago Dei.

Æternitas.

Cœlum.

Textus exponitur.

Homo gaude se esse imaginem Dei.

Quando homo seipsum cognoscit.

MERCVRIVS.

Quandoquidem ſolus homo ex vniuerſis terrenis animantibus duplicis naturæ cenſetur: mortalis quidem propter corpus: immortalis autem propter hominem ipſum ſubſtantialem; immortalis enim eſt, cunctorumque arbitrium obtinet. Cætera verò viuentia, quæ mortalia ſunt, fato ſubiecta patiuntur. Homo igitur harmonia ſuperior extitit: in harmoniam verò lapſus, periclitatus, ſeruus effectus eſt. hic vtriusque ſexus fœcunditate munitus ab eo, qui amborum ſexuum fons eſt, vigilque factus ab eo, qui eſt vigilans, continetur, atque eius dominationi ſubiicitur. Textus Mercurij.

Commentum IIII.

Nimæ ad corpus dilapſum ſubobſcurè deſcribit, quatenus naturalem illius ad corporis coniunctionem habendam, fouendamq; oſtenderet. Erat, *inquit*, homo harmonia ſuperior *id eſt, naturæ ordine, nobilitateq; præſtantior corpore; ob naturalem tamen inclinationem, diuiq; Pymandri mandatum*, ad harmoniam inferiorem, *id eſt, ad corporis cõmertium deſcendit. Vtriusq; oſtendit naturæ diſcrimen: anima enim cœlitus mittitur, id eſt, immediatè à deo formatur: corpus verò ex elementis compaginatur: ex vtroq; autem homo conſtat; hac de cauſa mortalis dicitur, pariter & immortalis:* Solus, *inquit*, homo ex vniuerſis terrenis animãtibus duplicis naturæ cẽſetur: mortalis quidẽ propter corpus: immortalis autẽ propter hominẽ ipſum ſubſtantialẽ, *id eſt animã, quæ eſt corporis forma ſubſtãtialis. In octauo dialogo Pymandri hanc ipſam doctrinam profiteri videtur.* Homo, inquit, ſecundum deum, *id eſt, mundum*, vtpote corporalẽ, ſenſu comprehendit, *quatenus ad mundi imaginem genitus eſt.* ad deum verò, vt incorporeã ſubſtantiam, mente cõſurgit. *Cum autem à filio interrogaretur, vtrum tale animal eſſet deſtruendum omninò:* Melius me lius, inquit, ominare ô fili. *In Aſclepio clariſſimè de hac eadem materia diſſerit:* Solũ enim animal homo, *ait*, & eius vna pars ſimplex eſt, quæ eſt diuinæ ſimilitudinis forma; alia verò eſt humanum tegumentum. Deus enim hominem fecit, viſusq; eſt ei pulcher, vtpotè qui ſit omnium bonitate pleniſſimus: amauit eum, vt diuinitatis ſuæ partem. Quum igitur animaduerteret deus illam ſui partem nõ poſſe omnium rerum eſſe diligentem, niſi eam mundano integumento contegeret; texit eam corporea domo, talesq; omnes eſſe præcepit, ex vtraq; natura in vnum confundens, miſcensq;, quantum ſatis eſſe debuiſſet. Itaque hominem conformauit ex animi & corporis, id eſt, ex çterna, *id eſt, immortali*, & mortali natura; vt animal ita conformatum, vtriq; origini ſuæ ſatisfacere poſsit, & mirari, atque orare cœleſtia, & æterna, & incolere, atque gubernare terrena. Animal ergo homo, non quidem eò eſt minor, quod ex parte mortalis ſit; ſed eò fortè aptiùs, efficaciùsq; compoſitus, ad certam rationem mortalitate

Animæ corporisq; coniunctio.

Textus exponitur.

Homo eſt mortalis, & immortalis.

8.

Aſclepius.

Homo eſt pars Dei.

Quare anima vnita eſt corpori.

Homo nõ eſt minor, quia mortalis.

mortalitate auctus esse videatur: scilicet, quoniam vtrumq; vbi ex vtraq; materia sustinere non potuisset, ex vtraq; formatus est, vt & terrenorum cultum, & diuinitatis posset habere delectum. Effector enim mundi deus, & eorum quæ insunt omnium simul cuncta gubernando, cum ipso homine gubernatore cõposuit. Itaq; homo nouit se, nouit & mundum, gratias agit deo, eius imaginem venerans, nõ ignarus se secundam esse imaginem dei, cuius sunt imagines duæ, mundus scilicet, & homo: vnde efficitur, vt quoniam est ipsius vna compago, parte, qua ex anima, & sensu, & spiritu, atq; ratione, diuinus est, veluti ex elementis superioribus, ascendere posse videatur in cœlũ: parte verò mundana, quæ constat ex igne, & aqua, & aëre, mortalis existat in terra; ne curæ suæ omnia mundana, vidua desertaq; dimittat: sic enim humanitas ex parte diuina, & ex parte mortalis effecta est in corpore cõsistens. Etenim, vt homo ex vtraq; parte possit esse plenissimus, quaternis eum vtriusq; partis elementis animaduerte esse formatũ, manibus & pedibus vtrisq; binis, alijsq; corporis mẽbris, quibus inferiori, id est terreno mundo deseruiat: illis verò partibus quatuor, sensus animi, memoriæ, atque prouidentiæ, quarum ratione cuncta diuina norit, atque suspiciat. *Porrò hæc quatuor cœlestia elementa in x. Pymandri lucidius explicat:* Anima hominis, inquit, in hunc vehitur modum: mens in ratione, ratio in anima, anima in spiritu, spiritus in corpore. Homo itaque sic effectus conformatusque, & tali ministerio, obsequioque præpositus, deum piè colendo, & dignè & competenter in vtroque dei voluntati parenti, exutus mundana custodia, nexibusque mortalibus absolutus, superiori, *id est, diuinæ* parti, purus, sanctusque restituetur. hæc est merces piè sub deo, diligenterque cum mundo viuentibus Secus autem erit animæ obtortum collum habenti; sui eñim parti, quæ mortalis est, inhæret, quæ non sinit partem diuinitatis agnoscere inuidens immortalitati, malignitas. Ego enim tibi quasi prædiuinans dixero, nullum post nos habiturum delectum simplicem, qui est Philosophiæ, quæ sola est in cognoscenda diuinitate frequens obtutus, & sancta religio. Multi enim eam multifaria ratione confundunt in varias disciplinas, nec comprehensibiles, eam callida commentatione miscentes. *Hoc Mercurij vaticinium iam clarè patet, cùm nostris, & retroactis temporibus, pura illa, diuinaq; Philosophia mundum deseruerit, tantùmq; nobis relicta sit opinionum ingens confusio; vt ex hoc ipso exosum sit Philosophiæ studium, quandoquidem cui credere debeas, ignores.* Erunt, inquit, post nos homines, sophistarum calliditate decepti, à vera, pura, sanctaq; philosophia auertentur. Itaq; deus hominem composuit ex vtraque natura, diuina, atque mortali: & sic compositum per voluntatem dei, constitutum est esse meliorem dijs, qui sunt ex sola immortali natura formati, & omnium mortalium: propter quod homo dijs cognatione est coniunctus, ipsos pio affectu, & sancta mente veneratur: dijq; pio affectu humana omnia respiciunt, atque custodiunt. *Et iterum,* Non immeritò miraculo dignus est, qui maximus est, omnium deorum. *Porrò animæ immortalitatem lucidissimè depingit:* Cùm inquit, fuerit animæ à corpore facta discessio, tunc arbitrium examenque meriti eius transiliet in summi dæmonis potestatem: *quod profectò fieri non posset, si simul cum corpore anima interiret. Reuera, vt ipse subiungit,* Pater omnium & dominus, qui solus est omnia, hominem illuminat, qui veritatis claritate percepta, toto se sensu intelligentiæ diuinæ committet: cuius amore à parte naturæ, qua mortalis

Homo mundi est gubernator.

Homo secunda imago dei.

Elementa cœlestia

Homo ex vtraque parte plenissimus.

Vita æterna est merces bonorum.

Animæ collũ obtortum.

Philosophiæ finis.

Sophistæ genus.

Homo nobilior angelis.

Dij curant humana omnia.

Animæ immortalitas.

Deus illuminat.

De homine.

mortalis eſt, liberatus, immortalitatis futuræ concipit fiduciam. *Et ad Aſclepium loquens, ait :* Auus tuus ô Aſclepi medicinæ primus inuentor, cui templum conſecratum eſt in monte Lybiæ, circa littus crocodilorum, in quo eius iacet mundanus homo, id eſt, corpus; reliquus enim vel potiùs totus, ſi eſt homo totus in ſenſu, vitæ melior, remeauit in cœlum. *quid clarius dici poteſt. quid ſolidius ad animæ immortalitatem aſtruendam? Patet ergo ex veriſsima Mercurij theologia, animam humanam immortalem eſſe : hominemq́, non ſine magno opificis conſilio, ex duplici conſtare natura. Sequitur textus.* immortalis enim eſt, ſicut dictum eſt, cunctorumq́ue arbitrium obtinet : *tùm quia ſuæ ſubdita ſunt ditioni, tùm etiam, quia omnium poteſt ſcientiam habere.* Cætera verò viuentia, quæ mortalia ſunt, fato ſubiecta patiuntur, *quia curſui aſtrorũ deſeruiunt, nullamq́ habent liberi arbitrij facultatem : nam ſapiens dominatur aſtris. latiùs de fato in 4. Pymandri dixi.* Homo igitur harmonia ſuperior; *id eſt, anima, quæ diuinioris eſt ordinis*, in harmoniam lapſus, *nempè inferiorem, hoc eſt, in corpus,* periclitatus, ſeruus effectus eſt : *omne enim periculum ex materiæ connexu, omnisq́ iniquæ ſeruitutis, moleſtia, ex commertio corporis manauit.* hic vtriusq; ſexus fœcunditate munitus, *id eſt, procreandæ prolis fœcunditate, atque abundantia donatus*, ab eo, qui amborum ſexuum fons eſt, *id eſt, à deo, vt paulò ante dixerat deum eſſe vtriusq; ſexus fœcunditate pleniſsimum : quod certè apertiſsimè dilucidat in Aſclepio:* Deus inquit, eſt ſolus vt omnia: vtriuſque ſexus fœcunditate pleniſsimus, ſemper volũtatis ſuæ prægnans: parit ſemper quidquid voluerit procreare: voluntas eius eſt bonitas omnis : hæc eadem bonitas omnium rerum eſt ex diuinitate eius natura nata, vt ſint omnia ſicut ſunt, & fuerunt, & futuris omnibus de hinc natura ex ſe naſcendi ſufficiat : hæc eſt ratio, quomodo fiant omnia vtriuſque ſexus. Impoſsibile eſt enim aliquod eſſe eorũm animalium, quæ ſunt, infœcundum eſſe. *Cùm igitur deus ſit vtriusq; ſexus fœcunditate pleniſsimus, partim quidem, quia & intellectus illius, atq; voluntas ſunt fœcundi, vt dixi in principio ſecundi Pymandri; partim etiam quia cæteris præſtat fœcunditatem pariendi, procreandiq́: decet vnumquemq; noſtrûm, non tam fœtibus, quàm virtutibus eſſe fœcundum*; hac *ſiquidem* fœcunditate vtriuſq; ſexus *quilibet debet eſſe* munitus, *nempè, & voluntatis charitate, & intellectus veritate; partus enim voluntatis, eſt amor: intellectus verò, veritas:* vigilq́; factus eſt ab eo, qui eſt vigilans, cõtinetur, atq; eius dominationi ſubijcitur. *Sanè, nõ ſolum fœcunditatis munere donatus eſt homo a ſuo opifice ; verùmetiã vigilandi gratia ab eo, qui perpetuò inuigilat ſuis operibus : Nõ enim dormit, neq; dormitat, qui cuſtodit Iſraël: intereſt enim hominis peruigilem eſſe, ne ignorantiæ, aut ignauiæ ſomno grauatus, amittat ſe, & ſua, quæ cœlitus ſunt illi conceſſa. Intelligere planè debet, quemadmodum à deo conditus ſit, atque ab illo multa acceperit, cuius dominationi ſubiectus eſt, & naturæ, & gratiæ muneribus ; ideoq; multùm eſt illi inuigilandum, vt gratus charusq́ ſit illi, ſub cuius dominatione continetur.*

Medicinæ inuentor.

Textus exponitur.

Fatum.

Sapiens dominabitur aſtris.

Seruitus vnde.

Vterq; ſexus in deo quid ſignificet.

Fœcunditatis bonum.

Partus vtriuſq; potentiæ.

Textus exponitur.

Homo debet vigilare.

MERCVRIVS.

Pymander. Id eſt, *inquit*, myſterium, quod in hanc vſque diem genus humanum latuit. Natura quippe homini ſeſe immiſcens, miraculum attulit, quod omnium miraculorum vincit admirationem. Nam cùm ſeptem illorum

Textus Mercurij.

lorum harmonia ipſe iam fuiſſet imbutus, ab eo, quem tibi paulò ante narraui, patre videlicet, atque ſpiritu, natura ipſa non reſtitit. Quinimò ſeptem protinus homines peperit ſecundùm ſeptem gubernatorũ naturas, maſculini pariter, & fœminini generis compotes, atque ſublimes. Fœmina eſt aër & aqua coëundi compos: ex igne maturitatem, ex æthere ſumpſit ſpiritum: conglutinauitque natura corpora ad hominis ſpeciem effingendam. Homo autem ex vita & luce in animam, mentemque proceſsit. Vita quippe animam largita eſt, lux denique mentem. Talia profectò vſque ad finem circuitus principiorum, ſimul ac generum, cuncta mundi ſenſibus membra manabant.

Commentum V.

Myſterium abſconditum.

YSTERIVM abſconditum Pymander, ſuo ſatagit Mercurio inimare; vt illius notitia percepta, beatæ illius viſionis, in qua ſe Deum vidiſſe aſſerit, intelligentior fiat: ſic enim ait ad Aſclepium: Sed tibi Deus, *inquit*, ſumme gratias ago, qui me videndæ diuinitatis tuæ illuminaſti lumine. Et vos, ô Tati, & Aſclepi, & Amnon, intra ſecreta pectoris, diuina myſteria ſilentio tegite, & taciturnitate ſeruate. *Quale autem ſit illud myſterium, quod in illum vſque diem, genus humanum latuit, ſatis obſcurè deſcribit, quod poſtmodum in Aſclepio clarè manifeſtat; prædicit enim idolorum ruinam futuram, quam ſuis temporibus propalare non audebat, ne tanquam calumniator videretur, legiſq́; Ægyptiorum aduerſarius omninò. Itaque ait:* Natura quippè homini ſeſe immiſcens, miraculum attulit, quod omnium miraculorum vincit admirationem. *Quod autem ſit illud miraculum, ſubiungit:* Cùm, *inquit*, ſeptem illorum harmonia, *id eſt, Cùm didiciſſet planetarum ordinem atq; naturam, à patre videlicet, & ſpiritu. Cœlitus ergo illorum cognitio, homini conceditur, ſpiritus afflatu, patris benignitate, verbi quoque lucidi lumine.* Natura, *id eſt, anima,* quæ ſeſe homini mundano, *id eſt, corpori* immiſcuerat, non reſtitit, *id eſt, non eſt contenta illorum cognitione,* niſi & ipſa inſtar primi opificis, ſeptem, *id eſt multos, ſeptenario enim vniuerſitas oſtenditur,* fabricaretur huiuſmodi homines, *vtpotè Dianam, Venerem, Mercurium, aliosq́; Planetas, quos antiquitas inani religione colebat:* ſecundùm ſeptem, *inquit*, gubernatorum naturas, maſculini pariter & fœminini generis compotes atque ſublimes, *id eſt deos, deasq́; hæc autem ita ſe habere, ex ipſomet intelligimus Mercurio ad Aſclepium ſcribente.* Poteſtatem hominis ô Aſclepi, vimque cognoſce. Dominus & pater, vel, quod eſt ſummum, Deus, vt effector eſt Deorum cœleſtium; ita homo effector eſt Deorum, qui in templis ſunt, humana proximitate coniuncti. vnde homo non ſolùm ad Deum proficit; verùm etiam confirmat deos: humanitas ſiquidem ſemper vicina naturæ, & origini ſuæ, in illa diuinitatis imitatione perſeuerat: vt ſicut Deus, ac dominus, vt ſui ſimiles eſſent, deos fecit æternos,

Septem harmoniæ.

Textus exponitur.

Septem homines.

Aſclepius.

Homo effector eſt deorum.

nos,

nos, *id eſt, Angelos, qui planè æterni dicendi non eſſent, ſi facti ſint: proinde idem ſonat æterni, ac ſi dixiſſet, natura immortales, atque incorruptibiles*; ita humanitas deos ſuos, ex ſui vultus ſimilitudine figurauit: *quos in Pymandro homines, in Aſclepio, deos appellat.* Statuas dico, ô Aſclepi, animatas, ſenſu, & ſpiritu plenas, tanta, & talia facientes, ſtatuas futurorum præſcias, eaſque fortè vates omnes ſomniis, multiſque aliis rebus prædicentes, imbecillitateſq; hominibus facientes, eaſq; curantes. Sed futurum tempus eſt, vt appareat Ægyptios in caſſum pia mente, diuinitatem ſedula religione ſeruaſſe: & omnis eorum ſancta veneratio in irritum caſura, fruſtrabitur.

Statuæ animatæ, & præſciæ futurorum.

Hoc eſt miraculum, quod omnium vincit admirationem: hoc eſt, myſterium multo tempore abſconditum: hoc in illa viſione Pymander Mercurio intimandum curauit. Sequitur textus: Horum ſeptem, *vt dixi*, generatio hunc in modum effecta eſt: fœmina enim aër, & aqua, coëundi compos, ex igne maturitatem, ex æthere ſumpſit ſpiritum; conglutinauitq; natura corpora, ad hominis ſpeciem effingendam. *hæc vltima verba, manifeſtè oſtendunt de ſtatuis operibuſq; hominum manibus fabricatis, Pymandrum fuiſſe locutum:* Ad hominis ſpeciem, *inquit*, non naturam effingendam, *ad fabricanda vtiq; idola, atq; imagines hominum. Modum autem fabricandi, ſub elementorum ſimilitudinibus depinxit, quo deorũ, atq; dearum proprietates deſcriberet:* Fœmina, *inquit*, eſt aër, & aqua, *hoc eſt, inter ſtatuas illas mirificas, vtriuſq; ſexus inuenientur idola; aqua enim Lunæ, ſeu Dianæ congruit: aër verò Iunoni, atq; Veneri: ignis verò Soli, ac Marti: æther autem Ioui, Saturnus Lunæ cognatus eſt, Mercurius autem Soli. Porrò, quemadmodum ex elementorum coniunctione, mixta omnia conſiſtunt; ita planè ex illorum deorum, dearumq; numero, ordineque deorum, atq; dearum omnium emanauit confuſa religio. Inerat autem illis ſpiritus mendax; vnde ab antiquis tanquam dij, vana religione colebantur; ex illis ſiquidem fiebant reſponſa, & ſimilia multa. Itaq; aperuit Pymander ſecretum pectoris ſui, quod modò partim videmus completum, perfectius autem in fine mundi tenemus eſſe complendum. Sequitur textus:* Homo autem ex vita & luce, in animam mentemque proceſsit: *quaſi diceret, hoc intereſt inter hominem verũ, & fictum, quòd ipſe ſit animal rationale, ille verò opus manuum artificis. Homo ſiquidem conſtat ex vita, & luce, id eſt, ex duplici vita, animali vna, ſpirituali autem altera; lux enim ſpiritualis, eſt donum intellectus, ſiue mens, qua anima intelligit diuina; porrò intelligere, eſt vita intelligentis; non minus enim intelligens viuit ex obiecto, actuq; intelligendi, quàm corpus ex anima:* vita quippè, *ait*, animam largitur, lux deniq. mentem: *id eſt, anima ſine vita eſſe non poteſt, nec mens ſine luce, à qua mens ipſa procedit. Ille autem homo fictitius hac duplici vita caret; huius autem rei cauſa paulò pòſt à Mercurio aſſignabitur:* Homo, *inquit*, ex vita, & luce conſtat, quia illius legitimus pater, nempè Deus, eſt vita & lux, *& formaliter, & effectiuè, vt communis theologorum eſt, ac philoſophorum ſententia: non eſt tamen ipſemet actus viuendi, intelligendiq;, ſed cauſa, atq; ratio, vt illi ſint: quemadmodum docet Mercurius dialog. 2.* Deus, *inquit*, mens non eſt, *ſcilicet noſtra:* at verò vt ſit mens, cauſa eſt: nec ſpiritus, *eodem modo intellige*; ſed cauſa, qua ſpiritus extat: neque lumen, verùm cauſa, qua lumen exiſtit. *Et 11.* Nihil, *inquit*, in rerum natura conſiſtit, cui non inſit naturalis quidam agendi vigor, ſimulque certi operis executio; quantò magis aſſeuerandum eſt, Deo non deeſſe poteſtatem omnium, & effectum? Nam quidquid ocioſum, imperfectum eſt: imperfectum dicere Deum, nefas eſt: facit igitur omnia Deus, vt ſint ea, quæ fiunt, quæ fiebant, quæue in poſterum fient: ipſe quippè vita eſt, à quo omnia viuentia ſunt, & quæ in cœlo videntur, & quæ iacent

Myſterium abſconditum quale.

Textus exponitur.

Idola antiquorum deſtruenda.

Spiritus mendax in dolis.

Textus exponitur.

Homo cõſtat ex vita, & luce

Deus eſt vita, & lux.

Vna vita ſpiritualis.

 in ter-

in terra: vna autem vita cunctorum manat ex Deo, ipsa etiam est ipse Deus. *Intellige, in se quidem formaliter, in aliis verò causaliter.* Vita autem, *scilicet illa spiritualis*, est vnio mentis, & animæ, *quando scilicet intellectus, quem Pymander largitur timentibus se, animæ vnitur humanæ*: Mors verò, quando hæc ab inuicem separantur. *Etenim sicuti corpus viuit ex anima; ita profectò anima viuit ex Deo, à quo animæ conceditur donum intellectus, quam anima mentem appellat.*

Mens est donum intelligendi.

Vnde in 12. dialogo, pulchrè admodum describitur huius mentis officium: Mens, *inquit* huiusmodi ab essentia Dei nequaquam est diuisa, sed potiùs illi eo modo connexa est, quo solis corpori lumen. *Ac si diceret, dona Dei, quæ hominibus communicantur, instar sese habent radiorum ad solem: vnde quemadmodum radij, ex continuo solis aspectu decidunt, atq; fluunt, non tamen sunt ipse Sol; ita planè diuina charismata, à diuina manant incessanter essentia, tametsi ipsa essentia sint minimè.* Deus igitur in hominibus est mens, in irrationabilibus, est natura. Mens quippè adiutrix est hominum animarum, eas in bonum proprium reuocans. *Quam ob causam rectè dictum est à Mercurio:* quòd homo ex vita & luce consurrexit in mentem: nam quibuscunque animis, *vt in 12. dicitur*, mens

Finis hominis

præsidet, suo illas fulgore illustrat, earumq; morbis malisque resistit. Consurrexit, *inquit*, in mentem, *quandoquidem talis sit hominis finis, mente scilicet Deum complecti, mente illum colere, venerari, atq; piè inseruire. Hoc ipsum Mercurius dialogo 3. prudenter annotauit*: Omnis anima, *inquit*, velata carnis vmbraculo, nata est ad cœlestium deorum discursum suspiciendum, ad opera Dei, & naturæ progressus, ad bonorum signa, ad potestatis diuinæ cognitionem.

Deus est vita.

Itaq; Deus est vita, & lux. Quatenus autem est vita, animam, id est, vitam animalem; quatenus verò lux, mentem, id est, intelligentiam, vt diximus, hominibus largitur. Deum autem esse vitam in primo Pymandri ostensum est, & ex Mercurio patuit, & ampliùs patere potest: sic enim loquitur in dial. 11. Quemadmodum, *inquit*, homo nequit sine vita viuere; ita nec Deus viuere potest, nisi bona producat. hæc enim Dei vita, hic eius actus, agitare singula, vitamq; omnibus inspirare. *Et 12. dial.* Materiæ, *ait*, vita, spiritus est, mens animæ: ex mente

Deus variè homini loquitur

viuens omne profluit. omne igitur viuens per mentem permanet immortale. Maximè verò omnium immortalis est homo, qui Deum capit, qui diuinæ conformatur essentiæ: huic enim soli ex omnium viuentium genere Deus ipse cōgreditur: nocte quidem per somnia, die crebriùs per portenta, perque omnia sibi futura prænunciat, per aues, per intestina, per

Sibylla.

spiritum, perq; Sibyllam. Quapropter verè dicitur homo scire, quæ sunt, quæ fuerunt, & quæ ventura sunt. *In hymno decimitertij dialogi, Deum sic alloquitur*: O vita, ô lux, à vobis in nos benedictio currit: ô vita, totum quod est in me, salua: ô lux, totum illumina, spiritus Deus: verbum tu-

Asclepius.

um me agit, spiritifer opifex. *Et in Asclepio*: Deus cùm sit vitæ æternitatisque plenissimus, sic eum semper viuere necesse est. Etenim, sicut vitaliū

Deus vitæ dispensator.

est gubernator, ac totius viuacitatis eorum frequentator, & dispensator; ita planè Deus est viuentium, vel vitalium, quæ sunt in mundo, sempiternus gubernator, ipsiusque vitæ dispensator æternus. semel autem dispensauit æterna lege, cunctis vitalibus vitam præstans. Mundus siquidem extrinsecus ab æternitate viuificatur, ipse verò viuificat ea, quæ in-

Deus est omnia.

tra se sunt. Deus autem est omnia, & ab eo omnia, & eius voluntatis omnia. quod totum est bonum, decens, immutabile, & prudens, & ipsi soli sensibile, atq; intelligibile: & sine hoc nec fuit aliquid, nec est, nec erit: omnia ab ipso, & in ipso, & per ipsum. *Itaq;, patet ex Mercurio, Deum*

vitam

Mundi senectus.

vitam esse, ac vitæ distributorem; à quo homo conditus est, vita, & lux: ob duplicis planè vitæ beneficium, sicuti dixi, ac aliis patere arbitror. Sequitur textus: Talia profectò vsque ad finem circuitus principiorum simul, ac generum cuncta mundi sensibus, membra manabant, *id est, & veri, & falsi, seu fictiçij homines, nempè idola, vsque ad finem mundi, quando principiorum circuitus soluetur, perdurabunt. hæc autem sunt membra mundi sensibus illius plena: de his satis.*

Textus exponitur.

DE MVNDI SENECTVTE.

Mercvrivs.

Verùm audi iam reliquum, quem summoperè cupiebas sermonem. Expleto demum circuitu omnium, volēte Deo, solutus est nodus. Nam cuncta vtriusque generis animantia, vnà cum homine dissoluuntur. Et Masculina quidem ex parte, Fœmininaq. similiter conficiebantur. Ex templo Deus verbo sancto clamauit: pullulate, adolescite, propagate vniuersa germina, atq. opera mea. vos insuper, quibus mentis portio concessa est, genus recognoscite vestrum, vestramq́. naturam immortalem considerate: amorem corporis, mortis causam esse scite: rerum omnium naturam discite. his dictis prouidentia per fatum harmoniamq́ue conflauit mixtiones, generationesq́ue commiscuit; vnde cuncta sunt secundùm genus proprium propagata. Demum qui seipsum recognouit, bonum, quod est super essentiam, consecutus est: qui verò corpus, amoris errore complectebatur, is oberrabat in tenebris mortis, mala sensu percipiens. Digni autem sunt morte ii, qui in morte iacent; quia præcessit proprio corpori tristis vmbra, ex hac quidem natura humida, ex hac verò corpus sensibile in mundo constitit, ex hoc deniq. mors ipsa scaturiit. Qui se ergo recognoscit, transit in Deum, vt Dei verbum tradidit, quoniam ex vita, & luce, constat omnium pater, ex quo natus est homo.

Iudicium futurum.

Commentum V I.

YSTERIJ absconditi cognitione percepta, ad aliud nobis transeundum est, quod quidem non parua contegitur caligine, nec minus profundiori intelligentia obuoluitur. De futuro namque iudicio sermonem contexuit, idolorum vanitate ostensa, atque ruina. Audi, *inquit,* reliquum, quem summoperè cupiebas sermonem. Expleto demum circuitu omnium, *id est, cùm omnium finis aduenerit, omnisq́; cœlorum motus officii voluendi, agitandiq́; ex-*

Finis motuū venturus.

Textus exponitur.

Mundi senectus.

pleuerit cursum numerosæ naturæ, vt in 3. dicit Pymandri dial. Tempus istius circuitus à Mercuro tacetur, quippè, qui illius authorem, voluntatem dicit esse diuinam: volente Deo, inquit: ac si diceret, non est vestrum istius circuitus tempora vel momenta nosse, quæ sanctus Pymander in sua posuit potestate. Ex quo patet ex Mercurij theologia, annum magnum, triginta sex annorum millibus complendum, statui non posse, quo mundi anima per firmamenti motum, suum peragit ambitum, aut animæ nostræ circuitum, quæ per 12. annorum millia compleri volunt, vt potè, quam oporteat per omnes discurrere sphæras, chorosque dæmonum, atque deorum. hæc planè ficticia sunt, rationi atque scripturæ contraria, à Mercurij verò theologia alienissima, atque remotissima. Numerus ergo illius circuitus, soli Deo patet, cuius voluntate agitur, & conseruatur, ac tandem finem currendi, voluendique accipiet. Expleto igitur omnium circuitu, soluetur nodus. Nescio si similis dictio à Mercurio aliis in locis posita fuerit, puto hîc tantùm meminisse; ideò non sine caligine intelligi potest: dicam tamen quid sentio. Soluetur nodus, id est, vita omnium, quæ sub cœlo sunt animantium, quorum quidem vita non temerè nodo comparatur: nam sicuti nodus ex multis filis, ac circuitibus, agglomeratur; ita planè animantium vita, ex multorum dierum, mensium, annorumque curriculis ligatur, & compingitur, ex variisque etiã elementorum qualitatibus, quæ omnia soluenda sunt, atque ad propria loca remeabunt, cùm numerosa natura, à qua animantium vita dependet, finem currendi, meandi per circulos, acceperit. Suffragatur huic expositioni, ipsius Mercurij contextus, qui mox sequitur: Nam cuncta, inquit, vtri-

Annus magnus. — Nodus mundi quid sit. — Iudicium omnium vltimũ.

3. usq. generis animantia vnà cum homine dissoluentur: & masculina quidem ex parte, fœmininaque conficiebantur: omnes propemodum ad interitum properabant. Vltimum planè iudicium, vi quadam diuina afflatus, vaticinatur. sicuti etiam hoc idem alibi cõprobare videtur. Nam & in 3. Pymandri dialogo, luce clarius, extremam tremendamque vltimi iudicij diem depingit, omnium oculis conspiciendam: Resoluentur, inquit, in id, in quo ampla extabunt monimenta: admonitiones artificiorum, labe generationeque carnis animatæ: tabefactis siquidem sementibus fructuum, opificiisque naturæ, & artis, resuuenescunt denique vetera: In innouatione, inquit, temporum, Cùm nouus mundus aduenerit, consumptis prioribus animantibus, operibusque naturæ, & artis, idque ob labem carnis animatæ: ob scelera vtique impiorum, quibus mundus iste inferior totus ferè labesactatus est, atque infectus: tunc planè reiuuenescent omnia. In Asclepio, vitiorum labem, mundi vocat senectutem: Tunc, inquit, terra non constabit: nec mare nauigabitur: nec cœlum astrorum cursibus, nec syderum cursus constabit in cœlo: omnis vox diuina necessaria taciturnitate mutescet, fructus terræ corrumpentur; nec fœcunda erit tellus, & aër ipse mœsto torpore languescet. hæc, & talis senectus veniet mundi, irreligio, & inordinatio, & irrationabilitas bonorum hominum Planè nihil ita senium adducit, ac peccati moles, & rubigo vitiorum, qua vita consumitur mundi magni paruique. quamobrem subiungit: Cùm hæc cuncta contigerint ô Asclepi, tunc ille dominus, & pater, Deus primipotens, & vnus gubernator mundi, intuens in mores, factaque voluntaria, voluntate sua, quæ est Dei benignitas, vitiis resistens, & corruptelæ omnium, errorem reuocans, malignitatem omnem, vel alluuione diluens, vel igne consumens, vel morbis pestilentibus. Clara profectò est Mercurii theologia, quæ vltimæ diei excidium, spiritu quodam prophetico ante multos annos prædixit. Legerat fortasse hæc in Cantico Moysis, cuius temporibus, pariter & doctrina vicinus fuit, in quo scriptum est: Ignis accensus est in furore meo, & vsque ad fundamenta terræ comburet. Heraclitus apud Plutarchum, hanc Mercurii theologiam imitari videtur. & Hippasus Metapontinus, ex

Mundi senectus. — Peccatum est causa senectutis. — iudicium per ignem. — Moyses. — Heraclitus. — Hippasus.

igne

Mundi senectus.

igne enim omnia nasci, & igne omnia desinere, asseuerant. Hesiodus etiam apud Gellium, mundum, & omnia corpora in vniuersi olim conflagratione soluta iri, asserunt. Panetius etiam apud secundum de natura deorum Ciceronis, idem comprobat Vnde Cicero ibidem: Ex quo euenturum nostri putant id, de quo Panetium addubitare dicebant, vt ad extremum omnis mundus ignesceret. Didicerunt hoc ex Sibylla, scripsit Naso primo metamorphoseos, fabula 7. Hesiodus. Cicero. Panetius. Sibylla.

Esse quoque in fatis reminiscitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaq́ regia cœli Ouidius.
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Lucanus hanc eandem sequitur viam, vel vt Stoicus, vel vt rem antiquissimam secutus.

Inuida fatorum series, summiq́ negatum Lucanus.
Stare diu, nimioq́ graues sub pondere lapsus,
Nec se Roma ferens. Sic cum compage soluta,
Secula tot mundi suprema cóegerit hora,
Antiquum repetens iterum chaos: omnia mistis
Sydera syderibus concurrent: ignea pontum
Astra petent: tellus extendere littora nolet,
Excutietq́ fretum: fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem,
Indignata, diem poscet sibi, totaq́ discors
Machina, diuulsi turbabit fœdera mundi.

Vna dies dabit exitio, multosq́ per annos Lucretius.
Sustentata ruet moles, & machina mundi.
Nec me animi fallit, quàm res noua, miraq́ menti
Accidat, exitium cœli, terraq́ futurum.

Iudicii signum, tellus sudore madescet. Sibyllæ Erithrææ carmina. Aug. 18. de ciuit. Dei cap. 23.
E cœlo Rex adueniet per secla futurus:
Scilicet in carnem, præsens vt iudicet orbem.
Vnde Deum cernent incredulus, atq; fidelis.
Celsum cum sanctis, æui iam termino in ipso.
Sic animæ cum carne aderunt, quas iudicet ipse.
Cùm iacet densis in vepribus orbis,
Reiicient simulachra viri, cunctam quoq; gazam.
Exuret terras ignis, pontumq́ polumq́
Inquirens, tetri portas effringet Auerni.
Sanctorum sed enim, cunctæ lux libera carni
Tradetur, sontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus retegens, tunc quisq; loquetur
Secreta, atq; Deus reserabit pectora luci.
Tunc erit & luctus, stridebunt dentibus omnes.
Eripitur Solis iubar, & chorus interit astris.
Soluetur cœlum, lunaris splendor obibit.
Deiiciet colles, valles extollet ab imo.
Non erit in rebus hominum sublime, vel altum.
Iam æquantur campis, montes & cerula ponti.
Omnia cessabunt, tellus confracta peribit.

Resurrectio mortuorum.

Sic pariter fontes torrentur, fluminaq; igni,
Et tuba tunc sonitum tristem demittet ab alto
Orbe, gemens per facinus miserum, variosq; labores,
Tartareumq; chaos monstrabit terra dehiscens.
Et coram hic Domino reges sistentur ad vnum.
Decidet è cœlis, ignisq; & sulphuris amnis.

Oraculum Apollinis.

Est supra cœlesti igni, incorruptibilis, & ardens flamma, quæ & producit omnia, & producens omnia absumit. Illinc circa Olympum diffunditur in orbem: hinc rursus paruus promicat ætheris splendor: flammæ Dei immensa est profunditas. heu, heu tripodes plangite, obit Apollo, obit, quoniam flammans cœlestis lux vim adhibet. Hæc quidem dicta sunt à sapientiæ cultoribus, diuinitus illustrati; omne enim verum à Deo est, etiam à quocunque dicatur. Quam ob causam, si quippiam tale apud illos inuentum fuerit, ab illis auferre non veremur, nostroq; scribendæ dilucidandæq; instituto inserere veritatis. Adsunt & quàmplurima scripturarũ oracula, quæ huic rei fidem faciunt certissimam. Daniel 7. vidit thronum igneum, fluuium igneum. Isaias 66. Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius. Dauid Ps. 49. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. & Psal. 96. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Paulus 2. Thess. ca. 1. In reuelatione Domini I E S V de cœlo cum angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam his, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini Iesu. Petrus 2. cap. 3. Cœli qui nunc sunt, & terra eodem verbo igni repositi sunt in diem iudicii, & perditionis impiorum hominum. Adueniet autem dies Domini, vt fur, in quo cœli magno impetu transient: elementa verò calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Itaque mundum aliquando tamen immensis ignibus esse conflagrantium, ex his quæ dicta sunt, & dicenda erunt, patet satis.

Omnis veritas à Deo.

Daniel. Isaias. Dauid. Paulus. Petrus.

DE RESVRRECTIONE MORTVORVM.

MERCVRIVS.

Extemplò Deus verbo sancto clamauit: pullulate, adolescite, propagate vniuersa germina, opera mea.

Commentum VII.

ONGRVVM erat, vt vltimæ diei iudicio intimato, quod non parui mœroris, timorisq; audientium mentibus intulerat studium, futuræ resurrectionis gaudio, speq; non dubia erigeret. Futuram igitur omnium resurrectionem vaticinatur, ac mirifica grauitate, eloquentia, studioq; describit: Extemplò, inquit, *cùm videret Deus omnia pessum iri, ad primamque confusionis materiam reuerti, illicò* clamauit verbo suo, *per quod omnia condiderat, per illud idem omnia restaurare cupiens. Et reuera, iuxta Paulum scribentem ad Cor. 1. 15. In momento, in ictu oculi in nouissima tuba; canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti. Cuius autem sit illa tuba futura, ad Thessal. 1. ca. 4. clarissimè dilucidat, in voce Archangeli,*

Resurrectio futura.

Paulus de resurrectione.

Resurrectio mortuorum.

geli, id est, Christi, verbi Dei, mortui qui in Christo sunt, resurgent primùm. Itaq; iussu, atq; voce Christi, fiet mortuorum resurrectio. Non temerè ergo dictum à Mercurio, Deum per verbum suum clamasse, mortuosq; compellasse, vt ad vitam remearent. Pullulate &c. *id est, surgite, qui in terræ puluere fuistis, reuiuiscite, ad vitæ officia exercenda properate*, germina mea, atq. opera mea. vos insuper homines, quibus mentis portio concessa est, genus recognoscite vestrum, *nempè, vos penitus non esse mortales.* vestram *igitur* naturam immortalem considerate, amorem corporis, mortis causam esse scite. *Redite igitur ad vitam, corporis amore contempto.* Rerum omniũ naturam perdiscite: *ad hoc enim conditi estis, vt rerũ omnium habeatis scientiam. Reuiuiscite igitur vos, qui mei pars charissima estis: ne si vos pessum omninò ieritis, pulcherrimi quidẽ mei opificii opus labefactetur, imperfectaq; sint opera omnia, eo deficiente, cuius gratia condita sunt.* His dictis, prouidentia per fatum, harmoniamq;. conflauit mixtiones, generationesq;. commiscuit, vnde cuncta sunt secundùm genus propriũ propagata, *id est, Dei prouidentissima voluntas* per fatum harmoniamq; *id est, ordinatissimum naturæ ordinem, partes humani corporis, hinc inde dispersas, atq; distractas, in vnum naturæ concentum copulauit: deniq; secundùm Ezechielem prophetam, accesserunt ossa ad ossa, & nerui extensi sunt, & cutis, & spiritus denuò assumpsit corpus, quod multo iam tempore in terra reliquerat. Hanc eandem de futura humanæ naturæ resurrectione salutiferam doctrinam comprobat, in 3. dial. Pymandri:* Omnia, *inquit*, reiuuenescent vetera, necessitate, & renouatione deorum, cursuq;. circuli numerosę naturæ. *Quasi diceret: Ecce noua facio omnia, vetera iam transierunt.* Diuinum enim, *inquit, ipsa scilicet omnis conspiratio mundi*, natura denuò florescente, *id est, dum natura repullulat, atq; reflorescit, prioris vetustatis exuuiis depositis, magnum panditur diuinæ potentiæ miraculum: vnde subiungit:* Etenim in ipsa diuinatate, natura etiam consistit, *hoc est, totius humanæ naturæ fabrica, ex diuina potentia dependet. Et ad Asclepium, clarissimè mundi renouationem decernit:* Ad antiquam, *inquit*, faciem, Deus mundum reuocabit, & vt mundus ipse adorandus videatur, & tanti operis effector, & restitutor Deus, ab omnibus qui tunc erunt, frequentibus laudum præconiis, benedictionibusque celebretur. *Antiqua mundi facies, est prima puritas, quam tùm irrationabilibus, cùm etiam creaturis rationabilibus olim Deum tribuisse legimus: hæc quidem, cùm in vtrisq; omninò fuerit infecta, ac veteri vitiorum labe propemodum obsoleta, & ferè obliterata, ad primam innocentiæ puritatem ab ipso mundi patre & opifice, reuocabitur. ex quo à magno laudabitur, & pusillo; idq; & præconiis laudum, & benedictionibus celeberrimis:* Hæc enim est, *inquit*, mundi genitura, *id est, secunda mundi generatio*, cunctatum scilicet reformatio rerum bonarum, & naturæ ipsius sanctissima, & religiosissima restitutio, peracto temporis cursu. *Itaque rerum bonarum reformatio, quæ post resurrectionem proculdubio euentura est, secunda est mundi genitura: tunc ad primam faciem suam reuocabitur mundus: tunc reuestietur natura priori innocentiæ, puritatisq; vestimento, idq; volente Deo. Nullus ergo ambigendi locus nobis relictus est, quum à diuina voluntate facienda, perficiendaq; sint hæc omnia. Quare sicuti tenemus illam creaturarũ esse autricem, ita proculdubio tenendum nobis firmiter est, earundem reformatricem fore. Sed quando hæc erunt?* Peracto temporis cursu, *inquit Mercurius, id est, cùm omnium finis aduenerit, secundùm æternam Dei voluntatem. Resurrectio itaque futura, clarissimè, doctissimèque à sapientissimo Mercurio ostenditur. Hanc Mercurii sapientissimam theologiam Plato imitatur in libello de regno: Cùm omnium, inquit, illorum tempus fuerit, mutationemq; circuitus fore oporteret, terreno genere omni consumpto, quippè cùm quælibet anima generationes omnes implesset; tunc vni-*

Homo est immortalis.

Prouidentia.

Fatum.

Ezech.

Omnia fient noua.

Antiqua mundi facies.

Secunda mundi generatio.

Plato comprobat resurrectionem.

Resurrectio mortuorum.

uersi gubernator Deus, quasi gubernaculorum dimissis habenis, in suiipsius redit speculum: mundum verò deinceps fatum reuoluit, & cupiditas innata est: omnes etiam Dij, summi dæmonis collegæ, singulis præpositi regionibus, quod contigerat aduertentes, mūdi partes destituerunt: mundus deinde contraria principii finisq́; sese agitatione reflectens, terræ motu ingenti interiora concutiens animalia, rursus cuiuscunq; generis, vt plurimùm perdidit. At verò certis temporis exactis curriculis, concussio, pertubatioq́; cessauit: & mundus à turbulento fragrore desistens, solita sunpsius progressione concurrit, & in ordine debito constitutus, administrationem sui suscepit. hæc ille. Futuram resurrectionem prædicit, idq́; imperante Deo, vt quemadmodum fato quodam, animæ corpora humana in terram reliquerant; ita prouidentiæ diuinæ imperio, illa denuò resumant, atq; reuiuiscant.

Zoroastres.

Zoroastres, Mercurio antiquior, ait: Materiale corpus in præcipitio non derelinqui: præcipitium, totam hanc sublunarem mundi partem Orphici appellant.

Æneas.

Æneas, Authore Marone in 6. expauit, & ait: O pater, annè aliquas ad cœlum hinc ire putandum est sublimes animas, iterumq́; ad tarda reuerti corpora? Sentiendumnè est, inquit, quòd eant ad cœlum, & iterùm redeant? quæ lucis miseris tam dira cupido?

Plato.

In 10. de Republ. Plato dicit, quem imitatur Maro. in 6. Animas ad lethæum proficisci, stirpibus omninò vacuum, & ex Amelita fluuio pronas bibere, quæ largiùs hauriunt, & sic obliuisci penitus omnium. hoc facto dormire omnes, & media nocte tonitruo ingenti excitari, venireque ad vitam.

Anchises.

Vnde Anchises sic loquitur de animabus defunctorum:

Vergilius.

Has omnes, vbi mille voluère per annos,
Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno:
Scilicet immemores supera vt conuexa reuisant,
Rursus & incipiant in corpora velle reuerti.

Animarum reuocatio ad corpora secundùm varias opiniones.

Heraclitus.

CÆTErùm animarum reuocatio ad corpora, varias peperit Philosophorum sententias. Nam Heraclitus apud Plotinum Enneadis. 4. lib. 8. cap. 1. necessarias quasdã animarum vicissitudines à contrariis, ad contraria posuit, & iter ab alto tractauit ad infima: in qua quidem commutatione inter duos illos status, multam quietem esse dixit, quasi intollerabilis defatigationis sit, in eisdem perpetuò laborare, atq; seruire. vtrum autem necessitate, vel voluntate ad corpora veniant, non aperuit.

Empedocles.

Empedocles præterea cùm dixerit legem extare constituentem, animas quæ peccauerunt, ad hæc nostra corruere, atque ipse sic à Deo profugus, furiosæ discordiæ crediturus, atq; seruiturus, tantum (vt arbitror) pertractauit, quantum Pythagoras, sectatoresq́; illius, tùm de hoc, tùm de plerisq; aliis per inuolucra quædam significauerunt. Sed hic quoque propter pöesim euasit obscurior.

Reprehenditur Empedocles.

Verùm hæc Empedoclis sententia, non tantùm est obscura, verùmetiam indecens, ac veritati, rationiq́; minimè consentanea: aut enim animæ, quæ ante corpora peccauerunt, vt ipse dicit, dum sic agerent, corporum commertium appetebant, aut non: quòd si inerat illis veniendi appetitus, facultas tamen non aderat, afflictio illis deesse non poterat, quippè cùm spes, quæ differtur, affligat animam: sin verò vlla inerat vniendi, coniungendiq́; cupido; profectò non naturaliter corporibus vniuntur, quod est falsum, ac veræ philosophiæ, theologiæq́; contrarium; esset enim animæ ad corpus, ac accidentis ad subiectum coniunctio.

Plato dubius de animæ ad corp9 vnione

Plato non idem vbiq; videtur docere, vt facilè aliquem sensum eius percipere valeas.

Phædo.

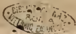
Nam primò, commertium animæ cum corpore damnat, asserens in Phædone.

hic

Resurrectio mortuorum.

hic eam includi vinculis, dolore nimirum, ac voluptate, & in corpore esse sepultam. Orphei sectatores aiebant, animas in hoc corpore, velut in carcere pœnas dare, in eoq; servari, ac circumsepto, valloque claudi. In Gorgia autem Euripidem inducit dicentem: Quis novit, inquit, vtrum viuere mori sit, mori autem viuere? Audiui enim à quodam sapiente nos nunc mortuos esse, corpusq; nostrum, sepulchrum esse nobis. In Cratylo veneratur oraculum illud arcanum, quo traditur animam hic in custodia quadam, & carcere sitam esse. Rursus in septimo de Republica, sicut antrum apud Empedoclem, vniuersum hoc significat. vbi etiam solutionem ex vinculis, & ascensum è spelunca in animam, esse ipsam intelligibilem progreßionem asserit. In Phædone, Timæo, & Phædro, scribit animam corpore grauari, impediri, vacillare, ægrotare, decipi, ebriari, atq; errare. In Phædro alarum iacturam, causam esse descensionis ad hæc, arbitratur, vbi, vt dicit Plotinus, circuitus quidam, animam in cœlum profectam, iterum ad corpus retorquet: alias item animas iudicia huc diuina dimittunt, & sortes, & fortunæ, & neceßitates, vt in 10. de repub. Denique in his omnibus aduentum animæ ad corpus criminari videtur. Verùm in Timæo de hoc vniuerso disputans, & mundum laudat, & Deum appellat beatum, animamq; ab opifice bono huic ideo traditam esse ait, vt mundus intellectualis poßit euadere, quando intellectualem quidem hunc oportebat esse. Ex quo patet ex Platonis sententiis, certum sensum haberi non posse. Plotinus arbitratur animas ad corpora, tùm neceßitate, tùm etiam voluntate descendere: neceßitate quidem, quoniam diuina lege sancitum est, animas sic affectas, ad corpora reuerti oportere: sponte verò, quia ad corpus, veluti ad bonum descendere cupiunt. hæc quidem illi. Veritas autem rei ita se habet, non esse diram animæ cupidinem appellandam, qua iterùm cupit ad corpora redire; sed naturalem potiùs, atq; diuinam: naturalem inquam, nam sicut naturale est animali viuere; ita etiam naturale est animæ, corpori esse vnitam; ita, vt sine corpore, eius gaudium perfectum esse non poßit: diuinam siquidem, quoniam in dedecus retorqueretur opificis, si creaturarum pulcherrima, imperfectionis iacturam incurreret, quod vtiq; contingeret, si denuò anima corpus repetere nollet. Cæterùm, Plato 10. de legibus recitat resurrectionem Eri Armenij, genere Pamphylij, qui cùm occubuisset in prælio, sublatis decimo die cadaueribus, cæteris iam corruptis, integer quidem incorrupto corpore inuentus est, domumq; delatus, vt sepeliretur, duodecima iam ab obitu die, dum pyræ impositus esset, reuixit, & quæ interim viderat, retulit: hæc quidem Plato. Porrò, diuinarum oracula scripturarum palàm de nostra resurrectione loquuntur: Isaias 26. Viuent mortui tui, inquit: interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate, qui habitatis in puluere. Ezechiel 37. Et ingressus in ea spiritus, & reuixerunt, & steterunt super pedes suos exercitus grandis, nimis valdè. Daniel 12. Et multi de his, qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt: alij in vitam æternam: alij in opprobrium, vt videant semper. Paul: Cor. 1. cap. 15. Si resurrectio mortuorum non erit, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit; inanis est prædicatio, inanis est & fides vestra. Apocalypsis 21. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni: & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt secundùm opera ipsorum. Et dedit mare mortuos suos, qui in eo erant, & mors, & infernus dederunt mortuos suos: & iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum. In Euangelio Matth. legimus: In resurrectione neque nubent, neque traduntur ad nuptias, sed erunt sicut angeli dei. Hæc, & similia facile est in diuinis reperire scripturis. Itaq; sanctißima est Mercurij Theologia, quæ ita clarè prudenterq; de omnium resurrectione futura loquitur. In fine quarti libri de resurrectione mortuorum abundè, copioseq; disputaui.

Gorgia. Euripides. Cratylus. Timæus. Phædrus. Anima corpore grauatur. Plotinus. Quare animæ redeunt ad corpora. Plato. Resurrectio. Eri Armenij. Scripturæ de resurrectione. Isai: 26. Ezechie: 37. Daniel 12. 1. Cor. 15. Apocalyp: 21. Matt.

DE INFERNO.

Mercvrivs.

Demum qui seipsum recognouit, bonum quod est super essentiam, consecutus est. Qui verò corpus amoris errore complectebatur, is oberrabat in tenebris mortis, mala sensu percipiens.

Commentum VIII.

Operũ merces post iudicium.

Textus exponitur.

Si sanctissimus Pymander ingenti futuræ resurrectionis gaudio Mercurij mentem erexit, & iam attonitum, iamque pauentem ad quietiorem statum adduxit; illicò illi magna pandit, nempe futuram bonorum, malorumque operum retributionem, iustamque mercedem. Demum, *inquit,* qui seipsum recognouit, *hoc est, sui generis nobilitatem, naturæque immortalitatem: quasi diceret, illi, qui dum viuerent, sese naturæ diuinæ intellexerunt esse consortes, atque comparticipes, sicque illi suam vitam contemperarunt, ij profectò post iudicij diem,* bonum consequentur, *nempè diuinæ beatitudinis præmium, quod sanè præstantius est, vel* quod est super essentiam, *id est, quod ex illorum essentia seu natura haberi non posset.* At illi, qui cœco amore, atque errore capti sunt, atque corpus complexi sunt; ij certè oberrabant in tenebris, mala sensu percipientes, *hoc est, sensibili experimento compellebantur mala, & audire, & videre, & etiam pati. Reuera, quod hîc obscurè breuiterque dixit, in Asclepio clarissimè latissimèque describit:* Cùm fuerit animæ à corpore facta discessio, tunc ô Asclepi arbitrium, examenque meriti eius transiliet in summi dæmonis potestatem, isque eam cùm piam iustamque prouiderit, in suis cõpetentibus locis manere permittet. *Ecce bonorum operum merces.* Si autem delictorũ illitam maculis, vitijsque oblitam viderit, desuper ad ima deturbans, procellis, turbinibusque aëris, ignis, & aquæ, sæpe discordantibus tradet. *Dubium est, si peccatorum animæ, post, & ante obitum insideant maculæ: puto maculas peccatorum non esse in anima aliquod positiuum, vt dicitur; sed ordinis, iustitiæ, debitæque pulchritudinis priuationem, denique peccatorum reatum, cui subiacet anima secundùm Pymandri sanctum, rectumque iudicium. Pœnæ impiorũ mirificè describuntur, quod Propheta in Psal. 10. cecinit: Pluet super peccatores laqueos, ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, siue tempestatum. Et rectè quidem, vt sicut ex illis multa habuit anima peccatrix oblectamenta; ita multa ab illis sentire cogatur tormenta. Adde, quòd pro cuiusque elementi qualitate, quatuor sunt animæ passiones, nempè cupiditas, timor, lætitia, atque tristitia his sæpè discordantibus, anima iniusta continuè quatitur, ac miserè discerpitur. hinc Maro in 6.*

Asclepius.

Pœnę impiorum.

Maculæ peccatorum in anima.

Psal. 10.

Quatuor animę passiones.

Virgilius.

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque,
Nec auras suscipiunt, clausæ tenebris, & carcere cœco.

Cicero.

Plato.

Mercurius.

Isti sunt quatuor principes animi affectus, vt Cicero in Tusculanis dicit, duo iocundi, totidem tristes. Propterea ait Plato 10. de legibus, propriam prauitatem animam corrumpere, ac pœnis atrocissimis afficere. Quam ob causam Mercurius 12. dialogo Pymandri, animæ tormenta describit ab illius passionibus proficisci: Anima, *inquit,* infusa corpori, à voluptate, atque dolore continuo deprauatur. Morbus autem animæ grauissimus, impietas est, *quam dialogo. 10. dicit esse ignis ardentiorem flammam, feramque mordacissimam: sic enim impius animus vociferatur: vror: absumor:*

Locus inferni.

absumor: quid dicam, quid agam, nescio: deuorant me mala vndiq; Vnde bene subiungit in Asclepio. Et mundanis fluctibus in diuersa semper æternis pœnis agitata raptabitur. vt in hoc obsit animæ æternitas, quòd sit immortali sententia, æterno iudicio subiugata. *Æternum Dei iudicium, æternam pœnam, æternam quoque animam, scilicet à parte pòst, esse describit. Incredibilia enim post delicta cogentur sentire tormenta, non verbis, sed exemplis, nec minis, sed ipsa passione pœnarum. Et tantò post mortem sæuioribus subijciuntur; quantò multa forsitan fuerant celata dum viuerent: eruntq; pro delictorum qualitatibus, pœnæ. In 10. autem Pymandri reprehendit errorem, qui asserit animam post obitum in bruta migrare:* Velle *inquit*, dicere animam nostram, post exutam humanam figuram, in corpora degenerare brutorum, impius est error: nam castigationis eius modus alter: Mens, *inquit*, cùm dæmon efficitur, *vt dixi in secundo libro Pymandri, cùm de dæmonibus agerem, non natura, sed pœna, atque impietate*, ad obsequium dei, iubetur igneum capessere corpus: inde in animam transfusa nefariam, eam flagellis verberat peccatorum. *Profectò multa flagella peccatoris, illudq; omnium crudelissimum, cùm à proprio, ac continuo roditur anima conscientiæ verme. Reuera, animi cruciatus duriores, quàm corporis habentur; bonum enim quod ab eo prouenit, est maius, proinde illius iactura, maiorem causæ doloris materiam. Nonnè magna est animæ iactura, hebetatio mentis, & obliuio sui? Tunc enim anima obliuionis potũ bibere dicitur, & apud flumen lethæũ habitare, cùm peccato excœcatur. proinde ait Mercurius:* Qui, *inquit*, amoris errore corpus cõplectitur, is in tenebris ambulat. *Post tenebrosã mentis cogitationẽ, Acheron, fluuius concitatiùs fluens, id est peruersitas sequitur operationis: vnde: Rugiebam à gemitu cordis mei, quia nõ est pax ossibus meis. Quoniam autem anima ex peccandi deliberatione, transit in vitium; ideò poetæ aiunt in hoc flumine esse nauiculam, atque nautam. Denique nascitur conscientiæ remorsus: palus styx, quæ mœrorem significant. vrgent enim prauum assiduæ curæ, quæ veluti vltrices furiæ, pœnas flagitiorum seuerissimè exercent: Frequenter præoccupant, ait Salomon Sap. 7. pessima redarguente conscientia. Et Ieremias Propheta 2. Arguet te malitia tua, & aduersio tua increpabit te. Ex hac autem Cocytus oritur, eò quòd in luctum, lachrymasq; compellit. At Phlegeton, flammifluuius, odium est vitiorum, irarũ, cupiditatumq; ardor: Quapropter rapidus flãmis ambit torrentibus amnis, tartareus Phlegeton; nulla enim fornax, nulla fabrorum officina magis exæstuat, quàm impiorum mens. vnde saxa à flumine contorta, insinuant quàm graues impiorũ motus. Mulctatur præterea à furijs infernalibus sceleratus animus: & primò à Ctesiphone, quæ est passio ex malis præsentibus corporis proueniens: secundò à Megæra, quæ est timor mal. [illegible]turi imaginati: tertiò ab Alecto, quæ est spes imaginarij boni. His autem furijs an[illegible] torquetur peccatoris, non tantùm in corpore; sed etiam post discessum à corpore: Vnde Psal. 82. Deus meus pone illos, vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti. varietas, atque æternitas pœnarum intelligitur: nam volubilis est rota, & motus eius caret fine. Vnde primi regum cap. 25. Anima inimicorum tuorum rotabitur, in impetu, & ci[illegible]o fundæ. Paulus 2. Thes. 1. Dabunt pœnas in interitu æternas. Matt. 22. Ite in i[illegible] æternum, & similia multa, quæ pœnarum æternitatem protestantur. hoc idem & [illegible]goras voluit: quòd si abiecto corpore homo vitijs permanserit oneratus, incipiet v[illegible]e esse miser; sed eam miseriam in duo genera [illegible]uidit: nam post mortem miseriùs, aut bona prope habent, quæ sunt beatitudinis dona: aut mala nullum vnquam habitura finem, sortiuntur. Duo igitur habitacula his describuntur: Elysius Campus, id est, transitorius, illorum, quibus bona propè sunt, supera, vt conuexa reuisant: & tartarus ab horribili sono tartar, quasi tortor, teter, terror vocatus illorum scilicet, quibus damna sunt infinita sua. Vnde Plato in Phædone: Si qui propter magnitudinem peccatorum in-*

Asclepius. Æterna pœna. Anima non transit in brutum. Corpus igneum. Animi crucia tus duriores. Lethæus. Acheron. Palus Styx. Cocytus. Phlegeton. Ctesiphon. Megæra. Alecto. Psal. 82. 1. Reg. 25. 2. Thes. 1. Pythagoras. Elysius Campus. Tartarus. Plato. Pœnæ æternitas ex Platone.

sanabiles esse comperiuntur, qui sacrilegia multa, ac magna, qui cædes nefarias contra leges, qui alia istorum affinia perpetrati fuerint, hos quidem omnes conueniens sors abycit in tartarum, vnde nunquam egrediuntur, hæc ille. Quid clarius, quidué iustius hac Platonis doctrina? quid deniq; fidei nostræ conformius? verùm cùm hæc ita se habeant, non temere quispiam quæret, vbinam sit iste tartarus, suppliciorum locus.

Locus inferni. *Nonnulli inferos esse corpora ipsa arbitrati sunt, quibus animæ includuntur: de qua quidem*

Macrobius. *materia Macrobius plura scribit super somnium Scipionis. Sed vana est huiusmodi opinio; non enim satis est stimulus conscientia ad puniendạ facinora. Nam sicuti iniqua conscientia ad extrinseca perpetranda egressa est, intrinseca malitia non contenta; ita planè, extrinsecis pœnis erit subijcienda: atq; ita culpæ inordinationi, pulcherrimus iustitiæ ordo respondebit. Alij autem dixerunt inferos esse elementorum loca, quæ mu-*

Mercurius. *tationi subiecta sunt: cuius sententiæ fuisse videtur Mercurius in Asclepio:* Inter cœlum, *inquit,* & terram, mundanis fluctibus in diuersa semper æternis pœnis anima iniqua agitata raptabitur. *Posset hoc quidē intelligi inclusiué, vt ipsa etiam terra intelligatur, intra cuius viscera æternus latet pœnarum locus. Alij verò sub ter-*

Orpheus. Pythagoras. Socrates. Plato. Homerus. *ram inferorum loca, suppliciorum regna esse demonstrant: vtpotè Orpheus cum descensu ad inferos. Socrates in Phædone dicit, esse manitatem per eiusmodi naturam, vnum aliquem ex telluris hiatibus, magnum profectò Chasma, & per vniuersam terram porrectum vnde Homerus: Longe nimis baratrum sub tellure profundum: quod*

Varro. *ipse, multiq; Poetæ tartarum appellant. Marcus Varro tria templa distinxit, natura in cœlo, auspicijs in terra, similitudine sub terra. Vnde ait Poëta: Acherusia tem-*

Tria templa. *pla alta orci, saluete infera. Templa cœlestium, terrestrium, & infernorum. Nonnulli etiam Epicurei, vt Isaac Israelita, Hesiodus, Attalus, orbem terrestrem, atque vmbrosum commemorasse reperiuntur, ad quem post mortem obscœnis perturbationibus in-*

Cicero. *fecti animi deprimerentur. Cicero in Tusculanis Socratem probat, qui iam moriturus,*

Plato. *duplices esse cursus animorum disseruit è corpore excedentium. Plato: Credamus semper antiquis, sacrisq; sermonibus, qui animum immortalem esse asserunt: vt si se inqui-*

Zeno. *nat labe inexpiabili, grauißimas pœnas det, cùm à corpore fuerit separatus. Zeno Stoicus esse inferos docuit, & sedes piorum ab impijs esse discretas, & illos quietas ac delectabiles incolere regiones, hos verò pendere pœnas in tenebrosis locis. Itaq; ex his, atq; similibus philosophorum sententijs pœnarum locus æternarum, vbi, & qualis sit, aper-*

Scripturæ. *tè intelligi potest. Adsunt & non pauca sanctarum scripturarum testimonia, quæ de*

Moyses. *pœnarum huiusmodi loco apertè, dilucideq; loquuntur. Moyses in Deuteronomio 32. Ignis succensus est furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouißima. Iob. 24. Ad ni-*

Iob. 24. Isai: 30. *mium calorem transiet ab aquis niuium, & vsque ad inferos peccatum illius. Isaias 30. Præparata est ab heri Tophet, à rege præparata, profunda, & dilatata: Nutrimenta eius, ignis, & ligna multa: flatus domini sicut torrens sulphuris succendens eam. Et vltimo. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt vsque ad*

Psal. 48. *satietatem visionis omni carni. Psal. 48 Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet*

Lucæ 16. *eos. Lucæ 16. Diues sepultus est in inferno, vbi fletus, & stridor dentium. Et illud, Ite maledicti in ignem æternum, cuius flamma ignis in montibus prope Siciliam clarè aspi-*

Apocalyp: 20. *citur: sicut ego ipse frequenter aspexi. In Apocalypsi 20. Et descendit ignis de cœlo, & deuorauit eos, & diabolus, qui seducebat eos missus est in stagnum ignis, & sulphuris,*

Plotinus. *vbi & bestia, & Pseudoprophetæ cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Plotinus enn: 1. lib. cap. 6. Sacra mysteria, inquit, rectè quidem, quamuis perobscurè vaticinantur, animum non purgatum apud inferos in cœno iacere: impurum namq; ob prauitatem, cœno est amicum: quemadmodum sues corpore sordidi, sordibus delectantur.*

Cicero. *Cicero lib. de consol: vitijs, & sceleribus contaminatos deprimi in tenebras, atque in*

Maro. *cœno iacere, veteres docuisse, asserit. Maro, veterumq; malorum supplicia expendunt,*

sub gur-

ſub gurgite vaſto, infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni. Iſaias 14. Infernus ſubtus conturbatus eſt. Reuera infernus dicitur, quia infra iacet. Grego. 4. mora: Locus ſiquidem, & locatum debent proportionari; modò ſublimia corpora, loca ſelicia, eaq́ ſuprema poſsident; par eſt etiam, vt infima, & cœnoſa, atque deformia peccatorum corpora, obſcuras, & putentes cuſtodiant regiones. Cæterùm, quamuis Auguſtinus 12. de Geneſi ad litt: 33. obſcurè de hac materia loqui videatur; libro tamen retractationum 2. cap. 24. corrigit ſe, ac apertè loquitur. In 12. inquit: De inferis magis mihi videor docere debuiſſe, quòd ſub terris ſint, quàm rationem reddere, cur ſub terris eſſe credantur, ſiue dicantur, quaſi non ita ſint, Paulus ad Philip. 2. clamat: In nomine Ieſu, omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. In Apocalypſi cap. 5. Ioannes flet, neminem dignum inueniri, qui poſsit aperire librum, & ſoluere ſignacula eius, neque in cœlo, neq; in terra, neq; ſubtus terram. Baruc: Deputatus eſt cum deſcendentibus in infernum. Pſal. 54. Deſcendant in infernum viuentes. Et Pſa: 48. In inferno poſiti ſunt. Iob: 14. Vt in inferno protegas me. Et 17. Et in profundum inferni deſcenderunt omnia. Et 21. loquens de peccatoribus, qui hîc felicitate fruuntur terrena: Et in puncto inquit, deſcendunt in infernum. Sapienter ergo dictum eſt à Mercurio, eos, qui corpus amoris errore complexi ſunt, in tenebris oberrare, *malaq́ plurima ſentire.*

Iſai: 14. Gregorius. Auguſtinus. Paulus. Apocalyp. 5. Baruc. Iob 14. Mercurius.

DE MORTE.

MERCVRIVS.

Quid tantum delinquunt ignorantes, inquit Mercurius ad Pymandrum, vt ob eam cauſam immortalitate priuentur? Ad quem Pymander: videris ô Mercuri haud ſatis, quæ audieris intellexiſſe. Triſmegiſtus: Etſi nondum intelligere ſim profeſſus; intelligo tamen, ac memini. Pymander, gratulor ſi quæ dicta ſunt, tenes. Triſmeg: Reſponde mihi quæſo Pymander, cur digni morte ſint ij, qui in morte iacent? Pymander, quia præceſsit proprio corpori vmbra triſtis, ex hac quidem natura humida, ex hoc verò corpus in mundo ſenſibili conſtitit, ex hoc denique mors ipſa ſcaturiit.

Commentum IX.

Vpiebat ſapientiſsimus Mercurius edoceri, quo aditu, quáue via, cauſaq́, mors ingreſſa fuerit in orbem terrarum: deniq; quamobrem ignorantes pœnis vapulent æternis. Reprehenditur à Pymandro: ô Mercuri inquit, videris non ſatis intellexiſſe, quæ audiueris, *alioqui non ita ſciſcitareris. Ad quem prudens Mercurius:* Etſi non plenè intelligam, neque id omninò profitear; intelligo tamen, ac memini ea, quæ audiui, *ſed vellem fieri certior.* Dic quæſo, cur digni ſint morte ij, qui in morte iacent? *Quanquam hæc intelligi poſsint de prima morte, quæ eſt ſolutio animæ à corpore:*

Cauſa mortis vnde. Duplex mors.

pore; de secunda tamen, quæ est mors gehennæ, sunt intelligenda. Nam de prima, quemadmodum in Asclepio profitetur, interrogatio necessaria non erat, sic enim inibi loquitur: Multos, *inquit*, spes, timorq́; mortis, excruciat, quia sunt veræ rationis

Mors corporis.

ignari. Mors igitur efficitur per dissolutionem corporis labore defessi, & numeri completi, quo corporis membra in vnam machinam ad vsus vitales aptantur; moritur enim corpus, quando hominis viralia ferre posse destiterit: hæc ergo est mors, corporis dissolutio, & corporalis sensus interitus, de qua solicitudo superuacua est; sed alia necessaria, *scilicet*

Mors animæ.

mors animæ, quam aut ignorantia, aut incredulitas contemnit humana. *Duo sunt ergo hominum genera, ignorantium vnum, non credentium alterum: ab vtroque autem mors animæ, quæ pœnis subijcitur æternis, parui fit, imò potiùs contemnitur, & despicitur.*

Duo hominũ genera ignorantium, & non credentium.

Qui ergo æternarum non formidant, atque verentur locum pœnarum, ij planè aut ignorantes censendi sunt, aut infideles. Itaq́; Mercurij sciscitatio, ad mortem secundam magis spectare videtur. Instruit, edocetq́; sanctus Pymander, Mercurium talia scire cupientem, idq́; perobscurè satis, ac non sine multa caligine: Quia, *inquit*, vir

Textus exponitur.

desideriorum es, cupidusq́; sciendi ea, quæ tua intersunt, generisq́; humani: audi paulisper, quare digni sint morte, *id est, pœnis æternis*, qui iacent in morte, *id est, qui in eorum iniquitatibus mortui sunt:* Quia præcessit pro-

Vmbra quid.

prio corpori tristis vmbra. *Huius voculæ meminit in principio Pymandri:* Paulò pòst, *inquit*, vmbra quædam horrenda obliqua reuolutione subterlatebatur. *Quod quidem bifariam intelligi posse in primo Pymandri professi sumus: vno quidẽ modo sic:* Vmbra quædam *id est, tenebrarũ profundissima obscuritas super vastissimam abyssum. vel, vt dixi: Philonem sequutus in 2. Allegoriarum libro, vmbra dei, est*

Filius est vmbra.

filius dei, quo nõ tanquam organo vsus pater est, quando creabat mundũ; imò à quo creatus est mundus: hæc autẽ vmbra, & quasi assimilatio, aliorum est exemplar, sicuti deus exemplar est imaginis. Itaq́; ex vmbra infinita, id est, ex filio dei manauit illius indigestæ confusæq́; molis, digestio, discretio, atque ordinis coaptatio. Dialogo 3. Pymandri, vocat vmbram infinitam, fortassis infinitam noctem, ex qua Orpheus mundum generat.

Tristis vmbra dæmon

hîc autem tristis vmbra à Mercurio appellatur. Porrò, si vmbra illa infinita, atque terribilis, ex qua digesta est creaturarum antiqua confusio, filius dei dicitur apud Philonem; non temere vmbram tristem, & mœroris plenam dixerim, luciferum, peccati patrem, omnisq́; tristitiæ inuentorem, auctoremq́; mœroris cuiuscunq́. hæc quidem præcessit proprio corpori, quia nimirum naturæ nobilitate, confusam illam præcessit materiam. Ex hac autẽ vmbra, natura humida, *id est, post huius vmbræ distinctionem, diuisionemq́; à luce, vt dixi in 2. Pymandri in principio commenti 10. Naturæ humidæ sequutà est distinctio, atque ornatus: non creandi authoritatem; sed creaturarum ordi-*

Mors est corpore.

nem describit. Ex hac autem natura humida, corpus in mundo sensibili constitit: *id est, ex quatuor elementorum materia, hominis primi, ac cæterorum conflatum corpus est:* ex hoc denique mors ipsa scaturijt: *nam amor corporis, causa est mortis. Porrò, primus homo plus corpus, quàm deum dilexit; ideoq́; mortem inuexit in*

Paulus.

mundum. Sane per vnum hominem (ait Paulus ad Romanos 5.) peccatum intrauit in mundum, & per peccatum, mors, & sic mors in omnes pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

Adam corpus peccati.

Mira Pymandri theologia, quæ sic clam mortis origo nobis intimatur: Ex tristi, *inquit*, vmbra: *hoc est, ex cacodæmonis malitia, atque inuidia, mors intrauit in orbem terrarum: ipse quippe inuentor est mortis: ipse, inquam, per corpus, id est, Adam, qui fuit corpus peccati, id est, principium peccandi, mortem scaturire fecit. Cæ-*

Vmbra bona.
Vmbra mala.

terùm, in sanctis literis duas inueniri vmbras, vnam bonam, alteram verò malam, patet latissimè. Ieremias 4. lamen: In vmbra tua viuemus inter gentes. Psal. 16. Sub vmbra alarum tuarum: & similia plurima, quæ profectò diuinam in suos protectionem ostendunt.

dunt: de mala verò vmbra, Isai: 9. Habitantibus in regione vmbræ mortis. In cantico Zachariæ: Et in vmbra mortis sedent. Hoc autem intereſt inter mortem, & vmbram Vmbra mortis quid.
mortis, authore Hiero: in caput 9. Isai: quòd mors eorum eſt, qui cum operibus mortis ad inferos perrexerunt: Anima enim quæ peccauerit, ipſa morietur: vmbra autem mortis eorum eſt, qui cùm peccent, nec dum de vita iſta egreſſi ſunt. Et Homelia 3. In canticum canticorum. Paulus ſcribit ad Hebræos 8. Quod offerentes munera, deſeruiebant exemplari, & vmbræ cœleſtium. Et 10. Vmbram habuit lex: Nos, inquit, non ſumus ſub Vmbra legis.
vmbra legis, ſed ſub vmbra meliore, nempè Chriſti, à qua protegimur ab æſtu carnis, Vmbra Christi.
à pluuia malignorum, à turbine, & tempeſtate irruentium vitiorum. Bonum eſt ergo de vmbra legis proficiſci ad vmbram Chriſti; vt ſaltem ſub vmbra, id eſt, ænigmaticè, & ex parte, quæ Chriſti ſunt, intelligamus; illa enim, quæ ſub vmbra cognoſcimus, ſubobſcurè intelligimus: Vnde Iob, omnem hominum vitam dicit eſſe vmbram ſuper terram, Iob.
quia ſcilicet anima in hac vita velamento huius craſſi corporis obumbratur. Omnes igitur, qui hanc vitam enauigant; vel ſub vmbra Chriſti, vel ſub vmbra triſti, ex qua peccatum manauit, degunt. Omnes ſumus ſub vmbra. *Non abs re ergo dictum eſt à Mercurio, cauſam mortis à triſti vmbra profectam fuiſſe: hac de cauſa ô Mercuri, qui iacent in morte, digni ſunt morte.* Quare ſint pœnæ æternæ.
Profectò, ſi actus humani, diuinæ ſubſunt prouidentiæ, peccata abſq; dubio punit contra hominis voluntatem, vt ad æqualitatem cuncta reducat; excedit enim homo 1.
propriam quantitatem, dum ſuam voluntatem diuinæ vult voluntati præferre, contra diuinam ordinationem viuendo. Vt hanc igitur inæqualitatem, diuina iuſtitia tollat; neceſſe eſt, vt peccata contra hominis velle, puniat: & virtute præditi, remunerationem, ſupra hominis facultatem recipiant: pœna namq; culpæ æquanda eſt: in culpa autem non ſolùm eſt auerſio à fine; ſed etiam conuerſio ad alia, quaſi ad fines. hac de cauſa homines puniendi, non ſolùm cùm peccent, per hoc quod à proprio excluduntur fine, verùm etiam per experientiam alicuius nociui, id eſt, pœna ſenſus. Amplius, peccatum, 2.
iuſtitiæ merito aduerſatur. ſed meritis æterna datur felicitas: peccatorum ergo demeritis locus debetur pœnarum, & quidem æternarum, à commutata proportione, ſiue per conſequentiam: nam ſicut meritum ad præmium ſe habet; ita demeritum ad ſupplicium. 3.
Adhuc, peccans mortaliter, proponit bonum commutabile, bono æterno, atq; infinito, bonumq; infinitum offendit. Atqui tanta eſt offenſæ grauitas, quanta eſt offenſæ perſonæ maieſtas: pœna autem non poteſt intendi infinitæ virtutis: duratione igitur atque tempore erit æterna. ergo quod priùs. Præterea, congruum eſt, vt vniuerſi 4.
pulchritudo, quibuſdam antidotis decoretur: vt quemadmodum bonis, æterna bona; ita improbis, ſupplicia æterna deputentur; peccator enim infinitum bonum lædit, ideò pœnas dabit in interitu æternas. Non temerè ergo ô Mercuri, iniuſti æternis pœnis plectendi ſunt, atque puniendi. Sequitur textus. Num hæc tenes Mercuri? Tenes etiam qua de cauſa, qui ſeipſum cognoſcit, tranſit in deum, vt dei verbum tradidit? *Magna eſt ergo cognitio ſui, quæ hominem in deum commutat: de qua quidem alibi latiùs nobis erit diſputandū. Ad quem Mercurius:* Quoniam ex vita & luce, conſtat omnium pater, ex quo natus eſt homo: *Deus enim, vt paulò ante diximus in primo Pymandri abundè, eſt vita, quia eſt ſuum eſſe; viuere enim in viuentibus, eſt eſſe, eſt etiam cauſa, vnde omnia viuant; eſt etiam lux æterna, nullam habens partem tenebrarum, illuminans omnia. Pymander Mercurio reſpondet.* Rectè loqueris, lux & vita deus, & pater, ex quo natus eſt homo. Si igitur comprehenderis te ipſum ex vita & luce compoſitum, ad vitam ſurſum lucemq; tranſcēdes. hæc ait Pymander, *inquit Mercurius.* At ego, adhuc mihi ô mens dicas oro, quonam pacto ad vitam aſcendere queam? Ad quem Pymander: Deus ipſe mens iuſſit, vt homo mentis particeps, ſeipſum animaduerteret: *atq; ita claudamus ſextum Pymandri cum diuo Pymandro commentum.*

Deus est lux & vita

DE LVCE ET VITA.

MERCVRIVS.

Non omnes homines mentem posſident, inquit Mercurius? Ad quem Pymander: Rectè dicis Mercuri: adſum enim ego mens ijs, qui boni, qui pij, puri, religioſi, ſanctique ſunt, præſentiaque mea fert illis opem, adeò vt ſtatim cuncta dignoſcant, patremque pacatũ, & propitium habeant. Itaque gratias agunt benedicentes piè, & hymnis ſolennibus collaudantes. Cõcedunt ſanè corpus morti ſuæ, ſenſuumque illecebras faſtidiunt, vtpotè qui planè diiudicent, quàm lætifera ſint ſenſuum lenocinia. Quin etiam ipſa mens, ianitoris munere fungens, incidentes in inſidias corporis, haudquaquam permitto finem cõſequi ſuum: aditus enim per quos turpes blanditiæ manare ſolent, iugiter intercludo, libidinumque fomites omnes extinguo. Contrà ab ignauis, ignaris, impijs, inuidis, iniquis homicidis, procul admodum habito: permittens eos Dæmonis vltoris arbitrio, qui ignis acumen incutiens, ſenſus affligit, magisque ad patranda ſcelera armat hominem; vt turpioris culpæ reus, acriori ſupplicio ſit obnoxius, eumque ſine vlla intermiſsione ad inſatiabiles concupiſcentias inflammat: cum eo pugnat in tenebris: peccantem examinat: & ignis impetum in eius cruciatum mirum in modum concitat, atque adauget. Ad quem Mercurius: Diligenter mihi omnia ô mens quemadmodum poſtulabam, expoſuiſti: vlterius autem id reſponde.

Commentum X.

Naturale deſiderium animæ ad deum.

Mnia entia ipſo vno ſunt entia, à quo & eſſe, & cognitionem acceperunt: Et reuera quidnam forent, niſi vnum forent? vno ſiquidem priuata, nõ ampliùs ſunt, quod eſſe ante dicuntur. Ineſt ergo entibus naturalis appetitus aſcendendi pertingendique ad vnum: ad quod cùm venerint, atque attigerint; tum ſe ipſa, tum etiam alia cognoſcunt, præſertim entia rationalia, vtpotè homo, cui ineſt diuinus vigor, ac cœleſtis origo. Is planè, cùm ſit ex vita, & luce compoſitus, ad veram vitam, lucemque naturali impetu, atque continuo pergit deſiderio. Profectò, oculus corporeus, naturaliter lumen ſolis appetit, ſine cuius beneficio, videndi munere fungi non poteſt. anima etiam intrinſeca, innataque vi, lumen appetit intelligibile, per-

Deus est lux & vita

bile, persuasum habens, se in tenebris, sine illius adminiculo, iacere, versari, & mori potius, quàm viuere. Nam, authore Platone in 6. de repub. Sicut se habet Sol iste visibilis, ad omnia visibilia; ita planè Sol Deus, lumen intelligibile, ad animas rationales, intellectusq; angelicos.

Plato.

Oculi porrò quoties non ad ea vertuntur, quorum colores diurnus fulgor illuminat, ostenditq;, sed ad illa, quæ nocturnis radiis attinguntur, cæcutiunt, ac si purus in illis visus non esset: quoties verò ad ea, quæ Sol illustrat, perspicuè cernunt, in oculis visus apparet; sic & de animo cogita: quando enim illi inhæret, in quo veritas, & ipsum ens emicat, intelligit illud, cognoscitq;, & intellectum habere videtur; sed cùm ad id fertur, quod tenebris est permixtum, quod videlicet generat, atq; corrumpit, eius obtunditur acies, opinionesq; versat varias, ac mentis expers videtur.

Sine Deo sumus cæci.

Non temere ergo dictum est ab Augustino, lib. 15. contra Faustum cap. 8. & 11. de ciuit. cap. 10. Animam nostram admodum aëris respectu luminis, ita se habere ad lumen intelligibile. vnde sicut per contactum luminis, aër clarescit; ita per diuinæ lucis contactum, anima scientias acquirit. Quare, sicut aër iste tenebrescit sine luce; ita planè anima, sine luce Deo. Ex quo fit, vt sicut se habet visus ad visibile; sic penè ad intelligibile, intellectus. Sed visus omnia visibilia, non nisi in solis fulgore discernit; ita intellectus non nisi lumine supernaturali illustratus, res diuinas, atq; humanas, ritè intelligere potest. Verùm eò magis intellectus, supernaturali indiget lumine; quò magis distat à primo intelligibili, quàm visus à visibili; sic enim loquatur 11. de Trinit. cap. 7. & de Genesi ad lit. cap. 31. lib. 12. Aliud, inquit, est ipsum lumen, quo illustratur anima, vt omnia vel in se, vel in illo veraciter intellecta conspiciat: nam illud ipse Deus est, hoc autem creatura; quamuis rationalis, & intellectualis, ad eius imaginem facta, quæ cùm conatur lumen illud intueri, palpitat infirmitate, & minus valet, inde est tamen quidquid intelligit sicut valet. Cùm ergo illuc rapitur, & à carnalibus subtracta sensibus, illi visioni expressiùs præsentatur, non spaciis localibus, sed modo quodam suo supra se videt illud, quo adiuta videt quidquid etiam intelligendo videt.

Augustinus.

Anima est sicut aër ad solẽ

Deum videndo alia videt.

Rectè ergo dictum est à Pymandro, Deum esse lucem, & vitam, & quibus adest, multa præstare beneficia: Adsum, *inquit,* ego Pymander, mens, *id est, lux & vita,* iis, qui boni, pij, puri, religiosique sunt, *quibus præsentia mea non paruam opem affert; siquidem meo lumine illustrati, statim cuncta dignoscunt, quæ illos scire decet, atq; illorum saluti conducunt, patremq; pacatum, atq; propitium habent; neminem enim diligit Deus, nisi qui cum sapientia habitat.* Itaq. gratias agunt, *vtpotè beneficiorum memores,* piè hymnis solennibus collaudantes, *beneficiorum vtiq; multitudinem.*

Textus exponitur.

Nam hæc diuina, & intelligibilis lux principio esse tribuit: deinde ab his, qui tantùm esse habent, vitam dando, discreuit: tertio ab arboribus, fructibus, & herbis, sensum præstando, seiunxit: adhuc à bestiis, rationem tribuendo, separauit: postremò omnia nobis ad vsum concessit. Hæc siquidem diuina lux causa est, qua viuimus, intelligimus, sumus, & mouemur: hæc tenebras fugauit errorum, nempe ignorantiam, inscitiam, de quibus Psal. 81. Nescierunt, neq; intellexerunt, in tenebris ambulant. hæc est lucerna pedibus nostris, iuxta prophetæ vaticinium: Lucerna pedibus meis, verbum tuum; duobus enim pedibus ambulamus, intellectu scilicet, atq; affectu: qui si diuina non fuerint luce directi; lapsui patent, facillimeq; in immane prorumpunt præcipitium.

Bona ex luce diuina.

Lucerna pedibus nostris.

Lux etenim diuina duobus modis sese, iuxta Origenis doctrinam, declarat, per scripturam, & per naturam, siue creaturam; his enim modis in nobis diuina cognitio renouatur: hæc est lux, & vita hominum. Sed tenebræ, id est, animæ infidelium, perfidia, & ignorantia cæcatæ, lucem verbi Dei in carne fulgentis non comprehenderunt: lux humana, suis propriis viribus lucere non potest; non enim naturaliter lux est, sed particeps lucis; capax siquidem sapientiæ, non ipsa est sapientia, cuius participatione sapiens fieri potest: lux autem in tenebris lucet, quia non desinit sese obtutibus inserere hominum; sed tenebræ eam non pos-

Origenes.

Lux humana.

Deus est lux & vita *sunt comprehendere; superat enim omnem sensum. Egemus ergo lumine, vt lumen videamus: Nam in lumine tuo (ait Dauid in Psal. 35.) videbimus lumen, quæ est gratia præ-*

Dauid. *ueniens, iuxta Gregorium lib. mor. 17. cap. 8. Quæ si in nostro corde nequaquam gratuita consurgeret; profectò mens nostra in peccatorum suorum tenebris obscura rema-*

Lumen Dei. *neret. Accedite ergo ad Deum per fidem, & illuminamini per cognitionem; nam lumen*

Quid per quod videmus lumẽ *Dei cognitio est, quod tenebras cordis euacuat, mentis oculos purgat, animas erigit, corda accendit, & edocet semitas iustitiæ, desiderium virtutis adauget: Magnum lumen, per quod vitamus offendicula, præcipitia præcauemus, euadimus pericula, pertransimus laqueos, non timemus prospera, sustinemus aduersa, respuimus errorem, sequimur veritatem. Bene ergo dixit Pymander, quòd ii, qui hac lucis prouidentia custodiuntur,*

Textus exponitur. *hymnis solennibus Deum collaudent. Sequitur textus:* Concedunt sanè corpus morti suæ, *cùm sciant se morti obnoxios esse,* carnalia desideria, ac blandimenta fugiunt. In causa autem est, quia ipse Pymander, in huiusmodi homini-

Officium ianitoris. bus, ianitoris munere fungor. *Reuera, liberum hominis arbitrium post labem primi parentis, absque particulari Dei gratia, nec à peccato surgere, nec peccato resistere, nec in bono opere perseuerare potest. Rectè ergo dictum à Pymandro, se in suis ianitoris officium exercere:* Incidentes, *inquit,* in insidias corporis haudquaquã permitto finem consequi suum: *tentari quidem, non autem vinci, oppugnari, sed non expugnari permitto:* aditus enim, per quos turpes blanditiæ manare solent, iugiter intercludo, libidinumque fomites omnes extinguo. *Hoc sanè*

Iniqui reguntur à dæmone *est signum inhabitantis Dei, omnium membrorum pacata, ac tranquilla possessio: Nam factum est in pace regnum eius: & habitatio eius in Sion.* Contrà, ab ignaris, improbis, & similibus, procul admodum habito: *nam sicut dictum est pio, &*

Ioan. 14. *religioso viro: Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus; ita planè pecca-*

Psal. 5. *tori: Longè à peccatoribus salus: Et illud: Non habitabit iuxta te malignus. Duplex est*

Duplex habitatio Dei in nobis. *autem Pymandri habitatio, altera quidem, quæ omnia tuetur, sustentat, atque viuificat; quæ profectò absque delectu, omnibus impenditur, atque exhibetur: altera verò, iustorum est tantùm, qui sunt templa spiritus sancti, per inhabitantis gratiæ commertium: Et habitabo in eis, & ambulabo inter illos dicit Dominus. Cor. 2. cap. 6. Vos enim templum*

Textus exponitur. *Dei estis. Sequitur textus:* Permittens eos dæmonis vltoris arbitrio. *Sanè qui non habet spiritum Christi, ait Paulus Roman. 8. hic non est eius. Qui ergo non est Christi, alterius sit necesse est, id est, cacodæmonis, à quo captiuus ducitur ad ipsius voluntatem, vt dicitur Timot. 2. cap. 2. & ad Cor. 1. cap. 5. Iussit illum iniquum Corinthium tradi Sathanæ in interitum carnis. Iusto ergo Dei iudicio anima iniqua, improba, diuino destituta præsidio, dæmonis vltoris traditur arbitrio, diuersimode affligenda, atque puni-*

Studium mali dæmonis. *enda; est enim ille iniquus vltor, diuinæ iustitiæ executor, non tamen amator:* Qui, *inquit,* ignis acumen, *hoc est, ignitis iaculis improbam animam petens, atque exulcerans,* sensus affligit, *longo tædio, inconsueto certamine,* illudit, *exagitat,* tandem inflectit ad perpetranda scelera, suis armis armat hominẽ, vt quò fuerit turpior culpa, acrior sit pœna. *Quid denique?* huiusmodi miseram animam sine vlla intermissione ad insatiabiles concupiscentias inflammat, *cupitque explere ventrem suum de siliquiis porcorum, & nemo illi dabat: tales sunt enim insatiabiles impiorum concupiscentiæ, quas cùm putauerit se expleuisse, tunc incipiet; siquidem falsam habent iucunditatem, veram autem tristitiam, inquietum amorem, verum autem mœ-*

Textus exponitur. *rorẽ.* Cum eo pugnat in tenebris. *Misera omninò pugna, pugnare cum inuisibili, &*

Pugno in tenebris. *in tenebris, quod est grauius certamen. Non sic pugnabat Paulus, quando dicebat: Non ignoro cogitationes Sathanæ, Cor. 2. cap. 2. Pugnauit Christus cum dæmone vltore, sed non in tenebris; quomodo enim inibi esse poterant, vbi aderat verus dies? At peccator pugnat in tenebris cum tenebrarum principe, quia nescit vnde venit, & quò vadat astu-*

tia Sathanæ; nescit enim immane præcipitium, ad quod Sathanas manu iniecta, continuè Animæ purgatio.
impellit; sic enim Mercurius in Asclepio loquitur: Angeli, *inquit*, nocentes ad o- Asclepius.
mnia audaciæ mala miseros, manu iniecta compellunt, *ad bella, ad rapinas*
in fraudes, & in omnia, quæ animarum naturæ sunt contraria. Sequitur textus: pec- Textus exponitur.
cantem examinat, *multis vtiq; flagellis*, & ignis impetum, in eius cruciatum,
mirum in modum concitat, atq; adauget. *Ignis magnus impetus, est ambitio,*
inuidia, loquacitas, contentio, carnis turpitudo, quibus omnibus anima iniusta quatitur,
agitatur, concutitur, flagellatur, inficitur, deniq; obruitur, & necatur.

DE ANIMAE PVRGATIONE.

MERCVRIVS.

Quid post ascensionem futurum erit. Primum quidem Pymander ait: in corporis materialis resolutione, corpus in alteratione labitur. Species, quam antè habuerat insensibilis delitescet in posterum. Morum ociosus habitus, dæmoni conceditur, atque dimittitur. Sensus corporei, partes animæ facti, suos in fontes refluunt, aliquando in suos actus, iterùm surrecturi. Irascendi, & appetendi vires in naturam abeunt ratione carentem. Itaque residuum animi per harmoniã recurrit ad supera. Pri- Prima zona.
mæ dehinc zonæ crescendi pariter, & decrescendi officium reddit. Secundæ, machinationem malorum, otio- 2.
sumque dolum. Tertiæ, otiosam concupiscentiæ dece- 3.
ptionem. Quartæ, imperiosam, atque inexplebilem am- 4.
bitionem. Quintæ, prophanam arrogantiam, & audaciæ 5.
temeritatem. Sextæ, occasiones diuitiarum prauas, item- 6.
que otiosas. Septimæ zonæ mendacium insitum. Tunc 7.
sanè animus harmoniæ motione exutus, ad optatam naturam reuertitur, vim propriam habens, vnaque cum iis, qui illic sunt, patrem laudat. Ipsi quoque in potestatum se numerum conferunt, effectique potestates, Deo fruuntur. Atque id est summum bonum eorum, quibus cognoscendi sors competit, Deum scilicet fieri. Quid præter hæc ad te pertinet? nisi vt cuncta complexus, dux fore velis eorum, qui cura sint tua digni; vt humanum genus, tuo munere, diuinam salutem consequatur.

Commentum XI.

Diligen-

purgatio.

Iligenter, *inquit Mercurius*, ô mens, quemadmodum postulabam, exposuisti omnia: vlterius autem id responde, *quod ipse maximè scire cupio, quodque maximè conducit & pietati, & generis saluti humani. Dic quæso, quomodo animus purus, scelerumq; innocens fiet, atq; euadet, vt Deus quoquo modo fiat, siue vt rectiùs dicam, Deo frui possit?* In primis, *inquit*, scire te oportet, animum purum, & ab omni peccati labe purgatum ad Deum accedere posse, infectum verò, atque impurum, ab eo quàm remotissimum esse. *Itaq; purgatione opus habet, & quidē non parua, vt eo frui possit, quo summopere frui desiderat.* Ideoque in resolutione corporis materialis, *cùm ex hac vita ad patrem erit homini migrandum, animus mole corporea exutus, ac vitiorum exuuiis depositis, innocens, impolutus, & ab omni peccato segregatus, ad suum reuertitur opificem; sic enim decet eum, qui circa vnum est philosophaturus, non se ad omnia extrema præcipitem dare, sed ad seipsum redire, sicq; ad excelsa conscendere: Ab omni namq; (ait Plotinus lib. 9. enn. 6. cap. 3.) malignitate purgatum esse oportet, qui ad verum bonum affectat accedere, & in principium sibi insitum se inprimis attollere, si illud vnum principium sit inspecturus. Oportet igitur animum tunc fieri intellectum, atq; totam animam, menti committere, & in ea penitus collocare, vt quæ intellectus ipse videt, animus experrectus accipiat, ipsoq; intellectu contempletur & vnum; sic tamen, vt sensum adhibeat nullum, nec etiam aliquid à sensu proueniens; sed pura duntaxat mente, ipsoq; mentis primo purissimum contempletur; intellectus enim perspicere potest vel quæ sunt super ipsum, vel sua, vel quæ aguntur ab eo: pura quidem sunt etiam quæ in eo sunt, puriora verò atq; simpliciora, quæ super ipsum, vtpotè intellectu priora, atq; nobiliora. Illa, vel rectiùs, illud non est intellectus, non anima, non mouetur, non quiescit, non est in loco, non est in tempore; sed ipsum secundùm se vniforme, imò verò informe super omnem existens formam, super motum, super statum. Quamobrem summum Deum, Plato docet, neq; scribi vnquam, neque dici posse: vnde quodammodo abesse videtur ab omnibus, & præsens vbiq; sit, iterumq; non præsens; nam iis duntaxat præsens est, qui ita parati sunt, cum illo congruere, ac veluti ipsum attingere valeant per similitudinem videlicet quandam, insitamque potentiam muneri inde tributo cognatam, quando scilicet animus omninò sic est affectus, sicut erat cùm inde processit:* Ideò in resolutione corporis, *inquit Pymander*, corpus in alterationem labitur, *hoc est, in corruptionem, quæ alteratio ab ipso vocatur, tum propter mutationem, tum etiam, quia partes corporis non penitus annihilantur. Aristoteles diceret, corruptionem.* Species insensibilis, *id est, forma corporea, siue membrorum effigies, & coaptatio, quam ante habuerat*, delitescet in posterum, *nempè in corporis materia.* Morum ociosus habitus, dæmoni conceditur, atque dimittitur: *actiones peccatorum, habitibus tribuuntur, quippè quæ cum delectatione fiant; signum autem habitus generati est delectatio in opere. Sensus ergo est: qui ex habitu vitioso, & ocioso peccauerunt, dæmoni conceduntur, vt sui; & permittuntur, vt varia expendant pœnarum genera, flagellaq; non pauca sustineant.* Sensus corporei, *nempè exteriores, & interiores, de quibus in quæstionibus erit nobis disputandum*, in antiquam materiam refluent, iterum suo tempore resurrecturi: similiter vires irascendi, & concupiscendi in naturam abibunt sensualem, quæ ratione caret, *id est, vnà cum sensuali natura peribunt, siue dissoluentur. Et hæc quidem contingent corporeæ dissolutioni.* At residuum animi per harmoniam recurrit ad supera, *id est, per ordinatissimam illius purgationem, cùm scilicet ab omnibus fuerit inquinamentis expeditus, & liber, quæ per varias illius ætates, tanquam per varias zonas, siue circulos, quibus circumligatur hæc nostra vita mortalis,*

Animi purgatio necessaria.

Plotinus.

Actio intellectus.

Plato summū Deus scribi non potest.

Textus exponitur.

Corporis resolutio.

Septem zonæ vitæ humanæ

Animæ purgatio.

lis, secum contraxit, atq; adduxit. Et quidem in prima ætate, siue zona, aut vitæ curriculo, crescendi pariter & decrescendi officium exercendum, accepit: qua planè transacta, zonæ primæ reddidit, quod suum erat. Et hæc est hominis infantia, quæ primæ mundi ætati comparatur, in qua lux facta est; quia vnusquisque homo primam lucem accipit nascendo: sic etiam in bonis operibus, primo die, lucem fidei, quando prius inuisibilibus credit. Et hæc tenditur ab Adam vsque ad Noë generationibus decem. Prima.

Secunda zona, est pueritia, in qua natura incipit mala moliri, dolosq; ociosos machinari. hæc autem ad finem deducta, cessant doli ociosi, & inanes, pereuntq; machinationes malorum: firmamento adueniente inter aquam, & aquam, hoc est, firmamento disciplinæ, quo discernit inter carnalia, & spiritualia: hæc autem zona tenditur à Noë vsq; ad Abraham. Secunda.

Tertia zona, ociosam parit concupiscentiæ deceptionem: ex ociosa enim deceptione, concupiscentia nascitur, idq; præsertim in infantia, quæ parum rationis habet, ociosæ verò deceptionis multùm. hæc autem transit, aquis recedentibus à superficie terræ, id est ocio, concupiscentia, ac deceptione recedentibus ab anima humana, tunc apparet facies terræ, quod tertia die gestum esse legimus, id est, homo seipsum intelligit fuisse hactenus deceptum, & quasi obrutum aquis illis vehementibus, vnde incipit ferre bonorum operum fructus. hæc autem zona protenditur ab Abraham vsque ad Moysen; in hac quidem mundi ætate, fuit ociosa idolatriæ deceptio, ac regnandi, bellandique concupiscentia. Tertia.

Quarta zona, imperiosam, atque inexplebilem aduexit ambitionem: & reuera post infantiam, sequitur iuuentus, in qua homo incipit ambire, ac super alios eminere concupiscit. In hac autem quarta mundi die facta sunt luminaria magna, hoc est in firmamento disciplinæ spirituales intelligentiæ. quamobrem multa tum temporis homo intelligit, hac de causa superexcellere appetit: & hæc quidem mundi ætas, à Moyse, vsq; ad Dauid decurrit, in qua in desertum multum laboratum est, ob ambitionem Dathan, & Abiron, Mariæ sororis Moysis, ac aliorum, quorum cadauera prostrata sunt in deserto. Quarta.

Quinta zona, id est, declinatio à iuuentute ad senectutem, nondum senectus, sed iam non iuuentus, quæ senioris ætas à Græcis πρεσβύτης vocatur: senex verò γέρων, prophanam arrogantiam, & audaciæ protulit temeritatem: Ex ambitione namq; fit frons meretricis, & in superbiam, sine aliqua verecundia itur. In quinta autem mundi die facta sunt animalia in aquis, cete grandia, & volatilia: deniq; populus propter illius prophanam arrogantiam, & audaciæ temeritatem, migrauit in Babylonem; superbia enim hominem è suo pepulit regno, & ad alienos transmisit spiritus, à quibus sub carcere Babylonico custoditur infelix, miser, & superbus, propriis donis exutus. hæc autem mundi zona à Dauid, vsq; ad Babylonicam captiuitatem protenditur, in qua magna temerariorum bella gesta sunt. Quinta.

Sexta autem zona, id est, senectus, occasiones diuitiarum prauas, itemq; ociosas affert: senum enim proprium est, diuitiarum copias appetere, cùm suis eas viribus parare nequeant. hæc sanè zona sextæ mundi diei, atq; ætati congruit, in qua sunt animantia terræ, atque homo terrigena, terrena summopere appetens, & diuitias quærens inanes. hæc autem ætas ad Christum vsq; protenditur, in qua pontificum cupiditas apparuit, & Alexandri Magni dira diuitiarum, opum, atque copiarum cupido. Sexta.

Septima zona mendacium insitum attulit: nam eo tempore, cùm ad decrepitam accesserit ætatem, repuerascit, falsa pro veris intelligens, & mendacium pro veritate amplectens. hæc autem ætas à Christo exordiens, finem non habet, vtpotè, quæ luce veritatis accedente, mendacij caligo, ac ignorantiæ tenebræ prorsus abscesserint omnes. Septima.

Itaq; zonis huiusmodi sic peractis, ac animus vndequaque purgatus, tunc sanè, inquit Mercurius, harmoniæ motione exutus, id est, ab omni mundi, ac suarum zonarũ errore, labe, deceptione, concupiscentia, ambitione, dolo, mendacioq; liber & purus: ad optatam reuertitur naturam, hoc est, ad primam innocentiæ puritatem: vim Textus exponitur.

propri-

Animæ purgatio. propriam habens, *quam per suarum varietatem zonarum dispersérat.* Vnaq́ cum
iis, qui illic sunt, *hoc est, qui illam innocentiæ vestem retinent,* Patrem laudat. Ip-
si quoque in potestatum se numerum conferunt, effectique potestates,
Deo fruuntur. *quasi diceret, qui in illa beata vita agunt, potestatem acceperunt fili-
os Dei fieri, imò potius Deum quodammodo fieri. Propterea subiungit:* Atque id est
Dei fruitio. summum bonum eorum, quibus cognoscendi sors competit, Deum
scilicet fieri. *Reuera, qui in illo cœlesti choro versatur, inspicit vitæ fontem, fontem
mentis, entis ipsius principium, boni causam, radicem animæ. Nos inde afflamur, quate-
nus ad illum vergimus: hinc profectò bonum consistit nostrum, ibi verè intelligit ani-
mus, nec vllis est obnoxius passionibus, ibi solùm viuere reuera contingit. Quisquis au-*
Vita sine Deo esse non potest. *tem id nouit, cognouit certè quod loquor. Quemadmodum scilicet anima tunc aliam agit
vitam, quòdq́ adsit ipse veræ vitæ largitor. Iam tunc videre licebit, ait Plotinus enn. 6.*
Plotinus. *lib. 9. cap. 9. Deum, quatenus fas est eum videre, seque illuminatum, imò verò lumen
ipsum purum, Deum tunc effectum:* Nam, *teste Mercurio,* ex mente, atq. Deo,
vnus spiritus coalescit. *Vnde Paulus ad Corint. 1. cap. 6. Qui adhæret Deo, inquit,*
Quomodo fit anima vnum cum Deo. *vnus spiritus fit cum eo: quantò enim forma est purior, & simplicior, atque efficacior;
tantò ex ea, & subiecto vnà congredientibus, arctior prouenit copula, quàm ex qui-
busuis corporalibus. sed Deus, non modò est simplicissima forma, si fas sit ita loqui,
sed ipsa etiam vnitas, atque bonitas: igitur ex Deo, & mente humana, fit maximè v-
num; vnitas enim copulat, attrahit verò bonitas. Sanè, ex intellectu, & intelligibili, ma-*
Auerro. *gis fit vnum, authore Auerroe in 3. de anima, quàm ex materia & forma; nulla siqui-*
Pythag. *dem ibi dimensio intercidit. Pythagoras in aureis carminibus ita ait: Auriga iudicium
statuens supernè optimum, cùm relinquens corpus, in ætherem liberum venies, eris im-*
Plato. *mortalis Deus, incorruptibilis, nec vltra mortalis. Plato 7. de repub. ait: Theologum i-
doneis demonstrationum fundamentis & gradibus ascendere vsq; ad principium vniuer-*
Plotinus. *si, tangere ipsum, atq; tenere, & deniq; adhærere semper his, quæ Deo adhærent. Ploti-
nus enn. 3. lib. 7. cap. 6. Sicut sensus omnes, inquit, tactu quodam rem percipiunt senti-
endam; ita intelligentia, imò multò magis, cognoscendo tangit, cùm res penetret, ea-*
Plato. *rum intima discernendo, quod non efficit sensus. Plato in Epinomide, dicit animum
contemplatione perfectum penes diuinam vnitatem, vnum prorsus euadere: & hoc, vt*
Dionysius. *dicit Plotinus, cùm cætera amputantur. Dionysius Areopagita cap. 1. de diu. nom. In-
effabiliter, inquit, Deo copulamur per vnionem quandam, potentia, & actione nostra,
tum rationali, tum intellectuali præstantiorem: hanc autem vnitatem, ipsum vnum im-
pressit animæ, tanquam sui characterem, cui simul tanquam bonum, naturalem primi*
Plotinus. *boni infudit amorem. Vnde Plotinus enn. 6. lib. 9. ca. 10. Tunc animus tanquam factus
iam alius, neq; ipse vlterius, neq; sui duntaxat, illuc se confert, eiq́ se dedit, factusq́ to-
tus illius, euadit protinus, tanquam centrum cum centro coniungens; animus siquidem
ita raptus, & Deo penitus occupatus in tuto quodam secessu, habituq́ tranquillo, agit.
Si quis igitur seipsum quandoque viderit id effectum, habebit vtiq; seipsum, velut quan-
dam illius imaginem, ac si à seipso pertranseat, tanquam imago ad exemplar vsque tra-
ducta, erit iam finem ipsum itineris consecutus. Hæc igitur est Deorum, & hominum*
Textus exponitur. *diuinorum feliciumque vita: Ad quam sanctus nos conducat Pymander. Amen. Se-
quitur textus:* Quid præter hæc ad te pertinet? *hoc est, dixi, quæ erant dicen-
da, iam instruxi, ac eorum, quæ ad te pertinent peritiam, cognitionemq́ dedi. Nihil er-
go restat,* nisi vt cuncta complexus, dux fore velis eorum, qui cura sint tua
digni; vt humanum genus tuo munere, diuinam salutem consequatur.
*Itaq;, finis istius reuelationis, est humani generis salus. Et rectè quidem, nam his cogni-
tis sacris, sanctisq; mysteriis, via salutis, aditus vitæ patet hominibus. Reuera, & mundi
creationem in principio reserauit: elementorum naturam, ordinemq́ non tacuit: trium
personarum sacrosanctum mysterium aperuit: angelorum creationem, hominis forma-*

 Gratitudo.

tionem, resurrectionem, iudicium vltimum, pœnas impiorum, bonorum coronas, animi purgationem, animæ fruitionem diligenter descripsit.

MERCVRIVS.

Talia quædam effatus Pymander, in potestatum diuinarum numerum se reduxit. Ego autem benedicens, & gratias agens vniuersorum parenti, surrexi iam corroboratus ab illo, totiusque edoctus naturæ ordinem, spectaculum etiam clarissimũ contemplatus, hunc iam cœpi hominibus pietatis, & scientiæ decorem enunciare. O populi viri terrigenæ, qui vosmetipsos ebrietati, somno, & ignorantiæ dedistis; sobrii viuite, abstinete à ventris luxu vos, qui irrationali somno demulcti estis. Illi autem exaudientes mecum, vnanimes conuenêre. Tunc rursus adieci: Cur ô viri terrigenæ præcipites in mortem ruitis, cùm vobis haudquaquam desit immortalitatis consequendæ facultas? Reuocate iam vosmet, qui laboratis inopia, ignorantiæ tenebris inuoluti: discedite ab obscuro lumine: asciscite immortalitatem: corruptionem fugite. Eorum verò partim deridentes abscedebant in mortis iter præcipitati, partim autem ad pedes meos prostrati, vt eos instituerem precabantur. Subleuans igitur eos, dux humani factus sum generis. Ostendebam quippè illis, quæ ratio esset consequendæ salutis, sapientiæque sermones illorum auribus infundebam. Quo factum est, vt illi ex imbrium procellis emerserint. Tandẽ aduentante vespere, solisq. radiis occidentibus, vt Deo gratias agerent, præcipiebam. Postquàm verò gratias egerant, quisque in proprium se cubile condebat. Ego autem Pymandri beneficium inscripsi penetralibus animi, atq. adeptus quæ petieram omnia, in gaudio requieui. Corporis enim somnus, animi sobrietas extiterat. Oculorum compresſio, verus contuitus: silentium meũ, bonitatis fœcunda prægnatio: sermonis prolatio, bonorum omnium genitura. hæc mihi contigerunt ex mente haurienti, id est, ex Pymandro diuinæ potentiæ verbo; vnde ipse diuino afflatus spiritu, veritatis compos effectus sum. Quamobrem omnibus animi viribus patri Deo gratias ago.

Commentum XII.

INITO diuinæ visionis spectaculo, sanctus Pymander ad superos sese recepit, hoc est, euanuit ex mentis Mercurij obtutibus. Mercurius verò diuinorum memor beneficiorum, gratias egit vniuersorum parenti, quòd eum corroborasset, quòdque naturæ ordinem docuisset, atque clarissimum contemplatus fuisset spectaculum. Inde assurgens, tanti thesauri diuitias aliis impartire studuit, cœpitque hominibus pietatis, & scientiæ decorem enunciare. Rectè quidem

Paulus.
Pietas.

pietatis, quia iuxta Paulum scribentem ad Titum, id est notitia, qua Deus à suis colitur, & cognoscitur, est agnitio veritatis, quæ secundùm pietatem est. Et ad Timotheum 1. cap. 3. magnum vocat pietatis sacramentum. O populi viri terrigenæ, & habitatione, & affectu: qui ebrij estis malitia, ac somno ignauiæ, & inertiæ obruti: denique qui non vultis intelligere, vt bene agatis; Expergiscimini ebrij, iam tempus est de somno surgere, iam certè conuenit, vt stulti aliquando sapiant: Illi, inquit, exaudientes, mecum vnanimes, ad laudes Pymandri, conuenerunt. Tunc Mercurius iterum concionari cœpit, atq; ad immortalitatem animæ habendam, colendamque magnopere exhortatus est. Verùm præsagio quodam futurorum, eos, qui animæ immortalitatem erant negaturi, mirificè depinxit: Eorum enim, inquit, quidam deridentes recedebant, in mortis iter præcipitati, ii nimirum, qui in obscuro lumine, hoc est, doctrina obscura, & hæretica conuersantur: quique sunt proprio iudicio condemnati, vtpotè qui voluntariè, ac scienter resistunt veritati. Alii verò, docti à Deo, quos pater traxit ad filium, ad pedes Mercurij prostrati, iacebant veluti boni discipuli, qui ad pedes magistri libenter discunt discenda, vbi & humilitas illorum pariter, & solicitudo clarè ostenditur. Subleuans igitur eos, dux humani factus sum generis: hoc profectò nomen à sanctis Christo tribuitur scripturis. Michææ 5. Ex te egredietur dux, qui regat populum meum: huius autem typum gesserant pastores, & reges Iudæorum: quòd si fas est dicere, Mercurius quoque gessisse videtur. Ostendebam autem illis, quonam modo salutem consequi possent æternam, ideòq; sapientiæ, nempe veræ pietatis sermones, eorum auribus infundebam. Quo factum est, vt illi, qui ad vitam erant præparati æternam, auditis veræ sapientiæ verbis, ex imbrium procellis, id est, ex multarum hæresum, sectarum conuenticulis, & erroribus, ad puram cognitionis, atq; pietatis viã emerserint. Tandem aduentante vespere, solisq. radiis occidẽtibus, longo iam tempore visione perdurante, vt Deo gratias agerent, de impensa illis cœlitus diuinæ gratiæ notitia, præcipiebam. Postquam verò gratias egerant, quisque in proprium cubile se condebat, auditis diuinæ sapientiæ sermonibus, actisq; debitis gratiarum actionibus. Ego autem, vtpotè bonorum memor, ac benefico Pymandro gratus, Pymandri beneficium inscripsi penetralibus animi; in corde enim condenda sunt, quæ ad pietatem, vitæq; salutem spectant: atque adeptus, inquit, quæ petieram omnia, rerum naturam scire, ac Deum cognoscere, vt in principio visionis petieram, atque ita in gaudio quieui, potitus eo, quod summopere concupieram. vnde corporis somnus, in quo tantarum decorem rerum edoctus fui, animi mei sobrietas extitit: oculorum compresſio, verus intuitus: silentium tunc meum, bonitatis fœcunda prægnatio; fuit enim mihi illud beatum spectaculum non paruæ bonitatis fœcunditas: sermonis prolatio, bonorum genitura, quia non mea, sed quæ Pymander me docuerat, loquutus sum. hæc mihi contigerunt ex Pymandri beneficio: vnde ipse diuino afflatus spiritu, veritatis compos effectus sum. Magna Dei benignitas, quæ eti-

Qui negant animæ immortalitatem

Dux populi Christus.

Gratitudo.

Laudes diuinæ.

am per ethnicos, & gentiles, sua patefieri voluit diuina mysteria. Quam ob rem omnibus animæ viribus gratias illi ago.

HYMNVS MERCVRII.

Sanctus Deus, pater omnium. Sanctus deus, cuius voluntas à proprijs potestatibus adimpletur. Sanctus deus, qui suis familiaribus innotescit. Sanctus es, qui verbo cuncta constituisti. Sanctus es, cuius imago est omnis natura. Sanctus es, quem nunquam natura formauit. Sanctus es, omni potestate validior. Sanctus es omni excellentia maior. Sanctus es, omni laude melior. Excipe verborum sacrificia sancta ab animo, & corde debito tibi manantia. Ineffabilis solo silentio prædicandus ab eo, qui fallacias veræ cognitioni contrarias deuitauit. Annue, corrobora me, atque huius gratiæ participes effice eos, qui in ignorantia versantur: cognatione quidem mihi fratres, tibi autem filij. Etenim fidem tibi præsto: testimonium de te perhibeo: in vitam, ac lucem assurgo. Ipse pater es venerandus. homo autem tuus sanctitate vnà tecum potiri desiderat, cùm potestatem illi omnium, arbitriumque concesseris.

Commentum XIII.

RES esse iustitiæ partes, clarissimè constat, pietatem scilicet, sanctitatem, ac religionem. Sanctitas autem, authore Platone in Eutiphron, & in Gorgia, est iustitiæ pars, quæ suum deo tribuit. suum verò deo tribuit, qui illa, quæ sine medio accepit à deo, deo reddit. Corpus quidem, vt Plato in Timæo disputat, ab elementis quatuor; naturalem speciei complexionem à cœlestibus sphæris; partes animæ, quæ trahuntur affectibus, à dæmonibus, & animis syderum, sphærarumque suscepimus: rationem verò, ac mentem nostri parentis imaginem, ab ipso mundi totius opifice, sine vllo cœlicolarum, aut dæmonum ministerio. hæc itaque dei sunt: hæc deo reddenda, atque hæc retributio, sanctitas nuncupatur, quam præcedit pietas, id est, dei parentis agnitio. Sequitur autem religio, id est eius quod deo redditum est, assidua meditatione, iustisque operibus cum ipso deo indissolubilis religatio. Pietas sanctitatem excitat: sanctitas pietatem confirmat, & sancit: sanctitas quoque religionem mouet: religio religat sanctitatem. Plato in libello de sanctitate, sanctum nominat, quod est dijs dilectum, quod verò non dilectum, prophanum: Deo namque dilectum opus sanctum, ac 1.
vir deo dilectus, sanctus: opus autem inimicum deo, prophanum; vt vir deo inimicus, 2.
prophanus dicitur. Item, sanctum est, quod dij omnes amant; prophanum contrà, quod
omnes oderint. Amplius, sanctum & pium esse reor, qui scilicet circa deorum curam 3.
versatur. Sanctitas igitur, ac pietas, cura est deorum. Cura autem omnis idem intendit, 4.

Tres partes iustitiæ.

Plato.

Quid sanctitas.

Pietas.

Plato.

vt hoc huiusmodi bono, & vtilitati sit ei, quod curatur. vnde iterum sic diffiniunt, sanctum esse, dijs sacrificare, & vouere. Itaq; sanctitas est scientia vouendi, & sacrificandi deo: hoc maximè ad religionem pertinet, quæ sanctitatem comitatur, vouendo petit, sacrificando, dat. A Deo autem petit seipsum, cui se totum debet. Sanctum à diuinis literis appellatur, quod est mundum, lotum, ac ad aliquod opus sacrum segregatum. Quam ob causam ecclesia sancta appellatur, vtpotè, quæ lota sit, atq; tincta sanguine agni immaculati. Apoc: 1. Lauit nos sanguine suo. Ad Ephes: 5. Mundauit eam ab operibus mortuis per suum sanguinem. Similiter 9. ad Hebr. Hac ratione à Diuo Aug: Psal. 85. fideles sancti vocantur. Sanctum præterea idem est quod firmum, munitum, perpetuoq; stabile, vt à quopiam violari non posšit, aut certè debeat. Quamobrem & muros vrbis, & leges vocamus sancta, tribunos quoq;, ærarium, & quæ sunt generis eiusdem. Quare, cùm ecclesia, fortius, firmiusq; nihil inueniri posšit, quandoquidem ipsa sit columna, & firmamentum veritatis, non temerè sancta vocatur; extra eam siquidem vera sanctitas haberi non potest. Apud Hebræos sanctitas, Rodesch, nominatur, latinè, sanctimonia, munditia, res sacra, diuinis vsibus dedicata, atq; consecrata. Sic enim scribitur Genes: 2. benedixisse, ac sanctificasse Dominum, diem septimum. Exodi, 13. Sanctifica mihi omne primogenitum. Porrò à Græcis, duplici nomine sanctitas nominatur, Osios, & Agios: vtraq; autem dictio, sanctum significat. sed Osios propriè dicitur, qui pietatem, & religionem colit, quæ ad deum pertinet. Agios verò ille appellatus, qui per semitam virtutum incedens, diuinitatis efficitur particeps. Cùm igitur hæc ita se habeant, cui propriè hoc nomen magis conuenire potest, quàm summo opifici? ipse quidem innocens est, impollutus, excelsior cœlis, stabilis, firmus, immotusq; manens: ipse est omnis sanctitatis causa, largitor, origo, fundamentum, & finis. Quam ob causam clamat: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Vnde Apostolorum princeps ait: Etsi patrem inuocatis eum, qui sine acceptione personarum iudicat secundùm vniuscuiusq; opus, in timore incolatus vestri tempore conuersamini. Non sine causa igitur à sapientissimo Mercurio in hoc hymno sic cœptum est: Sanctus deus, pater omnium, *quasi diceret, tu es pater omnis sanctitatis, à quo est omnis paternitas in cœlo & in terra, omniumq; creaturarum sanctitas.* Sanctus deus & pater. *Sanctus quidem, innocentiam largiendo, Deus regendo, pater fouendo.* Sanctus es, cuius voluntas à proprijs potestatibus adimpletur: *Sic etiam legimus in Psal: 102. Benedicite domino omnes virtutes eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius. De dei voluntate in fine primi Pymandri multa dicta sunt.* Sanctus es, qui tuis familiaribus innotescis, *sicuti innotuisti Moysi, Abrahæ, Noe, alijsq; tuis domesticis: proprium siquidem amicorum est, mutua familiaritate se inuicem insinuare, ac omnia communia habere. Vnde in Ioan: 15. cap. legimus: Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit, quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis.* Sanctus es, qui verbo cuncta constituisti. *In Psal. 32. scribitur: Verbo domini cœli firmati sunt. in primo Pymandri, cùm de verbo dei loquerer, de hac re multa dixisse me, memini.* Sanctus es, cuius imago est omnis natura. *Sanè, Dei similitudinem omnis creatura præseferre videtur. De hac autem similitudine in primo Pymandri disserui, vbi de dei similitudine locutus sum: & postmodum in digresšionibus nobis loquendum erit.* Sanctus es, quem nunquam natura formauit. *Dei diuinitatem insinuat, à quo omnia dependent, et cœlum, & natura: ipsa verò diuinitas, à seipsa tantum.* Sanctus es, omni potestate validior. *Imò à quo omnis dependet potestas: Omnis, inquit, potestas à Domino deo est, ait Paulus Rom: 13.* Sanctus es, omni laude melior. *Nam laudate eum quantùm potestis, ait Sapiens, quia maior est omni laude.* Excipe verborum sacrificia sancta, ab animo, & corde debito tibi manantia: *quasi diceret: Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum*

Sanctitas in scriptura quid.

Sanctum, id est firmum.

Hebraicè sanctitas.

Græcè sanctitas.

Petri 1. cap. 1.

Textus exponitur.

Amicitiæ proprietas.
Ioann 15.

Creatio.

Diuinitas.

Potentia.

Laus.

Sacrificium.

Dauid.

Laudes diuinæ.

miliatum tu deus non despicies. In vltimo Oseæ capite legitur. Reddemus tibi vitulos labiorum nostrorum, hoc est, loco vitulorum offerimus verba ex corde manantia. In Psal. 49. dicitur: Nunquid accipiam de domo tua vitulos? sacrificium laudis honorificabit me. Optimum ergo modum sacrificandi nobis enuntiat sapientissimus Mercurius. Ineffabilis es, solo silentio prædicandus: *Et reuera balbutiendo diuina loquimur: minimum nihilominus illorum, cæteris quæ dici possunt, maius est, atque præstantius. Qui ergo falsas doctrinas, veræ cognitioni contrarias deuitauit; is profectò, cùm multa videat suum captum excedere, suam agnoscens tenuitatem, paruitatemq́; silendum sibi potiùs, quàm loquendum putat. Itaq́; silentio honorat, quod corde intelligere, & verbo exprimere nequit.* Annue, corrobora me, atque huius gratiæ participes effice eos, qui in ignorantia versantur. *Optima oratio, in qua bonum proximi postulatur, in qua petitur, vt omnes, errorum depulsis tenebris, lumen veritatis videant:* cognatione quidem, *hoc est, natura & religione* mihi fratres, tibi autem filij: etenim tibi, *vt primæ veritati* credo, & in vitam, *quam mihi ostendisti, & dedisti lucemq́; veritatis, quam manifestasti,* assurgo. *Quippe cùm* ipse pater, *sis legitimus, & omni* veneratione dignus: homo autem, *imago, & pars tui charissima, cùm potestatem illi omnium, arbitriumq́; concesseris, vt in primo istius libri commento dictum est,* sanctitate vnà tecum potiri desiderat. *Quam quidem noster Pymander, pro sua benignitate, nobis concedere dignetur.*

Osee

Ineffabilis.

Tuderti, in monte sancto die Sabbati. 25. Iulij.
hora vespertina 1 5 7 3.

Finis primi Dialogi Pymandri.

SECVN-

De essentia.

SECVNDVS DIALOGVS PYMANDRI.

DE ESSENTIA DEI.

Textvs Mercvrii.

DEVS, atque ipsa diuinitas: dico nunc non quod genitum, sed quod ingenitum. Si ergo diuinum sit, essentia est: si deus, etiam super essentiam. Intelligibile autem id hoc pacto. Intelligibilis enim deus primus non sibi, sed nobis existit. Intelligibile quippe intelligenti per sensum subincidit. Deus itaque minimè sibi intelligibilis, non enim aliud quiddam existens præter id, quod intelligit, intelligitur à seipso. Est tamen differens quiddam à nobis, idcirco à nobis intelligitur. Quòdsi intelligibilis logos, non tamen deus: sin, vt deus, haud sanè vt logos, Verùm tanquam discretiuus actus.

Commentum I. Dialogi secundi.

Essentia Dei, & diuinitas quid sint apud Mercurium.

EVM AB HVMANO POSSE INTELlectu cognosci, siue intelligi, breuiter, subtiliterq́; disputando ostendit: modus autem cognoscendi, intelligendiq́; tum ex motu, tum etiam ex boni natura, illi patet satis: quemadmodum paulò post visuri sumus. Verùm inprimis animaduersione dignæ sunt nonnullæ ab eo positæ dictiones, quæ sine caligine intelligi nequeunt. Dicit enim, deum esse supra essentiam: proin animaduertendum nobis est, quid apud Mercurium essentia dei, quidúe diuinitas, quid genitum, & ingenitum, quid denique intelligibile, idq́; ex Mercurij sententijs significet. Nam aliunde velle hoc statuere, non esset legitima verborum Mercurij interpretatio. Cæterùm, non ignorare oportet, Mercurium nequaquam negare essentiam diuinam, aut deum seipsum non intelligere, cùm hoc idipsum passim, atque apertè fateatur; sed quia hæc in rebus genitis nonnullum discrimen ostendunt, quod planè à deo quàm remotissimè habitat; hac de causa, his quasi vocibus offensus, ait, deum esse quid augustius, sublimius, atque supereminentius. Vnde dialogo 11. Dei, *inquit,* quasi essentia: *quasi diceret, si fas sit vocari dei essentiam: illa profectò est* bonum, pulchritudo, beatitudo, sapientia, æternitas, essentia, ipsum idem: *hoc est essentia Dei, si licet sic loqui, aliud nihil est, quàm bonitas, sapientia, beatitudò, pulchritudo, æternitas. Profectò secundùm theologorum sententiam, hæc à diuina essentia realiter non discrepant. Dialogo 12. Filij à patre ortum describit,*

diciteq; filium ex patris essentia esse genitum. Mens quidem, ex ipsa dei essentia, si qua tamen est eius essentia, nascitur. hæc, *nempè essentia*, qualiscunq; sit, *quippè cùm ignorem, quo honestiori vocabulo illam vocem*, sola seipsam syncerè comprehendit. mens autem, *id est, filius dei*, ab essentia patris nequaquam diuisa est, *scilicet realiter*; sed illi potiùs eo modo connexa est, quo solis corpori lumen: *quam ob causam à diuinis vocatur splendor patris: & figura substantiæ illius. Quoniam autem filius quidem genitus est, non de nihilo, sed de patris essentia: est igitur de essentia patris, quemadmodum etiam docet dialogo* 10. Dei, *inquit*, actus est eius voluntas, cuius essentia est velle cuncta subsistere. *Et paulò pòst de dei cognitione loquens:* Cognitio dei, *inquit*, diuinum silentium est, & intenta sensuum omnium cogitatio, siue applicatio. Qui id intelligit, nihil potest aliud cogitare: qui id intuetur, nihil præter ipsum aliud intueri: qui id audit, nihil audire post ipsum, nec corporis etiam sui membra mouere. Is profectò abstrahit totam à corpore animam, & in totam deniq; dei essentiam transfigurat. *Hæc profectò à Mercurio dicenda non essent, si nihil esset illius essentia, aut super eius esset essentiam; esset enim seipso maior, antiquior, atq; potentior, quod est absurdissimum, ne dicam impijssimum. Quando ergo dicit deum esse supra essentiam, non quidem intelligit deum, sua essentia esse maiorem; sed supra omne, quod intelligi & cogitari potest. Sed operæpretiū fuerit perspicere, quid diuinitas apud Mercurium significet: quidue intersit inter diuinitatem, & deum secundùm illius doctrinam. In* 3. *Pymandri dialogo absque vllo omninò loquitur terminorum delectu.* Deus, *inquit*, est gloria omnium, est diuina natura, denique est diuinitas, actus, necessitas, finis, renouatio. *In* 9. *autē aliquod esse discrimen ostendit:* Ab intelligentia, *ait*, intellectus differt, quemadmodū à diuinitate deus, diuinitas enim à deo, intelligētia verò ab homine prouenit. *Videtur cōmunem hominum opinionē respexisse, quæ hoc quidem nomen creaturis cōmunicat. Nam, sicut diximus, deus à sua natura discrepare nō potest: hac de causa sic accuratè de his nominibus loquitur: Vnde in* 6. *dial: disputans cum Æsculapio sic ait:* Audendum sanè id asserere ô Aesculapi, essentiam, (si tamen vllam deus habet essentiam) ipsum bonum esse. *Itaq; nec dei essentiam, neq; diuinitatem à deo differre asserit, sed vocabulorum ostendit differentiam, cùm aliter deo, aliter verò nobis congruant; etenim esse, & essentia in nobis idem non sunt: in deo autem prorsus idem, sicut in primo Pymandri disputaui. Diuinitas præterea in nobis est accidens, in deo verò, est illius substantia. hac de causa dixit, diuinitatem à deo, sicuti intelligentiam ab homine, prouenire: quasi diceret, quidquid diuinitatis in creaturis reperitur, seu nominatur, à deo manare, dubium non est. Dicamus iam quid significet ingenitum, & postea quid genitum. Porrò, de hac materia abundè in primo libro locuti sumus: nunc Mercurij ponam sententiam. Pater, legitimus, & venerandus deus, ingenitum principium, à Mercurio vocatur. Sic enim loquitur* 5. *dialog:* Vnicum, *inquit*, & ingenitum principium, incomprehensibile est phantasiæ. *Et in fine illius dial:* Ipse est, *inquit*, quod nunquam genitum. *Et in* 8. *clarissimè:* Primus omnium, *ait*, verè sempiternus, immortalis, ingenitus deus, omnium author. *Et dialog:* 14. Genita non à seipsis, sed ab altero fiunt, *inquit.* Quæcunque igitur gignuntur, procedunt ab altero. Est ergo quis factor istorum, atq; is ingenitus; vt genitis antiquior sit; genita enim diximus ab illo fluere. Nihil autem præter ingenitum, genitis potest esse antiquius: ipse quippe est solus ingenitus, solus sapiens vniuersa. *Clara est ergo, atque vera Mercurij theologia, quæ patrem vocat ingenitum. Hæc quidem de ingenito. Nunc autem de genito disseramus Genitum autem apud Mercurium, aliquando mundum, & hominem, nonnunquam verò, filium;*

Dei essentia.

Filius ex patris essentia.

Deum esse supra essentiā.

Diuinitas quid apud Mercurium.

Ingenitum quid significet.

Pater est ingenitus.

Genitus filius

Fide deus intelligitur.

& verbum dei lucidum ſignificat; diuerſimodè tamen: nam mundus, & homo, creatione geniti dicuntur; filius verò natura. Porrò, quò clariùs filij dei generationem oſtenderet, non modò genitum, ſed primogenitum appellat, idq́ dialogo 12. in quo ex profeſſo de filij dei generatione loquitur: Ego fili, *inquit*, bonum ſemper dæmonem audiui dictantem, qui ſi literis quoque monumenta mandaſſet, mira quædam in dies humano generi emolumenta contuliſſet. Solus ille mi fili, tamquam ipſe primogenitus deus, vniuerſa conſpiciens, diuina in nos effudit oracula. *Et in 4. dialogo dicit, quòd Monas ſit principium, omnemq́ numerum contineat, atque gignat, à nullo contenta, & nullo modo genita. Filius ergo in diuinis propriè genitus appellatur: ingenitus verò pater, vt dictum eſt in primo. Mundus quoque à Mercurio dicitur genitus, id eſt, productus, dialogo* 8. Ingenitus deus, omnium author. ſecundus deinde ad illius imaginem, mundus ab eo genitus: *hoc eſt, per creationem productus: qui profectò ideò genitus dicitur, quia ex mente proceſsit artificis: vnde nonnullã cum naturali genitura cognationem habere videtur. De homine in primo dialogo dixi. Caterùm, deum ſeipſum intelligere, diſputatum eſt in primo Pymandri. Mercurius autem dicit Deum ſe non intelligere, nempè eo modo, quo noſmetipſos intelligimus, quippe cùm intellectus, & intelligibile idem penitus ſint in deo, nec opus habeat aliquo ſenſu, ſeu phantaſmate, vt ſibi intelligibilis fiat. Deum autem ſe intelligere, idq́ perfectiſsimè, multis in locis Mercurius apertiſsimè docet, in fine iſtius ſecundi dialogi:* Mens, *inquit*, ſeſe complectens, *id eſt, Deus ſeſe intelligit comprehenſiuè: nam eſſentia diuina, à ſolo intellectu diuino comprehenditur. Et dialogo 5. vocat deum mentem intelligentem:* Deus, *inquit*, eſt mens intelligens: *abſurdum autem eſt velle fateri deum, alia quidem intelligere, ſe autem minimè. Reuera, vt ipſe dicit in fine noni dialogi,* Deus, non vt quibuſdã videtur, ſenſu menteq́; captus eſt: ſiquidẽ intellectio illius cuncta ſemper mouet; cuncta enim amplectitur: ideoq́; extra ipſum nihil, extra nihil ipſe. *Docet poſtmodũ, quo nam modo ipſum intelligere valeamus:* ô Aeſculapi, *inquit*, intelligere deum, credere: at non credere, proculdubio ignorare eſt. *Quaſi diceret illud propheticum, Iſai: 8. Niſi credideritis, non intelligetis.* Quæ igitur de diuinis dicuntur, intellecta creduntur quidem, non intellecta, negantur; mens enim credentis in ipſa fide decora requieſcit. *In cauſa autem eſt, vt ipſe fatetur dialog:* 10. quòd cognitio dei *ad nos ſe habet*, non quemadmodũ ſol ad oculorum intuitum, cuius radius fulgore nimio corrumpit oculos, caligantesq́ue reddit: *ſed modo contrario potiùs: ſiquidem* illius conſpectio illuſtrat, atque oculi lucem eò magis exauget, quò quis capere magis poteſt intelligibilis ſplendoris influxũ; velocior enim eſt diuina lux, & acutior ad penetrandum. *Itaq́ his ita excuſsis, libratisq́, iam ad textus expoſitionem accedamus.* Deus, atque ipſa diuinitas: *hæc in deo idem ſunt omnino:* Dico nunc non quod genitum, *hoc eſt, loquor non de filio, ſeu de mundo, aut homine,* ſed quod ingenitum, *id eſt, de patre ingenito.* Si ergo diuinum ſit, *quatenus creaturis tribuitur,* eſſentia eſt, *quippe cùm lumen creaturis communicatum, dat quodammodo eſſentiam, vt creaturæ non ſolùm ſint; verùm etiam, vt verè ſint.* Si deus etiam ſuper eſſentiam: *non quidem ſuam, ſed ſicut iam dictum eſt.* Deus autem & ingenitus, & primus intelligibilis eſt nõn ſibi, *adde, ſicut eſt nobis,* ſed nobis exiſtit, *ſupple intelligibilis. Declarat autem quonam modo non ſit intelligibilis ſibi:* Intelligibile quippè intelligenti, per ſenſum, *nempè, per phantaſmata à ſenſibus mendicata, atque acquiſita.* Deus itaque minimè ſibi intelligibilis, *hoc modo ſcilicet, probat,* non enim aliud quiddam exiſtens præter id, quod intelligit, intelligitur à ſeipſo: *quaſi diceret, intellectus diuus intelligens, & diuina*

Primogenitus filius dei.

Primogenitus deus.

Monas principium.

Deum ſe intelligere.

Fide deus intelligitur.

Textus exponitur.

Quomodo deus eſt nobis intelligibilis.

Quomodo deus ſe intelligit.

eſſentia

essentia sunt idem prorsus realiter, atque essentialiter: in nobis autem distinctione reali Fide deus intelligitur.
separantur: vnde subiecit: Est tamen differens quiddam à nobis, *nempè deus,*
non autem à seipso, idcirco à nobis intelligitur, *à se ipso autem minimè; ideoq;*
magis sibi patere, quàm intelligibilem esse dixerim. Quòd si intelligibilis est, lo- Logos.
gos, non deus, *hoc est, inter deum ingenitum, & genitum est realis personarum di-*
stinctio, cuius gratia, logos, id est, verbum, intelligibile est: non tamen deus, *hoc*
est, quatenus diuinam habet naturam: nam inter essentiam & personam non est essen-
tialis discretio. vnde subdit: sin vt deus, haud sanè vt logos: *quasi diceret, illa* Quomodo
intelligibilia sibi esse dixerim, in quibus realis inuenitur distinctio: at inter essentiam filius sit in-
diuinam, & personam realis, siue essentialis non habetur discretio: filius, quatenus de- telligibilis.
us, id est, naturam habet diuinam, non esset hoc modo intelligibilis; sed potiùs tanquam
actus discretiuus, id est, quatenus est logos, verbum, filius, personaliter à patre distin-
ctus. Hæc est Mercurij antiquissima theologia: quæ si rectè intelligatur, à vera, piaq; Laus Mer-
theologia minimè discrepare videbitur. Et mirum certè in gentili, & antiquissimo phi- curij.
losopho hæc tàm clara inueniri theologiæ monimenta, quæ passim hodie circa theologo-
rum ora versantur. Hanc clarissimam Mercurij theologiam imitatur Plotinus enn: 6. Plotini opinio
lib: 8. cap. 17. Ille, inquit, deus est sibi indistans, seipso id quod est existit, ad seipsum, de intellectu
& penitus in seipsum; vt neque etiam hac conditione extra, vel ad aliud vsque, sed to- diuino.
tus potiùs ad seipsum. Nihil ergo extra deum quærito: sed intra deum omnia, quæ sunt
post deum. Quòd enim extra est, ipse deus existit, sic dicebat Mercurius, extra de-
um nihil, & extra nihil, deus. *Intellectus noster, eatenus est intellectus, atq; eua-*
dit, quatenus deum attingit, velut linea circuli ipsum centrum, à quo dependet. Ipse au-
tem deus est super mentem, ex suaq; potentia generat intellectum: ipse est causa causæ,
cuius voluntas est ratio, non forte, aut casu operans. Hinc Plato ipsum appellauit de- Plato.
cens, atque opportunum; est enim decens, non velut subiectum, sed tanquam actio pri-
ma seipsam in lucem edens, quod & decuit. Cap. 19. dilucidat Mercurij sententiam, quo- Quomodo
modo deus sit super essentiam: Operæpretium, inquit, fuerit priscorum illud mysterium deus sit super
verbis obscurioribus inuolutum, deum scilicet esse super essentiam, interpretari: Deus, essentiam.
inquit, est super essentiam, quia eius principium non est essentia sua: ipse planè est a-
ctus liber à se ipso, alioqui primus ex seipso prorsus non existeret. Deus igitur à se ipso:
alia quidem omnia à deo penitus sustinentur; nam quadam participatione dei sunt, Epilogus.
ad ipsumq; omnia reducuntur. Itaq; quid deus, quid diuinitas apud Mercurium signifi-
cet, quid genitum, & ingenitum, quonam pacto à nobis intelligi possit, & à seipso, de-
niq; quomodo logos illius sit intelligibilis, vt logos, non autem, vt deus, dixisse me ar-
bitror.

MERCVRIVS.

Omne, quod mouetur, non in moto, sed in quodam stabili mouetur. Ipsum quoque quod mouet, etiam permanet: impossibile est enim cum eo simul agitari.

Commentum II.

Inter

cognoscimus.

Nter varios, multosq́ modos, quibus deus nobis innotescit, vnus est, & quasi præcipuus, quem modò nobis proposuit sapientissimus Mercurius, nempè deum esse, à quo omnia moueantur, ipsum verò à nullo moueri; sed firmus, stabilisq́ manens, dat cuncta moueri. Omnia siquidem entia aut producta sunt, aut improducta, authore Damasceno, lib. 1 cap. 3. Prima quidem motui subdita sunt: quod verò increatum, & improductum, à motu est quàm remotissimum. Nam quæ à non esse, ad esse prodierunt, mutationi sunt subiecta: aut quidem secundùm substantiam, aut secundum qualitates. Quod igitur est immutabile, & ab omni motu liberrimum, deus est. Rectè ergo dictum à Mercurio: Omne quod mouetur, non in moto, sed in quodam stabili mouetur; *in motibus siquidem non est procedere in infinitum: vnde subiungit*, ipsum quoque quod mouet, etiam permanet, *quasi diceret, necesse est esse aliquod mouens immobile: addit rationem:* impossibile est enim cum eo simul agitari: *alioqui non daretur primum, atque principium in mouentibus, quod profectò omnimodæ, diuinæq́ dispositioni aduersatur. Itaq́ deus nobis intelligibilis est, idq́ per viam motus, veluti per fortissimam, atque inuincibilem machinam. vnde in fine illius disputationis subiungit:* Quidquid igitur mouetur in aliquo, & ab aliquo stante mouetur. *In dialogo 5. Ex motus ordine, conseruationeq́ deum præclarè ostendit:* Sol, *inquit*, tantus, terra simul amplior atq; mari, minores tamen supra se stellas innumeras conuerti patitur. Diuersorum quoq; syderum, diuersi sunt motus. Quis mensuram singulis motionis assignat, circa idem se perpetuò vertens, totamq́; trahens mundi machinam? Quis hoc vtitur instrumento? *Ac si diceret, ex perpetuo stellarum ordine, motuq́ constantissimo, intelligi potest maiestas opificis. Etenim locum, vel numerum, vel mensuram seruare, absq; virtute est impossibile. Et circa finem dialogi 6. ait, quòd deus comparationem, mutationemq́ nullam admittit: ex quo patet illud, quod est omninò immutabile, deum esse appellandum. Et dialogo 8.* Cœlestium, *inquit*, corpora, vnum, atque eundem seruant ordinem, quem scilicet primùm à patre suo sortita sunt. *Porrò, ordo fieri à deformitate nequit, vt ipsemet dicit dialogo 5.* Igitur principium, complexioq; omnium, & constitutio deus. *Et 11. dialogo* Inspice, *inquit*, septem mundos cursu differenter cōplentes æuum: lunam verò cæteris præcurrentem, naturæ organum, inferiorem materiam transmutantem. *Et paulò pòst ex mundi mutatione, creatoris immutabilitatem studiosè perquirit:* Mundum quidem mutari, hac te doceo ratione, quòd quædam illius particulæ in occultum iugiter abeunt, hæ profectò sunt mundi passiones, reuolutio scilicet, atque occultatio. *Et in Asclepio omnia dicit esse mutabilia, solùm verò deum stabilem:* Nihil, *inquit*, in mundo stabile, fixum, immobile, nec nascentium, nec cœlestium, nec terrenorum. Solus enim deus, & meritò solus, ipse in se, & à se, & circum se, totus est plenus, atque perfectus, isq; sua firma stabilitas est, nec alicuius impulsu nec loco moueri: cùm in eo sint omnia, & in omnibus ipse solus. Immobilis siquidem est ipsa æternitas, in quam omnium temporum agitatio remeat, & ex qua omnium temporum agitatio sumit exordium. *Ex his igitur, atque similibus Mercurij testimonijs intelligimus, vnum esse deum motorem omnium, immobilem, stabilemq́ manentem. Reuera, vt dicit Plotinus enn: 3. lib: 9. cap. 3. Primum omnium principium, potestas est motionis & status; ideoq́ super hæc existit. Etenim circa aliud ipsum non versatur, sed cætera circa ipsum conquiescentia permanent, & mouentur; motus enim appetitio est: primum autem principium nihil appetit: quid enim appetat, quod est summum? Et enn: 5. lib: 5. cap: 10. A deo, inquit, omnia profluunt,*

[Marginal notes: Damascenus. — Textus exponitur. — Deus nobis innotescit per viam motus. — Sol. — Arcturus. — Luna. — Mundi mutatio. — Solus deus stabilis. — Plotinus. — Motus quid sit.]

profluunt, motus primus exoritur, neq; tamen est in eo: ab eo quoq; status, quoniam ipse nihilo indiget; neq; enim mouetur, neq; quiescit, cùm nihil habeat in quo requiescat, aut in quo reuoluatur: nam circa quid, aut ad quid potissimùm, aut in quo præcipue vel mouebitur, vel requiescet? est ipse primus. sed neque potest definitus esse, alioqui à quo nam poterit definiri? neq; rursus sic est infinitus, vt immensa moles solet excogitari. neq; deficiet vnquam, quandoquidem quæcunque non deficiunt, hoc ipsum propriè ab eo receperunt. Nonnè videtur Plotinus quasi illud Dauidicum legisse: Omnia sicut vestimentum veterascent: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient? Psa. 101. Speremus, inquit August. immutationem nostram ab illo, qui erat, & ante nos, & manet post nos: à quo sumus, quod sumus, & ad quem veniemus, cùm fuerimus mutati, mutantem, non mutatum, facientem, non factum, mouentem sed manentem Et libr. 7. de ciuit. Dei cap. 30. Deus, inquit, est vbique totus, nullis inclusus locis, nullis vinculis alligatus, in nullas partes sectilis, ex nulla parte mutabilis: implens cœlum & terram præsente potentia, non absente natura. Sic itaque administrat omnia, quæ creauit, vt etiam ipsa proprios exercere, & agere motus sinat: quamuis enim nihil esse possit sine ipso, non tamen sunt vlla, quod ipse. vnde philosophus in proœmio met. Deum vocat causam, atq; principium omnium. Et 12. met. com. 39. Animal optimum sempiternum, cuius vita, & duratio existit Deo continua, & æterna; hoc enim Deus. Plato in Timæo: Deus est animal sempiternum, ait, & vniuersum hoc pro viribus tale facere studuit: illius animalis æterna natura, quod genito operi congruere omninò non potest. erat, erit, quæ nati temporis species sunt, non rectè æternæ substantiæ assignamus. illi reuera solum esse competit: fuisse, & fore deinceps ad generationem tempore procedentem, referre debemus; motus enim duo illa sunt. æterna substantia, cùm eadem semper, & immobilis perseueret, neq; senior seipsa fit vnquam, neq; iunior, neq; fuit hactenus, neq; erit in posterum, neq; recipit eorum quicquam, quibus res corporeæ, mobilesq́;, ex ipsa generationis conditione subiiciuntur. Ex quo patet, secundùm clarissimam Platonis doctrinam, Deum tantùmmodo, stabilem, immobilemq́; esse, atq; verum esse possidere. vnde in Exodo 3. legimus: Ego sum, qui sum: qui est, misit me ad vos. Dicunt siquidem Platonici, Dei nomen esse, qui est, eò quòd is sit omnis essentiæ, omnisq; vitæ plenitudo, & ab eo omnia viuant, vt & quòd essent post ortum, & quòd oriantur, ille fuerit causa. De quo apud Ægyptios in templis erat scriptum: Ego sum, quod fuit, quod est, quodq́; futurum est: totum siquidem in se, ipsum esse complectitur, quod neq; cœpit vnquam, neq; desinet, quasi quoddam essentiæ pelagus infinitum, & immensum, omnem, & naturæ, & temporis rationē transcendens. Thales ait: Diuinitatem esse, quod neq; principium habet, neque finem. Proclus: Omnibus, inquit, quæ quoquo modo bonum participant, excellit, ac præstat, quod primò bonum est, & quod non est aliud, quàm ipsum bonum. Hoc idem dicit Iamblichus: Est igitur, inquit, bonum, id quod supra essentiam est, & quod secundùm essentiam, illam dico essentiam, quæ primæua est, & præclarissima, & per se existit. Philo Iudæus: Ego sum ille qui est, vt intelligant quantum inter eum, qui est, & qui non est, intersit: doceantur insuper nullum mihi propriè nomen conuenire, qui solus habeo, ipsum esse. Probè ergo dictum à Mercurio, omne, quod mouetur à quodam, vel in quodā stabili moueri. Hanc autem Mercurij sententiam imitari videtur philosophus 7. Phy. comment. 3. Cùm autem, inquit, omne quod mouetur, ab alio moueatur, necesse est, vt id omne, quod in loco mouetur, ab alio moueatur, & id igitur, quod mouet ab altero; nam ipsum etiam iam mouetur, & rursus hoc ab alio, at non ad infinitum proficiscitur, sed stabitur alicubi, atq; erit aliquid, quod primò causa erit, vt omnia moueantur. Deus igitur hoc modo homini est intelligibilis. quod quidem vt latiùs pateat, audi, quæ à Mercurio subscribantur.

Marginal notes:
- Motu Deum cognoscimus.
- Deus non mouetur, neque quiescit.
- Augustinus.
- Deus vbique totus.
- Philosophus.
- Plato.
- Deo competit esse.
- Ego sum, qui sum.
- Mos Ægyptiorum.
- Thales.
- Proclus.
- Iamblichus.
- Philo.
- Philosophus.

MERCVRIVS.

Quonam igitur pacto ò Trismegiste (inquit Aesculapius) ea quæ in mundo sunt, mutantur vnà cum his quæ mouentur? Nam sphæras erraticas ab Aplane sphæra moueri dicebas. Ad quem Trismegistus respondit.

Commentum III.

VONIAM quidem hic locus, de motu materiam loquendi nobis præstat, de eo loqui decreui; partim quidem, vt lucidior, clariorque Mercurij doctrina fiat; partim verò, vt hæc res scitu vtilis, ac omni studioso, & cupido sciendi admodum necessaria, sub vno contextu, ordineque disposita, plureis ad sui indagationem, lectionemque alliciat. Reuera, cùm omnia, primo duntaxat rerum principe excepto, in motu cōsistant, & viuant, illorumque actiones motu regantur omnes; dubium non est, eum, qui motus naturam, diuersitatem, modum, ordinemque igno-
Philosophus. *rauerit, illa quoque ignorare oportere. Itaque, quoniam sapientissimus Mercurius de motu cœli, stellarumque, ac animalium, elementorum mixtorum, cæterarumque disputat rerū, quæ sine motus diffinitione, diuisione, natura, proprietateque haberi non possunt, quem-*
Cicero. *admodum legitur 3. Phys. comment. 1. Si ignoretur, inquit, motus; naturam quoque ignorare oportet. Ideò de motu deinceps verba faciamus, idque cum fauore nostri Pymandri. Quoniam autem, teste Cicerone primo officiorum, omnis, quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à diffinitione proficisci, vt intelligatur quid sit id, de quo disputetur: à motus igitur diffinitione mihi exordiendum esse putaui. Motus à Mercurio*
Quid sit motus. *12. dialogo, passio vocatur:* Omne, *inquit*, mouens incorporeum; omne autem motum corporeum, incorporea quoque mouentur à mente, motus
Motus est passio. autem passio est; vtraque enim tum, quod mouetur, tum etiam quod mouet, patiuntur; hoc quidem dominans, illud verò subiectum. *Porrò hæc motus diffinitio à Mercurio tradita, clariùs, cumulatiusque à philosopho in 3. Phys. dilucidatur, enucleaturque, cui posthac inhærendum esse arbitror, cùm vnus omnium,*
Prima diffinitio motus. *hanc dicendi materiam ordinatè perstrinxerit. Cæterùm tres motus diffinitiones, teste Commentatore, 3. Phys. tex. com. 23. à philosopho traditas esse legimus: prima quidem*
Quare est actus in potentia. *habetur in eodem libro, tex. com. 6. Motus est actus entis in potentia, secundùm quod in potentia, id est, est actus imperfectus, ad perfectioris possessionem habendam semper intentus. Reuera, id, quo aliquid actu fit, absque dubio, est actus: quemadmodum, quo aliquid fit actu album, est eius vtique actus. sed id, quod erat in potentia, motu fit actu, vt calefactibile, fit actu calidum: motus ergo est actus. Profectò non est pura potentia, nihil enim tale mouetur, neque purus actus, cùm nullo indigeat, vt ad extra moueatur, sicuti est Deus benedictus; sed est actus existentis in potentia, nempè ad perfectiorem actum acquirendum, quo siquidem acquisito, cessat motus. perfectissima certè caloris forma acquisita, cessat calefactio, quæ profectò inuenitur in calorem imper-*
Subiectum tribus modis se habet ad formam. *fectum, incompletumque habente. Est autem motus actus existentis in potentia, secundùm quod huiusmodi, id est, quatenus in potentia, & non quatenus in actu; subiectum siquidem mouetur, vt acquirat id, quod non habet. In potentia est ergo ad illud, & non in actu: quod enim actu habemus, non quærimus, sed illius possessione gaudemus. Motus ergo ex sui natura, est actus existentis in potentia. Reuera, subiectum alicuius formæ receptiuum, multis modis se ad illam recipiendam habere potest: aut certè in mera*

 Motus quid sit.

potentia se habet ad illam, veluti aqua simpliciter frigida, ad aliquem caloris gradum habendum: aut certè est in actu perfecto, vt aqua perfectè calida: vel deniq; in actu imperfecto, potentiæ mixto, atq; hoc modo se habet subiectum motus, quod planè sub actu imperfecto quiescere nequit, sed ad perfectiorem tendit semper, sub quo quietem sui habere desiderat. Suffragatur nobis Themistius, aliiq; philosophi fideles interpre- Themistius.
tes: Omne, inquit, ens, aut est actus, aut potentia, aut medium, quod est actus permixtus potentia. Motus autem est actus permixtus potentiæ. Etenim res ædificabilis, tum quidem mouetur, quum actu quidem ædificatur, aliquid autem adhuc potestatis habet; absoluta enim, completaque ædificatione, cessat omnis potestas. Addit Themistius & a- Diffinitio
liam diffinitionem: Motus, inquit, est primus actus rei, quæ potestate aliquid est: pri- Themistii.
mus, inquam, respectu vltimi, quæ quidem est forma: Quoniam, inquit, formam ipsam maximè, & simpliciter actum vocamus. Quamobrem profectio ad formam, actus rei est imperfectus; siquidem cùm sit actus rei potentia, non actu est talis. Motus ergo est actus rei in potentia. Auerroes com. 9. 3. Phys. sic argumentatur: Si motus esset actus Auerr.
entis, quatenus est in actu; tunc planè rerum quidditates essent motus: intelligit autem actum vltimum, ad quem itur per motum; motus autem non est actus vltimus; vltimus siquidem actus est forma, quidditas, & definitio rei secundùm ipsius doctrinam. Di-
cunt nonnulli additum esse, secundùm quod in potentia, vt se à Platone dissentire fatere- Plato.
tur, qui aiebat, motum esse actum entis, quatenus est in actu. Secunda diffinitio motus Secunda defi-
ponitur à philosopho 3. Phys. com. 16. Motus, inquit, est actus mobilis, in quantum mo- nitio motus.
bile. Porrò, hæc definitio est materialis, nobisq; magis nota quàm prima, quæ ad substan- Motus est a-
tiam motus spectat; mobile enim est nobis notius motu. 4. Phys. com. 104. quia est hoc ctus mobilis.
aliquid, & demonstratum in actu, & est permanens. Et Commentator 2. Phy. com. 32. ait: Motum esse notius motu, quoad nos. Quoniam ergo ratio potentiæ, ad motus quidditatē constituendam spectat; hac de causa sic à philosopho assignata est, motus quidditatem quærente. Proinde motum constituit in actu medio, quem antiquos latuisse, Commentator, com. 12. & 14. 3. Phys. constanter affirmat. Deinde via quasi naturali motus diffinitionem descripsit, vtpotè per materiam nobis magis notam, atque communem. ve-
rùm huiusmodi videtur aliquo modo diminuta definitio; non enim motus est actus à mo- Motus depen
tore omninò abscissus, & discretus; imò, vt dicit Commentator 12. met. com. 41. In to- det à motore.
ta sua substantia ab ipso motore dependet; tametsi formaliter sit in motu. proinde ibidem ait: In substantiis aliquid possibile, ab alio perpetuari non posse; in accidentibus autem, sicuti est motus, rem secus se habere, quippè cùm motus sit res ex se possibilis, necessitatē verò ex motore accipiat essendi. Cœlum sanè in quantum corpus potest quiescere, vt ipse fatetur. 7. Phys. com. 2. Ex quo clarè patet, mobile ad motus quidditatem non attinere, sed cadere in diffinitionem motus, sicuti substantiam in diffinitionem acci-
dentis. 7. met. com. 17. Itaq;, quoniam motus non est actus separatus à motore, vt i[illegible]us Tertia defini-
completa esse possit definitio, motorē quoq; illam ingredi necesse est, ac ita motus defini- tio.
tionem describere, quem ipsemet com. 23. 3. Phy. assignat: Motus est perfectio motoris, Motus est per-
& mobilis, & hæc notior vtraq;; quemadmodum etiam secunda notior est nobis, natura fectio mobilis
verò ignotior quàm prima. Nam si notius est motum esse actum mobilis, in quantum mo- & motoris.
bile, quàm actum entis in potentia; ita planè, notius est reputandum, motum esse actum Motus est exi-
motoris, & mobilis, quàm ipsius mobilis tantùm. Commentator com. 9. aliam assignat tus de poten-
motus diffinitionem, nempè motum esse exitum de potentia ad actum. adde, & aliam, tia ad actum.
quæ in eandem recidit: motus est actus imperfectus. Verùm hæ duæ vltimæ, sub prima Quarta defi-
comprehenduntur, atq; continentur, si res bene intelligatur. Plotinus enn. 6 lib. 3. cap. nitio.
22. sic motum descripsit: Motus est exitus ex potentia in illud, quod posse dicitur. Cùm Plotinus.
enim aliquid sit in potentia, per quam in speciem aliquam prodeat, velut in potentia statua, rursusq; aliquid in potentia, qua euadat in actum, sicut progressiuum, quando il-

lud

Motus quid sit.

lud quidem procedit in statuam, ipse processus est motus: & quando progressiuum progrediendi actum exequitur, progressio ipsa est motus: at cùm perducit ad statuam, species efficitur alia, cessatq; ipse motus.

Motus est species vigil.

Quamobrem, motus est species vigil, cæteris quasi torpentibus speciebus opposita: est etiam vita corporum, animarumq́. Motus insuper fluendo iugiter, tempus procreat; idcirco tempus semper est alterum, quia vnà cum motu currit, quasi ab ipso currente vehatur. Itaq; motibus omnibus commune est, esse processum quendam ex potentia, & ex eo quod possibile est ad actum. Quidquid enim mouetur, quocunque motu feratur; propterea prodit in motum, quòd potentia quædam in eo præcedit ad faciendum aliquid, vel patiendum. vnde cap. 23. vocat motum

Motus est stimulus.

stimulum, atq; impetum vrgentem: Est, inquit, motus, qui circa sensibilia versatur, stimulus quidam, vel impetus ab alio, in aliud vergens, & excitans, & impellens participem motionis ne torpeat, ne maneat in eodem; vt tali quadam inquietudine, ac velut distracta circa multa solicitudine, quandam vitæ imaginem consequatur. Porrò, motum à mouente disiungi non oportet, neq; in seipso esse; sed ex ipso quidem, & in aliud emanare: neq; in alio quouis esse à motore disiunctum; imò verò ab hoc in illud veluti spiritum afflatumq́; in aliud influentem. Quamobrem sequi videtur, motum nõ solùm esse perpendendum penes illa, in quibus fit; verùm etiam penes ea, ex quibus oritur. Eandem profectò cum Commentatore doctrinam profiteri videtur. Reuera, mobile antequam moueatur, sub duplici potentia esse videtur, nempè ad actum, qui est motus, & ad formam per motum introducendam. Ille autem actus, siue motus, si sub materiali, fundamentali

Forma fluens

q; ratione intelligatur; proculdubio est forma fluens, de imperfecto, ad perfectum esse progrediens, quousque gradum perfectum acquirat. Idem sanè est actus, seu motus, & forma introducenda, quæ est illius motus finis. Motus tamen dicitur, dum fluit; terminus verò motus, dum in eo, ad quod mouebatur, tota in actu subsistit: subsistentibus siquidem in materia habitibus, cessat motus. At si sub formali accipiatur ratione, passio

Passio successiua.

est successiua de genere transmutationis. Ab hac autem forma respectiua, mobile moueri formaliter dicitur: aqua namq; actu frigida, calefactione, id est, motu, à quo calefieri formaliter denominatur, ad gradum caloris attingit, ad quem, cùm peruenerit, desinit calefactio, nec aqua iam calefieri, sed calefacta vocatur, à forma vtiq; acquisita. Est igitur calefactio forma fluens, quæ postquam perfectissimum caloris gradum attigerit, fit terminus motus. Motus ergo est actus mouentis, vt principij actiui à quo est

Quomodo motus sit in mouente.

motus, & est actus mobilis, vt subiecti receptiui, sicuti calefactio est actus ignis, vt à quo, & aquæ, vt in quo. Motus ergo non est per se in mouente, vt in subiecto, sed vt in principio à quo. Hæc autem latiùs disputata sunt in secundo lib. Pymandri: hac de causa ad alia pertranseo.

Pythago.

Motus præterea à Pythagoricis per non ens definitus, siue descriptus est; accidit enim motui non esse ens, quippè, cùm potiùs accidens quoddam, quàm naturã, motus significare videtur. Vnde 3. Phys. comm. 4. motus nihil aliud esse dicitur

Motus est generatio partis post partem.

quàm generatio partis post partem, ad quam intendit motus, donec perficiatur, & sit in actu completo. Hoc autem modo intellexit Cõmentator 3. Phys. com. 4. Vbi, ait, motum vno modo accipi pro forma diminuta, tendente ad terminũ, ad quem, atq; ita nihil aliud esse, quàm generationem partis, post partem; alio autem modo pro via, qua forma ipsa recipitur in subiecto, atque ita motum in passionis prædicamento constitui, quippè cùm

Auerr. Obiectio.

nihil aliud sit, quàm quædam in subiecto formæ receptio. Sed dubitabit aliquis, quonammodo in generatione, motus est forma fluens, si generationis forma, in instanti acquiratur? Dici potest, Auerroem pro fluxu, subiecti naturam intellexisse, successiuè formam recipientem, eamq; viam appellasse: pro forma verò fluente, formam, quæ succes-

Solutio.

siuè recipitur. Itaq; fluxus est passio, vicemq; subit subiecti, fluens verò est ipsa forma, quæ erit terminus ad quem. Ex quo patet, formam substantialem subitò acquiri, idque per fluxum, qui locum materiæ possidet, cuius dispositionibus iam paratis, illico forma

intro-

 Cœli resistentia.

introducitur. Quid ergo sit motus, & quot diffinitionibus, seu descriptionibus claudatur, dixisse me puto.

MERCVRIVS.

Iste non motus, ô Æsculapi, sed resistentia est; non enim eodem, sed modo contrario gradiuntur: oppositio verò reuerberationem motionis stabilem continet; repercussio enim stationis, agitatio est. Ideóque erraticæ sphæræ è contrario, ac planè subalternæ inuicem discurrendo, obuiatione contraria circa oppositionem huiusmodi ab ea, qua perstat, agitantur. Quod quidem aliter habere se nequit: nam arctos ipsas, quas nosti, nec exoriri vnquam, nec mergi, circa idem perpetuò recurrentes, num moueri censes, an consistere potiùs? Ad quem Æsculapius? Moueri ô Trismegiste. Trismeg. Quonam motu ô Æsculapi? Ad quem Æsculapius: Motione circa idem sempiternè currente. Vrsa.

Commentum IIII.

ESPONDET sapientissimus Mercurius Æsculapio sciscitanti, interrogantiq́;: Quonam pacto, ea quę in mundo sunt, mutantur vnà cum his, quæ mouentur? Nam sphæras erraticas ab Aplane, *hoc est, à sphæra non vaga, seu erratica: Vnde Macrobi: lib. 1. de som. Hic enim cœlū, quod Aplanes sphæra vocitetur, partem vnam, septem verò sphæras, vagas nominantur, moueri dicebat. Ad quem Mercurius: Non ignorare te velim Æsculapi, huiusmodi vagantium sphærarum reuolutionem,* non propriè motum, sed resistentiam potiùs, *appellari. Addit rationem:* Non enim, *inquit,* eodem, sed modo contrario gradiuntur. *Quasi diceret: Eum propriè motum appello, quem videmus suum circulum, eodem modo sempiternè peragere, nempè motum primi mobilis, seu sphæræ Aplaneæ, seu non vagantis. Nec tamen negat Mercurius sphæras erraticas, non moueri, aut illarum circulationes, motum dici non posse; sed non ita congruè, rectèq́; motum appellari: etenim is proprio, ac peculiari nomine motus dicitur, qui ad modum natura se habet, quæ sua sponte ad ordinem fertur eundem, perpetuumq́; ex se seruat currendi, agendiq́; tenorem: quemadmodum elementorum motus, palàm omnibus quodammodo loquuntur. Atqui, motus Aplanes sphæræ est talis, vtpotè, qui motu diurno suum peragit cursum: motus igitur verus est appellandus. Erraticarum verò sphærarum motum, quoniam incertū, diuersísque curriculis vagantur, indignum reputat, qui motus sit dicendus:* Resistentiā *inquit,* potiùs, quàm motū vocitato; *opponit siquidem sese motui ordinatissimo.* oppositio verò reuerberationē motionis stabilem continet, *hoc est, vagantium resistentia sphærarum, non est ita sphæræ Aplanes impedimento, quòminus suo currendi munere fungi non possit: vtpotè, quæ reuerberationem motionis habeat immobilem, id resistit sua stabili motione: reuerberatio namq́; est quædam reflexio, siue repercussio, quæ contingit, quando is, qui ha-*

Aplanes. Erraticæ. Resistentia. Motus verus quis. Resistentia. Reuerberatio

sta,

Cœli resistentia.

sta, vel quopiam simili petitur, reuerberat, verberare cupientem. Itaq; cùm sphæræ erraticæ, primo motui sese opponant, quasi illum verberare videntur. At sphæra Aplanes, sua quidem motione stabili reuerberat quodammodo, dum nullum inde currendi, suíque cursus perficiendi patitur impedimentũ. Optimè ergo dictum est à Trismegisto, oppositionem scilicet erraticarum, reuerberationem motionũ stabilem habere : siquidem, inquit, repercussio, agitatio est stationis. *reuerberatio priùs, nunc autem repercussio vocatur, clariori vtiq; vocabulo :* Illa, *inquit*, repercussio, est agitatio stationis, *id est, actio à re stabili procedens : nam ni stabilior esset, repercutere, siue resistere nequaquam posset. Metaphora vtitur Mercurius, ideò sobriè est legendus, atque prudenter audiendus. vnde subiungit :* Ideò erraticæ sphæræ, *inquit*, è contrario, ac planè subalternæ inuicem discurrendo, obuiatione contraria circa oppositionem huiusmodi, ab ea, *scilicet sphæra Aplane, quæ est stabilis, & nullo modo vagatur*, agitantur. Quod quidem aliter habere se nequit. *hoc est, erraticas omnes motu diurno reuolui, necesse est omninò, nec aliter contingere potest ; siquidem suo motu, alia cætera secum ducit. Cæterùm, resistentia (Authore philosopho 4. Phy. tex. comment. 71.) aut contingere potest ratione medii, vt si per aquam, aut terram, aut aêrem fiat motus : aut ratione mobilis, quod fertur, ob ponderis, aut leuitatis excessum. sed neutrum istorum illius resistentiæ causa esse potest : non quidem medij impedimentum; nam aêr, impediens, aut aqua, aut aliquid huiusmodi inibi esse nequeunt. neq; mobilis, quippè cùm corpora cœlestia, grauitatis, leuitatisq́ue expertia sint omninò. Vnde ergo erraticarum resistentia ? A motore ? Atqui cæteri motores, amore indefesso, primum imitari gestiunt. Quomodo ergo illi sese opponunt, atq; resistunt ? Resistentia igitur illa metaphorica potiùs, quàm vera dicenda, quippè cùm ex voluntate primi moueantur motoris, cuius imperio mouendo obediunt, atq; parent. habet autem vagantium sphærarum motus quiddam resistentiæ simile, quia modo contrario graditur, tametsi propiè resistẽtia dici & appellari non possit. Itaq; ex Mercurii philosophia intelligimus, duplicem motum corporibus inesse cœlestibus : alterum quidem verum, ac proprium, nempè motum primi mobilis : alterum verò, id est, erraticarum, quæ resistentia à Mercurio appellatur Cæterùm, quia pollicitus sum de motu copiosè me disputare velle, conuenit post traditam motus diffinitionem, ac textus Mercurij expositionem, interpretationemq́ue, ad motus diuisionem accedere, quæ quoniam varia est, & multiplex, vt postea patebit, à motu circulari, veluti à primo, & nobilissimo motu, mihi auspicandum esse putaui : præsertim cùm sapientissimus Mercurius, ad id agendum, suo contextu, disputationeq́ue nos maximè adhortari videatur. De motu ergo circulari deinceps loquamur.*

Agitatio.

Subalternæ.

Resistentia vnde fit.

Non est vera resistentia.

Duplex mot9 ex Mercurio colligitur.

QVAESTIONIS PRIMAE. CAP. I.

De motu circulari.

Plato.

Fortuna.

Arte.

ES omnes nonnulli aiunt, quæ fiunt, quæ futura, quæq; facta sunt, inquit Plato decimo de legibus, vel fortuna, vel arte fieri. Pulcherrima, aiunt, natura, fortunaq; fieri ; arte verò minora : eamq; dicunt accepta à natura magnorum, primorumq; operum generatione, fingere, fabricareq; omnia : quæ artificiosa ab omnibus appellantur. Ignem, aquam, aêrem, terram, omnia hæc non arte, sed natura, & fortuna esse dicunt : corpora etiam, quæ post hæc sunt, rerum terrenarum, Solis, Lunæ, stellarum omnium, ex istis anima prorsus carentibus facta fuisse aiunt, fortunaq;, quò vnumquodque vis sua impulit, lata, singula, singulis, frigida calidis, sicca humidis, mollia duris, & omnmò contraria contrariis, du-

ce for-

ce fortuna conuenisse, ac necessariò contemperata fuisse. hoc pacto cœlnm totum, & quæ in eo sunt omnia, animalia quoq;, & plantas, & anni tempora fuisse prodncta; non per intellectum, neq; per Deum aliquem, sed natura, atq; fortuna. Deos verò non natura, sed arte, & legibus quibusdam constare volunt. Hæc sunt, quæ nonnnlli antiquorum, iunioribus tradiderunt, vnde impietas innata est; vt credant non esse deos, quales credere lex iubet: Qui hæc dicit, inquit Plato, deorum substantiam ignorauerunt. Deniqne qualis anima sit, ignorasse videntur, tum quòad alia, tum quòad eius generationem, quòd corpora naturæ nobilitate præcedat, & transmutationis, decorisq; corporis ipsa sit maximè omnium princeps. In Timæo, Timæum Pythagoricum secutus, ait, mundnm à Deo genitum, eiusq; generationis causam triplicem esse asseruit, videlicet, efficientem, finem, atq; exemplar; vult enim mundum à potentia Dei, bonitatis suæ gratia, ad diuinæ sapientiæ exemplar effectum fuisse. Et quemadmodum in architecto, vninersi ædificij, eiusque partium exemplaria; sic in diuina intelligentia supra mundum sunt vniuersi mundi huius, eiusque partium exemplaria. Quare, exemplar primum, mnndum intelligibilem vocat, & æternum; hnnc verò temporalem, & sensibilem. at exemplaria vocat ideas in illo. Cùm igitur mundus omnium genitorum pulcherrimus sit, & eius author causarum omnium optimus; dubium non est, qum sempiternum sit sequutus exemplum. Timæus Locrensis, Platonis magister: Mundus, inquit, est eorum, quæ genita snnt, optimus, quoniam ab optimo authore est ille genitus. Absnrda ergo est illorum sententia, qui fortuna, & arte deos, atque mundum fieri, sine conditos fuisse dixerunt. Proinde Plato, posteaquàm clarissime ostenderat mundnm esse vnnm ex omnibus totù, & perfectis, perfectum, morbi, & senectutis expertem, fignra etiam congrua, & decora ornatum, motum quoque illi tribuit circularem: Motum, inquit, Deus mundo tribuit, ad mentem maximè, & intelligentiam pertinentem; ideòq; cùm illum per eadem, & in eodem, & in seipso circumduxisset, effecit, vt circulari conuersione moueretur: sex autem reliquos motus separauit ab eo, & ab eorum errore, & peruagatione penitus liberauit. Ad hanc igitnr conuersionem, quæ pedibus non egebat, crura pedesq; non dedit: Motum, inquit, ad animam pertinentem. nam motus, quo quid & se, & alia mouere potest, potentissimus, antiquissimusque est: secundns verò ille, qno qnid ab alio mouetur. Præterea viuere ipsum dicendum, quòd à seipso mouetnr: Anima autem, authore Platone 10. de legibus, est numerus potens seipsum mouere: mobilitas namq; per se inest animæ, & non per alıud, cui prius insit; vnde primò per se est mobilis, motuumque fons omnium, atq; origo. Etenim sicut in monentibus datur primum, quod ex se monet; ita planè in mobilibus, quòad ex se est mobile. Rnrsus, sicut in ordine rerum est res omninò immobilis, & est mobilis; ita etiam est res mobilis quidem per se, cuius impnlsn interno corpora mouentnr. vnde præclarè dictum est à Xenocrate, animam esse numerum seipsum mouentem, hoc est, naturam mnltiplicem, suaptè naturam mutabilem. Ex quo patet secundùm Platonicorum sententiam, aliorum formas animalium, animas dici non posse; tum quia propriæ essentiæ non sunt, cùm à corporibus in esse dependeant; tum quia viuificationes potiùs quædam, quàm veræ vitæ dicendæ sunt: vera enim vita libertate gaudet, libertatisq; ratione non priuatur. Quare, qui aiunt, illam animæ definitionem, brutis etiam conuenire, Platonis sententiam perperam interpretari videntur. Anima itaq; totius agitationis fons, & vera vita est, mobilisq; intimo, & communi motu. Porrò, sicut in igne, prius est intus calere, lncere, & ascendere, quàm exteriores actiones, motusq;; ita vires in anima priùs suos edunt, quàm foris appareant actus: proinde ex seipsa moueri dicitur, quippè, quæ vitalem à potentia in actum progressionem in seipsa explicat. Non est ergo hninsmodi motus apnd Platonem, vt quibusdam visum est, corporalis, sed spiritualis, quo anima priùs in se viuit, quàm corpori tribuit vitam. Modò, sicut intelligere est intellectus actus; ita & viuere est actus vitæ, qua anima se vi-

Motus circularis.

Natura.

Impietas.

Plato.

Idea mundi.

Mundus sensibilis.

Timæus Locrensis.

Motus circularis.

Motus animæ

Plato.

Anima seipsā mouet.

Xenocrates.

Formæ brutorum non sunt animæ.

Defenditur Plato.

cularis. uificare dicitur à Platone. Dicet aliquis: Anima mouetur à Deo; non ergo tantùm à se-
Anima dupliciter mouetur ipsa. Dico, duplicem esse motionem: vnam quidem infusionem stabilem, atque æternam,
qua anima à Deo mouetur: aliam verò actum successiuum, & per temporis momenta
discurrentem; quo profectò modo anima à se mouetur, dum paulatim formando se mo-
Plato. uet. Non temere ergo dictum est à Platone animam esse fontem, & principium motio-
Phædrus. num: quoniam quidem liberè agit. Cùm itaque anima seipsam moueat, anima etiam cœli,
sicut Plato dicit in Timæo, cœlum mouet; illi sanè motum largita est suæ naturæ congru-
Motus animæ circularis. entem, nempè motum circularem, quo ipsa suaptè natura mouetur: impetu siquidem na-
turali, à primo principio ad se, & inde vnde venerat. Quòd si huiusmodi circulum sol-
uerit, illicò defluit, ad inferiora distracta, quærens requiem, & non inueniet: intelle-
ctus siquidem superior largitur intelligentiam animæ, eamque sistit, & retorquet in or-
Mercurius. bem, vt illuc reuertatur, vnde venerat. Quamobrem Deus à Mercurio vocatur circulus.
Plato. & Plato in Epi. 7. asserit circa omnium regem cuncta esse, nempè circa centrum vnum
quatuor circulos reuolui, mentem scilicet, animam, naturam, & materiam. Mentes ide-
arum decorat pulchritudine: animas, rationum formositatibus ornat: naturam semini-
Plotinus. bus pingit: & materiam formis pulchrè facit. Plotinus enn. 2 lib. 2. cap. 1. Cœlum mo-
ueri, ait, per orbem, quoniam intelligentiam cœlestis, insuper diuinæ mentis intelligenti-
am imitatur; ircuitus enim in anima fit, virtute mentis, & in cœlo mentis imitatione
Rationes motus circularis. peragitur. Reuera, quæ Deo proxima sunt, illius præseferre student effigiem, vnitatem,
maiestatemque. Porrò, corporalium omnium, cœlestia corpora, Deo proximiora sunt;
vnde & locus Dei appellantur. Condecens ergo erat, vt præ cæteris corporeis rebus, di-
uinius aliquid protenderent. Quam ob causam, & formam sphæricam acceperunt, quæ
fine caret, atque principio: motum quoque circularem, huiusmodi formæ aptissimum, qui
planè principij veri, atque finis expers censetur omninò; in seipso enim consistens, foras
non egreditur, quò suum currendi, voluendique cursum peragere queat: omni contrario
caret, omnium motuum quàm facillimus, vbique totus, variationis expers, nisi tantùm-
modò ob situm partium: primus omnium corporum motus, à quo & cæteri motus agun-
tur, atque dependent. Hæc autem, atque similia, & primæ intelligentiæ conformia sunt, atque
affinia, & animæ, seu intelligentiæ, à qua, siue à quibus ipsa corpora cœlestia mouentur.
Plotinus. Quamobrem Plotinus enn. 2. lib. 2. cap. Itaque cum intelligentia, inquit, seu anima, sphæ-
ram circulo comprehendat; meritò hæc conniuiens reflectitur in seipsam: huius verò
reflexio corpus vnà, cui est infusa, contorquet; in sphæra enim quantacunque pars moue-
atur, si modò permanens moueatur, sphæram in qua est, necessariò concutit: vnde mo-
tus sphæræ procedit. imbi siquidem anima, bono proxima, sensu sagacior, circa bonum
mouetur, corpusque pro natura sua secundùm localem concitat motionem: vnde & mo-
tus sequitur circularis. Et cap. 2. Si potestas animæ, inquit, circa medium viget; hac eti-
am ratione fit motus in circulum. Medium verò non eadem ratione in anima, qua & in
corpore ponendum est; sed in anima quidem medium, à quo alia dependet vita: in cor-
pore verò medium est conditione locali. Itaque anima rursus reuoluitur circa Deum, affe-
ctatque complecti, & vtcunque potest circa ipsum sese habet; cuncta enim à Deo depen-
dent. Cæterùm, quod sphæricum est in nobis, in orbem facilè retorqueri nequit; terrenum
namque iam euasit. Nostris præterea corporibus adiunctum est, quod recta motione pro-
greditur, hac de causa circulari motu agitari, seu moueri nequeunt.

CAP. II.

Aristoteles de motu circulari.

Motus circularis.

Riplicem esse apud philosophum lationem ex primo cœli tex: com: 6. didicimus: aliam nempè è medio, aliam ad medium, & aliam circa medium: hoc est, duos rectos, & vnum circularem. Porrò, omnes motus cœlorum, quia circa idem medium versantur, eiusdem apud commentatorem 2. cœli com: 49. sunt speciei. Cùm autem motus circularis sit simplex, vtpotè, qui non est compositus è circulari, & recto, sed per lineam circularem, circa medium mundi fiat; simplici vtiq; corpori conuenit, quod quidem aptum est circulari motu suapte natura ferri. Quam ob causam, motus circularis ignis, aëris, & aquæ, æquiuocè sic dictus est, 1. cœl: com: 10. In causa autem est ait commentator, quia non est simplex, neque circularis; est enim compositus ex recto, & circulari, com: 14. Proinde moueri circulariter secundùm naturam nihil potest, nisi sphæra. 1. cœli. com: 10. Etenim motus circularis iuxta naturæ ordinem, non nisi sphærico corpori inesse potest: accidentaliter autem, nihil prohibet, corpori non sphærico, vtpote igni, aëriq; competere. Porrò accidentaliter intelligendum est, quatenus essentiali est oppositum. Motus sanè vnus specie, vnius tantùm est corporis secundùm speciem. 1. cœl: comm: 18. at motus rectus, à motu circulari specie discrepat, ideò si motus circularis, contrarium haberet; rectus potiùs, quàm circularis illi aduersaretur, teste commen: 1. cœl: com: 24. Motus itaque circularis ad corpus propriè cœleste attinet. Ex quo patet magno cum consilio corporibus cœlestibus motum circularem fuisse tributum. Amplius, motus circularis est prior, atque perfectior recto: priori ergo conuenit corpori, nempè cœlesti, ac lineæ perfectiori, id est, orbiculari. nulla autem linea recta perfecta est, quippe, quæ finem, ac terminum habeat, possitq; ad libitum ad extra augeri: orbicularis autem minimè. Motus igitur, qui fit per orbem, & perfectior habetur, & prior. primo cœli, com: 12. Circularis itaq; motus alicui corpori competat secundùm naturam, necesse est, quod quidem cæteris corporibus nobilius sit atque præstantius: alioqui quomodo huiusmodi motus posset esset continuus? quæ enim præter naturam sunt, citissimè abolentur. proinde, Si ignis est id, inquit philosophus primo cœli, com: 17. quod circumfertur, quemadmodũ nonnulli autumant; non minùs hic motus præter naturam inerit ipsi, quàm is, qui deorsum est: siquidem motum, eum videamus, quo ipse è medio recta fertur via. Quapropter ex his omnibus aliquis ratiocinans corpus aliquod aliud esse credet præter ea corpora, quæ hîc, & circa nos sunt: separatum tantò sublimiorẽ habens naturam; quantò plus ab his distabit, quæ hîc sunt. Motus igitur circularis, si igni cõpetit, non naturaliter, quia per superioris corporis naturã superiori vtiq; naturaliter conuenit. vnde 3. cœli tex: com: 20. motum circularem ignis non esse violentum, neq; naturalem dixit: Oportet, inquit, primam motricem, nõ vi, sed secundùm naturam mouere; in infinitũ enim erunt, si non erit aliquod primum mouens secundùm naturã. Nam si mouet vi; igitur non mouet, nisi motum extra: ab alio igitur mouebitur, & sic deinceps in infinitum, quod est omninò absurdum. Primum igitur mouet, & quidem naturaliter: motus ergo illius est naturalis, hoc est ab intrinseca, illi forma. Motus ergo ignis in concauo lunæ non est dicendus violentus, alioqui non esset perpetuus, neque naturalis, quia non mouetur à principio in eo existente. In octauo phys: com: 27. Vult commentator motum cœli esse naturalem, tum animæ, tum etiam corporis ratione: anima siquidem circulari motione agitatur: cœlũ verò huic motui non repugnat, ex suæ formæ, seu, vt ita dicam, materiæ conditione. hanc ob causam commentator 2. de substantia orbis ait intelligentiam esse motus cœli causam effectricem, motus siquidem ex sui natura est corruptibilis, & continuò alius, atque alius. Motus ergo circularis, propriè, ac naturaliter corpori cõgruit cœlesti. Amplius, circularis motus perfectio ostenditur, quòd vnus omnium est continuus, authore philosopho 8. phy: com: 74. At motus, inquit, qui per orbem fit, vnus, atque continuus erit, cùm nullum impossibile accidat; simul enim contrarijs motibus non mouetur, neq;

Triplex latio.

Motus circularis quis.

Soli conuenit cœlo.

Motus circularis est perfectior.

Motus circularis cæteris inest naturaliter.

Circularis motus non inest elementis naturaliter.

Motus ignis in concauo lunæ.

Cõmentator.

Motus circularis est continuus.

Simplex.

Motus circularis. Perfectus. *oppositu. ex quo patet non bene sensisse antiquos, qui in continua alteratione, transmu-*
tationeq; omnia versari arbitrati sunt. Discimus etiam in rebus animatis non vnum, eun-
Primus. *demq; perpetuò motum inueniri. Et tex: com:75. Omnium lationũ, circulatio est prima,*
simplex, atq; magis perfecta: ea enim latio, quæ super finita recta linea fit, si reflectatur,
cõposita erit, duoq; motus; si non reflectatur, imperfecta est, ac corruptibilis. At imper-
Natura. *fecto perfectũ, corruptibili incorruptibile, & natura, & ratione, & tempore prius est: Si-*
Ratione. *quidem solus circularis potest esse perpetuus, cæterorum verò nullus, nec alius vllus; sta-*
Tempore. *tionẽ enim fieri oportet, quæ quidẽ cùm est, desinit motus. Adde, quòd lationi, quæ fit per*
Perpetuus. *lineam rectam, insit principiũ, medium, & finis. At motus circularis semper est in prin-*
cipio, medio & fine: perpetuus ergo esse potest. Etenim semper eundẽ locum possidet: sem-
per circa medium fertur: semper quodammodo vniuersum quiescit, mouetur q; continuè;
æquo siquidẽ interuallo semper differt à medio, siue à centro, quod quidem est principiũ,
quatenus ab illo proficiscuntur omnia: & ita orbis moueri dicitur, & finis, in quem desinũt
omnia, atq; quiescunt. Zeno autem sic arguebat: Orbis non mouetur, quia semper eundem
Zenonis ratio. *obtinet locũ. Ad quem philosophus: Orbis, quatenus semper est in suo fine, videtur semper*
quiescere. at quatenus est in suo principio, videtur semper moueri. Et 2. cœl: 35. Circu-
In æternis nõ est casus. *laris lationis neq; vnde, neq; quo, neq; medium est, quippe cùm nec principium, nec fi-*
*nis, nec medius*psius sit prorsus. Et eiusdem libri com: 32. Si nihil in æternis fortuitò,*
aut à casu esse potest, cœlum verò sempiternum est, atque eius conuersio; quam ob cau-
sam ad alteram, & non ad alteram fertur partem? Vniuersum igitur quodammodo qui-
Mensura aliorum. *escit, & mouetur. Amplius, motus circularis est mensura aliorum motuum, cùm sit pri-*
or natura alijs 8. phy: tex: com: 76. Adhuc, circulatio est mensura motuum, inquit:
igitur est prima; ipso enim primo omnia mensurantur, & rursus quia prima est, 8. phy:
tex: com: 76. mensura est cæterorum. Præterea, etiam sola circulatio est vniformis: nam
Vniformis. *quæ recto mouentur motu, à principio ad finem difformiter feruntur. omnia namq;*
quò magis ab eo recedunt in quo quieuerunt, velociùs feruntur. Sanè, si violenta extite-
rit, in fine remissiùs, si verò naturalis, fortiùs mouebitur. At sola in circulatione neq;
principium, neq; finis suapte natura in ipsa est, sed extra. hoc est, centrum, quod est fi-
nis, principium, & medium ad extra. Communis est autem omnium sapientum senten-
Motus localis omnium primus. *tia, motum localem cæteris esse priorem: nam lis, & concordia apud Empedoclem in lo-*
co fiunt. Anaxagoras quoque mentem, quæ priùs mouit segregare contendit. Eadem
dixerunt Democritus, & Leucippus, qui nullam causam dicunt, sed propter vacuum
moueri aiunt. Epicurus præterea, qui densitudine, ac raritudine, generationem, cor-
ruptionemq; confecit; congregatione enim, ac segregatione hæc disponuntur, quæ pro-
Antiquorum sententiæ. *fectò sine motu locali haberi, seu fieri non possunt. hanc antiquorum opinionem sequu-*
tus est Epicurus. Plato, animam, motus causam facit. omne autem animans, motu in lo-
co seipsum mouet. Deniq;, secundùm communem hominum sententiam, id solùm propriè
moueri dicimus, quod motu in loco fertur: motus ergo localis est omnium primus. Mo-
tus præterea circularis non habet contrarium, primo cœli com: 24. rectus enim illi non
aduersatur; fit enim per lineam rectam: circularis verò per circularem. non ergo per
Non habet contrarium. *eandem lineam, quod planè motus contrarietas appetit. nec circularis, omnes siquidem*
motus contrarij sunt ad loca contraria. sed motus circularis est ab eodem puncto, ad e-
undem in circulo designatum: circularis ergo circularianon potest esse contrarius. nam
*si vnus alteri aduersaretur; alter i*rum esset frustra. Sed Deus & natura nihil agunt*
frustra. consequẽtia satis patet: nam mobile, quod motu agitaretur contrario, aut æquali
alteri obsisteret virtute, aut minori, vel maiori: non æquali, alioqui mouebitur eorum
neuter: non maiori, aliter huiusmodi mobile, cœlum impediret omninò à motu: non mi-
nori, nam sic cœlum impediret huiusmodimobile, ne moueri quidem posset. Cæterùm,
motus circularis planetarum, non est contrarius primo motui; non enim sufficit ad loca

contraria

contraria terminari; sed per eandem lineam, & super eosdem polos fieri debet contrarius motus. at motus primi mobilis, per lineam fit æquinoctialem, diuidens primum mobile in duas partes æquales, & super polos mundi, arcticum & antarcticum: motus verò proprius planetarum per zodiacum declinantem ab æquinoctiali, & super polos zodiaci. Qua de re, huiusmodi motus non esse contrarios, etiamsi ad contraria loca fiant, patet satis. Insuper, motus circularis est velocissimus, 2. cœli com. 30. Præterea, Si cœli latio, inquit, motuum est mensura, propterea, quia sola continuus, & vniformis, & sempiternus motus est: in vnoquoque autem genere, mensura est id, quod est minimum: minimus autem motus est, qui est velocissimus; perspicuum est cœli motum omnium motuum esse velocissimum; nullum enim mobile in tam breui tempore, tantam pertransiret spatij latitudinem, nec etiam proportionabiliter. Magnitudo prætera sphærica, minorem occupat locum, quàm triangula, vt quadrangula, aut aliquid huiusmodi. Ex quo fit, vt motus per huiusmodi lineam ductus, sit velocissimus: denique velocitas si penes circulationem consideretur, hoc est, tempus, sic luna citius, quàm Saturnus mouetur. at, si penes spatium; è contrario res se habet. Motus etiam circularis est sine labore, quippe cùm nulli subijciatur violentiæ, aut necessitati, quæ quidem cohibens detineat ipsum, aptum alio modo ferri: Omne siquidem tale, ait philosophus 2. cœli, com: 3. languidum est, tantò quidem magis, quantò fuerit magis sempiternum, atque optimæ dispositionis expers. Quare, quæ de Athlante dixère antiqui, fabulosè dicta sunt; supposuère enim cœlo ipsi fabulosæ animæ necessitatem, ceu corporibus his terraceis, quæ sursum sunt, ac pondus habent. Quoniam igitur motus circularis est simplex, vnus, perfectus, prior natura, ratione, tempore, alijs motibus, sine fine, medio, atque principio, solus potens esse perpetuus, mensura aliorum motuum, vniformis, sine aliquo verè contrario, omnium velocissimus, absque aliquo labore; non temere à summo omnium opifice corpori accommodatus est, atque concessus nobilissimo, perfectissimoque.

Motus circularis.

Motus Planetarũ non contrariatur.

Velocissimus.

Velocitas duplex.

Athlas.

MERCVRIVS.

Nam arctos ipsas, quas nosti, nec exoriri vnquam, nec mergi, circa idem perpetuò recurrentes, num moueri censes, an consistere potiùs? Ad quem Aesculapius, moueri ô Trismegiste. Et Trismegistus. Quonam motu ô Aesculapi? Motione, inquit, circa idem sempiternè currente. Trismegistus. At verò circulatio illa idem, & circa idem motus statione contentus: ipsum namque circa idem prohibet quod super ipsum est. Impeditum autem id, quod super ipsum est, circa idem instat. Atque ita contraria agitatio firma est ab ipsa oppositione perpetuò stabilita. Exempla tibi ante oculos ponam in terris viuentium, veluti dum homo quis natat, currente nimirum aqua, manuum simul, & pedum repercussio stare hominem efficit, ne cum aqua pariter collabatur, aut mergatur in eam. Aesculapi. Perspicuum ô Trismegiste, ait Aesculapius, exemplum in medium attulisti. Trisme: quodcunque ergo mouetur in statu, & à statu mouetur.

Commen-

Commentum V.

Vrsa.

Septentrionalis.

Triones.

Arcticus polus.

Axis.

Cardines cœli.

Lanetarum resistentia præposita, sicuti præcedenti cōmento ostensum est, de polorum motu nascitur interrogatio, num & illi, alicui motui subiaceant, quippè qui perpetuò circa idem moueri videantur Arctos ipsas, inquit, ô Æsculapi, quas nosti, nec exoriri vnquam, nec mergi. ἄρκτος siquidem, latinè vrsa, quæ quia in modum plaustri vertitur, nostri eam septentrionem dixerunt. vnde & Arctous septentrionalis. Cicero lib: 2. de natura deorum. Hunc circum Arcti duæ feruntur, nunquam occidentes: Ex his altera quidem apud Graios Cynosura vocatur, altera Helice. Maior est vrsa, quæ & Callisto vocata fuit, vt fabula fert, Lycaonis filia, Iouis indignatione, cuius erat pellex. Septentrionalis, à septentrione, id est, minore vrsa, quæ septem stellis circa hunc circulum existentibus figuratur: quæ & Triones, id est, boues appellantur, eò quòd tardè, vt boues moueantur. Idem borealis, & Arcticus polus. Oppositus verò Antarcticus, australis, & meridionalis. Poli autem sic dicti sunt, quòd sint axium cycli, ex vsu plaustrorum, à poliendo scilicet nominati. Axis autem est septentrionalis linea recta, quæ per mediam pilam sphæræ tendit: dictaq; Axis, quòd in ea sphæra, vt rota voluitur. Cardines cœli, extremæ partes sunt axis. A philosopho 2. cœl: tex: com: 14. vocantur, vertices immobiles. At longitudinem ipsius dico, quæ ad vertices est intercapedo, atque verticum alterum sursum, alterum deorsum; differentiam enim hemisphæriorum in solis his cernimus, argumento

Vertices.

Si poli moueantur.

quòd vertices ipsi non mouentur. Verticum verò qui nobis apparet, infera pars est, qui verò nos latet, est supera. Cæterùm vertices, seu poli aut per se mouentur, aut per accidens. Si per se, moueri igitur possunt: cui enim inest vnumq; oppositorum, eidem inesse potest, & alterum. Si per accidens, ad quietem igitur alicuius per se. sed in ipso cœlo, actu quiescit nihil: non ergo quiescunt. Ad hæc ita respondet commentator, ad mentem Mathematicorum, vertices immobiles tenentium, philosophum fuisse loquutum. Vertices præterea per accidens quiescere, nempè ad quietem partium, quæ iuxta vertices ponuntur, quæ quidem secundùm naturam, atque subiectum quiescunt, tametsi secundùm formam moueantur. Itaq; secundùm formam mouentur; quiescunt autem per accidens, quiete scilicet partium, quæ secundùm materiam quiescunt. Dicis, polos nullo modo moueri, non quidem motu recto, quia neque sursum, neque deorsum, neque circulari, cùm circulum non describat, alioqui illius circuli adhuc esset centrum, & vertices, & ita in infinitum. Daretur præterea medium inter quiescens, & mobile Vertices ergo sunt immobiles; siquidem indiuisibiles cùm sint, nec ad mouendum, nec etiam ad

Mouentur per accidens.

quiescendum aptitudinem habent. Dico vertices posse circulos describere per accidens, ob fundamenti, atque cœli motum; siquidem partes minimæ sunt, quæ mouentur motu totius per accidens: sintq; moueri aptæ, atque diuisibiles. Et 4. phys: tex: com: 1.18. Non omne, inquit, quod immobile est, quiescit, sed quod caret motu, aptum tamen moueri. hanc ob causam ait Æsculapius partes illas moueri motione sempiternè circa idem currente. vnde & à Mercurio circulatio vocatur:

Textus.

At verò, inquit, circulatio illa idem, & circa idem motus à statione contentus, hoc est idem motus, quia semper circa idem, qui planè sub ea cœli parte continetur, quæ stare videtur. Ipsum namque circa idem prohibet quod super ipsum est, id est, motus perpetuò circa idem prohibet, quòminus opposito motu voluatur: Impeditum autem id, inquit, quod super ipsum est, circa idem stat, atque contrario modo non circumuoluitur. Nam contraria, ait, agitatio firma est ab ipsa oppositione perpetuò stabilita, quasi diceret, vertices mundi, contrario motu non agitantur,

quia

 Resistẽtia cœli.

quia perpetuò circa idem mouentur; hoc enim est, quod dicit, contraria agitatio, paulò antè, resistentiam vocauit, est firma, iam non pergit, sed sistit gradum currendi, quia ipsa oppositio est stabilis: id est, pars cœli opposita, stat atq; quiescit. Exempli gratia, si quis in aqua fluente positus, manuum, pedumq; repercussione sese opponat aquæ currenti, sistit se, ne cum fluente fluat, pariterq; collabatur, atque mergatur in eam; ita, quamuis contraria agitatio, instar aquæ fluentis, cœli vertices agitare vellet; oppositæ tamen partis, manuum quodammodo, ac pedum repercussione impedita, suum cursum peragere nequit. Hæc est illa resistentia, cuius proximè meminit: resistentia, inquam, ad terminum motus. Duplex siquidem est resistentia: altera quidem ad motum violentum, veluti si graue vi sursum pellatur, & hæc quidem corpori non insidet cœlesti: altera est ad terminum motus, qua profectò ad terminum ad quem, mobile subitò trahi non potest, quæ sanè ex debita motoris ad mobile nascitur proportione. Hanc autem in cœlo inueniri, ex eo maximè patet, quòd non indifferenter quodlibet mobile, à quolibet mouetur motore. hæc quidem proportio ni finita esset in illis, quilibet illorum moueret in non tempore. Itaq; cœlum non resistit motori, alioqui cum labore fieret illius motus. sed benè ad terminum motus, quia nimirum non est aptum velociùs ferri ad terminum, ad quem. Sed dubitabit aliquis, vnde cœlo innascitur huiusmodi resistentia? à materia, vel ab ipsa intelligentia? Dico, cœlum talem habere resistentiam, & à seipso quidem formaliter, ab anima verò, siue intelligentia effectiuè; quatenus ab illa & esse habet, & speciem, & accidentia omnia; quorum vnum habet virtutem resistendi. Nec inde sequitur idem sibi resistere; nihil enim immediatè sibi resistit: at mediante aliquo, quod ab ipso efficitur, potest bene contingere, vt ab illo sibi resistatur. Dicis, eadem fermè ratione, elementum, absq; omni medio extrinseco, suæ posset resistere formæ: quippe cùm ab ea habere dicatur accidentia omnia, ex quibus vnum resistere potest: atque ita motus fieri posset in vacuo, quod planè commentatori aduersatur. 4. phy: com: 71. Respondeo, inter formam, quæ est natura, & formam, quæ est anima, plurimùm interesse; forma enim, quæ est natura, sui quidem aptitudine ad vnum tantum determinata est: hac de causa in elemento resistentia, à forma elementaria non producitur. forma verò, quæ est anima, quia ad diuersa potestatem habet, ideò resistentia ab illa proficiscitur effectiuè. Non ergo est simile, quod de elemento adducitur. Sic etiam se habent Mercurij verba: Exempla, inquit, ô Æsculapi tibi ante oculos ponam in terris viuentium, id est, ex his, quæ in terris viuunt. veluti dum homo quis natat, currente nimium aqua, manuum simul, & pedum repercussio stare hominem efficit, ne cum aqua pariter collabatur, aut mergatur in eam. Ad quem Æsculapius: perspicuum ô Trismegiste exemplum attulisti. Ad quem Mercurius, quodcunq; ergo mouetur in statu, hoc est, vertices mundi, qui stare videntur, à statu mouentur, id est, à partibus, quæ contraria agitatione non raptantur, atque voluuntur. Itaq; ex Mercurio habemus, & numerum motuum, & mobilium. Motuum quidem numerus est triplex, videlicet primi mobilis: resistentia erraticarum: & verticum circa axem. Mobilium verò numerus, septem mundos, siue septem mundi gubernatores, seu Planetas, & primum mobile primi motoris complectitur. Octo ergo mobilia apud sapientissimum Mercurium numerantur. Cæterùm philosophus 12. met: com: 43. Cœlestium substantiarum pluralitate posita, plures quoque lationes inueniri profitetur: Plures, inquit, sunt eorum quæ feruntur lationes; pluribus enim quàm vna errantium astrorum vnumquodq; fertur. Orbis autem, qui à primo motore mouetur, multis modis cæteros præcedit, teste Commentatore. Inprimis, quia omnes alij orbes, in eius motum, veluti in finem intendunt. Deinde, situ cæteris orbibus superiorem, atque à nobis quàm maximè distat. Tertiò, magnitudine cæteris præstat, ab ipso enim cæteri continentur. Insuper,

Exemplum natantis.

Resistentia duplex.

Vnde nascitur resistentia.

Quare elemẽtum non resistit formæ.

Textus.

Motuum & mobiliũ numerus apud Mercurium.

Orbis primus.

Motus primi orbis.
stellarum multitudine, copiosioriq; numero cæteris est nobilior. Postremò velocitate motus, superat omnes. Nam viginti quatuor horis apud philosophum vna reuolutione integra fertur.
Saturni & aliorum motus.
Saturnus verò annis triginta. Iupiter annis viginti. Mars diebus solis. Sol diebus 365. atque horis 6. Mercurius & Venus ferè similiter. Luna verò 27. diebus atque horis 8. Hæc quidem dicta sunt ad mentem philosophi, qui motum proprium stel-
Motus stellarum.
larum fixarum in centum annis gradu vno, non intellexit. Ptolemæus namq; eo in libro, quem magnam constructionem appellauit, asserit stellas non errantes moueri è contrà ab occasu in ortum singulis centenis annis gradu vno: nam Abraches sic obseruauit, & cæteri vsq; ad Ptolemæi tempora. vnde asserunt, certa experientia docente, octauam sphæ-
Tres motus.
ram tribus motibus circumuolui: quorum primus est ab oriente, occidentem versus in spatio naturalis diei. Secundus huic contrarius, ad motum nonæ sphæræ in 200. annis gradu vno, & 28. minutis, & sic in 49000. annis totus perficitur. Tertius motus, quo octaua sphæra mouetur super duobus circulis paruis: quorum poli sunt capita libræ, & arietis nonæ sphæræ, & semidiameter illorum circulorum est gra: 4. min: 18. & secun: 43. & ter: 43. & ille motus accessus, & recessus nominatur: in 7. millibus quoque annis completur: & solus octauæ sphæræ proprius est. Illius autem motus ratione stellæ fixæ non semper æquè distant à polis immobilibus primæ sphæræ. Nec ecliptica firmamenti semper est sub ecliptica immobili, imò frequenter extra eam inuenitur. vnde stellæ fixæ, non semper in temporibus æqualibus à capitibus arietis & libræ eiusdem primi mobilis, æquè distant; imò nunc orientem versus, nunc autem occidentem, iam tardiùs, modò verò velociùs moueri videntur. Ptolemæus huius rei studiosissimus in centum annis vno gradu motas fuisse reperit: posteriores verò in 66. annorum spatio. Verùm, vt
Tribus modis motus consideratur.
dicit Commentator 12. met: com: 44. tribus modis motus ab Astronomis positi intelligi possunt Primus quidem modus, omnibus est vulgaris, qui scilicet ab oriente in occidentem tendit. Alius à sapientibus tantùm, idq; longa stellarum, atq; temporum obseruatione eget; vtpote motus stellarum fixarum, qui multa consideratione, diligentia, ac longo temporis vsu indiget: nam qui ab occidente in occidentem est erraticarum motus; non tanto opus habet labore, quum omnibus propemodum pateat. Tertius verò nec paruo, nec multo comprehenditur tempore, sed ratione tantùm; plures siquidem ipsorum motus visu simplices apparent, sed ratio ostendit esse compositos: ex planetarum namque numero quandoq; nonnulli veloces, interdum tardi, nonnunquam directi, quan-
Eudoxus.
doq; retrogradi esse videntur. Eudoxus octauam sphæram vnico tantùm motu, id est,
Ptolemæus.
diurno moueri putauit. At Ptolemæus motum contrarium inuenit: & Thebith motum titubationis circa polos addidit, de quo in Almagesto satis. Porrò causa potissima, qua cœlo diuersi insident motus, est tuendæ generationis, corruptionisq; gratia: ex varietate namq; generationis, elementorum varietatem percipimus, atque ita ex illorum va-
Astronomorũ rationes.
rietate, motuum diuersitatem, varietatemq; intelligimus. Astronomi eccentricos statuunt, & epicyclos, quibus motuum diuersitatem tueri posse arbitrantur: Cùm, inqui-
1. unt, aliquis aliquando planetarum, nunc maior, iam verò minor nobis videatur; propinquior igitur aliquando nobis, nonnunquam verò remotior, vt dicunt perspectiui, existit: eccentricos ergo, atque Epicyclos concedere oportet. hæc autem apud Ptolemæum
2. in dictione quinta magnæ constructionis cap. 14. & 16. latissimè patent. Amplius, si Solis motus circa medium mundi est irregularis; inæqualis enim conspicitur; circa proprium ergo centrum erit regularis: igitur aliud habet centrum, circa quod regulariter
Eccentricus.
mouetur: & ita eccentricum. Placet hæc ratio Ptolemæo 3. dictione, cap. 3. Arguit præ-
3.
Epicycli.
terea Ptolemæus ex lunæ eclipsium diuersitate, epicyclos inueniri: diuersæ siquidem apparentiæ, epicyclos complectuntur. at nonnunquam luna in eadem eccentrici parte, quandoq; eleuata, quandoq; depressa cernitur, quod sanè per epicyclos fiat, necesse est: sunt ergo epicycli. Retardatio præterea, & acceleratio in luna, & alijs in planetis di-

rectio,

*rectio, & retrogradatio, & statio: hoc idē protestantur. Hoc ergo modo Astronomi mo-
tuum diuersitatem contingere affirmabant. His autē aduersatur Auerroes 12. met: com:* Auerrois opi-
44. & 2. cæli 35. Si ad mentē philosophi, ex omnibus motibus, vnus saltem cōgregatione, nio cōtraria.
*efficitur; nulla ergo ratio eccentricos, aut epicyclos admittere debet. Reuera, si Epicy-
clus esset; eius profectò motus circa terræ centrum nequaquam inueniretur, quod pla-
nè Aristoteli aduersatur asserenti, omnem cæli motum circa medium mundi versari,* 1
omnemq́ leuium è medio, ad medium verò grauium. Amplius, vt scribit com: 32. eius- 2.
*dem secundi: Si darentur eccentrici; tunc sanè non omnia corpora cœlestia essent perfe-
ctissimè rotunda; eccentricus enim habet vnam partem tenuiorem, alteram verò cras-
siorem, & ita non perfectè sphæricus: quando autem pars tenuior, cum parte tenuiori
inferioris eccentrici moueretur; remaneret vacuum. Ne ergo detur vacuum; aliqua er-
go corpora inter cœlos essent ponenda, quod est absurdum: ergo quod priùs. Adhuc, in* 3.
*corporibus simplicibus, totius, & partis idem est locus. sed locus totius cœli est centrum
mundi: similiter etiam totius sphæræ vnius planetæ: omnia igitur erunt concentrica.
Nec valet, quod de elementis adducitur, nempè plura esse elementorum loca, vtpote a-
lium terræ, alium aquæ &c. quandoquidem elementa per extrinseca locentur, orbes ve-
rò per intrinsecum, hoc est, per centrum intra omnes orbes contentum. Peccant præte-
rea, à propositione plures causas veritatis habente arguendo, ad alterum illarum tan-* 4.
*tùm: nam etsi apparentiæ per huiusmodi saluari possint eccentricos, & epicyclos; per
alia tamen nondum inuenta, idem consequi possent. Non ergo est perfecta demonstra-
tio, in qua causa cum effectu non conuertitur. Adde, quòd nō est legitimus procedendi,* 5.
*seu demonstrandi modus, ab ignotis, ad nota proficisci: at apparentia, notæ quidem,
eccentrici verò, & epicycli nobis incogniti sunt. Non ergo est legitima demonstratio;
Omnis enim demonstratio, aut est ab effectu nobis noto, ad causam: aut causæ tantum:
aut causæ, & esse, siue simpliciter, quæ est per causam nobis notam, & naturæ. hac, &
similia à Commentatore dicta sunt. Res autem est ardua, & à sensibus remotissima:
vnde mirum est, quòd tanta antiqui illi sapientes inuenire potuerint, quibus plurimùm* Causa motus
debitores sumus, à quibus tanta accepimus rerum documenta, atque doctrinas. In hac à solo deo co-
autem materia, velle determinatā ferre sententiam, non cuiusuis est intellectus; sed illius gnoscitur.
*tantum arbitror, qui dixit, & facta sunt, mandauit, & creata sunt omnia. Nos autem
in medium adduximus, ex doctissimis viris, quæ in hac materia de diuersitate motus,
adducenda esse iudicauimus: vnusquisq́ autem abundet in sensu suo. Iam ad numerum
mobilium accedamus, vtrumnè sint plura, quàm octo, & quid de hoc negotio dictum
sit à sanctis theologis, atque scripturis, palàm facere tentabimus.*

CAP. II.

Numerus sphærarum cœlestium.

*Niuersum mundum ex tota sua materia constare, clarissimè docet philo-
sophus primo cœli tex: com: 98. Nam materia eius, inquit, erat natura-* Aristoteles.
*le, atque sensibile corpus; quò fit, vt nec nunc plures sint cœli, nec fuêre,
nec fieri possint; sed vnicum duntaxat est hoc cœlum, atque perfectum.
Platonem imitatur in Timæo ita scribentem: Ea ratione deus fecit hunc* Plato.
*mundum, ait, vt totū hoc animal quàm maximè perfectum, ex perfectis partibus esset.
Deinde, vt esset vnum, cui nihil extra relictum fuerit, ex quo alterū generetur. Mercu-
rius 9. Pymandri vocat cosmum:* Deus, *inquit,* cosmi, id est, mundi pater: cosmus Mercurius.
autem eorū, quæ in cosmo, & cosmus quidē dei filius. *ac iure cosmus appella-* Cosmus.
tus est; omnia siquidem varietate generationis. κοσμει, id est, exornat. Cœlum autē apud

Orbium numerus.

Cœlum trifariè accipitur.

philosophum tribus modis intelligitur primo cœli com: 96. Nam vniuersus orbis, cœlum ab eo appellatur, deinde octaua sphæra, postremò septem planctarum orbes, quos ita dispositos esse affirmat, nempe supra Lunam, Solem esse positum, supra Solem autē, Venerem, supra Venerem verò, Mercurium, supra Mercuriū, Martem, supra Martem, Iouem, supra Iouem, Saturnum, supra Saturnū, stellas fixas: super has verò nihil esse, nisi entia, optimam vitam habentia. Hæc autem clara habentur apud philosophum libro de mundo cap. 2. Sydera non errantia cum vniuerso cœlo voluuntur, ait: quorum multitudo inscrutabilis est hominibus; quamuis in eadem totius cœli superficie moueantur. Erraticorum verò, siue planetarum, in septem partes comprehensi sunt, sub sphæra non errantium continuum situm habentes, orbis Saturni, deinde Martis, deinde Veneris, postea Mercurij, consequenter circulus Solis, vltimus circulus Lunæ. Reuera, luna cæteros eclipsat, ipsa verò à solo terræ interuentu. Sol verò omnes condit, ipse autem à luna tantùm. At

Situs Planetarum.

Ptolemæus.

Ptolemæus de trium superiorum situ cum philosopho conuenit, sed de sole dissentit: in nona enim magnæ compositionis sectione asserit, se non potuisse discernere, an duo inferiores sint sub sole, vel supra solem: etenim ratio illa non valet: Non abscondunt solem: igitur sunt supra solem; potest enim fieri, vt illi inter nostrorum oculorum obtutus, atque solem nunquam se diametraliter opponant, quod quidem in luna conspicitur, quæ licet sæpissimè cum sole conueniat, ac simul quodammodo coeat; quia tamen diametraliter non sese opponit; ideo rarò à nostris aspectibus solis radios eripit, tollitq́. Quòd si diametrentur, vt idem author dicit in eodem lib: sectione 3. & recto aspectu inter nos, & solem fuerint interpositi, quia nimis lucidi sunt, atque diaphani; ideo solem nobis eripere nequeunt. Proinde Ptolemæus, Petosiris, Necepso, Dorothæus, & Hipparchus, solē in medio planetarum statuunt, post quem versus terram Venerem statuerunt, deinde Mercurium collocarunt. hæc autem longa obseruatione, summa diligentia, arte, labore, atque industria ab illis deprehensa sunt, nobisq́ fideliter tradita, quæ profectò obseruatio ab Albumasar coniecturis naturalibus in suarum eruditionum libro satis confirmatur, commendaturq́.

Situs Solis.

Plato ponit octo virtutes in cœlo.

Plato in Epinomide, octo in cœlo collocat virtutes, id est, octo sphæras: Scitote, inquit, octo in cœlo esse virtutes, sibi inuicem sorores, quas ego inspexi, nec magni aliquid feci; cuiusuis enim hoc facilè est. harum tres hæ sunt, Solis vna, Lunæ vna, Stellarum omnium vna: atque aliæ quinq́. visibilem mundum ratio omnium diuinissima statuit: hunc vir felix primum summoperè admiratur: deinde cupiditate ardet ea discendi quæcunq́ à natura mortali percipi possunt: sic arbitratus optimè, atq́ felicissimè se victurum, & cùm decesserit ad congrua virtuti loca venturum. Equidem affirmare audeo, nunquam nos in hoc mendaces fore. Iterum octo esse dicimus: quarum tres dictæ sunt, quinque restant. Quarta verò, & quinta latio, & anfractus, æquali fermè velocitate cum Sole feruntur. Atq́ harum triū semper sufficiens ductor est intellectus, Solis dico, & Luciferi, seu Veneris, & tertij illius, quod cùm ignoretur, nominari non potest. Stella verò, quæ æqualiter fermè cū sole, & hoc scilicet Lucifero currit, Mercurij est. Restant adhuc tres lationes eorum, qui ad dextram cum sole lunaq́ mouentur. Octauum præterea circa vnum oportet dicere: quem iure mundum supernum quis nuncupabit, qui contrà, quàm cæteri mouentur, cæterosq́ secum trahit. Reliquæ sunt stellæ tres: quarum vna cæteris tardior, quæ Saturni nomine à quibusdam cognominatur, quæ post hanc situ, & tarditate ponitur, Iouis esse dicatur. Deinde Martis, qui cæterorum maximè rubens est. Nos græci hæc tardius intelleximus. Verùm quicquid græci à barbaris accepêre, melius reddidêre. Illud cuilibet græco sciendum est: nos regionem ad virtutem omnium penè optimam habitare: in hoc maximè laus huius regionis consistit, quòd inter hyemalem æstiuamq́ naturam media est. Primus autem cœlestium inspectator, barbarus fuit; antiqua enim regio illos aluit, qui propter æstiui temporis serenitatem, primi hæc inspexerunt. Talis Ægyptus, & Syria fuit, vbi stellæ semper omnes, vt ita dixerim,

Sol.
Venus.
Mercurius.

Octauum.

Saturnus.

Laus Græcorum.

Ægyptus.

Orbium numerus.

dixerim) clarè cernuntur, quia cœli aspectum, nubes, & pluuia non impediunt. Inde huc, & alio quocunq; tempore, probata ista manarunt. Quapropter magna cum fiducia hæc legibus sanciãtur. Nolite ergo ignorare Astronomiam sapientissimum quiddam esse,

Laus Astronomiæ.

nempe necesse esse verum astronomum considerare, quomodo septem sub primo versentur, quouè ordine circulos suos singuli peragant; quod nulla natura nisi mirabilis sit, facilè vnquam inspiciet. Itaque ex his Platonis verbis, & sphærarum numerum, & Astronomiæ principium, & laudem intelligimus. Cæterùm apud diuinas scripturas, cœlum triplicem vsum habere videtur: interdum enim propriè, ac naturaliter accipitur, atq; ita est aliquod corpus sublime, & luminosum, natura incorruptibile. Porrò, sic in triplicem ordinem distinguitur, nempè in empyrium, crystallinum, & sydereum, quod octauam cum septem planetarum sphæris continet: aliquando spatium, quod ab aquis, ad lunam vsq; protenditur, cœlum vocatur; hoc autẽ cœlum aëreum Damascenus nuncupauit; atq; ita secundùm illius sententiam tres cœli inueniuntur, aëreum scilicet, sydereum, & supremum, siue empyrium, ad quod Paulum raptum fuisse affirmat.

Cœlorum numerus secundùm scripturas.

Damascenus.

Quoniam autem huiusmodi spatium, ignem, & aërem complectitur, atq; in vtroq; eorum, & superior regio est, & inferior; hac de causa in quatuor regiones a Rabano distinguitur. Proinde supremam ignis regionem, cœlum igneum appellauit; inferiorem verò cœlum olympum, ab olympo monte sic dicto, cuius vertex cœlum contingere videtur: supremam verò aëris regionem, propter crebras, quæ ibidem fiunt inflammationes, cœlum æthereum appellauit: inferiorem verò cœlum aëreum. ex quo secundùm Rabanum, quatuor, cum tribus superioribus, septenarium numerum conficiunt cœlorum.

Rabanus.

Interdum ipsa sancta Trinitas cœlum appellatur, ob illius quidem sublimitatem, & lucem, ad quod malignus ille ascendere concupiuit: Ascendam, inquit, in cœlum, & ero similis altissimo.

Cœlum spirituale.

Augu. de gen. lib. 12. ca. 34. Primum cœlum, inquit, rectè accipimus quicquid est super aquas, & terram. Secundum autem in similitudine corporali, quod spiritu cernitur, sicuti illud: Vnde animalibus plenus in extasi Petro discus ille submissus est. Tertium verò, quod mente conspicitur ita secreta, & remota, & omninò abrepta à sensibus carnis, atq; mundata; vt ea, quæ in cœlo sunt, & ipsam Dei substantiam, verbumq; per quod facta sunt omnia, in charitate spiritus sancti ineffabiliter valeat videre, & audire. Non incongruè igitur arbitramur, & illuc esse Apostolum raptum, & ibi fortassis esse paradisum, omnibus meliorem, & si dici oportet, paradisum paradisorum.

Augustinus.

Tertium cœlum Pauli.

Tribus siquidem modis mens ad diuinorum rapitur contemplationem habendam: aut certè per quasdam imaginarias similitudines; cuiusmodi fuit ille, qui supra Petrum cecidit mentis excessus: aut per intelligibiles effectus, diuinam contemplatur veritatem; sicuti extitit extasis Dauid, de qua in Psal: Ego dixi in excessu meo. &c. aut ea contemplatur in essentia, & talis fuit raptus Pauli, atq; Moysis. In illam autem non vehitur quispiam visionem, nisi ab omni phantasmate fuerit purus, & liber; Deus enim videtur, & cognoscitur mente pura, ab omni phantasmate purgata, gloriæ lumine suffulta, de quo in Psa. In lumine tuo videbimus lumen, quod quidem in Paulo fuit non per modum formæ immanentis, sed passionis potiùs transeuntis.

Triplex modus contemplandi.

Itaque illud lumen, & Paulum rapuit, & illuminauit, corporali lumine amisso: amor siquidem, siue furor ille diuinus, teste Platone in Phædro, patriæ cœlesti nos restituit, copulatq; cum Deo; ex diuina enim pulchritudine excitatur, à qua anima rapitur, fitque vnus continuus attractus, à Deo incipiens, transiens in animam, & in Deum deniq; rediens. Proinde tractus huiusmodi, quasi circulo quodam, in idem, vnde manauit, remeat. Tribus autem nominibus appellatur: nam quatenus à Deo incipit, & allicit, pulchritudo; quatenus verò in animam transit, & eam rapit, amor; sed quatenus in authorem remeat, atq; animam illi, & opus coniungit, voluptas nuncupatur. vnde apud Dionysium de diuinis nominibus legitur, quòd amor sit circulus à bono, in bonum perpetuò reuolutus. Hoc igitur modo Paulus raptus fuit in

Amor est circulus.

Dionysius.

Orbium numerus. *tertium cœlum. Basilius magnus homelia tertia de opificio : Nos credimus scripturæ as-*
Basilius. *serenti, cœlos cœlorum, & tertium cœlum Pauli. Septem dicimus esse orbes, in quibus*
stellæ septem ferè consono omnium ore prædicantur suum peragere cursum ; quos dem-
de cœlos ita asserunt concinnè inseri vnum alteri ; quemadmodum si cadi, aut vascula
in sese inserta sint : hos proinde sic insertos, motu contrario ex aduerso, vniuersi in orbem
Ambrosius, *versantur. Ambrosius lib. 2, hexameron cap. 2. Sunt nonnulli, inquit, qui vnum cœlum*
esse dicant : nec alterius faciendi, cùm esset vna hyle, potuisse suppetere substantiam :
quoniam cùm omnis superiori cœlo esset expensa, nihil reliqui fuit, quod ad ædificatio-
nem secundi cœli tertijuè proficeret. atqui Deo impossibile nihil est : potuit ergo, &
condidit multos cœlos. vnde Psa. Dominus autem cœlos fecit. Tertium præterea cœlum
negare non possumus, cùm Apostolus raptum se ad tertium cœlum scriptorum suorum
testificatione confirmet. Dauid etiam cœlos cœlorum, in illo laudantium dominum con-
stituit choro, quem imitantes phisolophi, septem stellarum, solis & lunæ globorum con-
sonum motum introduxerunt, quos sibi connexos, & veluti insertos versari retro, &
Quid cœlum *contrario cæteris motu ferri arbitrantur. Cœlum* οὐρανὸς *græcè, latinè, quia impressa*
significet. *stellarum lumina, velut signa habeat, tanquam cœlatum appellatur : vranos autem di-*
Chrysostom9 *citur, quia lucidus est, tanquam visibilis terræ, quæ obscurior est. Ioannes Chrisostomus*
homelia 4. in primum caput genesis his omnibus aduersari videtur : & vocauit Deus
firmamentum cœlum: Et quomodo dicunt aliqui, factos multos cœlos ? ait: Non ex di-
uina scriptura hoc didicerunt; sed ex suis opinionibus, vt ita dicant, impelluntur : beatus
autem Moyses nihil his ampliùs docuit. Quis igitur post tantam doctrinam ferret eos,
qui ex suo capite loqui, & contra diuinam scripturã multos cœlos dicere audent ? quòd
autem cœli cœlorum in Dauide legantur, hoc contingit ob linguæ hebraicæ proprieta-
Firmamentũ. *tem, in qua cœli nomen plurali numero ab hebræis vocatur, haschamaiim. Cæterùm, fir-*
mamentum hebraicè, Rachia, extensionem sonat, aut id quod extenditur, vt vela, vel
cortinæ. Tota itaque cœli porrectio, ac quasi effusio, hebraicè vocatur Rachia, græcè
Homerus. στερέωμα*, id est, firmamentum, quo illius soliditas ostenditur. vnde Homerus, æreum*
Theodoritus. *cœlum nuncupauit, hoc est, solidissimum. Quod sentit etiam Theodoritus, qui cœlum ex*
aquis constatum esse voluit: Quoniam, inquit, cœlum ex fluxa aquarum natura constitit,
& quæ priùs liquabilis esset natura, solidissima est effecta ; ea de causa, firmamentum
Gennandius. *est appellatum : Gennandius, firmamentum, inquit, ex ipsius rei opificio, ipsum appella-*
Damascius. *uit, eò quòd cùm priùs solubilis natura esset, solidam constipationem accepit. Damasci-*
us : hoc est firmamentorum catena ; empyrium enim est firmamentum, est ætherium, est
Psellus. *materiale. Psellus : Septem, inquit, corporeos asserunt mundos, empyrium vnum, & pri-*
mum, idem igneum, & tres post ipsum, ætherios : deinde tres alios materiales, quorum
extremus terrestris, & semilucidus vocatus est, qui sublunaris locus est. vnde sententia
extat apud Chaldæos de summo & omnipotenti Deo, septem conglobauit firmamenta
mundi : hac ergo ratione à septuaginta cœlum vocatum est firmamentum. Ex his ergo
Decem cœli. *patet satis, partim quidem ex philosophorum doctrina, partim verò ex sacrorum au-*
thoritate, decem cœlos inueniri, nempè septem planetarum orbes, cœlum stellatum, fir-
mamentum, siue cœlum crystallinum, & cœlum empyrium. Aliqui verò vndecim esse
affirmant : sed quilibet in hac re abundet in sensu suo, seruata fidei veritate.

MERCVRIVS.

Motus itaque animalis omnis (quod ex materia constat) nequaquam fit ab his, quæ sunt extra mundum ; sed ab internis ad externa, seu ab anima, siue à spiritu, siue ab ani-

 Motus cœli.

ab animo quodam incorporali. Corpus enim, corpus animatum minimè mouet; ſed neque totum ſimul corpus, etſi inanimatum exiſtat. Æſculapius : Qua ratione id aſſeris Triſmegiſte? Triſm. Ligna, & lapides, & cætera omnia quæcunq. animam habent, non mouentur à corporibus ô Æſculapi. Quod enim intra corpus, mouens ipſum animatum, non vtique corpus illud eſt, quo mouentur vtraque. Et corpus eius quod fert, eiuſque quod fertur. Inde illud quoque quod dormit, animatum eſt, ob eam potiſsimùm rationem quod mouet. Nonnè ergo perſpicis animam tunc onerari maximè, quãdo ſola duo corpora ſuſtinet? Quin etiam manifeſtum eſt, quidquid mouetur in aliquo, & ab ſtante moueri.

Commentum VI.

QVAESTIONIS PRIMAE. CAP. I.

OBILIVM, atq; motuum diuerſitate, numero, ordineq; oſtenſo, motus illorum cauſam adducit, aſſeritq; ab anima intrinſecus cõmorante, motũ proficiſci: Quemadmodũ, *inquit*, corpora, & animata & inanimata (*quæ ex materia cõſtant*) nõ à ſeipſis, ſed ab anima, ſiue à ſpiritu, ſiue ab animo quodã incorporali mouentur; *ita & machina illa cœlorũ, à propriis animabus, ſiue ſpiritibus mouetur: eſt enim ipſe mundus animal magnũ. ſic profectò à Mercurio deſcribitur in calce 8. dialogi:* Meditare ô fili, quid animal immortale, quid animal diſſolubile: *nam tria animalia deſcripſerat, quorum primum Deum, ſecundum verò mundum, tertium autem animal, hominem appellauit.* Cœleſtium inſuper ait corpora, vnum, atque eundem ſeruant ordinem, quem ſcilicet primum à patre ſuo ſortita ſunt. *Et dialogo 9.* Mundus, ô Æſculapi, ſenſum, motumque poſsidet, non humano ſenſui, motuique conſimilem, ſed potentiorem ſanè, atq. ad modum ſimpliciorem. Nam ſenſus & intelligentia mundi id vnum eſt, cuncta ſcilicet facere, ac facta reſoluere. *Et 10.* Mundus, *inquit*, pulcher quidem; non tamen bonus. Etenim ex materia conſtat, paſsionibusq; ſubiicitur, primusque eſt eorum, quæ patiuntur: ſecundus autem eorum, quæ ſunt. Indigus præterea ſuaptè natura, factus aliquando, ſemper exiſtens in generatione, atque genitus, qualitatumque, & quantitatum omnium genitura, mobilis enim. Mundus eſt animal primum, homo ſecundum poſt mundum animal, primum autem animalium reliquorum. *Ex quo patet Mercurium mundo ſenſum tribuiſſe. Non temerè ergo dictum eſt à Mercurio, omnem animalis motum ab anima proficiſci. Cæterùm animalia, quæ ſub luna habentur, à ſeipſis moueri dicuntur, quia nimirum non mouentur à principio extrinſeco, ſed intrinſeco, hoc eſt, ab anima, & ab appetibili, quatenus eſt in anima: ſic enim ſcribitur 12. met. balneum mouere, quatenus eſt in anima. Non ergo ab appetibili externo, veluti ab agente, ſed potiùs, vt à fine animal mouetur.*

Vnde motus cœli proficiſcitur.

Motus animalis.

Etenim

Motus cœli.

Etenim anima ipſa mouet membra: & finis conceptus, animæ inſidens, mouet etiam effectiuè. quatenus verò extra animam conſiſtit, vt legitur 12. met. 36. mouet vt finis.
Balneum mouet dupliciter. Res ſiquidem, quæ extra animam habentur, tum in anima, tum etiam extra animam eſſe habent; hac de cauſa, & effectiuè, & vt finis mouere dicuntur: nam & balneum intentionalem habet formam, qua à nobis percipitur, mouetq́; effectiuè, & realem, qua ipſum eſt tale, atq; ita mouet, vt finis. Anima autem non mouet membra, ni ipſimet ſenſus ab ipſis ſenſibilibus acti, motique fuerint. 3 de anima, tex. comment. 48. At verò, inquit, neq; appetitus huiuſmodi motus princeps eſt: nam (teſte Auerroe) motui progreſsiuo ſola ratio non dominatur: quippè, cùm perſæpè ſpretis, ruptiſque rationis habenis, à deſiderio moueamur. Nec appetitus tantùm: aliquid ſanè interdum ab aliquibus appetitur, quod tandem non perficitur, dominante in ipſis rationis imperio. hæc igitur

Duo ex parte motoris.

duo ſe habent ex parte motoris. Ex parte autem mobilis, eſt pars ſenſitiua, ſiue concupiſcibilis, quæ apta eſt à præconcepto fine moueri: & ipſum corpus mixtum in actu, huiuſmodi motibus ſubditum, quibus de loco in locum moueri poteſt. Hæc autem quatuor

Motus animalis terreſtris.

motui illorum conueniunt animalium, quæ ſub lunæ orbe degunt: quia, teſte Commentatore 2. de ſubſtantia orbis, mouens huiuſmodi ex duobus mouentibus componitur, ex anima videlicet, & re deſiderata extrinſecus mouente animam: & ideò motum inuenitur in eis compoſitum non ſimplex. Motus præterea talium eſt cum labore, quippè, quæ duobus ſubſint contrariis motibus, quorum alter ad ſuperius, alter verò ad inferius pellit.

Labor vnde.

Adde etiam motum localem progreſsiuum, motui declinationis eſſentialis aduerſantem: Ideò accidit ei feſsitudo (inquit Auerr.) & cogitur ad quietem; cauſa namq; laboris remotiſsima, eſt materia, remota principiorum mouentium contrarietas, proxima

Cœlum ſine labore.

verò, & præcipua, ſpirituum reſolutio, his quia animalia cœleſtia carent: propterea abſq; labore mouent, laſsitudinis tædio non tanguntur: nam principium motus cœleſtis corporis, eſt generis animæ tantùm: motumq́;, quem habet circularem, animæ, ſecundùm quod eſt anima, proprium eſſe dicimus, atq; peculiarem. Motus ergo animalis cœleſtis

Motus animalis eſt mixtus.

eſt ſimplex: terreſtris autem mixtus, & compoſitus; compoſitio ſiquidem (vt ſcribitur 2 cœli comme. 3.) motus compoſitus, ex mouentium prouenit differentia principiorum: anima namq; ſuaptè natura, teſte Platone, eſt numerus ſeipſum mouens, vt paulò antè declaraui, & Empedocles aſſerit animam naturaliter in orbem moueri. ſed elementorum qualitates contrariæ, illi impedimento ſunt; vt animalis motus, nec circularis omninò, nec ſimpliciter rectus dici poſsit: ſed mixtus potiùs ex vtroq;, qui in libro de cauſa motuum animalium à philoſopho, vocatur progreſsiuus. Dicis, animam, corpori prædominari, ipſumq́; regere, & gubernare, authore philoſopho 3. polit. Corpora præterea ob gratiam animarum inſtituta eſſe, 1. de anima, comment. 53. philoſophus, eiusq́; Commentator apertiſsimè docent. Entitas præterea, eſſe, & vnitas eſt à forma, 2. de anima, comment. 7. & 2. phy. comment. 26. & primo cœli comm. 72. clarè habetur, materias eſſe propter formas, & corpora propter animas. Ex quo videtur, corpus ad motum animæ moueri debere, atque ita ſemper circulariter. Verum quidem eſt, corpora propter animas eſſe principaliter quidem, ipſæ nihilominùs animæ ſunt propter corpora, cùm per illa in eſſe conſtituantur; ideòque motus animalis mixti, eſt mixtus, & à virtute

Motus cœleſtis ſimplex.

regitur prædominantis. Porrò, in motu proceſsiuo, plus eſt de circulari; ab eodem enim, in idem eſt: in aliis autem motibus, anima ex parte elementaria affecta, atq; grauata, mixto hinc inde motu raptatur, & afficitur. Atqui anima, corpori inſidens cœleſti, non eſt talibus paſsionibus affecta, atq; ſubdita, tum quia corpori inſidet ſimplici, tum quia non eſt in eo, vt in corpore graui, aut leui; ideò ad ſuæ naturæ motum, ſuum agere, atq; mouere poteſt orbem: Et quia, inquit comm. 2. de ſubſtantia orbis, mouetur circulariter, ſcimus quòd proprium illius animæ, ſecundùm quod eſt anima, eſt mouere circulariter. Natura igitur iſtius corporis, non eſt niſi natura animæ mouentis

in lo-

in loco. Porrò, mens mouens cœlum; & anima, & forma nuncupatur: anima siquidem, quatenus est actus illius corporis, forma verò, vt est actus illius materiæ. Quam ob causam illa pars cœli, & materia, & corpus à Commentatore nuncupatur. Itaque motus animæ intelligentiarum, si illi comparetur motui, qui inest, animalibus sub luna degentibus, æquiuocus omninò reputabitur, vt scribitur 8. Phy. comm. 40. Motus siquidem cœli, vt dicitur 12. met. comm. 41. est compositus ex anima existente in eo, & potentia, quæ non est in materia. Illius præterea principium, non est sensus, neque phantasia, sed imaginatio per intellectum, 12. met. tex. comment. 36. & 37. & 8. met. 12. At motus animalium sublunarium per sensum fit, & phantasiam: non ergo sunt idem. Potentia verò est in materia, non sine materia: igitur, æquiuocè dicuntur. Motor præterea vt finis, & motor vt agens, in nobis duplex habent esse, 12 met. comm. 36. & primo de substantia orbis: non sic autem in motore cœlesti: nam mouet, quia est agens, & quia est finis motus; quæcunque enim non sunt in materia: eadem profectò, vt finis, vt agentia mouentur. sed huiusmodi sunt orbium motores: nam secundùm esse intentionale, agentes quidem, secundùm verò esse reale, fines reputantur. Mouent autem propter se, quia illorum esse conseruatur in motu, & propter res etiam materiales, quarum formæ habent esse potentiale in potentiis causarum, sicuti artificiales in mente artificis, & esse reale, quando effectu iam existunt. Motus autem illorum pro seipsis primò, deinde pro nobis disponitur (inquit Commentator) quod planè, quemadmodum intelligi debeat, diximus in 2. Pymandri, vbi de motu angelorum loquuti sumus, & posthac dicturi sumus. His ita excussis ad textus dilucidationem accedamus: Motus, *inquit*, animalis omnis, non fit ab iis, quæ sunt extra mundum, *effectiuè scilicet: nam sensibile extrinsecum, se habet vt finis, non autem vt agens:* sed ab internis, *inquit*, ad externa: *hoc est, corpora extrinseca, ab intrinseco motore agitantur, qui planè non est corpus, alioqui non esset principium mouendi alterius,* sed anima, *vtputè in animantibus, sub cœlo degentibus,* aut spiritus, *vt in animalibus cœlestibus,* aut quoddam aliud incorporale, *quouis nomine vocetur.* corpus enim, corpus animatum non mouet: *Siquidem omne quod mouetur, à stante mouetur, quod per se mouet; per se autem mouens non est corpus, sed anima, aut spiritus.* sed neque totum simul mouet, *quippe, cùm pars à parte moueatur*, etiamsi inanimatum existat: Ligna, *inquit*, & lapides, & cætera omnia quæcunque animam habent non mouentur à corporibus, *nam corporis non est mouere.* Quod enim intra corpus est, mouens ipsum animatum, non vtique corpus illud est, quo mouentur vtraque; *anima enim inferiorum corporum, non autem superiorum mouetur per accidens ad motum corporum.* Et corpus eius, quod fert, & eius quod fertur. Inde illud quoq; quod dormit animatum, ob eam potissimùm rationem quòd mouet, *dormit & mouet, quia principium mouendi non quiescit; quia nimirum anima viuit in motu.* Nonne perspicis animam tunc onerari maximè, quando sola duo corpora sustinet? *mobilia namq; superant vires mouentis. at motor, & mobile in proportione conueniunt. Vnde si vna stella adderetur cœlo Saturni, ab illius intelligentia moueri non posset.* Quidquid ergo mouetur in aliquo, ab aliquo stante mouetur: *hoc est, mouetur ab eo, qui eodem modo non mouetur, alioqui in motibus fieret processus in infinitum. Et hæc est potissima apud sapientes ratio, qua primũ motorem, rerumque principem, & gubernatorem intellexerunt. Quoniam autem sapientissimus Mercurius, corpora cœlestia ab anima moueri, ait; posthac igitur de anima cœlestium corporum differamus.*

Motus cœli. Motus æquiuocè.

Motor vt agens, & vt finis.

Textus.

Anima mouetur per accidens.

QVAESTIONIS SECVNDAE CAP. I.

Anima mundi.

Mercurius 10.

AB vna mundi anima, *ait Mercurius in* 10. *Pymandri*, vniuersæ profluunt animæ, per omnem mundum, tanquam distributæ circumcurrentes. *In principio secundi Pymandri, ex multorum sententiis philosophorum, animam mundi, spiritum sanctum nuncupaui: iam lubet vberius, copiosiusque hanc rem prosequi. Mercurius ait omnes animas profluere, vtique effectiuè, si spiritum sanctum intellexit, quas dicit per omnem mundum esse distributas. vnam autem esse animam mundi in Asclepio docet:* Mundus vnus, *inquit*, anima vna, Deus vnus. *Non quidem vna, vt quidam dicunt, quasi omnes animæ sint vna anima; sed vna effectrix, & conseruatrix omnium. hanc autem animam à Deo immediatè produci asserit:* Cœlum, *inquit*, quem ego Deum visibilem appello, administrator est omnium corporum, quorum augmenta detrimentaq́. sol & luna sortiti sunt. Cœli verò, & ipsius, & omnium, quæ in mundo insunt, ipse est gubernator, qui est omnium effector Deus. *Itaq; anima mundi à Deo, ab anima verò mundi, cæteræ animæ distributæ, atq; ordinatæ, insuper mundi totius administratio. Paulò post declarat, quid per animam mundi intelligerelit:* Spiritus, quo, *inquit*, plena sunt omnia, permixtus cunctis, cuncta viuificat, sensu addito ad hominis intelligentiam, quæ quinta pars sola homini concessa est ex æthere. *Deinde ait simplici mente, & anima, diuinitatem esse colendam, vnde subdit:* Fuit Deus & hyle, quem credimus mundum, & mundo comitabatur spiritus. *Deus autem æternus, nec nasci potest, nec potuit: spiritus, quamuis à Deo natus videatur à principio; tamen ex se procreandi vim possidet, atq; naturam fœcunditatis. Amplius, huiusmodi spiritu, omnia administrari, atq; vegetari voluit, quod profectò soli Deo conuenire potest:* Spiritu, *inquit*, ministrantur omnia, & vegetantur in mundo, & quasi organum, vel machina summi Dei voluntati subiectus est: spiritu agitatur, seu gubernatur omnis in mundo species, vnaquæq. secundùm naturam suam à Deo distributam sibi: spiritus implet omnia, cuiuscunque naturæ qualitas est. Mundus nutrit corpora, spiritus animas, sensus autem, quo dono cœlesti sola felix fit humanitas, alit mentem. *Hunc autem spiritum in hymno* 13. *dialogi Pymandri, Deum nuncupauit, omnium opificem, omnium scientiam habentem.* O vita, totum quod est in me salua: ô lux, totum illumina: spiritus Deus, spiritifer opifex. *hanc ob causam in* 8. *Pymandri dicit omnia viuere, quia animam, seu spiritum habent omnia viuificantem:* Mundus, *inquit*, à suo opifice immortalitate donatus est, velut à proprio patre. Exornare autem voluit id, quod post ipsum est, quasi immortalitate fulciens omne corpus, ne materia ab huius congressu discedere volens, in suam deformitatem iterum resoluatur. *In primo dial. Pymandri, clarissimè huius spiritus productionem descripsit:* Qui, *inquit*, est spiritus numen, *de quo in* 2. *Pymandri libro abundè, copioseque à nobis disputatum. Itaque animam mundi, spiritum à Mercurio appellari, satis probabiliter arbitrari possumus. Themistius, atq; Simplicius in* 3. *de anima, vnitatem mundi, qua mundus est vnus, animam mundi appellaurunt, vniuersa rectè gubernantem. Hanc ad elementa, aiunt, esse naturam, ad cœlos verò animam, ad homines intellectum. Huius etiam sententiæ in eo libro, quem de opinione Platonis, de anima mundi, ad Antobolum filium conscripsit, Plutarchus Rhodius extitit. Reuera nō temerè anima mundi, vnitas appellatur: nam quemadmodum, ab vnitate numerus; ita planè ab anima mundi, rerum multitudo, atq; ipsemet mundus proficiscitur: opifex siquidem mundi, si realiter consideretur, per quandam (vt ita dixerim) æquiuocationem, anima vniuersi*

Anima mundi à Deo.

Spiritus.

Spiritu omnia fiunt.

Vnitas anima mundi.

Quare anima vocetur.

uerſi nominatur; conſtituit enim, & conſtitutum conſeruat mundum in eſſe, & ipſius quamlibet partem. at ſi intentionaliter; ſic omnium forma eſt intellectuum. à quo, teſte philoſopho primo cœli comment. 100. aliis quidem clariùs, aliis verò obſcuriùs communicatum eſt. Hac vnitate, Parmenides ait omnia eſſe vnum, ob vnitatem vtiq; illius primæ formæ, quæ nihilominùs propriis, ac peculiaribus formis diſtinguuntur: veluti membra hominis, vnum ſunt, communis vtiq; formæ vnitate, plura verò diuerſitate officiorum. Itaq; ſpiritus ſanctus eſt vnitas, forma, & anima mundi. Plotinus enneadis 2. lib. 2. cap. 1. Platonicorum ſectatur ſententiam, aſſerentium, vt quidam aiunt, cœlum eſſe animatum: Si anima, inquit, circumuoluat cœlum, nunquam defatigatur; neq; enim ipſa trahit, vel corpus præter naturam agitur: id namq; ipſum natura, quod ab anima vniuerſi eſt ordinatum. Præterea mundi anima vbiq; exiſtens, non diuiſa per partes, ſed vbique tota, dat & cœlo, vt ipſum, quoad poteſt, ſit vbiq;. Quum autem anima ipſa, quam appetit cœlum, totam ſe per totum fundat; ipſum quoq; paſſim ſequitur animam: ipſa verò cœlum ad ſe ſemper agens, ſemper agendo, mouet: & ſemper ad ſeipſam, & in eodem, idq; circulo ducens. Quòd ſi quieuerit anima, quieſcet & cœlum: ſi autem vbique eſt anima; per omnia mouetur & cœlum: quumq; non feratur extra; meritò retorquetur in orbem. Addit poſtea Plotinus, animam à Deo productam eſſe, eiusq; virtute potiſſimùm, cœlum immortalitate gaudere: cap: 4. eiuſdem libri: Quum anima vniuerſi, inquit, ſit mirabili potentia prædita; quanam via quicquam eorum, quæ in ea ſemel poſita ſunt, hanc ipſam verſus interitum ſubterfugere poterit? Si quis autem animam ex Deo manantem non iudicauerit; is profectò, cauſam omnia continentem ignorare videbitur: nihil enim vi quadam illata conſtitutionem mundi diſſoluere, ac veluti regnum, & principatum labefactare poteſt; quin etiam, ſi quandoq; corpus diſperderetur, nihil tamen ex hoc animæ accideret alienum. Et cap: 5. ait, Proximam poſt mundi architectum, animam eſſe cœleſtem, noſtraſq; ſimiliter: ab ipſa verò cœleſti imaginem quandam produci, ac veluti à ſuperis defluentem, terrena animalia facere, quæ in vnum vix congrediuntur, & congreſſa in vita manent; idcirco non ſemper viuere poſſunt. Animaliū præterea corporibus alia proximè anima dominatur: non ſic autem accidit corporibus cœleſtibus; ideo incorruptibilia ſunt. Deniq; addit in fine illius capituli: Nos, inquit, formati ab anima, quæ à diis cœleſtibus tradita eſt, ipſo cœlo ſecundùm illam corporibus cohæremus: alia namq; anima per quam ipſi ſumus, non ipſius eſſe, ſed bene eſſe cauſa eſt; accedit enim facto iam corpore, parum ratione ſimul ad eſſe conducens. Platonem imitatur in Timæo diſputantem, atq; aſſerentem, cœleſtia ab ipſo mundi patre facta eſſe, quæ verò apud nos animalia, à diis condita. Porrò, de hac re diſputaui in primo, & in 2. Pymandri, in quibus oſtendi ad mentem Platonis, omnia à Deo creata fuiſſe. In cap: 3. 2. lib: eiuſdem enneadis apertè profitetur, huiusmodi animam ſenſu præditam eſſe: Anima, inquit, cœleſtis, bono proxima, effectaq; ſenſu ſagacior, mouetur circa bonum: corpusq; pro natura ſua ſecundùm localem concitat motionem: ſenſualis virtus à ſuperiori rurſus concitata, ipſaq; ſuum percipiens bonum, ſecum congratulans id proſequitur: cumq; id vbiq; ſit; meritò ſe per omnia confert. Vnde hæc eſt cauſa apud Plotinum, quare anima mundi ſit vbiq; tota, mundumq; cœleſtem, ac terrenum immortalitate impleat. verba ſunt authoris grauiſſimi, quæ ſolertem, ac prudentem exigunt, ſiue requirunt lectorem. Ego ipſe arbitror animam mundi ab eo id nequaquā intelligi, quod à Mercurio intellectum fuiſſe probabiliter arbitrati ſumus. ſed Platonem potius fuiſſe ſequutum in Epinomide dicentem, aſtra, animam habere, & ſenſus: Cœleſtia, inquit Plato, putamus animalia, diuinum aſtrorum genus eſſe, corpore pulcherrimo, animaq; beatiſſima, & optima conſtitutum. Deinde addit impoſsibile eſſe terram, cœlum, ſtellaſq; omnes, & quæ ex his conſtant moles, niſi anima ſingulis, aut adſit, aut inſit, adeò exquiſita ratione annis, menſibus, diebusq; circumuolui, nobisq; omnibus, omnia bo-

Anima mundi.

Parmenides.

Plotinus.

Anima vniuerſi ſecundū Plotinum.

Anima mundi poſt Deum prima.

Duplex anima.

Anima cœleſtis.

Plato cœlum habere ſenſus.

Anima mundi.

Astra Deos esse. nia bona facere: hominem verò docet, quò vilior est, eò minùs de ipsis nugari, sed conari potiùs certi aliquid dicere: si quis autem impetum corporum, aut naturas, aut huiusmodi quicquam ordinis huius agitationisque causam esse dicet, perspicuum nihil adducet. Quocirca si quis cœlestia ab alio quoquam facta fuisse, nec ex anima & corpore (vt diximus) constare contendat, stultus omninò imperitusque habendus est. Duorum alterum arbitrari oportet: aut deos esse hæc, & rectissimè quidem putabimus: aut deorum imagines, & quasi statuas ab ipsis diis prudentibus dignissimisque artificibus fabricatas credimus.

Reprehenditur Plato. Reprehenditur Plato ab Eusebio lib. 13. cap. 11. Præparationum: Cœlum, inquit, sicut alios dæmones, atque deos honorare oportet. deinde post pauca: Deos itaque visibiles, summopere honorandos, acutissimè vndique cuncta videntes. In Timæo post sublimem illam theologiam, qua patrem, & creatorem vniuersi, vnum Deum esse conscripsit, non veritus est, Socratem in piræum ad soluenda deæ vota descendentem, laudare: Gallum Æsculapio sacrificari probè iussum à Socrate fateri videtur: & Delphicum dæmona, paternum Græciæ interpretem appellat, & diuinis libenter laudibus prosequitur. Inconstanter ergo de Deo Platonem fuisse locutum, Eusebius affirmat.

Si mundus habet sensus apud Mercurium. Cæterùm ex sapientissimo Mercurio discimus, quomodo cœlesti corpori, atque mundano sensus insit: sic enim ab eo scribitur 9. Pymandri dialogo: Mundus, ô Æsculapi, sensum motumque possidet, non humano sensui, motuique similem, sed potentiorem sanè, atque admodum simpliciorem. Nam sensus, & intelligentia mundi id vnum est, cuncta scilicet facere, ac facta resoluere. Claré ergo docet, qualis sensus sit cœlo attribuendus: quo planè intellecto, frustra insurgunt argumenta, quæ aiunt, mundo, seu cœlo organa à Deo non fuisse concessa, quia omnis sensus expers erat futurus.

Asclepius. In Asclepio, vocat mundum sensibilem, quia videri, & sentiri possit; non ideò quòd ipse sentiat; de hoc enim an ipse sentiat, an non, alio dicemus tempore. vnde suæ promissionis nequaquam oblitus, suam explicat mentem:

Sẽsus quid sit. Mundus, inquit, nutrit corpora, spiritus animas, sensus autem, quo dono cœlesti, sola felix sit humanitas, alit mentem. Itaque Mercurius sensum vocat donum cœleste, quo alitur mens, soli humanitati concessum: mundo verò alendorum corporum curam, officiumque concessit. Sensus autem, ait, cùm semel fuerit animæ commixtus humanæ, fit vna ex benè coalescente commixtione materia, ita vt nunquam eiusmodi mentes caliginis impediantur erroribus. vnde iustè sensus, deorum animas esse dixerunt; nec eorum dico omnium, sed magnorum quorumcunque, ac principalium. Sensus sunt animæ deorum: id est, angelorum, qui sese communicant hominibus: de quorum angelorum natura, atque ordine, abundè postea prosequitur suum enucleare sermonem. Quare, si Plato, & Plotinus hoc modo intellexerunt, vt verisimile esse videtur; tunc cessat omnis difficultas.

Alexander. Alexander Aphrodisius, tactum solùmmodo cœlo concessit, vnde animatũ, non autem animal appellauit.

Simplicius. Simplicius, tactum, visum, & auditum attribuit: tactum quidẽ; alioqui infelix esset animal, si tactu careret: visum verò, & auditum, quia huiusmodi sensus ad perfectionem attinent. Reuera, si cœli dominio inferiora subdita sunt; fas non esset illa ignorare, quorum regimen sibi esset concreditum. atqui intellectus singularia non apprehendit, nisi sensu mediante: sensus ergo visus est illi necessarius.

Auicenna. Quam ob causam Auicenna tribuit illis vim sensitiuam interiorem, nempè imaginatiuam.

Auerroes. Aduersus huiusmodi arguit Auerroes:

1. Si cœlum, inquit, haberet sensus exteriores, & organa quoque; sensus enim est virtus particularis, quæ est organica: hoc sanè interest inter sensum, & intellectum.

2. Amplius sensuum administratio, pro salute animalis paranda, conseruandaque confertur. sed cœlum his opus non habet, cùm sit corpus incorruptibile: non ergo eget pro sui salute tuenda sensuum ministerio.

3. Adde Aristotelis rationem in lib. de plantis, sensum esse vitæ coæuum, cuius interest inter mortem, & vitam discernere. at cœli regimen nobiliori, sublimi-

blimioriq; propagatur, conseruaturq; modo: ergo quod prius. Cœlum præterea sensuum administratione nihilo melius redditur; ad sublunaria siquidem regenda, cognitio sufficit vniuersalis per intellectum, quæ nobilior est, atque perfectior. Deniq;, omne corpus, sensibus copulatum, est mixtum, authore Philo: 3. de anima. sed cœlum est corpus simplex, ergo, &c. Tactus insuper in temperatura quatuor qualitatum consistit, quæ profectò cœlo tribui non potest: igitur cœlo sensus omninò tribui non possunt. Cæterùm Auerroes putauit cœlos, intellectum, appetitum, & motum habere, atque ita animalia appellari; habent siquidem dextrum, & sinistrum, cæterasq; positionis partes: insuper à seipsis mouentur, quod proprium est animalium: postremò, animas habent, & corpora: omne autem huiusmodi, animal esse probatur. Ptolemæus, cæteriq; Astronomi, non modò orbes, sed signa quoque orbium, vtpote stellarum, planetarumq; globos, animalia vocauêre. Cæterùm, saluo tantorum virorum decore, cum sapientissimo Mercurio audeo profiteri, corpora cœlestia vocari animalia, effectiuè quidem non formaliter, quia ad modum animalis agunt, in hæc inferiora, lumine, & motu: sensus verò illis tributus est, ob gratiam intelligentiæ, à qua mouentur, cui profectò inest sensus, id est, cognitio nobilissima. Hæc dicta sint de anima mundi, & sensibus cœli.

4. 5. 6. Auerrois sententia. Ptolemæus.

CAP. II.

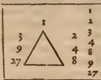
Anima mundi secundùm Platonem.

Plato in Timæo sic loquitur: Animam autem in eius medio collocauit, perq; totum tetendit, atque ea corpus ipsum etiam extrinsecus circumtexit, mundumq; hunc vnũ, & solum solitariumq; & circularem, volui in circulum statuit, qui propter virtutem secum ipse facilè coercere possit, nullius alterius indigens, satisq; sibi notus, & amicus. Itaq; priorem, antiquioremq; animam corpore constituit, vtpotè quæ obedienti corpori esset imperatura, ex his videlicet, atque hoc pacto, ex ea substantia, & semper eadem, similisq; est: & ex ea rursus quæ circa corpora diuidua fit, tertiam substantiæ speciem commiscuit mediam. Vult namq; diuinus Plato animam constare ex essentia, eodem, & altero, hoc est, ex re indiuidua, nempè rationali sua differentia, & diuidua, id est, sensibili, quod alterum vocat: Quoniam, inquit, ex tribus partibus, eodem scilicet, & altero, & essentia, conflata est anima, ratione proportionis distincta, atque compacta, nec non in seipsam orbe reflectitur, quoties aliquid attingit, quod essentiam diuiduam habet, & quod indiuiduam, hoc est, rationale, & sensibile. in seipsam omninò conuersa, quid sit vtrumq; discernit tàm in ijs, quæ gignuntur, quàm in illis, quæ semper sunt eadem. Ratio, porrò, ad ipsum quod idem vergens, atque veridica, tam circa alterum, quàm circa idem versata, & sine sono, strepituq; omni in eo quod seipso mouetur reuoluta, quando ad sensibile aliquid se conuertit, si tunc etiam alterius diuersæq; naturæ circulus, rectè per omnem ipsius animam rem ipsam nunciet; opiniones, fideiq; assensiones firmas, verasq; producit. Quando rursus circa rationale se versat, & ipsis quod idem est circulus se aptè reuoluens rem denunciat; intellectus necessariò scientiaq; perficitur. Itaq; essentiæ per idem habet, vt secum ipsa, alijsq; congruat: per alterum verò, vt quodammodo in se distinguatur, & multò magis à cæteris. Porrò idem, & alterum, ab essentia esse, siue, vt existant, recipiunt. Essentia quid sit vnumquodq; definit, eodem quid simplex, & compositum sit, cognoscit: altero verò rerum, loci, temporisq; diuersitatem intelligit. Adde, quòd anima per essentiam rebus esse conferat, per idem verò eas, sibi, alijsq; coniungit. at per alterum seiungit, & disgregat, mouet, efficitq;, vt inuicem moueantur, & agant. Mirabili ergo compositione, optimoq; harmoniæ numero, animam à deo com-

Plato de anima mundi. Essentia. Idem. Alterum. Animæ circulus. Sensibile. Rationale. Quid per hæc operetur.

Anima mundi. *pactam, constatamq; esse, Plato elegantissimè, subtilissimèq; in hoc suo Timæo affirmat, ostenditq;. Quamobrem faber mundi formans illius animã, harmonica ratione vsus est, & in mixtione generum, & in earũ compositione, proportioneq; rerum, quæ animæ cõdendæ necessariæ esse videbantur. Porrò, hæc sub trianguli figura faciliùs intelliguntur. In apice trianguli posita sit vnitas, à qua terni vtrinque numeri profluunt, hinc pares, inde similiter, impares. Post vnitatem duo, deinde quatuor, demum 8. Ex altera verò parte sub vnitate, 3. deinde 9. postremò 27. Itaq; prima portio, quæ instar fermenti se habet ad effingendam animam, est vnitas. Secunda binarius, primæ duplus. Tertia verò ternarius, cuius ratio tripla est primæ, hoc est vnitatis, sesquialtera verò secundæ, id est, binarij.*

Quarta portio quaternarius, duplus secundæ, hoc est binarij. Quinta nouenarius, cuius tripla ratio tertiæ, id est, ternarij. Sexta octonarius, cuius est octupla ad primam, id est, ad vnitatem proportio. Septima viginti septem: ratio quidem ad nouenarium tripla, vnitatem verò excedens partibus sex, atque viginti.

Ratio harmonica. *Cæterùm, in his numeris omnes propemodum cõprehendit harmonicas rationes. Nam in sesquioctaua inter nouem & octo proportione, nouem tonum musis obtemperantem progenuit.*

Diapente. *In sesquialtera, inter tria & duo Diapente, gratiam vocis. quintæ veneream.*

Diatesseron. *In sesquitertia inter quatuor, atque tria: Diatesseron Mercurialem vocis quartæ naturam, sese consonantijs accommodantem.*

Diapason. *In dupla inter duo, & vnum, item inter quatuor, & duo, & inter octo, & quatuor Diapason, id est, vniuersam, & absolutam octauæ vocis edidit melodiam Apollini dedicatam. In tripla inter tria, & vnum, nouem, & tria, viginti septem, atque nouem. Diapason, diapente, hoc est octaua simul, & quintæ, Iouialem composuit symphoniam.*

Disdiapason. *In quadrupla inter quatuor & vnum, & octo atque duo, disdiapason composuit, iterùm per sonos quindecim Apollini cõcinentem: venustatem verò vocis tertiæ principijs inseruit diatesseron: vocis verò sextæ, finibus coniunxit diapente; vt delicatiori vocis vtriusq; mollitie, hinc quidem secundæ vocis, inde verò septimæ asperitas leniretur.*

Septem laus. *Ita enim tertia vox, & sexta sunt mollitie similes; sicut secunda cadens à prima. Item septima degenerans ab octaua, sunt asperitate persimiles. Scitè ergo Plato in animæ conditione, septenarium numerum adduxit: nam in Musica ad septimum vsq; gradum, omnis vocum progreditur discrepantia: post quem fit eadem reuolutio. In naturalibus præterea per septem, multa comprehenduntur: Septenarius namque vnitatem habet, vt geminæ trinitatis copulam. Eiusmodi verò est vniuersi similitudo: nam in æterna, temporalia, horumq; media distribuitur. Æterna essentia quidem simplicitatem, virtute verò stabilitatem, actione autem reflexionem possident. Temporalia vicissim, habent compositionem essentiæ, virtutis mobilitatem, transitum actionis.*

Triplex vultus animæ. *Inter has verò temporalium, æternorumq; trinitates, anima medium obtinens, gradum efficit septimum, atq; nonum, quoniam ipsa triplicem habet vultum, nempè ad seipsam, ad superiora, atque inferiora. In seipsa manens, ad inferiora egreditur, veluti ad effectus, quos ad superiora, vti ad suas causas reducit.*

Vnitas. *Itaq; vnitas in figura trianguli, animæ significat vnitatem, simplicitatemq;, ac diuinæ vnitatis imaginem.*

Dualitas. *Dualitas verò, animæ in proprietatem vnitate inferiorem, progressum.*

Trinitas. *Trinitas autem, tum in propriam, tum in diuinam trinitatem regressum.*

Quaternitas. *Quaternitas, animæ à se in quatuor materiam elementorum, progressum.*

Septenarius. *Septenarius, animæ virtutem, elementa recturam, per septem planetarum sphæras.*

Octonarius. *Octonarius, animæ vim, per octauam sphæram planetas gubernaturam.*

Nouenarius. *Nouenarius, animæ munus, octo sphæras, in vnam formam conciliaturum. Viginti septem, omnium plenitudinem; est enim prædictorum summa numerorum: paribus quoq; atq; imparibus numeris, diuisibilis, atque indiuisibilis animæ na-*

tura

Anima mundi.

tura ostenditur. Aliam quoq; huius rei figuram Plato posuit in Timæo, quæ patet intuenti: nos autem hæc sufficere arbitramur. Postquam igitur secundùm creatoris illius mentem, tota animæ constitutio absoluta fuit; mox omne corporeum intra ipsam effinxit, mediumq́; mediæ accommodans, apto modulamine copulauit. At illa à medio per omne vsque ad cœli extrema se porrigens, eiq; extrinsecus circumfusa, seq; in seipsa conuertens, ita sempiternæ sapientisq́; vitæ in vniuersum tempus diuinum dedit exordium. Et corpus quidem cœli spectabile factum est: anima verò, oculorum effugit obtutum: rationis, & modulationis compos ab authore suo, omnium quæ semper sunt, & ad intelligentiam pertinent optimo, ipsa quoque optima omnium quæ genita sunt, effecta. Sed de anima mundi satis.

Anima in medio.

CAP. III.

An cœlum moueatur ab intelligentia, secundùm esse separata.

IN secundo Pymandri abundè de hac quæstione locuti sumus: item si cœlum mouetur à forma sua naturali, ita, vt nobis opus non esset de hac re iterum scribere; quia tamen, locus iste talia exigit, lubetq́; etiam, quæ ab Auerroe dicta sunt in lib: de substantia orbis, perstringendo colligere, præteritis laboribus, nouos addere, inutile fore minimè iudicaui; vt sic vtrinq; collectis sapientum sententijs, rei veritas magis, magisq́; emineat. Dicamus igitur, quid sit tenendũ, ex substantia orbis exordio assumpto: Corpus cœleste (inquit in principio de substantia orbis) ex duabus naturis compositum esse, iam dictum est: mixtim autem Auer: de his loquitur: Ego autem operæpretium me facturum putaui, si priùs de intelligentia, vtpotè de digniori, deinde de illius materia, verba facerem; verba Auer: seligendo, diuidendoq́. Inprimis autem non ignorare oportet duplicem formam inueniri: alteram quidem materiæ transmutabili coniunctam: alteram verò, intransmutabili, materiam, id est, cœlum constituentẽ in esse: illiq; speciem, atq; esse actuale præbentem: quemadmodum primus phys: liber recitat com: 63. & octauus eiusdem com: 79. Itaq́; forma cœli, quia à subiecto non accipit esse, sed vice versa, subiectum ab ipsa; ideò intransmutabilis est, non potentialis, & receptiua, sed purè actiua. Secus autem se habet forma transmutabilis, materiæ transmutabili coniuncta: hæc siquidem, quia in subiecto recipitur ad vtrumq; contingenti, potentialis vtiq; redditur, atque receptiua, ad eas nempè quas sibi materia largitur conditiones. Quamobrem huiusmodi forma, mouens est, & mota: non quidem vt quod, & per se seorsum; sed potiùs vt forma mouens, id est, vt principium motus, quo videlicet graue, vel leue sese mouet. Etenim quatenus est forma, actus quoque est, atque ità agentis officium exercet. Mota autem dicitur, quatenus illud sit, quo graue, atque leue mouetur, idq́; in materia: à materia namq; accipit, vt potentialis sit, atque motus capax, & receptiua. at forma intransmutabilis, mouens quidem, non autem mota esse dicitur, quia secus se habet ad subiectum: bene ergo dictum est à Commentatore 4. phy: id esse materiam, quo graue mouendi potentiam habet, siue potentiam habet ad motum, formam verò, qua graue mouetur: forma ergo cœli, id est, intelligentia est mouens non mota. Sequitur commen: Omne, inquit, quod mouetur, componitur ex duabus naturis, videlicet recipiente, & agente. Quoniam autem corpora cœlestia, corruptioni, atque generationi non sunt subdita; hac de causa eorum formæ, diuidi ad diuisionem subiecti non possunt; non enim existunt in materia, dimensionibus mediantibus: neque materiam habent recipientem eas mediantibus di-

Duplex forma.

Forma cœli.

Forma mutabilis.

Est mouens non mota.

Forma sine dimensionibus.

mensionibus

Intelligentia moues

mensionibus: neq; recipiunt magnum, & paruum. hæc quidem Auer. Cæterùm nõ ignorare oportet, quandam inueniri formam, subiecti quidem constitutiuam, non autem à subiecto constitutam: quoties enim subiectum, à forma, veluti à causa formali dependentiam habet, forma verò à subiecto, vti à causa materiali non dependet; constituens quidem, non autem constituta forma appellatur. Ex quo discimus, subiectum, relatione dependentiæ causæ formalis, ad formam referri: formam verò ad subiectum relatione dependentiæ causæ materialis, minimè. Itaq; forma, & non relationis subiectum, terminus est dependentiæ, quæ ideò relatiua dicitur, quia nimirum ad ipsam subiectum refertur: hoc autem modo, constituens, & non constituta forma appellatur. Ex quo patet, formam cœli non separatam, sed coniunctam dicendam esse, ob huiusmodi vtiq; dependentiam. Itaq; intelligentia forma dicitur coniuncta; quia nimirum operationem largitur, & esse, non autem recipit: appropriata verò, quia aliud ab ipsa, non ipsa ab alio dependet: separata autem, quia terminus, non subiectum est vnionis. Sed diceret aliquis, si intelligentia est forma cœli; tunc planè esset actus, ac prima cœli perfectio: igitur materialis, vtpotè educta de potentia materiæ. Non est præterea actus primus, alioqui posset esse sine secundo, & ita absq; motu, & intellectione. neq; secundus; tunc enim esset operatio: denique forma corporis, & non materiæ diceretur, quod omnibus modis est falsum. Dico, intelligentiam esse actum, primamq; cœli perfectionem, ideoq; constituentem, non constitutam formam, quippè cùm non sit educta de potentia materiæ. Est etiam actus cœli primus, quatenus illi esse largitur, atque secundus, quia scilicet per ipsam cœlum operatur. Primus autem sine secundo in animali cœlesti esse non potest. Est autem actus materiæ, vt subiecti perfectibilis, cœli verò, vt subiecti completi. Cæterùm Auer: primo cœli com: 95. Formam cœli asserit esse intelligentiam, materiam verò corpus recipiens illam, quæ profectò natura, seclusa intelligentia in actu esse non potest: nec sine intelligentia intelligibilis, sed Analogiam ad ipsam, sicuti materia cõmunis ad formam habet. Nec inde sequitur, corpus cœleste esse in potentia tantùm, & ita possibile non esse: nam etsi vtraq; materia est potentia; diuersimodè tamen: communis siquidem est potentia ad vtrumq;, nempè ad esse, & non esse: atque ideò materia illa in potentia est absolutè: cœlestis verò ad esse tantùm. Vnde respectu cœli materia est in actu: metaphysica nihilominùs, non autem physica ratione ambæ eiusdem sunt speciei. Inest tamen cœlo potentia ad vtrumq;, respectu quidem motus, non autem formæ. Itaq; intelligentia est forma cœli. Octauo phy: com: 52. ait motores animalium, ad motum subiectorum mutare situm, quia scilicet & in esse, & in conseruatione ab ipsorum dependent subiectis. motores autem orbium secus se habent, vt dictum est: est ergo intelligentia forma cœli. Reuera, si cœlum diffiniretur; intelligentiæ essentiam tantummodò explicaret, cùm sit illius ratio, & quod quid est: ergo illius forma: hoc enim modo arguit Arist: 2. de anima tex: com: 8 Hoc autem est quod quid erat esse tali corpori: sicut si aliquod organorum physicum esset corpus, vt dolabra; erit enim vtiq; dolabræ esse substantia ipsius, & anima, hoc; diuisa enim hac, non vtiq; erit amplius dolabra, nisi æquiuocè, nunc autem dolabra. Amplius, omnis ratio, quæ propter aliqua duo, alicui attribuitur enti, alterum illorum formæ, alterum verò materiæ rationem habebit. sed cœlo attribuitur motus, & intelligere, idq; respectu intelligentiæ potissimùm: ergo quod priùs. Sic etiam arguit Auer: 2. de anima com: 24. Quando, inquit, duo attribuuntur nobis, oportet, vt alterum forma, & alterum materia, vel tanquam materia sit. Itaq; intelligentia est forma cœli abstracta in esse, sicut dicit Auer: in primo de substantia orbis: Forma cœli, inquit, non diuiditur per diuisionem sui subiecti, in causa autem est, quia non existit in subiecto, secundùm quòd est diuisibile, quia non constituitur per subiectum; imò est abstracta in esse, quoniam cùm in toto existat, subiectum non diuiditur per eius diuisionem; in eo enim non existit, neque in toto, neque in

Forma constituens tantùm.

Intelligentia quomodo est forma.

Quod non sit forma.

Solutio.

Quòd intelligentia sit forma cœli.

Intelligentia non mouetur ad motum orbis.

Aristoteles.

Forma abstracta in esse.

parte

Intelligentia moués

parte: & vniuersaliter nec in diuisibili, nec in indiuisibili. Sed dicet aliquis, nonne prima forma est in primo mobili, vt dicere videtur octauus physicorum? 1. cœli com: 12. tam Græci, quàm barbari ipsum supremum locum deo attribuerunt. Prima igitur forma est in toto, & in parte. Deniq; ait, formas cœlestes esse totas in toto, postea negat esse in toto, & in parte. Dico, primam formam, atq; cæteras huiusmodi æquiuocè inesse suis orbibus, hoc est, independenter, atq; idcirco totas esse in totis, non partes in partibus, sed totas in singulis partibus: hoc autem Auer: innuere volebat, formam cœli non esse in toto, nec in parte, dependenter scilicet: Et cùm ita sit, inquit, necesse est, vt forma qua mouetur, sit illa ad quam mouetur, hoc est, agens & finis. In formis autem constitutis per sua subiecta differunt; scilicet quia forma qua mouentur, non est illa, ad quam mouentur ad seipsam perficiendam per formam aliam; necesse est, vt suum mouere sit finitum, cùm non mouet, nisi quando mouetur; finis enim, quod est esse differt ab illius formæ posse: in formis autem separatis, idem est esse, & posse. Vnde eo ipso quòd sunt, possunt, & habent finem; ita & ipsa forma est agens, & suæ actionis finis. Sed ambiget aliquis.

Quomodo prima forma sit in cœlo.

Forma cœli est agens & finis.

Argumenta contraria.

Si res ita se habet: frustra ergo mouet. aut enim ob sui mouet conseruationem: aut alicuius rei acquirendæ gratia. non quidem ob gratiam sui, siquidem cùm sit perpetua, 1.
his opus non habet: neq; ob gratiam alterius, alioqui finem nondum esset consequuta.
Amplius, quodlibet genitum, eo ipso quòd est, formam habet. sed forma est finis: eo 2.
igitur ipso, quòd est, habet finem. Item: si quælibet intelligentia est agens, & finis: 3.
quælibet ergo est sua beatitudo, quod est falsum; hoc enim ad primam tantùm spectat
intelligentiam. Tenet consequentia: nam finis, est creaturæ beatitudo. Ad primum re- Solutio.
spondet Auer: intelligentiam mouere ob præseruationē coexistitiuam, hoc est, vt coexi- 1.
stat. Vnde 2 phy: com: 88. ait, in sempiternis quidquid est necessarium, esse simpliciter necessarium, ex fine quidem, non autem ex materia: atque ita in sempiternis est necessitas ex fine simpliciter. In naturalibus autem, quia finis est possibilis, & non in actu; ideò necessitas simpliciter non potest ex fine haberi. In sempiternis autem omne possibile est in actu, & necessarium; idcirco necessitas pendet ex fine, qui impediri non
potest. Ad aliud dico, duplicem esse finem: generationis vnum, nempe ipsam formam: 2.
& rei genitæ, id est, perfectissimam illius formæ operationem, qua primo redditur motori simillima, quòad fieri potest. Itaq; quando res fiunt, eo ipso primum, non autem secundum finem possident: nam illum quidem per operationem, hunc autem per motum, ac mutationem acquirunt. at res perpetuæ ab æterno, & essendi, & operandi finem habent. Cæterùm, fides catholica hoc primæ tantùm intelligentiæ dicit esse attribuendum. Ad vltimum dico secundùm rei veritatem, intelligentias non mouere propter finem, id est, beatitudinem habendam, cùm illa potiantur; sed in gratiam potiùs primi motoris, cuius imperio, & iussibus parent: idq; ad hominum salutem procurandam.

Duplex finis.

Hæc quidem theologi: philosophorum verò nonnulli aliter sentiunt. Cæterùm, Auicenna arbitratus est finem nobiliorem causam habere, quàm agens: ideò corporum cœlestium formas mouentes intrinsecas esse dixit, atque materiales: formas verò, quæ mouent, vt finis, separatas, atque abstractas. hoc autem Auerroi non placuit: nam si ita esset, inquit; tunc illæ formæ existerent in suis subiectis, atq; ad motum subiectorum mouerentur, sicq; ad diuisionem subiectorum mouerentur: motum enim si mouetur essentialiter, erit diuisibile essentialiter, & si per accidens, per accidens. Quasi diceret Auer: Si ita res se haberet sicut dicit Auicenna; tunc planè motores orbium suis in subiectis essent, atque ad illorum motum per accidens mouerentur, & sic per accidens saltem essent diuisibiles: eo enim modo, quo vnumquodq; mouetur, est diuisibile: vt si essentialiter, siue per se mouetur; sic etiam sit diuisibile: si verò per accidens, per accidens. Non ergo verum est, formas effectrices in subiecto esse. Nihil ergo est in corporibus, inquit Auer: cœlestibus, quo forma, qua est motus, differat ab ea, ad quam est motus;

Auicennæ opinio.

Reprehenditur.

Forma vt finis, & agens eadem.

imò sunt eædem formæ, & non differunt, nisi in dispositione, hoc est, distinctione rationis. Etenim forma, seu intelligentia, quatenus per motum quid conseruabile intelligitur, habet rationem finis optimi, & appetibilis. At verò quatenus est intelligens, & appetens huiusmodi dispositionem, veluti eius esse; sic certè est agens, mouens, ac motum efficiens. Sola ergo ratione, siue dispositione distinguuntur. Amplius, intellectus, & intellectum idem sunt in corporibus cœlestibus, vt dicit philosophus: quod quidem verum esse in primo motore; in alijs verò per intellectum id intelligitur, quod per motum est conseruabile, finis scilicet: per intelligentem verò, finem illum appetentem. Ex quo patet in idem recidere, quod proximè dictum est. Sequitur etiam apud Aristotelem, in corporibus cœlestibus idem est finis & agens: igitur mouent motu æterno, quod planè theologis non probatur, qui motus æternitatem nō admittunt: quam ob causam ait Auer: Si ita esset, inquit, vt dixit Auicenna; tunc suum mouere esset finitum: quod enim mouetur, impossibile est, vt sit principium motus æterni; finis siquidem in mouentibus esset quid extrinsecum, atque extraneum, & ideò non æternum. Et quod dicunt incipientes philosophari, quòd animæ istorum corporum cœlestium sint formæ in materijs, quæ scilicet acquirunt æternitatem ex formis immaterialibus, nihil est; natura enim generabilis, & corruptibilis non recipit æternitatem ab alio. Itaq; forma cœli non accipit esse à subiecto, sed subiectum ab ipsa, est mouens non mota, dimensionibus vacans, constituens, non constituta, coniuncta, appropriata, separata, non mota ad motum orbis, abstracta in esse, agens & finis, mouens motu æterno, secundùm Auerroem. Hæc ex primo de substantia orbis.

Intellectus & intellectum idem.

Theologi dissentiunt ab Aristotele.

Quomodo est æterna.

Epilogus.

CAP. IIII.

An formæ cœlestes moueantur per accidens.

Aliquid moueri per accidens, bifariam dicitur, teste Auer: 8. phys: com: 52. subiectiuè quidem, siue delatiuè, qualia sunt omnia, quæ cum suis deferuntur subiectis, de loco ad locum, veluti albedo in corpore moto, & animæ cunctorum, quæ sub cœlo habentur animantium. Alio modo attributiuè, siue respectiuè. quod planè fit non mutando situm; sed potiùs ob motum extrinsecus aduenientem subiecto, quod ab ipsis mouetur. hac ratione intelligentias medias per accidens moueri dicimus, non quòd mutent situm, sed quòd eorum mobilia, siue orbes, à primo moueantur motore, à quo vniuersum, motu diurno mouetur, reliqui verò orbes, secundo, & tanquam partes. sic enim recitat 12. met: lib: com. 44. & secundus cœli com: 71. Prima quidem latio, inquit, 2. cœli com: 71. vna est; plura tamen diuina corpora fert. cætera autem multa quidem; vnum tamen vnaq; fert corpus. Ex quo patet, non modò primum motorem; verùmetiam, nec cæteras intelligentias subiectiuè moueri: attributiuè verò medias, primum verò neutro istorum; cum nullum supra se orbem seu mobile habeat. Reuera, vt dicitur octauo phys: com: 36. & 37. Omne, quod est per accidens tale potest non esse; omne siquidem accidens, est contingens, quod potest non esse. omne præterea per accidens mobile, teste Auer: primo de substantia orbis, sicut annotauimus paulò antè, est etiam per accidens diuisibile: atq; ita essent formæ materiales. Amplius, non mouentur per accidens, sicut ambulans in naui: cùm enim non sint corpora, seorsum moueri nequeunt: neque per aliud, alioqui essent formæ extensæ, & accidentales. Formæ ergo cœlestes non mouentur per accidens subiectiuè, nisi attributiuè tantùm, idq; mediæ: prima autem, ab omni modo est libera. Sed dicet aliquis, qualibet intelligentiarum est proprij orbis perfectio: igitur ad illius motum mobilis, saltem attributiuè. Reuera, quemadmodum mediæ ob motum primi mobilis per accidens moueri

Subiectiuè.

Attributiuè.

Formæ cœlestes non mouentur per accidens.

1.

2.

3.

4.

Argumenta contraria.

ueri dicuntur; ita planè & prima ob planetarum motum, cùm subiectum primum sit quoddam ex omnibus aggregatum orbibus. Quatenus igitur orbes, qui sunt partes vniuersi per accidens attributiuè mouentur: & ipse quoque primus motor. Insuper, si anima per accidens moueri dicitur, quia eius mobile mouetur ab alio; quam ob causam, non idem illi contingit, quando suum mouet orbem? Dico cum Auer: 9. met: com: 2. Formas cœlestes non moueri subiectiuè ad motum orbium, quia ab illis essentialiter, aut accidentaliter nequaquam dependent. Anima præterea est in qualibet parte orbis, omnemq; occupat situm: non ergo per accidens moueri potest. Adhuc, orbis, vt dicitur 6. phys: secundùm formam, non autem secundùm situm, locum mutare dicitur. at intelligentia est orbis perfectio quòad subiectum, non autem quòad formam; hac de causa per accidens moueri non potest. Ad confirmationem dico, primum motorem nullo modo per accidens moueri, quia est prima ars, cuius virtute cæteræ mouentur intelligentiæ: proinde illarum motu per accidens moueri non potest. Primus præterea in mouendo, aliquem superiorem non imitatur; ideò non mouetur ad motum alterius. Denique partes reducuntur ad totum, non autem è diuerso: quamobrem, quia cætera mobilia reducuntur ad vnum primum; idcirco illorum motores per accidens attributiuè moueri dicuntur: non sic autem primum mobile, ac illius motor; spectat enim hoc, teste Auer: 8. phy: com: 52. ad omnimodam primi motoris perfectionem, vt nullo modo per accidens moueri queat. at cæteræ intelligentiæ, quia ab huiusmodi perfectione deficiunt, propterea nonnihil similitudinis cum cæteris habent animantibus, vt per accidens saltim attributiuè moueri dicantur. Ad aliud negatur similitudo: animæ namq; animantium non per se absolutæ, sed ab extrinsecis impelluntur rebus, atque incitantur. at animæ orbium, cùm sint finis, & causa motus, propriè, vereq; per se mouent. Sed quæret aliquis, an omninò sit vera illa Auer: sententia, quòd nullum corruptibile possit ab alio fieri perpetuum: nam potentia materiæ, qua potest recipere infinito quasi tempore aliam, atque aliam formam, est quidem corruptibilis; & tamen æterna, ad mentem philosophi. Dico aliquod ens esse suapte natura æternũ: aliud verò per accidens, nempè potentiam materiæ; infinitarum siquidem successione formarum, perseuerat in esse. Itaq; corruptibile secundùm proprias causas, necessariò corrumpi necesse est: perpetuitatem autem accipere potest, ex aliquo extrinseco aduenjente. Nonnulli aiunt illam Auer: sententiam in substantijs tantùm æternis veritatem habere; siquidem omne æternum à parte ante, est etiam æternum à parte post; nihil enim in substantijs huiusmodi, simul est æternum, & corruptibile. at in accidentibus multa sunt corruptibilia, quæ nunquam corrumpentur: nam ab alio æternitatem mutuant, veluti motus cœli, qui à suo motore, æternitatem recipit 12. met: com: 41. Atqui motus & lumen continuè generantur, & corrumpuntur, sic etiam elementum secundùm totum manet, secundùm partes verò corrumpitur: præstat ergo dicere illam sententiam vniuersaliter ex se veram esse.

Solutio.

Prima intelligentia nullo modo per accidens mouetur.

Si aliquod corruptibile possit esse æternum.

CAP. V.

Forma largitur cœlo motum, & esse, ex secundo de substantia orbis.

Orma (inquit Auer:) qua mouetur cœlum non est generis formarum quatuor elementorum, alioqui esset grauis, vel leuis, moueretur q; per se, & per accidens. Natura ergo cœli est natura animæ; nullam enim præter animam illam, formam habet, à qua cœlum habet, vt sit mobile corpus in actu. Porrò, illa intelligentia, & forma cœli dicitur, & substantia: forma qui-

Forma vna cœli.

De formis cœlestib9

ma quidem, quatenus est mouens in actu; substantia autem, quatenus illa, corpus cœleste reponitur in specie, & est actu corpus. hæc autem inprimis largitur cœlo esse animal, deinde esse corporis: non sicuti animal terrestre, cuius anima secundùm rationem saltem priùs largitur materiæ esse substantiæ, deinde esse corporis, tertiò esse vegetatiuum, quartò sensitiuum, postremùm rationale. Cœlum itaq; priùs est animal, quàm corpus, atque substantia: nam ante animã nulla in cœlo forma præcessit: sicuti in homine saltem secundùm rationem, corporeitatem, atque substantialitatem, animæ aduentum præcessisse, dicimus: ex animæ siquidem vnione ad cœlum, corpus, quantum, figuratum, & id genus, cœlum efficitur. Itaq; priùs est animal quàm cœlum, sicuti prioritate naturæ, aut rationis, siue secundùm intellectum, non autem secundùm rem, priùs est homo animal, quàm homo.

Differentia formarum.

Argumenta.

1. Sed dicet aliquis: omne quod mouetur, in partem motam in actu, & mouentem in actu diuidi, necesse est. sed cœlum mouetur: igitur est tale aliquid. at pars mouens in actu, est anima: pars ergo mota in actu, est alia forma; alioqui anima cœli, esset mouens, & mota, quod supra negauimus.

2. Amplius, cœlum est corpus: igitur habet formam corporeitatis.

Solutio.

Dico, cœlum ab intelligentia, esse mobile in actu, sicuti homo ab anima rationali est mobilis in actu. Ex intelligentiæ autem vnione, sequitur cœli corporeitas, & quæ sunt generis eiusdem, quæ post animæ coniunctionem, consequuntur. Rectè ergo dictum est à commentatore: cœli naturam, esse naturam animæ. Sequitur Auer: Sed quoniam, inquit, nos inspeximus animalia, quæ sunt hîc, & inuenimus duo principia duorum motuum, quorum alterum est principium motus recti, & inuenimus motum istum esse contrarium motui inclinationis; necesse est, vt motus animæ sit circularis, à qua cœlũ mouetur in orbem. & ita sequitur, quòd illa natura, quæ facit ipsum esse corpus, neq; leuis, neq; grauis sit, & quòd etiam mouetur circulariter. Sanè, hoc in cœlo veritatem habet, cuius natura est ipsa intelligentia, nihilq; aliud principaliter, seu dispositiuè inuenitur: in alijs autem corporibus non est simile; anima enim hominis non est grauis, aut leuis, corpus verò illius graue esse cognoscitur. Cœlum præterea, si tale quid esset, cum labore moueretur, quod profectò primo, & optimo non conuenit corpori. Itaq; natura corporis cœlestis non est, nisi natura animæ mouentis in loco; non enim est in eo de potentijs, nisi potentia in loco, & motus circularis, ac nobilissima figurarum, nempè sphærica. Illa autem forma, anima quodammodo dicitur, propter appetitum existentem in ea, cuius mouere est quodammodo intelligere, siue intellectus, & est forma simplex, per quam animal cœleste componitur ex vno mouente, & vno moto. Reuera, animalia, quæ hîc mouentur, cùm ex pluribus in vna essentia speciè sint composita; ad vnum primum mobile, quod mouetur à se primo, & essentialiter, quodq; constat ex moto primo, primoq; motore, necessariò reducũtur. Quoniam autẽ primus motor, nõ est virtus simplex in corpore, per corpus constituta: alioqui superius mobile haberet, ad cuius motũ per accidens moueretur; hac de causa, anima cœli nominatur intellectiua, & forma simplex. Vnde motus cœli intellectiuus dictus est: tùm quia est maximè regularis, qui profectò procedendi modus, intellectus similitudinem gerit: tùm quia est sine organorum adminiculo, sicuti etiam fit intellectio; per nullam enim determinatam corporis partem perficitur, atque completur: deniq; à mobili proficiscitur immateriali, atque motore: sic etiam intellectus, atque ipsa intellectio. Vocatur quoque anima, ob virtutem appetendi: nam teste Philosopho 2. de anima, animatorum gradum, appetitus constituit: intellectiua verò ob motum ordinatissimum: simplex autem, quia nimirum ex illa, veluti ab vno motore, & cœlo, animal cœleste efficitur, vtpotè non per subiectum constitutum. Cœlum autem ex virtutibus animæ, appetitum, & intellectum habere dicitur, idq; ob suæ animæ gratiam. Porrò, prima intelligentia, seipsam, reliquæ verò primam appetunt: omnes verò propter pulcherrimum mouendi ordinem, suis certè orbibus, quasi motum intellectiuum largiuntur. Quomodo ergo insit

Motus animæ circularis.

Cœlum non est graue, aut leue.

Appetitus intellectiuus inest cœlo.

Anima.

Motus cœli intellectiuus vnde.

Appetitus.

Intellectus.

Cœlum esse compositum.

appetitus cœlo, atq; intellectus, patet. Sequitur Auerr. è contrario de animalibus, quæ sunt hic; apparet enim, quòd mouens componitur, ex anima videlicet, & re desiderata extrinsecus mouente animam; & ideò motum inuenitur in eis compositum, non simplex.

Motus animalium compositus.

Sed de hoc paulò antè disputauimus. Itaq; corpus cœleste non indiget anima sensibili, aut imaginatiua; sed virtute, quæ non sit corpus, nec in corpore, quæ ipsi largitur permanentiam æternam, ac motum æternum secundùm Auerroem.

Largitur esse æternum.

Reuera, non modò indiget virtute mouente semper in loco tantùm, sed etiam largiente in se, & sua substantia permanentiam æternam; ex se enim est finitæ actionis, quia scilicet est finitarum dimensionum, ac terminatæ superficiei ipsum continentis. Profectò, in separatis à materia, forma, finis, & efficiens sunt idem.

Finis efficiens Forma idem.

Cùm autem cœlum sit ab intelligentia, vti à forma, & fine; erit etiam, vt ab efficiente: sed hoc tantùm primæ conuenit intelligentiæ, secundùm scripturarum sanctam veramque sententiam; in ipso enim omnia viuunt, mouentur, & sunt. Sequitur Auerr. Cœlum, inquit, habet virtutem, & mouentem omnia, & agentem, & conseruantem, sicuti est dispositio in corpore hominis, & in corpore facto propter finem proprium; finis enim significat agens significatione necessaria, sicut mouens significatur per motum; finis enim ad extra, effectus rationem habet, qui sine agente non est.

Finis Significat agens.

Causæ insuper, sunt sibi inuicem causæ: finis autem non diceretur, nisi moueret agentem: nec vicissim agens, nisi moueretur à fine. Deniq; finis est vltimum in executione, quod absq; agente fieri non potest. Quoniam igitur finis quo ipsius cœli, est motus, ac rerum conseruatio; finis autem gratia cuius, est ipsamet intelligentia, quatenus per huiusmodi motum conseruatur; hanc ob causam putauit Auerroes intelligentiam cœli, causam esse effectricem. sed aliud docet Catholicæ fidei veritas.

Finis quò.

Duplex agens

Cæterùm, duplex est agens, quorum alterum, effectum tempore præcedit, sicuti est in sphæra istius mundi inferioris; disponit enim materiam, formamque ex illius potentia educit: aliud verò, natura est prius, sicut est dispositio temporis cum orbe, & agentis cum orbe, scilicet facientis ipsum in dispositionibus necessariis, in inueniendo finem, ob quem fit: intelligentia namque natura, ac causalitate orbem præcedit: nec refert, quòd cœlum, ad mentem Auer. existens æternum, agente non indigeat sibi coæuo, aut priori. nam etsi agente non indigeat de potentia ad actum educente; indiget nihilominùs conseruante, id, quod actu talem obtinet dispositionem. Ex quo patet intelligentiam esse formam cœli, non quidem ab agente eductam, nec de nouo illi esse largientem; sed ipsammet agentem, & conseruantem, deniq; perficientem: & finem, cuius gratia cœlum est, & mouetur, cœlo nobiliorem, altioremq́.

Forma non educta de potentia.

Sanè, hæc quæ à philosopho, atq; Commentatore dicuntur, optimè congruunt primæ intelligentiæ. Itaque corpus cœleste cùm non transmutetur secundùm subiectum; ex substantia in actu, & dimensionibus in actu componitur. Patet ergo, quòd illius forma, & esse largiatur, & motum circularem, appetitum, atq; intellectum, quodque non sit educta de potentia materiæ, sed actu existens, priùs cœlum, animal, quàm cœlum, seu corpus constituerit, sicut dictum est. Et hæc quidem ex secundo de substantia orbis. Sed iam ad tertium transeamus. Omnis virtus in materia est finita: at motor cœli non est finitus, siue finitæ, determinatæq; virtutis, alioqui non largiretur motum infinitum, ad mentem Auerr: igitur non est virtus in materia.

Forma cœli est infinitæ virtutis.

Quare, si corpus cœleste recipit mouere infinitum; non est compositum ex materia & forma; omne enim tale est finitæ receptionis, sicut finitæ motionis in aliud. Circumscripto ergo motore, cœlum non est compositum ex materia, & forma: sic enim docet primo cœli comm. 5. nempè cœlum non esse compositum ex vera materia, & vera forma; sed æquiuocè tantùm, quippè cùm intelligentia sit natura cœli non vniuocè, sed æquiuocè potiùs: nam etsi quatenus sunt animæ, cœlum constituant in esse, ac propriis illi accidentibus, figura videlicet & motu; non tamen propriè sunt illius naturæ, cùm à subiecto non dependeant: natura namq; ratione tantùm metaphysica, quæ est potentiæ principiiique ratio, non autem phy-

Cœlum non est compositũ ex materia, & forma.

compositum.

sica, quæ est ratio potentiæ transmutabilis, de cœlo, atq; istis inferioribus prædicatur. Cùm autem intelligentia sit forma abstracta in esse, aliciuius non dicit propriè corporis naturam; natura enim est principium, per quod res mouetur, & quiescit per se; ideò de forma abstracta dici non potest, quia natura per se inest enti naturali. Reuera, generationis corruptionisque principium est materia primi phys. comment. 9. at cœlum est incorruptibile: non ergo inest illi materia, ad mentem Auerro. & philosophi: Non omnium, inquit, est eadem materia, sed eorum, quorum est transmutatio ad inuicem. Sed de hoc postea, cùm sermo inciderit de materia cœli. Itaq; in cœlo secundùm Auerro. est compositio ex mouente, & moto, non autem propriè ex materia, & forma naturali. Cœlum siquidem circumscripta intelligentia, non est ens in actu, quod agere possit in hæc inferiora; motus enim tunc sibi non inesset, qui est tanquam vita omnium natura constantium. Itaq; cœlum, sine intelligentia, non est substantia composita ex materia, & forma, alioqui corruptioni esset obnoxium. nec etiam forma dici potest, formæ quippè est mouere, non moueri. 9. met. comm. 17. Nihil prohibet vt cœlum sit materia, sed prohibet vt sit forma: materia, inquam, non ad vtrumlibet, sed ad vbi tantùm. Quando autem cœlum, vt quoddam animal ex se motum, intelligitur; tunc planè ex duabus naturis, nempè mouente, & moto, compositum esse dicitur, & esse in actu, atque agere in hæc inferiora. Sed dicet aliquis: Cœlum, seclusa intelligentia, aut est actus, & sic est forma subsistens, quod est falsum: aut est nihil, & hoc quoque est absurdum: igitur est aliquid habens actũ, atq; ita, sine intelligentia, motu tantùm & lumine, in his inferioribus virtutẽ haberet agendi. Peripathetici negarent cœlum sine intelligentia esse in actu. Natura, inquit Auerr. huius, est natura animæ, & Themistius, Simplicius, Alexander 3. phy. aiunt: Corpus æthereum vi suæ naturæ, solo actu consistere, idq; per intelligentiam sui orbis; de forma enim, ac specie sua nequit mutari: quia autem vbiq; totum esse non potest; potentiæ, quæ est ad locum, particeps esse dicitur. hæc quidem illi. At nos salua tantorum authoritate virorum, non videmus aliquod impossibile, quominùs cœlum, sicut alia corpora simplicia, ex propria sit materia, & forma compositum, moueaturq; motu naturali, absque vlla corruptione, ob formæ perfectionem, quæ omnem explet materiæ appetitum. Illam autem formam dicerem intrinsecam, naturalem, ab ipso cœlo minimè abstractam. Cæterùm ad mentem Auerr. cœlum est compositum ex materia & forma, hoc est, ex intelligentia, & materia, quæ est in actu per ipsam intelligentiam, quæ quidem materia est intelligibilis per hanc suam formam: sicuti materia communis per analogiam ad formam: habet autem tantùm potentiam ad esse, & non ad non esse, sicut materia communis, ideòq; vocatur materia in actu. Quòad verò ad motum, non autem quòad formam, habet potentiam ad vtrumq;. Ex quo patet secundùm Auerr. primo cœli comm. 95. cœlum physica ratione non esse compositum ex materia, & forma, alioqui esset graue, vel leue, & ita corruptibile.

Quomodo cœlum dicitur compositum.

Quæstio.

Solutio.

Propria opinio.

CAP. VI.

Cœlum (seclusa intelligentia) est compositum ex materia & forma.

1. *VIdam contra Auerroem aliorumq; sententiam sic arguere soliti sunt: Omne, inquiunt, sensibile, est indiuiduum demonstratum, 3. de anima, & ex consequenti compositum ex materia & forma. sed cœlum, etiam sine intelligentia, est aliquid tale: igitur est compositum ex materia & forma. Reuera, teste Auerroe 3. de anima comment. 14. Omne ens, citra primum, aut ex materia & forma, aut ex potentia & actu componitur. sed corpus cœleste, citra Deum, & absque*

Cœlum esse compositum.

ſque ſua intelligentia, eſt ens: igitur ex materia & forma compoſitum; eſt enim ens
in actu. Sanè, cœlum, ſine intelligentia non eſt accidens: ſubſtantia ergo, non materia
abſolutè, nec forma ſimiliter: igitur compoſitum ex vtraq;. Amplius, cœlum (circum- 2.
ſcripta intelligentia) non eſt indiuiſibile, alioqui eſſet intellectus: diuiſibile ergo, & ita
eſt corpus, compoſitum vtiq; ex materia & forma. Sanè, ſi cœlum habet eſſe ab intelli-
gentia; eſt ergo in potentia ad eſſe; ex ſe enim eſſe non habet, atq; eadem ratione in po-
tentia ad non eſſe, & ita corruptibile. Adbuc, orbis ſolis (ſepoſita intelligentia) eſt e-
iuſdem rationis cum aliis orbibus, aut diuerſæ: ſi eiuſdem, plures ergo formas recipere 3.
poteſt: ſi verò alterius; ad vnam ergo tantùmmodò formam habendam aptitudinem
habet, idque vel per ſuam eſſentiam, vel per aliquem actum medium. non per ſuam eſ-
ſentiam; eſt enim reſpectu intelligentiæ, pura potentia: igitur per aliquem actum me-
dium, atq; ita compoſitum ex materia, & forma. Deniq;, ſi intelligentia formaliter in-
eſt cœlo, per accidens vtique moueretur; alicuius enim compoſiti forma eſſentialis, ad
motum compoſiti per accidens mouetur. Ad primum, Auerr. reſpondet: Cœlum, ſine Solutio.
intelligentia, non indiuiduum, nec ſenſibile eſſe; omnia enim illa ſequuntur, non autem 1.
præcedunt intelligentiæ vnionem. Eodem modo ſoluitur confirmatio: cœlum namque ſo-
lùm eſt potentia ad vnum, vnde eſt materia ad vbi, & non ad vtrumq;. Ad 2. Si in illo 2.
priori pars cœli conſideretur; eſſet vtiq; indiuiſibilis, de facto tamen diuiſa, atq; ideò
non eſt intellectus, quippè cùm intellectus, & re, & ratione ſit indiuiſibilis. Ad confir-
mationem dico, cœlum, eſſe, actumque ab intelligentia accipere, ad quam habet poten-
tiam tantùm, non autem ad non eſſe, ſicut materia communis. Ad 3. Partes in cœlis, quæ 3.
materiæ locum occupant, vt motus, & formæ, ſunt alterius, & alterius rationis: quam
ob cauſam illarum quælibet, per ſuam ipſius potentiam, quæ eſt eius eſſentia, ad ſuum
quidem actum determinatè fertur. Ad confirmationem patet ſolutio: intelligentia ſi-
quidem non eſt forma cœli ſubſtantialis, tametſi cœlo eſſe largiatur; hac de cauſa inter
cœlum, & intelligentiam nõn eſt vniuoca compoſitio. Reuera, omnis forma vniuoca in Non eſt compoſitio vniuoca.
materia vniuoca recepta, de potentia materiæ extrahitur à naturali agente. ſed cœli
forma non eſt talis: igitur cœlum non componitur ex materia & forma. Amplius, cœ-
lum, ſine intelligentia non eſt compoſitum ex materia, & forma alterius rationis, alio- Intelligentia eſt perfectio orbis.
qui otioſa eſſet intelligentiæ copulatio: ſiquidem illa forma, cùm eſſet actus, ad cœli
motum ſufficeret. hanc profectò rationem mihi ſatis placere affirmo, eamque omninò
amplecterer, ni aliud omnium propemodum ſapientum doceret authoritas. Cæterùm ad 1.
mentem Auerr. intelligentia eſt perfectio cœli, cui largitur non modò operandi virtu-
tem; verùmetiam potentiam eſſendi, ſiue ipſum eſſe: omne ſiquidem conſtituens corpus
in eſſe, locat illud in ſpecie, atq; operationem largitur, & eſſe. Sed intelligentia ita ſe ha-
bet ad cœlum, quemadmodum docet primus phyſ. liber comment. 63. & octauus com.
52. Ergo. Adhuc, in ſeparatis à materia, finis, forma, & efficiens coincidunt, deſtru. de- 2.
ſtru. diſp. 3. ſolut: dubij 19. circa finem: ergo. Sanè, in tribus cauſarum generibus, ani-
ma eſt ſui cauſa ſubiecti. 2. de anima. ſed intelligentia eſſe cœli anima: igitur eſt illius
efficiens cauſa, forma, & finis. Profectò, forma, à qua fluunt accidentia omnia alicuius 3.
ſubiecti, non tantùm operationem; verùmetiam eſſe illi largitur. ſed intelligentia, vt di-
citur primo cœli comm. 5. & 2. cœli comm. 3. eſt propriorum omnium accidentium cau- Si cœlum ſit animatum.
ſa. Ex his ergo, atq; ſimilibus patet cœlum ab intelligentia, & eſſe, & operationem acci-
pere. Ex his autem ſequitur quæſtio, an ſcilicet cœlum ſit animatum, in 2. Pymandri ſa-
tis diximus, quo circa paucis me expediam. Secundo cœli comm. 61. tales à Commenta-
tore adducuntur rationes: Cœli, inquit, animatis præſtantiores ſunt: igitur animati: nã 1.
id, quod non eſt animatum, non eſt animato præſtantius. Amplius, omne, quod eſt de- 2.
terminatæ figuræ, motus quoque determinati, in partem determinatam, eſt animatum.
ſed tale quid eſt cœlum: igitur animatum. Denique, motor corporis cœleſtis non eſt in

se compositum. *materia: est ergo intellectus: atque ita cœlum intelligit, & est animatum. Sed nunquid animatum anima assistente? Sic enim quidam arbitrantur, cœlum scilicet propriam habere actualitatem, motorem verò cœli, alteram, atque ex ambobus, veluti ex naui, & nauta, vnam operationem fieri. Sed hæc sententia Peripathetica aduersatur doctrinæ: omne enim compositum per se mobile, & intelligens, per se etiam à sua forma habet esse formaliter. Sed cœlum est huiusmodi, 3. de anima comm. 14. Ergo. Nam ex assistente operatio non dicitur formalis: sicuti nauis non vocatur formaliter intelligens, quia nauta intelligit. Amplius 2. cœli comment. 3. & in fine primi capituli de substantia orbis, cœlum est vnum essentialiter, & verius quàm homo. sed homo est vnum animal formaliter: cœlum ergo similiter. Dico, duplicem esse animam: alteram quidem subiecto esse largientem, atque in esse per subiectum constitutam, cuiusmodi sunt multorum animalium animæ, quæ etsi speciem illis largiantur; in esse tamen & conseruari, à subiectū dependent: alteram verò, quæ licet præbeat esse; non tamen à subiecto, illius esse dependet, veluti est intellectus possibilis in homine, & intelligentia in corpore cœlesti. Intellectus siquidem possibilis, in esse specifico, & vltimo, hominem constituit: quoniam autem est immortalis, ab esse hominis non dependet. Eodem modo cœlum quidem ab intelligentia constituitur in esse, ipsa nihilominus à cœlo non dependente. Ex quo patet, quòd quemadmodum ex intellectu, & corpore humano fit vnum formaliter; ita ex intelligentia, & corpore cœlesti. Suffragatur huic sententiæ Auerr. 1. phys. comment. 63. Fuit, inquit, necesse, vt forma eius esset libera ab hoc subiecto. id est, vt non dependeret à subiecto nec in esse, nec in conseruari quidem, & vt non haberet constitutionem per corpus; sed corpus cœleste constitueretur per illam. ex quo patet cœlum esse animatum animatione æquiuoca, quia anima cœli esse illi largitur; non tamen dependet ab ipso, atque ideò deest perfecta animati ratio. Sed iam eò redeat, vnde defluxit oratio, nempè, intelligentiā cœli motricem non esse virtutem in materia: Omnis, inquit Auer. 3. de substantia orbis, virtus in corpore est finita. Reuera, si esset in corpore, esset finita, & infinita: infinita quidem, quia æterno vigore, quo resisteret corrumpenti: finita verò quia in materia: Forma siquidem per materiam finitur. 2. phy. & Auerr. commen. 26. Si enim esset in composito corpore; esset vtique corruptibilis, atque ita illi necesse esset, vt tempore æterno resisteret corrumpenti, quod absque vigore infinito fieri non posset. Esset ergo infinita vigore; & ita in non tempore, & tempore moueret. In non tempore, quia infiniti, in tempore quia finiti vigoris. Ex quo patet posse inueniri virtutem infinitam in tempore extra corpus finiti vigoris. Et nullam virtutem infinitam esse posse in tempore, quæ non sit etiam vigore infinito. Porrò, Auer. 8. phy. comment. 79. arbitratur, quòd si virtus æterna sit in corpore, vigore, & tempore infinitam fore: extra verò magnitudinem, nec finitam, nec infinitam esse. quod quidem sic intelligendum est, motorem cœli, à subiecto, seu materia, finitudinem, siue infinitudinem non accipere. Nulla itaque virtus infinita in extensione, & duratione, ab aliquo corpore constituitur in esse, alioqui esset infinito vigore, & ex consequenti moueret in non tempore: vel virtus finita in æquali tempore mouere posset; inter illas siquidem cadit comparatio. Dicet aliquis, quare virtus infinita in corpore moueret in non tempore? Dico, cœli potentiam, tum ex parte actionis, tum etiam passionis finitam, atque determinatam esse. Patet hoc ex philosophi authoritate 2. cœli comm. 71. Si cœlo, inquit, adderetur astrum; aut tardiùs, aut nunquam moueretur. at virtus infinita agens secundùm vltimum suæ potentiæ, cùm contrarium sibi æquari non posset in renitendo, obsistendoque, moueret vtique in non tempore. Sequitur Auerr: in 3. de substantia orbis: Si, inquit, concesserimus, quòd in corpore cœlesti sit virtus finita, alia à virtute motiua, quæ non est in eo, nec constituitur per ipsam: &, quod aggregatum ex illa virtute in materia, & ex materia ipsa, sit corpus cœleste, sicut dixit Auicenna, in corpore cœlesti est, siue ipsum esset corruptibile, quod nunquam tamen*

Cœlum formaliter intelligit.

Solutio.

Vnum formaliter.

Auerr.

Intelligentia non est virtus in materia.

Finita & infinita.

Quare virtus infinita in corpore moueret in non tempore.

Auerr.

Auicennæ rationes.

men corrumperetur: Et hoc quidem reprobaui in vltimo tractatu de cœlo, & mundo, ait Commentator. Putauit autem Auicenna cœlum esse quidem ex se finitum, & in agendo, & in patiendo; infinitudinem, seu æternitatem tamen accipere ab æternitate motoris. Sed instabiles sunt illius rationes: nam vt philosophus loquitur primo cœli comment. 33. vsq; 76. eiusdem, non tantùm cœlum est qualitate, ac quantitate finitum: verùmetiam virtutes cœlorum, sicut patet per exemplum de astro nouo addito. Infinitum autem duobus modis dicitur, quorum vnum est virtus infinitæ actionis, & passionis in tempore, & est finita in se, scilicet in velocitate, & vigore: secundum est virtus infinitæ actionis, & passionis in se, id est, infinitum duratione, extensiuè agendo, siue patiendo: et infinitum actione, seu vigore. Cæterùm infinitum vigore, non congruit nisi corpori infinito, quod planè, vt narrat 3. phy. non inuenitur in rerum natura. Itaq; infinitum vigore corporibus sublunaribus, vt patet, minimè conuenit. nec etiam cœlestibus, quippè cùm statis ordinibus, motibusque ferantur. At infinitum duratione, corporibus competere potest cœlestibus, quia corpora sunt simplicia. at sublunaria, quoniam composita sunt, ac corruptioni obnoxia; ideò neutrius infiniti participia esse dicuntur. Virtus ergo infinita in actione sua, non est in corpore. An autem sit extra corpus, ex Auerroe hic non habemus. Sed de hoc negotio in primo Pymandri disputatum est satis. Infinitum igitur in vigore, ait Commentator, cuius causa est corpus, secundùm quod corpus, impossibile est in corporibus siue cœlestibus, siue aliis. Infinitum verò in tempore, necesse est esse in corporibus cœlestibus, ex diuersitate motoris, & moti in eis à corporibus generabilibus, & corruptibilibus; quia virtutes eorum motiuæ sunt materiales, & corpora sua, quæ mouentur ab eis, sunt composita ex materia, & forma. Conueniunt autem in hoc, quòd actio, & passio in vtrisq; corporibus sunt finitæ in se; dissentiunt autem, quia virtutes corporum cœlestium sunt immateriales, corpora verò simplicia: at virtutes terrestrium materiales, corporaq; composita. Dicet aliquis, virtus cœli, est finita actione, passione, vigore: cœlum ergo est tempore finitum. Amplius, cœlum est actione, & passione finitum: igitur potest corrumpi. Dico, cœlum, tempore quidem infinitum; actione verò, passione, atque vigore finitum esse. Infinitum autem tempore, quia ipsius forma non constituitur per subiectum, & eius materia, est simplex: actione verò, atq; passione finitum, quia nulla illi inest virtus vigore infinita. Nec sequitur, si est actione, atq; passione finitum: igitur corruptibile; possibilitas enim corruptionis ex eo maximè prouenit, quòd sit virtus finita in tempore, & cœlum sit compositum ex materia, & forma. Sed instabit aliquis: in sempiternis essentia non est sine actione. 9. met. comm. 7. sed cœlum est finita actione, atq; passione: igitur finita essentia, & ita corruptibile. Dico, cœlum intensiuè quidem finitum esse, infinitum verò extensiuè, atque sempiternum, actione, atque essentia. Quomodo ergo intelligentia, quæ est forma cœli, non sit virtus in corpore, iam dixi.

Cœlum esse finitæ actionis.

Infinitum duplex.

Virtus infinita non est in corpore.

In quibus differunt, & conueniũt ambo.

Obiectio.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

QVAESTIONIS TERTIAE CAP. I.

De motu aliarum formarum.

Propositi nostri est de motu abundè copioseq; loqui; hanc ob causam, posteaquam de motu formæ cœli disputaui, libet modò de aliarum motu formarum loqui, priusquam ad aliarum rerum motum elucidandum, accedamus. Verùm, quia huiusmodi negotiũ magnæ est & vtilitatis, & obscuritatis; priùs ergò dicamus, quot modis accipitur forma apud philosophiæ duces. Auicenna 7. suæ met. cap. 8. quinq; modos ponere videtur: primus quidem modus est talis: Forma, inquit, est ipsa intelligentia, quę effectui aptata est, vt agat; atq; ita substantiæ separatæ, formæ subsistentes appellantur. Deinde forma est illud, à quo materia con-

Forma est multiplex.

Auicenna.

1.

2.

Forma quid sit. ria constituitur in esse; hoc autem modo substantiæ intelligibiles, atq; accideutia, formæ dici non possunt. Item, forma id esse dicitur, à quo perficitur materia, tametsi ab illo,
3. esse minimè accipiat. hoc modo, sanitas dici potest forma, & quidquid est, ad quod res
4. naturalites mouetur. Amplius, forma est figura, & quidquid fit per manum artificiũ in materiam. Præterea, forma est species rei, & accipitur pro vniuersali, materia verò
5. pro indiuidu ; sic enim loquitur philosophus 1. cœli, tex. comm. 92. Qui dicit, inquit, cœ-
Varro. lum, dicit formam tantùm: qui verò hoc cœlum, dicit materiam, id est, indiuiduũ cœli.
6. Reuera, forma id esse videtur, quod aliquid format, atq; perficit. hac ratione Varro adductus est, vt D[e]um formam appellauerit; non quòd sit mundi pars constitutiua, sed ob id potiùs, quòd sua mente, mundum formet, perficiat, atq; gubernet. Alio modo dicitur, quòd vnà cum materia compositum constituat in esse: vnde forma ab informando nuncupatur. Sic animæ animalium, formæ nuncupantur. Hoc pacto à Græcis dicitur
Idos. εἶδος, species, aut idea, vel μορφὴ, latinè forma, ab informando; separat enim infor-
Morphi. mando, atque distinguit: species autem, quia per ipsam esse habetur & cognitio. Inter-
Logos. dum appellatur logos, siue ratio, quia illius tantùm per se est diffinitio. his igitur, atque
Prima formæ diffinitio. similibus modis, forma depingitur, atq; vocatur à sapientiæ cultoribus. Sed iam quid sit forma audiamus: Forma est compositioni contingens, simplici ac inuariabili essentia consistens, id est, adueniens composito, id est, indiuiduo substantiæ; aduenit enim forma substantialis composito in fieri, accidentalis verò in facto esse: vniuersalis forma, vt
Forma est simplex & inuariabilis. humanitas, & animalitas, quoniam sunt formæ totius, & formam, & materiam complectuntur: non ita congruè sub hac diffinitione comprehenduntur. Forma ergo substantialis vnitur materiæ in compositione totius: simplex, vtpotè quæ ex aliis non componitur, nec in alia resoluitur, nec addita subiecto, maius reddit: inuariabili essentia; habet enim forma suam latitudinem, cuius terminos non transgreditur: inuenitur in anima alteratio iustitiæ, & gaudij, non autem aliqua illius essentiæ varietas, quippè cùm illius simplex essentia varietati, seu commutabilitati subiecta non sit. Cæterùm, author istius diffinitionis, ab ea secludit animam rationalem, atque animam mundi; loquitur enim de anima à corpore separata: nam coniuncta non ipsa, sed coniunctum mutatur, 1. de anima
2. comm. 64. Nihil, inquit, aliud est dicere animam gaudere, & tristari, quàm animam
Forma est quid diuinum texere. Porrò, separata per diuinam potentiam, mutationi subditur: mundi verò animã, Deum esse opinatur, qui compositionem non ingreditur. Itaq; forma est inuariabilis, quia nimirum non est subiectum, sed terminus variationis. Albedo enim clara, si fiat obscura, vtraq; sunt termini transmutationis. Amplius, forma est quoddam diuinum, optimum, & appetibile: diuinum, inquam, quia est participata similitudo, siue imago Dei, dum
3. composito esse largitur: optimum, quod semper appetit materia appetitu naturali. Item,
Forma dat esse rei. forma est, quæ dat esse rei: esse quidem substantiale, si forma fuerit substantialis, vti anima hominis: accidentale verò, si fuerit accidentalis, vt albedo, albo. Adhuc, forma
4. Forma est principium generationis. (sicut legitur 1. Phys.) est principium generationis per se, & priuatio per accidens, Com. 64. 67. terminus enim generationis sub ratione existentis est forma, quippè cùm ipsa propriè verè sit. 2. de anima, compositumq; per eam ponatur extra causas suas: ratione verò subsistentis, est compositum: nam ipsum propriè subsistit, cùm nec alterius accidens, nec per se alicuius sit: secundùm autem rei veritatem, materia generatur: impro-
5. Est actio agentis. priè autem forma, aut compositum generari dicuntur; illud enim propriè generari dicitur, quod generationem recipit [illegible]t paries dicitur albescere, non albedo. at materia recipit formam. Ergo. Amplius, forma est actio agentis, & est illud quod existit in recipiente, 2. de anima, com. 24. Anima, inquit, qua viuimus, sentimus, & intelligimus primò, ipsa profectò ratio quadam erit, & forma, sed non vt materia atque subiectum. Reuera, omne illud, quo primò insunt nobis actiones, est forma. sed anima est huiusmodi: est ergo forma, & ex consequenti forma est actio agentis. Item, forma est exemplar, quia

definita,

Forma quid sit.

definita, præscriptaq; est omnium forma, quæ à natura proueniunt. 12. met. comment. 18. Nam vt dicitur 3. phys. forma est causa terminationis, & continentiæ: comm. 67. Nam infinitum intus, quemadmodum materia continetur, forma verò continet; siquidem augeri, est ire ad formam, quæ terminus est, & finis. at diminui, ire ad materiam, quæ est potestate infinita. Amplius, forma est causa, quòd omnis res sit vna, forma est indiuisibilis per se. 3. phys. comment. 66. & 2. de anima comm. 7. Vnde, inquit, non oportet quærere, si vnum sint anima & corpus, sicut neq; ceram, & figuram, si sint vnum. Nam cùm vnum, & esse multifariam dicatur, actus est id, quod propriè vnum est, atq; propriè est. Causa ergo, qua animatum, est illius forma. Vnde non est quærendum cur ex anima, & corpore fiat vnum: in tertio de anima; anima enim est actus, corpus verò potentia, atq; ita vtraq; pars, causa est compositi: forma verò causa est præcipua, quia est vnum, & ens principaliter. Forma igitur est causa, qua vnaquæq; res sit vna. Amplius, forma est subiectum vniuersalitatis, primo cœli, comment. 92. est enim fundamentum similitudinis, & conuenientiæ, in quo præcipuè consistit vniuersalitas. Est etiam fundamentum intelligibilitatis: vnumquodq; enim per suam formam intelligitur. Denique hoc maximè spectat ad ipsam, quòd sit apta nata prædicare de pluribus. Amplius, forma est species, & exemplar, ratio, & quod quid erat esse rei, id est, secundùm Alexandrum, forma est scopus & intentio naturæ. vnde 5. met. comment. 22. forma est finis materiæ, & compositi ex materia & forma. Amplius, forma est causa ipsius esse omnibus. 2. de anima, comm. 37. Omne enim esse, est à forma: nam esse nihil aliud est, quàm existentia formæ in materia; causa enim ipsius esse omnibus substantia est, viuere autem viuentibus est esse, causa autem, & principium horum est anima. Amplius, forma est à qua res est id, quod est non à subiecto. 2. phys. 11. Alio verò modo, inquit, forma & species, quæ est secundùm rationem: nam vt ars dicitur ad id, quod per artem est, & artificiosum; ita natura dicitur ad id, quod per naturam est naturale. Itaq; forma est, cuius præsentia naturalia sunt naturalia; sicuti præsentia artis, artificialia sunt artificialia. Etenim sicuti quidditas artificij est in arte; ita quidditas naturati est in natura, id est, in forma, quæ est magis natura quàm ipsa materia. Reuera, forma, est rei causa quantùm ad esse, materia verò quantùm ad fieri: nam sicut à forma res habet vt sit; ita etiam vt sit vnum: forma siquidē est, à qua vnumquodq; est id, quod est: & differentia rei est per formam, non per materiam. Est igitur forma simplici, & inuariabili essentia compositioni contingens, diuinum, & appetibile bonum, dans esse rei, generationis principium, actio agentis, terminationis causa, vltimum rei, vnitatis ratio, subiectum vniuersitatis, scopus, & intentio naturæ, exemplar, & rei diffinitio, caussa esse omnibus, à qua quodlibet est, & vnum est, & ab aliis distinguitur, agendi, patiendique ratio, atq; principium. Quoniam autem forma quædam est naturalis, siue substantialis, quædam verò artificialis, seu accidentalis: substantia autem ordine, natura, & tempore præcedit accidens; rationi consentaneum est, de illa primùm loqui, quæ cæteris est præstantior atque antiquior. Porrò, hæc à philosopho 2. phys. comment. 12 vocatur natura: Quare alio modo, inquit, natura erit forma, & species eorum, quæ in seipsis motus principium habent, quæ nullatenus separabilis existit, nisi secundùm rationem: atq; natura magis hæc erit, quàm materia. Commentator 7. met. commen. 7. & 8. & 2. phy. com. 4. ait, formam secundùm illum modum, secundùm quem est prior materia, eodem modo, priorem esse composito. Simplicius, & Alexander putauerunt compositum esse magis ens, quàm formam; quamuis ipsa forma sit magis ens, quàm materia. Cæterùm, authore philosopho in met. vnumquodq; est maximè tale, propter quod aliis inest vniuocatio. vnde 10. met. comment. 7. ait: In omni genere esse vnum principium, quod est metrum, & mensura omnium in illo genere existentium. in genere substantiæ, est Deus benedictus, à quo communicatur esse, & viuere omnibus. 1. cœli. comm. 100. Quoniam autem forma substan-

6. Forma est causa terminationis.

7. Forma est causa vnitatis.

8. Forma est subiectum vniuersalitatis.

9. Forma est scopus naturæ.

10. Forma est causa esse omnibus

11. Forma est à qua res est.

Epilogus.

Forma est natura.

Quare forma est magis ens.

perfectio diuina quid.

Formæ perfectio.

substantialis, est primæ quidem formæ imago quædam & participatio, ob suam vtiq; actualitatem: Existente, inquit philosophus primo phys. comment. 81. quodam diuino, & optimo appetibili, & est hæc perfectio diuina, cui omnia appetunt assimilari; hanc ob causam forma non solùm magis ens, quàm materia, verùmetiam quàm ipsum compositum dicitur. Sanè, si forma est prior, id est, perfectior materia: non enim est prior tempore, cùm sint simul: neque prior natura, mutuò siquidem sibi causæ sunt. 2. phys. comment. 30. Materia autem est principium compositi: igitur forma est prior, id est, perfectior composito, & ex consequenti magis ens; quidquid enim est prius priore, est etiam prius posteriore. Amplius, perfectum, vt dicitur 2. phys. comm. 7. In tantum est, in quantum potest operari: sic etiam 4. meteo. comme. 7. & 3. de anima, comment. 4. Intellectus agens præstantior est intellectu possibili, quia illum vincit operationis nobilitate, modoq; operandi: quemadmodum docet Auerr. commen. 19. Itaq;, quoniam nobilitas subiecti, à formæ nobilitate proficiscitur, cuius participatione operatur: omne autem quod est tale per participationem, eò inferius reputatur, quòd per se est aliquid tale: igitur forma est nobilior subiecto. forma igitur, perfectione materiam vincit, proinde est magis ens; quia perfectiorem habet operationem, modumq; operandi; omne enim quod operatur, operatur vt in actu, qualis est forma. Deinde, licet forma à materia dependeat, & vicissim materia à forma; non tamen similiter: materia enim à forma simpliciter dependet, forma verò à materia, velut à caussa, sine qua non. Amplius, licet vna eademsit formæ & compositi operatio; non parum tamen inter vtrumq; interest: siquidem forma per essentiam est operandi principium; compositum verò participatione formæ. Minùs præterea forma à composito, quàm compositum à forma dependet. Ex his ergo, atque similibus patet, formam, & materia, & composito perfectiorem esse, idq; secundùm Aristotelis, atq; Commentatoris doctrinam.

Magis ens quàm compositum.

Quare forma est magis ens.

CAP. II.

Formam non esse composito perfectiorem.

1. *CVI insunt plures perfectiones, cæteris præstat nobilitate naturæ, ac modo operandi. sed huiusmodi est compositum, ad formam; sese enim habet, vt totum ad partes: plures autem toti inesse, quàm parti perfectiones, constat satis; compositum igitur est perfectius, ac magis ens quàm forma. Amplius, totum & perfectum, idem est primo cœli, comment. 3. igitur quod magis est totum, magis est perfectum. sed compositum magis est totum, quàm forma: ergo magis perfectum. Sanè, cui insunt plures imperfectiones; plus cæteris non similibus, imperfectionis habet. sed formæ inest carentia materiæ, & totalitatis: magis ergo*
2. *imperfectum eus dicitur, & est. Profectò, totum intenditur à natura per se, partes ve-*
3. *rò per accidens: igitur quod prius. Adhuc, compositum est per se, forma verò per accidens, vtpotè pars compositi: igitur compositum magis per se ens. Reuera, compositum, quidquid forma habet perfectionis, complectitur, additq; materiæ perfectionem, quæ*
4. *formæ deficit: ergo quod prius. Item, finis est nobilior his, quæ sunt ad finem. sed materia & forma sunt propter compositum; ista enim est intentio agentis. Proinde Commentator 2. de anima, com. 37. ait: animam, & corpus esse propter corpus animatum. Et 12. met. comm. 15. profitetur, compositum maiorem, forma, atq; materia nobilitatem habere. Deniq;, forma à composito perficitur, quippè cùm præter suum esse, compositi esse recipiat: igitur compositum est forma perfectius. Item, 2. de anima com. 3. ait Commentator: Cùm demonstrasset, inquit, nobis substantiarum numerum, incepit declarare nobis, quæ earum est magis digna: & dixit, quòd corpora composita habent hoc nomen substantia,*

magis

De formæ productione.

*magis propriè: vnde in prædicamentis primam substantiam esse propriè, principaliter,
& maximè dicit. sed prima substantia est compositum: igitur est magis substantia.
Respectus præterea totius ad partes, est respectus formæ, authore commentatore 7.* 5.
*met: com: 35. ad materiam: & respectus partium ad totum, est respecti materiæ ad
formam; sic enim partes dicuntur priores toto: & vicissim totum prius respectu par-
tium: ergo substantia composita, perfectione formam, atque materiam præcedit. Re-
uera, ratio & diffinitio primæ substantiæ, perfectiùs toti composito, quàm partibus:
conuenit: igitur est prius ipsa forma, & magis substantia. Item, forma non est magis ens,* 6.
*quàm materia: quod sic ostendi potest. Quod pluribus substat, est magis substantia, &
magis est ens, vt in prædicamentis dicitur. sed materia est huius modi, nempè in poten-
tia ad plura: forma verò est indiuisibilis, & plurium minimè capax: materia ergo est
magis substantia, quàm forma, atque prior; posterius enim essentialiter, sine priori esse
non potest: bene tamen è conuerso? Quare, si forma est prior materia, sine forma, ma-
teria esse non posset; sed magis è conuerso, quod est absurdum. Iterùm, potentiam, actū,* 7.
*præcedere, nonus met: testatur: ergo materia est prior forma. Tenet consequentia: ma-
teria enim est potentia, forma verò, illius actus. Reuera, forma, determinata materiæ
dispositione indiget, quippè cùm actus actiuorum sint in patiente, bene disposito. sed
materia non potest disponi in instanti, sed in tempore: quia nimirum motus non fit in
instanti: materia ergo, formam tempore præcedit. Præterea, genus, ordine naturæ, spe-* 8.
*ciem præcedit; prius enim fœtus viuit vitam plantæ, quàm animalis, & animalis, quàm
rationalis. Sed genus sumitur à materia, species verò à forma: materia ergo, formam
præcedit. Præterea, ad perfectam attinet substantiam, esse hoc aliquid, atque separa-* 9.
*bilem: sed compositum est huiusmodi, non autem forma: igitur, compositum est magis,
& perfectius ens substantiale, quàm ipsa forma. Sanè, substantiæ rationi conuenit sub-
sistere, quod proprium est compositi, & non formæ, præsertim materialis. Compositum* 10.
ergo est magis ens, quàm ipsa forma.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

AD primum dico, formam continere omnem perfectionem compositi, & ma- 1.
*teriæ etiam, si quam fortaßis habeat; est enim totum contentiuum, quia
verò est pars compositionis dependenter; aliquo composito imperfectior re-
putatur, Ad 2. Forma est totum contentiuum, quod per se intenditur, com-* 2.
*positum verò propter formam. Ad confirmationem respondeo: formam non conti-
nere priuationem, nisi actualis tantùm compositionis, quæ illius imperfectio dici non
potest: sicuti irrationalitas dicenda non est naturæ humanæ defectus, siue priuatio,
si eam humana natura non habeat. Ad 3. Quando dicis formam esse per accidens re-* 3.
*spectu subiecti, quia fieri, & generari est per se via ad esse: illud ergo quod per se fit,
est per se, & quod per accidens, est per accidens: forma autem, vt septimo phys:
habetur, est per accidens. Quidam sic respondendum esse arbitrantur, nempè formam,
duplex esse habere, proprium, id est, esse essendi, & esse subsistendi, quod esse compo-
siti, cuius respectu dicitur esse per accidens, sicuti pars respectu totius. Cùm ergo
dicitur, quod fit, est per accidens, sed forma est talis: verum quidem esse dicunt de esse
compositi, ad quod per se generatio terminatur: negant autem de esse formæ. Verùm,
si res acutè intelligatur, vnum est formæ, & compositi esse; omne enim esse in rebus
creatis, authore Boetio in lib: de vno, & vnitate est à forma: esse quidem est existentia
formæ in materia, vt dictum est: à forma namque est esse, & vnum. Esse igitur actu, quod*

Vnum est esse formæ & cõpositi.

in materia

Formæ perfectio.

in materia, atque composito inuenitur, ab ipsa forma proficiscitur: vno ergo, eodemque esse forma existit, & compositum, sicut calor, & lignum calore calens. hoc tantùm interest, quòd calor per se, lignum verò per caloris participationem calet. Quamobrem rectiùs dice[...]tur: Calor est calor, quàm calore calet. Sic etiam, forma est subsistentia, quàm subsiste[...]. Falsa ergo est imaginatio, quæ putat compositum, alio esse distincto à forma subsist[...]e, quamuis non sit eadem entitas, sicuti diuersa est entitas materiæ ab entitate formæ, non tamen diuersum est esse actuale. Ex his ergo patet, quid ad argumentum 3. & eius confirmationem sit dicendum. Perfectio siquidem materiæ, à forma ortum habet, qua[...]oquidem perfectio insequatur actum, qui est forma, & quidditas, non autem actum en[...]tatiuum. Quidquid ergo perfectionis est in materia, à forma profluit, atque descendit in materiam, vel virtualiter, ac nobiliori modo continetur in for-
4. *ma. Ad 4. Dico, formam & materiam esse propter substantiam compositam, tanquam propter finem, non quidem cuius gratia, sed cui; anima enim & corpus sunt propter corpus animatum, non quidem vt perficiatur forma ab ipso, sed potiùs, vt à forma perficiatur, & ipsum compositum. Ad authoritatem commentatoris, dico ipsum loqui secundùm modum loquendi communiorem, famosioremque, qui composito esse tribuit. 7. met: com: 8. antiquorum refert sententiam, negantium formam esse substantiam: soli siquidem materi[æ] hoc substantiæ nomen, laudemque tribuerunt. Ad authoritatem de prædicamentis, respondeo, philosophum non cōparasse substantiam compositam formæ, sed*
5. *substantijs secundis, ideò non est simile. Ad 5. dico, Philosophum de toto integrali ex partibus eiusdem rationis, veluti sunt partes quantitatiuæ, & non de toto essentiali, siue integrali ex partibus diuersarum rationum integralibus resultante, fuisse locutum. Cæterùm, essentia, & quidditas, authore philosopho 7. met: com: 41. in conceptis cum materia distinguūtur. vnde substantia composita, quôad essentiam, plus denotet quàm forma: quia tamen perfectio, quidditatem primò sequitur, quæ propriè ad formā spectat; hanc*
6. *ob causam, forma, tùm materia, tùm etiam composito est perfectior. Ad 6. dico, Substantiæ perfectionem in hoc maximè consistere, quòd scilicet non dependeat, non autem quòd substet alijs, substare namque materiæ conuenit: per se verò existere, atque separabilem esse, & ab alijs non dependere, formæ est proprietas. Ad confirmationem dico, quòd vbi est ordo naturæ, cum quadam causalitate, posterius sine priori esse non posse; bene tamen si sine causalitate extiterit. Quare, licet forma, materia prior sit, quia tamen eius causa non est, ideò sine illa esse potest. quod postmodum clariùs declarabi-*
7. *tur, quando agemus, an materia possit esse sine aliqua forma. Ad 7. Quamuis in vno*

Actus prior potentia.

eodemque quod interdum est in potentia, interdum verò in actu, potentia, actum tempore præcedat; si tamen forma, quatenus est in causa agente consideretur, natura, ac tempore, id est, generatione, materiam præcedit. Reuera, si spectes formam in materia receptam; ea quidem via generationis, posterior, natura verò prior inuenietur. At si, vt est in agente consideretur; tunc planè & tempore, & natura censebitur prior; actus enim naturaliter est prior potentia, & simpliciter loquendo prior tempore; siquidē potentia ad actum, non nisi per ens in actu mouetur: sed forma est actus, materia autem est potentia: igitur ad actum, per ens in actu, id est, per formam deducitur, atque ita formam, materiam præcedere, patet satis. Certè, propter vnumquodque tale, & illud magis. sed materia est in actu per formam: forma ergo est nobilior, perfectior, atque prior.
8. *Ad 8. Duplex est naturæ ordo, generationis alter, alter verò perfectionis: itaque, quamuis ordine generationis genus prius censeatur; posterius tamen est perfectionis ordine, nisi fortassis vt principium consideretur. Denique à materia non sumitur, alioqui de specie prædicare non posset, sed à forma potiùs, quæ alij comparata, materiæ, atque deter-*
9. *minabilis modum habet. Ad 9. patet ex dictis responsio. Sanè, compositum esse habet à forma formaliter: Socrates enim est ens in actu per animam. forma autem dicitur esse*

per

per compositum; subiectiuè vtiq́, atq́ fundamentaliter: sicut in quo subsistit, non à quo effectiuè, ac formaliter dependeat: nec sicut ex quo habeat esse. Forma igitur est prior composito.

Formæ sicut numeri.

CAP. IIII.

Formæ sunt sicut numeri.

Formæ nobilitatem, perfectionemq́, qua cæteris præstat, nempè materiæ, atq́ composito, præcedenti disputatione demonstraui: dein tempus inquirere statui, an forma substantialis sit seipsa præstantior: hoc est, an suscipiat magis, & minus. Platonicorum nonnulli dixêre, formas esse ideas, de quibus in fine primi libri Pymandri, abundè disputaui. Alij verò fassi sunt, formas numeros esse, de quibus phylosophus 8. met: com: 10. disputando asserit, quo nam pacto formæ, numeri dici possunt: Palam, inquit, quoniam si sint quidem numeri substantiæ, per quandam certè similitudinem, & non absolutè numeri nuncupantur; diffinitio enim numerus quidam est, quatenus scilicet diuisibilis est in genus, & differentiam, & ad indiuisibilia reducibilis. sic etiam numerus ad vnitatem. Deinde, quemadmodum à numero, ablato aliquo, aut addito, ex quibus numerus est, non adhuc numerus est, sed alter, quamuis minimum auferatur, aut addatur; sic nec definitio, nec quod quid erat esse, erit adhuc, ablato aliquo, aut addito. Reuera, quemadmodum quando alicui numero additur vnum, vel adimitur, numeri naturam, speciemq́ commutat; ita profectò diffinitioni contingit. Itaq́, ratio diffinitionis formalis, est vltima differentia; atque esse vniuscuiusq́ est vnum, intensionem, seu remissionem minimè suscipiens: Sex semel, inquit Philosophus 5. met: com: 19. est sex. non est bis, tria, neque ter duo. Ex quo patet species rerum, sicuti etiam species numerorum in indiuisibili consistere; siquidem ab vnitate pares non defluunt numerorū species, sed singulæ à singulis propria, ac naturali differentia distinguuntur; ita etiam & species rerum, quæ à primo ente manant; primo cœli com: 100. his quidem clariùs, his verò obscuriùs. Quare, sicut numerorum species, æquales vnitates non continent; sic etiam species rerum, inæqualibus perfectionum gradibus adornantur. Sanè, fieri non potest, vt duæ species æquè essentialiter sint perfectæ. In causa autem est, quia genus in species per contrarias diuiditur differentias 10. met: com: 24. Talis autem contrarietatis oppositio, ad eam, quæ secundùm habitum, priuationemq́ est, oppositionem, reducenda est, com: 15. quam ob causam differentia vnius speciei constitutiua, ad oppositam, sicuti habitus ad priuationem comparatur. Esse ergo æqualis perfectionis huiusmodi differentias, fieri nullo modo potest. Non temerè ergo essentiæ, seu species rerum, numeris comparantur. Amplius, quemadmodum minor numerus, in maiori cōtinetur; sic vtiq́ vna species imperfecta, in maiori, perfectioriq́ virtualiter cōtinetur, sic vegetatiuum in sensitiuo, sicut trigonum in tetragono 2. de anima com: 31. Itaq́ forma substantialis non recipit magis, & minus: Homo enim, inquit commentator 8. met: com: 10. non est maioris humanitatis, quàm homo, & si fuerit, erit secundùm quod est forma in materia: hoc est, ob materiales quasdam, & accidentales dispositiones. anima siquidem, eiusq́ potentiæ per se non recipiunt magis & minus, nisi ob causam instrumenti, quia huiusmodi potentiæ organis vtuntur corporeis, in quibus est complexio, compositio, & vnitas, quarum dispositionum causa, formæ expeditiores, impeditioresq́ redduntur. Intellectus quoq́ authore philosopho 3. de anima com: 10. à virtute dependet cogitatiua, quæ est organica, vt suo intelligendi munere fungi possit: secundùm ergo cogitatiuæ organi perfectionem, nobilitatemq́, nobilitas attenditur intelligentis. Ex his ergo patet, formas substantiales in indiuisibili consistere, magis, ac minus non esse susceptiuas.

Quomodo formæ sint numeri.

Vltima differentia est ratio formalis.

Species rerum in indiuisibili consistunt.

Duæ species rerum non possunt æquè perfectæ esse.

Quare vnus expeditior altero.

Formæ ſicut numeri.

*ſceptiuas. Amplius, forma intendi, & remitti dicitur, quia diuerſimodè à diuerſis par-
ticipatur ſubiectis; quæcunq; enim eſt huiuſmodi, apta eſt diuerſimodè, atque diuiſi-
biliter per motum in ſubiecto recipi, atque ipſum magis, minusq́ actuare, denique a-
ctione age[illegible]is educi de imperfecto ad perfectum, vnitate non ſolùm ſpecifica; verùm*

Intenſio & remiſſio formarum, vnde oriatur.

*etiam nume[illegible]li ipſius formæ perſeuerante. Cæterùm, forma, quæ non acquiritur per mo-
tum, nec eſt [illegible]uiſibilis, aut diuerſimodè participatur à ſubiecto, augeri, aut minui non
poteſt, quemadmodum eſt, vt diximus, forma ſubſtantialis. De cauſa autem intenſionis,*

Quòd dentur gradus in forma.

*atq; remiſſionis [illegible]nnulli ſic loquuntur: Intenſio, inquiunt, fit per gradus additionem ad
gradum in eſſe fo[illegible]æ; non enim, aiunt, calori addi calorem, cùm in eſſentia caloris gra-
dus non dentur; ſe[illegible] addi eſſe perfectius calidum, eſſe minùs perfectè calido. hæc pro-
fectò eſſe diuerſa, ſubiecto magis, minusq́ receptiuo à calore formaliter dantur. Inten-
ſio, inquiunt, & remiſſio, aut fit ſecundùm gradus in eſſentia formæ, aut in eſſe formæ:
non quidem in eſſentia, quia forma ſimplici, & inuariabili eſſentia conſiſtit, quippè, quæ
numero comparatur, ſitq́ determinatæ naturæ: indiuiſibilis ergo ſecundùm eſſentiam;
id enim, à quo res habet certitudinem, authore philoſopho 10: met: debet eſſe minimum,
& indiuiſibile, veluti eſt menſura reſpectu menſurati. Si præterea forma intenſa, eſt
maior, & perfectior ſecundùm gradus in eſſentia, quàm qualitas remiſſa: forma ergo
remiſſa, virtu[illegible] continetur in intenſa, veluti ſenſitiuum in intellectiuo, aut præexiſten-
ti additur alius gradui. ſed primus modus ſtare non poteſt; gradus namq; eſſentiales,
quorum vnus in alio continetur, ſpecie diſtinguuntur: ſicuti ſenſitiuum, & intellectiuũ.*

Quòd non dentur gradus.

*at forma intenſa, & remiſſa eiuſdem ſunt ſpeciei: igitur graduum diuerſitas in eas ca-
dere non poteſt. His autem, atque ſimilibus ſic obuiare poſſumus: in omni tranſmutatio-
ne, terminus vel eſt à quo, vel ad quem. non à quo, hoc eſt, à forma, alioqui ſubiectum*
1. *non fieret magis per illam, ſed minùs. Ad illam ergo, atq; in termino intenſionis, illam
magis habet: perfectior ergo in ſubiecto facta eſt; ſiquidem effectus nobilitas forma-
lis, ex cauſæ formalis nobilitate proficiſcitur. Quare, ſi gradus intenſionis dandi ſunt,*
2. *illi vtiq; eſſentiæ formæ attribuentur. Amplius, quemadmodum in ſimilitudine inueni-
tur latitudo, quia nimirum in fundamento, hoc eſt, in qualitate inuenitur; ita planè res
ſe habet in intimæ rei proprietate, quæ latitudinem in re conſiſtentem, conſequitur; eſſe
enim eſt formæ intima proprietas, vtpotè immediatus eius formalis effectus. Quare, ſi
eſſe vni magis, quàm alteri ineſt; ex maiori vtiq; formæ participatione, emanare dice-*
3. *re audemus. Sanè, eſſe à forma naturaliter fluit: igitur qualis eſt forma, tale vtiq; eſt
eſſe eius, cui ineſt. ſed forma eſt indiuiſibilis, nullam habens latitudinem: vnum ergo
eſſe largitur, magis, ac minùs nequaquam receptiuum: formæ ergo ſubſtantiales perfe-
ctæ, tum in ſe, tum etiam in ſuis indiuiduis non ſuſcipiunt magis, & minus, alioqui in eis*

Commen: Auicenna.

*poſſet eſſe motus; quippè, cùm ſecundùm Commentatorem 3. phy: com: 4. motus eſt
generatio partis poſt partem, donec perficiatur, ſitq́ in actu. Auicenna quoque in 3. ſuæ
ſufficientiæ. cap. 1. ait, in ſubſtantia non eſſe motum, quia non eſt magis, neque minùs.
Itaq́, in formis ſubſtantialibus ſpecialiſſimis, æqua eſt indiuiduorum, vel ab indiuiduis,*

Porphyrius.

*participatio; omnes enim homines, participatione ſpeciei ſunt vnus homo, vt ait Por-
phyrius. Et 3. met: com: 11. In indiuiduis, inquit, non eſt hoc prius, & illud poſterius.
Itaq́, formæ ſubſtantiales perfectæ, non ſuſcipiunt magis, & minus; ſed formæ per ſe
contrariæ, nempè qualitates, aut relationes in formis contrarijs fundatæ, vel formæ, quas
per ſe contraria conſequuntur: vtpotè formæ elementariæ, aut habitus, vt virtutes, lu-
men, & quæ ſint generis eiuſdem. Ex his autem patet ſolutio ad rationes; illa enim diffi-
nitio conuenit formæ ſecundùm ſe, & in ſuo eſſe ſpecifico, non autem vt diuerſimodè ſub-
iectum actuanti. Similiter reſpondendum eſt ad alias duas rationes. Ad aliam, nega-*

An fiat per additionem graduum.

*tur aſſumptum, quippè cùm veritatem non habeant, niſi ex parte formæ ſecundùm ſe
ſumantur. at ſi ex parte formæ, quatenus materiam, quam actuat, reſpicit, falſum eſt.*

Quoniam

Formæ sicut numeri.

Quoniam autem forma non intenditur, nisi vt respicit subiectum; ideo magis, & minus non differunt specie. Ceterùm, formam specificam non suscipere magis & minus, pro explorato habent cùm philosophi propemodum omnes, tùm etiam theologi: formam autem indiuidualem, aliquam habere latitudinem constat satis: videmus eni[m] in niue, & in pariete, secundùm aliam, atque aliam rationem, albedinem esse. Modi[?] autem istius latitudinis non idem est apud omnes: quidam enim asserunt, per gradu[u]m additionem fieri, gradusq; inter se realiter, ac signatè esse distinctos, atque ex illis vnam per se formam constitui: nonnulli verò, intensionem fieri dicunt, per graduum [s]uccessionem; hoc tamen modo, vt secundo adueniente, prior corrumpatur: alij, for[m]am non intendi asserunt, per partis formæ, vel gradus ad præexistentem formam additionem, idq; ad mentem philosophi, eiusq; commentatoris 4 phys: com: 84. constare aiunt: Calidum, inquiunt, fit magis calidum absq; eo, quod aliquod in eo calidum efficiatur, quod antè calidum non extiterit: Materia, inquit commentator, ex hac caliditate demonstrata, veniet ad maiorem caliditatem, nullis partibus calidis in actu aduenientibus; sed ex intensione caliditatis, ad maiorem trãsfertur caliditatem Similiter materia de minori quantitate, ad maiorem transfertur, nulla quantitate in actu adueniente. Intenditur ergo forma, nulla re noua adueniente subiecto, à præcedenti forma realiter distincta neque forma intenditur, quia magis radicatur; alioqui perfectior esset in essentia: maior siquidem radicatio, signum est maioris virtutis in essentia existentis. Intenditur ergo, vt isti dicunt, quia scilicet de imperfecto, ad perfectum educitur: calor enim intenditur, quia, qui priùs erat imperfectus actus, actione calidi, fit perfectior, quia magis in actu, magisq; subiectum calidum reddit: agens namq; intendit, de potentia ad suæ similitudinis actum, quôad potest, patiens reducere. vnde postquam calidum in potentia, ad imperfectum deduxit calorem; illius augendi satagit, non quidem calori, calorem addendo, sed de imperfecto, ad perfectum semper inducendo, de potentia ad actum. Etenim, quemadmodum per actionem calidi, de non calido, efficitur calidum; ita de imperfecto, perfectius calidum, atque ita vsque ad summum calidum, in quo profectò ordine, præcedens calor se habet ad sequentem, veluti potentia ad actum; quodlibet enim imperfectum, respectu perfectioris, vice potentiæ fungitur. Itaq;, formam intendi, est illam de potentia ad actum magis, magisq; adduci, eamq; magis in subiecto radicari, ac à subiecto participari, cui de imperfecto, ad perfectum progrediendo, maius esse largitur: non per nouos gradus realiter distinctos, sed per nouos modos habendi ipsam formam: nam per gradus realiter distinctos, forma intendi non potest. Si enim calor in aqua, per additionem gradus caloris fieret, realiter distinctos; duo igitur calores graduales inuenirentur in aqua, ex quibus planè formæ intensio fieri non posset, quia specie essent distincti: per suum autem simile fit intensio: quæ autem specie distinguuntur, similia dicenda non sunt. Quòd si dixeris, non specie, sed numero distingui; tunc aliud sequetur absurdum, nempè duo accidentia eiusdem speciei, per motum acquiri posse, ac necessariò subiecto distingui: idem namq; subiectum, atque eadem subiecti pars secundùm calorem intendi potest. Eidem ergo inesse duos quidem calores numero distinctos, est impossibile. Siquidem duo accidentia absoluta, de potentia materiæ per motum educta, solo numero differentia in eodem subiecto esse non possunt, quia nimirum termini motus se inuicem non compatiuntur: quod profectò, necessariò contingeret, si intensio per gradus realiter distinctos fier[et]. hæc quidem illi. Quomodo ergo forma sit, sicut numerus, & quæ suscipiat magis, & minus, modusq; suscipiendi, secundùm quorundam sententiam qualis sit, dixi.

Quod sine additione graduum.

Quomodo intenditur forma.

Contra distinctionem graduum.

Duo accidentia absoluta non sunt simul.

CAP. V.

Formam substantialem habere gradus intrinsecos.

Voniam huiusmodi quæstio non parua est obscuritatis; ideò acuta sapientum ingenia ad suæ allexit speculationis indaginem, inquisitionemq́ grauem, minimeq́ contemnendam. Inter ergo alios, huius rei speculatores, quidam præclaro, & acuto ingenio de hoc quidem negotio, talia sensêre, ac docuêre, nempè formam substantialem, gradus habere intrinsecos essentiales, quorū causa, suscipit magis, & minus, intrinsecamq́ diuisionem; arbitrantur enim generationem esse motum, & successiuam, quatenus est generatio, nec ex eo, quòd ipsa sit instantanea, motus autem successiuè fiat, à motu distingui; sed ex termino, potiùs, quàm ex subiecto; siquidem generatio propriè est ad substantiam, motus verò ad accidens. Subiectum præterea generationis, est ens in potentia, motus verò ens in actu. Dixerunt ergo, quòd licet specifica forma, intensionem, remissionemq́ non recipiat; indiuidua tamen forma intenditur, & remittitur, continetq́ intrinsecos gradus plures indiuiduales, quibus diuersimodè, ac successiuè potest informare materiā. Hanc

Formam substantialē habere gradus intrinsecos.

Rationes opinionis.

1. *autem ipsorum sententiam plurimis rationibus muniére: Calidum, inquiunt, intenditur in igne: igitur & forma ignis. Antecedens patet in igne, qui ex densa, vel rara conficitur materia. Consequentia autem manifesta est; effectus enim naturalis, causam sequitur naturalem: omnis quippe causa naturalis agit quantùm potest. sed calor ignis, qui est effectus naturalis formæ ignis, recipit magis, & minus; maior certè est ignis in quercu,*
2. *quàm in palea: forma ergo ignis recipit magis & minus. Amplius, in alteratione, quæ aquæ præcedit corruptionem, calor in ignem introducitur: erat ergo forma ignis remissa. Antecedens satis patet. cōsequentia sic probatur: nullū proprium accidens, absq; sui proprij forma subiecti consistit, ipsam siquidē consequitur. sed calor est proprium accidens ignis: ergo. Caterùm, impossibile est duas formas specificas repugnantes, secundùm esse intensum, in eodem simul consistere. sed forma ignis, & forma aquæ, vt ex illarum contrarijs dispositionibus patet, sunt inuicem contrariæ: in alteratione ergo præcedente cùm introducatur forma ignis, aquæ forma in materia existente; vel vtramq; esse remissam, vel saltem, formam ignis remissam esse, necesse erit omninò. Igitur suscipit magis & mi-*
3. *nus. Præterea, omne quod mutatur, partim quidem est in termino à quo, partim verò in termino ad quem: sicut sextus recitat physicorum liber. Quare, aut illud intelligendum est, pro formæ, secundùm quam motus fit, diuisibilitate; aut certè pro subiecti, quod mouetur. non quidem pro diuisibilitate subiecti, contingit enim aliquod totum simul alterari: pro formæ ergo est intelligendum diuisibilitate, atque ita forma substan-*

8\. Phy:

4. *tialis erit diuisibilis. Adhuc, omnis perfectio, quæ in pluribus numerari potest, maiorem vtiq; in pluribus, quàm in vno, perfectionem ostendit. sed forma ignis, in pluribus indiuiduis, vt patet, numerari potest. Si ergo duo simul ignes iungantur, fiatq́ vnus è duobus, quoniam duo perfecta simul iuncta, aliquid perfectius efficiunt, quàm vnum tantùm, cæteris paribus: ille ergo ignis forma intensiore, reliquis duobus, erit potentior,*
5. *atque ita habetur propositum. Item, omnis forma, quæ non respicit materiam indiuisibiliter, habet partem extra partem, quia scilicet extenditur ad extensionem materiæ. sed quædam forma substantialis, vtpotè anima bruti, est huiusmodi; diuiditur enim, ad diuisionem corporis. Patet hoc in animalibus anulosis, quæ diuisa in partes, & mouentur, & sentiunt. Illorum ergo anima est per partes diuisibilis: ex quo patet formæ substantialis generationem successiuè fieri: cùm enim habeat gradus, & sit extensa; in instanti induci non potest. Præterea, in omni motu requiritur tempus: ergo in omni mutatione, & ex consequenti omnis mutatio erit successiua. Porrò, formam habere gradus suos essentiales, sic statuere conantur: Duplex inquiunt, est quidditas, quædam scilicet specifica, indiuidua altera: proinde in hac albedine indiuidua, tria veniunt conside-*

Formam habere gradus.

Formæ gradus.

randa, inprimis natura specifica, deinde gradus indiuidualis essentialis; alicuius enim formæ partes, aut graduales sunt, aut quantitatiuæ: graduales quidem, quibus in eadem subiecti parte, maior, vel minor forma dicitur: ex quantitatiuis verò, secundùm diuersas partes subiecti, nempè ad subiecti extensionem: gradualis autem forma est, quæ gradibus conficitur. postremò, differentia indiuidualis, quam vocant hecceitatem, qua indiuidui albedo, est hæc albedo: gradus præterea aliquam denotant quantitatem, aut molis, aut perfectionis, quæ rei insequitur esse. Ex his autem apparet modò, quibusdam formis gradus inesse; omnis enim forma, quæ à diuersis subiectis, diuersimodè participatur, pluralitatem graduū contineat, necesse est. sed ita se habet albedo in diuersis indiuiduis: ergo. Reuera, cùm gradus illi non sint partes integrales, vel subiectiuæ; erunt Gradualis forma.

1. *igitur partes essentiales, atque ita forma illa essentialiter est susceptiua augmenti, & decrementi.*

2. *Amplius, quidquid sese secundùm magis, & minus alijs communicat; in se proculdubio, varios habet gradus distinctos, alioqui eodem modo ab illis participaretur: atque nulla inter illa esset gradus, naturæq; distinctio. sed aliqua forma diuersimodè diuersis se communicat: habet ergo sua in essentia, gradus diuersos atq; distinctos.* 3. *Adhuc, alicui formæ ratio contrarietatis conuenit; aliqua enim forma habet contrarium: igitur habet gradus suos, quorum virtute, ac diuersitate, contra gradus contrariæ formæ pugnat. sed contrarietatis ratio, ad essentiam spectat: eadem ergo ratione, gradus ad essentiam spectabunt. Sanè, forma gradualis per suam essentiam, alteri formæ aduersatur graduali. sed aduersatur per partes graduales: igitur partes graduales sunt in essentia, quæ se habet vt totum, gradus verò, vt ipsius partes. Cæterùm, gradus vocant portiones eiusdem formæ specificæ, proinde graduum diuersitas, speciem diuersam non efficit; forma enim specifica est indiuisibilis, idq; quantùm ad gradum specificum; quòad verò ad gradum perfectionalem, diuisibilis: horum igitur pluralitas graduum, infra conceptum positiuum specificum positiuè non continetur, sed potiùs infra positiuum indiuiduorum conceptum. Huiusmodi ergo gradus in indiuiduo ex forma specifica, & proprietate indiuiduali composito, continentur. Itaq; aiunt, gradus non esse partes formæ essentiales, sed perfectionales, quia nimirum non formæ, vt forma, sed potiùs, vt quædam perfectio. Quòd si ita res se habeat; tunc planè gradus caliditatis, non esset caliditas formaliter; ad essentiam enim caliditatis non spectarent. Calefactio præterea, ad caliditatem formaliter minimè terminaretur, sed ad gradum, qui non esset caliditas formaliter. quæ omnia pro absurdis habentur. Dicendum ergo est, gradus esse partes essentiales, vnius rationis, à quibus essentia constituitur secundùm vnam rationem, ideò partes sunt eiusdem rationis, quælibet namq; illarum est forma: nam omnis gradus caliditatis, est caliditas. Gradus ergo sunt partes essentiales eiusdem rationis, siue similares, perfectionales, actuales, quæ ita se habent ad formam intensibilem; sicuti partes quantitatiuæ, ad ipsum quantum. His visis, soluuntur argumenta.*

Qui sint gradus specifici.

Verior opinio.

CAP. VI.

Soluuntur Argumenta.

1. *D primum. Negant consequentiam, & ad probationem respondent: caloris intensionem, ex materiæ solidæ proprietate defluere, quæ igni fomentum præstat, atque vigorem. Ex quo patet, quòd dissimilitudo caloris in diuersis indiuiduis, intensiorem, aut remissiorem formæ essentiam non indicet.*

2. *Ad 2. Negatur prima consequentia, & ad probationem respondetur: non pro quolibet gradu, sed pro tanto, sub quo stare potest forma ignis, esse proprij ignis accidens. Itaq; calor in alteratione productus, pro ignis generatione, & corruptione aquæ,*

 est subie-

Formæ gradus.

est subiectiuè in aqua, mediante forma aquæ, quæ profectò ipsi calori, nisi pro tali gra-
du, sub quo aquæ forma saluari non potest, minimè repugnat; pro illo verò tunc in ma-
teria, aquæ tantùmmodo forma, non autem ignis habitat. Non ergo valet consequentia a
3. *forma aquæ pro tanto gradu, ergo pro omni, repugnat calori. Ad 3. philosophi autho-*
ritas, mutati[...] conuenit locali, atque alterationi, quæ inter contraria mediata habetur,
veluti quod m[...]tatur de albo in nigrum, prius attingit fuscum. Mutationibus verò, quæ
huiusmodi me[...]um non habent, respectu principalis termini, nequaquam congruit, sed
potiùs respectu [...]icuius adiuncti. hoc est, ratione dispositionum, quæ sunt pro alicuius
formæ introductio[...]e: Toto namq; tempore, aiunt, manere materiã sub forma aquæ, vsq;
ad vltimum instans. Ad argumentum ergo dicitur: illam authoritatem formæ substan-
4. *tiali per se non congruere, sed ratione dispositionum tantùm. Ad 4. dicitur non ostendi,*
formam substantialem intendi, & remitti; sed vnam esse altera perfectiorem, quam-
5. *uis vnius sint speciei. Ad 5. & ad alia dico, aliquam formam habere gradus secundùm*
essentiam, ac posse referri ad illa, de quibus essentialiter prædicatur, & ita nullum gra-
dum admittere: etenim merè quidditatiuè, ac indiuisibiliter illis comparatur. atsi ad
Quòd generatio non sit mutatio successiua.
illa referatur, quibus inest; sic forma intensibilis, gradus habere dicitur. Ad aliam di-
co, duplicem esse contrarietatem, metaphysicam, quæ ad formarum essentias pertinet,
graduumq; diuersitate opus non habet: aliam verò physicam, quæ subiectum respicit,
gradusq; varios requirit. ex his patet solutio. Quoniam autem nonnulla dicta sunt, quæ
adhuc clariori indigent lumine; hanc ob causam huiusmodi quæstionem inserere curaui,
nempè, si generatio, & corruptio sit mutatio successiua. Porrò, nonnulli contrariam te-
1. *nuêre partem, idq; non sine efficacia argumentorum: Si generatio, inquiunt, esset suc-*
cessiua: aut hoc contingeret ex parte materiæ quæ subijcitur, quæ cùm sit indiuisibilis,
ex illa ergo nihil tale accidere potest: aut ex parte formæ. sed forma est sicut nume-
rus: ergo indiuisibilis. Successio præterea in motu, authore commentatore 4. phy: cap:
de vacuo: vel ex resistentia mobilis ad motorem, vel medij ad mobile proficiscitur. sed
in generatione non datur primum; mobile enim est ipsa materia. quæ vnde resistat, ex
se non habet; forma namq;, materiæ summè & vltimatè disposita vnitur: non ergo ex
resistentia mobilis ad motorem: neque etiam ex resistentia medij, quippè cùm nullum
in formæ generatione medium inueniatur; forma siquidem immediatè vnitur materiæ,
& agens passo immediatè connectitur. Item, generationis termini, vt dicitur 11. met:
sunt contradictorij, vtpotè esse, & non esse. sed inter contradictoria non datur medium:
2. *in generatione ergo nõ erit successio. Amplius, si ita res se haberet; tunc forma substan-*
tialis susciperet magis, & minus. Reuera, si talis formæ generatio esset successiua, habe-
ret vtiq; gradus, ac diuersimodè participari posset. at, substantia non suscipit magis
3. *& minus, vt dicitur in prædicamentis: ergo. Adhuc, tunc substantia haberet contrari-*
um; vbi enim est motus propriè dictus, ibi est contrarietas 5. phy: com: 10. sed in sub-
Solutio.
stantia non est contrarietas: igitur non est motus: & ex consequenti non est introdu-
ctio formæ successiua, deniq; intensio, atque remissio. Verùm huiusmodi rationes sic sol-
1. *ui possunt: & prima quidem hoc modo, successio ex vtriusq; ratione posset contingere,*
materia autem licet ex se sit indiuisibilis, ratione tamen quantitatis, diuisionem suscipit.
Materia, quomodo est diuisibilis.
Similiter etiam forma est indiuisibilis secundùm esse specificum, quatenus ab omni gra-
du abstrahit: gradus nihilominùs habet indiuiduales essentiales. Ad aliam probatio-
nem dico, successionem ex parte vtriusq; contingere posse: materiam quoque habere
vim resistendi, quatenus est sub forma, ac contraria formæ inducendæ dispositione. Cùm
autem dicitur, formam immediatè materiæ vniri, verum quidem est, post primæ cor-
ruptionem; prius enim ex natura rei, necesse est, priorem corrumpi, quàm secunda in-
troducatur: vnde illud prius medium est inter formam, & formam, agens & passum.
Ad aliam probationem dico, generationis terminos esse priuationem, & habitum.

 Formæ gradus.

Ad 2. dico, illam authoritatem intelligi debere de esse specifico, non autem de esse indi-
uiduali. Ad 3. dico, substantiæ aliquo modo aliquid esse contrarium. Cæterùm, philoso- 2.
phus 5. phys. comm. 10. ait: In substantia nullum esse motum, cùm nihil sit substantiæ 3.
vlli contrarium. in 2. de gen. comm. 48. dixit aërem & ignem terræ esse contraria. &c.
Alexander, & Themistius, teste Auerroe, arbitrati sunt, simplici substantiæ elemen- Si substantia habeat contrarium.
tariæ, non quidem secundùm subiectum, sed secundùm formam, substantiam esse con-
trariam; putarunt enim elementorum qualitates, esse illorum substantiales formas. vn-
de in prædicamentis, & in 5. phys. de substantiis perfectis, quibus nihil est contrarium,
in lib. de substantiis elementaris locutus est. Alexander arbitratus est nihil esse contra-
rium substantiæ secundùm subiectum, quia scilicet in materia conueniunt, nihil autem
referre secundùm formam, contrarium habere. Arguit Auerroes: Tunc, inquit, sermo Auer. rationes
Aristot. non esset vniuersalis; sed solis congrueret substantiis compositis, atque ita in 1.
substantia simplici elementari esset motus, quia illi aliquid secundùm formam aduersa- 2.
tur. Item, inter elementa non esset vera contrarietas per se, quippè, quia secundùm quali-
tates tantùm. At contrarietas est oppositio inter aliqua per se, & non per accidens. De-
nique non arbitratur qualitates elementorum esse illorum substantias. Sed de hac quæsti-
one disputaui in primo Pymandri, vbi de elementis locutus sum. Quòad verò ad Arist. Quòd generatio sit mutatio successiua.
sententiam dico, in substantia non esse motum, quia non est distantia. Quòd si non fit
motus; nec etiam contrarietas propriè dicta. Et hæc quidem ad argumenta. Cæterùm,
quemadmodum adduximus sententiam aliquorum, qui partem contrariam tutati sunt;
ita & affirmatiuam partem adducamus, non sine grauium virorum authoritate, atque
ratione: inprimis hoc modo arguendo. Si generatio formæ substantialis introducendæ,
non esset successiua; tunc planè accidens naturaliter sine subiecto inueniretur; alteratio
enim formam præcedens, aliquo certè indiget fundamento, nempè forma substantiali: 1.
nam in aquæ materia, non per medium formæ aquæ, quæ sibi contraria est, sed ignis
consistit: non quidem generandæ, quæ nondum est: accidens præterea, forma substanti-
ali, qua fundatur in subiecto, posterius est. Quare, si calor præcedit formam ignis; erit 2.
accidens naturaliter sine subiecto. Item, in generatione formæ, priùs in parte propinqua,
quàm remota, dispositiones corrumpi, necesse est; forma enim sine dispositionibus, eam
conseruantibus, stare non potest, nec materia sine forma. Priùs ergo in parte propin-
qua, quàm remota, sequens forma est inducenda. Quare, sicut successiuè præcedens cor-
rumpitur; ita etiam successiuè sequens introducitur. Antecedens autē patet satis, quip-
pè cùm omne agens, priùs in partem propinquam agat, quàm in remotam. Amplius, 3.
materia, in qua præcedens forma conseruatur, si æqualis sit dispositionis, agens corrum-
pens, proximiorem priùs, quàm remotiorem partem corrumpit. si verò non æqualem per
totum dispositionem habeat; minus ergo ad vnum punctum, quàm ad alium erit dispo-
sita, atque ita agens priùs ad vnum, quàm ad alterum punctum, formam corrumpere
incipiet: & ex consequenti, priùs vnum, quàm alterum punctum forma introducenda,
attinget: successiua ergo erit eius introductio. Præterea, si forma substantialis non in- 4.
ducitur successiuè; igitur dabitur minima in materia, in quam forma æquè primò indu-
citur, alioqui minorem partem occupabit, & ita successiua erit ipsius introductio. Sed
consequens est falsum: materiæ namque partes sine forma consisterent, quod est impossi-
bile. Tenet consequentia: daretur enim minimus ignis, cuius forma, minorem materiam
informare posset, quàm aliorum forma elementorum, atque ita forma ignis, tales partes se
orsum informare non posset, aliter daretur minimus minimo: absque forma ergo illæ par-
tes remanebunt. Forma ergo substantialis introductio, est mutatio successiua. Amplius, 5.
si motus non esset vnus, & continuus; tunc planè nullo toto motu, pars aliqua esset pri-
or, quod Aristoteli aduersatur in 6. phys. disputanti, toto motu medietatem esse prio-
rem. Tenet consequentia: quod enim fit in instanti, non habet prioritatis rationem. Deni-

que, si motus esset in instanti; in eodem esset nunc, motus, & quies. vt dicitur 6. physic. Sanè, ante omnem motum est motus, vt dicitur 6. phys. igitur omnis motus est vnus, & continuus. Generatio præterea, & motus, non penes successiuum, sed penes terminos distinguuntur. sic enim 5. phys. loquitur philosophus, vbi distinguens generationem à motu, mutationem à non albo, in album sub generatione constituit; quæ tamen mutatio, est alteratio, & absq; dubio successiua. vnde omnis motus est generatio, quatenus illius termini sunt habitus, & priuatio, vt ex non albo fit album, & è conuerso. Et omnis generatio est motus, quatenus ambo termini sunt affirmatiui: vt ex nigro fit album, & ex aqua fit ignis. Causa autem, quare in substantia specialiter negatur motus, est propter subiectum generationis substantialis; nempè materiam, quæ minùs quàm in aliis mutationibus ens esse dignoscitur: vnde frequenter à philosopho materia vocatur non ens. 11. met. 2. de gen. Propterea magis in substantia, quàm in aliis generibus mutatio fieri dicitur à non subiecto in subiectum. Denique, motus, qui inter duos terminos positiuos coalescit, minùs illi aptari potest. Itaq; distinguendo motum à generatione penes terminos, in substantia est motus, & generatio illius est mutatio successiua. Hæc sint dicta pro altera parte defendenda.

Quare in substantia non fit motus.

CAP. VII.

Soluuntur argumenta:

Communis opinionis rationes.

Hactenus nonnulla adducta sunt, ingeniosè quidem dicta, & peracutè satis, quæ sanè in generatione simplicium, atque mixtorum inanimatorum defendi possunt. Verùm, quia propositi nostri est communiores quasq; adducere sententias, & etiam imitari; propterea communiorem de hac rè sententiam in medium adduxi, eiusq; rationes palàm proposui, vt vnusquisque accipiat, quod sibi libuerit. Sit ergo hæc prima communioris sententiæ ratio.
1. Quemadmodum in omni generatione est dare primum generatum; ita planè & in omni alteratione primum alteratum: quod quidem secundùm se totum incipit alterari (teste Auerr. 8. phys. comm. 23. & 3. phys. comm. 60.) Constat ergo, quòd sicut in substantia datur minimum generatum; ita in qualitate minimum alteratum. Datur ergo minimus ignis, qui secundùm se totum incipit alterari ab aqua. Nulla ergo forma substantialis, per viam generationis producenda, quô ad omnes partes quantitatiuas subiecti, successiuè producitur, alioqui non daretur primum generatum: cuiuslibet ergo formæ substan-
2. tialis producendæ datur primũ instans in quo est. Amplius, in qualibet specie rei naturalis, datur minimum, potens in illa seorsum existere. 1. phys. comment. 38. Carnis, inquit, determinata est quantitas in magnitudine, & paruitate. Et 2. de anima comm. 41. Omnium natura constantium, terminus & ratio est magnitudinis & augmenti. Arguit autem sic 1. phys. comment. 36. contra Anaxagoram: Si contingit partem, quæ seorsum potest existere, quantumcunque esse in magnitudine, & paruitate; contingit & totum quantumcunq; esse. Ratio ergo philosophi non concluderet, si in qualibet specie non daretur minimum naturale, vtpotè minimus ignis in minima terra, & huiusmodi. Igitur forma non inducitur successiuè. his autem, & similibus hanc communem sententiam statuere possumus, sicut paulò antè probauimus. Ad rationes contrarias, & primùm quidem ad primam, sic respondemus: accidens non esse sine subiecto, sed manere in forma aquæ

Soluuntur rationes contrariæ.

1. remissa; formæ enim remissæ se inuicem compatiuntur. Ad 2. Non priùs corrumpun-
2. tur dispositiones in parte propinqua, quàm remota, signato minimo in quod agit. Neque
3. agens naturale, velociùs agit in partem propinquam, quàm remotam; agit enim in minimam materiam: non ergo priùs in vnam, quàm in aliam partem: neq; ex consequenti velociùs. Præterea, forma produci non potest per minus, quàm per minimum extensiuè,

vel

Formæ gradus.

vel intensiuè : nec agens potest agere vna actione in maius, quàm in minimum. Quare agens naturale æquè effectum, in propinquam, ac in remotam partem producit; infra eum minimam sphærā suæ actionis, æquè bene applicatur cuilibet parti in tota sua sphæra. Dicis, agens naturale meliùs propinquæ, quàm remotæ parti applicari ergo meliùs agit in propinquā partem, quàm in remotam. Respondeo, agens naturale n meliùs applicari parti propinquæ, quàm remotæ minimi; imò æqualiter ad illas pot us applicatur, virtutis quidem, non corporis contactu. Dicis, naturalis agentis actio, extremo propinquo minimi, ad extremum ipsius remotum transiens, ad medium ius venit : ergo primùm in illud agit. Dico, verum esse in transitu successiuo, non em in transitu subito, vbi simul tempore hæc omnia contingunt. Dicis, si agens na rale in totum minimum æquè primò ageret; in eodem ergo instanti actio illius esset in principio, medio, & fine, quod est absurdū. Nego consequentiam; non enim est eadem actio : nam actio agentis primò causat aliam actionem in medio; & illa aliam in extremò, & hæc in instanti.

Obiectio.
Solutio.
Obiectio.
Solutio.
Obiectio.
Solutio.

Ad 3. Dico materiam esse æqualiter dispositam, nec agens agere magis in propinquam, 3.
quàm in remotam partem, quia æquè ad illas partes suas est applicatum. Ad 4. Non 4.
est necesse, vt partes sine forma maneant, quia resoluuntur in cōtinens : huiusmodi namque materia, cum materia coniungetur continentis, à cuius forma informatur. Ad 5. 5.
Quamuis formæ substantialis introductiò fiat in instanti; non ob id tamē sequitur, nullo toto motu partem aliquam non esse priorem, cùm circa dispositiones formæ introducendæ prioritatis ratio inueniri possit. Itaq; communis, magisq; philosophi rationi affinis, atque cognata est sententia, quæ asserit formæ substantialis introductionem fieri in instanti, non autem esse mutationem successiuam, nisi respectu dispositionum præcedentium.

Communis via tenenda.

Cæterùm, quod dicitur à philosopho 5. phy. com. 3. quòd in omni motu sit tempus : ergo successio. sed generatio est motus communiter dictus : ergo in generatione est tempus, & ex consequenti successio. Igitur forma substantialis, successiuè acquiritur. A Commentatore 5. phy. comm. 3. exponitur : Omnem, inquit, motum esse in tempore, declarabitur perfectè in lib. 6. vbi philosophus dicit, omnem motum esse in tempore, tàm motum propriè dictum, quàm mutationem in substantia : non quidem ratione instantaneæ introductionis formæ substantialis, sed præuiæ alterationis : ideò dicet, quòd omne quod generatur, priùs generabatur. Sed dicet aliquis : siue forma in instanti, siue successiuè introducatur; vellem scire, si in aduentu formæ omnes dispositiones corrumpantur, an remaneant etiam post formæ aduentum. si remanent : ergo dant esse ipsi materiæ; omnis enim forma dat esse ei in quo recipitur. sed non dant esse simpliciter; hoc enim formæ substantiali congruit, cuius est dare esse simpliciter; est enim ens simpliciter, accidens verò secundùm quid. 7. met. accidens præterea præsupponit esse, vnde ista est vera : homo est albus, quia homo est. Igitur ens secundùm quid, id est, accidens, quod largitur esse secundùm quid, esse simpliciter præsupponit. Quare materia, mox formam substantialem receptura, ab omnibus expolianda est accidentibus, vt fiat actu simpliciter per formæ substantialis aduentum. In aduentu ergo formæ, aliquas præsupponi dispositiones, quæ non corrumpantur, fieri non posse, aiunt Peripathetici. Sanè, si naturalis materiæ appetitus est ad formas habendas : conuenit ergo illi, vt priùs formam suscipiat, à qua esse accipit, quàm dispositiones, è quibus esse secundùm quid illi communicatur.

Arist.
Omnis motus est in tempore
Si in aduentu formæ, accidentia corrumpantur.
Dispositiones corrūpuntur.

Vt autem res clariùs pateat, sit nobis exemplo, ignis in ligno generatus, in cuius generatione, materia sub forma ligni consistens per agens calidum, cum caliditatis siccitatisque introductione, ad formam ignis recipiendam disponitur. Cùm autem caliditas, atque siccitas ita creuerint, vt cum eis forma ligni cohabitare nequeat; illicò à materia extruditur, simulque caliditas, atq; siccitas, quæ pro forma ligni excludenda, fuerant introductæ, propulsantur; atque eo in instanti, quo ligni forma abijcitur cum dispositionibus omnibus, in materia nuda, forma ignis introducitur; sicq; materia accipit à forma no-

Dispositionū necessitas.

neranda. *ma nouiter introducta, esse simpliciter. Porrò, si illæ dispositiones non adessent, quàmdiu res corrumpenda alteratur, & materia ad formæ iam præsentis expulsionem, absentis verò receptionem disponitur. Demq; si formam introducendam consimiles non comitarentur quales ante instans formæ introducendæ fuerant causatæ; proculdubio materia indispo[s]ita remaneret. verùm quia cum forma corrumpenda, priores abierunt; defecit enim il[lud] [ver]um subiectum, quod in actu esse debet; vnde non remanet materia in actu, sed per fo[r]mam nouam introducendam fit in actu simpliciter, nouis etiam consimilibus concomitan[t]ibus; remanet vtiq; sufficienter, disposita ad formam recipiendam: talis autem est corr[u]ptionis generationisque ordo naturalis, consimiles quoq; dispositiones concomitantes, form[æ] in materia conseruandæ deseruiunt. Itaq; dispositiones praecedentes, noua adueniente [f]orma, abeunt, atq; recedunt.*

Obiectio. *Sed dicet aliquis hoc aduersari philosopho 2. de gen. comm 25. disserenti atq; disputanti inter elementa symbolica, faciliorem esse transmutationē: Quia facilius est, inquit, vnum, quàm multa transmutare. Remanet ergo in illis aliqua praecedens dispositio.*

Solutio. *Dico, quòd licet tot in symbolica, quot in non symbolica generatione corrumpantur; perinde tamen est, ac si vnum tantùm corrumperetur; symbolica enim qualitas sine resistentia, corrumpitur: in non symbolicis autem, non absq; resistentia corrumpuntur: propterea ait philosophus, quòd facilior sit vnius cum resistentia, quàm multorum cum resistentia transmutatio. Quomodo ergo dispositiones corrumpantur, dictum est satis.*

Quaestionis quartae. Cap. I.

Si in materia sit forma, vel aliqua pars formæ producendæ.

E modo formæ introducendæ, & de dispositionibus quoque eius, iam dixi: quibus congruere id video, quod à multis in dubium vocatum est, nempe, si forma producenda siue aliqua illius pars, sit in materia. Porrò, nostra inquisitio non est de potentia merè passiua, hoc est, an omnes formæ, naturaliter receptibiles in materia, in ipsa præexistant in potentia merè passiua: quandoquidem in materia aptitudo existat, atq; potentia essentialis ad formas recipiendas. nec quæstio est, quin in materia disposita, ratione dispositionum, non autem secundùm essentiam, forma recipienda præexistat. neque etiam quæstio est, quin in semine, ex quo res animata gignitur, aliqua præexistat virtus actiua, quæ ad productionem rei animatæ operetur. Formam non præexistere in materia. *Sed quæstio est, an in materia, in quam per substantialem generationem, forma substantialis introducenda sit, siue animatæ, siue inanimatæ rei, ipsa præexistat forma actu secundùm esse imperfectum.*

Prima ratio. *Ad quam quidem quæstionē, secundùm communem sapientum sententiam dicimus, neq; formam secundùm se totam, neq; secundùm partem, quæ cooperetur agenti, in materia præexistere. Reuera, si forma præexistat actu, sed imperfectè secundum se totam: generatio ergo hominis, accidentalis potiùs, quàm substantialis erit dicenda: hoc enim modo, à philosopho generatio simpliciter, à generatione secundùm quid, 5. phy. commen. 7. discernitur, atq; distinguitur. Sanè, generationis substantialis terminus à quo, est nōn ens in actu, idq; neq; perfectè, neq; imperfectè, alioqui si esset actu imperfectè; non rectè dici posset non ens simpliciter: ex non ente autem simpliciter in substantiam, est generatio substantialis. nec potest dici, aliquam formæ partem præexistere; forma enim est indiuisibilis, atq; sua natura simplex.*

2. *Amplius, si aliqua pars præexistat, vt cooperetur agenti, ad eius productionem, aut vtique ad productionem partis præexistentis, & tunc esset contradictio;*

De forma generāda, siue pro ducenda.

præexisteret enim, & non præexisteret. aut alterius, & tunc in generatione, non tota forma producitur, quod est absurdum; siquidem non pars, sed tota ipsa forma producitur, alioqui, si ex imperfecto ad perfectum duceretur, substantia susciperet magis & minus. Dicis, philosophum 7. met. comm. 29. dicere, partem rei præexistere igitur, aut tota, aut aliqua pars formæ præexistit in materia. Obiectio. *Respondeo, illud esse intelligendum de aliqua virtute actiua materiæ intrinseca, non autem de ipsa forma, aut aliqua eius parte.* Solutio. *Siquidem animata mouentur, seu generantur ab agente intrinseco materiæ, quia nimirum virtus formatiua, quæ est in semine, mouet materiam ad formam; sicuti virtus augmentatiua animæ, ipsi quanto intrinseca, ipsum ad maiorem mouet quantitatem. Et in alteratione est aliqua virtus in corde, quæ cæteras partes mouet, totumq; animal ad sanitatem, quæ quidem virtualiter pars sanitatis, non autem formaliter dici potest. Sermo ergo philosophi est de rebus animatis, in quibus dicit aliquam partem præexistere, hoc est, aliquam virtutem actiuam materiæ intrinsecam, vt in semine, ad formam mouentem, quæ profectò virtualiter aliquo modo illius pars est appellanda.*

In semine nō præexistere formam.

Cæterùm, semen non esse principium generationis actiuum, quod formalem generationis terminum, nempè ipsam formam attingere potest, constat satis: quod enim non est, principium substantiæ productiuum esse nequit, quippè cùm esse, agere præcedat. at semen, non est in instanti generationis; illius enim corruptio, est generatio alterius: nec refert, quandiu est, esse principium; siquidem proximè est conuertibile, in id, quod est generandum. Quidquid autem est huiusmodi, passiui, non autem actiui rationem subire, necesse est: ergo. 1.

Amplius, nullum imperfectum, est principium perfectioris producendi: omne namq; principium vniuocum est, vel æquiuocum, æquè perfectum, vel perfectius termino producto, imperfectius autem minimè. sed semen est imperfectius re producenda: siquidem (authore Augustino 11. de Trinit. cap. 17.) omne viuens est præstantius non viuente: res autem generanda est viuens, non autem ipsum semen: ipsius ergo principium perfectè productiuum esse nequit. 2.

Nec habet quicquam virium, si quis dixerit semen agere, non propria, sed decidentis virtute: virtute namq; non entis, nihil producitur. sed decidens, vtpotè pater, casu non sit in viuis, aut si fuerit, non adsit corpori, ex semine gignendo: ideò velut non ens reputatur. Semen ergo non est sufficiens principium actiuum generationis; siquidem vniformis agenti virtus actiua, in passo vniformi, difformem nequit producere effectum. sed virtus seminis est vniformis, & materia quoque similiter. Vnde ergo tanta in animalium organis difformitas? vtiq; ab agente difformi, nempè cœlico calore, siue influentia: huic autem difformi semen actioni, vt concomitans causa deseruit, atq; cooperatur. Ratio præterea seminalis, eisdem rationibus, ac ipsum semen, substantialis formæ esse nequit productiuum principium, neque sufficiens alterans, absq; cœli influentia; verùmtamen vtraq;, etsi non ad formam substantialē, ad ipsam tamen præuiam alterationem coactiua sunt.

Semen non est sufficiens principium actiuum generationis.

Cùm ergo hæc ita se habeant: vnde ergo forma introducenda? non à semine, neq; à decidente, nec etiam ab angelo; non enim potest educere formam de potentia materiæ; siquidem agit cœli motu mediante. sed cœlum non potest, nec ergo angelus, mediante illius motu: à virtute ergo diuina animalium formæ profluunt. Porrò, generatis sine semine, vt ignis ex igne, huiusmodi rationes non congruunt. Hæc quidem de formæ in animatis productione dixêre nonnulli, & quidem non temerè, cùm formarum productio, siue cùm corporibus pereuntium, siue post corporum dissolutionem, permanentium, ad solum pertinere videatur opificem, ac mundi parentem.

Vnde sit forma introducenda.

Formæ animalium à Deo immediatè.

verùm aliqui arbitrati sunt, quòd sicut in genere sunt differentiæ in habitu confuso, & esse indistincto; ita planè in materia sint formæ contrariæ secundùm esse confusum, quæ quidem formæ sic consideratæ, transmutationis physicæ principia sunt. Quoniam autem huiusmodi formæ sub esse confuso consistentes, aptæ sunt esse perfectum consequi, quamuis eædem sint, sub vtroq; esse; sub imperfecto tamen, priuationis modū

In materia esse formas sub esse confuso.

De forma generāda, siue producenda.

obtinent. Is autem priuationis modus, non indicat in materia formæ negationem cum patitudine; sed formam potiùs cum negatione esse perfecti. Sed diximus vnicum esse, formam habere, nec suscipere magis, & minus, quod certè saluari non potest; si ab imperfecto, ad perfectum proficisceretur. Itaq;, quoniam ab imperfecto, perfectior effectus produci non potest: & omne quod est in producto, actu, seu virtute continetur in producente; ideo perfectius est producto, aut æquè perfectum. Adde, quòd omnis causa, est perfectior suo effectu, semen autem respectu animalis, non potest esse illo imperfectius: ergo. Etenim quando duæ causæ, vniuoca scilicet, & æquiuoca, ad eundem effectum producendum concurrunt; æquiuoca effectu semper censetur nobilior: multo ergo magis, si in vno effectu producendo sola extiterit. Insuper, quia nulla forma perfectius alteri, quàm sibi esse largiri potest. sed esse seminis est imperfectius esse animalis: ergo. Denique, quia in momento generationis, teste Auerr. 1. phy. commen. 62. semen non est, id autem quod non est, non est causa alicuius, vt sit: has ob causas igitur, atq; consimiles, rationi videtur esse consentaneum, formam in semine non præexistere. Cæterùm, operæpretium fuerit scire quid sit semen, & an ita se habeant, quæ dicta sunt. Inprimis non ignorare oportet, semen intelligi posse id, cui adest virtus alicuius effectus productiua, siue ab agente particulari fuerit productum, siue aliquod aliud extiterit, veluti dispositio qualitatiua in ligno à sole, vel igne inducta, semen quodammodo dicitur ignis generandi. Amplius, quod est proportionale vero semini, semen vocatur; vnde corpusculum illud in carne vaccina, apis generandæ, semen dici potest, quod quidem à solis, cæterarumq; stellarum in aëre, vel in aqua diffuso calore gignitur, teste Auerr. 12. met. comment. 8. Denique, semen propriè vocatur corpus ex superfluo alimenti decisum in loco generationis, in quo est virtus productiua eius, quod est simile generanti. Si primo modo semen intelligatur, est ratio seminalis, vt instrumentum principalis agentis ad ignis, vel alicuius generationem: secundo verò, & tertio modo, est pars totius corporis spiritualior, atque subtilior. Porrò, in semine est forma substantialis seminis, qua semen constat, subtilior quoq; seminis pars, & quædam qualitas, quæ est calor seminalis: hic autem & animalis, & cœlestis calor appellatur; animalis vtiq; quatenus est ab animali decisus; cœlestis verò, quatenus solis atq; stellarum est instrumentum: hæc quidem in vero semine inueniuntur, in aliis autem non ita plenè, atque completè, sed per quandam potius similitudinem. His ita elucidatis, quærimus, quid philosophus de hac materia senserit, quid deniq; illius Commentator, in lib. de animalibus 15. asserit solum intellectum de foris accedere, cæteras verò animalium animas, ex semine ortum habere. Auerr. 2. de generatione animalium cap. 1. ait, semen agere in virtute seminantis; retinet enim motum, quem à primo motore accepit, nec eget præsentia seminantis. Quare, qui huiusmodi sunt sententiæ sectatores, ita ad supra posita argumenta respondere consueuère: & ad primum quidem sic. Ab imperfectiori potest produci perfectius, quatenus instrumentum est principalis agentis: etenim forma seminis, vt particularis, & vniuersalis instrumentum agentis, simul cum calore animali, virtutem habet perfectioris producendi. Ad illud de producto dicunt, in semine contineri virtualiter instrumentaliter, atq; hoc sufficere, nec oportere, ipso animali, semen actualiter esse perfectius. Ad aliud, verum est causam æquiuocam principalem, non autem instrumentalem, suo effectu perfectiorem esse; satis enim est, si instrumentum sit superioris agentis. Ad aliud, forma, nobilius largiri potest esse, quàm ipsa habeat, non quidem ex suæ nobilitate naturæ, sed quia instrumentū est nobilissimi agentis. Ad vltimum iam responsum est, nempè semen non egere præsentia seminantis; sed sufficere semel à seminante motum accepisse. Dicunt ergo formæ agens in fieri, semen esse, in esse verò conseruando, cœlum, ac primum motorem, qualitatiuis, ac quantitatiuis dispositionibus mediantibus. In primo ergo instanti forma est à nullo effectiuè, conseruatiuè verò à cœlo: nec est impossibile effectum esse sine agente, à quo dependet in fieri: sufficit illi si ab actione conseruantis defendatur.

Marginal notes (in order down the left margin):

Reprehenditur talis opinio.

Quid sit semē.

1. Dispositio.

2. Proportionale.

3. Superfluum alimenti.

Tria in semine.

Soluuntur argumenta.

1.

2.

3.

4.

CAP. II.

Quòd forma sit in semine.

VI Peripatheticam viam sectari se putant, animalium formas in semine,
siue in materia latitare, aiunt, sic arguendo: Si nihil, inquiunt, in materia 1.
præfuit, quod in formam naturalem non sit transmutandum: formæ vtiq;
naturalis productio, creatio potiùs, quàm generatio [illegible]et appellanda:
cratio enim est de nihilo productio, forma insuper naturali corrupta, in
nihilum abiret: eôdem namq; vnde venit rem redire, atq; resolui necesse est. Sed hoc est
falsum: ergo & antecedens, alioqui agens naturale annihilare posset, atq; creare, quod
planè dici non potest. Iterum, si nihil formæ generandæ in materia præcessit: naturalis 2.
ergo formæ productio, generatio naturalis dicenda non esset: A natura, inquit philoso-
phus 7. met. fiunt, in quorumcunq; materia, est aliqua pars formæ, quæ sic mouet ma-
teriam; sicut mouetur ab extrinseco. Reuera, cuilibet generationi naturali, principium
inest naturale intrinsecum actiuum, quippè, cùm natura sit principium motus & quie-
tis eius, in quo est, 2. phys. ac naturalia sic ab artificialibus distinguuntur. Porrò, illud
primum non est forma inducenda, quia nondum est, nec materia; ad ipsum enim non at-
tinet agere: aliquid ergo est, quod in formam erit transmutandum. Sanè, 6. met. na-
turalem scientiam, ab arte, & scientia practica hoc modo dixit esse discretam, quia na-
turalium principium in nobis, non est, sed in rebus scitis: artificialium verò, atque par-
ticularium in nobis, vel insciente. hæc profectò nihil virium haberet, si in rebus natura-
libus, suæ transmutationis actiuum non esset principium: propterea ibidem subdit prin-
cipium naturalium esse in moto, quod planè de principio actiuo est intelligendum. Am-
plius, si in materia non esset principium actiuum formæ generandæ: igitur omnis gene- 3.
ratio esset violenta: violentùm namque est, teste philosopho 3. eth. cuius principium est
ab extra nõ conferente vim passo. Si ergo passum nullam vim habet in forma producen-
da: omnis ergo generatio est violenta, quod est absurdum. Ex opposito igitur naturale
principium est actiuum, atque intrinsecum rei producendæ. Sanè, 7. met. aliqua dixit
esse à natura, & aliqua ab arte: nonnulla verò à natura, & arte, quædam verò à casu.
Porrò, quæ à natura fiunt, illa esse asseruit, quorum materia principium in se motiuum
habet: igitur in materia rei generandæ est principium intrinsecum motiuum, atq; acti-
uum rei, quæ erit producenda. Amplius, formæ viuentium ab agentibus intenduntur,
atq; procurantur naturalibus, alioqui casu, præter illorum intentionem fierent: igitur ab 4.
illis generantur, aliter frustra procuraretur, quod illorum potestatem effugeret. Reue-
ra, secundùm Peripatheticos, formæ animalium, rationali tantùmmodo exclusa, tum in
esse, tum etiam in conseruatione à causis dependent naturalibus: illorum ergo generãtio
ab eisdem pariter dependeat, necesse est. Sanè, si huiusmodi animæ, potentia in prima
continentur materia, sicut dicit Commentator, actu verò in primo motore, si à Deo pro
ducantur: ex materia ergo Deum illas extrahere diceremus, quod est falsum, & ab-
surdum. Itaq; formam, aut aliquid formæ in materia præfuisse, consonum est rationi.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

D primum dico, creationem, productionem esse inter ens, & nihil simpli-
citer: generationem verò inter ens, & priuationem, quæ etsi nihil sit for- 1.
maliter; aptitudinem nihilominùs, atq; inclinationem in subiecto præsuppo-
nit naturalem. Quam ob causam forma producenda, propter huiusmodi in-

De formę productione.

clinationem naturalem subiecti, in quo est recipienda, qua profectò ipsa creatio caret, generationem habet naturalem. Ad 2 negatur consequentia: modus enim naturalis ge-
2. nerationis, ex parte passi ad formam naturaliter tendentis, non autem ex parte principij actiui immobili existentis, est obseruandus. Itaq; authoritas philosophi intelligenda est de potentia formæ virtuali, non autem formali: sicuti solemus dicere, calorem esse partem sanitatis. hoc etiam modo ratio seminalis, pars dicitur formæ generandæ. Quod autem adducitur, omnem generationem naturalem, habere principium actiuum: minimè placet: & quod additur, quòd natura sit principium motus eius, in quo est, dico, passiuum, non autem actiuum esse principium, atq; ita naturalia ab artificialibus esse
Naturalia. discreta; naturalibus enim principium passiuum, determinatam tribuit inclinationem ad formam habendam: artificialibus autem minimè; imò inductio formæ cum illorum naturali inclinatione pugnat: sic grauia in sublimi loco interdum artis inuentione collo-
Artificialia. cantur: vel materia, ad formas artificiales, in neutra est potentia. Artificialia ergo, agens habent liberum, & potentiam neutram, naturalia verò, agens naturale, & naturæ potentiam determinatam. Ad confirmationem dico, non haberi, in 6. met. principium naturalium actiuum esse in moto, sed id tantùm, quod sciens naturalia speculatiuè, sicut nouit physicus, non sit actiuum ipsorum principium: sicuti sciens aliqua particularia, ipsorum quodammodo, propter suæ artis peritiam, principium dici potest actiuũ. Ad
3. 3. philosophi authoritas ita est intelligenda, nempè illud, quod patitur vim, non conferre potentiam naturalem, nec inclinationem quidem habere, ad illud, quod vi sustinet; imò opposito modo se habere. Ex quo patet, non posse inferri ex philosophi authoritate, passum habere oportere potentiam actiuam formæ producendæ, vt naturalis, & non violenta dici possit generatio. Ad authoritatem, 7. met. dico id tantùm haberi, quod naturaliter fit, principium esse naturale passiuum, quod ad actum, absq; arte cooperante reducitur, atque reuocatur: non autem quod necesse sit, esse principium intrinsecum a-
4. ctiuum formæ generandæ. Ad 4. dico, formas intendi, procurarique ab agentibus naturalibus, dispositiuè tantùm, non autem effectiuè; nec ideò casso labore fatigari; alioqui homo, qui hominem generare intendit, eodem modo frustra laboraret; ad animæ enim productionem nequit attingere. Ad confirmationem respondeo, formas esse in materia in potentia passiua, in primo autem motore in actu, quia actu illas producere potest, non quidem extrahendo, sed infundendo, mediantibus materiæ dispositionibus, atq; inclinationibus ad formam nouam recipiendam. Ad materiæ ergo, siue subiecti transmutationem naturalem, non est necessarium principium actiuum rei motæ, siue transmuta-
Sufficit principiũ passiuum tæ; sed sufficit principium passiuum naturale, ad talem transmutationem, motum, siue terminum inclinatiuum. videtur etiam hoc philosophi doctrinæ conuenire; sic enim 8.
1. phys. loquitur: Alia, inquit, mouentur ab extrinseco, puta violenter: alia verò ab intrinseco naturaliter, quia sic sunt nata moueri; vnumquodq; enim tunc naturaliter agitur, atq; mouetur, cùm ita, sicut natum est agi, agitur atq; mouetur. Denique addit aliqua moueri naturaliter; quæ habent principium patiendi tantùm, non autem agendi.
2. Amplius, quod alicui se habet per accidens, eidem per se conuenire non potest, alioqui inter accidens, & substantiam, nullum esset discrimen: sed principium actiuum intrinsecum, per accidens congruit subiecto ad formam producendam, authore philosopho 2. phys. Per accidens, inquit, medicus sanat seipsum; accidit enim illud sanari, quod in se habuit principium actiuum sanitatis: non ergo eidem per se conuenit subiecto. Igitur, in semine, siue in materia non est aliquod principium actiuum, coagens extrinseco agenti, ad generationem naturalem propagandam, alioqui omnis actio, in passo ab extrinseco immissa, violenta, aut artificialis diceretur, quod constat esse falsum: illuminatio namque aëris à corpore luminoso, est naturalis; ab extrinseco tamen. Hæc quidem dixi, secundùm meliorem modum intelligendi.

 De formæ productione.

CAP. IIII.

Formam non fieri ex aliquo exiſtenti in materia, & ab ipſa materia diſtincto.

Voniam quàmplurimis philoſophis viſum eſt impoſsibile, a imalium formas ab extrinſeco accidere, & creationem effugere poſſe, hac de cauſa nonnulli arbitrati ſunt, creationem effugere cupientes: quod poſitiuum reale, materiæ eſſe concreatum, & ab ipſa materia entialiter diſtinctum, ex quo forma producitur: Si in materia, in unt, non eſt aliquid ab ipſa materia diſtinctum, ex quo forma eſt producenda; tunc planè materia eſſet in pura potentia receptiua ad formam: ſicuti corpus ad animam rationalem, & anima ad gratiam. ſed hæc per creationem habentur: formæ igitur productio ſola creatione acquireretur. Amplius, quod fit per ſe primò, & non de aliquo ſui, creari omninò, neceſſe eſt. ſed forma per ſe fit, & non per accidens, ſicut album: ergo. Item, forma primò fit, quia priuſquam compoſitum; cauſa enim præcedit effectum. ſi ergo non fit de aliquo ſui: aliquid certè non conuertitur in ipſam: atque ita ſequitur, vt ipſa forma creetur. Adde, quod generans teſte commentatore 8. met: perfectionem, non autem multitudinem largitur. Quare, ſi forma, vel aliquid illius non præceſsit in materia: generans vtiq; multitudinem largiretur, nempè formam, quæ priùs non habebatur: ergo quod prius. Amplius, aliqua à caſu fieri aſſerit philoſo: 7. met: cùm per agens extrinſecum aliquid fit, quod eſt, pars formæ in materia. In materia ergo aliquid aliud præcedit, ab ipſa diſtinctum, de quo forma fit, aut in ipſam conuertitur. Verùm huiuſmodi ſententia, cùm veritati, tum etiam rectæ philoſophiæ minimè conſona eſſe videtur. Etenim, ſi pars formæ præexiſtit in materia: aut eadem pars ad omnes propemodum formas reſpicit, atq; ita idem numero in omnibus formis quantùmlibet contrarijs, & incompoſsibilibus clauderetur, quod eſt abſurdum: aut, cuilibet formæ correſponderet ſua propria pars, ab alia numero diſtincta. ſed tunc aliud ſequeretur abſurdum, nempè infinita actu in materia extra intellectum, ſimul coaleſcere, quod ſic patet: Quemadmodum diuerſis formis ſpecie, diuerſæ etiam partes ſpecie reſpondent; ita planè diuerſis numero, diuerſæ etiam numero. At materia cùm ſit in potentia ad infinitas formas numero, ſub qualibet etiam forma ſpecifica: infinita ergo actu ſimul erunt in materia. Amplius, aut illæ partes diuerſarum rationum ſimul omnes ſimul ſunt in materia, aut non. Si autem ſimul: contrariis ergo atque incompoſsibilibus, diſparatis deniq; pluribus eiuſdem rationis materia informabitur; quælibet enim illarum partium eſt aliqua forma: à qualibet ergo materia informabitur. Quòd ſi dixeris, non omnes materiæ ineſſe: illæ ergo quæ non inſunt, ſeparatæ ſunt, ac per ſe ſubſiſtentes, quod eſt falſum, à generante ſanè attingi non poſſent. Dicis, fieri poſſe plures formas ſecundùm eſſe completum, & partiale, eidem materiæ ineſſe. At hoc eſt impoſsibile; repugnat enim illarum rationi formali, quæ ita in parte, ac in toto, eandem poteſtatem obtinet. forma præterea ſubſtantialis, quia ſpecifica eſt, ſecundùm ſpeciem ſpecialiſsimam, neceſſariò vnum naturale conſtituere debet ſuppoſitum. Quare, ſi tales formæ, aut illarum partes, eidem ſimul ineſſent materiæ; vna profectò eademq; materia, in pluribus ſimul ſuppoſitis naturaliter ſubſiſteret, alterius, & eiuſdem rationis, quod eſt falſum. Ad rationes autem ſic reſpondere valemus. Ad primam dicimus, materiam non eſſe puram potentiam receptiuam ad formam naturalem, ſed eſſe in potentia tranſmutabili ad ipſam, quippe cùm per tranſmutationem materiæ haberi non poſsit. Ad 2. Licet forma ſit prior ordine naturæ; per mutationem tamen acquiritur: non ergo creatur; differt enim mutatio à creatione, vt diximus in 2. lib: Pymandri, creatio ſiquidem non præſupponit ſubiectum

Marginal notes: Formam fieri ex aliquo in materia exiſtente. — 1. — 2. — 3. — Reprehenditur. — 1. — 2. — Materiam non informari pluribus formis. — 1. — 2. — Soluuntur rationes primæ — 1. — 2. — Creationis & mutationis differentia.

productione.

iectum: at mutatio, est actus subiecti in potentia. Ad authoritatem commentatoris dico, quod generans, perfectionem, non autem multitudinem composito largiatur; non enim duo, sed idem generat compositum, quippe, quod erat in potentia, in actum deducit.
3. *nec vult excludere, formam, quæ priùs non erat, de nouo per generationẽ haberi. Ad 3. dico, illam partem formæ non debere intelligi aliquid formæ intrinsecum, sed proximam ad ipsam formam dispositionem: sicut solemus dicere, calorem præuiam esse dispositionem sanitatis, licet formaliter non sit ipsa sanitas. Motus præterea, quem producit operans à casu, est causa partialis sanitatis effectiua. Quomodo ergo in materia nõ existat aliquid ab ipsa essentialiter distinctum, ex quo forma sit producenda, satis dixi.*

Secunda sententia quòd forma sit in materia in esse imperfecto.

Cæterùm, nonnulli dixêre in materia totam præesse essentiam formæ; sub esse tamen incompleto, atque imperfecto, ipsamq; per agens extrinsecum excitari, atque ita excitatam, seipsam mouere: ab agente verò extrinseco, ad maiorem perfectionem, actualitatemq; deduci, quæ profectò actualitas ab ipsis vocatur, esse actualis existentiæ. Itaq; qui talis fuêre opinionis sectatores, arbitrati sunt, formam secundùm esse existentiæ in materia præesse.

Reprehenditur.

Verùm hæc opinio non videtur satis tuta, atque rationi conformis: nam illud formæ augmentum, seu complementum, si ex nihilo fiat; tunc necesse est, creationem concedere: si ex materia, aut ex ipsa formæ essentia manente, & idem necesse est
1. *contingere: aut transeunte, & tunc de aliquo gradu: nec propter hoc euadere poterimus quod quærimus, cùm nihil plus in ipsam formam conuertatur, ac si ex sola materia*
2. *fieret. Illud præterea, ex quo, tanquam ex subiecto aliquid fit, alterius est rationis. at omnes partes gradus formæ, eiusdem sunt rationis: vnus ergo ex alio, veluti ex subiecto*
3. *fieri non potest. Adhuc, aut fit ex illo gradu obiectiuè præcedente, sicuti homo in actu, fit ex homine in potentia, quod planè fieri non potest; alioqui vnum alicuius formæ indiuiduum, virtute naturæ in alterum eiusdem rationis totaliter conuerteretur, quod*
4. *certè soli conuenit virtuti diuinæ. Præterea, illud complementum ab illo, quod præsupponitur, essentialiter distinguitur; in re enim sine illo consistit. sed essentia, vel forma, à suo esse, siue existere in actu, non differt: igitur forma non habet in subiecto esse incompletum. Sanè, alterum illorum in effectu, sine altero poneretur, quod est planè*
5. *contradictio. Item, si forma sub esse incompleto existens subseruit agenti ad perfectam sui productionem: est ergo ratio in esse actuali, atque substantiali, seipsam producendi. atqui nihil generat, aut producit seipsum: nec ergo in esse substantiali ratio esse potest sui ipsius producendi. Formam ergo non præcessisse in materia secundùm esse incõpletum, satis patere puto.*

Formam fieri ex puro possibili.

Alij, idem absurditatis periculum effugere cupientes, in materia quædam pura possibilia actualitatis propriæ vacua, collocârunt; tametsi entia sint
1. *extra intellectum. Addiderunt insuper quodlibet illorum minus ens esse, quàm ipsa*
2. *materia: Materia, inquiunt, semper manet: possibile verò illud, minimè. Deniq; illius possibilis, materiã subiectũ esse. hæc autem pura possibilia, ad formarũ actus transmutari*
3. *aiunt, actione generantis, singula singulis. Deniq;, ad formam substantialem se habere, in potentia obiectiua, vel terminatiua, non autem subiectiua: sicuti etiam possibile in subiecto ad formam accidentalem, est accidens in potentia non in actu. Porrò, hoc modo, tùm creationem, tùm etiam annihilationem formarum euitare se putant. Addunt insuper impossibilia illa secundùm numerum specierum, non autem indiuiduorum augeri, seu multiplicari; ideoq; idem numero corruptum, ad vitam reuocari non posse.*

Reprehenditur opinio.

1. *Verùm hæc quoque opinio multis patet argumentis: etenim velle asserere, illa possibilia*
2. *esse entia extra intellectum positiua, & nullam habere actualitatem, aperta est contradictio; ab actu enim, & potentia ens sufficienter diuiditur: omne siquidem ens extra intellectum, est actu ens. at nihil positiuum actu esse potest, nisi sua propria actuali-*
3. *tate sic constitutum: non ergo est ens, siue propria actualitatis vacuum. Amplius, aut illud est materia, aut forma, aut deniq; compositum: materia autem esse non potest,*

cùm

 De formæ productione.

cùm ab illa essentialiter distinguatur. Quodsi forma, aut cōpositum extiterit; tunc planè maioris erit entitatis, quàm ipsa materia. Quid ergo erit illud possibile? [illegible]mplius, si illud purum possibile, est forma extra intellectum: omnis forma ergo prius[illegible]uàm generetur, est in materia, atque ita frustra est generatio. Adde, quod eade[illegible] materia in pluribus suppositis, non solùm alterius, sed etiam eiusdem rationis suppos[illegible]aretur. Adde, quod illud possibile, aut est aliquod corpus coextensum materiæ, sec[illegible]dùm eius dimensiones, atque ita omnia essent in materia secundùm proprias quantit[illegible]es, sicq; omnia essent in quolibet: aut esset aliquod spirituale. at tunc ab agente cor[illegible]ali, sua actione attingi non posset: ad quid ergo necesse est illud ponere? Nec valet[illegible] si dixeris esse corporeum in potentia; agens enim naturale, quantum actu exigit[illegible]n quod agere valeat. Iterum, illa transmutatio, qua forma propagatur, aut præcise [illegible]st in materia: & ita purum illud possibile non tangit, & ex consequenti ex illo forma non producitur: aut est in illo puro possibili, veluti in subiecto; tunc planè illud possibile, esset in actu: transmutatio namq; cùm sit accidens; & de genere actionis, in actu sit, oportet. Eius ergo subiectum, hoc est, purum possibile erit in actu, & sic non plus conuertetur in formam, quàm ipsa materia: vnde per hoc possibile, creationis negotium minimè effugiemus. Ex his ergo, atque similibus rationibus constat, illa pura possibilia non esse admittenda. Ceterùm, quomodo forma non fiat de aliquo; & tamen non creetur, loquor de formis corruptioni subditis; sic quoquo modo intelligere possumus. Fieri ex aliquo bifariam intelligi potest. vno quidem modo, veluti ex aliquo sibi intrinseco: atque ita fieri, seu factum esse dicimus compositum ex materia, & forma, idq; per materiæ transmutationem. hoc modo forma non fit de aliquo, quippè, quæ non fiat de aliquo, tanquam ex partibus sibi intrinsecis. alio modo, aliquid fieri dicimus ex aliquo, non quidem ex partibus sibi intrinsecis, quæ in ipsum conuertantur, sed quia per alicuius transmutationem naturalem, modo sibi conuenienti fiat, illudq; necessariò præsupponit: sicuti etiam ipsa transmutatio, ipsum cuius est terminus, velut suum præsupponit subiectum. hoc autem modo formam de aliquo fieri, non autem creari, dicimus. Itaq; tum formam, tum etiam compositum de aliquo fieri dicimus: compositum quidem de aliquo, nempè de materia & forma, tanquam de partibus suis intrinsecis, per transmutationem materiæ: formam verò de aliquo non certè de aliquo intrinseco, quod in ips[illegible] conuerteretur, sed per transmutationem materiæ, quam ipsam necessariò præsupponit: non sic autem creatio, quæ ista non requirit. Quomodo ergo formæ animalium corruptibilium non fiant de aliquo, & tamen non creentur, dixi: res certè est obscura, & vix intellectu perceptibilis.

3. 4. 5.

Quomodo forma non fiat de aliquo, & tamen non creetur.

Fieri ex aliquo dupliciter dicitur.

Quomodo cōpositū fiat de aliquo.

CAP. V.

Forma an producatur ab agente naturali, siue separato.

QVamuis hactenus de hac quæstione nonnulla dicta sint; quia tamen vndequaq; magnos habet fautores, libet pro elucidanda quæstionis veritate, nonnihil addere, quod ad huius rei negotium, iure spectare videtur. Sanè, quia nobis, disputando ostensum est, formam non fieri ex aliquo in materia existente, tametsi, propter materiæ transmutationem fi[illegible], modò sciscitando, scire cupimus, an ab intelligentia separata, forma, siue compositum fiat: vel ab ipso semine per virtutem naturalis agentis. Etenim, cùm semen sit corpus imperfectum, à generante productum, cuius forma propter se à natura non intenditur, sed propter alterum potiùs, vt ex ipso aliquid generetur simile gignenti. natura siquidem in processu generandi à semine incipit, & ad formam specificam inducendam tendit, in qua negotiantis naturæ intentio quiescit.

Quid semen.

Formæ seminis.

De formæ productione.

quiescit: semen ergo via est proficiscendi, perueniendiq; ad formam vltimò intentam, atque secundùm speciem suam perfectam; sunt enim media seminis formæ plurimæ, sanguinis scilicet, embrionis, deniq; equi, vel leonis, in qua est status virtutis seminalis. Porrò, semen est dispositionum actiuum, quibus materiam disponit ad formæ geniti receptionem. vnde & membrorum animalium est figuratiuum, vt concausa quidem, non autem vt sufficiens actiuum: formæ verò ipsius geniti minimè productiuum, ob causas paulò superiùs recitatas.

Commenta: dicit semen producere formam.

Huic sententiæ aduersatur commentator 7. met: com: 31. In semine, inquit, est virtus communicata à generante, à quo deciditur, per quam, vt per instrumentum, generans producit sibi simile: sicut formæ substantiales elementorum, per qualitates actiuas, vt per instrumenta agere dicuntur; sic calor naturalis tanquam animæ vegetatiuæ instrumentum, ex cibo carnem generat. hæc autem virtus ideò secundùm diuersorum formationem organorum materiam disponit, formamq; animati producit, quia nimirum est virtualiter ipsum generans, seseq; habet vt ars in mente artificis, per quam artifex disponit materiam, & inducit formam artificialem:

Virtus seminis diuina.

quoniam autem huiusmodi seminis virtus in membris, figurisq; formandis, captum quodammodo intellectus superat, cùm nullam in se partium difformitatem, varietatemq; contineat; hac de causa à philosopho, & commentatore diuina appellatur; latenter enim, instar virtutis diuinæ, suas exerit vires, quæ nobis cognitu difficillimæ sunt.

Forma quid diuinum.

Sanè, hoc interest inter disputantes, quod quidam dicunt, virtutem diuinam, seu cœlestem, per semen illa operari: alij verò, agens naturale, per seminis instrumentum, cuius virtutem, diuinæ potentiæ præseferre similitudinem, aiunt. Itaq;, semen potentia non actu, ac membra omnia continet generantis. Quam ob causam pro formarum eductione conseruanda, ad ideas, vel ad deum confugere non oportet, secundùm istorum sententiam.

Ratio seminalis quæ sit.

Addunt, quòd si agens naturale per virtutem seminis, non attingit animam, animæ vtiq; intellectiuæ productio ab anima bruti non differret; siquidem vtraq; à deo immediatè produceretur: sunt ergo formæ actiuæ seminum, secundùm istorum dogma, rationes producendi actiuæ illa, quæ secundùm rationes seminales producuntur; virtutem enim seminalem, ad genus causæ efficientis spectare dicunt. Vnde semen ad menstrua, secundùm eos, ita se habet, ac artifex ad materiam.

Vera sententia de virtute seminali.

sed contra huiusmodi opinionem superius argutum est, & quidem rationabiliter satis. Dicam ergo quid sentiam de virtute, siue ratione seminali. Ratio seminalis est forma seminis, quæ ideò ratio dicitur, quia sicut forma est ratio habentis formam; ita ipsa sit ratio essendi. Semen autem, est corpus quoddam naturale imperfectum, à seminante productũ, non propter se, sed propter ens perfectius, mediante semine producendum: semen ergo concurrit alterando, non autem generando, proinde rationes seminales sunt potentiæ proximæ in seminibus, vt illa haberi

Diuersæ rationes seminales.

possint, quorum respectu, semina appellantur. Sunt etiam potentiæ ad actum virtute naturali reducibiles. Ex quo patet, rationem seminalem non esse potentiam remotam, quæ est potentia materiæ primæ, quippè cùm ad diuersa organa, sint ipsæ rationes seminales, distinctæ, diuersæ, atque determinatæ. At, in fundamento naturæ nihil est distinctum; potentia siquidem materiæ primæ, respectu omnium eadem est, sicut eius essentia. Proinde, sicut diuersorum effectuum, & determinatorum, diuersæ sunt, & determinatæ proximæ, vel propinquæ potentiæ: sic etiam diuersæ rationes seminales: quæ

In quibus sint rationes seminales.

profectò proximæ sunt potentiæ naturales, atque in his rebus inueniuntur, quarum generatio sine semine fieri non potest. Ex quo patet inanimatorum, atque simplicium corporum generationi rationes seminales non esse attribuendas, neque illorum animalium, quæ per putrefactionem generantur. Illis ergo animalibus sunt cõcedendæ, quæ per propagationem, & mediante semine generantur: semen enim aliquid plus nobilitatis, quàm huiusmodi corpora, habet; est enim corpus mixtum, & ex consequenti, non potest esse medium ordinatum ad corpus simplex; non enim in sui generatione, semine indiget.

Alijs

De formæ productione.

Alijs autem rebus impropriè rationes seminales attribuuntur; nempè potentijs generabilium proximis, ex aliquo elementorum temperamento, vel quorumcunq; corporum similiter se habentium. Sunt etiam rationes primordiales in mente primi artificis, quas ideas appellamus: obedientiales autem, materiæ insunt, ac deo soli obtemperant: naturales, quæ in actum virtute agentis naturalis, egredi possunt: seminales, quæ à principio indiuiduis inditæ sunt. Ceterùm, Diuus Augustinus 12. de ciuit: dei, cap. 5. ipsas naturas, seu formas, non seminalibus causis, sed deo soli attribuit: Qualibet igitur, inquit, corporales, vel seminales causæ gignendis rebus adhibeantur; ipsas tamen naturas non facit, nisi summus deus. Priori sanè sententiæ fauere videtur, asserens, formas à deo fieri: hæc quidem de ratione seminali. Sed iam ad propositam redeamus quæstionem, quæ planè ex dictis non parum lucis accepit. Diuus Plato, à forma simpliciter separata, veluti à vero, vnicoq; agente, indiuiduum nouum proficisci posse, putauit. Hanc Platonis sententiam sectatur Auicenna, Alexander, Themistius quoque rationibus confirmat, atque corroborat. 1. de anima cap. 23. Videmus, inquit, mures fieri, & non ab aliquo agente particulari: non potest autem horum propagatio, accidenti attribui: omne siquidem quod fit, à simili in genere, vel specie fiat, necesse est. sed accidens non est huiusmodi: igitur ab eo talium generatio esse non potest. Animalia præterea non fiunt ab agentibus particularibus, cum illis non existentibus, generari possint: Nec à seminibus, quod enim generatur, ab vniuoco gignitur. sed semen non est vniuocum ipsi genito: igitur, vnum est agens, à quo hæc omnia fiunt. Sanè, si hæc rectè intelligantur, à veritate minimè dissentiunt; siquidem secundùm Augustini sententiam, iam adductam, naturas, seu formas solus deus facit, licet rationes seminales plurimæ adhibeantur. Ipse igitur est verus genitor, & pater legitimus, secundùm Mercurium. Id autem dixerim, non de generatione naturali, in qua gignens, & genitum eiusdem sunt naturæ; sed de generatione vniuersali, qua à deo omnia procreantur. Neq; ex hoc genita, naturalia dicenda non sunt, cùm per præuias dispositiones naturales fiant; tametsi, illarum naturarum conditor sit deus. hæc, inquam, si ita intelliguntur, Platonis doctrina consona est catholicæ scripturarum authoritati. Qui finxit singillatim corda eorum: id est, animas eorum, inquit Hieronymus. Et illud Isa: Omnem flatum ego creo: id est, omnem spiritum, formam siue animam. Verum ergo est, secundùm Platonis sententiam, indiuiduum, sicut dixi, à separata intelligentia fieri. Porrò, Auer: 7. met: com: 31. multis argumentis, Platonis, aliorumq; non contemnendam doctrinam, euertere conatur, fortassis, quia illorum mentem non percepit, aut percipere noluit: vnde sic arguere consueuit: Si generatio, inquit, fieret à forma separata; tunc planè, sine materia, genitum fieret; agens enim separatum, non præsupponit materiam, in agendo. sed consequens est falsum: ergo & antecedens; indiuiduũ enim, de quo loquimur, ex materia, & forma constat. Sed consequentiam ipse negarem: agens enim separatum, ob congruentem, quem rebus inseruit, naturæ ordinem, non quidem ob suæ potentiæ paruitatem, in rerum propagatione, atque generatione, materiam præsupponit: sic panem nobis præbet, ministrantibus elementis. Amplius, inquit, genitum simile debet esse generanti. sed agens est separatum, & genitum: ergo similiter, quod est absurdum, ne dicam impossibile; ex nihilo enim, nihil fit. Dico, geniti formam, quandam dei similitudinem habere: forma namq; tum ab ipso, tum à philosopho, quoddam diuinum appellatur. Iterùm arguit: Vel idem agens separatum est disponens, & generans, vel aliud. Si idem: agens ergo huiusmodi, est corpus, quia disponens est corpus, atque ita non est forma separata. Si verò est aliud; tunc planè genitum non esset vnum in actu: generantis enim actio, ad ens in actu terminatur: & actio disponentis similiter. Respondeo, ad generationem naturalem illa pertinere, non ad illam, qua deus cuncta disponit, atq; producit; non enim, vt corpus illa facit, sed vt conditor omnipotens. Sanè, ipse formas producit, & materiam mouet, vt

Rationes primordiales.
Obedientiales.
Augustinus.
Plato.
Themistius rationes.
Deus creat formas.
Psal. 32.
Auer: pugnat contra platonem.
1.
Solutio.
2.
Solutio.
3.
Solutio.
Rationes contra Auerro.

Compositum vnde fiat.

quod eſt à natura, aut ſecundùm naturam. ſed compoſitum eſt huiuſmodi: materia au-
tem & forma ſunt natura, vtpotè naturalis generationis principia: compoſi um igitur
propriè generatur. Amplius, generationes ſunt ſuppoſitorum, teſte philoſo o in pro- 1.
emio met. ſed ſuppoſita, ſunt compoſita ex materia & forma in his cor ptibilibus: 2.
ergo quod prius. Adhuc, fieri, ordinatur ad eſſe: illis ergo propriè conue it fieri, qui- 3.
bus competit eſſe. ſed eſſe propriè conuenit ſubſiſtentibus, ſiue ſimplici extiterint, vt
ſubſtantiæ ſeparatæ, ſiue cōpoſita, vt ſubſtantiæ materiales compoſitæ: co poſitum ergo Quomodo
propriè generatur, quia propriè ſubſiſtit. Caterùm, per ſe primò genera bifariam intel- per ſe primò.
ligi poteſt: aut ſicut loquitur philoſophus, 5. phyſ: cap. 1. vbi diſtingui moueri per ſe pri-
mò, & moueri ſecundùm partem, & per accidens. & 6. phyſ: eod m modo loquitur: Si Moueri primò dupliciter
inquit, aliquid mouetur primò in aliquo tempore; in qualibet illi temporis parte mo-
uetur, aliter non mouetur primò in illo tempore: alio modo, præciſam, atque abſolu-
tam cauſalitatem ſignificat. ſic dicimus triangulum habere per ſe primò tres angulos:
ſic quoq; loquitur philoſophus primo Poſt: de vniuerſali. Itaq;, compoſitum ex materia
& forma, non generatur per ſe primò, ſicut triangulus per ſe primò habet tres angulos;
generatio ſiquidem, ratione formæ ineſt compoſito: per partem ergo, & non per ſe pri- Generatio ineſt compoſito
mò. Sanè, nihil compoſiti ſimpliciter, habet eſſe poſt non eſſe, niſi forma tantùm: hoc per formam.
ergo modo per ſe primò compoſitum non generatur. verùm, quemadmodum riſibile in-
eſt homini per ſuam propriam formam; ſic generationem compoſito ineſſe dicimus,
quia per formam, vtpotè per aliquam ſui partem. Adhuc, compoſitum habet materiam,
vt alteram ſui partem: ergo primò generatur; id enim, quod per ſe fit, intrinſeca qui-
dem potentia, & eſſe, & non eſſe poteſt. ſed tale eſt compoſitū, habens materiam, prin-
cipium ſui potentiale, formam verò, actuale: ergo quod prius. Adhuc, aliquid generari Generari dupliciter, ſubie-
duobus modis dicitur, ſubiectiuè ſcilicet, aut terminatiuè. Reuera, cùm generatio ſit quæ- ctiuè, & ter-
dam mutatio, tum ad ſubiectum in quo eſt, & quod tranſmutatur; tum etiam ad ter- minatiuè.
minum, ad quem eſt, & qui producitur, eſt comparanda. Si autem ſubiecto compare-
tur; tunc planè materiam primò generari, affirmabimus. Etenim omnis mutatio eſt a- Materia primò generatur
ctus entis in potentia, quatenus eſt ſubiecti ex 3. phyſi: ſed generatio eſt mutatio, vt ſubiectiuè.
diximus: ergo actus entis in potentia, id eſt, ipſius materiæ, quatenus eſt generationis 1.
ſubiectum. Hoc ergo modo, materiam primò generari, atq; corrumpi profitemur. Am- 2.
plius, philoſophus 5. phyſ: ſic arguit: Generatio, inquit, non eſt motus, quia quod gene-
ratur, non eſt, quod autem mutatur, eſt. hoc autem de termino intelligi non poteſt: nam
ſicut non adeſt terminus motus; ita etiam, nec generationis: ſubiectum ergo intellexit,
quæ eſt materia. Sanè, ſi generatio eſt de non eſſe ad eſſe, vt dicitur, 5. phy: & materia 3.
mutatur de non ſubiecto in ſubiectum, vtpote de non igne, ad ignem: materia ergo ge- Materia non
neratur; ſubiectiuè quidem, non autem terminatiuè; omne enim, quod generatur, & generatur terminatiuè.
corrumpitur, vt terminus, habet vtiq; materiam partem ſui; materia enim, vt dicitur 1.
7. met: & prim: phy: eſt ex qua fit res, cùm inſit. Omne præterea quod generatur, & 2.
corrumpitur, vt terminus, vt recitat 2. lib. de gen: potentia intrinſeca, poteſt eſſe, & non
eſſe: igitur, quod per ſe generatur, aut corrumpitur, habet per ſe principium, quo po-
teſt eſſe, & non eſſe, quæ eſt materia, alioqui in materijs eſſet proceſſus infinitus. Ad- 3.
huc, omne generabile, & corruptibile, vt terminus, eſt in alicuius ſubiecti potentia. ſed
materia cùm ſit primum potentiale, in alicuius potentia eſſe non poteſt, alioqui primum
potentiale dici non poſſet: ergo quod prius. Reuera, quod in omni actione naturali præ-
ſupponitur, & ad quod ſtat omnis generationis reſolutio; illud planè corruptionis, ge-
nerationisq; capax eſſe non poteſt. ſed materia, vt dicitur primo phy: eſt in omni a-
ctione naturali, & ad illam tandem reſoluitur generatio omnis: prim: de gen: igitur,
hoc modo materia, eſt inſcia, atque ignara generationis, corruptionisq́. Iterùm, terminus Forma eſt ter-
generationis poteſt eſſe vt quo, vel vt quod: exempli gratia: filius patris dependentiam minus generationis.

Totũ non est extra suas partes.

Vditis his, quæ ad totius, atque partium, generationem spectare vid:bantur; congruum est sciscitari, si totum, seu compositum idem sit omnin cum suis partibus, aut aliquo modo ab illis dissentiat; sic enim clariùs præcedens quæstio intelligi potest. Porrò, compositum ex suis partibus es ntialibus, Compositum multiplex.
nempè ex materia, & forma, quæ ab Auerroe 4 phys. commen. 20. & 3 cæli, comm.
12. partes vocantur secundùm qualitatem, 1. phys. comment. 17. & 4. phys. comment.
43. & 3. cæli, comment. 8. nihil esse videtur secundùm Auerroem, quàm congregatio
partium: Totum, inquit, nihil aliud est, quàm congregatio partium, est enim sophi- Totum est idem cum partibus collectiuè.
sma compositionis, & diuisionis: quoniam vnaquæque partium dicit esse aliud à toto,
diuisiuè vtique: sed omnes in simul non possunt dici esse aliud toto, nempè colle-
ctiuè; bene autem diuisiuè. nam si totum esset suæ partes diuisiu, tunc planè homo es-
set materia, & homo esset forma, vt habet primus elenchorum, paralogismo diuisionis,
vbi docetur, quòd ex propositione de extremo plurali diuisiuè tento, liceat inferre duas
categoricas, illi correspondentes. similiter è contrà, si partes essent suum totum diuisi-
uè. Accipitur autem terminus diuisiuè, quando propositio, cuius est subiectum, vel præ- Diuisiuè.
dicatum, per vnam exponitur copulatiuam: exempli gratia: Homines viuunt. sic expo-
ni debet, homo viuit, & homo viuit. Collectiuè verò per vnam categoricam de extremo Collectiuè.
copulato; vt isti ferunt lapidem, quia iste, & iste ferunt lapidem: quæ est vna catego-
rica de subiecto copulato. Itaq; à propositione de subiecto, vel prædicato plurali diuisiuè
tento, licet inferre duas categoricas illi correspondentes, per notas copulationis coniun-
ctas. Porrò, totum est suæ partes collectiuè, & è diuerso: materia siquidem & forma
sunt totum. Itaq;, vt dicit Auerroes 7. met. comment. 60. totum, cuius partes sunt es- Rationes Auerrois quod totum sit idẽ cum suis partibus.
sentialiter ordinatæ, nihil aliud est, quàm partium collectio; addit tamen præter partes
ordinem essentialem, 3 de anima, comme. 39. & 41. Animal nihil aliud esse dicit, quàm
animam, & corpus. Reuera, nihil ab alio realiter distinguitur, ni aliquod reale habet,
supra quàm illud. sed totum nihil præter partes includit, nec aliquid habet, quod parti- 1.
bus non insit: nam si aliquid esset, illud profectò esset vnio. at vnio est relatio, relatio ve-
rò, absoluti rationem non suscipit: igitur à suis partibus realiter non distinguitur. Am- 2.
plius, si totum differt à partibus, vel seipso, vel aliquo alio. non seipso, alioqui à seipso dif-
fert, cùm nihil aliud sit, quàm collectio partium: nec aliquo alio; nam illud aliud, non
est accidens, aliter per accidens, & non per se differret. neq; illud erit substantia, quip-
pè cùm materia, forma, aut compositum esset. sed nullum istorum esse potest: ergo
quod prius. Amplius, si totum diceret illam tertiam entitatem, supra quàm partes; dif- 3.
finitio vtique non diceret totam essentiam diffiniti; sed tantùm diceret materiam, &
formam, & non illud tertium: ergo. Sanè, si ita res se haberet; forma profectò medi-
ante, illa tertia entitate, materiæ vniretur. Item, non valet illud, quod aliqui inducere 4.
consueuerunt formam totius, & formam partis: siquidem apud Auerroem 7. met. cõm. Forma totius idem cum forma partis.
36. idem est rectum, & forma recti. Nam, si ita res se haberet; tunc materia esset
forma; quidquid enim est de essentia alicuius, ad illius conceptum formalem pertinet.
sed materia spectat ad formæ totius essentiam: illius ergo forma dici potest, quod est
absurdum. Adde, substantiam vbiq; à philosopho diuidi in materiam, & formam, & in
compositum ex illis: compositum ergo non est forma, quippè cùm nullum diuidens, sit
suum condiuidens. Insuper, materia non est pars essentiæ, neque quidditatis. sed forma
totius est essentia, & quidditas: materia ergo non est pars totius, atq; ita forma totius
non est aliud, quàm forma partis. Sanè, idem est rationalis anima, & homo, sensibilis a-
nima, & animal; sic forma totius, & forma partis. hoc tantùm interest, quòd forma to- Confutatio.
tius est nomen de compositis singularibus prædicabile: forma verò partis de nullo com-
posito. Verùm, licet hæc videatur fuisse Commentatoris sententia; salua tamen illius au- Forma totius differt à forma partis.
thoritate, vnam ab altera realiter videmus esse distinctam. Etenim, quando duo sic se

Totũ non esse extra suas partes.

habent, quorum vnum manet, altero corrupto; realem vtiq; habent differentiam. sed ra-
tionalis anima, quæ est forma partis, manet post obitum hominis, humanitate corrupta,
quæ est forma totius: ab inuicē ergo realiter distinguuntur. Amplius, quando sunt ali-
qua duo, quorum alterum includit aliquod reale, quod alteri deest, realiter proculdu-
bio inter se discrepant. sed forma totius includit materiam, quam non includit forma
partis, id est anima: realiter ergo distinguuntur. Itaq; licet vnius, & eiusdem non pos-
sint esse plures formæ totius, à quibus totum esse rei fluat; benè tamen vnius rei, plures
esse possunt formæ subordinatæ: per modum siquidem partis, & totius, à quibus idem
esse fluit; diuerso tamen modo: mediatè quidem à forma partis; immediatè verò à for-
ma totius: forma enim partis actuando materiam, non influit primò sibi esse; illius enim
esse susceptiuum est compositum ex materia, & forma. Hæc quidem dicta sunt, multaq;
essent dicenda pro rei difficultate, atq; grauissimorũ virorum authoritate, & controuer-
sia. Cæterùm, ad præcipuas Commentatoris rationes sic respondere possumus: totum i-

Soluuntur rationes Auerr.

deò distingui à partibus coniunctim, atque diuisim sumptis, quia scilicet ex natura sua
est alia entitas ab entitate partium, vtpotè tertia ex partibus resultans entitas; partes
verò non resultant ex partibus. Et cùm dicitur: ergo totum differret à seipso, negatur:
& quum probatur, quòd totum non est aliud, quàm congregatio partium, negatur; to-
tum enim dicit tertiam entitatem. Et cùm dicitur, 2. de anima, comme. 10. sicut oculus
est pupilla, & visus, & ibi anima, & corpus animal; sic hæc est vera, animal est corpus,
& anima, cùm animal sit totum, & illæ partes essentiales: totum ergo est suæ partes.
Dico, philosophum sic intelligi debere, sicut oculus est compositus ex pupilla, & visu; sic
animal, ex corpore & anima: sic etiam exponit Commentator, atq; ita cessat argumen-

Quòd totum non sit suæ partes.

tum. Totum ergo non est suæ partes nec diuisim, nec etiam coniunctim, alioqui non esset
vnum simpliciter: quod enim est plura, non est vnum simpliciter, tametsi possit esse ex
pluribus; non tamen est plura. Sed si totum essentiale est suæ partes, quæ vnitæ, & non
1. 2. *vnitæ sunt plura: ipsum igitur erit plura, atque ita non simpliciter vnum. Iterùm, si ita*
res se haberet; tunc generationis, corruptionisque substantialis non esset proprius termi-
nus: materia enim per se non generatur, nec forma, nisi tantùm per accidens, scilicet ad
generationem compositi. 7. met. comm. 26. nec vnio partium; partium enim respectum
indicat. Tertiam ergo ex partibus vnitis entitatem surgentem dari, necesse est, quæ sit
3. *generationis, corruptionisq; terminus. Item, si huiusmodi totum esset suæ partes; tunc i-*
dem esset, quod totum vniuersale; est enim suæ partes, & non ex suis partibus: siqui-
dem genus ex speciebus non componitur: habet enim partes subiectiuas, non autem inte-
grales, aut essentiales. at totum essentiale, componitur ex suis partibus: multùm ergo
4. *interest inter vtrumq;. Amplius, entitates partium per seipsas subsistere possunt, sine*
totius entitate, sicut exemplicat Aristoteles, 7. met. de syllabis &c. partes ergo reali-
ter à toto dissentiunt. Reuera, materia, & forma aliquid causant, non vna alteram, quia
principia sunt, quæ non fiunt ex alterutris: tertium ergo causant, quod à suis partibus re-
aliter discrepat. Illa autem tertia entitas est absoluta, tum quia generatio per se non est
ad relationem, tum quia absoluta principia non causant relationem, nec sunt relationis
5. *partes. Adde, quòd tunc omnia composita eiusdem essent generis, quippè, cùm omnis*
talis respectus sit eiusdem generis; respectus enim à respectu intrinsecus aduenien-
6. *te, qualis esset iste, genere non distinguitur. Denique, tunc omnia entia essent for-*
maliter respectiua, quod tanquam absurdum reputat philosophus 4. met. Præterea, si
non distinguitur realiter à partibus; tunc nullum compositum esset per se vnum, quod
est falsum. Consequentia patet: nam etsi ille respectus sit essentialis dependentiæ: quia
tamen vni inest per accidens; non sufficit ad vnitatem per se efficiendam. Sanè, acci-

Soluuntur aliæ rationes Auerrois.

dens essentialiter dependet à subiecto; cum quo facit vnum per accidens. Qui huiusmo-
di sunt sententiæ soluunt argumenta priùs posita. Ad primum dicunt, Commentatorem
1.

non

Totum quid.

non distinguere inter illud, quod est per se, & quod necessariò concurrit: na n etsi par-
tes necessariò ad compositi vnionem concurrant; non tamen necessariò sunt idem cum 2.
composito. Ad 2. tota diffinitio, totam indicat substantiam diffiniti; tamen diffinitum
sit aliud à suis partibus; diffinitio enim est quoddam totum: vnde, sicut totum differt à 3.
suis partibus; similiter etiam & diffinitio. Ad 3. negatur consequentia; forma enim non
vnitur materiæ, mediante forma totius: illa namque entitas, causarum sequitur vnionem, Obiectio.
sicuti effectus, causam; ipsa enim anima per se corpori vnitur. Dicis, quodlibet absolutum,
sine illo, à quo realiter distinguitur, per Dei potentiam, potest consistere. Quare si com-
positum est absolutum; sine ergo materia, & forma potest consistere, quod nullo modo Solutio.
fieri potest. Dico, maiorem esse veram, si illud absolutum, ab alijs essentialiter non de-
pendeat. sed compositum posterius essentialiter dependet: non ergo esse potest sine ma-
teria, & forma. Dicis, ergo accidens non potest esse sine subiecto, quia posterius, ac es- Compositum
sentialiter à subiecto dependet. Negatur similitudo: accidens enim pro sua causa in- non consiste-
trinseca, subiecto non vtitur, sicuti compositum, materia, & forma. Sanè, nullum effe- re sine suis
ctum ad causam extrinsecam, præter quàm ad primam, dependere dicimus, quippè, partibus.
cùm omnis causalitas causæ secundæ à Deo suppleri, seu præstari possit. at de causis in-
trinsecis non est simile indicium; imperfectionem enim, id est, esse partem causati, in-
cludunt. Quando ergo posterius est essentialiter, & intrinsecè ab aliquo priori absoluto,
est constitutum; sine illo vtique consistere nequit: huiusmodi autem est totum essentiale,
quod quidem essentialiter differri à suis partibus coniunctis, & diuisis, vt mea, & mul-
torum est sententia, satis clarè dictum est.

CAP. II.

Soluuntur Argumenta.

Porrò, qui Auerr. sententiam tenendam omninò esse arbitrati sunt; sic ad Rationes con
argumenta opposita respondere consueuerunt: Si totum, inquiunt, terti- tra tertiam
am indicat entitatem, à partibus simul sumptis distinctam; tunc planè il- entitatem.
la tertia entitas, esset res, aliam habens existentiam à partibus, quod est 1.
absurdum, ac illius sententiæ fautoribus minimè gratum. Amplius, quæ- 2.
cunque sunt eadem formaliter, apud eosdem sunt eadem realiter; identitas enim formalis,
realem infert. sed totum, & partes sunt idem formaliter; partes enim, vt ipsi dicunt,
ad totius spectant essentiam, atque rationem formalem: partes ergo inter se sunt eadem 3.
realiter. Adhuc, quæcunque realiter differunt apud Peripatheticos, re subiecti, atque dif-
finitionis separantur. sed partes simul sumptæ, re subiecti à composito, seu toto non di-
stinguuntur; neque enim totum est sine partibus; neque re diffinitionis, quippè cùm ad totius
diffinitionem, atque essentiam spectent: totum ergo non differt realiter à partibus simul
sumptis. Reuera, si totum non posset esse sine partibus, nec partes simul sumptæ sine toto: 4.
partes ergo hoc modo sunt eædem ipsi toti; neque enim secundùm rem essentiæ, & naturæ
discrepant, alioqui ex natura rei tantùm differrent, non realiter, vt ipsi volunt: neque
secundùm rem existentiæ, aliter partes simul sumptæ, sine toto consistere possent, quod
planè falsum est, atque absurdum: igitur quod priùs. Ad rationes sic responsum est ab Ad rationes
illis, & ad primam dixerunt: Partes totius, diuisiuè quidem sumptas, non autem colle- responsio.
ctiuè, sine toto consistere posse. Ad 2. Materia, & forma, vt partes diuisiuè, sunt causa 1.
ipsius compositi, siue totius, quod quidem est collectiuè forma, atque materia. Ad 3. Ge- 2.
neratio non est ad illud tertium additum, sed ad ipsum totum, quod est suæ partes col- 3.
lectiuè. Ad 4. Composita non differunt per illum ordinem, sed quia vnum est suæ par- 4.
tes vnius generis; aliud verò aliæ partes alterius generis: vnde partes diuisiuæ causant
totum, quod est suæ partes collectiuè. Ad 5. Compositum est per se vnum absolutum, 5.
propter

propter f rmam vnam absolutam : partes autem collectiuæ non sunt respectus, sed sub-
stantia. I. q totum idem est, quod suæ partes collectiue, tertium quoddam habens, hoc
est, ordine. essentialem, non autem tertiam entitatem ex partibus resultantem ; diuisi-
uè verò à su partibus differt. Hæc dicunt Commentatoris beneuoli, atq; scientiæ imitato-

Auicennæ rationes.

res. Porrò, a. dendæ sunt Auicennæ rationes, quas lib. 3. met. cap. 4. posuit, quibus to-
tum, à suis pa tibus, etiam simul sumptis distinctum esse, putauit : Humanitas, inquit,
1. quæ est totum, non est materia, neque forma : igitur, non est materia, & forma. Tenet
consequentia : a. veritatem enim copulatiuæ, necessaria est vtriusq; partis veritas. Sa-
nè, generationis te minus, est totum. at, partes simul sumptæ non sunt generationis ter-
minus ; etenim non f it ens absolutum, per se vnum, sicut decet esse generationis termi-
num, sed sunt plures, dduntque relationem : realiter ergo ab ipso toto distinguuntur.
2. Amplius, quod priùs natura capit esse, ab eo, quod ab ipso accipit esse, realiter dissen-
tit. sed compositum per se, partes verò per compositum accipiunt esse ; materia enim, &
forma non generantur, 7. met. nisi quatenus sunt partes compositi. Realiter ergo ab in-
uicem distinguuntur. Profectò, constituens, realiter discrepat à re constituta. sed par-
tes simul sumptæ, constituunt totum : igitur realiter distinguuntur à toto. Adde, quòd
in hominis corruptione, aliquid corrumpatur, non quidem materia, nec etiam forma ;
3. ambæ namq; sunt æternæ: igitur tertia entitas. Iterùm, causæ per se, & essentiales ali-
cuius, à causato essentialiter, atque causaliter distinguuntur. sed materia, & forma
sunt per se essentiales causæ totius : igitur essentialiter à toto separantur. Reuera, totum
est quædam relatio, cuius fundamentum non est materia, neq; forma ; neutra enim illa-
4. rum est totum : erit ergo aliquod tertium. Amplius, compositum differt à partibus, vt-
potè à materia seorsum, & similiter à forma : vel differt à materia ratione formæ, aut
tertiæ vtrisq; additæ entitatis. si verò ratione formæ ; tunc planè totum à materia, sola
formæ differentia discreparet, quod est absurdum. Ratiope ergo tertiæ entitatis ab illa
5. distabit. Sanè, si sint eadem ipsi toti, seu composito : erunt ergo realiter inter se. Am-
plius, illa non sunt idem, quorum alteri, aliquid verè conceditur, quod ab altero remo-
uetur. sed toti, seu composito, conuenit per se esse causatum, materiæ autem, & formæ
nequaquam : non sunt ergo idem realiter. si enim idem essent ; tunc planè omnes partes
vniuersi essent idem numero, substantia quoq;, & accidens, & quatuor essent mille, &

Totum non dicit aliquid separatū, sed aliquam entitatem.

simplicia essent composita. Porrò, hæc omnia argumenta à Peripateticis vnica solent
responsione absolui, nempè illa vera esse diuisiuè, falsa autem collectiuè. Cæterùm, ad
mentem Auerr. & philosophi, totum dicit aliquod tertium, non quidem loco, & subiecto
separatū, sed rei identitate diuisum ; sic enim loqui videtur Auerr. 3. de anima com: 5. in
solutione secundæ quæstionis : Est, inquit, manifestum quod materia & forma copulan-
tur dimuicem, ita quod congregatum ex eis sit vnicum, & maximè intellectus materi-
alis, & intentio intellecta in actu ; quod enim componitur ex eis, non est aliquod terti-
um, aliud ab eis, sicut est de aliis compositis ex materia & forma. Clarissimè docetur

Auerr. Arist.

ab Auerroe, compositum ex materia & forma, dicere aliquod tertium. Amplius, 5.
met. comment. 19. philosophus ait : Bis tria, non esse sex. & com. 15. Hoc autem verum
non esset, si totum esset suæ partes. & 7. met. commen. 8. Quæ non sunt vnum sicut acer-
uus, oportet ponere aliam causam vnitatis : vbi apertè aliam indicat entitatem. Primo
phys. ait philosophus, non valere illud Parmenidis, quòd si infinitum sit immobile secun-
dùm totum, quòd idem quoq; sit secundùm partes : nam (teste Commentatore ibidem
comme. 24.) stat totum quiescere, & singula parte moueri : totum ergo aliud est à par-

Auerr.

tibus. Item 7. dicitur, quòd syllaba, ba, distinguitur ab a, & ab b, quod sic Commen-
tator comment. 60. intellexit : Quia ex illis, inquit, fit aliquid additum, aliud à compo-
nentibus. sed hæc intelligenda sunt de aliqro ordine essentiali, non autem de aliquo ter-
tio resultante, sicut supra annotauimus. Itaq;, si totum addat aliquid supra suas partes
ad v-

ad vtrumque disputatum est, & ita vtrinq; benè ratiocinantur, vt cui ex illi mihi sit adhærendum, planè ignorem; quamquam illam, quæ dicit addere tertiam ent atem ex partibus resultantem, probabiliorem esse putem.

CAP. III.

De formis partialibus.

Visum est mihi non incongruè, supradictis adiungere q. stionem illam famosam de pluralitate formarum partium animalis, v rúmne singulis animalis partibus, singulæ sint formæ distributæ. Nan posteaquàm de compositi natura disputauimus, satis aptè illi conuenire putaui, si singulæ compositi partes, singulas formas habeant; an vna tantùm sit totius compositi forma. Auerr. in lib. de substantia orbis: Vnum, inquit, subiectum, habere nisi vnam formam, est impossibile. Sanè, vnius rei est vnum esse, quod quidem est vnum, per vnicam formam, nempè substantialem, per quam vtiq; res est hoc aliquid, & in actu 2. de anima, commen. 2. Vnde 1. phys. comm. 63. & 69. Si materiam, inquit, haberet aliquam; formam propriam substantialem, nullam suscipere posset. 7. met. comm. 35. 39. 43. 76. Aristotelem sequitur asserentem, partibus à toto diuulsis, veluti oculo abscisso, siue eruto, æquiuocè tantùm partes vocari: quod planè non diceret, si singulis partibus, singulæ inessent formæ. Primo de anima comme. 90. dicit, animam esse causam complexionis, & formam vnam in toto animali. & com. 58. & 89. & 91. corpus habere plures formas membrorum, reputat impossibile. Reuera, si agens naturale puræ essentiam materiæ attingere nequit, nisi substantialem prius formam corruperit, quæ iam præcesserat: cùm ergo vltimam formam induxerit, priores corrumpat omnes, necesse est; alioqui generatio vnius, non esset corruptio alterius. introducta ergo forma vltima, reliquæ consistere nequeunt. Amplius, quod duæ simul formæ inducantur, in causa est, quod à duobus procurētur agentibus at forma animalis vltima producitur agente: plures ergo eidem esse nequeunt. Sanè, diuersæ potentiæ, ad eandem formæ productionem non pertinent. sed vnius agentis, vna est potentia: igitur, plures formæ in eodem animali, se inuicem non compatiuntur; vnum enim agens non destruit actionem alterius. at materia, eadem potentia respectiua non intuetur vltimam, & alias formas partiales: igitur quod prius. Iterum, corporis organizatio, atq; hetherogenearum distinctio partium, animæ productionem quoquomodo præuenire videntur; est enim anima actus corporis physici, organici: igitur, non sunt plures formæ in eodem animali; alioqui huiusmodi formæ, ipsam animam præuenirent. Tunc sic, aut illæ, anima adueniente corrumpuntur, & sic habetur propositum: aut similes inducuntur, & tunc illæ frustrà corruptæ: aut manet, & tunc vera erit alicuius substantialis generatio, sine cuiusq; substantiali corruptione, quod philosophi euertit doctrinam. Amplius, congenerat alia membra, vt dicitur in lib. de morte: igitur omnia membra vnius sunt speciei, & ita vnius formæ. Tenet consequentia: quippè cùm omnis generatio perfecta sit vniuoca. 7. met. comme. 22. 23. 27. & 12. met. comme. 18. & 13. Reuera, si forma carnis differret specie à forma ossis; tunc planè pars animæ educta in carne, ab aa, quæ educta est in osse, specie distingueretur, quod est falsum. Ergo quod prius. Iterùm, perfectior forma, virtute continet imperfectam. sed anima est huiusmodi: virtute ergo continet alias formas partium; omnes enim formæ, quæ inuicem possunt in eodem subiecto transmutari, sunt eiusdem generis physici, quarum vna est perfectior aliis. Non ergo possunt æquè primò materiam perficere, alioqui ambæ essent vltimæ, & sic mixtum duabus vltimis formis esset informatum. si verò vna, mediante altera; tunc materia non esset omnium immediatum substantialium forma-

[Margin notes: Non esse plures formas partiales. — Auerr. — Arist. — Rationes, quod sufficit vna forma. — 1. — 2. — 3. — 4. — 5. — 6.]

7. formaru subiectum, quod est falsum. Amplius, quemadmodum idem subiectum in vna, eademque sui parte, non est capax albi, ac nigri recipiendi; eiusdem enim generis ambæ illæ formæ esse creduntur; ita planè nec duas formas substantiales eiusdem generis. Sanè, formæ contrariæ, vt colores, & sapores, quatenus sunt eiusdem generis, simul coalescere nequeunt; sic etiam & huiusmodi formæ. Adde, quod vnum subiectum, priuationem, & habitum simul suscipere nequit; hæ siquidem se inuicem non compatiuntur: sed forma perfecta est habitus, imperfecta verò priuatio: non ergo simul, & semel eidem possunt inesse subiecto. etenim forma cùm sit actus, sua interest, perficere, ac terminare materiam, quæ sic occupata, alterius non est formæ susceptiua, nisi priore ex-
8. trusa, atque abiecta: ergo quod prius. Iterùm, pluralitas non est ponenda, nisi maxima cum ratione, atque necessitate. sed pluralitas formarum partium, nullam indicat necessitatem, cùm ab vna eademque forma, totum compleatur subiectum: non ergo est necessaria huiusmodi formarum pluralitas. Certè, sicut diuersitas sensuum, non cogit diuersa inducere animas sensitiuas; ita nec in mixto corporeo ponendæ sunt diuersæ animæ partiales, propter diuersa organorum, membrorumque functionem. Sanè, diuersa specie, simul continuari non possunt. sed animal est vnum verè continuum: non habet ergo partes, specie differentes. nam ex diuersis numero, non fit vnum numero: nec igitur ex diuer-
9. sis specie, potest fieri vnum animal specie. Amplius, si vermis diuidatur; quælibet certè eius pars viuit: vel ergo est vna anima specie in vtraque eius parte, & tunc ante diuisionem, vna, eademque merat illis partibus omnibus: vel altera, & tunc vermis diuisus erit plura alia specie. Profectò, si animal est verius ens, quàm elementum: igitur est verius vnum. sed elementum est vnum, ab vna tantùm forma: & animal ergo similiter. Insuper, ex pluribus existentibus in actu, non fit vnum per se, 2. de anima, comm. 7. si ergo
10. membra animalis specie different: vnum animal non consisteret. Præterea, aut illæ plures formæ substantiales ordinem habent, atque ita in substantia erit ordo, quod planè philosopho non probatur, 7. met. asserenti, in substantia rei, ordinem non esse, siue ordine carent: ex ipsis ergo aliquod vnum per se produci non potest. siquidem ex diuersis formis non subordinatis, non fit aliquid vnum per se, sicut abundè docent 5. & 7. met. li. Adde, quod 3. met. sic disputat contra Platonem: Si, inquit, alia esset idea animalis, & alia bipedis; non esset vtique vnum animal bipes. Sic etiam arguit primo de anima contra antiquos, formarum pluralitatem statuentes, vbi apertè formarum pluralitatem negare videtur, causam adducens, formarum pluralitatem impedimento esse, quominus
11. compositum, vnum per se esse non possit. Amplius, quælibet forma substantialis cum sua materia, subiectum de genere substantiæ constituit: animal ergo vnum esset plura supposita, tot planè, quot haberet formas substantiales, specificè distinctas. Hoc etiam modo philosophus arguit contra eos, qui aiebant elementa in mixto, secundùm perfectas formas consistere: tunc sanè mixtum, plura esset supposita. Quomodo ergo vna tantùm sit forma vltima in animali, virtute continens reliquas formas, dixisse me puto.

Philosophi rationes.

CAP. IIII.

Soluuntur Argumenta.

Quomodo animal est vnũ cum multis formis.

NON ignorare oportet, quemadmodum docet Auerr. primo de anima, com. 54. nonnullos ex veteribus, animam esse harmoniam, credidisse, atque proinde in animali plures esse formas putauisse, sicuti plura sunt harmonica instrumenta, ex quibus suauis melodiæ concentus consurgit. Itaque, quamuis multæ sint in animali formæ partium; non ob id tamen putandum est, non esse vnum, cùm huiusmodi formæ, sub actu primo vltima forma contineantur, illique con-

Formæ partiales.

Soluuntur rationes Auerr.

coniunctæ, distinctis suis actibus, ac membrorum ministeriis, subseruiant. H[...]c autem
modo si res intelligatur, non magnam certè patientur difficultatem, qui præp[...]ita argu-
menta soluere voluerint: vnde illud de substantia orbis, vnum subiectum h[a]bet, vnam
formam, scilicet vltimam, & specificam, cui aliæ famulantur, atq; obsequ[un]tur. eodem
modo intelligendum est illud, quod adducitur de forma materiæ. Ad ill[u]d ex 7. met.
innuit solutionem, partem separatam à toto, remanere æquiuocè talem, æquiuocatione vti-
que sumpta ab actu secundo, non autem ab actu primo; eandem enim, q[ua]m in toto ha-
buit, per multum temporis, retinet formam. Ad primum ergo simili[ter] est responden- 1.
dum, omnia illa intelligenda esse de forma vltima: quæ si remaneret, altera forma spe-
cifica adueniente; tunc verum esset, quòd generatio vnius, non es[set] corruptio alterius.
Simili facilitate soluitur. 2. & 3. Ad 4. Quamuis omnes dispositio[nes] specie differant; ex 2.
omnibus tamen vna propria communis resultat: quam ob causam non opus est, vt par- 3.
tes animæ differant, cùm non recipiantur partes in partibus per se; sed totum in toto per 4.
se, & partes in partibus per accidens. Quamobrem illæ rationes bene ostendunt, carnes,
& ossa, diuersas quidem accidentales, non autem substantiales formas habere. Ad 5. Si
cor generet, hoc autem fit virtute primi agentis vniuocè; in lib. tamen de morte hoc tan- 5.
tùm habetur, quòd cor est primum, quod viuit, & vltimum, quod moritur: non autem
scribitur, quòd generet; sed potiùs virtutem generatiuam, eo mediante generare. Ad 6. 6.
Quamuis perfectum, virtute contineat imperfectum; non ob id tamen imperfectum est
ociosum: ita quamuis tota anima, partiales contineat formas; illæ tamē non superfluunt,
neq; sunt iudicandæ ociosæ; ab anima namq; partiales operationes non profluerent, nisi
præsto essent partiales formæ, actionem totalis animæ determinantes: vnde, licet asse-
rere omnes illas formas eiusdem esse generis physici, quia nimirum in eodem subiecto re-
cipiuntur, neq; ob id impediri, quominùs in eadem materia, ordine, & ratione distin-
ctæ inueniantur; vna siquidem non est terminus, sed dispositio alterius: neq; æque primò
in materia recipiuntur: nam materia, totalem formam mediantibus partialibus, recipit,
vti immediatum receptionis, non autem dispositionis subiectum. Quapropter similitudo 7.
adducta negatur: album enim, & nigrum non sunt formæ in inuicem subordinatæ: &
sic soluitur 7. argumentum. Ad confirmationem dico: Priuationem, vno modo esse pu-
ram carentiam: proinde quæ se ita habent, in eodem, respectu eiusdem esse non posse.
Alio autem modo imperfectionem quandam innuere, sicq; posse quidem esse, cùm vna
ordinetur ad aliā. Ad 8. dico: Necessitate vitandæ contradictionis, plures formas sta- 8.
tui debere, alioqui pars separata ab animali, esset, & non esset, siquidem sine propria
forma esse non posset. Ad primam confirmationem negatur similitudo: non enim ibi ap-
paret necessitas contradictionis vitandæ. Ad 2. dico, diuersa specie non posse continua-
ri, quando alterum, velut dispositio ad alterum non esset præponendum. Atqui formæ
partium, vt dispositiones præponuntur ad vltimam formam, veluti ad omnium vnitatem,
atq; coniunctionem; idcirco illa ratio nihil roboris habere potest. Similiter soluitur ter-
tia confirmatio: ex diuersis namq; specie, vel numero, non fit vnum numero, quando v-
num ad alterum non ordinatur: nec ambo ad tertium, quod non est in proposito simile;
quandoquidem ad vltimam formam, omnes illæ dispositiones ordinem habeant. Ad 9. 9.
Respondeo, non esse impossibile, formam per solam diuisionem fieri, si potentia proxima
in materia contineatur: partes siquidem diuisæ animam habent eiusdem speciei. Ad pri
mam confirmationem dico, animal esse verius ens, & verius vnum, quam elementum,
eò quòd illius vnitatē cæteræ formæ partiales impedire nequeunt: nō enim esse principa-
le largiuntur, sed dispositiones tantùm ad vltimam formam, vnde vnitas compositi de-
pendet: maior namque vnitas non est semper magis simplex. Ad aliam confirmationem
respondeo, quòd ex pluribus existentibus in actu, quorum quodlibet in materia per se
recipitur, & non vt dispositio ad alterum, non fit: at illæ formæ, vt vltimæ formæ dispo-

 sitiones

sitione. [illegible] cipiuntur, propterea non est simile; cæteræ siquidem formæ non sunt in acti-
Obiectio. *bus vltin[illegible], siue vltimatis; proinde perfectiori indigent actualitate. Dicis, aut caro est*
caro prop[illegible] eius formam, aut propter animam vltimam. si propter formam carnis: il-
læ ergo for[illegible]æ præcedentes, non tantùm dispositiones, verùm etiam ad vltimam formam
esse largiun[illegible]r. sin minus: tunc planè aliqua in materia forma latitaret, quæ constitu-
endi indiuidui aptitudinem haberet, non tamen constitueret. Dico, illam formam, vt ma-
Solutio. *teriam disp[illegible] ntem ad vltimam formam, non autem vt principale agens, esse illi largi-*
10. *ri. Ad 10. pate[illegible] responsio ex supradictis: siquidem omnes illæ formæ ordinantur ad vl-*
timam formam. [illegible] vt dictum, nec philosophum loqui de hoc formarum ordine. similiter
11. *respondeo ad al[illegible]s e[illegible]dem authoritates. Ad 11. dico argumentum procedere contra il-*
lam opinionem de m[illegible]tione: nam cùm qualibet pars mixti, sit mixta: in qualibet ergo
parte mixti, essent quatuor supposita, atque quatuor formæ, quarum vna non ordinare-
tur ad aliam, vtpotè ab illa perficienda. At in eodem plura esse supposita, veluti plures
sunt partes in composito, secundùm diuersas materiæ partes, nullum est inconueniens.
Patet ergo, si plures sint formæ similares, nec ne.

CAP. V.

Quòd plures sint formæ partiales, seu similares.

1. *VI alteram partem tueri videntur, his argumentis sese munire satage-*
runt: Si, inquiunt, pars aliqua, ab animali separata fuerit, remaneatque
actu post huiusmodi separationem, non quidem totius, cùm iam sit ex-
tra totum, nec per formam de nouo genitam, siquidem ab agente natu-
rali, sine præcedente alteratione, noua introduci generatio non potest.
at quomodo in instanti ita fiet? Remanet ergo per propriam formam, quam antequam
2. *esset diuulsa, in toto possederat. Amplius, vna forma mixti, materiam contrariis, ac re-*
pugnantibus mixtionibus dispositam informare non potest. sed in corpore animalis sunt
huiusmodi mixtiones contrariæ, vtpotè cerebrum frigidum, & cor calidum: ergo quod
3. *prius. Item, cor animalis prius tempore generatur, authore philosopho in lib. de anima-*
libus, quàm aliæ partes animalis: multæ ergo sunt mutationes completæ, quarum vna
præcedit alteram in generatione animalis; quod quidem, sine pluralitate formarum
contingere nequit: igitur in animali plures esse formas similares, rationi consonare vi-
4. *detur. Item, diuersæ temperationes, diuersas vtique formas ostendunt, (vt dicunt medici)*
Solutiones. *sed in animali apertè apparent huiusmodi complexiones: ergo. &c. Porrò, ad has rati-*
1. *ones, sic alij respondere consueuerunt, & ad primam quidem sic: Diuisionem scilicet non*
fieri sine alteratione, etiamsi paruo in tempore fiat, quæ vt præuia sufficit pro generati-
one nouæ formæ, ab agente naturali in parte diuisa introducendæ, cùm illa forma sit ca-
daueris, quæ propter sui vilitatem, ad ipsius generationem, non multo tempore indiget,
2. *nec plurimis dispositionibus, aut ordinata alteratione. Ad 2. Maior in ea forma verita-*
tem habet, quæ ita est vna, vt virtute multiplex esse nequeat, veluti est forma elemen-
ti. at forma mixti animati est multiplex virtute: ideòque sicut forma ignis est principi-
um calefaciendi; sic forma mixti, in diuersis partibus mixti ad diuersas operationes ex-
ercendas. Eodem modo soluitur illa ratio, quæ sic arguit. Actiones specie distinctæ, sunt
à formis specie distinctis: cùm enim actio det esse, & agere; actio notificat formam.
sed in partibus animalis sunt actiones specie distinctæ; cor enim calefacit, & cerebrum
infrigidat: ergo Sic respondeo, actiones specie distinctæ, sunt à formis specie distinctis,
3. *vel à forma æquiualente. Ad 3. dico, per generationem cordis, illius figurationem phi-*
losophum intellexisse: quippè cùm illud essentialiter ante aduentum formæ anima-
ti, im-

Formæ partiales. *ti, minimè existat: forma siquidem illa, & totum, & singulas eius parte formal.* 4. *Ad 4 Medicè est respondendum: medici namq; arbitrantur complexiones esse formam membri, ob cuius causam, operationem prouenire arbitrantur: philoso us autem complexionem sciens ex qualitatibus consurgere, qualitatem illam appellat otius quàm formam. Porrò, quod alij dixerunt, manum mortuam dupliciter considerar posse, vt manum, & vt organum officiosum, non videtur satis probabile esse; nam æquiuoca propriè dicuntur, quorum solum nomen est commune, & ratio substantiæ diuers philosophum autem 2. de anima com: 9. de vera æquiuocatione fuisse locutum, const satis: Dicit enim: Quòd si oculus esset animal, anima eius esset visus: quo deficien e, non esset adhuc oculus, nisi æquiuocè, vt lapideus. Itaq; si oculus mortuus est sicut culus lapideus: nullam ergo, quàm habuit in corpore animato, formam retinere subs ntialem potest; sed figuram tantùm, vt ibidem disputat commentator. hæc illi respondere consueuerunt ad huiusmodi argumenta. Res planè obscura est, & ex vtraq; parte magnos, ac graues habet fautores. Verùm, vt quæ dicta sunt, clarius intelligi possint, dignum est scire, si in composito plures sint formæ substantiales: ex huius enim quæstionis veritate, ad aliarum formarum difficultatem cognoscendam, patebit aditus intelligendi. Auicenna in primo libro sufficientiæ cap. 2. putauit formam corporeitatis, quæ est substantia, materiæ inseparabiliter inesse: dimensiones verò permutari: materia siquidem sub corporeitate inseparabiliter perseuerans, alias, atque alias, pro formarum congruitate specificarum, dimensiones extrudit, & recipit. Sic prioribus ceræ figuris obliteratis, dimensiones quoque priores abeunt, atque nouæ subingrediuntur, corpore illius in sua corporeitate perdurante. Cùm enim videret partes materiæ distingui, necesse esse, quo diuersas formas, secundùm partes diuersas, recipere posset: corporeitatem de genere quantitatis, materiæ inesse non posse putauit; nisi priùs corporeitate de genere substantiæ ibidem habitante, seu inhærente. Etenim, accidens subiectum, in quo erit recipiendum, in actu esse præsupponit. Distinxit ergo Auicenna corporeitatem in genus substantiæ, & in genus quantitatis, quæ est trina dimensio: & alteram quidem dixit materiæ esse congenitam, alteram verò separabilem. Sic multi arbitrantur formam speciei, mediante forma generis, quæ est alia numero à forma speciei, in materia recipi: vnde alia forma, ignis est ignis: alia verò est corpus. Asserunt quoque corporeitatis formam coæternam esse materiæ, omnesq; formas specificas in potentia esse in materia, per formam quidem generis: omne siquidem inferius in potentia est in suo superiori, non autem in actu, quippè cùm ab agente naturali forma corporeitatis in actum completum deducatur, pro illorum formatione indiuiduorum, quæ habuerat in potentia. Cæterùm aduersus huiusmodi sententiam, sic rationabiliter arguere valemus: Si post esse generis constitutum, forma adueniret specifica: illa ergo esset accidentalis. tenet consequentia: nam omnis forma quæ aduenit (vt dicunt ipsi) post aliquod esse substantiale, est accidentalis. Amplius: si talis forma generis esset coæterna materiæ, recedente etiam forma specifica; indiuiduum sanè de genere substantiæ remaneret, quod profectò legem corruptionis euertit, in qua, vt dicitur primo de gen: ad primam vsque materiam fit resolutio. Dicis, indiuiduum generis, non autem alicuius speciei determinatæ remanere. Atqui philosophus in Topicis expressè docet, non inueniri indiuiduum generis, nisi sub aliqua contentum specie. Si ergo est indiuiduum generis: erit vtique & alicuius indiuiduum speciei. Adhuc, vnam eandemq; rem, duo habere esse substantialia, implicat contradictionem: alioqui vna res esset duæ res. Sed quælibet forma dat esse. Quare si prima materia, esse accipit à forma corporeitatis, quæ est illi congenita: aliam ergo formam recipere non poterit; vel forma vltima accedens, accidentalis esset computanda, quod est absurdum. Adde, quòd tunc res significata per genus, pars esset speciei, per formam superadditam constitutæ; atque ita de specie prædicare non posset:*

Margin notes: De manu mortua. — Si in composito sint plures formæ substantiales. — Auicennæ opinio de corporeitate. — Rationes oppositæ. 1. 2. 3. 4.

Formæ partiales.

Non ergo est ponenda forma corporeitatis, à qua res dicitur corpus, & alia, à qua res
est res. Item, aut illa corporeitas est vniuersalis, quod est falsum; vniuersalia enim non
5. *dant esse, nec habent esse nisi per singularia. aut singularis, quod etiam est absurdum;*
aliter idem indiuiduum sub duplici specie in genere substantiæ, esset repositum; omnis
enim forma substantialis, singularis, & indiuidua, materiæ coniuncta, compositum de-
terminatæ constituit speciei: Quare, si corporeitas inseparabilis existens à materia, inest
materiæ Platonis, adueniente vtique anima, Plato est in alia determinata specie. Dico, hoc
conuenire formæ perfectæ, non autem imperfectæ, cuius est corporeitas, quæ est velut
fundamentum superuenientium formarum. Dico quamlibet formam substantialem,
quantumcunque imperfectam facere hoc aliquid, ac constituere compositum in specie de-
terminata. Quapropter, licet forma imperfecta, perfectæ comparata, non ita perfectè
suum indiuiduum constituat, proportionaliter tamen, ita perfectè in genere suo, ac per-
6. *fecta in suo, hoc aliquid constituit. Adhuc, si forma superueniens trahit materiam ex-*
tra suam potentialitatem: materia ergo per corporeitatem erat in actu: atque ita secun-
dùm illam non esset generatio substantialis: subiectum enim mutationis substantialis, est
subiectum in potentia 5. phys: tex: 8. Velle ergo asserere, formam aduenire materiæ per
corporeitatem actuatæ; est funditus euertere substantialis generationis fundamentum.
At si non extrahit: ita ergo materia est ens in potentia sub corporeitate, sicut antè, quod
7. *planè Auicennæ non probatur. Iterùm quælibet forma naturalis, qualitatiuis, ac quan-*
titatiuis, ab agente inductis dispositionibus opus habet, primo cœl: com: 21. Igitur cor-
8. *poreitas, aut non erit forma, aut generabilis erit, & ita non æterna. Sanè, omnis forma*
naturalis extrahitur de potentia materiæ ad actum, 8. met: com: 13. At intransmutabi-
le, non extrahitur de potentia. quare corporeitas, aut nō est forma naturalis, aut non est
pars rei transmutabilis, sed quodlibet est absurdum, & falsum. ergo &c. æternum e-
nim, vt dicitur 1. met: com: 31. 35. & 3. met: com: 9. non est forma rei generabilis. Corpo-
9. *reitas igitur non potest esse materiæ coæterna. Præterea, si illa forma est ab agente in-*
troducta: igitur ex potentia materiæ extracta: & ita est genita, & non æterna. si verò
sine agente, inest materiæ: est ergo de substantia materiæ. nam si materiæ contingeret;
in potentia vtique contradictionis sese haberet ad illam, atque ita, posset aliquando illa spo-
liari. Certè, authore philosopho 12. met: com: 39. omne compositum est nouum: corporei-
10. *tas ergo non est materiæ æterna; ex ipsa enim, & materia fit vnum compositum. Item,*

Auer: contra Auicennam.

Auer: 1. de substātia orbis cap: 37. quatuor rebus factu impossibilibus arguit cōtra Aui-
cennam: Illa, inquit, forma esset simpliciter indiuisibilis, æterna, nullum in eodem subiecto
succedens habens contrarium: denique nullam aliam reciperet formam. vnam ergo tan-
tùm, & non plures habet formas. Consentit autem his, illa quæ dicta sunt 7. met: com: 8.
& primo phys: com: 63. 66. 69. Adde, quod compositum istud esset generabile; esset
enim in genere, ideoque generabile, vt recitat 2. liber cœli com: 49. Denique, omne compo-
situm ex materia & forma est corruptibile, primo cœli com: 20. 95. forma ergo corpo-
11. *reitatis non inest materiæ æternaliter. Adhuc secundùm Auer: prius recipiuntur di-*
mensiones interminatæ: non ergo prius recipitur forma corporeitatis. Reuera, vt dicit
Auer: 3. cœli com: 28. & 4. cœli 22. com: & 4. phys: com: 71. Tunc elementum diui-
deretur in partem motam, & mouentem in actu. etenim per formam corporis, materia
prima esset in actu, forma verò elementi esset mouens, ex quo elementum diuideretur,
in partem motam, & mouentem in actu. Adde, quòd tunc materia esset ens in actu:
nec via esset primæ materiæ inueniendæ; siquidem, vt dicitur 12. met: com: 6. & primo
phys: com: 52. si haberet formam corporeitatis, alias formas recipere non posset. Hæc di-
cta sint contra Auicennæ sententiam.

CAP. VI.

Rationes

Forma corporeitatis.

Rationes, quibus ostenditur necessitas formæ corporeitatis.

Formam corporeitatis esse

Formæ corporeitatis necessitas, quibusdam rationibus nõ facilè contemnendis, à nonnullis prudentia, ac scientia præclarissimis viris, sic probatur & ostenditur. Si, inquiunt, non datur corporeitatis forma; tun plane necesse est, creationem consiteri: formæ enim specificæ nihil præ[illegible] pponerent formæ, atq; ita illas creari diceremus. Non immeritò ergo corporeitatis formam, inchoationem vocant generalem, confusam quidem, ac potentialem; quæ, omnes propemodum formas potentia continet specificas, ab agente natur[illegible] iex huiusmodi habitu confuso extrahendas. Item, huiusmodi forma, materiam disponit, ad formarum susceptionem: ex sui enim natura à formis remota iacet. Deniq; dimensio est coæterna materiæ, vna numero: accidens autem vnum numero, sine forma, æternum esse non potest. Ab Auer: 3. cœli com: 31. vocatur prima forma: Principia, inquit, rerum sensibilium remota, non sunt sensibilia, vt prima forma, & prima materia. Et 2. phys: com: 15. forma duobus modis dicitur, inquit, de habitu, & priuatione existente: corporeitas enim est quædam priuatio generalis, de qua omnes formæ educuntur. Cæterùm, Auicenna in omni

Auicennæ opinio de corporeitate.

composito putauit formam corporeitatis, à forma specifica realiter esse distinctam; alioqui rationem reddere non posset, quare non solùm elementata, verùm etiam elementa ipsa non corrumperentur. Nam si forma est inseparabilis à materia, & nõ differt à forma specifica realiter: simul igitur cùm illa corrumperetur. Illa certè corruptio substantialis vocanda est, in qua forma, quæ esse præstat substantiale, à materia remouetur.

Alia opinio.

Alij verò rationabilius loquentes, in solo viuente, formam corporeitatis, à forma specifica dicunt distingui realiter. Cùm enim viderent animam esse formam inextensam, atque ideo non posse causare rem quantam, & extensam; sunt enim corporeitatis opera; hac de causa inter vtramq; realem distinctionem statuerunt. Porrò, formam corporeitatis vocarunt formam mixti, vtpote ex mixtione elementorum consurgentem: in ele-

Forma mixti.

mentis autem, atque elementatis inanimatis, formam mixti non collocarunt distinctam à forma specifica; vtraq; enim forma, cùm sit materialis, largiri potest esse specificum, quantum scilicet, & extensum. Sanè, cui plura esse debentur, si illa ab vnica possunt forma causari; frustra formarum pluralitas non est admittenda. Secus autem esset, quando ab vnica forma illa præstari non possent; tunc certè in vno eodemq; subiecto, formæ sunt multiplicandæ. At in rebus inanimatis, æqua propemodum est vtriusq; formæ operatio: nulla ergo inter vtramq; ponenda est realis distinctio. Addunt præterea, formam corporeitatis non esse æternam, & à materia inseparabilem: nam quando homo generatur, per naturalis agentis additionem, ante specificæ formæ ingressum, forma corporeitatis in materia introducitur, qua homo esse habet corporeum, quamq; post obitum retinet, quousq; paulatim in elementa regreditur.

Formam corporeitatis nõ esse æternam.

Itaq; hæ duæ formæ sic in quolibet se habent animato; vt ex materia, & prima forma, quæ est mixtionis, vna per se fiat substantia incompleta, hoc est, corpus pars animæ, ex quo, & ipsa anima fiat vnum indiuiduum completum.

Quomodo ex duabus formis fiat vnũ compositum.

Porrò, à tota quidditate, vel essentia animati, genus generalissimum substantiæ sumitur, quatenus in se rationem habet formalem, vel conceptum substantiæ, quæ est ratio formalis, & prima ratio simpliciter, qua primò continet aliquod genus per se. Ab hac autem tota & perfecta quidditate animati, ratio differentiæ accipitur, quæ est corporeum, seu sibi conueniens ratio corporeitatis: vel ratio formalis distincta in ipsa, ad quam rationem formalem corporeitatis, ipsamet vt habens & includens rationem substantiæ est in potentia, sicuti genus ad differentiam. Sic autem descendere licet secundùm alias generum rationes, formales ad speciem specialissimã vsq;, vnde &

Prædicatio generis, differentiæ.

Forma corporeitatis.

de & genus, & differentia, & species à tota quidditate immediatè sumitur: atq; quodlibet ex ipsis totam indicat quidditatem, indifferenter tamen; genus enim, immediatè determinatéq; totum dicit secundùm profectò gradum, rationemque formalem, qua est in potentia ad differentiam: differentia verò secundùm eam rationem, qua ipsa ad genus comparatur, veluti actus ad potentiam. vtrumq; autem in conceptu speciei quidditatiuo, sicuti in diffinitione includitur. Itaq; sicut ex genere & differentia fit per se vnum genus subalternum, quamuis genus à differentia distinguatur, vnum enim non includitur in conceptu alterius, nec est formaliter idem illi: & ex illo genere subalterno, & differentia diuisiua, aliud constituitur genus subalternum, & sic deinceps, vsque ad proximum speciei specialissimæ genus: ex quo cùm differentia specifica, vna per se species constituitur; ita planè ex prima materia, & prima forma fit per se vnum compositum in potentia substantiali ad animam: & ex ipso, & anima fit vnum per se in effectu, atque in re substantialiter: tametsi vtraq; forma sit actus per se: prima tamen actus est incompletus, vltimæ quidem formæ cōplendus aduentu. Cæterùm, quamuis forma mixtionis in corpore humano, cuiusuis forma elementi præstantior sit; esse tamen specificum, atque completum minimè largitur; hoc siquidem solius est specificæ formæ; perfectius tamen, quam forma elementi dat esse substantiale. Illud ergo, quod dicitur, perfectiorem formam perfectius esse largiri, ad specificas attinet formas tantùm. Patet ergo, quomodo ex duabus formis, vnum per se substantiale compositum fiat. Ex hoc autem intelligimus, quodlibet animatum ex duabus substantialibus formis constare: altera quidem corporea, & imperfecta: altera verò specifica, atque perfecta; plures enim his esse, cùm corpori, tùm etiam animæ minimè congruit. Sanè, in homine anima intellectiua, & vegetatiuam, & sensitiuam, identitate essentiali continet. Etenim sicut penthagonum, teste philosopho 2. de anima, Tetragonum continet, nec sunt formæ essentialiter distinctæ; sic vegetatiuum, ac sensitiuum, sub ipso intellectiuo continentur, à quo essentialiter non distinguuntur; alioqui plures animæ in homine inuenirentur, quarum quælibet esset actus corporis physici organici in potentia vitam habentis, quod est falsum. Dicis, nihil referre, duas formas essentialiter distingui, cùm instar vnius se habeat ad totius cōpositionem. Dico, eadem facilitate, formam corporeitatis negandam fore: vni enim perfectæ totali æquipollent. Prætereà, quemadmodum ex pluribus, quæ sub eodem genere continentur, vnum per se sub illo genere minimè constituitur; ita ex duabus animabus essentialiter distinctis, non fit anima vna. Adde, quòd tunc anima esset corruptioni obnoxia, sicut & ipsemet homo; pars enim, nempè sensitiua, corruptibilis est. deniq; operatio vnius, alteram impedit: substantia ergo non separantur. Ex parte igitur animæ patet plures formas non esse necessarias; sed vnam tantùm, id est, specificam sufficere. Corpori quoque vna tantùmmodo forma sufficit: genus siquidem, & differentia, siue subalternum, siue generalissimum non à forma partiali, sed à tota quidditate sumitur; alioqui non prædicaretur de alio in primo modo dicendi per se: ponerenturq; plures formæ in quolibet ente per se in genere, & specie. Neque etiam ibi sunt quatuor elementorum formæ, cum forma mixtionis: formæ enim elementorum, substantialiter non manent in mixto; sicuti in primo Pymandri disputauimus. Neque, vt quidam dicunt, forma carnis, & ossis alterius sunt speciei: alioqui ex pluribus diuersarum specierum specialissimarum entibus, fieret vnum ens per se, quod est falsum. Etenim, ex pluribus essentijs, siue specificæ extiterint, siue diuersarum, aut non diuersarum specierum, modò alterius sint rationis, aliquod vnum per se constitui non potest; nisi altera illarum se habeat vt actus, reliqua verò vt potentia 7. met. at neutra istarum, respectu alterius, aut coniuncti ex ambabus, est actus, vel potentia: vna ergo est forma corporis, & altera animæ. Hæc cùm ita se habeant, facilè est respondere ad argumenta, quæ corporeitatis formam auferre videntur omninò. Ad primum, negatur consequentia: forma enim corporeitatis, ad

Prima forma est actus incompletus.

In quolibet animato duæ formæ substantiales.

Forma intellectiua continet alias formas.

Forma corporis est vna.

Soluuntur argumenta cōtra formam corporeitatis.

Forma corporeitatis.

*tis, ad formam tendit specificam, in qua est sita eius perfectio: propterea illa non ad-
uenit, vt accidens, sed potius, vt vltima eius perfectio. Ad 2. iam dictum est, secun-
dum veriorem sententiam, formam corporeitatis tandem resolui in elementa. Ad 3. di-* 2.
cimus formam corporeitatis, esse completum minimè largiri, vtpote, quæ complemen- 3.
tum expectet ab esse specifico. Eadem facilitate quartum soluitur argumentum. Ad 5. 4.
dico, formam corporeitatis esse particularem, imperfectam tamen. Et cùm dicis, quam- 5.
*libet formam, pro sua proportionis conditione, esse largiri completum: dico, corporeita-
tis formam, à specifica hoc præstolari, siue sperare complementum, cùm ex seipsa ha-
bere non possit. Ad 6. dico, non ita materiam per formam esse actuatam, vt vlteriorem* 6.
*perfectionẽ non expectet: alioqui verum esset, quod in argumento assumitur. sed sic ma-
teriam actuare; vt vltimam tandem perfectionem, à forma specifica accipiat. Ad 7.* 7.
*maior, formis conuenit specificis, quæ certis qualitatibus, ac quantitatibus, suas limi-
tant actiones. at genericæ, præcipuè generalissimæ, vt corporeitas, nullas sibi limitat
quantitates, qualitatesq;. Ad primam cõfirmationem respondeo, illud verum esse de for-
ma specifica, non autem generica. Ad 2. confirmationem. Antecedens intelligendum est
de æterno simpliciter, qualis non est corporeitas, cuius natura est dispositio ad formas
generandas. Ad 8. respondeo, corporeitatem non inesse materiæ ab agente naturali; sed* 8.
*esse ab eo potius, qui materiam condidit. Quamobrem ad materiæ substantiam non at-
tinet: nec materia est in potentia contradictionis ad illam; quippe cùm eam, per dimen-
sionem interminatam non recipiat. Ad confirmationem dico, compositum esse nouum,
quando ex materia constat, & forma specifica, vel quod ad generationem disponit. Ad
9. Auerroes loquitur secundùm Auicennæ sententiam, qui corporeitatem putauit pro-* 9.
*priam, ac specificam esse materiæ formam: hac de causa, corporeitatem indiuisibilem
esse dixit; quippe, quæ esset specifica, & ante dimensiones recepta. Modum ergo posi-
tionis confutauit. Simili quoque ratione dixit, vnum subiectum, vnam tantùm formam
habere, id est, specificam. vel vnum subiectum, vnam habere formam: alioqui si esset,
vt Auerroes ait; vna forma duo haberet subiecta, nempè formam corporeitatis, per
quam materiam recipit, & ipsam materiam. Auerroes verò putauit non recipere, sed
disponere tantùm. Vnde secundùm Auicennam sequeretur, quòd omnis forma aduenien s,
esset accidens, quia scilicet post specificam adueniret. Ad confirmationem dico, illud in-
telligi debere de composito ex materia, & forma specifica, cuiusmodi esset cœlum apud
Auicennam: vel generabile esset saltem dispositiuè. Ad 10. dico, Auerroem intelligen-* 10.
*dum esse de forma specifica, quæ ante dimensiones recepta, est indiuidua, vt dicit Aui-
cenna. Auerroes autem vult illam esse genericam, diuidiq; per dimensionem sequen-
tem. Propterea voluit, eorum, quæ de nouo in materia recipiuntur, dimensionem esse
principium, saltem dispositiuum. Ad confirmationem respondeo, Auerroem per motum
in actu, illud, quod per se motori resistit, intelligere, quale profectò in mixtis inuenitur,
4. phy: com: 71. At tale quid in elementis nequaquam inuenitur. siquidem forma
corporis, cùm sit generica, nullius sibi limitat locum; sed velut materia, ita quoque &
ipsa est ad omne vbi. Ad vltimam confirmationem dico, illud verum esse ad mentem,
seu sententiam Auicennæ, non autem Auerrois, dispositiuam enim non autem recepti-
uam esse profitetur corporis formam. hæc quidem dicta sunt pro corporeitatis forma tu-
enda: verùm quia hæc etiam inquisitio sæpè dimensionum meminit, Auerrois quoq; sen-
tentia est in medium adducenda, vt clarius fiat, de quo disputamus.*

Quaestionis sextae cap. I.

Dimensio an præcedat formam substantialem in materia.

Postquàm Auicennæ, aliorumq́ sententias de forma corporeitatis, adduxi; huic dicendi disputandiq́ instituto, Auerrois sententiam contexendam esse putaui, quippè, qui de hac re admodum ingeniosè copiosèq́ differuerit; vt sic ex multorum grauißimorũ virorum sententijs, obscurißima quæstio lucidius, clariusq́ intelligi poßit. Auerroes lib: 1. de substantia orbis cap. 1.

Dimensio præcedit formam substantialem secundùm Auerroem.

quantitatẽ materiæ putauit esse coæuam, ita, vt quantitati in materia quantitas nunquã succederet: Materia, inquit, prima nunquam denudatur à dimensionibus interminatis: dimensiones ... nq; simplices, quæ appellantur corpus simplex, non denudantur à prima materia. Reuerà, ... in rei corruptione, ipsa quoq; quantitas corrumpitur; dimensio vtiq;
1. *ex non dimensione, & corpus generandum, ex non corpore fieret, quod patet esse falsum. Adde, à quo quanti... lapidis, seu alicuius esset corrumpenda. non certè à suo contrario:*
2. *quantitati enim nihil est contrarium. nec concomitanter, quia scilicet forma lapidis corrumpitur: quantitas ergo similiter; quantitas enim non solùm obest, verùmetiam prodest magis, vt in materia forma recipiatur. Quare non est necesse, vt si forma corrumpatur,*
3. *quantitas quoq; corrumpi debeat. Manet ergo quantitas, materiæ coæua. Amplius, diuersæ formæ substantiales, in diuersis, atq; distinctis materiæ partibus recipiuntur. in materia autem huiusmodi partiũ distinctio, à quantitate proficiscitur: quantitas ergo in materia, formam substantialẽ præcedit; alioqui qualibet forma substantialis, totam informaret materiam; atq; ita formæ contrariæ simul essent, vel tota materia vnicam tantùm formam haberet: sed neutrum istorum est admittendum, vt iam patet ad sensum.*
4. *Sanè, sicut dictum est, si formam ignis, qui est substantia corporea, quantitas, seu dimensiones non præcederent; tunc planè ignis fieret ex materia nõ quanta, & forma non quanta, quod est absurdum: dimensiones ergo, formam substantialem præcedunt. Porrò,*

Dimensio determinata.

dimensio determinata, illa dicenda est, quæ certum habet terminum quantitatiuum, ad modum alicuius naturæ sic determinatæ: omnium enim natura constantium, determinatus est augmenti, atque magnitudinis terminus. Dimensio ergo terminata, secundùm certum magnitudinis gradum, ad certam formam respicit naturalem, à qua quodammodo determinari videtur: non quidem causaliter, sed correspondenter potius. Dimensio

Dimensio interminata.

autem interminata, est quantitas, quæ certum non habet gradum, nec ad vllam formam determinatè refertur, sed indifferens est ad quemlibet magnitudinis gradum: sicuti est materia ad formas recipiendas, ad quas profectò indeterminatam habet potentiam. Ex quo patet, quòd quamuis in naturalibus, non inueniatur dimensio absque forma, cùm materia, absque forma, naturaliter existere nequeat; dimensio tamen ex sui natura est quid absolutum, nullumq́ sibi certum gradum perscribit; hanc ob causam, interminata vocatur, atque materiæ est coæua, siue coæterna, si materia esset æterna. Reuera,

Est materiæ coæterna.

sicut materia est vna numero omnium formarum, quia nulla determinata perscribitur forma; ita trina dimensio nullo præscribitur termino: Porrò, dimensio huiusmodi in potentia est ad esse in actu: sicut enim calidum, vt scribitur 12. met. com: 18. calorem in materiam extrinsecum non inducit; sed calidum quidem in potentia, reddit calidum in actu; sic profectò generans, non extrinsecam adducit dimensionem; sed eam prorsus, quæ præfuit in potentia. Sic loquitur 4. phy: com: 15. & 3. com: 17. Si ergo dimensio non præesset, in materia vna numero; dimensio fieret ex nihilo, vtpote, quæ nec actu, nec potentia præfuisset. Itaq́ dimensio vna numero, quatenus est actu dimensio, & potentia

Dimensio præcedit formas.

ad terminos, formas generabiles præcedit. Etenim quemadmodum materia est actu per se actualitate entis; ita dimensio est actu, actualitate quidẽ materiæ, & entis. Et quemadmodum est in potentia ad esse in actu, actualitate formæ: ita dimensio est in potentia ad terminos, quibus distinctè actuatur. Vnde materia per dimensionem est in loco, in numero formarum, & mensura, non autem ad certum aliquod ipsorum. Sic 4. cœli com:

Auerroes.

40. & 3. cœli com: 29. Itaq́ dimensionem materiæ esse coæuam Auerroes omninò sentire videtur.

videtur. 3. phyſ: com: 69. Vnde eſt, inquit, quòd augmentum quantitatis non [po]ſſit cre- Dimenſiones.
ſcere in infinitum? quia ſcilicet mundus ex tota ſua conſtat materia, tota qu[oq]ue quan- Quantitatem
titate. hac de cauſa cùm augmentum erit vſque ad mundi molem; nou[a] profectò augeri non poſſe.
*quantitas minimè generabitur. Tanta ergo eſt quantitas, quanta ab initio materiæ. Hoc
idem 4. phy: com: 84 docet: vbi manifeſtè oſtendit augmentum, propter noui termini,
non autem nouæ quantitatis acquiſitionem, fieri, atque haberi, & 4. phy: com: 15. docet
philoſophus dimenſionem non ſeparari à materia in magnitudine, nedum [i]n eſſe. Ex his
ergo, quæ dicta ſunt patet, dimenſiones interminatas, omnem præcede[re] ſubſtantialem* Soluuntur rationes Auer.
*formam. Verùm ad Auerrois rationes ſic reſpondere poſſumus. Et ad primam quidem
dicimus, corpus fieri ex non corpore actu; ex corpore tamen in potentia: nam etſi mate-* 1.
ria per ſe non ſit corpus actu; eſt tamen in potentia, ad corporeita[ti]s formam. Ad 2. di- 2.
*co, nullam formam corrumpi per ſe primò, niſi à ſua forma contraria; per accidens ta-
men, ad corruptionem ſubiecti. vnde dicimus, dimenſiones, formam introducendam præ-
cedentes, adueniente huiuſmodi forma, corrumpi, quia illarum ſubiectum corrumpitur.
Dicis, formas materiales indiuiduari, atque diſtingui per materiam: materia ergo eſt
diuiſibilis, idq́ per quantitatem. In materia ergo dimenſiones interminatæ præcedunt
formam ſubſtantialem introducendam. Dico, materiam, in qua eſt forma introducenda,
per quantitatem, quæ eſt in materia, mediante forma abijcienda, eſſe d[iui]ſam. quare,
dum forma introducitur, prior quantitas per accidens corrumpitur, ac noua adducitur.
Ad 3. dico, quòd cùm in aliqua parte materiæ eſt forma ſubſtantialis introducenda; toto* 3.
*tempore præcedente introductionis inſtans, materia eſt quanta, quantitate quæ eſt cum
forma abijcienda: in vltimo verò inſtanti illius temporis, quod eſt inſtans introductio-
nis, eſt quanta, quantitate, formam generandam concomitante. in eodem enim inſtanti,
forma corrumpenda, & ſua quantitas habent primum ſui non eſſe: forma verò generan-
da, & ſua quantitas, primum ſui eſſe. ſiquidem in permanentibus, ex parte corruptio-
nis, non datur vltimum ſui eſſe, ſed primum ſui non eſſe: ex parte verò generationis, da-
tur primum ſui eſſe, non autem vltimum ſui non eſſe. Cùm igitur inter tempus, & inſtans
non detur tempus, nec inſtans medium, & idem inſtans ſit, in quo materia deſinit eſſe
quanta, quantitate formæ corrumpendæ, & incipit eſſe quanta, quantitate formæ gene-
randæ; patet ſatis, pro diſtinctione quantitatiua in [m]ateriæ partibus conſeruanda, po-
nendam non eſſe quantitatem à materia inſeparabilem, nec eandem ingenito, & corrupto
remanere. Ad argumentū igitur negatur conſequentia. & ad probationem dico, non dari* Obiectio.
inſtans, in quo materia non ſit in partes quantitatiuas diuiſa. Dicet aliquis: Subſtantia 1.
*eſt prior natura accidente 7. met: tex: 4. forma ergo ſubſtantialis generanda eſt prior
natura in materia, ſua quantitate. In illo ergo priori naturæ, ſi materia non eſt quanta,
non remanet ergo diuiſa; atque ita in hac parte, non hanc, & in illa, illam recipit for-
mam. Si verò eſt quanta, non quidem quantitate formæ corruptæ, ſiquidem in illo intro-
ductionis inſtanti, non eſt amplius: nec quantitate, quæ ſequitur formam generandam;
prior enim natura eſt ſua quantitate. Neceſſariò ergo ponenda eſt quantitas à materia
inſeparabilis; vt diſtinctio quantitatiua, in materiæ partibus ſeruari poſſit. Dico, in illo* Solutio.
*priori naturæ, materiam eſſe diuiſam, non tamen quantam quantitate formæ corruptæ,
nec formæ generandæ; ſed extrinſeca quantitate ab hac materia, quæ ſcilicet, eſt in alia
materia, hoc eſt, hæc materia eſt diuiſa in ſe, & ab alia materia; quia ſcilicet habet
quantitatem, quam hæc materia non habet. Itaq́ talis diuiſio in illo priori erit per habe-
re, & non habere, in inſtanti autem introductionis erit diuiſio per habere: quia enim
hæc materia in hoc inſtanti habet hanc quantitatem, hanc formam ſubſtantialem con-
comitantem, alia verò, aliam; idcirco ſunt quantæ, & diuiſæ ab inuicem. Dicis iterùm:* 2.
Si ita res ſe haberet, tunc certè duæ formæ diſparatæ, & ſpecificæ, & duæ quantitates Obiectio.
eiuſdem ſpeciei in eodem inſtanti, atque in eadem materia ſimul eſſent. Etenim, ſi in eo-

dem in[illegible]nti forma præcedens, & sua quantitas corrumpuntur, quod autem corrum-
pitur est, corruptio namq; est entis existentis: & in eodem instanti forma sequens, &
sua quant[illegible]s generantur. sunt ergo in illo instanti, quippe cùm in permanentibus in pri-
mo instanti generationis dent primum sui esse. Sed hæc sunt manifestè falsa, ergo &c.
Solutio. Dico consequentiam non esse bonam. & cùm dicis, quod corrumpitur est, concedo in al-
teratione præuia ad non esse; non autem pro definitione rei in vltimo instanti, altera-
tionem term[illegible]nte. Itaq́; duas formas disparatas, & duas quantitates esse simul pro eo-
Obiectio. dem instanti in materia, fieri non potest; siquidem rei permanentis corrumpendæ, non
1. datur vltimum sui esse. Iterùm aliquis arguet: Potentia & actus diuidunt ens, & quod-
libet genus entis 5. met. Igitur in quolibet genere, præter subiectum commune, est vnum
proprium receptiuu[illegible]; diuersæ namq; contrarietates diuersorum generum, diuersa vtiq;
propria appetunt receptiua. Sed proprium receptiuum quantitatis, est dimensio inter-
2. minata: ergo quod prius. Amplius, genito, & corrupto, eandem inesse quantitatem ne-
cesse est, & quidem interminatam: dum enim ex aere fit ignis; illico forma ignis intro-
ducitur. at in primo instanti esse ipsius ignis, materia ipsius, est sub tota illius quanti-
tate. si ergo non præesset quantitas: extensio ergo quantitatiua fieret in instanti. cùm au-
3. tem talis extensio, sine motu locali esse non possit: motus ergo localis fieret in instanti.
Si præterea dimensiones non adessent materiæ inseparabiliter; nulla vtiq; in rebus fieret
augmentatio, quod planè ad sensum constat esse falsum. Tenet consequentia. In augmen-
4. tatione siquidem, sola aduenit materia, quæ cùm secundùm se sit indiuisibilis, indiuisi-
bile autem si addatur indiuisibili, maius illud minimè reddit: augmentatio ergo fieri
non potest, nisi aliquo corporeo adueniente. Dimensio ergo materiæ inseparabiliter ad-
Solutio. hæret. Dico, in genere substantiæ inueniri potentiam susceptiuam à proprio actu generis
1. eiusdem, realiter distinctam. At in generibus accidentium, nō esse aliquod susceptiuum
reale, à formis illorum generum realiter distinctum; formę enim accidentales, quia sunt
simplices, materiam non habent, ex qua fiant. sed ipsarum receptiuum est subiectum
2. substantiale: sic ergo intellige de dimensionibus. Ad 2. Dico, extensionem quantitati-
uam nō fieri in instanti, sed successiuè sub forma abijcienda. Sanè, cùm ex aëre fit ignis;
materia aëris, à propria quantitate ac dispositionibus materialibus, continuè recedit, a-
gens ad formæ ignis dispositiones. Vnde quemadmodum non datur vltimum instans esse
formæ aëris, sed primum sui non esse, quod est primum esse ignis; ita planè non da-
tur vltimum instans, in quo materia sit sub propria aëris quantitate; sed primum, in quo
actu est sub propria quantitate ignis. Ex quo patet, huiusmodi extensionem per se in in-
stanti nequaquam fieri, tametsi noua quantitas, sine motu locali, ad nouæ formæ ingres-
3. sum, per accidens introducatur. Ad 3. respondeo, quod indiuisibile actu, pariter & po-
tentia, si indiuisibili additum fuerit, non facit ipsum maius: secus autem, si fuerit a-
ctu quidem indiuisibile, potentia verò diuisibile, cuiusmodi est materia, quæ addita al-
teri, virtutem habenti actiuam, talis potentiæ ad actum reducendæ, alterum maius red-
dit. Dicunt ergo isti, in generatione substantiali, formam immediatè recipi in materia,
nullamq́; quantitatem, nec qualitatem rei generandæ, formam præcedere substantialem;
subiectum enim formæ substantialis est ens in pura potentia, similiter & corruptionis.
Ad corruptionem verò formæ, omnia corrumpuntur accidentia: cuiuscunq; enim acci-
dentis, subiectum est ens actu, forma substantiali expulsa; non remanet ens actu. Se-
parata ergo forma substantiali à materia, omnia abeunt accidentia, deniq; ipsa quanti-
tas, quæ in illorum numero haberi potest. Ex quo apertè colligitur, nullam quantitatem,
materiæ esse coæuam, atque indiscretam sed cum res generatur, nouam quantitatem in
materia recipi, prioremq́; corrumpi. Hæc quidem diximus secundùm Auerrois senten-
tiam, quàm nonnulli confutare, atque inutilem reddere studuerunt. Nunc reliquum est
videre, quibus rationibus ostenderunt, dimensionē, formam substantialem non præcedere.

Formam substantialē immediatè recipi in materia.

CAP

Dimensiones.

CAP. II.

Dimensiones non præcedere formam substantialem.

QVI formam substantialem, materiæ immediatè vniri aiunt, dimensiones
illam præcedere dicunt, atq; pro huius rei veritate statuenda, sic argumen- 1.
tantur. Ad id materia primùm respicit, quod essentiali pote ia, atq; per se
primò respicit, & cuius commercio, vnum per se facit, quà ad quoduis ac-
cidens: huius enim actus, cùm sit primus, esse largitur simpliciter, accidens verò, esse
secundùm quid. sed ita se habet forma, ad materiam, est enim ill. s actus primus: pri-
ùs ergo inest materiæ, quàm dimensio, quæ est accidens. Reuera si dimensio præcede-
ret formam substantialem; tunc planè forma substantialis, mediante aliquo accidente,
materiæ inesset, nempè dimensione. At, quod inest alteri, mediante aliquo accidente,
non facit vnum per se, sed potiùs per accidens. ergo. &c. Amplius, priùs est ens per se, 2.
quàm ens per accidens. sed materia, & forma constituunt vnum ens per se: materia
verò & dimensio, vnum ens per accidens: forma ergo substantialis, prior est dimensio-
nibus materiæ. qualis enim inter aliquas mutationes, ordo habetur; talis profectò inter
ipsarum terminos reperitur. At, respectu eiusdem rei, generatio, augmentationem sem-
per præcedit; priùs namq; aliquid generatur, quàm augeatur: forma ergo substantialis
quantitatem, atq; dimensionem præcedit. Adhuc, in essentialiter ordinatis, à primò per 3.
medium fit transitus, ad vltimum. sed materia est primum, forma verò substantialis,
est secundum, dimensio autem tertium: non potest ergo materia ad dimensionem per-
uenire, nisi per formam substantialem. Sanè, in fundamento naturæ, hoc est, in mate-
ria, ante formæ substantialis aduentum, nihil est distinctum: dimensio ergo formam nõ
præcedit; alioqui materia esset in actu, ante formæ substantialis aduentum. Iterùm, om-
ne accidens, fundamentum habet in substantia: destructis enim primis substantiis, acci- 4.
dentia non remanent. vnde 2. de anima commen. 4. dicitur, accidentia fundari in ente in
actu & 7. met. comment. 4. palàm docetur, substantiam esse priorem accidente, diffi-
nitione, & tempore. Prior ergo est forma substantialis, quàm dimensio. Profectò, pri-
ùs est compositum per se, quàm compositum per accidens, cuiusmodi est materia, & di-
mensio. ergo quod prius. Præterea, si dimensiones, coæuæ essent materiæ; tunc sanè for-
ma substantialis primam materiam nequaquam immediatè perficeret, quod est falsum: 5.
forma enim substantialis medium est inter materiam, & formam accidentalem. proin-
de corrupta forma substantiali, dimensionem quoque corrumpi necesse est. Reuera, ac-
cidentis esse, est inhasse. Eadem ergo accidentis inhærentia non manente, accidens quo-
que idem non manebit. At corrupta forma substantiali, non manet eadem dimensionum
inhærentia: nec ergo eadem dimensio. Amplius, quando ex aëre fit ignis, maior est 6.
quantitas ignis generati, quàm aëris corrupti. illa ergo quantitas non præfuit in corru-
pto; alioqui aliquid respectu suiipsius maius dici posset: est ergo noua aliqua quantitas,
atq; ita dimensiones non sunt æternæ, quia scilicet generabiles, & corruptibiles. Nam
quando aliqua sunt eiusdem rationis, vt dicitur 10. met: quidquid essentialiter competit
vni, competit omnibus: quare si aliqua pars generatur, quælibet igitur generabitur. Sa-
nè, relatio noua fit ob gratiam noui fundamenti. sed æquale & inæquale sunt nouæ re-
lationes: propter nouum igitur contingunt fundamentum, nempè nouam quantitatem;
vt si aër trium gradutum ei similis fiat, qui quatuor gradus continet. Noua ergo quan-
titas generatur, sicq; quantitas non est materiæ coæterna. Iterùm, aut quantitas termi-
nata, & interminata sunt vna quantitas, aut duæ. si vna, igitur non semper maneret in- 7.
terminata quantitas: si verò duæ, tunc in eodem subiecto essent duæ quantitates, quod
est falsum. Profectò, materia prima non plùs sibi dimensionem, quàm illius priuationẽ

perscrib‹it›: etenim, cùm sit potentia purè passiua ad omnes formas: est ergo in potentia contradi‹c›tionis: atq; ita dimensio non est materiæ coæterna. Sanè, omnis forma materialis educ‹itu›r de potentia materiæ. sed dimensio est huiusmodi: igitur de potentia materiæ educitur, & sic non est æterna. Adhuc, corrupto immediato accidentis subiecto, corrumpitur quoq; & accidens. sed corrupto composito, corrumpitur omnium accidentium immediatum subiectum, sola enim materia prima remanet, quæ non est immediatum accidentium ‹s›ubiectum, quia non immediatè terminat accidentis dependentiam, caret enim actualita‹te›, ad quam spectat horum determinatio: quantitas ergo, siue dimensio ad corruptionem subiecti, seu compositi corrumpitur. Denique, quod generatur, quatenus generatur non est in loco, & sic non est quantum. sed materia prima generatur: igitur in eo quod generatu‹r› quanta dici non potest. Ex his ergo, atq; similibus apparet, dimensiones, formam substantialem non præcedere.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

1. AVerrois sententiæ æmulatores, ad præposita sic respondere consueuerunt argumenta, & ad primum sic: quòd materia secundùm naturæ intentionem, formam substantialem, vtpotè rem perfectiorem, priùs intueatur; origine verò ipsam quantitatem, veluti dispositionem, ad formarũ receptionem. Ad confirmationem autem dicunt, quòd quamuis dimensio interminata, formæ substantialis ingressum in materiam præcedat; quia tamen non medium inhærentiæ est, sed dispositionis tantùm; hac de causa non ita est impedimento, quominùs ex materia, & forma substantiali, vnum per se fieri non possit. etenim formæ substantialis, quantitati, siue dimensioni non inest, sed ambæ potius simul materiæ insunt; dimensio quidem priùs origine, vt formæ substantialis dispositio; forma verò
2. substantialis, priùs certè perfectione, posteriùs verò origine. Ad 2. Patet solutio, quamuis ens per se sit priùs perfectione ente per accidens; non tamen quodlibet ens per se, est priùs origine, quàm ens per accidens. Ad confirmationem dico, verum esse de quantitate terminata, sic enim est terminus actionis naturalis. falsum tamen est de quantitate
3. interminata, quæ hoc modo prior est forma substantiali. Ad 3. dico: Ordinem essentialẽ, secundùm originalem processum, priùs habere materiam, deinde dimensionem, postremò formam substantialem: secus autem se habet dimensio terminata, quæ absq; dubio, ipsa forma substantiali posterior est reputanda. Ad confirmationem dico, in materia, secundùm rationem suæ essentiæ, nihil esse specificè distinctum; nullam enim formam substantialẽ sibi specialiter perscribit, aut includit: habet nihilominùs suas dimensiones,
4. quæ illam disponunt ad formarum receptionem. Ad 4. Omnia illa vera sunt de accidente perfecto, non autem imperfecto, cuius subiectum potest esse ens in actu, sed ratione entis in potentia, atq; dispositiuè, non autem essentialiter formã præcedere substantialẽ. Eodem modo soluitur illud de composito argumentum: accidens enim (sicuti dictum est)
5. dispositiuè, siue origine, formam præcedit substantialem. Ad 5. dico: Formam substantialem immediatè materiam perficere, vt subiectum receptiuum; quantitatiuis verò, ac qualitatiuis dispositionibus mediantibus, quatenus medij, dispositiui munere funguntur. Ad confirmationem respondeo, dimensionis perpetuitatem, ex eo maximè cõstare, quòd modus formarum sibi inuicem succedentium sit perpetuus; proinde eadem perpetuò per
6. se remanet inhærentia, vnde dimensio interminata materiæ semper inhæret. Ad 6. dico: Quòd illa dimensio interminata, quæ in materia præfuit, terminata, & in actu efficitur: atq; ita interminata erit æterna; terminata verò corruptibilis. Neq; ob id differunt

specie,

Dimensiones.

specie: quæ enim differunt specie, sunt in actu sic distincta. sed quantitas inte minata, & terminata ex sui natura, eiusdem sunt rationis, licet ob gratiam formæ, erminata esse dicatur, ac limitibus conclusa. Illa præterea 10. met. authoritas, substan s, non autem accidentibus conuenit. Ad confirmationem dico, quantitatem esse æternam secundùm totius perfectionem. Ad aliam confirmationem respondeo, quòd illius fundamentum sit quantitas in actu terminata, quæ respectu nouæ formæ introducta, noua vocatur: ex sui autem natura est interminata, atque æterna. Ad 7. Dictum est vtre usque quantitatē vnius esse speciei, nec ex sui natura discrepare: quapropter simul co escere possunt. 7.
Ad confirmationem dico, materiam esse in potentia contradictionis, respectu formarū, quæ vicissim illi succedunt, non autem dimensionum, quæ sibi inseparabiliter inhærent. Ad aliam confirmationem, negatur minor: dimensio enim est coæ a materiæ, potentiæ nequaquam determinatæ; ideòque ex potentia materiæ minimè educta. Ad 8. Dicunt, 8.
quòd quamuis materia ex se non sit in actu, accidentis nihilominùs potest terminare dependentiam, imperfectè tamen. Ad confirmationem dico, materiam non esse in loco terminato, sed interminato, atque ita esse quantam, interminata, non autem terminata quantitate. Cæterùm, hæc omnia sic breuiter intelligi possunt; vt dimensiones interminatæ, formam substantialem dispositiuè, atque origine præcedant: forma verò substantialis, perfectione, atque naturæ intentione: atque ita omnis cessat controuersia. Cum ergo hæc ita se habeant: non parua est inter aliquos contentio, an dimensio realiter discrepet ab ipsa materia. Huic autem inquisitioni sic breuiter respondeo, nempè realiter distingui. Dimensiones realiter distingui à materia 1.
Illa enim non sunt essentialiter idem, quorum alterum est substantia, alterum verò accidens. sed substantia corporea, siue materia, est substantia, dimensio autem, siue quantitas, est accidens: essentialiter ergo ab inuicem distinguūtur. Amplius, illa non sunt 2.
dicenda essentialiter idem, quorum vnum manet, alterum verò variatur. sed sic se habent quantitas, & materia: quantitas enim, motu rarefactionis augetur, non autem ipsa materia, similiter & in motu condensationis. Sanè, si substantia corporea est idem essentialiter, quod sua quantitas: generatio ergo, & augmentatio coinciderent, atque ita 3.
quidquid augeretur, pariter generaretur, quod est absurdum. Denique, si materia, siue 4.
substantia extensa, est idem essentialiter cum sua extensione, seu quantitate: similiter ergo se habebit qualibet forma extensa, sicque qualibet propriam habebit extensionem. & cum in eodem subiecto sint plures simul, sicuti color, sapor, & subiectum ipsum, & omnia in eodem loco: plura ergo corpora erunt simul naturaliter. Adde etiam Augu- 5.
stinum, 5. de Trint. sic disserentem: Magnitudo, inquit, & figura, & color non sunt idem: vno enim variato, seu non manente, manet alterum; quod profectò substantiæ corporeæ, atque quantitati optimè congruit. Vnde ibidem subdit: Quidquid in creaturis non dicitur secundùm substantiam, secundùm substantiam dicatur, necessarium est. sed esse quantum in creaturis, accidens dicit, non autem substantiam: quantitas ergo à substantia essentialiter distinguitur. August. Rationes oppositæ.
Verùm aliquis contra prædicta sic posset arguere: Quod habet partem, & partem, coincidit cum quantitate; habere enim partes, ad quantitatem 1.
attinet. sed substantia corporea est huiusmodi, alioqui ex materia, & substantia spirituali fieret vnum compositum; indifferenter enim se haberet ad omnium receptionem formarum: substantia ergo corporea, & quantitas sunt essentialiter idem. Item, quemad- 2.
modum res spiritualis non est subiectum rei corporalis; ita nec indiuisibile, rei diuisibilis. sed materia est subiectum rei diuisibilis, id est, quantitatis: igitur est diuisibilis, habetque partem post partem: atque ita est idem essentialiter cum quantitate. Sanè, dimensio, per quam materia est formaliter extensa, præsupponitur à forma in materia: est ergo idem essentialiter cum ipsa materia. Amplius, quod inuenitur in materia corporea, 3.
non quidem vt eius, aut agentis naturalis effectus, proculdubio idem est essentialiter cum ipsa materia. sed dimensio est huiusmodi, præsupponitur enim actioni naturalis agen-

tis:

Dimensiones.

tis: mat[illegible]ia verò est tantùm compositi causa, cuius est pars: ergo quod prius. Reuera,
substanti[illegible] corporea non subest tota cuilibet parti diuisibilis formæ, nec tota toti: ex se-
ipsa ergo [illegible]sentialiter, atq; intrinsecè habet partes, hoc est, est quanta; quantitati enim
cõuenit habere partem, & partem: substantia ergo corporea est idem essentialiter quod

Soluuntur argumenta.

sua dimensio. sed ad huiusmodi rationes, siue argumenta, sic respondemus. Ad primũ,
quamuis substantia corporea ex sui natura habeat partem, & partem, non tamen habet
1\. *partem extra partem, quippè cùm illi hoc conueniat per quantitatem: non sunt ergo i-*
2\. *dem essentialiter. Ad 2. Quamuis subiectum dimensionis, habeat partes; non tamen est*
quantitas, quippè, quia non habet partem extra partem: non sunt ergo idem realiter.
Ad confirmationem dico, quòd licet dimensio præsupponatur à forma in materia; non
3\. *tamen est idem cum ipsa materia. Ad 3. dico: Materiam esse causam suæ dimensionis,*
non quidem effectiuè, sed dispositiuè. Ad confirmationem, licet substantia corporea ex
se non sit quanta; non opus est tamen, vt tota subsit quantitati, vel formæ toti diuisibili,
aut tota cuilibet parti; sed sat erit, vt tota toti, & pars subsit parti. Quomodo ergo di-

Dimensio eadem ex parte subiecti, & ex parte formæ.

mensio, siue quantitas à substantia corporea essentialiter discrepet, atque dissentiat; ex
his, quæ iam raptim dixi, patet satis. Patet etiam substantiam corpoream habere par-
tem, & partem; non tamen partem extra partem, hoc est, non esse quantam, quippè
cùm eadem sit dimensio tùm ex parte subiecti, tùm etiam ex parte formæ: eadem enim
est forma, & idem actus, qui materiam actuat, & quo materia actuatur; sicut vnica est
huiusmodi formæ in materia priuatio. Habet autem ipsa substantia corporea partes al-
terius rationis, alioqui per quantitatem non posset extendi. Proinde, sicut tota substan-

Rationes quod sit vna dimensio.

tia prior est sua quantitate; ita partes substantiæ priores sunt partibus quantitatis. &
sicut tota substantia, per quantitatem extenditur; ita planè partes substantiæ per partes
quantitatis. In substantia ergo corporea non est alia dimensio, siue extensio ab ipsa quan-
1\. *titate, quæ est accidens, à quo formaliter extenditur. Sanè, duo corpora virtute agentis*
naturalis in vno loco simul esse non possunt; idq; propter dimensionum circa eundum lo-
cum incompossibilitatem, atq; resistentiam: agens siquidem naturale in vno loco corpus
aliquod collocare, aut sistere nequit, nisi prius altero excluso. At, si substantia corporea,
siue forma extensa, aliam haberet à quantitate, propriam extensionem; tunc planè duo
corpora essent simul: longum enim & latum, atque profundum vtrinq; conuenirent, &
2\. *substantiæ, & quantitati, atque ita corporeitates haberent distinctas. Amplius, si sub-*
stantia corporea, aliam à quantitate haberet extensionem; tunc illa extensio, sicut &
substantia prior esset, quàm quantitas, quod est falsum; alioqui priùs natura esset sub-
stantia extensa, quàm habens quantitatem; sicq; ad substantiæ extensionem, non opus
3\. *esset ponere quantitatem, quod est absurdum omninò. Adde, quòd si substantia corpo-*
rea propriam, ac distinctam à quantitate haberet dimensionem; aut illa profectò esset
accidens, aut substantia: non quidem accidens, aliter esset quantitas, & ita ab illa non
esset distincta: neq; substantia, alioqui substantia diceretur esse albedo, sicut extensio.
4\. *Præterea, aut illa propria dimensio substantiæ, semper eadem manet, aut non: si manet,*
tunc planè ipsius substantiæ quantitati adæquatè respondere non posset; quantitas enim
secundùm maius, minusq; variatur, manente eadem substantia; sicq; propria substan-
tiæ dimensio seipsa esset maior, & minor, quod est falsum. si verò non manet, sed varia-
tionem suscipit: est ergo accidens, & ex consequenti, quantitas, quod redit in idem. Sub-

Quòd sit duplex extensio.

stantia ergo corporea non habet propriam dimensionem à quantitate distinctam. Sed
dicet aliquis, in substantia extensa per quantitatem, quæ est accidens, duplicem esse ex-
tensionem: vnam quidem ex parte substantiæ, alteram verò ex parte quantitatis; sicuti
suo modo panni quantitatem, vlnæ, seu mensuræ quantitatem correspondentem. vnde sic
1\. *argumentantur. Omne diuisibile (authore philosopho 3. phys.) secundùm se, est magnũ,*
vel multum. sed materia ex natura sui, est diuisibibilis: igitur est magna, atq; ita pro-

prius habet extensionem. Sanè, corpus non est organicum per quantitatem essentialiter distinctam à materia, quia illa est actus; sicque corpus quantum per aliquod accidens cum anima faceret vnum per se, quod est falsum: est ergo organicum per extensionem sibi consubstantialem. sicque intelligenda est illa Arist. sententia: Anima est actus corporis physici, organici. Amplius, substantia corporea ex se habet partem extra partem, alioqui quantitatem, habentem partem extra partem, nunquam reciperet: habet ergo propriam extensionem; aliter non haberet partem extra partem Reuera, accidens diuisibile, subiecto congruit diuisibili. sed quantitas est huiusmodi: materia ergo per propriam extensionem est diuisibilis. vnde bene dictum est à Commentatore de substantia orbis, quòd si forma adueniret materiæ ante quantitatem; tunc indiuisibile adueniret indiuisibili; & ita fieret vnum incorruptibile. Item, si materia non haberet propriam extensionem; esset vtique instar puncti indiuisibilis, quod est falsum; substantia enim corporea, & actu, & potentia coniuncta, extensionem habet: materia ergo propriam habet extensionem. Ad hæc autem sic respondemus. ad primum: Quamuis omne diuisibile secundum se, sit quantum; nulla tamen natura propriè loquendo, diuisibilis est, nisi per quantitatem. vnde materia licet habeat partes; quantitate tamen est diuisibilis. Ad confirmationem: anima est actus informans corporis substantiam, non autem eius quantitatem; tametsi quantitas, veluti dispositio, huiusmodi informationem præcedat, necesse sit: non ergo aliqua alia substantialis dispositio est inquirenda, cuius medio corpus informetur ab anima. Ad 2. Quamuis materia sit receptiua, rei habentis partem extra partem; per quantitatem tamen est quanta, & est in actu formaliter: vnde non est necesse substantiam esse albam, quia est receptiua albedinis. Ad confirmationem: substantia corporea ex seipsa diuisibilis est in potentia, non autem actu. & ex consequenti, quantitatis est receptiua, per quam fit actu diuisibilis; tametsi ex seipsa nullam habeat diuisionem. Ad Commentatoris sententiam dico, formã recipi in materia mediante quantitate: proinde si ante quantitatem reciperetur, indiuisibiliter quidem in actu; diuisibiliter tamen in potentia reciperetur; inesset enim hoc modo quantitas. Ad 3. Si materia non haberet partes illas sibi intrinsecas, instar puncti, & actu, & potentia esset indiuisibilis: sed cùm habeat illas partes, non sequitur consequentia. Ad confirmationem, substantia incorporea, quia illis caret partibus intrinsecis, tum actu, tum etiam potentia est indiuisibilis. at, quia substantiæ insunt corporeæ, ideò potentia est diuisibilis. Hæc quidem de dimensionibus diximus. Sed eò redeat, vnde defluxit oratio, nempè in corpore animato plures esse formas substantiales, sicut paulò antè exorsi sumus.

2. (beside "poris physici, organici. Amplius")

3. (beside "indiuisibili; & ita fieret")

Solutio.

1. (beside "habet extensionem. Ad hæc")

2. (beside "informetur ab anima. Ad 2.")

3. (beside "bıliter tamen in potentia")

CAP. IIII.

Formas substantiales in animato plures esse.

VM ageretur negotium de formarum pluralitate, erat mihi animus hanc, quam modò proposui explicandam, absoluere quæstionem; verùm ob incidentes passim grauissimorum virorum sententias, assequi non valui, quod volebam. Illis autem aliquo modo excussis, atque absolutis, ad præpositum reuersus sum certamen, in quo legitimè pugnandum mihi esse censeo, vt gloriæ compos efficiar legitimæ, quòd profectò tunc fieri puto, si veritatis amor cæteris omnibus præponatur. Inprimis igitur hæc sit huius quæstionis summa, siue veritas: cuilibet, scilicet animato, plures inesse formas substantiales. Sanè, si anima est actus corporis physici, organici, potentia vitam habentis: igitur in animato sunt duæ formæ substantiales, anima scilicet, & forma substantialis corporis; corpus enim non solam indicat cum quantitate materiam, alioqui esset vnum per accidens, ab anima vtique minimè informandum.

Formas plures substantiales simul esse in animato.

1.

 dum.

Formarũ pluralitas.

dum. Dicit ergo materiam cum forma ſubſtantiali: duæ ergo in animato ſunt formæ ſub
ſtantiales. Sed diceret aliquis, animam quoq; ſub hac diffinitione concludi: vnde philo-
ſophus ait quòd talis potentia non eſt abiiciens animam: nam ſicut calor eſt actus cali-
di, & lumen actus lucidi; non quidem quòd ſeorſim ſit lucidum ſine luce; ita corpus or-
ganicum, non per aliam formam, quàm per ipſam animam habet eſſe. & ita non ſunt
Solutio. plures in corpore animato formæ ſubſtantiales. Dico, hoc expreſſè aduerſari Ariſtote-
lis ſententiæ, ſic rem exemplificantis: Sic, inquit, ex corpore, & anima fit vnum; ſicuti
ex cera & figura, & ex pupilla, & viſu. ſed cera figuram, aut figura ceram non in-
cludit: nec ergo pupilla oculi viſum, nec corpus ipſam animam. Anima præterea diffini-
tur, vt res perficiens atque complens ſubiecti imperfectionem: ſubiectum autem intra
ſe huiuſmodi perfectionem non claudit; alioqui ſeipſo intrinſeca perfectione abſolu-
tum eſſet atq; perfectum, nec aliunde ſuam perfectionem expectaret: Ariſtoteles ergo
quando diffinit formas naturales, non ita diffinit, vt ille arguendo conatur oſtendere: er-
2. go. &c. Amplius, accidentia terminata ſunt in materia per aliquam formam ſubſtan-
tialem: nam licet quantitas interminata præcedat; terminata tamen ſequitur formam
ſubſtantialem: igitur ſunt duæ formæ in animato ſubſtantiales. Tenet conſequentia: poſt
receſſum ſiquidem animæ, remanent huiuſmodi accidentia: ergo & forma ſubſtantialis.
3. Item, in vltimo inſtanti, quo anima eſt introducenda, aut manet forma præcedens, eiuſ-
que accidentia diſpoſitiua: aut non. ſi manent: plures ergo formæ ſubſtantiales vni in-
ſunt animato, prior ſcilicet, & ſequens. ſi verò corrumpuntur: non ergo diſpoſitiones
extiterunt reſpectu formæ introducendæ. deniq; in illo inſtanti, materia nuda remane-
bit, quæ ex ſui natura indifferens eſt ad cuiuſq; formæ receptionem: quæ ergo præceſſe-
runt, mania exiſtimanda ſunt, quippè cùm non habeatur finis naturæ, nempè aliquod a-
Obiectio. nimatum. Sed dicet aliquis, formam priorem diſpoſitionem in fieri extitiſſe, ideòq; non
oportere ipſam cum ſuis accidentibus manere. Inſuper, ſi res ita ſe haberet, hoc idem &
Solutio. aliis rebus conuenire poſſe. Dico, non ſolùm in fieri; verùmetiam in eſſe illas diſpoſitiones
appellari debere: ſiquidem Ariſtoteles diffinit animam ſecundùm diſpoſitiones neceſſa-
rias in eſſe, aliter non eſſet actus informans corpus. Præterea huiuſmodi diſpoſitiones
ad genus cauſæ reducitur materialis, quæ eſt in eſſe, non autem in fieri. Ad aliud dico,
in ſolis rebus animatis illud eſſe tenendum, in quibus anima eſt actus corporis phyſici:
in rebus autem inanimatis, ſat eſt, accidentia non eſſe interminata; nunquam enim carent
aliqua forma. at in rebus animatis decet illa eſſe terminata priuſquàm veniat anima, ſi-
cuti neceſſaria eſt aliqua forma ſubſtantialis, qua ſit corpus, ante animæ aduentum; a-
4. nima enim eſt actus corporis phyſici organici. Præterea, omne animatum, eſt animatũ,
& corporeum. ſed hoc ab vnica forma haberi non poteſt, alioqui anima identicè for-
mam contineret corpoream, quod eſt falſum: duæ ergo formæ ſubſtantiales cuilibet in-
In homine duæ formæ ſubſtantiales. ſunt animato. Reuera, quodlibet animatum duplicem habere videtur productionem: al-
teram quidem, qua ſecundùm formam corporis producitur à generante naturali: alterã,
qua ſecundùm formam animæ producitur à Deo: ex quo clariſſimè conſtat in animato
5. duas eſſe ſubſtantiales formas. Cæterùm, in homine duas eſſe formas ſubſtantiales, cla-
riſſimè conſtat. Sanè, in homine generante, aliqua eſt forma ſubſtantialis, quam per ſe,
atque directè attingit, nempè corpoream mixtionis formam, quæ eſt diſpoſitio animæ
introducendæ: alioqui producti ad producentem, nulla vera eſſet relatio; relatio ſiqui-
dem in ſubſtantia fundatur, non autem in accidente. deniq;, omnis potentia generatiua,
ſubſtantiam, vt ſuum terminum producibilem reſpicit: potentia verò alteratiua, acci-
dens: igitur in homine duæ ſunt formæ ſubſtantiales, quod profectò ſatis patet ad ſen-
6. ſum. Amplius, homo eſt corporeus: igitur duas habet formas ſubſtantiales. Tenet con-
ſequentia: corpus enim non dicit ſolam materiam: habet ergo formam ſubſtantialem.
neque enim eſt corporeus per animam intellectiuam; etenim oppoſitum ſui proprij eſſe,

nulla

 Formarũ pluralitas.

nulla forma largitur. sed eſse corporeum opponitur, eſſe animæ intellectiuæ: in homine
ergo eſt anima intellectiua, & forma ſubſtantialis. Sed dicet aliquis, anima intellectiua, Obiectio.
virtute continet illam formam corpoream: ergo poteſt illam producere. D[illegible]co, cauſam Solutio.
efficientem largiri eſse diſtinctum eſſentialiter; cauſam verò formalem, ſeipſam, vel
ſuum eſſe: anima ergo intellectiua cùm ſit ſimplex, ſpiritualis, & incorporea forma, eſſe
corporeum præſtare non poteſt. Dicis, homo per animam intellectiuam eſt corpus, quod Obiectio.
dicit genus, & totum: igitur per eandem eſt corpus à corpore parte eius. Reſpondeo, & Solutio.
nego ſimilitudinem de corpore parte, quod reductiuè eſt in genere ſubſtantiæ, & de
corpore, quod dicit totum, & eſt genus ſubſtantiæ ſubalternum; corpus enim pars ha-
bet partem & partem, ac quælibet illius pars eſt extenſa: corpus verò genus, ſecundùm
aliquod commune corporeũ nominatur, non autẽ ad aliquod particulare relatum. Qua-
re, quemadmodum homo per animam rationalem eſt ſubſtantia, animal, & corpus, quod
eſt genus; ita per formam ſubſtantialem corporalem, eſt corporeus: ergo quod prius.
Amplius, homo eſt quantus: ergo habet duas formas ſubſtantiales. Antecedens patet:
3. *conſequentia probatur; materia enim non eſt in actu, niſi per aliquam formam ſub-*
ſtantialem; non quidem per animam intellectiuam, alioqui eſſet quanta, & extenſa ſal-
tem per accidens ad extenſionem totius, ita ſicut materia, quod eſt falſum; alioqui di-
uidi poſſet in partes per accidens ad diuiſionem totius, eſsetque tota in toto, & pars in
4. *parte, quod eſt abſurdum, ne dicam impium, & erroneum. Iterùm, ſi ita res non ſe ha-*
beret; tunc virtute nutritiuæ de alimento, in humanæ virtutẽ naturæ conuerteretur nihil.
Etenim niſi aliquid educatur neceſsariò de forma alimenti, conuerſio fieri non poteſt. ſed
materia hominis non educitur de potentia materiæ, nec etiam anima intellectiua ſecun-
dùm aliquid ſui: ergo. &c. Dicet aliquis, nutritiuam diſponere alimentum, vt hoc mo-
do cònuertatur, non quòd aliquid de potentia aliti; ſed quia forma alimenti corrumpi- Obiectio.
tur, eiusq; materia, aliti materiæ vnitur, illudq; totum ab anima informatur. Dico, ge- Solutio.
nerationem naturalem per ſe, ac directè formam ſubſtantialem attingere. cùm ergo a-
limentum ſimpliciter corrumpatur, nihilq; de ipſo remaneat, niſi materia: forma ergo,
quæ non præerat ſubſtantialis, acquiritur, idque mutuatiuæ operatione; nutritio enim
quædam eſt generatio. ſed hoc non eſt anima, alioqui, ſi materiam alimenti, propria
forma ſpoliare poſset, nihil educendo, materiam quoq; ſine aliqua forma efficere poſſet,
ex quo patet duas eſſe formas ſubſtantiales in homine. Item, homo eſt ens generatum, 5.
non quidem ob gratiam materiæ, cùm illa ſit ingenita, neq; animæ rationalis, quippè, quæ
ab extrinſeco accedat: igitur propter aliam formã ſubſtantialem. Reuera, non ſolùm in
quantum eſt homo; verùmetiam in quantum eſt corpus, eſt compoſitus ex materia &
forma: nulla autem forma corporalis, ſpiritualis effici poteſt; corporale namq;, ac ſpi-
rituale pluſquàm genere diſsentiunt: igitur, quatenus eſt corpus habet formam diſtin-
ctam ab ea, qua homo eſt, ſicq; duæ inſunt illi formæ ſubſtantiales. Præterea, intereſt 6.
principalis agentis, non tantùm materiam diſponere; verùmetiam vltimam inducere
formam, in quo ſua conſiſtit perfectio; tunc enim vnumquodque perfectum dicitur,
cum poteſt ſibi ſimile gignere: igitur duæ ſunt in homine formæ ſubſtantiales. Tenet
conſequentia: animam namq; intellectiuam inducere nequit, cùm ab extrinſeco veniat:
formam ergo aliam ſubſtantialem inducat, neceſsum eſt, alioqui homo erit planta dete-
rior. Amplius, Embrio, authore philoſopho in lib. de naturalibus, priùs viuit vitam ani- 7.
malis, quàm hominis. ſed viuere in viuentibus eſt eſſe. 2. de anima, comment. 37. eſſe
autem eſt à forma: Embrio ergo priùs eſt forma animalis, quæ adueniente forma homi-
nis non corrumpitur, quia nihil naturaliter diſponit, ſiue ordinat aliquid ad corruptionẽ
ſui: duæ ergo formæ ſubſtantiales ſunt in homine. Sanè, ſi intellectus, vt dicitur, 2. de
anima, comment. 22. differt à ſenſu, ſicut perpetuum à corruptibili; perpetuum autem,
& corruptibile non dicunt eandem naturam. in homine autem ambæ inueniuntur: igi

pluralitas tur sunt in homine discretæ, atque distinctæ formæ substantiales. Fauet huic sententiæ
Commentator primo phys. asserens inter materiam primam, & primam formam, omnia
8. media esse materias ac formas compositas. Item, si materia, secundùm Commentatorem
2. met. formas magis vniuersales, deinde minùs vniuersales, vsque ad indiuiduales, pri-
ùs recipit: plurimæ ergo formæ in vna, eademque existunt materia composita. Sanè, vt
ipsemet dicit de substantia orbis, & nos quoque paulò antè recitauimus, dimensiones in-
terminatæ, formam substantialem in materia præcedunt. at, nullum accidens, formam
præcedit introducendam, nisi aliam in materia præexistentē sequatur: duæ ergo omni-
nò ponendæ sunt in homine formæ substantiales. Quòd si istæ naturales non sufficiant ra-
tiones; addam etiam theologicas. Amplius, si in homine non sint duæ formæ substanti-
9. ales; tunc corpus Christi pars, ante, & post obitum non fuit idem numero: corpus enim
substantia non manet idem numero, nisi eadem manente forma substantiali. sed anima
illa beatissima, illo triduo, in corpore non mansit, alioqui non fuisset mors Christi
vera: corpus igitur Christi non fuit idem numero. at hoc aduersatur sacris scriptori-
bus. Ambrosius de Con: di: 2. Hæc, inquit, caro mea est pro mundi vita. non alia pla-
nè, quàm quæ nata est de Maria virgine, & passa in cruce, & surrexit de sepulchro:
eadem ergo caro fuit & ante, & post obitum. Psal. 16. Caro mea requiescet in spe. sed
Obiectio. caro non dicit solam materiam, sed etiam formam substantialem: ergo. &c. Dicet ali-
quis, corpus Christi fuisse idem suppositaliter, non autem essentialiter. suppositaliter, in-
Solutio. quam, quia à verbo fuit assumptum in vnitatem suppositi. Dico, materiam, anima rece-
dente, sine forma consistere non posse: quare, aut quæ priùs inerat, mansit: aut noua
forma ad Christi corpus accessit, vtpote forma cadaueris. si prior mansit, habetur in-
tentum: si verò denuò accessit forma cadaueris, non manet eadem caro; materia siquidē
cum forma cadaueris, siue quantitate, absque forma substantiali, non est eadem caro:
nec etiam assumptio à verbo, præstat materiæ esse corpus, siue carnem. Nec valet, si
dixeris, quòd mansit eadem caro partialiter, quantum ad materiam, alioqui in quo-
libet generato, eadem maneret natura corrupti in eadem materia. Ex his ergo apparet
10. duas esse omninò formas substantiales in homine. Iterùm, si iuxta Ambrosii sententiam,
panem istum, quem sumimus in mysterio, illum vtiq; intelligimus panem, qui manu san-
cti spiritus formatus est in vtero virginis, & igne passionis decoctus in ara crucis: igi-
tur, si aliquis consecrasset in illo triduo, non fuisset ibi verum Christi corpus; anima e-
nim aberat, nec vlla aderat forma substantialis: nec igitur verum corpus, & ex conse-
Athanasius. quenti falsum extitisset sacramentū, quod impium est dicere, ne dicam asserere. Suffra-
gatur nobis Symbolum Athanasii: Christus, inquit, est verus homo ex anima rationali,
& humana carne subsistens: partes intellexit essentiales, quarum neutra, includit ali-
am. non dixit ex materia, & anima, sed ex anima, & carne: caro autem non est caro,
Gennandius. nisi per aliquam formam substantialem manentem cum anima. Gennandius idipsum
August. confirmat: Ex duabus, ait substantiis consistit homo, scilicet anima, & carne. August.
lib. retract. primo cap. 5. retractat, quod dixerat in lib. de immortalitate animæ: Illud,
inquit, temerè dictum est, à summa essentia speciem corpori per animam tribui, qua est
in quantumcunq; est: per animam ergo corpus subsistit, & eo ipso est, quo animatur, si-
ue vniuersaliter, vt mundus, siue particulariter, vt vnumquodq; animal intra mundum:
Arist. hoc prorsus temerè dictum est. Expressè ergo docet aliam esse formam substantialem
ab anima, per quam corpus est in rerum natura. Adde philosophi iterùm authoritates,
4. Thopicorum, 2. de anima, septimo met: corpus, veluti partē hominis, ab anima discer-
Comment. nentes. 15. de animalibus, dicit intellectum venire de foris. Commentator 3. de anima,
posuit sensitiuam formam, quam attingit generans. ex quibus omnibus patet duas inesse
homini formas substantiales, vnam corruptibilem, alteram immortalem.

CAP.

CAP. V.

Soluuntur Argumenta.

*Vamuis rationes iam prædictæ, vt mihi videre videor, sint multùm neruosæ; possumus tamen sic ad illas respondere: & ad primam quidē dicimus, 1.
animam esse actum corporis physici, organici, quia nimirum est & corpus, & organicum, & in potentia vitam habens, talis sanè potentia non
excludit animam. Ad 2. Dico non remanere eadem accidentia, sed similia 2.
introduci cum forma cadaueris, licet sensus aliter iudicet. Et cùm dicis, quod pro nullo instanti, materia est sine forma corporeitatis, quæ non potest esse nouiter introducta, quoniam nullus effectus vnus secundùm speciem, à quouis agente vno, vel pluribus indifferenter producitur: nec etiam indifferenter per quamlibet præuiam mutationem; sed à determinato agente, atque per determinatam mutationem. Atqui animal à diuersis tum agentibus, tum etiam modis, potest mortem recipere, cadauere eiusdem rationis semper manente: nulla ergo de nouo forma corporeitatis producitur. Dico, quod cùm talis effectus ad formam cadaueris ordinetur, quæ est forma vilissima, parui refert, si à diuersis agentibus, diuersis quoque mutationibus producatur, maximè cùm in hoc conueniunt, nempè in causanda alteratione, qua quidem materia ad animæ extrusionem, formæ verò cadaueris receptionem disponitur. Ad 3. respondeo, quòd in vno eo- 3.
dem instanti sunt plures formæ substantiales, virtualiter quidem, non autem realiter: in rebus enim inueniuntur formarum gradus sicuti genera & differentiæ. In homine siquidem esse animatum, & esse rationale est vnum, ac idem esse realiter, diuersum verò secundùm diuersos gradus essendi eiusdem essentiæ in eodem subiecto. Itaq; ante ingressum animæ intellectiuæ, quæ præcesserant in vegetatiua, & sensitiua potentia, ad esse animæ intellectiuæ festinabant; cuius quidem cōmertio, non corruptionem, sed perfectio-
nem accipiunt, dum sub vnius esse perfecto continentur. Ad 4. concedo hominem esse 4.
corpus siue corporeum, seu animatum per aliquam formam; illam tamen dico esse animam intellectiuam, quæ secundùm substantiam, formæ corporeitatis, sensitiuæ, atque vegetatiuæ æquipollet. vnde per ipsam homo habet esse corporeum, & est corpus: nec animam, hæc largientem, corpoream esse, necesse est per se, aut per accidens; sat enim erit esse per se partem quanti, id est, hominis, qui propter materiam, quæ est in homine ratio recipiendæ quantitatis, quantus dicitur. secus autem esset, si anima intellectiua esset forma separata à corpore; tunc enim cùm non esset pars quanti essentialis, illud vtiq; causare non posset. Ad confirmationem dico, formam partis, & totius in eodē composito posse consistere, quippe cùm forma totius ex vnione formæ partis cum materia resultet, nec diuersas enuntiant essentias eiusdem compositi. secus autem res se haberet, si plures formæ totius, aut partium ad inuicem realiter essent distinctæ in eodem com-
posito. Ad 1. de formarum pluralitate in homine dico: formam mixtionis, seu corporei- 1.
tatis, non dicere formas substantiales distinctas, sed gradus potiùs diuersos, qui ad vnius
veræ, perfectissimæq; formæ, nempè intellectiuæ, esse habendum pergunt. Ad 2. patet 2.
solutio ex responsione ad quartum argumentum: & eodem etiam modo soluitur tertium 3.
argumentum. Ad 4. respondebo, cùm illam quæstionem tractauero: vtrum scilicet ma- 4.
teria possit esse sine forma. Ad 5. principale, quamuis anima intellectiua non sit cor- 5.
poralis formaliter; est tamen virtualiter, quippè, quæ virtute sua contineat quidquid perfectionis sit in forma corporali. Ad confirmationem respondeo, non esse verum, animam, & corpus esse duas partes ita condistinctas, vt corpus animam excludat; imò audacter affirmo, corpus esse quoddam totum, ex materia, & anima intellectiua, secundùm suam substantiam compositum. nec approbo omninò, hominem ex corpore, &*

rum pluralitate.

anima, velut ex duabus partibus componi, quarum vna non includatur in altera. Ad aliam confirmationem dico, illa dicere diuersitatem graduum perfectionis, non autem formarum; non enim maior est ratio, qua homo dicitur corpus, quàm ea, qua dicitur animal, quippe cùm hæc omnia prædicata, ratione tantùm, non autem essentia discrepent.

6. *Ad 6. quamuis anima rationalis non sit à generante; vnio tamen eius, siue corporis ad eam est à generante; ideoq; homo generari dicitur. Ad confirmationem, respondeo, hominem generare sibi similem in specie, idq; virtute animæ rationalis: non quidem quòd ipsa sit immediatum generationis principium, sed potiùs, quia omnia agunt, tanquam instrumenta ipsius animæ intellectiuæ; hæc tamen actio, ad animæ intellectiuæ creationem pertingere nequit: neque ob id, homo est planta ignobilior; cùm siquidem nobilius sit, ad animæ intellectiuæ receptionem, materiam disponere, quàm formam plantæ inducere.*

7. *Ad 7. licet embrio priùs habeat animam sensitiuam; ea tamen abiecta, perfectiorem suscipit, nempè sensitiuam, & intellectiuam simul. Natura quoque non per se; bene tamen per accidens ad sui corruptionem disponit. Ad confirmationem, formæ non collocantur in genere, vel in specie, sed composita, vnde differentia, quæ est secundùm corruptibile, & incorruptibile, quæ est ex parte formarum, non facit hominem secundùm genus à cæteris discretum esse animantibus. Quando ergo dicitur, corruptibile, & incorruptibile genere differre, de compositis, non autem de partibus est intelligendum. Ad authoritatem commentatoris dico, quòd si ille intellexerit diuersos perfectionis gradus, concedo; sin verò, diuersas formas substantiales, nego.*

8. *Ad 8. dico, illas dimensiones interminatas, ingressu formæ introducendæ per accidens corrumpi, sicq; easdem quidem specie, non autem numero remanere. Ad alia quoque argumenta dicimus, sicut dictum est, nempè corpus humanum dici corpus mixtum, non quidem per formas miscibilium, quæ formaliter, sed virtualiter tantùm maneant in mixto. hominem præterea compositum esse ex anima, & corpore, non quidem per aliam formam substantialem, quàm per animam intellectiuam. Sed tempus est respondendi ad theologos. Ad argumenta, ex theologis assumpta, sic respondere possumus, corpus Christi in illo triduo, fuisse idem simpliciter numero, quia nimirum idem suppositaliter, atque materialiter, quoad esse actualis existentiæ, non autem idem formaliter, idq; sufficere pro sanctorum veritate statuenda. Eodem modo eucharistiam illo triduo, si aliquis consecrasset, verum fuisse corpus Christi. Sed paulò antè hæc responsio explosa est. Tu igitur acute lector, satage, quempiam alium modum respondendi inuenire: ego verò tibi concedo hunc honorem ad sacros theologos respondendi. Sed tempus est addere rationes, quibus grauissimi, atq; illustres viri innixi, audacter professi sunt, plures formas substantiales in rebus animatis non inueniri.*

CAP. VI.

Formas substantiales in animatis plures vna non inueniri.

1. *FOrmas substantiales non plures vna in animato inueniri, sic nonnulli ostendere studuerunt: Qualibet forma substantialis cum sua materia suppositum alicuius speciei constituit. sed homo nō est duo indiuidua, aut duo supposita duarum specierum: igitur non habet plures vna formas substantiales. Etenim formæ sunt sicut numeri 8. met: sed ad pluralitatem numerorum, sequitur diuersitas specierum: ita ergo contingeret ad formarum substantialium pluralitatem. sed homo non est plurium specierum: igitur, non habet plures formas substantiales.*

6. *Amplius, si homini inessent plures formæ substantiales; tunc subiectum generationis,*

De formarum pluralitate.

nerationis, esset compositum ex materia, & forma, non autem materia prima vt dicit
philosophus, primo de gener: Adde, quòd tunc generatio vnius non esset corruptio alte-
rius: adueniente namq; forma substantiali, prior non recederet. Adhuc, vnio entis per 3.
se substantialis, vnum est esse per se. hoc patet satis, siquidem vnitas rei, ab vnitate sui
esse dependet. sed forma substantialis dat esse substantiale: sufficit ergo cuilibet enti vna
tantùm forma substantialis. Sanè, ex duobus actibus non fit vnum per se, sed ex poten-
tia, & actu, 4. met: & 2. dicit, & ex materia & forma. sed duæ formæ substantiales,
sunt duo actus: igitur non possunt constituere vnum per se, Adde, quod quidquid adue-
nit enti in actu, est accidens; subiectum enim accidentis, est ens in actu. Quare, si in
homine sint duæ formæ substantiales, anima intellectiua, vtpote posterior forma, esset
accidens in homine, quod est absurdissimum. Suffragatur huic sententiæ Aristoteles 5.
phys: contestans, subiectum formæ substantialis esse ens in potentia, & non in actu. An-
te ergo formæ substantialis aduentum, materia non erat in actu: sine forma ergo. Si di-
xeris esse compositum ex forma incompleta, in idem recidet; siquidem huiusmodi com-
positum non minùs erit in actu quàm compositum ex materia & forma lapidis. sed
quidquid tali accidit composito, est accidens: similiter ergo & illi. Amplius, illa, quæ 4.
alicui secundùm diuersas formas attribuuntur, per accidens de illo prædicantur, sicuti
album, & dulce de lacte. si ergo in eodem homine essent plures formæ substantiales,
prædicata ab illis sumpta, per accidens & non per se prædicarentur. Atque ita hæc es-
set per accidens: homo est animal, quod est falsum. Sanè, si eiusdem hominis plures es-
sent formæ substantiales, huiusmodi formæ sub vnica differentia comprehendi non pos-
sent; diuersarum enim naturarum, diuersæ sunt differentiæ. Præterea, pluralitas non est 5.
sine necessitate ponenda; frustra enim fiunt per plura, quæ fieri possunt per pauciora.
sed vna tantùm sufficit homini forma substantialis, nempè anima intellectiua; virtuali-
ter enim, atq; eminenter alias continet inferiores, sicut Trigonum tetragonum, & tetra- 6.
gonum pentagonum cõtinet: frustra ergo plures adderentur. Item, vnũ atq; idem corpus
esse mortuum, & viuum implicat contradictionem; differunt enim genere. Quare, si in
homine plures essent formæ substantiales, forma siue anima intellectiua amota; idem,
corpus numero, virtute alterius formæ, maneret, ac viueret per esse alterius formæ. vi-
uere autem in viuentibus cùm sit esse: esset ergo, & non esset. Adde, quòd tunc caro
mortua, & viua essent vniuocè caro; recedente siquidem anima intellectiua, eadem caro
persisteret per aliam formam manentem. Atqui vnumquodque, teste philosopho 4. me-
theororum, propriam habet operationem, in quam dum potest, est illud; dum autem
non potest, non est illud, nisi æquiuocè. Caro autem mortua, non potest in opus carnis,
hoc est, in conuersionem alimenti in carnem: æquiuocè ergo est caro appellanda. Am- 7.
plius, non minùs est perfecta anima intellectiua in suo genere, quàm forma accidenta-
lis. sed per colorem est aliquid in specie specialissima, nec est aliqua forma accidenta-
lis, quæ non sit specifica in genere suo: igitur per eandem formam simplicem, homo est
animal, corpus, substantia, deniq; homo. Iterum, in vna eademq; materia, non est nisi 8.
vnica potentia ad eandem & vnicam speciem, teste commentatore 12. met: habilitates
enim materiæ, secundùm specierum multiplicationem, multiplicantur. At si in aliqua
specie, plures formæ inuenirentur substantiales; ad ipsam vtiq; diuersæ essent potentiæ:
aliud namq; est posse sanari, & aliud posse ægrotare 5. phys: Sanè vna materia, siue po-
tentia materiæ non est in materia, mediante alia: nec ergo vna forma, mediante alia.
At si plures essent formæ in eodem; vna proculdubio esset in materia, mediante alia.
Bene ergo dictum est à commentatore in principio de substantia orbis, quòd si materia
haberet formam substantialem; nullam aliam reciperet. His ergo, atque his similibus, viri
illi nituntur ostendere in homine vnicam esse formam substantialem, ad quas quidem
rationes, sic respondemus.

CAP.

De formarum pluralitate.

CAP. VII.

Soluuntur argumenta:

Multorum sententiæ.

QVoniam huiusmodi res non paruam in se intelligentiæ caliginem habere videtur; idcirco multorum exercuit ingenia virorum, peperitq́; varias eorundem diuersasq́; sententias, quarum vna, elementa formaliter in mixto, non
1. *quidem in esse libero, sed ligato, manere putauit: vnde & formas elemento-*
2. *rum substantiales, atq; formam specificam mixti, simul coalescere voluit. Alia, vtpote Auicennæ ratio, in vnoquoque substantiali composito, tot substantiales formas, quot*
3. *prædicata eiusdem substantialia esse dixit. Porrò, Auicennæ extitit altera, qui formam corporeitatis, per materiæ primæ potentiam sub vtroq; naturalis mutationis termino, nempe generationis, atque corruptionis manere sensit, ac præter illam, formam speci-*
4. *ficam, collocauit. Quarta illorum fuit, qui vnicam tantùm formam substantialem rebus*
5. *animatis tribuerunt, quorum rationes in arguendo positæ sunt. Postremò nonnulli, ita arbitrati sunt, vt in quolibet dicerent viuente, plures esse formas partiales, vnam verò totalem, nempè carnis, ossis, nerui, & similium, vnam verò animam, quam formam tota-*
1. *lem appellauere: & ij quidem ad præposita argumenta ita respondent. Ad primum, dicunt, quamlibet substantialẽ formam specificam cum materia constituere suppositum, non autem indifferenter quamlibet substantialem formam hoc præstare posse; non enim est completa, atq; perfecta eius substantia. Ad confirmationem dico, philosophum non quascunq; sed tantùm specificas formas, numeris cõparare, siue conferre, quæ profectò cùm sint completæ, atq; perfectæ, vnaquæq; illarum subiectum complere, atq; perficere*
2. *potest. Ad 2. dico, generationis elementorum, ac quorumcunq; inanimatorum corporum, denìq; primæ generationis hominis partialis, quæ terminatur ad compositum ex prima materia, ac prima hominis forma, subiectum esse primam materiam: vlterioris verò generationis cuiuscunq; animati, cuius terminus est ens animatum, subiectum esse compositum ex prima materia, primaq́; forma. Ad confirmationem dico, illud intelligi debere de totali ipsius rei generatione, per quam totum illius esse acquiritur; tunc certè vnius generatio, est corruptio alterius. In generatione autem partiali, hæc necessaria non sunt, vtpote quando acquiritur esse, cui necessariò præsupponitur esse corporeum; tunc enim, nec generationi comes est aliqua corruptio, nec è conuerso, corruptionem huiusmodi partialem, aliqua concomitatur generatio. Ad 3 vnius entis per se, est vnum esse per se*

Quando generatio vnius est corruptio alterius.

3. *perfectum, atque completum, ideoq́; vnica tantùm sufficit forma specifica. Ad confirmationem, verum est, quòd ex pluribus existentibus in actu completo, atque perfecto secundùm speciem specialissimam, non poßit fieri vnum per se: secus autem est ex pluribus actibus eiusdem generis substantiæ, quorum alter per se est in potentia, vel pars existentis in potentia ad alium. Cæterùm, si illa ratio indifferenter se haberet ad omnia; tunc multa sequerentur absurda. Inprimis, si vnitas formæ, pluralitatem excludit formarum; ita planè vnitas differentiæ, differentiarum pluralitatem. vnde nihil per se vnum, plures includeret differentias, quod est falsum. Sanè, sicut duæ formæ, tum in re, tum etiam in conceptu, sunt duo actus substantiales; ita etiam duæ in conceptu differentiæ, vnum per se constituere non possent. Adde, quod materia post sui creationem est ens in actu: igitur ex materia, & forma quæ est actu, non fieret aliquid vnum per se. Illa ratio ergo intelligenda est de esse perfecto, atque specifico: & tunc nihil est contra nos. Ad confirmationem quoque eadem sequerentur absurda; forma enim aduenit materiæ in actu substantiali: accidens est ergo. Differentia similiter adueniens, esset simpliciter accidentalis, sicq́; non faceret per se vnum in conceptu. Dico ergo, formam intellectiuam tunc accidentalem fore computandam, quando adueniret rei in*

Quando est accidẽs, quando aduenit alicui in actu.

esse completo, aut non adueniret vt totius complementum, atque perfectio. Dicis cum philosopho, subiectum generationis esse ens in potentia. Rectè quidem dicis, nempè esse ens in potentia respectu illius formæ, ad quam est in potentia, scilicet ad formam specificam. Nec est simile de subiecto motus; non enim est in potentia ad aliquod esse substantiale, quod est simpliciter, sed ad esse actuale tantùm; hac de causa non ens simpliciter dici non potest. Ad aliam confirmationem de forma lapidis, negatur similitudo, quippè cùm illa sit specifica, hæc autē minimè. Vnde licet ista sit actualior, hoc est, nobilior; non tamen actualior, actualitate specifica. Ad 4. Maior est falsa: genus enim, & species, & differentia, & à toto accipiunt, & totum dicunt: quapropter licet in homine sint plures formæ substantiales; ab vna tamen non accipitur genus, & ab alia species. Vnde genus non dicit aliquid essentialiter à specie distinctum; vtrumq; enim dicit totum; non eodem tamen modo. vltima quoque differentia totam rei substantiam dicit, non secundùm omnem gradum, seu rationem formalem, aliter in diffinitione superflueret genus. Dicis cum Arist: 7. met: quòd in substantia non sit ordo. Respondeo, quòd in substantia sit ordo; vna siquidem, alias includit. Porrò, in substantia nisi differentiæ ponantur ordinatæ in illius diffinitione, vtpote, si magis specialis priùs poneretur differentia, deinde magis communis; tunc in diffinitione non esset ordo, sed deordinatio. Patet ergo, quod licet plures sint formæ in eodem, nihil impedimenti afferre possunt, quòminus vna prædicaretur de altera. Ad 5. Quamuis anima intellectiua formas imperfectionaliter contineat; non tamen formaliter: neque enim formam corporeitatis continere potest, alioqui formaliter esset extensa: cùm ergo ibi sit formalis repugnantia, nullo pacto fieri potest, vt formaliter illa contineat. Præterea, si ita res se haberet, tunc etiam vltima differentia specifica, alias superiores contineret, atque ita frustra in eodem per se vno poneretur differentiarum pluralitas, quod est falsum. Ad 6. dico, corpus informatum anima intellectiua, & existens sine illa non differre genere: sicuti diceremus eandem materia cum anima, & sine anima. Ad confirmationem dico, quòd viuere sit esse completum animati viuentis, quod quidem non manet, anima à corpore recedente. Ad aliam confirmationem, caro mortua, & viua est eadem caro. & ad philosophum dico, quòd caro, quatenus est caro, non generat, nutrit, aut alimentum conuertit; sed quatenus est viua. vnde approbo non esse viuam, sicut priùs, sed æquiuocè tantùm. si verò habet aliquam propriam operationem, vnde caro est; illa vtiq, & viuæ, & mortuæ comenit carni. Ad 7. falsæ nititur imaginationi, nempè pluralitatem formarum dari, ob gradus generis prædicamentalis. Nos autem dicimus, omnes huiusmodi gradus in substantia composita, ab eadem accipi quidditate, licet non ita simplici, sicut ab eadem albedine in genere qualitatis, quia certè necessarium non est, alioqui non daretur substantia composita per se in genere; siquidem nulla forma partialis per se est in genere substantiæ, sicut albedo per se est in genere qualitatis. Quamobrem à toto composito, siue ex materia, & vna, vel pluribus formis constet, non autem ab aliqua simplici forma, nec ab anima, gradus prædicamentales accipiuntur. Deinde, generis substantiæ, & accidentis non est omnimoda similitudo necessaria, propterea ratio illa non cogit. Ad 8. dico, non esse diuersas potentias, ad diuersas formas specificas completas; bene verò ad incompletas, atque imperfectas. Dicis, aliud est posse sanari, & ægrotare. Verum quidem est de potentia obiectiua, ad sanitatem, & ad ægritudinem: non autem de potentia subiectiua, quippe cùm eadem sit contrariorum. Quòd si contenderis intelligi debere potentiam subiectiuam; tunc authoritas non est ad propositum: sanitas namq;, & ægritudo sunt diuersæ, atque completæ formæ accidentales: duæ verò substantiales in eodem animato, minimè, ideo negatur similitudo. Præterea, in materia est potentia ad primam formam, vnde secundùm se, non est potentia ad animam, sed potius est in composito ex materia & prima forma: vnde illæ habilitates nihil faciunt ad propositum. Ad confirmatio-

4. Quomodo in substantia sit ordo.

5.

6.

7.

8.

firmationem, verum quidem est, quòd potentia non sit in materia, mediante forma, nec vna forma, mediante alia; alioqui prima forma esset totale receptiuum secundæ. sed totum compositum ex materia & forma, est ipsum totale animæ receptiuum. sed tunc nihil contra nos. Authoritas commentatoris intelligenda est de formis specificis, & completis, quas simul in eadem materia consistere est impossibile. Sed de pluralitate formarum hæc dixisse sufficiat.

QVAESTIONIS SEPTIMAE. CAP. I.

Forma est actus.

Actenus audiuimus formæ modos, ac diffinitiones, nobilitatem, augmentum, corruptionem, generationemq́: Audiuimus, inquam, à quo forma producatur, quomodo ex ipsa, & materia fiat vnum compositum, denique quæ sint formæ partiales, & totales corporeitatis, siue mixti, intellectiua, postremò, si multæ sint in vno composito formæ substantiales. His igitur auditis, ad formæ encomia, seu dignitates inuestigandas, enucleandasq́ accedendum mihi fore putaui: quarum primam, hanc ratus sum esse, nempè, formam esse actum. Reuera, si forma est aliquod diuinum; nihil profectò tam clarè diuam præsefert similitudinem, ac actus naturæ: vnde & deus actus dicitur purus, de qua quidem materia in primo Pymandri disputaui: nunc autem illis supremis actibus, ac formis omissis, ad naturales, & corruptibiles transeamus. Philosophus 9 met: com: 17. Quoniam, inquit, substantia, seu forma actus quidam est, palam est, quod actus substantia, prior potentia sit. Sanè, formæ interest separare vnum ab altero indiuiduum, ac proprium sibi constituere: & actus quoque similiter separat 7. met: com: 49. Forma est prior nobilitate materia, atque composito; sic etiam actus est honorabilior potentia 9. met: com: 19. Forma est ratio intelligendi materiam, & compositum; materia siquidem intelligitur per analogiam ad formam: & actus est ratio intelligendi, 9. met: com: 20. Ad formam spectat id, quod erat potestate ens, actu ens reddere: & actus, quod priùs erat in potentia, facit actu existere, per aliquod ens in actu, 9. met: com: 13. Ad formam attinet, compositum actuare, & in motu constituere: & actus quoque est in motu, 3. met: com: 3. Itaq́ ob has, atque similes rationes non temere, forma, actus nominatur. Cæterùm, actus & potentia sunt differentiæ valde opposita, quippe, quæ omnibus insint prædicamentis 1. de anima, com: 6. Vrum, inquit philosophus, sit ens in potentia, aut est dignior, vt sit aliqua endelechia, quoniam hæc duo nō parum differunt Subiungit commentator: Potentia enim, & actus sunt differentiæ, quæ contingunt omnibus prædicamentis, & sunt valde opposita. hoc idem profitetur 12. met: com: 8. ens duobus modis transmutatur, ex eo, quod est ens in potentia, ad illud, quod est ens in actu, & 26. Principia, inquit, omnium sunt actus & potentia, & hæc reducuntur ad formam, & materiam. & 8. met: com: 15. Est aliquid vnum, quod primò est in potentia, & postea transfertur de potentia in actum: translatio enim eius, non largitur ei multitudinem, sed perfectionem in esse. Et in toto, hoc est vnum in actu. Vbique commentator, ac philosophus, actum formæ attribuunt. & 5. met: com: 14. Quædam, inquit, entia sunt in potentia, & quædam in actu. vnde subdit commentator: Similiter inuenitur actus, & potentia in substantia, & in forma: vt in lapide est forma Mercurij, & in potentia, & in actu. Simile quiddam habetur 5. phys: com: 9. Ex quo patet, potentiam, & actum in omni prædicamento inueniri; res enim cuiuscunq; prædicamenti, quandoq; est in actu, quandoq; verò in potentia. Actus verò, & potentia, relatiuè opponuntur, 9. met: com: 11. vbi actus diffinitionem posuit: Actus, inquit est, rem simpliciter existere. Quoniam autem relatiuè opponuntur, vnum

Forma est actus.

Philosophus.

Quare forma dicitur actus.

Actus & potentiæ oppositio.

Potentia & actus in omni prædicamento inueniuntur.

Quid sit actus.

Forma est actus.

per alterum diffinitur. Porrò ea, quæ sunt in actu, non omnia similiter se habent; sed secundùm quandā proportionē, nempè hoc in hoc, hoc, id est, primus actus, forma scilicet in materia: & secundus actus, hoc est, operatio, seu virtus formæ, in ipsa forma; alius enim est actus primus, alius secundus, 2. de anima 2. Actus autem primus, ab Alexandro vocatur habitus, seu potestas, actus verò secundus, actus à potestate profectus. Assentiuntur ei Simplicius, Ammonius. A cōmentatore, actus primus, vocatur forma, operatione circumscripta; secundus verò forma operans. Cæterùm, actus primus est forma, quæ ex sui natura, est alicuius operationis principium, quæ quidem forma potest esse substantia, & accidens; omnis enim habitus siue corporalis, siue intellectualis, siue moralis, est principium operandi, qualitates quoque naturales sunt proxima principia operandi in corporibus simplicibus, formæ verò naturales, remota. Itaq; formæ substantiales, qualitates naturales, habitus prædicti, & potentia animæ, actus primi vocantur. Secundus autē actus est ipsa operatio, quæ ex primo egreditur actu: vnde philosophus 4. tex. ostendit primum actum, per scientiam, quatenus est considerationis principium, secundùm verò, per considerare. forma autem est actus primus, à quo operatio proficiscitur. qua forma remota, cessat operatio: forma ergo est actus, & actus quidem primus. Potentia autem & actus interdum à philosopho genera vocantur, 2. de anima com: 30. Genera, inquit, in diffinitionibus accepta, aut sunt secundùm vniuocationem, vt animal in diffinitione hominis, aut dicta multipliciter, vt ens & potentia, & actus. Aliquando dicuntur accidentia 2. phys: com: 32. Diuisio, inquit, per modos causarum, est diuisio per accidentia, numeratq; inter illos, potentiam & actum. com: 34. Itaq; diuisio per prius, & posterius, per se, & per accidens, per vniuersale, & particulare, per potentiam, & actum, accidentalis vocatur, quia scilicet causa per tales modos diuisa, accidentali tantùmmodò differentia, diuersa redditur: Agens, inquit commentator 8. met: com: 15. sicut dictum est superiùs, extrahens aliquid de potentia ad actum, non largitur multitudinem, sed perfectionem. Plato siquidem in actu, & in potentia, accidentali tantùm alietate distinguitur. Ex quo perspicuum esse potest, quòd si potentia & actus considerentur, vt diuersitatem aliquam innuant, sic sunt modi, & accidentia: si verò tanquam ea, per quæ ens diuidatur, sic vocantur differentiæ: at si, vt conceptus communes, & transcendentes, sic genera nominantur, secundùm prius, & posterius, multipliciter dicta. In proœmio 7. met: à commentatore tres entis diuisiones ponuntur: entis, inquam, extra animam existentis, quod quidem diuisit per substantiam & accidens, per potentiam & actum, per vnum, & multa. Diuisio itaq; entis per potentiam & actum, est prima inter diuisiones entis, quæ per relatiuè opposita dantur, atque diuisio est entis realis, non modò, quæ per potentiam, & actum, sed etiam, quæ per alios modos conceditur; siquidem omne ens extra animam, aut est substantia, aut accidens, aut potentia, aut actus, aut vnum, aut multa: Quoniam, inquit philosophus in principio 9. met: dicitur ens, hoc quidem quod quid, aut quantitas, aut qualitas: aliud secundùm potentiam & actum. Porrò, potentia, & actus sunt analogæ entis differentiæ; sunt enim diuersæ in diuersis prædicamentis, 12. met: com: 26. & prim: phys: com: 80. potentia enim & actus, quæ sunt principia prædicamenti substantiæ, sunt substantiæ, & quæ quantitatis, quantitates: & sic de singulis. Vnde apparet prædicamentorum omnium principia, eadem quidem analogia, non autem simpliciter, ac modis omnibus esse. Ex hoc etiam animaduertimus, res æternas non esse, aut sub prædicamento contineri, quippe cùm illarum esse, à posse non differentiat. at quæ sunt in prædicamento; nunc in potentia, modò verò in potentia esse videantur: sic legitur 3. phys: com: 33. & nono metaphysicæ com: 17. Cæterùm, potentia, quæ est entis differentia, nō est potentia logica, à qua aliquid denominatur possibile, ex terminorū habitudine; sed est potentia ex natura rei, quæ dicit ordinē ad actum: ac huiusmodi possibile physicum, ad potentiam refertur actiuam, quæ est

Actus primus & secundus.

Secundus actus.

Genera.

Accidentia.

Differentiæ.

Ens diuiditur per potentiam & actum.

Analogæ.

Res æternæ non sunt in prædicamento.

Potentia ex natura rei.

principium transmutandæ rei, vel ad paßiuam, vnde ipsum transmutetur: itaq; in potentiam, & actum essentialiter, ipsum ens diuiditur: quemadmodum loquitur commentator in principio 9 met: & 7. eius met. Genus autẽ, & differentia bifariam apud Peripateticos intelliguntur, nunc quidem vniuocè, interdum secundùm prius, & posterius, seu analogè. vniuocè quidem, aut secundùm vnam naturam communem, secundùm illorum sententiam, qui tot formas posuerunt, quot quidditatiua prædicata, aut secundùm vnum conceptum realem, obiectum commune, à suarum specierum conceptibus distinctum, ac de illis vniuocè dictum. huiusmodi autem priùs intelligitur, per oppositas esse differentias diuisum, quàm suis intelligatur speciebus inesse. secus autem res se habet in genere analogo, quod dicitur secundùm prius & posterius: secundùm cuius quidem naturam, ens sine medio, in substantiam, & accidens diuiditur. vnde commentator 10. met: com: 7. essentias, & quidditates prædicamentorum esse diuersas ait, nec in eis ita aliquid esse commune, vt vnum & ens sint tanquam genus; alioqui vnum non immediate significaret, quod prima sua significatione, sine medio significat, sed ad modum generis significaret, quod species, mediante aliquo communi, significat. Itaq; hoc modo ens immediatè in potentiam, & actum diuiditur, quæ profectò oppositæ valde dicuntur differentiæ, quia nimirum potentia est extra actum, & actus vicißim extra potentiam. Non autem sunt valde oppositæ simpliciter; oppositio enim maxima, est contradictio, in qua non est medium. Quid ergo sit actus, & potentia, & quomodo sint entis differentiæ. genera, accidentia, insuper qualiter omnibus insint prædicamentis, sintq; differentiæ valde oppositæ, quid denq; sit actus primus, & secundus, & quomodo forma sit actus primus, ecce breuiter dixi. Addam Plotini sententiam enn: 2. lib: 5. cap. 2. Si igitur, inquit, quod in potentia dicitur, est subiectum, quod autem in actu, est coniunctum, velut statua; species quæ sit ex ære, quomodo nuncupabitur? fortè non alienum est, actum cognominare, secundùm quem in actu est subiectum. Vides etiam à Plotino formam, actum vocari. Addit cap. 3. in entibus superioribus non esse hoc modo potentiam, sed esse puros actus. Itaq; inquit; omnia prima actus existunt; habent enim quicquid oportet habere, atque id quidem à seipsis, & semper. nempè rectè dictum est, intelligibilem naturam esse peruigilem & vitam, optimamq; vitam: optimi proculdubio sunt actus. Ideoq; & in actu, & actus ibi cuncta consistunt, & vitæ sunt omnis, locusq; ille locus est vitæ, principiumq; & fons animæ veræ atque mentis.

Genus & differentia bifariam. *Vniuocum.* *Analogum.* *Quomodo sint valde oppositæ differentiæ.* *Epilogus. Forma est actus. Plotinus.* *In entibus superioribus nõ est potentia.*

CAP. II.

Ens esse vniuocum substantiæ, & accidenti.

Ens esse vniuocum.

QVoniam paulò antè, ad mentem Peripatheticorum dictum est, ens diuidi in potentiam, & actum, vnum, & multa, substantiam, & accidens, breuiterque tactum est, quomodo de his prædicetur: ne hoc negotium maneat infectum, præsertim cùm grauißimos habeat authores, non idem omninò sentientes; hac de causa vberiùs, latiusq; de eo loqui constitui: in primisq; illud posui, quod à multis sæpißimè agitatum est præclarißimi doctrinæ philosophicæ, ac theologicæ obseruatoribus, nempè ens esse vniuocum substantiæ, atque accidenti. Sanè, omnis intellectus de aliquo conceptu certus, de diuersis verò incertus, & dubius, in quibus ille includitur quidditatiuè, habet certè conceptum alium, & vniuocum illis: eundem enim conceptum, eidem intellectui, certum, & dubium simul esse, est impoßibile. Quare, vel est alius, & sic habetur propositum: vel erit nullus, & sic de aliquo quopiam conceptu nulla erit certitudo, quod est absurdum: est ergo alius: etsi in illis quidditatiuè includatur, non modo est alius, verùmetiam vniuocus. Sed intelle-

Ens esse vniuocũ.

*ctus hominis potest esse certus de aliquo conceptu, quo intelligit aliquid esse ens; dubi-
tans tamen an sit substantia, vel accidens: conceptus ergo entis certus, est alius à conce-
ptibus eiusdem dubius, & vniuocus illis, atq; in vtroq; illorum includitur. Ergo ens est
vniuocum. Sed dicet aliquis, si hæc ratio esset vera omninò; tunc planè non tantùm hu- Obiectiones.
ic proposito, sed aliis etiam deseruire posset, vtpotè rebus æquiuocis; siquidem possum 1.
esse certus, canem currere, incertus verò, vtrùmne sydus sit piscis, aut canis terrenus.
similiter certus sum, sanitatem alicui inesse: cui verò insit, vrinæ, an animali, incertus.
Item, multi philosophorum certi fuerunt, Deum esse: vtrum verò finitum, vel infinitum, 2.
incerti. similiter Deum esse primam causam, finitam verò, vel infinitam, incerti. Porrò
æternitas, finito & infinito, non est vniuoca. Adde multos theologorum firmiter asse-
rere, animam habere potentias, dubitare verò, vtrum illæ substantiæ sint nec ne; illis ta-
men potentia non est commune vniuocum. Dico, non esse simile: nam de æquiuoco, vt- Solutio.
potè de cane, sanitate, certitudo, ad vocem tantùm attinet, non autem ad conceptum:
conceptus autem ille communis idem est apud omnes, vox autem minimè. Ille ergo con-
ceptus, qui est certus, sic est certus aliis existentibus dubiis; vt impossibile sit ipsum
esse dubium, aliis certis existentibus, & non è conuerso. Ex quo patet quid sit dicendum,
nempè quod sic se habet necesse esse ad finitum, vel infinitum; potest enim de infi-
nito haberi certitudo, & de necesse esse, vel possibile, dubitari, sicut patet de cœlo:
similiter de æterno & dubitari de infinito. Ad aliud dico, quòd sic potentia habet con-
ceptum principii productiui, quod potest esse abstractum, à conceptu absoluti, &
respectiui: constat ergo quòd cùm certitudo vnius conceptus entis haberi possit, non antẽ
de aliis, ens habere vnum conceptum de quo intellectus est certus. Amplius, prima
dignitas, seu primum principium non est multiplex, nec ergo ens: igitur vniuocum; 2.
primum enim principium cum sit notissimum, atque firmissimum, non est distinguen-
dum, sed illud constituitur ex ente. Quare, si primum principium non est multiplex,
nec ergo ens. Iterùm, si ens non est vniuocum ad substantiam, & accidens: quiddita- 3.
tiuum ergo de substantia conceptum, noster intellectus minimè habere posset; substan-
tia enim cùm non intelligatur in statu istius vitæ, nisi per speciem accidentis sensibilis,
ad sui intellectionem, immediatè immutare non valet. At, nullus quidditatiuus sub-
stantiæ conceptus, per sensibilis immutationem accidentis haberi poterit, nisi à conce-
ptu accidentis abstrahi possit: igitur ens est ad vtrumque vniuocum; siquidem ille con-
ceptus sic abstractus, necessariò est vniuocus, alioqui nequaquam abstrahibilis esset: ta-
lis autem conceptus est entis, aliter quidditatiuus non esset: ergo. &c. Adhuc, signum 4.
distributiuum pro sui significatis, terminum æquiuocum distribuere nequit, non enim
habet vnum conceptum, in plures diuisibilem. sed signum distributiuum additum enti,
pro suis inferioribus distribuit; sequitur enim omne ens: ergo substantia: ergo accidens:
ens ergo non est æquiuocum. Præterea, vnius potentiæ, est vnum primũ obiectum. sed ens 5.
est obiectum vnius potentiæ intellectus: igitur est vnum, & vniuocum. Sanè, potentia
mouetur ab obiecto secundùm formam obiecti. nisi ergo vnam formam habuerit, mini-
mè mouebit; profectò intellectus, qui non intelligit vnum, nihil intelligit. Minor patet:
nam illud est primum obiectum intellectus, sub cuius ratione omnia intelliguntur, sicut
patet de obiecto visus. sed sola ratio entis in omnibus reperitur intelligibilibus; ens er-
go est primum nostri intellectus obiectum. Item, si ens non est vniuocum: igitur Deus 6.
non est à nobis naturaliter cognoscibilis aliquo conceptu simplici, quod est falsum. Con-
sequentia patet: nullus enim conceptus in nostro intellectu est producibilis, quin in obie-
cto relucente in phantasmate non contineatur, id essentialiter, aut virtualiter saltim:
sed si conceptus non fuerit vniuocus, sub illis contineri non poterit, nempè Deo, & obie-
cto relucente in phantasmate: nullus ergo conceptus est producibilis in intellectu nostro,
nisi fuerit Deo, atq; creaturæ communis, atq; ita, omnis conceptus simplex, quem habe-

 mus

Ens esse vniuocū.

*mus de Deo, est vniuocus creaturæ, & ex consequenti, conceptus entis. Maior patet, mi-
nor probatur: obiectum enim creatum non continet essentialiter obiectum increatum:
nec etiam virtualiter, quippè cùm priùs in posteriori, virtualiter non includatur, sed è
7. conuerso potiùs. Adde, quòd omnis inquisitio metaphysica, quæ de Deo loquitur, for-
malem habeat rationem, à creaturis imperfectionem auferendo, Deo autem omnium
perfectionem attribuendo. Illa ergo inquisitio, palàm facit, intellectum habere eundem
8. conceptum vniuocum, quem accipit à creaturis. Amplius, vnumquodque maximè ipsum
aliorum dicitur, secundùm quod aliis inest vniuocatio. 2. met. comm. 4. causa entitatis,
& veritatis, maxima entia: ens ergo est vniuocum apud philosophum Deo, aliisque cre-
aturis; alioqui processus Aristotelis nullius esset momenti: sic enim arguit: Causa vni-
tatis vniuoca, & veritatis, est maximè ens. Auicenna quoque primo met. cap. 2. dicit,
substantiam & quantitatem non habere intentionem communem, nisi entis, cuius quæ-
dam sunt quasi species, & quædam quasi accidentia propria. Et cap. 5. Omnes, inquit,
imaginantur certitudinem entis, dubitant autem vtrum sit agens, vel patiens. Suffraga-
tur his Algazel, in sua metaphysica tractatu primo: Quidam, ait, homines putauerunt,
ens non prædicare alium conceptum à suis inferioribus, asserentes, quòd esse accidentis
9. nihil aliud sit, quàm esse substantia. Præterea, quòd dicit aliquam vnam realitatem,
seu primam intentionem, sub aliqua logica intentione conceptum; vniuocum absque du-
bio, est appellandum, vniuocatione saltem logica. sed ens communiter sumptum, est hu-
iusmodi; sub vniuersalitatis enim intentione concipitur: ergo &c. Sanè, quod ab aliquo
communi vnius rationis dicitur tale, est vniuocum. sed ens est huiusmodi; id siquidem
esse videtur, quod ab esse vnius proficiscitur. Profectò, æquiuocum potest negari de æ-
quiuoco; dicimus enim, quòd canis non sit canis, vtpotè sydus canis, non est piscis canis;
10. non tamen dicimus, ens non esse ens. Item, passiones communes, alicui vnius rationis cō-
muni conueniant, necesse est. sed quædam passiones, ens, in quantum est ens, consequun-
tur, vt pòst parum dicemus, passiones autem communes per vnam communem causam
conueniunt: ens ergo, vnam communem causam significat, atque ita est vniuocum. Re-
uera, ens, cùm magis sit substantiale, atque intrinsecum, magis vtique erit prædicabile
de multis vtique prædicamentis, quàm sit accidens. sed accidens de omnibus accidenti-
bus, sub vna ratione prædicatur, nempè posse adesse & abesse: igitur ens de suis infe-
rioribus sub vna ratione prædicatur, atque ita erit vniuocum. Sanè, vnum, quatenus
vnum, diuersis commune est prædicamentis. sed ita acceptum, est vnius rationis, vtpotè
indiuisibile; sic etiam, quæstio si est, est vna, quod profectò non fieret, si ens vnius ra-
11. tionis non esset: ens ergo est vniuocum. Iterùm, si ens non diceret vnam rationem com-
munem; tunc quæstio si est, & quia est, nihil discriminis inter se haberent, quod phi-
losopho aduersatur 2. post. Certè si ens non vnam, sed plures res enunciat; par erit quæ-
rere si homo est, & si homo est substantia, vel accidens. sed hoc quærere, est quæstio,
quia est, cùm ibi sit tertium adiacens: ergo. Reuera, si idem est dicere, omnis homo est
substantia, & omnis homo est ens; tunc planè ita verè homo negaretur de aliquo, quia
non est ens, ac, quia non est substantia, quod est falsum: homo namque negatur de albedi-
ne, quia albedo non est substantia; nō quia albedo non sit ens; albedo enim est ens Hæc
quidem dicuntur ab his, qui ens vniuocum esse, modis omnibus ostendere contendunt.*

Vniuocum methaphysicum.

*Porrò, quidam eorum, qui hanc doctrinam sectantur, hæc intelligenda esse dicunt de
vniuoco metaphysico, ac logico, non autem de physico, siue naturali. Est autem vniuo-
cum metaphysicum, cui planè, præter ea, de quibus vniuocè prædicatur, aliquod corre-*

Vniuocum logicum.

*spondet in re conceptibile, quod quidem est vnum realiter. Ista ergo vnitas est primæ
intentionis, abstrahibilis ab intellectu à pluribus ex natura rei, quacunque secunda in-
tentione, vel logica seclusa: quæ quidem vniuocatio transcendentibus competere potest.
vniuocatio autem logica, alicuius est realitatis, seu primæ intentionis, sub vna intentio-*

ne logi-

ne logica concepta, nempè sub intentione generis, differentiæ, vel alicuius alterius secundæ intentionis: logici namq; est, secundas intentiones, adiunctas primis, speculari. Ex quo patet, aliquod transcendens, vniuocum dici posse, vniuocatione quidem logica: quamuis enim genus, & differentia, illis attribui non possint, quippè, quæ sunt extra genus: intentio tamen vniuersalitatis, quæ est logica, ac secunda intentio, illis aptari potest. Porrò, vniuocatio physica est vnitas naturæ, ex natura rei, omni opere intellectus circumscripto: veluti huic nomini homo, respondet humanitas, quæ est quædam natura præter Socratem, & Platonem, de quibus homo vniuocè prædicatur, atque hoc vocatur vniuocum physicum, quatenus naturæ illi correspondet vnitas. Suffragatur huic opinioni philosophus 7. met. asserens in specie specialissima propriè comparationem fieri, non autem in genere; species enim vnam dicit naturam, non autem genus, in quo æquiuocationes latent; hac de causa, hoc vniuocationis modo, genus dicitur æquiuocum: non enim vna illi, sed plures respondent naturæ. Itaque, hæc vniuocatio in sola inuenitur specie specialissima. hoc modo si argumenta præcedentia intelligantur; tunc quidẽ defendens, in illis defendendis non multum laborabit, nempè ens esse vniuocum, vniuocatione logica, ac metaphysica, non autem physica, sicut dictum est. Verùm quia omnibus debitores sumus, addam aliorum rationes, atq; solutiones, vt quilibet pro sui ingenij nobilitate carpat fructus, suo palato suaues.

Vniuocum metaphysicũ.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

PRO solutione argumentorum bene commodéq; intelligenda, nonnulla de æquiuocorum ratione sunt præmittenda: ex quorum notitia, facilis erit, reliquorum cognitio. Inprimis aliquod esse æquiuocum reale, cuius conditiones, quatuor esse dicuntur: quarum prima, est conceptus vnus, quoad ea, quæ sub ipso continentur, comparatur, atq; de illis prædicatur; vniuocum enim, vniuocata respicit, ac de rebus sub se contentis principaliter prædicatur, quod profectò continget, quando participantibus, non tantùm nomen, sed etiam natura est communis. Ex quo patet, quòd si animal, vnum dicat conceptum, ad sua inferiora non collatum; ob id tamen vniuocum nequaquam dicitur. similiter etiam, & ipsum ens: si absq; vlla comparatione intelligatur. Sed dicet aliquis, quamuis hoc dictum, generibus, ac speciebus conueniat; enti tamen minimè congruit: Ens sanè, inquit Commentator 10. met. comme. 8. 10. significat prædicamenta, in quæ immediatè diuiditur. Reuera, ens dicere videtur vnum conceptum, antequam ad sua contenta comparetur: potest namq; priùs ens intelligi, quàm eius comparatio, ad substantiam, siue accidens, aut aliquid eiusmodi conferatur. Adde, conceptum absolutum præcedere, conceptum relatiuum sed conceptus entis in se est absolutus, cùm autem de inferioribus prædicatur, est relatiuus: potest ergo haberi vnus, sine altero. Sanè, priùs mihi constat aliquod esse ens, quàm esse substantiam, siue accidens, idq; per conceptum entis: ergo. &c. Dico, considerationẽ entis in illo priori esse absolutam, ideòque vniuocum, siue analogum vocari non posse; siquidem consideratio vniuoci, seu analogi est respectiua; etenim inferiora perpenduntur, quibus nomen accommodatur, ac superioris ratio cõmunis. Secunda realis æquiuoci conditio est, vt ita à suis participetur inferioribus, quòd eius ratio, & priùs, & posteà semper maneat eadem. in quo quidem ab æquiuoco differt, quòd sua secundùm diuersas rationes, inferiora contuetur. Tertia, quod illa ratio, absq; delectu, sine ordine, omnia sub se contenta, æqualiter repræsentet, hoc est, non repræsentet vnum, vt tale respiciat alterum, sicut patet in animali, & in illius speciebus. Quarta conditio, ratio illa, æquè omnibus conuenit inferioribus, quatenus res sunt: hoc autem dixerim, quia hæc ratio, logico non est opus vniuoco. Ratio sanè animalitatis, & homini conuenit, & leoni, vt res sunt,

Æquiuocum reale.
1.
Obiectio.
Solutio.
2.
3.
4.

Ens esse vinuocũ.

quippè cùm vterque verè habeat naturam sensitiuam: vnde si in altero periret, in altero inuenıretur, ideóque animal est illis vniuocum; alioqui, si vno destructo, in altero non inueniretur; analogum potiùs, quàm vniuocum diceretur. Itaq́, vniuocum reale, id

Vniuocum logicum.

dicendum est, quod suis comparatum vniuocatis, quatenus res sunt, secundùm eandem rationem, æque vnumquodq; eorum repræsentantem, absq; ordıne vnius ad alterum, vt suo comparantur vniuoco, ab illis participatur. Cæterùm, tres primæ conditiones tantùm; vniuoco logico conueniunt: semota siquidem omni reali conuenientia, ac seruato eodem modo prædicandi; adhuc tamen vniuocatio logica perseuerat: logicus enim, res sub intentionibus secundis consistentes contemplatur, earumq́ue modos, non realitates prædicandı. Patet hoc in differentia, quæ licet vniuocè de duabus specificis differentiis prædicatur; in nullo tamen realı conueniunt. similiter & qualitas, de prima, & tertia specie qualıtatis vniuocè prædicatur, & in nullo realı conueniunt: qualitates namq; spirituales; & sensibiles in nullo communicant reali. Quarta ergo conditione non indiget vniuocatio logica: sufficit autem ei, si dixerit vnum conceptum, æqualiter suis contentis conuenientem, non autem differentiis, quibus contenta ab inuicem separantur. De his autem, ac similibus Boëtius in lib. prædicamentorum latiùs disputat: Res, inquit, aut eodem no-

Vniuoca.

mine, eademq́e ratione coniunguntur, vt homo, & animal, quia vtraque animalia dici possunt, & vtriq; vna diffinitione iunguntur: & sic vniuoca appellantur. Alia verò nec

Diuersiuoca.

nomine, nec ratione iunguntur, vt lapis, & lignum, siue, ignis, & hæc diuersiuoca no-

Multiuoca.

minantur. Alia, diuersis nominibus nuncupantur: diffinitione tamen conueniunt, vt gladius, & ensis, & hæc multiuoca appellantur. Alia, nomine quidem conueniunt, ratione

Æquiuocum à casu.

verò dissentiunt, & hæc æquiuoca dicuntur: & horum quidem, alia sunt à casu, vt idem nomen, quod multis impositum est hominibus. Alia à consilio, quæ hominum voluntate

A consilio.

posita sunt, idq́ secundùm similitudinem, vt homo pictus, & homo verus. Alia secundùm proportionem, vt principium: est namq; principium in numero, vtpotè vnitas, & in lineis punctus videlicet. Alia ab vno descendunt, veluti medicinale pigmentum, aut

Attributione.

fermentum, quæ profectò æquiuocatio, ab vna medicina descendit. Alia attributione ad vnum, vt sana: nam & cibus dicitur sanus, & potio, & vrina, & animal: sed hæc omnia ad animal referuntur, quod est formaliter sanum. Verùm nonnulli, hunc æquiuo-

Primum analogum.

cationis modum, analogum esse dixerunt, primamq́ue analogiam appellarunt. Prima, inquiunt, analogia est, quando analogum plures dicit rationes, eiusq́ significatum præ-

Secundum analogum.

cipuum in primo reperitur analogato: vt sanum in animali. Secunda analogia est, quando vnam quidem dicit rationem; diuersum tamen esse, atq; difforme habet in analogatis, sicut corpus, quod de corruptibili, & incorruptibili prædicatur corpore: quorum ratio corporeitatis est vna; esse tamen illorum diuersum: propterea modus iste, contradictionem non aufert, sed ponit: elementum enim esse corpus, semper est vera propositio, cœlum verò non esse corpus, semper falsa; ratio enim corporeitatis, vtriq; conuenit.

Tertium analogum.

Tertium analogum est, quod rationem dicit, in qua analogata æqualia non sunt; in vno quippè illorum ratio illa reperitur, atq; illius esse, quæ ad alterum connexionem habet, sicuti accidens est ens, quatenus connexionem habet ad substantiam, & non è conuerso. Et creatura similiter est ens, quia esse participat à Deo, cui esse primò, & per se competit. hoc autem tertio analogiæ modo, aiunt ens esse analogum; ponit enim contradictionem, & est medium efficax in syllogismo. Hæc igitur, cum ita se habeant, non est mirum, si de hac quæstione, magna fit sapientum controuersia; qui enim, ens vniuocum esse rati sunt; ii profectò vniuocum metaphysicum, ac logicum intellexerunt: at, illi, qui analogiam profitentur, in 3. modo collocarunt, & ii quidem non multùm dissentiunt à primis. Alii verò, æquiuocum appellarunt, de quibus postea nobis erit dicendum. Sed

Ad argumenta.

tempus est, vt secundi, ad primorum argumenta respondeant: & ad primum quidem. Ens, vnum conceptum habet, alium à conceptibus suorum contentorum: ergo est vniuo-

cum.

Ens est vniuocum.

uum. Consequentia non est admittenda: siquidem vniuoco reali, non tantùm necessaria est conceptus vnitas; verùmetiam illi opus est, vt illud commune conceptum habeat inferiora respicientem, à quibus sit quoque æquali participatus atq; acceptus. at conceptus entis, accidenti non congruit, nisi in ordine ad substantiam, neq; enti creato, nisi in ordine ad increatum: non ergo est vniuocum, sed analogum, tertio modo analogiæ. Ad
2. Quemadmodum ens non est multiplex, multiplicitate æquiuocationis, sed analogiæ; 2.
ita planè primum principium: analogum enim, quod sufficiens est, ad contradictionem
saluandam, & ad medium syllogisticum, semper est distinguendum. Ad 3 Argumen- 3.
tum, hoc tantùm concludit, nempè ens habere vnum analogiæ conceptum: quod etiam
nos ipsi fatemur. Ad 4. Quamuis signum distributiuum non distribuat terminum æqui- 4.
uocum; bene tamen analogum: ex quo patet ens non esse merè æquiuocum, sed analogum potiùs: analogum enim distribui potest signo vniuersali distributiuo, maximè respectu prædicati, quod per eandem analogiam reducitur cum partibus distributi. Ad 5.
5. Ad vnitatem potentiæ, siue habitus sufficit vnitas analogiæ obiecti: præsertim si illa scientia fuerit communis, atq; ipsum obiectum, vnum primum, simplicem, ac principalem habeat conceptum, sicuti est in proposito. Ad 6. Ens, vt est commune creato, & in- 6.
creato, vnum dicit conceptum, æqualiter participatum, quo analogum tertij ordinis est constitutum; hanc ob causam, vnus est creati, & increati entis conceptus, ac in ratione cognoscitiua, quoniam effectus ducit in cognitionem causæ, ens creatum continet increatū. Ad 7. Consequentia non admittitur quantùm ad conceptum vniuocum, quandoqui- 7.
dem sufficiat conceptus analogus, vt res, de qua dicitur, nempè sapientia sit tertii modi
analoga. Ad 8. Analogum ab Aristotele appellatum est ibi vniuocum, secundum id, 8.
quod habet de vnitate: pro veritate namque illius maximè statuenda, necesse est, causam, & effectum non in sola voce conuenire; verùmetiam in ratione formali, aliquo modo eadem: & ita Aristoteles non militat contra nos, nec etiam Auicenna, & Algazel: alietatem enim, non vniuocationem conceptus entis insinuant, atq; ostendunt. Ad 9. Di- 9.
co, quòd licet logicam dicat intentionem; non tamen æqualiter à substantia, & accidente participatur. Ad primam confirmationem dico: quòd licet illud esse, à quo ens dicitur tale, vnius sit in substantia, & accidente analogicæ rationis; non tamen (vt dictum est) vniuocationis. Ad aliam confirmationem, negatur maior: non enim est simpliciter concedendum, quòd canis non sit canis, vel quòd ens non sit ens, absq; vlla prorsus distin-
ctione. Ad 10. Dico, quòd passio, quæ non est realiter distincta à subiecto, non habet 10.
vnam rationem in subiecto vniuocam; quandoquidem illi sufficere possit analogiæ vnitas. Ad primam confirmationem, negatur minor: accidens enim de nouē prædicamentis analogicè dicitur. Ad aliam confirmationem: quamuis vnum, & vnum, vnius sint rationis; illa tamen vna ratio non æqualiter participatur: quam ob causam, non opus
est, vt de substantia, & accidente, de Deo, & creaturis, vniuocè dicatur. Ad 11. Quæ- 11.
stio si est, simpliciter loquendo, quatenus est in hoc, vel in illo particulari, est vna: at si referatur ad esse in communi; tunc certè erit vna, vtique analogiæ vnitate. Ad confirmationem dico: quòd quæstio si est, & quia est, licet secundùm modum interrogandi, nonnihil discriminis habere videantur; non oportet tamen differre, præsertim quando prædicatum non differt à subiecto, nisi secundùm rationem interrogandi: vt si quispiam
quæsierit an homo sit animal. Sed dicet aliquis: omne, quod diffinitur, non est æquiuocū: Obiectiones.
æquiuocum enim diffiniri non potest. sed ens diffinitur, ergo. Adde, quòd contradictio, 1.
vniuocis congruit tantùm. sed in ente inuenitur contradictio, vt potè ens, & non ens: er-
go. Iterùm, omnis prædicatio aut est vniuoca, aut æquiuoca. non æquiuoca: ergo vniuo- 2.
ca. Amplius, sicut se habet ordo causalitatis inter substantiam, & accidens; ita sanè in- 3.
ter corpus cœleste, & terrestre. sed respectu corporis cœlestis, & terrestris datur vniuocatio: similiter ergo res se habebit inter substantiam, & accidens. Postremò, quod est 4.

T maximè

maximè vnū; effectum vtiq; producet similiter maximè vnum. sed primū inter res conditas est esse, vt dicitur in libro de causis: ergo ens est maximè vnū, & ex consequenti, vnius rationis. Dico ad primum, æquiuocum à casu non posse diffiniri: æquiuocum verò à consilio, quod alii vocant analogum, possunt huiusmodi saltem describi. Similiter aio, contradictionem non esse inter æquiuoca à casu, sed inter æquiuoca à consilio. Præterea, sub prædicatione æquiuoca, analogam comprehendi affirmo. Ad aliud dico, quòd substantia, & accidens, connexionem habeant adinuicem; ideò inter ipsa est analogia: connexionem, inquam, quoad rationem significandi, quia vnum principaliter, aliud minus principaliter significat. Ad 4. Quamuis Deus sit maximè vnus; non ob id tamen opus est, vt eius effectus sit vnus in diuersis: ab vno enim agente potest esse multitudo.

Solutiones. 1. 2. 3. 4.

CAP. IIII.

Ens quid significet secundùm philosophum.

Ens esse multiplex significato.

NS apud philosophum multis modis dicitur: Sed ad vnum, inquit 4. met. tex. 2. & ad vnam aliquam naturam, & non æquiuocè: sicut canis qui dicitur de latrabili, & marino: nec vniuocè vt animal de homine, & equo; sed spectat potiùs ad nomina, quæ vni attribuuntur, quæ media sunt inter æquiuoca, & vniuoca, vtpote analoga: vide 1. phys. tex. commen. 21 Hoc nomen ens de pluribus dicitur, ait, secundùm diffinitionem; quæ tamen sunt vnum secundùm suppositum, id est, subiectum, inquit Commentator. Ens igitur est multiplex quoad significata: Eorum, inquit, in prædicamentis, quæ secundùm nullam complexionem dicuntur, singulum significat, aut quantitatem, aut substantiam, aut qualitatem, &c. Et 5. met. comment. 14. postquàm diuisit ens in ens secundùm accidens, & secundùm se: Secundùm, inquit, dicuntur esse, quæcunque significant figuras prædicationis; quoties enim dicitur, toties significat. In primo phys. commen. 13. disputans contra Parmenidem, sic arguentem: Quicquid est præter ens, est non ens: & quidquid ens est, non est nihil: igitur tantùm vnum est ens. Dixit paralogizare per fallaciam æquiuocationis, quia nimirum simpliciter accepit, quod non est simpliciter dictum: Vtitur, inquit Commentator, hoc nomine ens, sic quasi de vna intentione dicatur, cùm de pluribus sit dictum. Nomen ergo ens est multiplicitas intentionum, vtpote quod de decem prædicamentis dicitur. Cùm igitur ens multiplex sit significatione, vniuocum dici non potest, & cùm ad vnam naturam reducatur, æquiuocum appellandum non erit: est igitur medium, nempè analogum. Vniuocum sanè, suas significat species mediante aliquo communi: nam, aut naturam vnam, aut vnum conceptum realem, obiectiuum, indifferentem ad omnes suas species dicit. vnde licet illa natura communis siue conceptus in suis speciebus per differentias diuisiuas, quibus ad suas species contrahitur, diuersificetur; quoad tamen ad suam rationem, non permutatur, nec quoad suas differentias constitutas, quæ illius rationem complent: secus autem se habent differentiæ diuisiuæ, quæ sunt extra conceptum diuisi. Ex quo patet, quòd quamuis animal, quoad species, diuersitatem habeat; non tamen quoad substantiam animatam sensitiuam: sic enim remanet indiuisum, at analogum, tum in se, tum in suis analogatis, hoc est, sua communitas in illis est magis, minusq; intensa: ens namq; quod substantiæ, accidentique est commune, non modò ex naturis, in quibus saluatur differre dicimus; verùmetiam ex communi ipsius ratione, quæ in illis existit. Sanè, ens prius ac propriùs de substantia, quàm de accidente dicitur. vnde patet in ratione aliqua communi, immutabile nequaquam remanere. In causa autem, quia illud tertium commune, ab vniuocatis distinctum, siue natura, siue realis conceptus extiterit, in vniuoco inuenitur, in analogo autem minimè, quia scilicet aliam

Analogum.

vniuocum.

Differentia inter vniuocum & analogum

Ens quid sit.

rationem non habet à qua constituatur, & secundùm quam diuidatur. hæc quidem 10. met commen. 8 & 2. de anima, comm. 3. Itaq;, ens non significare decem prædicamenta, vniuoco, aut æquiuoco modo, constat ex multis Aristot. ac Commentatoris sententiis. 7. met. comment. 15. Oportet, inquit, vt entia non dicantur eodem modo æquiuocationis, sed sicut magis, & minùs. Sicut medicina, quæ attribuitur alicui; ita quòd sit idem. &c. Vt etiam herba medicinalis, & instrumentum medicinale, quæ attribuuntur medicinæ: sed nõ est eadem intentio medicinæ in herba, & in instrumento: Itaq; mihi, ait Commentator, nomen ens non significat decem prædicamenta modo æquiuoco, aut vniuoco Item, 5. met. 14. & 4. met. comment. 2. Ens, inquit, dicitur multipliciter, & non æquiuocè: sed attribuitur vni rei, & vni naturæ: sicut omne sanans attribuitur sanitati. vnde subiungit, si hoc nomen ens esset æquiuocum; non consideraret de eo vna ars: ens igitur dicitur multis modis, non æquiuocè sicut canis de æquiuocatis, neq; sicut animal de homine; sed est de rebus, quæ sunt mediæ inter æquiuoca, & vniuoca. Et 2. de anima, comm. 30. Ens, dicit, esse medium, inter æquiuocum, & vniuocum.

Ens non significat æquiuocè, vel vniuocè, 10. prædicamenta.

Certè, si vniuoca, & nomine, & diffinitione conueniunt, æquiuoca autem, nomine gaudent tantùm, diffinitione verò distinguuntur: ens cùm de substantia, & accidente dicatur, fieri non potest, vt vna sit vtriusq; diffinitio, nec solo entis nomine gaudeant: medium igitur inter vtraque seruabit. Vnde ergo dictum sit vniuocum, patet: non quidem ab vnitate conceptus, sed potiùs ab vna rei diffinitione, nec æquiuocum à multiplicitate illius. Præterea, si realitas à re, veluti bonitas à bono proficiscitur, siue deriuatur; quonam modo, aliquod nomen, realitatem, non autem ipsam rem significabit? similiter, quomodo aliquod nomen, formalitatem, non autem ipsam formam significare poterit; si formalitas à forma, sicut materialitas à materia descendit? Cæterum, vt res clariùs intelligatur, rationibus propalabo: ens, vllo modo vniuocum esse dicendum: Nullum vniuocum, vt Simplicii verbis vtar. 2. de anima, dicitur magis, vel priùs, vel propriùs in vno, quàm in altero: veluti color non dicitur magis in albo, quàm in nigro, nec priùs, nec propriùs; sed ens propriùs, & priùs dicitur de substantia, quàm de accidente: igitur non est vniuocum.

Vnde vniuocum dicatur.

Ens non esse vniuocum.

1.

2. *Amplius, illud, in quo vnum per se, & essentialiter, aliud antecedit, teste Auerr. destr. destr. disp. 7. sol. vltimi dubii, ambobus vniuocum esse non potest: essentialiter, inquam: quia si Socrates, tempore præcedat Platonem, hoc accidentaliter, non autem essentialiter dici debet. sed prima causa, per se in ente, omnia alia entia præcedit: ens ergo non erit vtrisque vniuocum.*

3. *Item, per eundem in eodem, id; quod per essentiam aliquid capit, cum eo conuenire non potest, quod per participationẽ illud recipit sed Deus capit ens per essentiam, cætera verò per participationem; omnia enim citra Deum, per participationem sunt entia: in ente igitur vniuocè conuenire non possunt.*

4. *Præterea, nullum vniuocum, in vno saluatur simpliciter, & in alio secundùm quid. sed ens in Deo saluatur simpliciter, in aliis verò secundùm quid; siquidem omne ens, citra primum, est ens secundùm quid: ens igitur, non est vniuocum: hæc ratio cum alia coincidit præcedenti.*

5. *Adde, nihil posse alteri vniuocari, per aliquid, quod non est in illo. sed accidens est ens, entitate vtique, quæ est in substantia: non ergo erit vniuocum substantiæ in entitate.*

6. *Adhuc, nullũ prædicatum vniuocum de modo essendi prædicatur, à quo eius vnitas sumitur: animal enim non prædicatur de ipso sentire; à quo vnitas conceptus animalis sumitur. sed ens prædicatur de modo essendi, à quo eius vnitas sumitur, vtpotè de esse formaliter: ens igitur non est vniuocum, nec etiam æquiuocum, sed analogum.*

Solutio.

Sed ad hæc dicunt primæ sententiæ fautores se profiteri ens esse vniuocum, non quidem vniuocatione physica, sed logica, & metaphysica, aut (vt alii dicunt) analogia tertiæ speciei; proinde illa argumenta contra eos nequaquam militare.

Ens solam significare substantiam.

Cæterùm, nonnullis visum est, ens simpliciter, Deum, ac substantiam significare: alia verò secundùm quid, & in obliquo. vnde aiunt, hanc esse verã: substantia est ens: hanc verò falsam: accidens, seu albedo est ens: sed po-

tiùs,

tius, paries est albus; entitas siquidem accidentis, est formaliter illa, quæ est substantiæ. Hoc fortasse dicere voluerunt Parmenides, & Plato: non enim verisimile est, eos dicere voluisse, omnia esse vnum, & immobile formaliter; sed ens esse vnum per se, vt Deum, qui per se est, & solus est. Plato, vnum analogum esse putauit, dicique principaliter de Deo, de aliis autem secundùm quid, & per quandam attributionem ad Deum: ens verò esse vniuocum, quia vniuocè dicitur de causatis; vnum siquidem ante ens posuit, quia scilicet Deus est ante omne ens causatum, vnde esse tribuit causatis duntaxat, vnitatem verò causæ primæ, cæteris autem attributiuè ad causam videlicet primam. Scribit Plato pulchrum librum de ente, in quo multa scitu digna legentibus proponit, de quibus nobis modò non est animus disserendi. Plotinus enn: 6. lib. 6. ca 14. Cùm vnum ens dicimus, inquit, non ens quidem, deinde vnum nunciamus: nam in eo quod ens est, existit & vnum, ideóque multa: vicissim verò in eo quod vnum non similiter ens existit, nisi fortè ipsius geniture annuens sic effecerit ipsum. Et lib. 3. eiusdem enn: cap. 6. Ens, cui nihil adiungitur, vocat ens primò, siue primum, reliqua verò secundùm participationem, vtpotè entia visibilia, quæ ab ipso ente vero, ac primo esse habent. Et enn: 5. lib. 1. cap. 1. Peripatheticorum sententiam approbat: Principio igitur, inquit, eorum sententia, qui res omnes partiti sunt in decem, nobis accipienda videtur, inuestigaturis nunquid decem genera esse velint, commune nomen entis habentia, siue prædicamenta decem: nam & ipsi fatentur ens ipsum non esse in cunctis vniuocum, & rectè fatentur. Et cap. 3. lib. 2. eiusdem enn: ex proposito Platonis de vno, & ente loquitur: Ex vno, inquit, dependent omnia entia, quod quidem extra nascentia genera causa existit; non tamen in eo quod quid est, de aliis prædicatur: desuper enim extat, nec cum generibus numeratur. Vnum ergo, secundùm Plotinum, est ante ens, & vnum, Deo propriè, aliis attributiuè conceditur. Sed de vno postea nobis loquendum; hoc satis erit, audiuisse, ens secundùm omnes propemodum Peripatheticæ doctrinæ sectatores, vniuocū non esse.

Plato. Plotinus. Ens per participationem. Vnum. Ens.

CAP. V.

Ens prædicare æquiuocè de suis inferioribus.

Ens esse æquiuocum.

Voniam hactenus disputando audiuimus, ens vniuocum dici non posse, quærere lubet, sit æquiuocum nec ne. Et inprimis quædam occurrunt rationes, quæ hoc ipsum fateri videntur. Sanè, si ens, iuxta philosophi, & Commentatoris doctrinam, 4. met. comment. 2. multipliciter dicatur, veluti sanum, de sanis dicitur; æquiuocum vtique est appellandum: sanum enim hoc modo, æquiuocè dicitur.

1.

2. Amplius, sola substantia est ens formaliter: quemadmodum ait philosophus, & Commentator quoque 7. met. comment. 16. cætera verò entia sunt, sicut solet dici, non scibile, esse scibile, & vas salubre; ens certè illis vniuocè sic conuenire non potest. Adde, quòd si ens prædicaretur vniuocè; tunc esset genus. sed ens non est genus: igitur non prædicatur vniuocè.

3. Adhuc, æterno, & temporali nomen tantùmmodo est commune. sed substantiæ spirituales, sunt æternæ; accidentia verò, temporalia: nomen igitur tantùm de illis prædicabitur, ratione diuersa existente. Reuera, quando aliquid prædicatur de aliquo secundùm nomen, non autem secundùm rationem; illud vtique æquiuocè prædicabitur. sed sapientia prædicatur de Deo & creaturis secundùm nomen, non autem secundùm rationem, quippè, cùm sapientia in Deo sit substantia, in creaturis verò, qualitas: æquiuocè ergo de vtrique prædicabitur. Profectò substantia, & accidens solo nomine simul gaudent, ratione verò omninò dissentiunt: nam si aliquo modo ratione, aut aliquo vno simili conuenirent; vnius ad alterum facilis esset transitus, atque ita substantia in accidens, & accidens in substantiam transmearet, quod constat omnibus modis

Ens quid sit.

esse falsum: ergo quod prius. Iterùm, vbi nulla substantiæ similitudo haberi potest;
profectò inibi sola messe videtur æquiuoca prædicatio. sed inter substantiam, & acci- 4.
dens, nulla est substantiæ similitudo: igitur æquiuocè adinuicem dicuntur. Sanè, plus
affinitatis, canis latrabilis, & canis sydus habent, quàm substantia, & accidens; illa enim
in aliquo genere conueniunt: hæc autem nequaquam. sed illa æquiuocè dicuntur: igitur
hæc similiter purum habebunt æquiuocationis modum. Non ergo indoctè dictum est à
Porphyrio: Si quis, inquit, omnia entia vocet, æquiuocè nuncupabit. Ens igitur æquiuocè 5.
de suis prædicabitur inferioribus. Præterea, inter vniuocum, & æquiuocum non datur
medium. sed ens non prædicatur vniuocè: igitur dicitur æquiuocè. Reuera, de infinitis
nihil vnum prædicatur. sed entia sunt infinita: igitur de ipsis nihil vniuocè, sed æquiuocè
prædicatur. Verùm, si ita res se haberet; tunc planè multa sequerentur absurda.

Ens nón esse puré æquiuocum.

Inprimis, secundùm Auerrois testimonium 2. com: 4. met: quòd de entibus non esset 1.
vna scientia, quæ metaphysica appellatur; vna enim scientia ab vnitate subiecti depen-
det: æquiuocum enim non est vnum, sed multiplex; nam vnitas nominis sola, non est ra-
tio perfecta, atque sufficiens subiecti scientiæ constituendi. Adde aliud absurdum, quòd 2.
tunc omne ens, vnum dici non posset, quemadmodum nec dicimus, quòd omnis canis la-
tret; de æquiuoco enim, secundum logicos, nihil vniuersaliter prædicatur: nec in præ-
dicamentis aliquando fassus est Aristoteles, ens esse æquiuocum. Adhuc, quando vnum 3.
de pluribus æquiuocè prædicatur, quoniam rerum cognitio, ex nominum ratione, non
autem ex vocibus dependet; vnum certè ad alterius cognitionem nequaquam adducit.
sed ex accidentibus, ad substantiæ cognitionem, notitiamque habendam pergimus: acci-
dentia enim, magnam conferunt partem, primo de anima com: 11. ad cognoscendum
quod quid est: igitur, ens nullo modo potest esse merum æquiuocum. Insuper, si substantiæ 4.
ad accidens esset tantùmmodo æquiuoca prædicatio; tunc planè inter vtrumque, nulla fieri
posset legitima argumentatio: nominis planè æquiuocatio, penitus destruit processum,
ordinemque argumentandi: sed passim à philosophis ostenditur contrarium, atque defen-
ditur. Ex his ergo, atque similibus patet, ens non esse verè vniuocum, nec purè æquiuo-
cum, sed medio modo se habere. His ita intellectis, ad primum dico, hoc haberi ex te- 1.
xtu philosophi, atque commentatoris, quòd ens principaliter de substantia, quàm de ac-

Soluuntur argumenta.

cidente prædicetur: quod nos ad tertiam Analogiæ speciem retulimus: non autem, quòd
ens æquiuocè prædicetur. Ad 2 hoc idem Aristoteles fatetur sub metaphora illa: sa- 2.
num enim principaliter, animali congruit, alijs verò per attributionem, sicut dictum:
non sequitur ergo, ens prædicare æquiuocè, sed analogicè potiùs, vel vniuocè, vniuoca-
tione conceptus, sicut alij dicunt. Ad confirmationem respondebimus postea, quandò
propria quæstio ventilabitur: vtrum ens sit genus nec ne. Ad 3. dico illa habere logicam 3.
quandam communitatem, siue conuenientiam, & hoc sufficere. Ad confirmationem,
illa diuersitas, etsi vniuocationem generis auferat; non tamen tollit tertiam analogiæ
speciem. Ad 2. Verum est de illis, qui in materia corruptibili conueniunt; adinuicem
enim habent facilem transitum. at illa, quæ in vno genere logico conueniunt, non est il-
lis ita facilis hæc meandi via. vnde argumentum non concludit, quod intendit. Ad 4. 4.
dico accidentia, & substantiam non habere propriam, ac veram similitudinem, sed com-
munem tantùm; quatenus in aliqua communi ratione conueniunt. Ad primam confirma-
tionem, quamuis duæ species substantiæ, nempè canis latrabilis, & piscis marinus, maio-
rem inter se conuenientiam habere videantur, quàm substantia & accidens; quia ta-
men in aliquo conueniunt analogo, quod illis commune esse non potest; hac de causa non
sequitur, quòd ens de illis prædicetur æquiuocè. Ad Porphyrij autem dico authoritatem,
ens prædicare æquiuocè, respectiuè quidem, non autem absolutè; respectu vtique prædi-
cationis vniuocæ propriæ, ac veræ: & sic intellexisse, qui ens æquiuocè prædicare dixe-
runt. Ad 5. patet iam ex dictis solutio: nam inter vniuocum, & æquiuocum, datur ana- 5.
logum: & entibus est vnum commune analogum.

CAP.

CAP. VI.

Ens dicere vnum conceptum, non tamen vnam realitatem substantiæ, & accidentis.

1. DElectat mentem studiosam, hæc diligenter perquirere, ex quorum cogni-
tione, multarum pendet notitia rerum: hac de causa, postquàm visum est,
ens æquiuocè non dici de suis inferioribus, ad antiquum regredimur cer-
tamen, vtpote magis acutum, quo peregrina delectari solent ingenia: ac
inprimis sic differendo, arguimus: Quæ in aliquo conueniunt, & differunt
inter se; aliquis profectò insit illis conceptus communis, necesse est omninò: aliqua enim
conuenire, & differre in eodem, impossibile reputatur. sed substantia, & accidens con-
ueniunt in ente, & differunt inter se: igitur aliquis inest illis conceptus communis. Am-
2. plius, vbi est vnus modus essendi communis; inibi planè erit vnus communis conceptus:
ab vno enim modo, vna ratio dependet. sed substantiæ & accidenti inest huiusmodi mo-
dus; habere siquidem esse formale congruit vtriq́;, neque vicissim illud sibi præstare pos-
sunt, quia nimirum, vt dicitur primo posteriorum, prædicamentorum essentiæ sunt im-
permixtæ. Adde rationale esse ens. sed ens in hoc, substantiæ non potest officium subire;
cum enim sit genus, de differentia prædicare nequit: ens autem de differentijs prædi-
catur; entis namq́; rationem subterfugere potest nihil. neq́; accidens dici poterit, alio-
qui hæc erit falsa: Rationale est ens: erit ergo ratio entis, a substantiæ, atque acciden-
3. tis ratione discreta. Amplius, si ens non haberet conceptum, communiorem, antiquio-
remq́; substantiæ conceptu; tunc proculdubio, non esset primum intellectus obiectum,
quod est contra communem sapientum sententiam; prius enim cadit in intellectus ap-
prehensionem, quàm substantia: nam primus gradus perfectionis alicuius formæ, est esse:
in illo ergo priori ens, & non substantiam concipimus: Igitur entis conceptum, substan-
tiæ conceptum præcedere necesse est. Reuera, si passio entis, de substantia, veluti de pro-
prio subiecto diceretur, falsum contingeret, non secus, ac si quis, habere tres, isocheli,
& non triangulo, primò tribuere vellet: in causa autem est, quia subiectum, ac partes
subiectiuæ diuersis proprijsq́; rationibus distinguuntur, & ex consequenti diuersis con-
4. ceptibus: ergo quod prius. Adhuc, ens prædicatur de substantia, & accidente: aut vno
vtiq́; communi, eodemq́;: aut proprio conceptu. Si primus prædicandi modus ei attribue-
retur; tunc planè esset prædicatio eiusdem de se ipso, quod est absurdum: secundùm ali-
um ergo modum prædicatur, qui profectò vnus, ac proprius est entis. Sanè, si conceptus
entis est idem omninò cum conceptu substantiæ, atque accidentis; tunc, aut est idem al-
teri illorum, aut vtriq́;. si idem alteri; de altero prædicare non poterit. si verò vtriq́;: illi
ergo erunt idem inter se. Alius ergo est conceptus entis, à substantiæ conceptu, atq́; ac-
cidentis. Adde, quod conceptus entis est simpliciter simplex, & ex consequenti irresolu-
bilis ad superiora: non sic autem conceptus substantiæ, aut cuiusuis inferioris: idem ergo
esse non possunt, Iterùm, quando vnum, sine altero, suum esse obtinere valet; distinctũ
5. vtique conceptum ab alterius conceptu habebit: ratio enim à suo diffinito, separari non
potest. sed ens in esse existentiæ, sicuti apparet in sacramento altaris, absque substantia,
conseruatur, & habetur: distinctum ergo conceptum habet à conceptu substantiæ. Sanè,
hæc est vera: ens diuiditur in 10. prædicamenta. & hæc similiter: substantia non diui-
ditur in 10. prædicamenta: igitur proprijs conceptibus distinguuntur; alioqui duo con-
tradictoria de eodem essent vera Similiter, ens de deo verificatur, qui sub aliquo præ-
6. dicamentorum non continetur: distinctum ergo ab illis habet conceptum. Præterea, pri-
us est, à quo non conuertitur subsistendi consequentia, authore philosopho in postpredi-
camentis,

Ens quid sit.

camentis, & 5. met: sed ens ordine naturæ, substantiam præcedit: priorem ergo habet conceptum. Reuera, inter conceptus quidditatiuos, ne fiat processus in infinitum, datur primus conceptus. sed ille est conceptus entis, in quem omnis creaturarum conceptus est resolubilis: ergo quod prius. Itaque entis conceptus videtur esse vniuocus ad omnia, quæ sub ipso continentur, & ex consequenti, ens non est analogum, aut æquiuocum ad sua inferiora. Cæterùm ad hæc, atque his similia ita respondere valemus, asserentes non esse aliquam formalitatis rationem, aut entis quidditatem, à ratione dei, & creaturarum, aut substantiæ, & accidentis seclusam. Sanè, causa suum præcedit effectum? sed deus est causa vniuersalis, & propria cuiuslibet entis realis: quilibet autem conceptus ex parte

Rationes quòd ens non dicat aliquem conceptum præcisum.

rei conceptibilis, est ens reale: fit ergo, vt eius conceptus sit deo posterior: ente namque 1.
simpliciter primo, nihil est prius. sed deus est huiusmodi: ergo &c. Reuera, si bonum, & ens conuertuntur: si dei conceptus, aliquam entis quidditatem se præcisam præsup-
poneret; eadem facilitate aliquod sibi bonum præsupponeret, atque ita non esset sim- 2.
pliciter bonum, & ex consequenti perfectum simpliciter; sed aliqua illi perfectio esset anteponenda, quod est falsum. Nec valet dicere, ens esse illum conceptum, alioqui ens non esset bonum, nec vicissim conuerterentur: aut illum conceptum non esse deo priorem,
aut posteriorem, sed ab vtroque præscindere: nam, si ens habeat conceptum ab alijs om- 3.
nibus seclusum; in sua vtique communitate, deo prius reputabitur: siquidem deus est ens; non tamen omne ens. sed hæc omnia sunt falsa, & à vera philosophia alienissima. Cùm

Soluuntur argumenta.

ergo hæc ita se habeant, facilè erit propositis respondere argumentis. Et ad primum 1.
quidem sic dici potest. Substantiam, & accidens in ente conuenire; quatenus scilicet iste terminus ens, de quolibet illorum communiter prædicatur: proprijs verò conceptibus differre; quatenus proprius terminus de proprio sibi subiecto, & non communiter præ-
dicatur. Ad 2. substantia, & accidens habent vnum modum essendi analogum commu- 2.
nem, communitate vtique proportionis, quatenus accidens à substantia, etsi non formaliter; tamen effectiuè dependet: hoc enim modo substantiæ prædicamentorũ sunt impermixtæ, aliter actio non esset causa passionis. Hæc igitur communitas proportionis, vni conuenit propriè, alteri secundariò. Non inest autem illis communitas abstractionis, quasi ille modus à substantia abstractus, atque accidente in communi, sit enti quidditatiuus, & proprius. Ad confirmationem, ens inibi pro vno accipitur conceptu disiuncto: significat enim substantiam, vel accidens: sensus ergo est, rationale est ens, id est, substantia, vel accidens. Non opus est ergo vnum conceptum præcisum ponere, sed vnum potiùs disiunctum, quod profectò substantiæ, atque accidenti congruit, secundùm proportio-
nem, quam habent adinuicem. Ad 3. Quoniam ens significat decem conceptus, vel con- 3.
ceptum disiunctum; substantia autem, vnum conceptum tantùm, & abstractiuè; hac de causa est primum intellectus obiectum. Ad confirmationem, si ens in tota sua communitate accipiatur; tunc quidem verissimè dicimus: Plato est ens, & non: Plato est substantia. At si quatenus in 10. prædicamenta est diuisum, hoc certè modò, non est prius, prioritate naturæ: Plato est ens, quàm Plato est substantia. Ad aliam confirmationem, vt passio de proprio demonstretur subiecto, non est necessaria rationis significatæ diuersitas, sed diuersus modus concipiendi; concipimus enim entis conceptum, non modò substantiam, verumetiam, ex consequenti, accidens significantem, non sic autem,
substantiæ conceptum; quippè, qui vnum tantùm absolutè significat. Ad 4. Ens prædi- 4.
catur secundùm conceptum communem, per modum concipiendi disiunctum, non autem per communitatem rei conceptæ. Ad confirmationem, ille conceptus est idem vtrique, si secundùm proportionis identitatem intelligantur: vnde illa regula huic proposito non congruit, sed illis tantùm, quæ sunt simpliciter eadem, eidem tertio. Ad aliam confirmationem, conceptus entis disiunctus est simpliciter simplex, distinctus verò est simplex: illius enim conceptus per terminum communissimum, istius verò per terminum minùs

communem

communem significatur. Ad 5. Quamuis ens quôad secundùm ipsius significatum, sine substantia, saluari, seu consistere possit; non tamen quôad principale illius significatum: nam ens, quod immediatè in 10. diuiditur prædicamenta, habitudinem habet ad substantiam; diffinitio enim non potest separari à suo diffinito: propterea diffinitionem, sine diffinito concipere non valemus, nec accidens sine subiecto: etenim illius esse, est in esse. Quare, ens siue accidens licet quôad esse actuale, sine substantia saluari possit; sine verò aptitudine ad illam, minimè. Ad confirmationem dico, pro contradictione defendenda, sufficere modum concipiendi, nec requiri distinctionem secundùm rei rationem. Quanquam igitur ens, & substantia, secundùm principale entis significatum, vnum, ac eundem enuntient conceptum; diuerso tamen modo significandi, ac concipiendi, illum significant: ex quo patet non sequi, quod in argumento assumitur. Ad aliam confirmationem dico, ens, quod diuiditur in deum, & creaturas, respectu entis, quod diuiditur
6. *in 10. prædicamenta, dicere conceptum priorem, prioritate naturæ, ac perfectionis. Ad 6. licet ens, secundùm vocem, communius sit quàm ipsa substantia; non sic tamen se habet secundùm proprium, primarium, ac quidditatiuum conceptum, cùm illius proprius conceptus, sit conceptus substantiæ. Nec multùm refert, quòd plura significet quàm substantia, quum id illi contingat secundùm diuersum modum concipiendi, significandique. Illud ergo est dicendum prius secundùm naturam, à quo non conuertitur consequentia subsistendi, quando tum conceptu, tum etiam voce prius reputatur; non autē quando sola tantùm voce præcedit. Ad confirmationem, omnis conceptus creaturarum in dei conceptum resoluitur, quatenus nomine entis significatur; cùm habitudine tamen ad creaturas, quia nimirum creaturæ ab ipso deo dependent. Sed adhuc aliquis instabit: Quod*

Obiectiones aliæ.

1. *habet vnum modum essendi in substantia, & accidente, est vnius conceptus in vtroque; vna enim ratio conceptus, ab vno sumitur modo essendi. sed ens habet vnum modum essendi in illis, nempè formaliter: substantia certè est ens formaliter, similiter & accidens, vt quantitas: nam etsi subiectiuè sit per substantiam; est tamen seipso formaliter: non enim substantia est formale principium, quo accidens est tale: ens igitur formaliter inest vtrique.*
2. *Adde, quòd ens est obiectum potentiæ, quod naturaliter præcedit illam, insuper substantia & accidens, maiorem habent conuenientiam, quàm ens, & nihil: & intellectus vera intellectione intelligit ens esse commune substantiæ, & accidenti: igitur communem habet conceptum. denique vniuersalitas entis, figmento esset similis, si nihil in re conuenientiæ haberet.*

Solutio.

1. *Dico ad primam, minorem esse falsam, vtpote quia esse formaliter in substantia, aliud est ab eo, quod dicitur esse in accidente; ideoque ab illis abstrahi non posse modum aliquem communem. Accidens præterea est ens formaliter, propter substantiam.*
2. *Ad alia dico, ens esse obiectum potentiæ: verùm absque intellectus operatione, non esse vnum. vnde ante actum intellectus, obiectum est multiplex; post illum verò, commune, & vnum redditur. Similiter post actum intellectum, vniuersale fit actu commune, antè verò erat in singularibus non vnum. simili quoque modo substantia & accidens se habent: nec est figmento similis, cùm illi res correspondeant, quæ aptitudinem habent, vt sub illa vnitate comprehendantur, atque concipiantur. Ens ergo non*

Quod prædicetur vniuocè.

habet vnum conceptum vniuocum, & ex consequenti non prædicatur vniuocè, quod etiam præter alia, quæ dicta sunt, sic quoque constare potest. Etenim, si de omnibus prædicatur vniuocè: igitur formaliter de modis, quibus diuiditur, nempè finito, & infinito
1. *prædicaretur, quod est falsum; semper enim contrahens, non includit ipsum contrahi-*
2. *bile; imò est extra rationem contrahentis. Amplius, quæcunque sunt in aliquo vniuoca, aliquam inter se vniuocationis similitudinem habent. sed inter infinitum, & finitum huiusmodi vniuocationis similitudo inueniri non potest, similiter inter primam causam, & causatum. Adde, quòd si vniuocè de deo, & de creaturis prædicatur, sicut deum esse, est necessarium; ita etiam, & creaturas, alioqui non esset vniuoca prædicatio. sed hoc est falsum:*

Ens quid sit.

falsum: ergo &c. Adde, quòd tunc in deo esset aliqua compositio, nempè ex entitate communi, & particulari; in omni enim re esset entitas communis, & hoc ens, de quo prædicatur. Sed ad hæc patet responsio ex supradictis: res namq; ad vtrumlibet agitatur. Quòd si quispiam desideret audire, quid ipse de hac graui altercatione sentiam, hæc pauca percipiat. Entis conceptus bifariam accipi potest: vno quidem modo, vt est quædam res, & ita est vnus numero: alio verò modo, vt ad res conceptibiles refertur: & sic earum rerum, quæ mente concipiuntur, est repræsentatiuus, atque earundem ratio, & vnus conceptus, vnitate proportionis, quatenus scilicet accidens, proportionem habet ad substantiam. Suffragatur nobis philosophi sententia 4. met: & primo ethic, ita de hac re differentis: Ens, inquit, multa significat, non quidem secundùm vnam rem, sed secundùm vnam rationem simplicem, ipsis communem. sed multa significat ad vnum, scilicet secundùm attributionem ad vnum; quæ nihilominus omnino vna impositione, & ex consequenti, vnico conceptu significat: hoc quidem dixerim. quòd si tibi non arriserit, accipe quod alij dicunt, nempè ens significare conceptum disiunctum, qui est vnus, vnitate proportionis, seu analogiæ; ens enim secundùm hunc modum, aut substantiam, aut accidens significat. vel vt alij sentiunt, scilicet ens significare immediatè 10. conceptus, atque ex his fieri conceptum vnum, vnitate vtiq; proportionis, seu analogiæ: verùm quilibet abundet in sensu suo, in his maximè, quæ sine fidei detrimento intelligi diuersimodè possunt.

Propria opinio.

CAP. VII.

Ens non dici Analogicè.

Excussis, libratisq; his, quæ ad vniuoci, atque æquiuoci rationem spectare videbantur; reliquum nobis est, aliam quoque disputantium partem, aliquibus argumentorum ictibus adoriri, atque inprimis asserere, ens de suis inferioribus analogicè non dici, nec secundùm conceptum disiunctum, aut idempticè de substantia, & accidente, sic arguendo: Quod prædicatur analogicè, secundùm idem nomen, eandemq; rationem diuersimodè participatam, prædicatur; hæc enim est proprietas tertiæ speciei analogiæ, vt dixi. sed hoc nomen ens, non solùm vnam, sed plures significat rationes, vtpote deum, & creaturam, substantiam, & accidens: quorum rationes, seu diffinitiones sunt diuersæ: igitur analogicè de suis inferioribus non dicitur. Sanè, omnis prædicatio apud philosophum est vniuoca, aut æquiuoca, aut denominatiua. sed ens non prædicatur æquiuocè, neque vniuocè, vt dictum est supra: denominatiuè ergo, & non analogicè. Amplius, quod de aliquibus analogicè prædicatur, in quidditatiuo illorum conceptu comprehenditur, atque intelligitur; vt omnium propemodum est sententia. sed ens in quidditatiuo substantiæ conceptu non includitur; aliqui ipsam intelligere non possemus, ni ipsam existere intelligeremus; ens enim idem est, quod existens. sed hoc est falsum: ergo &c. Contra illud, quod dicitur de conceptu disiuncto, sic arguo: Esse, teste Dionysio, perfectius est quàm viuere; quia nimirum simplicius: igitur ens habet conceptum simplicissimum. at conceptus disiunctus, non est conceptus simplicissimus: ens ergo non significat conceptum disiunctum. Reuera, omnis conceptus disiunctus, duos in se conceptus simplices virtualiter comprehendens, in priorem vtiq; resolubilis est conceptum. si ergo ens, conceptum habet disiunctum: ergo aliquis erit conceptus prior conceptu entis, atque ita ante ens, erit ens, quod est absurdum. Sanè, simplici operationi, simplex conuenit obiectum. sed operatio intellectus est simplicissima: eius ergo obiectum, scilicet ens, erit simplicissimum, quod planè fieri non posset, si illius conceptus esset disiunctus. Præterea, quod disiunctum significat conceptum, non prius vnum, quàm aliud significat: igitur, enti, disiunctus non conuenit conceptus; prius enim

Ens non dici analogicè.

2.

Quòd non detur conceptus disiunctus.

3.

Quod nõ prædicetur identicè.

enim substantiam, quàm accidens significat. Adde, vnumquodq; nomen, vnius gratia rei significandæ impositum esse, quippe, quod vnum determinatè non significat, nihil planè significat: quod certè facere nequit, quòd disiunctim plura significat: ergo quod prius.

5\. Neque etiam prædicatur idempticè: nam si analogicè prædicatur; non ergo idempticè; quod enim idempticè prædicatur, conuertibiliter vtiq; prædicatur: vt homo est homo. sed ita ens de substantia, aut accidente non prædicatur: ergo &c. Sanè, quod ponit in numerum contra substantiam, idempticè prædicare non valet. sed ita se habet ens ad substantiam; addit enim in sua significatione accidens, quod in substantia non includitur: non ergo idempticè prædicatur. Profectò, si non poneret in numerum; tunc planè ista esset vera: substantia est: ergo ens, quod est falsum: rosa namq; in hyeme est substantia; non tamen est ens, cùm non existat in rerum natura, nisi in anima tantùm. Ex his ergo patet ens analogicè non dici, neque disiunctum habere conceptum, deniq; neque idempticè de substantia, & accidente prædicare. Verùm hæc ita solui possunt, & primum quidem sic: Deus & creatura, substantia & accidens, secundùm dependentiam vnius ad alterum, vnum habent conceptum; vnitate vtiq; proportionis, seu analogiæ, & hoc sufficit, vt ens de illis analogicè, seu proportionabiliter prædicetur. Ad confirmationem, sub prædicatione æquiuoca, analoga continetur; analogum enim est æquiuocum à consilio: Itaq; ens, non merè æquiuocè, sed analogicè de suis inferioribus prædicatur.

Soluuntur argumenta.

1\.

2\. Ad 2. si ens ita intelligatur, vt idem sit, quod existens, in formali planè substantiæ conceptu non includitur: nec etiam hoc modo in 10. prædicamenta diuiditur. at si intelligatur ab actu essendi, & vt alij dicunt, nominaliter; sic vtiq; includitur in conceptu substantiæ, vnde nec substantiam, sine ente intelligere possumus.

3\. Ad 3. Quamuis ens secundùm primarium ipsius significatum sit simplicissimum; quatenus verò in 10. diuiditur prædicamenta est confusissimum, cùm de diuersis prædicetur generibus. Ad confirmationem dico, sufficere si in principaliorem resoluatur conceptum, qui minùs principali conceptu est prior. Ad aliam confirmationem, operatio intellectus est simplex secundùm essentiam; multiplex tamen secundùm virtutem: similiter ens se habet, vt dixi.

4\. Ad 4. Antecedens esset verum, quando ens sine aliquo ordine significaret: sed posteaquàm substantiam principalius significat, deinde accidens, nullum sequitur inconueniens. Ad confirmationem, verum est de nomine vniuoco, quod principaliter imponitur ad vnum determinatè significandum, secus autem est de ente, quod substantiam principaliter, deinde accidens significat.

5\. Ad 5. illud consequens esset verum, quando illa duo, ordinem haberent ad vnum tertium, modò autem res non se ita habet, propterea non sequitur, quod infertur. Ad primam confirmationem, ens, quòad principale suum significatum, nihil addit ad substantiam; bene tamen quòad modum concipiendi, atque intelligendi. Ad vltimam confirmationem dico, rosam non esse ens participaliter, sed nominaliter: hoc est, non quòad subsistentiam, sed quòad modum concipiendi.

QVAESTIONIS OCTAVAE. CAP. I.

Ens in quantum ens, est subiectum adæquatum in prima philosophia.

Vomodo ens de suis dicatur inferioribus, hactenus disputando, quæsiuimus: alia sunt nobis posthàc inquirenda, quæ nostro proposito conducere iudicauimus, sine quorum cognitione, quonam modo ens diuidatur in actum, & potentiam, rectè sciri non potest. Proposuimus autem nobis excutiendam, examinandamq; famosam illam quæstionem, à nobilissimis, præclarissimisq; ingenijs agitatam, ventilatam, atque excussam, nempè ens, in quantum ens, primæ philosophiæ

esse

Ens eſt ſubiectum met:

*eſſe adæquatum ſubiectum; ex cuius profectò notitia non parum luminis acceſſurum
putamus, ad ea, quæ deinceps à nobis erunt enuncianda, atque enucleanda. Titulus er-
go quæſtionis eſt talis: Ens reale per ſe, in quantum eſt tale, eſt ſubiectum in prima phi-
loſophia: ens, inquam reale, vt ſecernatur ab ente, quod & reali, & rationis enti eſt
commune; illud enim, cùm nullam rei dicat vnitatem, niſi vocis tantùm, realis ſcientiæ* Ens reale cõmune finito, & infinito ſubiectum meta.
*ſubiectum eſſe non poteſt. Ens igitur reale per ſe, quoniam authore philoſopho lib. 6.
met: com: 8. accidens non eſt ens per ſe, ſed eſt ens diminutum, atque imperfectum,
commune enti finito, & infinito, (primus ſanè philoſophus non ſolùm circa ens finitum,
verùmetiam circa infinitum verſatur) eſt ſubiectum adæquatum metaphyſicæ: nullum
certè participans rationem entis, metaphyſici ſpeculationem ſubterfugere poteſt: nec
viciſſim metaphyſicus, aliquid, niſi ratione, qua eſt ens, ſpeculatur, atque conſiderat.
Porrò, quod dicitur à philoſopho 4. met: com: 5. methaphyſicum ſcilicet, & logicum
loqui de omnibus, atq; ita in ente conuenire, quod etiam à commentatore confirmari vi-* Metaphyſicus & logicus in quo conueniunt.
*detur, ſic dicente: metaphyſicum & logicum in ratione ſubiecti eſſe vnanimes: de ſub-
iecto materialiter, non formaliter ſumpto, intelligi debet. etenim metaphyſicus, veram
entitatem cuiuslibet entis, vt entitas eſt, perſcrutatur: logicus verò ſatagit, quomodo
cuilibet enti, aliquam ex ſecundis intentionibus attribuat. Item, logicus de omnibus con-
ſiderat ab aliquibus communibus procedendo: metaphyſicus verò ex proprijs; propte-
rea ille opinionem, iſte autem ſcientiam generat. Itaq;, in ſubiecto adæquato, ſecundùm
rationem formalem, metaphyſicus, & logicus non ſunt concordes, ſed abinuicem diſ-
ſentiunt. Cæterùm, ens, hoc modo acceptum, eſſe adæquatum primæ philoſophiæ ſubie-* Rationes.
*ctum, ſic patefieri poteſt: Illud eſt primæ philoſophiæ ſubiectum adæquatum, cuius
paſsiones, quæ ipſi primò, & per ſe conueniunt, in huiuſmodi ſcientia conſiderantur;* 1.
*hoc enim decet habere cuiuslibet ſcientiæ ſubiectum. ſed propriæ entis realis paſsiones,
vtpote tranſcendentia, actus, & potentia, finitum & infinitum, ſub metaphyſica ſpecu-
latione continentur: vt ſcribitur 4. 9. & 10. metaphyſices: ergo &c. Sed dubitabit ali-
quis ac dicet: Philoſophus 5 met: cap: de ente, quod in 4. dixit eſſe ſubiectum met: in 10.* Obiectio.
*prædicamenta diuiſit. Metaphyſicus ergo, entis paſsiones cõſiderat, quatenus in 10. præ-
dicamenta diuiditur, ſimiliter & ipſum eſt. Dico, philoſophum in 4. lib. tex. 1. di-* Solutio.
*xiſſe, quandam eſſe ſcientiam, ens in quantum ens, ſpeculantem: ac quæ illi inſunt ſecun-
dùm ſe, exemplis in tex. 3. propalaſſe, nempè vnum, ac alia tranſcendentia, quæ planè
non conſequuntur ens predicamentale, ſed reale potius falſum eſt ergo, firmiter aſſerere,
philoſophum in lib. 5. cap. de ente, diuiſiſſe ens tantum in decem prædicamenta: cùm
mihi palàm diuiſerit per potentiam, & actum; ac vtramq; in diuerſis libris diuiſionem
proſequatur: alteram quidem, quæ eſt in 10. prædicamenta in lib. 7. & 8. Alteram* Duæ entis diuiſiones.
*verò, in nono eiuſdem philoſophiæ libro. Sanè, diuiſio entis in 10. prædicamenta, non eſt
prima entis diuiſio, ſed alia eſt prior, qua ens diuiditur in ens finitum, & infinitum, de-
inde ens finitum in 10. prædicamenta: omne autem ens prædicamentale, eſt finitum, de-
us autem infinitus, ideo eſt extra omne genus, ex quo patet arguentem nihil conclu-
dere. Sequitur ſecunda ratio. Ens in quantum ens, paſsiones habet de ipſo demonſtrabi-* 2.
*les: alicuius ergo ſcientiæ erit ſubiectum, non quidem phyſicæ, nec etiam metaphyſicæ:
quoniam ſcientiæ particulares 4. met: tex. 1. partem entis conſiderant. Quare, ſi hac in
philoſophia non eſt ſubiectum, alicuius tandem erit, quæ eſſet hac vniuerſalior, quod eſt
falſum, tunc etiam hæc prima philoſophia dici non poſſet: ergo quod prius. Item, huic* 3.
*ſententiæ fauet authoritas philoſophi 6. met: com: 3. ſic arguentis, ſi non eſt altera
ſubſtantia præterquàm natura conſiſtens; tunc planè phyſica eſſet prima ſcientia: eſſet
enim de omnibus entibus, ſicut nunc eſt de omnibus entibus naturalibus: omnia namq;
entia tunc eſſent naturalia, ac vnum haberent ſubiectum commune. Igitur ſubiectum
primæ philoſophiæ eſt aliquod communiſſimum, hoc eſt, ens: alioqui falſa eſſet philo-*

Ens est subiectũ metaphy: sophi consequentia. Adhuc. Ad primam philosophiam spectat, primas causas speculari, prologo met: igitur primarum causarum effectus considerat; eiusdem enim scientiæ est
4. considerare causam, & effectum. sed primæ causæ ex seipsis, & secundùm seipsas, sunt causæ entium, in quantum entia: ens igitur in quantum ens est, vt primum, ac adæqua-
5. tum istius scientiæ subiectum consideratur. Ampliùs, maxima scientia circa maxima scibilia versatur. sed maxima scientia est metaphysica, maximum verò scibile, est ens in quantum ens, vt postea dicemus: ergo &c. maxima namq; scibilia, vel ea dicenda sunt, quæ priùs cæteris sciuntur, ac sine quibus, alia sciri non possunt, vtpote ens in quantum ens, & quidquid ens hoc modo consequitur. vel illa planè, quæ certissima sunt, cuiusmodi sunt principia, & causæ; quæ profectò eò sunt certiores, quò fuerint priores: atque ex illis dependet omnis posteriorum certitudo. Itaq; vtroq; modo, non quidem seorsum, ob vnitatem scientiæ conseruandam, sed coniunctim, seu sub aliqua ratione communi, metaphysica, siue maxima scientia illa contemplatur. Ex his ergo, atque similibus patet, quomodo ens reale, quatenus est tale, ac finito, & infinito enti commune, sit primum, atque adæquatum primæ veræq; theologiæ, seu sapientiæ, maximæq; scientiæ subiectum. Hæc, quæ dicta sunt, rei veritati, atque rationi conformia esse puto. Verùm, ne aliorum rationes nihil fecisse videamur; in medium nonnullos adducere placuit, qui ali-
Alpharabius. ter sentire videntur. Apud Alpharabium in codicillo de diuisione scientiarum, Deus est
Quòd deus sit subiectum met: primæ philosophiæ subiectum: idem namq; est abstractiuæ, & intuitiuæ sapientiæ subiectum. sed illius intuitiuæ est deus: ergo & abstractiuæ. Sanè, illud est in scientia subie-
1. ctum, ad quod omnia attribuuntur, quæ in illa considerantur, quodq; principaliter consideratur in illa scientia. sed in prima philosophia, deus obtinet huiusmodi dignitatem: ipse ergo est illius subiectum. Adde, quòd philosophus 6. met: dixerit, primam philo-
2. sophiam esse de separabilibus, & immobilibus. sed deus est summè immobilis, summèq;
Auicenna cõtra Alpharabium. ab omnibus secretus, & semotus: ergo quòd prius. Hæc Alpharabij doctrina, Auicennæ minimè placuit, ideò multis aduersus illam argumentis pugnare non destitit. Nulla, inquit, scientia probat suum subiectum. at deum esse, probatur in hac sapientia:
Auer: de subiecto met: Deus ergo non est huius scientiæ subiectum. Auerroes 1. phys: com: vltimo arguit contra Auicennam, qui posuit ens in quantum ens, metaphysicæ esse subiectum: Qui, inquit, dicit, quòd prima philosophia nititur probare entia separabilia esse, peccat; genus enim entium separatorum esse, non demonstratur nisi in scientia naturali; hæc enim entia sunt subiectum primæ philosophiæ, & impossibile est aliquam scientiam demonstrare suum subiectum esse. sed concedit ipsum esse, aut quia est manifestum per se, aut
Aliæ rationes. quia est probatum in alia scientia: vnde peccauit Auicenna, qui dicit primum philosophum demonstrare primum principium esse. Accedunt ad commentatoris sententiam
1. tuendam, atque defendendam, & aliæ nou parui faciendæ rationes. Reuera, si omnis propemodum metaphysicus labor, ad librum 12. tendit, qui de separatis loquitur substantijs; non temerè quis dixerit, huiusmodi substantias esse primæ philosophiæ subiectum:
2. hæc sanè præcipua est inter alias subiecti conditio. Adde, quòd hæc scientia cùm sit maximè diuina, illius maximè interest, diuinissima speculari, cuiusmodi est deus benedi-
3. ctus. Item, lib. 6. met: com: 2. Prima, inquit, philosophia est citra separabilia, & im-
Contrariæ rationes. mobilia: Deus ergo est subiectum primæ philosophiæ. Verùm his aduersantur nonnullæ rationes: inprimis, quia illa quæ demonstrantur in hac scientia, siue de subiecto istius
1. scientiæ, sunt actus & potentia, idem & diuersum, causa & causatum, & quæ sunt gene-
2. ris eiusdem, quæ deo optimo maximo non competunt. Amplius, principium subiecti, atque scientiæ, non est eiusdem scientiæ subiectum. sed deus est principium scientiæ metaphysicæ, vt habetur 12. met: com: 1. 5. & 6. ergo quod prius. Sanè, quæ in scientia hac pertractantur, sub deitatis ratione non considerantur, sed potius sub entis ratione. at omnia, quæ in aliqua scientia consideranda sunt, sub ratione subiecti eiusdem metiuntur:

Deus

Ens est subiectũ met.

Deus ergo non est subiectum in prima sapientia, seu philosophia. Sed dubitabit aliquis, & quidem non temerè, si substantia separata est principium subiecti met: principium autem scientiæ, siue subiecti in eadem scientia demonstrari potest, demonstratione signi, authore Auerroe 2. phys. 26. Declarat, inquit, per signum, & per demonstrationem simpliciter. & 22. primus autem motor impossibile est, vt declaretur, nisi per signum naturale: quare ergo 1. phys. comment. vltimo, dixit non posse demonstrari? similiter 8. phys. comm. 3. Diuinus, inquit, accipit prima principia mouentia à naturali, & nullam habet viam ad demonstrandum esse primum motorem, nisi accipiat ipsum pro constanti à naturali. Et quod existimauit Auicenna, quòd diuinus debet monstrare principium esse, est falsum: & via eius, quam finxit, & vsus est in libro suo. Similiter Algazel sequens ipsum, est tenuis, & non est demonstratiua. Eodem modo 12. met. comm. 5.

Quomodo substantia abstracta sit subiectum met.

Obiectio.

Diceret fortassis aliquis, hoc ita contingere, quia substantia separata nõ modò est principiũ; verùm etiam pars subiectiua, quam idẽ Commentator fatetur, demonstrari non posse. Atqui, tunc idem esset suiipsius principium; quia nimirum principium, & pars. sed hoc est absurdissimum, sicut haberi potest ex 2. de anima, comment. 27.

Solutio.

Quamobrem, intelligendum est quid ab eo dicatur primo commen. 12. met. vbi metaphysicam sapientiam, in duas partes diuidere videtur: quarum altera, substantiam abstractam speculatur, quæ est pars entis, secundùm primam sui diuisionem: altera verò, substantias considerat, materiæ coniunctas; cuius, profectò substantiæ separatæ sunt principia, secundùm quidem finalis, formalis, ac efficientis causam. Itaque, cùm scientia diuina, substantias speculatur abstractas; ipsæmet substantiæ, vicem subiecti subire queunt, quod dicit demonstrari non posse à diuino, cùm hoc accipiat à naturali, qui via motus ad illarũ cognitionem peruenit: sicut palàm docet Auer. 12. met: comm. 5. & 2. phys. comm. 26. Consideratio, inquit, istarum formarum est in scientia naturali, non in prima philosophia, sicut putauit Auicenna. Et scientia naturalis considerat de esse formarum quousque perueniat ad vltimam formarum materialium, & primarum abstractarum, nempe ad animam intellectiuam, quæ est media inter diuinas, & brutales. Cùm verò considerat substantias materiæ coniunctas, quarum substantiæ abstractæ sunt principia, vel vniuoca, vel analoga; tunc ostendi possunt demonstratione signi. Hæc si ita intelligantur, facilè erit cognoscere, quomodo substantia separata sit subiectum met.

Quomodo est subiectum.

Ad Alpharabii, aliorumque rationes dico, idem esse primum vtriusque metaphysicæ subiectum, primitate vtique perfectionis, nempè Deum benedictum, de quo quidem præsens inquisitio non dubitat. Cætera, ex iam dictis, sunt manifesta. Præterea, si quis vellet omninò contendere, ac firmiter asserere, quòd Auerroes senserit substantias abstractas esse omnibus modis primæ philosophiæ subiectum; is planè affirmabit, Auerroem à seipso discrepare. Etenim 12. met, comment. 1. affirmat metaphysicam esse de ente, in quantum est ens, & de his, quæ ens consequuntur: Dixit Alexander, inquit, quòd sua intentio in hac arte fuit loqui de ente in eo quod est ens. Eodem modo 4. met. comment. 1. & 3. met. Quando ergo disputans contra Auicennam, 1. phys. commen. vltimo, dicit quodammodo contrarium; rectè profectò est intelligendus, quippè, cùm ipse non senserit entia separata hac in scientia subiectum esse adæquatum: tum quia in eodem commento præmiserat hanc scientiam esse de ente simpliciter: Consideratio, inquit, de formis est duarum scientiarũ; quarum vna scilicet naturalis considerat de formis materialibus; secunda autem de formis simplicibus abstractis à materia: & est illa scientia, quæ considerat de ente simpliciter. hoc autem genus entium separatum, in hac tantùm scientia declaratur. impossibile est autem aliquam scientiam declarare suum subiectum esse; sed concedit ipsum esse, aut quia manifestum per se, aut quia demonstratum in alia scientia. Hoc idem habetur 2. de anima, comm. 27. & 29. & 6. comm. primo & 3. cœli, comm. 4. Et aliis locis suprà adductis. Tum etiam quia locutus est in plurali, at vnius scientiæ, vnũ tantùm debet esse

Responsio ad Alpharabium

Quid Auerro. senserit de subiecto met.

Scientia concedit suũ subiectum.

Ens est subiectū met.

bet esse subiectū. Quando ergo Commentator asserit, substantias separatas esse subiectū metaphysi: hoc certè voluit inferre, quòd scilicet principaliores, perfectioresque essent adæquati subiecti partes, sicut paulò antè dictum est. Sensus ergo Commentatoris aduersus Auicennam, talis est: Quemadmodum nulla scientia probat suum subiectum adæquatum; ita etiam nec suas partes principales. Aliæ rationes, hoc tantum concludunt, ens separatum esse primum primitate perfectionis: ens igitur, in quantum ens est subiectum adæquatum primæ philosophiæ. Sed reliquum est, contraria addere argumenta.

CAP. II.

Ens prædicamentale, id est diuisum in x. prædicamenta, esse subiectum met.

Quòd Commentator nō senserit ens prædicamentale esse subiectum met.

VIdam arbitrati sunt ad mentem Commentatoris se loqui, si ens prædicamentale dixerint, subiectum esse primæ philosophiæ; sed ii profectò longè videntur à vera Commentatoris mente recedere: nam si metaphysici interest, entia abstracta speculari, sicut iam dixi, ex mente Commentatoris: abstracta autem apud Commentatorem, non sunt in prædicamento substantiæ, sed corruptibilia tantùm: igitur in metaphysici considerationem non caderent, quod expressè pugnat contra Commentatoris sententiam: nunquam ergo Commentator sensit, ens prædicamentale esse subiectum met. Qui ergo arbitrantur ens
1. *diuisum in 10. prædicamenta esse subiectum met: ita arguunt: Illud est subiectum in met: cuius principia, & causas quærimus 4. met. sed in ea, quæ dicitur prima philosophia, solius entis prædicamentalis principia, & causas quærimus: ens namque quatenus ens, non habet principia, & causas; alioqui omne ens esset huiusmodi, atque ita ad pri-*
2. *mum ens non esset deueniendum, quod est planè falsum: ergo. &c. Sanè, si ens, quod est commune Deo, & creaturis, est primæ philosophiæ subiectum; pari quoque ratione, ens quod est commune enti reali, & enti rationis, cùm illa planè membra sub entis specie contineantur, esset primæ philosophiæ subiectum, quod est falsum: rationali enim, & reali scientiæ, commune aliquod subiectum esse non potest: vnde Arist. 6. met. à primæ*
3. *philosophiæ contemplatione, ens rationis seclusit. Adde, quòd omnes conditiones subiecti adæquati, enti prædicamentali attribui possunt: igitur subiectū erit metaphysicæ adæquatum. Item, ens simpliciter sumptū non est met: subiectū, quod sic comprobabo: Vnius scientiæ realis, vnum est subiectum reale; per vnum enim habitum, vno vtimur actu. sed actus vnus, est circa vnum subiectum, vtpotè pulsatio vna, circa vnum pulsabile: sed prima scientia est vna, & realis: vnum ergo habebit subiectum reale. ens autem nō est vnum, quia multiplex, nec reale, quia non est vniuocum, vt dictum. si autem æquiuocum, aut analogum, conceptus potiùs est mentis, quàm aliqua vera realitas: ergo. &c. Sanè, quæ se totis distinguuntur; nihil certè commune reale habere poterunt: oppositum enim prædicati infert oppositum subiecti. sed Deus, & creaturæ, se totis distinguuntur, alioqui Deus non esset summè simplex, quippè, qui haberet, quomodo cum creatura conueniret, pariterq́ dissentiret: igitur, ens Deo, & creaturæ commune, non est aliquod*
4. *vnum reale. Amplius, quod scientiam formaliter non distinguit, neq́ denominat, illius proprium, ac verum subiectum dici non potest: hæ planè sunt primi subiecti conditiones. sed enti sic intellecto, huiusmodi conditiones desunt; nam denominare nequit, nec etiam distinguere. profectò metaphysica à philosopho 6. met. à mathematica, & naturali secernitur, vocaturq́ theologia, quia scilicet circa diuina versatur: igitur ab ente,*
5. *Deo, & creaturæ communi non distinguitur, neq́ denominatur. Adhuc, beatitudinem*

in me-

 Ens est subiectū met.

in metaphysica contemplatione consistere, decimus docet ethicorum liber. Porrò, speculatio ad subiecti nobilitatem refertur, quæ sua virtute, eorum quæ in scientia tractantur, notitiam continet. sed in speculatione entis simpliciter, huiusmodi speculatio haberi non potest: imperfectissimum planè cùm sit, imperfectissimam habebit notitiam: non erit ergo beatitudinis causa, & ex consequenti, nec in prima philosophia subiectum. Præterea, si ita res se habet; tunc certè omnes aliæ scientiæ, metaphy. subalternarentur. 6.
sed consequens est falsum: ergo & antecedens; tunc enim primæ philosophiæ subiecto, cuiuslibet subiectum scientiæ subderetur, quod spectat ad proprietatem scientiæ subalternæ, vt ex primo posteriorum colligitur. At, 6. met. contrarium docet philosophus: in treis namque partes speculatiuam distinxit scientiam; quod profectò non fecisset, si metaphysicæ subalternare credidisset, alioqui plures addidisset. Accedit ad hoc authoritas philosophi primo post: asserentis oportere notum esse subiectum: si est, & quid est, quod certè enti sic accepto non conuenit: aut enim est æquiuocum, secundùm Porphyrium, æquiuocum autem non habet quid: aut communissimum, quod genus supra se non habet, neq; differentiam, neque ex consequenti diffinitionem, atq; ita non habet quid; diffinitio siquidem dicit quid esse rei, vt legitur primo Topicorum. Item cuilibet subiecto, passiones insunt de ipso demonstrabiles, vt dicitur primo post: sed enti tales non insunt; passio siquidem à subiecto essentialiter differt, & de eodem denominatiuè prædicatur, & non è conuerso, quia prædicationes per se (vt dicit primus posteriorum) non conuertuntur. at ens cuilibet rei essentialiter inest, & de quolibet conuertibiliter prædicatur: igitur passionibus caret, & ex consequenti authoritate subiecti. Adde etiam ex eodem libro, cuiuslibet scientiæ subiectum propria habere principia, & partes. at, cùm ente nil sit prius, principium autem, principiatum præcedit; subiecti vtique ratio illi non congruit, alioqui quodlibet ens haberet principia. si ens in quantum ens haberet principia: sic enim arguit philosophus primo priorum cap. de reduplicatione: Si iustitia esset bonum in eo quod bonum: omne ergo bonum esset iustitia. sed consequens est falsum, esset profectò in principiis, & principiatis processus in infinitum: ergo. &c. Præterea, substantia est primum huius scientiæ subiectum, teste philosopho 4. met. comme. 2. Vbique, inquit, verò propriè primi est scientia, & ex quo alia pendent, & propter quod dicuntur. quòd si hoc est substantia, ipsum philosophum principia substantiarum, causasq; habere oportet: igitur non est ens; vnius enim subiecti, vnum est, & non plura prima subiecta. Sanè, si ens in quantum ens, est metaphysicæ subiectum: igitur, omne ens; quod enim competit alicui secundùm quod ipsum; competit etiam omni. sed hoc est falsum, alioqui ens rationis esset subiectum met. Denique, præstantissimæ scientiæ, præstantissimum conuenit subiectum. at, præstantissima est metaphysica, nobilissimum verò ens, est Deus: Deus ergo, & non ens in quantum est primæ philosophiæ subiectum. Adhuc, qualibet subiecti parte, ipsum subiectum debet esse prius, saltem secundùm rationem. sed ens neque ratione, neq; re est prius Deo; nam vnum, siue idea vnitatis, iuxta Platonis doctrinā præcedit ens: ergo quod prius. Hæc quidem ac similia dici possunt aduersus ea, quæ dicta sunt de subiecto primæ philosophiæ.

8. (right margin, beside "esset profectò in principiis") and *9.* (right margin, beside "Adhuc") — see above.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

D primum: ens in quantum est subiectum metaphysicæ, quod certè non habet principium effectiuum, materiale, formale, aut finale; alioqui Deo, illa essent tribuenda, quod est falsum. Quando ergo philosophus dicit, quòd principia, & causæ quæruntur entium, in quantum entia; media vtiq; intellexit, quibus entis de ente proprietates probantur, quæ profectò 1.

Ens est subiectū met.

Ens habet principia & causas.

*fectò causæ, & principia formalia dicuntur in cognoscendo: negatur ergo assumptum
minoris, quòd ens in quantum ens, non habeat causas, & principia. Reuera, cuiuscun-
que scientiæ subiectum, habet principia, & causas, primo post er: ex quibus, quæ de sub-
iecto demonstranda sunt, patefiunt, à priori scilicet, vel à posteriori; quatenus vnicuiq;
conuenit scientiæ. sed ens est huiusmodi (sicut dictum est) ergo. Adde, quòd philoso-
phus tex 1. sexti met. clarè docet, omnem scientiam particularem, principia considera-
re, & causas sui subiecti: habet igitur ens, modo iam dicto, causas, & principia. Ex quo
etiam patet, primam causam, quatenus cadit sub considerationem metaphysici, habere
causas, & principia formalia apud nostrum intellectum, quæ planè sunt primæ causæ
effectus, vel conceptus. Nec hoc repugnat perfectioni vniuersali primæ causæ, quum hoc
non sit principium in genere entis, sed potiùs in ratione cognoscendi, respectu nostri in-
tellectus. Itaque illud, vnde incipit nostra cognitio, respectu nostri intellectus princi-
pium, respectu verò Dei, effectus nominatur: vnde prima causa, tum secundùm rem,
tum etiam secundùm rationem est primum principium, licet nostri debilitas intellectus,*
2. *ad illam pertingere hoc modo nequeat. Ad 2. Negatur consequentia: metaphysica enim
cùm sit scientia realis, subiectum vtique reale est illi attribuendum: ens autem, enti re-
ali, & enti rationis commune, non est quid reale, sed ab vtroq; abstrahit; ideóq; non est
eadem ratio. Ad confirmationem, negatur antecedens: ens enim prædicamentale non
adæquat metaphysici negotium, quippè, cùm metaphysici intersit, de passionibus con-
siderare, quæ, ens in 10. prædicamenta, diuisum præcedunt: non ergo, omnes adæquati*
3. *subiecti conditiones continet. Ad 3. Minor est falsa: ens namq; quatenus est Deo, atque
creaturæ commune; vnum profectò dicit conceptum realem. Ad probationem dico:
Deum, ac creaturam se totis, in realitate quidem, non autem in conceptu reali distingui:
conceptus namque entis, communis Deo, & creaturæ, est imperfectus, quia realitati in
adæquatus; abstrahit enim ab vtroque: est nihilominùs realis, & in illo Deus & creatu-
ra conueniunt, qui se totis distinguuntur conceptu reali perfecto, vtriusq; realitati adæ-
quato. Etenim duplex est conceptus: alter perfectus, & rei adæquatus, quo concipitur
res cum suo modo intrinseco, veluti conceptus albedinis, vt quatuor: alter verò imper-
fectus, & rei non adæquatus, quo realitas sine suo intrinseco concipitur modo, vt conce-
ptus albedinis sine quatuor. Itaq; Deus conuenit cum creatura cōceptu entis imperfecto,
differt verò modo intrinseco; ideò compositio in Deum non cadit, quia sine conceptu per-*
4. *fecto esse non potest. Ad 4. Prima philosophia non solùm versatur circa illa, quæ à par-
ticularibus scientiis considerantur; verùmetiam circa illa præcipuè, quæ sunt abstracta,
tum à motu, tum etiam à quanto: cuiusmodi sunt substantiæ immateriales, quæ in alia-
rum non cadunt considerationem scientiarum. Quamobrem, cùm hæc ab aliis secernitur
scientiis, per illa, quæ maximè in hac considerantur scientia, conuenientissimè distin-
guitur: scientia ergo non solùm distinguitur, atq; denominatur à subiecto; sed etiam à
causis, rebusq́; quæ in illa principaliores, nobilioresq́; habentur. vnde & theologia vo-*
5. *catur, propter nobilissimas causas. Ad 5. Dico, beatitudinem in metaphysica contem-
platione consistere, quia scilicet circa separatarum contemplationem substantiarū, quæ
sunt præcipuæ metaphysicæ partes, versatur. Cùm ergo infertur: ens in quantū ens, non
esse met: subiectum: & negatur, & ad probationē dico, illam admittendam non esse, cùm
sub metaphysicam considerationem cadant etiam supernæ mentes, in quarum contem-*
6. *platione, beatitudo consistit. Ad 6. Dico, subalternis, tribus opus esse conditionibus,
quò verè subalternæ dici possint: prima quidem, vt ipsarum subiectum, sub superioris
subiecto contineatur: deinde, vt aliquam subiecto superioris addat, accidentalem diffe-
rentiam: postremò, vt sua principia, à superiori scientia probentur. Hæ sanè conditio-
nes metaphysicæ subiecto non congruunt. Reuera, nulla scientia, aliquam enti acciden-
talem differentiam addere potest; nihil enim enti est accidentale. aliarum quoque prin-*

cipia

Ens est subiectū met.

cipia scientiarum, non demonstrantur à priori in metaphysica. Patet ergo quomodo metaphysica, alias sibi non subalternet scientias. Ad confirmationem patet solutio ex dictis: ens profectò medium est inter purum vniuocum, & æquiuocum, ideóque quid habet (vt ita dixerim) mixtum, & hoc sufficit ad illius subiecti constitutionem. Ad 7. Dico, ens habere proprias passiones, sicuti patet ex 4. met. in principio: Est scientia, inquit philosophus, quæ speculatur ens, in quantum ens, & quæ huic insunt secundùm se, sicut postea dicturi sumus. Ad probationem respondeo, illud essentialiter, formaliter sonare, seu significare. Ad aliam, non admitto quòd ens prædicetur in quid de propriis passionibus, sicut patebit. Ad aliam confirmationem patet solutio ex responsione ad primum argumentum, quomodo ens habeat principium. Ad 8. Negatur antecedens, & ad authoritatem philosophi dico: substantiam esse præcipuam primæ philosophiæ partem, & hoc dicere voluisse philosophum suis in libris 4. & 7. met. vbi dicit substantiam, alia entia, triplici prioritatis dignitate præcedere. non ergo sequitur, substantiam esse met. subiectum. Ad confirmationem, sufficit quòd substantia nobilissima sub metaphysicam considerationem cadat. Simili facilitate soluitur 9. argumentum, quod certè veritatem habet; quando pars subiecti, non est principium subiecti: itaque ens in quantum ens est primæ philosophiæ adæquatum subiectum. His itaque excussis, rationes Commentatoris sunt examinandæ paulò diligentiùs, si nimirum verum sit, primam philosophiam probare non posse Deum esse. Et reuera, vtramque philosophiam hoc præstare posse, constat satis, & primam maximè. Sanè, si metaphysica, effectuum conditiones, quibus ad primæ cognitionem causæ habendam perducimur, præcipuè speculatur: perfecta autem illarum cognitio, sine primæ causæ notitia haberi non possit; sequitur, vt saltem demonstratione quia, primus philosophus Deum esse probare possit: & eò magis, quò generaliores entis proprietates considerat. Ex hoc etiam patet, Deum non esse subiectum met. quippè cùm vnius scientiæ, vnum sit subiectum, 1. poste. Sanè, si Deus est subiectum met. aliquod commune vniuocum illi est attribuendum, vnde huiusmodi scientia, vnitatem habeat: illud ergo, aut ens, aut substantia erit. si ens: igitur ens, & non Deus tantùm est metaphysicæ subiectum. si verò substantia fuerit, multa sequentur absurda, nempè, Deum esse in genere per se; & ex consequenti diffinibilem, quod est falsum: deinde metaphys. non magis immateriales, quàm materiales speculari substantias: communis namque scientia, æquè de omnibus negotiatur. Et hoc quoque est falsum, vt paulò antè annotauimus. Adde præterea illud, quod ab Auerroe dictum est, quòd scilicet nulla scientia possit suum demonstrare subiectum, & hoc quoque non omnibus modis est amplectendum, vt quidam dicunt. Nam si omnis scientia, vti valet demonstratione quia probat ergo, vel probare potest suum subiectum esse. Profectò, quemadmodū per causam probatur effectus propter quid; ita vicissim per effectum probatur causa, quia scilicet demonstratione. Itaque nulla scientia potest demonstrare suum subiectum à priori, & propter quid, cùm subiectum sit primum cognitum prioritate naturæ; potest nihilominùs illud demonstrare, demonstratione quia, & à posteriori. Scientia namque, quæ præsupponit aliquem conceptum, puta quid nominis, apud intellectum, de subiecto, ac de illo conceptu, primò per effectum arguit, quòd sit, deinde, quòd alia sibi insint. Auicenna 6. naturalium, ex animæ operationibus, animam esse demonstrauit, cùm anima sit illius libri. Verùm, si benè perpendantur verba Commentatoris primi phys. com. vlt. Subiectum, inquit, aut est per se notum, aut sumitur tanquam notum à scientia superiori, in qua fuit probatum; patebit omninò, subiectum nulla demonstrationis specie posse demonstrari: si enim per se est notum, demonstratione non indiget. si sumitur tanquam notum, eodem quoque modo, demonstratione opus non habet; credit enim superiori scientiæ, in qua erat quæsitum. neque est aliquod absurdum, si in vna scientia fuerit quæsitum, & in altera concessum. Quærere ergo causam, ob quam subiectum in qualibet scientia

7.

6.

9.

Si subiectum posit demonstrari.

Subiectum in scientia propria non demonstratur

Principia non partes subiectiuas demonstrari.

mum cognitum. entia est indemonstrabile, perinde est, ac velle scire, quare subiectum sit subiectum. Quid enim est aliquid subijci in scientia, quàm concedi, & praesupponi? Itaq; subiectum ex sui natura in scientia, cuius est subiectum, omnibus modis est indemonstrabile. simile quoq; iudicium est de partibus subiectiuis, quando fuerint per se notae. at, si fuerint ignotae, atque habuerint medium, quod illas demonstrare queat; per illud vtiq; demonstrari possunt. verùm quia hoc rarò contingit, denominatio autem fit ab eo, quod frequenter contingit; hac de causa dixit Auerroes, partes subiectiuas non demonstrari. Approbantur haec à Commentatore, 2. de anima, comment. 29. Artifex, inquit, non ponit, nisi illud, quod est per se manifestum, & illa dimittit, quae non sunt manifesta; donec perscrutetur de eis. Porrò, principia subiecti si fuerint occulta, ac illius scientiae medium notius extiterit; per illud certè, demonstratione signi, demonstrari possunt. sic prima materia, & primus motor, quae sunt principia corporis mobilis, quod est subiectum in philosophia naturali; siquidem transmutatio substantialis, esse primae materiae, motus verò localis, primi motoris substantiam demonstrat. Quòd si illa principia occulta, priora, ac notiora habuerint, veluti sunt principia subalternatis scientiae, respectu subalternatae; tunc demonstratione propter quid poterunt demonstrari. Si, inquit Auerr. 2. phys. com. 22. causae subiecti artis, priores causas habuerint; tunc illarum demonstratio causarum, per demonstrationem simpliciter in illa arte fiet. erit etiam per signum in illa arte: & hoc totum erit, quando causae subiecti artis latuerint. Si quis haec ita intellexerit; tunc ad rationes prius positas sic respondere valebit. Inprimis, maior primi argumenti est falsa, non enim omnis scientia vti potest demonstratione: nam in scientiis mathematicis, teste Commentatore 1. phys. comm. 2. & 7. met. comm. 10. à natura & nobis prioribus, notioribusq; procedimus. Ad demonstrationem praeterea signi, non solùm opus est, vt habeat effectum, per quem possit demonstrari; verùmetiam illud, quod demonstratur, occultum sit, & non per se notum, necesse est. Ad probationem iam dictum est, quomodo subiectum non possit demonstrari, quia subiectum est: principia verò demonstrantur, quia principia sunt. Ad illud Auicennae dico ostendisse esse animae cognitum per syllogismum hypotheticum, qui non probat simpliciter, quo vti solemus in his, quae inuitione indigent: Multae res, inquit Auer. primo priorum de syllogismo hypothetico, sunt scitae per se, sicut est inuentio animae, & alia sunt, quae scimus per hanc viam ostensionis, & impossibile est, vt sit vna, & eadem via cùm agatur ad stadium super scita per se, & ignota per naturam. Et 2. phys. comment. 3. Per syllogismos, inquit, hypotheticos, nullum ignotum declaratur omninò: sed vtimur ad confirmandum illud, quod est manifestum per se: indiget tamen modicula innuitione, sicut vtitur diuisio, & inductio. Quid sit ergo subiectum met. dixi.

Principia subiecti demonstrari.

Soluuntur rationes praecedentes.

1.

QVAESTIONIS NONAE CAP. I.

Ens est primum cognitum.

Vomodo ens de suis praedicetur inferioribus, sitne aequiuocum, vniuocum, vel analogum: deuique quam ob causam, rationemq; sit primae philosophiae subiectum, hactenus dilucidare curauimus, modò obuiam mihi venit, illa obscurissima, pariterq; vtilissima quaestio, scilicet de primo cognito, quae olim veteribus illis, atq; illustribus sapientiae cultoribus, magnam peperit controuersiam, contentionem non paruam dicendi; nostrae quoque tempestatis hominibus, simile altercandi studium ingessit; nec temerè, cùm vndequaque percelebres habeat propugnatores, atq; defensores. Ego autem inter tot percelebres duces, clypeo diuini Pymandri, eiusq; lucidissimi verbi, & spiritus vtriusq; munitus, pertransibo securus.

Ens est primum cognitum.

rus. Principiò igitur istius quæstionis, Platonis est mihi præponenda cæteris sententia, veluti antiquior, atque famosior: deinde aliorum, temporibus ipsorum distributis, compendiosè breuiterque prosequemur. Itaque, Plato in Phædone, in quo de animæ intellectiuæ dignitate doctissimè disputauit: nostrum scire, esse quoddam reminisci eorum planè, quæ nobis priùs inerant, clarissimè docet: Antequàm, inquit, inciperemus videre, aut audire, aliisque vti sensibus; oportuit nos æqualis ipsius scientiam possedisse, videlicet quid ipsum sit; si modò æqualia hæc, quæ sensibus subiacent, ad ipsum adeò relaturi sumus, vt iudicemus an niti quidem hæc omnia talia, quale ipsum est euadere; verùm tamen deteriora relinquere. Sciuimus ergo ante ortum, atque statim nati, non solùm ipsum æquale, maiusque & minus: verùmetiam eiusdem generis omnia. Est ita, ac si acceptis scientiis, non semper obliuisceremur, oportet & cum ipsis nasci, semper etiam per omnem vitam scire: nam scire, est acceptam alicuius rei scientiam retinere, nec amisisse; obliuio enim scientiæ iactura est. Porrò sic acceptam ante otium scientiam; nati amisimus: deinde verò freti sensibus circa ipsas scientias, illas quas antè habueramus, recipimus. Nonnè id, quod discere appellamus, est scientiam propriam recuperare, atque id reminiscentia rectè nominatur? fieri enim potest, vt cùm quis aliquid senserit, vel videndo, vel audiendo, vel aliter sentiendo, aliud quiddam ex hoc agnoscat, cuius erat oblitus, cui quidem hoc quoddammodo propinquabat. Ita quod iam pridem dico, è duobus alterum: aut enim scientes nati sumus, scimusque per omnem vitam omnes: aut quod deinde dicimus discere, duntaxat reminiscuntur, atque disciplina reminiscentia est. Reminiscuntur ergo, quæ aliquando didicerant. Arbitratus est Plato, animas nostras, ob essentiæ, seu substantiæ illarum dignitatem, ante corpora à sancto Pymandro conditas fuisse, quod etiam multi Græcorum angelis attribuerunt, ac insitas rerum species accepisse, quas propter corporis commertium, quasi eneruatæ, atque à propria virtutis dignitate deiectæ, obliuiscuntur: etenim sensuum lenocinio deprauatæ, carnisque petulantis, ac blandientis labe infectæ, sacrorum, quæ aliquando inspexerant, obliuionem acceperunt. vnde posita in ambiguo, secundum authoritatem Plotini, enn. 4. li. 3. ca. 18. discursu rationis vtitur: curis namque solicita, & quasi iam eneruata, discursu eget, ad vitæ veritatisque sufficientiam, ex quodam mentis detrimento: quemadmodum & consultatio rationis in artibus accidit, quando artifices ambigunt, tanquã à perfecto deficientes: at vbi nihil difficultatis defectusque opponitur; statim ars superat, atque agit. Consentire & his quoque videtur noster Mercurius in Asclepio: Multiformis, *inquit,* variaque humani generis species, à suo genere decidens, omnium aliarum specierum multas, & propè omnium per necessitatem, coniunctiones facit: propter quod & propè Deos accedit, qui se mente, qua diis iunctus est, diuina religione iunxerit: humani verò qui medietate sui generis contenti sunt, & reliquæ omnium species iis similes erunt, quorum se generis speciebus adiunxerunt. *quasi diceret: multiformi discursu, anima vtitur, propter corporis coniunctionem, societatemque: in quo quidem aberrat frequenter, & in multa caligine versatur. Aristotelem etiam non longè ab his positum esse, mihi videre videor: nam etsi 3. de anima dicat, intellectum nostrum esse instar tabulæ rasæ, in qua nihil est depictum; in lib. tamen de gener. animalium, eum de foris accedere fatetur. Quòd si ita res se habet, præexistat, necesse est, antequàm corpori vniatur: aliter quomodo veniet, quod nihil est? si ergo longè antè præstitit, quàm ad corpus accederet, plena fuit sapientiæ, quam postea, propter nimium materiæ fluxum, obliuioni tradidit, rursumque doctrina, ac studio, amissam recuperauit. Ad id autem munus obeundum, ætate iam prouecta, accedit, quando fluxus materiæ refluxit. Fauet huic proposito authoritas eiusdem 7. phys. 20. Sedatis, inquit, passionibus, sublatisque impedimentis, incipit anima scire, & sapere: ait enim, scientiæ primæ acquisitio, non est generatio: scire*

Plato quid dicat de nostro scire.
Scire est reminisci.
Quid scire.
Reminiscentia quid.
Plotinus.
Mercurius.
Arist.
Quomodo fit anima sapiens

Ens est primum cognitum.

certè & sapere dicimus eo quod quieuerit, & constiterit intellectus: cùm ergo scientia nullo tempore conquiratur, sed quæ in habitu erant, in actionibus prodeunt, ad eam certè non est motus: Ceu, inquit dormiens, aut ebrius expergefactus, quod priùs sciuerit, & obliuioni mandauerit, illius denuò memoratur.

Auerr.

Auerroes 3. de anima 5: quamuis à vera philosophia aberret; quædam tamen dicit huc instituto accommodata, nempè intellectum esse vnicum, & immortalem, omnium specierum plenissimum, semperq; adeptum esse; sed quatenus corpori coniunctus est, per varia phantasmata, varie intelligere.

Tabula rasa quomodo intelligitur.

Illius ergo tabulæ rasæ similitudo, ad operariam istius, vel illius indiuidui respectu, actionem, seu operationem referenda est; est enim intellectus in pura potentia ad intelligendum in hoc, vel in illo per phantasmata. sic etiam ad scientiæ primæ huius hominis acquisitionem, per quietem & constantiam intellectus, illa tabellæ ratio referenda est, quam reminiscentiæ nomine Plato significauit.

Leges incommutabiles.

Sunt ergo in nobis quædam incommutabiles formulæ, siue leges, quas à principio nostræ conditionis accepimus; tametsi animæ nostræ tempore, corpora non præcesserint, in quibus discenda, & quæ didicimus, virtute quadam continentur.

August.

vnde Augustinus de vera religione cap. 31. Tantò, inquit, meliora esse iudico, quæ oculis cerno; quantò viciniora pro sui natura sunt his, quæ animo intelligo. Et lib. 2. de lib. arb. cap. 10. Satis est, quòd istas tanquam regulas, & quædam lumina virtutum, & vera, & incommutabilia, & siue singula, siue omnia communiter adesse ad contemplandum eis, qui hoc valent sua quisque ratione, ac mente conspicere. & 39. Illuc tende, vnde ipsum lumen rationis accenditur. Hæ autem formulæ, non sunt à simulachris, ceu à totalibus effectiuis, nec partialibus productæ; sunt enim ideis diuinis viciniores, ideóq; nobiliores simulachris omnibus.

Formulæ nõ sunt figmẽta.

Proinde figmenta dici non possunt: figmentis namq; res veræ minimè cognoscuntur: sed huiusmodi formulas, res veras perpendimus, & agnoscimus: ergo. Itaq; huiusmodi leges, siue formulæ, velut quædam sigilla à Deo nostris animabus imprimuntur: sic per sigillum veritatis vera, iustitiæ iusta, animus cognoscit. Quod ipsi planè probatur Augustino 14. de Trin. 15. sic disputanti: Vbinam sunt istæ regulæ? vbi quid sit iustum, ab iniustis cognoscitur? vbi descriptæ sunt, nisi in libro illius lucis, quæ veritas dicitur, vbi lex omnis iusta describitur: & in cor hominis (qui operatur iustitiam) non migrando, sed tanquam imprimendo transfertur: sicut imago anuli ex anulo, in ceram transit, & anulum non relinquit.

Aug. non posuit species intelligibiles.

Decimo de Trinit. cap. 5. Nonnulla dicit, quæ quodammodo speciem intelligibilem statuere videntur: Quia corpora, inquit, sunt, quæ mens foris per sensus carnis adamauit, eorumque diuturna quadam familiaritate, implicata est: nec secum potest introrsum, tamq; in regione incorporeæ naturæ ipsa corpora inferre: imagines eorum conuoluit, & rapit factas in semetipsa, de semetipsa. Posset ergo aliquis dicere: species ergo intelligibiles, secundùm Augustinum, educuntur de potentia subiecti, hoc est, de fœcunditate prolis intellectus. verùm, quæ ab eo subduntur, contrariũ annunciant: Illas, inquit, animæ partes, (quæ corporum similitudinibus informantur) cum bestiis nos habere communes, sentimus, quibus constat de simulachris phantasiæ loqui, & nõ de speciebus intelligibilibus.

Animum habere semina instar agri.

Animus igitur, à Deo scientiarum semina non minus quàm ager segetũ possidet: proinde qui docet, minister potiùs, quàm magister est appellandus.

Socrates filius obstetricis.

Non temerè ergo Socrates seipsum obstetricis filium appellauit in Theeteto Platonis, quòd scilicet in erudiendis hominibus non induceret scientiam, sed educeret: sicut illæ conceptos iam fœtus educunt.

Orpheus.

Orpheus, Musas esse dicit, Iouis, & memoriæ filias, quia videlicet, scientiæ in profunda memoria lateant, nobis olim a Deo tributæ: qui etiam hæc de memoria tradidit. totam mentem continens humanorum animorum familiaris, commemorans omnia, quorum notionem quisq; semper animi finibus oculit.

Plato.

vnde Plato ep. 7. ad Dionys. Id (videlicet diuinum) nullo pacto verbis exprimi potest, quemadmodum cæteræ disciplinæ, sed ex diuturna circa ipsum consuetudine, vitaq; ad ipsum coniunctione, subitò tandem, quasi ab

igne

igne scintillante lumen refulgens in anima se ipsum alit. quasi diceret: animæ morali purgatione, ac resolutione contemplatiua, diuinis formis coniunctæ, diuina percipiunt. Zoroastres, Paterna mens, inquit, inseruit animabus coniecturalia signa. Et Orpheus, Omnia, ait, Proteo prima natura indidit, id est, animæ rationali quæ per Proteum in theologia Orphica intelligitur. Essentiæ igitur animæ nostræ, omnes huiusmodi sigillationes, deus suis ideis impressit, quæ vice intelligibilium specierum, apud Platonicos, funguntur. Vnde Pythagoras cecinit: Tu autem confide, quoniam genus est hominibus, quibus sacra natura proferendo in lucem omnia monstrat. Ex quo patet, secundùm istorum sententiã nec vniuersale, nec minùs vniuersale, aut singulare esse prius intellectui nostro cognitũ: cùm hæc enim à natura coæqualiter insint, de ordine potiùs, reminiscentiæ, quàm cognitionis, interrogatio est facienda. Phantasma namq;, quod prius occurrit, latentem excitat formulam animæ impressam. Cæterùm quamuis, ad mentem istorum, regulas illas contueamur, ac secundùm illas de alijs iudicemus; proximæ tamen eorum, quæ nobis iudicanda erunt, regulæ esse non possunt; sunt enim nimis vniuersales, ac communes respectu rerum particularium, de quibus nobis est ferendum iudicium: vniuersales autem huiusmodi media esse non possunt inter animam, & res, de quibus iudicamus. Aliæ ergo formulæ animæ necessariæ sunt, quibus particularia vniuersalium idearum simulachra metiamur, atque hoc modo metientes, quæ congruunt formulis, atque non congruunt, probamus reprobamusq;.

Zoroastres. Orpheus. Pythagoras. Aliæ formulæ necessariæ.

CAP. II.

Animas humanas ante corpora non fuisse.

INter multos, ac varios errores, qui olim exorti sunt de animæ origine, vnus quidem extitit, cui plurimi, philosophandi arte illustres adhæserunt: de quo D. Hieronymus ad Marcellinum scribit: Primus error, inquit, fuit, quòd anima lapsa sit de cœlo, vt Pythagoras, Platoniciq; philosophantur. Confutatur iste error atque euincitur, & quidem doctissimè à Diuo Hieronymo lib: contra errores Ioannis Ierosolimitani. Si fuit anima, inquit, antequam Adam in paradyso formaretur, in quolibet statu, & ordine, & vixit, & egit aliquid (neque enim possumus incorporalem, & æternam, in modum gliriũ immobilem torpentemq; sentire) necesse est, vt aliqua causa præcesserit, cur quæ priùs sine corpore fuit, postea circumdata sit corpore. Etsi animæ naturale est esse sine corpore: ergo contra naturam est esse in corpore. Si contra naturam est esse in corpore: ergo resurrectio corporum contra naturam erit. sed non fiet resurrectio contra naturam: ergo iuxta sententiam vestram, corpus quod contra naturam est resurgens, animam non habebit. hæc autem ratio sufficiat catholico. At philosophus, qui fortassis resurrectionem non admitteret, hanc accipiat, nequaquam contemnendam: Si ante corpus condita, aliquanto tempore constitisset anima: vnio ergo illius cum corpore, non paruum illi detrimentum attulisset, nempè sapientiæ obliuionem: atque ita illa vnio non esset naturalis, sed violenta; naturæ enim studium ad meliora, potioraq; semper prouehit: Digni ergo sunt reprehensione, inquit August: 7. super Gen: cap. 24. qui animas dicunt præesse corporibus tempore. Nam, aut vniri appetunt tunc, aut non. si primum, ipsa appetentia affliguntur: & ita pœna esset ante culpam. si non: ergo animæ non naturaliter corporibus vnirentur, atque generatio hominis non esset naturalis, quod omnes propemodum sapientes execrantur. Dicendum est ergo, animam post debitam corporis organizationem à deo ex nihilo creari, & corpori infundi, habereq; naturalem inclinationem, ad corporis vnionem; tametsi illa dici non possit actus elicitus. Vnde Augustinus 7. super Gen: cap.

Hieronymus de origine animarum. Anima non fuit ante corpus. Augustinus.

Animarũ origo.

Augustinus de animarum origine.

27. Si ad hoc sit anima, inquit, vt mittatur in corpus; quæri potest, vtrum si noluerit, compellatur? sed meliùs creditur hoc naturaliter velle, hoc est, in ea natura creari, vt velit. Sicut naturale nobis est, viuere velle, malè autem viuere, iam non est naturæ, sed peruersæ voluntatis. Et de ecclesiasticis dogmatibus, Animæ, ait, non sunt ab initio inter cæteras creaturas, nec simul creatæ, neque cum corporibus per coitum seminantur, sed de nihilo creantur, & corpori organico infunduntur.

Hieronymus de reuolutione animarũ. Pythagoras. Plato.

Scribit Diuus Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, cap. 35. Pythagoram dixisse, se in bello Troiano fuisse militem Euphorbum, & ibi occisum à Menelao. Platonem quoque, Pythagoræ dogmata sequutum fuisse, ac putauisse, animas hominum post mortem reuolui vsque ad corpora bestiarum. Hunc sequuti sunt Apuleius, Plotinus, Porphyrius, Varro, Virgilius, Tertullianus, Orig: hi puras animas ab initio conditas arbitrantur: & eas, quæ ab omni contagione corporis liberæ sunt, cœlum possidere: appetitiuas verò corporum, latenti desiderio, de cœlo prospicere, & pondere terrenæ contagionis, paulatim in inferiora dilabi, corporibus diuersis coniungi: & ab his tandem resolutas, & purgatas, non ea, qua descenderant porta, ad superos reuerti;

Duæ portę in cœlo.

duas siquidem in cœlo portas pro ascensu, & descensu animarum, Macrobrius super somnio Scipionis ad mentem Platonicorum explanat. Prima est porta hominum, & descensus, Cancer. Altera Capricornus, descensus deorum; qua rursus ascendentes animæ, immortalitatem deorum consequuntur:

Galaxia.

galaxia autem per signiferum protensus circulus, locus est beatorum. Cætera autem signa transeuntes, quasi ebriæ ex visis diuersis, obliuiscuntur eorum, quæ habebant in cœlo.

Septem sphæræ.

In sphæra Saturni, acquirunt intelligentiam: in Iouis vim agendi: in Martis, animositatis ardorem: in Solis sentiendi, opinandiq́; naturam: in Veneris, motum voluptatum: in Mercurij interpretandi vigorem: in Lunæ, vim augurandi. Purgatas quoque euocari ad lethæum fluuium, vt inde bibente, obliuiscantur præteritorum malorum, quæ in corporibus passæ sunt: & ad superiora conscendant, & ab his rursus in inferiora reuerti cupiant.

Porphyrius reprehendit Platonem.

Reprehenditur hæc Platonis sententia à Porphyrio, auctore Augustino 10. de ciuitate Dei cap, 30. Dicit Porphyrius, ait, deum ad hoc animam mundo dedisse, vt materiæ corporalis cognoscens mala, ad patrem recurreret: nec aliquando iam talium polluta contagione teneretur. Mundata postmodum, & cum patre constituta; nunquam iam mala huius mundi vltra passura est. Qua sententia profectò abstulit, quod esse Platonicum maximè perhibetur, vt mortuos ex viuis; ita viuos ex mortuis semper fieri, falsumq́; esse ostendit, quod Platonicè

Virgilius.

dixit Virgilius, in campos Elysios purgatas animas missas. Quo nomine, tanquam per fabulam videntur significari gaudia beatorum, ad fluuium lethæum euocari, hoc est, ad obliuionem præteritorum; scilicet immemores supera conuexa reuisant: rursus & incipiant in corpora velle reuerti. Meritò displicuit hoc Porphyrio, quoniam reuera credere stultum est, ex illa vita beatissima, desiderare animas corporum corruptibilium labem, & inde ad ista remeare, tanquam hoc agat summa purgatio, vt inquinatio requiratur. Itaq́; anima non fuit ante corpus, nec vnitur corpori, vt carceri; sed vt perfectio suo perfectibili. Explosa igitur hac falsa opinione, videndum est an anima à suæ creationis exordio, formulas, seu leges scientiarum incommutabiles à deo accipiat, quibus im-

Augustinus.

buta, ætate accedente, atque phantasmatibus occurrentibus, & singularia, & vniuersalia intelligat. Aug: lib. 83. quæstionum, quæst: 46. Et ita, inquit, mens per formulam hominis, quæ latebat in mentis arcanis, ideæ quadrat humanæ: sicut cera, quæ ab

Augustinus.

anulo formata est, quando diligenter anulo admouetur, suo congruit exemplari. Quæ quidem quadratio, vera, & distincta est hominis intelligentia, qua homo res veras parere dicitur. Insunt ergo, secundùm Augustinum, animæ formulæ illæ, secundùm quas ipsa

Formulæ in mente.

iudicat: vnde de vera religione cap: 39. animam recordari posse primam pulchritudinem, quam reliquit, constat satis, quando de ipsis suis vitijs potest: bonitas namq; dei à summo vsque ad extremum, nulli pulchritudini, quæ ab ipso esse posset, inuidit, vt nemo ab

 Animarũ origo.

*mo ab ipſa veritate deijciatur, qui non excipiatur ab aliqua effigie veritatis, quod his o-
culis videri non poteſt, nec illis, quibus phantaſmata cogitantur, per eoſdem oculos ani-
mæ impacta, vocat oculos animæ, intellectum agentem, atque poßibilem, ſed illis, qui-* Oculi animæ.
*bus ipſis phantaſmatibus dicitur: Non eſtis vos, quod ego quæro; neq; illud eſtis, vnde
ego vos ordino: & quod mihi inter vos fœdum occurrerit, improbo; quod pulchrum, ap-
probo; cum pulchrius ſit illud, vnde improbo, & approbo. quare hoc ipſum magis ap-
probo: & non ſolùm vobis, ſed illis omnibus corporibus, vnde vos hauſi, antepono. for-
mula ergo veritatis, animæ noſtræ, tanquam ceræ, ab ipſo anulo deo impreſſa, omnia
intelligimus, omnibusq; ante ponenda eſt phantaſmatibus. Et lib. 2. de lib. arb: 12. cap:* Auguſtinus.
*Iudicamus ſecundùm illas interiores regulas veritatis, quas communiter cernimus. Et
cap. 16. Tranſcende animum artificis, vt numerum ſempiternum videas. Iam tibi ſapientia
de ipſa interiori ſede fulgebit, & de ipſo ſecretario veritatis. quæ ſi adhuc ſanguidiorem
aſpectum tuum reuerberat; refer oculum mentis in illam viam, vbi ſe oſtendebat hilari-* Regulæ veri-
ter. Et 9 de trin: cap: 7. Ipſa, inquit, formula inconcuſſæ ac ſtabilis veritatis, mentis tatis in ani-
noſtræ aſpectum imperturbabili æternitate profundit. Et 10. de trinit: 14. Stant ipſæ ma.
*intelligibiles, & non ſenſibiles rationes, ad quas mentis acie peruenire paucorum eſt.
Et 9. de trinit: 11. Habet, inquit, animus nonnullam ſpeciei notæ ſimilitudinem. Sunt er-
go in anima ipſæ incommutabiles veritatis regulæ, quibus vera intelligimus: vnde Pſal.* Pſal:
*ait: In lumine tuo, videbimus lumen, id eſt, per formulam veritatis à te nobis impreſſam,
& deum, & dei opera cognoſcimus. Reuera, ſol ſine ſole, & aër, ſine aëre haberi non* Rationes.
poteſt; plenus enim lumine oculus, cernit lumen, & plena aëre auris, audit aërem; ſic 1.
*deus, ſine deo non cognoſcitur. Plenus ergo animus, veritatis formarum ac deſuper gra-
tia illuſtratus ſuperna, capax ſit veritatis, & compos naturæ rerum. Amplius, ſicut* 2.
*nullus ager quantùmcunq; cultus, fructum afferre poterit, ſine ſolis beneficio, de poten-
tia ad actum fructum attrahentis; ſic, nec animus noſter, in ſapientiæ ſtudijs colendis,
aliquid erit profecturus, ſine veritatis formulis intus impreßis, ac diuino lumine, illas
excitante atque fouente. Quam ob cauſam dixit Plato in conuiuio, animum diuinæ pul-* Plato.
*chritudinis amatorem, quando diuinas rationes attingit; tunc non amplius, ſimulachra
rerum attingere, ſed res veras parere in ſeipſo, partaq; nutrire, familiaremq; deo fieri,
ac præ cæteris immortalem. Vnde Euangeliſta ait: De plenitudine eius, omnes nos acce-* Ioan. 1
*pimus, nempe de plenitudine diuinæ gratiæ, ac rationis. Sanè, qui adhæret deo, teſte
Apoſtolo: vnus ſit ſpiritus cum eo. Et Plato in Epinomide ait: Animum contemplatoris* Cor. 1. 6.
purgatum, poſtea hærere deo, & penes diuinam vnitatem, vnum prorſus euadere. Ex Plato.
*diuina ergo vnione, ac formularum excitatione, rerum veritates metimur. Nec mirari
quiſquam debet, ſi in ſe huiuſmodi formulas non animaduertat: nam quemadmodũ, oculus
per ſpeciem coloris informatus, colorem quidem videt, ſpeciem verò, per quam videt,
non cernit; ita planè intellectus, per ideam formatus lapidis, ipſum certè intelligit; ide-
am tamen ipſam non perſpicuè intuetur; ſed cum pergit contemplando, ipſam quoque* Formulæ nõ
ſuſpicit clariùs, agnoſcitq;: ſed vbi eam ſuſpiciat, nondum diſcernit. Sic etiam pueri, cognoſcun-
dum ipſorum figuras in aqua intuentur, eas in aquæ fundo non in ſuperficie, ſe videre ar- tur à nobis.
*bitrantur. Actus ergo intelligendi ab ampla dei mente, & formulis nobis connatis, de-
pendet. Bene ergo dictum eſt à Dauid, Pſal: 4. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus* Pſal.
tui domine. Et Paulus ad Rom: 3. Opus legis dicit eſſe ſcriptum in cordibus fidelium. Paul:
Archytas Tarentinus ait: Deum rerum omnium ideas homini infudiſſe, per quas mente Archytas.
*valeat, notiones rerum non aliter procreare, quàm ore per linguam, rerum nomina fin-
gere. Rectè ergo dictum eſt à Poëta nobilißimo: Ab Ioue principium muſæ, iouis omnia
plena. In nobis ergo eſſe huiuſmodi formulas, patet.*

CAP. III.

Intellectum omnia intelligere.

Vm de primo cognito loqui voluissem, in mentem venit Platonis philosophia, in hoc quidem speculationis genere nequaquam contemnenda: de qua quidem, pauca disputando perstrinximus. iam tempus est, vt ad philosophi doctrinam, aliorumq; in hoc disputandi genere præclarissimorum virorum transeamus, atque quid ipsi de hac re senserint in medium afferamus.

Intellectus intelligit omnia.

Inter multa autem præclara de animæ humanæ dignitate dogmata, quæ à philosopho varijs in locis traduntur, vnum est, quod ab ipso 3. de anima, com: 4. profertur; quo profectò ostendere nititur, intellectum non esse corpus, neque virtutem in corpore: Necesse itaq; est, inquit, quoniam omnia intellectus intelligit, impermixtum esse, sicut dicit Anaxagoras. Nam si alicui rei esset permixtus, aptitudinem nõ haberet ad omnia intelligenda; intus enim apparens, extraneum prohiberet. Itaq; cùm omnia intelligat, est necessariò immixtus, atque ideo fortassis est aliquod diuinum, 1. de anima, tex. com. 66. vnde quoddammodo potentia est intelligibilia, sed actu nihil, antequam intelligat, 3. de anima com. 14. sed est tanquam tabula rasa, in qua nihil est depictum: quod paulò antè à nobis explicatum est.

Intellectus æternus.

Porrò, qui intellectum speculatiuum dicunt esse æternum, veluti Auer: Algazel, Auicenna, & similes; ij profectò coguntur asserere, intellectui nihil esse priùs notum. Nam cùm omnia, ad mentem ipsorum, in intellectu sint æterna: in æternis autem nihil tempore prius; absque dubio, intellectui prius, aut posterius aliquid notum esse non posset. Itaq; ordo intelligendi apud ipsos, non ex parte quidem intellectiuæ apprehensionis fit, sed copulationis potiùs eius in nobis.

Bifariam intellectus nobiscopulatur. Dianæa.

Etenim cum bifariam nobis intellectus copuletur; aut, vt principium essendi, vel intelligendi: copulatio verò essendi sit naturalis, vt quamprimum Dianæa, hoc est, rationalis, seu cogitatiua ex semine nobis adsit; reliquum est, vt illa, quæ est principium intelligendi, per phantasmata in nobis fiat. Pro ratione ergo phantasmatis occurrentis, erit ratio intelligendi, quum autem illa sit anceps, & incerta; nihil ergo certi de prioritate intelligendi, ex his haberi potest. Hac igitur opinione, cùm veræ philosophiæ, tum etiam sacræ contraria theologiæ explosa, ad rei veritatem accedamus.

Ordo qui inuenitur in primo cognito.

Inprimisq; non ignorare oportet, aliquam in hoc negotio præsupponendam esse naturam, intelligentem videlicet, aut sentientem, cui huiusmodi cognoscendi ordo asscribi possit. De intellectiua igitur vti de nobilissima, priùs nobis erit disputandum. Porrò, bifariam illam diuidi, nempè in intellectum agentem, & possibilem ad plenum philosophus in lib: de anima docet: de quo planè genere disputandi, ex professo differere nunc non intendo; alterius enim, atque longioris est speculationis. Ille autem intellectus potentia, interdum alia per simplicem intelligit apprehensionem, nonnunquam verò discurrendo.

Distincta. Confusa. Actualis. Potentialis.

Simplex autem apprehensio, nunc distincta, aliquando confusa appellatur. Distincta autem est, quando rem ita cognoscit, vt ad illius essentiam pertingat: & hæc quidem duplex, actualis videlicet, & potentialis; vniuersale enim, quod ab intellectu percipitur, aut est totum diffinibile, quod rei actualitatem indicat, aut totum vniuersale, quod potestatem ostendit. Cùm ergo ad rei diffinitionem, seu essentiam accedo, distinctam ac actualem me habere profiteor rei cognitionem. at si sub toto vniuersali comprehendo, potentialem potiùs, seu virtualem: prima namq; ad actum ipsius rei peruenit: secunda verò, obiectum attingens, quod virtualiter in ipso includitur, apprehendit.

Confusa actualis. Virtualis.

Eodem modo, prima confusa cognitio actualis est, cùm totum diffinibile cognoscitur, in partes diffinitiuas non resoluendo, & hæc quidem vocatur confusa actualis: secunda confusa virtualis, quando totum vniuersale, absque ipsius ad partes subiectiuas compositione, intelligo, vtpote noui quid sit animal; non tamen in suis speciebus.

Quæ cognoscantur confusa actuali.

Ceterùm, cognitione confusa actuali, substantia in seipsa cognoscitur; absque tamen illius essentiæ penetratione, siquidem hæc cognitio, substantiam rei non attingit: sic

Intellect9 intelligit omnia.

git: sic homo, animal, corpus cognoscitur. Confusa verò virtuali, cognoscitur substantia, corpus, animal, & quæ sunt huiusmodi, sine compositione ad inferiora.

Quæ virtuali.

Cognitione distincta, atque actuali, substantia animal, corpus &c. quidditatiuè cognoscuntur: distincta autem virtuali, substantia cum suis inferioribus, totum vniuersale cum suis partibus percipitur. Quoniam autem, via originis, confusa actualis est prior cæteris; dubium est apud theologos, an via originis, respectu confusæ cognitionis, priùs cognitum sit ens, vel species specialissima.

Primum cognitum triplex.

Primum autem cognitum dici potest, quod maximè virtutem perficiat cognoscentis, & hoc proculdubio ad primum ens pertinere dicimus, quòd vniuersale in causando, à quàmplurimis nominatur, nobisq; difficile cognitu. Etenim, omnis nostra cognitio cùm ortum habeat à sensu; profectò, quæ maximè à sensu separantur, maximè quoque à nostra cognitione remouentur: sed huiusmodi sunt vniuersalia in causando, authore philosopho 2. met: tex: com: 1. ad q͂ae sic nos habemus, sicut oculus noctuæ ad lumen solis; idq; ob nostram paruitatem, teste commentatore;

Vniuersale in causando.

non tamen omnimodam indicat impossibilitatem, sed difficultatem secundùm cõmentatorem. Nam 8. met: com: vltimo loquens de simplicium cognitione substantiarum, ait, talium ignorantiam, non esse cæcitati similem, 3. de anima com: 36. Mouetur quæstio, quæ animæ conuenit, vitæ statum præsentis possidenti: Vtrum, inquit, contingit aliquod separatorum intelligere, nostrum intellectum non existentem separatum. Sed hanc ibidem quæstionem nõ soluit. Latinis quàm plurimis hæc commentatoris sententia non probatur. Itaq; vniuersalia in causando propter nostram imbecillitatem, nobis sunt cognitu difficillima; illa enim cùm semper sint in actu, actus autem est ratio cognoscendi, sunt facilia cognitu. At vniuersalia in causando, qualia sunt prima principia, sunt profectò, sicut locus ianuæ in domo, quem nullus ignorat. 2. met: 1. Quamobrem demonstrationes, quæ ex illis constant, sese habent instar elementorum, ad composita.

Primum adæquatum.

Primum præterea dicitur, secundùm quandam adæquationem, quod planè non excedit, neque exceditur à virtute intelligentis: & hoc est vniuersale in prædicando, quod à Græcis vocatur vniuersale in multis, seu primarum intentionum: veluti est ens, & reliqua transcendentia, & actus, & potentia; quæ de omnibus prædicantur simpliciter, vel disiunctim, ac cognitione confusa nobis facilia cognitu.

Vniuersale in prædicando.

Sanè, à maximè vniuersalibus innata est nobis via procedendi: vnde de vnoquoq; ferimus sententiã, ꝗòd sit ens, vnum vel multa, substantia vel accidens, in potentia vel actu, simplex vel compositum. Via autem huiusmodi à facilioribus est, atque notioribus, alioqui inutilis, quippe cùm ex ignoto, aliud ignotum non percipimus. Sunt ergo huiusmodi nobis nota; quemadmodum docet Arist: 1. poste: com: 3. Sunt, inquit, nobis primùm manifesta, & certa confusa magis: vnde ex vniuersalibus, ad singularia oportet procedere.

Confusa magis nota.

Quòad verò ad cognitionem distinctam, quoniam habent rationem totius, plura sub se continentis explicitè, sunt difficillima cognitu. Sanè, maximè vniuersalia distinctè cognosci non possunt, nisi omnes gradus entium atque naturarum, quæ sub ipsis continentur, distinctè & lucidè cognoscantur. sed hoc est factu difficile, quoniam inter purum actum, & puram potentiam, difficile est gradus medios distinctè cognoscere. ad quod si quis ascenderit, felix, iuxta Auicennæ sententiam lib: 9. suæ met: est appellandus. hanc ob causam philosophus in prologo met: de huiusmodi vniuersalibus loquens, dixit, maximè vniuersalia, difficillima esse ad cognoscendum.

Maximè vniuersalia minùs nota.

Itaq; in 1. phys: de confusa, in prologo verò met: de distincta cognitione, loquutum fuisse philosophum, arbitrantur.

Tertium primum via originis.

Tertio modo primum dicitur, secundùm viam originis, quod profectò tunc fieri dicimus, quando ab intellectu secundùm diuersas apprehendi potest rationes; & tunc quærimus, vtra illarum priùs ab intellectu percipiatur. Cui planè cognitioni, illud conuenit vniuersale, quod à græcis vocatur vniuersale post multa; latini verò vocant genus, & speciem. Titulus igitur quæstionis sit talis, an via originis ab intellectu, propria virtute, siue natura, ac cognitione

intelligit singularia simplici, priùs genus, quàm species intelligatur, singulare, an vniuersale. Ad hoc respondet Them: 2. poster: cap. 37. In processu naturali, intellectui singularia priùs occurrere, singularesq;, vel indefinitas propositiones: Puer, inquit, à rerum singularium accidentibus motus, intelligere incipit: ipse quippè nullum vniuersale intelligit; sicut & brutum, cui puer tunc temporis est conferendus. vnde illa authoritas 1. phys: à pueris sumpta, rectè est intelligenda: quòd pueri, omnes homines vocant patres, & fœminas matres; alioqui pari facilitate, bruta quoque vniuersalia intelligerent: nam capella, quamlibet capram, vt matrem sequitur: deinde sensuum vigore accedente, matrem ab alijs discernit, atque distinguit. Voluit ergo philosophus illo suo exemplo, hoc nobis debere esse persuasum, nempe imperfectius prius cognosci, quàm perfectum siue discretum: quam ob causam, vt in processu demonstratiuo ostenderet vniuersalia esse imperfectiora, naturæ procedentiū, siue negotiantis exemplo vtitur, in quo quidem singulare veluti imperfectum est prius cognitum. Sanè, si vniuersale est conceptus communis; ex pluribus vtiq; singularibus, vt fiat, necesse est. Illæ autem res singulares non sunt à sensu, sed ab intellectu apprehensæ, 12. met: com: 4. Vniuersalia sunt collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea similitudinē, & facit ea vnam intentionem: Intellectus ergo, & non sensus circa hæc negotiatur. Patet hoc per Auer: 1. phys: cō: 5. Licet, inquit, indiuiduum non sit principium in scientia demonstratiua; est tamen principium acquisitionis vniuersalis, quod est principium doctrinæ demonstratiuæ. Item, opus est animæ 3. de anima com: 4. intentiones, quæ in virtute sunt imaginatiua, considerare: sicuti sensui, sensibilia. sed hæc talia sunt singularia: intellectus ergo intelligit singularia.

Singularia priùs intelliguntur.

Pueri omnes homines vocant patres.

Quòd intellectus intelligat singularia.

1. Reuera, intellecta in actu, com: 5. eiusdem libri, vnum habens subiectum, per quod sunt
2. vera, scilicet formæ, quæ veræ imaginationes sunt. sed hæ sunt singulares: ergo quod
3. prius. Amplius, phantasmata se habent ad intellectum, vt sensibilia ad sensum 3. de anima com: 30. Et Auer: com. 33. ait intellectum comprehendere mediantibus formis imaginum: sed hæc sunt singularia: ergo. Adde authoritatem philosophi com: 12. asse-
4. rentem, intellectum, species intelligere in phantasmatibus, sicuti visum, res sibi præsentes: Et com: 39. Cùm intelligens, inquit, speculatur sensibilia, necesse est simul phantasma aliquod speculari: imagines namq; sunt loco sensibilium nostro intellectui, inquit commentator ibidem; sunt enim sensibilia non materialia. Ex his ergo philosophi, atque commentatoris authoritatibus, intellectum singularia intelligere discimus.

CAP. IIII.

Rationes, quibus ostenditur intellectum, singularia intelligere

Rationes.

1. Qvòd intellectus intelligat singularia, nō modò his, quæ dicta sunt, sed quàm plurimis etiam rationibus statui potest: quarum vna esse potest talis: Per intellectum sensum circa sensibile singulare errantem, animaduertimus; solem enim pedalis esse quantitatis sensus arbitratur, sed ab intellectu, per rationis discursum, illa percipiente, corrigitur. Ille ergo sol singularis ab in-
2. tellectu cognoscitur. Amplius, prudentia est circa singularia, 6. eth: cap. 6. & 8. ex altera singulari, & altera vniuersali singularem conclusionē concludentibus. sed sensus, quoniam vniuersale non cognoscit, par non est, vt huiusmodi sit propositionis deductor. Nec licet asserere, singularem quidē à sensu, vniuersalem ab intellectu fieri: nam cùm cōclusio ex vtriusq; simul dependeat, ex altera illarum inferri non potest. Adde, quòd virtus di-
3. stinguens inter aliqua, quodlibet illorum necessariò cognoscit, 2. de anima, cō: 144. Vnde visus iudicat colorem, qui est propriū subiectum ei; quatenus est visus: & iudicat differentias

Intellectꝰ intelligit singularia

rentias proprias, quæ sunt in illo subiecto, album scilicet nigrum, & media. Sed intellectus, hanc albedinem in hoc pariete existentem, à virtutibus sensitiuis, per quam illam sentimus, & ab intellectu, per quem intelligimus, distinguit, atque discernit: nec alia quæuis virtus ad hoc agendum aptitudinem habet: ab alia certè virtute, ipse intellectus minimè deprehenditur. ab intellectu igitur, huiusmodi differentia cognoscitur, & discernitur. Suffragatur huic proposito, Commentator 3. de anima com: 9. Quod, inquit, comprehendit alietatem inter duo, necesse est, vt sit vnum vno modo, & multa alio modo: & ista est dispositio intellectus, in comprehendendo alietatem, quæ est inter formam & indiuiduum: comprehendit enim formam per se, & indiuiduum mediante sensu. Re- vera, cognoscit vniuersale per propriam naturam, singulare verò per accidens, nempè reflectendo se ab vniuersali, ad phantasma, & ab ipso ad singulare sensatum. Iterùm, si intellectus non intelligeret singularia, profectò non esset practicus, & consultiuus intellectus; ille enim circa singularia versatur: rebus præterea singularibus à cognoscente nomina imponuntur: ergo. Intellectus quoque per se intelligit ens, maximum ergo ens, maximè iintelligit: sed singularia sunt maxime entia: nempè vniuersalibus perfectiora: maximè ergo intelliguntur. Profectò, vna eademq; virtute ambo correlatiua intelliguntur: sed vniuersale, & singulare sunt correlatiua: ab eadē ergo virtute cōprehēduntur, qui est intellectus, non autem sensus. His ita excussis, sit vna ad propositam quæstionem talis responsio. Primum cognitū cognitione actuali confusa, est species specialissima, cuius singulare primò efficacius mouet sensum. Sanè, causa naturalis, ab omni prorsus impedimento libera, secundùm vltimum suæ potentiæ operans: effectum producit perfectissimum; sed agentia, ad actum intellectus primum, sunt causæ naturales liberæ ab omni impedimento: producunt ergo effectum perfectissimū, nempe conceptum actualem confusum speciei specialissimæ: alioqui si talis conceptus esset alicuius cōmunioris; nunquam profectò ab illis agentibus, speciei specialissimæ conceptus produci posset: potentia siquidem, in effectum, ipsius perfectissimo effectu, perfectiorem, nō agit. sed effectus speciei specialissimæ, est perfectior conceptu cōmuniori, sicut totùm sua parte: prius ergo actu confuso species specialissima mouet intellectum, quàm genus. Adde, quòd sit actualior genere: igitur fortius mouet: quando enim sunt aliqua duo agentia naturalia, passo debitè disposito æquè proxima, quod est actuali, citius, ac fortiùs agit in passum. Item, termini metaphysicales, vel vniuersalissimi, via doctrinæ, authore Auicenna 1. met: cap. 3. sunt vltimò actualiter noti; arbitratur enim via doctrinæ, metaphysicam, esse vltimam: Ordo, inquit, huius scientiæ est, vt discatur post scientias naturales, & disciplinas. sed termini illi sunt vniuersalissimi: vniuersaliora ergo non sunt prius actualiter nota. Sanè, ordo scientiarum, ordinem sequitur scibilium, idq; quantum ad nos pertinet. Quare, si metaphysica est vltima scientiarum ordine doctrinæ: illius ergo termini (quò ad nos) sunt vltimò noti. Amplius, si ante speciei conceptum, vniuersaliora necesse sit concipere; tunc supposito sensu in actu, & intellectu soluto, magnum intercideret temporis interuallum, priusquàm intellectus, speciei cognitionem attingeret: inter supremū namq;, & infimum, plurima media prædicata descendunt. Adde, id priùs cognosci, quod faciliùs abstrahi potest: intellectus certè abstrahendo intelligit. proinde sicut se habet ad abstrahendū, ita etiam ad intelligendum. sed species specialissima est faciliùs abstractu, à similioribus namque facilior, quàm à dissimilioribus fit abstractio: sed huiusmodi est species: ergo &c. Illud præterea vniuersale priùs cognoscitur ab intellectu, à cuius singulari fortiùs sensus mouetur: etenim nostra cognitio intellectiua, ortum habet à sensu. sed singulare speciei specialissimæ, fortiùs cæteris, sensum mouet: nam cùm sensus moueatur à singulari: quò ergo magis, seu maius fuerit singulare; eò magis sensum mouebit, per illam regulam, prim. topicorum, sicut simplex ad simplex &c. sed maximum singulare, est speciei specialissimæ, vtpote determinatæ, & naturæ, & singularitatis,

Com: Quomodo singulare cognoscatur.

4.

Species specialissima est primum cognitum.

1.

2.

3.

4.

Intellectꝰ intelligit ſingularia

per aliquam aliam naturam amplius non determinabilis, quod profectò indiuiduis ſuperiorum non conuenit: ergo. Inſuper eſt actualius, atque perfectius ſingulare: fortius ergo mouet.
5. *Amplius, quod eſt magis compoſitum eſt prius notum 1. phyſ: com: 3. Illa, inquit, quæ ſunt cognita apud nos primò de rebus naturalibus ſunt compoſita. Simile quiddam habetur 3. cœli, com: 61. ſed ſpecies ſpecialiſſima, eſt magis compoſita, quàm alia ſuperiora, quippè quæ abundat à genere, ſecundùm Porphyrium cap. 3. de differentia: igitur ſpecies ſpecialiſſima eſt primum cognitum, cognitione actuali confuſa. vnde,*
6. *quod ante dictum eſt, de cognitione vniuerſalium, ſibi minimè conſtare videtur. Etenim quæ ſunt priora ſecundùm naturam, ſunt poſteriùs nobis nota 1. poſter. ſed maximè vniuerſalia, ſunt priora ſecundùm naturam: prius enim ſecundùm naturam eſt, à quo non conuertitur conſequentia ſubſiſtendi: vnde licet à minùs vniuerſali valet conſequentia ſubſiſtendi, ad vniuerſale maius; non tamen è conuerſo. Minus ergo vniuerſale eſt poſterius ſecundùm naturam, & ex conſequenti prius notum. Reuera cauſæ, & principia, quoad nos, poſteriùs cognoſcuntur; ex effectibus enim, ad cauſarum, atque principiorum cognitionem accedimus; quia ſenſui magis noti iudicantur. ſed maximè vniuerſalia, ſunt cauſæ, & principia: igitur minus nota: ergo quod prius.*

CAP. V.

Soluuntur Argumenta.

Vamuis huiuſmodi rationes, atque argumenta, rationi, philoſophiq; doctrinæ ſatis congruere videantur; quibus tamen non probantur, ſic ſoluere nituntur. Ad primum, negant vltimum aſſumptum, nempè perfectiſſimum effectum, ſpecificum eſſe conceptum: ſed aiunt eſſe cōceptum entis: nec vllum alium pro tunc aſſignari poſſe. Et ad aliud aſſumptum, negant conſequentiam, & ad probationem reſpondent, id verum eſſe de effectu perfectiſſimo ſimpliciter, non autem de effectu perfecto ſecundùm quid, vt eſt in propoſito: proinde virtutem illam pro aliquo poſſe priori, obſcura eſt reſponſio, nec vim argumenti auferre videtur, præſertim cùm conceptus entis apud illos ſit diſtinctus, & non confuſus, vt po-
2. *ſtea dicemus. Ad 2. dicunt terminos metaphyſicales nequaquam primò cognoſci, eò quòd*
Triplex abſtractio. *abſtracti ſunt abſtractione formali: ipſi verò aiunt ſignificatum huius termini, ens concretum quidditatis ſenſibilis eſſe, & ſic primum cognitum cognitione confuſa actuali:*
Totalis. *ponunt namq; abſtractionem totalem, abſtrahentem vtiq; à ſingularibus ſpeciebus, & generibus: & ita ens eſt totum vniuerſale. ſed huiuſmodi propoſita non congruit quæ-*
Formalis. *ſtioni, quæ ſciſcitatur de cognitione confuſa actuali, non autem virtuali. Addunt & formalem, quæ à ſpeciebus, & generibus abſtrahit, & ſic volunt, ens eſſe terminum meta-*
Ens concretū. *phyſicum. Tertio modo dicunt fieri abſtractionem, à ſingularibus tantùm: & hoc modo ens eſſe primum cognitum affirmant, vocantq; ens concretum quidditati ſenſibili; nulla*
Differentia abſtractionū. *enim illarum à quidditate generica, ſiue ſpecifica abſtractionum ſeparatur. vocatur autem abſtractio formalis, quia vt forma abſtrahitur eius, à quo abſtrahitur: duplex ſi-*
1. *quidem abſtractio fit per intellectum: vna qua formale abſtrahitur à materiali: & alte-*
2. *ra qua totum vniuerſale abſtrahitur à partibus ſubiectiuis. Porrò, in abſtractione formali, manet vterq; conceptus, & formalis, & materialis completus, & ſeorſum cōſiſtens; linea enim ſine materia ſenſibili, & viciſſim materia ſenſibilis, ſine linea diffiniri poteſt. Non ſic autem in abſtractione totali. Adde, quòd in abſtractione formali eſt actualitas,*
3. *in totali verò potentialitas, & confuſio. Inſuper in abſtractione formali, quò magis aliquid eſt abſtractius, eò magis eſt notius naturæ; abſtrahit enim à materialibus, & potentialibus: in abſtractione autem totali, notius nobis; abſtrahit ſiquidem à ſpecificis*

actualita-

Intellectus intelligit singularia.

actualitatibus, à quibus, quantò aliquid est abstractius; tantò potentialius, atque confusius, & minùs intelligibile: actus namq; secundùm se est notior potentia. 6. met. com. 1. Postremò, secundùm diuersos abstractionis formalis modos, scientiæ speculatiuæ, vt 4.
dicitur 6. met. in principiò, diuersæ quoq; reputantur, atque distinguuntur: quod planè abstractioni totali, minimè conuenit; est enim omni scientiæ communis. Quarè hoc modo metaphysica non se habet ad naturalia, instar totius vniuersalis ad partes subiectiuas; sed potiùs vt formalia ad materialia: licet enim vtraque abstractio metaphysicæ conuenire possit; in quantum tamen sub consideratione metaphysicali cadunt, respectu naturalium, vniuersalia dicenda non sunt; sed formæ potiùs, & naturalia sunt earum materia. Entis ergo abstractio formalis est, quando scilicet à specificis, atque genericis rationibus præcisum, & separatum, intelligitur: totalis verò, quando vt totum vniuersale, potestate genera, ac species omnes complectens, intelligitur. Itaque ens concretum quidditati sensibili, abstracta à singularibus est primũ cognitum, sic illi philosophantur.

Abstractio metaphys.

Entis abstractio formalis & totalis.

Ad 3. Dicunt, ordinem essentialem inter conceptus confusos non inueniri; ideò non o- 3.
portere tantùm temporis interuallum interuenire. Quòd autem inter conceptus confusos actuales prædicatorum quidditatiuorum, essentialis ordo originis non inueniatur, in causa est, quia si aliqui conceptus ita se haberent, extremos generari, nisi priùs mediis genitis, fieri non posset; alioqui non esset ordo inter illos essentialis originis. Sed nos concipimus hominem, & substantiam, mediorum conceptibus ignoratis: ergo. &c. Ad confirmationem aiunt, quòd sicut duplex est abstractio speciei specialissimæ, nempè separatio à singularibus, quæ fit per actum intellectus agentis: & actualiter speciem, & non genus intueri, idq; per actum intellectus possibilis; ita planè conceptus entis confuso actuali, duplex est abstractio necessaria: altera quidem à particularibus, quando quælibet species ab intellectu agente abstrahitur: altera fit ab intellectu possibili, quando in quacunque quidditate sibi primò actualiter præsentata, ens primò concipit, cætera actualiter, quæ in illo sunt non concipiendo. Ex quo patet, faciliorem esse entis abstractionem; facilius est enim concipere actualiter prius, sine posteriori, quàm è conuerso: abstractio ergo illa, de qua loquitur argumentum, cognitioni confusæ nequaquam necessaria esse videtur.

Inter conceptus confusos non est ordo essentialis.

Duplex abstractio.

Ad 4. Minor est falsa, & consequentia probatio- 4.
nis non valet; sensus enim non mouetur à singulari, quatenus singulare: proinde ille modus arguendi tenet, quando prædicatum conuenit subiecto, secundùm quod ipsum: quod certè in proposito non inuenitur. Sanè hic color, non in quantùm talis, sed potiùs in quantùm color, mouet sensum. Ad confirmationem, maior assumpta, non est vniuersaliter vera: nam coloratum magis mouet visum, quàm hoc nigrum, quia à remotissimis mouet. Præterea, plura singularia imperfecta, fortiùs mouent, quàm vnum actualius, & perfectius, quia profectò omnia sunt singularia entis. Quàm ob causam cogitatiua pueri, in quo noua incipit oriri cognitio, à singularibus entis, & non à singularibus speciei, mouetur magis. cùm autem intellectus, vniuersale accipiat à singularibus multis. 2. post. 22. & in proemio met. hac de causa, priùs cognoscit ens, quàm speciem. Maior ergo argumenti est vera, cæteris paribus. at plura singularia entis, fortiora sunt, paucioribus singularibus speciei: ergo. &c.

Cogitatiua pueri.

Ad 5. Dicunt com- 5.
positum, vt sic quidem, non autem absolutè notius esse: & hoc modo confusè priùs nos cognoscere hominem, quàm partes eius diffinitiuas: absolute verò priùs magis vniuersale: proinde textum illum aliqui legunt, confusa, & non composita.

Ad 6. Secundùm 6.
naturam, bifariam intelligi potest, aut secundùm perfectionem naturæ, aut secundùm processum tantùm, qui est ab imperfecto, ad perfectum: sicut patet in generatione viuentium. Secundùm primum sensum, maior admittitur, & minor negatur. Et ad probationem dicitur, quòd illa propositio intelligenda est de prioritate secundùm processum naturæ, & non de prioritate secundùm naturæ perfectionem. at, si secundo modo intel-

intelligit singularia

ligatur, negatur maior: Et ad probationem dico, Aristotelem loqui de priori secundùm naturam, secundùm primum sensum. In processu autem naturæ, quoniam magis vniuersale est prius; priùs enim generatur animatum, quàm sensitiuum; & sensitiuum, quàm intellectiuum: ideò priùs cognoscimus, atque faciliùs magis vniuersale, quam minùs vniuersale. Ad probationem, negatur maior: non enim semper in omnibus est vera: nam mathematicæ demonstrationes sunt à priori, quæ procedunt ex primis, notioribus, & causis conclusionis: & in proposito à magis vniuersali, in cognitionem minùs vniuersalis descendimus. Proinde in tali processu, cognitio magis vniuersalis, est causa atque principium minus vniuersalis. Minor quoque lib. 10. met. tex. 6. ab Aristotele disputante contra Platonem, constantissimè negatur. Hæc sunt, atque similia, quæ in ipsorum sententiæ corroborationem, defensionemque adduci solent ab illis viris, quorum rationes posthac sunt à nobis proponendæ, vt quilibet accipiat, quod sibi libuerit: sed priùs expendatur illa sententia, an species specialissima sit primum cognitum, cognitione actuali confusa. Sanè, illud via originis, primò nobis cognitione actuali occurrit, quod certè est notius, certiusque nostro intellectui: via enim nobis innata à certioribus, atque notioribus.

Aliquando à magis vniuersali venimus ad minus vniuersale.

Quòd species non sit primum cognitum.

1. sed magis vniuersale est notius minus vniuersali, quippè cùm circa illud minus errare contingat: magis ergo vniuersale cognitione actuali, est certius nostro intellectui minus

2. vniuersali. Amplius, sine accidentium speciebus à nostro intellectu nihil intelligi potest; nemo enim cognoscit animal, nisi à motu, & sensu: illud ergo priùs obuiam venit nostro intellectui, via originis, cognitione actuali, cuius accidens priùs occurrit. Sed tale est accidens magis vniuersalis; quò enim accidens communius, eò certius: cognitio ergo

Solutio. magis vniuersalis est prior. Posset aliquis ad hæc respondere, cognitionem actualem distinctam, & confusam adducendo, asserens in processu diffinitiuo, per cognitionem confusam speciei, intelligi debere quid nominis illius: in omni siquidem processu diffinitiuo,

Ens cognosci distinctè. quid nominis est præcognoscendum: per distinctam verò, methodum diffinitiuam: ideòque ens distinctè, & primò cognoscitur, quia est simpliciter simplex: deinde quia ab eo, omnis diffinitiua methodus originem ducit. Reuera, quod habet conceptum simpliciter simplicem, distinctè, & non confusè cognoscitur: cognitio siquidem actualis confusa contingit, quando intellectus quod intelligit, non resoluit secundùm omnes sui partes obiecti illius. sed ens habet conceptum simpliciter simplicem: ergo irresolubilis, ideóque

Distinctè. necessariò distinctè cognoscitur, alioqui illius conceptus esset compositus. Itaque via originis, & cognitione actuali distincta, primum cognitum est ens: distinctè enim cognoscere, est resolutè cognoscere. sed ipsum ens est irresolubile: igitur est primum cognitum. species verò specialissima primò cognoscitur, cognitione actuali confusa, cuius singulare fortiùs mouet sensum: agens enim naturale, approximatum passo, sufficienter

Confusè. disposito (sicut dictum est) perfectiorem (quòad potest) producit effectum. at, intellectus agens, & omnia, ad cognitionis generationem concurrentia, sunt agentia naturalia, actum voluntatis in illo priori præcedentia: igitur, perfectiorem producunt effectum, nempè speciei specialissimæ, quæ est perfectior genere cognitione, actualis enim semper minus actuale præuenit in agendo. sed vnum est, quod huic sententiæ maximè aduersari videtur, hoc videlicet, si species est actualior genere, distinctiùs ergo cognoscitur: ad actum enim spectat distincta cognitio. Præterea, si ens, siue genus est quid potentiale, igitur confusiùs intelligitur: quæ enim sunt in potentia, quia nondum sunt distincta, confusè intelliguntur. sed addamus aliorum rationes.

CAP. VI.

Vniuersale confusè cognoscitur.

Qui

Vniuersale confusè cognosci- tur.

QVI putant vniuersale cognosci confusè à nobis, sic arguere consueuerũt. Quo-
niam cognitio nostra intellectiua, aliquo modo à sensitiua primordium sumit,
sensus autem est singularium, intellectus verò vniuersalium; hac de causa,
quòad nos, singularium cognitio, vniuersalium cognitionem præcedit: ve- Vniuersale cõfusè intelligi.
rùm, quia noster intellectus de potentia in actum proficiscitur, ad actum incompletum,
qui est medius inter potentiam, & actum, priùs accedit, quàm ad actum perfectum: 1.
siquidem actus perfectus, perfectam, atque distinctam habet cognitionem, actu verò
incompleto, res confusè cognoscuntur, quippè cùm secundùm quid, & in potentia co-
gnoscantur. vnde philosophus 1. phys. ait: Quòd sint primùm nobis manifesta, & confu-
sa magis: posteriùs autem cognoscimus distinguendo distinctè principia, & elementa.
vniuersalia autem quum sint quædam confusa; confusè igitur cognoscuntur. Amplius; 2.
distinctè aliquid cognoscere dicimur, quando omnium, quæ sub illo continentur, notiti-
am habemus. sed hoc modo vniuersale non cognoscimus, quum omnes illius species appre-
hendere, atq; differentias, non omnium sit: confusè ergo, & non distinctè à nobis cogno-
scitur. Sanè, quemadmodum totum integrale cognoscitur; ita planè, & totum vniuersa-
le. sed vtrumque totum, in quadam confusione, sine partium distinctione, cognoscitur: 3.
ergo quod prius. Item, illud primò à nobis cognoscitur, quod primò nostro occurrit in-
tellectui. sed priùs occurrit cognitio confusa; priùs enim sese intellectui nostro offert a-
nimal, quàm homo: igitur vniuersalia confusè à nobis cognoscuntur. Sanè, sicut cogno-
scere animal indistinctè, est cognoscere animal, in quantum animal; ita planè cognosce-
re distinctè, est cognoscere, in quantum est animal rationale, vel irrationale. Eadem
quoq; ratio est, si magis vniuersale, minùs vniuersali comparetur. Adhuc, sicut se habet 4.
intellectus ad intelligibile; ita sensus ad sensibile. sed intellectus in rebus cognoscendis;
exit de potentia, ad actum; sic etiam & sensus: par enim in vtrisque apparet cognitionis
ordo: communius enim, & secundùm locum, & secundùm tempus, magis quàm minùs
commune, citiùs & priùs per sensum apprehendimus; aliquid enim in remotis positum,
priùs deprehenditur esse corpus, quàm animal. & puer prius distinguit hominem à leo-
ne, quàm hunc ab illo hominem. Reuera, qui nouit aliquid indistinctè, est adhuc in po-
tentia, vt distinctionis principium sciat: sicuti qui scit genus, est in potentia, vt differen-
tiam sciat. ex quo patet indistinctam cognitionem, mediam esse inter potentiam, & a-
ctum, atq; magis vniuersale confusè à nobis cognosci. Præterea, quando aliquid à nobis 5.
intelligitur, indiscretum ab aliis, atq; indistinctum; confusè vtiq;, & indistinctè à nobis
percipitur. sed quàm plurimi, ens intelligunt, & illius rationem propriam, ab accidente,
& à substantia non discernunt: & habent nihilominùs actualem entis conceptum, ac to-
tum attingunt, sed non totaliter comprehendunt: ergo quod prius. Reuera, communis-
sima, vt ens, & res, authore Auicenna 1. met. cap. 5. prima impressione imprimuntur
in anima: igitur primò cognoscuntur cognitione confusa. Tenet consequentia: quia im-
perfectiora sunt priora via generationis. 9. met. commen. 15. conceptus autem entis con-
fusus, est imperfectissimus omnium, vt patet: ergo. &c. Iterùm, species specialissima 6.
non est obiectum communissimum simpliciter: cognitio ergo eius actualis confusa, non
est prima simpliciter: & consequenter non est primum cognitum. Antecedens sic
constat esse manifestum; genus enim est confusius specie: species ergo non est confusis-
sima. Etenim quod plura continet, est confusius. sed genus plura continet, quàm species:
Consequentia nota est, ex illa sententia asserente, speciem specialissimam primò confusè
cognosci: ergo quod prius. Item, totum, & magis confusum, est nobis magis notum ex 7.
authoritate philosophi 1 phys. Confusa, inquit, & indeterminata sunt nobis magis nota. 8.
sed magis vniuersale, est totum, & confusum: igitur confusè, & priùs cognoscitur. Am-
plius, si vnumquodq; sicut se habet ad esse; sic se habet ad cognosci. sed species specia-
lissima, est veriùs, & perfectiùs est, quàm vniuersale: igitur perfectiùs, & distincti-
ùs debet intelligi.

CAP.

Vniuersale confusè cognoscitur.

CAP. VII.

Soluuntur Argumenta.

D primum: Concedo quòd intellectus priùs intelligat aliquid in potentia, quàm in actu, hoc est, quòd priùs intelligat speciem, quàm genus; non autem quòd procedat de notitia imperfecta, ad perfectam; non enim est vniuersaliter vera: nam interdum procedit à notitia præmissarum, ad conclusionis notitiam, & à cognitione causæ, ad effectus cognitionem. Præterea, intellectus priùs recipit actum, quàm habitum; actus autem perfectior est habitu: non ergo necesse est ei, vt priùs ad actum imperfectum, quàm ad perfectum perueniat. Quòd minùs vniuersale sit notius. 1. *Amplius, minus vniuersale est notius magis vniuersali: ergo falsum est quod dicitur, nempè, magis vniuersale esse magis notum. Sanè, teste philosopho 1. phys. comme. 5. definitum est priùs cognitum partibus definientibus. sed minus vniuersale est definitum; species enim est illa, quæ definitur: igitur priùs nota. Sanè, prima forma in re priùs cognoscitur, 3. de anima comm. 10. sed talis est species, & comm. 36. Intellectus, inquit, natus est abstrahere quidditatem à singulari, & ipsam intelligere, ac sic abstrahendo quidditatem, à quidditate, ad simplicem tandem quidditatem pertingere. Adde authoritatem, 1. poster: Quæ, inquit, sunt proxima sensui, sunt notiora nobis; quæ verò remota à sensu, nobis minùs nota. sed longiora à sensu sunt magis vniuersalia: igitur minùs nota.* 2. *Amplius, intellectus proficiscens ad cognitionem minùs vniuersalis habendam, non est necesse illum scire priùs magis vniuersalia, alioqui ad notitiam speciei non pertingeret, nisi priùs cognitis intermediis, & vniuersalibus, & differentiis: si ille ordo esset essentialis; quòd si accidentalis extiterit, indifferens erit ad magis, & minùs vniuersalia intelligenda: ergo quod prius.* Defensio. *Si quis autem malit tueri primam in argumentis positam sententiam, posset ita ad contrarias rationes respondere: & inprimis dicere neutro illorum modorum propositionem esse intelligendam. sed hoc modo potiùs; cùm intellectus ex potentia, ad actum vltimatè perfectum sit migraturus, idque per multos actus medios; priùs vtique ad actum imperfectum, quàm perfectum discurrendo accedit, quemadmodum testatur 8. phys. comm. 58. Et manifestum est, inquit, quòd omne generatum est diminutum, & semper currit ad principium: nam si non esset diminutum, non moueretur ad complementum; & ita necesse est, vt omne posterius secundùm tempus in generatione, sit prius secundùm naturam. eodem modo 9. met. comment. 15. & 2. de partibus animalium, cap. primo, quòd priora, via generationis, sint imperfectiora: intellectus ergo, distinctam speciei cognitionem cupiens habere, per multos actus medios generum transit, quæ mediæ cognitiones dicuntur: igitur intellectus magis vniuersale priùs distinctè cognoscit, quàm minùs vniuersale; est enim illa cognitio, speciei confusa virtualis, & distincta eiusdem generis, quæ licet sit distinctia actualis generis; ipsius nihilominùs, ac speciei confusa vocatur, quia nimirum in illa, species, & ipsius generis potestas confusè cognoscitur.* Confusa actualis generis, vocatur confusa. *Quòd autem dicitur, intellectum procedere de imperfecta, ad perfectam notitiam, hoc veritatem habet in processu generationis, atque in hoc imitatur naturam, quæ ab imperfectioribus exordiens, ad perfectiora semper contendit: sic animal priùs generatur, quàm homo. at in processu generationis; ac causalitatis efficientis, vel finalis (in quo etiam inuenitur causæ prioritas effectiuæ, vel finalis) non semper proceditur ab imperfecto simpliciter, sed secundùm quid, ad perfectius secundùm quid.* Duplex processus. *Reuera, vnum altero perfectius, potest esse dupliciter: simpliciter scilicet, vel secundùm quid, eidemque possunt hæc duo congruere: sicuti substantia, generatione, causalitate finali, & efficiente, est prior accidente: secundum quid verò, est illo imperfectior; quatenus respectu accidentis, est in potentia, & causalitatem materialem participet.* Dupliciter perfectum.

ticipet. Quando ergo dicitur, præmißas esse priores &c. sic intelligendū est, præmißas Vniuersale confusè cognoscitur.
non solùm via generationis; verùmetiam causalitatis effectiuæ ordine, conclusione esse
priores. 2. phys. comment. 31. & primo post: 41. comm. Sufficit ergo illarum notitiam,
secundùm quid esse imperfectiorem. hac de causa 2. phys. com. 31. & 3. & 5. met. com.
32. in genere causæ materialis collocantur: pari modo respondetur ad processum causæ
ad effectum. Actus præterea præcedens habitum, non est simpliciter habitu perfecti-
or; licet id verum sit in actu, qui ab ipso habitu elicitur, vt dicitur primo ethicorum:
talis autem est habitu posterior: hoc modo illi tuentur partem suam. Ad 2. Negatur mi- 2.
nor: & ad probationem dico, quòd quamuis vniuarsalia vocentur confusa; non tamen
confusè à nostro intellectu intelliguntur, sed distinctè, vt dixi. confusa autem appel-
lantur, eò quòd plura contineant. Cùm sermo ergo eorum sit de processu diffinitiuo, in
quo, vt vna est omnium sententia, semper vniuersaliora sunt priùs nota, via diuisionis,
& compositionis à magis vniuersalibus, ad minùs vniuersale, tandem ad speciei diffini-
tionem, atq; cognitionem diuidendo, & componendo pertingunt. Itaque diffinitiua me-
thodus, à confuso, id est, ab illo, quod plura continet, exordium habet; non tamen à Quare cōfusa
confuso confusè, sed distinctè cognito. Cognitio ergo illa, hanc ob causam, confusa dici- Distincta.
tur, quia plura contineat: distincta verò, quia in superiora est resolubilis. Per potenti-
am ergo, ignorantiam intelligunt, & per actum scientiam, quæ habetur de definito per
illius definitionem: hoc modo intellectus exit de ignorantia diffinitionis, ad illius actū,
id est, notitiam, atq; cognitionem. Pari facilitate soluitur tertium argumentum, quòd 3.
scilicet priùs cognoscimus animal, quàm hominem; per mediorum enim cognitionem, ad
definitionem accedimus: si hæc rectè, & quieto animo intelligantur, non multùm inter
vtramq; sententiam interesse videtur; licet id multis persuaderi non poßit. Sed arguet Notitia in vniuersali est notitia completa.
aliquis contra prædicta, notitiam in vniuersali non esse notitiam incompletam, aut se-
cundùm quid: Demonstratio in vniuersali, est præstantior demonstratione particulari:
igitur, notitia in vniuersali, quæ demonstratione vniuersali acquiritur, particulari est
nobilior. Item, aliud est loqui de notitia actuali obiecti, & aliud de eorum virtuali no- 1.
titia, quæ in ipso includuntur: vnde, quamuis particularium virtualis notitia, in vniuer- 2.
sali sit confusa; notitia tamen actualis ipsius vniuersalis, est distincta. Et quia ab his,
quæ actualiter confunduntur in obiecto, attenditur confusio notitiæ: cùm notitia speci-
ficetur ab obiecto, his, quæ sunt intrinseca, distincta, & non confusa est dicenda notitia.
Verùm ad hæc sic responderi poßit, & ad primum quidem dicendo: argumentum labo- Solutio.
rare in æquiuoco illius termini vniuersale: Arist: siquidem demonstrationem vocat v- 1.
niuersalem, in qua paßio de suo subiecto demonstratur, idq; tam in genericis, quàm in
specificis paßionibus, illamq; doctrinam, seu notitiam, sic partam nobiliorem, potiorem-
que appellat ea, quæ de parte subiecta primi subiecti habetur: Illi autem aiunt, se loqui
de cognitione, non autem de demonstratione vniuersali. Porrò, cognoscere aliquid in v-
niuersali, sicuti hominem in animali, est imperfecta cognitio. Ad 2. Dicunt notitiam 2.
animalis distinctam, quatenus est totum diffinibile, esse notitiam confusam eiusdem;
quatenus est totum vniuersale, & ex consequenti confusam specierum, atq; ita æquiuo-
cationem non accidere; contingit enim animal diuersimodè, nempè distinctè, & confusè
notum esse: sicut dictum est. Nec quia simul inueniuntur, sunt eædem notitiæ, cùm alte-
ra actualis, virtualis altera nominetur. cùm autē dicitur, quòd talis notitia confusa di-
cenda non sit; falsum est, quippè cùm minor sit actualis, quàm potentialis confusio: Id
quod vltimò obiicitur, ab obiecto scilicet specificari notitiam, atque ab illius intrinsecis;
non facit ad rem; confusa enim, & distincta, non sunt cognitionum species; alioqui cùm
sint eiusdem obiecti, eiusdem planè non essent speciei, sicq; notitia non specificaretur ab
obiecto: aßumptum igitur in proposito, contradictionem implicat. Ad 4. Negant sen- 4. Sensum cognoscere singulare tantū.
sum cognoscere magis commune: Sensus, inquiunt, cognoscit singulare tantùm: ergo priùs

non

non cognoscit magis commune; natura enim illa communis non est ratio mouendi sensum: nam quod est ei, cui repugnat ratio mouendi, & re, & ratione idem; non est vtiq; illi ratio mouendi. sed natura communis, est eadem re, & ratione singularitati, cui repugnat ratio mouendi: ergo. &c. Natura namq; & singulare (apud illos) non distinguuntur realiter, neque ex natura rei, nec etiam ratione. Reuera, distinctio rationis, intellectus actum sequitur. sed in illo priori, nullus est actus intellectus, quippè cùm actus realis, ab ente rationis minimè dependeat. sed sensatio est actus realis: obiectum autem sensibile, rationis distinctionem in se habens, est ens rationis: ab eo ergo nequaquam dependet.

2. *Amplius, quæcunque secundùm rem sunt indistincta omnino, si vnum terminat ad aliquam actionem realem, & alterum similiter terminabit eandem. sed natura magis communis, & minùs communis (debita ad sensum approximatione supposita) sunt huiusmodi: ergo. &c. Sanè, idem sensus, id primò cognoscit, quod species sensibilis primò repræsentat. sed species sensibilis primò repræsentat singulare speciei specialissimæ, debita distantia posita: ergo. &c. Minor autem istius confirmationis, multis constat rationibus; species namq; sensibilis, sub ea certè ratione, obiectum repræsentat, sub qua sese imprimit sensui.*

Singulare speciei specialissimæ primò repræsentatur.

1. *Sed sub ratione naturæ specificæ ab obiecto, sensus imprimitur, partim quia est actualior, atq; perfectior; partim verò, quia species illa, est naturalis similitudo, ab obiecto causata, ipsum (secundùm rationem essentialius sibi congruentem) adæquatè repræsentans: itaque, magis ipsum ratione, quæ sibi essentialiùs, & perfectiùs cōpetit, quàm sub ratione minùs principali, repræsentat. Soluuntur huiusmodi rationes.*

Solutiones.

sic: Natura talis, puta color, & non natura cōmunis, id est, color communis, est ratio mouendi.

1. *Ad improbationem, negatur minor: in rebus siquidem materialibus, natura & singularitas distinguuntur realiter: vnde licet post sensationem sit distinctio rationis, ipsam nihilominùs fundamentaliter præuenit, & hoc sufficere, aiunt.*

2. *Ad confirmationem dicunt, obiectum sensibile non esse obiectum rationis, nec aggregatum ex ente reali, & rationis; siquidem distinctio rationis supra rem, fundamentaliter addit nihil. Sensatio præterea ab ipsa natura, talem habente conditionem, causatur, & non à naturæ distinctione. Etenim, color, in quantum color, non in quantum à sua singularitate distinctus, mouet.*

3. *Quare, si illa distinctio esset ens rationis, adhuc nihil concluderet. Ad aliam confirmationem, maior est falsa, quoad actiones nihil reale ponentes suis in terminis, quales sunt actiones immanentes: Dei siquidem sapientiam intelligere possum, eius bonitatem non intelligendo.*

4. *Ad alias confirmationes, non admittitur ab eis, singulare speciei specialissimæ, à specie sensibili primò repræsentari, nec speciem sensibilem, à natura specifica primò imprimi, sed potiùs à primo sensus obiecto: nullius autem primum sensus obiectum, est species specialissima; ideóq; species visibilis, à visibili primò imprimitur, in quantum scilicet est coloratum, non autem quatenus est album, vel nigrum. nec refert albedinem actualiorem esse colore, cùm illi adhuc necesse sit, vt primum sit obiectum potentiæ. Sensibili præterea nequaquam specialissima natura, quàm generis, essentialiùs inest; imò huic visibili, vt sic essentialior est color, quàm albedo, siue nigredo; illis enim sublatis, manet visibile, sine hoc autem, minimè. Ecce ad plenum hæc descripsi, ne quis conqueri possit à me esse defraudatum, dum polliceor omnia fideliter in medium adducere, & id nequaquam præstarem.*

CAP. VIII.

Soluuntur alia quatuor argumenta.

4. *AD 4. Dicunt duplicem esse perfectionem: obiectiuam scilicet, & euidentiæ. Porrò, ille conceptus est obiectiuè perfectior, qui obiectum perfectius positiuè habet: euidentiæ verò perfectior, cuius obiectum pauciora includit.*

Vniuersale confusè cognoscitur.

eludit. *Quare, si in argumento sit sermo de perfectione euidentiæ, maior est falsa, & minor est vera: si verò de perfectione euidentiæ, maior est vera, & minor falsa. Verùm aiunt illi, minorem etiam de perfectione euidentiæ, esse veram; nempè conceptum actualem confusum entis, quôad euidentiam esse imperfectissimum Sanè, ille conceptus est omnium ineuidentissimus, sub quo intellectus existens, ab aliorum abest cognitione.*

Conceptus entis cõfusus.

sed conceptus actualis entis est huiusmodi: ergo. &c. maior patet, euidentia enim conceptus, cùm sit propria intellectus perfectio, quò maior extiterit; eò magis intellectũ ad aliorum cognitionem aptissimum reddet: præsertim cùm intellectus, ex euidentibus, ad ineuidentia naturaliter pergat. minor quoq; nota est: nam alij conceptus, ipsum entis conceptum actualiter includunt, non autem è conuerso. habens ergo entis conceptum, longè abest ab aliorum cognitione: imperfectissimus ergo. Ad 5. Dicunt, dupli- 5.
cem esse continentiam: vnam actualem: alteram verò potentialem, & id esse confusius, quòd plura actualiter, non autem potentialiter continet. sed genus, potentia, species verò actu, plura continet: illa ergo est confusior genere. Contrà, confusius est, quod sine ordine plura continet: quemadmodum genus, vtpotè in potentia, species autem quoniam ordinatè continet partes diffinitiuas, confusionis opprobrium non sustinet. Contrà, genus continet species ordinatè, quia scilicet, eas respicit per medias differentias, quæ sunt valdè ordinatæ. Contrà, genus, potentia sola, & non actu, species & differentias continet (teste Porphyrio, cap. de differentia) indistinctè ergo continentur à genere: nam authore philosopho 7. met. comm. 49. actus est qui distinguit: igitur vltima continentur indistinctè: non ergo ordinatè; ordo siquidem, sine distinctione inueniri non potest. Itaq;, non solùm species; verùmetiam differentias inter se ordinatas, genus absq; ordine continet: non ergo continentia plurium causa est confusionis, alioqui ipso vniuerso confusius nihil, sed plurium continentia inordinata. Hæc illi, verùm consultius esset, si iuxta priorem modum hæc interpretarentur. Ad 6. Patet responsio ex dictis; siquidem pau- 6.
ca bene intellecta, aliorum intelligentiam habent. Ad 7. Vniuersale est magis confusum, 7.
respectu eorum, quæ continet; non tamen est magis confusè cognitum (sicut paulò antè dixi) vniuersale præterea maius, minori comparatum, & totius, & partis rationem subire potest: totius, inquam, quia non solùm minùs vniuersale, sed alia quoque, sua potentia continet, & complectitur; sub animali enim non solùm homo; verùmetiam & equus continetur: partis verò rationẽ suscipit, quatenus sub minùs vniuersali, & ipsum, & alia continentur, sicuti sub homine, & animal, & rationale. Itaq; prius animal, quàm homo, nostro occurrit intellectui; quatenus vt totum intelligitur: homo verò prius quàm animal, si vt illius pars consideratur, sicq; nihil prohibet, prius partes, quàm totum intelligere. at, quatenus sunt in toto, si intelligantur, totum prius, quàm partes, necesse est intelligere.

Genus est confusius specie.

Propria sententia.

Hæc quidem ideò longo adduxi in medium sermone, vt vnusquisq; accipiat quod suum est, & vadat: ipsi autem, hæc breuissima inserere placuit. Quoniam vtraq; pars de primo cognito loqui videtur, secundùm processum ordinemq́ue diffinitiuum: in ordine autem diffinitiuo, vniuersaliora (vt omnes propemodum sentiunt) sunt notiora, ac distinctè cognoscuntur, distincta vtiq; cognitione potentiali: quia verò, sua inferiora actu nequaquam continet, cognitionem actualem confusam habere videntur; hanc ob causam vna pars asserit, magis vniuersalia distinctè, altera autem, confusè cognosci. Quôad verò ad speciei cognitionem, similis est controuersia, & eiusdem controuersiæ par vtiq; causa: nam, quia species plura continet, idcircò pars quædam ait, speciem confusè cognosci; plurium enim continentia, confusionem significat: altera verò dicit, speciem distinctè cognosci; species enim est actus: actus autem distinguit: igitur distinctè cognoscitur. Adde, quòd ea, quæ sub ipsa continentur, ordine debito gaudent; vbi autem est ordo, nulla est confusio: igitur species distinctè cognoscitur. Et reuera, si species est, quæ diffinitur; actualem vtiq; habere videtur cognitionem: quoniam verò infini-

Processus diffinitiuus.

ta quo-

Vniuersale confusè cognoscitur.

ta quodam modo sub se continet indiuidua, potentialem habet cognitionem confusam: & hoc est, quod ab illis dicitur, speciem specialißimam, via originis ab intellectu primò cognosci. Cæterùm, si alicui hæc non arriserint, abundet in sensu suo; nos autem minimè approbamus obstinatum animum contradicendi. Quòd si loquamur de primo cognito (sicut dictum est)

Processus demonstratiuus

secundùm proceßum demonstratiuum per inuentionem emergentem, primum cognitum, experimentariæ, atq; singulares sunt propositiones, deinde vniuersalißimæ: secus autem est, si per doctrinam processus ille emerserit; tunc enim, vniuersalißimæ propositiones sunt primum cognitum, siue substantiale, siue accidentale illud extiterit: siquidem in scientiarum arte, doctrinaque, præceptoris auxilio, nobis comparanda, à magis vniuersalibus, ad minùs vniuersalia semper proficiscimur. Aliter autem res se habet, si in notitia rerum acquirenda, natura tantùm ducimur, sine extrinseci adminiculo docentis: tunc planè, quod primò, & magis mouet, est nostrum primum cognitum, & tale vtiq; est species specialißima. Et quoniã ars præcedit naturam, ac processus naturæ simpliciter est prior artis processu; singularia simpliciter sunt priùs cognita.

Singulare primũ cognitũ.

Sed de primo incognito satis. Cæterùm, rationi quoque consentaneum est, vt de primo cognito secundùm sensum, aliquid dicamus, quibusdam distinctionibus præmißis:

Primum cognitũ sensui.

Inprimis igitur non ignorare oportet, duplicem eße naturam, siue virtutem sensitiuam: interiorem vnam, alteram verò exteriorem. Porrò, exterioris quinq; sunt sensus; interioris verò duplex. alter quidem, qui omnium cognoscendorum, quæ ab extrinsecis parantur sensibus, virtutem habet, vocaturque sensus communis, cuia interest, eorum, quæ à sensibus exterioribus apprehenduntur, differentiam ponere: alter verò, qui tum in præsentia, tum etiam in absentia virtutem habet cognoscendi, diciturq; phantasia, siue cogitatiua: memoria autem, quoniam nihil cognoscit, ad hoc speculationis genus non spectat.

Sensus communis.

Phantasia.

Porrò, cognitum à virtute sensitiua exteriori, est ipsum sensatum, aut per se, aut per accidens. Iterùm, aut per se primò, veluti color respectu visus, aut secundariò, ceu sensibilia communia, nempè numerus, magnitudo, figura, motus, quies, & quæ sunt generis eiusdem: cognitum verò per accidens, quia scilicet ab alio per se intelligitur; substantia namq; ab intellectu per se, à sensu autem per accidens percipitur. sic etiam virtus intellectiua, propria virtute vniuersale, quatenus verò annexa est sensui, singulare intelligit.

Proprium obiectum.

Itaq;, primum virtuti sensitiuæ cognitum, via originis, est proprium illius obiectum: deinde obiectum commune: postremò obiectum per accidens; visus siquidem priùs obiectũ proprium, nempè colorem; deinde communem, hoc est, magnitudinem, figuramq;, hominis; vltimò substantiam apprehendit. Sanè, qualibet virtus sensitiua, ex sui natura, ad proprium fertur obiectum, quippè cùm sensibile proprium sit per se, & primò sensibile; cætera verò secundariò percipiuntur. Obiectum autem proprium à virtute sensitiua exteriori, sub ratione minùs vniuersalis primò apprehenditur, si in debita situm fuerit distantia, aliter contrario modo se habebit. de sensu autem communi simile est iudicium; à sensibus enim exterioribus suam mendicat notitiam.

Commune obiectum.

Phantasiæ autem primum cognitum, est obiectum commune, vtpotè illi sæpius occurrens, ac familiariter adhærens: deinde sensibilia propria.

Vniuersale à sensu percipitur.

Quòd autem sensus poßit vniuersale percipere, patet satis. 2. enim posteriorum, philosophus apertè docet, vniuersale à sensu apprehendi poße: Sensus, inquit, est vniuersalis, sentire verò, singulare. Et 2. de anima, tex 63. Visus non decipitur circa colorem, quoniã color; neq; auditus circa sonum, quoniam sonus, sed circa coloratum. visus ergo non solùm circa hunc, vel illum versatur colorem; verùmetiam circa colorem communem, & vniuersalem.

Differentia sensus & intellectus.

Differt tamen sensus ab intellectu; intellectus namq; sub vniuersalitatis, sensus verò sub singularitatis ratione, vniuersale percipit: idq; ex speciei intelligibilis, sensibilisq; diuersitate manare aßeueramus. Etenim species intelligibilis, à phantasmatibus separata est, atq; sine cõditionibus indiuiduantibus, ipsam rem repræsentat: intellectus verò tali actuatus specie, super vniuersalẽ fertur naturam;

quate-

quatenus vniuersalis est, hoc est, à singularibus abstracta: sensibilis autem species, quoniam à conditionibus indiuiduantibus, non est discreta, atque diuisa; hac de causa, vniuersale, ad hoc, vel ad illud singulare contractum repræsentat. Sensus quoque, quoniam in obiectum non fertur, nisi specie sensibili priùs actuatus extiterit, proinde natura vniuersalis (mediante singularitate) ab eo cognoscitur. Rectè ergo dictum est à philosopho 2. post: Sensus est vniuersalis, scilicet obiecti, sentire autem est singulare: hoc est, mediante singularitate, vniuersale attingit. Itaq; obiectum sensus est vniuersale, quôad verò ad attingentiam, est singulare: vnde licet sonus, secundùm genus, sit obiectum auditus, sonum tamen non audit, nisi isto, vel illo sono mediante. Et hoc est, quod dicit Auer: 12. met: com: 14. Rem sentiri ob materiam, atque subiectum: sensibile autem est hoc singulare per materiam: ratio verò sentiendi, siue quæ mouet visum, est vniuersale, potestate quidem, non autem actu id est forma sensilis, vtpote in colorato color, in sonoro sonus, & id genus alia multa. Itaq; forma cuiuscunq; compositi, est vniuersale in essendo, vt animalium anima, corporum corporeitas, hominum anima rationalis, coloratorum color, non quidem actu, sed aptitudine, quia concipi potest vt prædicatum de pluribus: actu autem est pars compositi singularis. Ex quo patet, primum sensus obiectum esse vniuersale, non quidem actu, sed potestate: coloratum quoque videri, quatenus est particeps coloris, non hoc, vel illud; siquidem formæ illi, quæ est color, præter singularia colorata, realis respondet vniuersalitas, non actu certè vniuersalis, nec penitus singularis, sed media potius: igitur quod sentitur, est singulare compositum, conditio autem sensibilis, est illius materia, ratio verò sentiendi, & primum obiectum, est illius forma sensibilis. Sed dicet aliquis, si coloratum, in quantum color, & non in quantum hoc singulare, est ratio intelligendi; non ergo erit ratio sentiendi: nam sicut potentiæ sunt diuersæ; ita quoque diuersæ sunt obiectorum rationes. Et primo cœli, com: 92. Sensibile dicitur esse per formam intelligibile, per materiam verò sensibile: ergo &c. Dico non esse parem vtriusq; rationem intelligendi & sentiendi; siquidem in intellectu, & quod intelligitur, & ratio intelligendi, & conditio rei intellectæ sunt idem: quod enim propriè ab intellectu intelligitur, est vniuersale, & ratio, & conditio similiter: sicut patere potest in colore, qui ab intellectu percipitur. In sensu autem, conditio & ratio sentiendi non sentitur, sed est singulare compositum: cùm igitur ratio intelligendi sit vniuersale actu, seu forma actu vniuersalis, ratio verò sentiendi, forma compositi sensibilis, potestate, non actu vniuersalis: non ergo est par ratio in vtrisq;. Ad argumentũ primum, 1.
negatur consequentia: singularia enim per se ab intellectu, nõ intelliguntur: vtriusq; verò potentiæ maximè ab inuicem distinguuntur: nametsi color adæquata sit potentiæ visiuæ ratio; non tamen intellectiuæ: differunt ergo ab inuicem: intelligendi namq; ratio adæquata, est sine materia, ac conditionibus indiuiduantibus intelligere: sentiendi verò est forma, actu nequaquam à materia, eiusq; conditionibus secreta, siue segregata. Ad 2.
2. commentator, rei intellectæ conditionem, atque sensu perceptæ differentiam posuit tantùm, alia verò reliquit, quasi proposito suo minimè congruerent. Dicit itaq; rei intellectæ conditionem esse formam, siue vniuersale: rei verò, sensu perceptæ, materiam. Quòd ergo sit primum cognitum apud sensum, dixi.

Vniuersale confusè cognoscitur.

Vniuersale mediante singulari cognoscitur.

Vniuersale ratio sentiendi.

Forma compositi vniuersale potestate.

Obiectio.

Solutio.

CAP. IX.

Singulare esse rationem formalem obiectiuam sensus.

 Nonnullus

Singulare est obiectũ sensus

Onnullis argumentis contra prædicta sic arguitur. Cuius est actus, eius est potentia, teste philosopho de somno & vigilia. sed sentire est singulare ex
1. primo poste: ergo sensus est singularis. Et primo met: cognitiones singularium sunt maximè propria sensibus. Et 2. de anima, singulare dum sentitur, vniuersale dum intelligitur. Sanè, si vniuersale est obiectum sensus: igitur idem erit intellectus, & sensus obiectum. Etenim, si singularitas sit sensus ratio obiectiua; erit vtiq; ipsa natura, singularitati subiecta. sed talis est obiectum intellectus: ergo &c. Ad diuersarum siquidem potentiarum, diuersa quoque sunt obiecta: singulare igitur est obiectum sensus.
2. Amplius, intellectus tantùm in rebus vniuersalitatem facit, 1. de anima. com. 8. Vniuersale, inquit, aut nihil est, aut posterius. Et 12. met: com: 4. igitur nihil in quantum vniuersale, est obiectum sensus; nullum enim vniuersale est ante sensum. Adde, quòd tunc alicuius potentiæ, aliquod daretur, sub aliqua ratione obiectum, sub qua ab eodem nunquam attingeretur: sensus profectò cognoscit sentiendo. sed
Soluuntur argumenta. sentire, est singularis: vniuersale igitur ab intellectu percipi non potest. Accedit ad hoc, quòd si color sit primum obiectum sensus in quantum vniuersalis, hæc autem albedo cùm sit color: erit ergo primum obiectum sensus in quantum vniuersalis. Conclusio est falsa: ergo aliqua præmissarum. non quidem minor: maior ergo. Modus syllogizandi est
1. ex maiore reduplicatiua, & minore absoluta, prim: priorum. Adhæc, & similia, ita respondemus, & ad primum: dicimus illud verum esse subiectiuè, non autem obiectiuè: cuius enim subiectiuè est potentia; eiusdem subiectiuè est actus. vult sanè ibidem philosophus probare, actum sentiendi esse compositi, & potentiam similiter: & non animæ tantùm. Ex philosophi ergo authoritate hoc tantùm habetur, nempè in eodem, scilicet in coniuncto, & non in sola anima recipi sensum, in quo & sentire recipitur. quòd si velis asserere, obiectiuè esse intelligendum, vt sit sensus, actus, & potentia, à qua est actus,
Quare sentire dicitur singulare. sunt eiusdem obiecti; nullum ad huc sequetur absurdum: philosophus namq; nõ intendit dicere, sensationis obiectum esse singulare, tametsi sentire sit singulare; sed hoc potiùs, sensum, cuius obiectum est vniuersale, mediante aliquo singulari exire in actum sentiendi, in quo actus sentiendi, ab intelligendi discernitur. Ad confirmationem: sentire est singularium, tanquam eorum, quæ sentiuntur, non autem, vt rationes sentiendi; ratio enim singularitatis, actui sentiendi necessaria est, non quidem vt ratio formalis obiecti, sed vt causæ, sine qua non. Ad aliam confirmationem patet solutio ex supradictis, diuersa siquidem ratione vniuersale ab intellectu & sensu deprehenditur, tametsi sit
2. vtriusq; obiectum. Ad 2. Quamuis nullum sit actu vniuersale, ante intellectus operationes; bene tamen potest esse vniuersale in potentia, veluti cuiusq; compositi forma. Ad confirmationem, negatur consequentia: visus enim sub coloris ratione apprehendit omnia: cum quo tamen stat, rationem illam communem, in singularibus per accidens sentiri. Syllogismus autem alterius confirmationis est ex puris particularibus; in quo ma-
Propria opinio. ior, vniuersalis esse non potest, alioqui esset falsa. Mutatur præterea suppositio: nam color in prima stat simpliciter, & in secunda personaliter. Cæterùm in singulari, duo nobis consideranda sunt: alterum ipsa quidem singularitas: alterum verò, natura singularitati subiecta, quæ ad hoc esse, ex se est indifferens, sicq; singularitatem illam præcedit, & in illo priori indifferentiam habet, atque vnitatem realem, numerali vnitate, minorem. Itaq;, cùm singulare sentitur; ipsa vtiq; natura, singularitati subiecta, est ratio obiectiua formalis; tametsi totum, vt quod semper sentiatur. Ipsa autem singularitas,
Obiectum sensus. quamuis non sit ratio formalis obiecti; se habet tamen, vt causa sine qua non. Ex quo patet, ipsam indiuidualem proprietatem, non esse rationem agendi, sed conditionem agentis: ipsam verò naturam rationem, tum mouendi, tum verò agendi, & dici, & esse in sensu quidem; non tamen sine singularitate. Itaq;, obiectum sensus est ipsa natura indif-

ferens,

Ens diuidi in 10. prædicaméta

ferens, quæ per singularitatem sentitur: sic color in quantitate videtur, tametsi ipsius non sit obiecti ratio formalis, sed potius ratio sine qua non. Sed de his satis.

Qvaestionis decimae. cap. I.

Ens diuidi in 10. prædicamenta.

Actenus de primo cognito, nonnulla balbutiendo locuti sumus: reliquum nobis est, vt alias percelebres, magisque vtiles entis quæstiones prosequamur: nobis enim, alijsque consulere cupientes, sub vno contextu, ordineque redegimus, ac redigere studemus omnia, quæ sparsim ab alijs digesta posita fuisse vidimus. Quoniam autem paulò antè fol: 38. à nobis mota est quæstio, hæc scilicet: ens diuisum in 10. prædicamenta, esse met: subiectum, illique profectò congruebat proposito, hanc exoluere controuersiam: præpediti autem occurrentis quæstionis de primo cognito, cupidine, desiderioque sciendæ, id perficere nequiuimus. illa ergo absoluta, ad huiusmodi quæstionis indagationem accedendum, nobis necesse est, arbitrati sumus, de qua Arist: philosophatus est 5. met: com: 14. Per se autem, inquit, ea dicuntur esse, quæ prædicamenti figuræ significant, hoc est, entia per se dicuntur, quæ significant figuræ, id est modi, siue genera prædicamenti; tot enim ipsum esse significat, quot modis ipsæ figuræ dicuntur. Et 6. met: com: 4. eandem entis diuisionem substituit, vbi commentator palàm profitetur, ens essentialiter in 10. prædicamenta esse diuisum: Quod autem est essentialiter, inquit, in 10. prædicamenta diuiditur. Primo autem phy: com: 25. contra Parmenidem disputans, illius rationẽ ostendit esse friuolam; quia inquit commentator, ente, quod multipliciter dicitur tanquam simpliciter dicto, vtebatur. Ex quo patet ens de decem prædicamentis, formaliter dici: de substantia autem simpliciter, & absolutè, quia per se subsistit. accidentibus autẽ, quia sine substantia subsistere nequeunt, non ita propriè congruit entis denominatio: vnde philosophus 12. met: com: 3. accidentia non esse entia dixit, quia sunt entis, nimirum, vt ait commentator, non sunt entia simpliciter; ens enim simpliciter, & principaliter est substantia, quia est separabilis, & per se existit, aliorum verò nullum, ipsa sola cõstans per se, alia verò in substantia: vnde hoc modo accidentia dicuntur non entia, quia scilicet sine substantia nequeunt existere; non quia aliquod formale esse non habeant; tametsi illud sit imperfectum, vt dictum est. Porrò, prædicamentum, vno modo idem est, quod intentio, quæ est ordo, vel relatio inter genera, & species secundùm diuersum modum prædicandi, atque ita est secunda intentio, & ad logici considerationem spectat: alio modo, res prædicamentales significat, quæ sunt potius entitates, quàm prædicamenta formaliter: tertio sumitur pro rebus, quæ stant sub intentione prædicamentalitatis, nempe pro re, quæ est substantia, vt fundat generalissimi, & subalterni, ac specialissimi intentionem. Prædicamenta quoque res diuersæ vno modo esse dicuntur; quatenus scilicet in diuersis habentur prædicamentis, atque secundùm rem prædicamentariam dissentiunt. Vnde Arist: 12. met: com: 19. mouet hanc quæstionem: vtrum principia 10. prædicamentorum sint eadem vel diuersa. Et com: 20. 21. & 22. vsque ad 26. longo sermone ostendit, principia proxima eadem, remota verò esse diuersa. Alio modo si res intelligatur, pro ente reali, quod potest existere sine alio; sic proculdubio, nullum prædicamentum, excepta substantia res dici potest, atque ex consequenti neque inter se, neque à substantia, res diuersæ esse dicuntur. Diuisio autem entis in 10. prædicamenta, secundùm Boetium in lib: prædicamentorum, est vocis in significata. Et Auer: 10. met: com: 10. ait, ens significare 10. prædicamenta sine medio. Non ergo vera diuisione in 10. prædicamenta diuiditur, nec per modos essendi, nec etiam per modos prædicandi. Alio modo intelligi potest: si 10. prædica-

Ens diuiditur in 10. prædicamenta.

Quomodo accidentia sint entia.

Prædicamentum tripliciter sumitur.

Quomodo differunt.

Diuisio entis in 10. prædicamenta.

Ens diuidi in 10. prædicaméta

prædicamenta, sub nomine ens significata, per diuersos essendi, prædicandiq́ modos distinguantur, atque hoc modo, ens in 10. prædicamenta dicimus esse diuisum.

Modi prædicandi.

Modi autem prædicandi sunt in duplici differentia: nam quidam sunt excogitati per opus intellectus discursiui, vt Chimæra est animal: nonnulli verò rem habent realem sibi correspondentem, ex sui natura: vt esse principium, & finem, prædicatur de puncto; vterque

Modi essendi.

enim modus prædicandi verè fundatus est super puncti naturam. Modi quoque essendi, quidam actu distinguuntur, vt esse album, & esse dulce in pomo: à qualitatibus namq; distinctis, esse distincta largientibus, sumuntur. Alij verò non sunt actu distincti, sed ex modo, correspondendi distinctis conceptibus, separantur. hoc autem contingit, quando vna, eademq; res, habens vnum modum realem, & essentialem, diuersos fundat conceptus; qui profectò correspondenter, non autem actu, nominantur distincti modi essendi.

Principia distinctiua.

Principia insuper distinctiua, quædam sunt proxima, vt qualitates contrariæ in elementis; quædam verò vltimata, in quibus fundantur proxima, vt formæ substantiales eorundem. His igitur ita dilucidatis, dico, quod prædicamenta pro rebus prædicamentalibus præcise sumpta, seipsis tantùm distinguuntur; sunt enim primò diuersa, & in nullo

Per modos prædicandi distingui.

vniuoco conuenientia: propositio autem in qua vnum prædicamentum negatur de alio est immediata, ex primo post. Quòd si sumantur pro rebus prædicamentalibus, vt substant decem intentionibus prædicamenti; sic per decem modos de ipsis primis substantijs, distinguuntur: quatenus enim substant prædicamentis; eatenus in ratione prædicandi de primis substantijs, ab inuicem separantur: sic enim ait philosophus 5. met: com: 14. diuersa esse per figuras prædicationis, id est, per diuersos modos prædicandi, distingui.

Modi intelligendi.

At quoniam modi prædicandi, super modos intelligendi fundantur: etenim quemadmodum intelligimus, sic prædicamus, & enunciamus: modi autem intelligendi, super modos fundantur essendi. Conceptus siquidem, ni vanus extiterit, reale habet fundamentum. sed distincti modi prædicandi atque distincti conceptus intelligendi, vani nequaquam sunt: super igitur distinctas res, vel super vnam eandemq; diuersimodè conceptibilem, modi prædicandi fundantur, quibus prædicamenta distinguuntur.

Quòd ens diuidatur per modos prædicandi.

Ex hoc autem apparet, quam ob causam quidam arbitrati sint, ens diuidi in 10. prædicamenta secundùm diuersos modos prædicandi: alij verò, secundùm diuersos modos essendi. Primi autem sic arguere consueuêrunt. Differentia est extra generis essentiã; non enim participat genus. at extra entis essentiam nihil esse potest, quod per additionem ad ens, aliquam entis speciem constituat. Sanè, quod est extra ens, est profectò purum nihil,

1\. *quod alicuius differentia esse nequit. Ens ergo non per aliquas differentias, sed per diuersos contrahitur modos prædicandi; qui certè consequuntur diuersos modos essendi.*

2\. *Item, prædicamenta formaliter à prædicatione sumuntur, vnde & cathegoriæ dicuntur, quia secundùm diuersas prædicationes distinguuntur, quibus diuersimodè de primis substantijs prædicantur.*

Ordo prædicamentorum.

Porrò, omne quod de primis substantijs prædicatur: aut est idem illis, aut in illis. primo modo est prædicamentum substantiæ: secundo autẽ est in illis simpliciter, aut secundùm quid. si simpliciter; aut absolutè, aut relatiuè. si relatiuè, habetur prædicamentum ad aliquid: si absolutè, aut per intrinsecam rationem, vtpotè per materiam, & sic est quantum; si verò per formam, & sic est quale. Si verò per rationem extrinsecam, aut per modum mensuræ permanentem, vtpotè, vbi, quod relinquitur ex adiacentia loci, si per successiuum, est quando, quod relinquitur ex adiacentia temporis. At si sumatur ab eo, quod est in prima substantia secundùm quid; aut est secundùm ordinem partium in loco, & sic est situs; aut sine ordine, & hoc vel secundùm rationem principij, & ita est agere; vel secundùm finem, & sic est pati. hoc modo prædicamentorum numerus colligitur per diuersos prædicandi modos, qui de primis substantijs prædicantur.

Plato.

Plato, authore Philopono primo priorum, vnum tantùmmodò posuit prædicamentum, cuius generalissimum, est ipsum ens. Alij, quatuor posuêre prædicamenta

nempè,

nempè substantiam, quantum, quale, & ad aliquid. Cætera verò prima nequaquam esse arbitrati sunt: nam positio est in prædicamento relationis, actio & passio, quia sunt motus in prædicamento quanti habitus, vel dispositio in prædicamēto qualitatis: quando, & vbi, in quanto, logici putant in prædicamento qualitatis omnia prædicamenta secundùm esse collocari; voces enim, siue conceptus, illa esse opinantur: proinde quouis modo fuerint, qualitates erunt. Huic autem positioni Boetius fauere videtur, qui librum prædicamentorum, librum de decem vocum censuit esse appellandum: vnde secundùm esse, vnum quidem, secundùm verò significationem, decem sunt prædicamenta. Simplicius autem simile quiddam fatetur: Intentio, inquit, in hoc negotio est de simplicibus, & primis, ac generalibus vocibus; quatenus scilicet sunt rerum significatiuæ. Auicenna autem in prima parte suæ logicæ. Et Auer: super prædicamenta arbitrati sunt librum prædicamentorum, principaliter esse de rebus, & ex consequenti, & secundariò de vocibus. Alij putant tria tantùm esse prædicamenta secundum rem diuersa, videlicet substantiam, quantum, & quale. Nonnullis visum est, hanc propositionem esse Dialecticam, quippe quæ ex solis terminis euidens esse non possit: nec ab Aristotele est alicubi per demonstrationem ostensa. Hæc quidem, & similia dici solent de prædicamentorum ordine atque numero.

Ens diuidi in 10. prædicamēta.

Quod sint prędicamenta.

Boetius.

Simplicius.

Auicenna. Auerro:

CAP. II.

Ens diuidi in 10. prædicamenta per modos essendi.

Onnulli, ingenio, & scientia illustres, diuisionem entis in decem generalissima, nequaquam voluerunt esse bimembrem, aut trimembrem, sed immediatam; quia scilicet ens in decem genera descendit non per diuersos prædicandi modos, seu per modos essendi ex natura rei distinctos: quorum quilibet, respectu entis, contractiui quidem, respectu verò alicuius prædicamenti, constitutiui rationem habet. Etenim, quemadmodum ens prima sui diuisione, per finitum, & infinitum, in ens creatum & increatum, tanquam per modos intrinsecos simpliciter descendit; ita planè ens finitum & creatum, quod diuiditur in 10. genera, prima & immediata diuisione, per proprios modos essendi, in 10. genera contrahitur, & descendit. Ad argumentum autem primum ita respondent: Quamuis, inquiunt, ens per differentias propriè sumptas non contrahatur; contrahitur tamen per aliquos modos essendi, qui planè differentiæ quædam, tametsi impropriè, dici possunt, & cùm infertur: Essent ergo non ens: admitto, formaliter loquendo; contractiuum enim semper est extra rationem formalem contrahibilis. si pergis inferre: nihil ergo erunt: nego consequentiam; erunt namque ens realiter, non formaliter: datur sanè inter ens formaliter, & nihil, ens realiter. Ad aliud dicunt, ens non diuidi in 10. prædicamenta, sicut vox in significata diuiditur, cùm ens non sit æquiuocum ad decem genera, vt paulò antè dictum est. Quando ergo dicit philosophus, quòd quoties diuiditur ens, toties esse significatur: & propter hoc ea, in quæ primò diuiditur, vocari prædicamenta, quia distinguuntur secundùm diuersum modum prædicandi, dicunt illud esse, dicere primam intentionem, & illud esse significare idem vnicuique cathegoricè. Arguunt deinde contra primam aliquorum sententiam: Modi prædicandi, inquiunt, sunt duo, scilicet, in quid & in quale, & tantùm. 4. prædicata ex 1. topicorum, & quinque sunt vniuersalia apud Porphyrium: penes ergo modum prædicandi, decem nequaquam sunt prædicamenta. Reuera, tunc in omni prædicatione de tertio adiacente, esset nugatio: cùm enim dicitur homo est substantia: per copulam intelligitur esse, & substantia: nam (vt illa opinio dicit) modi prædicandi, super modos essendi fundantur: hic ergo dicitur esse. Adde, quòd res primæ

Ens descendere per modos essendi.

Responsio ad argumentum 1.

2.

Rationes, quod ens diuiditur per modos essendi.

Ens diuidi in 10. prædicaméta

*intentionis, per res secundæ intentionis minimè distiguantur. sed prædicamenta sunt res
primæ intentionis, modi verò prædicandi, ac essendi sunt res secundæ intentionis; esse si-
quidem quandam cõpositionem significat, quam sine extremis non est intelligere ex prim.
perim: sed illa compositio causatur ab intellectu: ergo & esse: quod autem causatur ab
intellectu, est ens secundæ intentionis: ergo &c. Ens enim 2. intentionis non diuersificatur
per res primæ intentionis. nec è conuerso. Dicis, duplicem esse modum prædicandi, alte-
rum quidem intentionalem, alterum verò, qui se tenet ex parte rei: nec quemlibet mo-
dum intentionalem, posse prædicamenta distinguere; sed illum tantùmmodò, qui est mo-
dus ipsarum rerum. Contrà, si diuersus modus prædicandi ex parte rei, prædicamento-*
2. *rum distinctionem ponit: in quolibet ergo genere sunt duo modi prædicandi, nempè ab-
stractiuè, vt albedo est color, & concretiuè, vt sortes est coloratus: modi namque inten-
tionales prædicandi, qui ab illis excluduntur, non causant falsitatem in propositione, sed
modi abstracti, & concreti, vt album est albedo: illa autem est vera, albedo est albe-
do: isti ergo modi sunt ex parte rei. Adde, quòd si diuersus modus prædicandi de sub-
stantia prima, differentiam efficit prædicamentariam; tunc sola concreta essent in præ-
dicamento, quia sola concreta prædicantur de primis substantijs. Sed hoc Auicennæ ad-
uersatur lib: suæ physicæ, cap. 2. vbi vult, quod eatenus aliquid genus est appellan-
dum; quatenus prædicatur in quid. Quare, si qualitas est genus, est in quantum prædi-
catur in abstracto, & in quid de suis inferioribus, & non in quantum prædicatur in con-
creto de prima substantia, veluti accidentia sumpta in concreto, vt quantum, & non*
3. *quantitas. Iterùm, si prædicamenta per diuersos modos prædicandi distinguuntur: aut
illi modi sufficiunt ad distinctionem prædicamentorum causandam: aut præter illos ad
huc necessaria est diuersitas rerum, à quibus illi modi sumuntur. non primum, alioqui
magis distinguerentur homo & equus, cùm distinguantur realiter, quàm duo prædica-
menta, quæ per te non necessariò distinguuntur realiter, sed per solos modos prædican-
di. nec secundum, aliter distinctio prædicamentorum, secundùm diuersos modos præ-*

Quod ens nõ distinguatur per modos essendi.

*dicandi non erit prima, quod est contra te. Tenet consequentia: res enim quæ prædica-
tur, præcedit modum prædicandi: aliquid ergo distinguit prædicamenta, priusquàm à
modo prædicandi distinguantur. Sanè, primi termini seipsis differunt: igitur non per*
4. *diuersos prædicandi modos. His, atque similibus rationibus arguunt contra modos præ-
dicandi. Iam audiamus alias rationes contra modos essendi: Si ens ad 10. prædicamenta
cõtrahitur per modos essendi, cùm illi sint tantùm duo, scilicet in quid, & in quale: duo
ergo tantùm essent prædicamenta. Sanè, si per diuersos modos ens in 10. descendit ge-
nera: igitur prædicamenta inter se non distinguuntur realiter. Tenet consequentia: mo-
dus enim rei (vt omnes propemodum sentiunt) non variat rem formaliter. Accedit ad
hæc, quòd illi modi ens commune includere nequeunt, quia contractum non est de rati-
one contrahentis, alioqui genus esset de ratione differentiæ: cuius oppositum sentit phi-
losophus 3. met. Sunt ergo diuersi ab ente communi, & sic sunt non ens, atque ita prædi-
camenta distinguerentur per non ens, quod est absurdum. Iterùm, quando dicitur, sub-*
5. *stantia est ens: aut illud per se tenetur positiuè, aut negatiuè. non positiuè; perinde e-
nim esset ac si diceretur, quòd sit causa sui ipsius: quod in quolibet genere causæ est
impossibile. nec etiam negatiuè, alioqui ens, per aliquod negatiuum ad substantiam
contraheretur, & sic tale esset de ratione substantiæ. Reuera, contrahens aliquod com-
mune, id, ad quod contrahitur, præcedat necesse est: sicuti rationale contrahens ani-
mal, perfectione hominem præcedit. Quare, si ens, ad substantiam per esse per se con-
traheretur; esse per se, substantiam necessariò præcederet, & sic esset aliquis conceptus*
6. *entis prior, conceptu substantiæ, quod est falsum. Adhuc, idem est diuisiuum superioris,
& inferioris constitutiuum. Quare, si esse, virtutem habet contrahendi ens ad acciden-*

tia,

tia; pari quoque ratione virtutem habebit, & accidentia constituendi. sed esse in alio ab accidente separari non potest; contradictionem enim implicat: igitur ab esse, ens non contrahitur. Sanè, per illos modos, ens immediatè non contrahitur ad 10. prædicamenta, cùm priùs contrahatur ad finitum & infinitum, atque ita illa propositio, qua vnum prædicamentum negatur de altera, non esset immediate; sed posset demonstrari, cuius contrarium sentit philosophus primo posteriorum: ergo quod prius. Præterea, quando dicitur, accidens est ens in alio: quandam innuit habitudinem, quæ professò, relationem rationis dicere nequit; ab ente enim rationis, ens reale nequaquam contrahitur: nec ad illius spectat rationem. neque etiam relationem realem; siquidem aut contrahit, ens absolutum, aut relatum. non relatum, nihil enim seipsum contrahit. non absolutum: cùm enim absolutum & relatio ad diuersa genera pertineant, vnum ab altero non contrahitur genus: ergo ens non contrahitur ad 10. prædicamenta per modos essendi. Adest etiam locus disputandi de numero prædicamentorum, sic obijciendo. Non sunt decem partes entis. Sanè, quot modis vnum oppositorum dicitur; tot etiam & reliquum 5. met: cap. de vno: sed substantia & accidens opponuntur: aut ergo duo tantùm sunt prædicamenta: aut totidem substantiæ, quot accidentis. Reuera, omne prædicamentum est prædicabile. sed quinque sunt prædicabilia: igitur quinque sunt prædicamenta. Aut quatuor tantùm sunt prædicamenta, quia totidem prædicata: nec maior de vno, quàm de altero, ratio haberi potest. Denique, quod per superabundantiam dicitur, vni soli conuenit. sed prædicamentum vocatur generalissimum, quod est nomen superabundans: vnum ergo tantùm est prædicamẽtum; vnum siquidem est rerum principium: ergo vnum prædicamentum: prædicamenta namque rerum principia vocantur. Dixi paulò antè hanc propositionem à multis appellari Dialecticam.

Ens diuidi in 10. prædicamẽta

7.

Quod nõ sint 10. prædicamenta.

8.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

1. *D primum negatur antecedens, si illi modi intelligantur, quatenus fundati sunt super modos essendi; illi siquidem sunt decem, & decem quoque modi prædicandi. Ad confirmationem negatur consequentia: esse namque non eodem modo dicitur; in prædicamento enim dicitur simpliciter, in verbo verò complexè, atque ita eodem modo bis esse nequaquam repetitur. Ad aliam confirmationem, quamuis res primæ intentionis, si absolutè considerentur, per intentiones non differant; si tamen vt substant intentionibus intelligantur, per modos intentionales distingui possunt. Ad 2. Prædicamenta non per quoscunque modos prædicandi, sed per modos prædicandi de prima substantia distinguuntur: proinde nego quòd res alicuius prædicamenti, de prima substantia in abstracto prædicatur. Ad probationem negatur consequentia: non enim necesse est, vt eo modo sint prædicamenta, quæ prædicantur de substantia; sed quòd à tali prædicatione sumatur ratio distincti prædicamenti, quatenus enim in tali natura fundatur prædicamentum, est generalissimum sub alternum, & specialissimum. proinde res sic intellecta, Auicennæ non aduersatur. Reuera, in prædicamento est modus prædicandi de prima substantia, à quo ratio distincti prædicamenti sumitur: quia enim qualitas alio modo de prima prædicatur substantia, quàm quantitas; idcirco sunt ab inuicem distincta prædicamenta. Alius modus est, qui de suis inferioribus prædicatur: qualitas namque prædicatur de forte, & de habitu, & de naturali potentia. Ab hoc autem secundo modo sumitur ipsum prædicamentum intrinsecè. Sanè, si in qualitate generalissimum, subalternum, ac specialissimum assignari non posset; non esset vtique prædicamentum. Ad 3. Dicimus diuisionem insufficientem*

2.

Duo modi prædicati in prædicamen-10.

3.

Ens diuidi in 10. prædicaměta
esse; distiuctio enim requiritur secundùm modos prædicandi sumptos à modis essendi,
qui planè modi, aut actu, aut correspondenter distincti sint necesse est. Non ergo suffi-
cit præcisa distinctio secundùm modos prædicandi absolutè sumptos, neq; necessaria est
rerum diuersitas, iu quibus distincta fundautur prædicamenta. Dicis, fortem, & equum
magis distingui, quàm duo alia prædicamenta: verum quidem est quôad realem, non
autem quôad formalem distiuctionem. Porrò, distinctio formalis inter prædicamenta
est maxima. Reuera, vt dicitur 1. poster: propositio immediata vocatur, quando à præ-
dicamento prædicamentum negatur: non autem quando species à specie; conueniunt
enim in genere: & de subalternis, simile est iudicium. Dicis, ergo distinctio entis in 10.
prædicamenta non est in prædicamenta realiter distincta, quod philosopho non proba-
tur 6. met: Respoudeo, quòd quamuis vltima prædicamenta non differant à tribus pri-
mis quôad rem denominantem; differunt nihilominus quôad denominationem extrin-
Soluuntur argumenta de modis essendi *secam: vude teneudum est prædicamenta dicere absolutum cum denominatione extrinse-*
ca, ad quam consequuntur quidam respectus. Ad aliam confirmationem, quòd si primi
termini pro illorum significatis intelligantur, sic seipsis distinguuntur; si verò pro rebus,
4. *vt intentionibus substant; sic differunt per modos prædicaudi. Ad 4. Si quale accipia-*
tur, quatenus est qualitatis concretum; sic certè sunt plures modi essendi, quàm quid &
quale: scilicet quautum, agere &c. at si pro omni accidentis prædicamento intelligatur,
hoc modo in 9. modos esseudi, sicuti accidens in 9. modos accidentium subdiuiditur.
Quale autem uou constituit vuum prædicamentum iu geuere, sicut quid, quia nimirum,
omnibus sub se contentis, vniuocè non conuenit, sicut quid, his, quæ sub illo continentur.
Ad primam coufirmationem, dico modum accidentalem non distinguere rem, ac spe-
ciem variare, sed essentialem, & iutrinsecum. & si dixeris prædicamenta primò esse
diuersa 10. met: seipsis ergo, & uon per modos sunt diuersa: Dico, prædicamenta distin-
gui per modos, non realiter, sed ratione tantùm ab ipsis distinctos. Ad aliam confirma-
tionem, dico ens in illis includi, nec coutractum esse de ratione contrahentis, nisi in dif-
ferentijs propriè dictis, quales uon sunt huiusmodi modi. Ad contrahendum autem ens,
sufficit eis, si aliquid formaliter dicaut, quod nou explicatur per entis communis couce-
5. *ptum. Ad 5. vtroq; modo teneri potest; illud enim per se, modum proprium essendi sub-*
stantiæ, non autem causalitatem dicit: illo autem modo, substantia ab accidente distin-
guitur: esse namq; ens per se, & esse ens in alio, sunt modi oppositi. potest etiam teneri
negatiuè: nihil sanè refert, aliquod negatiuum esse de ratione substantiæ; quatenus cadit
sub nostro intellectu: prima namq; genera, & simplicia, sicut & abstracta, per uegatio-
nem à nobis appreheuduntur. Ad confirmationem, esse per se, licet secundùm nostrum
modum intelligeudi, substantiam præcedat; uou ob id tamen præcisum habet conceptum
à conceptu substantiæ, modò concretiuè substantia sumatur: hoc autem dixerim, quia
vnius rei, diuersi esse possunt modi concipiendi ex parte concipientis: proinde substantia
6. *diuersis modis concipi potest. Ad 6. Esse in alio actualiter ab accidente separari potest;*
non tamen posse esse iu alio, quia nimirum diffinitio nou potest separari à diffinito: hic
7. *autem modus est proprius accidentis. Ad 7. dico illam habitudinem esse realem, atque*
ens reale commune, vt abstrahit ab absoluto, & relatiuo, contrahere: quando autem di-
De numero prædicamentorum. *citur, relationem & absolutum, ad diuersa spectare genera, veritatem habet in relatio-*
ne, & absoluto prædicamentali: at illa habitudo designata per illud esse iu alio, est re-
8. *latio transcendens, & ideo nihil ad rem. Ad 8. Illa regula valet in suppositis, in quibus*
est eadem multiplicationis ratio. Præterea, opposita sunt in duplici differentia: quædam
enim sunt opposita formaliter, secundùm proprias rationes, atque differentias: in quibus
In quo differt prædicabile à prædicamento. *illa regula, suum seruat ordinem: alia verò opponuntur, vt magis, & minus perfectum:*
& hæc secundùm esse non variant speciem; bene tamen secundùm essentiam. substantia
autem & accidens hoc secundo opponuntur modo. Ad confirmationem negatur conse-
quentia:

quentia: prædicabilia enim per diuersos modos prædicandi speciales, ac per diuersa subiicibilia distinguũtur. Omne enim prædicabile prædicatur in quid, vel in quale. si in quid, aut de pluribus differentibus specie, & sic habetur genus, vel de pluribus differentibus numero, vt species. si in quale, aut essentiale, vt differentia: aut accidentale conuertibiliter, & ita spectat ad proprium: aut non conuertibiliter, & sic est accidens. at prædicamenta distinguuntur secundùm diuersos modos prædicandi fundatos quippè super diuersos modos eßendi, qui à diuersi entis gradibus sumuntur. Negatur ergo similitudo: & sequentis etiam confirmationis similiter; prædicata siquidem sumuntur, quatenus de ipsis, secundùm artem dialecticam, problemata terminare possunt: non sic autem prædicamenta, aut prædicabilia. Quamobrem species prædicatum non dicitur; nihil enim illi subiicitur, de quo per artẽ dialecticam aliquid terminari formaliter poßit; subsunt namq; illi singularia fluxa, & corruptibilia. Ad aliam dico generalißimum interdum negatiuè, nonnunquam verò affirmatiuè exponi posse. Primi modi talis est sensus, hoc est generale, & eo generalius vniuocum nihil, atque ita omnia prædicamenta, generalißima appellantur. Secundi verò talis, hoc est, generale, & omnibus aliis generalius: quòd si simpliciter intelligatur, nulli conuenit prædicamentorum; si verò in genere, sic cuilibet conuenit prædicamento. Itaq; quod per superabundantiam dicitur omnibus modis, & simpliciter, vni soli conuenit, quod verò in genere, multis. Ad aliam: prædicamenta sunt principia formalia, non autem effectiuum, quum sit vnum omnium rerum principium effectiuum: principia autem formalia multa. Audiuimus ergo quomodo ens in 10. prædicamenta descendat, vbi illa controuersia non magna aduersitate quatitur, cùm sit persuasum modos prædicandi super modos essendi vltimatè, & resolutoriè fundari. His ergo absolutis, ad entis paßiones dilucidandas transeamus.

Prædicata differunt à prædicamentis.

Epilogus.

Qvaestionis vndecimae cap. I.

De paßionibus entis.

TSI hactenus de multis, quæ ad entis negotium spectant solicitè disseruerimus: quia tamen cognoscendi subiecti, paßiones eiusdem magnum afferunt adiumentum, nobisque intentio sit de ente copiosè, atq; vtiliter loqui; hac de causa, superioribus hanc de entis paßionibus vtilem, neceßariamque doctrinam inserere placuit. Inprimis igitur, scitu, & nequaquam neglectu digna quæstio est proponenda, habeat ens veras ac demonstrabiles paßiones necnè. Et quidem philosophus 4. comment. 1. hoc quodammodo innuere videtur: Est, inquit, scientia quædam, quæ speculatur ens in quantum ens, & quæ huic insunt secundùm se, hoc est, de accidentibus eßentialibus (teste Commentatore) quæ profectò sunt illius paßiones. Et tex: comment. 6. Quod quidem igitur vnius scientiæ, est ens in quantum ens. & de accidentibus eius, inquit Commentator. Et comm. 5. Esse quædam ait propria enti in quantum ens, veluti numero par vel impar. subdit Commentator: Ens secundùm quod ens est habere propria accidentia, quæ per se sibi insunt. Ex his ergo, atq; similibus philosophi, atq; Commentatoris sententiis, palàm esse videtur, enti proprias ineße paßiones. Verùm non sine caligine intelligi potest, quomodo hæc res se habeat; paßio enim nondum ratione, sed etiam formaliter, a subiecto discrepat: illæ autem quæ vocantur entis paßiones, vtpotè vnum, bonum, verum, res, aliquid, ab ente nequaquam ita dißentiunt. Commentator in hoc non satis sibi constare videtur. Nam 4. met. comme. 3. aperte fatetur ens, & vnum, eandem dicere naturam, secundùm modum, & rationem diuersam, quod etiam philosophi litera clarè exprimit: Vnum, inquit, & ens sunt idem. Et 10. met. comment. 8. Ens & vnum significant idem secundùm subiectum: & diuer-

Ens habere veras paßiones.

Auer. varius.

Ens.

Vnum.

entis. *ſa ſecundùm modum. Eſſet planè nugatoria enuntiatio dicere : ens eſt ens, vel dicere ens & ens, & non dicere ens eſt vnum, vel ens & vnum : vnum ergo non eſt ſynonimum enti. 6. met. comme. 8. tum philoſophus, tum Commentator differentiam ponunt inter bo-*
Bonum. *num & verum ; bonum enim in rebus, verum autem in intellectu reponunt : Falſum, inquit, & verum non ſunt in rebus, ſicut bonum & malum, ſed in cognitione. Verùm 1.eth. cap. 7. ait, bonum eſſe enti ſynonimum. idem dicit 10. met. comment. 5. & hoc nomen*
Ens & vnum eſſe ſynonima *vnum quod eſt ſynonimum enti. hoc idem approbat in lib. d.d. diſp. 5. in ſolutione dubii tertii. Philoſophus 4. met. comm. 3. Idem, inquit, eſt vnus homo, & homo, & ens homo, & nihil aliud vnum præter ens : per nihil ergo diſtinguitur ab ente. Et comment. 5. eiuſdem 4. met. Quoniam igitur, ait, vnius in quantum vnum eſt, & entis in quantum ens eſt, eædem per ſe paſſiones ſunt, ſed non vt numerus, aut linea, aut ignis, palàm quia eiuſdem ſcientiæ eſt cognoſcere & quidnam ſunt, & accidentia ipſius. Ex quo patet v-*
Contradictio ſoluitur. *num non eſſe entis paſſionum, ſed ſynonimum. Verùm hæc contradictio, quæ in hiſce iam adductis ſententiis eſſe videtur, facilè ſolui poteſt : vt dicamus ſecundùm rei veritatem, ens & vnum, aliaq́; tranſcendentia idem eſſe omninò : differre autem ſecundùm conſuetum vſum loquendi, quippè cùm enti ab vno indiuiſio addatur. Secundùm hanc igitur ſen-*
Ens non habet veras paſſiones. *tentiam, enti veræ paſſiones non inſunt, ſed ea, quæ ab aliquibus entis paſſiones vocantur, ſunt illi ſynonima. Reuera, paſſio formaliter differt à ſubiecto. ſed ens & vnum, &*
1. *alia ſimiliter tranſcendentia, ſunt inuicem ſynonima, vt veſtis, & tunica : igitur non ſunt*
2. *propriæ, ac veræ entis paſſiones. Accedit ad hoc authoritas Auicennæ, 2. ſuæ met. c. 1. dicentis, ens, & rem prima impreſſione, animæ imprimi noſtræ : vna ergo, eademq́; conceptione percipiuntur. Amplius, plura vni æquè primò cõpetere nequeunt. Quare, ſi plu-*
3. *res inſunt enti paſſiones, æquè primò illi inneſſe non poſſunt. Aliquis ergo ordo inter illas habetur. ſed nullus ordo in illis inueniri poteſt : ergo nulla ex illis, propria entis paſſio eſt appellanda. Adde, quòd vna eſſet medium alterius demonſtrandæ, quod certè fieri non poteſt, vna ſanè altera non eſt ſuperior, neq; vniuerſalior ; omnes enim conuertuntur cum ente, atq; illius diffinitiones nequaquam ſunt, nec vltimæ differentiæ, nec pro-*
4. *pria : ſunt ergo enti ſynonima. Amplius, quando plures vni inſunt paſſiones, quælibet illarum formaliter ab altera, & ab ipſo diſtinguitur ſubiecto, cui profectò aliquid ad-*
Quare dicuntur tranſcendentia. *dit. at tranſcendentia, ad ens ſe ita habere non poſſunt ; ſiquidē à qualibet illarū enti additur nihil, nec etiā alteri, quin contineatur ſub illis : illa ergo ſex ſunt inuicem ſynonima. vocantur autem tranſcendentia, quoniam ſub nullo prædicamentali genere clauduntur,*
Quomodo enti inſint paſſiones. *quamuis à philoſopho hoc nomine nequaquā vocentur, ac tria tantùm à philoſopho poſita fuiſſe legantur, nempè vnum, bonum, & ens. Ab Auicenna ens, & res : recentiores plura addiderunt, actū ſcilicet & potentiā neceſſarium, & contingens, cauſam & cauſatum, & id genus multa. Competunt autem enti eorū paſſiones, quæ ſub ipſo continentur entiū: non tamē per ſe primò. Exempli gratia, primæ ſubſtantiæ paſſio, eſt per ſe exiſtere, accidenti verò, alteri ineſſe, ſubſtantiæ ſeparatæ, æternitas, atq; immobilitas. Ab huiuſmodi autem paſſionibus ens ſeparatur : ſicut animal ab homine. Sanè, nihil eſt in homine quin inſit animali; nō tamen è conuerſo : proinde immobilitas ſubſtantiæ ſeparatæ in hoc ab ente diſcrepat, quia ſcilicet ens, & illi & aliis competit : illa verò ſubſtantiæ ſeparatæ ſoli. Nec quiſpiā mirari debet, cur philoſophus in vno ſtatuēdo tantùm inſudauerit 4. & 11. met. ſi vnū ſit entis ſynonimum, cùm inibi contra Platonem diſputet, qui arbitratus eſt, vnū eſſe*
Ens habere proprias paſſiones. *prius ente. Hæc quidem dicta ſint ad philoſophi mentem, atq; ſententiam. Quidam non contemnendæ doctrinæ viri, ens proprias paſſiones habere arbitrati ſunt, atq; argumentis ſuam ſtabiliuêre ſententiam : Si ens, inquiunt, proprias non haberet paſſiones demon-*
1. *ſtrabiles : igitur in metaphyſica, nulla inueniri poſſet demonſtratio, quod eſt falſum ; eſt enim vera ſapientia. Tenet conſequentia ex 1. poſt : cap. 10. In omni, inquit, demonſtratione, neceſſariò includitur primus, & ſecundus modus per ſe, eò quòd concluſio demonſtra-*

monstrationis sit in secundo modo per se; concluditur enim passio de subiecto per diffinitionem subiecti & passionis. si ergo ens non habet passiones, de ente conclusio demonstratiua formari non posset demonstrabilis; & ex consequenti in metaphysica non fieret aliqua vera demonstratio. Amplius, quod est commune omni subiecto scibili, subiecto primæ veræq; philosophiæ deesse non condecet, cùm scientiæ nobilitate, cæteris præstet omnium scientiarum subiectis, (subiecto theologiæ, ac sanctarum scripturarum duntaxat excepto) sed habere passiones demonstrabiles, authore philosopho 1. post: ca. 22. est commune omni subiecto scibili: Vna, inquit, scientia est, quæ est vnius generis, hoc est, vnius subiecti, cuius sunt principia partes, & passiones: ergo quod prius. Fauet huic proposito Auicenna primo suæ met. ca. 2. Propria, inquit, accidentia, quæ metaphysicus considerat, non sunt propria alicuius prædicamenti, nec possunt accidere alicui, nisi quod est ens in quantum ens. Iterùm, vnum, bonum, verum, & ens, res, & aliquid, prædicantur de ente conuersim: sunt igitur propria, vt patet ex primo topicorum ex diffinitione proprij. Sanè, quæcunque ita sese habent, quòd vnum illorum inest per se primò iis, quæ sub ipso continentur, aliud verò non ita per se; illud vtique erit accidens primi. sed ens, & vnum ita se habent, respectu eorum, quæ sub ipso continentur; priùs enim competit ens, quàm vnum omnibus sub ente contentis: ergo quod prius. Ad hæc autem atque similia facilè est respondere; sufficit enim enti, passiones habere, non quidem primò, & per se, sed eorum, quæ sub ipso continentur. Etenim cùm sit scientia communis, determinatis, ac constitutis caret principiis, ex quibus propriæ passiones fluere solitæ sunt: secus autem res se habet in scientiis particularibus, quibus insunt determinata subiecta, ac prima principia, ex quibus illarum propriæ passiones descendunt. Porrò, omnes illæ authoritates, & philosophi, & Commentatoris, & Auicennæ, prudenter sunt intelligendæ, nempè ens habere proprias passiones, non quidem primò. vnde & Aristoteles ait, quæ huic insunt per se, sed non dixit primò. Itaque, hoc modo omnes illæ authoritates solui possunt. Ad primum ergo argumentum dico, de primo subiecto, quod est primum, primitate vniuersalitatis, non haberi scientiam demonstratiuam per se primò, sed per se non primò. sic habetur scientia de figura, quòd habeat tres, propter triangulum, sed per se non primò. at, de subiecto primo, primitate immediationis, per se, & primò, scientia demonstratiua habetur. Ad 2. Dico, ens esse subiectum scibile; non tamen per se primò, tametsi in tota scientia sit per se notum, quia prima impressione nobis impressum; ex hoc tamen sequitur, ens non perfectè sciri, quoniam non primò per se scitur, siue cognoscitur. Ad 3. Dico, illa quinq; non prædicari de ente: sicut tunicam de veste; sed illam enunciationem esse eiusdem de seipso. Ad confirmationem, negatur minor; ens siquidem, & illa quinq; eadem perseitate insunt omnibus contentis sub ente: proinde vnum, quod cum ente conuertitur, per se, quemadmodum, & ens de omnibus prædicatur; vnum enim, eandemque naturam cum ente significat, quod cum ente conuertitur. Itaque ens secundùm philosophi, ac Commentatoris doctrinam, proprias passiones non habet, sed illa, quæ de ipsis dicuntur, sunt illi synonima, de quibus posthàc disputabimus.

Margin: 2. (at "ecto primæ"); 3. (at "est ens in quantum ens"); Soluuntur rationes.; Quare ens nō habeat propri as pasiones.; 1. (at "primitate vniuersalitatis"); 2. (at "tametsi"); 3. (at "nunciationem")

CAP. II.

De vno, atque aliis synonimis, siue passionibus entis.

Aulò antè secundùm quendam modum disputandi, probauimus, enti veras non inesse passiones: verùm penitiùs hoc disputationis genus perscrutari cupientes; inquirere placuit, si vnū, atq; alia transcendentia, de ente formaliter prædicentur: formalem autem voco prædicationem, iuxta quam, diffinientia essentialia prædicantur de diffinito. Et primò quidem in mentem a-

Transcendentia non prædicantur formaliter de ente. 1.

tem aliquæ rationes, nequaquam contemnendæ venerunt, nempè illa, etsi identicè, atq; essentialiter sint idem enti; formaliter tamen ab ipso discrepare. Reuera, bonum, & vnum, aut includunt ens formaliter, aut non. si non, habetur propositum. si sic, cùm non sint omninò idem; alia enim est ratio vnius, & alia boni: igitur quo conueniant, & quo differant, aliquid inter se habere, necesse est: Bonum ergo, & vnum, non erunt primò diuersa, nec vltimæ differentiæ, sed aliis discrepant differentiis, de quibus similis erit quæstio, & sic ibitur in infinitum. Stabitur ergo ad aliquas, quæ formaliter ens non in-
2. *cludunt, itaq; solæ erunt vltimæ entis differentiæ. Amplius, quemadmodum ens componitur ex actu, & potentia in re; ita planè conceptus compositus per se vnus, ex potentiali, & actuali conceptu, siue ex determinabili, & determinante componitur. Quare, sicut resolutio entis compositi, ad actum vltimum stat, vltimamque potentiam, quæ sunt primò diuersa, quorum alterum ab altero non includitur, alioqui non essent prima; ita conceptus compositus stabit ad conceptus simpliciter simplices, qui sunt primò diuersi, & vnus nihil includit alterius. Ex quo patet ens de vltimis differentiis in quid ne-*
3. *quaquam prædicari. Præterea, subiectum teste philosopho, 7. met. se habet ad passionis diffinitionem, vt additum: de illa ergo in primo modo dicendi per se nequaquam prædicabitur: talis enim prædicatio est per intrinseca & quidditatiua prædicata, quæ*
4. *ad rei essentiam spectant. sed ens comparatur ad vnum, sicut subiectum ad prædicatū: ergo. Ens præterea, in ens creatum, & increatū, & in 10. prædicamenta, & in partes essentiales, de quibus quidditatiuè prædicatur, sufficienter diuiditur. at passiones entis, quoniā sub aliquo illorū nequaquam continentur: iure ergo asserere possumus, ens de illis formaliter, siue quidditatiuè non prædicari. Sanè, si vnum contineretur sub ente increato: omne ergo vnum, esset increatum. & si sub ente creato: ergo omne vnum, esset ens creatum. & cùm vnum conueniat Deo: sequitur ergo, Deum esse creatum, quod nefas est dicere. Adde, quòd si vnum, ens quidditatiuè includeret, aut præcisè, aut aliquid vltra. non primum, alioqui committeretur nugatio: idem sanè esset dicere, ens est vnū, & ens est ens. si secundum, de illo alio similis erit quæstio, videlicet, an ens includat. quòd si ita fuerit: vnum ergo bis includit ens. si verò non: illud ergo erit passio entis. Ex*
5. *quo patet, passionem entis, quidditatiuè ipsum ens minimè includere. Amplius, nihil prædicatur formaliter de aliquo, cuius ratio, ab alterius ratione formaliter discrepat: sed ens & vnum ita se habent. 4. met. commen. 3. & 10. comm. 8. Ens, inquit, & vnum eandem dicunt naturam, secundùm modum, & rationem diuersam: ergo quod prius.*

Vnum formaliter dici de ente.

Ex his ergo apparet vnum, atq; alia transcendentia non esse enti synonima, sed formaliter differre; tametsi identicè sint eadem. Posset aliquis contra prædicta sic insurgere:
1. *Omne superius prædicatur de suis inferioribus in quid: ergo formaliter. sed ens est superius ad vltimas differentias, quia est vniuersalissimum prædicatum: ergo. &c. sed maior illius argumenti vera est de superiori vniuoco, non autem de æquiuoco, siue analogo, sicut suprà dictum est. Præterea, ens est superius formaliter ad ens creatum & increatum, & ad 10. prædicamenta, atque ad partes essentiales, id est, ad genera & species; ad differentias verò vltimas, atque ad suas passiones virtualiter tantum, eò quod in his, de quibus ens formaliter prædicatur, cōtineantur; entis enim passiones in ente creato, & increato, & differentiæ in speciebus numerantur, siue contineri dicuntur. Iterùm ille argueret: Passiones entis, atq; vltimæ illius differentiæ diffiniuntur, siue describuntur. non quidem per nihil: ergo per ens: igitur formaliter de illis prædicatur; diffiniens enim, siue describens intrinsecum prædicatur in primo modo per se. Dico verum esse de diffiniente*
2. *vniuoco, non autem virtuali, cuiusmodi est ens ad illorum respectum. Amplius, ens prædicatur de suis differentiis, quippè cùm nihil illius prædicationem subterfugere queat: igitur prædicatur formaliter. Tenet consequentia ex 3. met. tex. 10. vbi Arist. probat ens non esse genus, quia genus de suis differentiis non prædicatur. nec modus ille prædi-*

candi

candi potest esse identicus; genus enim, & differentia sunt idem realiter: siquidem hæc vera: rationale est animal: igitur ens formaliter de suis prædicatur vltimis differentiis, atque passionibus. Dici potest exemplum non esse simile: nam animal ad rationale est genus vniuocum, non sic autem ens ad suas differentias. Iterùm ille arguit: Vnum in suo conceptu dicit indiuisionem, ex 10. met. non quidem indiuisionem tantùm, quia sola negatio, entis passio esse non potest. Addit ergo aliquod positiuum, quod quidem est ens; nihil enim omni enti est communius ipso ente: ens ergo formaliter de suis passionibus prædicatur. Dico, illud positiuum esse quidem realiter ens, non autem formaliter, quippè cùm non ad entis conceptum, sed vnius pertineat: conceptus autem rei ad formalem illius rationem spectat. Adde, quòd ens cùm sit subiectum, vnum verò ipsius passio, diffinitur vtiq; per subiectum, vt per additamentum ex 7. met. huiusmodi autem diffinientia non prædicantur per se primò, sed solùm diffinientia intrinseca, & essentialia. Sed ille instaret, asserens diffinitionem per additamentum non inueniri; nisi in accidentibus, vel in substantiis, quæ habent rationem partis, vt quando diffinimus animam per corpus, cuiusmodi non sunt passiones entis. In primo præterea poster. cap. de modis per se: non solùm in primo modo ponuntur diffinientia intrinseca essentialia, sed quæcunque sunt in ratione dicente, quid est, vbi datur exemplum de puncto, qui licet sit terminus lineæ; nō tamen ad eius essentiam pertinet, nec instans ad essentiam temporis. Dico, quòd quamuis passiones entis non sint accidentia; diffiniuntur siue describuntur tamen per additamentum, propter entis æquiuocationem, seu analogiam: illa enim conueniunt generi vniuoco, non analogo. Conantur nonnulli soluere priora argumenta: Ad hoc, inquit, quòd bonum & vnum sint primò diuersa, non est necesse, quòd in nullo conueniant, aliter decem prædicamenta non essent primò diuersa, cùm in ente conueniant, eiusq; passionibus; sed sufficit illa non conuenire in aliquo vniuoco. Insuper seipsis primò sunt diuersa. verùm si seipsis primò sunt diuersa: igitur conceptus vnius, non includit alium, & ita formaliter differunt. Ad 2. Negant similitudinem, & ad probationem negant consequentiam; omnis enim conceptus resoluitur in conceptum entis, qui quemcunq; alium conceptum ingreditur: sicut omnis veritas, ad veritatem primi principii complexi resoluitur. Negatur ergo, quòd possint dari duo cōceptus simpliciter simplices, ita quòd vnus nihil includat alterius. Quòd si dixeris: non dabuntur ergo duo conceptus primò diuersi: negatur consequentia: quæ enim conueniunt in aliquo analogo, possunt huiusmodi conceptus distinctos habere, alioqui Deus & creatura non essent primæ diuersa. Dico, quòd quamuis bonum, & vnum, ac alia transcendentia includant conceptum entis realem, quia nimirum sunt entia; non tamen conceptum entis formalē, imò distinctū, & primò diuersis conceptibus comprehenduntur: alius enim est conceptus entis, & alius conceptus boni, & sic de singulis. Ad 3. Antecedens est verum in passionibus, quæ realiter distinguuntur à subiecto, vt risibile ab homine, non autem in passionibus transcendentibus, quæ ab ente ratione tantùm distinguuntur: verùm negant illi risibile realiter distingui ab homine, vt postea patebit, nec transcendentia dicunt esse entia rationis, sed formales, ac distinctos habere conceptus. Ad 4. Negant antecedens; diuiditur enim ens per vnum & multa primò. Sed de hoc postea, cùm de diuisione entis disputabimus. Ad 5. Dicunt, vnum includere aliquid vltra, nempè indiuisionē. Et cùm quæritur, si illud additum includat ens, negant: Quia negatio, inquiunt, est. & cùm infertur: ergo illud additum est passio entis: negant iterùm consequentiam: nam passio entis non est indiuisio, sed ens vt stat sub indiuisione. Verùm tunc ens esset passio suiipsius: nam si vnum est passio entis; vel vtiq; ratione entis, & ita ens esset passio suiipsius, quod est absurdum; vel alicuius additi supra ens, quod planè si fuerit positiuum vnum vtiq; dicet aliquod positiuum, & ex consequenti formaliter differt ab ente. Negatiuum autem esse non potest, quippè cùm nulla negatio, siue priuatio sit idem cum positiuo, alioqui idem reali-

Soluuntur argumenta.

1.

2.

3.

3.

4.

5.

Vnum dicere aliquod positiuum.

realiter ens, & positiuum, & negatiuum esset; passio enim est idem realiter, cum suo subiecto. Item, negatio est realiter & formaliter nihil. si ergo vnum est negatio: igitur nihil & non ens, est realiter passio entis, atque idem est realiter ens, & non ens. quæ cum sint absurdissima: vnum ergo supra ens addit aliquid formaliter positiuum. Sanè, in priuationibus, non datur primum, vtpotè summum malum, sed omnia reducuntur ad summum bonum: sic etiam omnia, quæ vnius nomine censentur, ad primum vnum, quod planè rationem priuationis formaliter subire non potest. Profectò, nulla priuatio suscipit magis & minus. sed vnum suscipit magis & minus; simplex namque est magis vnum quàm compositum: vnum ergo solam non dicit priuationem. Responsio. *Sed posset aliquis his rationibus ita obuiare: vnum quoad suum materiale est idem, quod ens: quoad verò suum formale, in intellectu tantummodò obtinet esse; proinde nec imperfectio, nec perfectio simpliciter dici potest formaliter, sed materialiter potius.* Replica. *Ex quo patet entia reduci ad vnum per intellectus operationem; nec vnum esse magis vnum altero formaliter, nisi operante intellectu. Instaret ille, negatio non habet rationem mensuræ, quippè cùm mensura sit aliquod positiuum. sed vnum habet, in quolibet genere rationem mensuræ, 10. met. ergo. Item, aliquod positiuum componi intrinsecè ex priuationibus, est planè impossibile. sed numerus est aliquod positiuum, quod intrinsecè ex vnitatibus componitur: vnitates ergo non sunt priuationes formaliter.* Responsio. *Soluuntur hæc: Extra intellectum nulla est mensura, nullaque est ratio vnius: ideò autem vnum dicitur mensura, quia dum consideratur id, quod est mensura, vnum esse cognoscitur. Præterea, nullum esse numerum extra animam formaliter, constat satis; sed bene ea, quæ sunt numerus: ex quo patet extra animam, numerum ex negationibus non esse compositum. Adde, quòd vnum propriè non est passio entis, sed secundùm opinionem potiùs, quia scilicet aliquam indiuisionem enti addere videtur; secundùm rei tamen veritatem, non est entis passio, cùm sit eiusdem prædicamenti cum ente: passio verò in eodem subiecti prædicamento nō reponitur. Itaque, quamuis transcendentia sint realiter idem; distinguuntur tamen formaliter, nempè per intellectus operationem. Hæc sint ita descripta; quilibet tamen otio, & ingenio pollens, poterit multa alia addere.*

CAP. III.

Auicennæ opinio de ente, & vno.

Auicennæ opinio. 1. *Quamuis ea, quæ iam dicta sunt, his difficultatibus soluendis, sufficere quis dicere posset: quò tamen huius obscura inquisitio, clariori illustretur intelligentiæ lumine; operæpretium me facturum putaui, si Auicennam de hac re disputantem, in medium adducerem. Itaque Auicenna, ens & vnum, diuersam dicere naturam, subiecto quidem eadem, natura verò differre dixit. Deinde, vnum esse de genere quantitatis, minimeque cum ente conuerti, postremò simul prædicari de omnibus entibus: & hoc quidem ex seipso patet.* 2. *Aliud autē patet: nam si vnum & ens natura non discrepant; tunc planè multitudo non esset ens, cùm non sit vnum, essetque nugatio dicere ens, vnum.* 3. *Insuper vnum denominatiuè dicitur de ente: igitur aliam ab illo indicat naturam. Sanè, vnum, quod cum ente conuertitur, constituit numerum: igitur est principium numeri. Denique, quod est in ente, est etiam in aliquo indiuiduo; sed indiuiduum est vnum numero, siue principium numeri: ergo.* Soluuntur rationes Auicennæ. 1. *Ad primam Auicennæ rationem dico: Vnum, quod cum ente conuertitur, bifariam accipi posse: vno quidem modo communiter atque simpliciter, & ita esse passionem entis, cum ipso ente conuertibilem: alio verò modo strictè, & secundùm quid; sicque opponi multitudini, atque esse passionem entis cum quadam disiunctione conuertibilem: hoc modo, ve-*

do, verum eſt, vnum & ens, vnam eandemq́ naturam ſimpliciter nequaquam dicere,
quippè cùm ens de multitudine, non tamen vnum prædicetur, niſi largè, & communi-
ter vnum intelligatur. Auicenna igitur æquiuocat de vno, & ſimpliciter, & ſecundùm
quid intellecto, ſiue accepto. Ad aliam rationem negatur conſequentia; non enim idem 2.
bis omninò repetitur: ſtat namq; cum identitate reali, ex natura rei, vel formalis di-
ſtinctio, quæ nugationem aufert. Ad 3. Duplex eſt numerus, ſicuti duplex eſt vnitas: 3.
quædam principium numeri in genere quantitatis exiſtens: alia tranſcendens, quæ cum
ente conuertitur. Itaq́, vnitas principium numeri, qui ex diuiſione naſcitur continui, ad
genus ſpectat quantitatis; de quo profectò vno non eſt noſter ſermo, ſed de vno, qui eſt
principium numeri cauſati ex eſſentiarũ diuiſione. Liquet ergo quonam modo Auicen-
næ rationes neruoſæ non ſint; imò ſi benè inſpiciantur, minimè ſibi conſtant. Reuera, quæ-

Rationes contra Auicennã.

cunque ſunt idem realiter, eandem planè dicunt naturam. ſed ens & vnum, ſubiectum
& paſsio, ſunt idem realiter, alioqui vnum ſine altero conſiſtere poſset: eandem ergo, & 1.
non diuerſam dicunt naturam. Sanè, ſi propria paſsio eſſet à ſubiecto ſeparabilis; tunc 2.
ineſſet contingenter: ſcientia autem cùm ſit de neceſsariis, ſyllogiſmus concludens paſ-
ſionem de ſubiecto, non eſſet ſcientificus, quod eſt falſum. Item, quantitas aliis prædica- 3.
mentis eſſet poſterior; vnum enim cùm ſit paſsio omnium planè prædicamentorum, paſ-
ſio autem natura, ſubiectum ſequatur: omnia ergo prædicamenta, vnum præcederent,
& ex conſequenti quantitatem, ſi vnum eſt de genere quantitatis. at ſubſtantiæ imme-
diatius cæteris prædicamentis, eſt prædicamentum quantitatis: vnum ergo quod cum
ente conuertitur, non eſt de genere quantitatis. Præterea, vnum ſiue vnitas, ſine quanti- 4.
tate intelligi poteſt: nõ ergo ſpectat ad genus quantitatis: ſubſtantia namq; prior eſt omni
accidente: in ſuo ergo priori, priùs cognoſcitur, ſine poſteriori. Nullum inſuper tran-
ſcendens, eſt determinati generis. ſed vnum, eſt tranſcendens, vtpotè, quod conuertitur
cum ente: vnum ergo non eſt determinati generis quantitatis. Adde, quòd nihil vnius 5.
prædicamenti, extra illud, eſt paſsio alterius. ſed vnitas eſt paſsio omnis entis: non ergo
eſt alicuius determinati prædicamenti; paſsio ſiquidem eſt eadem realiter cum ſuo ſub-
iecto, prædicamenta verò ſunt realiter diſtincta, & impermixta: ergo. &c. Auerroes

Auerro. ratio cõtra Auicen.

4. & 10. met. arguit contra huiuſmodi Auicennæ ſententiam: Si, inquit, vnum diſpo-
ſitionem enti ſuperadditam diceret; eſſet proceſsus in infinitum. ſit homo vnus per di-
ſpoſitionem ſuperadditam naturæ entis: illa ergo diſpoſitio, vel eſt ens, vel nihil. non
poteſt eſſe nihil: erit ergo ens. at omne ens, eſt vnum per diſpoſitionẽ ſuperadditam: in
infinitum igitur ſit proceſsus eundi. Ratio ſanè Commentatoris eſt talis: ſi ens eſt vnum
per intentionem additam, illa autem ſi non eſt vna: vnum ergo de quolibet non prædica-
bitur: ſi verò ſit, aut eſt vna per ſe, hoc eſt, non per diſpoſitionem additam, vel per ac-
cidens, id eſt, per diſpoſitionem additam: hoc modo Auer. ratio ſi intelligatur, arguen-
tem non timebit. Sed arguet aliquis: ſi vnum & ens, eandem ſignificant naturam; tunc

Quòd vnũ & ens nõ dicant vnam naturam.

iſta erit vera: tantùm vnum eſt ens, quod à philoſopho in reprehendendo Parmenide,
multis argumentis, atq; rationibus confutatur. Conſequentia autem valet: nam quando
aliquid prædicatur conuertibiliter de aliquo; de eodem quoque cum dictione excluſiua 1.
prædicatur, ſicut iſta eſt vera: homo tantùm eſt riſibilis: ergo. &c. Item, diuidens non 2.
ſignificat eandem naturam cum diuiſo, alioqui vnum diuidens, quia opponitur condiui-
denti, non participaret diuiſum: ſi enim rationale, eandem cum animali dicerent naturã;
irrationale vtiq; non participaret animal: cùm igitur vnum, & multa diuidant ens, ſi
ab vno, eadem planè, quæ ab ente ſignificaretur natura: multitudo ergo, ens dici non
poſſet, atque ita vnum, & multa non eſsent differentiæ entis. Iterùm, vnum opponitur 3.
multitudini, ens autem minimè: realiter ergo diſtinguuntur. Sanè, duo ita ſe habent, quòd
vnum corrumpitur, altero remanente, abſque dubio realiter diſcrepant. ſed vnum cor-
rumpi poteſt, ente iam remanente; priuatiuè namq; oppoſita ſunt circa idem, vnde pri-

uatio corrumpit habitum, ſubiecto remanente: vt dicitur in poſtprædicamentis. ſed vnum priuatiuè opponitur: ſuum ergo oppoſitum corrumpit, ente remanente: ergo quod
4. prius. Præterea, vnum ſignificat aliquid priuatiuum, ens autem aliquid poſitiuum. ſed maior eſt differentia inter poſitiuum, & priuatiuum, quàm inter duo poſitiua: ergo. Reuera, ſubiectum & propria paſſio, non ſignificant vnam, & eandem naturam, quam diſtincta poſſideant prædicamenta. ſed ens, & vnum ſe habent ſicut ſubiectum & propria paſſio: ergo. Adde, quòd non minùs ſeparatur bonum, quàm vnum ab ente. ſed bonum dicit aliam naturam ab ente, vtpotè ordinem ad voluntatem, qui planè eſt realis, cùm ſit eſſe natura rei, atque ita realiter diſtinctum ab ente: ens igitur, & bonum diuerſa natura gaudent. Ad hæc autem, atque ſimilia argumenta ſic reſpondere valemus: Ad primum, ſi vnum accipiatur tranſcendenter, valet conſequentia. ſed Parmenides, vnum accipit particulariter, vt dicit philoſophus. veritas autem huius rei declarata in primo libro Pymandri, in poſitione Parmenidis. Ad 2. Vnum, à quo ens diuiditur, eſt vnum determinatè, atque ſecundùm quid, quod profectò eandem cum ente conuertibilem naturã non habet: & ſic ratio illa militat. negatur verò de vno, quod eſt ſimpliciter vnum, quod eandem cum ente naturam conuertibilem indicat. Ad 3. Negatur conſequentia; vnum enim, & ens diſtinguuntur formaliter, licet ſint idem realiter: hac de cauſa, non eſt neceſſe, vt cuicunque opponitur vnum, opponatur etiam & ens. verum nihilominùs eſt, multitudinem eò magis priuari entitate; quò magis vnitate priuatur. Ad confirmationem: minor eſt vera, in formarum priuatione ſpecialium, vtpotè viſus, & cæcitatis: nõ autem in ea, quæ eſt inter terminos tranſcendentes priuatione, quæ propter vniuerſaliſsimam entis naturam, eſſe totaliter auferre non poteſt; imò priuatio entis fundatur in ente, quod formarum ſpecialium priuationi accidere nequit. Ad 4. Dictum eſt, vnum non dicere priuationem aliquam poſitiuam extra intellectum: idcirco ſimilitudo illa negatur omninò. Eadem facilitate ſoluitur confirmatio, paſſio ſiquidem tranſcendens non differt realiter à ſuo ſubiecto, ſed formaliter, ſiue ratione tantùm intellectus. Ad aliam confirmationem dico, bonum tranſcendens non differre realiter ab ente: nam etſi addat ordinem ad voluntatem; ille tamen ordo non differt realiter ab ipſo bono: ad ſuam autem naturam ſpectat, ipſam immutare voluntatem, cuius potentia, apta nata eſt moueri à bono, & eſt ipſa volitiua potentia. Quomodo ergo tranſcendentia differant ab inuicem, dixi.

Soluuntur argumenta. 1. 2. 3. 4. 5.

CAP. IIII.

Entis paſsionum diuiſio multiplex, & earum ordo.

Entis paſſiones, de quibus paulò antè diſputaui, ſic à nonnullis numerantur: vnum, verum, bonum, aliquid, & res. Aliquid autem dicitur, quaſi aliud quid: alteri namque comparatum, eſt aliud quid diſtinctum ab eo. Res autem à ratus rata, eò quòd ens reale, præter opus animæ, ſit certæ, & firmæ entitatis. Verum, eſt rei natura, quæ eſt extra animam, & ab eius intellectu cognoſcibilis. Bonum, quia appetibile: appetitur autem, quia perficit appetentem: perficit autem, quia habet eſſe; ſiquidem eſſe eſt prima actualitas, primaque perfectio. ſed in tantum habet eſſe, in quantum eſt ens: ens ergo eſt bonum, quia eſt. Vnum, vtpotè in ſeipſo indiuiſum, ab aliis verò diuiſum, & ſecretum: ordo autem ſecundùm rationes illorum formales, eſt talis. Vnum, alia præcedit tranſcendentia; primum enim poſitiuum eſt, quod poſt ens à nobis concipitur. Sanè, prius à nobis concipitur ens: deinde non ens; ex oppoſito namque oppoſitum cognoſcitur: tertium eſt diuiſio; ſtatim enim apprehendimus diſtinctionem inter ens, & non ens. quartum eſt indiuiſio: omne enim ens in ſeipſo eſt

Ordo paſsionum entis. Aliquid. Res. Verum. Bonum. Vnum. Ordo vnius.

so est indiuisum: proinde rectè dictum est à philosopho 10. met: tex: 7. Quod non est Ordo passionum entis.
vnum non est ens: vltimum est conceptus vnius: cùm enim omne ens sit diuisum à non
ente, & ind uisum in seipso; necessariò ergo post ens, vnum concipimus. Post vnum ve- Ordo aliquid.
rò, aliquid, intelligimus: nam si ideo apprehendimus vnum, quia ens indiuisum in seipso
apprehendimus, & à quolibet alio diuisum: igitur aliquid immediatè occurrit, quod per-
inde est quasi aliud quid, nempè ab alijs diuisum, atque separatum. Post aliquid concipi-
tur res; à sua enim propria quidditate, vel essentia, sic dicta est, quæ si non est in se-
ipsa indiuisa, & ab alijs diuisa, propria dici non potest. Rectè ergo post aliquid, con- Ordo rei.
cipimus rem, id est firmam, & ratam cuiusque propriam essentiam, siue naturam.
Post conceptum rei, sequitur conceptus veri, qui ad intellectum spectat: intellectus Ordo veri & boni.
autem voluntatem præcedit; sic etiam conceptus veri, boni conceptum. Verum insu-
per consequitur ens absolutè; bonum autem ens in actu: prius ergo venit in mentem.
Nonnulli alio ordine, ens esse distribuendum, atque diuidendum dixerunt, nempè ens rea- Alius ordo.
le vniuersalissimum, prima sui diuisione in quantum & non quantum. Deinde ens quan-
tum, per finitum & infinitum: postea per vnum & multa. Per quantum autem quanti-
tatem vtique virtualem, quæ est rei perfectio, intelligi volunt, non quantitatem dimen-
siuam, & per infinitum, ens infinitæ perfectionis, qualis est deus, per finitum, ens fini-
tæ perfectionis, veluti homo, leo &c. Nec temere sic ens esse diuisum affirmant: nam ra- Rationes.
tioni consentaneum est, in ea quæ sunt cuilibet enti intima, ipsum ens diuidi debere. sed 1.
cuilibet enti intimior est infinitas, siue finitas virtualis, quàm vnitas, seu multitudo; ideo
per finitum & infinitum ens priùs diuiditur: genus namque per differentias essentiales,
tanquam per intimiores, & priores priùs diuiditur: deinde per proprietates, quæ diffe-
rentias consequuntur: minor autem patet; finitas enim & infinitas, in esse quidditatiuo,
& in primo modo dicendi per se, rei conueniunt; quidditatum siquidem, quæ ad inui-
cem comparantur, vna est altera perfectior: nam teste philosopho 8. met: quidditates
rerum se habent, sicut numerorum species: vnde equinitas ignobilior est humanitate:
finitas igitur & infinitas rei conueniunt in esse quidditatiuo: vnitas autem & multitudo,
quoniam sunt entis passiones in secundo modo dicendi per se, rei conuenire, ex multis li-
quet philosophi sententijs. Iterùm, vnum supponit suam perfectionem enti, ipsumque 2.
sequitur posteriùs quàm finitum, & infinitum secundùm perfectionem. Reuera, perfe-
ctius est esse vnum, quàm multa, alioqui in prima causa, multitudo potiùs, quàm vni-
tas esset ponenda, cùm in illa sit summa perfectio. Soluunt nonnulli has rationes, & Solutio rationum.
ad primam quidem negant minorem, & ad probationem aiunt, finitatem & infinitatem 1.
rei nequaquam in esse quidditatiuo conuenire priùs, omni prorsus esse reali secluso. Et
cùm dicitur, quidditates rerum præcisè sumptæ, vna est perfectior altera, negatur;
imò vt sic nulla est perfectior altera. Et cùm dicitur, quidditates rerum se habent vt
numeri: ergo &c. Dicunt, ex hoc tantùm haberi, perfectionem illarum, scilicet funda-
mentalem tantùm, non autem formalem; humanitas siquidem apta est recipere nobili-
us esse quàm equinitas. Itaque finitas, & infinitas præsupponunt esse, & ex consequenti po-
steriùs ens consequuntur quàm vnum & multa. Etenim vnum consequitur ens simplici-
ter, finitum autem & infinitum, sicuti etiam & bonum, ens in actu. Argumentum sic
formari potest. Vnumquodque est finitum, vel infinitum perfectionaliter, in quantum est
perfectum. sed vnumquodque in tantum est perfectum, in quantum est bonum, quia bo-
num habet rationem perfectiui. sed in tantum est bonum, in quantum habet esse; pri-
ma sanè perfectio est esse: ergo finitum, & infinitum supponunt esse. Ad 2. negant an- 2.
tecedens, & ad probationem negant, vnũ præcisè sumptum, vt abstrahit à quolibet esse,
perfectius dici posse quàm multa. Et cùm probatur, aliter multitudo potiùs, quàm vnum
in prima causa poneretur: huius probationis authoritas ab ipsis parui fit; dicunt enim
vnitatem ab esse, perfectionem accipere: vnde ex se fundamentaliter tantùm dicitur

Ordo passionum entis.

esse perfecta: Vnitas inquiunt, in prima causa ideo est perfectior quàm multitudo, quia habet esse indiuisum: perfectius autem est habere esse indiuisum, quàm diuisum: primam ergo rei perfectionem, dicunt siue appellant, ipsum esse: hæc illi obijcere solent contra prædicta. Sed facilis est primæ sententiæ intellectus, si quis animum habuerit inueniendæ veritatis, non euertendæ fraternitatis:

Defensio.

illi planè comparant finitum ad infinitum, ad vnum, & ad multa, non ad vnum, & ad esse; neque enim verisimile est, viros illius sententiæ in theologia, ac philosophia præclaros ignorasse, quòd esse sit prima cuiuslibet rei perfectio: hoc igitur illi dicere voluerunt. Entis, quod est vniuersalissimum, aliud est infinitæ perfectio, nempè ipse deus; aliud verò, finitæ, vt creatura: hæc sunt enti cæteris alijs intimiora; propterea per illa ens primò diuiditur: vnum autem et multa, non ita intrinsecè dicunt entis naturam.

Entis diuisio multiplex.

Cæterùm, modernos quoque non latet, multiplices ac varias esse entis diuisiones: aliquæ namque dantur per differentias substantiales, hoc est quidditates, ac partes subiectiuas, veluti per substantiam, & accidens.

Substantia & accidens.

Quam ob causam Auer: 22. phys: com: 4. ait substantiam & accidens, esse primas entis differentias: aliquæ verò dantur per relatiuè opposita, inter quas, actus & potentia primum locum obtinent; sunt enim valde opposita, atque circumeunt omne genus 9: met: com: 11. Omne enim ens extra animam, est substantia, vel accidens: & omnis substantia, aut accidens, est in actu, vel potentia:

Actus & potentia.

aliquæ dantur per priuationes & habitus, diuisio entis per vnum, & multa, est prima in huiusmodi diuisione, 10: met: com: 8 Vnum enim superaddit enti indiuisionem, 4. met: com: 3. Et in 3. dispu: in solu: 14. dubij d d. vnum & multa opponi priuatiuè, à commentatore firmiter proclamatur.

Vnum diuidit ens, & conuertitur cum ente.

Significatio ergo vnitatis entis, est significatio priuatiua; addit enim modum, qui est priuatio diuisionis, sicque opponitur multitudini, cui certè non opponitur ens, sicque vnum diuidit ens: quatenus verò eandem cum ente significat naturam conuertitur cum ente. Ex quo facile est animaduertere duplicem esse diuisionem, entitatiuam scilicet, & quantitatiuam: quare non sine causa 4. met: com: 3. & 8. com: 10. reprehensus fuerit Auicenna, qui vnum transcendens, ab vno, quod est principium numeri non discreuit;

Vnum principium numeri

vnum namque quod est principium numeri, est accidens, atque numeri prædicamentalis principium. is certè ex continui diuisione causatur, & in rebus materialibus inuenitur.

Vnum transcendens dicit aliquid positiuum.

Aliud est vnum transcendens, quod cum ente conuertitur, cui primò inest esse simplex, deinde esse indiuisum, vt quidam aiunt. Siquidem 10. met: vbi philosophus disputat contra Pythagorã, & Platonem, an vnum sit idea, vel aliquid separatum, dicit vnum in vnoquoque genere, naturam simplicem esse.

Rationes.

1\. *Reuera, cuius modi, aut species, in quas aliquod commune diuiditur, sunt positiui, & ipsum commune est positiuum. sed modi, seu species, de vno ab Aristotele 5. met: assignatæ, vtpote, vnum continuitate, genere, specie, in substantia, in quantitate, in qualitate, dicunt aliquod positiuum; sua enim opposita, scilicet discontinuum, inæquale, dissimile, dicunt priuationem: vnum ergo formaliter est aliquod positiuum. Sanè, 10. met: tex: 21. à philosopho ponitur relatiua oppositio inter vnum & multa, vt inter mensuram & mensuratum. sed mensura dicit aliquod positiuum formaliter: & vnũ ergo similiter, cui ratio mensuræ tribuitur. Adde, quòd si vnum formaliter priuationem dicit; similitudinis ergo & æqualitatis relationes, quæ super vnum fundantur, non erunt reales positiuæ. sed relationum negationes, atque ita reductiuè, & non per se erunt in genere relationis, quod planè philosopho aduersatur 5. met: aliter docenti.*

2\. *Amplius, si vnum formaliter dicit indiuisionem; nullius ergo momenti erunt responsiones datæ à cõmentatore contra Auicennam 4. met: com: 3. Et 10. com: 8. Auicenna enim intendens probare, vnum addere aliquid supra ens, sic arguit: Si vnum non addit aliquid supra ens; igitur est nugatio dicere ens est vnum.*

Rationes commentatoris contra Auicennam.

Respondet com: hoc non sequi, nisi significet eandem intentionem, & eodem modo. at nos dicimus, eandem significare intentionem, sed diuersis modis. Tunc arguo: si vnum diceret formaliter indiuisionem,

nisionem, non bene arguisset Auicenna, si ens & vnum sunt idem; est ergo negatio, dicere, ens est vnum: sicut non est negatio dicendo, homo est cæcus: nec etiam dicendo, ens indiuisum. Deinde à Commentatore, planiùs responsum fuisset, nempe non esse negationem: quia licet eandem significent essentiam; ens tamen significat eam positiuè, & vnum priuatiuè. Et tunc nulla dubitatio fuisset in responsione Com. modò autem dubitari potest, quia dixit diuersis modis, vnde potest intelligi de modis priuatiuis, & positiuis. Si igitur Auicenna apparenter arguit, & commentator rationabiliter respondit: vnum ergo non dicit formaliter indiuisionem. Adde, quòd com: 4. met: com: 3. sic arguit: vnum & ens differunt non essentialiter, sed intentionaliter, hoc est, diuersis modis: ergo positiuè; modus enim non est negatio. Postremò, in eodem loco reprehendit Auicennam, quia existimauit hoc nomen vnum significare carentiam diuisibilitatis, & quòd illa carentia, sit alia à natura illius rei.

Ordo passionum entis.

Alia ratio.

Alia ratio.

CAP. V.

Soluuntur Argumenta.

Ratio vnius, vt quibusdam placet, duo complectitur: materiale scilicet, per quod non distinguitur ab alijs transcendentibus, cùm se habeat vt genus, & commune prædicatum, in quo omnia transcendentia conueniunt: & formale, per quod ab alijs transcendentibus, discernitur. Itaq; ratio entis quoad materiale, positiua quidem, quoad formale est negatiua. Cùm enim id sit ens, in quod omnes conceptus resoluuntur, rationem positiui habet, quoad suum materiale: nam quoad suum formale, huiusmodi esse non potest, quia omne positiuum est ens, erit etiam vnum; ens enim & vnum conuertuntur. Tunc quæro de illo vno, aut est vnum formaliter per aliquod positiuum: aut per negationem. si per negationem, eadem ratione standum erat in primo. si per positiuum, cùm tale sit ens, erit etiam vnum; & sic vel procedetur in infinitum, vel formale in vno, est negatio, atque ita ratio vnius, quoad suum formale, est negatiua. Contra huiusmodi rationem argutum fuit superiùs, quòd scilicet tunc idem ens esset realiter negatiuũ, & positiuum. Dicunt illi se intelligere vnitatem stantem sub indiuisione, dicere indiuisionem. sed contra hoc etiam fuit argutum. Etenim vnum est passio entis, vel ratione fundamenti, vel ratione additi. non primum; fundamentum enim est ens: idem ergo esset passio suiipsius. Ratione ergo additi, sed additum non est negatio, quæ non potest esse passio entis: additum ergo cum sit positiuum: formale ergo in vno erit positiuum. Vnum ergo non dicit puram negationem, tum quia vnitas est perfectio simpliciter, aliter non esset in deo: deinde vnum suscipit magis & minùs, non autem negatio. insuper numerus non componitur ex negationibus. Sed tum dicunt illi: omne positiuum est ens, & omne ens, est vnum: igitur illud positiuum erit vnum. Sed tunc similis insurget quæstio de illo vno, quomodo sit per aliquod positiuum, atque ita processus fiet in infinitum. E contra illi, si vnum dicit indiuisionem, non quidem puram; sed quatenus stat sub indiuisione: aut igitur ens erit passio suiipsius: aut negatio erit passio entis, quorum vtrumq; est falsum. Vnum ergo dicit aliquod formale positiuum. Inter has duas partes litigantes, potest esse modus quidam medius facilior intellectu, vt dicamus, vnum, bonum, verum, quæ videntur enti aliquid superaddere, quoad materiale, idem profectò esse, quoad verò formale, opere tantummodò intellectus distare; mentis enim cogitatione sola, vnum, bonum, verum, & ens distinguuntur. Ad authoritates commentatoris respondent, vnius modos esse positiuos fundamentaliter, non autem formaliter: fundamentum autem cum suo formali, est entitas rei indiuisa, atque in hoc sensu 5. met: vnum à philosopho diuiditur: negant postea,

Ratio entis duplex.

Materiale entis.

Formale.

Vnum positiuum.

Duarum opinionum examinatio.

Medius modus.

Soluuntur rationes.

quòd

quòd sua opposita dicant priuationem, imò aiunt, quòd idem dicit formaliter indiuisionem, quæ est vt priuatio; diuersum autem dicit diuisionem, quæ est vt habitus. Ad confirmationem, quia ad rationem mensuræ spectat, esse indiuisibile; ideo esse mensuram, proprietatem esse dicunt, quæ vnius naturam consequitur. Argumentum ergo probat, formale in vno non primum, sed secundarium, quod est proprietas, esse positiuum. Ad aliam, negant consequentiam; non enim fundatur super vnum, quòad suum formale, sed quòad suum materiale: vt stat sub suo formali. Sed hæc paulò antè perscrutati sumus.
2. *Ad 2. Auicenna putabat in scientia reali nugationem committi per duorum identitatem realem, ac per alicuius realis additionem auferri: in logica verò per distinctas rationes formales, duorum idenditate stante reali. At commentator per distinctas, nugationem, rationes tollit formales, stante inter ea identitate reali. Auicenna ergo apparenter arguit, & commentator benè respondit, asserens vnum per esse indiuisum, quod est suum formale, ab ente separari. Ad aliam confirmationem, negatur consequentia; non enim modus est positiuus, sed aliquis est priuatiuus, vtpote modus vnius. Ad aliam, maximè reprehenditur à commentatore Auicenna, quòd vnum transcendens non distinxerit ab vno, quod est principium numeri. sed quomodo vnum dicat positiuum formale, satis: His ita excussis, quærendum nobis est, quomodo vnum opponatur multitudini. Reuera, si vnum intelligatur, quatenus habet propriam formam, ab alijs distinctam; sic vtiq; multitudini opponitur: ratio enim formalis vnius, est esse indiuisibile, multitudinis verò, esse ens diuisibile. Porrò, diuisibile & indiuisibile inuicem esse opposita, constat satis. At si vnum intelligatur, vt est pars alterius, & potest esse inclusum in altero; sic multitudini non opponitur, quum in ipsa multitudine includatur, multitudo enim constat ex vnitatibus. sed nullum oppositum includitur in suo opposito, nec ipsum constituit. Vnum præterea est prius multitudine, prioritate naturæ: nam si vnum est, multitudo est, non autem è conuerso. Pars præterea est prior toto, & constituens constituto. at si loquamur secundùm nostram cognitionem, multitudo est prior, quàm vnum, quia nimirum est magis sensibilis, sicut compositum simplici: vnde sicut cognoscuntur simplicia, per composita; sic cognoscitur vnum, per multitudinem. Multa alia de vnitatis dignitate scripta sunt in primo Pymandri fol. 265.*

Vnum & multa quomodo opponantur.

Vnum est prius multitudine.

QVAESTIONIS DVODECIMAE. CAP. I.

De bono, quod est passio entis.

Bonum passio entis.

Post vnius inquisitionem, in qua multa difficilia intellectu, nobis obuiam venerunt, ad alterius passionis indagationem examinandam accessi tantò libentiùs, quantò illius nomen est mihi cæteris suauiùs, atque amabiliùs. Itaq; bonum est passio entis, & cum ente conuertitur: qualibet namq; res est bona, quia appetibilis; nam bonum ex se est appetibile 1. eth. Appetibile verò, desiderium perficit appetentis; perficit verò, quia habet esse; quoniam esse est prima actualitas, primaq; perfectio: habet ergo esse, quia est ens. Res ergo in tantùm est bona, in quantum est ens: igitur bonum, & ens sunt idem, philosophus 6. met: com: vlt: Bonum & malum sunt in rebus, inquit, verum & falsum in anima: bonitas ergo est passio entis extra animam; cuicunq; enim inest bonitas, aut est actus, aut habens actum: proinde ratio actualitatis, est participatio bonitatis. Vnde primus actus cùm sit summũ bonum, illius participatione, entia sunt bona, à quo in illa communicatur omne bonum. A primo quidem principio, ait philosophus 1. cœl: com: 100. communicatum est esse, & viuere omnibus, his quidem clariùs, his verò obscuriùs; quatenus magis minùsq; actus sunt participia. Reuera, si bonum consideretur, vt amatum; sic planè finis rationem habet,

Bonum extra animam.

Deus bonus.

bet, mouetque vt amatum, & desideratum 12. met: com: 36. At si, vt largiens, atque effundens suam naturam, subit rationem efficientis 3. phy: 11. At, vt vniuocum, habet rationem formæ 4. met: com: 4. & 7. met: com: 28. Omnia igitur appetunt bonum, quia appetunt esse, ac imitari cupiunt summum bonum, in quo est summum esse, prima forma, atque primus, & simplicissimus actus; hac de causa, materia teste Themistio 1. phys: tex. 81. frequenter suscipit formas, quia appetens est diuinitatis: Existente, inquit philosophus ibidem, quodam diuino, & optimo: subiungit commentator, hac est perfectio diuina maxima, cui omnia appetunt similari, secundùm quod possunt. Itaque materia, bonitatē participat; quatenus participat formam, quæ est quædam diuini esse participatio. Et 2. de anima tex: com: 34. Naturalissimum, inquit, opus est viuentibus, quæcunque perfecta, & non orbata, aut generationem spontaneam habentia, facere tale alterum, quale ipsum, animal quidem animal, planta autem plantam, quatenus ipso sempiterno & diuino esse participant, secundùm quod possunt: omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quæcunque agunt secundùm naturam: esse ergo actuale, habet rationem boni: vnde bene ostenderunt bonum esse, quod omnia appetunt; natura siquidem semper intendit bonum, quia mouetur ab intelligentia dirigente, & nō errante, 12. met: com: 18. sicut sagitta, à sagittante. Agentia autem voluntaria, cùm à propria voluntate mouentur, frequenter mouentur in bonum apparens, & non verum. 2. phys: com: 31. Aliquod inquit, bonum videtur, sed non est bonum; nemo tamen intendens in malum operatur: Omne igitur quod mouet appetitum, aut est verum, aut apparens bonum. 3. de anima com: 51. Quamobrem, si omnia appetunt bonum; absque dubio, appetitu naturali deum appetunt omnia, in quo sunt omnes rationes boni: sicut ex multis Mercurij sententijs, satis constare potest. Bonum namque dicitur ab eo, quod est, quia sic perficit desiderium appetentis: igitur ex sui natura cupit esse, ac magis magisque suum esse propagare: nam quò magis fuerit propagatum, eò magis erit bonum; hac de causa ex sui natura sese diffundit, atque communicat, dans omnia, & nihil recipiens: vnde tantò diuinius, quantò communius. hoc profectò soli deo competere Mercurius firmissimè docet: nam 2. dialogo Pymandri: Deus est ipsum bonum, *inquit*, nec aliquid, siue aliud quicquam præter bonum. Reliqua omnia ab ipsa boni natura secreta sunt: bonus enim porrigit vniuersa; nec accipit quicquam. Deus exhibet omnia, cupit nihil: *Hæ igitur sunt duæ conditiones boni, dare omnia, & nil cupere: sequuntur ex his aliæ conditiones, scilicet nullius esse indigum, & à nullo vinci posse: quod enim exhibet omnia, & aliorum cupit nihil: igitur est sibi sufficiens, & omnibus numeris perfectum, nulliusque passionibus subditum: Ego dixi dominus meus es tu, ait David, quoniam bonorum meorum non eges. Hoc idem à Mercurio dialogo 6. ad Æsculapium dilucidissimè ostenditur:* Bonum o Æsculapi, *inquit*, in nullo penitus nisi in vnico deo, imò ipsum bonum, deus ipse semper, nullius rei indigus, vt illius adeptione fiat malus: *ecce tertia conditio. Sequitur quarta:* Nec est, *inquit*, illo validius aliquid, à quo expugnetur. *Sequitur quinta:* Vbi passio, nullo modo bonum, vbi bonum, nec passio penitus vlla: Deus autem quoniam est perfectissimum bonum, nullis subditus est passionibus. In homine comparatione mali, bonum est minus malum: vnde bonum hominis, est mali portio minima: inquinatur enim hoc bonum ad mixtionem malorū, infectum verò vlterius bonum non permanet. *Loquitur Mercurius de perfectissimo bono, cui bonum nostrum comparatum, malum potiùs, quàm bonum reputatur.. Mundus quoque participatione boni, est bonus: bonum dico, in quantum scilicet ipse etiam omnia efficit, qua quidem ex parte bonus est mundus: in reliquis omnibus, non bonus: patibilis est, & omnium præterea causa passionum; mundus enim est congeries malorum. Cùm igitur bonum det omnia, accipiat nihil, nullius rei sit indigum, à*

Triplex ratio boni.

Quare materia appetit formam.

Natura appetit bonum.

Quare deus dicitur bonus.

Mercurius dial. 2.

Bonum hominis.

Mundus congeries malorum.

nullo vinci poßit, vt illius admixtione fiat malus, nulliq́ subiaceat paßionibus: igitur non eſt otioſum, ſed actiuum, & nunquam poteſt deeſſe, & hæ quidem duæ aliæ conditiones numerantur: ſic enim docet Mercurius, ad Tatium loquens, dial: 10. Bonum, *inquit,* ipſum actiuum eſt, vult eſſe, & eſt, & omnia propter ipſum, nullo tempore deficit, & vniuerſa vult eſſe. Proprium quippe boni ô Tati, ſeſe notum præbere. *Nouem ergo conditiones boni ex Mercurio numerantur: nempè omnia largiri: nil cupere: nullius rei eſſe indigum: à nullo vinci: ſiue nullam habens admixtionem mali: nulli paßionibus ſubdi: ſemper eſſe actiuum: nunquam deficere: omnia fieri propter ipſum: ſeſe notum præbere. Hæ profectò conditiones perfecti abſolutiq́ boni, ſoli deo conueniunt optimo maximo. Plato in principio Timæi, aliam addit conditionem, videlicet nulla inuidia moueri: Si quæris, inquit, quam ob cauſam ille rerum author hoc vniuerſum conſtituit, bonus erat. bonus autē nulla vnquam aliqua de re inuidia tangitur. Ergo quum liuor ab eo alieniſsimus eſſet, omnia ſibi, quantùm fieri poterat, ſimilia fieri voluit. hoc idem à Mercurio dialog:* 14. *approbatur:* Mortalium paſsiones deo non ſunt aſſcribendæ, inuidia, ſuperbia, ignorantia, imbecillitas; niſi enim deus faciat omnia, aut ſuperbus eſt, aut potius imbecillis: quorum vtrumq; nefarium: Deus enim vnicam propriamq; naturam habet, idq; ipſum bonum eſt: bonus autem nec ſuperbus eſt, nec impotens: ipſum verò bonum deus eſt: bonum quippe ipſa vis omnium agendorum. *In Aſclepio:* Voluntas dei, *ait,* eſt bonitas omnis: hæc eadem bonitas omnium rerum, ex diuinitate eius natura, eſt nata, vt ſint omnia ſicut ſunt, & fuerunt, & futuris omnibus de hinc natura ex ſe naſcendi ſufficiat. *Et paulò poſt:* Voluntas dei caret initio, quæ eadem eſt, & vbique eſt ſempiterna: vult autem omnia bona, & habet omnia, quæ vult: omnia autem bona, & cogitat, & vult. *Non temere à Platone in Minos, ſiue de lege, vir bonus deo ſimillimus dicitur: ſacratiſsimus omnium eſt vir bonus: prophaniſsimus contrà vir malus. Bonum etiam vim habere attrahendi in libro de amicitia docet: Bonum eſt, inquit, quod trahit, non alterius, ſed ſui gratia. Bonum igitur ſecundùm Platonem, eſt dei ſimilitudo, atque ex ſe attractiuum, ob ſui honeſtatem: igitur eſt omnium finis, fauens omnibus, nulli rei noxium, alioqui ſui gratia, alia ad ſe trahere non poſſet: hanc ob cauſam in Hipparcho ait, bonum eſſe duplex: vnum, quod eſt finis: alterum, quod eſt ad finem. Illud propter ſeipſum, hoc propter aliud expetendum: illius appetitio, voluntas, huius electio: illud venerandum, hoc vtile: illo fruimur, hoc vtimur: illius adeptio, beatitudo, huius lucrum vocatur lucrum igitur eſt boni vtilis acquiſitio, quod ad veri boni conſequutionem conducere poteſt: quod verò huic non prodeſt, nec ipſum vtile eſt, nec eius adeptio, lucrum. quaſi diceret Plato, eſt duplex bonum: vnum ſimpliciter, aliud ſecundùm quid: primum eſt finis, ſecundum eſt ad finem: in primo eſt beatitudo, in ſecundo eſt vtilitas, ſi ordinetur ad primum. ſin verò detrimentum: in primo eſt fruitio, in ſecundo eſt vſus: abuſus verò, ſi vtimur fruendis, & fruimur vtendis. Dialogo 2. de repub. Bonus eſt deus, nullum autem bonum noxium, quod autem innoxium eſt, mala non facit. Et 6. de legibus, vocat deum patrem bonum, & filium ideam boni. Itaq́ conditiones veri ſummiq́ boni ſecundùm Platonem tot, ac tales numerantur, omnia largiri: nulla inuidia moueri: ad ſe ob ſui gratiam trahere omnia: nulli rei eſſe noxium: mala non facere, omnium eſſe perfectum, & abſolutum finem, ad quem omnia ſunt ordinanda, atque dirigenda. His conſentire videtur philoſophus 3. met: com: 3. Bonum eſt, per quod diſponitur cauſa finalis, 9. met: com: 19. bonum eſt natura prius malo, quia bonum eſt ens, malum autem non ens, vtpote priuatio boni. Pythagoras dicit deum monadem eſſe, ſiluam verò dualitatem: hoc eſt, deum eſſe principium bonorum, ſiluam verò malorum. hac de cauſa Ariſtoteles defectus omnes ad materiam reduxit. Numenius Platonicus nobilis, viam boni inueni-*

Nouem conditiones boni ex Mercurio.

Plato.

Mercurius.

Voluntas Dei bonitas eius.

Deus vult ſemper bonum.

Plato.

Boni conditiones ex Platone.

Duplex bonum.

Ariſtoteles.

Pythagoras.

Numenius.

endi, dicit esse inuentu difficilem: Via, inquit, intelligendi boni optimi vna est, vt primùm negligantur sensibilia omnia: deinde vt in disciplinis numeri ipsi inspiciantur, ac inde ad intelligendum ipsum ens eleuari. Hæc in primo libro de bono. & in quinto, Quatuor, inquit sunt, primus deus, qui est ipsum bonum: imitator eius, qui est omnium creator, qui est bonus: essentia verò, altera quidem primi, altera verò secundi, non quidem distinctas substantias, sed personas ostendit: nam aliquando vsia, personas significabat. Itaq; qui cupit doceri scientiam veri boni, à sensibus sese abstrahat, cum nullum sit phantasma talis boni. Modus cognoscendi veri boni.

CAP. II.

De bonitate dei, secundùm philosophos.

QVamuis, quæ dicta sunt, sufficere possent; quia tamen huius rei inquisitio, ad pietatem maximè facit, addam & alia, ab vnoquoque verè philosopho, hilari animo suscipienda. Plato, huius diuinæ virtutis, seu naturæ, diligentissimus inuestigator, in Protagora sic loquitur, atque asserit, hominem bonum inuenire perdifficile esse, fieri autem posse, vt ad aliquod tempus. sed cùm bonus fuerit, perseuerare in bonitatis habitu, vt dixit Pythagoras, impossibile, minimèq; humanum, sed solum deum hoc honore præditum: hoc ergo nomen, bonum soli deo congruere Plato apertissimè docet. Cùm ergo mala, id est, peccatorum pœnæ à deo nobis inferuntur; ob id tamen, deus author malorum minimè est dicendus: Melius est autem (inquit Plato in Gorgia) sic nos castigari, quàm permanere in scelere. In sexto de repub: ideam boni dicit esse scientiæ, & veritatis causam. Et in 7. de repub: Hæc idea boni omnibus omnium rectorum, & honestorum causa est, veritatem & mentem præbens: quam necesse est videre, qui prudenter, aut priuatè, aut publicè aliquid agere cupit: Quemadmodum, inquit, sol efficit, vt omnia videantur corporaliter; sic summum bonum in regno intelligibili. Deinde, sicut sol dat lucem, & facit visionem; non tamen est visio, nec sparsa lux; sic summum bonum non est ipsa cognitio, radius aut mens cognoscens, sed maius. Postremò, quemadmodum sol dat ortum, augmentum, alimentum visibilibus, ipse autem non est generatio, res facta; sic bonum, non solùm præbet rebus, vt intelligantur, sed & ipsum esse, & substantiam: ipsum autem non est substantia, sed maius, & melius dignitate, & potestate vltra substantiã. Adde, quòd sicut præest huic mundo sol, & imperat; sic imperat ipsum bonũ mundo intelligibili. In septimo de repub: fingit habitantes in terra, quasi in subterraneo specu esse, qui à pueris assueuerint illic videre in pariete sola rerum simulachra ab aliquo lumine repræsentata. Sic nos inter vmbras esse, veritatis autẽ campum, verasq; res, apud superos esse, vbi est idea boni. Simile quiddam à Numenio dicitur lib: primo de bono: Corporalia, inquit, à signis, & similibus quibusdam comprehendere possumus, ipsum verò bonum à nullo insito signo. Quare, sicut aliquis in specula sedens, paruam nauiculam solam in magno pelago inter vndas, acutie visus vno intuitu perspexerit; sic longè à sensibilibus sedens solum intueri potest. Si quis autem sensibilibus detentus, ipsius boni quasi phantasmatibus mouetur, ac ideo putet bonum ipsum per spexisse, vehementer peccat; nullum enim phantasma ipsius est. Simplicius super Epictetum, contra eos, qui duo principia ponebant, bonum, scilicet & malum ex Zoroastris impietatibus: Vnitas, inquit, necessariò præcedit multitudinem, cunctaq; ex participatione vnitatis extiterunt. In principio operis diuini, omnium rerum fons, & principium est ipsum bonum. Nam quod omnia concupiscunt, id omnium est principium & finis. A seipso quoque bonum cuncta producit, prima, media, & extrema. Neque principium temporis habet bonitas diuina, à qua bene cuncta fiunt: neque deus aliquando adest, ali-

Plato. Deus solus bonus. Idea boni causa veritatis. Quatuor similitudines bonitatis. Numenius. Bonũ verum non facile cognoscitur. Simplicius. Bonitas est æterna.

tate Dei.

quando abest; hæc enim corporea sunt, sed ipse semper adest omnibus, ab omnibus segregatus: & prouidentia eius, quia ipse semper, & vbiq; est, & bonus est, omnibus rebus infunditur, vt quodq; meritum est. Et quemadmodum à lumine solis omnia irradiantur, aliaq; vident, alia videntur; alia germinant, alia proseminantur; aliaq; albescunt, alia nigrescunt, vnumquodque vt aptum est, sine luminis labore; sic, imò multò magis ex immensæ bonitatis fonte omnia accipiunt esse, & congruentem naturæ ipsorum, modum, ordinemq;. Proclus. A natura, inquit, diuina, omniũ aggregatio bonorum: si quid in orbe boni dimittitur inde. Itaq; ex doctrina Platonis, Numenij, Simplicij, atque Procli, Dei bonitas, causa est omnis boni, omniũq; veritatis, sed cognitu difficilis, ob eam, quam cum sensibus habemus amicitiam, ac familiaritatem noxiam. Non mirum ergo, si veris, æternisq; bonis neglectis, simulachra sequimur veri æterniq; boni. Hos etiam, imitatur Plotinus enn: 4. lib: 7. cap: 1. Illud, inquit, est verum bonum, omniumq; præstantissimum, cuius virtute cætera quoque boni participia sunt. Cætera verò duobus præcipuè modis ita bonum habent, tum quia illi similia facta sint, tum quia operentur ad ipsum: proinde, si appetitio, actioq; ad optimum est bonum; consequens est, ipsum bonum ad aliud non aspicere, nihilq; aliud exoptare: esse verò fontem, quietumq; omninò principium, secundùm naturam exordium actionum, quod quidem cætera ad sui similitudinem efficit bona. hoc autem bonum super essentiam existit, super actionem, intellectum, atque intelligentiam. Quin etiam idipsum bonum oportet asserere, ad quod omnia referuntur, ipsum verò ad aliud non refertur; sic enim illud quoque verum esse constat, ipsum bonum esse, quod omnia appetunt. Oportet itaq; ipsum firmiter permanere, & ad ipsum cuncta conuertere: quemadmodum reuoluitur circulus circa centrum, à quo lineæ singulæ producuntur. Exemplo nobis ad id sol esse potest, qui quasi centrum est ad lumen, quod ab ipso dependet, simul ad ipsumq; annectitur, adeoq; vna cum illo existit vbique, nec ab illo alicubi separatur. Omnia igitur bona, à summo bono fluunt, & in illud refluunt; quia scilicet vnde exeunt, redeunt flumina. Omnia sanè appetunt bonum illud, sed diuersimodè: nam inanimata, ad animam reducuntur, anima verò ad ipsum bonum per intellectum: intellectus verò post ipsum bonum sedē obtinet. Quapropter vita illis, quibus viuere datum est, bonũ est iudicanda: similiter intellectus quibuscunq; intelligentia conuenit. Itaq;, vbicunq; vita vnà cum intellectu viget, dupliciter adest bonum. Hæc est Plotini secreta, de summo bono, atque abscondita theologia. Deus planè sua nos condidit bonitate, & eadem ad se trahit, qua condidit: ipsa est vita animæ intelligentis, & intellectus post ipsam: nam si vita intelligentiæ, siue intellectus, est veritatem intelligere: veritas verò, sine dei bonitate intelligi non possit, vt patuit ex Platonis doctrina: bonitas ergo dei, in anima intelligentis, primum vitæ gradum obtinet, deinde intellectus. Libro 2 eiusdem enn: cap: 2. boni naturam abunde describit: Est, inquit, verum & summum bonum, à quo omnia dependent, quodué omnia appetunt, accipientia ab ipso principium, eiusque penitus indiga: ipsum verò nullius egenum, ipsum sibi sufficiens, nihil penitus appetens, mensura omnium, atque terminus: ex seipso producens intellectum, essentiam, animam, vitam, rursus actionem circa intellectum: ipsum est supra pulchrum, & super ea quæ sunt optima: in mundo regnans intelligibili; quia sanè intellectus est, intellectus inquam, non qualis noster, sed qui habeat omnia, sit omnia, secum habitet, sibi prorsus vnitus, habeat cuncta non habens: non enim ea possidet tanquam alia, nec ipse existit alius, neque quæ sunt in eo, singula segregantur à singulis; imò verò quodlibet est vniuersum, & vbique, neque tamen confunduntur cuncta, sed rursus singula distinguuntur. Sunt autem & prima bona, sunt & secunda, sunt quoque tertia: cunctaq; circa regem vniuersorum: ipseq; rex bonorum omnium causa est, & illius gratia omnia. Deniq;, circa secundum secunda sunt, & tertia circa tertium. Mirabilis planè hæc Plotini theologia, quæ & boni naturam, & intellectus diuini, atq; attributorum vnitatem, ordinemque,

Similitudo.

Proclus.

Plotinus.

Bonum est sicut circulus.

Quomodo bonum sit vita.

Intellectus post bonum.

Boni natura ex Plotino.

Intellectus diuinus.

Plotinus.

que, deniq; sanctæ Trinitatis mysterium, subtiliter, profundéque descripsit. Similia quædam ab eodem depromuntur enn. 2. lib. 9. cap. 1. Quando dicimus vnum, inquit, & quando dicimus ipsum bonum, vnam eandemq; naturam intelligimus. Illud verò primũ dicitur, quia simplicissimum, seipso sufficiens, quoniam non constat ex pluribus; alioqui in ea, ex quibus componitur referretur. Rursus non est in alio, quoniam quidquid est in alio, est & ab alio: nulla ergo in eo compositio, & nihil eo superius. Reuera, si tale est bonum, proculdubio eius vita, est purus actus, quo cætera sunt in actu, & viuunt; sic enim docet Plotinus enn. 6. lib. 7. cap. 20. Virtus, inquit, intellectus, vita, anima sapiens in boni gradu versantur: nam & vita ipsius boni. cap. 21. actus est; imò verò actus ex ipso bono dependens, à quo amor accenditur intelligentiis: torpet profectò animus priusquàm boni lumen acceperit, ipséque animus ex se recidit resupinus. Postquàm verò à boni lumine animus est accensus, corroboratur, debacchatur, stimulis incitatur, sursum attollitur, ab eo sublatus, qui infundit amorem, & intellectum. Neque quisquam mirari debet, ipsum, quod animam sequitur bonum, tantam potentiam habere, dum videlicet ad seipsum trahit, quia nihil se melius esse patitur, cùm sit ipsum omnium optimum, cuius notitia est magna, quæ illius intuitum præcedit, ad quem cùm accesserimus, completur in nobis boni cognitio. Itaque bonum verum, & summum (vt Plotinus docet) est, à quo omnia dependent: quodq; omnia appetunt: ad quod omnia redeunt: quod est super omnia: sibi sufficiens: nullius rei indigum: ad se trahens omnia: primum bonum animæ: lumen intellectus: veritatis, & scientiæ causa: amoris fons, & origo: denique omnium bonorum principium, medium, & finis, actus purus, & vita.

De bonitate Dei.

Bonum est actus & vita.

Vis summi boni.

Epilogus.

CAP. III.

De bonitate dei, secundùm theologos.

ADmodum præclara sunt, quæ de Dei bonitate, ab illis sapientiæ studiosis depromuntur testimonia, adeóq; animum alliciunt, vt diuino quodam spiritu afflatos, putem esse locutos. Post ergo, illorum admirabilem, sublimemq; doctrinam, ad theologorum, ac sanctarum oracula scripturarum, transeundum mihi esse arbitror; vt ex illis, veluti ex firmis testibus, mira de dei bonitate audiamus, percipiamus, denique sapiamus: nam & ipsa bonitas, secundùm quandam dictionem hebraicam, Taam, propriè saporem, & gustum significat. Sapor eius, inquit Moyses Exo: 16. sicut placenta. Transfertur autem ad saporem externum, id est, ad decorem, seu bonam rerum dispositionem, quæ inde consurgit, quando in omni parte vitæ seruamus decorum, & honestum: Psal. 118. bonitatem, & disciplinã, aliter, bonum saporem: Græcè est χρηστότητα, bonitatẽ seu comitatem, benignitatem, humanitatem. Paulus ad Titum cap. 1. cùm autem χρηστότης, id est, benignitas, & amor erga homines apparuit. Rom. 11. Vide ergo bonitatem Dei, si permanseris in bonitate. Augustinus, vertit suauitatem. Ambrosius: Iocunditatem fecisti cum seruo tuo, hoc est, fecisti vt delectaret me bonum. Hebræi, bonum vocant, Tob, quod significat amabile, iucundum, vtile, gratum, humanum, benignum. Congruit hoc ipsius boni naturæ, quæ ex se amabilis est, vtilis, & grata: hac de causa frequenter in scripturis Deus vocatur bonus. Psal. 118. Bonus es tu, id est, beneficus, & suauis. Et 72. Quàm bonus Israël Deus. Et 117. Confitemini Domino quoniam bonus. Et 134. Laudate Dominum, quia bonus dominus. Iudith 11. Tu solus bonus. Paralip. 30. Dominus bonus propitiabitur cunctis. Ier. 3. Lam. Bonus est Dominus speranti in eum. Matt. 19. Vnus est bonus Deus. Propriè bonitas in diuinis spiritui sancto congruit. Psa. 142. Spiritus tuus bonus. Heb. bonitas. Nam quemadmodum potentia patri attribuitur, & filio sapientia; sic etiam spiritui sancto bonitas:

Bonitas quid significet.

Psal. 118.
Paulus.
Augustinus.
Ambrosius.
Hebræi.
Psal. 118.
Psal. 72.
Psal. 117.
Psal. 134.
Iudith.
Paralip. 30.
Hier.
Psal. 142.

tate Dei.

bonitas: hac sanè bonitate recreamur, accendimur, renouamur. Itaque, Deus est summum bonum, quia incommutabilis est, (inquit Isidorus de summo bono) & corrumpi omninò non potest: creatura verò bonum est, sed non summum, quia mutabilis est. Rectè ergo dictum est à Dionysio Areopagita de diuinis nominibus cap. 4. boni nominationẽ excellenter, sempiternæ deitati, theologos attribuisse; ipsa enim ad omnia existentia, suam extendit bonitatem. Etenim sicut noster sol non ratiocinans, neq; præeligens, sed per ipsum esse, elluminat omnia, illius lumen participare valentia; ita quod est bonum super solem, per suam essentiam, omnibus existentibus proportionabiliter, immittit bonitatis totius radios: propter istos substiterunt intelligibiles, & intellectuales omnes, & substantiæ, & virtutes, & operationes: propter istos sunt, & vitam habent indeficientem, & imminorabilem ab omni corruptione. Ex bonitate Dei habetur in ipsis, & collocatio, & continentia, & custodia, & esse, & bene esse, & ad ipsam (sicut est possibile) sese configurant, & boniformes sunt, & sequentibus communicant: sicut diuina lex inducit dona ad ipsas, ex bono venientia. Inde vnitiones, discretiones inconfusa, & quæcunq; sunt cœlestis Hierarchiæ ex fontana sunt bonitate, ex qua datum est illis, manifestare occultam bonitatem, & esse nuntios diuini silentii: & sicut lumina clara interpretatiua eius, quæ in abditis proprietas. sed & post illas sacras mentes, animæ, & quæcunque animarum bona, sunt propter bonam bonitatem. Sed & de ipsis irrationabilibus animalibus, & animabus (si oportet dicere) quæcunq; aërem secãt, & quæcunq; in terra extenduntur, & in aquis vitam sortita sunt, & sub terra cooperta viuunt, propter bonum animata sunt, & viuificata. Et plantæ omnes motiuam, & nutritiuam habent vitam ex bono, & quæcunque inanimata, & non viuens substantia propter bonum est. Itaque manifesta diuinæ bonitatis imago, magnus est iste, & semper splendens sol; ipse enim illuminat, illuminari valentia omnia, creat, viuificat, continet, perficit, mensura est existentium, & æuum, & numerus, & ordo, & ambitus, & causa, & finis, auget, mundat, renouat, ornat. Pulchrè etiam modus inueniendi veri boni ab Augustino super Psal. 26. describitur: Excedat, inquit, cor vestrum omnia visa, intentio, vniuersas cogitationes: totum ab animo reiicite, quidquid occurrerit quod cogitare possitis: dicite, non est illud: non enim si illud esset, mihi iam occurrisset. Ita desiderabitis quoddam bonum, omnis boni bonum, vnde omne bonum; dicitur enim bonus homo, bonus ager. adiunxisti, quoties dixisti bonum, bonum simplex, ipsum bonum, quo cuncta sunt bona. Ista, quæ videntur non sunt bona, quia sunt mutabilia. Et Psal. 70. Deus est bonus, & de se bonus, & summè bonus, & nullo alio bono, bonus: recedendo inde, eris malus. dic ergo: Domine quis similis tibi? Quamobrem Dionysius Areopagita sæpè de Deo dicere consueuerat: Deus non est ens, sed super ens, super dominus, super bonus. &c. quia nimirum est cunctarum essentiarum excellentissima, & sufficientissima causa: omne namq; bonum, aut est Deus, aut à Deo, secundùm triplex causarum genus. Cùm audis igitur bonum hoc, & bonum illud, tolle hæc omnia, & bonum inuenies incommutabile, quo melius nihil, dignius, nobilius cogitari potest. Basilius Magnus Constit. mon: cap. 19. Huius, inquit, summi, ac veri boni contemplatio, angelorum thesaurus est. hæ autem eiusmodi sunt, vt cùm perfectam eorum pro se quisq; singuli cognitionem, possessionemq; adipiscantur; vniuersis tamen in ea liceat intueri. Et contra Eunomium lib. 3. Bonus Deus, inquit, & dicitur, & est, non astructam habens bonitatem, sed natura sibi innatam. Et super primum Psal. Bonus est Deus, ad quem respiciunt omnia, quem vniuersa cupidè expetunt, natura immutabilis, nulli obnoxius perturbationi, expers mœroris & tristitiæ, temperies totius, fons scaturiens, luculenta, & exundans bonitas, thesaurus nunquam exhauriendus, cuius naturam amantiores huius mundi ignorantes, sæpè quæ nullius sunt momenti admirantur. Et in Psal. 114. Bonum est, quod omnia expetũt: bonum autem Deus, & primum, ac perfectissimum bonorum. Chrysostomus super illum versiculum

Marginal notes: Isidorus. — Dionysi. Bonum soli comparat. — Bonitas dei in angelis. — Bonitas dei in hominibus. — In alijs rebus. — Sol imago bonitatis. — Augustinus. — Bonum simplex. — Dionysius. — Basilius. — Bonus natura. — Chrysosto:

De bonitate Dei.

verſiculum: Bonitatem feciſti: bonitas fecit formam boni, quæ radicem fixam habens, in conſcientia culmeſcit, frondeſcit, grandeſcit: nec aliunde aſcendunt virtutes, niſi à bonitate boni. hæc bonitas, bonos facit: perfectos conſtituit ciues vitæ æternæ: colligit ſuos, vt ament ſe boni, habentes vnam bonitatem matrem, & amicam; & illa amet filios, & amicos ſuos.

Bonitatis vires.

Itaq; deus eſt ſummum bonũ ſimpliciter, quippe qui habeat omnes boni conditiones perfectiſſimas, ab eoq; fluant omnia bona; non quidem velut à cauſa vniuoca, ſed potiùs æquiuoca, vnde & excellentiori modo in ipſo inuenitur, ſicuti calor in ſole: bonum habet rationem perfecti: ergo appetibilis; vnumquodq; enim ſua ſponte, ad perfectionem tendit, quod eſt vltimum appetibile: & hoc dicitur bonum ſimpliciter. alia verò quia hac perfectionis dignitate vacant, bona ſecundùm quid, & non ſimpliciter dici poſſunt.

Bonum eſt appetibile.

Bonum quoque ſubit rationem finis, præſupponitq; efficientis, atq; formalis cauſæ rationem: quod enim eſt primum in cauſando, vltimum eſt in cauſato: ignis namq; primò calefacit, quàm formam inducat; calor nihilominùs in igne, formam ſubſtantialem conſequitur. In cauſando bonum primùm inuenitur & finis, qui mouet agentem: deinde actio efficientis mouens ad formam: poſtremò accedit forma. In cauſato autem ordo inuertitur: nam primum eſt ipſa forma, deinde virtus effectiua: poſtremò ratio boni.

Bonum eſt finis.

Cæterùm, quamuis bonum & pulchrum idem ſint ſubiecto, quippe quæ ſuper eandem formam fundentur; ratione tamen ab inuicem diſſentiunt: bonum enim ad appetitum, pulchrum verò ad vim cognoſcitiuam attinet: bonum eſt, quod omnia appetunt, finis rationem: pulchrum autem rationem formæ obtinet; ſiquidem in debita proportione conſiſtit, quia nimirum, rebus debitè proportionatis, ſenſus maximè delectatur: ſicuti in ſibi ſimilibus; ſenſus enim quædam ratio eſt, omniſque virtus cognoſcitiua. Quoniam autem, per aſſimilationem, cognitionem fieri ſcimus, ſimilitudo verò formam intuetur: iure ergo, ad cauſæ formalis rationem, pulchrum reſpicere diximus.

Bonum differt à pulchro.

Pulchrum reſpicit formã.

bonum in voluntate conſiſtit, quę tum finis, tum actus rationem habet: reſpicit namque finem, vt obiectum, actumq; vt ſui perfectionem; hac etiam de cauſa in debito ordine, ſpecie, atque modo inueniatur, ac ſubſiſtat, neceſſe eſt omninò. Reuera, in tantùm vnumquodq; dicitur bonum, in quantum eſt perfectum; ſic enim eſt appetibile: perfectum autem dicitur, cui ſecundùm ſuæ perfectionis modum deeſt nihil: id autem eſſe non poteſt, niſi per ſuam formam: forma autem aliqua præſupponit, & aliqua ad ipſam neceſſariò conſequuntur: igitur, vt aliquid ſit perfectum, opus eſt, vt & formam habeat, & ea, quæ ad ipſam conſequuntur.

Ratio boni conſiſtit in ſpecie modo & ordine.

Modus.

Forma.

Porrò, principiorum materialium, ſeu efficientium determinatio, ſeu commenſuratio ad formam præexigitur; & id quidem modum indicat: nam menſura modum præfigit: ipſa verò forma ſpeciem; vnumquodq; enim per formam in ſpecie conſtituitur: ideoq; dicitur, numerum ſpeciem præbere. diffinitiones certè numerum ſignificantes ſunt ſicut numeri 8. met: Etenim quemadmodum numerus per additionem vnitatis variatur; ita planè diffinitio, per differentiæ adiunctionem, ablationemq;. Ad formam autem, inclinatio ad finem, ſeu ad actionem, vel ad aliquid huiuſmodi conſequitur: nam vnumquodque quatenus eſt actu, in id, quod ſuæ congruit naturæ, agit, tenditq; quod planè ad pondus, ordinemq; ſpectare videtur: ex quo patet quomodo in modo, in ſpecie, atque in ordine ratio boni conſiſtat.

Ordo.

Cæterùm, ſicut motus corporis naturalis terminatur quidem ſimpliciter ad vltimum; ſecundùm quid verò; ad medium, quo itur ad vltimũ, à quo motus terminatur, diciturq; terminus motus, eò quod aliquam motus partem terminet, ipſe quoque vltimus terminus vel eſt res ipſa, in quam tenditur, vtpote locus, vel forma, aut quies in re illa: id, quod eſt appetibile, motum appetitus terminans ſecundùm quid, idq; vt medium, quo tenditur in aliud, vtile vocatur: id verò quod appetitur, vt vltimum, inſtar rei, in quam per ſe appetitus tendit, motus appetitus totaliter terminans, nominatur honeſtum; honeſtum ſiquidem dicitur, quod per ſe deſideratur. Id autem, quod appetitum terminat, vt quies in re deſiderata, eſt delectatio.

Vtile.

Honeſtum.

Delectatio. *delectatio. Ex his autem patet, solum deum & dici, & esse bonum, quia per suam essentiam est perfectus: nam illius essentia est suum esse, cui nullum accidens contingere, seu accidere potest, deniq; ad aliquod extrinsecum non ordinatur: & hæc est triplex perfectio, quæ soli deo congruit. Cætera verò omnia, bona dicuntur, causaliter & extrinsecè, ob bonitatem diuinam; proprijs autem bonitatibus, formaliter, & intrinsecè. Sanè, vnumquodq; est bonum, effectiuè, exemplariter, atque finaliter, bonitate quidem diuina, similitudine autem illius, formaliter, sicuti aër lucidus luce solari. Itaq; vnumquodq; bonum appellatur, diuinæ bonitatis sibi inhærente similitudine, quæ est formaliter sua bonitas ipsum denominans. Quid sit ergo bonum, vt passio entis, & ipsa quoque diuina bonitas, dixi.*

Solus deus bonus.

QVAESTIONIS DECIMAETERTIAE. CAP. I.

De vero, quod est passio entis.

Xpediti à bonitatis negotio, ad veri, veritatisq; indagationem transire festinauimus, vt absolutum de entis passionibus studium habeamus. Porrò, verum bifariam intelligi potest: vno quidem modo, quatenus contra falsum distinguitur, alij dicunt, formaliter, & sic est relatio quædam, qua compositio, vel diuisio, quæ est secunda mentis operatio, vera vel falsa, dicitur: ab eo enim quod res est vel non est dicitur oratio vera vel falsa: hæc autem quoniam abstrahit à relatione reali, & rationis, non est idem cum ente reali; idcirco illius passio dici non potest. alio modo accipitur, quatenus distinguitur contra fictum, vt aurum verum, & aurichalcum, quod à nonnullis nominatur materialiter, dicitq; rei naturam habentem ordinem intelligibilitatis ad intellectum. Verum ergo materialiter est rei natura, vt intelligibilis, vel cognoscibilis ab intellectu. Itaq; ens reale, & verum materialiter sumptum sunt idem, quippe cùm quodlibet ens, sit seipso intelligibile: igitur seipso verum. Ens ergo & verum sunt idem. Sanè, vnumquodque est intelligibile per suam entitatem; res siquidem, quæ maioris sunt entitatis, ex sui natura sunt magis intelligibiles; & quæ minoris, minus; & quæ nullius, nihil: quod enim non est, non contingit scire 1. poste: igitur vnumquodq; est intelligibile seipso, quoniam non distinguitur res & entitas rei. nam sicut ad entitatem coloris, sequitur visibilitas; ita ad cuiuscunq; rei entitatem intelligibilitas, quæ est apta conformari intellectui, quum anima sit quodammodo omnia. Cùm igitur verum, & ens conuertantur ad inuicem, & ens sit prima philosophiæ subiectum, vt dixi paulò antè; eiusdem vtiq; erit contemplatio veritatis. Etenim qualibet scientia speculatiua, magnopere incumbit veritati inueniendæ, atq; habendæ; illius enim finis est veritas, & finis quidem vltimus. sed prima philosophia est talis: igitur ad ipsam maximè spectat consideratio veritatis. Amplius, scientia veritatis per causam habeatur necesse est; verum namq; non per falsum, sed per verum cognoscitur, & scitur; demonstratio enim, quæ facit scientiam, est ex veris, & his similibus, 1. poster: sed prima philosophia, est causarum consideratiua, 1. met: tex: com: 4. igitur est scientia veritatis. Item, illa scientia, quæ circa veritatis studium maximè occupatur, est proprio nomine veritatis scientia: à rerum namque consideratarum nominibus, scientiæ denominationem sortiuntur. sed prima philosophia, maximè vera contemplatur, vtpote primas causas, primaq; principia, ex quibus omnis veritas profluit, atque proficiscitur, præsertim in causis vniuocis: igitur speculatio veritatis primæ cõpetit philosophiæ. Reuera, quemadmodum bonum, id potissimùm nominatur, in quod tendit appetitus; ita planè verum id dicitur, in quod tendit intellectus: hoc autem interest inter vtrumq;, quòd nimirum cognitio, est in cognoscente; appetitus verò, ad id, quod appetitur, inclinatur. atque terminus appetitus, quod est bonum, est in re appetibili: cogni-

Verum duplex.

Formale.

Materiale.

Quomodo est passio entis.

Veritatis scientia pertinet ad met:

1.

2.

3.

Verum est in intellectu.

tionis

De veritate.

tionis verò terminus; quod est verum, in ipso intellectu. Porrò res intellecta, interdum
per se, nonnunquam verò per accidens, ordinem habet ad intellectum: per se quidem,
quia ab illo suum esse dependet: per accidens autem, quia ab illo cognoscibilis: vnaquæque
autem res absolutè vera dicitur, secundum eum profectò, quem ad intellectum, a quo
pendet, ordinem habet. hanc ob causam res artificiales, propter ordinem ad intellectum,
veræ esse dicuntur; domus namque vera dicitur, quæ formæ, quæ est in mente artificis,
similitudinem assequitur. Oratio quoque vera est, quatenus est veri intellectus signum.
Eodem modo res naturales veræ esse dicuntur, quatenus diuinarum quæ in intellectu di-
uino sunt specierum, similitudinem attingunt: veritas igitur in intellectu primò, ac præ-
cipuè, deinde in rebus, quatenus ad intellectum, velut ad principium referuntur, consi-
stat, necesse est. Sanè, quidquid voce significatur, est ens in anima, aut extra animam:
non quidem extra; nisi fortè causaliter tantùm: in anima ergo. non per simplicem ter-
minorum apprehensionem, quæ format quidditates, sed per eorundem compositionem
diuisionemque. Adest ergo veritas intellectui, per secundam illius operationem. Sanè, 1.
cuiuslibet perfectio illi formaliter inest, cuius est perfectio. sed veritas est perfectio
intellectus, illam per compositionem, diuisionemque acquirentis: inest ergo intellectui for-
maliter. Amplius, qualibet cognitio perficitur, si cognitæ similitudo rei sit in cognoscen- 2.
te. sed veritas est perfectio intellectus cognoscentis, qui iudicando, & discernendo ad
illud peruenit munus dignitatis: ergo quod prius. Iterum, omne perfectibile, naturali- 3.
ter suam perfectionem desiderat. sed intellectus est imperfectus, quoadusque rei verita-
tem attigerit: igitur est veritate perficiendus, & per consequens veritatis sedes est in-
tellectus, & huius sedis perfectio, est ipsa veritas siquidem in illa intellectus, sua opera-
tione non tantùm rei similitudinem obtinet; verùm etiam supra illam reflectitur, tum
illam cognoscendo, tum etiam iudicando ex illa. Etenim quamuis, prima intellectus ope- 4.
ratio, rei similitudinem habeat; non iudicat tamen, quia secundæ est operationis iudici-
um In sensu quoque rei similitudo inuenitur: sed similitudinis ratio, non quidem à sensu,
sed ab intellectu cognoscitur Veritas ergo est perfectio intellectus, atque bonum, quia
in ipso est rei cognitæ similitudo, quæ ab ipso cognoscitur intellectu, & diiudicatur; non
autem à sensu, siue prima illius actione. Ex lib: 9 primæ philosophiæ colligitur diffinitio
veritatis, nempè quòd veritas sit adæquatio rei & intellectus. Cùm enim verum sit in
intellectu, atque omnis res vera sit, quatenus naturæ suæ propriam formam habet: ne-
cesse est ergo, quòd intellectus in quantum est cognoscens, sit verus, quia scilicet rei co-
gnitæ similitudinem habet, quæ est ipsius forma cognoscentis: hac de causa ex confor-
mitate rei & intellectus, veritas diffinitur: nam si quis conformitatem illam percepe-
rit; veritatem vtique percipit. hanc autem sensus minimè cognoscit: nam etsi visus rei visi-
bilis similitudinem habeat; comparationem tamen, quæ est inter rem visam, & id, quod
ipse apprehendit de ea, nequaquam discernit. Intellectus verò cognoscere illam valet,
non quidem secundùm quod cognoscit de aliquo quod quid est; sed potiùs dum dijudicat
rem ita se habere, sicut est forma, quam de re apprehendit: tunc plane cognoscit, dicitque
verum, idque facit componendo, ac diuidendo; ideoque veritas propriè est in intellectu com-
ponente, & diuidente: non autem in sensu, vel in intellectu cognoscente quod quid est.
Auer 4. met: com: 27. Verum est illud, inquit, quod extra animam est, sicuti est in a-
nima, falsum verò, si fuerit è conuerso. Et d. d. disp: 1. solu. dub. 22. int: com: 21, Putans
diuisum diuidi, & compositum componi verus est. Mentitur autem contrariò habens,
ac res ipsæ se habent. vnde in proœmio primæ disputationis ait: veritatem à virtute intel-
lectuali supra cæteras res maximè appeti. Cæterùm veritas, quæ intellectui inest specu-
latiuo, est bonum simpliciter, 3. de anima com: 34. Falsitas verò eiusdem est malum
simpliciter. At veritas, quæ est in intellectu operatiuo, est bonum in respectu, falsum
verò, in eodem similiter se habet. Adde, vt ex textu com: 25. eiusdem libri colligitur,

Rei veritas respondet veritati in anima.

Quomodo veritas sit in anima.

Diffinitiones veritatis.

Sensus non percipit veritatem.

Auerroes.

Veritas intellectus speculatiui.

Operatiui.

quòd veritas quæ est in intellectu potentiæ, opposita sit falsitati: quæ verò in intellectu agente, atque separatis intelligentiis, est veritas simplex, cui mendacium non opponitur: ex quo patet non omni veritati, falsitatem oppositam esse. Auicenna. *Auicenna, veritas vnius cuiusq; rei, est proprietas sui esse; quod stabilitum est ei.* Anselmus. *Anselmus, veritas est rectitudo sola mente perceptibilis; nam rectum est, quod principio concordat.* Hilarius. *Hilarius: Verum est declaratiuum, aut manifestatiuum esse.* Augustinus. *Augustinus de vera religione: Veritas est, qua ostenditur id, quod est: Et iterum: Veritas est summa similitudo principii, quæ sine vlla dissimilitudine est.* Plato. *Hac de causa Plato de summo bono, ait mentem esse veritatem, aut omninò certè simillimam, atque verissimam: quasi doceret, mentem esse veritatis sedem. Vnde dial: 6. de repub. veros appellat philosophos, qui odio habent falsitatem, diligunt q; veritatem. Quapropter discendi cupidum necesse est statim à pueritia veritatem omnem summoperè affectare. Et in Phædro ait: mentes illas cœlestes veritatis contemplatione nutriri: Quæcunq;, inquit, conuenientem sibi conditionem susceptura est, intuita per tempus id, quod est, contenta veritatis contemplatione nutritur, & gaudet. Cùm autem redierit, auriga ad præsepe sistens equos, id est, intellectum, & voluntatem,* Ambrosia. *ad dei visionem, obijcit illis ambrosiam, hoc est, veritatem intellectui, & post ipsam* Nectar. *nectar potandum, id est, amorem voluntati. Atque hæc est deorum vita, veritas, & amor.* Obiectum intellectus. *Itaq; veritas in intellectu consistit, atque illius est obiectum, si verum materialiter atque absolutè intelligatur: nam quatenus relationem importat, sub qua intellectus in suum fertur obiectum; illius vtiq; obiectum esse non potest; quia verum & falsum sunt in anima 6. met: Obiectum autem intellectus, est aliquid extra animam consistens. Nec est simile de bono, & vero. quia bonum est formaliter in rebus, verum autem in anima.* Verum est prius bono. *Verum præterea prius est quàm bonum; enti enim propinquius est, quia ipsum esse simpliciter, & immediatè intuetur: boni verò ratio consequitur esse, quatenus scilicet perfecti habet rationem; sic namq; est appetibile. Adde, quòd si cognitio præcedit appetitum: verum ergo præcedit bonum, quia ad cognitionem respicit, illud verò ad appetitum.* In deo est summa veritas. *Ex his autem patet, deum esse veritatem: nam si veritas est, & quatenus res, & apprehenditur ab intellectu, habetq; conformem ordinem intelligendi, in intellectu consistit; proculdubio cùm in deo plenissimè, perfectissiméq; hæc omnia habeantur; in ipso vtiq; perfectissima est veritas. Etenim suum esse non solùm est suo intellectui conforme; verùmetiam est ipsum suum intelligere, & mensura, atq; causa cuiuslibet alterius esse, & intellectus: quamobrem non modò in ipso est veritas; sed etiam summa & prima veritas, à quo est omnis veritas: & sine quo nulla veritas.* Vnica veritas. *Ipsa autem æterna dei, & vnica veritate, sunt & aliæ veritates, vnde & res omnes veræ denominantur: intellectus siquidem diuinus, quia est æternus, in ipso solo est veritas æterna, nec esse potest opinionum alternatio, quippe cùm eius scientiam, res aliqua subterfugere nequeat; idcirco in deo est immutabilis veritas. In nostro autem intellectu, qui subditus est & varietati, & falsitati, veritas immutabilis non inuenitur; imò quatenus veritas existit, secundùm vniuscuiusq; intellectus rationem, non vna, sed plures sunt veritates: & in vno eodemq; intellectu secundùm plura cognita, plures quoque reperiuntur veritates: vnde illud. Diminutæ sunt veritates à filijs hominum.*

CAP. II.

De diuina veritate secundùm diuinas scripturas.

Pater est verax.

Voniam hæc diuina nomina, nempè vnum, bonum, verum, diuinam præseferre videntur maiestatem; hac de causa, copiosiorem cæteris, de illis institui sermonem. Quarè, postquàm ostendi, quomodo verum sit passio entis, & quônam pacto sit in intellectu, atque deus sit summa, & vnica veritas; visum est

um est rectum, id, quod postremò dixi, diuinarum oraculis scripturarum stabiliendum esse. In diuinis autem literis est frequens vsus istius nominis, soliq; deo propriè conceditur: vnde ipse veritatis magister in euãgelio Ioan: 14. veritatẽm se nominat: Ego sum, inquit, veritas: & rectè quidem, quia gratia, & veritas per Iesum Christum facta; nam vmbra erat lex futurorum: Corpus autem Christi, ait Aposto: ad Hebr: 10. Propterea disputans cum Pilato 18. dixit se natum ad hoc, vt testimonium perhiberet veritati: venerat siquidem destructurus, atque penitus euersurus opera illius, qui in veritate non stetit, quia veritas in illo non est. Pater quoque appellatur verax: Sed qui misit me verax est, inquit Ioan: 8. Verax pater, veritas filius, veritas spiritus sanctus, quia spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: Ioan:14. Veritas lex Psal: 118. Et lex tua veritas. Pater autem verax, ait August: vtpote de suo, genuitq; veritatem; aliud enim est homo verax, quia iam percipit veritatem: aliud est verax deus, qui genuit veritatem; non enim est verax participando, sed generando veritatem. Veritas filius, quia verbum plenum gratiæ & veritatis: omniaq; præstitit, quæ per se, aut per suos promisit. Veritas spiritus Sanctus, qui veteri errore sublato, veritatis diuinæ nos effecit participes. Veritas lex, per quam est cognitio peccati, & testimonium perhibetur diuinæ iustitiæ. Iudicia dei veritas, Psal.118. Et in veritate tua humiliasti me: Humiliatus sum, inquit, vt cognoscerem vera iudicia tua, quia ij qui exaltati sunt corde, oculos ad veritatem aperire non possunt. Cùm autem humiliamur, ait Ambro. peccata nostra cognoscimus, & ipsa humilitate delicta nostra purgamus. Mandata dei veritas, Psal.118. Omnia mandata tua veritas, Hebraicè, Amunah, id est, fides, veritas, fidelitas, constantia. In Cantico Moysi Deut.32. Infideles filij, Hebr. in quibus non est fides. Isa. 25. Cogitationes antiquas fideles, Amen, id est, certissima veritas. Psal.11. Quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum. Græcè ἀληθεία id est, veritas. Omnia autem mandata dei veritas, quia à veritate, & ad veritatem, & pro veritate sunt posita, ordinata & concessa. Veritas domini nulli generationi defuit. Psal.118. In generatione, & generatione veritas tua, id est, per omnes generationes, teste Augustino, à quibus nunquam defuit veritas dei in sanctis suis, modò paucioribus, modò pluribus. Ambros. In generatione id est, in synagoga, quæ habebat eloquia dei, & in generatione Christianorum, in qua est veritas euangelica: Ceteræ verò generationes, veritatis diuinæ fuerunt exhæredes. omnia verba dei veritas Psal. 118. Principium verborum tuorum veritas. Hiero. Caput verborum tuorum veritas, id est à capite, à principio persuasum est hominibus, quòd verbum tuum sit verum, quia à veritate tua, verba tua procedunt, inquit August. ideo veracia sunt, & neminem fallunt, quibus pronuntiatur vita iusto, & pœna impio. propterea in alio versu ait: Et veritatem tuam nimis. hoc est, ostendisti clarissimis argumentis te esse iustum & fidelem, ac voluisse vt iustitia & veritas tua nimis, id est, magnoperè à nobis custodirentur. Viæ domini veritas, Psal.118. Et omnes viæ tuæ veritas. Sanè in tribulationibus suis, quòd eas non immeritò patiuntur, tribuere deo veritatem, sanctorum est vsitata confessio. Ita Regina Hester 14 Ita sanctus Daniel.6. Ita tres pueri in camino ignis 3. Dan: confitentur. Quæri potest, inquit August. quomodo hîc dictum sit: Omnes viæ tuæ veritas, cùm in Psal: 24. legatur. Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. sed & erga sanctos, & vniuersæ viæ domini misericordia, & vniuersæ viæ domini veritas, quia & in iudicando subuenit, atq; ita non deest misericordia: & in miserando id exhibet, quod promisit, ne veritas desit. Erga omnes autem, & quos liberat, & quos damnat, omnes viæ domini misericordia & veritas, quia vbi non miseretur, vindicta veritas exhibetur. Multos quippè immeritos liberat, immeritum autem neminem damnat. Veritas tanquam fidelis comes, ac consiliarius, à diuinis nunquam abest consiliis: vnde Psal.88. Tu potens es domine, & veritas tua in circuitu tuo: hoc est, vndequaq; vallatus es veritate. In Psal.90 ait: Scuto circumdabit te veritas eius. Et dominus in Euangelio Ioan 8. Cognoscetis veritatem, & veri-

Filius est veritas.
Ioan.14.
Ioan.8.
Pater verax.
Spiritus veritas.
Lex veritas.
Iudicia veritas.
Hebr.
Græcè.
Mandata veritas.
In omni generatione.
Verba dei vera.
Viæ veritas.
August.
Misericordia veritas.
Veritas in circuitu dei.

tas liberabit vos. Veritas ergo in exhibitione promissorum, in præstandis, in conferendis, his, quæ pollicita est, circumdat suos instar scuti fortissimi: tuetur vt pugnator fidelis: liberat, vt potens imperator. Ecclesia est columna, & firmamentum veritatis, Timoth. 1. cap. 3. Non quemadmodum fuit olim illud iudaicum templum: sed hæc est ecclesia dei viuentis, cuius lex est veritas: pastor est veritas: protector, & doctor spiritus, spiritus Veritatis: prædicatores veritatis: doctor gentium in fide, & veritate: promissa veritatis. hoc est solium veritatis de quo Isa 16. Et sedebit super ipsum in veritate: hæc est gens custodiens veritatem, de qua idem Propheta: Aperite portas, & ingredietur gens custodiens veritatem. hæc est via veritatis Psal. 118. quam elegit Dauid. hoc est labium veritatis firmum, de quo Salomon 12. Prouer. loquitur. hæc illa speciosa, de qua Sapiens Eccl. 27. vaticinatus est: In me omnis gratia vitæ & veritatis, quæ iuxta Paulum ad Cor. 1. 13. congaudet veritati. qui facit veritatem, & crescit in charitate. Ephe. 4. Qui habet verbum veritatis 2. Tim. 2. Sine qua nulla potest esse fidei veritas. Omnia ergo constant veritate. Veritas autem quomodo nascatur, atque quomodo Christo aptissime conueniat, eleganter subtiliterque docetur ab August. 36. de vera religione: Si, inquit, falsitas est, qua id putatur esse, quod non est: eam ergo intelligimus esse veritatem, quæ ostendit id, quod est. At si corpora in tantum fallunt, in quantum non implent illud vnum, quod conuincuntur imitari, à quo principio vnum est, quidquid est: ad cuius similitudinem quidquid nititur naturaliter, approbamus, quia naturaliter improbamus quidquid ab vnitate discedit, atque in eius dissimilitudinē tendit: datur intelligi esse aliquid, quod illius vnius solius, ita simile sit, vt hoc omninò impleat, ac sit ipsum, & hoc est veritas, & verbum in principio: & verbum deus apud deum. Cætera illius vnius similia dici possunt in quantum sunt; in tantùm enim & vera sunt. Hæc est eius similitudo, & ideo veritas. Quapropter vera sunt, in quantum illius principij similia sunt: falsa verò cùm à similitudine illius principij peccando recedunt. Veritas ergo perfecta est filius dei, de quo propheta Psal. 84. Veritas de terra orta est, hoc est, de beata virgine, quæ est terra nostra, & dedit fructum suum. Vnde Isa. Erit fructus terræ sublimis, terra quam fundauit altissimus super maria: terra immaculata & benedicta: & iustitia de cœlo prospexit, vt iustificarentur homines diuina gratia. Hæc veritas est incommutabilis, mentes reficit, nec deficit, mutat vescentem, non ipsa in vescentem mutatur. hæc veritas aliquando per malos, & nescientes loquitur, occulto quodam instinctu mentem hominis mouens: Non sanctitatis illius merito, inquit August. 2. lib. de consen: euan. cap. 70. sed iure propriæ potestatis. Sic per Balaam, per Caipham, per Iudæos, malos malè perdet, inquiunt. Hæc est illa veritas, de qua psal. 35. Et veritas tua vsque ad nubes, id est, prædicatores verbi dei, ait August. de quibus profectò nubibus dicit Isa. 5. Mandabo nubibus, ne pluant, & psal. 88. Magnificentia eius in nubibus. vsque ad nubes autem veritas domini venit; ideo per nubes dei misericordia annuntiata est nobis. Et reuera prædicatores sunt nubes verbi veritatis. Quando minatur deus, tonat per nubes. Quando miracula facit, corruscat per nubes, terret, irrigat, pluuiam voluntariam spargit Psal. 88. vocantur cœli: in cœlis præparabitur veritas tua. Et 18. Cœli enarrant gloriam dei, id est, in sanctis Apostolis impleta fuit præparata veritas Christus, ad mundi totius conuersionem complendam. Optat Propheta Psal. 118. Ne ab eo auferatur verbum veritatis: Et ne auferas, inquit, de ore meo verbum veritatis vsquequaque; tollitur enim ex ore verbum, cùm dicitur peccatori: Quare tu enarras iustitias meas? Et ipsa obmutescit facundia, ait Ambrosius, si ægra sit conscientia, sermo cohibetur indigni animi, non obstruitur pœnitentia: cauendum tamen est, ne cor variis cogitationibus obcæcatum, lucem veritatis amittat. Augustinus: Superbia à nobis tollit verbum veritatis. Angeli, teste August. de ciuit. lib. 16. cap. 6. veritate nutriuntur: Ab angelis, inquit, piis cogitationibus consulitur incommutabilis veritas, tanquam lex æterna in illa eorum curia superna; neque enim sibi ipsi sunt veritas, sed creatricis participes ve-

[Margin notes:]
Ecclesia est columna veritatis.
Paulus doctor veritatis.
Verbum veritatis.
Christus est vera veritas.
Falsitas vnde.
Veritas de terra orta est.
Veritas aliquādo loquitur per malos.
Veritas vsque ad nubes.
Prædicatores sunt nubes.
Veritas in cœlis.
Verbum veritatis.
Angeli nutriuntur veritate.

cipes veritatis. Ad illam mouentur tanquam ad fontem vitæ, vt quod non habent ex seipsis, capiant ex ipsa: & ideo eorum stabilis est iste motus, quo veniunt, qui non recedunt. Bene ergo dictum est à domino: Qui est ex veritate, audit vocem meam: Quamuis enim, inquit August. omnes creauerit veritas; non tamen omnes sunt ex veritate, quia non omnes obediunt veritati: O insensati Galathæ, quis vos fascinauit non obedire veritati? esse ergo ex veritate, est obedire veritati, sicut filij lucis: fructus autem lucis, ait Paulus ad Ephes. 5. est in omni bonitate, iusticia, & veritate: bonitate, malitia, iustitia, proximi fraus, veritate, hypocrisis excluditur. Vnde qui deum orant, in spiritu & veritate debent orare, vt sint veri adoratores, hoc est, in filio, & spiritu sancto: alioqui si aliquem ipsorum negauerint, non placebit Deo eorum sacrificium. Sed ecce lux venit in mundum, & dilexerunt homines tenebras magis quàm lucem; quia non erant ex veritate; omnis enim qui odio habet veritatem, non venit ad lucem, ne arguantur opera eius. Itaq; quòcunq; vertamus oculos, veritatem blandientem, arguentem, adiuuantem, docentem semper & vbiq; inuenimus: quam si quis negare contenderit; Deum vtiq; negabit. sed veritatis vires non effugiet: omnia enim veritati testimonium perhibent, quòd veritas sit pater, filius, spiritus sanctus. Angeli veritatis alumni, iudicia, verba, mandata, viæ domini veritas: Ecclesia columna veritatis: Apostoli, Prophetæ, Martyres, omnes quippè testes veritatis: Cœli, elementa, animata, inanimata, pariter conclamant, viuat veritas, id est, dominus Iesus Christus, veritas patris, legis, & prophetarum, nouæ legis veritas, charitas, principium, medium & finis, Amen.

Qui sint ex veritate.

Lucis fructus veritas.

Epilogus.

CAP. III.

Veritatis potentia.

Vdiuimus nonnulla sanctarum scripturarum oracula, quæ Dei veritatem mirificè commendant; libet modò illius potentiam intueri, qua cæteris prorsus rebus & potentior est, & validior. Veritas, teste Chryso. Ps. 100. tres habet syllabas, & 7. literas. quia in septima die requieuit Deus ab omnibus operibus suis, quæ fecit. & quia in ipsa veritate requiescit Deus: cùm in nobis illam videt firmatam, ibi facit mansionem. Nihil ergo fortius eo, in quo Deus omnium fortitudo habitat. Amplius, quod omnia parit, etiam fortissima, est omnium fortissimum. sed talis est veritas; ipsa enim iustitiam creat; siquidem iustitia, sine veritate esse non potest; misericordiã parit, sanctitatem procreat; misecordia namque absque veritate, & sanctitas quoque, fictitiæ sunt, & inanes. Veritas insuper falsitatem impugnat, repellit aduersitatem, nusquam offendit, nusquam errat, ducit vsque ad secretarum iudicis, ibi iudex, dux, & testis est. Præterea, illud est maximæ fortitudinis, quod nemo potest amittere inuitus, maximèque animum liberat. sed huiusmodi est veritas, teste Augu. 2. de lib. cap. 14. Veritas est nostra libertas, quæ liberat nos à morte. Ioan. 8. Nulla re fruitur animus cum libertate, nisi qua fruitur cum securitate. Nemo autem securus est in his bonis, quæ potest inuitus amittere: veritatem autem nemo inuitus amittit; non enim locis separari ab ea quisquam potest; sed ea, quæ dicitur à veritate separatio, peruersa voluntas est, qua inferiora diliguntur. Nullæ sunt ei angustiæ: nullus in ea defectus: amatores non recipit inuidos: omnibus est communis, & singulis casta: nemo alicui dicit, recede, vt etiam ego accedam: remoue manus, vt etiam ego amplectar: omnes inhærent, ipsam omnes tangunt. Cibus eius nulla ex parte discerpitur: nihil de ipsa bibis, quod ego non possim bibere. Item, ad fortis naturam spectat, sibi posse constare, ac nulla ex parte à seipso discrepare, inconstantia planè, animi debilitatem, paruitatemq; indicat. sed veritas est sibi constans. 1. eth. cap. 10. Verum, vero consonat

Veritas omnia vincit.

Tres syllabæ 7. literæ.

1.

2.

3.

August.

4.

De veritate.
ex omni parte : falsum autem statim dissonat à vero. Et 3. de anima commen. 5. Veritas
sibi testatur omni modo, quippè, quæ in varias partes scindi non potest, diuisionem refu-
git: varietatem non nouit : immobilis est, atq; immortalis ; quia veritas domini manet in
æternum. hæc est gloria fidei nostræ, cuius veritas est perpetua : synagoga verò hæreti-
corum instabilis, continuis fluctuans erroribus: & instar maris spumat confusiones suas.
Mendacium.
Mendacium sanè sibi non constat, quia ex contrarijs atq; sibi mutuò pugnantibus par-
tibus conflatur; hac de causa vir mendax instabilis est in omnibus vijs suis. Ne ergo con
tradicas verbo veritatis vllo modo, & de mendacio tuæ ineruditionis confundere. Eccle.
4. & Plato, veritati irasci, nefas est. 5. dial. de repub. Item, veritate nihil esse potentius,
5. lib. Esdr. 3. cap. 3. & 4. clarissimè docet: Super omnia, inquit, vincit veritas. omnes populi
clamauerunt & dixerunt : magna est veritas, & præualet. Sanè talis est conditio men-
dacij, vt etiam sibi nullo assistente, consenescat : è diuerso veritatis status est, vt etiam
multis impugnantibus crescat. Magna planè vis veritatis, quæ contra omnium ingenia,
calliditatem, solertiam, atq; contra fictas hominum insidias, facilè se per seipsam defen-
Mendacij imbecillitas.
dit. Itaq; mendacio imbecillius nihil, etsi innumeris obtegatur operimentis ; nam etiam
sic deprehenditur, & effluit facilè, veritas autem nuda, omnibus proponitur, volentibus
eius pulchritudinem intueri : neq; latêre vult, nullum timet periculum, nullas insidias
Veritas fortior igne.
tremit. omnia excedit: excedit ignis potentiam ; nam Abraham de Hur liberauit Chal-
dæorum, & tres pueros de camino ignis. excedit maris fluctuantis procellas ; iustum e-
nim Noe, ex aquarum vorticibus eduxit: & Mosen ex rubri profundo liberauit. exce-
dit catenas ferreas, & carceris vincula, in Ioseph: leonum ferociam in Daniele, tyranni-
cam potentiam in Dauide, alijsq; sanctis in martyribus. excedit calumniæ proteruiam,
in sancta Susanna mortem, dæmonum turbam, infernum, peccatum in Christo, cuius ve-
6. ritate hæc omnia victa sunt. Amplius, in hoc maximè ostenditur veritatis potentia, quòd
res sit communis, & vndiq; stipata comitibus, ac auxiliaribus præsidijs : tacere non po-
test, labijs non clamat, corde vociferatur : communis est omnibus, non est mea, nec tua,
Veritas à dextris dei.
teste August. in Psal. 75. & fortassis ideo media, vt in circuitu eius sint omnes, qui dili-
gunt eam. Veritas sanè nō diligit angulos, sed palàm omnibus loquitur: vult ab omnibus
videri & sciri: cupit omnibus adesse, & nulli deesse: hæc communis est deo, angelis, & ho-
minibus: non sic sapientia, robur, diuitiæ, pulchritudo. hæc vna est ex duabus, quibus tre
Modus inueniendæ veritatis.
menda illa dei sedes præparatur : hæc à dextris sedet omnipotentis, cuius viæ sunt mise-
ricordia & veritas: hac angeli nutriuntur: cœli subsistunt: elementa gubernantur: homi-
nes viuunt: leges custodiuntur: infernus suos castigat: Gygantes gemunt: dæmones con-
tremiscunt, mundus vincitur, mendacium profligatur. Cæterùm quum hæc sit omnibus
communis, quid causæ est, illam paucos admodum habere sui participes? hæc planè sunt
in causa, quia cùm cognitio, & actio dona sint Dei, beatumq; hominem faciant : sicut in
cognitione cauendus est error; ita in actione nequitia. Errat autem, quisquis putat se ve-
ritatem posse cognoscere, cùm adhuc nequiter viuat. Nequitia autem est mundum istum
diligere, & ea quæ sunt in mundo, prima veritate relicta atq; despecta. Qui ergo confi-
Socratis petitio.
dunt in domino, intelligent veritatem. Non sine causa autem sic Socrates orat in 2. Alci-
biadis: O amice Pan atq; cætera numina, date obsecro, vt intus pulcher efficiar. Veritatis
diuinæ cognitionem petebat, quam dare solus deus potest, quam accipere solus animus
7. pulcher, id est, temperatus valet. Amplius, quò res est magis vnita, siue vna; eò maiore
pollet fortitudine. sed veritas est vna, & non multiplex : omnium ergo est fortissima.
Vna est veritas.
Vnius sanè scibilis vna tantùm est scientia: vna est ergo veritas. Quare qui putat se ali-
quid scire, & veritatem ignorat, quasi qui volantia persequitur 4. met. co. 21. hæc autem
veritas per seipsam apprehenditur; extra enim veritatem, non est veritas : sicuti extra
humanitatem, non est humanitas : & circularitas extra circularitatem. Itaq; vna tan-
tùmmodo est veritas, sicuti vna est vnitas. Etenim quemadmodum in numeris vna est

vnitas,

vnitas;ita planè in omnibus veris,vna est veritas. Quare,si aliquis vnitatem numeri non attigerit, numerum semper ignorabit: eodem quo modo, qui veritatem in vnitate non assequitur;nihil planè verè scire poterit,quia ab ea non videtur,vt in veritate videri potest. Hæc autem vera, & propria veritas menti insidet diuinæ, à qua veritatis radij, in alias mentes conditas emanârunt,semperq; emanant:in alia quoq; per quandam rei similitudinem proportionemq;, ita vt omne verum ab illo supremo & incommutabili vero descendat.Sanè,si in vnoquoq; rerum genere,vnum est omnium metrum,& mensura:vt in calidis est ignis,& in albis est nix; ita & in veris est vnum primum verum, à quo est omnis veritas.Veritas vna est,inquit August.psal.11. qua illustrantur animæ sanctæ. sed quoniam multæ sunt animæ : in ipsis multæ veritates dici possunt:sicut ab vna facie, multæ in speculo imagines apparent.Et in Psal.30. Veritas,inquit, nec quadra est,nec rotunda,nec longa,vbiq; præsens est,si cordis oculus ad eam pateat.Et de vera religione ca. 31. Supra rationalem creaturam est incommutabilis veritas,quæ lex omnium artium rectè dicitur: & ars omnipotentis artificis.vnde sicut nos ex hac veritate,de inferioribus iudicamus;tantò enim meliora esse dicimus, quæ oculis cernimus, quantò viciniora sunt iis,quæ animo intelligimus;sic certè de nobis, quando eidem cohæremus, sola ipsa veritas iudicat.Vna ergo veritate æterna,& incommutabili, omnium metro,& mensura,iudicantur atq; discernuntur vera & falsa; rectum namq; est cognitio sui, & obliqui: sic spiritualis iudicat omnia. Cùm ergo veritas sit vna,& immutabilis : omnium ergo est fortissima. Accedit ad hæc authoritas Basilij magni li.de Spir.san.cap.1.Rerum, inquit,omnium potentissima est veritas,difficilis inuentu ; ideoq; vndiq; nobis est inuestiganda. & Homel. 26. Ne pudeat nos veritatis,ne veritatem verborum ornatu obuoluemus. Nuda est veritas,absq; patrocinio ipsa seipsam declarans.Et in expositione illius versiculi Psal.14.Qui loquitur veritatem in corde suo:Si veritas, inquit, est dominus noster,impressam,& quodammodo signatam hanc quisq; in corde suo retinere debet. Exponit quoq; illud Pauli 1.Rom.Qui veritatem dei in iniustitia detinent : Quotiescunque, inquit,datis sibi à deo bonis,ad proprias voluntates abutitur, quod vitium in se negauit fuisse Apostolus 2. Cor.2. Non enim sumus, sicut plurimi, adulterantes verbum dei. & Thess.1.cap.2. Neq; aliquando fuimus in sermone adulationis,sicut scitis: neq; in occasione auaritiæ,deus testis est : neq; quærentes ab hominibus gloriam,neq; à vobis, neque ab aliis. Hieronymus lib.primo contra Pelagianos : Veritas, inquit, laborare potest, vinci non potest. Et in proœmio in quintum commentariorum Ieremiæ.Veritas claudi & ligari potest,vinci non potest: quæ & suorum paucitate contenta est, & multitudine hostium non terretur.Et exponens illud cap.4.ad Ephes. Sicuti est veritas in Iesu: In solo Iesu fuit veritas ait,alij ex parte cognoscebant:in solo Iesu veritas apparuit,quæ loquitur confidenter:Ego sum veritas,& veritas liberabit vos. Cyrillus in cap. Ioan.6. Veritatis pulchritudo plurimos latet,inquit; non enim possunt indoctiores, qui quodcunq; sibi visum fuerit,absq; diligenti examinatione sequuntur,veritatem rectè intelligere.Origenes Homel.30 in Matt.veritatis potentiam fulgori comparat,qui exit ab oriente, & patet vsq; in occidentem:Exiit,inquit, fulgor veritatis ab oriente,id est, ab initiis Christi, apparet vsq; ad dispensationem passionis ipsius,in qua est occasus ipsius. Item,veritas dei exit ab oriente,id est,à primo initio creaturæ mundi; & apparet vsq; in occidentem,hoc est,vsq; in finem mundi.Nihil ergo veritate potentius, quæ nulli tempori deest, omniaq; perlustrat suæ fulgore potestatis.Quoniam igitur veritas,est sanctitatis mater,iustitiæ parens, misericordiæ genitrix,ac à nemine inuito amittitur, sibiipsi constans ,ac nulla ex parte dissentiens. Quoniam inquam,violentiam ignis,maris sonantis procellas, catenas, calumnias,ferociam tyrannicam,& tormenta superat omnia. Insuper,quia communis est omnibus,& nusquam deest: fugientes persequitur: sui dilectores amplectitur. vna sibi est,& vinci nō potest,nec multitudine hostium terretur:patet satis,veritate nihil esse validius, nihilq;

De veritate.

Vnitas est veritati similis.

August. quòd vna sit veritas

Vna veritate iudicantur aliæ.

Basilius magnus.

Hieronymus.

Cyrillus.

Epilogus.

nihilq́ potentius. hæc est thesaurus fidei, ecclesiæ gemma: Corona prædicantium: fortitudo sapientum: spei fundamentum: charitatis augmentum: virtus pugnantium, flagellum infidelium, fons vitæ, arra gloriæ.

CAP. IIII.

Veritatis inueniendæ, atq; intelligendæ difficultas vnde oriatur.

Veritatis cognitio quomodo se habeat.

Ognitio veritatis partim quidem inuentu difficilis est, partim verò facilis: quatenus intelligentis, aut rei intellectæ causa aliqua contingere potest. Etenim, quoniam veritatis contemplatio, ad primam attinet sapientiam, cuius finis est veritatis cognitio: si illa ab intellectu creato apprehendi nō posset; frustra profectò natura cognoscendæ veritatis inuincibilem dedisset appetitum, quod de ipsa natura sentire nefas est. Porrò, difficultatis indicium est, quod nemo, hanc contemplatricem sapientiam perfectè attigerit: facilitatis autem, quod neque vniuersi aberrarint, sed vnusquisq; aliquid de natura dixerit, quibus congestis magnitudo quædam emersit. Cæterùm in veritatis contemplatione, ea, quibus ad aliorum cognitionem, patet accessus, nempè prima principia, sunt veluti ostium domus: circa conclusiones verò non eadem facilitas: neq; via resolutionis, neq; compositionis. Difficultas autem duobus modis fit 2. met. fortaßis non in rebus, sed in nobis est difficultatis causa. Nam, vt vespertilionum oculi sese habent ad lucem diei; sic & nostræ animæ mens, ad ea, quæ omnium manifestißima sunt natura. Porrò, in cognitione rerum materialium, difficultatem ex parte rei intellectæ contingere, Commentator arbitratur. Sanè intellectus poßibilis est in potentia ad omnia intelligenda, modò fuerint in actu. at entia materialia non sunt actu, sed potentia tantùm intelligibilia, egentq; intellectu extrahente de potentia ad actum 3. de anima Co. 18. hac de causa difficultas intelligendi ex eorum materia dependet. Reuera, cognoscibilitas consequitur ens in actu 9. met. tex 20. potentia entia ad actum reducta inueniuntur, id est, cognoscuntur, ait philosophus. sed multa entia sunt, quæ minùs habent de actu, vtpotè materia, motus, tempus, infinitum, priuationes negationes, & quæ sunt generis eiusdem: parum sunt ergo intelligibilia, ac difficultas intelligendi ab ipsis non ab intelligente proficiscitur. In cognoscendis autem substantiis immaterialibus, quæ sunt entia in actu, ac proinde maximè intelligibilia, ex debilitate nostri intellectus nascitur difficultas, qui est infimus in genere substantiarum intellectualium; siquidem illæ substantiæ non indigent, vt extrahantur de potentia ad actum, cùm sint ipsæ actus, vnde Commentator 3. de anima com. 18. Si essent, inquit, vniuersalia Platonica extra animam; non opus esset ponere intellectum agentem. sed noster intellectus, qui in intelligendo dependet à sensu: illæ verò cùm sensuum phantasmatibus non subsint, etiamsi ex ipsarum natura sint maximè intelligibiles, quia maximè in actu; se tamen habent ad illas, vt oculus noctuæ ad lumen solis, vbi non impoßibilitatem, sed difficultatem, inquit Com. ostendit intelligendi. Vnde primo poster. com. 33. ait philos. Quòd si aliquis sensus defecerit; necesse sit, & aliquam scientiam deficere. & 7. met. com. 10. Quæ singulis, inquit, nota sunt, & prima multoties debiliter nota, scilicet quoad naturam, & parū, aut nihil entis habent; attamen ex malè quidem noscibilibus, ipsi autē noscibilibus, quæ omninò noscibilia, noscere tentandū. in proœmio met. dicit vniuersalißima esse difficilia ad cognoscendū, quia sunt à sensib. remotißima. Nec proinde vult commentator esse ignota omninò, sed percipi saltem secundùm intellectus, etsi non secundū rei capacitatem 2. cœli. com. 60. in quibusdam rebus homo non potest enuntiare secundùm naturas rerum sed vt est in natura hominis. Suffragatur huic proposito philos. 9. met. tex. com. vlti. vbi asserit

Prima principia.

Difficultas ex parte rei.

Cognoscibilitas vnde.

Difficultas ex parte intelligentis.

Oculus noctuæ.

Quomodo diuina intelligimus.

 De veritate.

asserit simplicium substantiarum ignorantiam no[illegible]s nō inesse, ac cœcitas inest cœco. Ex
his ergo patet, quomodo simplicium cognitionis sub[s]tantiarum difficultas, ex nobis pen-
deat, aliquorum verò, ex parua illorum entitate. [S]unt nonnulli omnem planè difficul- Quòd omnis
tatem intelligendi ex nostro pendere intellectu: [S]i, inquiunt, difficultas intelligendi difficultas sit
entia materialia ab ipsis pendeat maximè: eodem ergo modo ad diuinum intelle- ex parte nostra.
ctum se habebunt; huiusmodi enim substantiæ eædem sunt, cuicunq; intellectui com- 1.
parent. sed consequens est falsum: ergo. Adde philosophi verba: Fortassis, inquit, non
in rebus, sed in nobis est causa huius difficultatis. Quòd si dixeris, quare vna perfe-
ctiùs quàm altera res cognoscitur. Dico duplicem esse perfectionem cognitionis: pro- Duplex perfectio cognitionis.
portionis vnam, simpliciter alteram: proportionis autem modo, & materialia, & im-
materialia æquè perfectè intelliguntur: nam ita paruus ignis secundùm proportionem
suæ virtutis agit in combustibile, ac magnus. At si spectes modum simpliciter, non æquè 2.
perfectè intelliguntur omnia: in causa autem est, quia sicut res se habet ad esse; sic se ha-
bet ad intelligi 2.met. Materialia autem, quoniam non sunt ita disposita ad actum in-
telligendi, sicuti immaterialia; ideo minùs possunt intelligi: ergo &c. Item, intellectus non 3.
intelligit, quia est improportionatus obiecto. sed hæc improportio, aut est propter exce-
dentem, & perfectam obiecti entitatem, vt patet in abstractis: aut propter minimam
rerum materialium entitatem, sed vtraq; ex nostri intellectus debilitate proficiscitur. De
prima quidem constat satis: de secunda verò extat philosophi authoritas de sensu & sen-
sato. Quòd si visibile decrescit in minus in infinitum, inquit, necesse est visum crescere in
maius in infinitum, si debet tale visibile videre: ergo ad cognitionē minimi cognoscibilis,
necesse est potentiam cognoscitiuam esse perfectiorem. Quòd ergo intellectus noster non
possit intelligere minima intelligibilia, qualia sunt materialia potentialia, ex illius im-
perfectione nascitur. Omnis ergo difficultas intelligendi, ad nostrum intellectum reuol-
uitur. Si quis autem obijceret illud philos. 9.met.cap.vlt. multa entia esse in potentia, vt- Obiectiones.
pote materiam, motum, tempus, infinitum, ac ideo minimè intelligibilia. Soluunt illi hoc 1.
modo: entia in entitate imperfecta, non habere quidem perfectam cognitionem simpli- Solutio.
citer: sed proportionatam tamen sicut dictum est. Iterum ille instabit: sicut se habet ma- 2. Obiectio
teria summè disposita ad formæ susceptionem; ita planè intellectus summè dispositus ad
rei intellectionem. sed quando materia est bene disposita, in forma recipienda; nullam ex 3.
parte sui difficultatem patitur: exemplo nobis esse potest lumen in medio bene disposito,
vbi medium nullum sustinet impedimentum luminis recipiendi. Eodem modo si noster in-
tellectus sit bene dispositus, vtpote non habens contrarietatem intrinsecam: nulla ergo
ex parte sui potest esse difficultas intelligendi. Soluunt illi, & aiunt minorem esse falsam, Solutio.
& ad probationem dicunt: hoc non contingere propter contrarietatē, sed propter debili-
tatem potiùs intellectus: sicut oculus noctuæ non habet contrarium lumini solis. Rursus
ille arguit: sensus corrumpitur ab excellenti sensibili, intellectus autem excellenti intel- Obiectio.
ligibili vigoratur: ille est potentia organica: iste autem nequaquam: ergo &c. Dicunt,
difficultatem intelligendi nasci, non quidem propter organi impedimentum, sed propter Solutio.
ipsius virtutis intellectiuæ debilitatem in intelligendo. Porrò, sensui vtraq; inest difficul-
tas, & organi, & virtutis. Hæc quidem illi, & meo quidem iudicio bene; quamuis non de-
sint, qui huiusmodi rationes funditus euertere nitantur, & in caput retorquere arguen- Contrariæ rationes.
tium: Si, inquiunt, res ex parte sui est cognitu difficilis, respectu cuiuscunq; intellectus;
eodem modo difficultas intelligendæ rei ex parte rei cuilibet attribuetur intellectui: 1.
omne enim tale per se, & absolutè, est de omni. sed hoc est falsum in intellectu diuino:
ergo, &c. Iterum, si secundùm proportionē, quædam sunt facilia intellectu, quædam verò 2.
difficilia: hoc autem ex parte intellectus contingere non potest, quia est in potentia fieri
ad omnia: ex parte rerum ergo. Amplius, si intellectus quædam cum difficultate reci- 3.
pit: illa igitur cum difficultate in intellectum, cognitionem agunt; agens enim difficul-

Solutio. *ter agit, quia patiens difficulter patit .Erit ergo tum ex parte rei intellectæ, tum etiam*
ex parte intelligentis, par difficultas; verùm si hæc candidè examinemur, absq; libidine
contradicendi, facilè animaduertemi omnem difficultatem intelligendi, ex parte in-
Quare intellectus cum difficultate intelligit. *telligentis de pendere: nam vnumquodq; ens sicut se habet ad esse; sic se habet ad intelli-*
gi: nec vllam ex parte sui ingerit differentiam intelligendi; sed omnibus secundùm
suæ virtutis proportionem, se offert intelligendum: quod autem à quibusdam quidem in-
telligatur clarè, à quibusdã verò obscurè, ex qualitate procedit intelligentium. Solis lu-
men ab oculis aquilarum in reuerberatis luminibus conspicitur: ab oculis autem noctuæ
minimè: nulla est ibi contrarietas, sed debilitas ex parte videntis. Intellectus angelicus
intelligit hæc inferiora per species innatas, & illicò, nos autem hoc modo nequaquam: &
similia multa se offerunt intelligenda diligenti inquisitori. Ex his ergo bene intellectis
Ignorantia vnde. *facilè soluuntur quæ præcedunt argumenta. Accedit ad virtutem intellectiuam deter-*
minatam ad intelligendum secundum suæ proportionem virtutis, (quippe cùm omnia in-
differenter intelligere, dei sit solius,) inclinatio ad oppositum scientiæ, nempè ad ignoran-
tiam, atq; errorem, idq; ob sensuum famulantium deceptionem multiplicem, partim qui-
Galenus. *dem ob rationem copulationis cerebri, compositionis, vel figuræ, teste Galeno 2. Thegnæ,*
partim verò ob spirituum turbulentiam, subtilitatem, crassitiem, mobilitatem, tenacita-
Ptolemæus. *tem: partim etiam, secundùm Ptolemæum, ob occultam stellarum virtutem. vnde quos-*
dam asserit poeticis esse ineptos, quosdam verò rethoricis aptos, & quæ sunt id genus
multa. hæc & similia subseruiunt, siue officiunt intellectui entia intelligere cupienti. Si
August. *alicui hæc ratio non placet, abundet in sensu suo, quantùm libuerit. Augustinus difficul-*
tatem intelligendæ veritatis, ex peccati labe proficisci arbitratur: Errat, inquit de ago-
ne Christiano cap. 13. quisquis putat veritatem se posse cognoscere, cùm adhuc nequiter
viuat. De baptismo contra Donatistas lib. 2. cap. 5. veritatem non reuelari discordibus
ait: Veritas, inquit, non reuelatur, nisi ambulantibus in via pacis, & in nullam vnitatis
Veritatis cognitio parua. *præcisionem deuiantibus: propterea lib. 18. de ciuit. ca. 4. paruam dicit esse in hac vita*
veritatis cognitionem: Perceptio, inquit, veritatis in hac vita, qualis, aut quanta est, quan
do, sicut legimus in veraci sapientia 9. corpus corruptibile aggrauat animam: & depri-
mit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem? In Manuale docet qualis esse debeat
cognitio veritatis: Primò, inquit, cognoscere teipsum, quid esse debes, esse studeas: quod
autem corrigendum est, corrigas. Deinde cognoscere, & amare creatorem tuum; hoc e-
nim est totum hominis bonum, ad quod nos perducat ipsa veritas Christus amen. Quomo-
do ergo verum sit passio entis, & quid sit ipsa veritas, dixi.

QVAESTIONIS DECIMAEQVARTAE CAP. I.

Ens non potest esse genus.

Ens non esse genus. *HActenus de vno, bono, atq; vero locuti sumus, quæ entis passiones à non-*
nullis appellantur; reliquum nobis est scire, si ens sit genus nec ne. Et re-
uera si propria ratio generis in hoc maximè consistit, vt prædicetur in
1. *quid de suis inferioribus. sed ens non est vniuocum ad alia entia: igitur non*
prædicatur in quid de aliis entibus, & ex consequenti generis naturam
2. *subire non potest. Amplius, genus non prædicatur de suis differentiis, sed ens prædica-*
tur de omnibus: igitur propriè genus dici non potest. Sanè, genus ad aliquas contrahi-
tur species, per aliquas differentias extra ipsum existentes; genus enim determinabilis,
differentia verò rationem subit determinantis: simul ergo coincidere nequeunt. at ni-
3. *hil est, quod rationem entis subterfugere queat: ergo quod prius. Item, nulla differentia*
participat genus, quippe cùm genus à materia, differentia verò à forma sumatur, vt-
pote ra-

pore rationale à natura intellectiua: animal verò ſenſitiua. Porrò forma, potentia non
actu in materia includitur, vnde genus, poteſtat tantùm differentiam continet, & ex
conſequenti ad illius intellectum non pertinet. ſed ulla differentia accipi poteſt, ad cu-
ius intellectum ens non pertineat: igitur ens non poteſt eſſe genus. Sed dicet aliquis, illud Obiectiones, quod ens ſit genus.
quod ſe habet, vt genus, ad omnia, quæ ſub ipſo continentur, habet vtiq; rationem generis:
ſed huiuſmodi eſt ens ad alia entia, teſte phil. 4. met. Primi, inquit, philoſophi eſt conſide 1.
rare de omnib. ſubſtantiis; quia õnia entia ſunt vnius generis, id eſt, vnius entis: ens ergo
habet rationem generis ad ſua inferiora. Sanè, quod immediatè prædicatur de pluribus
differentibus ſpecie in eo quod quid eſt; genus vtiq; eſt appellandum, vt conſtat ex ge-
neris diffinitione. ſed ens prædicatur de decem prædicamentis: ergo &c. Reuera, genus
generaliſsimum eſt, ſupra quod non eſt aliud ſuperueniens genus. ſed tale eſt ens: igitur
eſt genus. Amplius, ſi ens non eſſet genus; hoc planè accideret, quia non vnam dicit na- 2.
turam ſed id, ad generis naturam conſtituendam, minimè eſt neceſſarium; nam cùm
multa lateant in genere 7. phyſ. com. 31. non opus eſt, aliquid vnum dicere: ergo quod pri-
us. ſiquidem, quod per differentias contrahitur, ſine dubio, generis ſubit naturam. ſed
ens per differentias, hoc eſt, per eſſe in ſe, & in alio, ad ſubſtantiam, & accidens con-
trahitur: igitur eſt genus: alioqui quomodo prima philoſophia, vna dici poſſet ſcientia,
ſi ens, genus non eſſet; vnitas namq; ſcientiæ vt dicitur primo poſteri: ex generis vnitate
dependet? Amplius, Potentiæ diſtinguuntur per obiecta, authore phil. 2. & 3. de anima 3.
com. 33. igitur ens eſt genus. Tenet conſequentia: obiectum enim intellectus eſt ens; ſed in
tellectus eſt vnus genere; ens quoq; ſimiliter ſe habeat, neceſſe eſt, atq; ita ens habet ra-
tionem generis. Quòd ſi quis dixerit, ob ſui illimitationem, ens non eſſe genus, neq; in ge-
nere, hoc parui refert: nam deus eſt illimitatæ naturæ, & tamen eſt in genere, vt dicitur
10. met: & primo eth. Iterum, Ens ſe habet vt vniuerſale reſpectu prædicamentorum: igi- 4.
tur eſt genus; non enim eſt ſpecies, aut differentia, proprium, aut accidens: ergo eſt ge-
nus, ex loco à ſufficienti diuiſione. Adde, quòd ens vniuocè de ſubſtantia, & accidente
prædicatur: genus eſt ergo. conſequentia patet, antecedens etiam conſtat ſatis; ens nam-
que ab actu eſſendi dicitur. ſed huiuſmodi actus, tum ſubſtantiæ congruit, tum etiam
accidenti: vniuocè ergo de illis prædicatur, quia ſcilicet ſecundùm idem nomen, eandem-
que rationem. Sanè, ſi ens prædicatur de ſubſtantia, & accidente, non quidem accidenta-
liter, quia non eſt accidens: eſſentialiter ergo, idq; vt genus: igitur ens eſt genus. Sed Soluuntur argumenta.
huiuſmodi argumẽta ſic ſolui poſſunt. Ad primum, quamuis ens ſit vnum genus ſcibile,
omniaq; entia ſub obtentu ſcibilis contineantur; non tamen eſt vnum genus prædicamen- 1.
tale, nec omnia entia ſunt vnius generis prædicamentalis; ideoq; non licet inferre, ens eſſe
genus. Ad confirmationem, licet ens prædicetur de pluribus differentibus ſpecie; quia
tamen prædicatur analogicè, & non vniuocè, genus propriè dici non poteſt. Ad aliam
confirmationem, ens non poteſt appellari genus, quia non congruit illi generis diffinitio,
tametſi non habeat ſupra ſe ſuperius genus aliquod. Ad 2. licet in genere plurimæ la- 2.
teant æquiuocationes, phyſicè loquendo: ſi tamen logicè loquamur, genus eſt quoddam
vniuocum. Ens autem non eſt vniuocum, vniuocatione logica, quæ contra analogam præ-
dicationem diſtinguitur; ideoq; non eſt ſimile de ente, & de genere logico. Ad confir-
mationem: Ens non contrahitur ad ſubſtantiam, & accidens, per aliquas differentias,
ſed potiùs per quoſdam modos intrinſecos, qui ſunt eſſe per ſe, & eſſe in alio. Ad aliam
confirmationem, ad vnitatem ſcientiæ ſpecificam ſufficit vnitas generis ſcibilis: proinde
non eſt neceſſaria prædicamentalis generis vnitas. Ad 3. Quòd ens non ſit genus, non eſt 3.
in cauſa, eius illimitatio, quandoquidem per modos intrinſecos contrahatur; ſed potiùs
quod non contrahatur per differentias conſtitutiuas ſpecierum, quæ ſunt extra ratio-
nem generis. Ad confirmationem, dicemus poſtea, an deus ſit in genere. Ad aliam patet
ſolutio ex ſuperioribus; ens namq; eſt vniuerſale, ſiue genus, non quidem prædicamen-

tale, sed scibile. Ad 4. Quamuis ens communiter sumptum sit prædicabile; quia tamen est aliquid reale limitatum; hac de causa, vniuocationem generis suscipere nequit. vnde consequentia non valet, quum sub aliquo prædicabili nequaquam contineatur. Ad confirmationem, consequentia quoque non valet; actus enim essendi, non æquè conuenit substantiæ, & accidenti, sed priùs substantiæ, & per substantiam, ipsi accidenti. Ad aliam confirmationem, dicimus ens prædicare analogicè; siquidem prædicare essentialiter, ad genus pertinet, quod certè enti non competere diximus. Quomodo ergo ens genus propriè dici non possit, patet satis. Accedit authoritas phil. 4. met. Non est possibile, inquit, genus existentium vnum esse, neque ens: nam necesse est differentias cuiuslibet generis esse, & vnam esse quamlibet: igitur vnum commune genus omnium non est ens.

4.

CAP. II.

Si Deus sit in genere.

Voniam soluendæ sunt philosophi sententiæ, nec commodè solui poterant, nisi particularis de hac re quæstio texeretur; hac de causa, præcedenti speculationi, hanc adiungere studui, in qua, paulò vberiùs pro rei dignitate, hoc negotium erit mihi pertractandum. Et inprimis non ignorare oportet, genus multiplex esse: nam quoddã est genus logicum, quod planè nihil aliud est, quàm intentiones secundæ, secundùm ordinem rerum, quæ subijciuntur, atque prædicantur, ab ipso intellectu distributum; intellectus enim, à quo fiunt intentiones secundæ, illas secundùm ordinem primarum, habitudinemque adaptat. Itaque si formaliter loquamur, logicum prædicamentum, est intentio secunda generis generalissimi, subalternarum, speciei specialissimæ, differentiarum, indiuiduorum, vel indiuidui vllius generis. Est autem intentio secunda quidam respectus, qui fit ab intellectu, ad primas intentiones illum comparante. vnde aliter sic potest describi: Genus logicum est, quod prædicatur in quid de pluribus differentibus specie; quatenus illud ab intentione secunda, quæ super ipsum fundatur intellectum, concernitur; ideo enim logicum genus nominatur: genus verò metaphysicum appellatur, quod de pluribus differentibus specie prædicetur, & à motu, atque materia physica, est abstractum. Genus verò physicum est, quod prædicatur de pluribus differentibus specie in quid, atque motui est, & materiæ physicæ, seu naturali coniunctum. Porrò, prædicamentum metaphysicum, est aliquorum multitudo, ex natura rei distinctorum, secundùm realitates magis, minusque cõmunes de se inuicem ordinatè prædicabiliũ, quæ profectò realitates, primæ intentiones dici possunt. Ex quo patet prædicamentum substantiæ, multitudinem esse substantiæ corporis, corporis animati, animaliũ, hominis, fortis, leonis &c. & differentiarum lateralium, quæ per se non sunt in prædicamento; sed per reductionem ad illa, quæ genus diuidunt, atque constituunt. Cæterùm, genus metaphysicum, secundùm philosophum, abstrahit à materia, & motu: sed hoc maximè spectat ad primam substantiam. genus autem physicum accipitur pro materia, quod est physicæ transmutationis principium: quare illa sunt eiusdem transmutationis, siue generis physici, quæ adinuicem transmutari possunt, vtpote corruptibile, & aliud simile: non autem corruptibile, & incorruptibile, quæ differunt plusquàm genere physico. His ita elucidatis, ad rei indagationem accedamus, atque inprimis sit talis sententia: Deus non est in genere Metaphysico, siue logico: alioqui in deum caderet compositio; genus enim & differentia, in essentia eius, quod per se est in genere, distinctas realitates enuntiant. sed ex huiusmodi, vnum per se fieri, est impossibile, nisi vna alteri, sicut actus potentiæ fuerit composita. at in deum non cadit compositio: ergo &c. quod autem genus & differentia sint tales, constat satis, alioqui vna realitas prædicaretur

Genus logicũ

Prædicamentum logicum

Intentio secũda.

Metaphysicũ.

Prædicamentum substantiæ.

Genus physicum.

Genus & differentia dicũt distinctas realitates.

An Deus sit in genere.

caretur de altera in absoluto, vt animalitas est rationalitas, quod philosopho, alisque
sapientibus non probatur. genus siquidem, vt dicitur 3. met: & 6. Topicorum, & postea
nos disputabimus) non prædicatur per se de differentia: aliter tunc vnum animal esset
duo animalia. Etenim si de quocunque prædicatur genus per se, de eodem prædicaretur 1.
differentia eius per se; tunc planè de boue, rationale per se prædicaretur, quod est ab-
surdum. Reuera, si genus dicit totam speciei realitatem; pari quoque ratione, & ipsa dif- 2.
ferentia, atque ita in diffinitione, quid esse rei bis haberetur, & per consequens alte-
rum superflueret: nulla præterea diffinitio esset prima in eodem diffinito, quippe cùm
nihil sit bis primò sibi idem; diffinitio namque semel quid ipsum rei enunciat. Præterea, 3.
Aristoteles 8. metaphys: disputans contra Platonem, ait, ideam diffiniri non posse, quia
nimirum diffinitio est sermo longus, & habens partes: idea verò est simplex sine par-
tibus, quæ profectò philosophi ratio nullius esset momenti, si generis, & differentiæ ea-
dem esset realitas. Adde, quòd potentiale perfectibile, & actuale, distinctas omninò 4.
dicunt realitates; nihil enim est per seipsum perfectibile realiter. sed genus (teste
Porphyrio) est potentiale, nullas differentias actu complectens: differentia verò quid
actuale: igitur propriis realitatibus distinguuntur. Amplius, sicut se habet tota diffini- 5.
tio, vt dicitur 7. met: ad totum diffinitum; sic pars diffinitionis, ad partem rei, siue dif-
finiti. sed tota diffinitio, totam dicit substantiam diffiniti: partes ergo, partem di-
cent, & non totum. sed genus, & differentia sunt partes diffinitionis: quodlibet er-
go illorum, partem dicet, & non totam substantiam diffiniti. Deum autem in Quòd deus
genere non esse, adhuc multis claret rationibus, ob suam simplicitatem in genere non sit in ge-
esse non posse, patuit. Hoc idem ostendi potest ex infinitate eiusdem: Deus est inten- nere.
siuè infinitus (vt dictum est in primo Pymandri) omnia igitur componibilia in ipso, 2.
sunt eadem realitas. At genus non dicit eandem realitatem cum differentia, vt dictum
est, tametsi in eodem composito, seu supposito conueniant: Deus ergo non est in genere.
Amplius, si necesse esse habet genus (teste Auicenna 8. met.) intentio ergo generi, aut 3.
ex se necesse erit esse, aut non; si ex se est necessaria: in vltima ergo est actualitate, at-
que ita erit aliquod genus sine differentia, quod est absurdum. si verò ex se non est ne-
cessaria; non erit in his, quæ necesse est esse; & sic genus dici non posset. sed Deus est ne-
cesse esse: igitur non est in genere. Reuera, quod propriè est in genere, aliquam in se re-
alitatē habet, cui non repugnat esse in alio: vtpotè animalitas potest esse in in alio, quàm
in homine. sed cuilibet diuinæ realitati hoc nequaquam competit, alioqui Deus esset ens
contingens: Deus ergo non est in genere. Amplius, Deus est causa cuiuslibet generis, se- 4.
cundum omnem illius generis realitatem: igitur non est in genere, alioqui suæ esset re-
alitatis causa, imò suiipsius, quod nefas est sentire. Sanè per realem identitatem, quā-
libet generis perfectionem continet: sub aliqua ergo generis natura claudi, seu contineri
non potest. Item, omne quod est in genere, includit genus, tanquam partem essentialē. 5.
sed hoc deo nequaquam congruit, quia est simpliciter simplex: igitur non est in genere. Quòd Deus
Ex his ergo atque similibus constat, deum non esse in genere. Sunt aliqui, qui aduersus sit in genere.
huiusmodi sententiam sic arguere conati sunt. Illud, quod est mensura omnium in gene- 1.
re substantiæ, vtique in prædicamento substantiæ connumerari potest: veluti albedo
mensura omnium colorum, est in genere coloris. sed primus motor est huiusmodi 10. met.
ergo deus est in genere, saltem in genere logico, cui non est necessaria compositio ex par
te rei, sed tantùm ex parte rationis, quod certè Deo nihil imperfectionis addit, siue ad-
dere potest. Amplius, in Deo (iuxta Boetium in lib: de Trinit.) duo manent genera, 2.
substantiæ scilicet & relationis; substantia enim continet vnitatem, & relatio multipli- Boetius.
cat realitatem: Deus ergo, vel aliquid in Deo, est in genere. Accedit ad hoc authoritas
Damasceni in elementario cap. 9. vbi ait, incorporeum substantiæ differentiam esse, atque Damascenus.
sub illa Deum angelosque concludi: ergo quod prius. Deum ergo esse in genere patet. Sed Soluuntur argumenta.

De genere.

facilè est huiusmodi difficultates au[illegible]re. vnde ad primam, & ad authoritates philoso-
1. *phi in præcedenti quæstione positas s[illegible] respondeo. Deus non est mensura entis intrinse-*
ca, sed extrinseca. philosophus verò [illegible] intrinseca, quæ est eiusdem generis, cum mensu-
rato, disputauit. in primo autem Ethic. secundùm gentilium errorem locutus est, qui cor
2. *pus cœlestæ, pro deo colebant. Ad 2. Non fuit Boetii intentio, aliquod in diuinis prædi-*
camentum ponere, sed hoc innuere volebat, nempe quòd omne prædicamentum, vel est
absolutum, vel respectiuum; & hæc quidem substantiæ & relationi maximè attribui,
& id quidem in creaturis, non autem Deo, cùm hæc Deo atque creaturis vniuocè nõ con-
ueniant. Ad Damasceni authoritatem dico, ipsum abuti illa vocula substantia, pro o-
mni eo scilicet, quod non inhæret, & differentia substantiæ incorporea, pro eo, quod non
est corpus. Eodem modo, cùm natura diuina ab eo, suppositorum species nominatur. Ex
his ergo patet Deum non esse in genere.

CAP. III.

Genus per se non prædicari de differentiis.

IN præcedenti quæstione plurimis probaui rationibus, genus, & differenti-
am realitates distinctas possidere, pollicitusq; sum de hac re copiosiorẽ me
facturum esse sermonem. Volens igitur stare pollicitis, ac consulere cupiẽs
Quot modis dicitur per se prædicari. *vtilitati legentis, hanc proposui quæstionem. Et reuera huiusmodi specu-*
lationes sunt ita sibi connexæ, vt vnius notitia, ex alterius pendeat cogni-
tione. Ne quis ergo putet, quòd me delectet per copiosos quæstionum campos spatiari,
1. *sed vtilitati potiùs ac doctrinæ consulere lectorũ diligentis: Inprimis non ignorare opor-*
tet, prædicari per se, aliquando idem esse, ac prædicari naturaliter, hoc est, quando id,
quod natura est prædicatum, suo fungitur munere, & subiectum similiter, vt homo est
2. *animal, & paries est albus. Interdum perinde est, ac si diceret: prædicatum dicit ra-*
3. *tionem subiecti, ut animal, & rationale de homine. nonnunquam, quando subiectum di-*
cit rationem prædicati, vt nasus est simus: numerus est par, vel impar: homo est disci-
4. *plinæ capax. Hæc omnia habentur ex primo posteriorum Arist. Iterum, quando prædi-*
catum inest subiecto, sine subiecto medio, 5. met. vt superficies est per se alba, corpus
5. *verò per accidens: vt pote per medium superficiei. Amplius, quoties est tale sine cau*
sa, hoc est per suam naturam, vt homo est homo sine causa, id est, per suam naturam.
Denique prædicari per se est, quando prædicatum soli inest subiecto; & quidem sepa-
ratim, vt pote ridere de homine: solus enim homo inter cætera animantia huius orbis
Genus non prædicatur per se de sua differentia. *inferioris, ridet. His ita excussis dico, genus non prædicari per se de sua differentia.*
Sanè, si ita res se haberet, tunc iuxta philosophum 6. Topic: vnum animal, puta homo,
esset plura animalia, quod est falsum. Consequentia autem patet: nam si animal in con-
1. *ceptu rationalis includitur, aut est idem; & sic esset nugatio dicendo: homo est animal*
rationale; idem enim bis frustra repeteretur. Si autem non est idem, habetur intentum;
homo siquidẽ est animal, & non illud, quod in rationali includitur: ergo multa animalia.
2. *Amplius, quamuis genus & differentia (teste Auicenna 5. met.) prædicentur de to-*
to, id est de specie; non tamen significant per se totum. sed genus significat materiale,
differentia verò formale; vtrumque autem speciei partem significat, per modum toti-
us. vnde quemadmodum materiale est extra formale; sic conceptus generis est extra
differentiæ conceptum: genus ergo non prædicatur per se in primo modo de differentiæ,
nec etiam in secundo modo, cùm proprietatem, aut nomen proprietatis non habeat re-
3. *spectu differentiæ. Iterum, genus non ponitur in diffinitione differentiæ, quia differen-*
tia non participat genus, 4. Topic. igitur non prædicatur de differentia in primo modo

per se

De genere.

per se, nec differentia in diffinitione generis ponitur, alioqui vbicunque inueniretur
genus, & differentia similiter, atque ita rationale prædicaretur de leone, quod est fal-
sum. nec etiam in secundo modo per se, vt dixi, cum subiectum non sit de ratione præ-
dicati. Amplius, primò diuersa, in nullo conueniunt, sed differentiæ diuisiuæ generis, 4.
sunt primò diuersæ in genere: igitur non conueniunt in genere. nam si per illas immedi-
atè genus descendit: igitur illæ in suo genere sunt primò diuersæ; ac ex consequenti, de
illis genus per se non prædicatur. Reuera (vt diximus) contrahibile est extra rationē
contrahentis. sed genus se habet, vt contrahibile, differentia verò locum tenet contra-
hentis: vnius ergo conceptus, in alterius conceptu non includitur: genus ergo per se non Quomodo genus prædicatur de differētia.
prædicatur de sua differentia. Licet autem affirmare, genus de differentia prædicare,
prædicatione naturali; est enim superius, & naturale prædicatum ad illam, atque im-
mediatum, & differentia similiter ad genus, immediatum subiectum: de differentia er
go modo per se prædicandi immediato poterit prædicare: rationale namque per suam na
turam, suamq́ formam est animal; animalis siquidem atque rationalis vna est forma.
Differentia autem prædicatur de genere, quatenus videlicet non per medium aliquod
subiectum, aut causam; non tamen, vt naturale prædicatum, sicut dictum est. Patet er
go quomodo hæc prædicentur. Contra autem solent nonnulli ita arguere. Quod est ani- Genus prædicatur per se de differentia.
mal per suam formam, est per se animal. 5. met. cap. de per se. vbi ponit primum modū
per se, qui profectò est, quando aliquid est tale per suam formam. sed rationale est a- 1.
nimal per suam formam, vtpotè sensitiuam, ad quam sequitur esse animal: rationale er
go per se est animal; & sic de differentia genus per se prædicatur. Porrò, quæ à philo-
sopho dicuntur 3. met. teste Commentatore, comment. 1. ex certa determinatione nō sunt
dicta, & in Topicis ex probabilibus argumentatur. Quare nihil certi de hac re ex philo-
sopho haberi potest. Item, quod recidit in idem, homo per se est animal, quod sic proba- 2.
tur: homo per se est rationalis: ergo rationale per se est homo; propositio enim necessa-
ria ex primo priorum conuertitur in necessarium, vtpote per se in per se. ergo rationale
est per se animal, quia homo est per se animal. Reuera, si homo est per se animal, & ho
mo per se est rationalis; ergo rationale est per se animal: sicuti enim ex præmissis neces-
sarijs, sequitur conclusio necessaria; ita planè ex præmissis per se, conclusio etiam per
se: animal ergo per se de rationali prædicatur. Prætereà, si genus non prædicatur per 3.
se de differentia: ergo per accidens: inter hæc enim non datur medium, sicuti neque in-
ter ens per se, & ens per accidens. sed tunc rationale, & animal constituerent vnum per
accidens: atqui constituunt vnum per se, nempè speciem. Adde, quòd prædicatio per
accidens, quando accidens de subiecto, aut è conuerso, aut accidens de accidente præ-
dicatur, in quibus planè omnibus, vnum fit per accidens. Profectò, si genus per acci-
dens de differentia prædicatur, de specie similiter prædicabitur; differentia enim in spe
cie formaliter includitur. sed hoc est falsum: ergo &c. Adhuc, quando aliquid prædi- 4.
catur de alio per se primo modo; in abstracto quoque vnum de altero prædicabitur, vt
docet septimus metaphys. Quare, si ista est vera in primo modo dicendi per se, homo
est animal: ergo quoq; ista erit admittenda: humanitas est animalitas, atq; ita concre-
tum prædicabitur de concreto in primo modo dicendi per se, & habetur intentum. Ac-
cedit ad hoc, quòd ōne diuisum prædicatur per se de diuidentibus; diuisum certè non est
aliud quàm sua diuidentia. sed genus diuiditur per differentias, teste Porphyrio, de dif Soluuntur argumenta.
ferentijs: ergo per se prædicatur. Verùm ad hæc facilè est respondere. & ad primum 1.
quidē. Rationale est animal: est prædicatio per se entitatiua, quia secundùm suam naturā
est animal; non tamen per se prædicatiua, quia prædicatum non est de ratione subie-
cti, nec vicißim subiectum de ratione prædicati, alioqui de omnibus similiter prædi-
carentur. Ad 2. eadem facilitate soluitur: qua enim ratione rationale est per se homo; 2.
eadem planè est per se animal entitatiuè, & nōn prædicatiuè. Similiter soluitur confir-

matio; per se enim in præmissis tene[n]tur prædicatiuè, in conclusione verò entitatiuè: extrema namque comparata ad medi[um], eandem habitudinem quam retinent ad inuicem comparata, vt habeant, nequaquam [e]st necessarium; non enim sequitur, homo necessariò est animal: homo necessariò es[t] substantia: igitur substantia necessariò est animal.

3. *Ad 3. dico, genus prædicari de differentia, non purè quidem accidentaliter, sed per quandam accidentis similitudinem, quæ profectò contingit, quando vnum est extra alterius rationem, cuiusmodi est prædicatio generis de differentia. sed ex hoc non con-*

4. *stituitur vnum per accidens. Ad 4. Ratio philosophi, quæ ponitur 7. met, veritatem habet in accidentibus, non autem in substantijs. Adde, quòd rationale in concreto, per modum totius significatur, ideo de homine prædicatur: in abstracto autem partis rationem suscipit; hac de causa de toto nequit prædicare: parti namque non conuenit de toto prædicare. proinde hæc est falsa: humanitas est animalitas. Ad confirmationem patet solutio ex superioribus; genus enim propriè per accidens de differentia non prædicatur. Quomodo ergo genus de differentia per se non prædicetur, satis patere puto.*

CAP. IIII.

Ex genere & differentia fit vnum per se.

Ex genere & differentia fit vnum per se.

Ixi ex genere & differentia non fieri vnum per accidens, quia genus de differentia propriè accidentaliter non prædicatur: si ergo non fit vnum per accidens: vnum ergo per se efficiant, necesse est. Propter quod quidẽ (inquit philosophus 7. met. tex. com. 42.) vnum est, cuius rationem, diffinitionem esse dicimus. vbi philosophus innuere videtur, diffinitionem vnum per se significare, quamuis constet ex genere & differentia, quæ plura significare videntur. Etenim differentia addita generi; non quidem vt forma, vel natura à genere realiter distincta additur, sed potius vt determinatum indeterminato; ita tamen, vt eadem natura, indeterminatè concepta, generis, determinatè verò differentiæ rationẽ subeat: atque ita ex his duobus, vnum per se, non autem per accidens constituitur. Secus autem se habet res in subiecto & accidente; accidens namque qualecunque fuerit, est quid extraneum, & à subiecto distinctum. Insuper vtrunque est in actu; ideoq; vnum per se ex vtroque fieri non potest: alterum certè illorum deberet esse in potentia, & alterum in actu. Quoniam igitur genus & differentia reali distinctione ab inuicem non separantur, nullum inde sequitur absurdum, quod ex illis fiat vnum per se ens, non autem per accidens: genus certè identicè, non formaliter de differentia prædicatur, propterea non est inter illa cõpositio realis, quæ extrema realiter distincta requirit, sed rationis potiùs. Suffragatur huic sententiæ Commentator 7. com. 42. Dicere, inquit, quare homo albus non significet vnum, hoc est in causa; quoniam alterum istorum non est reliquum essentialiter. quasi diceret, ideo genus & differentia constituunt vnum per se, quia sunt idem essentialiter, quod planè subiecto & accidenti congruere non potest.

Alia opinio. *Nonnullis autem placuit, ita huiusmodi rem distinguere. Formæ, inquiunt, multiplicantur in substantia composita, sicut & prædicata illius quidditatiua: proinde ex genere proximo & differentia finali fit vnum per se; quoniam genus quidem formam dicit generalem, puta animam sensitiuam: differentia verò finalis, formam specificam, puta animam intellectiuam: differentia autem sic intellecta, ac generi hoc modo comparata, est sicut actus perfectus ac completus, ad actum incompletum, & imperfectum.*

Reprehensio. *Hæc autem opinio non multùm laudatur; genus enim non dicit formam generalem, distinctam realiter à forma specifica: nec ipsa quoq; differentia vltima, ad medias differentias actum addit perfectum, quasi mediæ differentiæ, formam imperfectam, à forma speci-*

Vniuersale nõ est compositũ

ma specifica realiter distinctam dicerent. Add , quòd nullum compositum est vniuersale; vniuersalia enim sunt formæ 1. met: com :27. animal namq; nihil aliud est, quàm animalis forma: veluti nigrum, nihil aliud est, quàm nigredo 7. met: com: 21. Omne compositum habet formam, & tale apud Au.: est indiuiduum: nullum ergo cõpositum potest esse genus, nec etiam differentia: vt fautores istius sententiæ dicere videntur. Quomodo ergo ex genere, & differentia fiat vnum per se, patet satis. Sed aliquis sic posset arguere: genus non inest differentiæ, nec è conuerso; distinctis enim conceptibus separantur: ex genere ergo & ex differentia non fit per se vnum. Argumenta. 1. *Tenet consequentia ex philosophi authoritate 7. met: Ex duobus, inquit, quorum vnum, alteri nõ inest, non fit per se vnum: nec quia differentia & genus, vni insunt speciei, vnum constituere possunt, alioqui accidentia, id efficere possent, quæ vni insunt substantiæ. Item,* 2. *ex subiecto & accidente non fit vnum per se: nec ergo ex genere & differentia; differentia enim accidit generi, cùm ad illius essentiam non pertineat: aliter certè sine illa intelligi non posset, quod est falsum. Ad hæc autem, & similia sic respondemus.*

Soluuntur argumenta.

1. *Ad primum, quoniam genus & differentia, vni insunt essentialiter, atque intrinsecè, nullamque illi addunt nouam essentiam, propterea vnum per se efficiunt. nec obest, quòd tunc in vno essent duo contraria, nempe differentiæ contrariæ, cùm in illo potestate, non actu contineantur: genus potestate, differentias continet: (sicut mox dicemus) ex hoc patet solutio ad confirmationem.* 2. *Ad 2. negatur consequentia: differentia namq; non ita accidit generi, vt nouam addat essentiam, sicuti album homini; hac de causa, propriè accidens generis dici non potest; in generis tamen potestate continetur. genus siquidem potentia indeterminata, suas continet differentias, ex sese planè, ad vnam, vel ad alteram determinare se nequit differentiam. Nec eo modo se habet ad differentiam, quomodo se habet materia, quæ est in potentia ad formam, quam non habet, quia scilicet genus non habet actu differentiam, sicut habet species, & propterea dicitur abundare à genere, hoc est, genere ditiorem esse: quia ergo genus indeterminatè se habet ad differentiam; ideò differentias potestate continere dicitur, potestate nempe indeterminationis. Ex quo patet differentiam speciem habere à genere, in cuius potestate continetur; actu enim differentias diuisiuas non habet.*

Differẽtia est qua species abundat à genere.

Quomodo cõtinet differentias potestate.

Nascuntur autem differentiæ à genere non quasi ex latibulo prodeuntes; sed potiùs quia id ipsa forma generica indistincta, ad proprias actualitates recipiendas, ex illo procedant, atq; ita potestas generis ad actum reducitur, fitq; comes ipsum genus omnium, quæ in eius potestate erant differentiarum. Porrò, potestas generis, est essentiæ ipsius aptitudo per diuersas differentias, atque ad diuersas species determinanda: sic natura animalis de se est communis, & suarum respectu specierum indeterminata. Hæc autem generis potestas, aliquando ambitus ipsius, atq; cõmunitas nominatur, quippe quæ sine delectu communis sit ad omnes: interdum habitus differentiarum generis confusus nominatur, quòd in tali aptitudine confusa eius differentiæ contineantur, quæ postea ab illo esse confuso extrahunt ab intellectu, ac in proprias actualitates distinguuntur. hæc autem generis potestas ratione tantùm, non autem realiter ab eius essentia discernitur; essentia enim est ens absolutum, potestas verò, respectiuum. Ex his ergo patet, quomodo, aut qua potestate genus, differentias contineat.

Potestas generis.

Habitus confusus.

Obiectio.

Sed dicet aliquis, differentia nihil addit realiter vltra genus, cùm in genere realiter contineatur: per differentias ergo species non abundat genere, siue supraquàm genus. si enim adderet aliquid vltra genus; non diceret planè totam speciei essentiam: genus enim est in specie essentialiter. Adde, quòd si differentia separata est à genere, vt dicitur 4. Topicorum: igitur est separata à specie: igitur non abundat plusquàm genus.

Solutio.

1. *Respondeo, quòd genus dicit essentiam indeterminatè quidem, differentia verò eandem determinatè: addit ergo determinationis modum.* 2. *Ad 2. differentia est extra genus formaliter, non autem identicè; ideò non sequitur, quod infertur. Quòd si quis di-*

quis dixerit, proprium inesse speciei actu, generi verò potestate: igitur abundat plusquàm genus, non est simile; proprium enim non inest essentialiter sicuti differentia, sed consequitur essentiam. Audiuimus quæ ab huiusmodi viris dicta sunt; & quidem secundùm communem propemodum omnium sententiam, quæ etiam rationi sunt admodù consentanea. Verùm huic quæstionis veritati, aliam necessariam esse video, nempè an vniuersale sit aliquid extra animam, alioqui solutio illius quæstionis tenuis est, & minimè neruosa. Etenim si genus, & species sunt tantùmmodo in mentis conceptu; eodem modo, eademq; potestate differentia inerit generi, ac ipsi speciei: in mentis enim conceptibus, non est delectus realitatum: nec plus actus in vno inuenitur, quàm in altero. Porrò, de hac quæstione cùm apud veteres, tum etiam apud iuniores, non parua extitit controuersia. Heraclitus atq; Cratylus, vniuersalia è medio penitus abstulerunt, quippe qui intellectum, sensum esse dixerunt, & ex consequenti intelligibile esse sensibile: quare intelligibilia erant apud eos mera sensibilia, ac singularia, atq; ita neq; in re, neq; in mente aliquod vniuersale collocârunt. Mens quoq; apud eos erat sensus, siue potissima sensitiua vis: ex hac ratione coacti sunt negare scire, atq; scientiam, quæ sine vniuersalium adminiculo haberi non potest. Sed iam pridem, veluti rationi, rectæq; philosophiæ minimè consentanea, explosa est hæc sententia. Plato posuit vniuersalia, à singularibus separata, de qua quidem sententia in primo Pymandri, vbi de ideis locutus sum, abundè disputaui: si quem ergo huiusce rei speculatio delectat, non pigeat illum, librum illustrem, & vtilissimum consulere. Et reuera, dimissis ideis diuinis, Plato ideò putauit formas esse vniuersalia, quia formæ sunt aliud à singularibus compositis; ideoq; dixit esse ideas separatas; non quidem secundùm esse existentiæ, vt Xenocrates, aliiq; putauerunt; sed potiùs separatione, qua forma differt à composito, quod planè philosopho probatur, qui certè magis contra malos Platonis interpretes, quàm contra ipsum Platonē pugnare videtur. Alia opinio posita est in primo Pymandri. Cæterùm, vniuersale est nomen concretum secundæ intentionis: secunda autem intentio, est quædam respectus rei conceptæ, per actum intellectus collatiuum attributus, vt hæc intentio genus, species &c. prima autem intentio, est conceptus rei obiectiuus, quæ absolutè apprehenditur. Porrò, omne concretum (secundùm Auer: 5. met: com: 34.) & pro forma, & pro re formæ subiecta, accipi potest. Quare ipsum vniuersale, tum pro intentione, tum etiam pro re intentioni subiecta intelligi potest: quòd si pro re subiecta intentioni intelligatur, adhuc subdiuiditur, nempe in subiectum propinquum, quæ est ipsa natura per intellectum indeterminatè sumpta: & in subiectum remotum, quod est ipsa natura, quæ potest esse in pluribus. Cùm igitur hæc ita se habeant; quæro an vniuersale aliquo istarum acceptionum modo sit à singularibus separatum. Sed reuera, cùm à singularibus re, aut diffinitione non separetur, à singularibus non videtur esse discretum: nam si naturarum distinctiones per operationes inuentæ sunt, vna autem cùm sit hominis huius, & hominis operatio, nulla inter huius hominis, & hominis naturam (præter intellectus operationē) videtur esse distinctio: & per consequens vniuersale non est separatum à singularibus.

Vniuersale an sit extra animam.

Heracliti opinio.

Plato.

Conciliatio.

Quid sit vniuersale.

Vniuersale duplex.

Vniuersale nō esse separatū à singularibus.

1.

2. Amplius, si natura humana (circumscripto omni opere intellectus) est communicabilis: est ergo talis per essentiam, atq; ita suaptè natura separata, & per consequens intelligibilis per essentiā, atq; ita frustra poneretur intellectus agens, pro vniuersalis fabrica constituenda.

3. Præterea, aut hic homo, est homo participatione huius hominis, aut hominis: aut idem est homo, & hic homo, & non participatione huius hominis; alioqui nihil esset homo, nisi per participationem istius hominis, quod est falsum; homo enim absolutè est homo, & non participatiuè, alioqui esset ens imperfectum, sicuti sunt entia per participationem. Nec hic homo, est homo participatione hominis, alioqui daretur homo per essentiam, qui non esset hic homo; non enim est idem participans, & participatum, quod est falsum. Igitur, idem est homo, & hic homo, præter intellectus operationem.

 De vniuersali.

tionem. Iterùm, ante actum intellectus, natura humana, est vniuersalis in potentia: est ergo actu singularis; potentia enim & actus sunt opposita circa idem. Quare, si natura, est potestate vniuersalis; est ergo actu singularis, atq; ita non est vniuersale extra intellectum. Reuera, actus & potentia sunt eiusdem generis; imò circa idem numero. sed actu vniuersale est per intellectus operationem 3. de anima comm: 18. species enim intelligibilis ab intellectu agente producitur: vniuersale ergo potentia erit etiam per intellectus operationem: igitur extra animam non datur vniuersale. Amplius, quicquid est in potentia ad aliquid præter operationem intellectus, ad actum tandem, sine vlla prorsus intellectus operatione deducendum est; actus enim, secundùm eandem rationem, potentiæ correspondeat, necesse est. Quare, si illa natura (præter omnem intellectus operationem) est potentia vniuersalis, quandoq; erit actu vniuersalis, intellectu nihil operante: quod est falsum: quiquid certè est extra animam, est particulare. Adde, quòd res ante, & post intellectionem, eodem modo se habet, hoc est, æquè vnum & ens est; nihil enim mutationis rei accedit per nostrum intelligere, vt dicitur in lib: de interpretatione: semper ergo eodem modo erit singularis. Patet ergo quomodo vniuersale non sit extra animam. Sunt ergo formæ rerum singularium, per mentis fabricationem inuentæ 1. met: comm: 27. Et 12. com: 6. de quibus habetur scientia, quia significantur per nomina communia.

4.

5.

CAP: V.

Vniuersalia habere esse extra animam:

QVoniam præclara ingenia acutioribus quæstionib. maximè delectantur: in quarũ numero hæc, quam præ manibus habemus, numerari potest; hac de causa, aliorum rationes in medium adducere curaui, qui arbitrantur vniuersalia extra animã esse habere. Porrò, nomine vniuersalis, aliquando vniuersalitas, quæ est relatio rationis, interdum res, quæ vniuersalis appellatur ab ipsa quidem vniuersalitate, nonnunquam aptitudo significatur, quæ apta nata est esse in multis: & hæc quidem in dubium vertitur: nam relatio, quæ vocatur vniuersale formaliter, fit ab intellectu, res verò, quæ denominatur vniuersalis, atq; vniuersale obiectiuè in potentia, est extra animam: igitur dubium est: An aptitudo illa, citra omne opus intellectus, sit extra animam, & hæc quidem vocatur vniuersale obiectiuè in actu: an res sit extra animam, aptitudo verò essendi in multis, in animæ tantùm? Cæterùm, quia illa aptitudo, vniuersalis rationem in actu obiectiuè sumendo vniuersale, complet, non autem formaliter; ob hanc rationem, quærere an res apta nata esse in pluribus sit extra animam, perinde est, ac si quis quæreret, An vniuersale obiectiuè in actu sit extra animam. Itaq; vniuersale formaliter, est ipsa vniuersalitas, quæ est relatio rationis. Vniuersale obiectiuè in actu, est res vna cum aptitudine illa. Vniuersale obiectiuè in potentia, est res sine illa aptitudine. Vniuersale subiectiuè non datur; vniuersalitas enim in nullo est subiectiuè, cùm sit ens rationis. Quæstio ergo est de vniuersali obiectiuè in actu. Quidam ergo arbitrantur huiusmodi vniuersale inueniri extra animam, atq; ita argumentantur à diffinitione ad diffinitum: Circumscripto quocunq; actu intellectus, res est apta nata esse in pluribus: ergo datur vniuersale extra animam. Tenet consequentia, quia vniuersale obiectiuè in actu, vt distinguitur cõtra singulare & prædicabile diffinitur primo Perihermenias: Vniuersale est, quod aptum natum est esse in pluribus. Antecedens probatur, quia si non inest illi aptitudo, qua potest esse in pluribus: repugnat ergo illi, nec conferri sibi potest saltem ab intellectu, alioqui conferri posset & indiuiduo, vtpote Sorti, vel Platoni &c. igitur præter operationem intellectus, natura humana est alia à natura singulari, eiusque v-

Vniuersale formaliter. Vniuersale obiectiuè. In potentia. In actu.

Argumenta. 1.

quę vnitas ab illius vnitate. Iteru , natura coloris eſt ratio formalis obiectiua viſus
2. terminandi, non autem hic color. ſe color, qui eſt ratio aſsimilandi; ſingulare enim
ſub propria ratione ſingularitatis no eſt apprehenſibile ab intellectu: differunt ergo
ex natura rei. Reuera, vniuerſale actu, eſt proprium obiectum intellectus: pręcedit ergo actum intellectus; nam obiectum eſt prius actu, 2. de anima: tex: 33. Adde,
quòd obiectum ſcientię realis, eſt ens extra animam. at vniuerſale in actu, eſt obiectum ſcientię realis: igitur eſt ens extra animam. Prętereà, relatio menſurę eſt realis
3. 5. met: tex: 20. ſed illa fundatur in aliquo vniuerſali; decet enim, vt aliarũ menſura ſpecierum ſit vnum non quidem numero (ſecundùm philoſophũ) erit ergo vniuerſale. Rerum ergo realium menſura, & vna eſt, & realis, quippe cum menſuratum à menſura
dependeat: ens autem reale non dependet ab ente rationis. ſed vnitas ſpeciei, apud philoſophum, eſt prima generis menſura, qua menſurantur, quę ſub ipſo genere continentur: eſt ergo realis non in aliquo, quod eſt vnum numero, ſed in vniuerſali actu exiſtente.
4. te. Amplius, vnitas naturę, in qua aliqua comparantur realiter, debet eſſe realis,
quia etiam entia comparata ſunt realia. ſed in vnitate ſpeciei, indiuidua eiuſdem comparantur: realis eſt ergo. Sanè, omni prorſus remoto opere intellectus, maior eſt inter Mercurium & Platonem, quàm inter Mercurium & Leonem conuenientia. Ineſt
ergo illis (ſine aliqua intellectus operatione) illa ſimilitudo, cuius fundamentum, eſt
5. natura communis realis; relationi namq; reali fundamentum competit reale. Item, operatio ſeu paſsio realis primò & adęquatè ineſt vniuerſali (vt intelligere homini) primo poſter: tex: 39. Datur ergo vniuerſale extra animam. Accedit ad hoc, quòd contrarietas, eſt oppoſitio, eiuſq; extrema ſunt vniuerſalia, non autem ſingularia: dantur ergo
vniuerſalia extra animam. alioqui ſi ſit ſolùmmodò ab intellectu, quomodo vniuerſale
eſt ęternum, & incorruptibile, & quomodo vniuerſalium eſt diffinitio, ſcientia, &
6. quomodo prędicamenta ſunt entia vniuerſalia extra animam? Adhuc, ſi nihil eſſet in
rebus niſi ſingulare, nulla eſſet vnitas realis, niſi numeralis, quę eſt propria ſingulari,
quod eſt falſum: alioqui omnis diuerſitas realis, eſſet numeralis; idem enim & diuerſum, vt dicitur 10. met: ſunt immediatè oppoſita, ſed tunc omnia ęqualiter differrent,
quod eſt abſurdum omninò. Etenim quę ſolo numero differunt, ſine intellectus operatione, non ſunt ſpecie diſtincta. valet argumentum à negatiua de prędicato finito, ad affirmatiuam de prędicato infinito cum conſtantia ſubiecti. ſunt indiſtincta ſpecie pręter
7. operationem intellectus: datur ergo vnitas quędam ſpecifica. Profectò, ſi differentia numeralis non deſtruit vnitatem ſpecificam: permittit ergo illam, atq; ita cum diſtinctis numero, ſtat vnitas realis ſpecifica, etiam ſine omni intellectus operatione. Adhuc, quę non diſtinguuntur realiter, ſecundùm omnem, quam habent incluſam rationẽ,
in aliqua ratione reali conueniant, neceſſe eſt. ſed ita ſe habet Mercurius & Plato, quippe cum Plato à Mercurio, in quantum homo non diſcrepet, alioqui à ſeipſo diſcreparet:
Auerro: authoritas. ergo quod prius. Accedit ad hoc authoritas commentatoris 7. met: comm: 48. Nullum,
inquit, vniuerſalium prędicabilium, ſecundùm quod de re demonſtrata, ſignificatur ea
ſecundùm quod eſt demonſtrata, & indiuidua, ſed ſecundùm quod in ea eſt natura ſimilis naturę, quę eſt in quolibet indiuiduorum illius, id eſt, natura communis pręter
naturam propriam vnicuique eorum: eſt ergo natura vniuerſalis actu exiſtens pręter
ſingularia. Simile quiddam inuenies 1. met: com: 9. Species hominis, inquit, non eſt forma hominis tantùm, vt dicit Plato, ſed congregatum ex materia & forma: eſt ergo aliquid in rebus pręter ſingulare. Et com: 5. eiuſdem libri ait, quòd qui ponunt vniuerſalia eſſe nomina tantùm, quibus nulla correſpondeat in re intentio communis, ſcientiam
deſtruunt omninò. Accedit etiam alia authoritas 1. phyſ: com: 25. Genus, inquit, & differentia debent eſſe entia in rei veritate, quia partes rei, quę ſunt ſecundùm diffinitionem, pręcedunt rem in eſſe. Ex quo patet, quòd ſi datur natura ſpecifica realis; detur,
neceſſe

Vniuersalia an habeant esse extra ani.

*necesse est vnitas realis generi correspondens. E[illegible] [illegible]is ergo, atq; similibus patet, quomo-
do non est absurdum asserere dari, siue inueniri v[illegible] [illegible]ersale extra animam, præter om-
nem operationem intellectus. Præterea, vniuersa[illegible] [illegible]secundùm illius descriptionem, est
aptum natum dici de pluribus. sed res etiam est h[illegible] [illegible]smodi: igitur vniuersale est aliquid* 8.
*reale existens, non in mente tantùm consistens, Sane, si prædicatur de re: est ergo in re
extra animam existente, quippe cùm sit ipsum quod quid absolutè; diffinitio enim ad
vniuersale spectat: vniuersale ergo est ens reale extra animam. Iterum, ignis generans* 9.
*ignem, non intendit ignem singularem; singularia enim sunt præter artis natu[illegible]æq; inten-
tionem. Ad vniuersalem ergo ignem respicit, atq; ita dari ignem vniuersalem realem,
necesse est omninò: vniuersale ergo est ens reale extra animam.*

CAP. VI.

Soluuntur Argumenta.

Conciliatio.

*IN hac magnorum controuersia Theologorum, ac phil. principum, non puto
nobis esse multùm laborandum, cùm breui illius difficultas, atq; obscuri-
tas auferri possit. Reuera, si vniuersale pro secunda intenti[illegible]e accipiatur;
sic absq; dubio, est tantùmmodo opus intellectus, & hoc innuere volebant
primæ rationes. At si pro re intelligatur, in qua est illa aptitudo, vt sit in
multis; illa profectò est realis, sine operatione intellectus, & hoc astruere conantur, hæc
quæ modò recitauimus argumenta. Verùm illa aptitudo rei existens realiter, non ma-
net extra rem realiter, quasi quoddam ens reale, & absolutum per se existens; sed so-
lùmmodo per operationem extrahitur, congregatur, atq; distribuitur intellectus nego-
tiantis. hæc profectò si ita candidè intelligantur, omnis prorsus cessat altercationis con-
trouersia: vnde vtramq; partem rectè; diuersimodè tamen sensisse profiteor. Cæterùm,
qui ita non intellexerunt, aut intelligunt, præpositas rationes, sic eas soluere nituntur: &
primam quidem hoc modo, nempè antecedens non esse verum dicunt, nec eiusdem pro-* 1.
*bationis consequentiam: quia, inquiunt, natura ipsa, circumscripto actu intellectus, abs-
trahit ab illa aptitudine, qua potest esse in multis. Porrò, si ita res se haberet, vt isti di-
cunt; tunc illa aptitudo esset accidens, vtpote ab intellectu producta. atqui accidens non
producit substantiam: quomodo ergo inesset speciei aptitudo essendi in multis naturalis?
vnde licet hæc non separetur à singularibus; inest tamen illis realiter, & non per opera-
tionem intellectus tantùm. Natura siquidem humana, est alia à natura singulari, secun-
dùm illam aptitudinem; non tamen alia à natura singulari, quia non alia à seipsa. Ad 2.
Extra animam, nec color, nec hic color est ratio obiectiua; bene tamen color est in re* 2.
*aliquid, quod à nobis intelligi potest vt ratio formalis obiectiua visus, idque per conce-
ptum coloris formalem nobis occurrentem: hoc autem accidere dicunt ex parte intelle-
ctus concipientis. Sed tunc dubium est, si ille conceptus est coloris particularis, vel
communis, & specifici; si enim, vt quidam volunt, singulare non cadit sub speculationem
intellectus: igitur ratio obiectiua formalis, constat ex communi illa aptitudine, quæ in-
est realiter ipsis singularibus: & sic remanet adhuc lis sub iudice. Ad confirmationem
dicunt, vniuersale in actu, & rem, & aptitudinem significare, rem verò obiectum, apti-
tudinem verò esse modum obiecti, sine quo res nequaquam obiecta esse dicitur. Itaq;
res, non autem modus rei, actum præcedit intellectus. [illegible]d hoc quoq; est difficile intelle-
ctu. Etenim si res non potest esse obiecta, sine modo siue aptitudine eiusdem: igitur, si
vnum præcedit obiectum, & alterum similiter. Ad aliam confirmationem, eadem faci-
litate respondere tentant, quòd videlicet res obiecta scientiæ realis sit extra animam, non
modus eiusdem: vniuersale autem in actu vtrumq; significat. Quam ob causam non se-
quitur, vt vniuersale sit extra animam, quia res est extra animam. Sed hoc quoq; mihi*

Quomodo vniuersale est extra animã.

 persua-

Vniuersa. an habeāt esse extra animam.

persuadere non valeo; si enim vniuersale est illa aptitudo, quæ rei realiter inest: igitur si
res est extra animam; & aptitudo similiter, atque ita vniuersale est extra animam, eo
quidem modo, sicut dictum est. Nec puto, eos, qui dixerunt vniuersale extra animam
inueniri, aliquod vniuersale ab omnibus prorsus singularibus separatum finxisse, alio-
qui absurdissima esset illorum sententia, sed aptitudinem illam rei insidentem, vniuer-
sale quidem fundamentaliter, non autem formaliter appellârunt; nam propriè vniuer-
3. sale est opus intellectus. Ad 3. Dicunt relationem mensuræ non esse fundatam in aliquo
vniuersali, aut singulari, sed in natura vna formaliter, quæ in singulari reperitur. sed quæ-
nam sit hæc natura, non explicant: fortassis est illa aptitudo, quæ ab aliis vniuersale vo-
catur; nam si à singularibus non est secreta, & relationis mensuræ est fundamentum: est
4. ergo illa natura formaliter, aptitudo specifica, atque communis. Ad 4. Indiuidua, citra
operationem intellectus, in aliqua communi natura comparari non possunt, proinde in
rerum natura, non est aliqua distinctio: confirmatio quoque faciliter ab illis soluitur: di-
cunt enim Mercurium & Platonem, vna similitudine non comparari, seu assimilari, sed
pluribus. Sed hoc mihi videtur destruere vnitatem specificam, ac philosophiæ fundamen
tum, quæ apertè docet omnes homines, participatione speciei esse vnum hominem: illa
autem species non est pura intellectus intentio, alioqui non esset substantia, quod est
contra Porphyrium, & philosophum. Præterea, si non est vna natura specifica, in qua
conueniant indiuidua humana; non maior erit inter Platonem & Mercurium, quàm in-
5. ter Platonem & piscem naturæ conuenientia, quod omnibus modis est absurdum. Ad 5
Eodem modo soluunt, vniuersale videlicet pro re accipi extra animam: sed dixi iam,
rem illam non intelligi sine illius aptitudine, quam ipsi vocant rei conditionem, atque mo-
dum; nam res ex sui natura est particularis, aptitudo verò vniuersalis, sicut dictum est.
Ad confirmationem similiter respondent, videlicet res ipsas extrema contrarietatis esse:
non res particulares, neque vniuersales, alioqui hæc albedo, & hæc nigredo non essent
cōtrariæ. Sed hæc responsio eandem patitur difficultatem, quam paulò antè moui, quum
non explicentur illæ res, quæ, & quales sint: ego autem illas voco aptitudinem illam spe
cificam. Ad aliam confirmationem aiunt, vniuersale quod pro re accipitur, prædicari
quidem; non tamen fieri ab intellectu, sed vniuersale tantùmmodo, quæ est aptitudo; quip-
pe cùm prædicatio rebus non debeatur, nisi aliquam habuerint intentionalem conditio-
nem. Verùm, res, quæ est extra animam, quomodo est vniuersale, quum ex sui natura sit
ens singulare? Item, aptitudo, si omninò fiat ab intellectu, ita vt non insit rei extra ani-
mam existenti; erit vtique pura intentio, vnde vniuersale dici non potest: non enim est sub
stantia: vniuersale autem substantia est, alioqui genus & species, secundæ substantiæ
nequaquam dicerentur. ex quo apparet, vniuersale non esse puram mentis fabricam, sed
fundamentum habere extra animam, quæ planè est ipsa rei aptitudo, sicut dictum. Ad
6. 6. Sub singularis nomine duo intelligi posse arbitrantur, nempe ipsam rem & singula-
ritatem. si autem ipsa singularitas intelligitur, negant consequentiam: si verò res,
tunc admittunt quidem consequentiam, sed antecedens negant; aiunt enim in singu-
lari, multas vnitates existere, & non vnam tantùm numeralem. Certè si plures sint vni-
tates in singulari; illæ profectò sub numero comprehenduntur: quare si nulla est vnitas
specifica; sola profectò manebit vnitas numeralis: & sequentur, quæ recitauimus absur-
da. Ad confirmationem aiunt, differentiam numeralem permittere quidem vnitatem
specificam: nam quamuis nonnulla numero sint discreta; sub eadem tamen specie conti-
nentur, quam tantùm participant per operationem intellectus. sed eadem manet diffi-
cultas, nempè speciem non esse substantiam, pura sanè intellectus intentio, substantia ne-
quaquam est dicenda. Ad 7. dicunt differentiam numeralem, & specificam non esse
7. oppositas: propterea quæ numero differunt, specie conuenire, & hoc quidem illismet re-
bus, quibus inter se numero dissentiunt. Sed hoc quoque est obscurum ad intelligendum:
etenim

etenim si Mercurius & Plato, quatenus sunt hom[in]es à semetipsis non discrepant, in aliquo vno conueniant, necesse est hoc autem esse no[n] [p]otest numeralis vnitas, multa quippe sunt illa: Igitur necesse est, vt sit vna specifica [n]atura, in qua Plato, & Mercurius conueniant. Ad confirmationem aiunt, naturam intendere singulare non quidem discretè, sed confusè tantum: igitur speciem discretè, atq; distinctè intendit: primum enim studium naturæ est circa speciem conseruandam; hoc enim modo perpetuitatis æmula, voti compos redditur. Ad Auerro: rationes vnica ratione respondent, quòd scilicet ipse Auer. rationes.
pro natura passim intelligat formam. vnde 7. met. com. 44 ait, indiuiduo non inesse substantiam, nisi materiam & formam, ex quibus constat. Et ad authoritatem primi physicorum, dicunt. genus & differentiam explicare formam, quia nimirum ab eadem forma sumuntur, ideoq; esse partes rei, atq; ipsam, eo modo, quo forma præcedit compositum, rem in esse præcedere. Cæterum, si genus & species sumuntur à forma; illa profectò non est particularis, sed aptitudo illa, de qua sæpius locutus sum: & tunc sequitur idem, quod paulò antè statuere conati sumus. Itaq; vniuersale non est pura intellectus fabrica, neq; ens reale omninò per se existens, sed ex vtroq; mixtum: ab vno quidem fundamentaliter, ab alio verò formaliter dependens. Cæterùm, cui hæc non placent, abundet quantùmlibet voluerit in sensu suo: ego autem his acquiesco. Ex his ergo patet, quomodo genus, differentiam quidem potentia, speciem verò actu contineat: nam cùm illa aptitudo speciei sit proximior, cuius conseruandæ studium gerit; idcirco actu differentiam specificam continere dicitur: genus verò magis remotè, ac in quodam confuso: vnde & prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid, in illa vtiq; sua amplissima potestate, de qua sequens erit sermo. Quomodo differentia sit in genere.

QVAESTIONIS DECIMAEQVINTAE. CAP. I.

Genus secundùm totam eius essentiam est in qualibet specie.

Excussa iam illa controuersia de vniuersalis subsistentia, ad locum, vnde fluxit redeat oratio, nempè ad generis potestatem inuestigandam. Dixi enim genus sua potentiæ plenitudine, differentiam complecti; libet modo quærere, & quidem non temerè, si genus secundùm totam eius essentiam sit in qualibet specie: etenim si potestate, differentias complectitur; iustum est percontari, an eadem essentiæ æqualitate sit in qualibet specie. Verùm antequàm hæc in medium afferantur; operæpretium fuerit scire, quàm multiplex sit huius Quot modis dicitur genus
nominis significatio, tum secundùm philosophum 5. met. tum etiam secundùm Porphy-
rium in prædicabili de genere: Genus inprimis est continua aliquorum generatio, vnam 1.
speciem habentium: siue est multorum coordinatio ad vnum principium: Est, inquit Porphyrius, aliquorum hominum aggregatio, qui quidem ad vnum aliquid, & inter se habent respectum. Sic Romanorum collectio dicitur genus ab vnius habitudine, nempè Romuli: multitudo ergo Romanorum, connexam habet habitudinem adinuicem, qua ab alijs distinguitur hominum generibus; & ad vnum aliquid, quatenus scilicet originem
habet ab illo. Dicitur etiam genus, quod est vniuscuiusq; generationis principium, vel ab 2.
eo, qui genuit, vel ab eo loco, in quo quis genitus est; sic enim Orestem quidem dicimus à Tantalo genus habere: Platonem verò Athenensem genere esse: Pyndarum verò Thebanum. Cæterùm, principium generationis propriè est initium originis, nempè vis aliqua in patre, siue in patria manens; hoc enim indicant ipsamet Porphyrij verba: Vel ab eo, inquit, qui genuit, vel ab eo loco, non ille qui genuit, nec ille locus, q. d. principium generationis voco, vim aliquam occultam in patre, siue in patria manentem: de vi autem in

patre

Pater. *patre latitante, sunt nobis prestò exempla, quæ in eius liberis continuè perspicimus, vtpote morum, similitudinis, naturæq; conformitatem.*
Locus. *De vi quoq;, quam locus obtinet in his, quæ ibidem generantur, non modo homines nobis fidem faciunt; verùmetiam cætera*
Principium generationis. *animantia, arbores, lapides, & id genus plurima, quæ loci naturam præseferunt: videmus enim quædam animalia in vno loco generari, in alio verò minimè. Reuera, locus & vim habet generandi, & conseruandi, cuius præcipua pars est benigna cœlorum clementia, atq; influxus. Cæterùm, istæ duæ generis significationes, quandam habent cum genere logico cognationem: nam quemadmodum genus primo modo multorum collectionem*
Genus logicū *significat; ita etiam genus logicum, multarum dicit collectionem specierum: deinde sicut genus secundo modo, est generationis principium; sic genus logicum est intrinsecum suarum specierum principium. genus autem logicum sic diffinitur: quod scilicet prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid. Cæterùm, genus sumi potest pro secunda intentione, quæ hîc propriè diffinitur, non ipsa quidditas sub illa secunda inten-*
Intentio diffinitur. *tione, vt quidam volunt; quidditas enim sic concepta, non dicit vnum conceptum per se, sed potiùs per accidens, vtpote ex re, & intentione aggregatum. atqui, vt dicitur 7. met: diffinitio dicit vnum per se: ergo &c. Adde, quòd logicus per se, secundas speculatur intentiones, primas verò non ex professo; sed quatenus sunt secundarum fundamenta. Intentiones igitur logicæ, quæ significant conceptus in anima per se vnos, diffiniuntur. Accedit ad hoc, quòd complexorum non sit diffinitio. 7. met. com. 18. quod igitur diffinitur, vnum sit in natura, necesse est. Itaq;, quocunq; modo dicatur, nempe, quòd res sub in-*
Quomodo genus significat substantiam. *tentione, siue ipsa intentio diffiniatur in concreto; ad hoc tandem deueniendum est, vt dicamus, ipsam intentionem diffiniri, in eo quod quid; genus enim significat essentiam per modum substantiæ: substantiæ autem proprium est, aliis substare. Cùm ergo materia substet formæ, vtpote formarum receptaculum, atq; fundamentum, genus verò vicem materiæ subeat; hac de causa, sic illud prædicare dicimus: genera namq; atq; spe-*
Qualis intentio. *cies per modum per se stantis significant; ideo in quid prædicari dicuntur, & re, & modo simul: differentia autem, re tantùm. Itaq; intentio, quatenus est apta nata fundari in quidditate sic prædicabili, sic diffinitur: nam intentio sola de pluribus differentibus numero prædicatur: fundamentum ergo intentionis prædicatur, cuius termini sunt ipsæ species, de quibus prædicatur genus: ergo est relatio prædicabilis, quod prædicatur de*
4. *pluribus differentibus specie. Adhuc & quarto modo apud Porphyrium genus nominatur, cui supponitur species. Ad horum fortasse similitudinem dictum est: etenim*
5. *principium quoddam est huiusmodi genus earum, quæ sub ipso sunt, specierum. Videtur etiam multitudinem continere omnium, quæ sub eo sunt specierum. genus præterea nominatur aliquarum passionum subiectum, sicuti superficies, figurarum superficialium genus dicitur, & corpus figurarum corporearum genus. hoc autem modo vocatur genus subiectum, quod alij vocant genus philosophicum, nempè generationis corruptionisq; materiam. Ex quo patet illa esse eiusdem generis philosophici, quæ eandem participant materiam transmutabilem; propterea corruptibile, & incorruptibile plus quàm genere differre, nonus meta. liber protestatur. Illa autem sunt eiusdem generis logici, quæ in communi prædicabili conueniunt, quod de pluribus differentibus specie prædicatur. His ita elucidatis, dico genus prædicabile, quatenus est contractum ad ali-*
Quomodo genus adest speciebus. *quam speciem per differentiam specificam, secundùm totam ipsius essentiam, virtutemq; illi inesse, atq; in illa saluari. Animal siquidem contractum ad hominem, non potest esse alicuius operationis principium, quæ ab homine fieri non possit, nisi per accidens aliquid impedierit. Itaq; totum vniuersale, cuilibet parti, secundùm totam virtutem, atq; essentiam adest: non sic autem totum potentiale, atq; integrale; alterum enim nec secundùm totam essentiam, neq; etiam secundùm totam virtutem adest: alterum verò, vna illarum, essentia scilicet, non autem virtute.*

CAP. II.

CAP. I

Argumenta co[n]traria.

*Ontra prædicta sic arguere possumus: Id diffinitur, cui conuenit diffini-
tio. sed rei substratæ, non autem intentioni conuenit diffinitio; id enim, quod 1.
prædicatur de speciebus in quid, non est intentio generis: Etenim absur-
dum est dicere: homo est genus, sed bene homo est animal. Neq; conuenit
aggregato ex re, & intentione, quippe cùm huiusmodi aggregato prædi-
catio in quid conuenire nequeat: altera namq; pars illius, ad alicuius speciei attinet quid-
ditatem. Animal ergo, quod generis intentioni subiicitur, prædicatur de homine & leo-
ne: non autem animal genus, neq; genus. Adde, quòd omne prædicabile dicit formam
totius. sed genus materiæ partem sumit, differentia verò formæ: non conuenit ergo illi
forma totius, & ex consequenti prædicabile dici non potest. Non ergo genus de specie
prædicatur. Item, omne quod prædicatur, totum illius esse de quo prædicatur, enuntiat: 2.
at genus non dicit totum esse speciei, nempè esse, quod à differentia recipit: igitur genus
non prædicatur de specie. Accedit ad hoc, quòd si genus prædicetur; non tamen de plu-
ribus speciebus, quod sic patet: Quæ conueniunt in aliquo indiuisibili, sunt idem essentiali
ter. sed genus est indiuisibile secundùm essentiam: quæ ergo sub illo conueniunt, sunt
idem essentialiter. Amplius, genus etiamsi pro re subiecta intentioni sumatur; adhuc 3.
tamen non prædicatur de pluribus differentibus specie: pars siquidem non prædicatur
de toto: genus autem cùm se habeat vt materia, differentia verò vt forma 8. met: Est
ergo pars essentialis speciei: non ergo prædicatur de specie. Adde, quòd genus est quod-
dam vniuocum, quia scilicet est prædicabile: non ergo est analogum, nec dicitur secun-
dùm prius & posterius. Sanè, vnius rei vna est diffinitio, 6. Topicorum: non ergo tot mo-
dis genus est diffiniendum. Diffinitio præterea per priora atq; notiora datur, 6. Topic.
sed huiusmodi diffinitio non est talis; prædicari enim cuiuslibet est vniuersalis propri-
um. Insuper, species non est prior, neq; notior genere; correlatiua enim sunt simul vera,
simulq; nota: ergo &c. Præterea, genus in vna tantummodò specie saluari potest: non ergo 4.
prædicatur de pluribus differentibus specie. Sanè, in quocunq; saluatur diffinitio ali-
cuius; & ipsum quoq; diffinitum saluari potest. sed diffinitio animalis in solo homine sal-
uari potest, cæteris eiusdem speciebus destructis: igitur animal in solo homine saluari
potest. Reuera, si fuerit aliquod vniuersale, vt dicitur primo poster. sub quo vna tan-
tùm species continetur, demonstreturq; passio de illa specie, poterit vtiq; in illa saluari.
Ergo &c. Adde, quòd genus prædicatur denominatiuè: ergo non prædicatur in quid.
Quantitas enim de linea, superficie, & corpore denominatiuè prædicatur: nam dicimus
lineam esse quantam, superficiem, atq; corpus. Ex his ergo atq; similibus patet, generis
diffinitionem non esse legitimam, ac rectè dispositam. Contra alia sic arguo: si genus se- 5.
cundùm suam essentiam esset in qualibet specie; tunc planè duæ differentiæ oppositæ
formaliter in eodem actu inuenirentur: differentiæ enim diuisiuæ generis virtutem, po-
testatemq; consequuntur: propterea diffinitio esse rei indicat: diuisio verò, posse. Quare,
si genus secundùm totam eius essentiam esset in qualibet specie; duæ quoque differentiæ
generis essent in qualibet specie, quod est impossibile. Accedit ad hoc, quòd tunc genus
in vna eademq; specie saluari posset; eidem namq; speciei differentiæ formaliter opposi-
tæ inessent. sed hoc aduersatur philos. 5. physicorum, vbi loquens de differentiarum sub
eodem genere, oppositione, dit, quòd si vnum oppositorum inuenitur in rerum natura; ne-
cesse, & alterum inueniri. Quare, vtramq; differentiarum in rerum natura, necesse est
inueniri: genus ergo in vna specie saluari non poterit, & ex consequenti non est secun-
dùm essentiam in qualibet specie. Patet ergo quo nam pacto genus non sit essentialiter*

omninò in qualibet specie. Porrò, ad hæc atq; similia sic respondere poterimus: & pri-
Soluuntur argumenta.
mi quidem negatur maior, quippe cum illud, quod prædicatur, non diffiniatur, sed in-
1. tentio potiùs, quæ in id fundatur, quod prædicatur, quæ quidem per suum nota fit funda-
mentum. Neq; id quispiam absurdum reputabit, nempè rationis relationes per sua dif-
finiri fundamenta, cùm philos. 5. met: relationum realium species, siue modos, per ipsa-
rum fundamenta distinguat. In causa autem est, modica specificarum entitas differen-
tiarum, quæ nos facilè fugit: Relationes autem rationis minoris sunt, quàm relationes
reales entitatis. Itaq; maior illius argumenti sic est intelligenda: illud diffinitur, cui pla-
nè quidditatiuè conuenit diffinitio. sed tunc minor est falsa, quippè cùm rei substratæ,
generis diffinitio nequaquam conueniat quidditatiuè, sed denominatiuè potiùs: ipsi verò
intentioni, quidditatiuè. Ad confirmationem dico, genus habere rationem totius vniuer-
salis respectu specierum, atq; de ipsis prædicari, quando consideratur in communi, sub
nulla specie contractum: secus autem se habet, si sub vna conclusum specie consideretur;
2. tunc enim subit rationem materiæ, siue partis materialis: species verò totius. Ad 2.
Quamuis genus non dicat totum esse speciei distinctum; bene tamen eiusdem indicat esse
confusum: species namq; à genere, confusum, à differentia verò distinctum obtinet esse.
Ad confirmationem patet solutio ex prædictis: species enim non actualiter, sed poten-
tialiter in genere continentur; hac de causa, non est necesse, vt quæ in genere conueniunt,
3. eiusdem sint speciei. Ad 3. Pars non prædicatur de toto per modum partis; nam falsum
est dicere: homo est animalitas; bene tamen ratione suppositi, quod concernit, per mo-
dum totius prædicari poterit in concreto; ideoq; hæc est vera: homo est animal. Ad con-
firmationem dico, genus bifariam accipi, propriè scilicet, vtpote, quod in speciei diffini-
tione ponitur, & prædicatur in eo quod quid, atq; ita est vniuocum prædicabile: alio
verò modo communiter, sicq; sese extendit ad quodcunq; ipsius significatum: vnde hoc
modo non est vniuersale, sed analogum. Ad aliam confirmationem, verum est vnius rei,
vno modo consideratæ, vnam tantum diffinitionem esse. Sit diuersimodè intellecta, plu-
res habere poterit: propterea genus diuersis est diffinitionibus distributum. Ad phil:
authoritatem dico, illam esse intelligendam de vera diffinitione, non autem de hac de-
scriptione, quæ tamen per notiora datur: species namq;, vt terminus ad quem, notior est
4. genere, vt termino à quo. Patet ergo, quare genus tot contineat descriptiones. Ad 4.
Prædicabile aptitudinem, non autem actum indicat prædicandi: proinde species in vno
Quomodo genus saluatur in vna specie.
quidem indiuiduo, genus verò in vna specie, saluari potest. genus præterea accipi potest
pro communi sua amplitudine, qua sese extendit ad quodlibet sui significatum; & sic
absq; dubio, in vna tantùm specie saluari non poterit. Alio modo, pro genere prædicabi-
li intelligitur; & hoc etiam bifariam, vel pro genere physico, & ita secundùm totam su-
am potestatem, in vna sola specie nequit consistere, præsertim si corruptibilium genus
extiterit: alio verò modo pro genere logico; & hoc iterum dupliciter, vel in sua latitu-
dine, vel vt contractum ad aliquam speciem: primo quidem modo, minimè: secundo au-
Denominatiuè.
tem bene saluari poterit, sicuti dictam est. Ad confirmationem dico, quantitatem non
propriè denominatiuè de aliqua suarum prædicari specierum, sed communiter tantùm:
propriè namq; prædicatur concretum accidentale, vt album de homine: communiter
verò, quidquid huius simile. Itaq; cùm dicitur, linea est quanta, id est, habens quantita-
tem, tanquam accidens, falsa est oratio: vera autem, si dixeris: linea est habens partes
5. integrales. Ad 5. quamuis duæ differentiæ formaliter opposita, generis in sua communi-
tate considerati, potestatem consequantur, atq; ita in vtra illarum saluari non posit; non
tamen generis ad aliquam speciem contracti potestatem sequuntur: duo ergo formaliter
opposita in eodem esse, argumentum probare non potest. Ad confirmationem, ex præ-
Genus non dicit vnum ex parte rei.
dictis patet solutio Sed dicet aliquis, cùm species conueniant in genere, nunquid genus
dicat vnũ ex parte rei an tantùm ex parte intellectus? Sanè, genus vno modo secundùm

De genere.

se, & absolutè considerari potest, sicq; nec vnum, n[eq]; plura dicit; sed de eo tantùm re-
cta ac vera prædicatione, ea prædicantur, quæ ad [i]llius essentialem, & quidditatiuum 1.
intellectum pertinent. Alio autem modo, secun[dù]m esse, quod in singularibus habet, 2.
neq; ita vnum dicit ex parte rei, cùm propemodum tot sint naturæ, quot indiuidua, si
realiter loquamur. Postremò, genus intelligi potest secundum esse, quod habet in intel- 3.
lectu, atq; ita genus dicit vnum prædicabile de multis. ex quo patet genus, citra omnem
intellectus operationem, non dicere vnum ex parte rei. Reuera, quidquid significat vnum
ex parte rei, aut vnum indiuiduum, seu naturam, aut quidditatem communem pluribus
significat: quorum aliquid generi non competit, propter suam scilicet potentialitatem:
speciei verò congruit essentia, siue natura communis, quia videlicet est magis in actu; hac
de causa, hæc vnum ex parte rei, illud verò dicit minimè. Ex quo patet, genus eiusdem
non esse cum specie conceptus obiectiui: Est autem conceptus obiectiuus, ipsum obie- Obiectiuus.
ctum conceptibile, quod formali concipitur, & intelligitur conceptu: formalis verò est Formalis.
species intelligibilis, siue actus intelligendi, qui planè multiplex est, secundùm obiecto-
rum multiplicitatem: de hoc autem dubium non est, quin non sit vnius speciei, generisq;
conceptus: de obiectiuo verò, nempè, an huic nomini animal, siue alterius generis, alius
præter obiectiuos specierum, respondeat conceptus, nonnulla est inter sapientes contro
uersia. quam vt commodiùs intelligatur, in alio capitulo examinandam esse puto; sic e-
nim omnia distinctiùs, faciliusq; intelligi possunt.

CAP. III.

Generis, ac speciei non esse vnum, eundemq; conceptum.

Genus habet distinctum conceptum.

De hac controuersia, quidam sic locuti sunt, conceptum videlicet generis ob-
iectiuum vnum esse, ab aliarum conceptibus specierum discretum, atq; ex
natura rei distinctum. Reuera, intellectus, de generis conceptu non ambi-
git, dubitat verò de conceptibus specierum: non est ergo vnus vtriusq; con
ceptus. Sanè, eadem in vno eodemq; conceptu conuenire, atq; differre, est 1.
omninò impossibile. sed species conueniunt in conceptu generis, conceptibus autem dif- 2.
ferentiarum distinguuntur: conceptus ergo generis est per se discretus, atq; distinctus
à conceptibus specierum. Adde, quòd genus prædicatur in quid, & vniuoce: vnum ergo 3.
dicit conceptum, secundùm cuius vnitatem de suis speciebus vniuocè prædicatur. Ad-
de, quòd pars distat à toto, siue partiale à totali. sed generis conceptus simul cum con- 4.
ceptu differentiæ, speciei constituit conceptum: ab vtroq; ergo distinguitur. Profectò,
circumscripto omni actu intellectus, adhuc tres conceptus apparent distincti, atq; di-
screti: nam cùm concipitur genus, aut certè aliquid rei in specie concipitur, aut nihil: si
nihil; fictitia profectò esset talis conceptio. Si verò aliquid rei in specie, aut idem, aut
aliud: si verò idem; tunc absq; dubio, idem esset conceptus generis & differentiæ, quod
antea reprobaui fol. 221. si verò aliud, habetur intentum, quod videlicet distinctio in re,
conceptuum distinctionem præcedat. Præterea, vna res conceptibilis, vnius conceptus 5.
adæquati formandi, aptitudinem habet: non potest ergo simul, diuersos formare con-
ceptus. Accedit ad hoc, quòd differentia, omni ration[is] actu prior, est differentia ex
natura rei. sed obiecta naturaliter præcedunt actus; & obiectorum vtiq; distinctio, a-
ctuum distinctionem præcedet. In re igitur, est aliqua actualis distinctio, quæ conceptuũ
distinctionem præcedit. Hæc atq; similia adducta sunt, & adduci possunt, quibus gene- 6.
ris conceptum distinctum esse ostendunt. Profectò, si idem omninò est conceptus vtri-
usq; tunc verum esset dicere, quot sunt conceptus specierum, tot esse & generis, quod est

 falsum.

falsum.Sin autem idem sit vni tantum modò speciei; tunc de vna tantùm prædicabitur.
Soluuntur rationes. *Adde,quòd tunc genus esset æquiuocum; esset enim multa, secundùm multas rationes specierum. At genus de suis speciebus æquiuocè non prædicatur: genus ergo habet di-*
1. *stinctum conceptum ab aliis specierum conceptibus. Porrò, his ita respondere quidam conati sunt, & ad primam quidem sic: Intellectus, inquiunt, de conceptu generis obiectiuo certus esse potest,de conceptibus verò specierum obiectiuis,dubius; non ob id tamen à rebus,sed à modo concipiendi diuersitas proficiscitur vtriusq;.sed quomodo,quæso, conceptuum diuersitas haberi potest, nisi ex obiectorum diuersitate? obiectorum*
2. *autem diuersitas,à rerum diuersitate procedit.Ad 2. eadem facilitate respondent,nempè alium esse conceptum generis, à conceptibus specierum, non quidem ante conceptionem,sed in ipsa tantùm conceptione, siue dum illi concipiuntur. Sanè hæc responsio in idem labitur,si firmum erit illud fundamentum,scilicet genera & species non esse puros mentis conceptus, sicut paulò antè dixi folio 231. alioqui, si illud fundamentum in rui-*
3. *nam iuerit; tota quoq; moles ædificij erit casura. Ad 3.sic respondent: Quia, inquiunt, prædicatur in quid vniuocè, ideo alium habet conceptum obiectiuum; non quidem ante conceptionem: volunt ergo isti conceptus obiectiuos ex sola pendere animi cogitatione, quod quidem approbo, & idem ipse sentio;formaliter tamen, non autem fundamentaliter, sicut superiùs diffusè,copioseq; disserendo ostendi. Ex his patet,quid sit ad illorum*
Aliæ rationes quod genus habeat distinctum conceptum. *rationes dicendum. Accedunt ad illam primam sententiam,& aliæ rationes nequaquam contemnendæ.Reuera,si genus propriè,& in quid prædicatur de specie: secundum ergo conceptum,à speciei conceptu distinctum, prædicatur; alioqui eiusdem de se esset prædicatio,quod est absurdum. Nomen præterea generis non esset vniuocum, nisi vnum si-*
1. *gnificaret conceptum. Item, quæ in aliquo vno conueniunt; in illo profectò sunt magis*
2. *vnum, quàm in illo, in quo differunt, alioqui non essent differentia, sed potius primò*
3. *diuersa. Illud ergo,in quo sunt idem,est magis vnum,quàm illa, in quibus differunt. sed species propriis differentiis distinguuntur, & genere conueniunt: genus ergo est magis vnum,quàm differentiæ,quibus species inter se sunt discretæ,atq; distinctæ,quod profectò fieri non posset,nisi generis,in quo conueniunt, aliquis vnus esset conceptus, alioqui inter conceptus generis,& differentiarum nihil interesset, quod planè constat absurdis-*
Quomodo conceptus generis sit vnus. *simum esse. Tunc sanè nulla esset specierum connexio,& æquè homo à leone, ac à lapide differret. Sed dicet aliquis: quonam modo conceptus generis est vnus, dico, genus posse per se primò intelligi,vt adæquatum intellectus obiectum,atq; ita, conceptus generis est vnus numero,sicuti intellectio est vna numero: alio modo,genus non per se primò intelligi potest,veluti in speciebus existens, sicq; in diuersis distinguitur; tametsi in se sit vnus numero: bene ergo dictum à philo.10.met: genus hoc modo esse diuersum in diuersis speciebus. Patet ergo,quomodo conceptus generis sit vnus, quomodo etiam se habeat ad species: Etenim differentia est vltimus actus,quo species est in actu, ac suam obtinet*
Actus vltimus. *potestatem:genus verò ad vltimum actum se habet, vt quoddam potentiale. Reuera, sicut se habet diffinitio ad diffinitum;sic partes diffinitionis ad partes diffiniti 7.met.& 8. met.dicit diffinitionem debere esse longam,ac quid,& quale exprimere. Porrò,in specie, quæ propriè diffinitur,duæ tantùm sunt partes essentiales,nempè actus vltimus, id est,*
Potentialis. *differentia specifica,& actus potentialis,genus scilicet. A differentia igitur vltima,species & rei,& diffinitionis vnitatem sortitur, quippe cùm sit causa vnitatis completiua: genus verò se habet vt quoddam potentiale ad huiusmodi actum. Isti autem conceptus generis,& differentiæ non fiunt sola intellectus operatione, quippe cùm vnica rei, vnius actus producendi conueniat aptitudo, aliter non esset cognoscibilis; secundum enim il-*
Varietas obiectorum. *lum actum,immutat intellectum ad sui cognitionem,atq; notitiam: varietas ergo in conceptibus,ex varietate pendet obiectorum;obiecta autem præcedunt actus,& distinctio obiectorum,distinctionem actuum. Itaq; diuersitas intentionis, quæ est in conceptibus,*
diuersitatem

diuersitatem in obiectis indicat priorem esse, et neque realem, vel saltem ex natura rei. Ne ergo generis, atque differentiæ conceptus sint omnibus modis fictitij, & pura intellectus machinamenta, liberè fateri possumus, aliquam in rebus naturam illis correspondere, etiam sine omni prorsus mentis fabrica, atque structura. Sunt præterea inter se distincti, vt sæpè dixi: sunt enim essentialiter intra conceptum generis & differentiæ. Quare, aut vtraque ratio est essentialis intra conceptum speciei, aut non. si non: diffinitio ergo aliquid includit, quod non spectat ad speciem essentialiter, quod est falsum. si verò sic; conceptus ergo generis, & differentiæ sunt inter se distincti. Adde, quòd tūc esset nugatio, vt dixi: nec excusatur, ex diuerso modo intelligendi. Sanè, diffinitio est eadem adæquatè diffinito. sed conceptus iteratus non est ita: alter ergo conceptuum superabundaret. Patet ergo quomodo conceptus generis sit vnus, distinctus à conceptibus specierum, atque differentiarum, denique quomodo ex parte rerum, aliquam habeat correspondentiam: alia patent ex superioribus. Distincti conceptus.

CAP. IIII.

Si differentia diuisiua generis inferioris, includat formaliter differentiam superioris.

Voniam hactenus ostensum est, quomodo genus conceptum habeat distinctum, à speciei, atque differentiæ conceptu, subit in animum, si de differentiis inter se diuersorum generum, idem sit sentiendum. Vt autem hoc facilius sit intellectu; non ignorare debemus, in vnoquoque prædicamento (teste Porphyrio in prædicamento, siue prædicabili de specie) inueniri quædam generalissima, & rursus alia specialissima: & inter generalissima, & specialissima, alia media. Est autem generalissimum quidem, supra quod non est aliud superueniens genus: specialissimum autem, post quod non est alia inferior species. Inter generalissimum autem, & specialissimum, genera & species sunt eadem, secundùm diuersum respectum prædicandi. Porrò, quæ à Porphyrio dicta sunt, collectiuè sunt intelligenda, vt sit sensus: in omnibus prædicamentis, quædam sunt, quæ generalissima vocantur, non quòd in singulis prædicamentis plura sint generalissima; sed quòd in singulis, singula sint generalissima. Et quòd hæc extiterit Porphyrij sententia, contextus verborum eiusdem manifestat: Sit, inquit, manifestum in vnoquoque prædicamento, quod dicitur: substantia est quidem & ipsa genus: sub substantia autem est corpus: sub corpore animatum corpus, sub quo, animal: sub animali verò, rationale animal, sub quo, homo: sub homine verò Socrates & Plato. horum autem substantia generalissimum, eò quòd genus sit solùm: homo autem specialissimum, eò quòd solùm species sit. corpus verò species est substantiæ, genus autem corporis animati: & animatum corpus, species quidem est corporis, genus verò animalis. animal autem species quidem est corporis animati, genus verò animalis rationalis. sed rationale animal, species quidem est animalis, genus autem hominis. homo verò species est rationalis animalis, non autem genus particularium hominum; sed solùm species: & omne, quod ante indiuidua proximum est, species erit solùm & non genus. Descendentibus autem ad specialissima, opus est per media descendere, ac specificis differentiis diuidere, atque ita per multitudinem ire: ascendentibus autem ad generalissima, colligere multitudinem; in vnum enim collectiuum multorum, in vnam naturam, species est, & magis id, quod est genus. Cæterùm, hoc intellige de extensiua collectione, non autem intensiua: nam sic species est magis collectiua; dicit enim naturam omninò indiuisibilem formaliter: vnde & atoma vocatur: genus verò naturam formaliter diuisibilem significat. Generalissimum. Specialissimū. Arbor Porphyrij. Substantia. Corpus. Corpus animatum. Animal. Homo. Plato.

Accedunt ad hæc differentiæ laterales, quæ sunt superioris diuisiuæ, inferioris verò con
stitutiuæ. vt substantiæ, diuisiuæ differentiæ, corporea, & incorporea: omnis enim sub-
stantia, aut corporea est, aut incorporea. corporis verò, animatum, & inanimatum:
corporis autem animati, sensibile, & insensibile: animalis verò, rationale, & irrationa-
le: animalis autem rationalis, mortale, & immortale: homo demum, quæ est species
Quòd differētia inferior includit superiorem. *specialissima. His ita delucidatis, dubium modò est, an differentia speciei, vtpotè ratio-*
nale, formaliter includat, superiorum differentias generum, nempè corporeum, sensiti-
uum, & id genus alia. Et quidem in principio, multæ in mentem rationes veniunt, quæ
1. *nobis satis efficaciter persuadent, sensitiuum formaliter in rationali non includi. Etenim*
si vltima differentia, omnes præcedentes superiorum generum includeret; hoc profectò
ei non competeret, ni totam rei substantiam diceret, quod planè constat esse falsum;
tunc enim genus ad rei diffinitæ substantiam non pertineret, quod certè philosopho ad-
uersatur 7. & 8. asserenti rei diffinitioni duo adesse necessariò, genus scilicet, & diffe-
rentiam: quorum alterum, formæ, vtpotè differentia; alterum verò, materiæ, nempè
2. *genus, vice fungitur. Amplius, omnis diffinitio, aut datur per genus primum, & dif*
ferentias intermedias, ad vltimam vsque differentiam specificam: vel per genus proxi-
mum, & specificam, atque vltimam differentiam tantùm. Si ergo differentia vltima for-
maliter superiores includit, quouis istorum modorum res diffiniatur, semper continget
nugatio. Reuera, si omnes propemodum differentiæ intermediæ, in rei diffinitione po-
nerentur, atque in vltima omnes clauderentur; idem absque dubio, bis repeteretur, quod
certè rectæ diffinitioni minimè congruit. Adde, quòd rectæ diffinitioni, rectus ac
legitimus ordo est atribuendus, qui planè in hoc maximè consistit, vt vnum sese habeat,
vt materia, & prius: aliud verò, vt forma & posterius. Quòd si vltima differentia, cæte-
3. *ras formaliter includeret; periret penitus ordo huiusmodi, destrueretur que. Item, si res i-*
ta se haberet; tunc differentiæ non essent primò diuersæ: siquidem rationale, & irrati-
onale in differentia superiori generica primò conuenirent, denique prædicatio vnius de al
tera, non esset immediatè negatiua, quippe, quæ in generica conuenirent. Accedit ad
hoc processus in infinitum; nam si rationale, & irrationale in sensitiuo conueniunt: aut
igitur seipsis, aut aliis differentiis differunt: non quidem seipsis; tunc enim essent pri-
mò diuersa, & ita in nullo conuenirent. si verò aliis, stabitur tandem ad primò diuersa,
4. *aut ibitur in infinitum. Præterea, quod includit aliquas differentias actu, atque forma-*
liter; proculdubio, veræ speciei rationem habet: si ergo vltima differentia, alias for-
maliter includeret; species esset, & non differentia: & sic constitueretur., & non con-
Soluuntur argumenta. *stitueret. Hæc autem, atque similia dici, & adduci possunt ad huius positionis statuen-*
dam sententiam. Posset tamen sic ad argumenta responderi, & ad primum quidem as-
1. *serendo, vltimam differentiam esse totam rei substantiam virtualiter; non tamen secun-*
dùm omnem modum cognoscendi. Sanè, philosophus 7. met: dicit diffinitionem esse
rationem, quæ est ex differentiis, & harum ex finali, substantia rei est, si diuisio fiat
secundùm rectum. Itaque, finalis differentia est tota substantia rei: substantia verò rei,
differentias priores complectitur omnes, & genera etiam. Vltima ergo differentia for-
Obiectio. *maliter complectitur præcedentes. Dices, si ita res se haberet; tunc genus superfluum*
aliquod in diffinitione reputaretur. differentia præterea est pars: non ergo totam dicit
substantiam rei. Philosophus quoque ita est intelligendus, vltima differentia est tota sub
stantia rei, completiuè scilicet, quia nimirum totam complet diffinitionem: non autem
Solutio. *quòd totam diffinitionem includat. Verùm ad hæc sic respondere valemus, nempè ge-*
nus significare totam rei substantiam, confusè quidem, atque per determinabilis, contra-
hibilisque modum; differentiam verò determinatè, atque per modum contrahentis, atque de-
terminantis. Quælibet præterea pars diffinitionis, totam significat rei essentiam. Neque
dicendum est, vltimam differentiam significare totam rei substantiam completiuè tan-
tùm,

tùm, alioqui non prædicaretur de diffinito in recto in primo modo dicendi per se, quod planè contra philosophum militat primo post: pars enim, etiam essentialis non prædicatur de suo toto; nam ista est falsa: homo est anima, aut homo est materia; tametsi sint hominis partes essentiales. Itaq; illud, quod per se prædicatur de aliquo in primo modo dicendi per se, sine dubio, in illo formaliter includitur. sed superioris generis differentia per se de differentia vltimi generis prædicatur, quemadmodum docet philosophus 7. met: diuidere differentias per differentias per se, & non per differentias per accidens: ergo &c. Dicis, hoc esse intelligendum prædicatiuè non autem diuisiuè, veluti fixio pedum diuidit hominis pedes per se; non tamen pedalitas, vt ita dicam, de fixione pedis prædicatur. Verùm, si omne diuisum eo modo in modis diuidentibus includitur, quo planè modo diuiditur: igitur, si differentia communis, siue superior, in differentias vltimas per se diuiditur; in illis vtiq; per se erit inclusa. Dubium ergo huiusmodi sic solui potest, vt dicamus differentiam vltimam, materialiter acceptam, & quantum ad id, quod est, non solùm speciem; verùm etiam præcedentes concludere differentias: formaliter verò intellectam, & speciem constituere, & genus contrahere, non autem differentias superiores includere; siquidem hoc modo genus per se de differentia non prædicatur, neq; differentia de alia differentia. Ad 2. tunc nugatio contingeret, quando idem, eodem modo bis repeteretur: quod autem in proposito secus se habet; nam priùs confusè, atq; indeterminatè, secundo verò distinctè, atq; determinatè intelligitur. Quando igitur, magis commune minus commune includit, modò illud præcedat, aliud verò sequatur, nullum incurrimus nugationis vitium; non enim est nugatio, si quis dixerit, animal hominem currere, nec etiam sensibile rationale, quandoquidem maius in minori, non autem minus in maiori includatur. Ad confirmationem dico, in diffinitione ordinem inueniri, qui certè est inter magis minusq; commune; ideoq; non esse impedimento, quò minus differentia vltima, superiores includat. Ad 3. differentiæ sunt primò diuersæ, quia etsi in superiori differentia conueniant; illa tamen per alias non diuiditur differentias. Ad confirmationem negatur consequentia: immediata enim illa dicenda, quæ in syllogismo non est altera prior, sicuti est ista: nullum rationale est irrationale. hac siquidem, nulla est syllogistica prior. Ad aliam confirmationem dico, ea quæ conueniunt in superiori differentia, seipsis differre; nec opus esse, vt quæcunq; in aliquo conueniunt, si differentiæ fuerint, per alias differentias distingui, atq; discerni. siquidem in processu huiusmodi, ad eas tandem deueniendum est, quæ seipsis distinguuntur, veluti sunt differentiæ, quibus genus generalissimum diuiditur. Ad 4. quod includit aliquam differentiam, sicuti constituta res, constituentem includit; illa proculdubio, vera species vocari potest. at si differentiam incluserit per modum contrahentis tantùm, sic veræ speciei authoritate carebit. Patet ergo quomodo differentia vltima, superiores includat, deniq; qualis sit in diffinitione ordo: res enim diffinibilis si secundum ipsius partes consideretur, ordinem quidem habet; si verò secundum significationem partium, ordine vacat: quælibet namq; pars diffinitionis, totam dicit essentiam rei; diuersimodè tamen. Hoc modo sit responsum ad primam quorundam sententiam. Ad aliam verò dico: si differentia vltima, materialiter tantùm, non autem formaliter, superiores includeret; multa profectò sequerentur absurda, inprimis quia differentia quantùm ad id, quod est, siue, vt alij dicunt, materialiter intellecta, est potius species, quàm differentia: species autem formaliter superiores includit differentias. Si præterea ob rationem materialem: aliquid posset includi in alio formaliter; tunc sanè in albo substantia includeretur; album enim quoad suum materiale, est corpus, quod est formaliter substantia; & tamen nemo audebit dicere in albo substantiam includi. Adde, quòd tunc differentia superior absolutè esset extra omnem differentiam inferiorem; formale enim illius, ab alterius formali esset discretum: à formali autem sumitur potissima,

Obiectio

Solutio.

1.

2.

3.

4. Quòd differentia materialiter non includat superiores

1.

2.

3.

rentia. *tissima distinctionis ratio. Item, quod prædicatur de aliquo in abstracto, in illo formaliter includitur; in abstractis enim prædicatio vera non est, nisi formalis. sed differentia superior prædicatur de inferiori in abstracto 7. met: tex: com: 43. fixio est pedalitas, vbi fixio, inferioris, pedalitas verò, superioris subit rationem differentiæ: superior ergo differentia, est de formali conceptu inferioris. Reuera, si ad conceptum formalem inferioris non spectaret; tunc inferior esset simpliciter simplex; cùm aliquo enim non conueniret formaliter. sed hoc est falsum; generalissimo namq; simplicior esse non potest: ergo quod prius. His accedit, quòd tunc vltima differentia, ad prima prædicata spectaret, quod planè Auerroi aduersatur 8. met: com: 8. vbi decem numerat prima prædicata. Sanè, si de differentia genus non prædicatur; nec etiam differentia superior: de ipsa ergo nihil prædicabitur, atq; ita ad prima prædicata attineret: perspicuum ergo est, quomodo secunda sententia est dubia, atq; incerta. Stat ergo veritas rei, vt dicamus, superiorem differentiam non includi in inferiori formaliter, quatenus esse idem formaliter à ratione formali proficiscitur; formale enim illius, à formali inferioris est discretum, atq; distinctum: nam etsi ab eadem forma descendat; non tamen eundem formæ gradum obtinet. quòd si formaliter includi, perinde sit, ac eandem formam possidere; tunc planè dicere possumus superiorem in inferiori formaliter includi differentia. Etenim superior differentia, atq; inferior dicunt eandem formam, vt sensitiuum & rationale in homine: à forma autem deducitur formalitas: sunt ergo sic formaliter. Itaq; quomodo vna differentia formaliter claudatur in altera, dixi, reliquum modò nobis est, vt modum vtriusq; prædicandi distinguamus; diximus namq; superiùs, genus prædicari de pluribus differentibus specie in eo quod quid: iam de modo, quo prædicatur ipsa differentia, loquamur.*

4.

5.

Resolutio.

CAP. V.

Differentia prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quale.

X multis, quæ inter genus & differentiam describuntur, rebus, ante nostræ oculos mentis, lucidior euadit notitia vtriusq; hac de causa, post aliqua quæ de generis natura, proprietate, conditioneq; dicta sunt, ad differentiæ cognitionem aliquantò longiorem, exactioremq; inuestigandam accessi, vt sic bono, ac candido lectori magis proficere possim. Porrò, differentia, teste Porphy: multipliciter dicitur: quædam enim est communis differentia, qua alterum ab altero, & etiam à seipso, quadam alteritate differre dicitur. Sic Socrates differt à Platone, & ipse à se sene, vel iã puero, vel iam faciente aliquid. Quædam verò propria, qua alterum differt ab altero inseparabili accidente, vtpote nasi curuitate, oculorum cœcitate, & similibus. Magis autem propria vocatur specifica differentia, qua homo differt ab equo. & hac est quæ facit aliud, hoc est, dicit specificam substantiam: aliæ verò faciunt alteratum, id est, accidentaliter discrepare, atq; differre. Itaq; differentiarum aliæ quidem sunt separabiles, vt moueri, quiescere, sanum esse, & quæ sunt generis eiusdem: aliæ verò inseparabiles, vt aquilinum esse, simum, rationalem, & irrationalem. Inseparabilium quidem aliæ quidem sunt per se, vt rationale, & irrationale: aliæ per accidens, vt aquilinum esse & similia. Quæ autem per se sunt, in ratione substantiæ accipiuntur, & faciunt aliud, nempè aliam substantiam specificam: quæ verò secundùm accidens, neq; in substantiæ ratione accipiuntur, nec faciunt aliud, sed alteratum. Et illæ quidem quæ per se sunt, non suscipiunt magis & minus; genus enim non prædicatur magis & minus de eo, cuius est genus; similiter & rationale, sicuti antè disputaui folio 90. Aliæ

Differentia quot modis dicitur.
Communis.
Propria.
Magis propria.
Separabilis.
Inseparabilis.

De differentia.

Diuisiuè.

Constitutiua.

90. *Aliæ verò suscipiunt magis & minus. Rursus, quæ per se sunt differentiarum, aliæ quidem sunt, secundùm quas diuidimus genera in species: aliæ verò secundùm quas, quæ diuisa sunt, specificantur, vt animati, & sensibilis differentia, constitutiua est animalis substantiæ; est enim animal substantia animata sensibilis: ea verò, quæ est mortalis & immortalis, & rationalis & irrationalis, diuisiuæ sunt animalis differentiæ; per eas enim genera in species diuidimus, sicut dictum est. Sed & hæ quidem, quæ diuisiuæ sunt differentiæ generum, completiuæ sunt specierum. His ita distributis, vno modo differentia sic diffinitur: Differentia est, qua abundat species à genere, superiùs fol: 290. de hac diffinitione locutus sum.*

Prima diffinitio.

Secunda diffinitio.

Diffiniunt & iterum hoc modo: Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quale; rationale enim prædicatur de homine in eo quod quale. quid est homo interrogatis nobis, conueniens est dicere, animal: quale autem inquisiti, quoniam rationale & mortale conuenienter aßignabimus. Etenim homo communis & specialis, ex materia, id est, ex genere, & ex forma, hoc est, ex differentia consistit. Cæterùm, hæc diffinitio conuenit differentiæ formaliter, atq; absolutè intellectæ: non quidem positiuè, sed non repugnanter; differentia siquidem est vniuersale, cui non repugnat prædicari de pluribus differentibus specie. sic quantitati non repugnat diuidi in infinitum, in quantum quantitas, quod tamen repugnat quantitatibus physicis; ita etiam differentia in quantum differentia, prædicatur de pluribus differentibus specie.

Quomodo prædicatur de pluribus differentibus specie.

hæc autem diffinitio vltimæ non competit differentiæ, quia sic contrahit differentiæ rationem, vt sibi repugnet huiusmodi modus prædicandi: quod tamen non repugnat differentiæ rationi: proinde licebit aßerere, differentia vltima, in quantum est differentia prædicatur de pluribus differentibus specie. Alij aiunt, diffinitionem illam differentiis tantummodò subalternis congruere. sed prior sententia mihi magis probatur, in eo quod quale, vtiq; eßentiale, quod est ipsi speciei intrinsecum, & ab eo nullo pacto separabile. vnde Auicenna sic diffiniuit: Differentia, inquit, est vniuersale prædicatum eßentialiter de pluribus differentibus specie in eo quod quale. Quoniam ergo differentia est qualitas eßentialis generis atq; speciei; idcirco prædicatur, in quale, qualitas certè idem sonat, quod formalis determinatio: determinatur autem non modò subiecti potentia secundùm accidentale eße, per formas accidentales, & materiæ potentia secundùm eße substantiale, per formas substantiales; sed etiam generis potentia secundùm eße quidditatiuum, per differentias.

Differentia vltima.

In eo quod quale.

Quale determinat genus.

Quale determinat speciē.

Profectò, animal secundùm se, est indeterminatum ad rationale & irrationale, per rationale verò determinatur ad hominem: per irrationale autem, ad bruta. Patet ergo quomodo differentia sit generis qualitas. Porrò, speciei est essentialis qualitas, quia eius est determinatiua, vt formale principium atq; intrinsecum compositum determinat: species autem non est in potentia ad differentiam sicut & genus: propterea non eadem ratione, vtriusq; qualitas, differentia nominatur; genus enim non specificatum supponit; ideoq; illud qualificando, ad determinatas speciei rationem trahit: speciem verò efficit, ac actu constituit.

Quomodo genus & differētia sint vnum.

Genus præterea & differentia, secundùm veritatem, vna res sunt, quod à partibus est alienum, propterea genus materiæ simile proportionaliter dicitur, & differentia formæ, & species toti composito. Itaq;, sicut forma est qualitas materiæ, quia ab ipsa formaliter determinatur; ita planè prædicatum quod se habet vt forma, prædicatur in quale; quia scilicet actum formæ participat, qui est formaliter determinare.

Tertia diffinitio.

Actus differētiæ est diuidere.

His accedit alia diffinitio: differentia est, quod est aptum natum diuidere ea, quæ sub eodem genere sunt; rationale enim & irrationale, hominem & equum, quæ sub eodem genere sunt, diuidunt. Sanè, huiusmodi actus, nempè diuidere, differentiæ ex propria ratione conuenit, atq; ab ipsa separari non potest. diuidit autem non solùm species sub genere; sed & ipsum genus, diuersimodè tamen: Diuidit enim genus, vt terminum, à quo diuidendo specierum separationem inchoat, ad quas diuisio vltimò terminatur. Etenim diuisio aliquid respicit, vt termi-

terminum à quo, illud vnum videlicet, quod diuidendo scinditur: & aliquid vt terminū ad quem, vtpote partes illius diuisi, ad quas diuisio terminatur, cuiusmodi sunt generis species.

Quare non dicitur quòd differentia diuidit genus.

Sed diceret aliquis: quare non dicitur, quòd differentia diuidat genus, & ea, quæ sub genere continentur? quia nimirum ipsa generis essentia per differentiam non scinditur; genus namq; & totum essentiale, & totum potestatiuum continet.

Totum essentiale generis.

Porrò, totum generis essentiale per differentias non diuiditur in species, quippe cùm partes essentiæ eius, species non sint; per resolutionem tamen in partes suæ rationis diuiditur, vtpote in genus superius, ac differentiam constitutiuam. Quamobrem in singulis speciebus est tota generis essentia, nec aliquo modo distracta, aut ad vnam speciem magis quàm ad alteram contracta.

Totum potestatiuum generis.

Totum verò potestatiuum, per differentias in species diuiditur; partes enim eius potentiales, species sunt. Quoniam autem diuisum non remanet vnum; ideò potestas generis hoc modo, non seruatur vna, atq; eadem in singulis speciebus: animal enim contractum ad hominem vim suæ potestatis amittit. amplitudo siquidem illius in rationali quidditate contracta, potentiæ suæ magnitudine gaudere non potest:

Species partes potestatiuæ.

simili quoq; modo se habet in aliis eiusdem speciebus. Non temere ergo species ipsæ, potestatiuæ generis partes appellantur; quælibet enim species, est pars eorum, ad quæ potestas generis terminatur: potestas autem generis ad omnes sub se extenditur species, vel certè species; ideò potestatiuæ generis partes nominantur, quia scilicet nulla specierū euacuare siue perficere potest amplissimā generis naturā. Cùm igitur hæc ita se habeant, non immeritò dictum est, differentiam esse, quæ diuidit ea, quæ sub genere sunt, quò intelligamus, differentiam diuidere totum generis potestatiuum, non autem essentiale. Sub eodem genere, eò quòd differentia non secet diuersorum generum species; rationale enim non diuidit hominem, ab albedine, sed à bruto: diuidendo ergo species, genus in sua vnitate relinquit: nam etsi generis essentiam diuersificet secundùm vnitatem distinctionemq; specificam, ad quam trahit generis naturam; genericam tamen vnitatem violare non audet, quia deest talis potestas agendi. Quomodo ergo genus diuiditur secundùm potestatem, non autem secundùm essentiam ex his, quæ dicta sunt, diligenti lectori satis patere puto.

Quarta diffinitio.

Assignant etiam & aliam diffinitionem hoc modo: differentia est, qua differunt à se singula; namq; secundùm genus nō differunt; sumus enim animalia & nos, & irrationalia; sed additum rationale, disiunxit nos ab illis: rationales sumus, & nos & Dij, teste Porphyrio; sed mortale appositum nobis disiunxit nos ab illis.

Diuersum.

Profectò, vt dicitur primo met: omne cuicunq; comparatum est idem, vel diuersum: non autem idem vel differens; diuersitas namq; sonat alietatem inter quæcunq; distincta:

Differentia.

differentia autem alietatem non importat inter quæcunq; distincta; sed inter illa tantùm, quæ ita sunt distincta, vt tantùm in aliquo vno conueniant. Quamobrem illa differre dicuntur, quæ vnum diuersimodè participant, cuiusmodi sunt, quæ sub vno genere conueniunt; ideoq; res diuersorum generum, diuersæ potiùs, quàm differre dicuntur.

Quinta Diffinitio.

Differentia itaq; est, qua differunt à se singula, quæ sub eodem genere conueniunt. Addunt & quintam diffinitionem: differentia est substantia rei, & diffinitio 7. met: com: 43. vnde Porphyrius: Interiùs perscrutantes, inquit, & speculantes, differentiam dicunt non quodlibet eorum, quæ sub eodem sunt genere diuidentium esse differentiam, sed quod ad esse conducit: & quod est pars eius quod est esse rei;

Nauigare.

neque enim quod aptum natum est nauigare, erit homini differentia, etsi proprium sit hominis; dicimus enim animalium hæc quidem apta nata sunt ad nauigandum, illa verò minimè, diuidentes ab illis; sed natum esse & aptum ad nauigandum, non erit completiuum substantiæ, nec eius pars, sed aptitudo quædam: idcirco non est talis, quales sunt differentiæ, quæ specificæ vocantur.

Esse rei.
Ratio rei.

Erunt ergo specificæ differentiæ, quæcunq; alteram faciunt speciem, & quæcunq; in eo quod quale est accipiuntur. Cæterum, nomine esse rei, vel ipsum speciei esse essentiale, vel eius ratio intelligitur: primo modo differentia non est pars, sed totum esse rei: secundo autem modo pars vocari potest.

CAP. VI.

Argumenta contraria.

QVamuis de differentia bene rectèq; à sapientiæ cultoribus disputatum sit; aliqua tamen exercendi ingenij gratia adducenda esse putaui, quæ prædictis obuiare videntur: & inprimis quòd differentia non prædicetur in quale, hoc modo. si differentia prædicatur in quale: ergo diffinitio similiter prædicabitur; vnumquodq; enim, teste philosopho 2. phys: & 9. met: ab actu potiùs, quàm à potentia denominatur. diffinitio verò cùm ex genere, & differentia constet, differentia autem sit diffinitiouis actus: ab ea ergo iure recipere debet modum prædicandi. At, diffinitio prædicatur in quid, quippe quæ dicit substantiam rei: differentia ergo non prædicatur in quale. Sanè, si differentia in quale prædicatur; esset vtiq; qualitas, quod est falsum: qualitas enim sequitur substantiam, differentia verò præcedit speciem. Consequentia patet, quia modus prædicandi sumitur à modo essendi; modus enim, rem, cuius est modus, consequitur. Quam ob causam si differentia prædicatur in quale; simili quoq; modo essendi gaudebit: ergo quod prius. Amplius, quòd dicit quidditatem, prædicatur in quid; quid namq; à quidditate denominatur. sed differentia dicit quidditatem eius, cuius est differentia, vtpote rationale dicit quidditatem hominis: non ergo prædicatur in quale. Suffragatur philosophus huic sententiæ 2. post: Oportet, inquit, prædicata in quid sumere in diffinitione. at differentia in diffinitione sumitur: in quid ergo prædicatur. His autem accedit, quòd differentia sit illud idem, cuius est differentia, idem planè est homo, & rationale: non ergo prædicatur in quale; illud enim de ea re non prædicatur in quale, cui est idem. Iterum, differentia non dicit totum esse rei; est enim pars speciei, & esse confusum, quod species recipit à genere enuntiare nequaquam valet: igitur differentia non est prædicabile. omne siquidem prædicabile, dicit totum esse rei. Adde, quòd differentia non sit terminus vniuocus; rationale enim, & homini, & angelo secundum diuersas competit rationes, nempè homini, ob rationem sensitiui, angelo autem ob rationem intellectiui: igitur differentia non est pars rei essentialis, nec diffinitionem ingredi potest, quæ est terminus vniuocus. Sane, terminus vniuocus est terminus simplex, plura significans eadem planè diffinitione. sed differentia diffinitionē non habet, alioqui differentiam haberet; & sic esset processus in infinitū: igitur differentia non est terminus vniuocus, nec pars diffinitionis, atq; ex consequenti de specie nequaquā prædicatur. Iterum, rationale est differentia; non tamen prædicatur de pluribus differentibus specie: nam si dixeris prædicari de homine & angelo, dico hominē & angelum aut non differre specie, aut non eadē diffinitione rationale participare. Rationale ergo non prædicatur de pluribus differentibus specie. Profectò, differentia solùm prædicatur de specie, quam constituit. sed vna differentia, vnam constituit speciem: igitur differentia de vna tantùm prædicatur specie. Adde, quòd tunc etiam genus esset differentia; per genus enim vna species distinguitur ab altera. Hæc & similia dici possunt aduersus prædicta, disputandi gratia.

1. 2. 3. 4.

CAP. VII.

Soluuntur Argumenta.

ADhæc sic respondere possumus, & ad primum quidem negatur consequentia: & ad probationem dico, ab aliqua suarum partium modum prædicandi diffinitionem nequaquam accipere, sed à seipsa. similiter sentien- 1.

dum est de specie. Quare, sicut species prædicatur in quid; ita quoque diffinitio prædicatur in quid: differentia verò prædicatur in quale, vtpote per modum determinantis, sicut dictum est. Ad confirmationem, negatur consequentia: non enim valet, prædicatur in quale, igitur est qualitas; non enim prædicatur in quale, quia est qualitas;
1. *sed potiùs quia habet modum qualitatis. Ad 2. vt aliquid prædicetur in quid, non modò illi necesse est, vt dicat quid; verùmetiam modus dicendi in quid, qui profectò cùm desit differentiæ, vt dictum est; hac de causa differentia non prædicatur in quid. Ad confirmationem dico, prædicata in quid in diffinitione esse sumenda, quia nimirum omne superius in diffinitione sui inferioris ponitur; ex hoc tamen non sequitur, esse prædicatum in quid, omne illud, quod in diffinitione ponitur. Ad aliam confirmationem negatur consequentia: licet enim sint idem realiter; distiguũtur tamen formaliter. Ad*
3. *3. differentia est pars speciei, non quidem quantùm ad esse, sed quantùm ad modos essendi; dicit enim esse speciei per modum actuantis, atque determinantis, non per modum confusi, qui ad genus spectat. Itaque, differentia & totum esse speciei dicit; & tamen est illius pars, propter modũ prædicandi. Ad confirmationem dicunt nonnulli, rationale sic competere homini, vt angelo eodem modo competere nequeat; homo enim sua vtitur ratione discurrendo, ac syllogizando, angelus autem illico discernit, atque diiudicat. Aliis autem videtur, vt vti ratione idem omninò sit, quod rationalem esse; ideoque homini, atque angelo eodem modo inesse dicunt: vtrum autem anima hominis specie distet ab angelo, dixi in 6. lib: vbi de anima ex professo disputaui. Rationale igitur non est æquiuocum, sed vniuocus terminus, hominique atque angelo vniuocè conuenit, licet in modo ratiocinandi non sit idem ordo; ille tamen rationem vniuocationis non mutat. Ad aliam confirmationem dico, habere diffinitionem; non tamen propriè dictam, quæ sit per genus & differentiam, & ita non sequitur processus in infinitum. Ad 4.*
4. *paulò antè dixi, quomodo differentia prædicetur de pluribus differentibus specie, fol: 243. illa sufficere puto. Ad confirmationem vltimam dico: genus largo quidem modo posse differentiam appellari, non autem propriè: Differentia siquidem propriè est, qua genus in species diuiditur, & vna sub eodem contenta genere species ab altera diuiditur, siue distinguitur. Quomodo ergo differentia prædicetur in quale, & quam rationem habeat ad genus, dixi. Cæterùm, quia naturam generis, non solùm ex differentiæ notitia; verùmetiam ex speciei maximè intelligere possumus; hac de causa vt exacta, perfectaque de ipsius generis natura cognitio haberi possit, speciei speculationem substituendam esse decreui, atque in medium adducendam esse putaui.*

Rationale quomodo homini cõuenit & angelo.

QVAESTIONIS DECIMAESEXTAE. CAP. I.

Species prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid.

Diffinitiones speciei.

Voniam nondum absolutam esse video generis notitiam, speculationemque, sed semiplenam potiùs, idque in causa est, quia speciei cognitio nondum nobis propalata est, atque ostensa: palam ergo fiat, vt perfecta generis notitia à nobis haberi possit. Itaque ad speciei cognitionem inuestigandam accedamus. Species à Porphyrio sic diffinitur: Species autem dicitur quidem & de vniuscuiusque forma, secundùm quam dictum est, Priami quidem species digna est imperio, paulò antè fol. 82 tetigimus formæ significata, quæ latissimè patent. Cæterùm species propriè formositatem rei venustatemque denotat; quapropter non immerito,

Species, id est, pulchritudo.

meritò, id quod est generis pulchritudo, species appellatur. Et reuera, genus ex sui natura, est quoddam confusum, atq; difforme, omni prorsus venustatis decore vacuum; idcirco maximè appetit esse specificum, vt inde suæ difformitati consulere possit, ac illius commertio venustari. Latissimè patet huius nominis significatio cùm apud philos. atq; oratores, tum etiam apud sacros. Psal. 44. Speciosus forma præ filiis hominum, id est, omnium hominum pulcherrimus. Et Isa. 52. Non erat ei species neq; decor: Græcè est εἶδος, latinè effigies, forma, figura : inde ideæ dictæ sunt, de quibus in primo libro circa finem abunde copiosè q; disputauimus. Cicero 1. Offic. Quadam (inquit) vtilitatis specie. Virgil. Virg. *secundo Eneid. Non tulit hanc speciem furiata mente Choræbus, id est, aspectum, siue rem visam. Aliquando obiecti similitudinem ostendit, siue denotat 2. de anima : Lapis, inquit, non est in anima, sed species lapidis. Nonnunquam verò pro natura specifica: interdum autem pro secunda intentione, quæ in ipsa fundatur, atq; ita diffinitur, sicuti & generis data est diffinitio: species namq;, quatenus est secunda intentio, est respectus* Species 2. intentionaliter. *rationis causatus per actum nostri intellectus comparantis ad tale significatum. Natura siquidem specifica, si absolutè intelligatur; non est profectò vniuersalis, neq; particularis: hoc enim modo sub aliquam secundam intentionem non cadit. At si respectum habeat ad indiuidua; sic vtiq; vniuersalis dicitur. Tertio autem modo, respectum habet ad genus à quo eius intentio accipitur: vnde secundùm huiusmodi respectum, specificat genus, illudq; confusam potentialitatem discernit atq; distinguit; speciei enim proprium est specificare, id est, in species distinguere generis confusam naturam. Rectè ergo dictum est, speciem esse formam, id est, generis pulchritudinem : nam si pulchritudo in actu consi-* Species est pulchritudo generis. *stit, genus autem non sit in actu, nisi in speciebus, teste Commentatore 3. met. com. 11. & 7. com. 45. Animal, inquit, non habet esse in actu, nisi in suis speciebus, in quas diuiditur, constat speciem esse generis venustatem: propterea in eodem commento vocatur generis perfectio, perficit certè generis potentiam, quæ ex se est indeterminata atq; confusa. Ite-* Perfectio. *rum, species sic diffinitur: species est, quæ ponitur sub assignato genere, id est; determi-* Secunda diffinitio. *nato & non vago genere; quælibet enim species sub determinato ponitur genere: actu siquidem genus includit, ideoq; sub vago indeterminatoq; genere degere nequit. Sub ge-* Duplex ordo. *nere, inquam, & ordine quidem positionis, & participationis naturalis: species namq; est inferior genere, & potestatem generis participat. Item, nosse autem oportet, quoniam genus est alicuius genus, & species alicuius species; idcirco necesse est in vtrorumq; ratio-* Quomodo genus & species sint relatiua. *nibus vtrisq; vti. Non ergo mirum est, si vnum in diffinitione alterius positum sit; animaduersione tamen dignum est, quòd si genus & species fundamentaliter, siue pro rebus subiectis, intelligantur; tunc planè relatiua dici non possunt : animal enim & homo non sunt correlatiua, sed substantiæ. Quòd si formaliter, siue pro intentionibus accipiantur; hoc certè modo relatiua dicuntur: ad inuicem siquidem referuntur. Assignant er-* 3. Diffinitio. *go & sic speciem: species est, quæ sub genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid sit prædicatur. Sanè, species multipliciter accipi potest, ideoq; multipliciter diffinitur: interdum enim accipitur vt inferius, quod in recta prædicamentali linea, suum superius respicit; & tunc sic diffinitur: species est, quæ ponitur sub assignato genere. Aliquando vt subijcibile intelligitur, quod suum quidditatiuum prædicabile intuetur, & sic diffinitur: species est, de qua prædicatur genus. Nonnunquam vt est prædicabile ab aliis distinctum, & hoc modo tunc diffinitur: species est, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid. Quoniam autem prima diffinitio est causa secundæ;* Ordo diffinitionum. *ideo enim genus prædicatur de specie, quia scilicet species sub ipso in recta prædicamentali linea collocatur; hac de causa primo dictum: species est, quæ ponitur sub assignato genere : deinde dictum est de qua genus prædicatur in eo quod quid. At verò quoàd est prædicabile distinctum, dicitur prædicare de pluribus differentibus numero: diffe-* Differre numero. *rentia autem numero dicuntur quæcunq; specificis conditionibus conueniunt, materiali-*

Quomodo est prædicabile. *bus autem distinguuntur. Numerus certè ex continui diuisione causatur; ideoq; eius diuisio materialis est & non formalis. Porrò, hæc diffinitio conuenit speciei secundùm quandam eius proprietatem; nam quatenus respicit genus, prædicabilis rationem nequaquam subire potest. Proprietas autem illa, esse sequitur speciei: nam ex eo quod species posita est sub genere, fit vt ipsa sub se aliqua habeat, de quibus prædicetur in eo quod quid. Diuiditur autem species diuisione materiali, vtpote per diuersas partes, in quibus multiplicatur secundùm esse: quoniam autem ex hac diuisione indiuidua prodeunt, siue causantur; propterea species prædicatur de pluribus differentibus numero: genus verò quia diuiditur diuisione formali, nempè per formales differentias, generis essentiam, ad diuersas species formaliter contrahentes; hac de causa, genus prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid. Sensus autem huius diffinitionis sic est intelligendus: Species est, quæ solùm prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid; alioqui & generi congruere posset: Est autem adhuc & alia ratio, quia genus sic immediatè non prædicatur. Hæc autem diffinitio est speciei specialissimæ, cuius participatione plures homines sunt vnus homo; conditione namq; illa distrahitur præiacens* Plures homines vnus homo. *prædicatum: nam vnus homo, est vnitas numeralis, quæ est omnium maxima, propterea non licet inferre, plures homines participatione speciei sunt vnus homo: ergo sunt vnus homo: sic etiam non valet, bos & leo sunt idem genere: ergo sunt idem. Quare perinde est dicere participatione speciei, ac si quis diceret, plures homines sunt vnum in homine, id est, in natura specifica. Itaq; inferiora, quæ plura sunt inter se, in superiori adunantur, cuius participatione vnum esse dicuntur: pluralitate siquidem sublata, & differentiarum multitudine amota, quibus genus diuiserunt, remanent id, quod sunt: nempè vnum in specie; non enim diuiduntur, nisi proprietatibus indiuidualibus, quas in natura specifica habere non possunt. Quid ergo sit species, dixi.*

CAP: II.

Argumenta contraria.

Speciem & genus nō esse relatiua.

1\. *Num correlatiuorum non debere poni in diffinitione alterius, sic ostendere possumus: Diffinitio datur causa innotescendi. 6. Topicorum. sed vnum correlatiuum non est notius altero, quia sunt simul natura: vnum ergo poni non debet in diffinitione alterius, & ex consequenti species poni non debet in diffinitione generis, nec vicissim genus in diffinitione speciei. Sanè, si vnum relatiuum diffinit reliquum: idem ergo in sui ipsius diffinitione poneretur. patet hoc ex 2. Topicorum cap. 5. vbi dicitur, quòd loco nominis positi in alicuius diffinitione, eius ratione quis vti possit. verbi gratia: si genus & species mutuò se diffiniant, & diffinitio speciei illa sit; species est, quæ ponitur sub assignato genere: loco autem istius vocula, genere, poneretur generis diffinitio, atq; diceretur: species est, quæ ponitur sub assignato prædicabili de pluribus differentibus specie, in eo quod quid; tunc planè species in diffinitione speciei poneretur.*

2\. *Amplius, illa, quæ sunt omnibus prædicamentis communia, in aliquo prædicamento determinato esse non possunt. sed species & genus sunt omnibus prædicamentis communia, quippè cùm in omni prædicamento sint genera & species: genera ergo & species non sunt in aliquo prædicamento determinato: igitur non sunt in prædicamento relationis. Adde, quòd relatiua sunt simul natura, vt dicit philos. in postprædicamentis: at genus & species non sunt simul natura; genus enim naturaliter speciem præcedit. prius siquidem (vt dicitur in postprædicamentis) est à quo non conuertitur subsistendi consequentia. sed huiusmodi est genus, & species: ergo &c. contra*

3\. *2. diffinitionem sic arguo: illa diffinitio est insufficiens, atq; diminuta, quæ profectò*

conuenit aliis à diffinito: nam bona diffinitio soli conuenit diffinito. sed ita se habet hæc diffinitio, quippè cùm indiuiduo conuenire queat: Socrates enim directè sub genere ponitur, quod est animal, & huiusmodi genus de Socrate in eo quod quid prædicatur. Quòd si dixeris indiuiduum immediatè sub genere non poni; hoc certè parui refert: nam indiuiduum generis, nempè hoc animal, directè, ac immediatè sub genere ponitur; & tamen species nequaquam dicitur. Simile quoq; iudicium est de aliis huius generis indiuiduis, vt de hoc corpore, de hac substantia &c. Sanè, magis commune, sub minus communi non est collocandum; inuerteret enim naturæ ordinem. sed species est communior genere; plures enim sunt species, quàm genera: de pluribus ergo dicitur quàm genus, & per consequens non ponitur sub genere. His accedit, quòd mulier & vir differunt specie: igitur homo species specialissima est genus, & non species. Item, contra vltimam diffinitionem, sic arguo: omnis bona diffinitio debet cōuenire diffinito, in quantum huiusmodi; 4.
diffinitio enim hominis, conuenit homini, in quantum huiusmodi, id est, in quantum homo. at, hæc diffinitio non conuenit speciei, in quantum species: species namq;, vt species, genus respicit, cuius sanè respectu, vniuersale esse non potest, neq; prædicabile, sed vt inferius subijcibile potiùs. non ergo est bona diffinitio. nec dici potest, quòd species, vt species, & genus, & indiuidua respiciat, quandoquidem relatiuum semel tantùm referatur. Itaq; hæc diffinitio non conuenit speciei, vt species, ideoq; legitima diffinitio dici non potest. Sanè, quod est in alio, est ens imperfectum, & potentiale. at species est ens perfectum, vtpote in actu: non est ergo in pluribus, & per consequens non prædicatur de pluribus. Adde, quòd omne prædicabile dicit totum esse sui subijcibilis. sed species non dicit totum esse indiuidui, vtpote materiam accidentibus signatam: igitur, non est congrua, & bona speciei diffinitio. Præterea, indiuiduis non inest quidditas, siue diffinitio, quæ nascitur ex genere & differentia, igitur, species non prædicatur de differentibus numero in quid, quia nimirum non dicit indiuiduorum quidditatem. Adde, quòd 5.
materia prædicatur in quid de hac, & illa materia; nec tamen est species, cùm non sit forma totius: genus quoq; prædicatur in quid de differentibus numero, vt animal, de Platone, & de Mercurio. Non sola ergo species prædicatur de pluribus differentibus in eo quod quid: igitur non est bona diffinitio. Insuper, anima humana prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid, vt de anima Mercurij & Platonis; & tamen non est species. Multæ quoq; sunt species, quæ vno tantùm indiuiduo gaudent, nempè, Sol, Luna, & quæ sunt generis eiusdem. Igitur non omnibus congruit speciebus diffinitio huiusmodi. Hæc, atq; his similia adduci possunt contra assignatas speciei diffinitiones.

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

D primum, si vnumquodq; secundùm modum sui esse quidditatiuum desiniendum est, relatiuum autem esse quidditatiuum est sui correlatiui, vt in prædicamentis dicitur: sine ergo suo correlatiuo diffiniendum non est. 1.
Sanè, non est quærenda vniformiter omnium rerum diffinitio, sicuti nec essentia; substantiarum enim completarum diffinitio absq; addito fit, quia nimirum earum essentia absoluta est omninò: formarum verò & substantialium, & accidentalium diffinitio, aliquid additum recipit, nempè subiectum, quia absoluta à subiecto entia non sunt. Et similiter relatiuorum diffinitio additum recipere debet; non est enim ens à termino absolutum. vnde bene à nonnullis annotatum est, relatiuum non diffiniri per reliquum, sed ad reliquum, hoc est, non per causalitatem, prioritatemq; sui correlatiui, sed potiùs per eiusdem respectum, ac necessariam connexionem. vnde Auicenna in

Relatiua non sunt entia absoluta.

Auicen.

na in sua logica ait: Dicentes (inquit) vnum relatiuum diffiniri per reliquum, non aduer-
tunt differentiam inter esse notum cum alio, & esse notum per alium: vnum ergo rela-
tiuorum in diffinitione assumitur, vt necessariò connexum, atque connotum, non autem vt
priùs, aut magis notum, nec est mirum si singulare genus entium, singularem diffinitio-
nis, atque notitiæ modum sibi vendicet. Ad confirmationem, negatur consequentia: autho-
ritas namque phi. intelligenda est de his, quæ intrinsecè cadunt in illius nominis rationem,
Vt additum. *& non de his, quæ cadunt, vt additum: correlatiuum autem, in alterius diffinitionem cor-*
relatiui cadere, vt additum, constat satis; ideoque non sequitur, idem diffiniri à seipso. Ex-
empli gratia, si dicatur: homo est animal rationale: loco illius dictionis animal, posset
poni eius diffinitio, quia nihil habet in sua substantia additum, & dicatur, homo est sub-
stantia animata sensibilis. At loco voculæ rationale non potest poni tota sua ratio; ali-
quod enim additum intrinsecè includit, puta, potens vti ratione. Quando ergo ponitur
aliquid vt additum, non potest poni loco nominis eius diffinitio, alioqui sequeretur nu-
gatio in diffinitione: in ratione namque differentiæ clauditur genus vt additum: & ideo,
si loco differentiæ tota eius diffinitio poneretur, genus bis in diffinitione poneretur, se-
mel quidem sui, & semel differentiæ ratione. Patet ergo quomodo sit intelligenda philo-
sophi authoritas, & quomodo vnum relatiuum non diffiniat seipsum. Multa de relatiuo-
2. *rum natura scripsi in 2. lib. Pymandri, vbi hanc materiam ex professo digessi. Ad 2.*
verum quidem est, genus & speciem esse in quolibet prædicamento denominatiuè, eò
quòd omnium prædicamentorum res denominent; quidditatiuè tamen in solo sunt rela-
tionis prædicamento. Ad confirmationem dico, quòd si genus & species accipiantur pro
his, quæ principaliter significant; tunc certè sunt simul natura, atque vnum, alterum non
præcedit. At si pro his intelligantur, quæ denominant; ita profectò genus, speciem præ-
cedit, vt animal, hominem. sed hoc modo relatiua nequaquam dicuntur; genus enim &
species significant intentiones in anima, generibus & speciebus in quolibet prædicamen-
to communes, atque ita sunt relatiua transcendentia, quæ in quolibet reperiuntur prædi-
camento. At si accipiantur pro his, quæ denominant, vtpote pro his, de quibus prædican-
3. *tur, nempè pro homine & animali; sic certè relatiua dici non possunt. Ad 3. Illa præpo-*
sitio (sub) non tantùm positionis, participationisque ordinem denotat; verumetiam genus
esse totius positionis principium. Positionis autem speciei sub genere principium, est i-
psum genus: nam quod addit species supra genus, nempè differentiam, ipsam speciem
sub genere constituentem; ex ipso planè genere procedit; differentiæ siquidem sunt quæ-
dam generis proprietates, ac qualitates. Positionis autem indiuidui sub genere principi-
um, ex ipsa materia accidentibus subiecta, non autem ex ipsa generis essentia procedit:
Quapropter nequaquam verum est, eodem modo speciem, & indiuiduum sub genere re-
poni, atque collocari. Ad confirmationem dico, speciem esse genere communiorem, si pro
intentione sumatur; at si pro re intentioni subiecta intelligatur, pro qua hîc diffinitur;
4. *ita certè est magis determinata quàm genus, minusque communis. Ad 4. Dico, vltimam*
diffinitionem conuenire speciei in eo quod species, non quidem quidditatiuè, sed conco-
mitatiuè potiùs, ac secundùm quandam speciei proprietatem. Ad confirmationem dico,
quòd quamuis species sit ens, essentiali, atque formali perfectione completum; non est ta-
men suppositi perfectione absolutum, atque perfectum; hac de causa non est per se subsi-
stens, sed potest esse in multis: sicuti superius in suo inferiori; non est tamen in alio, vt
accidens in subiecto. Ad aliam confirmationem respondeo, quòd species dicat totum
esse indiuiduorum specificum, quod planè illi sufficere potest, vt de illis prædicare pos-
5. *sit: non autem dicit esse materiale, quod indiuiduum citra speciem habet. Ad 5. Bifari-*
am indiuiduum intelligi potest: vno quidem modo, vt est quoddam discretum, ac intra
sese includens accidentia indiuiduantia. & sic profectò non habet essentiam, nisi per
suas partes: de diuersis enim prædicamentis includit essentias. hoc autem modo species

de in-

de indiuiduo non prædicatur. Alio autem modo indiuiduum est res particularis, quæ fluxum naturæ terminat, sicq; & essentiam habere dicitur, & quidditatem, atq; de illo indiuiduum prædicatur. Ad Confirmationem, licet materia secundùm modum prædicetur in quid de differentibus numero, non autem secundùm rem prædicatur; non enim est forma, quæ dicat esse huius vel illius materiæ. Ad aliam confirmationem, genus prædicatur mediatè de pluribus differentibus numero, species verò immediatè. vnde quamuis diuersæ species substantiæ per se, & primò differant numerositate essentiæ; non tamen numerositate suppositi, de qua est hîc sermo. Ad aliam confirmationem, species propriè ponitur recta linea sub assignato genere, & prædicatur de differentibus numero, non quocunq; sed numero naturæ completæ: anima autem, & punctus, & similia non sunt huiusmodi: ergo &c. Ad vltimam confirmationem dico, speciem dici non posse rem secundùm se sumptam, neq; secundùm esse, quod habet in singularibus, sed secundùm esse, quod habet in intellectu; proinde quatenus abstrahit ab indiuiduis conditionibus species nominatur, & hæc certè prædicatur de pluribus differentibus numero.

Quomodo prædicatur de differentibus numero.

QVAESTIONIS XVII. CAP. I.

De proprio.

Voniam multa dicta sunt de genere & specie, & differentia; de proprio quoq; & accidente, aliquid dicere decreui, ad lectoris vtilitatem. Porrò, proprium potest esse terminus primæ intentionis; & sic quoddam significat complexum, quod alteri communicari non potest, opponiturq; communi. Cùm verò terminus est secundæ intentionis, rationis respectum ostendit, qui quoàd denominationem, alicui cognito, seu significato adæquato termini propriæ passionis attribuitur: vt sensibile, & risibile, & de tali proprio nobis loquendum. Itaq; proprium secundæ intentionis est vna relatio rationis, causata in tali natura, per comparationem intellectus. Quæ planè natura, siue proprietas, si ad speciem comparetur, cuius est proprium, appellatur proprium; non tamen prædicabile, eò quòd prædicabile, respectum habeat ad plura. Quòd si comparetur ad indiuidua speciei; tunc quidem rationem subijt prædicabilis, atq; ita sic potest definiri: Proprium est, quod prædicatur de pluribus differentibus numero, in quale accidentale per se, intransmutabiliter, in quo differt ab accidente: per quale autem differt à genere & specie, per quale autem accidentale, differt à differentia, quæ prædicatur in quale essentiale. Quoniam verò ipsum propriũ, siue propria passio emanat ex principiis speciei, sicut risibilitas, & disciplinæ capacitas, ratione formæ, cõsequitur hominis speciem: deniq; quia conuertitur cum sua specie, & est in secundo modo dicendi per se, propterea ponitur proprium post differentiam prædicamentalem, quando de proprio philosophi sunt locuti. Porrò, proprium quatuor modis accipitur. Primo quidem modo, soli, sed non omni conuenit speciei, eò quòd causetur contingenter, & non necessariò à principiis speciei, mediante intellectu, & voluntate, vt esse medicum, esse grammaticum. hoc autem intelligi debet de esse in actu, & non de esse aptitudinali; tali enim modo, omnes possunt esse medici, & grammatici. Secundo autem modo, inest omni, sed non soli speciei: inest autem quia principia speciei consequitur, non autem soli, quia illa principia non sunt adæquata ipsi speciei, sed multis communia, ideo competit omni, sed non soli, vt esse bipedem, quæ quidem dispositio necessaria est homini, propter suarum operationum vsum necessarium. Similiter & aliis animantibus. Iste autem secundus modus proprij aptitudinem potissimùm dicit. Tertio modo, inest omni, soli, sed non semper. Inest autem omni, quia necessariò consequitur prin-

Proprium primæ intentionis.

Secundæ intentionis.

Propriũ quando prædicabile.

Propriũ emanat ex principiis speciei.

Primus modus proprij.

Secundus modus.

Tertius modus.

De proprio.

tur principia speciei, in quantum stant sub aliqua determinata dispositione: inest verò soli, quia sola illius speciei principia consequitur, sed non semper; quia illa principia non semper sunt sub illa determinata dispositione, sicut canicies, quæ causatur ex frigiditate cerebri: nam cùm cerebrum sit frigidissimum, eiusque frigiditas temperetur per calorem cordis; & in senibus deficiente calore, frigiditas illa non temperetur, inde caput canescit; frigiditas enim mater est albedinis. Quarto modo, inest omni, & soli, & semper, vt risibile, quia principia speciei hominis inseparabiliter insequitur. Inest soli, eò quòd principiũ adæquata habet: inest semper, quòd principia non consistant sub aliqua determinata dispositione; semper enim homo aptitudinem habet ad ridendum. Quartus autem modus facit prædicabile, ab aliis distinctum. Porrò, hoc quarto modo, quoniam respectu speciei, proprij locum obtinet, de ipsa specie conuertibiliter prædicatur: respectu verò indiuiduorum nequaquam; subit enim rationem communis. Aristo. 1. lib. Topicorum: proprium in tres modos distribuit, nempè in proprium ad aliquid, sub quo duos priores modos est complexus: in proprium quando, & sub isto continetur tertius modus iam assignatus: & in proprium simpliciter, vt risibile. Deinde non ignorare oportet, quòd proprium acceptum pro prima intentione, alicuius proprietatem denotet, alteri non communicabilem. si verò pro secunda intentione accipiatur; adhuc bifariam subdiuiditur, scilicet pro passione transcendente, siue illimitata; & sic species vniuersalis dici non potest; illimitatis siquidem rebus non competit: alio modo propriè & strictè, quatenus secundam intentionem, propriæ & limitatæ passioni denotat attributam. Et ita proprium est species vniuersalis, & de tali proprio disputat Porphyrius. Vnde proprium quatenus est species vniuersalis, propriis, & limitatis attribuitur passionibus, cuiusmodi sunt risibile, flebile, sensibile, ita quòd quælibet passio limitata dicitur esse proprium pro denominato. Ex quo licet colligere, quòd sicut duplex est differentia, nempè generica, & specifica; ita quoque duplex proprium inuenitur: genericum scilicet, quod conuertitur cum genere, vt sensibile, quod conuertitur cum animali: & specificum cum specie, vt risibile cum homine. Deinde nota, non esse de ratione proprij immediatè de pluribus prædicari; nihil enim tale in eius definitione continetur. Ad hæc accedit, quòd aliquid immediatè de aliquibus prædicari, duobus modis intelligi possit: vno quidem modo immediatione modi prædicandi, ita vt inter ipsum, & sua subijcibilia, nihil mediet, quod scilicet respectu illorum subijcibilium, tali fungatur modo prædicandi, & hoc modo risibile de Socrate & Platone immediatè prædicatur; nihil enim interponitur, quod prædicetur in quale accidentale, & intransmutabile. alio modo immediatione causæ, vel subiecti, & sic non prædicatur immediatè; risibile enim prædicatur de singulis hominibus, mediante homine. Verùmtamen huiusmodi modus mediandi non est impedimento, quominùs proprium non sit prædicabile propriè sumptum. In quantum autem est prædicabile, non prædicatur conuertibiliter, sed in quantum est propria passio & simplex respectus aptitudinalis. siquidem risibile formaliter aptitudinem, siue respectum ad risum importat. Ex quo patet, quamlibet passionem simpliciter, & propriè dictam, cum illo, cuius est passio, idem esse realiter, distingui verò formaliter, quod quidem sic probari potest: Quod alicui subiecto necessariò inest ita, vt eius oppositum implicationem denotet; idem realiter est cum illo. sed quælibet propria passio ita se habet cum suo subiecto: ergo. Minor patet: quia si ita non esset; de propria passione haberetur conclusio contingens, & non necessaria, quod est falsum: aut de contingentibus haberetur scientia, quod philosopho non probatur primi posteriorum.

Canicies vnde fit.

Quartus modus.

Aristo. distribuit propriũ.

Proprium species vniuersalis.

Duplex proprium.

Prædicari immediatè dupliciter.

Propriũ quomodo est prædicabile.

Passio differt formaliter à suo subiecto.

CAP. II.

CAP. II.

Proprium non diuidi in quatuor modos.

Posset aliquis contra prædicta sic arguere: Modi quarti prædicabilis sunt Argumenta.
tres, & non quatuor: valet ab authoritate phi. à quo assignati sunt tres mo- 1.
di tantùm, scilicet, proprium ad aliquid: proprium quando: & simpliciter.
Confirmatur, quia secundus modus nō distinguitur ab vniuersali innomina-
to; proprium enim distinguitur à communi, aliter proprium non est propri-
um. sed esse bipedem, multis speciebus est commune, & non alicui proprium: omne au-
tem tale habet rationem generis, vel communis analogi: igitur secundus modus est reijci-
endus, & sic sunt tantùm tres, & non quatuor. Item, quod conuenit speciei, conuenit omni 2.
indiuiduo, quod sub ipsa continetur; superius enim est de essentia inferioris. sed propri-
um primo modo inest speciei propriè, & non alijs à specie: conuenit ergo omni indiui-
duo: non ergo soli, & non omni. Item, vltima differentia speciei proprium secundo modo 3.
dici non potest; illud enim conuenit alijs à specie: vltima autem differentia, minimè, alio-
qui non esset vltima. sed bipes est vltima hominis differentia; nam homo sic definitur:
homo est animal gressibile bipes, non alatum. ergo. Confirmatur, quia bipes non accidit
homini; importat enim duos pedes, qui sunt partes integrales substantiæ, quiq; nulli ho-
minum accidunt, sed insunt illi à natura: ergo quod prius. Item, quod conuenit omni, con-
uenit pluribus, & non soli. sed proprium tertio modo conuenit omni: ergo non conuenit 4.
soli. Adde, quòd canes, & lupi canescunt, & plures homines etiam in senectute non ca-
nescunt, & aliqui canescunt adhuc iuuenes: ergo proprium tertij modi non rectè poni-
tur. Item, illud est alicui essentiale, quod sibi inest per suam essentiam. sed proprium in- 5.
est speciei per suam essentiam, nempè per sua principia essentialia: essentiale est ergo,
& non accidens. Confirmatur, quia accidentia magnam partem conferunt ad cognoscen-
dum quod quid est, & præcipuè accidentia propria. sed proprium quarto modo est
huiusmodi, quia facit cognoscere quidquid est speciei: igitur, non rectè dicitur, propri-
um non indicare esse speciei. Item, omnis bona definitio non conuenit alijs à definito; de- 6.
finitio enim, & definitum conuertuntur. sed definitio proprij quarti modi competit vlti-
mæ differentiæ, quæ conuenit omni, & soli, & semper, vt rationale competit homini: igi-
tur non rectè assignata est definitio proprij quarto modo dicti. Adde, quòd nulla bona
definitio debet dari per opposita; definitio enim vnum dicit, opposita autem non dicunt
vnum, quia omni & soli opponuntur: ergo quod prius. Item, illa definitio non est bona, 7.
in qua ponitur species opposita alterius diffiniti. sed in diffinitione proprij, ponitur ac-
cidens, siue verbum accidit: at proprium & accidens sunt intentiones, & species dispa-
ratæ: igitur definitio proprij non est bona. Confirmatur, quia omnis definitio dat per
copulationem, non est bona; illa enim copulata, diuersas partes denotant. sed definitio
proprij est huiusmodi; datur enim per hæc tria, omni, soli, & semper: ergo. Deniq; illa
definitio non est bona, in qua vniuoco diffinito, opponitur æquiuocum. sed talis est defi-
nitio proprij, proprio enim opponitur accidens: ergo quod prius. Item, illa definitio non
est bona, in qua non ponitur proprium genus, nec loco sui ratio generis: patet, quia omnis 8.
bona definitio constat ex proprio genere, & propria differentia: proinde, vbi aliqua ista-
rum conditionum non aderit, bona definitio non dicitur. sed ita res se habet in definitio-
ne proprij, quia in ea non ponitur certum genus, nec ratio loco generis, vt expressè appa-
ret: ergo quod prius. Item, proprium necessariò non inest: ergo. Probatur, quod neces- 9.
sariò inest, semper inest, aliter non est necessarium, sed contingens potiùs, quod potest
inesse, & non inesse. sed risibile non semper homini inest. nec valet dicere, inesse homini
secundùm aptitudinem, non autem secundùm actum; quandoquidem substantia præce-

dit omne accidens natura, & tempore, 7. meth. ergo aliquo tempore, est substantia sine accidente, subiectum sine proprio. Omnis praeterea potentia passiua, est potentia contradictionis, 9. meth. sed subiectum potentia est passiua ad proprium, quia est eius materia: igitur potest esse sub proprio, & sub eius opposito, & consequenter proprium non necessariò inest.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

1. *AD primum ita respondeo, omne proprium fluere à principiis essentialibus speciei: aut ergo illa principia sunt adaequata speciei, & intrãsmutabilia, & sic se habet quartus modus, vt risibile: vel sunt transmutabilia, & sic tertius modus comprehenditur. Quòd si non fuerint adaequata, vel excedunt principia speciei, & sic est secundus modus, qui in pluribus speciebus inuenitur: vel non excedit, cuiusmodi est primus modu huius praedicabilis. Itaq; sub tribus modis pritis ab Aristotele primi Topicorum, quatuor illi comprehenduntur; proprium enim simpliciter, est proprium quarti modi: proprium autem ad aliquid, est proprium primi, & secundi modi, sed proprium quando est tertij modi. Ad confirmationem, nihil prohibet esse idem proprium, & commune: diuerso tamen respectu: est enim*
2. *commune respectu indiuiduorum, proprium autem respectu speciei. Ad 2. Quod necessariò inest speciei; inest etiam necessariò omni indiuiduo. sed ad hunc modum non se habet primus modus, quia à principiis speciei contingenter & liberè proficiscitur. Contra:*
Raphael *Archangelus Raphael vocatur medicus: ergo non soli homini conuenit. Soluitur, Ille an-*
Archangelus *gelus non vocatur medicus, per habitum medicinae, per studium acquisitum; sed potiùs*
medicus. *per habitum infusum, siue concreatum, & ideo non est simile. Ad 3. Licet in definitio-*
3. *ne quidditatiua, in qua ponitur propria differentia sub nomine quarti praedicabilis, vltima differentia sit conuertibilis cum definito, vt rationale cum homine: non tamen idem sentiendum est de differentia, quae per circumlocutionem tantùm habetur, sicuti est ista:*
Homo bipes. *homo est animal bipes gressibile: haec enim duo gressibile, & bipes, propriam differentiam circumloquuntur, rationale scilicet. Quapropter non est necesse, vt bipes cum homine conuertatur. Ad confirmationem, duos habere pedes, accidit homini; potest enim homo absq; illis viuere: non autem accidunt indiuiduo, cùm ab extrinseco illi non adue-*
4. *niant. Ad 4. Licet illud quod inest omni, insit pluribus indiuiduis; non tamen inest omnibus speciebus. sed potest tantùm vni speciei inesse: omni igitur ad indiuidua, soli verò ad speciem refertur. Ad confirmationem, canicies propriè homini, & non alijs anima-*
Aliqui non canescunt, aliqui citò. *libus refertur, siue competit. Quòd verò aliqui non canescant, in causa esse potest particularis complexio, aliis praestantior atq; fortior. Quòd verò aliqui canescant in iuuentute; vel ex nimia cura rerum agendarum causatur. vnde Boetius: Intempestiuè funduntur vertice cani: vel ex laesione capitis, propter defectum caloris: vel propter malam*
Flegmatici & Melancholici citò canescũt. *complexionem; flegmatici enim, & melancholici citò canescunt. Ad 5. Aliquid dicitur essentiale dupliciter: vel quia est de essentia eius; & sic proprium non est essentiale speciei: alio modo quia necessariò consequitur essentiam, & sic proprium essentiale di-*
5. *citur esse speciei. Ad confirmationem, licet proprium, quoâd nos, & à posteriori, conferat ad cognoscendum quod quid est; non tamen à priori, sicut à principio essentiali, ideo-*
6. *que propriè non indicat quid esse rei, nisi accidentaliter tantùm. Ad 6. Proprium quarti modi, accidentaliter quidem, vltima autem differentia, speciei competit essentialiter, ideoq; non est simile. Ad confirmationem, illa non opponuntur, quia referuntur ad diuersa: nam omni, ad indiuidua, soli autem refertur ad speciem; risibile enim inest*

omni

omni individuo, contento sub specie humana, & inest omni speciei humanæ: non ergo sunt oppositæ; quia non sunt circa idem, neque secundùm idem. Ad 7. accidens tribus modis potest intelligi: vno quidem modo, vt accidens reale, quod per se consideratur à metaphysico, per accidens autem à logico: alio certè modo, vt accidens intentionale, & illud est duplex; quia quoddam est prædicatum non essentiale, cuiusmodi ponitur in definitione proprij: tertio modo est secunda intentio, sumpta à proprietate rei, vel accidentis realis, & sic est quintum vniuersale. argumentum ergo currit de accidente tertio modo sumpto, in definitione verò proprij, accidens secundo modo accipitur. Ad confirmationem, argumentum verum esset, si illa copulata, diuersas partes dicerent: cùm verò dicant vnum, nihil concludit; etenim illa tria, scilicet, omni, soli, & semper, quædam est circumlocutio, significat sanè conuertibiliter prædicari. Ad aliam confirmationem, argumentum procedit de accidente primo modo, in proprij autem definitione, ponitur accidens secundi modi, vt paulò antè annotatum est. Ad 8. definitio proprij constat ex proprio genere, & propria differentia: nam illud verbum, accidit, tenet locum generis; habetur enim modus prædicandi in quale accidentale. Differentiæ verò locum seruant illa copulata, scilicet, omni, soli, & semper, per quas differentias descendit vniuersale in proprium: per accidit verò habetur ratio prædicati, & modus prædicandi, scilicet prædicari de pluribus in quale accidentale, quod subit rationem vniuersalis. Ad 9. proprium necessariò inest; posita enim causa immediata, ponitur eius effectus. sed forma specifica subiecti, respectu proprij, est huiusmodi, quia proprium egreditur à principiis subiecti, maxime verò à forma. Cùm autem subiecto semper insit sua forma; quia per illam habet esse: semper ergo necesse est, vt illud comitetur eius propria passio. Dico ergo ad argumentum, risibile semper inesse, non autem ridere; actus enim ridendi inest homini, vt accidens separabile: aptitudo verò semper est in actu. Ad confirmationem, substantia, quantùm spectat ad suam naturam, potest esse sine accidente, eò quòd præcedat omne accidens; contingenter tamen quando est substantia, & accidens pariter; quia accidens immediatè substantiam consequitur. Ad aliam confirmationem, subiectum non solùm est in potentia passiua ad proprium, siue propriam passionem; verùmetiam in potentia effectiua: ex ipso enim subiecto propria passio procedit. Contrà, materia & efficiens non coincidunt, vt dicitur 2. phys. Si ergo subiectum tenet locum materiæ, efficientis locum minimè possidebit. Respondeo, id veritatem habere in materia in qua, & de efficiente sine transmutatione: non autem in materia ex qua, & de efficiente per transmutationem; hoc enim modo, subiectum subire potest vicem & materiæ, & efficientis.

7. Accidens tribus modis cōsideratur.

8.

9.

Substantia potest esse sine accidente.

CAP. IIII.

Proprium non esse vniuersale.

Ontra prædicta aliquis sic arguet: Omne illud quod prædicatur de pluribus, est vniuersale: valet à definitione ad definitum. sed proprium, vtpote risibile prædicatur de omnibus hominibus: ergo. Contra sic arguo. Nullum oppositum prædicatur de opposito, quia prædicatum dicit esse subiecti. sed oppositum non dicit esse sui oppositi; habent enim esse diuersum. atqui proprium, & commune sunt opposita, esse oppositum habentia: igitur proprium non est commune, siue vniuersale; à quocunque enim remouetur commune; remouetur & vniuersale. Item, nulla secunda intentio potest verè prædicari in abstracto de re primæ intentionis; abstractum enim non prædicatur de concreto. sed proprium est secunda intentio apud logicum: nam risibile est proprietas, & risibile est pro- 1. 2.

prio. prium: igitur est proprietas, & per consequens non prædicatur de prima intentione, atq; ita non potest esse vniuersale. Item, omne vniuersale refertur ad aliquid, quia
3. omne prædicabile refertur ad aliquid, scilicet ad suum subiicibile. sed omne vniuersale est prædicabile: ergo refertur ad aliquid. sed proprium non refertur ad aliquid, quia illa quæ referuntur adinuicem, sunt simul natura. sed proprium non est simul natura cum suo subiecto, cuius est proprium; subiectum siquidem naturaliter propriam passionem præcedit: ergo quod prius. Item, proprium est ens reale extra animam:
4. nam triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, etiam nullo cogitante, semper est verum. sed vniuersale logicum, non est ens reale; quia est secunda intentio, quæ non est ens reale extra animam: igitur proprium non est vniuersale logicum, de quo est
5. quæstio. Item, vniuersale prædicatur de pluribus, quia vniuersale est, quod est, & dicitur de multis; sed proprium dicitur de vna tantùm sola specie: igitur non est vniuersale. Confirmatur, quia non videtur distinctum à specie. Etenim quorum eadem sunt principia, illa non distinguuntur ab inuicem; distinctio namq; rerum pendet ex distinctione principiorum. sed speciei & proprij eadem sunt principia: animal namq; & rationale sicut constituunt speciem, hominem scilicet; ita quoq; & proprium, nempè risibile. Adhæc accedit, quòd quæcunq; habent eadem subiicibilia, à se inuicem in ratione prædicandi, minimè distinguuntur. prædicari siquidem dicit respectum de quibus prædicatur. sed homo, & risibile habent eadem subiicibilia, nempè indiuidua, de quibus prædicantur: non ergo sunt distincta prædicabilia.

CAP. V.

Soluuntur Argumenta.

Proprium nomen æquiuocum.

PRo clara solutione argumentorum habendæ, non ignorare oportet, proprium esse nomen æquiuocum; potest enim esse primæ intentionis, & sic proprium opponitur communi: potest quoq; esse nomen primæ intentionis, vel proprium indiuidui, vt schola Socratis, vel speciei, vt risibilitas est proprium hominis: potest quoq; esse nomen secundæ intentionis, quæ significat prædicatum conuertibile cum specie; non tamen prædicans essentiam speciei. Si itaque proprium accipiatur pro secunda intentione, applicabili alicui conuertibili cum subiecto, est species vniuersalis; vniuersale enim in ipsum proprium descendit per differentias eius diuisiuas, per prædicari scilicet conuertibiliter in quale accidentale. Respondeo ergo ad primum argumentum, proprium & commune, esse quidem relatiua, & vnum relatiuum de altero dici; ex hoc tamen non sequitur oppositum dici de opposito: opposita enim sunt illa dicenda, quæ sunt respectu eiusdem. sed proprium dicitur commune, & vniuersale respectu indiuiduorum, quæ continentur sub specie, proprium verò, respectu speciei. Patet ergo quomodo rectè, & proprium, & commune dicatur.

Proprium quomodo species vniuersalis.

1.

2. Ad 2. intentio secunda prædicatur in concreto, & non in abstracto. Et cùm dicitur, quòd risibile est; tunc committitur fallacia accidentis, quia variatur suppositio; nam risibile est proprietas, est nomen primæ intentionis in abstracto, quod non potest prædicari de concreto. Cùm verò dicitur, risibile est proprium, est fundamentum, siue ens, &
3. res primæ intentionis: variatur ergo suppositio. Ad 3. proprium secundùm rationem proprij, ad speciem refertur, in quantum species habet proprium. Ad probationem dicitur: subiectum proprij posse dupliciter considerari: vno quidem modo secundùm se, & sic proprium, siue propriam passionem præcedit: alio autem modo, in quantum habet proprium, & sic sunt simul natura. Ad 4. quamuis fundamentum proprij sit in
4. re, ex natura rei, nullo intellectu negotiante; non tamen hæc secunda intentio proprij,

Subiectū proprij duobus modis consideratur.

absq;

absq; intellectu comparante risibili potest inesse. Idem intelligendum est de proprij definitione, quæ de aliquo, absq; intellectus operatione, verificari non potest. Ad 5. pro 5.
prium prædicatur de specie, non vt abstracta ab indiuiduis, sed potiùs, vt ad indiuidua inclinationem habente. Ad confirmationem, habent eadem principia materialiter, non autem formaliter; sunt enim principia speciei intrinsece, & formaliter, in quantum scilicet, accipiuntur per modum potentiæ & formæ: proprij verò sunt principia extrinsecè, per habitudinem totius essentiæ ad actus, siue ad operationes consequentes: non ergo oportet proprium esse substantiam. Ad minorem secundæ probationis dico: non habere eadem subiicibilia formaliter: nam si indiuidua considerentur, quòad principia essentialia, quæ sunt hæc materia, & hæc forma; sic subiiciuntur speciei. si verò quantùm ad illa accidentia, quæ ratione speciei, ipsa indiuidua consequuntur; sic proprij subiicibilia numerantur. in quantum autem, includunt conditiones indiuiduantes, sic subiiciuntur accidenti.

CAP. VI.

Proprium est distinctum prædicabile ab accidente.

PRo intellectu eorum, quæ sunt disputanda, animaduertere necesse est, accidentium quædam subiecto extrinsecè, quædam verò intrinsecè, accidere. Eorum autem, quæ ab extrinseco proficiscuntur, quædam ratione formæ eueniunt specificæ, cuiusmodi sunt accidentia propria: quædam verò ratione materiæ, cuiusmodi est qualitas: quædam verò ratione primarum qualitatum actiuarũ, & sic sunt qualitates secundæ, quæ dicuntur qualitates posteriores, & sensibiles, vt colores: primæ autem, vt siccitas, humiditas, frigiditas, caliditas. Porrò ex coloribus, quidam sequuntur principium actiuum caliditatis, vt nigredo, aliqui principium actiuum frigiditatis, vt albedo. Vocantur autem sensibiles qualitates; quia à sensu apprehenduntur: secundæ verò, per respectum, quem habent ad primas. Quòd si illa accidentia ab extrinseco proficiscantur; hoc certè bifariam fieri potest: primò quidem, cùm causis effectiuis in subiecto non permanentibus; effectus tamen permanet. Exempli gratia, calore solis, siue ignis recedente, remanet exustionis, siue æstus vestigium. Alio modo, quando causa & effectus simul adsunt, simulq; recedunt, vt circulationes causatæ in aqua per iactum lapidis. Itaq; proprium, vt est secunda intentio, accidentibus non attribuitur, quæ ab extrinseco originem habent; quia huiusmodi secundæ intentionis, nullum ex illis potest esse fundamentum. Præterea, nulla secunda intentio, quæ est proprium, siue proprium, vt secunda intentio, accidentibus applicatur, quæ oriuntur vel à materia, vel à primis qualitatibus. In causa autem est, quòd talia sint accidentia, quæ ratione indiuidui, subiecto sunt attributa. Quam ob causam, proprium, in quantum est vniuersale, accidentibus applicatur, à forma specifica emanantibus. vnde illud accidens reale, quod emanat à principiis speciei, secundæ intentionis, quæ est proprium, appellatur, dicitur esse fundamentum. Accidens autem sumptum pro secunda intentione, quæ est quintum vniuersale, communibus applicatur accidentibus, quæ ab extrinseco, vel intrinseco, ratione primarum qualitatum, proficiscuntur. Itaq; accidens proprium, & accidens commune, multis modis abinuicem distinguuntur. Primo quidem, quia accidens proprium, siue propria passio, speciem habet pro principio sui, commune verò indiuiduum. Deinde differunt ratione subiecti; nam subiectum propriæ passionis, sine suo proprio, esse, vel intelligi non potest, neq; sub modo opposito, puta irrisibilitatis, subiectum verò accidentis communis sub modo opposito intelligi potest, vt coruus sine nigredine. Tertio modo, ratione conuertibilitatis; proprium enim conuertitur cum suo sub-

Qualitates primæ & secundæ.

Propriũ quomodo attribuitur accidenti

Fundamentũ secundæ intẽtionis, quod est proprium.

Accidens cõmune, & proprium quibus modis distinguantur.

suo subiecto, non autem accidens: nequaquam siquidem sequitur, quòd si omnis coruus sit niger, quòd omne nigrum sit coruus: sicut sequitur, omnis homo est risibilis, & è conuerso. Quarto differunt, quia propria passio necessariò inest subiecto: & in secundo modo per se, de subiecto prædicatur, accidens verò commune contingenter prædicatur, & in quarto modo, vt coruus nigredine est niger. vnde in syllogismo demonstratiuo, propria passio locum obtinet prædicati; in conclusione enim propria passio prædicatur de suo subiecto: accidens autem à demonstratiuo syllogismo excluditur, vt dicitur in primo posteriorum. Deniq; vt semel dicam, accidens proprium, est idem realiter cum suo subiecto, distinguitur verò formaliter; quia cum identitate reali, manet distinctio formalis: accidens verò commune, non est idem realiter cum suo subiecto. Ex quo patere arbitror, hæc duo prædicabilia esse abinuicem distincta.

CAP: VII.

Proprium non distingui ab accidente.

1\. *Contra prædicta posset aliquis sic arguere: Proprium vel est substantia, vel accidens: valet à sufficiente diuisione, siue enumeratione. Non est substantia; quia omnis substantia, vel est essentialiter eadem speciei de genere substantiæ, vel diuersa; idem enim & diuersum, circa ens, sunt immediatè opposita differentiæ. Non est dicendum proprium substantiam esse essentialiter distinctam, & diuersam à specie; non enim prædicaretur de specie. neq; esse de substantia speciei, eò quòd in eius definitione non ponitur, alioqui esset medium demonstrationis; definitio enim est medium in demonstratione potissima. vnde proprium ex ea parte, qua esset idem essentialiter cum specie, esset vtiq; terminus inferens, ex parte verò, qua proprium dicitur; esset terminus illatus, quod est falsum.*
2\. *Item, omne diffinitum prædicatur de diffinitione, conuertuntur enim. sed omne accidens diffinitur per suum subiectum, vt risibile per hominem, & simitas per nasum, & similia: igitur omne accidens prædicatur de suo subiecto in secundo modo dicendi per se: & in demonstratione concluditur: & per consequens est proprium, per regulam de-*
3\. *monstrationis: igitur omne accidens est proprium. Item, sumatur albedo, tunc quæro, an illa insit homini per se, aut non. si per se inest; vtiq; erit proprium: si non per se, sed per accidens; tunc illud accidens, per aliud accidens; & sic processus esset in in-*
4\. *finitum in subiectis, quod est falsum: ergo quod prius. Item, proprium diffinitur per accidens: ergo non differt essentialiter ab accidente: valet sequela; quia nihil differt essentialiter ab eo, per quod diffinitur. Confirmatur, quia vel est accidens separabile, vel inseparabile, non primum: ergo secundum.*

CAP: VIII.

Soluuntur Argumenta.

1\. *Ad primum, argumentum procedit de accidente primæ intentionis; nam cùm dicitur proprium, vel est substantia, vel accidens: ista est diuisio entis realis in substantiam, & accidens, tanquam in membra opposita ad inuicem. Atqui hîc est sermo de proprio & accidente, quatenus sunt secundæ intentiones. Quare sumendo proprium pro accidente intelligibili, vel pro accidente, quod est prædicatum, non indicans essentiam rei, nullum sequitur absur-*
2\. *dum. Ad 2. quidam sic respondent, omne accidens determinans sibi subiectum, vt*

simitas

ſimitas, diffinitur per ſuum ſubiectum. ſed omne accidens non eſt huiuſmodi : non ergo
eſt neceſſe, vt omne accidens per ſuum ſubiectum debeat diffiniri. Contrà. Ex hoc enim
ſequeretur accidens eſſe rem abſolutam, & conſequenter ſubſtantiam, quod eſt falſum.
Dicendum ergo, omne accidens, quod diffinitur per ſubiectum, & manat à ratione for-
mali ſubiecti, in ſecundo modo per ſe de ſubiecto prædicari. ſed non omne eſt huiuſmo-
di : ergo. Ad 3. illud per ſe poteſt intelligi duobus modis : vel per ſe, ſcilicet ſine medio: 3.
vel per ſe, quia procedit à principiis illius ſubiecti. Itaq; albedo ineſt per ſe ſuperficiei ;
quia ſine medio, non autem ineſt per ſe homini, quaſi per cauſam per ſe, ſed per acci-
dens. Ad 4. accidens poſitum in diffinitione proprij, non eſt quintum vniuerſale, ne- 4.
que accidens reale ; ſed accidens, quod non dicit eſſentiam ſubiecti. Ad confirmatio-
nem, proprium non eſt accidens ſeparabile, neq; inſeparabile; talis enim diuiſio eſt com
munis accidentis. Propterea cuicunq; non competit diuiſio, nec illi competunt mem-
bra diuidentia. Quòd verò non ſit accidens inſeparabile, patet, quoniam ſubiectum po-
teſt intelligi ſub oppoſito accidentis inſeparabilis, non autem cum oppoſito propriæ paſ-
ſionis. Quomodo ergo proprium ſit diſtinctum vniuerſale ab accidente, dixi.

CAP. IX.

Propriam paſſionem non diſtingui realiter à ſuo ſubiecto.

Voniam in ſupradictis, dixi, propriam paſſionem eſſe idem realiter cum Prima ratio.
ſuo ſubiecto, hoc paulò fuſius explicabo hoc modo. Aliqua propria paſ-
ſio eſt idem realiter cum ſuo ſubiecto : ergo omnis paſſio; eadem enim ra-
tio eſt de omnibus. Antecedens patet, quia vnum, quod eſt propria paſ-
ſio entis, eſt idem realiter cum ente 4. met: tex: 3. Item, quod ſcitur ne- 2.
ceſſariò ineſſe alicui ſubiecto, ita, quòd eius oppoſitum non poſſit ineſſe, eſt vtiq; idem
cum illo realiter. ſed quælibet propria paſſio eſt huiuſmodi : ergo. Minor patet, quia ſi
propria paſſio non ineſt neceſſariò; concluſio de illa, non eſſet ſcientifica, quod eſt fal-
ſum vt dicitur 7. met: tex: 53. Item, cauſa exiſtente immediata, neceſſaria, adæ- 3.
quata in aliquo ſubiecto, talis cauſæ effectus ſubiectum ſemper conſequitur, cui illa cau-
ſa tribuitur. ſed illa cauſa, eſt ſpecifica forma ſubiecti, effectus verò propria paſſio, &
compoſitum ſpecificum eſt in actu, per talem formam in actu : igitur effectus eſt ſem-
per in actu. Amplius, non poteſt eſſe poſterius ſine priori, neq; totum ſine ſuis par- 4.
tibus eſſentialibus ; ita nec poteſt eſſe homo ſine rationali determinante hominem in eſſe
ſpecifico. Ex hoc ſic formatur argumentum : rationale ſemper eſt in actu, & riſibile
ſemper erit in actu : valet conſequentia à cauſa neceſſaria, & adæquata ad ſuum effe-
ctum. Quòd ſi riſibile ſemper ineſt homini ; neceſſariò, & ſimpliciter ineſt, quia non
poteſt ſe aliter habere Omne autem tale identificatur realiter cum homine propter per-
petuam inhæſionem ad ſubiectum : igitur propria paſſio eſt idem realiter cum ſuo ſub-
iecto. Cæterùm, forma ſpecifica, vt rationale, eſt cauſa efficiens propriæ paſſionis : Rationale cauſa efficiens.
cauſa autem efficiens eſt duplex: quædam cum motu, & transmutatione, quam philo-
ſophus 2. phyſ: tex: 29. principium vnde motus, nominat : alia eſt cauſa efficiens ſine
motu, & transmutatione, vt Deus creans, intellectus intelligens, & ſubiectum produ-
cens paſſionem. Ex quo patet, huiuſmodi ſubiectum à ſuo effectu realiter non diſtin-
gui, ſed illud, quod agit cum motu, & transmutatione.

CAP:, X.

Argumenta contraria.

1. *Contra prædicta arguet aliquis sic: omne quod potest separari ab aliquo, non est idem realiter cum eo; implicat enim, posse separari, & esse idem realiter. sed proprium est separabile à subiecto; quia ei non inest essentialiter, sed formam specificam potiùs consequitur: omne autem tale, est separabile; quia superius potest esse sine suo inferiori: igitur propria passio non est idem realiter cum suo subiecto. Confirmatur, quia substantia præcedit omne accidens, tempore, definitione, & cognitione, vt dicitur 7. met: com: 4. atqui, subiectum est substantia: præcedit ergo suam propriam passionem tempore. sed quæ sunt idem realiter vnum non*
2. *præcedit aliud tempore: ergo. Item, causa materialis in qua, & causa efficiens, non coincidunt 2. phys. 70. sed subiectum respectu propriæ passionis, est causa materialis in qua recipitur propria passio: igitur non est causa efficiens eiusdem, quod prædictis*
3. *aduersatur. Item, omne quod scitur, per aliquod medium, alicui rei inesse, vtique ab eo realiter distinguitur, alioqui idem sciretur de seipso, & per ipsum. sed propria passio scitur inesse subiecto per medium, id est, per definitionem: igitur realiter à subiecto distinguitur. Confirmatur, quia omnis causa realiter distinguitur à suo effectu: ergo sub-*
4. *iectum, quod est causa propriæ passionis, realiter ab ea distinguitur. Item, quidquid est in aliquo instanti, in quo non est aliud, est ab eo realiter distinctum. sed subiectum est in aliquo priori naturæ, in quo non est propria passio: igitur distinguitur realiter ab eo. Confirmatur, quia possumus intelligere, illam propriam passionem immediatè à Deo produci, siue produci subiectum sine propria passione: omne autem tale, non est idem realiter cum suo subiecto: ergo.*

CAP: XI.

Soluuntur Argumenta.

1. *Ad primum, risibile non est actu separabile ab homine, cùm sit eius propria passio, quæ necessariò sequitur subiectum. Et cùm dicis, quia non inest essentialiter, concedo quantùm ad esse quidditatiuum, non autem quantùm ad esse completum subiecti, ad cuius complementum, non solùm sunt necessariæ partes essentiales; verùmetiam & propria passio, quæ ex ipsis partibus proficiscitur. Ad confirmationem: illa propositio intelligenda est per se, quæ ex sui natura habet, vt subiectum sit simul tempore cum sua propria passione, cuiusmodi*
2. *est homo, seu rationale, & risibile. Ad 2. duplex est materia: quædam in qua, cuiusmodi est subiectum propriæ passionis: quædam verò ex qua fit compositum, cum forma inest. Similiter duplex est efficiens, quoddam sine transmutatione, vt subiectum respectu suæ passionis: & quoddam cum transmutatione, sicut efficiens physicum. Itaque materia ex qua, & efficiens physicum non coincidunt; quia rationes principiandi istorum principiorum, sunt specificè distinctæ: materia verò in qua, & efficiens sine transmu-*
3. *tatione, bene possunt coincidere vt dixi. Ad 3. maior non est vera, & ad probationem dicitur, non esse conueniens, idem realiter, distinctum verò formaliter, sciri de seipso. Ad confirmationem, causa realiter à suo effectu distinguitur, quando ab ea cum motu producitur; quia motus non fit simul: non autem in causa, quæ producit sine motu, si-*
4. *cut est in proposito. Ad 4. negatur maior: nam aliud prius natura, nihil aliud videtur esse, quàm ab illo non conuerti subsistendi consequentiam. vel quia illi, quantùm est de se, non repugnet esse sine illo posteriori, sicut homini, quantùm est de se, non repugnat esse*

gnat esse sine risibili; tametsi secundùm esse completum, & simpliciter repugnare omninò videatur, propter identitatem realem, quam habet cum illo posteriori, cum sua vtiq; passione. Sed aliquis non temere dubitabit, si in illo priori instanti seu priori natura, in quo homo præcedit risibilitatem, sit risibilis nec ne. Dicitur, neutro modo se habere. Contrà: ergo duo contradictoria erunt vera de eodem. Dicitur, quod licet duo contradictoria absolutè sumpta, non possint verè negari, & affirmari simul de eodem; bene tamen possunt, cùm sunt aliquibus circumstantiis determinata, nempè in primo instanti quidditatiuè per se primo modo. Ad confirmationem, maior est simpliciter falsa; noster enim intellectus aliqua intelligere potest, quæ Deus non potest producere, cuiusmodi sunt, quæ contradictionem implicant. Sed de quarto prædicabili satis dictũ habeo.

QVAESTIONIS DECIMAEOCTAVAE. CAP. I.

De quinto prædicabili, siue vniuersali.

Ro intellectu quinti vniuersalis, non ignorare oportet, accidens esse æquiuocum, ad accidens reale, & intentionale. Est autem accidens reale extra animam, vt pote, nigredo, & albedo; sunt enim in rerum natura, etiam nihil nobis cogitantibus. De tali autem accidente per se considerat physicus, per accidens autem logicus; albedo enim, in quantùm quidditas est, & ens, spectat ad metaphysicum: in quantùm verò est secundæ intentionis fundamentum, species nominatur, & consideratur à logico. hoc modo diuiditur ens 5. met: in substantiam & accidens, & ponitur à commentatore in proœmio 7. met: 13. Cæterùm, accidens sumptum pro secunda intentione, est commune ad duo vniuersalia, ad proprium scilicet, & ad accidens. Porrò, accidens quod in proprij definitione ponitur, idem est quod prædicatum non essentiale, denotatq; esse, in, scilicet propositionem denominatiuam, non autem esse, de, quæ est prædicatio superioris, de suo inferiori; verùm tamen, in quantùm est quædam intentio secunda, sumpta à proprietate, quæ in re inuenitur, sub quo accidente, absq; repugnantia, eius oppositum intelligi potest, est quintum vniuersale. Sed dices, quomodo accidens, subiectum erit accidentis? Respondeo, aliquod præsupponendum est subiectum substantiæ, puta Platonem, cui albedo inest, & respectu Platonis est accidens, & in concreto est prædicatum denominatiuum, atq; fundamentum intentionis secundæ; & ita accidens erit subiectum accidentis. Porrò, intentio illa secunda, à proprietate albedinis sumitur, & causatur. Illa autem proprietas est, accidens esse alteri, inhærens, & mutabile ab illo subiecto. Hæc autem secunda intentio, sumpta à tali proprietate albedinis, ipsi post modum albedini per intellectum applicatur, in concreto, tanquam eius proprio fundamento. Accidens ergo sic consideratum, & intellectum pro secunda intentione, est quintum vniuersale, & species quinta vniuersalis. Itaq; accidens reale per se consideratur à methaphysico, vt quidditas: per accidens verò à logico. Accidens verò intentionale, quoddam est prædicatum, non essentiale, sub quo potest intelligi eius subiectum, & non oppositum illius, sine repugnantia, & tale ponitur in proprij definitione: quoddam est, quædam secunda intentio à rei, vel accidentis reali proprietate sumpta, quæ quidem potest cum eius opposito intelligi: cuiusmodi est quintum vniuersale. Porrò, accidens, si fuerit primæ intentionis, vel contingit rarò, & in paucioribus, vt dicitur 2. phys: 48. vel accidit rei post esse completum, & sic est commune æquiuocum ad nouem prædicamenta. Item, accidens si fuerit intentionale, aut accipitur pro extraneo, vt in fallacia accidentis: aut pro eo, quod ex intellectus consideratione causatur; & sic numerantur quinq; vniuersalia: vel accipitur pro prædicato non essentiali; & sic est commune duobus vltimis prædicabilibus: vel pro

Accidens est æquiuocum

Accidens intentionale.

Accidens quo modo est quintum vniuersale.

Intentio secũda vnde causetur.

Accidens de numero vniuersalium.

prædicato non essentiali, neq; conuertibili; & sic est quintum vniuersale. Sanè, id censendum est vniuersale, cui conuenit diffinitio vniuersalis. sed accidens est huiusmodi, quoniam prædicatur de pluribus: ergo. Item, vniuersale descendit ad accidens per hanc differentiam, quæ est prædicari in quale accidentale non conuertibiliter: ergo est vniuersale.

CAP. II.

Argumenta contraria.

1. *Ontra prædicta sic aliquis arguet: omne quod est in singulari, est singulare; quia omne receptum, se habet per modum recipientis. sed accidens commune, cui applicatur hæc intentio, est in singulari: igitur est singulare, & non vniuersale.*
2. *Item, omnis bona diuisio datur per opposita. sed diuisio entis in substantiam, & accidens est huiusmodi: datur ergo per opposita: atqui, vnum membrum diuisionis, substantia scilicet, est ens reale, & aliud quoq; similiter, atq; ita accidens erit ens reale, & non intentionale; illa enim non sunt opposita.*
3. *Item, nulla secunda intentio prædicatur de prima. sed accidens per se prædicatur de prima intentione, vt qualitas est accidens: igitur accidens sumptum ex parte prædicati, est ens reale, & non ens rationis. Probatur minor; nam ista est per se: qualitas est ens: ergo qualitas est accidens. valet consequentia per regulam Topicam: Denominatū à superiori, denominatur etiā ab inferiori: ergo accidens est ens reale, & non intentionale; et per cōsequens nō est vniuersale.*
4. *Itē, nulla vniuersalis species, singulari applicari potest, patet inductiuè; hæc enim propositio est falsa: hoc animal est genus, hic homo est species. sed hæc est vera: hæc albedo est accidens; quia potest adesse, & abesse, & est quædā operatio, quæ non nisi singulari conuenit, vt huic, vel illi albedini, & non albedini in communi.*

Soluuntur argumenta. *Cùm igitur diffinitum sit singulare: species ergo vniuersalis esse nequit. Ad primū*
1. *respondeo, hæc intentio accidens est in subiecto communi, vt in albo, vel in nigro, vel in aliquo alio simili, cui applicatur, sicut species est in communi subiecto, qui dicitur homo. Porrò Aristotelis sententia intelligenda est de illo, cui hæc intentio accidens applicatur, sicut album nigrum; illud enim primò inest singulari, quia secundùm se non consequitur principia speciei. Contra, si illud, cui primò applicatur intentio, est singulare; intentio quoq; quæ in illo est, sicut in subiecto, erit singularis: ergo idem quod prius.*

Secunda intētio applicatur subiecto communi. *Dico, illud, cui applicatur hæc intentio, album, vel nigrum, secundùm esse materiale, primò poni in singulari, sed eo modo, non esse secundæ subiectum intentionis; sed potiùs quatenus consideratur ab intellectu, vt extraneum à singularibus.*
2. *Ad 2. argumentum locum habet in accidente reali, non autem intentionali; ens enim diuiditur in substantiam, & accidens reale, non autem intentionale.*
3. *Ad 3. hæc propositio, qualitas est accidens, est per se, si accidens sumatur ex parte prædicati, pro accidente reali, & pro vno signato nouem generum accidentium. In causa autem est, quia tunc est prædicatio superioris de inferiori. si autem sumatur pro intentione secunda, sic est prædicatio denominatiua, sicut hæc, homo est species.*
4. *Ad 4. hæc propositio est falsa, hæc albedo est accidens, sumendo accidens pro secunda intentione; dixi enim secundam intentionem, in singulari alicuius accidentis in communi fundari posse. verùmtamen hæc propositio est vera: hæc albedo est accidens, si accidens sumatur ex parte prædicati pro accidente reali. Cæterùm, hæc secunda intentio accidens, quod est quintum vniuersale, non applicatur albedini in communi, vel huic albedini singulari; sed albo in communi, & non huic albo. Ad probationem, adest, & abest, est circumlocutio, per quam vnum prædicatum accidentale exprimitur, non per se conuer-*

De accidente.

se conuertibile, quod quidem prædicatum dicitur applicari albo in concreto, cui applicatur hæc secunda intentio, quæ est quintum vniuersale.

CAP: III.

Argumenta contra primam definitionem accidentis.

Ontra primam definitionem accidentis aliquis sic instabit: Nulla bona
definitio datur per opposita copulatiuè sumpta; destruunt enim vnitatem 1.
definitionis. sed prima definitio accidentis, est huiusmodi, scilicet, adesse &
abesse: non ergo est bona definitio. Confirmatur, quia accidens est vniuer-
sale, quod non mutatur, vt dicitur in lib. posteriorum. Si ergo accidens est
vniuersale; non rectè illa opposita ponuntur in definitione accidentis. Item, si accidens
abest: ergo non est, quia non habet esse separatum à subiecto. quòd si accidens non est; 2.
neq; subiectum erit; sunt enim relatiua: omnis enim species vniuersalis est relatiuum; si-
quidem accidens refertur ad subiectum, cuius est accidens, & subiectum ad accidens.
Confirmatur, quia quod semper est in subiecto subsistens, non abest à subiecto. sed acci-
dens est tale: ergo quod prius. Confirmatur etiam, quia mors, combustio sunt acciden-
tia, quæ tamen abesse nequeunt, sine subiecti corruptione: ergo. Item, omnis definitio 3.
ideò est bona, quia competit omni definito. sed hæc non est huiusmodi, quia viuere est ac-
cidens, cùm non sit de essentia viuentis; & tamen non potest abesse à subiecto, præter eius
corruptionem: ergo. Confirmatur, quia accidens corrumpitur per corruptionem sui sub
iecti; & sic non potest abesse sine corruptione subiecti. Item, diffinibile debet habere 4.
esse necessarium, quia contingens, & infinitum, non sunt diffinibilia. sed accidens habet
esse contingens & indeterminatum: igitur non est diffinibile, & per consequens eius
definitio non potest esse bona. Item, si accidens per se adest: ergo non potest abesse, quia 5.
vnum extrudit alterum. Confirmatur, quia accidens necessariò est accidens: ergo neces-
sariò inest, & ita non potest abesse, quod est contra primam definitionem accidentis.
Item, contra aliam definitionem sic arguo: nulla bona definitio debet dari per negatio- 6.
nem, quia negatio non explicat quid esse rei. sed secunda definitio accidentis, est huius-
modi; sic enim diffinitur: quod non sit genus, neq; species, neq; differentia, neq; proprium:
ergo: Adde, quòd calor est accidens; & tamen est genus, & species qualitatis: igitur
definitio conuenit aliis à definito. Item, alia prædicabilia ab accidente, non definiuntur 7.
per negationem accidentis, & aliorum: simili quoq; modo quintum vniuersale definiri
debuerat. Item, quòd non detur aliquod accidens separabile: si aliquod accidens est se- 8.
parabile; illud vtiq; potest esse sine subiecto. sed nullum accidens per potentiam natu-
ralem, potest esse sine subiecto, quia hoc soli substantiæ conuenit: ergo. Nullum ergo ac-
cidens est separabile. Confirmatur, quia si accidens potest adesse, & abesse: idem ergo
erit simul separabile, & inseparabile, quod est falsum. Reuera, accidens inseparabile
coincidit cum proprio, eò quòd totam speciem consequatur: sicut videre est in albedine
cigni, quæ in quolibet indiuiduo illius speciei inuenitur, & in nigredine in coruo, & æthyo-
pe; & sic non erunt duo prædicabilia distincta.

CAP. IIII.

Soluuntur Argumenta.

Accidentis definitio.

Ro intellectu definitionis huius vniuersalis, necesse est scire, accidens à philosopho primi Topicorum 4. sic definiri: Accidens est quod contingit eidem inesse, & non inesse. Et hæc quidem definitio coincidit cum definitione prima accidentis, paulò superiùs annotata. Porrò, adest vel ab-

est, teste Porphyrio, aut esse vel non esse, teste Aristotele, pro prima intentione accipi possunt, vt loquitur Aristoteles, 7. met: 2. Accidentis esse, est inesse. similiter 8. phys. 62 Impossibile est idem simul adesse eidem subiecto, & abesse ab eodem subiecto.

Adesse & abesse quid significent.

Vbi adesse & abesse sumitur pro prima intentione. Pro secunda autem intentione, eorum prædicamentorum, quæ sunt extra essentiam subiecti, prædicationem denominatiuam, atq; accidentalem denotant. Porrò, inesse sumptum pro secunda intentione, potest accipi tripliciter, propriè, communiter, & communissimè. Propriè autem communibus competit accidentibus, vt albo, cui propriè competit inesse. Communiter verò conuenit singularibus accidentibus, vt huic albo. Communissimè, vt prædicatum inest subiecto.

Accidens diffinitur per inesse.

Cum autem hîc diffinitum sit secunda intentio, diffinientia quoq;, scilicet adesse, & abesse, pro secunda intentione accipiantur: rectè ergo data est definitio accidentis per inesse; propriè enim conuenit communi accidenti: communiter autem, cuilibet accidenti: communissimè autem prædicato, quod inest subiecto. Itaq; sumendo adesse pro secunda intentione, tenet locum generis, abesse verò differentiæ. Accidens ergo adest & abest, secundùm considerationem intellectus, præter destructionem essentialis intellectus, siue conceptus subiecti. Dicitur essentialis intellectus propter conceptum accidentalem, qui corrumpitur.

Obiectio.

Sed aliquis dicet: si accidens non abest secundùm rem à subiecto, nisi secundùm considerationem tantùm; proculdubio definitio accidentis non distingueretur à definitione accidentis: subiectum enim proprij, potest sine proprio intelligi, sicut subiectum accidentis, sine accidente.

Solutio.

Respondeo, subiectum proprij non posse intelligi cum suo opposito, sicut subiectum accidentis. Hæc ergo definitio cum illa non coincidit.

Soluitur primum argumentum.

His præmissis, ad primum argumentum respondeo: adesse, & abesse accipi pro secunda intentione, præter subiecti corruptionem, quia sine eo subiectum intelligi potest, & cum eius opposito, sine destructione sui intellectus, & sine repugnantia intelligendi. Adesse ergo & abesse, in quantum sunt nomina secundæ intentionis, propriam prædicationem significant, quæ sunt extra essentiam subiecti, vel alterius generis à subiecto: sicut prædicari de, dicit propriam prædicationem essentialium, quæ sunt in eodem genere cum subiecto. Itaq; per adesse, & inesse intelligitur genus accidentis, cum vna differentia, nempè prædicatum non essentiale, neq; conuertibile: per abesse verò, differentia, & correlatiuum diffiniti. Ad probationem, adesse & abesse conueniunt accidenti in vniuersali, vt sunt aptitudines. In quantùm verò sunt actus, & actualem denotant inhærentiam, particulari conueniunt accidenti. Atqui hîc diffinitur accidens pro significato, siue pro secunda
2. *intentione, non pro accidenti particulari. Ad 2. Quamuis accidens abest, vt hîc sumitur*

Accidens quomodo adest & abest.

abesse; non tamen inde sequitur, ipsum non esse. Quia licet subiectum, sine accidente, imò cum eius opposito possit intelligi; ex hoc tamen non concluditur, ipsum non esse. Præterea, nullum sequitur inconueniens, si dixerimus, accidens corrumpi secundùm esse, quod habet in isto vel in illo particulari, non autem secundùm esse commune, quod est abstractum à particularibus. Ad probationem, subiectum manet, accidente destructo; quia præcedit accidens, & ab eo non dependet. Destruitur autem esse relatiuum, destructo eius correlatiuo.

Mors quomodo est accidens.

Ad primam confirmationem dico, accidens quàmdiu est, semper esse in subiecto subsistens, cùm verò non est in subiecto, tunc quidem corrumpi, non simpliciter sed secundùm esse materiale, quod erat ei in subiecto. Ad 2. confirmat: mors, corruptio, combustio, non sunt propriè accidentia prædicabilia; sed potiùs mori, corrumpi, & comburi. Mors igitur materialiter accepta, in quantùm dicit alterationem, viuentis corruptionem præcedentem, accidens nominatur, quia potest adesse, & abesse à subiecto: formaliter verò accepta pro corruptione viuentis, qua mutatur de esse in non esse, non est accidens, sed mutatio substantialis. De combustione quoq; simile potest esse iudicium.

Viuere quomodo est accidens.

Ad 3. Si viuere intelligatur pro esse substantiali viuentis, in quantum viuere est esse in viuentibus, hoc modo vita & viuere substantiam viuentis denotant. Quòd si accipiantur

pro ope-

pro operationibus viuentium, audire, videre, sentire, & huiusmodi; sic viuere est accidens, & potest adesse, & abesse præter subiecti corruptionem. Ad confirmat: Accidens tribus modis corrumpitur: vno quidem modo per accidens sibi contrarium, vt frigus per calorem: alio modo per destructionem causæ, per quam subiecto inest, vt lumen corrumpitur in aëre per recessum solis: tertio modo per remotionem termini dependentis, vt pater cessat esse pater, per remotionem filij. Potest ergo accidens corrumpi, sine corruptione subiecti. Accidens tribus modis corrumpitur.

4. *Ad 4. Accidens secundùm esse particulare, quod habet in subiecto, non est necessarium, & finitum, sed bene secundum esse vniuersale, & sic potest definiri.*

5. *Ad 5. Consequentia aliquo modo potest esse bona. sed antecedens est distinguendum secundùm compositionem, & diuisionem, ob illam particulam, scilicet, per se; etenim si illa determinet inhærentiam, sic vtraq; præpositio, & consequentia, est vera; si verò determinet inhærens, sic vtraq; est falsa: sed hoc modo non ponitur in definitione accidentis.* Sensus definitionis. *Sensus ergo est, adest, & abest, per se insunt accidenti. sed idem prædicatum determinatum siue acceptum per se, non inest illi subiecto. Itaq;, vt dixi, in hac definitione accidentis, verbum illud, adest, vice fungitur generis; per se enim intelligimus prædicatum non essentiale: differentia autem remota, non essentia, specifica verò præter subiecti corruptionem.* Genus & differentia definitionis.

6. *Ad 6. Accidens dicitur duobus modis formaliter, & materialiter: formaliter autem est pura negatio; & sic nulla definitio debet dari per puram negationem: bene autem materialiter, quatenus ex consequenti ponit aliquam affirmationem; per vnum enim oppositum intelligitur alterum, & per negationem affirmatio intelligitur. Ad confirmationem, Color non est genus respectu sui subiecti, cuius est accidens, sed per respectum ad suas species. Contra, anima Platonis non est genus, neq; aliquod prædicabile, & tamen inest corpori: igitur definitio competit aliis à definito. Respondeo, animæ Platonis non competere prædicare de multis: inest præterea subiecto, vt forma substantialis, quod accidenti tribui non potest: igitur ei non competit definitio accidentis.* Calor quomodo est genus.

7. *Ad 7. negatur consequentia, & ratiò diuersitatis est, quia accidentia minorem habent rationem prædicabilis, quàm alia vniuersalia, cùm non sint de essentia subiecti, neq; conuertantur cum subiecto; ideo per negationē diffiniuntur, & non è conuerso, sicut ex imperfecto perfectum cognoscitur.*

8. *Ad 8. Esse in subiecto bifariam intelligi potest: aptitudine scilicet, & actu: primo autem modo, accidens semper est in subiecto, non autem secundo modo, nisi quàmdiu est in subiecto: ideoq; separari potest præter subiecti corruptionem. Ad confirmat: Accidens duobus modis potest intelligi: vno quidem modo, quatenus habet respectum ad substantiam sui subiecti; & sic dicitur separabile, quia non spectat ad definitionem quidditatiuam subiecti. Alio autem modo, quatenus respicit conditiones, & complexiones particulares; & sic dicitur inseparabile.* Accidens quomodo est separabile.

9. *Iterum aliquis arguet: illa definitio non est bona, in qua definitum est secunda intentio, & vniuocum: & partes definitionis sunt entia extra animam. maior patet, quia entia realia non diffiniunt entia intentionalia. sed adesse & abesse sunt entia realia, quia conueniunt accidentibus extra animam; diffinitum autem hîc est secunda intentio, quæ conuenit rebus diuersorum generum: definitio ergo non est bona. Soluitur, adesse, & abesse sumuntur pro secunda intentione, & ita sunt partes diffinientes, & conueniunt definito. sunt etiam partes vniuocæ, quemadmodum & definitum. Minor quoq; negatur, quia illa non concipiuntur pro prima, sed pro secunda intentione.* Solutio.

10. *Item, omnis secunda intentio, cui inest, necessariò inest, quia inest per intellectum: ergo immutabiliter inest, & sic necessariò; & per consequens non potest abesse: igitur accidens non potest adesse, & abesse. Confirmatur, quia ista operatio intellectus, est vniformis; est enim quantum ad esse immateriale, & esse cognitum: esse autem immateriale, & specificum, mutabilitati non subditur. Soluitur, Necessarium potest determinare inhærentiam, vel inhærens, vt dixi. primo modo est verum, secundo autem est falsum. Quid sit ergo accidens quintum prædicabile dixi.* Solutio.

Sed

prior potentia. *Sed tempus est, vt ad locum, vnde fluxit redeat oratio. Et reuera, principium & finis sibi consentiunt; ab actu enim cœpimus, & ad actum huic de ente speculationi terminum imponere decreuimus: species enim est actus generis, propriéq; substantia. Alia verò, quæ dicenda erant de hoc negotio, vtpote de ente, & essentia, quomodo se habeant in creaturis, & primo omnium principe, in primo Pymandri digesta sunt. Ad actus ergo atq; potentiæ speculationem redeamus.*

QVAESTIONIS XIX. CAP. I.

Actus est prior potentia.

Actus est prior potentia.

Vid sit actus, fol. 140. declaraui. Et in 2. Pymandri plurima verba de hoc negotio feci: quare pauca mihi dicenda esse puto, eaq; planè, quæ sunt scitu digna. Inprimis ergo scrutari placuit, vtrum actus sit prior potentia.
1. *& reuera: si forma est actus, & materia est potentia, & forma materiam præcedit: actus ergo præcedit potentiam. Sit ergo ista sententia*
2. *vera, atq; firma: actus est prior potentia, ratione & cognitione. Suffragatur nobis phil. 9. met: co: 13. Id, inquit, per quod aliquid diffinitur, est prius eo, diffinitione. sed per actum diffinitur potentia; nam per contingere actu esse possibile, est quod primò possi-*
3. Ratione. *bile, puta, dico ædificatorem potentem ædificare, & visibile potens videri. Amplius, actus est prior potentia, cognitione: hoc est, est aptus natus prius perfectiusq; cognosci. Quod enim magis participat de entitate; magis vtiq; participat de cognitione: etenim res sicut se habet ad esse: sic etiam se habet ad cognosci. 2. met. co. 4. sed actus magis participat de entitate, 9. met: com. 13. Potentia (inquit Commentator) est sicut non esse,*
4. *actus autem est esse: actus ergo suapte natura, cognitione potentiam præcedit. Item, actus antecellit potentiæ cognitione, etiam quoàd nos: potentiæ, inquam, quatenus se ex-*
Cognitione, *tendit ad actiuam & passiuam, deniq; ad quodcunq; motus principium. Profectò, quod priùs mouet nostrum intellectum, priùs à nobis cognoscitur; ex eo enim quod intelligibile mouet intellectum, intelligitur: ergo si priùs mouet, priùs intelligitur. sed actus priùs mouet intellectum quàm potentia, 9. met: com. 20. Quæ sunt in potentia, inquit, non inueniuntur, hoc est, cognoscuntur à nobis, nisi reducantur ad actum. Et 3. phys. tex. 17.*
5. *quòd semper existimabitur aliqua species mouens, & speciem sumit pro actu. Ergo a-*
Tempore. *ctus, etiam quoàd nos, cognitione potentiam præcedit. Præcedit etiam tempore potentiam passiuam, in diuersis quidem, non autem in vno eodemq; indiuiduo: hominem autem quempiam, qui modò est in actu, materia, qua erat homo in potentia, tempore præcessit: similiter quando mouetur de potentia ad actum, priùs est in potentia, quàm in actu. At si hæc in diuersis considerentur; tunc absq; dubio, actus præcedit potentiam: quod enim est in potentia, non deducitur ad actum, nisi per aliquod existens in actu: homo namq; in potentia à generante producitur, qui est homo in actu: & de aliis huiusmodi, simile est iudicium. At si loquamur de potentia actiuæ, adhuc necessaria est sub distinctio: quædam enim exercitio acquiritur, vtpote, scientia, ars &c. & hanc, absque dubio actus præcedit; nemo enim doctrinam nanciscitur, nisi per docentem in actu. Quæ-*
Comparatione. *dam verò potentia actum præcedit, veluti sunt potentiæ naturales. Adde, quòd si actus vt actus, compararetur potentiæ vt potentiæ, secundùm philos. doctrinam; tunc actus non*
Materia prima *est prior potentia, nec vicissim potentia prior actu; æterno namq; nihil est prius duratione, aliter non esset æternum: nam si potentia passiua, nempè materia, est æterna; ita planè actus est æternus, siue intelligatur substantia immaterialis, vt dicitur 12. met: siue forma informatiua materiæ. Quamuis enim nulla forma educta, siue educibilis de potentia materiæ, sit eadem numero æterna; est tamen secundùm speciem, siue secundùm*

genus

Actus est prior potentia.

genus æterna, idq́ ad mentem phil: asserentis, species rerum corruptibilium successione æternas esse, materiamq́ ab æterno aliqua forma semper vestiri. At si actus comparetur potentiæ secundùm speciem, nec hoc quidem modo est prior potentia; nam secundùm philosophum 2. de gen. com. 55. generatio est perpetua: quapropter semper fuit homo actu & erit, & semper etiam fuit homo generandus, & erit; alioqui generatio humana suæ haberet durationis principium, atq; finem, quod planè philos. non probatur. Porrò si comparetur actus secundùm speciem, potentiæ secundùm indiuiduum; tunc actus tempore potentiam præcedit: causa enim mouens, & agens, vt dicitur 12. met: com. 16. præcedit illud, cuius est causa, & in hoc distinguitur causa agens à forma, quòd illa simul sit cum eo, cuius est causa, hæc autem præcedit causatum: homo siquidem in potentia producitur ab homine in actu existente. Itaq; actus secundùm speciem, in generatione præcipuè vniuoca potentiam secundùm indiuiduum præcedit. Cæterùm, si actus secundùm indiuiduum comparetur potētiæ secundùm indiuiduum; tempore potentia posterior est: sed hæc coincidunt cum aliis, quæ iam diximus de potentiis actiuis, atq; passiuis. In potentiis autem actiuis, quæ exercitio habentur, actus, vt dixi, præcedit potentiam. vnde Commentator 9. met: com. 14. qui addiscit cytharizare, cytharizat, vt addiscat, & acquirat artem cytharizandi. & com. 14. Actus, inquit, præcedit potentiam, id est, habitum, qui exercitio acquiritur. In Memnone sic arguitur: Qui addiscit cytharizare, cytharizat, non autem cytharizat, nisi qui scit cytharizare: igitur addiscens est sciens, quod contradictionem implicat. Nihil ergo de nouo addiscimus. Ad quod dicimus, animæ nostræ non inesse scientias, & artes congenitas, sed principia quædam, ad illarum acquisitionem parandam: vnde commen. 9. met: com. 13. Asinus non addiscit cytharizare, neq; homo, qui non est innatus cytharizare: tunc ad argumentum dico, quòd addiscens per actionem imperfectam, quæ sibi inest, addiscit: non autem per actionem perfectam quæ inest scientiæ addiscendæ. Ad improbationem, negatur consequentia: non enim eodem modo est addiscens, quo sciens; est enim addiscens, & imperfectè sciens: non autem addiscens, & perfectè sciens. Decipitur ergo Memnon, qui credidit non habentem artem nullo modo posse artis actionem habere, quandoquidem innata habeat principia. Quomodo ergo actus sit prior tali potentia, patet. Actus quoq; præcedit potentiam substantia, id est, ratione, siue perfectione, authore philos. 9. met: com. 13. Omni, inquit, tali prior est actus ratione & substantia, & tempore. Sanè, priora generatione, sunt imperfectiora. sed potentia hoc modo, actum præcedit: imperfectior ergo. Item, finis perfectione antecellit his, quæ sunt ad finem. sed operatio potentiæ, est finis potentiæ, igitur est perfectior potentia. Secundùm ergo mentem Aristotelis, idem vt actu, est perfectius seipso, vt potentia. Exempli gratia, cytharedus vt potens cytharizare, est seipso imperfectior, vt cytharizante. et huic proposito suæ congruunt rationes: Etenim agens, vt in actu, est seipso posterius, vt in potentia; priùs siquidem est potens agere, quàm agat, siue agens. Agens præterea, vt in actu, est finis suiipsius, vt in potentia: illæ ergo rationes hoc modo sunt intelligendæ, nempe in eodem genere, agens profectò, quod potest agere, & quod nunc agit sunt generis eiusdem, atq; ita in huiusmodi priora generatione, sunt imperfectiora: in his autem, quæ genere discrepant, hæc quæ dicta sunt, locum habere non possunt. Quomodo ergo actus præcedat potentiam ratione, diffinitione, tempore atq; substantia, dixi.

2. Comparatio.

3. Comparatio.

4. Comparatio.

Operatio præcedit potentiam.

Quomodo aliquid addiscimus.

Memnonis error.

Actus est prior potentia secundùm substantiam.

1.

2.

3.

CAP. II.

Actus est prior potentia.

Argumenta contraria.

1. *Ctum non esse priorem potentia, diffinitione, sic arguendo ostendere possumus: Actus & potentia sunt relatiuè opposita, per commentatorem, 9. met: com. 11. Relatiuorum verò vnum, non præcedit alterum, cùm sint simul natura: actus ergo, non præcedit potentiam. Adde, quòd nec etiam prior nobis notus ipsa potentia, alioqui substantiæ abstractæ, quæ sunt actus purißimi, prius nobis essent notæ, quàm hæc inferiora, quæ se habent ad illa beatißima entia, vt potentia ad actum. sed hoc est falsum, vt longo sermone disputatum est in primo Pymandri: ergo &c. His accedit, quòd confusa sunt cognitione priora 1. phy. sed po-*
2. *tentia est quid confusum, actus verò, quid distinctum, cùm separet, atque distinguat potentiã: ergo quod prius. Amplius, principium præcedit principiatum etiam ratione; principium enim in diffinitione principiati ponitur, alioqui diffinitio, vt dicitur 7. met: à prima potentia vsque ad vltimum, ipsum diffinitum nequaquam notum redderet. sed potentia est principium actus, vt potentia calefactiua ignis, est principium caloris, 5. met. potentia ergo ratione præcedit actum, & non actus potentiam. Sanè, potentia diffinit actum, vt patet in diffinitione animæ, quæ sic describitur: Anima est actus corporis &c. potentia ergo præcedit actum ratione, atque diffinitione; id enim quo aliquid diffinitur*
3. *teste phil. 9. met. co. 13. est prius diffinito, etiam ratione. Insuper potentia, actiua dei, præcedit actum creationis creaturarum: non ergo in vniuersum hæc sententia, est vera dicenda, quòd actus præcedat potentiam. Quòd etiam non præcedat tempore: si enim sunt relatiua; vnum certè non est prius altero. sed vno posito, ponitur & reliquum, siue alterum: igitur actus non est prior potentia tempore. Adde, quòd materia tempore præcedit formam. sed materia est potentia, vel saltem in potentia, & forma est actus:*
4. *igitur potentia actum tempore præcedit. Sanè, primus actus est cœlum, siue deus: prima autem potentia, est prima materia, quæ ambo apud philos. sunt æterna: inter illa ergo nulla est prioritas temporis. item, illud quod potest esse, altero non existente, est profectò prius tempore. sed potentia actiua agentis, sine sua potest actione consistere & non è contrario: igitur tempore suam præcedit actionem. Adde, quòd est prius generatione: ergo est prius tempore: potentia autem est prior generatione, quàm actus: er-*
5. *go &c. Potentia quoque inest agenti per se, actus verò per potentiã: igitur actum præcedit. propinquius præterea adhæret agenti: ergo quod prius; remota namque potentia, remouetur actus, non autem è conuerso: igitur potentia actum præcedit tempore. Præterea, si actus præcedit potentiam, quæ exercitio acquiritur: in aliquam ergo causam, à qua producitur, reuocetur necesse est: illa autem habitus erit, aut potentia naturalis, nondum habitum habens. At, secundùm primum modum, res stare non potest; effectus enim non præcedit, sed subsequitur causam. si verò secundùm alium modum: actus ergo præcedens habitum, & actus productus ex habitu non sunt eiusdem rationis; vnus si-*
6. *quidem à potentia naturali nondum habituata, alter verò à potentia habitu ornata producitur. Actus igitur præcedentes, cùm sint quasi æquiuoci, habitum generare nequeunt, ex quo postea consimiles actus eliciantur: actus ergo est posterior potentia, sicuti ad sensum patet. Iterum, omne agens antecellit suo effectui, non solùm tempore; verùm etiam naturæ dignitate, atque nobilitate: etenim principium nobilitata præcedit rem, cuius est principium. sed potentia actiua, præcedit secundùm substantiam, suum actum*
7. *cuius est principium: igitur est illo perfectior. Adde, quòd potentia sit res absoluta, actus verò, relationem includit. absolutum autem (vt omnes propemodum sentire videntur) nobilius est respectiuo: igitur potentia nobilitate naturæ præcellit. Iterum, illa inter quæ cadit comparatio, vt simul sint, omninò est necessarium, alioqui comparationem suscipere non possent. sed actus & potentia, teste Auerroe primo cœli, simul esse non possunt,*

Quòd potentia præcedit actum.

 Actus est prior potentia.

possunt; adueniente enim habitu, cessat potentia illius: igitur actus dici non potest nobilior potentia.

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

D primum dico, diffinitionum aliam esse perfectam, aliam verò imperfectam: perfectam autem voco, qua diffinitur potentia per actum; actus enim simpliciter prior est quàm potentia, atque eiusdem naturam sufficienter ostendit: imperfectam verò, quando actus per potentiam diffinitur, quæ quidem nostro proportionata est intellectui, qui modum habet procedendi de potentia ad actum, de imperfecto vtique ad perfectum. & hæc quidem notificatio potiùs, magis quàm diffinitio est appellanda. Itaque, quamuis sint relatiua, quia tamen diuersimodè se manifestaut; nulla certè inde sequitur circulatio. Ad primam confirmationem negatur consequentia: procedit enim in diuerso genere; siquidem corruptibilia, & incorruptibilia genere distinguuntur. Ratio autem philosophi valet in eodem genere; per rosam enim in actu cognoscimus rosam in potentia. vnde phil. 9. met. tex. 20. dicit geometram cognoscere triangulum habere tres angulos, ex actuali lineæ protractione. Ad aliam dico, illud intelligi debere de confusa notitia: nos autem de diffinitiua ratione loqui. Cæterùm, nonnullis visum est hac de causa, actum diffinitione esse potentia priorem, quia non refertur ad potentiam, sed potentia ad ipsum, vnde in diffinitionem poteutiæ cadere necesse est, & non è contrario. Huic sententiæ aduersatur Auer. 9. met: co. 11. vbi palàm testatur, actum & potentiam esse relatiua coutraria, atque alterum in alterius diffinitione poni. De hoc negotio multa dicta sunt in 2. Pymand. in tractatu de Relatiuis. Argui etiam potest contra primã solutionẽ hoc modo: perfecta diffinitio, vt dicit Auer. 7. met. cõ. 42. et 43. totam explicat rei essentiam. at vnius relatiui essentia, est ad aliud se habere: igitur, æqua erit vtriusque diffinitio. Quidam dixerunt, actum existendi siue obiectiuũ esse diffinitioue priorem potentia existendi, siue obiectiua: quia, inquiunt, actus hoc modo se habet, vt habitus, potentia verò, vt priuatio. at habitus est prior priuatione: igitur actus est prior potentia. Sed hæc opinio non placet Auerroi, qui per potentiam 9. met: co. 13. intelligit generatim principium motus, & quietis, & non ipsum non esse existere, vt isti dicunt. Verior ergo sententia videtur esse, vt dicamus, actum & potentiam formaliter intellecta, esse relatiua, sicque simul esse natura, tempore atque diffinitione: materialiter verò, actum diffinitione potentiam præcedere. Ad 2. Argumentum laborat in æquiuoco; nam quamuis principium formale atque essentiale, illud cuius est principium ratione præcedat; non tamen principium potentiale, & effectiuum, id, cuius est principium, ratione præcedit. Ad confirmationem patet solutio, quomodo vnum relatiuorum, diffiniatur ab altero. Ad aliam dico, potentiam actiuam, in quantum actiua diffinitiuè ab intellectu concipi non posse, nisi per actum; siquidem per actum diffinitur. Ad 3. Dico, actum tempore præcedere potentiam materialiter, non autem formaliter; non enim sunt puri respectus, quippe cùm purus respectus non sit principium agendi, neque patiendi, nec vllam dicit perfectionem. loquimur autem de actu, quatenus comparatur potentiæ passiuæ, siue ipsius actus receptiuæ, vtpote formam materiæ comparando, aut hominem actu, homini producibili. Ad confirmationom respondeo, veram esse phil. sententiam, pro potentia propinqua, non autem de prima materia. siquidem ens in actu secundùm speciem, est omni ente secundùm indiuiduum tempore prius, quod quidem est in potentia propinqua, semper enim aliquod ens in actu, à quo illud proficiscitur, est tempore prius. Ex hoc etiam patet solutio ad aliam confirmationem. etenim, vt dixi, philosophus

Marginal notes: 1. (beside "simpliciter prior est"); Quomodo actũ præcedat potentia ratione. (beside "sequentia: procedit enim"); Auer. (beside "se est, & non è contrario"); Obiectio (beside "ni. De hoc negotio"); Alia opinio. (beside "æqua erit vtriusque"); Alia opinio. (beside "est prior potentia. Sed hæc"); 2. (beside "verò, actum diffinitione"); 3. (beside "tellectu concipi"); Quomodo præcedit tem pore. (beside "nec vllam dicit")

loquitur de potentia proxima, quæ ab agente educitur tanquam media dispositio ad
4. *vltimum actum. Ad 4. Potentia passiua in vno eodemq́ numero indiuiduo, actum præ*
cedit; similiter & potentia naturalis, & hoc modo procedunt obiectiones illæ, quare faci-
5. *lè solui possunt. Ad 5. Dico, ad potentiam naturalem nondum habitu ornatam; principia*
tamen, atq; semina habentem, actum illum, potentiam exercitio acquirendam, esse redu-
cendum; & tunc illam consequentiam non valere: nam licet actus præcedens, & subse-
quens non sint à potentia eodem modo se habente; specificè tamen atq; formaliter nequa
quam distinguuntur, sed potiùs vt minùs & magis perfectum, quæ non diuersificant spe
ciem. sunt ergo vniuoci, atq; artis generatiui; à naturali enim prudentia, in qua sunt pri-
6. *ma artis principia, producuntur. Ad 6. Duplex est ordo naturæ: generationis scilicet &*
perfectionis: principium igitur, ordine generationis, id, cuius est principium, præcedit:
non autem perfectionis ordine, quod certè ad principium completum attinet, cui omnia
Quomodo præcedit perfectione. *insunt, quæ ad effectus productionem sunt necessaria. At potentia ad actum, sicuti ad*
suum finem, perfectionemq́ ordinatur; non enim est actus, siue operationis principium
completum. Eodem modo aliæ eiusdem dissoluuntur probationes, confirmationesq;. Ad
7. *7. Quamuis actus & potentia, non sint simul tempore; sunt tamen simul ratione conci-*
piendi: & hæc dico sufficere. Itaq́, quomodo actus, diffinitione, cognitione, perfectione,
tempore sit prior potentia, patet.

QVAESTIONIS XX. CAP. I.

De potentia.

Potentiæ diuisio.

POsteaquàm nonnulla de actu dicta sunt, restat, vt de potentia, aliquid addamus. Actus autem & potentia, vt dicitur 12. met: cō. 26. quodlibet genus entis diuidunt, idq́ omnibus probatur quodam modo, qui hanc rem studiosè contemplantur; agnoscunt enim potentiam actiuam, & passiuam. vnde, quia actiuum, vt sic opponitur passiuo; ideo hanc esse entis realem diuisionem affirmârunt. Verùm, & nonnulli potentiam obiectiuam, & actum obiectiuum addiderunt: vnde & ens hoc modo diuiserunt; huiusmodi enim arbitrantur, quòd subiectum formæ receptiuum, siue materia prima, respectu formæ substantialis extiterit, siue respectu formæ accidentalis, possit ad formam recipiendam ab agente moueri siue transmutari, ad quam profectò, vt potentia passiua, ad actum formalem comparatur. Aiunt quoq; huiusmodi passiuam potentiam, ipsammet materiam esse, ab actu formali realiter distinctam, quippè cùm actus actuet, aut perficiat seipsum, nec in seipso recipiatur, nec cum seipso compositionē faciat. Ipsum autem formalem actum, siue formam actuare, perficereq́ materiam, atq; ex ipsa & materia, substantiam compositam fieri satis constare. Addunt adhuc, quòd in materia, siue in subiecto sit potentia formæ, quatenus forma potest esse in materia, & educitur de potentia ad actum, per actionem agentis. hæc autem potentia, est ipsamet forma, ab agente producenda, quæ profectò non est passiua, nec formæ receptiua, sed obiectiua. siquidem forma producenda est obiectum, quod potest produci ab actiua agentis potentia: & in hoc à potentia passiua discrepat, quòd potentia passiua, sit transmutationis, siue motus subiectum: obiectiua verò terminus à quo; ex rosa enim in potentia, fit rosa in actu. Hæc autem distinctio est realis; nam subiectum manet, terminus autem à quo non manet 1. phys: Insuper aiunt, potentiam obiectiuam, ab actu sibi correspondente realiter non distingui, qui dicitur actus obiectiuus, & terminus ad quem, puta rosa antequam producatur, est potentia obiectiua; postquàm verò est producta, est actus obiectiuus; credunt enim in subiecto, siue in materia, duas esse potentias realiter distinctas: vnam certè, quæ est formæ susceptiua,

Potentia obiectiua.

Materia.

Forma.

Potentia obiectiua non distinguitur ab actu.

sceptiua,

sceptiua: & aliam, quæ est ipsa forma in esse potentiali, quæ per actionem agentis de es- Rationes.
se potentiali educitur ad esse actuale, recipiturq́ in materia. Atqui in materia, sola
esse videtur vna potentia, nempe passiua; neq́ enim aliud videtur esse. formam, poten-
tia, siue potentialiter esse in materia, quàm in materia recipi posse, quemadmodum
formam esse in potentia agentis, perinde est, ac posse ab agente produci. Verùmtamen
illi sic arguendo, ipsorum sententiam, quam sequuntur, firmare munireq́ student: In 1.
materia, inquiunt, siue in subiecto est potentia, qua ab agente, vt formam recipiat,
moueri potest: et est etiam potentia ad ipsam formam, siue esse formæ, hoc est, ipsa
forma, quatenus habet esse potentiale. & hæ quidem potentiæ realiter distinguuntur;
quod enim potest moueri ad formam, non est forma, quia scilicet receptiuum non est i-
psum receptum. sed potentia materiæ, qua potest moueri, siue transmutari ab ipso agen-
te, est ipsa materia: & potentia ad esse formæ, est ipsa forma, quæ est actus: ergo po-
tentia obiectiua, & actus obiectiuus, sunt idem. Amplius, si idem est potentia passi- 2.
ua materiæ, & potentia formæ in materia: idem ergo est, de materiæ potentia formam
educi, & formam esse receptibilem in materia. sed hoc est falsum, alioqui anima intel-
lectiua, cùm sit in materia receptibilis, de materiæ potentia educeretur: ergo quod pri-
us. Suffragatur huic sententiæ Commentator 8. met: comm: 15. exponens illud philoso-
phi: illud quod est in potentia, fit in actu: Est, inquit, hic aliquid vnum, quod primò est
in potentia, & pòst transfertur ad actum; translatio enim eius non largitur multitudi-
nem, sed perfectionem in esse, hoc est, quod erat in potentia, & postea fit in actu, non
sunt duo, sed vnum: igitur potentia est actus, hoc modo. Verùm, quamuis hæc sint sub- Opinio contraria.
tiliter dicta; posset tamen aliquis hoc modo obuiare: Termini per se motus, & transmu- 1.
tationis non sunt idem realiter; sunt enim oppositi, vt dicitur 1. phys: sed potentia obie-
ctiua, & actus obiectiuus (vt ipsimet fatentur) sunt termini motus, & transmutatio-
nis. potentia siquidem est terminus à quo, & actus obiectiuus, est terminus ad quem:
non ergo sunt idem realiter. Item, aliqua duo non possunt esse idem realiter, quorum 2.
altero pereunte, alterum remanet. at potentia obiectiua transit, re iam genita, manetq́
actus obiectiuus: non sunt ergo idem realiter. Item, quæcunq́ sunt idem realiter, vno 3.
posito, ponitur & reliquum; oppositum enim huius, contradictionem implicat. sed quã-
do ponitur potentia obiectiua, non ponitur actus obiectiuus, aliter rosa generanda, su-
am generationem præcederet: actum ergo & potentiam, quouis modo sumantur, esse i-
dem realiter, est impossibile. Fauet his Commentator 1. de anima, com: 6 Potentia, in- Cõmentator.
quit, & actus sunt differentiæ, quæ contingunt omnibus prædicamentis, & sunt valde
oppositæ: igitur non sunt idem realiter, atq́ numero, sic quòd illa potentia, quandoq́
fiat actus. Constat autem secundùm ipsos, tali potentia, atq́ actu ens diuidi. Ex his au- Responsio.
tem patet ad argumenta solutio, & ad primum, negatur maior; in materia enim vna 1.
tantùm est potentia, nempe passiua, qua ab agente transmutari potest: et forma alio
modo non est in materia, nisi in potentia passiua: quare in materia non est potentia, quæ
est ipsa forma, quoniam omnis potentia materiæ, est ipsa materia: forma ergo non est in
materia, nisi per potentiam passiuam. At si ita res se haberet; omnis profectò forma de
foris accederet, atq́ ita nulla educeretur de potentia materiæ: si quicquid est in materia,
est ipsa materia. quapropter diligens lector hæc consideret. Ad 2. negatur consequen- 2.
tia; formam enim educi de potentia materiæ, perinde est, ac per transmutationes ma-
teriæ, & per agens naturale in actum exire; agens enim naturale non solùm ad formam
recipiendam, materiam disponit; sed ipsam quoq́ formam productiuè attingit. vnde hoc
interest inter formã intellectiuã, & alias formas, quòd illæ per transmutationes natura-
les, per agens quoq́ naturale, in actum exeunt, atq́ in materia recipiuntur: hæc autem
per agens diuinum, tametsi huiusmodi transmutationibus materia disponatur, ad ani-
mæ humanæ receptionem. Sed aliquis contra huiusmodi solutionem sic arguere posset: Obiectio.

si agens naturale, cum transmutationibus naturalibus attingit formam: aut illa forma est in materia, aut in agente, aut venit de foris. si est in materia: est ergo idem realiter cum illius potentia; inest enim materiæ potentia tantùm. si autem in agente, vel de foris: igitur non educitur de potentia materiæ, quod profectò soli conuenit animæ intellectiuæ, quæ ex materiæ potentia non educitur: igitur, idem est potentia, & forma producen-
3. *da, licet non sit idem modus essendi. Considera hæc quæso. Ad 3. dico, Commentatorem loqui de ipso composito, quod non est duo, sed vnum reductum de potentia ad actum: non ergo loquitur de potentia formæ, neq; de forma in actu, sed de composito.*
Responsio ad alia argumenta. *Sed huic etiam responsioni quis obiicere posset asserens exemplum non esse simile; differt enim hæc vnitas ab illa; nam hæc est ratione compositi, non ratione rerum, quæ sunt in composito: forma enim, & materia, quamuis sint idem in composito; realiter tamen*
1. *abinuicem discrepant: potentia autem obiectiua, & actus obiectiuus sunt idem realiter. vnde si quis vellet hanc partem tueri, quam puto esse veriorem, sic ad contraria argumenta respondere posset. Ad primum quidem dicere, inter potẽtiam obiectiuã, & actum obiectiuum, veram oppositionem non esse, sed per quandam potiùs, similitudinem, nempe quòd forma, quæ priùs latitabat in materia, veluti in termino à quo, cùm*
2. *apparet, est quasi in termino ad quem. Ad 2. dico, alterum illorum penitus non destrui quidem secundùm esse, sed secundùm modum essendi, alioqui ipsa materia destru*
3. *eretur. Ad 3. similiter patet, actum & potentiam non differre quoad positionem re-*
Forma & potentia idem. *alem, sed quòad modum ponendi; forma enim alium modum essendi habebat in potentia, quàm habet in actu: Realiter verò semper sunt idem. Diuiditur autem his quodlibet ens, quia vnumquodq; entium, aut est in actu, aut in potentia; ex hoc tamen non sequitur, illa non esse realiter idem. Et reuera (vt communis est propemodum omnium sententia) omnes formæ (humana duntaxat excepta) sunt in materia, quæ in actũ exeunt per virtutem, actionemq; agentis: in materia autem est potentia, quæ est realiter forma latitans: igitur hæc abinuicem reali differentia non separantur; alioqui alterum duorum esset, vel quòd omnes formæ extrinsecus accederent, vel quòd plura inessent ipsi materiæ, quàm eius potentia, eaq; ab illa realiter different, atq; ita materia ex se, sine alio extrinseco esset composita, quod est falsum. Ita quidem ipse sentio. cui hæc nõ arrident, abundet quæso, in sensu suo, citra charitatis dispendium. Verum ergo potentia actiua, & passiua realiter differant nec ne, siue vt alij dicunt, obiectiua, & actus obiectiuus, dixi.*

CAP. II.

Potentia quot modis dicatur apud philosophum.

Modi potentiæ. *Voniam hæc perscrutatio, ad multa valet; propterea de illa prolixiori, vt cunq; ordine, disputare libet: inprimisq; necessarium esse puto, vt huius*
1. *voculæ significata intelligamus; sic enim faciliùs reliqua possunt intelligi. Itaq; potentia vno modo est mutationis principium in alio, in quantum aliud, vocaturq; potentia actiua, sicuti potentia ædificandi non est in ædificato, sed in æ-*
2. *dificante. Item, dicitur principium motus, siue mutationis ab alio, in quantum aliud: & hæc est potentia passiua, qua patiens aliquid patitur; omne enim patiens ab alio pa-*
3. *titur, & omne motum ab alio mouetur. Adhuc, est principium faciliter aliquid faciendi, patiendiq;, qua qui carent, ad illud agendum, potentiam non habere dicuntur.*
4. *Postremò, omnis forma, siue dispositio, qua, aliqua impassibilia, immobiliaq; redduntur,*
Auerr. *potentia dicitur: vt durum, quod facile secari non potest, & similia multa. Auerr: 12. met: comm: 41. ait, potentiam multipliciter dici; est enim potentia in substantia, in alteratione,*

Potentia ad vbi.

generatione, & vbi. Potentia autem ad vbi est in corpore cœlesti, quod tamen caret potentia ad aliquam dispositionem phys: 1 comm: 63. & 12. met: com: 10. Corpus cœleste, inquit, non habet potentiam diuisibilem secundùm diuisionem corporis. idem cap: vltimo de substantia orbis. vnde comm: 26. dicit potentiam & actum omnium decem prædicamentorum esse principia; quia nimirum quodlibet illorum quandoque est in actu, quandoque verò in potentia, quæ profectò potentia, æternis competere non potest. vndecimo autem met: cōm: 11. & 4. phys: comm: 1.20. & 8. phys. com: 46. dicit potentiarum numerum, generabilium sequi numerum specierum. Quòd autem potentia sit, constat satis; nam si potentia non sit ens; agens omninò non erit (vt dicitur 12. met: comm: 18. atque ita si agens non esset; nihil quoque esset in actu. & 9. met: dicit ad hoc ostendendum non opus esse demonstratione: impossibilia siquidem contingerent potentiam esse negantibus. Sunt ergo potentiæ, & quidem multiplices, secundum multiplicem rerum naturam conditionemque: conuenit enim non modò rebus naturalibus; verùmetiam artificialibus: 9. met: comm: 13. & comm: 10. Quædam, inquit, existunt per naturam, vt sunt potentiæ naturales: quædam per consuetudinem, vt virtutes morales: quædam per disciplinam, veluti sunt scientiæ. Et reuera, omnis potentia creata, aut est naturalis immaterialis actiua, sicuti intellectus agens: aut immaterialis passiua apprehensiua, vt intellectus possibilis: aut appetitiua, sicuti est voluntas: aut est naturalis materialis purè, sicuti est potentia inanimatorum, vt potentia ignis: aut est potentia animalis actiua, vt vegetatiua in animali: aut passiua apprehensiua, sicut potentia sensitiua: aut appetitiua, veluti est appetitus sensitiuus. Apprehensiua autem est duplex: quædam est generalis, sicut est sensualitas: alia verò particularis, veluti sunt sensus particulares, quorum quidam interiores, alij exteriores numerantur. Sed de his, hactenus. Ad actiuæ ergo, atque passiuæ potentiæ indagationem accedamus.

Esse potentiã.

Multiplex potentia.

Actiua & passiua.

Cæterùm, quemadmodum ex lib: de anima constat, duplicem actum cognouimus: primum videlicet, & secundum: Primus autem est forma: secundus verò est operatio. communis autem hominum sententia, hoc nomen, operationi potiùs, quàm formæ attribuit: deinde formæ, quatenus ipsa est operationis suis, atque principium. Cùm autem potentia ab actu dicatur, duplicem quoque licebit agnoscere potentiam, nempe actiuam, & passiuam. Actiuæ autem, actus, qui est operatio: passiuæ verò actus, qui est forma, conuenit, atque congruit. Profectò, sicut nisi passiuæ potentiæ ratione patitur nihil; ita planè, nisi ratione primi actus, qui est forma, agit nihil. Non temere ergo à principio huius tract: formam esse actum, dixi. Est autem potentia passiua (teste philosopho 9. met: com: 2.) principium transmutationis ab alio, in quantum aliud: potentia verò actiua, est principium transmutationis in aliud, in quantum aliud. vbi Commentator annotat, ideò dictum fuisse ab alio, in quantum aliud; quia nihil patitur à seipso: & ideò in aliud, in quantum aliud, quia nihil agit in seipsum. simile quiddam habetur d. d. disp: 1. sol: 1. dubij. & 3. de anima comm: 4. Cæterùm posse pati ab alio, bifariam dicitur; potest enim & in bonum, & in malum referri: aliquando verò impotentiam denotat; siquidem posse aliquē defectum pati, impotentiæ conceditur: & eundem pati non posse potentiæ. Porrò, passio si cōmuniter intelligatur, id esse dicitur, quod ab alio perfectionem recipit: vnde hoc modo, & ipsum intelligere, quædam passio nominatur. At si propriè dicatur, est aliquid, cum sui transmutatione, ab eo, quod illi à natura inest, recipere. Quare passio dicitur potentia, aliquid abiiciens à sua quidem substantia, quod certè, vt per aliquod contrarium fiat, necesse est. Itaque, id propriè pati dicitur, quod suæ aliquod contrarium naturæ patitur. sic & ægritudines, quædam dicuntur hominum, animaliumque passiones. si quid verò, alicuius naturæ conformæ accesserit, non pati illud dixerim, sed perfici potiùs. Habere præterea potentiam patiendi, vno modo idem sonat, quod aliquid ab eo pati possit, atque ita potentia passiua, à potentia actiua realiter nequaquam dissentit,

Quid sit potẽtia passiua.

Dupliciter.

Communiter

Propriè.

Perfici.

quia e-

quia enim habet potentiam actiuam; ideò potentiam habet, vt aliquid patiatur ab eo: alio verò modo, vt dixi, est posse pati ab alio; & sic ambæ potentiæ, ordinis quidem vnitate, non autem realitatis sunt vna potentia. siquidem hoc modo potentia actiua, atque
Pasiua. *passiua in diuersis subiectis inueniuntur: nam potentia passiua est in ipso patiente, qui planè, ob aliquod sibi adhærens principium patitur: huiusmodi autem principium, est materia, quæ potentia passiua nominatur. Potentia verò actiua est in agente, vt calor in calefactiuo, & ars ædificatoria in ædificante. Ex quo patet, quomodo potentia actiua, & passiua sic intellectæ (non sicut dixi de potentia, & actu obiectiuo) sint realiter*
Vno supposito possunt esse. *distinctæ. Non est autem necesse, vt semper supposito distinguantur; in eodem enim supposito coalescere possunt: nam idem suppositum in seipso agere potest; quatenus in vna eius parte est in potentia actiua, in alia verò pati; quatenus est in potentia passiua: proinde hac ratione, animatum, in partem mouentem, & in partem motam distinguitur; veluti si manus percutiat pectus, & cerebrum infrigidet stomachum. In vna etiam eademque parte inueniri possunt: nam oculus causat visionem, & eam recipit in seipso, similiter intellectus causat actum intelligendi, & eundem in seipso recipit. verùmtamen quocunque modo hæc se habeant, realiter nihilominùs abinuicem distinguuntur: oculus enim causat visionem; quatenus actuatus est obiecti visibilis specie, at quatenus oculus,*
Quomodo potentia passiua & actiua sint in eodem. *illam recipit. Cæterùm, quamuis huiusmodi potentiæ in eodem supposito, siue parte esse possint; non tamen eodem modo, eademque ratione: Etenim, sicut se habet agens, ad ipsum patiens; sic planè potentia actiua, ad passiuam: agens enim est, quia habet potentiam agendi: patiens verò, patiendi.*
1. *sed idem secundùm idem, & eodem modo, atque formaliter, esse agens & patiens, est aperta contradictio (vti ipsa contradictionis diffinitio manifestat) igitur potentiæ huiusmodi distinguuntur;*
2. *alioqui idem simul, atque eodem modo esset in actu, & in potentia, quod fieri non potest: duo quoque accidentia absoluta solo numero distincta, per alterationem acquisibilia, se inuicem compaterentur. veluti si aliquid infrigidet seipsum; habet vtique potentiam infrigidandi, quæ est ipsa frigiditas: & infrigidatur à seipso; in quantum à seipso frigiditatem recipit, atque ita in eodem erit principium, peracta infrigidatione, & terminus infrigidationis.*
3. *sed frigiditas, quæ est principium infrigidandi, & frigiditas, quæ est terminus infrigidationis, non sunt eædem, quia nihil seipsum causat: sunt ergo distinctæ, & eiusdem speciei; de formali enim frigiditate loquor, atque ita erunt duo accidentia absoluta, quod est absurdum. Huic sententiæ non obuiat Commentator: nam etsi 3. cœli, com: 28. & 4. cœli com: 22. dicat graue mouere seipsum; non tamen eodem modo: firmiter enim fatetur, quòd forma grauis, quatenus est mouens, non sit mota: mota verò est, quatenus est forma in materia existens. Quomodo ergo potentia dicatur multis modis, &*
Potentia physica & metaphysica. *passiua distinguatur ab actiua, dixi. Alij vocant potentiam physicam, quæ est in rebus mobilibus, quæ per motum & transmutationem agunt, veluti sunt corpora cœlestia, atque hæc inferiora: aliam vocant methaphysicam: & hanc substantiis à motu, materiaque separatis attribuunt; possunt enim illæ sine motu physico agere: veluti est intelligere, velle, delectari, & quæ sunt generis eiusdem. Sic ergo diuidunt potentiam actiuam:*
Naturalis. *passiuam verò in naturalem, & methaphysicam. Naturalis autem ab eis nominatur potentia receptiua materiæ siue subiecti, quam generans, atque alterans naturale supponit. aliam appellant nominantque metaphysicam, & hæc inuenitur in rebus intellectualibus, quæ ab aliquo extrinseco perfici possunt. Vnde 3. de anima tex: 17. ponit philosophus intellectum possibilem, sicut materiam: idem est de sensu respectu sensibilium, iudicium: sed de his plus satis.*
Argumenta. *Contra prædicta posset aliquis sic arguere: & inprimis per*
1. *philosophi sententias, quarum vna habetur 9. met: com: 2. Quapropter, inquit, in quantum simul natum est, nihil patitur ipsum à seipso. Et primo de gener: tex: 48. si simile à simili, pati possibile est, & ipsum à seipso &c. reputat consequens impossibile, aliter nihil con-*

nihil concluderet. Similiter 5. met: diffiniens potentiam actiuam, atque passiuam, dixit: Potestas dicitur alia quidem principium motus, aut mutationis in diuerso in quantum diuersum, vt ædificatiua potestas, quæ non existit in ædificato: alia scilicet passiua à diuerso in quantum diuersum. Patet ergo philosophum non probari, idem esse actiuum & passiuum: in distinctis ergo suppositis vt sint, necesse est omninò. Item, si forma substantialis, veluti est anima intellectiua, non est sua potentia: nec ergo forma accidentalis calefactiui, est ipsius potentia: calor ergo non est potentia actiua existens in calefactiuo. Adde, quod ars ædificatoria est habitus quidam: non ergo est potentia; hæc enim abinuicem separantur. Verùm ad hæc, atque similia ita respondere valemus. Ad primum, philosophi sententia ita sunt intelligendæ, ipsum in quantum ipsum, eodem modo se habens, non patitur à seipso, sed tunc nihil contra nos. Ad 2. in diffinitione potentiæ actiuæ & passiuæ, non sumit diuersum, siue aliud pro essentiali, sed reali distinctione, quæ inter duo supposita, inter partem & totum inuenitur; aliquis enim modus distinctionis realis esse videtur, dum alterum agentis, alterum verò patientis vice fungitur. Ad 3. negatur similitudo: anima siquidem est suæ operationis principium mediatum: forma verò accidentalis, immediatum. Ad confirmationem dico, potentiam accipi pro omni eo, quod alicuius operationis passionisue potest esse principium. Cæterùm, quando aliquid est operationis principium immediatum, quotiescunque fuerit in actu, semper est dispositum ad operandum. sed anima per suam essentiam est actus: igitur si esset realiter sua potentia, & ex consequenti illius operationis principium immediatum: semper ergo operaretur opera vitæ. Sed de his alibi latiùs. Itaque apparet quo nam modo potentia actiua, & passiua distinguantur.

2. 3. Responsio. 1. 2. 3.

CAP: III.

Potentia actiua præcedit actum suum.

Numeratis potentiæ modis, ad alia pergamus enucleanda, quæ ad illius naturæ cognitionem habendam spectare videntur. Prodest autem non parùm huic negotio, si sciuerimus actiuam, suũ actum præcedere; nam nonnulli extiterunt, qui aliter senserunt, quemadmodum philosophus 9: met: ex: 5. apertè docet: Sunt autem, inquit, quidam, qui dicunt, vt Megarici, quando operatur solum posse; arbitrabantur enim nullum agens habere potentiam actiuã, quod à philosopho diligenter reprehenditur, cuius profectò doctrina ita est intelligenda, vt potentiam actiuam, suum actum præcedere dicamus natura, vel tempore; nam aliqua est potentia actiua, quæ semper actui est coniuncta: veluti est actiua solis illuminatiua potentia, & intelligentiæ potentia motiua: in his certè potentia actiua, natura suum actum præcedit: in corruptilibus autem, atque in artificiatis, potentia & tempore, & natura, præcedit; animalia siquidem habent visum, antequam videant, & potentiam gradiendi, antequàm gradiantur. Et reuera, nihil seipsum, alteri à se realiter distincto communicat, nisi priùs sibi infuerit. sed agens per potentiam actiuam, communicat se alteri à se distincto, nempe suo effectui: in se ergo priùs habet potentiam actiuam; alioqui illa absurda sequerentur, quæ 9. met: com: 5. enumerantur. Tunc, inquit, non erit ædificator, nisi ædificet; nam ædificatorem esse, est esse potentem: similiter & in aliis artibus. Item, artes inuentione, & præceptore addiscuntur: abiectione, amißione, obliuione, ægritudine amittuntur: quomodo ergo artifex cessans ab ædificando, amittit artem ædificandi? aut quomodo fit ædificans, si priùs non didicerit? stulta est ergo Megaricorum sententia. inanimata quoque similiter se habebunt; neque enim frigidum, neque calidum, neque dulce, neque omninò sensibile erit non sentientibus;

Potentia præcedit actum. Rationes. 1. 2.

tia.
Protagoras.
tunc planè ſenſibilia erunt non ſenſibilia, cùm ceſſant agere in ſenſus. Quare, Protago-
ræ ſophiſtæ rationem eũ dicere contingit, qui res ſic eſſe arbitrabatur, quia nos ita eſſe
3. putamus. Adde, quòd ſi potentia tunc eſt, quando aliquid agit in actu, & ceſſat,
cùm ceſſat ab actu; tunc igitur animal ſenſum non habebit, nec ſentiet, quia ceſſat ab
actu. Itemq́; in vno eodem die, homo ſæpius erit cæcus & videns, quoties ſcilicet ceſſa-
4. uerit ab actu videndi: errant igitur Megarici. Amplius, quod caret potentia, impoſ-
ſibile erit factum eſſe; nam ſi potentiam non habet vt fiat, fiet minimè. ſed quod non fit
ſecundùm eos, caret potentia; tunc enim res eſt apud eos in potentia, vt fiat, cùm fit:
igitur quod non fit, impoſsibile erit factum eſſe. ſed tunc dicens aliquis quod non fit,
5. eſſe aut futurum eſſe, mentietur vtiq;; factu enim impoſsibile dicet. Amplius, hu-
iuſmodi rationes auferunt motum; ſemper enim ſtans, ſtabit, & ſedens ſedebit ſemper.
6. Sanè, ſi ſedet, non ſurget aliquando: impoſsibile enim eſt ſurgere, quod nõ poteſt ſurge-
re. Motus igitur deſtruetur: nam qui ſtat, non mouebitur; caret enim potentia ad motũ.
Verùmtamẽ hæc intelligenda ſunt pro toto aggregato, nõ autẽ pro ſubiecto, pro ſubiecto
enim ambæ poſſunt eſſe veræ. Quam ob cauſam, ſi non contingit hæc dicere, palam eſt,
quòd potentia & actus alterum ſunt. Quare non parum aliquid deſtruere quærunt; de-
ſtruunt enim omnem motum, primamq́; materiam, generationem, corruptionem, arteſ-
ue omnes, & quæ ſunt generis eiuſdem. Rectè ergo iam pridem exploſa eſt illorum ſen-
Obiectiones.
tentia Megaricorum. Sed dicet aliquis, ſi potentia actiua eſt ſufficiens ad actum produ
1. cẽdum: producit ergo; poſita enim cauſa ſufficienti, ponitur effectus. ſin verò ita non eſt:
transmutatione igitur indigebit, vt ſufficiens fiat, atq; ita in paſsiuam commutabitur,
2. & vtraq; erit vna, quod eſt impoſsibile. Adhuc, tunc opus eſſet illi determinante ali-
quo. atqui omne determinans aliud, potentiam habet actiuam; & ſic profectò proceſ-
Solutiones.
ſus fieret in infinitum: in prima ergo ſtandum eſt. Dico ad primum, conſequentiam non
1. eſſe bonam; nam vltra virtutis ſufficientiam, adhuc neceſſaria eſt debita in paſſo ap-
proximatio, atq; diſpoſitio, quæ cuilibet tempori adeſſe non poteſt: non ergo poſita cau-
2. ſa ſufficienti, ſemper ponitur effectus. Ad 2. negatur conſequentia: ſi ſermo fuerit
de potentia naturali, quippe cùm ex ſua natura ſit determinata, ſemperq́; exeat in a-
ctum: ſi circumſtantiarum præſtò fuerit debita diſpoſitio. at ſi ſermo ſit de potentia
rationali, conceditur prima conſequentia, negatur autem falſitas conſequentis. Intelle-
ctus enim, ab appetitu determinatur intellectiuo, quæ eſt voluntas in genere cauſæ effi-
cientis: voluntas verò ab intellectu in genere cauſæ finalis, atq; ita non fiet proceſſus in
Cuilibet potentiæ actiuæ correſpond: paſsiua.
infinitum. Quomodo ergo potentia actiua præcedat actum, dixi. Sed dubitabit aliquis,
& non temere quidem: ſi potentia actiua præcedit actum, num cuilibet potentiæ acti-
uæ correſpondet aliqua potentia paſsiua? Ad quod planè ſic dici poteſt, nempe cuilibet
potentiæ actiuæ naturali, aliquam correſpondere potentiam paſsiuam naturalem, & è
1. conuerſo. Si enim, teſte philoſopho 5. met: com: 17. & 9. tex: 2. potentia actiua eſt prin-
cipium transmutandi aliud in quantum aliud: paſsiua verò transmutandi ab alio in-
quantum aliud, idq́; in quolibet motus mutationiſq́; phyſicæ genere: per ſe inuicem er-
2. go diffiniuntur, atq; ſibi inuicem reſpondent. Amplius, agens naturale in generando
ſupponit generabile, & in corrumpendo corruptibile, & in mouendo mobile, & quæ
Potentiæ metaphyſicæ nõ reſpondet potentia paſsiua
ſunt id genus multa: ergo quod prius. Porrò, de potentia metaphyſica non eſt eadem
apud omnes ſententia; potentiæ enim diuinæ non correſpondet propriè aliqua potentia
paſsiua: nam cùm potentia paſsiua ad materiã ſpectet, Dei verò potentia, ſine omni ma-
teria, mundum condiderit: non habet ergo potentiam paſsiuam ſibi propriè reſponden-
tem. Voco autem propriè potentiam paſsiuam; nam ea, quæ logica dicitur potentia, nem
pe poſsibile eſſe, vel fieri, diuinæ poteſt reſpondere potentiæ. Poſsibile autem logicum
eſt, quod de poſsibili naturali, atq; de omni contradictionem non implicante, prædica-
tur. Ex hoc apparet, quòd quamuis mundus, ante ſui creationem potuerit eſſe; non ta-
men ſem-

De potentia.

*men ſemper fuit, in quo fuerit potentia paßiua: ſufficit enim quòd potentia logica eſſe
potuerit. Sed dubitabit ille iterum, num in materia eſſe poteſt potentia paßiua, cui na-
turale agens non correſpondeat, quod ſua potentia actiua, atq; naturali, huiusmodi for-
mam nequeat imprimere? Ad hoc quidam reſpondent, quòd ſi pura materiæ potentia
ſit in rerum natura, neceſſe ſit, & alterum oppoſitum eſſe, nempe agens, quod impri-
mendarum omnium formarum, poteſtatem habeat, ad quas materiæ potentia ſe exten- 1.
dit. nec tale agens, Deo eſt tribuendum; nam ipſe eſt extra naturæ ordinem: extrema
verò oppoſita ſunt ordinis eiusdem. Agens ergo aliquod, infra naturæ ordinem conſti-
tutum, omni carens potentia paßiua, cuiusmodi eſt cœlum, & eſt virtualiter actu om-
nes formæ in materia receptibiles, potentiæ materiæ correſpondeat neceſſe eſt. Adde, 2.
quòd materia prima, & ſimplicium, & mixtarum elementarium ſit receptiua forma-
rum, atq; accidentalium corporeorum, quæ ſubſtantiales formas conſequuntur. Sed hæc
omnia ab agente vniuerſali, cuiusmodi eſt cœlum, produci poſſunt, mediatè, & imme-
diatè, puta coagente ſibi generante vniuoco particulari, in his præcipuè, quæ per pro-
pagationem fiunt: igitur materia non eſt in potentia ad aliquam formam, quæ ſibi ab
aliquo naturali agente imprimi nequeat. Ad hæc ſic reſpondere valemus, duplici ma-
teriæ potentia oſtenſa, nempe paßiua naturali, & receptiua, ſiue paßiua obedientiali:
quarum prima, materiæ ſubſtantiam cum habitudine ad formam ſibi vnibilem, per a-
ctiuam naturalis potentiam agentis, indicat: altera verò materiæ ſubſtantiam cum ha-
bitudine ad formam, per virtutem ſibi vnibilem agentis diuini. argumentum igitur, 1.
quod primò poſitum eſt, potentiæ congruit materiæ naturali; nam obedientiali, actiua
reſpondet diuina potentia. ſimiliter patet reſponſio ad 2. Etenim materia ſecundùm po- 2.
tentiam obedientialem, non modò eſt in potentia ad mixtas, atq; elementares formas
recipiendas; verùmetiam ad iuſſa omnia diuini ſuperioris agentis, de quo quidem alibi
latiùs. Quomodo ergo potentiæ actiuæ naturali correſpondeat paßiua, dixi. Sed dicet
aliquis, ſi materiæ duplex ineſt potentia, nunquid omnis potentia paßiua eſt contradi-
ctionis; ſic enim ſcribitur 9. met: com: 17. Conuenit hæc ratio rebus inferioribus: Nam,
inquit, quod ſemper agit ſol, & aſtra, neq; eſt timendum, quod aliquando ſtent; non
enim illis ineſt contradictionis potentia. Imperfectißimus ſanè potentiæ modus in pri-
ma inuenitur materia, authore comm: de ſubſtantia orbis cap: vlti: quæ eſt potentia ad
eſſe; eſt enim ad vtrumlibet 5. phyſ: com: 8. & per eam res poteſt eſſe, & non eſſe, 7.
met: comm: 22. & 2. phyſ: comm: 48. In potentiis, inquit, actiuis naturaliter agentibus,
non eſt contingens æquale; quoniam natura eius, eſt natura materiæ, & non natura for-
mæ: prima autem materia ad duo contraria, recipienda æqualiter eſt diſpoſita; ideoq;
huiusmodi receptio ineſt illi naturaliter: hæc igitur ſententia corruptibilibus rebus con-
gruit: cœlo autem minimè, quippe cùm in eo ſit tantùm potentia ad vbi, quæ non eſt paſ-
ſiua, quæ duo contraria æqualiter recipiat. 2. cap: de ſubſtantia orbis: Nulla, inquit, po-
tentia eſt in corpore cœleſti; omne enim in quo eſt potentia, non eſt potentia niſi ad duo
contradictoria. Sed dicet aliquis, cœlo quoq; ineſſe contradictionis potentiam: nam ſi
illi ineſt potentia ad vbi, & contradictionis etiam: corpus enim cœleſte ex ſe mouetur.
12. met: comm: 41. & omne, quod ex ſe mouetur, poßibile eſt, vt quieſcat. vnde expreſ-
sè ibidem affirmat, in cœlo hoc inueniri, vt quieſcere poßit. Dico, corpus cœleſte qua-
tenus eſt corpus ſimplex non compoſitum ex materia & forma, ſic eſſe indifferens ad
vtrumlibet, nempe ad motum, & ad quietem; motus enim cœli pendet ex diſpoſitione
motoris: proinde quatenus ſtat ſub motore, non eſt in potentia contradictionis; quia
motor eius non eſt ad vtrumlibet, ſecundùm philoſophi mentem, cùm abſit à materia,
quæ ad vtrumlibet ſe habet, vt 7. met: comm: 53. docet, idemq; 2. phyſ: com: 48. Com-
mentator. Itaq;, omnis potentia paßiua eſt potentia contradictionis, quæ eſt in prima ma-
teria, idq; ſimpliciter, at quæ eſt in corpore cœleſti, eſt tantùm potentia ad vbi, quæ ſe-*

Potentiæ paſſiuæ materiæ quomodo correſpondeat agens.

Cœlum eſt agens.

Reſponſio.

Potentia paſſiua eſt contradictionis.

Si eſt potentia in corpore cœleſti.

Obiectio.

Solutio.

Si datur potentia sine actu. cundùm quid contradictionis potentia vocari potest. Quomodo ergo potentia passiua, sit potentia contradictionis, patet. Sed adhuc ille dubitabit, & dicet: audiui quomodo potentia passiua, sit contradictionis: sed scire vellem num illa potentia, quæ non reducitur ad actum, sit otiosa omninò? Atqui 1. cœli scribitur com: 32. Deum & naturam nihil frustra facere, aut fecisse. Et 3. de anima, com: 45. Deum nihil facere frustra, neque deficere in necessarijs. Et reuera potentia physica frustrari non potest; nam quicquid est possibile ex parte agentis; est etiam possibile ex parte passi secundùm Commentatorem 1. cœli, com: 124. In causa verò est, quia actiua potentia per passiuam, & vicissim passiua per actiuam diffinitur. Hac ratione philosophus 3. de anima comm: 17. vsus est, qua probat intellectum agentem dari: Quia, inquit, in omni natura, in qua datur vnum, quod est omnia fieri, & alterum dari, necesse est, quod est omnia facere. Eadem quoque vsus est Commentator 12. met: com: 18. Omnes formæ, inquit, sunt in potentia in prima materia, & in actu in prima forma, & 1. cœli comm: 20. in materia non est potentia, nisi apud separationem eius à forma. Quamobrem cùm substantia materiæ sit in potentia, si aliqua extiterit potentia materiæ, nunquam in actum exitura; illa profectò à natura otiose esset condita, quod planè non est fas sic de natura sentire; staret enim generatio, & corruptio pariter Proinde 2. cœli com: 50. ait philosophus, quòd si natura dedisset astris virtutem motus progressiui; sibi quoque meandi instrumenta dedisset: vt enim contingit, natura facit nihil. Idem sentiendum est de potentia agentis actiua, quod ex philosopho 3. met com: 15. vbi agit contra loquentes, scire possumus. Loquentes dicuntur, teste com: qui sine ratione loquuntur: & tales dicit fuisse Saracenos, suæ vtique legis cultores. Ii, vnum agens nempe Deum, sine medio dicunt agere omnia. Sed tunc illis contingit dicere, quod 9. met: com: 7. scribitur, vt nullum scilicet agens, naturalem habeat actionem. quòd si proprijs carent actionibus entia; & essentijs quoque proprijs carebunt, atque ita inter entia nulla prorsus erit distinctio. quòd cùm sit omnium absurdissimum; ita planè & stultissimum omnium. Simile quiddam habet 12. met: com: 18. hæc Auerroës contra legis suæ sectatores. Sed dices, materia in potentia passiua, plures habet formas, nempe indiuiduorum, quas nunquam est receptura, alioqui omnia necessariò contingerēt, quod philosopho non probatur libro de interpretatione, & Commentatori 2. phys. com. 48. Dicere, inquit, omnia ex necessitate euenire, est sermo falsus. Ad quod quidem dici potest, nullam potentiam frustrari, quæ est secundùm præcipuam intentionem naturæ: talis verò est intentio speciei propagandæ conseruandæque. in quo quidem negotio agendo, cùm passiua, tum etiam actiua potentia, suo non frustrabitur, seu priuabitur actu. Itaque quonam modo potentia actiua, suum actum præcedat, atque aliqua passiua illi correspondeat, itemque quomodo potentia passiua, est potentia contradictionis, & vtrum hæc sint in cœlo, denique an omnis potentia physica reducatur in actum, dixi.

Potentiam physicam suo actu non frustrari.

Natura nihil agit frustra.

Potentia actiua quomodo non est frustra.

Loquentes qui sint.

Obiectio.

Solutio.

Epilogus.

CAP. IIII.

Potentia quomodo sit in æternis.

Vanquam in primo Pymandri fol. 215. nonnihil de hac materia scripserim; quia tamen locus iam adest ad loquendum aptus, copiosiùs, atque diligentiùs disputare lubet, vt quod parciùs inibi est dictum, hic copiosior sermo illius suppleat inopiam. Extat philosophi sententia 9. met: com. 17. Est, inquit, nihil potentia sempiternum: de his autem loquitur rebus, quæ sunt formæ à materia liberæ, purique actus, in quibus tamen æternis, secundùm philosophi mentem, citra primam intelligentiam, licet non sit potentia realis, quum non distet esse à

Potentia in sempiternis.

Potentia est in æternis.

esse à posse; inest tamen eis logicæ potentiæ modus. Sanè, intelligentiæ Saturni, vt dicit Commentator, 3. de anima com. 5. in solut. 3. quæstionis, in quantum est ens, non repugnat perfectiorem fieri: sic etiam talpæ, quatenus est animal, non repugnat potestas videndi: alioqui visio cuilibet repugnaret animantium. Sola ergo prima intelligentia libera est ab omni huiusmodi potentia, quomodo autem in illa diuina maiestate sit potentia, ad mentem philosophorum in primo Pymandri dilucidaui, cui tamen desunt, quæ modò dicenda esse constitui, nempè quomodo in deo sit omnipotentia, & alia, quæ à theologis proponuntur: cum fauore igitur diui Pymandri, de illius potentia, siue omnipotentiâ loquamur. Deum omnia posse, non tamen omnia facere, in quæst. vet. ac nouæ legis Aug. docet: Omnia, inquit, potest deus, sed non facit, nisi quod conuenit veritati eius, & iustitiæ; potuit namque cuncta facere simul, sed ratio prohibuit, id est, voluntas: Dei enim voluntas est rationalis & æquissima. Deus itaque omnia facit quæ vult, & nihil omninò patitur. vult omnia bona; propterea omnia quæ voluit, fecit, dicit Dauid. Ideo autem omnipotens deus vocatur, quia naturali potentia, non gratuita, sicut homo & angelus, potest quidquid vult fieri, & quidquid vult se posse: & nihil vult se posse, quod non possit: & omne: quod vult fieri, vult se posse: sed nõ omne quod vult se posse, vult fieri: si enim vellet, fieret, quia voluntati eius nihil resistere potest. Vnde Aug. in ench. cap. 90. Non ob aliud, inquit, Deus veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam quidquid vult, potest: nec voluntate cuiuspiam creaturæ, voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Et de Spiritu & lit. ca. 31. Non potest deus facere iniusta, quia ipse est summa iustitia, & summa bonitas: omnipotens verò est, non quòd possit omnia facere, sed quia potest efficere quidquid vult: ita vt nihil valeat eius voluntati resistere, de qua quidem voluntate abundè locutus sum in primo Pymandri circa finem. Chrysostomus, omnipotens deus dicitur, in homelia quadam de expositione symboli, quia posse illius, non potest inuenire non posse, dicente propheta Psal 113. Omnia quæcunque voluit fecit, & Apost. Rom. 9. Eius voluntati quis resistit? Nec ideo, omnipotens dicendus non est, quia peccare non potest; nam posse peccare, infirmitatis est, non potentiæ: si enim hoc posset, omnipotens non esset. Magna est igitur dei potentia, teste Augustino 15. de trin non posse mentiri, mori &c. sunt enim quædam, quæ in aliis rebus potentiæ deputanda sunt: in aliis verò, minimè: & quæ in aliis laudabilia sunt, in aliis verò reprehensibilia sunt. Nõ ergo ideo deus minus est potens, quia peccare non potest, cùm omnipotens nullatenus possit esse, qui hoc potest. Et in lib. de symbolo, deus non potest mori, nõ potest falli, vnde ideo omnipotens, quia ei hæc appropinquare nõ valent; potest tamen hæc in aliis operari. Basil. mag. de constit: monastica cap. 2. Deus inquit, est dominus naturæ, ipse est, qui quæ sua sponte fieri non possunt, vt fieri possint, facit; omnium enim rerum potens est, & arbitratu suo cuncta commutat. Chryso: hom. 4. in cap. Gen. 1. Si visibilia sufficiunt nobis, inquit, ad docendam potentiæ magnitudinem, vbi ad inuisibiles veneris virtutes, quæ mens, qui sermo sufficiet enarrare magnificentiam eius inenarrabilem? Quamobrẽ Dauid cum quodam mentis raptu in Psal. 105. canebat: Quis, inquit, loquetur potentiam domini? & Psal. 144. Potentiam tuam pronuntiabunt, quia omnia quæ voluit fecit in mari, in cœlo, in omnibus abyssis: hanc ob causam hortatur, vt ad saluandum populum suum properet Psal. 79. Excita potentiam tuam, & veni, vt liberes pauperem à potente, vt suo pellas regno fortem armatum, qui nisi à potentiori vinci, extrudique non potest, & 88. Tuum brachium cum potentia: brachium domini, Christus dominus, de quo Isaias 52. Et brachium domini cui reuelatum est? vnde beata virgo ait: Fecit potentiam in brachio suo, subdit illius brachij potentiaque virtutem: Dispersit superbos mente cordis sui. Magna dei potentia, qua mors à morte vincitur, & superba potentia, humilitate saluatoris superatur: Iustitiæ iniustitia cedit, & paupertate, opum diuitiarumque gloria extruditur. Propterea Dauid Psal. 70. sese adhortatur ad huiusmodi laudes canendas: Introibo in potentias domini, donec annuntiem brachium tuum.

Marginal notes: Omnipotentia dei ostenditur. — Quare omnipotens. — August. — Chrysost. — Deus non potest peccare. — August. — Basilius. — Chryso. — David. — Isa. — Luc. 1. — David.

Potentia eſt in æternis. *potentiam tuam,generationi venturæ: huius autem potentiæ triumphum Pſal. 75. accu-*
ratiſſimè explicat: Ibi,inquit,confregit potentiam,arcum & bellum.ibi, inquam,nempè
in cruce domini,qua victus eſt draco ille magnus , qui ſeducit vniuerſum orbem. Hac
Paulus. *de cauſa Paulus monet Epheſios,v[illegible]ſtent firmi in fide,hac dei potentia confortati cap.6.*
Confortamini, ait,in domino,& in potentia virtutis eius, & Coll:1. In omni virtute con-
David. *fortati,ſecundùm potentiam claritatis eius. vnde David Pſal.64. Accinctus potentia,*
qui conturbas profundum maris,ſonum fluctuum eius. Itaq; omnipotens dominus deus
in rerum creatione , in creaturis condendis : omnipotens quoq; in illarum reſtauratione,
Quid omnipotentia. *atq; redemptione.Sed de diuinis ſcripturis ſatis. Cæterùm, omnipotentia vno quidem mo*
do ſic intelligenda eſt,quòd illa immediatè omnia ex nihilo produxerit, ad omniaq; ſeſe
extendat,quæ contradictionem non implicant: immediatè,inquam,quoâd cauſæ extrin-
ſecæ adiumentum,non autem quoâd cuiuſlibet effectus producti , ſiue producendi ra-
tionem,immediat[illegible] nemq;;hoc enim ſapientū probatur nemini.Hoc enim modo cùm à phi
loſophis,tum etiã à Theologis omnipotens non dicitur;fieri enim totū antequã partes fi-
ant,rei natura non ſuſtinet: non ergo , quia hoc atq; huic ſimilia à deo fieri non poſſunt;
Quòd ſit omnipotens. *propterea deus omnipotens dicendus non eſt, cùm non ſit defectus dei facientis ſed rei*
Rationes. *patientis: D[illegible]m autem eſſe omnipotentem,id eſt,poſſe facere omne , quod eſt poſſibile*
factu,quodq; contradictionem non implicat,ex ſupradictis quidem conſtat ſatis,& ad-
huc quoq; ſic conſtare poteſt,atq; demonſtrari demonſtratione propter quid,i. propter
cauſam,& aliquod prius.Sanè,id eſt in ſe propter quid demonſtrabile, quod ex ſuis ter-
1. *minis habet,vt per aliquod verū priùs ſimpliciter,atq; notius demõſtrari poſſit:Etenim,*
quemadmodū illud dicitur per ſe verum,quod ex ſuorū conſtat veritate terminorū ; ita
planè demõſtrabile,quod ex ſuis terminis demonſtratur.ſed deū mediatè,& immediatè,
ſaltim quantùm ad aliqua,omnia poſſe eſt tale aliquid demõſtrabile à beatis demõſtra-
tione propter quid:Eſt enim cauſa prima, à materia nequaquã dependens in operando:
poteſt ergo materiæ,atq; cauſæ ſecundæ vicē ſupplere, ni rei natura obſtiterit : igitur eſt
per ſe de[illegible]õſtrabile,demonſtratione propter quid ab intellectu beatorū,atq; viatoris per
cognitionē abſtractiuã.Reuera,cuicũq; rei ineſt alicuius termini intellectus ſimplex, im
mediatã principij veritatē,atq; concluſionis mediatã,virtualiter includens;ab ea profe-
ctò,veritas propter quid propoſitionis mediatæ,haberi poteſt. ſed huiuſmodi eſt intelle-
Per notitiam abſtractiuam. *ctus beati,atq; viatoris de diuina eſſentia,abſtractiuã notitiã habentis;habet enim conce*
ptum ſimplicem diuinæ eſſentiæ,quia in ipſa beatificatur. ſed notitia diuinæ eſſentiæ in-
tuitiua,ſiue abſtractiua,immediatam aliquam continet veritatē,hanc præcedentem, nem
pè quòd deus ſit omnipotens : mediante ergo illa, hanc intelligit: igitur demonſtratione
2. *propter quid,deum eſſe omnipotentem,ab huiuſmodi eſt demonſtrabile.Profectò,omne*
verum mediatum,per immediatum, hoc demonſtrationis modo , eſt demonſtrabile. ſed
deu[illegible] eſſe omnipotentem,eſt tale aliquid, vtpote verum neceſſarium mediatum : ab in-
Demonſtratione quia & immediata poteſt demonſtrari. *tellectu autem beato euidenter concipi poteſt,& demonſtrari:ergo &c. Sanè,beatus di-*
uinam cognoſcens eſſentiam,eiuſq; intrinſeca, intuitiuè quidem,viator verò abſtractiuè,
deum omnipotentē eſſe,vtroq; modo demonſtrare poſſunt. Adde, quòd demonſtratione
quia oſtendi poteſt; nam quod verum eſt de cauſa, ſecundùm rationem cauſæ; eſt etiam
verum per demonſtrationem quia,per effectus ſcilicet. ſed dei omnipotentia , eſt cauſa
omnipotentiſſima, & hoc eſt verum ſecundùm rationem cauſæ,deum ſcilicet eſſe omni-
Rationes. *potentem: igitur demonſtrari p[illegible] eſt demonſtratione quia:ex effectibus autem omnipo-*
1. *tentiæ,eius cognoſcitur omnipotentia,etiam demonſtratione quia & immediata. Etenim*
cauſa perfectiſſima,in quemlibet poteſt effectum,ſine alterius adminiculo, cuius habet
virtutem operandi. ſed cauſa prima eſt huiuſmodi,quippè quæ cauſæ virtutem ſecundæ
2. *eminentiùs contineat:ergo &c. Sanè, ſi aliqui effectus , ita perfectè à cauſis producun-*
tur æquiuocis,atq; ab vniuocis,idq; quia illorum virtus in illis perfectiùs , eminentiusque
continetur,

Potentia est in æternis.

continetur, vt patet in sole, qui per seipsum immediatè calorem infundit: multò ergo ma-
gis id prima causa præstare poterit. Amplius, ordinis essentialis necessitas, ex hoc vel
maximè pendet, quòd vna causa in ordine constituenda, absque alterius dependentia, atque 2.
respectu constitui non potest, alioqui huiusmodi necessitas cassa solicitudine laboraret.
sed prima causa, cùm eius virtus impediri non possit, in esse quemlibet planè ponere va-
let effectum: ergo quod prius. Adde, quòd omne possibile, & obiectiuè quidem, & pas- 3.
siuè, ob respectum, quem ad primam causam habet, dicitur tale aliquid producibile. at
prima productiua, & actiua potentia, est potentia diuina: per consequens ergo pri-
mò producibile ab illa producitur. Reuera, posito primo producibili, & primo producti
uo perfecto, nullo modo impedito, ponitur etiam productio, etiam quocunque alio produ-
ctiuo circumscripto; prius namque in suo priori à posteriori non dependet. Adhuc, deum Deum esse potentem mediatè.
esse omnipotentem mediatè, sic patefieri posse arbitror. Rerum omnium quæ producta
sunt, vniuersitas est causata, habetque causam, quæ ad rerum huiusmodi non spectat ordi-
nem, alioqui esset causa sui. Aliquid igitur est extra vniuersitatem rerum. Cùm igitur, 1.
in causis non sit ascensus in infinitum; aliqua igitur est causa, extra conditarum ordinem
causarum, à qua tota multitudo causata dependet. In illa ergo est status, veluti in pri-
mo causante: hoc autem primum est sanctissimus Pymander. Adhuc, quantò causa effe- 2.
ctiua cæteris præstat nobilitate potentiæ, atque naturæ; tantò in causando, producendoque
cæteris præstabit. sed causa prima effectiua, infinita, sua nobilitate, omnibus rebus in in-
finitum antecellit: igitur in causando in infinitum vincet omnia. Cùm igitur infinitam
habeat virtutem ad producendum, ex nulla igitur causa dependet, in causando, produ-
cendoque, alioqui respectu illius, à qua dependeret, imperfecta esset, & sic non infinita.
Est igitur aliqua causa omnipotentissima, à qua cœlum dependet, & natura omnium.

CAP. V.

Argumenta contraria.

SI deo inest omnipotentia: nihil ergo noui ab eo fieri potest; cùm enim sit 1.
agens omnipotens, agens ex necessitate naturæ: immediatè ergo omnia pro
ducenda, produxit. sed hoc est falsum: ergo & antecedens. Amplius, si 2.
deus esset omnipotens, immediatè moueret cœlum, quod est falsum; infini-
ta siquidem eius virtus moueret in non tempore. At si motus cœli fieret in
instanti; tunc planè omnes eius partes simul, ac semel essent in eodem loco. Quæ profe-
ctò ratio incitauit Auerroem, vt in 12. met. profiteretur, cœlum à primo mouente, imme
diatè nequaquam moueri: sed secundam addidit intelligentiam, à qua quidem motus, suc
cessionem, à prima verò, perpetuitatem, æternitatemque haberet. Præterea, si deus poten- 3.
tiam habet immediatam ad omnem effectum producendum: igitur quælibet causa se-
cunda, & propria essentia, & actione careret. Tenet consequentia: nam frustra illi mes-
set; essentia enim atque natura gratia operationis tribuitur. sed hoc est falsum; tunc enim
ordo rerum essentialis funditus euerteretur: ergo &c. Suffragatur huic sententiæ autho-
ritas Commentatoris 6. met. Moderni, inquit, ponunt vnum agens, sine medio, nempe Auerr.
deum, & tunc contingit illis, vt nullum ens habeat rationem propriam naturaliter, &
cùm entia non habeant actiones proprias; non habebunt quoque essentias proprias; actio-
nes enim non diuersificantur, nisi per essentias diuersas. Et hæc opinio est valde extra-
nea, & qui recipiunt huiusmodi, non habent cerebrum naturaliter habile ad bonum. Item, 4.
nullum immateriale, teste phil. 7. met. contra Platonem de ideis, immediatè materiam
transmutare potest. sed deus est ab omni prorsus materia liber: igitur immediatè non
habet virtutem cuiuslibet effectus producendi. Adde, quòd tunc omnia necessariò ac- 5.
ciderent,

Potentia est in ęternis.

ciderent, atq; ita nullus esset mali boniq; delectus; Nam prima causa ex necessitate a-
gente, secundæ quoq; causæ, primæ nequaquam obuiaturæ, illius imperio, atq; necessitati
6. cederent. Iterum, si deus est omnipotens: omnia ergo erunt possibilia: nihil ergo impos-
sibile. Remoto autem impossibili; & necessarium quoq; remotum iri, necesse est: etenim,
quod necesse est esse, impossibile est non esse: si ergo deus est omnipotens, necessarium
7. è rerum natura remouendum esset omninò: deus ergo non est omnipotens. Amplius,
omnis potentia per effectus ostenditur, alioqui vt dixi paulò antè, reputaretur otiosa, &
inanis. Si igitur potentia dei est omnipotentissima: est ergo infinita, atq; ita effectum in-
finitum producere potest, quod est impossibile: non est ergo omnipotens. Adde, quòd
non ptest peccare, neq; seipsum negare, 2. Tim. 2. & quod parcendo suam omnipotentiam
maximè manifestat. cùm ergo hoc sit vltimum potentiæ suæ; non ergo est omnipotens:

Respon. ad argumenta.

nam mundi creatio plus aliquid, imò multò magis potentiæ denotat: igitur deus non est
1. omnipotens. Verùm ad hæc atq; his similia, sic respondere valemus, inprimisq; scire o-
portet, inter theologos, atq; philosophos hoc interesse, quòd phil. dicant deum esse omni-
potentem; mediantibus tamen causis secundis: theologi verò, secluso etiam huiusmodi
causarum adminiculo, deo omnipotentiam tribuunt, eamq; in hoc consistere aiunt, quòd
cuiuscunq; secundæ causæ vicem supplere valeat: deniq;, quod omnẽ possit effectum pro-
ducere, cui non inest repugnantia ex suorum formali ratione terminorum, simpliciter
sumpta. Cæterùm, cùm potentia nominetur propter possibilia, quæ facere potest: deus

Possibile duplex.

autem cùm omnia posse dicitur: rectè ergo omnipotens dicitur, quòd omnia possibilia
possit. Possibile autem duplex dicitur, teste phil. 5. met: cap. de possibili: alterum qui-
dem per respectum ad aliquam potentiam, sic quòd humanæ subiacet potentiæ, homini
esse possibile affirmamus. Quòd si ideo deus dicatur omnipotens, quia potest facere o-

Primum.

mnia, quæ ipsius subiacent potentiæ, perinde erit, ac si quis diceret: deum esse omnipoten-
tem, quia potest omnia, quæ potest. sed tum in notitia omnipotentiæ declaranda, circu-
lationis vitium incurrimus. Præstat ergo, hac ratione deum omnipotentem appellare,
quòd scilicet absolutè possit omnia possibilia facere: & hoc ad secundum possibilis mo-

Secundum.

dum referendum esse, asserimus. Est autem, siue dicitur aliquod possibile absolutè, ex ter
minorum vtiq; habitudine, puta quando prædicatum non repugnat subiecto: si verò re-
pugnet, impossibile. Sanè, si vnumquodq; agens agat sibi simile, vnicuiq; planè potentiæ
actiuæ, possibile, ceu obiectum proprium, secundum illius actus rationem respondet, in
quo huiusmodi actiua fundatur potentia: sic calefactiua potentia vti ad proprium ob-
iectum, ad esse calefactibile refertur. Porrò, esse, in quo diuinæ potentiæ ratio fundatur
est infinitum, totius esse perfectionem in se habens. Quare, quidquid habet rationem en-
tis, sub possibilibus absolutis, quorum respectu deus dicitur omnipotens, contineatur ne-
cesse est: non ens autem opponitur enti, ideoq;, quæ non sunt, sub possibilibus absolutis non
continentur, & per consequens, non subsunt diuinæ potentiæ, idq; non ob diuinæ potentiæ
defectum, sed rei imperfectionem, quæ non habet rationem in seipsa, vt ita fieri possit.
Quamobrem, quæ contradictionem implicant, entia deficientia factuq; impossibilia con-
uenientiùs dicenda sunt, quàm quòd à deo produci non possint, neq; hoc obuiat sententiæ

Non erit impossibile omne verbum.

angeli ita tubicinantis: Non erit impossibile apud deum omne verbum: quandoquidem
quod contradictionem implicat, verbum dici non possit; à nullo enim intellectu concipi
potest. Quomodo ergo deus dicatur omnipotens, ex his atq; ex paulò antè dictis, patere

Ad primum argumentum

arbitror. Modò argumenta sunt nobis soluenda: & ad primum quidem sic respondeo:
quamuis in primo & in 2. Pymandri de hac re copiosiùs disputârim, vbi distinctè de
mundi creatione sum locutus, deum liberè agere, & non ex aliqua moueri naturæ neces-
sitate, instar ignis naturæ necessitate calorem emittentis, actio enim est libera, quia
est naturæ liberè agentis quæ est sua actio, ideoque noui ei aliquid accidere ne-
2. quit, quum nulla in deum nouitas cadat, sed in creaturam potiùs. Ad 2. Deus, quo-
âd suam

Potentia est in ęternis.

ad suam potentiam, in instanti, motum cœli causare potest, sed hoc, ipsa motus na-
tura non patitur. Dices, aliqua ergo virtus finita, æquali tempore, ac ipse deus, cœlum
mouere valebit. Admitto, ex hoc tamen diuinæ virtuti non est comparanda, quæ
ex se modò esset actu, posset mouere corpus infinitum; quam ob causam, ratio Commen-

Contra com. rationes.

tatoris, duas in primo orbe intelligentias ponentis, nihili est facienda: sibi enim contradi-
cit. Etenim, si æternitas, & successio nō sunt idem: quælibet ergo illarum propriam habet 1.
causam, atque ita prima causa, motus æternitatem immediatè causabit; nec tamen in in-
stanti. sin verò idem, vna illarum sufficit: altera ergo est otiosa. Item, secundā intelli- 2.
gentia, primam impedire non valet: æquè ergo cùm illa in instanti mouebit, seu mouere
poterit. Itaque, quoàd attinet ad diuinam potentiam, quæ est infinita, motus fieret in instan
ti, sed id non fert natura rei, quæ fit successiuè. Item, secunda intelligentia mouet, quia pri 3.
mò à prima mouetur: non est ergo illi impedimento, quominùs posset motum causare in
instanti. Reuera, duabus causis, superiori scilicet, & inferiori ad eundem effectum pro-
ducendum concurrentibus, effectus superioris, vtpote potentioris naturam sequitur. sed
superior intelligentia est infinita. igitur moueret in instanti. Cùm igitur motus ex sui na-
tura sit successiuus, non potest fieri in instanti, & hæc cum animo reuerenti dixerim. Ad
3. Commentator loquitur contra quorundam errorem, qui aiebant à deo immediatè fieri 3.
omnia, quod certè Augustino non placet sic dicenti, res à deo ita administrari, vt eas
proprios motus agere sinat. Ad 4. vera est illa sententia ad mentem philosophi contra 4.
ideam Platonis; huic tamen proposito deseruire non potest, vt patet bene consideranti.
Ad 5. Si deus immediatè ageret omnia; in vniuerso non esset malum culpæ; aliquod ta- 5.
men esset contingens: sua enim voluntate liberè, & contingenter ageret. vnde quamuis
sua actio sit necessaria in se & ex natura rei; ad obiectum tamen extrinsecum transit
contingenter: alioqui si necessariò transiret; ab illo vtique dependeret, quod est falsum. Ad 6.
6. Omnipotentia dei, impossibilitatem, atque necessitatem à rebus non excludit; nam etsi
omnia ei possibilia sunt, etiam quæ secundis causis possibilia non sunt; ab illis tamen
huiusmodi impossibilitatem non remouet, neque imponit necessitatem. Ad 7. Minor veri- 7.
tatem habet in agente vniuoco, cuius virtus in suo effectu tota ostendi potest; potentia
enim hominis generatiua, amplius potest nihil, quàm hominem generare. In agente au-
tem æquiuoco, siue non vniuoco, cuiusmodi est deus, cum quo creatura, genere, aut specie
conuenire non potest, fallit: quare effectus minor est, quàm illius potentia. Potentia præ
terea diuina, etiamsi nullum extrinsecum opus produxisset; adhuc tamen otiosa dici non
posset, quippè cùm exterior effectus non sit diuinæ potentiæ finis, sed ipsa potiùs sui finis
effectus. Ad confirmationem patet solutio ex superioribus; peccare enim est à perfecta
ratione deficere. at posse deficere in agendo, diuinæ non competit omnipotentiæ; idcirco
deus omnipotens peccare non potest: quod autem dicitur à phil. 4. Topicorum, quòd po-

Deus non potest peccare.

test deus, & studiosus praua agere, ad mentem gentilium locutus est, qui homines in
deorum numerum migrasse dixerunt. Ad aliam confirmationem dico, dei omnipoten-
tiam in parcendo, atque miserando ostendi maximè; quia nimirum summum est suæ pote-

Potentia dei in parcendo.

status indicium, liberè posse peccata dimittere. Parcendo præterea, ad infiniti consorti-
um, societatemque boni, qui est diuinæ effectus potentiæ vltimus, adducit homines, æter-
nis antea suppliciis obnoxios. Adde, quòd diuinæ misericordiæ effectus, omnium est di-
uinorum operum fundamentum: in hoc ipso autem, diuina manifestatur potentia, quòd
ad ipsum omnium bonorum prima spectet institutio. Quomodo ergo deus sit omnipotens
dixi.

QVAESTIONIS XXI. CAP. I.

Potentia dei absoluta & ordinata.

De potentia absoluta & ordinata.

Vdiuimus dei omnipotentiam omnia posse, quæ sunt factu possibilia; præstat modò huiusmodi potentiam distinguere: in ordinatam scilicet, & absolutam, vt sic commodiùs intelligamus, quæ sumus disputaturi. Cæterùm, agere ex potentia ordinata, ad agens liberum spectat, quod intellectu, atque voluntate agit.

Potentia ordinata.

In huiusmodi autem agente, tunc potentia ordinata cognoscitur, cùm siquidem secundùm institutam, rectamque agit regulam.

Absoluta.

Quando verò illius regulæ limites transgreditur, & quidem plurimùm, potentia absoluta nominatur: eo

Posse de facto & de iure.

planè modo, quo iuristæ distinguũt, posse de facto, & de iure. Reuera, quando est aliqua lex, quæ non subest potestati agentis, sed voluntati instituentis, agens huiusmodi subditum legi, ordinatè agat necesse est, inordinatè verò, nequaquam. At si lex in potentia sit agentis, & cum hoc etiam rectitudo legis, quia nimirum lex recta dicitur, quòd à tali sit instituta agente; tunc planè tale agens pro suæ arbitrio libertatis, & legem mutare, & aliam condere, vt lubet potest, atque ita in tali agente ordinata, ab absoluta vincitur potentia.

Deum agere secundùm potentiam absolutam.

Itaque, deum agere secundùm potentiam ordinatam, dicimus quando quas condidit creaturarum leges, seruat: secundum verò potentiam absolutam, cùm illarum terminos egreditur, non tamen suæ potestatis magnitudinem. Quare deum agere secundùm potentiam absolutam, non est eum sine lege siue legis rectitudine agere, sed non secundùm eas, quas in creaturis videmus leges esse perscriptas; potentia enim absoluta, est diuina potentia executiua eorum omnium, quæ in ipsa virtualiter continentur.

Quō. possit aliquid potentia absoluta, quæ non potest ordinata.

Agit ergo secundùm potentiam ordinatam, quando aliquid, secundùm legem iam ordinatam agit: quando præter hanc agit, secundùm absolutam agere dicitur. Ex his sic quidam argumentantur, nempè quòd deus possit multa agere secundùm potentiam absolutam, quæ tamen non potest secundùm potentiam ordinatam. Sanè, agens liberum & contingens, in cuius potestate est huius vel alterius voliti rectitudo; in alterum exercere potest potentiam absolutam; licet alterum, secundùm potentiam ordinatam disposuerit atque ordinauerit. sed deus est huiusmodi: ergo &c.

Obiectio.

Sed dicet aliquis: potentia absoluta nihil po-
1. *test omninò, nisi præuia diuinæ voluntatis determinatione concurrente, & per conse-*
quens scientia intellectus diuini sed potentia executiua, quatenus ista concernit, est po-
2. *tentia ordinata: idem sunt ergo. Item, quæ nunquam deus est, vtrique potentiæ sunt æquè*
impossibilia; super nullum profectò illorum, diuinæ cadit voluntatis determinatio, nec
3. *etiam diuini intellectus scientia: ergo quod prius. Adde, quod deo, secundùm potentiam*
ordinatam, possibile esse videtur, nihil præterquàm id, quod est futurum; sola enim futu-
ra sunt à diuina voluntate determinata. sed illa esse sic determinata, nouit præcisè intel
4. *lectus diuinus: ergo &c. Amplius, quod est necessariò malum, in aliquam non cadit dei*
potentiam. sed in dei virtute, reproborum saluatio, damnatio quoque iustorum conti-
netur, quæ necessariò sunt mala: respectu igitur istorum, nulla est absoluta potentia. Re-

Solutio.

spondent ad hæc, & ad prim: hoc modo, asserentes potentiam ordinatam respectu illorũ
1. *præcisè dici, quæ à voluntate diuina sunt actualiter determinata: absolutam verò, re-*
spectu eorum, quæ potentialiter tantùm: vtraque igitur potentia voluntatem sequitur, vna
2. *quidem actualiter, potentialiter altera. Ad 2. dicunt voluntatem diuinam magis ad*
vnum quàm ad aliud determinari, puta ad totius vniuersi salutem, quàm ad vnius mu-
scæ creationem: vnde ob maiorem in vnum, quàm in aliud determinationem, vnum alte-
3. *ro possibilius dicitur. Ad 3. Dicunt sic respondere Platonis Timæum: Deum scilicet ni-*
hil posse facere, nisi ea, quæ secundùm potentiam facit: Nihil, inquit, est ortum, cuius
causa legitima non præcesserit. Aliter quoque sic respondent, quòd scilicet potentia ordi-

Propria opinio.

nata dupliciter considerari possit; nempè quatenus est sic actualiter ordinata, vel aptitudinaliter ordinanda: vnde deus multa potest secundùm potentiam absolutam; quæ tamen non potest secundùm potentiam actualiter ordinatam; bene tamen secundùm potentiam aptitudinaliter, siue aptitudinalem. Et hoc mihi summoperè placere profiteor:

siquidem

De potentia absol: & ordin:

siquidem quantùm ad deum spectat, vna eademq́ est potentia: respectu verò creaturarum, in quibus huiusmodi ordinem cernimus, absolutam ab ordinata distinguimus potentiam. Ad 4. Si illi effectus in diuina continerentur virtute; posset vtiq; deus, secun- 4.
dùm potentiam absolutam, illos producere. et si determinaret: tunc etiam posset, secundùm potentiam ordinatam. At deus seipsum negare non potest, quod quidem accideret, si suæ ordinem iustitiæ mutaret, iustos pœnis tradendo, improbos verò gloria æternæ vitæ donando, quod nefas est dicere. Sed dices: potest ne deus facere quæ non facit? Pro- Potest deus facere quæ non facit.
fectò circa huiusmodi negotium, apud studiosos fuit contentio, & quidem magna; quidam enim ex necessitate deum agere, arbitrati sunt: proinde, sicut homo ex homine gignitur; sic ex dei potentia, rerum ordinem effluere atq; manare. sed huiusmodi errorem Primus error.
in primo Pymandri confutaui, atq; rationabiliter explosi. Nonnulli verò dixerunt, cur- 2.
sum ordinemq́ rerum, diuinam sapientiam, atq; iustitiam sequi, sine quibus, deus agit nihil. Quoniam autem dei potentia (quæ est eius essentia) non est aliud quàm eius sapientia: quod igitur diuinæ congruit sapientiæ, id tantùm dei potentia operatur; diuina enim sapientia, totum posse potentiæ, atq; imperium complectitur. Verùm ad hæc sic re- Responsio.
spondeo: ordinem rebus inditum à diuina sapientia (in quo iustitiæ ratio consistit) diuinam non coartare, atq; limitare sapientiam; etenim tota ordinis ratio, quæ à sapiente, rebus à se factis imponitur, à fine est sumenda. sed finis rerum, est dei bonitas, quæ infinitum conditarum rerum conditiones superat: non ergo ab illarum ordine, atq; cursu limitari, determinari potest. Potest igitur deus facere alia, quæ nō facit. Dices, quæ Obiectio.
deus non præsciuit, atq; præordinauit, nunquam est facturus. sed non præsciuit se factu- 1.
rum, nisi ea, quæ facit: non potest ergo alia facere quàm facit. Sanè, deus non potest fa- 2.
cere, nisi quod iustum est fieri, aut facere debet, aut bonum est fieri. sed hæc talia iam facit: igitur non potest alia facere. Amplius, nihil facit aut dimittit, nisi optima & ra- 3.
tionabili causa, licet nobis occulta, qua aliqua facit, aliqua verò dimittit. Porrò, illa ratio est æterna: quare illa manente, non potest aliud facere, quàm facit; alioqui faceret aliud quàm præsciuit. vnde August: lib. de symbolo 1. cap. 2. Hoc solùm, inquit, non po- 4.
test deus, quod non vult: quasi diceret, quòd non possit aliquid facere, nisi quod vult, sed non vult, nisi quod facit: non videtur ergo posse, nisi quod facit. Item, lib. 7. Conf: cap. 4. ad deum loquens, sic ait: Nec cogeris inuitus ad aliquid, quia voluntas tua non est maior quàm potentia: esset autem maior, si te ipso tu ipse maior esses. Ex quo clarè videtur, deum non plura posse, quàm velle, nec plura velle, quàm posse; sicut enim voluntas non est maior potentia; ita nec potentia maior est voluntate: ergo &c. Dico: nec voluntatem Solutio.
potentia, nec potentiam voluntate in deo esse maiorem; vna enim eademq́ res est potentia & voluntas, nempè ipsemet deus, qui seipso maior non est. Quòd si dixerimus plura deum posse, quàm velle, deum seipso maiorem non dicimus, sed plura diuinæ subiecta potentiæ esse, quàm voluntati significamus. Plura igitur deus potest facere, quæ non Plura potest quàm vult.
vult, & dimittere quæ non facit. Mat. 26. An putas, quia non possum rogare patrem, & exhibebit mihi plusquàm duodecim legiones angelorum? August: in enchyridion cap. Augustinus.
85. Omnipotentis voluntas, multa potest facere, quæ non vult, nec facit; potuit enim facere, vt duodecim legiones angelorum pugnarent contra illos, qui Christum ceperunt. Et in eodem cap. cur apud quosdam non factæ sunt virtutes, quæ si factæ fuissent; egissent illi homines pœnitentiam: & factæ sunt apud eos, qui non erant credituri. Nec vtiq; iniustè deus noluit saluos fieri, cùm possent salui esse, si vellet. Et in lib. de natura & gratia, cap. 7. Dominus Lazarum suscitauit in corpore: nunquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mente? potuit quidem sed noluit. Itaq́, deus potest aliud facere quàm facit; & tamen si aliud faceret, alius ipse non esset. Et potest aliud velle quàm vult; & Ad primum argumentum.
tamen eius voluntas nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse; potest enim velle, quod ab æterno potest voluisse: habet etiam potentiam volendi & nunc, & ab æterno,

De poten. abſolu: & ordinata.

*quod tamen nec modò vult, nec ab æterno voluit. Ex his autem patet quid ſit dicendum
ad argumenta: & ad primum quidem dico, quòd quamuis in deo potentia, ſapientia, &
voluntas ſint idem; quia tamen eius voluntas non agit ex neceſsitate, ſed ex ſuppoſitione
potiùs, neq; eius ſapientia & iuſtitia determinari poſſunt ex rerum conditarum ordine;
nihil prohibet aliquid eſſe in potentia, quod ipſius voluntas non vult, neq; ſub eo, quem
rebus indidit, contineri ordine. Quoniam potentia officio fungitur exequentis, voluntas
verò imperantis, intellectus & ſapientia dirigentis; hac de cauſa, quod attribuitur po-
tentiæ ſecundùm ſe conſideratæ, deus dicitur poſſe ſecundùm abſolutam potentiam. Et
huiuſmodi eſt omne illud, in quo ſaluatur ratio entis: quod verò attribuitur potentiæ
diuinæ, quatenus iuſtæ voluntatis imperium exequitur: ſecundùm voluntatem or-
dinatam deus agere dicitur. Tunc ad argumentum reſpondeo: quòd deus poteſt ali-
qua facere de potentia abſoluta, quàm quæ præſciuit ſe facturum, atque præordinauit;
non tamen poteſt eſſe, quòd aliqua faciat, quæ non præſciuerit, & præordinauerit ſe fa-
cturum; quoniam ipſum facere præſcientiæ ſubiacet & præordinationi, non autem ipſum*
2. *poſſe, quod eſt naturale; ideo enim deus aliquid facit, quia vult; non tamen ideo poteſt
quia vult, ſed quia talis eſt in ſui natura. Ad 2. Deus ſibi ſoli, non autem alicui debet a-
liquid, cùm autem ipſe ſit iuſtus, & ſapiens, non poteſt facere, niſi quod ſibi conueniens
eſt atq; iuſtum: non quòd modò conueniens eſt, atq; iuſtum, hoc eſt, non ſecundùm iuſti-
tiam atq; ſapientiam, quam in rebus eſſe videmus tantùm, ſed ſi adhuc aliud faceret; il-
lud tamen ſapienter, iuſtèq; faceret. Ad confirmationem, licet rebus quæ nunc ſunt, or-
do optimus attributus ſit, atq; conueniens; poſſet tamen alias res condere, aliumq; illis*
3. *imponere ordinem. Ad 3. in deo eſt voluntas æquiſsima, quæ facit omnia: quapropter con
tra eam non faceret, ſi quæ modò facit, dimitteret, & alia faceret; ſemper enim ſecun-
dùm rectiſsimam ipſius voluntatem faceret. Cùm ergo dicitur deum non poſſe facere,
niſi quod ratio eſt eum facere ſic intelligendum eſt, non poſſe eum facere, niſi ea, quæ
rationabilia ſunt, quæ ſiue faciat, ſiue fierent, rationabilia ſunt. Authoritas illa ſic eſt*
4. *intelligenda: Id ſolùm non poteſt deus, quod non vult, ſcilicet ſe poſſe. Ad 4. dictum eſt,
quòd voluntas potentia, aut potentia voluntate in deo maior non ſit: illa ergo ſententia
extrinſeca ſubiecta reſpicit, quæ diuinæ ſubdita ſunt potentiæ. Itaq; quid ſit diuina po-
tentia ordinata, & abſoluta, dixi.*

CAP. II.

Deum poſſe meliom facere ea, quæ facit.

Paul.

Quæ deus poteſt facere meliora.

*VM dei potentia poſsit facere ea, quæ non facit, nunquid ea, quæ facit, me-
liora facere poſsit? ad quam quidem quæſtionem Apoſtolus ad Epheſ. 3.
ſic reſpondet: Deus, inquit, poteſt omnia facere abundantiùs quàm peti-
mus, aut intelligimus. Et reuera, ſi ea ſpectes, quæ ad rei eſſentiam atti-
nent, ſicuti eſſe rationale, quod eſt de eſſentia hominis, illa meliora fieri
non poſſunt, tametſi aliquam rem illa meliorem facere valeat, quemadmodum quater-
narium maiorem facere non poteſt; alioqui non eſſet quaternarius, ſed alius numerus:
eodem enim modo ſe habet in diffinitionibus; differentiæ ſubſtantialis additio; ſicut vni-
tatis in numeris, 8. met: At ſi conſideres ea, quæ extra rei eſſentiam continentur, veluti*

Argumenta contraria.

virtutes aduentitias, vtpote ſapientem eſſe, eloquentiæ gratia ornatum; ſic certè res me-
4. *liores fieri poſſunt ab ipſarum opifice, & conditore deo. Itaq; qualibet re condita, alia
melior à deo fieri poteſt. Sed dices, accepta aliqua determinata creatura ex parte infe-
riori, quæritur aſcendendo, aut eſt ſtatus ad aliquam ſupremam; & ſic habetur oppoſi-*
1. *tum: aut non, & ſic poteſt procedi in infinitum. At, quò magis creatura excedit; eò pla-
nè eſt perfectior, atq; ita creatura, quæ in infinitum excedit, eſt in infinitum perfectior:*

De potentia abſoluta & ordinata.

erit ergo creatura in ſe intenſiuè infinita, quod eſt falſum. Dico, illam potentiam intelligendam eſſe de poſsibili abſoluto, qua dixi, quæcunq; creatura facta, perfectiorem fieri poſſe, non de poſsibili, quod ad aliquam egreditur vlteriorem creaturam: ſicut in numeris accidit: inexhauribilitas ergo diuinæ potentiæ denotatur, atq; inconſummabilitas poſsibilis abſolutè; eſt enim diuina potentia infinitæ actualitatis ſimpliciter, nullo actu exhaurienda. Cùm ergo arguitur: erit ergo proceſsus in infinitum, negatur hoc de infinito vno ſimpliciter, qui eſt Deus benedictus; illud enim creatori tantùm, non autem creaturæ conuenit: de infinito verò, cuius ſemper eſt aliquid vltra accipere, concedo, idq; ex parte creantis, non autem creaturæ.

Solutio.

Alia argumenta.

Arguis iterum: tantò fit aliquid melius, quantò ſapientius. ſed quidquid Deus facit, ſapientiſsimè facit: non ergo poteſt aliquid melius facere, quàm facit. Sanè, ſi potuit, & noluit: inuidus ergo. ſed inuidia longè abeſt à diuinis: igitur, vnamquamq; rem in optimo, atq; vltimo perfectionis conſtituit: non ergo meliora poteſt facere ea, quæ fecit. Suffragatur nobis authoritas Augu: contra Maximinum, ſic diſputantis: Si Deus potuit, & noluit gignere filium ſibi æqualem, inuidus fuit. 1.

Amplius, quod eſt maximè bonum, non poteſt melius fieri; maximo enim nihil eſt maius. ſed ſingula, quæ Deus fecit ſunt bona, ſimul verò valde bona: Et vidit, inquit Moſys, Deus vniuerſa quæ fecit, & erant valde bona: pulchritudo igitur vniuerſi, non poteſt præſtantior, atq; melior fieri. Eadem habet Aug: in Enchyridion. Adde, quòd homo Chriſtus plenus gratiæ, & veritatis non poſsit eſſe melior, nec eiuſdem mater beatiſsima, ac creaturarum beatitudo creata, quod ſummum bonum dicitur: non ergo omnia fieri poſſunt meliora. 2.

Adhuc, ſi in ſpecierum perfectione daretur proceſſus in infinitum, quæ ex illis ſuperior inueniretur; quoddam totale perfectionale reſpectu inferioris vocaretur, atq; ita omnium aliarum perfectionem contineret creaturarum; ſuperius enim inferioris perfectionem continet, ſicq; infinitæ eſſet perfectionis, quod planè creaturæ nullo pacto conuenit. Adde, quòd quemadmodum proceſſus ad menſuram eſt finitus; ita planè proceſſus in perfectionibus ſpecificis, ex 10 met: patet conſequentia. huic accedit illud, nempe quòd rerũ vniuerſitas à diuina perfectione, infinita differentiæ ratione diſtat, puta ſicut finitum ab infinito. Non poteſt ergo in eam cadere proceſsus in infinitum, quippe cùm huiuſmodi proceſsus, omnem prorſus finitam ſuperet perfectionem. 3.

Item, proceſsus ad vnitatem atq; totalitatem eſt finitus: & iſte ergo ſimiliter; eſt enim ad vniuerſi totalitatem, vnitatemq;. Sanè, id, in quod primò à Deo incipiendo, deſcenditur, dari neceſſe eſt: non ergo aſcendendo proceditur in infinitum. Conſequentia nota eſt: antecedens patet ex illa Dionyſii authoritate: Infima iunguntur ſupremis per media, ita quòd ſupremum infimi attingit infimum ſupremi: ergo quod prius. Adde, Deum & infimam creaturam eſſe duo extrema diſtantia in infinitum, non quidem per modum medij intercedentis, ſed per infinitatem Dei creaturã infinitè excedentis: inter Deum igitur, atq; creaturam, media infinita eſſe non poſſunt. Ex his ergo patet quomodo res conditæ à Deo meliores quàm ſunt, fieri non poſſunt. 4.

Soluuntur argumenta.

Ad hæc autem ſic reſpondere poſſumus, ſi illa dictio, melius, ſumatur vt aduerbium, atq; importet modum facientis; ſic abſq; dubio, Deus non poteſt facere melius, quàm facit, quia non maiori ſapientia, atq; bonitate. At ſi ſumatur, vt nomen, ſignificetque modum ex parte facti; ſic abſq; dubio, meliores res facere poteſt, quàm ſunt, ſi rerum naturæ illius maioris perfectionis ſuſcipiendæ capaces eſſent: omnia ſiquidem creata conſtant numero, pondere, & menſura. Ad confirmationem, negatur ſimilitudo; filius enim eſt naturaliter patri æqualis, non autem creatura. 1.

Ad 2. quamuis vniuerſum, propter ordinatiſsimam rerum rationem, quam illi modò ineſſe videmus, melius fieri non poſsit, alioqui illius ratio, ſiue proportio violaretur omninò; poteſt tamen Deus alias res condere, illiq; addere, atq; ita melius facere. Sed dubium eſt, ſi tunc idem maneret ordo vniuerſi. nam ſi res nouæ adderentur, & quidem meliores; non video quo- 2.

De poten: absolut: & ordinata,

modo idem ordo manere posset. Ad confirmationem dico, quia humanitas Christi vnita est Deo: beata verò virgo, est mater Dei: beatitudo autem creata est fruitio: propterea meliores fieri non possunt: Deo enim cui coniunguntur, melius est nihil.

3.

Ad 3. dico, multùm interesse inter id, quod est infinitæ perfectionis simpliciter, & id, quod est infinitæ perfectionis in genere: proinde tota rerum vniuersitas, si simul intelligatur; est certè perfectionis specificæ, non perfectionis simpliciter; singula enim entia, & omnia simul, per participationem entia esse dicuntur: eodem quoq; modo, si aliqua vna creatura, si omnibus æquiualens esset; non haberet profectò infinitam perfectionem simpliciter, sed in genere tantùm; perinde si essent infinita animalia, aut vnum animal eis æquiualens, in genere animalis tantùmmodo esset infinita perfectio, non autem simpliciter.

Creatura non potest esse infinitæ perfectionis.

Patet ergo, quonammodo nulla creaturarum infinitæ potest esse perfectionis: & per consequens non consequitur, quod infertur. Ad confirmationem negatur similitudo; non enim distinguit inter mensuram materialem, & mensuram, quæ subest potentiæ logicæ; dixi enim ex parte creantis nullam esse repugnantiam, siue difficultatem, vt res meliores fiant; quoniam est agens infinitæ perfectionis: sed id rerum naturam non ferre, quippe, quæ finitæ, determinatæq; sit conditionis. Hoc autem modo, reliqua solui posse arbitror argumenta.

4.

Ad 4. æquiuocat de perfectione simpliciter, & in genere, nec videtur inter huiusmodi infinita posse procedi in infinitum simpliciter. Ille præterea processus, non est ad vniuersi totalitatem, atq; vnitatem, quippe cùm nullum terminum habeat: tum quia partiales processus, ad vniuersi vnitatem, in potentia logica & diuina tantùm sunt, tum quia ad huiusmodi vnitatem, materialiter, & non formaliter se habent: profectò contradictionem non implicat, plures fieri creaturas, etiamsi inde nullum consurgeret vniuersum. Authoritas quoq; Dionysii intelligenda est, de creaturarum inter se, non autem de ea, quæ est inter Deum, & creaturas connexione; datur enim primum factum, quod est finitæ perfectionis. Ad aliam confirmationem dico, infinitatem alterius extremi, infinita intercedentia media necessariò inferre: etsi non quidem actu; potentia tamen. Ex his ergo, atq; similibus patet, quomodo res possint meliores fieri.

Deum non facere quòd præterita nō sint facta.

Dices, si Deus potest facere res præteritas, non præteriisse, audi philosophum 6. eth: de hac re ita loquentem: Hoc solo, inquit, priuatur Deus, ingenita facere quæ sunt facta. Et August: contra Faustum: Quisquis ita dicit: si Deus omnipotens est, faciat, vt quæ facta sunt, facta non fuerint: non videt se hoc dicere: si Deus omnipotens est, faciat vt ea, quæ vera sunt, eo ipso quòd vera sunt, falsa sint. Reuera, præterita non fuisse, contradictionem implicat, ideoq; diuinæ non subiacent potentiæ.

Obiectio

Sed arguis: si diuina potentia se extendit ad id, quod per se est impossibile; multò ergo magis ad impossibile per accidens. sed potest illuminare cæcū, mortuumq; ad vitam reuocare, quod per se impossibile: poterit ergo facere, Mercurium non scripsisse, quæ scripsit; accidit enim ei scripsisse. Sanè, si potuit facere vt Mercurius nunquam scriberet: igitur postquàm scripsit, potest facere eum non scripsisse; potentia enim eius diminutionis detrimentum nō recipit. Adde, quòd si Deus potest reparare charitatem amissam; multò ergo magis virginitatem perditam; maior enim est charitas, quàm virginitas: ergo quod prius.

Solutio.

Dico, præteritum sub ratione præteriti intellectum esse impossibile absolutum, atq; contradictionem implicare; ideoq; diuinæ non subdi potentiæ: præteritum tamen, Mercurium scripsisse scilicet, est siue fuit contingens: at posteaquàm transiit in præteritum, est necessarium absolutum. Ad confirmationem, verum est Dei potentiam non minui, sed entia minuuntur, quæ in præteritum transeunt, quum amplius entia factu possibilia dici non possunt; hac de causa diuinæ potentiæ non sunt subdita, nec esse possunt. Ad aliam, dico Deum, cùm corporis corruptionem, tum etiam mentis auferre posse; non tamen quòd mulier corrupta, corruptionis maculam, atq; damnum non incurrerit. Quomodo ergo Deus non possit facere, vt præterita non præcesserint, me dixisse arbitror.

De poſsibilitatis cauſa.

CAP. III.

Poßibilitatis, & impoßibilitatis cauſa vnde ſit.

POſteaquam, Deo ineſſe potentiam, eamq́ue infinitam eſſe audiuimus: poſtquam, inquam, quid ſit illius potentia abſoluta, & ordinata, & quomodo poteſt alia facere, eaq; meliora; congruum eſt, imò neceſſarium ſcire vnde huiuſmodi poßibilitatis, atq; impoßibilitatis cauſa proficiſcatur. quod certè, vt commodiùs, vtiliùsq; fieri poßit, quid ipſum poßibile, & quotuplex ſit, audiamus. Quid ſit poſsibile.

Eſt autem poßibile hoc, inquit philoſophus 9. met: com: 7. cui ſi extiterit actus, cuius dicitur habere potentiam, nihil erit impoßibile: ſolet ſic etiam diffiniri: Poßibile eſt illud, ad quod non ſequitur impoßibile. Et iterum, poßibile, eſt illud, quod poſtquàm poſitum fuerit in actu, nullum ſequitur impoßibile. Adhuc; poßibile eſt omne illud, vt dicitur 8. phyſ: com: 73. ex quo non accidit impoßibile. & com: 36. poßibile ſi poſitum fuerit in eſſe, nullum impoßibile accidit. & 62. poßibile non exit in actum, niſi ab aliquo agente in actu: Idem 9. met: com: 13. æternis autem, philoſophus 2. cœli com: 33. & 34. dicit, non eſſe poßibile tribuendum, ſed neceſſarium tantùm idtẽ 3. phy· tex: com: 32. & 12. met: com: 30. nam poßibile ex ſe, fieri neceſſarium ab aliis in ſubſtantiis, eſt impoßibile; tametſi id veritatem habeat in motu cœli, cuius cauſa, ſiue ratio 12 met: com: 41. recitatur. Sed de hac materia in primo Pymandri locutus ſum. In æternis nõ eſt poſsibile.

Quottuplex poſsibile.

Cæterùm, quoddam eſt poßibile in ſenſu diuiſo tantùm, ceu album poßibile eſt eſſe nigrum; quod tamen falſum eſt in ſenſu compoſito; nam ſi poneretur in actu, ſequeretur impoßibile ſcilicet, album eſt nigrum. 1.

Quoddam poßibile eſt abſolutum, vt Mercurium regem eſſe; abſolutè enim loquendo, & potuit, & fuit. 2.

Quoddam eſt quoq; poßibile, quod ſecundùm ſe totum eſt reducibile ad actum, veluti eſt ens poſitiuum permanens finitum. 3.

Quoddam verò, ſecundùm ſe totum in actu eſſe non poteſt; ſuæ enim naturæ vis hoc ferre non poteſt: habet namq; actum potentiæ admixtum, cuiuſmodi eſt tempus, atq; motus, hæc quidem diſtinctio habetur 3. phyſ: tex: 57. vbi philoſophus declarat, quomodo infinitum in potentia ſit reducibile ad actum. Itaq; illud eſt poßibile, ad quod non ſequitur impoßibile, ſi debitum habuerit ordinem: poßibile autem, quatenus poßibile reſpicit actum: Poßibile, inquit, philoſophus 9. met: com. 11. non intelligitur, niſi in reſpectu actus: eodem quoq; modo & ipſa potentia. Idem ſentit com: 20. & 12. met: com: 37. Ex his autem habetur hæc doctrina, quæ etiam colligitur ex 3. phyſ. com. 69. poßibilitates in rebus, ſcilicet, quæ in infinitum augentur, ſicuti motum, tempus, numerum, diuerſarum eſſe diſpoſitionum, ac vnius nequaquam poßibilitatis partes. Quam ob cauſam, quantus eſt numerus in potentia, tantus ſit in actu, nequaquam eſt neceſſarium. Poßibilitates verò in rebus, quæ non creſcunt in infinitum, ſicuti contingit in magnitudinibus, omnes ſunt vnius poßibilitatis partes: proinde quanta eſt magnitudo in potentia, tanta certè neceſſe eſt, vt ſit in actu; magnitudo enim eſt quantitas continua, non autem numerus. Poßibile ergo, vt dixi, reſpicit actum; poßibile namq; dicitur, aliqua potentia poßibile: omnis autem potentia reſpicit actum, alioqui eſſet otioſa: impoßibile verò reſpicere nequit; reſpectu enim impoßibilium nulla eſt potentia. Suffragatur imò ſumitur hæc ſententia ex authoritate philoſophi 3. phyſ. tex. 69. Quantum, inquit, potentia contingit eſſe, & actu contingit tantum eſſe. Quid ergo poßibile, & quotuplex ſit, dixi. 4. Poſsibile reſpicit actum. Potentia reſpicit actum.

Sed dices, nunquid ſunt omnia poßibilia? aut aliquod poßibile, quod nunquam erit? Reſpondet philoſophus 9. met: com: 8. Nihil prohibet, inquit, poßibile aliquod ens eſſe aut fieri: non eſſe verò, aut non futurum eſſe; nonnulli enim arbitrati ſunt, omnia eſſe poßibilia, licet nunquam fierent, aut eſſent: ponebant namq; coſtam commenſurabilem diametro, licet id fieret nunquam. Sed huiuſmodi error à philoſopho iuſtiſſimè, doctiſſimè Poſsibile quod nunquã erit.

explodi-

exploditur, atq; conuincitur: Licet, inquit, aliqua ſint poßibilia, quæ nunquam erunt;
non tamen quæ nunquam erunt, ſunt poßibilia: aliqua namq; nunquam erunt, quia eis
repugnat eſſe. & hæc quidem impoßibilia vocantur, puta diametrum commenſurari co-
ſtæ: aliqua verò nunquam erunt, licet eis non repugnet eſſe, vel quia poſſunt agere &
Impoſsibilia. *non agere, aut aliunde poſſunt impediri. Cæterùm, Commenta: 9. met: com. 8. & 9. a-*
Com: ſententia de poſſibili *liud ſentire videtur: Manifeſtum eſt, inquit, quoniam impoßibile eſt, vt aliquod poßi-*
1. *bile nunquam exeat in actum. Et 9. nihil habet potentiam ad corruptionem, quin cor-*
rumpatur, & nihil habet potentiam ad generationem, quin generetur, quod eſt poßibi-
le eſſe, aliquando tandem erit. Et reuera, ſi aliquod poßibile nunquam erit; aliquod
profectò poßibile eſt ſemper non ens. atqui ſemper non ens, eſt impoßibile: ſicut neceſ-
ſarium eſt ſemper ens; ita planè impoßibile ſibi oppoſitum, eſt ſemper non ens: ali-
2. *quod ergo poßibile erit impoßibile, quod eſt falſum. Amplius, omne ſemper ens eſt*
neceſſarium: ergo omne ſemper non ens eſt impoßibile; ſemper enim ens, & ſemper non
ens ſunt oppoſita; & ſimiliter neceſſarium & impoßibile 1. cœli tex: 1. 27. Conſequentia
3. *patet: nam ſicut propoſitum in propoſito; ſic oppoſitum in oppoſito. Adde, quòd ſecun-*
dùm philoſophum 9. met: neceſſarium ſemper eſt, impoßibile verò ſemper non eſt: poſ-
ſibile autem non ſemper non eſt: ergo aliquo tempore eſt, & aliquo tempore non eſt:
non ergo poteſt eſſe aliquod poßibile, quod nunquam ſit, alioqui poßibilis ratio deſtru-
Solutio. *eretur. Verùm ad hæc ſic reſpondere poſſumus, vnica diſtinctione præmiſſa, hac videli-*
1. *cet quòd ſemper non ens, aliquando ſignificat id, quod nunquam habet eſſe; quia ſcili-*
cet ſibi repugnat eſſe, vt diametrum commenſurari coſtæ, atq; ita, quidquid eſt huius-
modi, reputatur impoßibile. Quando ergo philoſophus dicit, impoßibile eſſe ſemper
2. *non ens; hoc certè modo eſt intelligendus. Etenim, quemadmodum neceſſarium dicitur*
ſemper ens, quia non poteſt non eſſe; ſic profectò impoßibile dicitur ſemper non ens,
quia ſcilicet nunquam eſt, nec eſſe poteſt. aliquando ſignificat id, quod nunquam eſt
habiturum eſſe, tametſi non ſibi repugnet eſſe: in cauſa autem eſſe poteſt, aut libertas
agendi, operandiq́; aut defectus alicuius cauſæ impedientis. hoc autem modo velle di-
cere, quòd nunquam eſt futurum, impoßibile eſſe appellandum, non aſſentior hanc
3. *rem ſic arguenti. Patet ergo reſponſio ad duo primò poſita argumenta. Ad 3. diffi-*
nitio poßibilis, qua dicitur, poßibile eſt, quod non ſemper non eſt, poßibili in ſe, & ſe-
cundùm ſe conſiderato competit; quia enim eſt poßibile, poteſt ex ſe aliquo tempore
eſſe. Quòd ſi ad actum nunquam perueniat, aliunde cauſa huius proficiſcitur impedi-
menti, nempe vel ex contrariarum concurſu cauſarum, quarum vna ab altera impe-
ditur, vel ex materiæ diſpoſitione, aut ex libertate operantis, & in oppoſita agere va-
Poſsibile non eſt neceſſe aliquando eſſe. *lentis. Non ergo omne quod nunquam erit, impoßibile eſt appellandum: aut omne poſ-*
ſibile, aliquo tandem tempore eſſe, neceſſarium eſt; alioqui aut omnia ex neceßitate
accederent: aut rationalis creaturæ poteſtas non eſſet ad vtrumlibet; & ſic non eſſet li-
bera, quorum neutrum eſt admittendum: multa enim inde ſequerentur abſurda, ſicuti
in primo Pymandri dixi (& eodem fauente) in 7. lib: dixi, de hominis libero arbitrio
vbi diſputaui. Quid ergo ſit poßibile, & quottuplex & quonam modo omne poßibile
non eſt neceſſe aliquando eſſe, iam dixi.

CAP. IIII.

Argumenta contraria.

1. *Olent nonnulli contra prædicta ſic arguere: Poßibile eſt omne corruptibile*
corrumpi: igitur materia poteſt manere ſine omni forma; nam ſi de facto
omne corruptibile eſt corruptum; materia profectò ab omni forma eſ-
ſet pror-

De possibili.

set prorsus denudanda, quod est impossibile: ergo & cætera. Sanè, si potentia
rationalis pro eodem instanti potest in opposita, & possibile est, quo posito, nullum se-
quitur impossibile: igitur Mercurius in hoc instanti vult sedere, & non sedere. quòd si
ponatur in actu, sequitur impossibile, nempe quòd in hoc instanti stabit, & sedebit:
non ergo bene data est possibilis diffinitio. Amplius, possibile est continuum diuidi 2.
in semper diuisibilia: ponatur in esse: erit ergo infinitum in actu, quod est falsum. Pos-
sibile ergo posito in esse, sequitur aliquod impossibile. Sanè, si possibile fuit, mundum
fuisse ab æterno, si ponatur in esse: igitur infinitas circulationes præcessisse est neces-
sarium. sed in qualibet circulatione possibile fuit, Deum creasse vnum hominem: actu
ergo essent infinitæ animæ, atq; ita daretur infinitum in actu, quod philosopho non pla-
cet 3. phys: Profectò, si vera est illa sophysticantium maxima: Ad impossibile sequitur
quodlibet; tunc absurdum sequeretur, nempe hominem esse bouem est impossibile: i-
gitur hominem esse bestiam, est possibile: quo posito in actu, homo actu esset bestia,
quod est falsum: ergo quod prius. Præterea, falsum est omnia esse impossibilia: er- 3.
go omnia esse possibilia, est verum, per legem contrariarum: possibile autem & im-
possibile sibi inuicem contradicunt. 2. perierme: Huic accedit, quòd nihil entis rationem
subterfugere potest: igitur omnia creata sunt possibilia, hoc enim spectat ad naturam
entis. Non ergo omne possibile potest fieri, aut omnia sunt possibilia. Dico, ad primum,

Soluuntur argumenta.

possibile esse, omne corruptibile corrumpi, idq; diuisiuè; signato enim quocunq; corru-
ptibili, potest corrumpi, etsi ponatur in actu, non sequitur impossibile: nam ad corru- 1.
ptionem illius, sequitur generatio alterius, atq; ita non remanebit materia sine omni for
ma. hoc autem diuisiuè est intelligendum; nam collectiuè verum nequaquam esset: sen-
sus enim esset, quòd pro aliquo instanti, omnia corruptibilia simul sumpta possent corrũ-
pi, quod non est admittendum, alioqui argumentum procederet. Ad possibile ergo, eo
modo, quo est possibile, non sequitur impossibile. Ad confirmationem dico, potentiam

Potentia rationalis quomodo sit ad opposita.

rationalem bifariam intelligi posse: vno quidem modo, quatenus determinat actum; &
sic contrarios actus in eodem instanti eligere est impossibile: alio verò modo, quate-
nus potentiam determinat, & sic concedi potest; eadem enim potentia simul, id est, pro
eodem instanti potest in opposita; non quidem in sensu composito, sed diuiso: duplex
est enim simultas, teste Commentatore, 1. cœli. 119. simultas potentiæ, quæ est vera, quam-

Com: simultas potentiæ.

que concedit philosophus 9. met: comm: 19. dicit enim, posse quidem contraria simul e-
xistere. vnde tex: 10. 9. met: philosophus ait: Non enim ita simul habent ipsorum scilicet,
contrariorum potentiam, nec est simul faciendi potentia. q. d. potentia rationalis non est
oppositorum simul agendorum, sed quia ad hoc, vel ad illud determinari potest, quod
potestati irrationali minimè competit, quæ in oppositum determinari non potest, sed
cùm in actum egreditur, in eum determinatè procedit. Est etiam potentia simultatis, &
hæc quidem est impossibilis, quippe quæ respiciat actus contrarios incompossibiles. Pa-
tet ergo ex philosopho, atq; eius commentatore, quomodo potentia rationalis sit in oppo-
sita. Ad 2. possibili posito in esse eo modo, quo debet poni, nullum sequitur impossibi- 2.
le; continuum enim successione, siue potentia, non autem actu est diuisibile in infini-
tum: non ergo sequitur, actu esse infinitum, sed potentia tantùm. Ad confirmati-
onem dico, omnia quidem illa fieri potuisse ex parte Dei omnipotentis, non autem ex
parte creaturæ producendæ; non enim dabilis est qualibet circulatio, alioqui infinitæ
non essent; quia intellectus infinita transire non potest. Ad aliam confirmationem ne-
gatur assumptum; falsum enim est, quod ad impossibile sequatur quodlibet, alioqui v-
num contradictoriorum sequeretur ad reliquum; nam possibile, & impossibile sibi con-
tradicunt: si ergo ad impossibile sequitur quodlibet; ad impossibile sequitur possibile:
atq; ita vnum contradictoriorum sequeretur ad reliquum, quod planè cùm philosophis,
tum etiam theologis non probatur: falsa est ergo illa sophysticorum maxima. Ad 3. 3.

quamuis poſsibile & impoſsibile; reſpectu eiusdem dicti, ſibi contradicant; non tamen illæ duæ propoſitiones adinuicem, videlicet, omnia eſſe impoſsibilia eſt falſum: & omnia eſſe poſsibilia, eſt verum. Sed de his in modalibus latius. Ad confirmationem dixi, quomodo ſit intelligendum ipſum poſsibile, nempe quod ex ſui natura poteſt in actum exire; aliqua tamen poſſunt eius actum impedire. Cæterum, non ignorare oportet, præter ea, quæ dicta ſunt, poſsibile dupliciter accipi, ſiue intelligi poſſe: vno quidem modo pro omni eo, quod poteſt eſſe, & non eſſe, atq; ita eſt idem quod contingens, opponiturq; neceſſario, & impoſsibili; neceſſarium enim non poteſt non eſſe, & impoſsibile non poteſt eſſe: alio modo pro omni, quod poteſt eſſe, atq; ſic non opponitur neceſſario, ſed impoſsibili; ad neceſſarium enim ſequitur: nam quod non poteſt non eſſe: ergo poteſt eſſe. hoc autem vocatur poſsibile altum, quod ſcilicet de poſsibili contingenti, & de neceſſario prædicatur. Itaq; ſi alicuius conſequentiæ veræ antecedens, eſt poſsibile altum; & conſequens quoq; eſt poſsibile in eodem ſenſu. Secus autem eſt, ſi in antecedente fuerit poſsibile contingens; tunc enim non eſt neceſſe, vt conſequens ſit poſsibile contingens; imò poteſt eſſe neceſſarium, vt Mercurius diſputat: ergo Mercurius eſt homo. Reuera, ſi antecedens eſt poſsibile, & conſequens eſt impoſsibile: ad poſsibile ergo ſequitur impoſsibile, quod eſt contra diffinitionem poſsibilis: poſsibile certè diximus, quo poſito in eſſe, non ſequitur aliquod impoſsibile. Quòd ſi conſequens eſt impoſsibile, & antecedens ſimiliter; alioqui idem ſequeretur abſurdum, nempe quod ad poſsibile ſequeretur impoſsibile. At ſi antecedens eſt impoſsibile; non eſt neceſſe conſequens eſſe impoſsibile; imò poteſt eſſe poſsibile, contingens, & neceſſarium, & poſsibile altum. Exemplum primi: ſi homo eſt lapis; homo eſt grauis: exemplum ſecundi, ſi homo eſt lapis; homo eſt ſubſtantia, & corpus: hæc autem elici poſſunt ex 9. met: com: 9. vbi philoſophus de his diſputare videtur. Cùm hæc igitur, ita ſe habeant, ſcire oportet, quomodo ſe habeat poſsibilitas recipientis, ad poſsibilitatem agentis, vt intelligamus, quare creatura maiorem recipere, aut non recipere poteſt perfectionem; hac de cauſa paulò altius, huiusmodi materiam perſcrutari volui. Ex lib: d. d. diſp: prima in ſolu: dubij: 21. habetur, & 11. met: com: 18. quod de rerum poſsibilitate, duæ extiterint philoſophorum opiniones: quarum altera, omnem rerum poſsibilitatem tribuit agenti; altera verò loquentium ſuæ legis, in priuatione ſimpliciter potentiam fundari putauit. Aduerſus autem huiusmodi opiniones diſputat in lib: d. d. loco iam dicto: & primam quidem conatur euertere, oſtendens poſsibilitatem agentis differre à poſsibilitate patientis: ſecundam verò, probans poſsibilitatem, non eſſe poſsibilitatis ſubiectum: Materia, inquit, in quantum materia, non generatur; alioqui materia haberet materiam ad infinitum: & vt dicit primo phyſ: com: 82. Si materia fieret ex materia; tunc idem eſſet, antequam fieret. Sed de hac materiæ cognitione, atq; conditione nobis loquendum eſt, & quidem copioſè, cùm de materiæ natura ſeſe obtulerit occaſio. Vnum tantùm dicam, omnes propemodum philoſophorum rationes, huic inniti fundamento, nempe quòd omne factum eſſe, præcedat fieri: omne verò fieri, poſſe eſſe præcedit. Et hoc certè 6. phyſ: com: 7. à philoſopho, atq; Commentatore clariſsimè docetur. Ad hæc verò, Catholici reſpondent: duplex eſſe fieri, per motum ſcilicet, atq; per emanationem ſimplicem, quod creari, ſiue creationem appellant, atq; ſecundùm hunc modum, mundum creatum eſſe à Deo, etiam ad mentem philoſophi, tueri ſatagunt. Verùm etſi ſecundùm rei veritatem, fideiq; documenta, mundus conditus ſit à Deo, habeatq; ſuæ creationis principium; velle tamen aſſerere, hoc etiam philoſophum ſenſiſſe, difficile eſt poſſe tueri, quandoquidem contra huiusmodi opinionem, & verba ipſius, & ſententiæ maximè pugnare videntur; nam 8. phyſ: com: 15. ſimpliciter fatetur, mundum eſſe æternum, quod planè non eſſet facturus, ſiue non feciſſet, ſi de creatione per motum non loqueretur; alioqui eius verba eſſent inania, nec tanto philoſopho, atq; oratore digna. Item, primo cœli narrat duas

Marginal notes: Poſsibile duplex. 1. 2. — Poſsibile altū Contingens. — Conſequentia poſsibilium. — Poſsibilitas agentis. — Poſsibilitas rerum. — Materia non fit ex materia — Opinio Catholica. — Opinio philoſophi de mūdi creatione.

rat duas opiniones, tex: com: 2. de mundi genitura, atq; tandem approbat, quòd si mun-
dus est factus, æternus dici non possit. Adhuc 12. met: com: 41. & 8. phys: vlt: osten- Rationes philosophi de mundi æternitate.
dit primum principem esse ens simpliciter, & æternum, nec alio medio, quàm per viam
motus æterni: motus ergo cœli secundùm philosophum est æternus. Præterea, vt dici-
tur 8 phys: com: 26. & 22. & 2. post: cap: vlt: illa est dicenda propositio, primis prin-
cipiis magis conformis, quæ maiorem habet cum sensatis affinitatem. sed fieri aliquid
ex nihilo, quàm longissimè abest à sensibus: igitur secundùm philosophum non datur
creatio. Sed de hac re in principio primi Pymandri latiùs disputaui, ad quæ legenda re-
mitto lectorem diligentem: nunc autem possibilitatis negotium prosequamur. Cæterùm, Posibilitas agentis.
secundùm philosophos, possibilitas recipientis differt à possibilitate agentis, nec perfe-
ctè tribui potest agenti, nisi conueniat recipienti. Arbitrantur profectò, Deum secun-
dùm vltimum posse, atq; ex necessitate agere, quod sæpiùs à nobis explosum est, & à
recta philosophandi ratione aberrat maximè. His igitur explosis rei veritatem af- Propria opinio.
feramus, dicamusq; rationem possibilis, seu possibilitatis, à Deo quidem originaliter, à Formalis.
creatura verò formaliter proficisci; creatura enim ex sua ratione formali habet, quòd
sit producibilis; producibilitas enim est passio entis, siue rei producibilis: ideoq; si quis
quidditatem hominis cognosceret; facilè intelligeret, ex sui natura esse producibilem.
Potentia siquidem passiua, vel obiectiua, originaliter ex parte Dei accipi non potest, Originaliter.
sed ex parte rei creatæ; quia nimirum nihil se originat, seu producit. Possibilitas ergo
creaturarum, siue vt sint creaturæ, à Deo quidem dependet originaliter: à se autem for-
maliter; non enim repugnat creaturæ esse, & fieri: igitur secundùm se, & formaliter
est possibilis: impossibilitas etiam ei contingit, ex parte illius formali. Dices, omnis re- Obiectio.
spectus dependet à termino, & à fundamento. sed producibilitas dicit respectum, ter-
minus autem ipsius est productiuitas: dependet ergo à productiuitate, atq; ita produ-
ctiuitas est prima causa producibilitatis creaturæ. Dico, relationem formalem à termi- Solutio.
no dependere, fundamentalem verò, minimè; Deus enim, nec aliquid in Deo, aliquo
modo dependere potest: habet autem, respectu alterius à se, vim productiuam, & sic
est ad aliud, quæ profectò relatio, à fundamenti natura pullulat, sicuti passio à subie-
cto. Itaq; creaturæ possibilitas, & impossibilitas, ex illius formali ratione procedit:
fundamentali verò, à Deo opifice.

CAP: V.

De causa possibilitatis variæ sententiæ.

Nter multos, qui de hoc negotio disputârunt, nonnulli inuenti sunt, qui o- Ex parte rei omnis posibilitas.
mnẽ prorsus possibilitatis, atq; impossibilitatis causam, rationemq;, creatu-
ræ, non creatori attribuerunt. Deus, inquiunt, cùm sit infinita potentia,
quantùm est ex se, creaturam infinitam facere potest. at, hanc creatura
infinitatem capere nequit; finitum enim, infiniti capax esse non valet: O- Obiectio.
mnis ergo possibilitatis, atq; impossibilitatis causa, ex parte creaturæ procedit. Contra 1.
hanc autem sententiam sic arguere possumus: sicut motiuum se habet ad mobile; ita
productiuum ad producibile. sed impossibile est, esse aliquod motiuum, nisi respectu
mobilis; ita etiam, nec productiuum, nisi respectu producibilis. Quare, si Deus, vim
producendi infinitatem habet: infinitum ergo est producibile, quod est falsum. Ad- 2.
de, quòd frustra est illa potentia, quæ non deducitur, vel potest deduci in actum. Qua-
re, si in Deo est virtus producendi creaturam infinitam, illa nunquam exibit in actum;
quia esse actu infinitum, creaturæ non conuenit, nec conuenire potest: esset ergo in Deo
aliquid frustra, quod non solùm est impium asserere, sed & quidem dicere. Item, o- 3.

mnis potentia ſufficiens, & perfecta, quæ non poteſt exire in actum, eſt planè imper-
fecta, atq; impedita. ſed in Deum non cadit aliquid tale: igitur omnis potentia, quæ eſt
in Deo, poteſt in actum exire. ſed hoc fieri non poteſt, niſi aliquod habuerit producibi-
le. at, produci creaturam infinitam, implicat contradictionem: igitur defectus pro-
ducendæ creaturæ infinitæ, non eſt tantùm ex parte rei creatæ, ſed etiam ex parte cre-
4. atoris. Amplius, ſicut intelligibile eſt obiectum adæquatum intellectus; ſic etiam
producibile, eſt obiectum adæquatum potentiæ. ſed intellectus non poteſt intelligere,
niſi fuerit aliquod intelligibile: ita planè, nec potentia productiua appellari poterit, ni-
ſi aliquod habuerit producibile. ſed infinitum actu, non eſt producibile: ergo quod pri-

Solutio.

us. Verùm, rationes huiuſmodi potentiæ conueniunt creatæ, non autem diuinæ, quæ e-

Rerum poſsibilitates, & impoſsibilitates ex Deo.

tiamſi nihil ad extra produxiſſet; nihilominùs eſt ſua beatitudo, atq; perfectio. Alij,
oppoſitum tueri videntur; dicunt enim ante creationem, non eſſe, niſi denominationem
creaturæ extrinſecam; ideoq; Chymeram non eſſe producibilem; quia ſcilicet Deus non
habuit virtutem producendi. E contra, alias creaturas producibiles fuiſſe, quia Deus il-
1. las producere potuit. Sanè, ante creationem nihil erat, quod producibile, vel improdu-
cibile ſimpliciter diceretur: omnis ergo poſſibilitatis atq; impoſſibilitatis cauſa ex Deo
pendet: creatura namq; ex ſe, & intrinſecè, non eſt formaliter ens; ſed tantùm deno-
2. minatiuè à diuina potentia. Amplius, ab illo, eſſe producibile, vel poſſibile princi-
paliter ſumitur, à quo planè, eſſe ſumitur productiuum; cuius enim eſt potentia, eiuſdem
eſt & actus. ſed eſſe producibile, ſumitur ex parte diuinæ potentiæ, ad quam relatiuè
3. producibile refertur: ergo & ipſum eſſe productum. Profectò, ab eo eſt poſſibilis ra-
tio ſumenda, quod certè in ſe realiter potentiam habet, quemadmodum denominatio dex-
tri, vel ſiniſtri in columna, ab eo præcipuè accipitur, quod dextri, ſiniſtriq; rationem ha-
bet, nempe ex animali. ſed Deus in ſe realiter habet potentiam, non autem creatura: er-
4. go quod prius. Item, impoſſibilitas non ſolùm eſt nihil; verùmetiam ſibi repugnat
eſſe omninò: igitur conuenit creaturæ, quæ ex ſe eſt nihil; nam Deus cùm ſit purum eſ-
ſe, huiuſmodi rationem habere non poteſt. Reuera, ex parte illius, in quo nulla eſt impo-
tentia, impoſſibile accipi non poteſt. ſed Deo impotentia non conuenit: igitur impoſſi-

Solutio.

bilitas illi tribui nullo modo poteſt. Hæc & ſimilia adducere conſueuerunt. Verùm ad
1. hæc ſic reſpondere valemus, ad primum quidem dicimus: hoc ſolùm concludere, quod
antea diximus, nempe poſſibilitatis, & impoſſibilitatis cauſam à Deo eſſe originaliter,

Formaliter producibilis.

à creatura verò formaliter. Quando ergo dicitur, creaturam ex ſe formaliter non eſſe
poſſibilem, ſed denominatione tantùm extrinſeca, à diuina omnipotentia, negamus om-
ninò, tum quia formaliter contradictionem non implicat, quia ſibi non repugnat for-
maliter eſſe; alioqui nunquam ab aliquo eſſe poſſet: poſſibile enim & impoſſibile, ſibi
contradicunt: quare, aut creatura ex ſui natura eſt producibilis, & ſic ex parte Dei
produci poteſt: aut ex ſua natura non eſt producibilis; & ſic tota ratio impoſſibilitatis
ex Deo non dependet. tum quia poſſibile eſt, differentia entis, atq; ipſi enti, intrinſeca
denominatione competit. cùm dicitur, creatura non poteſt ex ſe eſſe ens, nego: verum
quidem eſt, creaturam non eſſe ens à ſe: non tamen formaliter eſt prorſus non ens, alio-
qui non poſſet eſſe ab æterno, nec exiſtens, nec exemplata. nam etſi creatura non ſit ex
2. ſe ens formaliter in actu; eſt tamen ens in potentia poſſibile. Ad 2. dico, eſſe produ-
cibile, ſeu poſſibile accipi ab intellectu diuino: eſſe verò productum ab omnipotentia.
Sanè, per intellectum diuinum, creatura primò habet eſſe poſſibile: intellectus autem
non eſt formaliter omnipotentia in Deo: igitur per Dei omnipotentiam, creatura non
habet primò eſſe poſſibile; nam agens, teſte Auicenna 4. met: non poteſt aliquid age-
re, niſi illud fuerit ſibi poſſibile. ſed omnipotentia non eſt principium dandi eſſe, niſi in
re tantùm: igitur per omnipotentiam res non habet primò eſſe poſſibile. Patet ergo
3. quomodo poſſibile, ſiue producibile ſit à Deo. Ad 3. dico, poſſibilis rationem origi-
naliter

De possibilitatis causa.

maliter ab eo accipi, quod in suo exemplo, potentiam rationalem habet; ex hoc tamen non infertur, formaliter creaturæ conuenire non posse. Ad 4. Impossibilitatis ratio formaliter ex creatura dependet, cui conuenit nihileitas, vt ita dicam, originaliter autem, 4.
ipsi deo, cui inest potestas annihilandi omnia: & sic soluitur prima confirmatio: ad secundam verò dico, quòd impossibilitas rei ex parte dei, non denotat illius impotentiam formaliter, sed originaliter tantùm quod certè, vt clariùs intelligatur, de hac re nobis disputandum est quid sit impossibile, & quotuplex dicatur: Impossibile est, quod contradictionem implicat, ac rei natura ferre non potest: & id quidem multiplex; aliquod enim est, quod nullius subditũ est potestati, puta Chymera, quod est ens prohibitũ; ideoque alicui non subiicitur potentiæ; nam etsi quodcunque ens per se, deus producere possit; non tamen quodlibet in quolibet, sicut albedinem in anima, aut animam in lapide, sed in corpore tantùm organico: Chymera autem, cùm ex multarum constet partibus specierum, quæ simul coalescere nequeunt, vt animam recipere valeant, absque dubio ens est prohibitum, nulliqúe subditum potestati: secus autem se habent monstra, quæ non ita sunt prohibita entia. Aliud impossibile est, quod non subiacet creatæ, limitatæque, sed diuinæ tantùm potentiæ, nempè quòd virgo pariat: vnde angelus ad virginem: Non erit impossibile apud deum omne verbum. huiusmodi sanè corporis translatio à virtute finita fieri non potest; est tamen in habitudine ad dei virtutem simpliciter possibilis, quia eius subdita potentiæ. Aliud impossibile vocatur per accidens, vtpote motus hesternus solis, quatenus præterito coniungitur tempori, est impossibile per accidens; accidit enim illi, sic coniungi: huiusmodi autem impossibile per accidens, propter connexionem, quam cum præterito habet tempore, fit per se impossibile, nulliqúe subditum potestati, ob annexam quam habet contradictionẽ. Quartum impossibile nominatur, quando termini ex se quidem sunt possibiles, sed eidem simul inesse nequeunt, puta idem simul album ac nigrum esse non potest: hoc autem impossibile, quando contradictionem implicat, diuinæ non subditur potentiæ; contradictoria enim ex suis rationibus formalibus, sibi contradicunt, propterea factu sunt impossibilia. Impossibile autem simpliciter illud dicendũ est, quod rebus incommutabilibus aduersatur, in quas non cadit alicuius potentiæ dispensatio: radix verò impossibilitatis, est incompossibilitas; ideo enim deus creaturam infinitam non facit, quia finitum & infinitũ sunt incompossibilia. incompossibilitatis autem radix, sunt rationes formales incompossibilium; nam quia tales sunt; ideo certè sunt incompossibiles. & quia incompossibiles; hac de causa, aliquid ex illis fieri, est impossibile. Dices: si deus potest annihilare futurum, vt non sit; quare etiam non eadem potentia potest annihilare præteritũ; par enim in vtroque conspicitur difficultas, cùm vtrumque sit non ens? Dico: ob causam huiusmodi id accidere, quia scilicet futurũ voluntate efficaci deus intuetur: ideo enim est futurum, quia deus sic determinauit: quòd si illius voluntas aliud determinauit; tunc illud tempus non erit: præteritum verò, voluntate complacentiæ respicit, ex qua quidem non sequitur rem esse vel non esse. vnde quemadmodum voluntas complacentiæ circa obiecta, nihil immutare potest: sic etiam voluntas complacentiæ dei circa futura, nihil immutat. Adde, quòd futurum, etsi non sit ens in actu; est tamen ens in potentia: præteritum autem neque in actu, neque in potentia; ideoque est extra omnẽ rationem entis: hac de causa nullius potest potentiæ subesse. Incompossibilia præterea multa sunt, quæ contradictionem nequaquam includere videntur: puta relatiuè opposita, nempè quòd idem gignat seipsum. Contrariè opposita, quòd idem sit summè album, & summè nigrũ. Priuatiuè opposita, vt idem sit cæcus & videns. Alia verò maxima, quæ contradictionem implicant, vt idem sit album, & non album: itaque, vt dixi, ex rationibus formalibus incompossibilitas nascitur. Quæ ergo sit causa possibilitatis, & impossibilitatis, iam dixi.

Impossibile quotuplex sit.

Chymera.

2. Impossibile

3. Impossib.

4. Imposs.

Impossibile simpliciter.

Radix imposs.

Futurũ non præteritum deus potest mutare.

Præteritũ est purum non ens.

Incompossibilia quæ.

MERCVRIVS.

Nihil eſt in rerum ordine vacuum. Solùm verò quod non eſt, quod priuatur exiſtentia, vacuum nuncupandum: Nihil enim reperiri poteſt, quod cùm exiſtat, vacuum ſit. Ad quem Æſculapius: Nonné reperiuntur etiam quædam vacua Triſmegiſte? veluti dolium vacuum, vacuus puteus, & ſimilia quoq; quàmplurima. Triſ: Heu, quàm procul à veritate vagaris ô Æſculapi: quæ ampla & maximè omnium plena ſunt, ea tu vacua putas. Æſculap: Quomodo id ô Triſmegiſtæ? Triſmegiſtus: Aër profectò corpus eſt, id corpus reliqua penetrat, diſcurrenſq; replet omnia.

Commentum VII.

Prima Dominica Aduent.

ODIE tubicinat Apoſtolus: Iam hora eſt, nos de ſomno ſurgere: puto à Mercurio ſimilia mihi dici poſſe, nempè tempus eſſe, vt ad ſapientiſſimi Mercurij textum elucidandum redeam: Et reuera paululum plus debito immoratus ſum, idq; in cauſa fuit altiſſimarum ſpeculatio rerum, quæ breui explicari non poterant ſermone: imperfectas verò reliquiſſe, turpe mihi videbatur eſſe, atq; indecorum: quapropter veniæ locum mihi concedendum eſſe arbitror,

Expoſit; text.

quo iam impetrato, ad noſtrum Mercurium lætus reuertor. Poſteaquàm à ſapientiſſimo Mercurio oſtenſum eſt Æſculapio, omne quod mouetur in aliquo, & ab aliquo ſtante, moueri, approbauitq; Æſculapium dicentem, in illo mutari oportere, quæ mutantur, ſubiunxit: In rerum, *inquit,* ordine non datur vacuum, *alioqui motus fieret in inſtanti, quod etiam à phil: defenditur, 4. phyſ: com. 71. & ſequen. ſed id, motus naturam prorſus euertit: nullum ergo vacuum admittit pulcherrimus ordo naturæ, quæ eſt principium motus & quietis: In rebus ergo naturalibus vacuum inueniri non poteſt. vnde ſubdit,* Solùm verò, quod non eſt, quod priuatur exiſtentia, vacuum eſt nuncupandum. *quaſi diceret: vacuum eſt his attribuendum rebus, quæ ſunt citra naturæ ordinem. at illæ eſſe nequeunt, cùm nullum ſit ens extra ordinem naturæ: vacuum ergo nuſquam eſſe poteſt: hoc etiam contextus Mercurij ſignificat:* Nihil enim reperiri poteſt, *inquit,* quod cùm exiſtat, vacuum ſit. *hoc eſt, omne ens vacuo caret: vacuū ergo eſt nihil; nam ſi vacuū ſit aliquid: ergo otioſum, atq; imperfectū erit in natura. dei autem opera ſunt perfecta, minimèq; otioſa: vacuum ergo in rerum ordine, locum habere non poteſt:* Deus enim otioſus non eſt, *inquit Mercurius Dial: 11.* alioqui otioſa forent omnia; cuncta ſiquidem plena ſunt deo: otium verò in nullis mundi partibus reperitur. *Nomen profectò vanum eſt otium, tum ſecundùm id quod agit, tum etiam ſecundùm id, quod agitur. Et reuera ſecundùm ethymologiam græcam, κενόν, inane, atq; vanum, ſeu vacuum ſonat, ac propriè naturam corpore vacuam. Proinde quemadmodum plenum Peripathetici appellant, corpoream naturam; ita planè vacuum, naturam corpore vacantem. Hoc modo vacuum in rerum ordine inueniri poſſe, dixerim: ſic tamen intelligenda vt res huiuſmodi, ſecundùm ſui eſſentiam in-*

Vacuum non dari.

Vacuum otioſum.

Quid ſignificet vacuum.

am intelligatur. Sic Plato, materiam κενὸν vocauit, hoc est, vacuum, quippe, quæ ex sui Plato.
natura corpore vacet; potens tamen corpoream recipere naturam, atq; ita intra mundi
ordinem, vacuum inueniri, tueri possumus; materiam enim primam, infra lunæ globum
contineri, Philoponus affirmat, cæteriq; quàm plurimi. Alio modo vacuum dici potest Philoponus.
res, quæ tum corpore vacat, tum etiam potestate corporis habendi: cuiusmodi sunt intel-
ligentiæ, quæ natura sunt à corporibus liberæ, sic dictum est in 2. Pymandri. Item, va-
cuum, magnum vastumq; aliquid significat sicut Virg. 6. en: loquitur. Vacua atria ditis, Virgilius.
& in saltibus vacuis errant. Vacuum quoq; aërem vocamus, quòd suo corpore vacua o-
mnia impleat. Vacuus autem animus, id est, otiosus nuncupatur, quod quidem & in bo-
nam, & in malam partem accipi potest: sic etiam vacui dies, vacuæ noctes. Moyses in Moyses.
principio Geneseos, vocat terram inanem & vacuam, Hebraicè est, thou vauohu, idem
significant. Interdum inanitatem, ipsumq; nihil: nonnunquam verò vastitatem; ruinam,
& quasi vastitatem; ideo septuaginta verterunt, ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, id est,
inuisibilis, & incomposita. Chaos indicant ab antiquis celebratum, cuius corpus ex con- Chaos.
fusis elementis erat conflatum, quod Ouidius vocat rudem indigestamq; molem Plato Ouidius.
in Timæo, deum in condendo mundo, nihil aliud vult fecisse, quàm confusa elementa in Plato.
ordinem redegisse. Cuius sententiam explicans Cicero, inquit; Hæc nimirum gignendi Cicero.
mundi causa iustissima: nam cùm constituisset deus, bonis omnibus explere mundum, Antiqua opi-
mali nihil admiscere, quoâd natura pateretur, quicquid erat, quod in cernendi sensum nio de chaos.
caderet; id sibi assumpsit, non tranquillum & quietum, sed immoderatè agitatum &
fluctuans, idq; ex inordinato, ad ordinem reduxit. Quomodo autem hæc sint intelligen-
da, in primo Pymandri ostendi, vbi Platonis sententiam de motu inordinato adduxi.
Fuit autem apud vetustissimos homines opinio, ante mundum conditum, æternam quan-
dam fuisse priuationem, æternas tenebras, sempiternamq; caliginem, è qua mundum de- Error quorũ-
us effecisset, id est, quatuor elementa, cùm in mundo nihil sit aliud: & quoniam in illa dam.
priuatione, omnia indigesta delitescebant, propterea appellata est ἀταξία, id est, inordi-
natio, quod posteri theologi non rectè intelligentes, crediderunt hanc priuationem fuisse
iam existentium elementorum confusionem, id est, chaos. Sed profectò hæc vera fuit Chaos vnde
apud vetustissimos de chao sententia, quòd scilicet chaos sempiterna illa ante creatio- dicatur.
nem mundi priuatio extiterit, purumq; nihil, siue ipsum non esse, quod à thou fortassis
deriuatum, gentes verò per linguæ diuersitatem, chou appellauêre, facilisq; est à chou
ad chaos transitus, maximè in desinentia græca, in qua omnia ferè hebraica nomina, si-
ue in v, siue in i, desinant, in os mutantur: thou autem, vt diximus, rem indigestam atq;
inordinatam significat. Aristoteles ἀπὸ τῆς χώρας dici putauit, quasi omnium rerum Aristoteles.
receptaculum. Proclus verò dixit, Orpheum per chaos materiam primam intellexisse Proclus.
Hesiodus: Extitit ante chaos, post hæc latissima tellus: Quæ super inuixum pondus re-
rum incubat omne. Consentit cum Moyse dicente: Terra erat thou & bou, hoc est, terra
erat nihil; tam enim Hesiodus, quàm Moyses per terram intelligunt totum mundum; eò
quod ei sunt admixta & annexa reliqua elementa. Hesiodus ergo dicit ante terram fu- Hesiodus.
isse chaos, id est, nihil: Moyses verò terram fuisse nihil, hoc est, antequam terra effecta Moyses.
est, fuisse ipsum nihil. Mercurius in Pymandro: Erant, *inquit*, tenebræ infinitæ in Mercurius.
abysso, & aqua, & spiritus tenuis intelligibilis, *quæ diuina virtute erant in ipso* Abyssus.
chao. Tenebras itaq; appellat sempiternum illud nihil. Tenebræ, Abyssus, & chaos idem Tenebræ.
sunt apud Mercurium, quæ à Moyse vocantur thou, & bou; Abyssus enim dicitur pro-
funditas illa tenebrarum, non existentium rerum, & quasi æterna nocte sepultarum.
Nox igitur illa æterna, tam à Moyse quàm à Mercurio, abyssus nuncupatur: per aquam Aquæ.
autem intelligunt ipsam memoratam abyssum. In principio Pymandri Augustinum de Aquila.
hac re profundè disputantem, in medium protulimus. Aquila, secundus post septuagin-
ta, interpres, thou & bou vertit κένωμα καὶ οὐδέν, vanitas & nihil. Symmachus, otio- Symmachus.

sum, &

Theodot.
Basilius.
Textus exponitur.
Arist. de vacuo.
Vacuum non esse in corpore, nec extra corpus.

sum, & indigestum, Theodotion κενὸν καὶ οὐθὲν, *inane & nihil. Chaldaica editio: Terra erat deformata & inanis. Basilius homel: 2. Hexameron: Terra, inquit, erat inuisibilis, & incondita,* ἀκατασκεύαστος *inornata. Itaq; secundùm Moysis atq; Mercurij doctrinam ante mundi creationem, non erat vacuum, sed purum nihil, nisi ipsum vacuum, nihil appellare volueris. Quamobrem rectè dictum à Mercurio, quod solùm priuatur existentia, vacuum esse appellandum. Sequitur textus:* Nonne, *inquit Æsculapius,* reperiuntur quædam vacua Trismegiste? veluti dolium vacuum, vacuus puteus, & similia quoq; quàmplurima. *Vulgarium sententiam profert, qui quidem, quod non vident, vacuum esse putant: sed multum profectò à vero aberrant, cùm vacuum sit teste phil. 4. phys. tex: com. 52. locus corpore vacans: nullus autem locus, corpore visibili, aut inuisibili vacat; hac de causa, Æsculapius à Mercurio iustè corrigitur:* Heu, *inquit,* quàm procul à veritate vagaris Æsculapi. Quæ ampla, & maximè plena sunt, ea tū vacua putas: Aër profectò corpus est, id corpus reliqua penetrat, discurrensq; replet omnia. *Quasi diceret: non datur vacuum in rerum ordine, nec locus in hoc mundo inferiori, sine corpore, sed vno corpore excluso, mox alterum ingreditur, ita vt nulla sit penetratio corporum, nec locus corpore vacuus. Hæc est antiquissima, verissimaq; Mercurij de vacuo philosophia, à quo posteri phil: multa mutuati sunt sapientiæ monumenta, 4. phys. com. 43. vacuum ponentes sunt bipartiti: quidam enim ponunt vacuum à corporibus separatum: quidam verò, corporibus imbibitū; vtriq; tamen decipiuntur. quod enim à corporibus discretum, atq; seiunctum, aut res est incorporea, veluti, deus, angeli, anima quorum alicui vacuum non competit, quippe, cùm vacuum corpus esse, dicant: aut nihil: & hoc illis assentimur. neq; est imbibitum corporibus; alioqui esset penetratio corporum: nam cùm qualibet pars corporis, sit plena corpore, si vacuum addideris, quod est corpus: fiet igitur necesse est corporum penetratio: vacuum ergo non est in corpore, nec extra corpus. Cæterùm, aërem esse corpus, & non aliquid inane, phil. 4. phys: comm: 52. approbat vtres ipsos torquentes: aërem quoq; quasi vallidum ostendentes, ipsumq; in clepsydris includentes: Vtres namq; inflati aëre, inquit Auer. resistunt comprimenti. Quod planè fieri non posset, si aër aliquid non esset: ex clepsydra quoq; aqua non descendit, nisi priùs in illam aër subintrauerit. Aër ergo aliquid est. propterea non temere Mercurius tantopere de hac re, Æsculapium instruxit, atq; instruere satagit, vt textus sequens indicare potest.*

MERCVRIVS.

Corpus enim huiusmodi, est ex corporalibus non compositum: quò fit, vt quæcunq; tu vacua nuncupas, plena sunt aëris. Itaq; concaua potiùs ista, quàm vacua nominari debent; nam & existunt, & aëris spiritusque sunt plena. Æsculapius. Inuicta, atq; indubia hæc est ratio Trismegiste: Aër corpus est, id corpus in reliqua permanat, atq; influens complet omnia.

Com-

Commentum VIII.

QVAESTIONIS PRIMAE. CAP. I.

VONIAM aërem, cùm ex philosopho, tum etiam ex Mercurio, corpus esse cognouimus, tametsi in sensum videndi minimè cadat: omne autem corpus, ex partibus constat corporalibus, eiusdem vel alterius speciei, Æsculapium iamiam percontari cupientem, ex quibusnam partibus huiusmodi corpus compositum sit, præueniendo admonuit, pariterq; instruxit: Animaduerte, *inquit,* Æsculapi, aërem corpus esse homogeneum, cuius partes, oculis minimè patent, ob illarum vtiq; tenuitatem, subtilitatemq; corporeæ tamen sunt, quia eiusdem sunt speciei cum toto: verùm quia oculis cerni non possunt, omne autem tale, incorporeum reputatur; hac de causa, te scire velim, corpus huiusmodi ex corporalibus non esse compositum, *hoc est, ex visibilibus:* quò fit, vt quæcunq; tu vacua nuncupas, plena sint aëris: *aër enim ob suam tenuitatem, subtilitatemq;, facilè penetrat omnia, quibus sese sponte ingerit, nullumq; vacuo in rerum ordine locum relinquens: à pulcherrimo naturæ opificio, omnem prorsus inanitatem extrudit: Itaq;, inquit,* concaua potiùs ista, quàm vacua nominari debent; nam & existunt, & aëris spiritusq; sunt plena. *Commendat Æsculapius, hanc Mercurij sententiam, dicens:* Inuicta, *inquit,* atq; indubia est hæc ratio, Trismegiste, aër corpus est, omnia complens, atq; replens: *etiamsi sensui nostro non satis constet. Phil. & Commentator, 4. phys. com. 78. Aër, inquiunt, sentitur secundùm tactum esse corpus, etsi secundùm visum existimetur nihil esse: cùm non habeat colorem, & visus comprehendit colorata. sic 2. de anima com. 78 Color, inquit, secundùm quod est color, est visibilis. Et 97. dicit colorem habere duplex esse: vnum in corpore colorato, quod est esse corporale: & aliud in diaphano, & illud est esse spirituale. Est igitur aër corpus, sed non videtur, quia colore caret, siue quia non est coloratus. Quam ob causam tum aquam, tum etiam aërem diuisioni passioniq; subdi non posse, phil. 8. dicit phys: com: 85. nec etiam habere aliorum differentias sensibiles. idem affirmat, phys: 1. com. 54. & 1. de gen: 19. & 2. de anima 113. Constat ergo hoc plus satis, de quo latiùs disputauimus lib. 5. Satis quoq; est humanæ consentaneum rationi, in hoc mundo inferiori, vacuum nullo modo inueniri. Posset tamen aliquis ambigere, atq; dubitare, sicut Stoici dubitauerunt, ac dicere: vacuum extra cœlum inueniri, idq; non sine argumentis, & quidem magnis. Etenim, si cœlum est in loco; omne enim corpus est in loco: est ergo in vacuo; extra enim cœlum nihil est. Reuera, si aliquis sit in extremo; posset vtiq; manum extendere, non quidem in aërem, cùm inibi non sit: in vacuum ergo. Adde, quòd si plenum inuenitur, & vacuum; talis namq; est naturæ ordo in contrariorum dispositione constituenda: vt si vnum admiserit, alterum sustineat necesse sit. Amplius, sicut res se habet cum paruo mundo; ita etiam cum magno sed homo, qui est paruus mundus, constat ex vacuo & pleno: sic igitur se habebit magnus mundus, atque ita extra cœlum erit vacuum. Sed huiusmodi argumenta facilè solui possunt: & primum quidem sic: Extra cœlum non esse locum, in quem manus posset extendi, nisi tantùm secundùm imaginationem, atq; ita imaginarium vacuum fingere possumus: secundùm autem rei veritatem nihil est. Ad 2. respondet Auerroes 4. phys: com. 43. & 45. corpus tantùmmodò rectum in loco esse; sphæricum verò, vt sphæricum, esse potiùs circa locum quàm in loco. Ad 3. dicimus regulam illam valere in his, quæ ad naturæ perfectionem spe-*

[Marginal notes: Aër ex quibus constet partibus. — Corporalia quæ. — Concaua. — Aer est corp⁹. — Vacuum esse extra cœlum. 1. 2. 3. — Solutio. 1. 2. 3.]

nem spectant: vacuum autem cùm naturæ ordinem destruat, non est ad huiusmodi ra-
Quòd vacuũ non sit extra cœlum. *tionis regulam reuocandum. Amplius, si huiusmodi vacuum esset extra cœlum; tunc pla-*
nè talis dimensio, teste Auer: 4. phys: com. 1. substantia esset separata, imò infiniti vigoris,
quæ quidem si in subiecto esset; tunc aliquod sensibile corpus, extra cœlum inueniretur,
1. *quod est absurdum: si verò in subiecto non sit, posset tamen inesse, & nunquam insit;*
otiosa profectò esset illius potentia. At si non inest, nec apta est inesse; tunc planè esset
2. *substantia abstracta, infiniti vigoris, quod soli deo competit. Amplius, illud vacuum, aut*
alicuius, aut nullius esset perfectionis: non quidem nullius, alioqui nihil esset; ens enim
& perfectum idem. si verò aliquantæ: mundus ergo non esset perfectus, ex tota sua ma-
teria minimè constaret, vniuersamq́ intra se perfectionem non clauderet, quod Platoni
3. *in Timæo non probatur. Item, vacuum illud esset infinitum, non autem finitum, quia non*
magis vna quàm altera parte finiretur. at infinitum est infinitè capax: eius ergo profe-
An vacuũ sit, si mundus est conditus. *ctò potentia esset otiosa, quæ infinitum corpus nunquam esset susceptura. Vacuum ergo*
extra cœlum inueniri, rerum ordo, naturæq́ potestas non patitur. Sed dicet aliquis, num-
quid vera est ratio Commentatoris 4. phys: com. 6. qua sic arguit: Si mundus de nouo ge-
1. *nitus est. ergo præcessit locus, in quo generatus est. sed tibi ante mundi generationem*
non erat corpus, & erat capax corporis, alioqui nunquam mundum capere potuisset: in
eo ergo loco erat vacuum. fortassis ex verbis phil. eiusdem textus sic dicentis, hæc acce-
2. *pit: Amplius, inquit, vacuum affirmantes, dicunt locum esse. Amplius, sicut deus hunc*
mundũ condidit; ita potest & alium condere. quod si faceret, aut inter huiusmodi mundo
rum vltimarũ sphærarum connexitates aliquod medium, aut nihil esset. Si primũ; ergo
vacuum: cùm ergo sit diuisibile, & non repletũ corpore: est ergo capax corporis. Si secun
dum: aut ergo isti mundi tangunt sese in puncto: aut in aliquo diuisibili. non in puncto
tantùm; nam inter istarum sphærarũ indiuisibilia quæcunq;, est aliquod certè diuisibile
mediũ, & non nisi vacuum. ergo &c. Si verò dixeris se tangere in aliquo diuisibili, impos
sibile pronuntias; sphæricũ enim tangere sphæricũ, secundum aliquod diuisibile, fieri non
potest; nam superficies tangens superficiem connexã in aliquo diuisibili, quantùm ad il-
Soluuntur argumenta. *lam partem, quam tangit, est concaua, atq; ita vltimæ sphæræ superficies esset concaua,*
quod est impossibile: vacuũ ergo mundi creationẽ præcessit. Dico, cum mundo locũ simul
esse creatũ, mundiq́ locum vltimam esse circumferentiam, locantem atq; circumdantem
omnia; nam extra vltimam circumferentiã, non est aliquod circumdans corpus, aut lo-
Ratio Com. Soluitur. *cus capax corporis: secus autem res se haberet, si vltima sphæra de nouo condita esset in*
loco: tunc sine dubio, extra cœlum vacuum esset ponendum. Ex quo patet, falsum esse
Commentatoris fundamentum, quo nititur probare locum totius mundi creationem præ-
cedere debuisse; eiusdem enim rationis non est, mundi & particularis corporis generatio:
quodlibet namq; particulare corpus, in aliquo ex elementis generatur; ideoq; in loco gi-
gni necesse est: mundi autem generatio seu potiùs creatio, in aliquo non est facta cor-
1. *pore, aut loco, sed simul cum mundo facta sunt omnia. Ad primum ergo argumentum*
negatur consequentia: & ad probationem negatur antecedens in corporis totius vniuer-
si generatione, cuius planè generationem, corpus aut vacuum, siue locus non præcessit.
2. *Ad 2. conceditur casus, insuper affirmo huiusmodi mundos posse esse distantes, atque*
posse seipsos tangere, eo quidem modo, quo sphæricum à sphærico tangi potest, nempe in
indiuisibili. Et cùm dicitur, aut habet aliquod medium &c. dico, non habere aliquod
Phil. vacuum non esse probat. *spatium reale, sed imaginarium, quod certè vacuum nominari non potest; ad vacui*
enim rationem spectat, non solùm esse spatium imaginatum; sed realiter quantum cum
reali aptitudine corporis recipiendi, quod profectò medio illi imaginato non competit,
tangerent se in puncto. Et cùm infers: Inter &c. negatur de medio diuisibili reali. Patet
ergo quomodo vacuum mundi creationem non præcesserit. Cæterùm, vacuum in rerum
ordine non inueniri, sic phil. 4. phys: com: 66. clarè ostendit: Si vacuum detur, inquit,
mobile

*mobile vbicunque positum quiesceret: in causa autem est, quia non habet superius & in-
ferius, cùm sit infinitum, com: 67. Denique, in eo non est diuersitas, eo quòd non sit ens, sed
non ens. non ens autem est priuatio, & in priuatione non est diuersitas: propterea com:
65. omnium decem prædicamentorum priuationem, vacuum appellauit. Itaque vacuo dato,
mobile, aut semper quiesceret, aut semper moueretur, quippè cùm in eo non sint loci dif-
ferentiæ naturaliter, nempè superius & inferius: sic scribitur 4. phys. 64. 65. 66. com.
item 30. 36. 42. Porrò, tex. com. 71. vsque ad 75. aliam addit rationem, nempè quòd motus
fieret in instanti; sic enim arguit contra antiquos: Vos, inquit, dicitis corpora in pleno
moueri non posse, ideoque necessarium esse vacuum, in quo moueri possint, quod planè si
detur, corpora in instanti mouerentur. sed motus in instanti, vt dicitur 6. phys. fieri non
potest, cùm ad illius rationem successio spectet: vacuum ergo nullo modo est conceden-
dum. Arguit autem phil. hoc modo: Proportio motuum in velocitate est sicut proportio* 1.
*mediorum in subtilitate: & est sensus, omnis motus determinata velocitas fit ex medij
plenitudine: diuersitas verò velocitatis, ex diuersitate subtilitatis, atque densitatis, insuper
ex medij plenitudine: remota ergo medij plenitudine, infinita erit atque indeterminata
velocitas; sicque motus fieret in instanti. Amplius, tempus in motu requiritur, vt arguit* 2.
*Auer. contra Auenpa: aut propter resistentiam, quando scilicet motor distinguitur à
mobili, atque mobile in aliquo vbi positum, motor in oppositum transferre satagit: sicut in-
telligentia ab oriente in occidentem mouet solem; quia sunt duo vbi opposita, atque soli
pro eodem instanti inesse non possunt: aut propter pleni medij resistentiam, veluti patet
in naui mota in aqua: aut propter vtrumque, vti in rebus animatis cernimus. At in motu
grauium, motor non distinguitur à mobili, quippe cùm à sua moueatur forma: resistentia
ergo ex parte medij causatur. Quare, si grauia mouerentur in vacuo, vbi nulla est medij
resistentia; mouerentur vtique in instanti. Præterea, si tanta virtus mouet tantum mobile,* 3.
*per tantum spatium in tanto tempore, vt dicitur 7. phys: dupla virtus mouebit illud idem
mobile per tantundem spatium in medietate temporis. sed dupla virtus, ideo citius mo-
uet, quia citius scindit medium. igitur si medium sit vacuum, nulla erit diuisio, atque ita
motus fiet in instanti. Item, si motus in vacuo esset in tempore, inquit Auer: in fine digres-* 4.
*sionis; tunc magis graue, & minus graue, æquali motu mouerentur; remota enim medij
pleni resistentia, sola remanet incompossibilitas terminorum, quæ respectu magis ac mi-
nùs grauis, æqualiter se habet, dummodò imaginemur, in spatio vacuo æquè extenso, v-
trumque moueri. sed hoc est absurdum: ergo quod prius. Adhuc, si graue descendens in* 5.
*vacuum moueretur in tempore; non moueretur vtique naturaliter: motus enim intenditur
in finem, si fuerit naturalis. sed in vacuo nulla est resistentia: à principio ergo vsque in fi-
nem, vniformis erit velocitas. Reuera hæc positio defendi posset, si vera sit antiquorum
sententia, qui ex spatij plenitudine, omnem resistentiam motus atque successionem mana-
re arbitrantur. Adde, quòd ad grauium leuiumque motus successionem, spatium est ne-
cessarium, in quo extrema realia atque medium reale inueniri necesse est. at in vacuo
hæc inueniri non possunt: igitur si fieret motus in vacuo, esset in instanti. at, qui motus re-
sistentiam, non solùm ex spatij plenitudine; verùmetiam aliunde metiuntur, sic ad ar-
gumenta respondere consueuerunt: & quidem meo iudicio, rationibus minimè contem-
nendis despiciendisque.*

Motus fieret in instanti.

Ratio phil.

Defensio opinionis.

CAP. II.

Quòd in vacuo non fiat motus in instanti.

*N motu locali successionis causam totalem, non esse solam spatij plenitudinem,
sic probare nituntur: Quæ ad alicuius rationem formalem spectant, inqui-
unt ex sua natura, & non per aliquod extrinsecum illi conueniunt; siquidem
prædicata formalia, atque quidditatiua, in primo modo per se, huiusmodi rei com-* 1.

Plenitudo spatij non est totalis causa successionis.

petunt. sed continuitas & successio, vt dicitur 6. phy: ad formalẽ rationẽ motus spectãt:
cõueniunt ergo motui, ex propria ipsius natura, et nõ ex spatij plenitudine, quod est quod-
dam extrinsecũ à motu. Quare ex necessitate sequitur, motus est: ergo continuitas, & suc-
cessio etiamsi spatij vacuitas nõ adsit. siue plenitudo. Motus ergo necessariò erit in tẽpo-
re, & non in instanti; continuum namq; successiuum, in tempore & non in instanti mensu-
ratur. Quare si motus fieret in vacuo; etiam fieret in tempore: nam qui fit in instanti, non
2. est propriè motus dicendus; sed cuiusdam potiùs mutationis finis, sicuti est instantanea
illuminatio. Amplius, mobili, ex sola spatij quantitate, semper inest aliqua opposita di-
Motum non spositio, dispositioni à motore in suo mobili per motum localem inducendæ. Quare, si mo-
fieri in instan tus fieret in vacuo; fieret etiam in tempore, idq; solius quantitatis ratione: etenim, pro
ti. eodem instanti, atq; simul in eodem dispositiones oppositæ sese non compatiuntur: mobi-
le autem mouendum super spatium quantum, est in vbi opposito ad vbi acquirendum:
quæ profectò duo vbi, sunt velut dispositiones oppositæ, si comparentur ad mobile, qui-
bus suo resistit motori. Motus ergo fiet in tempore ex sola quantitate mobilis. Sanè, duo
vbi in motu locali opposita se habent, sicut duæ qualitates in alteratione oppositæ. sed
vna illarum alterabili insidens, prohibet ne alterans statim alterabile in oppositam trans
ferat qualitatem: sic ergo & huiusmodi vbi, ne motus fiat in instanti. Et reuera, idem mo-
bile in oppositis vbi, atq; in eodem instanti simul esse, fieri non potest: sicuti idem sub-
Alia opinio. iectum, pro gradibus intensis, ac pro eodem instanti, sub qualitatibus contrariis. Huic
autem rationi nonnulli sic conantur occurrere: In eodem, inquiunt, instanti, mobile esset
sursum & deorsum, quod est impossibile: in vacuo ergo fieri motus non potest. Sed hæc
ratio non est multùm neruosa; nam etsi secundùm rei veritatem, motus in vacuo esse non
possit; secundùm imaginationem tamen, atq; intellectum nihil difficultatis habet, cùm
Solutio. vacuum sit spatium imaginarium, & ex sua extensione motus possit habere successio-
nem. At, idem mobile, pro eodem instanti esse sursum & deorsum, omnibus modis est
Obiectio. impossibile, cùm contradictoria secundùm quemuis modum non sint vera: ergo &c. Di-
ces, si motus fieret in vacuo, non esset in oppositum; in vacuo enim nulla est partium dif-
Solutio. ferentia. Dico, hanc quoq; obiectionem simili facilitate posse dissolui: nam si imaginariè
datur spatium; datur quoq; extensio imaginaria, atq; ita extremorum distantia, quæ est
situum oppositio. Quare, spatium quodcunq; partium differentia vera aut imaginaria
Graue in va- non carebit. Dices, non esse idem motum fieri in non tempore, & in instanti; quoniam non
cuo mouere- tempus, est breuissimum tempus, non autem instans. Sed hæc quoq; est abusio vocis: omni
tur in tempo- um enim propemodum est sententia, non tempus pro instanti accipi, atq; intelligi. Itaq;
re. 1. si graue moueretur in vacuo; moueretur in tempore, & non in instanti: etenim, sicut in
spatio reali dantur duo extrema realia, sursum videlicet & deorsum; ita planè in spa-
tio vacuo imaginato, duo extrema imaginata opposita; de vtrisq; enim simile est iudi-
2. cium. Item, omne quod mouetur de extremo ad extremum, prius peruenit ad medium:
in omni autem continuo reali, aut imaginario in quo dantur extrema; & medium simi-
liter: si ergo lapis descenderet ab extremo imaginato, non statim esset in altero extremo:
Soluuntur ar in tempore ergo, & non in instanti moueretur. His ita elucidatis, facile est argumenta
gumenta. 1. soluere: & ad primum quidem patet ex dictis responsio: phil. enim atq; Commentatoris
2. authoritas valet, atq; admittenda est ad mentem antiquorum. Ad 2. dico, illam ratio-
nem Commentatoris, qua dicit medium non resistere, nisi quia plenum, multis non pro-
bari; siquidem mobile & medium, ob quantitatis dimensiuæ rationem, in motu, causa sunt
successionis, quatenus scilicet mobile est in vno vbi opposito, alteri vbi acquirendo: quæ
Obiectio. profectò in eodem, & pro eodem instanti compatiuntur se minimè. Dices, quantitas
remota per intellectum non resistit; nam quantitas, vt quantitas non est actiua: omnis
autem potentia quæ resistit, est actiua ex 9. met: remota igitur medij plenitudine, mo-
Solutio. tus grauium in vacuo fieret in instanti. Respondeo, rationem illam valere in resistentia.
positiua,

positiua, non autem priuatiua, quæ ex sola materia, quatenus est sub quantitate prouenire potest. Itaq; graue, non solùm formæ, qualitatisq; sed etiam quantitatis ratione resistit idq; priuatiuè graue autem, quatenus est quantum, longè abest ab illo vbi, ad quod mouens ipsum transferre satagit: mobile igitur, vt quantum, non potest in instanti moueri. Ad 3. dico, in motu velocitatis differentiam ex virtute manare mouentis, quæ quò fuerit 3.
fortior, eò fortiùs mobile de vno, ad alterum vbi oppositum mouebit: non ergo in causa est medij diuisio. Ad 4. negatur consequentia: velocitatis enim causa, est virtus mo- 4.
uentis, non medij resistentia, sicut sæpè indicauimus. Ad 5. Ratio illa locum habet in lo- 5.
cis locati conseruatiuis, non autem in vacuo, in quo non sunt, siue esse possunt diuersarum loca naturarum conseruatiua. Cæterùm, huiusmodi rationes parum inter se discrepare videntur, quippe cùm secundùm rei veritatem motus in vacuo esse non possit, nisi secundùm quandam imaginariam mentis intentionem. Quomodo ergo motus fieri in vacuo possit in instanti, dixi.

MERCVRIVS.

Locum, in quo omne mouetur, quid esse dicemus? Trismegist: Incorporeum ô Æsculapi. Æsculapius: incorporeum verò quid? Trismegist: Mens ac ratio sese complectens, libera ab omni corporis mole, ab errore aliena, impassibilis, intangibilis, ipsa sibi assistens, purgans, atque seruans omnia: cuius radij sunt bonum & veritas, principale lumen, primaque animarum forma.

Commentum IX.

QVAESTIONIS PRIMAE. CAP. I.

OSTEAQVAM sapientissimus Mercurius, in rerum ordine, vacuum nequaquam inueniri posse, clarissimè, doctissimèq; ostendit: loci modò naturam percontanti Æsculapio dilucidat; locus enim cum vacuo, quandam affinitatem cognationemq; habere videtur: Etenim, quemadmodum vacuum saltim mentis imaginatione, est quid inane, atque incorporeum; ita planè locus non est corpus, sed corporis superficies, seu quid incorporeum Locus quid
aliaqui corpora capere non posset: Locum, *inquit Æsculapius*, quid esse di- sit.
cemus, in quo omnia mouentur? *Assentior enim tibi illa omnia, quæ doctus sum à te, de vacui natura, in quibus mirificè me oblector; iam profectò instrui vellem, ac instruendum me à te esse confido, quænam sit loci natura.* Ad quem Mercurius: In- Deus est locus
corporeum, *inquit*, ô Æsculapi. *Et amplius illi sciscitanti, quidnam sit illud incor-* omnium.
poreum, sublimius aliquid sonuit, ac veluti diuino afflatus spiritu, è corporeo, ad incorporeum locum transuolauit: Locus, *inquit*, verus, quem naturaliter appetunt omnia, in quo viuunt, & conseruantur omnia: in quo denique omnia perfectissimè quiescunt: est Sanctus Pymander, mens ac ratio sese complectens, libera ab omni corporis mole, ab errore aliena. *Sanè, quæ mens est,*

homine sunt, licet multa; ob formæ tamen substantialis vnitatem, vnum esse dicuntur: multò ergo præstantius, mentes Deo adhærentes, & cum Deo, & sibi inuicem vnum possident, vnitatisq; splendore vestiuntur. Deus ergo, sicut dicit Mercurius, est prima animarum forma. Amplius, sicut sphæræ minores, intra maiorem, centris suis, centrum maioris attingunt; ita mentes, quasi minores circuli, sub bonitate diuina comprehensi, veluti sub maiori sphæra, per centra, id est, vnitates proprias reuoluti, vnitati diuinæ, tanquam centro sese copulant. Itaq;, si quis animam Deo vnitam, a. a. *in Deum transformatam intuetur, non tam animam, quàm Deum conspicit: velut, si quis guttam aquæ in mare proijceret, non amplius guttam, sed mare videret. Et cum hoc tamen mentes, cùm abinuicem, tum à Deo sunt distinctæ. Sanè, animus tunc factus iam, ait Plotinus, alius, tanquam centrum cum centro coniungitur. neq; huiusmodi vnio creditu* Plotinus. *est difficilis, aut ratione caret omninò; siquidem, quòd duo quædam difficilè conflentur* Rationes vnionis. *in vnum, in causa sunt vel dimensiones vtrinq; solidæ nimiùm, vel repugnantes insuper vtrinq; formæ. Ferrum conflatur in ignem, atq; ita igne formatum, iam agit vt ignis potiùs, quàm vt ferrum; non enim dimensiones ignis sunt solidæ, quin per ferri poros penetrare valeant: facilius autem aër ignitur, vbi nec densitas molis, nec tanta diuersitas* Aeris exemplum. *qualitatis præstat impedimentum. Facilius etiam idem aër fit sub sole lucidus, cùm nulla in lumine dimensio, coniunctionem vtriusq; retardet: faciliùs & arctiùs insuper corpus naturaliter præparatum, ab anima formatur, atq; per eam iam agit vt viuens. Ex quibus sequi videtur, vt facillimum omnium sit, animam nostram, ex diuina mente formari, vbi nec dimensionis soliditas, nec formarum contrarietas, vnionem huiusmodi impedire valet. Reuera, cùm formæ proprium sit formare atq; perficere, quò præstantius* Exemplum de materia. *forma extiterit, eò faciliùs subiectam sibi formabit, perficietq; materiam. sed deus est nobilissima forma, & anima exactissima inter materias, atq; angelus: anima ergo atq; angelus, perfectiùs atq; absolutiùs à diuina mente formantur, quàm corpus ab anima: & quidem tantò meliùs, quantò videlicet deus forma est perfectior, quàm anima: &* Deus est forma perfecta. *anima est subiectum perfectius, quàm corpus; nam cùm deus vbiq; sit, & anima rationalis illi inhærere valeat, ad deũ conuersa formatur, viuitq; deinceps vitam dei, cuius naturæ facta est particeps. Etenim, sicut in aëre fieri lucidum, & lucere idem est: & in corpore idem est animari, & sub forma viuere: & in ferro, idem calere sub igne, & lucere, ac calidum esse; ita planè in anima nostra, idem esse putandum est, sub intellectu diuino esse, & dei vitam viuere. Profectò, quantò forma est purior, simplicior, atq; efficacior, tantò ex ea, & subiecto vnà congredientibus, arctior prouenit copula, quàm prouenire solet ex quibusuis corporalibus vnà mixtis, aut ex anima cum corpore coeunte. Auget huius copulæ modum, quòd deus ipsa vnitas est atq; bonitas. Quare cùm vnitatis vi rerum omnium copula fiat, & per vim bonitatis vbiq; fiat attractio, & propinquatio; nusquàm vnio verior prouenit, quàm vbi mens cum vnitate conspirat atque* Maxima vnio quæ sit. *coniungitur. Profectò ex intellectu & intelligibili magis fieri vnum, quàm ex materia & forma, Commentator profitetur super tertium de anima; quia scilicet nulla dimensio* Mercurius. *intercidit. vnde Mercurius ait: ex mente atq; ex deo, vnum spiritum coalescere. Plato 7.* Plato. *de republica ait: theologum idoneis demonstrationum fundamentis, & gradibus ascendere vsq; ad principium vniuersi, tangere ipsum, atq; tenere, deniq; adhærere semper his, quæ deo adhærent. Tactus autem iste non fit sensu, sed intellectu: proinde Plotinus Enn:* Plotinus. *3. lib. 7. cap. 6. ait, quòd sicut sensus omnes tactu quodam rem percipiunt sentiendam; ita intelligentia, imò multò magis cognoscendo tangit, cùm res penetret, earum intima discernendo, quod planè sensus efficere non potest. Quam ob rem, quatenus anima deum tangit intellectu, formaliter perficitur ab eo. August: 14. de trin: cap 15. ait illum, qui* Augustinus. *etsi non operatur, tamen videt quod operandum sit à diuina luce tangi. Iamblichus ca. 1.* Iamblichus. *de mysterijs: Ante omnem rationis vsum, est insita nobis naturaliter deorũ cognitio, imò*

tactus

Dionysius. *tactus quidam diuinitatis melior quàm notitia. Dionysius Areopag: cap. 1. de diuinis nominibus: Ineffabiliter atque incognitè deo copulamur per vnionem, inquit, quadam potentia, actione nostra, tum rationali tum intellectuali, præstantiore. Itaque, à principio nobis impressa est sancta diuinæ vnio deitatis, quam sanctus Pymand: quotidie suscitare studet, quæ est prima animarum forma, bonum, verum, lumen principale, deus semper benedicendus.*

CAP. II.

Quid sit locus.

Quid locus materialis. *Eum esse omnium locum, primamque animarum formam, breui complecti placuit; iam quid sit corporalium rerum locus, & quonam modo res sint in loco, paulò altiùs, atque copiosiùs differamus: non paruæ enim puto fore vtilitatis, his, qui sunt cupidi discendi multa, atque intelligendi. Cæterùm à philosopho 4. phys: comm: 41. sic proponitur loci diffinitio, siue descriptio: Locus est rei continens extremum, immobile primum. siue: Locus est vltima superficies corporis continentis, immobilis primùm, veluti est concaua aëris superficies, corpora circumdantis. Per extremum, inquit Auerroes, cauam rei superficiem intellexit, per primum verò, proprium; locus enim proprius dicitur primus; quia æquali, & sui ratione, non autem alterius, corpora locat: immobilis vtique per se, quia est terminus*

Immobilis. *motus, inquit Auerroes. Etenim, si eo motu, eaque velocitate, qua ad ipsum fertur locatum, ipsemet locus ageretur; frustra profectò locatum moueretur, cùm nunquam locum attingeret. Si præterea locus moueretur localiter per se, vel per accidens; alius ipsius locus esset, atque ita processus fieret in infinitum: insuper, & quiescens moueretur, eo quidem moto, in quo ipsum quiescit, moueretur & ipsum; moueri enim localiter, est*

Superficies. *successiuè nouum locum semper acquirere; corruptiuè tamen per accidens, ratione rei contentæ, locus dici potest mobilis. Ex hac autem loci diffinitione, teste philosopho tex: comm: 47. 4. phys: dubitationes soluuntur omnes. Vera est ergo loci tradita diffinitio,*

Zenonis. *sicut ait Commentator comm: 31. vnde comm: 47. Zenonis soluit argumentum, locum non esse, probare contendentis; sic enim arguebat: Quemadmodum locus superficiei, est superficies; ita planè locus corporis, est corpus. sed hoc fieri non potest; alioqui locus esset in loco, & sic in infinitum: ergo &c. à Commentatore soluitur, ex loci diffinitione Zenonis fallacia: Si, inquit, res ita se haberet, vt corpus esset locus corporis, & linea,*

Auerr. *locus lineæ; tunc bene sequeretur processus in infinitum. At dictum est à philosopho, locum esse extremum corporis continentis; ideoque absurdum illud sequi, non est necesse. Eadem facilitate soluit illorum sententiam, qui aiunt, locum esse tres dimensiones sepa-*

Non est corpus. *ratas; superficies enim continentis, non separatur à continente. Hac præterea diffinitione, non solùm dubia, quæ circa traditam loci diffinitionem, possunt contingere, clarè, distinctèque soluuntur; verùm etiam loci proprietates manifestantur. Proprium autem loci est, æqualem esse locato; & id quidem competit vltimo continentis, quod est imme-*

Loci proprietates. *diatum ipsi contento: locatum autem æquè, atque præcisè à continente continetur: nec plus, minusque capit. Ad locum præterea spectat, tueri, conseruareque locatum: & hoc quoque congruit vltimo continentis; sic vltimum aquæ, terram conseruat, vltimum verò aëris, aquam, & sic deinceps per singula procedendo, idque per influxam cœlitus virtu-*

Locus dicitur multipliciter. *tem: locus ergo est superficies corporis continentis. Loci autem multiplex potest esse significatio; aliquando enim perinde est, ac corpus continens, quemadmodum dicere cōsueuimus, dolium esse locum vini. Commentator aliquando accipit pro eo, per quod ali-*

1\. 2. *quid locatur, licet ab eo non circumdetur, & hoc modo putauit infra centrum mundi,*

3\. *locum esse; nam cœlum esse in loco per centrum, arbitratus est. Item, locus dici potest,*

test, circa quem agentis, etiam immaterialis versatur operatio. Et sic apud philosophum
1. cœli, cœlum est locus Dei, eò quòd per motum maximè inibi operetur: eadem quoq;
ratione, corpus vocatur animæ locus, quia in corpore, animæ opera manifestantur. Ad- 4.
huc, locus dicitur à nonnullis situs, siue vbi, quòd per motum localem acquiritur. Item, 5.
sumitur pro virtute conseruatiua, cœlitus immissa locanti, qua non solùm continetur;
sed etiam conseruatur locatum. Sexto, pro immediato continente locatum; ita vt su-
perficies continentis concaua, & superficies contenti conuexa sint simul, & secundùm
continentiam æquales. Et secundùm hunc modum à philosopho data est loci diffinitio.
Dices, si superficies continentis, & contenti sunt simul; non remanebunt ergo duæ distin Obiectio.
ctæ, sed vna tantùm, quod est falsum; alioqui locatum à loco separari non posset. Con-
sequentia valet; sola enim quantitas facit distare quantitatiuè. quòd si simul essent hu-
iusmodi superficies; nullam prorsus haberent quantitatem mediam: vna ergo & non
plures superficies essent. Dico, hoc non esse necesse, quia superficies est indiuisibilis se- Solutio.
cundùm profunditatem; proinde si vna superponatur alteri, licet sint simul; remanent
tamen distinctæ: vnde verum est quantitatem, ex ea parte, qua quantitas est, distan
tiam facere quantitatiuam, non autem ex ea parte, qua est indiuisibilis. Cæterùm,
præter duas superiùs annotatas loci conditiones, aliæ quoq; addendæ sunt, quò clariùs Tertia conditio loci.
loci diffinitio intelligatur. Tertia igitur loci conditio, siue proprietas est huiusmodi,
nempe quòd locus sit per se continens; ita vt huiusmodi conditio, ad formalem illius ra-
tionem pertineat. Quarta loci conditio est, locum non esse intrinsecum locato, sed vlti- 4.
mum locantis. Quinta, quia est separabilis à locato; ideoq; formam dici non posse, aut 5.
materiam: sic enim arguit philosophus 4. phys: comm: 20. Siquidem aut forma, aut
materia est locus, locus erit in loco. sed consequens est falsum: ergo & antecedens. Sa-
nè, si forma & materia sint compositi partes: vbi ergo est compositum; inibi quoq; & Materia & forma non est locus.
partes erunt. sed compositum est in loco, & mouetur localiter: similiter ergo se habe-
rent materia & forma. atq; ita, si materia, & forma sunt locus, locus esset in loco, &
locus moueretur localiter, quod est falsum. Nam si locus est in loco, aut in seipso, aut in
alio. non primò, alioqui continens, & contentum idem esset, quod est impossibile: ne-
que secundò, aliter fieret processus in infinitum: ergo. Clariùs autem sic intelligi potest
philosophi ratio, qua disputat contra antiquos: partes compositi semper mouentur ad
motum compositi: locus verò raro: igitur partes compositi, id est, materia, & forma,
loci rationem subire non possunt. Sanè, locus non semper mouetur ad motum locati,
sed locantis, & id quidem raro: ergo locus non est materia & forma. Dicis, ad subie- Obiectio.
cti motum, accidens semper moueri. sed locus est accidens, vtpote superficies locantis:
ergo &c. Accidens præterea semper est in eodem loco per accidens, in quo est suum
subiectum per se. sed locus est accidens: igitur est per accidens in loco. Dico, quòd lo- Solutio.
cus, quatenus est locus, abstrahit à loco corporis fluidi, & solidi, ideoq; raro accidit, i-
psum moueri ad motum locantis, atq; esse in loco cum locante: siue igitur ponatur locus
in loco per se, siue per accidens, materiam atque formam non esse locum philosophus
sufficienter ostendit. Sexta conditio loci talis à nonnullis esse dicitur, locum scilicet es- 6.
se extrinsecam locati mensuram; mensura enim intrinseca locati, est vltima ipsius su-
perficies à locato nequaquam diuisa, ideoq; eius locus dici non potest: locus namq; est
à locato separabilis. Quæ autem sint loci conditiones breuiter dixi: quomodo ergo locus
sit vltimum continentis, dixi. Dicam quomodo sit primò immobile, de qua quidem re,
nonnulla videtur inter sapientes esse controuersia; nam ideò locum ad motum locati nō Loci imobilitas vnde sit.
moueri, Commentator ait, vt iam dixi, quia frustra locatum moueretur ad ipsum; post-
quam enim ad locum peruenisset, vbi quietem se inuenturum putabat; adhuc tamen mi-
nimè quiesceret. Locus præterea continet locatum; non tamen necessariò mouetur
ad motum locati; nam etsi aliqua pars ignis adhærens concauo lunæ moueretur de-

 orsum;

Philosophi sententia. *orsum; non inde tamen, concauum orbis lunæ deorsum descendere esset necessarium. Clara planè est huiusmodi sententia; aliud tamen philosophus sentire videtur phys: 4. 41. comm: vbi vult totum fluuium esse locum nauis; totus namque fluuius, quatenus eundem seruat situm, manet immobilis, partibus continuis vicibus in præceps decurrentibus. Respectu igitur totius fluuij, nauis semper est in eodem loco: respectu verò partium, sub naui subterlabentium, in alio semper, atque in alio est, & vertitur loco. Eodem quoque modo, licet quælibet pars vniuersi, sit mobilis; totum tamen vniuersum non mutat locum; ideoque locus sursum dicitur immobilis, quia nimirum orbis lunæ concauum, eadem distantia distat à centro. similiter locus deorsum est immobilis, quia eadem à centro ad concauum lunæ perseuerat distantia. Quare, si locus sursum, & deorsum mutandus esset; totum etiam vniuersum mutari necessarium esset. Adde, quòd locus non solùm ex ordine ad vniuersum, immobilitatem consequitur; verùmetiam ex polorum centrique fixione. Immobilitatis ergo loci ratio, in ordine consistit, atque respectu, quem locatum habet, ad totum corpus cœli sphæricum, ad centrique atque polorum cœli fixionem.*

Nauis in fluuio.

Sursum.

Deorsum.

Respectu totius.

Vnitas numeralis.

Hæc quidem de loci immobilitate dicta sint, de eius verò numerali vnitate, pauca dixisse sufficit. Ad numeralem loci vnitatem, sufficit idem distantiæ ordo, secundùm speciem in omnibus speciebus aëris, aut aquæ locatum circumdantis, ad primum continens, quod manet idem numero, & secundùm subiectum immutabile. Sic flumen, idem semper manere dicitur propter eundem ordinem, secundùm speciem: ad vnicum fontem ipsius principium; non enim aqua, quæ in hac parte hodie est, cras erit, aut idem ordo numero, sed specie tantùm. Dicunt tamen nonnulli, quòd licet ordo superficierum aëris successiuè locantium, sit vnus specie, alius autem, atque alius, propter subiecti, & fundamenti varietatem; ad huiusmodi tamen diuersas species, idem numero manet primi ordo continentis. nec impedit huiusmodi ordinem, alium, atque alium semper terminum habere, hoc est, superficiem: quandoquidem relationis vnitati, sufficiat subiecti, atque fundamenti vnitas, etiamsi non adsit termini vnitas. Itaque, quid sit locus, & quotuplex, denique quales illius conditiones sint, & quomodo immobilis, breuiter dixi.

CAP: III.

Argumenta contraria.

1. *Contra prædicta sic arguere valemus: In rebus naturalibus aliquod longum & latum profunditate carens, minimè inuenitur; omnis enim substantia corporea est lata, longa, & profunda: locus ergo non est superficies, quia*
2. *superficies profunditate caret: locus autem minimè: ergo &c. Item, locus est positio, siue situs: igitur non est superficies; illa enim sunt eadem essentialiter, atque quidditatiuè, quorum sunt eædem differentiæ. sed loci & positionis sunt eædem differentiæ; ante enim & retro, sursum & deorsum, dextrum & sinistrum sunt positionis differentiæ, & eædem quoque ad locum pertinent: locus profectò in huiusmodi differentias per se diuiditur: ergo &c. Ad hæc accedit, quòd huiusmodi differentiæ corpori continenti, in quantum est continens, nequaquam conueniunt, sed per determinatæ potiùs positionis rationem; continens namque vt continens, nullam sibi determinat loci differentiam, sed quatenus in situ determinato ponitur: locus igitur quidditatiuè est positio: non ergo est superficies. Certè, locari est situari: igitur locus est situs siue positio.*
3. *Amplius, aliquid potest esse in loco, etiam sine superficie circumdante: igitur non conuenit loco essentialiter superficies, sed per accidens potiùs. Consequentia patet: antecedens probatur: Si tria superiora elementa essent penitus deleta, terra verò iuxta lunæ interstitium poneretur, atque ad suum moueretur locum naturalem, nempè ad centrum; in toto vtique suo descensu, in aliquo non esset continente; & tamen modò hîc modò illic erit.*

erit. Superficies ergo per se loco non conuenit. Iterum, locus & superficies sunt species 4.
eiusdem generis; diuersa tamen: locus ergo non est superficies. Omne præterea accidens
per suum diffinitur subiectum. sed locus est accidens, & per superficiem diffinitur: non
ergo est superficies, sed eiusdem accidens potius. Ad locum insuper spectat conseruare
locata, quod certè superficies præstare non potest: igitur locus est virtus cœlestis in vl-
tima superficie corporis continentis. & hæc à phil. appellatur vltimum corporis continen
tis. Item, locus refertur ad locatum, vt dicitur 4. phys. est ergo ens respectiuum. at 5.
superficies est ens absolutum: non ergo locus est superficies. Adde, quòd non sit subie-
ctiuè in locante: igitur non est superficies locantis; omnis namq; forma, aliquod denomi-
nans subiectum in eo est subiectiuè. sed locus denominat locatum: est ergo in locato; di-
ci enim denominatiuè, præsupponit esse in subiecto: locus ergo non est superficies conti-
nentis. Item, quòd locus sit mobilis, sic valemus ostendere: Dicunt nonnulli locum esse 6. Quòd sit mobilis.
immobilem quoâd suum formale, qui est ordo vniuersi stabilis & immobilis: atqui pos-
sibile est saltim secundùm imaginationem, totum vniuersum cœlum, versus alteram cœli
regionem motu recto moueri, terra fixa manente, atq; ita ordo mutaretur, rei loco non
mutato. Sanè, illud formale, cùm non sit substantia: erit ergo accidens in locante super-
ficie subiectiuè existens. atqui alia continuè potest esse superficies: similiter ergo &
alius ordo potest continuè succedere; mutato enim subiecto, & accidens mutari necesse
est. Amplius, omne ens limitatum est naturaliter mobile. sed locus est huiusmodi: 7.
ergo &c. Maior patet satis; mobilitas enim est passio propria, & adæquata entis limi-
tati. Sanè, superficies concaua orbis lunæ, est locus ignis, atq; circulariter mota: igi-
tur locus mouetur circulariter. Profectò, quocunq; modo subiectum loci mouetur, si-
ue est mobile, & locus similiter; nobis enim motis, & quæ in nobis sunt moueri necesse
est. Quando præterea, loci subiectum mutatur, vel locus corrumpitur; & sic locus mu-
tatur: vel non corrumpitur, atq; ita in alio erit subiecto: & per consequens de subiecto,
in subiectum migrando, mouebitur: locus ergo non est omninò immobilis. Adhuc, 8.
formale, seu illa distantia, per quam loci immobilitas conseruatur; aut est subiectiuè
in locante particulari: aut in cœlo. Non primum; omne enim locans particulare, est
mobile: illa ergo distantia erit variabilis, alioqui in alio locante, priori locante succe-
dente, remaneret, atq; ita, accidens de subiecto, in subiectum migraret, quod planè fi-
eri non potest. Non secundum, quia aut est in parte diuisibili ipsius cœli, aut in puncto
indiuisibili. non in parte diuisibili; nam cùm qualibet cœli pars moueatur; talis quoque
distantia moueretur: non ergo locus erit immobilis. neq; in indiuisibili; indiuisibile namq;
in cœlo est polus tantùm: ōnia ergo loca, quò ad suum formale, essent simul in eodẽ polo.
at talis polus est inuariabilis: nullũ ergo corpus, de loco ad locũ, moueri, mutariq; posset,
suo formali immutabili permanente, quod planè falsum esse constat omnibus: ergo quod
prius. Præterea, poli sunt quædam puncta imaginata: illa ergo ad polos distantia non 9.
est aliquid reale, sed imaginarium potiùs. sed locus est quid reale: illa ergo distantia
non est formale in loco. Adde, quod repugnat rectæ rationi, esse aliquid immobile per
aliquod mobile. sed ordo ille ad totum corpus sphæricum cœli, est accidens: accidens au-
tem subiectiuè est in corpore continente: igitur ad motum illius, moueri necesse est;
subiecto enim moto, accidens, ipsum informans, non moueri, intellectus non capit. Ex
his ergo, atq; similibus patet, locum per se non esse immobilem. Verùm ad hæc sic re-
spondere valemus.

CAP. IIII.

Soluuntur argumenta.

1. Locus non est corpus.

AD primum respondeo, sententiam huiusmodi, Philosopho obuiare maximè, atq; resistere, apertè testanti 4. phys: comm: 41. locum corporis, non esse corpus; esse enim vltimum, & illud, cuius est vltimum, non sibi consentiunt. Locus præterea proprius, & locatum proprium, vt dicit 4. phys: commen: 30. sunt æqualia. sed corpus continens, & corpus contentum non sunt æqualia; corpus enim continens, cùm corpus contentum secundùm se totum complectatur, secundùm superficiem conuexam, illud vtique excedit: igitur corpus non est locus. Adde, quòd locus suapte natura est immobilis: omne autem corpus est per se mobile: locus ergo non est corpus. Ex his autem patet ad argumentum
2. solutio: nam etsi superficies sine profunditate, mente concipi possit, rei autem veritate, sine profunditate, inuenitur minimè. Ad 2. negatur minor: nam etsi positionis, & loci differentiæ, eisdem nominentur terminis; in significato tamen minimè conueniunt; nam respectu loci continentis rationem suscipiunt: respectu verò positionis, contenti, atq; situati. Itaq; ratione actiui, ad locum, passiui autem ad positionem spectant. Ad confirmationem negatur consequentia: locari namq; ad locatum respicit: locus verò ad
Locus non est positio. locantem. vnde locari est situari, perinde est, ac dicere, locatum est situatum: locus ergo non est positio. Sanè, locus est subiectiuè in locante; locus enim est, quo locans capit locatum. sed positio & situs, quatenus rei locatæ in loco ordinem dicunt, non sunt subiectiuè in locante, sed in locato, vt dicit author sex principiorum: positio ergo non est locus, nec locus positio. Adhuc, locus est in prædicamento quantitatis, positio verò in prædicamento situs: ergo &c. Præterea, partium locati in loco, passiuam situationem positio dicit; ita vt poni, sit situari, ac locari ordinatè in loco. sed locus huius-
3. modi situationem nequaquam dicit, sed actiuam potiùs continentiam: igitur quod prius. Ad 3. negatur antecedens, & ad probationem dico, casum illum veritatem habere non posse; in vacuo enim loci differentiæ inueniri non possunt; idcirco terra illa descendens, non esset modò hîc, modò illic: in vacuo namq; esset. Præterea, esse continens, vel superficiem circumdantem per se, & non per accidens, loco conuenit, teste philosopho 4. phys: tex: 43. Cui quidem, inquit, corpori inest aliquid extra corpus conti-
4. Locus non est virtus cœlestis. nens ipsum, hoc in loco est: cui verò non, minimè: falsa est ergo illa similitudo superiùs posita. Ad 4. dico, locum non esse virtutem cœlestem; nam cœlum agit in hæc inferiora, motu, & lumine tantùm, vt dicit Auerro: 2. cœli comm: 42. & 49. & 59. Item 4. cœli comm: 23. vbi causam, rationemq; reddit, quare vnum elementum ab altero, locetur, huius cœlestis non meminit virtutis. Aristoteli insuper hæc aduersatur sententia, locum continere locatum, eiq; æqualem esse asserenti, quod planè virtuti cœlesti congruere non potest. Aristoteles præterea hîc diffiniuit locum, quatenus est terminus corporis moti, qua ratione, superficies locus dici potest: locus ergo corporis sic diffiniti,
Materia, forma, finis loci, & efficiens. est ipsa superficies; locus verò corporis naturalis, est virtus illa cœlestis, siue respectus vniuersi. Itaq;, materia loci, est corpus, forma verò, vt est locus corporis, superficies: vt autem locus naturalis corporis, virtus, seu respectus vniuersi, finis, respectu corporis moti, est terminus continens: respectu verò corporis naturaliter moti, est virtus eiusdem conseruatiua: efficiens autem, est corpus contentum; nisi enim huiusmodi corpus daretur; nulla planè caua superficies inueniretur. Ex his autem patet argumenti solutio; superficies enim est genus, & non loci species, tametsi in prædicamentis Aristo: secundùm famosiorem sententiam, locum pro interuallo acceperit. Ad confirmationem dico, poni subiectum, corporis videlicet continentis; accidens siquidem in abstracto, per
5. subiectum in obliquo diffinitur: vt simitas est cauitas nasi. Ad aliã, locus est naturalis, & proprius; quatenus est terminus corporis naturaliter moti. Ad 5. respondeo, locũ capi formaliter pro toto aggregato, ex superficie scilicet, & continẽtia actiua, vel distantia à cœlo, & polis, atq; centro mundi, atq; ita diffinitum fuisse à philo: habet tamen locus ali

quid

quid,quod materiale à quibusdam appellatur,nempe superficiem, vltimum continentis:
circumscribens locatum,habet etiã aliquid formale, qui est respectus locantis ad locatũ Absolutè.
siue superficiei circumscribentis ad locum circumscriptum , vocaturq; actiua circum-
scriptio siue locatio. Locus ergo sic intellectus pro significato , non autem pro de-
nominato,non est quautitas,tametsi phil. in prædicamentis , vti dixi , secundum famo-
sam opinionem,locum esse spatium separatum inter latera corporis coutinentis dixerit. Materialiter.
Locus verò materialiter sumptus, ac pro suo denominato, est bene quantitas atq; entitas
absoluta,sicq; est vltimum corporis continentis. Ad confirmationem dico, extrinseca 6.
nou autem intriuseca denominatione, locatum à loco denominari. Ad 6. Admisso ca-
su,non remaneret idem locus formaliter , perinde ac totus fluuij alueus mutaretur, ac
nauis in medio semper flumine permaneret;eundem tamen locum formalem non dicere-
tur habere, propter totius fluuij mutatiouem. Ad coufirmationem dico , illud formale
idem numero in diuersis manere subiectis ; nou enim à subiecto , secūdū ratione dependet
intrinseca,cùm sit relatio à fundamento & termino dependens : ijsdem ergo causis ma-
nentibus,eadem manebit relatio. Loci ergo immobilitas ad centrum & ad mundi polos
refertur: sic autem à superficie distinguitur,quæ talem respectum nequaquam iucludit: 7.
huiusmodi ergo respectus est formale iu loco,superficies verò materiale. Ad 7. Locus
quoàd suum materiale est mobilis,uon quidem per se,sed per accidens : sed quoàd suum
formale,tum per se, tum etiam per accidens est immobilis ; formale enim loci,est ipsius
distantia à duobus polis,& à centro terræ : & talis quidem distantia secundùm suum
formale est immobilis, secundùm verò suum materiale , quia scilicet superficies potest 8.
mutari,mobilis est atq; mutabilis. Ad 8. Dico,talem distantiam mutuam esse relatio-
nem, ac in particularibus locantibus specificam, non autem numeralem identitatem ha-
bere, quæ profectò pro seruanda loci vnitate uumerali,sufficere potest. Quam ob cau-
sam etsi mutato locante,hæc distantia secundùm numerum mutetur ; manet tamen se-
cundùm speciem immutabilis. hæc autem distantia in cœlo fundatur in polis & in cen-
tro,ex quibus cœlum secundū subiectum immutabilitatem habet: quoniam autem poli
& centrum nou mouentur;hac de causa ex suo fundamento,hæc distantia est immobilis.
Et cùm dicitur:omnia ergo loca,quoàd suum formale ,erunt simul: negatur; nam huius-
modi distantia non solùm est in polo; verùmetiam quatenus subiectiuè est iu corpori-
bus locantibus, secundùm numerum multiplicari potest. Ex quo patet, nullum cor-
pus, ex ea parte , qua distautia est iu cœlo subiectiuè , mutare locum formaliter:
sed ex ea, qua est subiectiuè in corpore particulari locante. Ad nonum , dico, 9.
in cœlo esse puncta realia , & uon solùm imaginata immobilia ; omnis enim orbis cir-
culariter motus, super polos & centrum mouetur. Ad confirmatiouem patet respon-
sio : siquidem ille ordo , quatenus subiectiuè est in locante particulari , mobilis est Variæ senten-
secundùm numerum; remanet tamen idem accidens secundùm speciem. Sed de loci im- tiæ de loci im-
mutabilitate satis esse dictum putarem,nisi etiam aliis occurrendum mihi esset , qui de mobilitate.
hac re,aliter sentire videntur;nonnulli enim putant, loci immobilitatem,ex spatij immo-
bilitate pendere: alij ex vacui immobilitate ; alij per comparationem ad polos mundi:
alij per respectum ad centrum,quod est simpliciter immobile , loci immobilitatem me-
tiuntur. Sed primi falso innituutur fundamento;siquidem illud spatium est mobile,quia
eius partes sunt homogeneæ ; ideoq; æquè sunt mobiles. Secundi quoq; errore labuntur;
vacuum enim,vt dixi,in rerum ordine non inuenitur: hæc de illa immobilitate est nostra
inquisitio. Neq; his suffragatur Pythagoricorum opinio de vacuo , quandoquidem illa sit Pythagoras
alio modo intelligenda: aiebant Pythagorici,mundum esse animal magnum,extra quod de vacuo.
est spiritus,atq; halitus infinitus. Quoniam autem animal respirat , mundum de infinito
illo halitu inspiraße ferunt,quem halitum vacuum appellant: vacuum igitur esse asse-
runt,quod rerum naturas determinat, tanquam vacuum , eorum quæ sunt , separatio sit

Interpretatur Pythagoras.

atq; determinatio, idq; in numeris primùm esse; vacuo namq; rerum naturas distingui arbitrantur. Verùm Pythag: sententia boni est consulenda, & vacuum illud exterum, qui spiritus, siue halitus infinitus à quibusdam vocatur, in deum referre oportet, qui est ab omni materia liber. hunc extra mundum esse, Pythagoras dixit, vtpote ab omni varietate immunem. vnde 3. phys: vocatur infinitum, cuius spiritu mundus iste exterior formacus est: vacuum verò corporibus imbibitum, rerum formas nominat, quibus res ipsæ

Vacuum non esse locum.

distinguuntur, atq; in ordine collocantur, quas deus mundo inspirauit, quatenus ipse est anima mundi, à quo omnium vitæ dependent. Nihil ergo hìs prodest Pythagoræ sententia: neq; etiam illi qui dixerunt, vacuum esse corporis spatium; ea enim ratione, qua locus spatium dicitur, nihil est planè: similiter ergo & vacuum. Duobus autem modis locum, veteres nacti sunt: altero scilicet ratione termini, nempè, quòd locus sit terminus corporis continentis, atq; ita locus est in rerum natura: altero verò, ratione æqualitatis, quòd

Duobus modis locus inuentus est.

nimirum æqualis sit corpori contento, sicq; dixerunt, locum esse spatium in corpus contentum, per singulas illius partes penetrans. Sed hoc modo nec locus, nec vacuum in rerum natura reperitur; visum tamen est illis, vacuum aliquid esse, quia & locus aliquid est: insuper, vacuum existimauerunt esse causam motus, in quo res mota mouetur; nam quemadmodum sine loco non fit motus; sic etiam arbitrati sunt sine vacuo fieri non posse. sed hæc consequentia non valet; nam corpora mobilia cedunt sibi in locis adinuicem, etiamsi nullum sit spatium separabile, præter corpora, quæ mouentur, quod planè tum in continuorum, tum etiam in humidorum conuersionibus constat; aër enim cedit lapidi, & aqua ligno. neq; etiam ex condensatione, vacuum stabilire possunt, cùm illa, per

Locus in quo sit prædicamento.

extrusionem corporum in meatibus contentorum fiat, quibus extrusis, minorem quàm priùs occupant corpora locum. Hæc quidem dixerim contra eos, qui loci immobilitatem à vacuo procuratam esse volunt: De immobilitate autem loci, hæc sufficiant. Cæterùm, locus, si vt ambiens, & continens locatum cõsideretur; ad prædicamentum spectat quantitatis: ambitus enim & commensuratio, atq; æquatio, dimensiuæ sunt quantitates. At si vt conseruans locatum intelligatur; sic absq; dubio ad qualitatem attinet: quantitas enim vt quantitas, non est loci conseruatiua. Quid ergo sit locus, & in quo prædicamento, & quomodo immobilis, me dixisse puto.

CAP: V.

Locum esse.

Locum esse.

Vdita loci diffinitione, ex qua ipsius naturam, proprietates seu conditiones percepimus, ipsum iam esse, eiusdemq; diuisionem atq; differentias audire libet. Porrò, locum iam esse, inquit phil. 4. phys: com. 3. ex translatione
1. *constare videtur; vbi enim nunc aqua est, inde sicut è vase exeunte, aër erit: locus igitur est aliquid, & receptaculum, alterum ab vtrisq;, in quod & ex*
2. *quo mutatum est. Amplius, ea, quæ sunt, omnes opinantur, alicubi esse, quæ verò non sunt nusquam esse; vbi enim erit hircoceruus aut Chymera? Insuper, motus principalissimus,*
3. *quem lationem vocamus secundùm locum est. Naturalium præterea corporum, atq; simplicium, vt ignis, terræ, & id genus, lationes non solùm ostendunt, quòd aliquid sit locus, sed quandam potentiam habere; fertur enim vnumquodq; non prohibitum ad suum lo-*
4. *cum: vacuum esse affirmantes, locum esse dicunt; vacuum enim est locus priuatus corpo-*
5. *re. Amplius, quòd locus sit aliquid, & omne corpus sensibile in loco, per hæc sanè quispi-*

Hesiodus.

am suspicabitur, quòd etiam Hesiodus rectè sentit, faciens ante omnia chaos. Dicit igitur, primùm omnium chaos factum, post hoc latissima tellus, vt receptaculum rerum esset; nam quàm plurimi arbitrantur cuncta esse alicubi, & in loco: quòd si ita sit; erit profectò natura loci admiratione digna, & omnibus prior; id enim sine quo cætera nequeunt

queunt esse, ipsum verò sine cæteris; primũ sit necesse est. sed hæc sentẽtia paulò antè fol.
305. à nobis excussa est atq; explosa. Locus, in communem & proprium à philos diuidi-
tur, 4. phys. com: 14 Quoniam, inquit, aliud quidem secundùm se, aliud verò secundùm Diuisio loci.
aliud dicitur: sic & locus, alius communis, in quo omnia corpora sunt: alius proprius, in Communis.
quo primò: vt tu nunc es in cœlo, vti in loco per aliud, quia es in aëre, qui quidem in cœ-
lo est. Rursus in aëre non es primò, & per se, sed adhuc es per aliud; quia scilicet es in
terra, quæ est in aëre: in hac autem non es per se, sed per aliud, quia nimirum in hoc cir-
culo es, qui te solùm continet. Locus autem proprius est, qui primò, & secundùm se, & Proprius.
non ratione alicuius contenti in eo, continet locatum, cui adæquatus est, vt aëris super-
ficies corpora circumdantis. Itaq;, locus communis omnibus est vltima sphæra: proprius
verò, est cuiuslibet corporis propria aëris superficies. Post hæc operæpretium fuerit sci-
re, quot modis vnum in alio esse dicimus, vt clariùs intelligere possimus, quomodo cor-
pora sint in loco, & incorporea quoq;. De his abundè phil. 4. phys: com. 123. Aliud in Quot modis vnum est in alio.
alio multis modis esse dicitur. vno quidem modo, quo digitus est in manu, & pars est in
toto. Item, quo totum est in partibus; totum enim non est præter partes. Adhuc, quo ho-
mo est in animali, & species in genere. Præterea. quo genus est in specie, vel pars speciei 1.
in ipsius speciei ratione. Quintò, vt sanitas in calidis, & frigidis, & omninò forma in ma- 2.
teria. Sextò, vt res Græcorum in rege, & omninò in primo aliquo mouente. Septimo, 3.
vt in optimo, & omninò in fine. hoc autem est id, cuius gratia fiunt. omnium pro- 4.
priissimus dicitur, quo res ipsa in aliquo est, tanquam in vase, & vniuersaliter in lo- 5. 6.
co. Compositum autem ex parte, & parte: quarum altera est in altera, vt in loco, dici- 7. Compositum esse in seipso.
tur esse in seipso, non quidem per se, sed ratione partis illius, quæ in altera est: vt ampho-
ra & vinum: totum hoc ex vtroq; mixtum, corpus & anima; esse enim in seipso, vt in lo-
co, infert negationem, qua dicitur non esse in alio, vt in loco. Et ita deus est in seipso, quia Quomodo deus est in seipso
non est in alio, vt in loco. Et affirmationem, qua dicitur esse in seipso, vt in loco, & sic de-
us non est in seipso, quia non constat ex partibus: nam esse in seipso, vt in loco, est quia
vna pars est in altera. Nisi æquiuocè dicatur esse in seipso, quatenus sua virtute continet
mundum, ex partibus constantem. Amphora igitur non est in seipsa, neq; vinum: vini
autem amphora erit; nam vinum quod inest, & amphora in qua est, sunt partes eiusdem
compositi ex vtrisq;: sic igitur contingit aliquid esse in seipso, per se autem & primò, mi- Totum non est in seipso.
nimè. Album est in corpore, quia superficies est in corpore: scientia est in anima, sed
per se primò; sic aliæ in homine appellationes, vt crispus propter capillos, dentatus pro-
pter dentes. Totum autem non dicitur totum in seipso quomodolibet ipsius partibus di-
spositis; nam amphora & vinum cùm sunt quidem seorsum non sunt, sed cùm sunt simul; Duo corpora nõ sunt simul
tunc idem erit in seipso, veluti albedo est in homine, quia in corpore est, & in hoc, quia in
superficie est: in hac autem nõ est rursus per aliud. Hæc autem duo specie differunt, atq;
aliam vim naturamq; vtraq; habent. Naturam quidem, quia diuersorum sunt prædica-
mentorum, vim autem; quoniam superficies non mouet visum, sicut albedo. Ex his igitur
patet, nihil per se esse in seipso, alioqui duo corpora essent simul: patet etiam sicut dixi,
& communem & proprium locum esse, ac nihil esse in loco communi, quin primò in loco
proprio extiterit, atq; æquali; primus enim locus neq; maior, neq; minor est: continet au-
tem illud, cuius est locus, & non est aliquid illius. neq; est ab omni corpore separabilis, Separabilis.
sed quatenus in eodem loco, diuersa corpora sibi succedere possunt: sicq; locus in aliquo
semper erit corpore, tametsi à corpore separabilis sit. Itaq;, aliquid in cœlo esse dicimus
vt in loco communi, quia in aëre est, qui in cœlo est: & in aëre autem non omni, sed pro- Locus communis.
pter vltimum illius & continens, id in aëre esse dicimus; nam si vniuersus aër alicui lo-
cus esset; locus profectò cuiuscunq; æqualis non erit vnicuiq; locato. at, æqualis videtur
esse: talis autem est is, in quo primò aliquid est. Locus autem proprius debet esse conti- Locus proprius.
nens, & diuisum à contento, atq; mutuò contingens. Totum autem continens partes, non

est

est illarum locus; quoniam est ab illis diuisum. Cùm verò diuisum sit, & contangens, in primo quodam est, quod est vltimum corporis continentis, quod neq; pars est ipsius, quod est in ipso, neq; distantia maius, sed æquale; nam eorum, quæ se tangunt, vltima

Quando continens est diuisum à continente.

sunt simul in eodem: continens igitur si fuerit contento continuum; contentum non mouebitur ad illud continens, sed cum illo; non enim pars mouetur ad totum, sed cum toto, quod ipsam continet. Si autem continens fuerit à contento diuisum; contentum mouebitur ad illud continens, siue continens ipsum moueatur, siue prorsus non moueatur. Esse autem in illo dicetur contentum, vti in cado aqua, atq; in dolio vinum; manus enim cum corpore, aqua verò ad cadum mouetur. si verò contentum non erit diuisum à continente; erit profectò sicut pars in toto, aut vt forma, veluti in oculo visus, aut in corpore manus.

Cœlum in loco.

Quomodo ergo contentum sit in continente, siue in loco, & quonam modo moueatur ad locum dixi. Et reuera, non quæreretur locus, nisi motus aliquis esset secundùm locum; propter hoc enim & cœlum maximè in loco opinamur, quia semper est in motu.

Triplex motus localis.

Localis autem motus est triplex: videlicet latio, auctio, diminutio. in latione, motus clarißimè patet: in augmento autem, & decremento similiter. Etenim in augmento & decremento res transmutantur in maiorem vel minorem locũ. Mouentur autem alia quidem per se, vt animalia & elementa: alia verò per accidens. Et horum quæ per accidens, alia per se moueri possunt, vt homo in naui, & in corpore membra: alia verò non contingunt per se moueri, vt albedo & scientia. hæc autem pro tanto locum mutant; quoniam id in quo sunt, mutatur. Itaq; loci inquisitio, motus præsupponit naturam, diuersitatem, conditionemq;,

Locus non est forma.

de quibus paulò antè disserui fol. 307. Dixiq; locum non esse formam, licet propter continentiam, forma esse videatur; in eodem namq; sunt vltima eius, quod continet, & eius quod continetur. Igitur ambo fines erunt, sed non eiusdem; forma enim finis est eius, quod continetur: locus verò finis corporis continentis; nam locus, vt dixi, est vltima superficies corporis locantis, siue continentis. Formam ergo locum non esse patet satis.

Locus non est interuallum.

Nec etiam interuallum; nullo enim modo tale spatium dari necesse est: nam quamuis, eodem
1. *continente manente, contentum multoties transferatur, veluti aqua ex vase; nihilominùs*
spatium minimè datur, sed aliquod corporum quæ transferuntur, atq; tangendi aptitu-
2. *dinem habent, incidit: Si enim locus esset spatium aptum, in eodem sanè loco manens; in-*
finita profectò essent loca: translato enim aëre & aqua, idem faciens partes omnes in
3. *toto, quod nunc vniuersa aqua in vase; si enim spatium esset locus, corpus ipsum ingredi-*
ens; vndiq; ab illo penetraretur, atq; partes corporis locati erunt actu diuisæ, quæ cùm
sint infinitæ, & simul attiguæ; pariter etiam erunt & loca: partes enim in toto non con-
tinuæ, sed contiguæ erunt: sicut aqua in vase contigua est, quo fieret, vt loca pro numero
partium infinita eßent. Præterea, si locus sit spatium; tunc intra cauũ vasis, locus trans-
4. *ferretur, atq; ita loci esset locus, & ita plura loca simul. Neq; est alius locus partis eius*
in quo mouetur, cùm vas totum transfertur, sed idem; aër enim & aqua, aut aquæ par-
tes, in eo, in quo sunt, mouentur. Patet ergo locum non esse spatium.

Locus non est materia.

Locus quoq; non est materia, quippe cùm materia, à re diuisa non sit, nec rem ipsam contineat: locus autem
1. *vtrumq; habet. Succeßio in materia est corruptiua: in loco autem est motiua. quod erat*
aër, nunc est aqua, idq; per succeßionem corruptiuam: locus verò per succeßionem trans
2. *latiuam; quia vbi nunc est aër; inibi postea est aqua: locus ergo non est materia.*

Plato de loco.

Plato in Timæo & locum, & materiam idem esse profitetur. Et receptiuum, & locus vnum &
idem. sed aliter ibi receptiuum dicens, & in his, quæ agrapha dogmata appellantur; lo-
3. *cum tamen & receptiuum idem esse professus est. Atqui, vt dixi, locus est separabilis à*
corpore, cuius est locus, idq; sine subiecti corruptione, materia autem minimè: locus er-
4. *go non est materia. Amplius, locus est aliquid extra locatum: materia autem non est*
5. *aliquid extra id quod est in ipsa. Item, quomodo res in suum ferrentur locum, si locus*
esset materia aut forma? cuius enim non est motus; nec sursum nec deorsum, locum

esse,

esse, fieri non potest. Praeterea, materia est in loco: ergo non est locus, alioqui loci esset locus, vel esset in loco: & ita processus in infinitum. Locus ergo non est forma, materia, aut interuallum. Itaq́, locum esse in rerum ordine, & vnum quidem communem, alterum verò proprium, habereq́ virtutem conseruandi locata, ac illis æqualem esse, separari quoq́ à locato, & ad quem locatum suapte natura fertur, ac extremum esse corporis locantis: non autem materiam, formam, aut interuallum, breuiter ex phil. sententiis collegi, quod quidem absq́ textuum citatione faciendum esse putaui, ne intellectum turbarem sagacis legentis. Quoniam verò hæc, multa amplectuntur scitu, ac notatu digna, infructuoso silentio tegenda esse non iudico, propterea ordinatim de singulis quibusq́ differamus: & inprimis quonam modo locus virtutem habeat conseruandi locata, deinde quomodo sit æqualis locato, & sic de singulis. Epilogus.

CAP. VI.

Locus habet virtutem conseruandi locata.

Riusquàm de conseruatiua loci proprietate aliquid dicamus, Platonem de loco disputantem, in medium adducendum esse puto, vt & ea, quæ philos. meminit, meliùs intelligantur, ac Platonis doctrina clarior lucidiorq́ fiat. Ceterùm, de hac re Plato multipliciter disseruit; nam in Phædro locum pro subiecto accepit, proinde ait: corpus esse animæ locum: Corpus, inquit, terrenum, animam suscipit, tanquam ipsius habitaculum, & locum. Commendatur huiusmodi opinio à phil. 3. de anima: vbi speciérum locum animam esse, claré profitetur. Interdum locus apud Platonem perinde est ac perfectum, in quo imperfectum continetur, atq́ ita in Symphosio deum esse omnium locum dixit: Mercurium fortasiis secutus, deum, vt dixi, omnium locum esse profitentem. Aliquando, vtpote in Timæo, locum dixit esse receptaculum, nempè materiam omnium formarum receptaculum, quod planè vult esse chaos, ex quo prodierunt elementa, ac vniuersi ordo, & ornatus: Locus, inquit, interit nunquam, sed omnibus quæ gignuntur, sedem exhibet, de quo, hæc meæ mentis summatim sententia, ante cœli ortum tria fuisse: existens, locum & generationem: ortum pro ornatu posuit; nam ornatus huiusmodi, quidam quodam modo ortus rerum est, dum in mirifica illa ornatus pulchritudine res atq́ natura conspicitur. Quamobrem in fine Timæi laudauit Hesiodum dicentem: ante mare & terram fuisse chaos, quod materiam & receptaculum appellat. Aliquando apud Platonem locus sumitur pro spatio, non quidem reali, sed intelligibili in quo res ipsa recipitur: & ita accepit in agraphis dogmatibus: nonnunquam accepit pro octaua sphæra, omnia continente, qui profectò locus magnitudo in actu, à philosopho nuncupatur: Plato ergo de loco, multifariam locutus est. Hæc quidem de Platone dixisse puto sufficere; propterea ad propositam de loco redeam quæstionem. Locus, inquit phil. 4. phys. com. 4. habet quandam potentiam; fertur enim vnumquodq́ in locum suum non prohibitum. Sanè, vnumquodq́ ad proprium locum fertur, propter conuenientiam quam ad suum locum habet: hæc autem conuenientia, à potentia naturali in loco huiusmodi existente proficiscitur. Locus igitur habet potentiam trahendi locati, conseruandiq́. Trahens autem potest esse duplex: aliud quidem vt efficiens, & huiusmodi non est locus: aliud verò vt finis, per quod profectò, id quod trahitur, suam perfectionem consequitur; finis enim habet rationem boni, bonum verò est eius perfectiuum siue perfectio, cuius est bonum: locus ergo trahit vt finis; etenim illud mouet tantùm vt finis, ad quod cùm peruenerit id quod trahitur, quiescit: nec inde abstrahitur, nisi violenter; finis enim quietat affectum quærentis. sed huiusmodi conditiones naturali loco conueniunt, quippè cùm ad eum corpora ferantur atq́ quiescant: igitur mouet vt

Platonis sententia de loco

Phædro.

Symphosio.

Timæus.

Chaos.

Hesiodus.

Agrapha.

Locum habere virtutem conseruandi.

Locus mouet vt finis.

Locus naturalis est finis.

Philos. *finis. Adde, quòd trahens vt finis, vt dicitur 7. phys: com: 10. non mouetur, sed rationem habet mouentis: efficiens verò mouetur cum tracto: locus ergo in mouendo habet rationem finis. Suffragatur nobis phil. 4. cœli tex. com: 24. Omnia, inquit, mouentur ad id, quod conuenit eis. Et 25. mouentur ad locum ad quem est possibile ire, & ad quantum de eo, & ad quale; omne enim mobile primò mouetur à re agente, aut à re mouente, id* Commen. *est, à loco. Et 4. phys. com. 48. Omne corpus, inquit Commentator, mouetur naturaliter ad vltimum alterius corporis donec tangat ipsum & illud corpus, ad quod mouetur est vnigeneum cum eo. Causa igitur in hoc est, quæ corpora mouentur ad loca propria, quia vltimum corporis continentis conueniat cum vltimo rei motæ: & hoc non inuenitur in vacuo, in quo non est natura vnigenea, aut diuersa. Et com: 36. Fines corporum diuer-* Locus habet potentiam conseruandi. *santur, inquit, secundùm diuersitatem naturarum corporum, & in eis inuenitur superius & inferius: & omnia corpora mouentur ad sua vltima propria, vt perficiantur per illa, & vt tangant illa. Ex his ergo patet, quare corpora ad propria loca moueantur. His accedit conseruatiua loci virtus: frustra enim ad propria loca corpora mouerentur: nisi aliqua illis inesset virtus conseruandi. Ad quid enim diuersæ corporibus inditæ sunt qualitates, si loci, ad quæ corpora naturalia mouentur, virtus deesset conseruandi? Multa nobis exemplo esse possunt, quantum virtutis locus habeat, & ad conseruandum & ad* Elephantes. *generandum; quandoquidom Elephantes in tertio climate generentur: aromata verò in primo & vltra. In aquilone homines magnis viribus: ingenio verò paruo, nascuntur: in meridie autem è contrà se habet natura cùm animalium tum etiam hominum. Respirantia animalia viuunt in aëre, suffocantur in aquis: pisces autem in aëre moriuntur, et quæ sunt generis eiusdem multa: locus ergo conseruat locata. A cœlo autem virtutem gene-* Locus perficit locatum. *randi conseruandiq; locum mutuare dicimus, quemadmodum 1. Meteororum præclarè à phil. describitur, omnem scilicet huius inferioris mundi virtutem, à superiori regi atque disponi. Locus etiam perficit locata, non quidem intrinseca, sed extrinseca potius perfectione. Et reuera, vnumquodq; in suo loco perficitur, dum suæ naturæ conuenientem consequitur perfectionem. Rectè ergo dictum est à phil. 4. phys. com. 11, locum causam esse, quod planè loco congruere dicimus; quatenus ex superna sibi immissa à primo locante, qualitate, disponitur: neq; enim alia ratione corpus in suo naturali loco ponitur, atq; lo-* Locus est causa. *catur, nisi vt in eo conseruetur: hanc igitur ob causam in rerum ordine locus existit, vt locata conseruet, conseruare verò aliquid ad causam spectat: igitur si est locus naturalis, causa vtiq; aliqua erit, aliter frustra poneretur. Cæterùm, si locus consideretur modo mathematico, hoc est, quatenus est quantitas siue dimensio, quemadmodum loci natu-* Non est materia. *ram antiqui contemplabantur; sic profectò causarum aliqua illi tribui non potest: non enim est materia rei locatæ, quippe cum ex materia, non autem ex loco, res constituatur in esse.* Non est forma. *Neq; forma illi congruere potest, siquidem corrumperetur locatum, quando de loco ad locum transiret: sicut enim res habet esse per aduentum formæ; sic etiam il-* Non efficiens *lud amittit, eadem forma recedente. Nec etiam est efficiens; nam mathematica abstrahit à motu, & ab efficiente. 3. met. similiter non est finis: mathematica enim abstrahit à bono: ergo à fine; bonum enim habet rationem finis. At si consideretur vt locus natura-* Finis tribuitur. *lis, in quo locata conseruantur; sic proculdubio aliqua ex causis illi est tribuenda, nempe causa finalis, sicut dictum est. Est ergo locus rei locatæ finis, non quidem intrinsecus, cùm non sit forma, sed extrinsecus, qui profectò in elementis illud esse dicitur, ad quod simplicis corporis motus localis terminatur. vnde à Commentatore com: 11. finis extrinsecus appellatur. Est igitur locus naturalis causa finalis, ad quem corpora naturalia mo-* Locus est æqualis locato. *uentur, vt in eo quiescere possint. Post hæc non ignorare oportet quomodo locus sit æqualis locato, sicut phil. 4. phys: com: 30. testari videtur: Amplius, inquit, primum neq; maiorem neq; minorem esse. Et com: 43. propriam loci æqualitatem intelligendam esse secundùm continentiam, non autem secundùm communem mensuram respectu locati legitur. Et*

gitur. Et com: 77. loci æqualitas cum locato non est dimensionum, ait, hoc est, quoàd commensurationem, sed est æqualitas continentiæ. Sanè, cùm locus sit concaua continentis corporis superficies, & per vltimam superficiem conuexam res locetur: ambæ igitur erunt indiuisibiles secundùm altitudinem, & ex consequenti æquales, æqualitate vtique continentiæ, non autem dimensionum: æqualitas autem dimensiua in tribus consistit dimensionibus, quæ profectò inter locum & locatum, æquales nequaquam habentur; continens enim maius est contento. Itaq; locus proprius & locatum, longitudine, atq; latitudine æqualia sunt, non autem profunditate; in duas namq; locus, in tres verò locatum dimensiones diuiditur. Et hæc est communis propemodum apud omnes sententia, locum proprium æqualem esse locato, secundùm extensionem; superficies namq; vtriusq; secundùm omnes partes simul atq; æqualiter coextensæ sunt. Simili quoq; modo continentiæ æqualitas ab omnibus conceditur: nam si quoàd continentiam, locus esset maior locato; tunc profectò vacuum daretur, in illa vtiq; parte, qua locatum excederet. At si locatum esset maius suo loco: locatum ergo ex aliqua parte esset sine loco. sed vacuum dari, & corpus sine loco, est omninò impossibile: locus ergo est æqualis locato. secundùm autem æqualitatem dimensionum, idq; essentialiter atq; formaliter, sine dubio locus est inæqualis locato, quandoquidem locus sit superficies, cui essentialiter conuenit longitudo tantùm, atq; latitudo, corpori verò longitudo, latitudo & profunditas: corpus autem in loco ponitur, non solùm secundùm superficiē; verùmetiam secundùm essentiam, cui trina conuenit dimensio. At, secundùm æqualitatem dimensionum per effectum, siue virtualiter, quando scilicet ex effectu æquipollent habenti formaliter, vt sol æquipollet igni: sic dici potest, locum esse æqualem locato: nam etsi locus non habeat profunditatem per essentiam; habet tamen per effectum; loci enim continentia, ad locati centrum terminatur: sicq; per effectum, locatum penetrat, ac si profunditatem haberet; totum namq; locatum conseruat: virtualiter ergo totum penetrat locatum. Quare, sicut locatum tres habet dimensiones; ita planè & locus: illud autem essentialiter, iste verò effectiuè. Quid ergo Plato de loco dixerit, & quomodo locus sit æqualis locato, habeatq; virtutem trahendi, conseruandi, perficiendiq;, dixi.

Æqualitas cõtinentiæ.

Æqualitas dimensionum.

Trina dimensio.

Qvaestionis secvndae. Cap. I.

Locus vnus, ac idem non recipit duo corpora simul.

Is, quæ dicta sunt, illa congruere mihi visa sunt, quæ de corporum situ, seu situatione à nonnullis moueri solent, an scilicet duo corpora in eodem loco simul esse queant, quod profectò fieri non posse, affirmamus, idq; propter ordinem vniuersi, qui secundùm situm, quo vnum est extra aliud, attenditur. Etenim, quemadmodum vacuum repugnat ordini vniuersi; ita etiam duo corpora in vno loco simul inueniri. Sanè, totum vniuersum contiguum est, quæ certè contiguitas dissoluenda esset, si suo debito ordine priuaretur. sed si duo corpora simul esse possent, eadem quoq; facilitate & infinita; æqua enim in omnibus difficultas esse videtur, atq; ita pulcherrimo naturæ ordine perturbato, omnia simul conciderent: duo ergo corpora eiusdem prædicamenti simul esse non possunt. Amplius, ob corporis quantitatem, quæ habet partem extra partem, ac suis dimensionibus locum occupat, locus illi tribuitur: igitur duo corpora in vno loco simul esse non possunt; alioqui non duo, sed vnum esset corpus, quod est impossibile: ergo quod prius. Sanè, duorum corporum qualitates, formæ atq; materiæ per distinctas discernuntur quantitates & dimensiones; qualitates enim suis subiectis, & formæ suis materiis, & materiæ suis quantitatibus distinguuntur:

Duo corpora simul esse in eodem loco non possunt.

1.

2.

Distinctio qualitatum, quantitatum.

guuntur: nam primum materiæ distinctiuum, est ipsa quantitas. At quantitates non solùm suis subiectis; verùmetiam propriis sitibus distinguuntur: quomodo enim duarum distinctionem linearum, nisi ex situum distinctione percipere possumus? Quare, si duo corpora per sua principia essentialia, in vno loco simul cohabitare possunt, non duo, sed vnum erit corpus; per suas enim dimensiones sunt in loco: dimensiones verò à situum diuersitate distinguuntur. at si duorum corporum dimensiones distinctæ nō remanent: nec ergo eorundem principia essentialia, nempè formæ, materiæ, qualitates. atq; ita si principia duorum corporum essentialia sunt eadem; & corpora etiam, quod fieri non posse dicimus. Duo ergo corpora simul esse, secundùm principia intrinseca essentialia, fieri non posse, affirmant omnes. Sed dicis, vtrum istorum est facilius: vacuum in rerum ordine inueniri, an duo corpora simul? Vacuum facilius inuentu dicerem, quàm duo corpora simul; minus est enim difficile, naturæ operationem impedire, quàm contra naturam agere, quod profectò in huiusmodi negotio contingeret. Verùm ex diuina virtute, dimensiuæ quantitatis effectum causante, atque supplente, duo corpora simul esse posse, affirmamus, quod quidem clarißimè cernitur in Sacramento altaris, in quo est corpus Christi verum, & adæquata hostiæ quantitas. Similiter in natiuitate eiusdem, in qua de clauso matris vtero exiuit, & in resurrectione, intactis sigillis sepulchri foras prodiit. eodem quoq; modo, quando clausis ianuis ad discipulos intrauit: & similia multa diuina potentia contigisse, in diuinis legimus scripturis. Caterùm, ex dimensiua quantitate tres prodire, causarisq; effectus legimus: quorum primus est, partium extensio, atq; diuisibilitas, quæ à corporeitate causatur; ad quantitatis enim dimensiuæ rationem spectat extensio, atq; diuisibilitas: vt 5. met: dicitur, ca: de Quanto. Et hic quidem effectus à diuina potentia mutari non potest; implicat enim contradictionem, corporeitatem, sine partium diuisione, atq; extensione esse. Alius autem corporeitatis effectus est, quo vnum corpus, altero adueniente, è suo loco pellitur; nam vt diximus, duo corpora, ex principiis naturalibus simul esse non possunt: Successio, inquit philosophus 4. tex: 32. corporum in eodem loco, fecit cognoscere locum. Et hic quidem effectus, quoniam non est primus formalis effectus; sed secundarius, à corporeitate suspendi potest. Quare, licet diuina virtus calorem impedire nequeat, quin rei, cui inest, esse calidum præstet, quia nimirum huiusmodi effectus est primus formalis; potest tamen impedire, ne obiectum debitè dispositum calefiat. Potest ergo diuina virtus impedire, ne vnum corpus ab altero, ex eodem loco pellatur. Et reuera, sicut causa efficiens secunda non agit, nisi mota à causa prima; sic omnis eius effectus secundarius à diuina virtute suspendi potest. Tertius effectus quantitatis dimensiuæ est, quòd scilicet ex corporeitatum distinctione, naturaliter proficiscatur corporum distinctio; ex materia enim subiecta quantitati, vel ex forma saltim delata à quantitate, physica corpora distinguuntur: quantitates verò ex distinctis partium locis, siue sitibus. Et hic quoque effectus diuinæ subest potentiæ, quippe, qui ad formalem dimensiuæ quantitatis rationem non spectet, situ distingui; vnum enim prædicamentum, de alio, vt 1. post. dicitur, affirmatiuè, atq; formaliter non prædicatur. Duarum ergo distinctio corporeitatum, etiam in eodem situ existentiū, à diuina potest seruari potentia. Sanè, omni extraneo exclu so prædicamento, rei naturā non consequente, naturali rei proprietas à deo seruari, siue conseruari potest. sed situ distingui, respectu dimensiuæ quantitatis, extranei est prædicamenti; nō enim magis spectat ad formalem quantitatis dimensiuæ rationem, distingui situ, quàm ad rationem formalem accidentis, actu inhærere subiecto, cùm sola aptitudo illi sufficere poßit: nam sine actuali inhærentia, accidens à Deo conseruatur, vt patet in sacramento altaris: igitur corporum distinctionem, in eodem situ, Deus conseruauit, ac conseruare potest; potest namq; duorum corporum esse distincta, absque dimensiuarum secundùm situm quantitatum distinctione: & esse quoque distinctum duarum quantita-

Margin notes: Duo corpora vnum corpus. — Facilius est vacuum inueniri, quàm duo corpora simul. — Per potentiā dei duo corpora possunt esse simul. — Effectus quantitatis tres. — 1. — 2. — 3. — Deus conseruat proprietatem disiunctionum. — Esse duorum corporum distincta.

quantitatum, quatenus sunt accidentia, quæ suis distinguuntur subiectis, conseruare. Hæc
autem methaphysico probari non possunt, qui ex situum distinctione, quantitatis dimen-
siones metitur. Itaq; Deus potest facere, vt duo corpora in eodem loco simul sint, absque
illorum esse confusione. Sed contra prædicta, aliquis sic arguere posset: Elementa, teste
Commentatore 3. cœli comm: 22. remanent in mixto: & in ferro, ignis & ferrum sunt si- Argumenta contraria.
mul: igitur duo corpora possunt esse simul. Sanè, motus non fit in vacuo; quia vacuum 1.
non inuenitur in rerum ordine: igitur in pleno, atq; ita duo corpora essent simul. Ite- 2.
rum, si duo corpora non distinguuntur situ, sed in eodem esse possunt: igitur duæ par-
tes quantitatiuæ eiusdem corporis, similiter se habere possunt; vtriusq; namque par esse
videtur difficultas. sed duæ partes quantitatiuæ situ distinguuntur; ad quantitatem e-
nim continuam attinet, habere partem extra partem, quod profectò est situ distingui:
duo ergo corpora in eodem situ esse non possunt. Amplius, duo calores per diuinam 3.
virtutem, eidem subiecto simul inesse non possunt: nam illi calores, si æquales gradus
haberent; tunc subiectum sub vno illorum existens, ad alterum, pro æquali gradu ha-
bendo, in potentia esse non posset; sub tali enim gradu existit. si verò inæquales; tunc
idem subiectum numero, esset magis minusq; calidum, quod certè contradictionem im-
plicat. Si ergo hæc à diuina potentia fieri non possunt; multò ergo minus per eandem
duo corpora in eodem loco simul esse possunt. Præterea, non minor videtur esse repu- 4.
gnantia, duo corpora simul esse, quàm duo contraria perfecta, & intensa, eodem in
subiecto simul esse accidentia. Etenim, quemadmodum contrario aduenıente, alterum
subiecto pellitur; ita planè nouo corpore introducto, prius extruditur. sed accidentia
contraria perfecta, atq; intensa in eodem simul coalescere subiecto, est impossibile. nam
si duo contraria essent simul; & contradictoria etiam, vt 4. ostenditur met: igitur duo
corpora simul esse non possunt. Item, quòd duo corpora simul esse non possint, in cau- 5.
sa est immutabilis dimensionum situ distinctarum conditio: illarum ergo est formalis ef
fectus. at, talis effectus à forma separari non potest: igitur duo corpora simul coale-
scere, sine dimensionum distinctione, est impossibile. Sanè, si duo corpora in eodem lo- 6.
co distincta manere possent; tunc certè principia per se nota apud Geometram funditus
ruerent, quorum opposita contradictionem implicant: siquidem apud Geometram, du-
os circulos non se tangere, nisi in puncto, & inter duo puncta non dari, nisi vnam line-
am rectam, pro principio habetur. At, si duo corpora sphærica in eodem loco essent;
duo planè circuli sese tangerent secundùm totum, quippe cùm situ nequaquam distin-
guerentur, atq; inter duo puncta signata, duorum corporum locatorum, duæ lineæ rectæ
inuenirentur. sed hæc apud illum sunt factu impossibilia: ergo quod prius. Duo ergo cor Soluuntur argumenta.
pora simul esse in eodem loco, est impossibile. Ad hæc, & similia, sic respondere pos-
sumus: & ad primum dico, elementa in mixto non esse quanta eadem quantitate nume- 1.
ro: præterea ratio illa militat contra duo corpora mathematica. Ad illud de ferro dico,
ferrum aliquibus in partibus esse porosum, in quibus planè poris, ignis coalescit. Ad
confirmationem, motus non recipitur in pleno, neq; in corpore; sed corpora sibi vicissim
cedunt, vt dictum est. Ad 2. negatur consequentia: & ad probationem dico, bifari- 2.
am intelligi posse, nempe habere partem post partem, id est, partem à parte realiter
distinctam, atq; ita ad continuæ rationem quantitatis attinere dicimus, partem extra
partem habere: interdum verò, habere partem extra partem, hoc est, situ distinctam:
& hoc modo negamus, ad quantitatis continuæ rationem spectare. Dices, conuenit con- Obiectio.
tinuæ quantitatis rationi, secundùm philosophum in prædicamentis, positionem habere.
sed positio est situs: ergo &c. Dico, positionem illam non esse situm; sed partium per- Solutio.
manentiam dicere, atq; copulationem inter eas, ad rei successiuæ differentiam: positio-
nem verò, quæ est situs, locatarum partium ad partes loci, ordinē ostendere, qui profe-
ctò non pertinet ad continuæ rationē quantitatis: quandoquidem nullum prædicamentū

 sit de for-

sit de formali alteriùs prædicamenti ratione: positio autem, quæ dicit ordinem partium
locati in loco, prædicamentũ vtiq; est: proinde proposito non conuenit illa authoritas. Ad
3. *3. negatur antecedens: nam etsi subiecto non distinguerentur; diuina tamen virtute, sci-*
psis distingui possent: nec vlla inde in vtroq; modo contradictio sequeretur; quoniam si
idem subiectum esset magis, minusq; calidum; id tamen accideret, non vnius respectu,
sed duorum, & quidem inæqualium. similiter existeret in potentia ad colorem æqualem
habendum, non quidem separata, sed actui coniuncta. Præterea, accidentia se habent
ad subiectum informatiuè, corpora verò ad locum contentiuè: negatur ergo similitu-
do; magis enim rationi naturæ aduersatur, idem subiectum duabus formis, eiusdem spe-
ciei informari, quàm duo corpora in eodem loco contineri: exemplum ergo huius non
4. *valet, ideoq; non est admittendum. Ad 4. maior est falsa; non enim est æqua ratio:*
etenim causa, qua vnum ab altero expellitur contrarium, talis profectò est contradi-
ctoriorum incompossibilitas: propterea necesse est, vnum contrarium, ab altero ex-
pelli, ne contradictoria dentur; nam huiusmodi expulsio, quoniam contradictionem
implicat, diuinæ non est subdita potentiæ. Secus autem res se habet in corporum expul-
sione. siquidem cùm sit secundarius effectus; à Deo impediri, atq; suspendi potest: nec
inde duo sequuntur contradictoria, hoc est, duo corpora, esse vnum corpus: quandoqui-
dem duorum distinctio corporum quòad esse physicum, à diuina potest conseruari po-
5. *tentia. Ad 5. negatur consequentia; incompossibilitas enim illa, non est dimensionum*
situ distinctarum formalis effectus; sed causæ potiùs efficientis, nempe dimensionis:
aut certè effectus secundarius, qui à Deo suspendi potest, ideoq; duo corpora simul es-
se, eorum dimensionibus situ nequaquam distinctis, Deum præstare posse affirmamus.
6. *Ad 6. dico, Deum posse facere duo corpora physica, quòad esse physicum, in eodem*
loco simul inueniri: nam etsi duorum corporum quantitates situ quidem nequaquam es-
sent distinctæ; ex suis tamen subiectis, siue ex seipsis distinctionem haberent: hoc au-
tem pro persuaso mathematicus sibi habere non vult, quid scilicet quantitatis distincti-
onem ex situs diuersitate contemplatur. Circuli igitur ex suorum distinctione subiecto-
rum distinguerentur: similiter & duæ lineæ à quatuor punctis traherentur; in vtroq; e-
nim duorum corporum, essent duo signabilia puncta, quæ ex suis subiectis physicè essent
distinctæ. Quomodo ergo duo corpora possint simul esse, dixi.

CAP. II.

Vnum corpus posse simul esse in pluribus locis.

Vnum corpus potest esse in multis locis.

1. *I duo corpora in eodem loco simul esse possunt; consequens esse videtur, i-*
dem corpus posse esse simul in pluribus locis, & quidem localiter. Etenim
idem corpus in multis locis esse, perinde est, ac plures, ad diuersa vbi, re-
spectus habere. sed eadem albedo, ad diuersas albedines, diuersas habet
similitudines, quæ profectò respectus sunt intrinsecus aduenientes: mi-
nor ergo videtur repugnantia esse cum relationibus extrinsecis, quæ minùs sequuntur cō-
2. *ditiones subiecti: vnum ergo corpus potest simul esse in pluribus locis. Amplius, in*
essentialiter ordinatis, ad prioris multiplicationem non sequitur necessariò posteriorum
multiplicatio; imò è contra res se habet: multiplicantur enim indiuidua, non multipli-
cata ratione specifica: de accidentali quoq; forma simile potest esse iudicium. sed corpus,
siue locabile, est prius loco; facit enim latera distare, atq; ita videtur locum efficere.
variato insuper corpore, variatur locus secundùm figuram, & non è conuerso: vnum er-
go corpus, absq; sui mutatione, potest esse in multis locis localiter. Profectò, non plus
difficultatis videtur habere, vnum locum, duo corpora simul capere posse, quàm vnum

corpus

corpus in multis locis esse. Quare, si vnum admissum est; & aliud quoque erit admitten-
dum. Item, quòd idem accidens in multis subiectis esse non possit, in causa quidem 3.
est, quòd idem effectus, plures causas totales habere non potest. sed locus in locatum,
aliquam causalitatem habere non potest, sed potius è contrario: igitur, quod prius.
Adde, quòd forma, quæ non dependet à subiecto, siue à materia, potest esse in quali-
bet parte subiecti. sed ita res se habere videtur inter locatum, & locum: igitur potest
esse in diuersis partibus subiecti; ita etiam vnum corpus in diuersis subiectis. Am- 4.
plius, si duæ similitudines, vt dixi, in eadem albedine, ad diuersa habitudinem haben-
te, esse possunt; ita planè idem corpus, imò multò magis, ad duo loca, duas potest, si-
ue plures habitudines habere; albedinis enim illæ duæ similitudines, sunt respectus in-
trinseci, plura verò loca, respectu vnius corporis, extrinseci. At, magis mutari aliquid
debet, ad alicuius sibi intrinseci, quàm extrinseci mutationem, quia nimirum fundamē-
tum respectui extrinseco minùs adæquatur, quàm intrinseco: ideoque in eodem subiecto,
secundùm idem fundamentum, non minùs plura vbi fundari possunt, quàm super idem
fundamentum plures similitudines ad terminos diuersos. Sanè, omnis forma absoluta, 5.
prior est naturaliter ipso vbi: propterea, quando aliquod corpus, diuersis in locis poni-
tur, quæcunque inerant sibi accidentia, illud vbi præcedentia, illi quoque inesse poterunt, vbi-
cunque locetur; nam variato vbi, ista variari non est necesse. At, impossibile est in eo-
dem subiecto simul esse priuatiuè opposita, quod planè sequeretur, si illa duo in vno lo-
co, seu locato tantùm, & non in alio haberent esse: ergo quod prius, nempe, quòd ad va-
riationem vbi, corpus quoque non varietur. Ad multiplicationem ergo posterioris, prius
quoque similiter multiplicari, non esse opus, dicimus. Item, sicut duobus, vel pluribus 6.
actiuis, si passiuum proximum fuerit etiam in vno loco existens, ab eisdem pati posset,
atque aliquam absolutam recipere formam; ita etiam, idem corpus, pluribus locis appro-
ximatum, aptitudinem habet similem formam recipiendi. In causa autem est, quia ea-
dem ponitur actiua, atque passiua potentia, hinc, & inde sufficienter approximata. Ad-
de, quòd sicut corpus actiuum se haberet ad diuersa passiua sibi approximata, in vno
loco existens; sic etiam in pluribus locis existens, ad illa vniformiter se haberet, sicut ex
ratione præcedenti clarissimè patet. Et reuera, quando aliquod corpus, diuersis in locis,
ac in quolibet locorum, eadem pollet aptitudine, quia nimirum productiuum principi-
um, est prius ipso vbi, tametsi actio sit posterior; in pluribus vtique locis potest simul
esse. Præterea, Deo est possibile factu, quod contradictionem non implicat, sicuti su- 7.
periùs fol: 96. & sequent: dictum est. sed vnum corpus esse in pluribus locis non impli-
cat, quemadmodum etiam non implicat contradictionem, plures respectus præsentiæ
corporis dominici, in pluribus sacramentalibus speciebus fundari: itaque, sicut corpus
Christi est in pluribus locis sacramentaliter; ita etiam & localiter. nam sicut in primo
non obstat corporis limitatio, plures huiusmodi respectus fundantis, & eos quidem e-
iusdem rationis; ita nec corporis Christi limitatio, quin plures locales respectus habere
queat. Vnum igitur corpus potest esse in multis locis. Hæc quidem sunt intellectu diffici- Argumenta
lia, naturæ viribus, quæ modò sunt cognitæ, quodammodo impossibilia: sed quæ naturæ contraria.
virtuti sunt impossibilia, possibilia sunt Deo, omnium opifici. Aduersus hæc præcla- 1.
rissimorum non desunt virorum argumenta, quibus huiusmodi fundamentum omninò e-
uertere conantur. Sic ergo argumentari soliti sunt: Si idem corpus per virtutem diui-
nam potest esse in multis locis: ergo in infinitis. Tenet consequentia: nam Deus est po-
tentiæ infinitæ, & corpus vniformiter se habet ad qualibet loca. At, hoc nulli subditur
potentiæ, vt idem corpus sit in locis infinitis: vnum ergo corpus non potest esse in mul-
tis locis simul. Item, locus & locatum pari ratione commensurantur; non enim maior 2.
ratio, vni quàm alteri tribui potest: igitur implicat contradictionem, idem corpus si-
mul esse in pluribus locis, perinde ac aliquid esse locatum circumscriptiuè, & loco non
commen-

commensurari. Sanè, fieri non poteſt, idem corpus, proprios egredi terminos, veluti propriam exire, ſiue prætergredi quantitatem. at, ſi idem corpus in pluribus locis inueniretur, hæc abſurda ſequerentur: ergo quod prius.
3. *Amplius, primi per ſe termini motus, ſunt formaliter incompoſsibiles in eodem; alioqui nulla eſſet ratio quærenda, quare motus diſtare facit corpus motum, illud à termino à quo expellendo: & ad terminum ad quem inducendo. ſed duo vbi circumſcriptiua, termini motus localis, de vno in aliud eſſe poſſunt: ſunt ergo incompoſsibilia formaliter. Sanè, vt idem corpus pluribus ſignetur figuris, fieri non poteſt, quod profectò neceſſariò contingeret, ſi idem corpus in multis locis circumſcriptiuè locaretur; locatum enim ſuis locis configurari neceſſe eſt.*
4. *Præterea, quemadmodum indiuiduum ſuapte natura in aliquo collocatur genere; ita etiam & corpus, ſua quantitate, locum ſibi determinat. ſed vnum indiuiduum, in diuerſis generibus eſſe non poteſt: nec ergo idem corpus actu in diuerſis locis: locus enim eſt æqualis locato 4. phyſ: comm: 28 quod planè non eſſet, ſi in diuerſis locis ſimul eſſet. inſuper idem eſſet à ſeipſo diſcretum, quod non eſt ſas dicere. Profectò, ſi idem corpus non poteſt eſſe ſimul in diuerſis temporibus; nec etiam in diuerſis locis. Tenet conſequentia; ſucceſsiuè enim in diuerſis locis, ſicut in diuerſis temporibus, idem corpus inuenitur: ergo quod prius.*
5. *Adhuc, oppoſitis relationibus idem ad ſe referri eſt impoſsibile; omnia enim oppoſita (vt dicitur in poſtprædi:) contradictoria inferunt: vnum ergo corpus, non poteſt eſſe ſimul in pluribus locis; alioqui ſimul eſſet ſurſum, & deorſum, dextrum, & ſiniſtrum, calidum, & frigidum, propinquum, & diſtans, moueretur, & quieſceret, eſuriens, & ſatur, vnum, & multa, atque alia, quæ ſunt generis eiuſdem: quæ profectò omnia cùm ſint oppoſita, eidem conuenire nequeunt.*
6. *Iterum, pluribus mutationibus idem mutari ſimul, & quidem oppoſitis, naturæ ratio non patitur. ſed ſi idem corpus ſimul in diuerſis locis inueniretur; diuerſis ſimul mutationibus ſubderetur: ergo &c. Reuera, ſi idem alimentum in pluribus locis ſimul eſſe poſſet; tunc eadem materia numero, diuerſis formis ſimul eſſet informanda. etenim illius alimenti ſubſtantia, in diuerſorum animalium naturam conuerſa, diuerſis ſimul naturis informaretur, quod philoſophis, rectæque rationi, minimè probatur; eadem enim ſubſtantia eſſet homo, & equus. Ex his ergo, atque ſimilibus conſtat ſatis: vnum corpus in diuerſis locis ſimul eſſe non poſſe. Verùm licet hæc ſunt probabilia argumenta; ſic tamen illis reſpondere valemus, ſicut capite ſequenti patebit.*

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

1. *AD primum dico, conſequentiam non valere; alioqui corpus Chriſti eſſet infinitum, atque immenſum: etenim, quemadmodum pluribus locis ſacramentaliter poteſt adeſſe; ita quoque & infinitis, neque ex hoc ſequeretur, Chriſti corpus eſſe infinitum. Dicis, eſſe vbique, Deo ſoli conuenire: verum quidem eſt propria virtute, ac neceſſariò. vnde hoc intereſt, inter Deum, & corpus, quòd Deus ſcilicet cuilibet loco exiſtenti, immediatè, neceſſariò, ac propria natura adeſt: corpus verò virtute diuina, ac minimè neceſſariò: ſimiliter Deus ad omnem locum vniformiter ſe habet: non ſic autem corpus: ergo &c.*
2. *Ad 2. negatur antecedens; dictum eſt enim paulò antè: in vno loco, virtute diuina plura poſſe inueniri locata: ergo in pluribus locis idem locatum. Sanè, quemadmodum fieri poteſt, pluribus locis, per plures reſpectus intrinſecos idem corpus adeſſe, & eiſdem intrinſecè commenſurari; ita etiam ſecundùm plures reſpectus extrinſecos, quod quidem idem eſt, ac plura vbi circumſcriptiua habere. Itaque in pluribus locis poteſt eſſe vnum locatum, ſi-*

tum, sicuti in vno loco, plura locata: nec eadem connumerationi, & commensurationi,
est ratio tribuenda; loci namq; circumscribentis commensuratio, & locati, ad ipsorum
spectat rationem: connumeratio verò accidit; secundùm continuum enim, & non secun-
dùm numerum locant, & locantur. Quando ergo sunt aliqua totaliter adæquata, veluti
vnius subiecti quantitas, multis est adæquata accidentibus. sed corpus est adæquatum
loco secundùm quantitatem continuam, non autem discretam; ideoq; vnum exceditur
ab altero. Ad confirmationem dico, eadem omninò sequi absurda, si in vno loco, plu- Confirmatio.
ra possint esse locata: nam sicut se habent termini corporis ad terminos loci; ita, è con-
tra termini loci, ad terminos corporis. Quare, si propter vnitatem terminorum corporis
ad diuersa loca corpus proprios terminos egreditur; ita etiam propter vnionem multo-
rum corporum in vno loco, terminos proprios locus egrederetur: atqui diximus duo
corpora, absq; loci egressu, in vno eodemq; loco consistere posse: igitur æquali ratione, 3.
vnum corpus est in pluribus locis. Ad 3. si res ita se haberet; tunc pari ratione, cor-
pus Christi in multis locis sacramentaliter esse non posset, quod est falsum. Tenet conse-
quentia: nam si termini motus sunt duo vbi circumscriptiua; ita etiam termini mutati- Vbi termini.
onis alicuius corporis, duo vbi præsentialia, seu sacramentalia. Quare, si illa non possunt
simul circumscriptiuè; nec ista quoq; sacramentaliter. Dico igitur affirmationem, atq;
negationem per se, mutationis, siue motus terminos esse, simulq; stare non posse: quibus
iam profectò conuenire asserimus, vt motus, siue mutatio, subiectum motum, ab altero
distare faciat: positiuum nihilominùs huiusmodi negationem concomitans, ex parte
termini ad quem; ab ipsa vtiq; est separabile, atq; cum termino ad quem, simul consi-
stere potest. Itaq; vbi & vbi non sunt per se termini oppositi motus, neq; incompossibi-
les, quandoquidem in vno corpore inueniri possunt; sed affirmatio, & negatio. vnde,
quamuis sit impossibile, idem corpus habere aliquod vbi, & ad illud moueri; bene ta-
men fieri potest, vt in vno existens; in alio quoq; esse possit, quemadmodum paulò antè
annotauimus. Ad confirmationem respondeo, non opus esse pluribus figuris idem corpus
figurari, sicuti neq; plures quantitates habere, etiam si fuerit in pluribus locis, secun-
dùm concauum loci, & conuexum locati, sibi æqualibus. Ad 4. negatur similitudo: 4.
indiuiduum siquidem, de genere in genus transire non valet: corpus verò, bene potest
de loco in locum migrare; ideoq; similitudo non est admittenda. Ad probationem dico,
locum & locatum secundùm continuam, non autem discretam adæquata esse, quantita-
tem. Ad confirmationem, idem à seipso nequaquam separari, assero: sed idem in eo-
dem loco remanere, & in alio esse; à primo tamen minimè esse discretum. Quamobrem,
quemadmodum duo corpora, licet in eodem loco sint simul; non tamen sunt vnum
continuum, sed abinuicem distincta; ita etiam licet vnum sit in multis; non tamen à se-
ipso discontinuum dici potest: alioqui corpus Christi, quod in multis locis sacramentali-
ter inuenitur, à seipso discontinuum diceretur. Itaq; si idem corpus potest habere plura
vbi, in locis longè, vel in propinquo positis; secundùm eorundem respectus, & sibi pro-
pinquum, & distans dici potest. Dices, quæcunq; localiter simul esse dicuntur, si vnum Obiectio.
cum alio localiter esse dicatur; & cum alio etiam similiter se habebit: vt si aliquis sit in
aêre, & in aqua simul; aquæ aërisq; superficies, simul quoq; fore necesse erit: nam
quæcunq; vni & eidem sunt eadem; & inter se quoque sunt eadem. Et hæc quidem re-
gula, sicut in ordine formali; ita etiam, & in ordine situq; locorum, authoritatem habe-
re videtur. Respondeo, atq; assumptum falsum esse affirmo; quando enim illud tertium Solutio.
est illimitatum, vtpote sub illorum limitibus non contentum, non opus est, illa esse con-
iuncta. Sic in triduo, tum anima Christi, tum etiam corpus, diuinitati fuit vnitum; non
tamen inter se fuisse vnita, necesse fuit; quia nimirum illud tertium, cui erant connexa,
erat illimitatum, nec sub vtriusq; terminis contentum. Porrò, illa regula absolutè in om-
nibus veritatem non habet; non enim est verum dicere, Plato, & Mercurius sunt idem

in homine: igitur sunt idem inter se. neque, quia albedo, & dulcedo in lacte, in eodem sunt subiecto, dulcedo erit in albedine; ita illa loca sunt corpori eidem præsentia: sunt ergo idem inter se. Regula ergo illa sine talibus modificationibus valet, per habitudinem vtique, quam habet ad intrinseca. Ad aliam confirmationem, negatur similitudo; ratio enim temporis non est permansiua, sed successiua: loci verò permansiua; idem enim tempus non potest esse in pluribus temporibus simul; quia nec plura tempora, in eodem tempore, non sic autem loca se habent. Ad 5. relationibus oppositis, non eiusdem quidem, sed diuersorum respectu fundamentorum, idem ad se referri, non est inconueniens: cùm autem hic non sint diuersa, sed vnum tantùmmodo fundamentum; non refert, si ad oppositas relationes referatur: proinde contraria, eidem, secundùm idem minimè insunt, aut inesse dicuntur, sed potiùs secundùm aliud & aliud: quemadmodum soli inest similitudo, & dissimilitudo, igni cõparatus; luce namque, non autẽ calore, illi similis esse dicitur. Idem quoque corpus in vno vbi quiescit & in altero mouetur: nec inde sequitur: ergo mouetur, & quiescit, cùm non sit respectu eiusdẽ: propterea committitur fallacia consequentis. Ad 6. si res ita se haberet; idem quoque inconueniens sequeretur, siue inueniretur in eo quidem modo, quo corpus Christi, nunc sursum, nunc deorsum positum inuenitur: quod profectò idem est, ac si eadem res moueretur localiter sursum, & deorsum. simile quoque iudicium haberi potest, de eiusdem rationis mutationibus, quando nimirum, eadem dispositione sub diuersis hostiis poneretur. Quare, sicut virtute diuina, ad plura vbi, corpus Christi sacramentaliter inuenitur; ita etiam, eadem virtute, idem corpus, ad plura loca circumscriptiua mouebitur. Ad confirmationem, eadem manet difficultas: nam sicut idem alimentum, si in pluribus esset locis, à diuersis posset animalibus sumi, illis in locis existentibus; ita planè in vno loco existens, à duobus ibi existentibus: diximus enim in eodem, duo posse corpora inueniri. Rem igitur intelligendam esse censeo, sicut ante dictum est; est enim admodum obscura, & humano intellectui incognita.

Locus & tempus differunt.

5.

6.

CAP. IIII.

Cui conuenit esse in loco.

Quibus conuenit esse in loco.

Posteaquam audiuimus quid sit locus, & quomodo se habeat ad locata; operæpretium erit scire, quibus conueniat esse in loco, & quomodo aliqua per se, aliqua verò per accidens sint in loco. De quo quidem abundè disputat philosophus 4. phys: comm: 43. & sequent: Cui corpori, inquit, inest aliquod corpus extra continens ipsum, hoc in loco est: cui verò non, minimè. Aqua secundùm totum quodammodo est mobilis: secundùm quod est totum, non transmutat in simul locum: alio modo mouetur circulariter. corpora recta in loco sunt, quia corpus extra se habent, non sic vniuersum, atque ideo non est in loco. hoc autem manifestè patet: nam locus est finis corporis continentis. sed quomodo cœlum locali motu mouetur, si loco caret? Mouentur partes, non totum, locum enim simul non mutat, sed secundùm partes tantùm. Itaque, vniuersum, quatenus est vniuersum, non est in loco, sed ipse est locus omnium; quatenus verò per partes mouetur, & per partes etiam est in loco. Ex quo perspicuum est, alia esse in loco per se, alia verò per accidens: per se quidem, quæ extrorsus habent corpus, quo planè modo, vniuersum non est in loco, cùm externum non habeat corpus, à quo contineatur. Potest autem dici esse in loco, ratione partium, quarum altera alteri inhæreat, atque sub altera contineatur. Alia sunt in loco per accidens, sicuti anima, & cœlum: anima quidem, quia est in corpore, quod per se est in loco: cœlum verò, hoc est, vniuersum, quod est in loco per accidens, quia est in partibus,

Quomodo cœlum sit in loco.

Per se in loco

Per accidens.

tibus: quarum vna, aliam per se locat; omnes namq; partes quodammodo sunt in loco: circumquaq; enim, alia aliam continet. sicut enim anima est totum corporis; ita vniuersum est totum partium: quare, vt anima, ratione corporis, est per accidens in loco; ita etiã & vniuersum. Itaq;, vniuersum alicubi non est: quod enim alicubi est, & ipsum est aliquid, & insuper aliquid aliud extra se habere oportet, in quo sit, & à quo contineatur. at, extra totum vniuersum, nihil est omninò: vniuersum ergo vt iam diximus, in loco propriè esse nequaquam potest. Quocirca cœlum omnia mortalia corpora continet, in quo, veluti in loco communi, omnia mortalia sunt. Extra autem cœlum, nullum est mortale; omne enim corpus, aut continet, aut continetur: cœlum autem non continetur, sed continet: cœlum ergo est locus omnium, & id quidem cœli vltimus finis quiescens, quo mortale, siue mobile corpus tangit: quiescit autem ille finis non simpliciter; sed à motu, quo mortale corpus mouetur. Quapropter & terra in aqua est, hæc autem in aëre, hic verò in æthere, æther verò in cœlo: cœlum autem non amplius in alio est. Ex his autem patet, locum non augeri, neq; puncti locum esse, neq; duo corpora in eodem loco; quia non necesse est, ipsum locum esse corporis interuallum: nam corpus quodvis locatum, siue ignis, siue aër, siue quoduis intra locum est: non autem tale eo[illegible]*us locatũ est intra corporis spatium per penetrationem; est enim alicubi locus, non autem in loco, sed vt finis in eo, quod est finitum; non enim est in loco omne quod est, sed mobile corpus. Quomodo igitur, quædam sint in loco, & quidem per se, alia verò per accidens, dixi. Dicam posthac quomodo vnumquodque in suo loco naturaliter maneat. Sanè, manet suapte natura vnumquodq; in proprio loco, quia est quodammodo pars illius: pars, inquam, diuisibilis ad totum. Quòd autem locatum se habeat, vt pars, idem perspicuum esse potest, quòd sit illo minus, atq; similare. Locatum præterea, est veluti materia: corpus verò, vt forma. At materia est pars formæ, atq; illi cognata; aër namq;, & aqua ita sese habent adinuicem; vt aqua materia aëris sit, aër verò vt forma, siue actus: aqua namq; potestate est aër; & aër alio modo, potentia est aqua. Amplius, res mouetur ad proprium locum; quia vltimum corporis continentis, conuenit cum vltimo rei motæ, saltem in altera qualitate. Aqua igitur potentia est aër, atq; ad ipsum, veluti pars ad totum se habet. vnde & his tactus inest, copulatio, cùm vtraq; vnum fiunt. Res certè quàmprimùm sunt continuæ, tam primùm cessant agere, & pati, atq; cùm sunt tangentes, & discontinuæ, agere possunt & pati. Vt igitur, vnum elementum, alterum locet, duo sunt necessaria: alterum, vt sit locato affine: alterum, vt sit natura antecedens, locatum verò, natura immediatè consequens: sic ignis locat aërem, & non è conuerso. hinc ignis non locat terram, licet sit illi in altera qualitate affinis. Causa autem quietis, vnius elementi in altero est, quia vnum est pars alterius, locatum pars continentis, sola diuisione differens. Locatum igitur est pars, scilicet perfectionalis, quæ naturaliter quiescit in suo toto, maximè, cùm in illo sit sua perfectio, ex quiete consequens.*

Anima per accidens est in loco.

Cœlum est locus omnium.

Puncti locus.

Vnumquodque naturaliter manet in suo loco.

1.

2.

3.

Elementorũ locatio.

Causa quietis.

QVAESTIONIS TERTIAE. CAP. I.

Locus Dei.

Vibus in loco esse, & per se quidem atq; per accidens, ex philosophi sententia, percepisse lectorem arbitror: verùm ne dictorum breuitatem excusare valeat, de singulis quibusq;, paulutim copiosiùs, distinctiùsque disputare conabor. Et inprimis, quomodo Deus sit in loco, cùm secundum philosophos, tum etiam secundùm theologos. Mercurius in Asclepio: Deus est supra verticem summi cœli, consistens vbique est, omniaq; circumspicit; sic est enim vltra cœlum locus sine stellis, ab omnibus

rebus corpulentis alienus; talem locum obtinet Deus. *Primo cœli tex: com: 22. cœlum Dei locum eſſe, ex omnium propemodum legum conſenſu, philoſophus præclariſſimè docet: Omnes, inquit, qui deos eſſe arbitrantur, tam barbari, quàm Græci, ipſum ſupremum locum, Deo attribuunt: vt videlicet immortale, ad immortale ſit accomodatum, quippe cùm alio modo ſit impoſſibile: ſi igitur eſt aliquid diuini, quemadmodum eſt, cœlum colit, illiusq́ ſedes reputatur. Eſt autem Deus in cœlo, non ſicut corpus eſt in loco per circumſcriptionem: neq; vt aqua eſt in vaſe per æqualitatem, ſed potiùs per manifeſtiſſima ſuæ operationis inſignia; inibi enim magis elucet ſuæ diuinitatis, bonitatisq́ potentia. Et tex: comm: 100. Quocirca, ait, ea, quæ illic ſunt, nec apta ſunt eſſe in loco, neq; tempus ipſum facit ſeneſcere, neq; vllius eorum eſt vlla mutatio, quæ ſuper vltima ſunt conſtituta latione; ipſum tamen eſſe, atq; viuere, aliis quidem clariùs, aliis verò obſcuriùs communicatum eſt: in conuexo namq; primæ ſphæræ, ſiue in primo orbe, propter velociorem motum inibi exiſtentem, Deum eſſe, eo quidem modo, ſicut dixi, philoſophus arbitratur. Et id quidem 8. phyſ: comm: 84. ab eo præclarè deſcribitur: Aut, inquit, in medio, aut in circumferentia illud ſit, neceſſe eſt; ea enim, quæ propinqua ſunt mouenti, celeriùs mouentur. talis autem eſt vniuerſi motus: illic igitur eſt ipſum mouens. Itaq; Deus, quatenus eſt primus motor, & à quo eſt omnis motus, in eo loco eſſe dicitur, vbi maior motus conſpicitur, nempe in prima circumferentia: at verò, quatenus eſt centrum omnium, atque quies, in medio eſſe, ſecundùm Platonis ſententiam, dicitur; in medio enim eſt quies maior, fortior, atq; diutior. Anima mundi, id eſt, Deus, in medio cœli habitat, vt ſcribitur in Timæo. Sanè, duo ſunt vniuerſi orbis principia, centrum videlicet, principium ex quo, & circumferentia, qui eſt finis, ſiue principium ad quem. Quare, aut in medio, aut in circumferentia, principium primum, præclariſſimi illi philoſophorum principes eſſe putauerunt. Profectò, ibidem agens verſari dicimus; vbi eius actionem clariùs conſpicimus. ſed primam, atq; præcipuam primi actionem motoris, motum eſſe, arbitrati ſunt, qui certè motus in vltimæ ſphæræ circumferentia latiſſimè patet: illam ergo rati ſunt ſedem primi eſſe mouentis; in prima namque circumferentia, eſt tum validior, tum vniformior motus. Quamobrem, ad id ſtatuendum, tribus rationibus nititur commentator 8. phyſ: comm: 84. Actio, inquit, primi motoris, & hæc in circumferentia vltima, maximè apparet. poſtremò, de hoc communis eſt omnium ſententia: verùmtamen idem primus motor, diuerſo tamen reſpectu, vniuerſum, & quieſcere, & moueri facit: quieſcere, inquam, earum priuatione cauſarum, quibus motu recto moueretur: moueri verò, ob formam ſibi tributam. Sed dices, primam ſphæram, quam Dei locum appellas, cæteris tardiùs moueri animaduertimus, & ita proximos ſibi planetarum orbes: quomodo dictum eſt à philoſopho, celeriùs moueri, quæ primo ſunt proximiora mouenti? Reſpondet Auerr: hoc intelligendum eſſe de motu diario, quem 24. horarum ſpatio, abſoluit. Sed argues, ſi ita res ſe haberet; eſſent vtique duo primi orbis motores: alter ſcilicet motus diurnus: alter verò, motus retrogradus ſiue contrarius, vt ita dicam. at, tunc alter illorum, nempe à quo motus diurnus dirigitur, eſſet in circumferentia primi mobilis: alter verò, à quo motus contrarius producitur, in cœlo lunæ conſiſteret. Dico, motum retrogradum primi mobilis, ac motum ſuperiorum planetarum, inferiorum motibus, citius abſolui, quòad motum ſpectat, non autem quòad circulationem, idq́ propter vaſtam, & quodammodo immenſam illarum molem ſphærarum atq; magnitudinem. Et reuera, maius corpus, maiori pollet virtute motrice: & quò proximius eſt ſummo, eò magis eſt tale; & in mouendo orbe, & in cæteris perfectionibus exhibendis. Dices, primus motor non eſt corporeus: proinde in loco eſſe non poteſt: quomodo ergo mobilia mouenda, celeriùs mouebuntur, propter propinquitatem, quam ad prim[illegible]m dicuntur habere motorem? Ad hæc reſpondet Auer: appropinquationem illam intelligendam eſſe, ſecundùm eſſe, hoc eſt, ſecundùm operationem*

Quomodo Deus ſit in cœlo.

In circumferentia.

Plato dicit Deum eſſe in medio cœli.

Auerr.

Quomodo primus orbis citius mouetur.

Obiectio.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

De loco Dei.

tionem ſeu actum primum, ſiue ſecundum, non autem ſecundùm locum: motor enim atq; motus, quò primo vicinior extiterit; eò perfectior atq; velocior iudicatur: nam cuius operatio eſt præſtantior; & eius quoq; ſubſtantia ſimiliter ſe habebit. vnde 2. cœl: comm: 58.

Auer.

Quod igitur, inquit, magis propinquum eſt primò orbi; magis deſiderium habet dei, & amādi, & obſeruandi: quoniā propinquitas in loco illic, eſt ſimilis propinquitati eſſentiarū adinuicem, quæ eſt propinquitas in ſcientia & in intellectu rationali: quantò enim magis intellectus primi moti eſt fortior; tantò magis deſideriū erit perfectius: & quantò magis deſideriū eſt fortius; tantò motus erit velocior: patet ergo quomodo primus motus eſt velociſſimus. Plotin: in hanc materiā multa pulchra deſcripſit, Enn. 6. lib. 9. cap. 6.

Plotinus.

Locus, inquit, illi eſt nullus; nullo enim indiget fundamento, quaſi ſe ſuſtinere non poßit. Sanè, quod quærit locū; proculdubio eſt egenū. Deus verò nullius indiget: locus igitur illi non eſt tribuendus, ſicuti cæteris tribuitur creaturis. Quamobrē lib. 8. eiuſdem Enn. ca. 16. ait, deum eſſe vbiq;, & nuſquam eſſe.

Deus eſt vbique & nuſquā

vbiq; planè, quia nulli loco deeſt: nuſquam, quia nullo loco concluditur: ipſe namq; ſupremus exiſtens, ſubdita habet omnia, quæ ad ipſum ſuſpiciunt: ipſe intra ſe æquè per totum, quaſi perfertur, ſeipſum amans puram lucem, hoc ipſum, quod amat, exiſtens; ſiquidem actus eſt permanens, & quod amabiliſſimum eſt, veluti intellectus exiſtit.

Deus eſt quod amat.

Intellectus autem ipſius eſt opificium, quapropter opificium ipſe eſt. Reuera, ſi ex eo maximè eſt, quoniam quaſi ſibi innititur, & quaſi reſpicit ad ſeipſum, ipſumq; velut eſſe ſibi, eſt reſpicere ad ſeipſum, nimirum quaſi efficit ſeipſum. Non igitur eſt vt contingit, ſed vt ipſe vult: neq; voluntas ibi temeraria eſt, & vana; optimi enim voluntas, inanis atq; fortuita eſſe non poteſt:

Voluntas dei non eſt vana.

Deus igitur ſibimet exhibet ſubſiſtentiam, quia eſt hoc ipſum quod exiſtit, nempè actio ad ſeipſum. Quare, ſi eius actio facta non eſt, ſed ſemper exiſtit, quaſi vigilantia quædam, nec aliud ibi vigilans eſt, aliud vigilantia, quæ quidem ſuperintelligentia quædam eſt ſemper vigens, profectò ſic eſt, ſicut & vigilauit.

Deus ſemper vigilat.

Non ergo ſicut contigit, ſed vt ipſe voluit; ſic deus exiſtit. Mirabilia profectò ſunt hæc Plotini verba, quibus diuinæ maieſtatis natura, tam breuiter atq; acutè, præclarèq; deſcribitur, de qua in primo atq; in ſecundo Pymandri abundè locuti ſumus. Deus certè, eſt ſua actio atq; ſuum eſſe ex ſeipſo & in ſeipſo, & nihil extra ſeipſum, ſed omnia ab ipſo & ſine ipſo nil: per ſeipſum ergo, & in ſeipſo ſubſiſtit. Proinde enn 6. lib. 9. cap. 7. Deus, inquit, ita poſitus eſt alicubi, vt etiam non deſtituat alia, ſed vbicunq; eſt quod poßit attingere, ipſe deus eſt præſens, ſolùm non potenti non adeſt.

Deus eſt in ſe ipſo & à ſe ipſo.

Et lib. 8. enn. 6. cap. 20. Non licet dicere, deum, priuſquam fieret, extitiſſe; quandoquidem non erat antequam fieret, ſed iam totus erat agendo, quippe cùm actus ſit prorſus liber atq; ita à ſeipſo exiſtit: nam ſi in ſuo eſſe ſeruaretur ab alio; non ipſe primus ex ſeipſo prorſus exiſteret, quod eſt erroneum: Deus igitur eſt actus liber, atq; æternus, libenter in ſeipſo exiſtens.

Deus eſt actus liber.

Quid enim eſt ipſius, quod non ſit ipſe? Quidnam eſt ibi, quod non agat ipſe? Quòd ſi in eo foret, non opus eiuſdem haudquaquam vel eſſet purè liber, vel omnia potens. Itaq;, quis ſit locus dei, hæc ex diuina Plotini philoſophia, colligere tentauimus. Diuus quoq; Aug. lib. de fide ad Petrum cap. 3.

Auguſtinus.

Deo, inquit, nullus eſt latus aut anguſtus locus, quia non minùs in anguſtis quàm in latis totus eſt. Per mundi partes, partibus ſuis, non eſt ipſe diffuſus, omnibus quæ fecit operibus adeſt, ineffabiliter vbiq; totus, & implet, & continet: Cœlum, inquit Ieremias, cap. 23. & terram ego impleo. Sanè, neq; in iis quæ diuiduntur, ipſe diuiditur: neq; in iis, quæ mutantur, ipſe mutatur; alioqui in rebus mutabilibus ordo quidam conſilij ac diſpoſitionis eius incommutabilis nequaquam permaneret. Et Epiſt. 57. ad Dardanum, Fatendum eſt, inquit, vbique deum eſſe per diuinitatis præſentiam, ſed non vbiq; per habitationis gratiam:

Deus eſt vbiq;

propter hanc autem habitationis gratiam dicimus: Pater noſter, qui es in cœlis: vt templum eius, potiùs in oratione commemoremus, quod & nos ipſi eſſe debemus: & in quantum ſumus, in tantùm ad eius ſocietatem, & adoptionis familiam pertinemus. Si enim populus

Nos ſumus locus dei.

dei nondum factus æqualis angelis eius, adhuc in ista peregrinatione dicitur templum eius; quantò magis est templum eius in cœlis, vbi est populus angelorum, quibus aggregandi, & congregandi sumus? Verè ergo dictum est à Propheta: Dominus in templo sancto suo: Dominus in cœlo sedes eius, nam templum dei nos sumus, iuxta Apostolum scri-
Paulus. *bentem ad Cor. 1. cap. 3. Si quis autem templum dei violauerit, disperdet illum deus. Anima iusti, ait sapiens, sedes est sapientiæ. Et Apo. ad Heb. 3. Domus dei nos sumus. Locus igitur dei est anima iusta. Vnde Sermone 2. Domini in monte, sicut dictum est Genes. 3,*
Dauid. *Terra es & in terram ibis: sic cœlum, iustus è contrario dici potest: propterea in oratione dominica petimus: Pater noster qui es in cœlis. Dicis, quomodo Deus est vbiq; totus, quan-*
Sap. *do in aliis est amplius, in aliis minus? Sanè, ideo vbiq; est totus, quia nulli parti rerum absens est: ideo totus, quia non parti rerum partem suam præsentem præbet: & alteri parti, alteram partem, æquales æqualibus, minori verò minorem; sed cuilibet parti totus*
Vbiq; totus. *pariter adest. hiq; ab eo longè esse dicuntur, qui peccando dissimillimi facti sunt: & hi ei propinquare, qui eius similitudinem piè viuendo recipiunt. Itaq;, deus vbiq; est, quia nusquam est absens: in seipso autem totus, quia non continetur ab eis, quibus est præsens,*
Quomodo in habitat. *tanquam sine eis esse non possit: Neq; enim ad habitandum diuidit se per hominum corda, seu corpora; sicut lux ista per aditus, & per fenestras domorum, sed potiùs sicut sonus, quem surdus non capit, surdaster non totum, acutus autem percipit: vnde tantò magis alius alio capit; quantò est acutioris, & tantò minus; quantò est obtusioris auditus: cùm ille non variè minusq; insonet, sed in eo loco in quo sunt, omnibus æqualiter præstò sit. Quid ergo sit locus dei secundùm huiusmodi phil. breuiter explanauimus.*

CAP. II.

Locus dei secundùm scripturas.

Psal. 138. *INter diuinarum oracula scripturarum, quæ de dei loco, seu habitatione, locuta sunt, Dauid, & numerositate oraculorum, & claritate eorundem, omnibus propemodum antecellit: nam Deum vbiq; esse Psal. 138. mirificè depingit: Si ascendero in cœlum tu illic es, inquit, & si descendero in infernum, ades. q. d. Tu es vbiq;, tuumq; aspectum effugere non valeo. Etsi assumptis pennis, mane primo quoq; tempore, vt longius procedere die tota valeam, & extrema orbis attigero, eris certè in his extremis mundi locis incognitis, ac cæteris terrarum*
Pennæ auroræ. *partibus. Quòd si sumpsero pennas auroræ, dat auroræ pennas, quibus nihil sit velocius; istis enim alis aurora repentè ab ortu deuolat ad occasum, vnoq; momento vsq; ad vltimum Oceanum excurrit. Nam cùm dies terris irradiare cœpit, quæ aurora dicitur, breuissimo temporis interuallo omnia lustrantur. Pennæ igitur auroræ, est velocissimus auroræ per omnem mundum decursus: Si igitur hac sim præditus, inquit, velocitate, fugiens conspectum tuum; nihil tamen profecero. Etenim, tantùm abest, vt te effugiam, vt illuc manus tua deducat me, & teneat me dextera tua. Ex hoc autem Dauid oraculo, deum esse vbiq;, clarissimè patet. Ab eodem tamen Propheta, præcipuus quidam locus deo tribuitur, in quo deum esse, per quandam suæ maiestatis operationem, dicere soliti sumus: vnde & ecclesiam dei, locum dei appellamus, qui profectò multis nominibus ap-*
Locus pascuę. *pellatur. Psal. 22. vocatur locus pascuæ: In loco pascuæ ibi me collocauit, id est, in ecclesia, quæ est cæteris omnibus, sancti spiritus charismatibus pinguior, mons incaseatus, mons pinguis. Psal. 25. appellatur locus habitationis gloriæ domini: Domine, ait, dilexi de-*
Locus gloriæ *corem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Locus, inquit August. gloriæ, in quo*
Locus sanctꝰ. *deus glorificatur maximè. Psal: 67. vocatur locus sanctus: Deus in loco sancto suo, qui habitare facit vnius moris in domo. Cùm ille vbiq; sit totus, ait August. & nullus eum*
contineat

De loco dei.

contineat corporalium spatiorũ locus, quomodo in loco erit, subdit, locus eius est, vbi est vnanimitas animorum. hic est locus sanctus, in quo habitat deus. Propterea Psal. 75. nominat locum pacis: Et factus est in pace locus eius. Profectò si est deus pacis; locus quoque pacificus sit necesse est: locus enim, & locatum sunt proportionabilia. Psal. 70. vocatur locus munitus; Esto, inquit, mihi in deum protectorem, & in locum munitum. Nos sanè sumus locus dei, quatenus suam in nobis testatam esse vult bonitatis magnificentiam, & habitando, & tuendo, & magnificando: deus verò est locus noster, quatenus est quies, & centrum nostrum est. Qui primò erat metus fugæ, factus est locus refugij, locus munitus. Quid munitius, cùm ad illum locum confugeris? dic mihi quos aduersarios formidabis? Psal. 30. nominatur locus spatiosus: Et statuisti in loco spatioso pedes meos: locus planè charitatis latitudine dilatatus, quem tribulationum multitudo, insidiarum acerbitas, angustum facere non valet. Quamobrem Psal. 118. ait: Et ambulabam in latitudine: Mens polluta, inquit Hilarius, hospitio deum non recipit; patulum enim domicilium inconceptibili deo opus est: & idcirco in amplitudine propheta ambulat, quia in se loquentis habitatio est. Peccatis coarctatur in nobis animi amplitudo, ac difficilia omnia, & angusta sunt, cùm diuini verbi habitatione sumus indigni: Latum ambulat, inquit Arnobius, quem affectus non ligat carnis: spatiatur quem rerum sarcinæ non coarctant. vnde Ambrosius: Sapiens in cordis sui ambulat innocentia, & de eius fonte superfluunt aquæ super eius plateas, qui mentem non intra corporalia & terrena concludit, sed dirigit ad cœlestia, vt conuersatio eius sit in cœlo. August. Ambulabo in latitudine, id est, in charitate, quæ diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. hanc cordis latitudinem sentiebat Apostolus scribens ad Cor. 2. cap. 6. Cor nostrũ dilatatum est ô Corinthij, non angustiamini in nobis, sed dilatamini & vos. Sic etiam Dauid in eodem Psal. profitetur: Viam mandatorum cucurri, cùm dilatasti cor meum: Cor, inquit Hilarius, dilatatur, quod per fidem capax doctrinæ dei panditur, in quo sacramentum patris & filij residet, in quo capaci habitatione, spiritus sanctus dilatatur; de credentibus enim dicit Apostolus ad Cor. 2. cap. 6. Vos enim estis templum dei viui: sicut dicit deus Leuit: cap. 26. Quoniam inhabitabo in illis, & ero illorum deus: & ipsi erunt mihi populus. Quàm magnus & spatiosus est locus, per quem ambulat deus: O Israel, inquit Propheta Bar. 2. quàm magna est domus dei, & ingens locus possessionis eius: magnus vtiq; & immensus propter latitudinem charitatis. propterea 3. Regum cap. 4 scribitur, deum dedisse Salomoni latitudinem cordis, quasi arenam, quæ est in littore maris. Cordis autem dilatatio, ait August. iustitiæ est delectatio, hoc munus est dei, vt in præceptis eius, non timore pœnæ angustemur, sed dilectione, & dilatatione iustitiæ dilatemur. Locus igitur dei est spatiosus, quia est locus charitatis, quod est latum mandatum nimis. In Psal. 102. locus dominationis nuncupatur: Benedicite, inquit, dominum omnia opera eius, in omni loco dominationis eius: locus ergo dei est, cui ipse dominatur, in quo benedicitur & magnificatur. Ne ergo dixeris (inquit August.) non possum benedicere dominum in oriente, quia ad occidentem profectus est, quia vbique est, vt vbiq; benedicatur, & vndiq; est, vt illi vndiq; iubiletur: sic autem vndiq; benedicitur, vt vbiq; bene viuatur. Moyses Exod. 3. terram sanctam appellat: Solue calciamenta pedum tuorum; locus enim in quo stas, terra sancta est: Locus sanctus appellatur (inquit Origenes homel. 5. in Iesum Naue) propter præsentiam domini, qui locum sanctificauerat: sic etiam nos per domini præsentiam, locus eius efficimur, si soluerimus à pedibus animæ nostræ, si quid in eis vinculi mortalis annexum est. Isti sunt pedes, quos lauat Iesus, quos nisi lauerit; non habebimus partem cum eo. Et homel. vnica super lib. Reg. Priusquam templum, ait, ædificaretur in Ierusalem, domino sacrificia offerebantur in Silo, quod interpretatur calciamenti resolutiõ, siue auulsio. Et quidem rectè; locus enim in quo peccata purgantur, auulsio dicitur, quia inibi auellitur cor lapideum, & inseritur cor car-

Locus pacis. Locus munitus. August. Locus spatiosus. Hilarius. Arnobius. Ambrosius. August. Hilarius. Paul. Leuit. Baruch. Salomon. August. Locus dominationis. Moyses. Terra sancta. Origenes. Silo. Auulsio.

De loco dei. *cor carneum: vel discalciatio,quia cùm domini locus efficimur , mortalitatem deponi-*
Calciamenta Moysis. *mus.Habebat Moyses calciamenta de pellibus mortuis,& erat velut quadam mortali-*
tate constrictus : cùm verò cœpit proficere ad virtutem,& ascendere montem dei,atq;
ibi immortalibus ministrare mysteriũ;tunc dicitur ad eũ,vt indicia mortalitatis abijce-
Calciamenta Apost. *ret,quæ in calciamentũ pelliceis designantur. Iubetur Apostolis,vt sine calciamentis in-*
cederent,quatenus ipsorum pedes,qui currebant ad pacem nuntiandam , omni carerent
mortalitatis indicio. Itaq;, ei sunt mortalitatis calciamenta deponenda , qui locus dei ef-
fici cupit. Dei locus à Iob solicitè quæritur,nec inuentu facilem esse fatetur : Quis,inquit
Iob. *28.eſt locus intelligentiæ, non inuenitur in terra suauiter viuentium, hoc est:Eorum, in-*
quit Hieronymus,qui nullo iugo disciplinæ tenentur. Abyssus dicit non est in me, id est,
infernus:Et mare,id est,mundus,loquitur,non est mecum: non dabitur aurum obrizum
Hieronymus. *pro ea: non appendetur argentum pro ea : hoc est , nulli terreno est pretio conferenda.*
non confertur tinctis Indiæ coloribus,nec lapidi Sardonico,vel Saphyro.Ecce timor do-
mini,ipsa est sapientia,& recedere à malo,intelligentia. Locus ergo sapientiæ, est anima
iusta,cui inest timor domini sanctus,manens in seculum seculi:sine quo nulla vera potest
Prouer.6. *esse iustitia.Et reuera,vt dicitur in Prouerbiis:Anima iusti,ipsa est sedes sapientiæ:Isai-*
Isa. *as autem cap.vlt: Cœlum mihi sedes est,id est, anima iusti,quæ cœlo comparatur,ob vi-*
Ierem. *tæ quidem eminentiam. Et Ieremias 23. Cœlum & terram ego impleo , dicit dominus,*
hoc eſt,animum & corpus : propterea oramus, vt dei voluntas fiat in cœlo & in terra,
hoc eſt , vt & corpori & animæ dominetur , quia totum hominem vult sibi locum eße,
Cyprianus. Basilius. *qui totum hominem assumpsit , & totum sanaturus venerat , denique qui totum hominem*
sanauit in Sabbato.Nos sumus ergo locus dei,& templum altißimi.Vnde Basilius Ma-
gnus in epistola ad Gregorium theologum,sic philosophando loquitur: Dei,inquit, habi-
tatio est,insidentem intus deum , memoria complecti ; hac namq; ratione templum dei
efficimur , quando nec terrenis curis perpetuus tenor memoriæ interpellatur,nec impro-
uisis perturbationibus intellectus tumultuatur.si ergo nos præsentia dei iam dignos red
Chrys. *diderimus,præsentem deum habebimus:Inuocantes enim se , deus sequitur, inquit Chry-*
sostomus sermone octauo de resurrectione domini, & trahit , & non repugnat: sanctos
diligit,flagitiosos fugit. Is igitur deum habitatorem non habet,qui dominum abesse com
Quòd sit vbique. *pellit. Locus ergo dei præcipuus,sunt spiritus sanctorum , mentes purgatißimæ, tametsi*
vbiq; sit per suæ potentiæ virtutem,maiestatis immensitatem , præsentiæ intelligentiam.
Sanè,cuiuscunq; rei limitatio,imperfectionem sonat , quemadmodum & ipsa finitas , vt
ita dicam.Quare,si deus non esset vbiq;creaturæ esset comparandus, quæ locorum con-
ditionibus subiacet. Profectò, si omnia tempora, loca , atq; creaturas deus producit &
2. *continet: cuilibet ergo illorum deum adesse necesse eſt;alioquiin nihilum,vnde venerant*
redirent omnia,proprio conditore & conseruatore destituta.Amplius,deus eſt immuta-
bilis(sicut dictum eſt in primo Pymandri)igitur eſt vbiq;, aliter alicui eßet mutabili-
tati obnoxius ; de loco ad locum enim moueretur : operatione saltem , siue aliquo con-
tactu,vbi prius non erat , quod planè deo conuenire non poteſt , cœlum & terram im-
plenti.Reuera, quamuis, quosdam nouos in creaturas deus producat contactus ; adeſt
tamen prius, etiam sine illorum ostensione : & id quidem aliis non conuenit creaturis,
quæ vbiq; adesse non possunt. Deus igitur eſt vbiq; totus , cuius sedes cœlum eſt : terra
3. *autem scabellum pedum suorum.Isa: 66. Qui cœlum metitur palmo , & terram pugillo*
concludit. 40. Isa: quia nimirum ipse eſt interior,& exterior,ipse inferior & superior:
Isa. *regendo superior,portando inferior,replendo interior,circumdando exterior.Sic autem*
eſt intus,vt portet:sic verò circumdat vt penetret: sic præsidet,vt portet : sic portat vt
præsideat. Et cùm tam magnus sit, & immensus ; hodie tamen præsepis angustias non
horruit,sed in angusto nasci voluit præsepio,vt latitudo nos exciperet cœli: cui eſt honor
& gloria in secula seculorum.

CAP.

 De loco primæ sphæræ.

CAP. III.

Si prima sphæra sit in loco.

Ongruum erat huic proposito, vt de loco angelorum loqueremur; verùm quia in secundo Pymandri 345. fol: de hoc disputauimus, iterum disputandum nobis non opus esse arbitrati sumus. Quam ob rem ad locum vltimæ sphæræ inquirendum, non temere transiuimus. Diximus paulò antè 325. quibus conueniat in loco esse: rursus de his exactiùs atq; diligentiùs erit disputandum: & inprimis an vltima sphæra sit in loco. Ad hoc autem sic Themistium respondisse, ex com: 43. 4. phys. didicimus, nempè primam sphæram esse in loco per partes quas continet; accipit enim primam sphæram simul cum cæteris, ex quibus omnibus vnus orbis efficitur. cùm autem aliæ sphæræ sint in loco, vtpote quæ ambiente sphæra contineantur, vltima verò ambientem orbem non habeat; rectè, ob sphæras sub se contentas, vltima in loco esse dicitur: quemadmodum etiam respectu partium ipsum vniuersum in loco esse affirmamus. Sanè, vltimæ sphæræ locus, est sphæra Saturni, idq; secundum partes concauas: ita vt conuexum Saturni octauæ sphæræ concaui locus esse dicatur. Reuera, corpori moto aliquis est locus tribuendus, qui planè his corporibus, quæ motu recto aguntur, facilè tribui potest: nam secundùm se totam primo motu, nouum occupant locum. His verò, quæ sphærico motu agitantur, non æquè facilè, quandoquidem secundùm se tota, locum non mutent, imò propter polorum immobilitatem, ac centri etiam, eundem semper locum obtinent. Quare, ratione partium sibi inuicem succedentium locum mutare videntur: sufficit ergo vltimæ sphæræ, si hoc modo in loco esse dicatur. Obuiant nonnulli, Commentator maximè huic Themistij sententiæ: Si, inquiunt, prima siue vltima sphæra est in loco per partes intrinsecas: ergo potentia tantùm & non actu erit in loco, quod est absurdum; actu enim mouetur secundùm locum: ergo actu erit in loco. Consequentia valet, cùm partes continui, actu existentes in continuo, non sint actu in loco. 4. phys: com: 44. sed partes quantitatiuæ, quæ vltimæ sphæræ insident, sunt huiusmodi: igitur potentia, non autem actu erunt in loco. Amplius, totum non est aliud, quàm omnes partes. Quare, si vltima sphæra mouetur secundùm partes omnes: igitur secundùm totum. Suffragatur nobis phil 6. lib. tex. 76. asserens totam sphæram, etsi non secundùm subiectum; secundùm formam tamen loci mutationem suscipere, partes verò secundùm vtrumq;: vltima ergo sphæra, non solùm secundùm partes; verùmetiam secundùm seipsam totam mutat locum, & per consequens est in loco. Item, si vltima sphæra secundùm philosophum, est in loco per partes intrinsecas, quatenus circa septimam mouetur; septima quoq; erit locus octauæ, atq; ita incideremus in errorem Auenpac. Sanè, si octaua est in loco per septimam, cùm septima ab octaua contineatur, illius locus esse non potest; locus enim continet, & non continetur à locato. Respondeo ad argumenta: & ad primum quidem dico, illam consequentiam valere in his, quæ motu recto mouentur: nam cùm primum locum deserant, & nouum subintrent; actu in vtraq; sint, necesse est. cùm autem hæc in motum sphæricum non cadant; nec etiam illa necessariò sunt requirenda. Partes ergo vltimæ in loco esse possunt potentia & non actu, atq; ita vltima sphæra per partes suas intrinsecas, hoc est, per stellas primo in mobili affixas, quæ circa inferioris corporis conuexum mouentur, in loco esse dicitur. Dicis, frustra est illa potentia, quæ nunquam in actum reducitur, cuiusmodi est vltimæ sphæræ partium: nunquam enim actu ab inuicem separantur, atq; ita illorum potentia, nunquam actum aliquem sortietur. Sanè, si impossibile est huiusmodi partibus esse in loco; nulla planè est illis tribuenda potentia: potentia namq; cum impossibili non constat. si verò possibile, aliquod contingeret absurdum, imò impossibile, nempè partes vltimæ sphæræ, actu diuidi

Locus vltimæ sphæræ.

Themist: opi:

Locus vltimæ sphæræ.

Argumenta contraria.

1.

2.

3.

Soluuntur argumenta.

Obiectio.

De loco primę sph: Solutio. *à toto, quod planè illi corpori congruere non poteſt: ergo quod prius. Dico, huiuſmodi obiectionem contra phil. etiam militare. 4. phyſ: com: 44. aſſerentem partes continui eſſe in loco in potentia. Et cùm dicitur: actu nunquam diuidentur. Approbo, idq́ quatenus illius ſunt corporis partes, cui ob ſuæ incorruptibilitatem naturæ, diuiſio talium tribui non poteſt: non autem quatenus ſunt corporis abſolutè conſiderati. Etenim corpus, vt corpus diuiſioni ſubiacet, eiuſq́ partes abinuicem diuidi poſſunt. Dicis, illam potentiam eſſe otioſam, quæ non perducitur ad actum. verum quidem eſſet, quando nullo modo impedita, in actum exire non poſſet. At partes vltimi orbis diuidi abinuicem, & locari actu non poſſunt, quia talis corporis, non autem quia talis continui partes eſſe dicuntur. Profectò, ſi vltimi orbis materia, rei planè corruptibilis forma veſtiretur; illius partes actu vtiq; diuidi poſſent, ſicut & cæterorum partes elementorum. Illarum ergo partium otioſa non eſt appellanda potentia. Sanè, in quantum ſunt partes diuidi poſſunt, nec inde vllum naſcitur impoſſibile; nam omne corpus, quatenus eſt corpus, diuiſioni ſubijcitur, eiuſq́ partes ſimiliter. Ex parte ergo ipſorum nulla ſequitur abſurditas. Ad*

Quæ potentia dicitur fruſtra

2. *2. Quamuis tum corpus motum motu recto mutet locum, tum etiam motum motu ſphærico; non tamen eodem modo: illud enim ſecundùm ſe atq; ſecundùm omnes ipſius partes priori loco relicto, nouum locum ſortitur: iſtud verò ſecundùm partes tantùm, idq́ ſecundùm formam, non autem ſecundùm ſubiectum. Itaq; Themiſtij ſententia ſic eſt intelligenda: ſphæram vltimam ſecundùm totũ, non moueri, aſſerentis.*

3. *Ad 3. Duplex Auenp:*

Auenpa: triplex error. *error deſcribitur, pariter & reprehenditur à Commentatore: 43. Dicebat enim, primam ſphæram per ſe, atq; eſſentialiter in loco eſſe: deinde ſecundùm ſe totam locari circa ſeptimam: poſtremò omnes partes ipſius concauas, ſeptimæ conuexas tangere.*

1. *Arguit Commentator contra primum hoc modo: Omne locatum eſſentialiter & per ſe, habet continens exterius; huiuſmodi namq; propriè congruit loci diffinito. ſed vltima ſphæra, vt patet, non habet continens exterius: non ergo eſt in loco eſſentialiter.*

2. *Aduerſus ſecundum ſic: locus eſt æqualis locato. ſed octaua ſphæra non eſt æqualis ſeptimæ ſecundùm conuexum, ſed tantùm ſecundùm concauum: igitur per ſe, circa ſeptimam, ſecundùm ſe totam, octaua ſphæra nequaquam locatur.*

3. *Quoàd tertium, Commentator ab Auenp: non diſſentit: Ad confirmationẽ, negatur ſimilitudo; non enim eodẽ modo ſeptima eſt ab octaua extrinſeca, ſicut centrũ: nam illa æqualis eſt octauæ ſecundùm extenſionẽ, non autem centrum, propterea non eſt ſimile. Si quis ergo Themiſtij opinionem ſequi voluerit, hanc teneat viam defendendi.*

Opinio Auer,

Vltima ſphæra habet locũ à centro. *Cæterùm, exploſis excluſiſq́ aliorum ſententiis, ſuam inſerit Commentator, aſſerens vltimam ſphæram eſſe in loco, quia mouetur localiter: omne ſiquidem tale, ſupponit eſſe in loco. Quoniam autem ab aliquo continente non concluditur per ſe in loco eſſe non poteſt. Eſt ergo in loco per accidens; quia nimirum per centrum: ſiquidem fixionem, atq; immobilitatem, ſecundùm ſubiectum à centro accipit. Sanè, non magis vno quàm altero tempore, centro proximior, ſiue remotior iudicatur; alioqui motu ſphærico puro, ac ſimplici nequaquam moueretur: habet ergo locum à centro, à quo etiam immobilitatem habet.*

Obiectio. *Aduerſus autem huiuſmodi Commentatoris ſententiam, ſic arguere poſſumus: Aliquid mouetur in loco per accidens, quia nimirum illud, in quo eſt mouetur: igitur aliquid eſt in loco per accidens, quia in eo continetur, quod eſt in loco per ſe: Hæc enim, inquit phil. 4. tex: 32. tranſmutant locum, quòd in quo ſunt, tranſmutantur. At, velle dicere, aliquid eſſe in loco per accidens, quia nimirum aliquod, quod eſt omninò extrinſecum ab ipſo, ſit in loco per ſe, doctrinæ aduerſatur phil. ſed centrum eſt ab vltima ſphæra extrinſecum omninò: igitur vltima ſphæra non eſt in loco per accidens; quia centrum eſt in loco per ſe.*

Solutio. *Solui poteſt hæc quidem obiectio, hoc modo: ſi illud extrinſecum & ſubſiſtentia, & continentia eſſet ab vltima ſphæra diuiſum; tunc huiuſmodi ratio locum haberet: centrum autem, etſi non ſubſiſtentia; continentia tamen ab vltima ſphæra non eſt ſeparatum: cum ab vltima ſphæra ſaltem mediatè contineatur. Itaq;*

tur. Itaq; quamuis centrum ab vltima sphæra extrinsecum sit; quoad motum tamen ad ipsum centrum habitudinem habet, vtpote fixionem, immobilitatemq; ab ipso recipiens, atq; ideo in loco per ipsum. Obiectio *Dicis, locum rei contentæ esse receptaculum; continet enim & non continetur. sed centrum continetur potius, quàm continet vltimam sphæram: igitur vltimæ est sphæræ locatum magis, quàm locus. Præterea, si vltimæ sphæræ, centrum locus appellatur, quia fixionem atq; immobilitatem ab ipso recipiat; eadem facilitate cardines ostij eiusdem locus dici possunt, & anchora locus nauis. Ex quo patet remota continentia, loci rationem consistere non posse.* Solutio. *Dici posset, duplicem esse locum, per se scilicet, & per accidens: per se verò esse vltimum corporis continentis: per accidens autem quatenus est corpus, circa quod corpus sphæricum mouetur. Grauia ergo & leuia, quæ motu recto mouentur, per se in loco esse dicuntur: sphæræ verò contentæ in loco per accidens per se.* Locus per accidens. *sed vltima sphæra in loco per accidens, quia nimirum non habet extrinsecum mobile: vltima ergo sphæra non in centro, tanquam in loco per se ipsam ambiente, nec etiam in alio loco circumscriptiuo, centro mediante, sed potius penes quod, eius immobilitas cognoscitur. cùm circa ipsum continuo & vniformi, agitetur motu, quæ planè sunt conditiones loci per accidens. Adde, quòd vltima sphæra esse possit in loco circumscriptiuè; nam cùm sit corpus finitum, ipsius non aduersatur naturæ, sub ambitu alterius contineri, tametsi de facto non contineatur, & proinde nō sit in loco circumscriptiuè, nec ipsa nec partes ipsius: deniq; neq; hoc modo localiter moueatur, quemadmodum Alexander Aphrodiseus sentire videtur;* Alexandri opinio. *ait enim supremum orbem nō esse in loco per se, aut per accidens, neq; secundùm totum, neq; secundùm partes, quia eo modo est in loco, quo planè modo mouetur. sed non mouetur secundùm totum, quippe cùm secundùm totum, locum non mutet: neq; secundùm partes, cùm actu à toto minimè sint diuisæ. Prima ergo sphæra, hoc modo circumscriptiuo, tum secundùm seipsam totam, tum etiam secundùm ipsius partes, in loco esse non dicitur. Est autem in loco diffinitiuè, ob illius præsentiam, quam ad eos habet, qui sub ipsa continentur orbes. Per centrum verò non est in loco circumscriptiuè, aut diffinitiuè, sed sicut iam diximus. Si quis hoc modo Auerrois sententiam tueri voluerit, non multos patietur labores. At si Themistij magis illi arriserit sententia, accipiat defendendam; vtraq; enim defendi potest, & (vt mihi videtur) rationi est consentanea. Sunt & aliæ de hac materia sententiæ, quas Commentator com: 43. diligenter recitat, ad quem locum mitto animum lectoris diligentis. Quomodo ergo vltima sphæra sit in loco, ex his quæ dixi, patêre arbitror.*

CAP. IIII.

Locatio elementorum.

Postquam audiuimus, quonam modo vltima sphæra sit in loco; operæpretium erit scire, quomodo vnum elementum, locus sit alterius: & inprimis, nonnulla quæ in verbis Commentatoris conspicitur, est auferenda controuersia. Vnum elemētum esse locū alterius. *Sanè, 1. cœli com: 17. & 4. phys: com: 46. vnum elementum esse alterius locum, clarissimè docet: quod planè philosopho aduersari videtur, 4. phys: com: 42. asserenti medium mundi, id est centrum, esse locum elementi simpliciter grauis. sed hæc sibi inuicem aduersantur, quia simul consistere nequeunt: nam sicut vnius corporis simplicis, est vnus tantùm motus naturalis; ita etiam & vnus locus naturalis, quare elemento terræ duo simul tribui non possunt loca naturalia, nempè concauum aquæ, & centrum mundi.* Si aqua sit locus naturalis terræ. *Præterea, si concauum aquæ est locus naturalis terræ: ad ipsum ergo terra naturaliter mouetur, vt in eo conseruetur, & in eo quiesceret, & non nisi ab eo violenter moueretur: deniq; ab illo vndiq; circumdaretur. At, terra mouetur ad medi-*

De locatione elem.

um, & non ad illam aquæ superficiem: nec in illa naturaliter quiescit: postremò non vndiq; circumdatur ab aqua, alioqui terra tota esset obruta aquis: non videtur ergo, quòd

Locus naturalis duplex.

aqua sit naturalis locus terræ. Dico, dupliciter locum naturalem posse intelligi, vno quidem modo pro eo, quod etsi non circumdet, contineatq; locatum; ab eo tamen locatum

Locus quo:

rationem habet, vt in tali vel tali continente locetur, vocaturq; locus quo, siue locus originatiuè: eo enim posito, suo in loco locabitur naturaliter locatum, & eo remoto, non locabitur. Alio modo accipitur pro superficie extrema continentis, in qua locatum conseruatur, quam locatum naturaliter appetit, atq; est æqualis locato. Primus autem locus

Centrum.

naturalis conuenit centro, quo vnius in alio est ratio locatiua elementi; ideo enim, quia centrum aquæ, est idem cum mundi centro, in concaua eius superficie, terra naturaliter continetur: & sic de cæteris simile habetur iudicium. Quòd si centrum aquæ esset aliud à centro mundi; in eius concaua superficie, terra nequaquam naturaliter locaretur. Secundus autem locus naturalis, est superficies vnius elementi, alterum ambientis, quatenus scilicet in tali situ, seu distantia à cœlesti orbe locatur, à quo virtus fluit conseruatiua locati.

Secundus locus naturalis.

Itaq; centrum est locus naturalis, quo quodlibet elementum, sub suo proximo continente, naturaliter collocatur: non autem superficies vltima corporis, locatum continentis. Sanè, determinata rotundi, seu sphærici corporis distantia, secundùm circuli diffinitionem, ex centro accipitur. sed omnia elementa sunt sphæricæ figuræ: à centro igitur sumunt rationem locandi, & vt etiam locentur. Dicis, centrum esse rem indiuisibilem: igitur loci ratio ad ipsum non attinet, cuius proprium est continere locatum. Dico, loci rationem propriè conuenire corpori continenti: non autem ei, quod est tantùm ratio locatiua: quemadmodum est centrum Verùm quoniam ab eo determinata ratio distantiæ

Quomodo centrum sit locus

sumitur tantùm, nihil impedimenti patitur, quò minùs sit ratio locatiua, etiamsi indiuisibile sit. Non est autem concaua corporis superficies locantis; quia non adæquatur locato. Concaua autem aquæ superficies, in tali distantia situq; posita ab orbe, locus terræ naturalis dicitur; ad ipsam namq; non impedita, naturaliter mouetur, & inde non nisi violenter recedit. Hæc autem intelligenda sunt, quatenus in tali situ & distantia ab orbe posita sunt: non autem quatenus præcisa est aquæ superficies; alioqui si aqua esset in sphæra ignis; ad ipsam terra naturaliter moueretur, quod est absurdum: quemadmodum docet Commentator, graue quærere locum deorsum, quatenus est medium totius, non autem quatenus aquæ finem.

Quomodo aqua sit locus terræ.

Locus corporum grauium

Concaua ergo aquæ superficies, quatenus in tali situ, atque distantia ab orbe posita est: & terræ locandæ, & conseruandæ virtutem habet. verùmtamen elementa grauia, per centrum potiùs, quàm per superficiem corporis continentis, suis in locis naturalibus conquiescunt: è contrario leuia. Profectò, aqua & terra, hac ratione suis in locis naturalibus conseruantur, quia earum centrum est idem cum centro mundi: ratione ergo centri locantur, quandoquidem corporis continentis superficies, respectu quem habet ad centrum, virtutem habeat locandi. Ignis verò & aër, licet idem centrum habeant cum centro mundi; in orbe tamen lunæ tantùm quiescit, & aër in concaua ignis superficie. Potiùs ergo leuia in superficie corporis continentis, quàm in centro mundi, quietem naturalem habere videntur. Ex his ergo patet, nullam in dictis phil. siue Commentatoris controuersiam inueniri: nec vllum sequitur inconueniens, duo loca vni elemento esse concessa, sicuti dictum est. Cæterùm, secundùm phil. doctrinam, duo sunt necessaria elemento locanti: naturæ affinitas, & loci vicinitas, atq; præcessio. sic aqua affinis est terræ, loco propinqua, atq; antecedens. Elementum igitur locans est vnigeneum ex parte cum locato. Etenim, sicut est proximitas situs inter ea; ita etiam & naturæ: ordo enim situs in partibus, naturæ ordini respondet. Quamobrem, elementa quædam symbolum habent adinuicem: quædam verò minimè: inter duo ergo elementa, quorum vnum locat aliud, est naturæ affinitas, quia teste Commentatore, comm: 48. vnumquodq; mouetur, ad id, quod est sibi vnigeneum, atq; affine, aliter ad illud non moueretur: sicut

Solutio controuersiæ.

Ordo situs & naturæ.

tur: sicut dicitur 4. phys. comm: 48. Cùm videamus, inquit, vnum elementum ferri ad concauam alterius superficiem; aliquid certè cum alio habet naturæ societatis. si ita intelligere malueris; tunc planè, nec concauum lunæ leuium, nec centrum mundi, grauium corporum, locus meritò dicerentur, sed cuiuslibet elementi affinis, & concaua superficies. Adde, quòd elementum locans habet etiam qualitatem contrariam qualitati locati, agitq; atq; repatitur alterando locatum; contraria enim approximata agunt, & patiuntur adinuicem, quandoquidem hæc sit contrariorum natura: quatenus verò est vnigeneum locato, secundùm superficiem concauam, non agit in locatum, sed conseruat potiùs. Reuera, simile, vt simile non agit in suum simile; quia omnis actio naturalis est inter contraria: & ex consequenti inter dissimilia. sed elementum locans, & locatum, hanc habent similitudinem, cùm similitudo inter illa sit vnigeneitas, vt dicitur 4. phys. comm: 48. hoc ergo modo, vnum elementum non patitur ab alio. Porrò, duobus modis hæc res à Themistio absoluitur, atq; explicatur: vno quidem modo arbitratur, concauam vnius superficiem elementi, alterius locum esse, idq; quatenus motu recto aguntur, vtpote corpora recta existentia: alio autem modo, quatenus sunt corpora sphærica, & sphæricè mouentur, conuexam vnius, locum esse alterius. Auerroes 3. cœli, comm: 23. elementi qualitatem, atq; respectum tantùm ponit; ignis enim est locus aëris, non ratione, siue respectu contrariæ qualitatis, sed symbolicæ, & elementaris, & cœlestis: cœlum enim agit in hæc inferiora lumine & motu, ex quibus calor per accessum, frigiditas verò per recessum producitur: calor igitur ille cœlestis, simul cum elementari, causa est locationis, & frigiditas similiter. Quam ob causam ignis in concauo lunæ conuenientissimè collocatur, quippe qui propinquitate motus, & luminis ferueat: aër verò in concauo ignis, qui profectò locus, calorem habet aëreæ naturæ conformem. Aqua in concauo aëris, qui planè eo in loco, aquæ frigiditati est cognatus. Terra verò in concauo aquæ, ob similem certè rationem. Vnigeneitas ergo, atq; conuenientia inter elementa, substantialibus elementorum formis congruere videtur, quas profectò habent ex influentia corporis cœlestis, quod est omnium primus corporum locus, cæteris locatiuam tribuens virtutem corporibus: quatenus verò, vnum elementum est contrariæ qualitatis, est alterius corruptiuum elementi. Dicis, vnum elementum, non esse locum alterius propter formas substantiales, sic arguendo: Formæ accidentales cùm sint quasi quædam substantialium organa formarum, indicant præcipuam alterationis causam, esse rei naturam: igitur, non solum ob rationem actiuarum, atq; passiuarum qualitatum; verùmetiam secundùm formarum substantialium, in elementis ratio sumitur alterandi, atq; transmutandi. Ratio ergo, quare vnum elementum non patiatur ab alio, à substantialibus formis sumi nõ potest. Amplius, si vnum elementum est locus alterius, ob substantialem formam, in quam non cadit transmutatio: quodlibet ergo elementum, absq; delectu, aliud locare posset, quippe cùm vnum ab alio, ob formæ substantialis rationem, pati, seu transmutari nequeat elementum. Itaq; si vnum est in alio naturaliter, quia vnum non patitur ab alio: igitur quodlibet poterit esse in quolibet. Præterea, naturalis non abstrahit à transmutatione, nec à motu, nec à materia sensibili. sed sensibile per qualitatem cognoscitur: naturalis ergo sensibilibus semper est cõiuncta contemplatio. Quare, si quis de loci natura disputans, sensibiles relinqueret qualitates: non quidem vt naturalis; sed potiùs, vt mathematicus ageret: ergo quod prius, nempe, quòd forma substantialis non sit causa locationis, sed qualitas symbolica. Dico, qualitatem symbolicam non sufficere: nam in locante est nimis intensa: in locato autem multùm remissa, sicuti est calor in igne, & in aëre: ageret ergo in locatum: siquidem forma intensa, & remissa, non ita ea, in quibus sunt, similia reddunt, quin vnum agat in aliud. Sanè, minus calidum pati à magis calido sensus manifestè nos edocet: inter locatum igitur & locum, impassibilitatem, sola qualitas symbolica saluare non potest. Cùm ergo non sufficiat qualitas symbolica, necesse est, vt cùm

[Margin notes: Quomodo vnum elementũ patiatur ab altero. — Themistii opinio. — Auer: opinio. — Locus ignis. — Aëris. — Aquæ. — Terræ. — Vnũ elemẽtũ non esse locũ alterius propter formas substantiales. — 1. — 2. — 3. — Solutio. — Qualitas symbolica nõ sufficit.]

terræ. vt cum forma substantiali, influxus concurrat cœlestis, tanquam primus, & vniuersalis locus, à quo virtutem attrahendi, atq; conseruandi locata, ipsa habent elementa. Quare, etsi vna qualitas obuiet alteri; illius tamen influxus virtute, vnum, ab altero locatur elementum, trahitur, atq; conseruatur. Elementi ergo forma substantialis, cum qualitate alteratiua, est principium elementi alterandi, & cum cœli influxu, eiusdem conseruandi. Ex his ergo, ad argumenta patet solutio. Quomodo ergo fiat elementorum locatio, his paucis, satis patere arbitror.

Influxus cœlestis.

CAP: V.

Locus terræ.

Omnium elementorum locatione ostensa, ad singularem terræ locum, siue situm inquirendum, accessimus; res enim scitu digna est, quæ multorum virorum ingenia exercuit, de quibus philosophus 2. de cœlo tex: com: 72. præclarissimè disputat: De situ terræ, inquit, non omnes eodem modo sentiunt; nam plurimi quidem, vt Anaximander, Anaximanes, Anaxagoras, Empedocles, & Plato, ipsam in medio collocârunt, qui cœlum ipsum finitum inquiunt esse: nam qui dicunt ipsum esse infinitum, vt Parmenides & Melissus, non ponunt eam in medio, neq; in latere; infinitum namq; & principio caret, & medio. Alij verò vt Pythagorei, contrarium sentiunt: nam in medio quidem ignem esse aiunt. Terram verò instar stellæ se habere, ferri in orbem circa medium, atq; hoc modo diem, & noctem efficere; existimabant enim cœlum, & eius astra quiescere, solamq; terram moueri in orbem, atq; circumgirare. insuper etiam huic contrariam terram constituunt, quam terram aduersam nuncupant, quamq; à nobis non videri asserunt, ob nostræ terræ interstitium; dicebant enim, nobiliori corpori, nobiliorem esse locum tribuendum. sed ignis, cæteris nobilitate antecellit elementis, & medium mundi, cæteris locorum dignitatibus: ignis ergo locus, est medium mundi. Praeterea, id maximè conseruari decet, quod in vniuerso est præcipuum, sitq; id, quod est in medio tale; ideò ignem, qui hunc locum tenet, Iouis custodiam appellant: propterea in loco abdito repositum, aut quia inibi pœnas soluere cogit animas impiorum. Soluit philosophus has Pythagoricorum rationes, me dij diuisione præmissa: Est, inquit, medium vniuersi duplex, nempe magnitudinis, atq; ita est centrum mundi: & medium rei secundùm naturam, à quo, ea, quæ tali in re existunt, conseruantur: sic cor dicitur medium animalis, cùm ab eo totum animal conseruetur. Sphæra quoq; stellarum fixarum dicitur medium rei secundùm naturam vniuersi; suo enim motu, & influxu, inferiora conseruat in esse. Illa ergo Pythagoricorum sententia conuenit medio rei secundùm naturam, & sic attinet ad sphæram stellarum fixarum: non autem medio magnitudinis. Ignem ergo esse in centro mundi non est necesse; sed loco in superiori potiùs, quò magis propinquet nobiliori. Ignis præterea non est thesaurus Iouis, cùm non sit corporum nobilissimum, nec locus centri similiter. sed vltima sphæra, & medium naturæ, quod quidem est pretiosum vtpote corporum propemodum omnium conseruatiuũ. Arguit Auer: com: 74. 2. cœl: Si cor est in medio animalis, vt dicit: li: de animalib: vti Rex in medio sui regni; quare philosophus in 2. cœli ait, medium naturæ, à quo virtus proficiscitur cæterorum conseruandorum, locandorumq; corporum, in extremo esse repositum? Respondet Auerr: in animali magno, hoc est, in mundo, nobiliorem partem esse circumferentiam, ideoq; Dei locum appellari: non temere ergo inibi, medium naturæ collocatur, cùm omnia corpora contineat. In animali autem paruo, pectoris concauitas, est pars nobilissima, in qua cor hominis, velut nobilissima eiusdem portio reponitur. Sanè, ad cœlestium attinet perfectionem corporum, alia continere: quò magis ergo

Opiniones de situ terræ.

Pythagoras.

Rationes Pythagoræ.
1.
2.

Ignis thesaurus Iouis.

Duplex medium.

Quare in superiori.

Auerr. Obiectio.

Quare cor in medio animalis.

gis ergo aliquod corpus erit à terra remotum; eò magis perfectius dici potest: meritò ergo medium naturæ, quod est perfectissimum, est in vltimi orbis circumferentia. Cæterùm, si terra in centro non esset, non semper Zodiaci nobis medietas appareret, quippe cum plura, quàm sex signa supra nostrum Orizontem, videnda sese oculis intuentium offerrent: quod planè astronomis, in hac scientia doctissimis non probatur: alij verò, & ipsam in centro collocatam, moueri asserunt circa polum, qui per vniuersum extenditur: veluti in Timæo scriptum est.

Platonis opinio.

Platonem non sic sensisse, Simplicius arbitratur, quandoquidem in Phædone dixerit, terram in medio quiescere, vt centro alligatam: Et in Timæo scripserit terra ἰλλιόσα circa polum, quod planè verbum, per iota, alligationem significat: philosophus verò per diphthongum ει legit εἰλλιόθα quod sonat vertere. Timæus præterea Platonis asserit, terram esse in centro alligatam. In Timæo sic legimus: Terram, inquit, altricem nostram circa polum per vniuersum extensum alligatam, diei noctisq; effectricem, & custodem esse voluit.

Terra circa polum.

Cæterùm, ex hac Platonis sententia, non habemus terram moueri ad motum poli, sed stabilem potiùs esse, vtpote alligatam, cuius obiectu, siue interstitio, noctis, atq; diei vices decurrunt, idq; ob cœli motum, qui circa axem reuoluitur. Hoc in Phædone latè patet: vbi terræ quietem diligenter exquirit: Nonnulli, inquit, vertiginem circumponentes terræ, sub cœlo eam stabilem faciunt. Alij verò, tanquam latum pistoris alueum aere velut base suffulciunt: potentiam verò ipsam, qua nunc ita disposita sit, vt optimè disponi poterat, neq; perquirunt, neq; dæmonicam quandam vim habere putant, sed Atlantem quendam robustiorem, & immortaliorem, magisq; omnia continentem, inuenisse se opinantur: ipsum autem bonum atq; decens connectere, atq; continere reuera nihil existimant.

Atlas.

Terræ quietē, ex diuina pendere potentia arbitratur: quemadmodum Dauid canit, psal: 23. Quia ipse scilicet Deus, super maria fundauit terram, & super flumina præparauit eam. Proinde Basilius magnus, solum domini imperium pro fundamento terræ esse dixit. non aquam, neq; aliud quippiam, conuenit cum Platone dicente, esse dæmoniacam, id est, diuinam virtutem.

Basilius.

Chrysostomus, aquam terræ subiacere dixit, instar fundamenti.

Chrysost.

Terra super aquas.

Hæc autem intelligenda sunt secundùm quasdam aquarum partes, quæ in multis terræ concauitatibus inueniuntur: & in locis cauernosis subtercurrunt partes quædam maris, quas maria propheta nuncupauit. Sub terra quoq; flumina longo interuallo feruntur, & tandem emergunt, in huiusmodi aquis: montes stabiliti sunt, & fundata permanet terra, solo factoris sui mundato contenta. Et psal: 103. Fundasti terram super stabilitatem suam, id est, super seipsam, idq; diuina virtute: non inclinabitur in seculum seculi. Isaias, cap. 40. his suffragari videtur. Qui appendit, inquit, tribus digitis molem terræ.

Tribus digitis terram sustentatur.

Digitus Dei, diuinæ dicitur operationis effectus: proinde terra, tribus digitis, id est, vna trium diuinarum potentia personarum appensa continetur: Molem terræ, inquit Hieronymus, & excelsa montium colliumque quasi tribus digitulis, & stateræ paruo momento, Deus appendit, per quæ Dei maiestas, & creatoris potentia designatur. Septuaginta verterunt, & omnem terram pugillo mēsus est, & cœlum palmo, manu verò aquam.

Septuaginta.

Palmus sanè extentam significat manum à pollice vsq; ad extremum digitum. sin autem contrahamus manus, pugillus efficitur, vt per palmum, cœlos, per pugillum verò, terram extentam esse intelligamus: diuinam ergo potentiam dicunt sacri, terræ immobilitatem præstitisse. Cæterùm, terra, quòad suæ magnitudinis centrum, in medio mundi sita nequaquam est; alioqui tota profectò aquis cooperta esset: secundùm enim omnes suas partes, æqualiter distaret à cœlo, cùm sit sphericæ figuræ, atq; ita aquæ, æqualem super omnes terræ partes, decursum haberent, quarum est maximè, ad decliuiores, humilioresq; partes decurrere.

Quomodo fit terra in medio mundi.

Illa ergo terræ pars, quæ aquis non subiacet, alia aquis obruta, cœlo est proximior: proinde terra, secundùm omnes partes suas, non est æqualiter grauis. Pars siquidem discooperta, solis stellarumq; calore exsiccata, rarescit, atq; minus grauis existit: Pars verò cooperta, grauior, atq;

Duplex centrum terræ,

*nior, atq; magis densa. Ex quo apparet, duplex centrum, ob eius in partibus difformi-
tatem, terræ esse tribuendum: difformium sanè corporum varia centra numerantur. I-
taq;, terra, secundùm centrum magnitudinis, non est sita in medio mundi; bene verò se-
cundùm centrum grauitatis, sicut docet philosophus secũdo cœli. Etenim quælibet pars
terræ ad mundi medium mouetur, ibiq; naturaliter quiescit: & tota terra igitur simili-
ter se habebit; in eodem enim loco pars requiescit, & totum: partes verò terræ, ad ipsius*

Locus terræ naturalis,

*quasi ad mundi medium mouentur. Sanè, si sagitta, vi alicuius impulsa, sublimia petat,
mox ad ima, vnde pulsa fuerat, quasi ad connaturalem sibi locum reuertitur; ita planè
terra, quocunq; agatur, ad mundi medium, vti ad suum centrum, locumq; naturalem
indefesso labore decurrit. Patet etiam, ignem, & terram, motus habere contrarios, quia
nimirum ad loca contraria, motu naturali feruntur, atq; terram circulariter non moue-
ri. nam si ille motus esset terræ naturalis: igitur qualibet illius pars, sic etiam mouere-*

Terra nõ mouetur circulariter.

*tur, quod est falsum; partes enim terræ non mouentur circulariter. Quod si esset præ-
ter naturam, diu consistere non posset, atq; ita terra non esset perpetua, quod planè, non
tantùm antiquæ philosophorum doctrinæ; verùmetiam sacræ aduersatur scripturæ, ter-*
1. *ræ stabilitatem profitenti: Terra, inquit Salomon, in æternum stat. Adde, terram mo-
ueri non posse circulariter circa centrum sibi extrinsecum, alioqui centrum grauitatis
terræ non esset centrum mundi, quod falsum esse, patet satis: aliter quomodo terra in*
2. *medio mundi sita esset? Amplius, circa proprium centrum, atq; circa proprios polos
à meridie ad septemtrionem, circulari motu, terra nequaquam mouetur; nobis alioqui
magis eleuatus polus arcticus, interdum verò minùs: nonnunquam penitus non videre-
tur, tunc scilicet temporis, cùm per terræ giruuagationem, ad plagam meridionalem,
delati essemus. Quoniam autem noster polus, nostris semper æqualiter capitibus immi-*
3. *net; terræ vtiq; stabilitatem manifestissimè indicat. Adhuc, terram non moueri cir-
culariter circa proprium centrum ab oriente in occidentem, clarè constare docent phi-
losophi. Sanè, si ita res se haberet; tunc lapis sursum proiectus in eandem postmodum*

Nec motu recto,

*non descenderet terræ portionem, quippe quæ motu ad aliam partem fuisset deducta.
sed contrarium experientia docet. Terra ergo circulari non agitur motu. Præterea, si*
4. *moueretur ab oriente in occidentem (& vt quidam dicunt) cœlum quiesceret: omni er-
go plenilunio, luna pateretur ecclypsim, & alia multa contingerent absurda. Iterum, ter
ra secundùm se totam non mouetur motu recto extra suum locum proprium; alioqui quo-
cunq; moueretur, semper ascenderet, cœloq; proximior fieret. Verum tamen est, motu
recto quamlibet terræ partem moueri posse: aquarum namq; illuuione, atq; fluminum
impetu, & potentia partes quædam terræ deferuntur, vnde & montes fiunt: proinde
ait philosophus 2. meteororum, aliquibus in locis, vbi mare priùs extiterat, nunc ter-
ram esse aquis discoopertam. Ex tali ergo decursu, terra in vna parte diminuitur, in
altera verò augetur, atq; ita idem non remanet grauitatis medium, sicut ante: medio au-
tem grauitatis mutato, illud quod de nouo factum est medium grauitatis, deorsum mo-
uetur, vt sit medium mundi: & quod antè erat mediũ grauitatis ascendit, partem aquis
discoopertam versus, atq; ita per talem fluxum, atq; motum (si præsens rerum ordo esset
perpetuus) terra, quæ est in medio mundi esset in circumferentia, & è conuerso. Itaque,
terræ locum esse medium mundi, satis patet.*

CAP. VI.

Punctus & locus puncti sunt idem.

Locus puncti

*Vm terra se habeat instar puncti, ad vniuersum si comparetur, & de illius
loco, nonnihil dictum sit; arbitror non esse à ratione alienum, si de loco pun
cti aliquid dixerimus, præsertim cùm huius meminerit philosoph. 4. phys.
comm: 9.*

De loco puncti.

comm. 9. loquens vtiq; ad mentem antiquorum asserentium idem esse punctum & locum puncti. Sanè, punctus, & locus puncti, si à naturali considerentur, distincta esse affirmabit: nam quorum entitas distincta est, atq; natura; & ipsa quoq; similiter. sed punctus, & locus puncti ita se habent: ergo &c. Mathematicus autem rerum distinctionem, ex situs, lociq; diuersitate metitur. sed punctus, & locus puncti, situ nequaquam distinguuntur: idem est ergo apud Mathematicum punctus, & locus puncti. simpliciter autem non est eadem ratio, si locus sit superficies corporis continentis: secus verò res se habebit, si ad mentem antiquorum, locus dicat spatium, siue dimensiones, quæ sunt inter latera continentis; ponebant enim dimensiones, totum corpus locatum attingentes: vnde sequebatur, vt dimensiones spatij, & corporis locati, situ nequaquam essent distinctæ. Itaq; quomodo punctus, & locus puncti sint idem, dixi. Et cum hoc etiam de loci inquisitione finem facere disposui, & ad alia sapientissimi Mercurij secreta enucleanda properare.

Naturalis dicit distingui.

Mathemat: non distinguit.

MERCVRIVS.

Æsculapius. Deus quid est? Trismegistus, Quod nullum ex iis est, horum tamen omnium vt sint, causa, præsens quidem cunctis, præsens etiam vnicuique, nec quicquam permittit non esse. omnia ex his quæ sunt procreantur, de nihilo autem nihil prouenit: nã quæ minimè sunt; naturam nullam habent, qua fieri valeant, at naturam potiùs, qua non valeant: Contrà ea quæ sunt, naturam non habent, per quam aliquando non existant. Æsculapius. Quid igitur ais Deum esse aliquando? Trismegistus, Deus profectò mẽs non est: at verò, vt sit mens, causa est: neque spiritus, sed causa, qua spiritus existat: neque lumen, verùm causa qua lumen existit.

Commentum X.

VID sit Deus, & quot apud varios multosq; populos, nominibus vocitetur, in primo Pymandri, satis dictum esse puto; quapropter breuiter me expediam, & sapientissimi Mercurij verba, studio diligentiori prosequar. Æsculapius, prudens diuinarum rerum inquisitor, vbi didicit Deum esse omnium locum, eiusq; diuinissimos radios conspexit, nempe bonum, verum, lumenq; principale, atque primam animarum formam, multa Mercurij familiaritate fretus, sublimius aliquid molitur, percontaturq; Mercurium grandia, dictuq; difficilia, imò impossibilia: Audiui, inquit, te plurima de Deo disputantem, cuperem semel à te doceri, quid sit Deus. Ad quem Mercurius. Deus nullum ex iis est, & horum omniũ quæ sunt, causa est. *Sensus est, Deus non est aliquid ex iis, quæ sunt condita,*

Deus quid sit.

Deus quid sit.

& est causa, vt cõdita subsistant. Pręsens quidẽ cunctis, pręsens etiã vnicuiq; *quia scilicet vbiq; totus, sicut dixi paulò ante*, nec quicquã permittit nõ esse: *nam cùm ipse verè sit, vult omnia esse, atq; sui similitudinem gerere. Porrò dialo: 4. dicit*, Deum esse bonum sine termino infinitum, quoàd se nunquam incipiens: quoàd humanam cognitionem, principium habens; eiusmodi tamen cognitio, non eius initium est, sed nobis ipsius cogniti principium exhibet. *q. d. Deus est sine principio quòad se, quum seipsum perpetuò intelligat: quòad nos verò, qui incipimus eum cognoscere, quoddam habere videtur cognitionis principium. vnde subdit*, ipse est omnium principium, quia absque principio nihil: initium verò ex nullo habet, nisi ex seipso dependens. *Et dialo: 5. ait*: Deum vbique esse, propterea non esse necessarium, vt appareat; nam quod latet, sempiternum est: quod verò se offert aspectui, genitum. ante oculos quidem reliqua ponit: ipsum verò secretum manet, *repote quod vita fruatur sempiterna: in lucem planè educit omnia: in aditis ipse delitescit. Hoc idem dicit Isaias:*

Deus absconditus.

Verè tu es Deus absconditus. Sanè, cùm nobis non pateat, quasi absconditum reputamus. sed reuera adeò se notum præstat, vt non intelligere modò; sed manibus etiam ipsis (vt ita dixerim) liceat attrectare: nam vndiq; nostris oculis eius obuersatur, seseq; obiicit, & inculcat imago. Quòd si intimum tui lumen te lateat, quomodo aut teipsum, aut eum inuenies? *quasi diceret: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Priùs ergo nobis cogitandum est de corde mundando, si Deum videre, & intelligere voluerimus. Quòd si lumen, id est, ratio est in nobis extincta, in qua, veluti in speculo, siue in pupilla, iuxta Platonem, Deum ipsum conspicimus, quomodo illius videndi apti erimus? Itaq; inquit Mercurius:* Nihil est in omni natura, quod ipse non sit. Est ille siquidem, quæ sunt: est ea etiam, quæ minimè sunt: quę quidem sunt, deduxit in lucem; quæ non sunt, occulit in seipso. Hic Deus nomine melior, hic occultus, hic rursus omnium patentissimus, hic mẽti conspicuus, hic præsens oculis, hic incorporeus, hic (vt ita dixerim)

Deus est omnia.

multicorporeus; nam nihil est in corporibus, quod ipse non sit; omnia enim ipse solus existit. nomina insuper habet omnia: nomen quoque nullum habet *Et dialogo 6.* Partes Dei sunt pulchrum, & bonum, ex his Deus cognoscitur, has Deus amat, & vicissim ab his ipse Deus amatur. Ad

Pietas.

hæc autem vnica via est, pietas cognitioni coniuncta: *Et reuera pietas est cultus Dei, & ad omnia valet secundùm Apostolum ad Timo: dial: 7. Deum sola mente conspici posse, affirmat:* Deus, *inquit*, nec auribus percipitur, nec cernitur oculis, nec sermone profertur: sola mens eum prospicit, sola mens prædicat. Inprimis autem oportet vestem, quam circumferimus exuere, indumentum inscitiæ, prauitatis fundamentum. *Sanè, corpus, quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena cogitatio, siue inhabitatio sensum multa cogitantem. Terrestris igitur domus, quam inhabitamus, quia lutea est, & velamen opacum, magno nobis est impedimento, quòminùs Deum; quid sit intelligamus, & videamus. Dial: 9. eorum, qui verè Deum cognoscunt mores, conditionesq; describit, & id quidem, non vt philosophus, sed vt verus theologus:* Pietas, *inquit*, est Dei cognitio: Deum qui cognoscit, bonis refertur omnibus, notiones diuinas assequitur: notiones, inquam, haud multorum similes. Qua de causa si qui huic se cognitioni dederint; nec ipsi vulgo placent, nec vulgus ipsis. *Idem sentit Apostolus ad Gal: 6. Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo: Et 1. cap: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Mercurius*: Insanire demum putantur, risumq; reportant. *Simile quiddam habet Apostolus prima ad Cor: 4. Nos stulti propter Christum: vos prudentes in Christo, & cætera quæ sequuntur. Mercurius*,

Interdum

Deus quid ſit.

Cognitio dei habet mundũ contrarium.

Interdum etiam odio habentur, vitaq; priuantur: ſic etiam legitur in euangelio: Et eritis odio omnibus hominibus. Itaq; , cognitio Dei inimica eſt mundi, & cum illo bellum perpetuum gerit; propterea non deſpondeant animũ ij, qui Dei cognitionem ſectantur, ſi mundus illis aduerſetur; quandoquidem hæc ſibi inuicem aduerſentur. vnde ſubdit Mercurius: Verùmtamen, inquit, homo Deo deuotus, cùm primùm diuinam prægustauerit viſionem, omnia reliqua obliuioni tradit. Sic etiam Apoſtol: ad Philip: 3. loquitur: Quæ retrò ſunt obliuiſcens, ad brauium tendo ſupernæ vocationis. Hæc verba igitur Mercurij, Apoſtolicam ſapiunt doctrinam, atq; catholicam veritatem.

Credere eſt intelligere.

vnde circa finem huius noni dialogi, ſpiritu quodam prophetico vaticinari videtur, & fidei Chriſtianæ laudes efferre: O Æſculapi, inquit, extra Deum nihil eſt, extra nihil ipſe. Intelligere Deũ, credere eſt: at nõ credere, proculdubio ignorare; ſermo enim meus in ipſa fide decora requieuit; quaſi diceret cum Paulo: Accedentem ad Deum, oportet credere.

Fides commẽdatur hebr: cap. 11.

Dei cognitio quid ſit.

Dialo 13. de Dei cognitione ſic loquitur: Dei cognitio eſt diuinum ſilentium & intenta omnium ſenſuum cogitatio. Qui id intelligit, nihil poteſt aliud cogitare, audire, intueri, neque deniq; corporis ſui membra mouere, quippe, qui animam abſtrahit à corpore, & totam in Dei eſſentiam trãsferat. De his loquitur, qui ſunt ſcrutatores maieſtatis & opprimuntur à gloria. Et iterum: Deus non ignorat hominem, ſed curam eius habet, ab eoq; cognoſci ſe vult. hæc vnica ſalus hominis, cognitio Dei: hæc ad olympum aſcenſio.

Vnica ſalus hominis.

Deo cura eſt de nobis.

Intelligite igitur inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite, qui Dei prouidentiã circa hæc terrena verſari negatis: Deus, inquit Mercurius, vult ab homine agnoſci, quia viciſsim ab illo cognoſcitur, & curã illius gerit. Vnde pſa: 39. Dominus ſolicitus eſt mei. Et Apoſtolorũ princeps: Proiicientes in eum omnẽ ſolicitudinem veſtrã, quia ipſi cura eſt de vobis. Dixi de hoc copioſius, in quarto lib: Pymandri. Rectè ergo dictum eſt à Mercurio, extremam eſſe prauitatem, non recognoſcere Deum. Sanè, qui ignorat, ignorabitur, & ignorantiam Dei quidam habent: ait Apoſt: 1. Cor: 15. Deus autem in operatione conſpicitur; nam per ea, quæ facta ſunt, Dei inuiſibilia intelliguntur, ſempiterna quoq; eius virtus, & diuinitas.

Deus eſt ſphæra inuiſibilis.

In hymno 13. dialogi vocat Deũ circulum immortalem, id eſt, ſphæram infinitam, cuius centrum eſt vbiq;, quia vbiq; eſt, & circumferentia nuſquam, quia ſcilicet loco non concluditur: Deus igitur ſecundùm Mercurium, eſt omnium principium, & omnia in omnibus: & non eſt aliquid omnium, ſed ipſe eſt extra omnia: & ab omnibus vult ſe agnoſci, vt curatorẽ, & factorem omnium.

Sequitur tex:

Vnde ſequitur textus. Nec quicquam non eſſe permittit; nam cùm ipſe ſummè ſit, vult omnia eſſe, quod eſt ſimilitudo ſui, non eſſe verò nihil. Sequitur tex: Profectò omnia ex his, quæ ſunt procreantur. De mundi creatione non loquitur, ſed de his potiùs, quæ de prima materia procreantur; nam mundum ſolo Dei verbo conditum eſſe, Dial: 4. apertiſsimè docet: Vniuerſum, inquit, mundum verbo non manibus fabricatus eſt opifex.

Deus verbo creauit õnia.

Et in fine primi Dialogi: Sanctus es, qui verbo cuncta conſtituiſti. Porrò, creare, ſiue conſtituere aliquid verbo, non eſt ex præexiſtenti materia in actu aliquid facere, ſed ex nihilo potiùs. Creationem autem etiam à philoſopho eſſe conceſſam, in primo Pymandri oſtendi. Et in 2. etiam, de creatione multa locutus ſum.

Textus.

Tex: De nihilo autem nihil prouenit, hoc eſt, de eo, quod eſt purum nihil, & ſimpliciter, & ſecundùm quid; nihil enim fieri poteſt, quod aliquod eſſe non priùs non habeat, aut in materia, ex qua fiunt mixta: aut in voluntate, & intellectu primi opificis, in quo priùs erant omnia, antequam fierent, atq; ita fuerunt in potentia propinqua, vt poſſent eſſe obiectum omnipotentiæ.

De nihilo aliquid fieri.

Poteſt tamen ex ſimpliciter nihilo, quod ſcilicet non habet aliquod exiſtentiæ eſſe, ſiue eſſentiæ conſtitui aliquid, non autem creari. Etenim, in eſſe intelligibili, non ex aliquo eſſe ſimpliciter, aut ſecundùm

Deus quid sit.

quid, vel ex parte sui poßibili in huiusmodi esse, creatura produci, non autem creari potest; quippe, cùm huiusmodi produci non sit creari; quandoquidem ad esse simpliciter, siue secundùm quid, nequaquam terminetur. Sanè, nihil non est de ratione creationis; impoßibile est enim, priuatiuum de ratione esse positiui. at, creatio est aliquid positiuum, nihil verò, priuatiuum: nullam ergo habent cognationem adinuicem. Reuera, terminus creationis est essentia creaturæ, & ipsa est productio permanens, quæ profectò non manet in tota creaturæ duratione, vt est de nihilo. Adde, quòd omnis habitudo positiui ad nihil, est habitudo rationis. at, per huiusmodi ens reale diffiniri non potest: ergo quod prius. Itaq;, rectè dictum est à Mercurio ex nihilo nihil prouenire; quia nimirum mixta, ex materia fiunt elementorum: elementa verò, ac vniuersa ex esse in mente primi existente opificis. vnde subdit: Nam quæ minimè sunt, inquit, naturam nullam habent, qua fieri valeant: at naturam potiùs, qua non valeant: q. d. quæ omninò non sunt, vt chymera, & centaurus, factu sunt impoßibilia, atq; ex huiusmodi prouenire aliquid nequit: quia ea non constant natura, qua in lucem venire valeant, atq; hoc est illud purum nihil, ex quo nihil fieri, affirmant omnes. Sequitur tex: Contrà ea quæ sunt, nempe in esse actuali ad extra, siue in mente primi artificis, naturam non habent, per quam aliquando non existant, sed potiùs, per quam existant. his Deus præsens est, & causa est, vt sint, & non permittit non esse. Cùm hæc audißet Æsculapius, nec planè intelligeret, quod tantopere scire cupiebat, iterum percontatur Mercurium: Quid igitur ais, Deum esse aliquando? q. d. Dic semel, quid sentias, & me diutiùs ne protrahas obscuritate verborum, atq; sententiarum inuolucris. Ad quem Mercurius. Deus profectò mens non est: at verò vt sit mens, causa est: neq; spiritus, sed causa, qua spiritus exstat: neque lumẽ, verùm causa, qua lumen existit. Et est sensus. Cupis semel doceri, quid sit Deus: audi paulisper attentè: Deus, non est mens, sicut nos, & angeli sumus: neq; lumen, quod videmus: neq; spiritus, quo constamus: sed causa istorum omnium, & super omnia sese efferens; non enim negare intendit Deum mentem nõ esse, aut lumen; alioqui sibiipsi aduersaretur, quippe, qui superiùs dixerat, Deum, & lumen, & mentem esse, sed sicut dictum est.

Purum nihil.

Deus non est mens.

MERCVRIVS.

Vnde Deum colere oportet duobus his cognomentis, quæ soli competunt illi: cæterorum verò nulli penitus congruunt. Etenim ex iis, qui prẹter ipsum appellantur dij, seu dæmones, siue homines, nullus esse tam bonus potest, quàm Deus vnicus; is enim ipsum bonum est, nec aliud quicquam præter bonũ: reliqua omnia ab ipsa boni natura secreta sunt. Corpus quidem & anima locum habent nullum, quo bonum capiãt; tam ampla enim est bonitas, quàm existentia rerum omnium, tum corporalium, tum etiã incorporalium, sensibiliumq́. & intelligibilium: id bonum est, id Deus est. Caue itaq́. ne quando dixeris aliud quicquã bonum; prophanus enim hic foret error: neq. etiam dixeris Deum aliud quiddam præter solum bonum:

in ean-

Deus bonus est.

in eandem quippe impietatem incideres. Sermone igitur ab omnibus bonum pronunciatur; quid tamen sit, non ab omnibus intelligitur: idcirco deus non cognoscitur ab omnibus: verùm propter ignorantiam tum deos, tum etiam nonnullos homines, bonos nominant; nunquam tamen esse boni possunt, neq; etiam fieri. Reliqui igitur dij cuncti immortales honorati nomine dei: deus autem bonum, non secundùm honorationem, sed ipsa sui natura; vna enim dei natura est, ipsum scilicet bonum, vnum quipe est in vtrisque nominibus, vnde cuncta genera profluunt; bonus enim porrigit omnia, nec accipit quicquam. Deus exhibet omnia, cupit nihil: igitur deus bonum, ac bonum deus.

Commentum XI.

AVLO antè de dei bonitate cùm secundùm phil. tum etiam secundùm diuinos, satis me locutũ fuisse puto; quapropter breuiter me expediã. vnde deũ colere oportet duob. &c. *quasi diceret: Cùm deus sit super omnia, et causa omnium, & sine quo nihil omnia: illi ergo conuenit verum esse, quia causa est, vnde sunt omnia. At omnia appetunt esse, vt bonum omnibus appetibile.: soli deo ergo hoc nomen propriè conuenit, qui solus est per se, & causa, qua subsistunt omnia.* Etenim ex iis, qui præter ipsum appellantur dii &c. *hoc est, quamuis & angeli, & heroes, & homines, præclarissima quædam sint naturæ lumina, in quibus conditoris patefit sapientia & bonitas; quia tamen mutuò acceperunt, quæ habent omnia, boni, proprio nomine vocari non possunt. vnde subdit,* nullus esse tam bonus potest, quàm deus vnicus, *id est, omnis creaturarum bonitas, cum diuina non conferenda bonitate; ipsa enim sola in immensum bonitati creaturarum antecellit omnium. probat quod dixerat:* Is, *inquit,* ipsum bonum est, nec aliud quicquam præter bonum: reliqua omnia ab ipsa boni natura secreta: *Et est sensus: Quemadmodum deus est à se; ita planè est sibi bonum: vnde sicut non potest suum esse amittere; nec etiam suum bonum. Deinde, quia nullus est indigus, & dat omnia: recipit autem nil: est ergo verè bonus, & non est aliud quàm bonum, nec vicissim bonum aliud quàm Deus. creaturæ verò, quia ex nihilo conditæ sunt, possunt non esse; quia etiam superioris indigent ope: bonæ, peculiari bonitatis titulo, dicendæ non sunt:* Corpus, *inquit,* & anima locum nullum habent, quo bonum capiant. *q. di. bonum illud cùm sit infinitum, à creaturis, nempè à corpore siue anima capi, hoc est, contineri seu concludi non potest, quasi in creaturis sit conclusum, & à primo fonte diuisum; non enim vult, diuinæ creaturas bonitatis participes non esse, sed eandem diuinam circumscribere, atq; complecti non posse bonitatem. vnde sequitur:* Tam ampla enim est bonitas, quàm existentia rerum omnium, tum corporalium, tum etiam incorporalium, sensibiliumq; & intelligibilium: *sensus est, omnium existentiam rerum, cùm visi-*

Quare deus bonus.

Textus.

Creatura non est comparanda creatori.

Creatura est particeps boni.

bilium atque corporalium, tum etiam inuisibilium, & incorporalium, superat ampla dei Textus, *bonitas.* Id bonum est, id deus est. Caue itaque, ne quando dixeris aliud quicquam bonum; profanus enim hic foret error. *Et hæc quidem intelligenda sunt de peculiari boni acceptione, quæ soli deo conuenit: non autem de vulgari illa, atque* Genes. *communi boni intelligentia, de qua legitur in principio Geneseos: Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Et Paul: ad Timot. Omnis creatura dei bona est. Profectò quicquid est, in quantum est, bonum vocari potest, quia nimirum participat esse, & boni gerit similitudinem.* Neque etiam dixeris deum aliquid quoddam præter solum bonum, in eandem quidem impietatem incideres. Nam deus non Deus & bonū idem sunt. aliud quàm bonum: *siquidem bonum habet rationem finis, & appetibilis, & esse: at Deus est finis omnium vltimus, summè appetibilis, summèque ac vere existens: igitur est bonus, & solus verè bonus.* Sermone igitur ab omnibus bonum pronunciatur; quid tamen sit, non ab omnibus intelligitur: idcirco deus non cognoscitur ab omnibus, verùm propter ignorantiam, tum etiam nonnullos homines bonos nominant. *Et est sensus, quia quàmplurimos latet natura boni; hac* Angeli quomodo boni dicantur. *de causa quid sit verè bonum ab eis ignoratur: vnde fit, vt deum quoque nesciant, atque ita cæcutiant, vt angelos aut homines bonos appellent. Adde (sicut sæpius dictum est) proprio ac peculiari nomine boni:* Nunquam tamen, *inquit,* esse boni possunt, neque etiam fieri, *scilicet, qualis est deus: quemadmodum subiungit:* Reliqui igitur dij cuncti immortales honorati nomine dei. Deus autem bonus non secundùm honorationem, sed ipsa sui natura. *Iam palàm loquitur, & aperit quod priùs sub velamine dixerat: Ecce, inquit, semel tibi hoc cordis secretum pandam: Deus est natura bonus, angeli vero honoratione seu participatione tantùm, ob eas quas superiùs recitauimus causas; vna enim dei natura est, ipsum scilicet bonum, vnum quidem in vtrisque nominibus, vnde cuncta genera profluunt: bonus enim porrigit vniuersa & non* Natura boni. *accipit quicquam. Et reuera, ad bonum spectat, aliis seipsum communicare, & ab illis accipere nihil: qui enim ab aliquo accipit; imperfectus vtique est appellandus, quippe qui accipiat quod priùs non habuerat. At bonum verum, eiusmodi est deus, est omnibus modis perfectum: non potest ergo aliquid recipere, quod priùs sibi non inerat, vnde Psa. 15. Ego dixi deus meus es; quia bonorum meorum non eges. Bene ergo dictum est à Mercurio:* Deus exhibet omnia, cupit nihil: *igitur deus bonum, ac bonum deus.* Deus Deus dat omnia homini. *inquam,* quia est bonus, homini dedit omnia, suæ congratulatus imagini. *Inprimis sua illum obsignauit imagine, qua sui esset capax opificis, illumque intelligere posset, ac sic intellectum amaret: demum sua esset fruitio, atque possessio. Deinde omnia vsui concessit humano, cuius gratia condiderat omnia, oues & boues, volucres cœli, & pisces maris. Addidit spiritus illos cœlestes, mentesque beatas, in socios & ministros: Prophetas in æterni regni nuntios: Apostolos in doctores & pastores: filium in pretium & exemplum: spiritum sanctum in pignus & in ducem. Denique seipsum cum vtroque in præmium sempiternum: ipse autem cupit nihil, quasi nostrorum bonorum indigus. Bonus igitur es domine deus noster, & propter bonitatem, sicut fecisti & redemisti; ita nostri miserere, quia tu solus bonus, & omnis boni author.*

MERCVRIVS.

Deus est pater Altera dei appellatio Pater est, ob eam causam quòd omnia gignit; Patris enim officium est, gignere. Quapropter præstans id in vita, censetur studium, atque pi-

Deus est pater omnium.

que pium apud sapientes, procreatio liberorum. Extrema verò omninò calamitas,& impietas accidit illi,qui absq; liberis ex vita decedit. Qua de causa dæmonibus dat pœnas post mortem. Supplicium denique huiuscemodi est,vt sterilis anima in corpus quoddam per iudicium migret, cui nec maris, nec fœminę natura insit. Quod quidem à sole eleuatum est,atque connexum. Igitur, ô Æsculapi,cum homine, qui nullos genuit filios, nullum habeto commertium; infelicitatis tamen eius miserere, cùm noueris quæ hunc mulcta post interitum maneat. Tot igitur & talia dicta sint ô Æsculapi,ex quibus præcognitio quædam omnium naturæ colligitur.

Sterilis ignominia.

Crux Domini nostri Iesu Christi exordium extitit, ipsa quoq; & finem dedit die veneris,cui hæc consecrata est dies.

Commentum XII.

OST primam dei appellationem, quam soli deo propriè congruere,sapientissimus Mercurius profitetur, ad secundam accedit nihilo primâ inferiorem,qua deum patrem dicendum appellandumque esse arbitratur: de qua quidem in principio huius tertij adductis eiusdem Mercurij authoritatibus,hinc inde collectis solicitè disputaui. Cæterùm,deum esse omnium patrem, Moyses in Deuteronom: clarissimè docet cap. 23. Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te,& fecit & creauit te? Est ergo deus,iuxta Moysis vaticinium, pater noster,creatione,quia de nihilo produxit:formatione , quia nimirum ad suam effinxit imaginem: possessione,quia illius sumus possessio,populus eius,& oues pascuæ eius. Isaias clamat & audet 63. Tu enim pater noster,& Abraham nesciuit nos,& Israel ignorauit nos. Tu domine pater noster,& redemptor noster, à seculo nomen tuum: Pater noster (inquit Hieronymus)quia creator es omnium. Nescit Abraham , & ignorat Israel , quia te offendimus:nec cognoscunt filios quos à deo suo intelligunt non amari : hoc est ergo omne quod postulant,vt quia pater eorum est,& hoc eos dignatus est nomine: non obliuiscaris filiorum suorum,ne per ipsos nomen dei blasphemetur in gentibus. Et cap.64 idem propheta precatur: Et nunc domine pater noster es tu, nos verò lutum, & fictor noster tu , & opera manuum tuarum omnes nos. Quanquàm lutum simus, ait Hierony: & opera manuum tuarum: & fictor noster sis: nec vas figulo valeat respondere, quare sic me fecisti; tamen scientes esse nos filios,audemus dicere : Ne irascaris domine satis . Ieremias cap. 3. hoc idem describit,adhortaturq; populum,vt deum patrem vocet: ergo saltem à modò voca me pater meus,dux virginitatis meæ es tu:Erubescant igitur hæretici,inquit Hieronymus,qui nolunt ad meliora conuerti:nec regredi ad patrem creatorem , saltem à modò voca me pater meus , dux virginitatis meæ es tu. Ipse despondit animam vestram amplexibus suis. Dauid Psal. 102. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se: Iam sæuiat quantùm valt,pater est,inquit August. Fili si ploras,sub

Deus quare pater dicatur.

Moyses.

Isa.

Hieronymus.

Isa.

Ierem.

Hierony:

Dauid.

pater omnium. patre plora, noli cum indignatione, noli cum typho superbiæ: Medicina est, non pœna: castigatio, non damnatio. Et ser: 126. de tempore, exponens illud Matt. 6. Pater noster, qui es in cœlis: Inprimis, inquit, bonitatem dei & gratiam protestamur; nam quando nos terrestres, miseri, & imbecilles, & inutiles serui auderemus vultum leuantes ad deum dicere: Pater noster, nisi ipse per suum nobis vnigenitum, hanc fiduciam præstitisset?
Ioan. 1. sicut scriptum est: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Accepta igitur potestate patrem vocamus deum; quia per fidem spiritum adeptionis accepimus: vt nos filios dei factos gratulemur. vnde A-
Ephes. 3. postolus ad Ephes: 3. Huius rei flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur. Et 4. eiusdem epistol: Vnus deus, & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis: Non enim, in-
Chrys. quit Chrysostomus, super te quidem maior, super illum verò minor inuocatus est. sed est super omnia, hoc est, dominus & omnium supremus: per omnia prouidens & gubernans. Et in omnibus vobis, id est, inhabitans. Et exponens illud: in quo obsignati estis in die redemptionis, capitis eiusdem: Patrem vocas deum, non quidem à natura, neq; à virtute; sed à sola benignitate, & multa misericordia. Si patrem inuocatis eum, qui sine personarum acceptione iudicat vnumquemq;: in omni conuersatione oportet vos sanctos esse, sicuti & ipse sanctus est: Sancti, inquit, eritis, sicut & ego sanctus sum. Quod ergo est opus filij dei? Inimicis ignoscere: pro crucifigentibus precari: pro odio habentibus sanguinem fundere. Quare ergo fratrem vituperas? si verò non est frater tuus, quomodo dicis:
Ambrosius. Pater noster? illud enim, Noster, multas personas designat. Ambrosius in eandem Pauli authoritatem sic scribit: Pater est deus, inquit, quia nulli debet, quod est. Per omnes est, quia ex eo omnes, & super omnia est: quia ex eo sunt omnia, quæ ex eo sunt, & in omnibus nobis est, per spiritum suum, quem dedit nobis. Et lib. 3. de virginibus, exponens illud Ioan. 20. Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum: Pater est mihi iuxta diuinam
Hieronym. generationem: iuxta adoptionem, pater vester est. Hieronymus in cap. 4 ad Eph. Super omnes est deus pater, quia author est omnium: per omnes filius, quia cuncta transcurrit, vaditq; per omnia: in omnibus spiritus sanctus, quia nihil absq; eo est. Tale quid de
Zeno. creaturis, & de deo etiam Zeno cum suis Stoicis suspicatur, quem secutus Virgilius ait:
Virgilius. Deum namq; ire per omnes terrasq; tractusq; maris, cœlumq; profundum. Principio cœlum ac terras, camposq; liquentes, lucentemq; globum lunæ, titaniaq; astra. Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus Mens agitat molem, & magno se corpore miscet. Et exponens illud Prouerbiorum cap. 1. Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ: Pater omnium electorum, inquit, deus est: mater verò est ecclesia, de qua Psal. 112. loquitur: Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem. Et iterum in expositione illius versiculi cap. 3. Quem diligit dominus corripit: & quasi pater in filio complacet sibi. Tantò ergo minùs de flagello, quo castigamur, murmurare debemus; quantò certiùs in eo paternæ dilectionis pignus tenemus. vnde & ipse dicit
Apoc. Apocal. 3. Ego quos amo, arguo, & castigo. Basilius quoq; 2. lib. aduersus Eunomium, quare deus noster pater dicatur, egregiè interpretatur: Deus, inquit, non abusione, aut
Basilius. translatione, sed proprio, ac vero nomine pater appellatur, quippe qui per hos corporeos parentes à nihilo nos ad esse produxerit, & curet sibi adiungere. Noster ergo pater est, creatione, adiunctione, adoptione, cura, solicitudine, miseratione, obsignatione, hæreditate, honore pariter & timore, fœcunditate operum, & quæ sunt generis eiusdem. Itaq; rectè dictum à Mercurio, deum propriè atq; peculiariter, patrem esse appellandum; est
Patris officiũ. enim omnis fœcunditatis principium, atq; vtriusq; sexus fœcunditate plenissimus. Patris enim officium est generare. Quapropter præstans id in vita, censetur studium atq; pium apud sapientes, procreatio liberorum. Extrema verò omnium calamitas & impietas accidit illi, qui absq; filijs ex vita decedit.

Plato 6. de legibus, iubet infœcundas mulieres à viris esse separandas. In lege Moysi sterilis prohibebatur templi ingressu: sacrificiis interesse siue offerre: cuiusmodi plurima extant in diuinis literis virorum mulierumq́ exempla. Verùm animæ sterilitas summopere cauenda est, quam huiusmodi leges præsetulisse videntur. Quam ob causam Dauid precatur Psal 34. Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ. Ego attuli fœcunditatem, ipsi verò retribuebant sterilitatem. Ego vitam, ipsi mortem. Ego honorem, ipsi contumelias. Ego medicinam, ipsi vulnera, & in his omnibus quæ retribuebant, vtiq; sterilitas erat. hanc sterilitatem in arbore dominus maledixit, sicut legitur in Euangelio Matt. 21. vbi fructum cùm quæreret non inuenit, folia erant & fructus non erat: verba erant, & facta non erant. vide in verbis numerositatem, & in factis sterilitatem: Qui prædicas non furandum, furaris &c. Tales erant, qui Christum interrogabant, quæ ipse ignorabat. Alioqui si ita res se haberet; non esset vtiq; fœcunditati, anteponenda virginitas: quod profectò omnibus propemodum legibus, minimè probatur. Itaq;, animus infœcundus, nobis cauendus est, sterilisq́ voluntas: quorum alter masculinæ prolis, alter verò fœmininæ gerit imaginem. Is ergo, qui cùm intellectus fructibus, tum etiam voluntatis vacat: induet corpus quoddam per iudicium, cui nec maris, nec fœminæ natura insit, *hoc est, pœnas dabit, animi, voluntatisq́ sterilitati congruentes: quippe, qui omni caruerit fœcunditate. Monstrosam igitur, & quasi naturæ incognitam pœnam subibit. Nam qui omni tum animi, tum etiam voluntatis, bonis actibus caruerit, nō rei animatæ, sed inanimatæ potiùs est conferendus:* Quod *inquit,* corpus à sole eleuatum est, atq; connexum, *id est, aëri deputabitur, ventis & turbinibus expositum, vel aliæ cuiuis pœnæ, suæ sterilitati conformi: à qua quidem sterilitatis pœna, liberet nos sanctus Pymander, cum suo verbo lucidissimo, & spiritu vtriusq;, per merita Christi, eiusq́ matris, & omnium sanctorum amen.*

Plato. | Quæ sterilitas sit timenda. | Augustinus. | Rom. 2. | Masculus. | Fœmina.

Finis Dialogi secundi.

DIALOGVS TERTIVS.

DE NOMINIBVS DEI.

MERCVRIVS.

Gloria omnium deus, diuinum, diuina natura, principium vniuersorum deus, Mens, Natura, Materia, sapientia ad cunctorum demonstrationem, principium, diuinitas, actus, necessitas, finis & renouatio.

Commentum I.

VLTA, & quidem præclara, perpaucis tamen verbis, hoc in Dialogo à sapientissimo Mercurio describuntur: inprimis admiranda dei epitheta: in formis deinde materiæ ornatus, aptaq́ compositio: angelorum ministerium, amorq́ præcipuus in mundi exordio, rerumq́ distributione facienda: hominis conditiones, finisq́ præcipuus: demum omnium resurrectio, atq; renouatio. de quibus omnibus ordinatim nobis disputandum est, fauore atq; benignitate diui Pymandri, qui

Deus quid significat. *dri, qui eſt gloria omnium, ſicut in principio poſitū eſt Dialogi* gloria omniū Deus.
Cæterùm, hoc ſanctum & admirabile nomen, iuxta Damaſceni ſententiam lib. 1. cap. 1.
à thein, quod eſt currere, atq; vniuerſa fouere dicitur. Aut ab ethin, hoc eſt, ardere; eſt
enim ignis conſumens, ſecundùm Apoſtoli authoritatem: vel à theaſte, quod eſt con-
ſiderare omnia. Quam ob cauſam ab vniuerſali prouidentia, deum vocamus, vtpote o-
Dionyſius. *mnibus prouidentem, vniuerſaq; ſpectantem. vnde Diony: 12. de diuinis nominibus: Om-*
Aratus. *nia videt deus bonitate, & prouidentia perfecta. Et Aratus: A Ioue, inquit, nos ſumus,*
Plato. *ille fauet, & vires cunctis miniſtrat. Plato in Cratylo: Equidem, inquit, ita coniicio, viden*
tur vtiq; mihi Græcorum priſci, deos ſolos putaſſe eos, quos etiam his temporibus barba
rorum plurimi arbitrantur, Solem, lunam, terram, ſtellas, cœlum. Cùm hæc omnia per-
petuo in curſu eſſe conſpicerent, ab hac natura τὸ θεῖν θεοὺς nominaſſe videntur: deinde
& alios animaduertentes eodem nomine nuncupaſſe. Videtur igitur Plato alludere ad
thein, quod eſt currere, ſiue fouere, vel à vita nomen ſortitur, quod ſcilicet vita ſit omni-
Iouis nomen. *bus viuentibus: vnde & Iupiter dictus eſt. Iouis autem nomen, quidam ζῆνα quidam*
verò δία, vocant, quæ partes in vnum compoſitæ, naturam dei ipſius oſtendunt. Hic
Iupiter Saturni filius, κόρος dicitur, quod quidem nomen, non puerum ſed puritatem
ſignificat mentis ipſius, & ſynceram integritatem. Eſt autem is cœli filius, quippe aſpe-
ctum habens ad ſupera. Aut δέος, id eſt, timor, quòd colentibus ſit timori, de quo in
Pſal: legimus: Timor domini ſanctus permanet in ſeculum ſeculi. Alias ſapientum au-
thoritates ſuper hac materia in primo Pymandri fol. 204. videre poteris, & fol. 89. &
Elohim. *91. Apud Hebræos Deus vocatur, El, vel potiùs, Eloha, idem eſt, quod deus. Elohim, plu-*
rale nomen, latinè, dij, quod quidem etſi pluralitatem deſignet; cum verbo tamen ſin-
Creauit Gen. 1. *gularis numeri iungi ſolet, quoties in ſcriptura ſacra pro deo vero accipitur: ſic enim le-*
gitur Geneſis primo: In principio creauit dij cœlum & terram: Bara creauit, non ba-
reu, creauerunt, perſonarum trinitatem indicans diuinarum, atq; vnitatem. Sic Rabbi
Hunna profeſſus eſt. Et iterum, creauit dij Adam. Et 11. Deſcendamus, & confundamus
labia eorum, & ſubditur: Et deſcendit dominus ad videndum turrim. Et 35. Quia ibi ap-
paruerunt ei dij, & poſtea ſubiungit: Fac ibi altare deo, qui apparuit tibi. Deutero. 4.
Deutero. *Quæ eſt gens, quæ habeat deos appropinquantes ſibi, ſicut deus noſter adeſt nobis? Et in*
Ierem. *vltimo: Non poteris ſeruire deo; quia dij ſancti ipſe. Dij, & ipſe, non ipſi. Ieremiæ 23. Et*
peruertiſtis verba deorum viuentium, domini exercituum, non dominorum dixit. Itaq;
ſi iſtud nomen, quando deum verum ſignificat, ſemper ſingulari numero coniungeretur;
non diceret in Geneſi primo, faciamus, ſed faciam. Ex illa ergo Geneſis authoritate, quia
dictum eſt: Faciamus hominem ad imaginem, & non ad imagines noſtras, perſonarum
trinitas, cum eſſentiæ vnitate, clarè intelligitur.

Iehoua.

In primo Pymandri fol: 91. nonnihil de hoc nomine Iehoua à me dictum eſt, de quo
paulò copioſiùs diſputabitur. Hoc eſt nomen Tetragrammaton, quod præ cæteris deo at-
tributis nominibus, propriùs diuinam indicat eſſentiam. Inter veteris legis interpretes,
Rabbenus. *quidam dictus eſt Rabbenus Heccados, latinè doctor noſter ſanctus, is ad interroga-*
tiones Antonij vrbis Romæ Conſulis: Deus, inquit, non habet nomen, cuius nos cognitio-
nem habere poſſimus: quandoquidem ipſius ſubſtantia, nomen ipſius ſit, quæ nobis in-
cognita eſt, & nomen ſimiliter. Quamobrem, diuina nomina, dei potiùs attributa, quàm
Nomen 4. literarum. *illius ſubſtantiam, diuinamq; naturam oſtendunt, licet nomen quatuor literarum opera-*
tionibus diuinis peculiariùs ſit attributum, atq; accommodatum. hanc ob cauſam Ham-
mephoras, id eſt, nomen expoſitum vocatum eſt, hoc eſt, nomen (authore Rabbi Moyſe
Ægyptio) ſine mixtura oſtendens creatoris ſubſtantiam. Sanè, huiuſmodi nomen non
eſt æquiuocum, nihilq; deo, & creaturæ ſignificat commune: ſicut cætera ipſius nomina

Dei nomina.

gloriosa, vtpote Adonai, à verbo, Adon, quod est dominus, deductum; hoc enim nomen creaturis communicatum fuisse, scriptura clarissimè docet. Genesis 18. Angelo tribuitur: Adonai, inquit, si inueni gratiam in oculis tuis. Sic Dayyan, id est, iudex. Zadic, id est, iustus, Hannun, gratiosus vel pius, misericors. At nominis, quod quatuor scribitur literis, deriuatio ignoratur, nec ipsum cum alio participat. Vide huius maiestatem nominis: Non dicebatur, nisi in sanctuario à sacerdotibus sanctificatis, & in benedictione sacerdotum tantùm, & tunc etiam à sacerdote magno in die ieiunij, sanctificationis gloriosæ. Nume. 6. Sic benedicetis filiis Israel, id est, cum Hammephora. Quidam putant, falsò tamen, nomen Iouis ab hoc esse deriuatum, quandoquidem illæ quatuor literæ, sic vt punctatæ sunt, יהוה *non Ioua, sed Iehoua reddunt atque efficiunt quamuis Iudæi illud pronuntiare non audeant, sed loco illius, Adonai, proferant: qui autem in nostris literis, Ioua sonare contendunt, id ex eo potissimùm probare conantur, quod Hebræorum Grammatici dicunt, cum sceua aliquæ literarum gutturis sequitur, plerumque & sceua ipsum, & gutturis literam simul per syncopam auferri: Exempli gratia, Iehuda, Iuda, similiter Ioua, non Iehoua. sed tunc esset trium literarum non quatuor, quod ne cogitari quidem licet; nefas enim est eo in nomine quicquam vel addi, vel minui, sed sic omninò debet scribi, & pronuntiari (si tamen pronuntiandum est) sicut deus mandauit Moysi. Quocirca Grammaticorum regula in eo locum non habet, præsertim cùm rarò in sacris literis reperiatur, nisi apud Talmudistas. Ipsum igitur nomen quatuor literarum cum sceua, h, litera, quæ lenem habet aspirationem, & scribi, & pronuntiari debet. Apud autem Hebræos hoc nomen multa significat, nempè generans, vt dicunt quidam: alij essentiam, siue quia dat omnibus esse: alij vnus & omnia, siue vnus omnia eminenter continens, nomen istud significare affirmant. Planè, nomē est ineffabile, diuinæ trinitatis indicans sacramentum. Sanè, cùm ipsum nomen generantem significet, generans autem sine generato esse non possit, nec generans, & genitum sine amore: in se ergo continet sanctæ trinitatis admirabile, sanctumque sacramentum. Literæ huius nominis, etsi quoàd numerum quatuor sint; in veritate tamen non sunt, nisi tres, scilicet, Iod, He, Vau. Ex eo autem quòd He, ponitur secundo, & quarto loco, quatuor esse censentur. Tres igitur huius nominis literæ, tres diuinas designant hypostases; nam prima quidem, nempè Iod, principium interpretatur, eo quòd omnium aliarum principium sit, rectissimeque patrem in diuinis insinuat. Secunda, He, quæ esse, vel viuere significat, filium innuit, per quem facta sunt omnia, & viuunt vniuersa, & quicquid factum est, in ipso vita est. Tertia est, Vau, quæ est copulatiua, spiritum sanctum optimè exprimit, qui est nexus amborum. Secunda autem geminatur, ad insinuandum, solum filium, duplicem habere respectum, nempè productum & producentem, duplicem sub vna persona consistere naturam, diuinam ab æterno, humanam ex tempore, deus æternus, homo in fine temporum. In antiquis Hebræorum codicibus per tria Iod scribitur, hoc modo, (ייי) Iod, principium significat, quod quidem in operibus trinitatis intrinsecis soli patri tribuitur: in operationibus tamen extrinsecis, tribus est commune personis. Itaque illa tria, tres sunt diuinæ personæ, vnica verò Camex Iod supposita, diuina est natura, quæ vnicuique personæ tota impartibiliter communicatur. Circulus autem, quo tres literæ includuntur, est diuinæ essentiæ identitas. Itaque, sicut tres huiusce nominis syllabæ simul sumptæ vnū nomen efficiunt; ita tres personæ sunt, vnus deus. Ex quatuor verò istis literis, tria nomina diuina componuntur, Iah, hu, Vehu: Primum, ex prima & ex secunda componitur, hoc est, ex Iod, & He, hoc modo (Iah) quod idem est, quòd deus: & patrem designat, qui totius diuinitatis fons est. Secundum verò nomen, ex secunda & tertia (hu) quod, ipse, interpretatur, & filium significat; quia ipse profectò est, quem prophetæ prædixerunt. vnde Isa. 35. Elohim hu iaba: Deus ipse veniet & saluabit nos. Tertium nomen ex tertia & quarta, scilicet, ex Vau, & he, vehu, quod interpretatur (Et ipse) quia scilicet ipse quoque*

Adonai.
Excellentia huius nominis.
Iouis nomen
Non est addendum nec minuendum.
Significatio nominis.
Literæ huius nominis.
Iod.
He.
Vau.
Duæ naturæ.
Tres Iod.
Circulus.
Iah.
Hu.
Vehu.

Deus est gloria omnium.

Trinitatis mysterium.

post filium mittendus erat, & quidem visibiliter. In hoc autem, quòd secundum nomen descendit à primo, & tertium à secundo; litera enim, He, communis est primo ac secundo nomini: Vau, verò secundo & tertio, ostenditur planè, filium ei, à quo genitus est patri, consubstantialem esse; spiritum quoq; sanctum consubstantialem filio. Profectò, filius est in patre, & pater in filio, spiritus autem sanctus in vtroq; Amplius, omnes huius nominis literæ eædem sunt, ex quibus tria tempora præteritum, scilicet, præsens & futurum, verbum substantiuum indicatiui modi apud Hebræos significant; verbũ namq; substantiuum indicatiui modi stabilitatem significat: cætera verò fluxibilia sunt. Itaq;, verbum substantiuum, personarum innuit stabilitatem & tria tempora; haiah, fuit, houe, est, ihie, erit, earundem æternitatem insinuat; nempe patrem, filium, ac spiritum sanctum esse, fuisse, atq; fore semper. Hæc sunt, quæ in hoc sacro nomine Tetragrammaton abscondita sunt mysteria. Quid igitur significat deus, patet.

MERCVRIVS.

Gloria omnium Deus.

Commentum II.

VID significet hoc nomen, Deus, breuiter, succinctéq; complexi sumus: quomodo autem sit gloria omnium, sicut dictum est à sapientissimo Mercurio; eadem quoq; diligentia, breuitatéq; nobis est amplectendum. Cæterùm, quid sit gloria à Cicerone sic describitur: Gloria est solida quædam res, & expressa, & non adumbrata. Ea est consentiens laus bonorum: incorrupta vox bene iudicantium de excellente virtute. Ea virtuti resonat tanquam imago 3. Tuscu: Præclara est Ciceronis de gloriæ diffinitione sententia: siquidem ea sunt gloriæ plena iudicanda, quæ nullo falsitatis velamine teguntur, reiq; nulli instabili innituntur: denique quæ probis, atq; incorruptis hominibus probantur. Tria ergo veræ gloriæ sunt tribuenda, stabilitas, veritas, atq; consentiens bonorum iudicium. Et reuera, teste Quintiliano, consentiens laus bonorum, gloria appellatur. vnde 2. de inuentione ipsemet Cicero ait: Gloria est illustris, ac peruagata multorum magnorum, vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritorum. Sanè, ea est laus, & gloria rectè factorum, magnorumq; in republica meritorum, quæ cùm optimi cuiusq;, tum etiam multitudinis testimonio comprobatur. Hæc si ita sint, soli certè deo sunt attribuenda; ipse enim est per se stabilis, imò ipsa stabilitas, atq; veritas, causaq;, qua alia vera sunt atq; stabilia, de omnĩ bene meritus creatura, cuius larga beneficia super omnia sua opera diffusa, laudant omnes. Adde, quòd si (vt idem dicit pro Planco) is gloria maximè excellit, qui virtute plurimùm præstat. Profectò, sicut deus virtute cæteris omnibus antecellit creaturis idq; in infinitum; ita etiam & gloria: soli ergo deo gloria debetur, qui est gloria omnium: quia secundùm Apost: 2. ad Cor. 10. Qui gloriatur, in domino glorietur. Et Ieremias 9. Non glorietur sapiens in sapientia, nec diues in diuitiis, nec fortis in fortitudine, sed in hoc tantùm nosse me. Sanè, quid habet omnis prorsus creatura, quod à deo non acceperit? si autem accepisti, quare gloriaris, quasi non acceperis? 1. Cor. 4. Quod August. in epist. ad Valentinum, & de correptione & gratia, & ad Bonifacium contra duas epistolas confirmat: Quis, inquit, efficit, vt ex filio iræ fieres hæres vitæ æternæ? Qui enim gloriantur quasi non acceperint; ij profectò in seipsis, & non in domino gloriantur. Vnde constat, ait Chrysost: in eundem Pauli locum, esse dignum, qui lauderis? Certè, si habeas gratiã, & hominum iudiciũ non corrumpatur, adhuc tamen omnia à Deo accepisti. Quid

Quid sit gloria. — Cicero. — Quintilianus. — Deo soli debetur gloria. — Paulus. — Ierem. — August. — Chrys.

Deus est gloria omnium.

igitur tibi simulandū est, quod non habes? Num ipse per te rectè operatus es? Non sanè, sed accepisti: si accepisti, non tuū accepisti; si non tuum: gloriare igitur in domino. Itaq́, Deo propriè est gloria attribuenda, qui propria virtute præstat omnibus Sanctis quoq; gloria debetur, sicut scriptura docet: Gloria hæc est õmbus sanctis eius. sed ipsi quoq; in domino gloriantur, à quo acceperunt, vt gloria illis debeatur. Seneca lib: 3. epist: *Gloria est frequens de aliquo fama cum laude: fama igitur laudi mixta, eiq́; frequenti, gloria nominatur: sed quæ frequentior fama cum laude, quàm ea, quæ vero, & soli Deo est tribuenda?*

Seneca.

Valerius Maximus lib: 7. cap. 2. *Expedita, & compendiaria via eos ad gloriam peruenire Socrates dicebat; inquit, qui id agerent, vt quales videri vellent tales essent. qua quidem prædicatione aperte monebat, vt homines potiùs ipsam virtutem haurirent, quàm vmbram eius consectarentur.*

Valerius.

Sanè, si iuxta aliam Ciceronis descriptionem: Gloria est alicuius magnifici, vel bonæ artis latè patens præconium; & vt perhibent, qui de magnis maiora loquuntur, secundam vitam dixit gloria: si quis igitur ad gloriam assequendam laborat, talem se præbeat; qualis vult haberi. Et is profectò Deus est, qui pater est, & bonus, & vt Deus, & pater, & bonus, vult haberi, & coli. Reuera, si ostentatione inani, & ficto sermone, vel vultu, stabilem se gloriam quis assequi arbitretur, vehementer errat; vera enim gloria radices agit: ficta autem omnia, celeriter tanquam flosculi decidunt, neq; simulatum quicquam potest esse diuturnum.

Cicero.

Vera gloria.

Quam ob causam rectè dictum est à Propheta Iob cap: 20. Gaudium hypocritæ ad instar puncti esse, si ascenderit vsq; ad cælos superbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine pendetur: & qui eum viderant, dicent: vbi est? velut somnium auolans non inuenietur. Ficta ergo gloria debetur hypocritis, quorum gaudium est ad instar puncti: Deo autem vera, & sempiterna, vtpotè veræ, & sempiternæ maiestati.

Iob.

Plato de legibus dial: 12. *Vtiliter, inquit, ciuitatibus præcipitur, vt bonam apud multos existimationem non paruipendant. Maximum sanè, atq; rectissimum est, vt cùm sis probus; ita gloriam quæras, aliter minimè, si modò perfectus vir futurus es. At, cui constare poterit, se perfectè futurum: illi ergo, qui semper est perfectus, imò ipsa perfectio, vera gloria tribuatur.*

Plato.

Plotinus, Enneadis 2. lib. 3. cap: 14. *Vel iustè habetur, inquit, gloria, vel iniustè. si iustè, tum officiis, tum existimantium æquitate comparata est; si iniustè, ex honorantium iniustitia proficiscitur.*

Plotinus.

Simile quiddam habetur in psalmo 9. Laudatur peccator in desideriis, & iniquus benedicitur. Et psalmo 51. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Sed Deo multis, iustisq́; officiis in nos præstitis, omniumq́; consensu gloriam illi impendimus. Verè est ergo omnium gloria, & illi propriè vera persoluitur gloria. Itaq́, iuxta huiusmodi sapientum sententiam, Deus est gloria omnium, quippe, qui verax sit, & stabilis, virtutum pater, omnis gloriæ, splendorisq́; principium, & origo, omnium consensu, atq; iudicio laudatus. Iure ergo optimo est pater gloriæ, largitor, atq; conseruator; in angelis concinentibus, gloria in excelsis Deo: in hominibus, qui illius participes facti sunt gloriæ. In cælis enarrantibus gloriam Dei: deniq; in vniuerso orbe, qui plenus est maiestatis gloriæ suæ.

Psalm.

Deus est gloria omnium.

Cæterùm, in diuinis literis gloria, interdum accipitur pro gratia, seu remissione peccatorum, quam Deus ostendit, cùm iustificat impium: Omnes, inquit Paulus ad Rom: 3. peccauerunt, & egent gloria Dei, id est, gratia iustificante, per quam suam manifestat gloriæ magnitudinem. aliquando gratiam significat perfectam, atq; completam, diuinam ipsius visionem, quæ est vita æterna, finis, complementum, atq; perfectio rationalis creaturæ, hanc habere Moyses summoperè cupiebat. Exo: 33. Ostende, inquit, mihi gloriam tuam, id est, te ipsum: Dignare me, tuæ ineffabilis, admirabilisq́; visionis aspectu. David, psalmo 16. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua: Cùm te videro, inquit. Et psalm: 83. Gratiam & gloriam dabit dominus: Gratiam, inquit August: de qua Apostolus 1. Cor: 13. ait: Gratia Dei sum id quod sum. & gloriam, de qua idem Apost: 2. Tim: vlt: Superest mihi corona iusti-*

Gloria dei quid significet.

Moyses.

David.

Paulus.

Natura quid sit. na iustitiæ. Et ad Rom: 2. Reddet his, qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem. Et iterum: Gloria & honor, & pax operanti bonum. gloriabatur Apostolus, sed in testimonio bonæ conscientiæ, sicut ipse professus est ad Cor: 2.1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Et cap: 10. dicit se gloriari secundùm mensuram quam à domino acceperat? Non, inquit, in immensum gloriamur, sed secundùm mensuram regulæ, q. d. in domino, & non in nobis gloriamur. vnde cap: 11. In his, quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor, hoc est, in humilitate mea, quæ est causa gloriæ meæ, per gratiam illius, qui est gloria omnium. De hac gloria, quæ est gratia perfecta loquitur. Psal: 149. Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Cubilia sanctorum, est requies perfecta, hæreditas sancta, pax opulenta, quæ in hac vita perfectè haberi non possunt. Cùm igitur Deus benedictus sit gloria omnium, secundùm Mercurium, quia nimirum, teste Apostolo, qui gloriatur, in domino debet gloriari: Afferamus ergo cum Dauide psal: 28. domino gloriam & honorem: afferamus gloriam nomini eius. Gloriam quidem, inquit Basilius, per bona opera, per sobrietatem, perque sanctimoniam eos peculiariter contingentem, qui se ex professo obstrinxerunt tuendæ religioni, atque glorificant Deum in membris suis: & gloriantur in Deo, cuius nomen, & gratiam cognouerunt. Vnde Dauid psal: 5. Et gloriabuntur in te, qui diligunt nomen tuum. His enim solis licet maximè gloriari, ait Chrysostomus; nam qui de his, quæ ad hanc vitā pertinent, gloriantur, is nihil differt ab iis, qui in somno voluptate fruuntur. Quid enim est in rebus humanis, de quo quis verè possit gloriari? Non vires corporis, cùm in nostro arbitrio non sint positæ; similiter nec diuitiæ, laudes, copiæ rerum, & quæ sunt generis eiusdem: hæc omnia tempori subiacent, & cum ipso tempore defluunt. Quid, inquam, habet homo, de quo possit gloriari? cùm de præterito meminit se habere, de quo doleat, de futuro autem, quod timeat? Sola igitur gloria nostra, est Pymander noster, qui est gloria omnium, pater gloriæ, princeps virtutis, cui soli propriè debetur gloria, in quo gloriatur, qui de suis bonis meritis gloriatur: denique qui est gloria, & magnificentia omniū.

Cor: Gloria Pauli.

Psalm:

Deo gloriam damus.

Psalm:

Deus nostra gloria.

MERCVRIVS.

Diuinum, diuina natura.

Commentum III.

QVAESTIONIS PRIMAE. CAP. I.

Diuinitas quid.

OST primum Pymandri epithetum, ad secundum nobis est accedendum, eiusque dilucidationi vacandum: Deus, inquit, non solùm est gloria omnium; verùm etiam est diuinum, atque diuina natura. Quid sit diuinitas apud Mercurium paulò antè huius libri ostendere curauimus; idem enim esse ait diuinitatem, essentiam, ipsamque Dei naturam. Porrò, quot modis accipiatur essentia, & quomodo esse, & essentia in Deo sint idem, in primo Pymandri disputauimus. quomodo verò se habeat ad personas diuinas, in eodem & in secundo Pymandri. quam ob causam illa mihi repetenda non esse, censeo, sed ad aliorum elucidationem transeundum, quæ hactenus non attigi. Quia autem hîc sese offert occasio ad loquendum de natura, de qua propositum erat mihi loquendi, etiamsi de diuina Mercurius loquatur natura; ad hanc tamen inquisitionem cōducere arbitror, si naturæ proprietates

Natura quid sit.

prietates, conditionesq́ manifestentur: de natura ergo ipsa loquamur, atq; quid ipsa sit audiamus: Natura, teste philos: 2. phys: tex: com: 3. est principium quoddam, & causa quietis & motus eius in quo est primò per se, & non secundùm accidens. Principium autem, iuxta Simplicij sententiam, aliorumq́ Græcorum, pro causa ponitur efficiente. Sanè in re naturali duplicia sunt principia sui motus, nempe principale, & secundarium, quod instar instrumenti se habet ad primum: sicut videre licet in igne, in quo est forma ignis, & leuitas: fertur autem ignis sursum, à sua quidem forma principaliter, sed mediante leuitate. Itaq; natura est principium, primum scilicet, atq; principale, nempe forma substantialis, non qualitas naturalis. Et reuera, si forma substantialis sit primum principium essendi rei naturalis, atq; distinguendi à re non naturali; erit ergo præcipuum motus quietisq́ principium in re naturali, & ex consequenti principaliter natura per se, primò, & non per accidens; ad differentiam vtiq; principij intrinseci in aliquo existentis, non quidem vt talis: Medicus enim sanat seipsum, non quidem vt medicum, sed vt infirmū: ars ergo medendi natura dici non potest; quia non est per se, sed per accidens, aliquem, & medicum, & infirmum esse. Principium ergo, quod natura appellatur, est per se primum, per se tale, atq; intrinsecum determinatum, propter, & principaliter. Auicenna lib: 1. ca: 5. suæ sufficientiæ sic diffiniuit: Natura est principium motus, si fuerit, & quietis similiter. sed præstat dicere naturam esse principium motus & quietis si res, in qua inuenitur, capax sit vtriusque; sin minus, sufficit eo modo illius esse principium, quo eius congruere putamus naturæ: partes namq; centrales terræ, aptæ sunt moueri, deinde quiescere. Nam si extra centrum traherentur, & suæ postmodum naturæ relinquerentur; illicò suam primam quietem peterent. In cœlo autem licet natura possit esse vtriusq; principium; quia tamen tali est ordinatione disposita, vt quies illi congruere non possit, secundùm philosophum, sufficit, si illi sit solum motus principium. Reprehenditur ab Auicenna eodem in loco, quorundam sententia, qua sic naturam diffinire tentauerunt: Natura est vis insita rebus, quasi prima diffinitio, naturæ tantùm indicaret effectum: propterea addendum putauerunt, naturam esse virtutem, per corpora diffusam, quæ tribuit eis formas, & figuras: Sed inanis, inquit, est hæc additio; quia virtus, quam posuit, quasi genus in descriptione naturæ, est vis efficiens, & cùm eam diffinierit, diffiniet, quod est principium motus vnius in aliud, vnde est aliud. Et per virtutem, intelligitur aliud nihil; nisi quòd sit principium motus in re existentis: nec habeat rationem formantis, aut figurantis, sed mouentis. Hoc ergo modo ab Auicen: talis cōfutatur additio. Itaq́, natura est principiū per se primò motus, & quietis, eius in quo est; in hoc enim naturalia ab artificialibus discrepant, eò quòd illa, naturalis sui motus, intrinsecum habeant principium, & quietis similiter: hæc verò, extrinsecum; idq́ quatenus artificialia sunt, non quatenus artificiatorum materia; nam ferrum, lignum, & huiusmodi, quatenus naturalia sunt, principium habent intrinsecum motus, & quietis. Per esse ergo per se principium motus, & quietis, naturalia ab artificialibus distinguuntur. Ceterùm, quamuis, diuersitas figurarum artificiatorum, motum in eodem artificiato, diuersum efficiat, vt motus figuræ planæ, & Pyramidalis, aut sphæricæ & habitus acquisiti vtpote ars cantandi & saltandi sint principia motuum in eo, in quo sunt; aliud tamen est habere in se principium motus, aliud verò, principium qualitatū, aut modi motus. Primum enim soli tantùm conuenit formæ naturali, secundum verò, artificiali. Etenim lapis, in quantum est grauis, sub quacunq; detineatur figura, deorsum mouetur: in quantum verò est figuræ latæ, tardius; quia medium sic scindi faciliter non potest, velociùs verò si Pyramidalis figura extiterit. Itaq; artificiata, quatenus talia sunt, modum, non autem intrinsecum in se habent principium motus. De habitibus etiam, vtpote de arte saltandi, atq; canendi simile est iudicium; Cantor enim à virtute naturali musculis, & neruis insita: ab arte verò, ordinem, & concinnita-

Natura quid sit.

Philosophus.

Simplicius.

Principium.

Auicennæ opinio.

Alia diffinitio

Quomodo naturalia differunt ab artificialibus.

Motus artificiatorum.

Artes nō sunt principia motuum.

cinnitatem habet canendi: artes ergo non sunt principia motuum; sed modi, qualitatesq́ mouendi: ex quo patet, formas artificiales, naturales dici non posse. Sed dices, quemadmodum materia est in potentia ad formam ferri recipiendam; ita forma ferri erit in potentia ad formam gladij, atq; ita eadem ratione, sicut illa, sic & ista forma appellabitur naturalis. Dico, non esse simile, cùm formæ desint artificiali, quæ naturali ascribuntur; tria enim illi sunt necessaria, vt naturalis, & esse, & dici possit. Inprimis, vt ab agente naturali per actiuas, atq; passiuas introducta sit qualitates: deinde, vt in materia immediatè recipiatur, quippe cùm substantialis formæ subiectum, sit ens in pura potentia: postremò, vt per totum recipiatur, & non per superficiem tantùm. Hæc quia in forma gladij nequaquam inueniuntur; propterea naturalis non est dicenda. Itaq;, omne naturale in se habet illius motus principium, quo est aptum moueri; non enim quodlibet naturale, absq; aliquo delectu in se habet cuiuslibet motus principium, nec hoc docuit aliquando philosophus; principium siquidem intrinsecum motus non est vniuocum, nec eiusdem in omni ente naturali, rationis. Et istud principium, inquit Commentator lib: 2. phys: comm: 1. quod est in alterato simplici & transmutabili, est aliud à principio, quod est immobili localiter, & in augmento secundùm genus, & in generabilibus, & alterabilibus compositis: quoniam illud principium, quod est in compositis, est secundùm formam, in simplicibus autem est secundùm materiam. Quamobrem, cœlum dicimus habere principium intrinsecum sui motus localis, actiuum quidem respectu intelligentiæ mouentis: passiuum verò respectu sui; habet enim naturalem potentiam passiuam, vt moueatur. Elementa autem habent principium intrinsecum motus localis, alterationis, corruptionis, generationisq́. Mixta verò inanimata, quoàd motum localem, principium habent intrinsecum ab elemento prædominante, quoàd verò ad generationem, & corruptionem, principium habent passiuum, nempe materiam priuationi subiectam: non autem principium actiuum per se, cùm nihil seipsum producat, neque corrumpat, sed magis in esse conseruet. Quantùm verò ad motum alterationis, principium habent passiuum; omne enim generabile est alterabile, alteratio siquidem generationi est præuia. Corpora autem mixta animata, quoàd motum alterationis, generationis, corruptionis, principium habent intrinsecum passiuum: secundùm verò dissimiles partes, principium actiuum alteratiuum, vtpote in animali, cor temperatur à cerebro, & epar calefacit stomachum: quoàd verò ad motum augmenti, & localem, principium habent actiuum; anima siquidem, per vegetatiuam, atq; motiuam potentiam, est huiusmodi motuum principium actiuum. 2. de anima tex: 4. 8. autē phys: tex: 28. docet, animata seipsa mouere, cui consentit Commentator 2: phys: comm: 1. Quomodo ergo natura sit principium motus & quietis per se, primò, & non secundùm accidens in omni ente naturali, dixi.

Conditiones formæ naturalis.

Principiū motus nō est vniuocum.

Principiū motus in cœlo.

Elementa inanimata.

Mixta animata.

CAP. II.

Quid sit natura secundùm multorum sententiam philosophorum.

Ommentator 2. met: comm: vlt: ait: naturam esse principium quietis, his quæ transmutatio:i subiacent. Et 2. cœli com: 84. idem innuere videtur: Sicut, inquit, naturalis ponit naturam esse naturalis motus principium; ita etiam quietis in his, quæ sunt apta moueri, & quiescere. Propriè autem causam, principium, aut virtutem agentem habere non vult; quia scilicet quies est priuatio, & non potentia, cap: vlt: de substantia orbis. Sic stellæ, quia illis carent causis, quæ corporibus insunt cœlestibus, hac de causa, quietem dicuntur habere perpe-

Cōmentator

Principium.

perpetuam, quæ est priuatio motus: de terræ quoq; quiete simile habet iudicium: Terra, inquit, quietem habet infinitam, quia caret agente motum in ea infinitum: quies ergo terræ non est per virtutem, sed per priuationem virtutis. Vnde 2. cœli com: 102. Medium, inquit, non est causa quietis terræ, sed eius grauitas. quòd si causa extiterit; erit vtiq; causa conseruans potius, quàm agens quietem. Itaq;, principium in naturæ diffinitione positum, motum, causam verò, quietem respicere, asserit.

Causa.

Sanè, corpora naturalia, quæ vtriq; subijci possunt, quietem naturaliter appetunt; hac enim ratione mouentur, vt quiescant, proinde quies est illis magis naturalis, quàm motus:

Quies magis naturalis.

elementa namq; in suis locis naturaliter quiescunt, & inde non nisi violenter mouentur. Quam ob causam 4. cœli comm: 26. & 31. ait Commentator, diffinitiones grauis & leuis datas, per quietem aptius, quàm per motum illorum naturales dispositiones ostendere; elementum enim, vt ipsemet dicit 3. cœli, cō: 28. & 8. phys: com: 32. natura, manet in suo loco: natura ergo est principium respectu motus, & causa respectu quietis. Vult ergo Commentator, vt 9. met: com: 13 sentire videtur, hanc diffinitionem diuisim esse intelligendam, nimirū in cœlo, naturam esse principium motus siue ciens motū sempiternum: in terra verò sempiternam quietem: in cæteris autem motum, & quietem. Aliter sensit Simplicius, alijq;

Simplicij opinio.

Græcorum doctissimi, quibus plurimùm à doctissimis quibusq; creditur. Hi autem aiunt, in cœlo quietem inueniri tum quidem respectu centri polorum, & axis, tum etiam respectu totius, quod non mutat locum, saltim secundùm subiectum. stellæ præterea, quæ sunt nobiliores cœli partes, non mouentur. Cæterùm, quoniam motus, de locali, & alijs motibus analogicè dicitur, principaliori modo de locali, secundario de alijs motibus, natura dicitur; motus enim localis, est prior alijs motibus, vt dicitur 8. phys: comm: 55. natura, tempore, diffinitione.

Natura prius dicitur motu locali.

primo cœli cùm vellet philosophus probare, omne corpus physicum esse mobile, ex naturæ diffinitione probauit. Itaq; motus localis in naturæ diffinitione principaliter demonstratur: alij verò consecutiuè. Argues cum Boetio, motus cœli est à voluntate, & à principio separato: igitur non est naturalis: & per consequens illa diffinitio non conuenit corporibus cœlestibus.

Boetius.

Adde, quòd natura non mouet motum infinitum, quia semper circa eundem locum mouetur: ergo &c. At qui philosophus primo cœli, comm: 5. volens scire quænam esset cœli substantia, illi innititur propositioni, veluti firmissimo fundamento, quòd scilicet omne corpus physicum, sit mobile secundùm locum, idq; ex naturæ diffinitione corroborat: quod vtiq; minimè fecisset, si naturæ diffinitio, cœlo tribui non posset.

Corrigitur.

Ad aliud respondetur à Commentatore lib: d. d. disput: 13. in solu: dubij 4. illud locum habere in natura inferiorum; ideoq; motum cœli non esse naturalem, sicuti est motus elementorum. Idem docet 2. com: 3. Cæterùm, motus cœli potest dici naturalis ex parte orbis, qui mouetur; cùm enim sit corpus simplex, & cuiuslibet corporis simplicis, aliquis sit motus naturalis: aliquo ergo necesse est motu moueri, non quidem sursum, aut deorsum, cùm non sit graue, aut leue: circularis ergo: habet ergo potentiam, vt circulariter ab intelligentia moueatur.

Motus cœli est naturalis.

Potest quoque dici naturalis etiam ex parte intelligentiæ, quæ licet sit principium separatum; est tamen illi orbi appropiatum principium in mouendo, sicuti forma appropiata materiæ, in quantum illi motū influit, forma eiusdem nominatur: sic Commenta: 2. cœli cō: 3. Intelligentia igitur quia cœlo est coniuncta per operationem, & cœlum hoc modo, quodam modo animatum dicitur; idcirco eius motus naturalis nominatur. Sic etiam legitur 8. physico: commento 27. vbi planè docetur motum corporis tum ex parte corporis, tum etiam ex parte animæ esse naturalem: quod profectò intelligendum est secundùm similitudinis proportionem. Sanè, sicut formæ est materialis in proprio subiecto motum causare; ita proportionabiliter intelligentiæ in orbe; motus enim cœli naturalis non est alius à voluntario, 1. cœli, comm: 3. quomodo ergo motus cœli sit naturalis, & quid sit respondendum ad Boëtij obiectiones, patet.

Quomodo sit naturalis.

Dicis, natura est aliquid

Obiectio.

Solutio. *absolutum, diffinitio verò dicit respectum : ergo &c. Dico, naturam secundùm rei ve-*
ritatem, formam esse, atq; materiã, quæ licet sint entia absoluta ; quatenus tamen à phy
sico considerantur, in respectu consistunt , vt dicitur 2. phys: comm: 26. nempe quate-
nus sunt principia motus, actiuum scilicet, & passiuum. Nomen ergo, quia principij re-
spectum indicat ; hac de causa in eius diffinitione principium ponitur loco generis. nec
impedit principium pro causa sumi efficiente : quandoquidem causa huiusmodi effici-
ens sit ipsa forma, quæ licet sit pars essentialis intrinseca ; efficit tamen motum, distin-
Quomodo cõ *ctum à motore extrinseco. Patet ergo quomodo diffinitio naturæ, & cœlestibus, & cor-*
ueniat cœlo. *ruptibilibus conueniat corporibus : simpliciter quidem, & quoàd naturã, cœlestibus pri*
ùs: nam quando aliquod nomen de duobus dicitur, quorum vnum est causa alterius; pri-
us quidem de causa, posterius verò dicitur de causato. Sicuti legitur 8. phys: com: 77. Et
8. met: 7. Quoniam igitur causæ rerum corruptibilium , & generabilium sunt corpora
cœlestia, vt dicit philosop: in principio met: ideò naturæ diffinitio illis, est priùs attri-
buenda : secundùm verò famositatem, & quoàd nostram cognitionem quia illa sunt no-
bis notiora, quorum operationes sunt nobis magis nota, corporibus corruptibilibus prius
attribuitur. Clarè ergo conspicitur ex 2. met: com: vlt: diffinitionẽ naturæ diuisiuè esse
Porphyrius. *intelligendam. Consentit his Porphyrius, & Themistius 2. phys: Cœleste, inquiunt, & di-*
uinum corpus excipimus , in quo natura est ciens sempiternum motum , non autem est
causa, aut principium quietis. Sic etiam ab Auerroe docetur 2. cœli , comm: 84. Et 9.
met: comm: 13. & 2. met: comm: vlt: Natura, inquit, est vniuersaliter principium trans-
mutationis in rebus transmutabilibus per se: in cœlo autem dicitur secundùm æquiuoca
Plotinus. *tionem : quid ergo sit natura secundùm Peripateticos, patet. Plotinus Enn: 1. cap: 7. lib:*
8. adducit Platonis sententiam, mala ex antiqua natura esse asserentis. vocat autem an-
tiquam naturam , materiam nondum exornatam. Itaq; , chaos illud , antiqua vocatur
Natura variè *natura. Ceterùm, natura apud philosophos, siue physicos , materiam significat & for-*
accipitur. *mam: quarum altera est principium actiuum, altera verò passiuum. ab hac autem de-*
nominatur agens naturale ; siquidem ex materia, & forma componitur , agitq; per for
Physici. *mæ essentiam, per materia verò patitur : hoc autem modò de natura philosophus in phy*
sicis loquitur. In lib: de natura animalium, illud à philosopho vocatur natura , quod est
ab agente naturali, siue per calorem seminalem, qui in menstruis recipitur, siue per ca-
lorem putredinalem, qui in aliqua inuenitur materia, menstrui vice fungente. Pro nexu
etiam, ordineq; accipitur causarum ; quatenus scilicet secundæ causæ connexum mutu-
Plinius. *um habent adinuicem, de qua quidem natura, Plinius se loquuturum promisit : vnde il-*
Theologi. *lius libri de natura, siue naturales appellantur. Apud theologos , natura diuina, est i-*
psa diuina essentia, est ipsemet Deus, quod etiam sensit Mercurius : Deus, *inquit,* glo-
ria omnium, diuina natura: *hoc est, qui est diuina essentia. hæc quidem natura est*
Cicero. *suo instituto omnia naturans, redigensq; in finem. de qua quidem natura locutus est Ci-*
cero in libris, qui vocati sunt de natura deorum. Aristoteles 1. cœli, tex: com: 20. De-
um, naturam appellauit : Rectè videtur, inquit, natura futurum ingenitum , & incor-
ruptibile exemisse à contrariis. ob hanc etiam causam, natura aliquando dicitur proui-
Ouidius. *dentia: de qua Ouidius primo metamorpho: dicit: Hanc Deus & melior litem natura di*
remit : vbi Deum, meliorem naturam appellat q. d. hanc litem , Deus , qui est melior
Medici. *natura, diremit, diuisit, distinxit. Medici naturam vocant complexionem, vt Celsus di-*
Deus quare di *cere videtur. Patet ergo, quomodo non temerè à sapientissimo Mercurio, Deus vocatus*
citur natura. *sit natura, cùm ipse sit natura suprema, naturans omnia , & ad vnum effectum cuncta*
deducens. Natura, inquam, vtpote totius naturæ pater, & conseruator. vnde quemad-
modum opus naturæ semper est ad vnum, eundemq; modum , atq; ordinem seruat , pa-
ternæ æmula imaginis ; ita Deus benedictus , ad vnum , hoc est , ad seipsum , creaturas
dirigit, eodem modo semper se habens ad illa. Ceterùm, 5. met: comm: 5. plures natu-

ræ modi

 Deus est principiũ omnium.

re modi à philosopho describantur. Inprimis natura dicitur generatio viuentium, quasi nascitura, vel à natiuitate sic dicta: Natura, inquit, dicitur vno modo eorum, quæ nascuntur, ac pullulant generatio. Sanè, hæc in stirpibus propriè dicitur germinatio, in animalibus fœtura. Reuera, quod fit, id nasci, & germinari dicimus: & quod in generationem ducitur, in naturam duci; omnis enim progressio in speciem perfectam, est generatio. Modi naturæ 1. *Amplius, natura est principium motus intrinsecum in re naturali, nempe materia & forma: alio modo id, ex quo primo nascitur, id est, efficitur, siue generatur, ita vt insit.* 2. *Item, pro quacunque essentia, vel quidditate, sicut soliti sumus dicere, aliam esse naturam substantiæ, aliam quantitatis, & quæ sunt huiusmodi. Præterea, inquit, id dicitur natura, vnde primus motus in vnoquoque est eorum, quæ natura sunt, quatenus ipsum est. In hoc ergo tertio modo, secundum Alexandrum, forma naturalis intelligitur, vnde est principium motus naturalis.* 3. *Adhuc, natura accipitur pro quacunque differentia specifica essentialiter distinguente. præterea natura dicitur id, ex quo primò aut est, vtpote natura hominis est rationalis, & equi hinnibilis: aut fit aliquid eorum, quæ natura constant, videlicet, quando aliquid, suæ formæ, materiæque seruata cõditione, formã tamẽ recipit eius, cui subiicitur.* 4. *Iterum, natura interdum significat proprietatem, rem inseparabiliter consequentem. vnde dicere consueuimus, hominem natura, id est, naturali inclinatione, cupere scientiam.* 5. *Alio præterea modo, ait, natura dicitur eorum substantia. Ab Auerroe vocatur forma, quæ est altera pars compositi: ab Alexandro autem forma totius, quæ dicitur prima compositio; nam hac accedente, quamprimùm compositum esse dicitur. hæc à nonnullis vocatur tertia entitas, ab aliis verò vnio essentialis, quæ resultat ex materia, & forma substantiali.* 6. *Amplius, pro causis motiuis vniuersalibus ipsius vniuersi sumitur, tam intellectualibus, quàm corporalibus. proinde sermo communis dicere solitus est, totam naturam Deo comparari, vt instrumentum principali agenti: & conseruationem speciei per se intentam esse à natura: corruptionẽ verò, siue mortem à natura vniuersali, non autem particulari. Verùm ex iis, quæ dicta sunt naturis, substantia eorum, quæ principium motus in seipsis habent, vt ipsa sunt, prima est profectò, propriéque natura vocatur.* Forma est propriè natura. *Sanè, singula, quæ dicuntur natura, per attributionem ad formam dicuntur, quæ est propriè natura, licet nobis sit posteriùs nota, qui priora, ex posterioribus intelligimus, vtpote virtutes ex actibus: sic generatio naturæ nomen prius sortita est, quàm forma, quæ est prior, atque præstantior. Itaque quot modis accipiatur natura, & quomodo sit diffinita, dixi.*

MERCVRIVS.

Principium vniuersorum Deus.

Commentum IIII.

QVAESTIONIS PRIMAE. CAP. I.

ECVNDVM Epithetum, seu diuinæ maiestatis titulus, nomine principij appellatur: Deus, inquit sapientissimus Mercurius, non solùm est omnium gloria, & natura naturans omnia; verùmetiam est principium vniuersorum. Deus est principiũ omniũ. *Principium, inquam, naturæ, quem nunquã natura formauit: vt ipse dicit in hymno primi dialogi: Principium, à quo cuncta solo verbo condita sunt. Principium*

 sine prin-

Deus est principiũ omnium.

sine principio, sine termino infinitum: vt legitur in dialogo 4. Deus, inquit, est insuperabile bonum, sine termino infinitum, quoâd se nunquam incipiens quoâd humanam cognitionem, principium habens: princium itaq; complectamur; hoc enim cognito, vniuersa celerrimè discurremus. Et iterum, Monas, id est vnitas omnium principium, radix, & origo est: absq; verò principio, nihil. initium autem ex nullo, nisi ex seipso dependens. Clarè ergo docet, Deum esse vniuersorum principium, ipsum verò principium sine principio. Addit esse principium non principij; sed alterius, quia scilicet pater, cui tribuitur vnitas, est principium, inquit August: 4. de trinit: cap: 20. totius deitatis, quia ipse à nullo est; non enim habet de quo sit, vel de quo procedat. sed ab eo filius est genitus, & spiritus sanctus procedit: non ergo dicitur principium deitatis, quod vel sui, vel diuinæ essentiæ principium sit; sed quia principium est filij, & spiritus sancti, in quibus singulis tota diuinitas est. Sanè, si gignens ad id, quod gignitur, principium dicitur, pater ad filium, principium est, quia genuit eum: sic pater & filius principium spiritus sancti, à quibus procedit: tota verò simul trinitas, eorum, quæ condita sunt, vnicum principium. Vnde Ioan: 8. iudæis petentibus, quisnam esset: Principium, inquit, qui & loquor vobis. Et Paulus ad Rom: 11. de tota trinitate loquens, sic ait: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: Omnia, inquit Augustinus, naturalia, non autem peccata, non enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant. Basilius magnus in expositione: In principio erat verbum: Multa, inquit, sunt principia diuersorum generum in hac vita, sed vnum est principium, quod omnia præcedit. Principium bonæ vitæ dixit prouerbium: sed viæ quidem principium primus motus, & principium sapientiæ timor domini. Principia quoq; dicuntur ciuiles potentatus dignitate præcellentes: Principium lineæ punctum, & principium superficiei, linea, & principium corporis, superficies, & principia orationis elementa. At pater est principium filij, & ipsa sancta trinitas, omnium creaturarum principium: in 1. Pymandri fol: 177. locutus sum de hoc principio. In Genesi legimus: In principio creauit etc. Hebraicè (Rescith) à capite deductũ est, ros, propterea omne initium, inchoationemq; significat, siue temporis, siue loci, siue operis: in eo autem loco temporis inchoationem significat, sicut ex Chaldaica editione facilè cognoscitur, quæ loco Rescith, habet, Cadmin. quæ vox Chaldeis, temporis exordium sonat. Aliqui interpretantur in filio: sic Mercurius dialogo 4. asserit Deum solo verbo cuncta creasse. Secunda quoq; Chaldaica editio in principio vertit, in sapientia: sic etiam legimus in psal: 102. Deum omnia in sapientia fecisse: Sapientia autem Dei à Paulo 1. Cor: 1. filius appellatur. Dico autem Christum Dei sapientiam &c. Hos autem imitari videtur Origenes hom: 1. in Genesim. Quod est, inquit, omnium principium, nisi dominus noster, & saluator omnium Christus Iesus, primogenitus omnis creaturæ? In hoc ergo principio (hoc est in verbo suo) Deus cœlum & terram fecit: sicut dicit Ioan: Omnia per ipsum facta sunt. Non ergo hic hîc aliquod temporale principium dicit: sed in principio, id est, in saluatore, Deum cuncta fecisse, affirmat. Et homelia 39. super in principio erat verbum: In principio, inquit, id est, in patre, erat verbum. Principium ex quo omnia, pater est: principium per quod omnia, filius est: patre loquente verbum suum, hoc est, gignente suam sapientiam, omnia fiunt. Diuus quoq; Ambrosius in 2. cap: Hexameron, simile quiddam eloquitur: In principio fecit Deus &c. Initium rerum, authorem mundi, creationem materiæ comprehendens: vt Deum cognosceres ante initium esse mundi, vel ipsum esse initium vniuersorum, sicut in euangelio Dei filius dicentibus sibi: Tu quis es? Principium quod & loquor vobis: & ipsum dedisse gignendis rebus initium, & ipsum esse creatorem mundi, non idea quadam duce imitatorem materiæ, ex qua non ad arbitrium suum, sed ad speciem propositam, sua opera formaret. Vnde David cùm de cœlo, & terra, & mari loqueretur, ait: Omnia in sapientia fecisti: pulchrè quoq; ait: In

principij

Pater principium deitatis

August.

Filius est principium.

Paulus.

Basilius.

Multa principia.

Hebraicè.

Chaldaicè.

Mercurius.

Psalm.

Paulus.

Origenes.

Ambrosius.

Psalm:

Deus est principiũ omnium.

principio fecit, vt incomprehensibilem celeritatem operis exprimeret, cùm effectum prius operationis impletæ, quàm indicium cœptæ explicuisset, fecit, ne mora in faciendo fuisse existimaretur Dedit ergo principium mundo, ne in creatum, & diuinæ consortem substantiæ crederemus. Potest etiam referri ad tempus, vt si velis dicere: in quo tempore deus fecit cœlum & terram: In principio, in exordio mundi, quando fieri cœpit. Potest quoq; referri ad numerum, vt sit sensus: in principio, id est, inprimis fecit deus cœlum & terram, deinde colles, regiones, fines inhabitabiles. In principio itaq; temporis, cœlum & terram deus fecit. Item, Diuus Hieronymus, huic secundæ magis videtur expositioni fauere super traditiones Hebraicas in Genesim: Pleriq;, inquit, existimant in Hebræo haberi, in filio fecit deus cœlum & terram: quod falsum esse, ipsius rei veritas comprobat; nam & septuaginta interpretes, & Symmachus, & Theodotio, in principio transtulerunt. Et in Hebræo scriptum est, Bresith, quod Aquila interpretatur in capitulo: & non Baben: quod interpretatur, in filio. Neq; tamen negat de filio posse intelligi: Magis, inquit, secundùm sensum, quàm secundùm verbi translationem de Christo accipi potest, qui tam in ipsa fronte Geneseos, quæ caput librorum omnium est, quàm etiam in principio Ioannis Euangelistæ, cœli & terræ conditor approbatur. Vnde in Psal. 39. de seipso ait: In capite libri scriptum est de me, id est, in principio Geneseos. Itaq;, diuus Hieronymus vtriq; fauet expositioni: quarum alteram literam, alteram verò sensum literæ sapere, affirmat. Diuus Basilius homelia prima in Hexameron diuini opificij: In principio &c. in eo nimirum principio, quod simul fuit cum tempore. Principium sanè dicitur primaria quæuis motio: si igitur discere cupis quo primùm tempore constiterit mundi origo, ex hodierno die ad superiores regressus, diem inuenies quo substitit primùm Item, in principio .i. citra omnem temporis morulam; principiũ enim est quoddam impartibile: sicut principium viæ, via nondum est, nec domus quoq; principium; itidem & principium temporis, non est tempus, nec temporis quidem minima portio. Alij dixerunt ἐν κεφαλαίῳ in summa, siue summatim fecit deus, hoc est, simul omnia. Et quia complures eorum, qui mundum ab æterno cum deo fuisse sunt opinati, non ab ipso factum esse: sed quasi adumbratio quædam potentiæ ipsius esset, sponte emersisse ipsum asserunt, atq; causam ipsius deum esse fatentur; causam tamen voluntate non concurrente: sed perinde atq; corpus vmbræ. sed huiusmodi error Moysis verbo aufertur: Fecit, inquit, nõ substituit aut produxit: fecit, inquam, vt bonus, quod vtile est: vt sapiens quod pulcherrimum est, vt potentia præditus, quod maximum est. Diuus Chrysostomus super Genesim, vtramq; amplectitur interpretandi rationem, dicitq; Moysen pro auditorum capacitate, suum temperasse sermonem, ideoq; de angelorum creatione palàm non fuisse locutum: nec etiam de filij dei æternitate, per quem facta sunt omnia: In principio inquit, fecit deus: hoc vnicum verbum sufficit nobis ad subuertendas omnes aduersariorum turres. Sic Paulus ad Athenienses loquitur Actor.17. Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cœli & terræ quum sit dominus, non in manufactis habitat templis. Quia ergo talem eis congruere sciebat doctrinam; ideo hac est vsus doctrinæ ratione. Ad Colossenses verò, quos sciebat vesci solido cibo, de principio, per quod facta sunt omnia, clarissimè locutus est cap.1. In ipso, inquit, filio dei creata sunt omnia, quæ in cœlis sunt, & quæ in terra, visibilia & inuisibilia. An non & hoc Moyses dicebat? sed dignum non erat, vt solido pascerentur cibo, quibus lactis alimonia opus erat. Nam Moyses quidem cùm primus omniũ instituendam suscepisset humanam naturam, docuit auditores prima elementa: Ioannes autem & Paulus his quos à Moyse acceperunt, postea perfectiora tradidêre. Patet ergo ex Chrysostomi sententia, quare Moyses dixerit in principio, & non in filio, creauit deus cœlum & terram; quia nimirum consuluit ruditati audientiũ. Diuus Augustinus lib. contra Adimantũ Manichæi discipulum, de domino Iesu interpretandum esse arbitratur: Necesse, inquit, est, vt per verbum intelligatur fa-

Principium temporis. — Hieronymus. — Psalm. — Basilius. — Fecit. — Chrysostom. — Paul. — Colos. — Quare Moyses sic locutus sit. — August.

principiũ omnium. Matt. 6. ctum, quod deus fecit: verbum autem patris est filius. Non ergo repugnat hoc capitulum verbo Ioannis dicentis: Et per ipsum facta sunt omnia. Adde, quod si propterea in Genesi non intelligitur filius, quia non est dictum, quòd in filio creauit deus cœlum & terram: nec etiam in euangelio legitur, quòd deus per filiũ aues pascit, & lilia vestit &c. Similiter Apost. ad Rom. 11. Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: & filium non nominat. Sic ergo quamuis filiũ non nominet; ipsum tamen intelligit. Item, contra aduersarium legis, & prophetarum lib. 1. cap. 2. bifariam intelligi posse arbitratur: Aut ergo, inquit, sic intelligendum est, vt principium sit ex quo esse cœperunt; non enim deo coæterna semper fuerunt, sed facta, initium ex quo esse inciperent, acceperunt. Aut certè quia in principio sibi coæterna fecit deus cœlum & terram, hoc est, in vnigenito filio; ipse est enim sapientia, de qua dicit Apostolus prima Cor. 1. Christum dei virtutem, & dei sapientiam. Et Psal. 103. Omnia in sapientia fecisti. Et Coloss. 2. Quoniam in ipso condita sunt vniuersa. Et ad He. 1. Per quem fecit & secula. Et lib. 1. de Gene. ad lit: cap. 1. simile aliquid dicere videtur. In primo autem libro de Genesi contra Manichæos apertè docet cap. 2. de Christo esse intelligendum: In principio, inquit, id est, in filio, fecit deus cœlum & terram. Sed præstat hæc simul amplecti, vt deus fecerit mundum in principio temporũ, & per suum filium, qui est omnium principium.

Duobus modis intelligit.

Apostolus.

CAP. II.

Deum esse principium omnium secundùm phil.

Quomodo pater sit principium filij, & pater & filius principium spiritus sancti, in primo Pymandri satis declaratum esse arbitror. Quoniam autem modo sit rerum principium, in primo quoque Pymandri, vbi ex professo de mundi principio, & in secundo, in quo de creatione disputaui, idem similiter censeo. Pauca ergo ad hanc materiam, ex phil. thesauris depromere sufficit Plato, omnium propemodum phil. facilè princeps, 4. de legibus, huic proposito consentanea scripsit: Deus, ait, sicut antiquus sermo testatur, principium, finem & media rerum omnium continens, rectò peragit secundam naturam circuens. Itaque, iuxta sententiam Platonis, non modò est principium; verùmetiam medium & finis omnium. Et id quidem rectè; nam cuncta ab eo esse acceperunt, quod planè conseruari, perfici que non potest, nisi eo authore, ac duce, quo & condita sunt; ipse namque vt principium, producendo, efficit omnia: vt medium, conseruando auget: vt finis, perficit reducendo. hac de causa, ait: Circa omnium regem, omnia esse, non vnum, vel alterum, sed omnia prorsus ab eo pendere demonstrans. Quam ob causam sexto de republica, bonum appellat cunctorum principium, supra intellectum, supra essentiam: principium autem, & simplicissimum esse debet, & optimum. Nihil autem vnitate simplicius, vel bonitate melius. In Timæo, vocat deum patrem mundi atque opificem: igitur principium est mundi pater, cura, & beneuolentia, opifex verò artificiosæ magnitudine sapientiæ. In Parmenide, & Sophista, omnes entium gradus ab vno principio deduci protestatur: materiam quoque ab eo esse, per intellectum autem formari diuinum, animamque vniuersi procedere: apertè profectò, tres personas omnium rerum principium, ostendens. In sexto de republica, duos mundos constituit: inuisibilem vnum, visibilem alterum: & primum quidem, suo proximum esse parenti, eiusdemque præseferre imaginem: alterum verò vt pote visibilem, ob multiplicem partium distantiam, aliarumque rerum diuersitatem, à suo parente dissimilem; vtriusque tamen deum esse principium, parentem, atque opificem: Quemadmodum, inquit, sol visibilis se habet in mundo visibili; ita filius boni in loco intelligibili ad intellectum, & ad ea, quæ intelliguntur, quem pater genuit sibi consimilem, hunc ego

Plato.

Deus est principium, medium, & finis.

Pater mundi.

Trinitas.

Sol.

Filius dei.

Deus est prin: om:

partum boni eloquar. Cauendum tamen est mihi, ne inscius ipse, vanam de filio boni reddam rationem. Itaq; Plato, & diuinam confessus est trinitatem, & eandem dicit esse omnium creatricem, autricem, atq; conseruatricem. Plotinus Enn.1. lib. 7. cap. 1. eadem planè sentire videtur: Deus, inquit, est omnium principium, quod appetunt omnia: ipse verò super essentiam existit, super actionem, intellectum, atq; intelligentiam. Oportet autem ipsum firmiter permanere, & ad seipsum cuncta conuertere, quemadmodum reuoluitur circulus circa centrum, à quo lineæ singulæ producuntur: Deus ergo secundùm Plotinum, non solùm est principium omnium, sed etiam finis, quandoquidem ab ipso fluunt & in ipsum refluunt omnia: nam sicut circuli à centro deducuntur, & in centrum redeunt; ita planè creata omnia à deo procedunt, & in ipsum redire festinant. Sanè, motus omnium, animæ præsertim est circularis, Ennea: 6 lib. 9. cap 8. circa centrum igitur versatur: Deus igitur est velut centrum, in quem omnia, quasi centra concurrunt: quod quia ita res se habet: Deus ergo est principium, medium, & finis omnium. Et Enn. 5. lib: 5. cap. 12 Deum nominat mundi patrem: Pater, inquit, ille est dominus potestatis, nullo modo indigens his, quæ generantur ab ipso, sed idem prorsus existens, qui & priùs, quàm hæc produceret, atqui sua quoq; nihil interesset, si hæc producta non fuissent; ipse namq; deus non existit cuncta: sic enim omnibus indigeret, sed omnia supergrediens, potuit omnia constituere, atq; permittere sibiipsis omnia, ipse quidem omnia supereminens. Iam palàm ostendit, deum esse omnium principium, conditorem atq; parentem, eorum quæ condidit, ope non indigentem: Et reuera, vt dicit propheta: Ego dixi, deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges. Et Enn. 6. lib. 8. cap. 17. Si intellectus diuinus est ante omnia; vtiq; principium est omnium, à cuius natura procul abest fortunæ temeritas; ipse enim omnium est principium, quo nihil maius, nihilq; melius cogitari potest: quippe cùm seipso id, quod est, existat, ad seipsum, & penitus in seipsum, & totus in seipso, à quo, & per quem, & secundùm quem totum id quod est, constituitur. Et cap. 18. Deus est supra mentem, ex suaq; potentia generat intellectum, demùm est causa causæ, potiori ratione causa existens, vtpote omnes causas complectens. Quis ergo casus aut euentus fortuitus apud potestatem tantam omnium procreatricem, vereq; effectricem accidere potest? Reuera, omnia fecit, non vt contigit, sed vt ipse voluit: voluntas autem eius non erat rationis expers, neq; temerè frustraq; ferebatur, neq; vt forte protinus incidebat, sed potiùs vt decebat, quippe cùm nihil ibi sit temerarium & vanum: hinc Plato ipsum appellauit decens, atq; opportunum, cupiens ostendere deũ esse à forte fortuita remotissimum, omniaq; fecisse secundùm rectissimam rationem, suæ conuenientem bonitati. Itaq; deus (secundùm Plotinum) omnium est principium, omniaq; rectissimè facit, à quo longè abest casus, & omnis fortunæ temeritas. Cùm ergo hæc ita se habeant, non sunt audiendi Pythagorici, qui duo principia posuêre: bonorum vnum, malorum alterum, hoc est, duos deos, & principes mundi. Contra huiusmodi scholam disputauimus in primo Pymandri folio 98. Sanè, si plura essent mundi prima principia, siue principes: aut essent æquè perfecta: aut vnum altero perfectius. Non primum, alioqui illorum nemo deus esset dicendus, cùm vnus non sufficeret. quòd si vnus sufficit; non opus est ergo multitudine. neq; secundum; imperfectior enim deus nequaquam dignus est appellari. Quòd si vnus nequit alterum pellere regno, neuter planè eorum dei nomine dignus reputatur: quomodo enim deus est vocandus, qui malos aut punire non potest, aut minimè vult? si non potest, non est deus, cuius potentiæ aliquis resistere valet. Si non vult, non est bonus, qui vult malos esse: quòd si non est bonus, nec etiam deus; deus namq; non est aliud, quàm bonum, nec bonum aliud quàm deus, vt paulò antè dixi fol. 344. Vnus est ergo deus, qui est omnium rerum vnicum principium. Amplius, pluralitas principum mala, vt dicit Homerus, & Philosophus: vnus ergo princeps. Sanè, tunc vnus, atq; idem effectus, aut his esset, aut geminus: nam si fuerint pares potentia; pares vtiq; erunt in

Plotinus.

Deus centrũ.

Pater.

Non est indigus.

Principium.

Fortuna longè à deo.

Pythagorici reprehenduntur.

Vnum principium nõ duo principia.

Pluralitas principum mala.

principiũ omnium.

paris potentiæ effectu producendo; alioqui vnus altero potentia erit inferior: & ita non pares, si autem pares; à pari ergo virtutis qualitate par producetur effectus, sicq; primus motus, qui est præcipuus dei effectus, erit geminus, aut bis simul. sed etiam nolunt malè disponi, vt pote rerum confusionem sustinere: vnus ergo princeps pater mundi, opifex vniuersi. Adde, quòd si essent plura prima principia simpliciter; essent quoq; plures primæ formæ, plures quoq; primi fines, atq; prima mouentia; primum enim principium est primus finis, atq; primum mouens: sed vnus est tantum omnium finis, & vnus primus motor: vnum ergo erit, & non plura principia. Quòd si secus res se haberet, tunc planè omnium atq; singularium rerum essent duo eiusdem perfectionis, eiusdem naturæ, vt pote duo Mercurij, duo Platones, sicut innuitur primo cœli tex: com: 90. & 92. Cùm ergo hæc sint omnibus veræ philosophiæ cultoribus absurdißima, relinquitur, vt vnum sit omnium principium perfectißimum, atq; simplicißimum, à quo omnia dependent, deus nimirum benedictus, pater mundi, opifex vniuersi, omnium creator. Porro, principium malum, siue malorum, sicut dixi circa finem primi Pymandri, vbi de causa mali disputaui, subiectiuè est ipsa materia, quæ iuxta phil. sententiam in physicis, maleficium machinatur: & hæc quidem vocatur principium in quo, & ex quo: Principium autem in quod, quæ dicitur quoddam diuinum & optimum, est ipsa forma, de qua superiùs multa locuti sumus. si hoc modo velis intelligere illa duo rerum principia, quomodo fortaßis Pythagorici intellexerunt, nequaquam aberrabis. At si formaliter contendas inueniri in tenebris, sine dubio te versari, scito, quippè cùm boni priuatio ipsum malum sit, ideoq; veteres noctem, theologi verò nihil, id est, nullius rei causam appellant. Itaq; bonum, hoc est, deus benedictus, est omnium principium rerum primum, vnicum, & perfectum. Suffragatur huic sententiæ phil. prim. cœli tex: 100. vbi apertißimè docet, esse vnum principium primum summum, à quo omnia accipiunt esse, & alia quidem clariùs, alia verò obscuriùs: Primum, inquit, ipsum atq; summum est intransmutabile, quo non est aliud præstabilius, quod quidem moueret; esset enim diuinius ipso. Neque praui quicquam habet: neq; bonorum suorum aliquo indiget: habet ergo vitam beatißimam, atq; sufficientißimam à se ipso, nulli naturæ, aut fortunæ necessitati subiectã. Et 12. met: com: 38. vocat deum principium omnium necessarium, & simplicißimum: Ex necessitate, inquit, est ens: & in quantum necessitas, benè, & sic principium non contingens aliter, sed simpliciter. Ex tali igitur principio dependet cœlum & natura, id est, cœlestia omnia, & quæq; terrena, non solùm dependentia emanationis, sed etiam creationis. Nam si deus est solum ens necessarium simpliciter, nec indiget extrinsicarum auxilio rerũ, vt sit beatus, cùm seipso sit beatus: igitur cœlum, tempus, & materia, illi coæterna necessariò esse non possunt; alioqui, aut dei beatitudo ex illis dependeret: aut æquè, ac ipse deus, essent necessaria, atq; ita, non vnum tantùm primum ens necessarium, sed & multa, quod est falsum. Præterea, non parum diuinæ derogant potentiæ, maiestatiq; diuinæ, qui eum putant, naturali agenti esse conferendum: vt quemadmodum illud ad suorum actiones operum perficiendas, materia indiget præexistente; sic omnium opifex, in cœli, naturæq; condendis operibus. Sanè, tunc non esset agens infinitum, vniuersale, atq; perfectißimum: quod ipsimet huius sapientiæ studiosi, asserere minimè audent. Cùm igitur deus benedictus sit ens, per se necessarium simpliciter, alia verò omnia, entia contingentia, cùmq; nullius egeat auxilio, vt sit beatus, deniq; cùm sit agens vniuersale & perfectißimum: omnium ergo est principium, & creando, & fouendo, & reducendo. Igitur rectè dixit Mercurius, deum esse vniuersorum principium.

Alia ratio.

Principium malum.

Malum priuatio boni.

Aristot.

A deo pendẽt omnia.

Non esse æternam materiã.

Deus est solus principium.

MER-

MERCVRIVS.

Deus est mens.

Commentum V.

VAMVIS in primo Pymandri de hac materia locutus sim; quia tamen sapientissimus Mercurius, eandem dei titulis inserere studuit mentem, paulò exactiùs de ea mihi loquendum esse putaui. Inprimis igitur non ignorare oportet, de hac vocula Mercurium diuersimode fuisse locutum; nam interdum deum mentem appellat, primo Pymandri, & hoc in loco: interdum verò dicit esse supra mentem, sicut expositum est antè: cùm autem deum mentem nominat, illius naturam spiritualem, atq; foecundam demonstrat: vnde & in primo Pymandri, Deo patri mentem attribuit, cuius germen est verbum lucidum, dei filius. Nam sicut mens se ipsam intelligens, gignit verbum, hoc est, partum seu conceptum suum; ita planè mens paterna æterno conceptu, parit filium, verbum dei, de quo in primo Pymandri disputaui: & aliquid addere, non erit inutile, vt clariùs nobis fiat, quare pater, mens appelletur: & filius verbum. Cæterùm diuus August: 15. de trinitate, triplex verbum distinxit: nempè sensibile, intellectuale, & medium: intellectuale autem dixit esse ipsam notitiam actualem, intellectualemq; naturaliter productam: verbum autem sensibile, ipsam vocem pro latam: medium verò notitiam quandam, siue cogitationem de voce prolata, siue proferenda. Porrò, primus modus, magnam cum verbo diuino cognationem habet: duo autem reliqui non ita, verbum autem dei, secundùm primum modum, sic à Damasceno pri: lib. cap. 17. describitur, verbum est naturalis intellectus motus secundùm quem mouetur, & intelligit, & cogitat. August. 15. de trin: Si quis potest intelligere verbum, non solùm antequam sonet; verùmetiam antequam sonorum eius imagines cogitatione inuoluantur: iam potest videre aliquam verbi dei similitudinē. Sanè, ipse conceptus cordis, secundùm ipsius naturalem rationem, ab alio procedit, nempè à notitia concipientis: vnde verbum in diuinis est partus paternæ mentis, à qua procedit. Anselmus Monol: 37. Mens rationalis, inquit, cùm se cogitando intelligit, habet secum suam imaginem ex se natam, id est, cogitationem sui, ad similitudinem sui formatam: quæ imago verbum eius est. Similitudo autem illius verbi diuini, tria planè complectitur: emanationem scilicet, siue originem, dispositionem, & vnionem: origine filius, dispositione verò, mundus archetypus, & ars patris, omnium viuentium rationibus plena: vnione autem verbum caro nominatur. Similitudo est in origine: etenim quemadmodum per modum naturæ, patri per omnia similis, filius producitur; ita planè verbum per modum naturæ procedit, per omnia ei simile, à quo procedit: vnde & conceptus dicitur mentis. Dispositio autem nominatur, quia ab opere non dependet: sicut enim dispositio nostra potest esse, etiamsi opus non sequatur; sic etiam dispositio æterna, absq; operis executione consistere potest, cùm ab eo minimè dependeat. Vnio ad verbi incarnati refertur naturam. Nam sicut verbum mentis coniungitur voci, vt innotescat eo in vocem minimè transeunte, sed integro in mente concipientis perseuerante; sic verbum patris, vnitum est carni; in carnem tamen non transiit, sed apud patrem semper totum & integrum perseuerat. Cæterùm, verbi nostri similitudo non est per omnia dei verbo conferenda: siquidem frequenter, quæ nolumus, cogitamus, atq; ita verbum nostrum annexam habet displicentiam: interdum cogitamus quæ nescimus, & sic adest illi fallacia: nonnunquam quæ non possumus, & hoc modo præstò

Mens quid significet apud Mercurium.

Mens pater.

Verbū triplex

Verbum intellectuale.

Damascenus.

Augustinus.

Anselmus.

Tria in verbo Filius.

Dispositio.

Vnio.

Verbi nostri imperfectiones.

est illi impotentia: hæc autem diuino in verbo inueniri non possunt, quippe cùm sit verbum placentissimum, sapientissimum, omnipotentissimum: verbum ergo dei est conceptus mentis paternæ. **Duplex conceptus.** *Duplex autem mentis conceptus in nobis inuenitur: vnus informis & imperfectus: alter verò formatus & perfectus: in causa autem est, quia ab imperfecto ad perfectum nostra procedit cognitio; ideoq; de re primo confusum habemus conceptum, qui planè verbum propriè dici appellariq; non potest, sed cogitatio potiùs.* **Conceptus perfectus.** *Conceptus autem perfectus à philosophis appellatur diffinitio, à theologis autem verbum: vnde quot sunt in nobis perfecti conceptus; tot vtiq; verba numerantur. hoc autem nobis accidit vnico conceptu, mentis nostræ naturam exprimere non valentibus. at deus benedictus, quia perfectissimum habet conceptum, suæ mentis naturam perfectissimè exprimentem:* **Vnicus conceptus dei.** *vnicum ergo tantùm habet conceptum, quia nimirum semel loquitur deus, ait Dauid: vnicum habet verbum, per quod fecit, & secula. Adde, in nobis verbum nostrum esse accidens, & quid transiens: siquidem non semper actu intelligimus. at in diua mente est substantia, quia scilicet non patitur quicquam admixtionis accidentis, seu alicuius extraneæ naturæ consortium: est ergo verbum mentis diuinæ æternum, perfectum, actu semper existens. Non temerè ergo à sapientissimo Mercurio, sanctus Pymander mens nominatur, cùm suo partu vnico, & æterno pepererit verbum, quod à* **Chaldæi.** *Chaldæis vocatur patricon nun, id est, mens patris; mens namq; secundæ menti tradidit omnia, quia per verbum facta sunt omnia. In dictis Magorum à Zoroastre descendentium, hoc habetur:* **Mens secunda** *Omnia perfecit deus, & menti tradidit secundæ, quam vocabant primogenitam, & vnigenitam. Anaxagoras, omnium rerum principium, mentem appellauit, & hanc aggressam chaos modificasse, digerendoq; res, motum eis dedisse, & ordinem* **Anaxagoras.** **Plato.** *Plato in Phædone: Audiens, inquit, ex libro Anaxagoræ, mentem esse mundi ædificatricem, hac sum mirificè lætatus, nullamq; puto probabiliorem reddi posse rationem. Nam cùm mens sit summa sapientia, omnia sapientissimè fecit.* **Cratylus.** *Et in Cratylo: Esse inquit, iustitiam, quam Anaxagoras mentem dixit, asserit Cratylus, quæ cùm sit imperatrix, nulliq; commixta, eam tradidit omnia creare, per omnia commeantem: vnde Platonicus* **Maro.** *poeta: Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.* **Macrobius.** *Macrobius in somno Scipionis: Primum bonum omnium, inquit, mentem ex se genuit, originales species rerum continentem. Itaq; mens, mentis est parens, hoc est, pater mentis est pater, & mens patris. vnde Proclus tria posuit, bonum, mentem, & animam, id est, patrem, filium, & spiritum sanctum.* **Plotinus.** *Plotinus in lib. de tribus Imperatoribus expressè confitetur ipsum bonum, & mentem, vnam eandemq; habere substantiam: & de bono: Vestigium, inquit, vitæ, est vestigium mentis. Et Enn.3.lib.9.cap.1. Mens, inquit, vt scribitur in Timæo, Ideas in eo quod viuens est, insitas contuetur. hinc mundi artifex cogitauisse dicitur in hoc mundo includere, quæ mens in eo, quod viuens, siue animal est, contemplatur: quæ solùm sunt per intelligentiam diuisa; vbi enim dicitur, intellectus intuetur ideas, non significat omninò in alio contueri, sed in seipso intelligibile possidere.* **Quare dicatur mens.** *Quamobrem, secundùm aliam rationem, deus mens appellatur, quia seipsum intelligens, intelligit omnia, & ex seipso producit omnia, non labore extrinsecus aliquo adhibito, sed mentis actu producentis.* **Cyrillus.** *Cyrillus aduersus Iulianum Imperatorem: Diuina substantia, inquit, tres habet descensus: primus est altissimus deus per se bonus: post eum secundus, mens artificis, & opifex: deinceps est anima mundi, quæ à Trismegisto mens tertia vocatur in primo Pymandri dicens:* **Tertia mens.** *Pymandrum cum suo verbo peperisse aliam mentem, qui est ignis sanctus, & spiritus numen. Pater igitur est prima mens, filius secunda, tertia spiritus sanctus: tres, inquam, secundùm supposita, vna verò ob naturæ vnitatem.* **Philos.** *A phil. alia ratio traditur, quam annotauimus prim: Pymandri fol. 88. quare deus mens nominetur: Nostri, inquit, melior pars est mens, mens autem deus est, qui seipsum contemplatur, & contemplando est beatus: vnica beatitudo est, quòd seipso fruatur. Quamobrem, qui secundùm mentem*

Quis deo gratus.

operatur, vt dicitur 10. eth: & hanc excolit, is videtur deo acceptissimus. si qua enim cura rerum humanarum est diis, sicut apparet; vtiq; rationabile est, eos delectari re optima, sibiq; proxima: hæc autem mens est, quam qui diligunt, redamari eos à diis, tanquam rerum sibi acceptarum curatoribus, affirmant. Qui præterea, mundi causam, mentem esse dixit, euigilasse videtur, ad comparationem eorum, qui antè temerariè loquebantur; siquidem mens, id est, ipse deus, omnibus rebus principium, & motum dedit. Mens igitur deus, mente est colendus, cuius sacrificio maximè delectatur, sicut docet Apostolus: Orabo spiritu, orabo & mente: Mente, inquit Ambrosius, id est, animo: quem enim potest habere fructum, qui ignorat quæ loquatur? Et August: Prophetia quodammodo vocabatur spiritus, vis animæ quædam mente inferior, vbi corporalium rerum similitudines exprimuntur: Mens autem illa intelligit, quæ à spiritu proferuntur. Itaque magis Ioseph propheta, qui intellexit quid significarent septem spicæ, quàm Pharao qui viderat: orabo igitur spiritu, orabo & mente. Mens igitur apud Mercurium, aliquando est sanctus Pymander, cuius germen est verbum lucidum, quod est mens de mente: aliquando est spiritus sanctus, & omnes tres vna mens, quia nimirum vnus intellectus, vna sapientia atq; natura. Item, interdum significat spiritus rationis participe. Vtpote mentes angelorum atq; hominum; & tunc censet deum mentem non esse appellandum, sed supra mentem: nonnunquam significat donum mentis, & intelligentiæ, secundùm quem profectò modum dicere consueuimus, prophetas fuisse, siue habuisse mentem dei, hoc est donum intelligendi, quæ mens diuina fieri vellet. hanc autem mentem non omnibus inesse affirmat Dialogo 4. Sermonem quidem ô Tati singulis hominibus deus impartit: mentem verò nequaquam, hoc est, donum intelligendi; est enim mens, apex intellectus, quo deo proximi sumus, & gratificamur. Insuper vocatur mens, qui deus est ab omni concretione liber, omnia penetrat, mentis nutu gubernat omnia: deniq; omnium est mentium genitor, perfectio atq; felicitas.

Paulus. Ambrosius. August.

Mentis significata.

Quare vocatur mens.

MERCVRIVS.

Deus est materia.

Commentum VI.

QVAESTIONIS PRIMAE. CAP. I.

IRA Mercurij sapientia, quæ sic omnia perscrutatur, & à summis ad ima tam facili cursu descendit. Sanè, post diuinæ perscrutationem, inuestigationemq; maiestatis, post altissima illa dei epitheta, mox ad humilia flectitur, ad ima reuolauit, vt deum diceret esse materiam. Non parui planè interest, deus est mens, & natura diuina, & deus est materia. Igitur, quia Mercurium sequimur, cum eodem nobis descendendum est ad vtile, atq; amplum materiæ negotium examinandum. Et inprimis, quid significet materia apud Mercurium dicam, & quonam modo deus sit materia: de quibus omnibus sub vno ordine atq; contextu, mihi disputandum esse censeo, additis aliorum sententiis, consulens vtiq; meæ atq; legentium breuitati, vtilitatiq;. Diui ergo Pymandri fauore implorato, hanc non vereor magnam ad disputandum, & ad loquendum subire prouinciam. In primo Pymandri dialogo primam materiam, ex qua elementa prodierunt, naturam humidam appellauit; quia nimirum vo-

Materia quid sit apud Mercurium.

Prima materia vocatur humida natura.

Deus est materia.
rum voluntati subiacet artificis, sicut in principio primi Pymandri disputaui. Idem sentit in 3. Dialogo: Ex humida natura, inquit, elementa eduxit. Et reuera, natura non modò de forma; verùm etiam de materia dicitur. Dialogo 5. declarat quomodo deus materia dici possit: Nihil, inquit, est in omni natura, quod ipse non sit; nam nihil est in corporibus, quod ipse non sit: omnia enim ipse solus est siue existit. sed hoc profectò intelligi non potest de re materiali. si enim deus est mens: igitur non est corpus. Est ergo omne, quod est in omni natura, non quidem formaliter sed effectiuè; est enim causa, vt sint omnia. Est ergo deus materia, hoc est, causa vt sit materia: denique supplet vicem materiæ. Sanè, qualibet artifex, absque materia, suæ artis nequit exequi studia, operaque agenda. At deus benedictus in mundi conditione, sine vlla prorsus extra se materia existente, visibilia produxit in lucem: vnde quæ sunt, ille quidem est: est etiam & illa quæ non sunt: Quæ quidem sunt, deduxit in lucem, quæ non sunt, occulit in seipso: Quàm magna ergo est ista materia, ex qua prodierunt, quæ videntur, & plura occultat in seipsa, quæ non videntur? habet ergo se deus ad instar materiæ, imò longè ampliùs quàm materia; nam ex materia omnia proficiscuntur, formis duntaxat incorruptibilibus seclusis: ex deo verò, & illæ, & ipsa quoque materia. Est ergo Deus materia, quia ab ipso sine alterius auxilio, siue mixtione prodierunt omnia, ad ipsum redeunt omnia, & in ipso constant. Hæ autem sunt primæ materiæ conditiones, vt ex ipsa alia fiant, & in ipsam reuertantur. At in deo sunt omnia, ab ipso omnia, præbet omnia, nihil suscipiens, omnia habens, id ipsum quod non habet, nihil: Deus igitur est omnia, nec aliud præter deum quicquam. Hoc ergo modo deus materia, quia ab ipso omnia proficiscuntur: Materiæ, inquit, Mercurius purissimus aër, aëris anima, animæ mens, mentis denique deus. Dialogo 6. dicit, quòd materiæ concessa sit omnium participatio, quia scilicet omnes formas recipere potest, & quoàd sui naturam, est inexhauribilis, atque inexplebilis. Atqui deus ex se omnia produxit atque creauit: omnium ergo est particeps: nec aliquod creatum, aut omnia creata, & creanda simul, illius possunt euacuare potentiam. illa enim sunt finita, hæc autem infinita; finitum verò quantumlibet sit magnum, & numero, & magnitudine, infinitum euacuare seu exhaurire non potest: hac ergo ratione, à sapientissimo Mercurio deus vocatur materia, non autem propriè, siquidem deus mutationem nullam admittit: materia verò perpetuæ est subdita mutationi. Dialogo octauo dicit materiam esse immortalem; quia nimirum non consumitur formis sibi ipsi succedentibus plurimis, & variis: Pater deus, inquit, mundum in molem congerens, totum sphæricum reddidit, imprimensque qualitatem materiæ existenti immortali, rationemque materiæ sempiternam habenti. sed deus est natura immortalis, & sempiternam habet rationem immortalitatis: igitur secundùm huncque modum materia appellatur. Animaduertendum tamen est, secundùm Mercurij sententiam, materiam ex se huiusmodi immortalitatem, incorruptibilitatemque non habere, sed ex impressa sibi cœlitus qualitate: Exornare, inquit, voluit deus id, quod post ipsum est, quasi immortalitate fulciens omne corpus, ne materia ab huiusmodi congressu discedere volens, in suam deformitatem iterum resoluatur. Addit vnam eandemque esse, & cœlestium & terrenorum corporum materiam, sed diuersum modum, ordinemque obtinere: siquidem in corporibus terrenis ob quasdam exiguas crescendi, decrescendique qualitates, siue naturam, deformis apparet: In cœlestibus verò incorruptibilis perseuerat, ideoque pulchra & minimè confusa: Habet hæc materia, inquit, circa qualitates quasdam exiguas reuoluta crescendi pariter, & decrescendi naturam, quam homines mortem vocant: huiusmodi autem confusio circa terrena viuentia; cœlestium quippe corpora vnum atque eundem seruant ordinem, quem scilicet primum à patre suo sortita sunt, Ex deo ergo habent ipsa incorruptibilitatem. Itaque, materia incorruptibilitatem, cùm ter-

Quomodo deus est materia

Similitudo materiæ.

Deus est omnia.

Materia recipit omnia.

Materia est immortalis.

Incorruptibilitas materiæ vnde fit.

Vna materia omniũ corporum.

Deus est materia.

cùm terrenorum quidem corporum, tum etiam cœlestium, ex solo dei patris omnium munere pendere, sapientissimus approbat Mercurius. Non ergo materia suapte natura est æterna, atq; incorruptibilis. Dial. 10. Mundum bonum esse non posse, ait, ob materiæ rationem: Mundus, inquit, pulcher quidem; non tamen bonus: etenim ex materia constat, passionibusq; subijcitur, primusq; est eorum, quæ patiuntur. Indigus præterea suapte natura, factus aliquando, atque genitus. Tria ergo annotantur à Mercurio, nempè mundum non esse per se bonum, esse indigum, & tandem aliquando factum: tametsi dialog. 11. obscurè de hoc loquatur: Materia, inquit, mundus potentia dei æternitas, opus æternitatis est mundus. Sanè, si materia est mundus, & mundus est opus diuinæ potentiæ: igitur factus est mundus, & materia similiter. Sed dicit factum ab æuo: Factus, inquit, non aliquando, factus autem ab æuo. q. d. Est quidem factus, sed ab æuo, declarat quod obscurè dixerat. Origo materiæ pendet ex æuo; nam æuum immortalitatem atque perseuerantiam materiæ præstat: æuum autem pendet ex deo. Porrò, quid sit æuum in 2. Pymandri disputaui. Cæterùm, quamuis hic obscurè loquatur, quando mundus factus sit; factum tamen esse dicit, atq; materiam ex se incorruptibilitatem, immortalitatemque non habere. Ex quo licet colligere, materiam esse factam, & nullo modo æternam esse dicendam. Vnitatem præterea materiæ in eodemmet dialogo 11. ostendit, in quo de vnitate factoris loquitur: Vna, inquit, existente materia, si plures essent mundi rectores primi, ad quem illorum potissimùm fabricatio pertineret, quòd si ad vtrumq;, ad quem prouincia maior? imbecillior profectò potentiori inuideret, ex quo seditio quædam exoriretur. Itaq;, omne corpus viuens, seu mortale, siue immortale, ex materia constat, & anima: non viuens verò nuda penè est materia. Et iterum, vita vna, vnaq; materia: vna est ergo materia, secundùm Mercuriũ, viuentiũ, tum corruptibiliũ, tum etiã incorruptibilium, & inanimatorũ etiam. Et dial. 12. idem profitetur: Materia quidẽ vna, inquit, Deus est circa õnia, simul atq. per õnia, mens circa animã, anima circa aerẽ, aer circa materiam: necessitas autẽ prouidentiaq; & natura, organa mundi sunt, ordinisq; materię: de quibus suo loco erit mihi disputandum. Vnam ergo esse omnium corporum materiam, ad mentẽ Mercurij, satis clarè ostenditur. Si autem cupis scire, quid sit materia, secundùm Mercurium, audi eum disputantem circa finem dialogi duodecimi Quid aliud existimas fili, esse materiam, quàm rudem indigestamq; molem, siue congeriem? hanc existere posse ne credas, nisi formetur: quòd si formatur, ab aliquo certè formatur. Quæ autem sit materiæ forma, siue vita, paulò superiùs exposuit: materiæ quidem vita, spiritus est, ait, mens autem animæ. Ex mente viuens omne profluit. Itaq;, materia secundùm suam naturam, est indigesta congeries, cuius vita, siue forma est spiritus, vna omnium corporum, naturam habens crescendi, & decrescendi in corporibus terrenis: in cœlestibus verò permanentiam, atq; immortalitatem, idq; ex munere patris omnium, stabilitatem illis largientis. Insuper est creata, & nequaquam æterna. In Asclepio apertissimè testatur, materiam creatam fuisse: Fuit, inquit, Deus & hyle, quem credimus mundum, & mundo comitabatur spiritus, sed non similiter vt deo, nec Deus sunt hæc, de quibus mundus est; idcirco non erant, quando nata non erant, sed in eo iam tũc erant, vnde nasci habuerunt. Clarissimè iam docet mundum, seu materiam, non esse æternam; nam si non erant, quando nondum nata erant: æterna ergo non sunt, quæ principium natiuitatis, atq; creationis habent: in eo autem erant, vnde nasci habuerunt. hoc est, in Deo, à quo condita sunt; ipse enim est omnium creator: sic enim ait in principio Asclepij loquens de Deo: Ipse est, inquit, creator omnium, in quo fuerunt omnia, antequam creasset omnia. Ita clarus est sermo ipsius, vt ei inficiari (ex-

Mundus non est bonus ob materiam.

Mundus est factus.

Æuum.

Materia est facta, & vna est

Vnitas materiæ.

Quid sit materia.

Materiæ formatio.

Materiæ vita.

Deus est creator omnium.

cepto stulto) audeat nemo. Sanè, si Deus est omnium creator, & omnia erant in creatore, antequam crearentur: materia ergo creata est, & non æterna extra mentem existens opificis. si credendum est antiquis: quare ergo non credendū est sapientissimo & antiquissimo Mercurio, ita sapiētè & verè de materiæ origine disputāti? subdit postea Mercurius, vnde fiunt omnia, & à quo fiunt omnia? ex materia, de qua fiunt, & ex dei voluntate, cuius nutu efficiuntur alia. *loquitur de rebus conditis, quæ principium materiale habent à materia prima: efficiens verò à Dei voluntate; ex hoc tamen non licet inferre, materiam creatam non esse. Dices, aperta atque clara esse Mercurij verba, quibus protestatur, materiam creatam non esse:* Materia, *inquit*, creabilis est, tametsi creata non est. *Dico, apertè multis in locis à Mercurio dictum esse, Deum esse omnium creatorem, & illa, aliquando non fuisse, nisi in mente opificis tantùm: quare si hæc ita essent intelligenda; tunc planè Mercurius sibiipsi aduersaretur. Præterea, quæ natura alicui conueniunt, per aliquam potentiam ab eo remoueri non possunt: si ergo materia, secundùm sui naturam est creabilis, & est in rerum natura: est ergo creata, & non potest non esse creata. Illa ergo authoritas non est intelligenda de ipsius materiæ creatione, sed per respectum eorum, quæ ex ipsa materia fiunt; sic enim non est creata, cùm omnia fiant, & quasi creentur ex ea. Quid ergo sit materia, & quomodo Deus sit materia, dixi.*

Materia est creata.

Obiectio.

Solutio.

CAP. II.

Materia quid sit secundùm Platonem, aliosq́ philosophos.

Post sapientissimi Mercurij doctrinam, Platonis quoque sapientiam Mercurij æmulam, addere disposui, cui sanè plurimùm tribuo, mihiq́ admodum placere, profiteor. Quid autem Plato de materiæ origine, conditione, atq; natura senserit, si philosophum consulamus; parum profectò vtilitatis in Platonis libris, nos inuenturos esse putabimus: siquidem, & Platonem de hoc non rectè sensisse, multis in locis philosophus ostendit. In primo phys: tex: comm: 79. dicit Platonem non distinxisse inter materiam & priuationem. Similiter, comm: 66. & 89. & 3. cœli, com: 17. & 25. nihil de prima materia sciuisse, Commentator affirmat. Plato autem nihil sciuit, inquit, de prima materia 3. phys: comm: 25. ait, Platonem posuisse infinitum, sensibilem principium rerum; posuit enim infinitum in causa materiali, quod (secundùm ipsius sententiam) est magnum & paruum: & magnum quidem crescit in infinitum, paruum verò similiter decrescit. Et 1. phys: comm: 55. Plato, inquit, posuit duo pati, & vnum agere. Et 2. de gene: tex: 18. & 1. phys: tex: comm: 80. Platonem, ait, posuisse tria principia, nempe magnum & paruum, & vnum. Et 2. de gen: comm: 4. dicit posuisse materiam priorem elementis, sed non manifestè declarasse, si in actu illa sit, necne. Item, primo met: tex: com: 9. apertè profitetur, Platonem posuisse magnum & paruum, velut materiam, Italicos, infinitum, Empedoclem quatuor elementa, Anaxagoram partes similares infinitas. Ex his ergo, atq; similibus philosophi sententiis videtur, quòd Plato, aut primæ prorsus materiæ naturam ignorauerit, aut non rectè de illa senserit. Aiunt autem, Platonem, Parmenidis doctrinam fuisse secutum, sic de materia natura disputantis: Quod, inquit, est præter ens in actu, non est ens. sed materia non est ens in actu, nisi per formam: igitur, materia non est ens. Quam ob causam, ait philosophus 1. phys: comm: 79. Tetigère quidem igitur ipsam alij quidam, sed non sufficienter; primum enim ex non ente simpliciter aliquid fieri fatentur, quatenus Parmenidem rectè dicere, sentiunt. Sic autem Plato arguebat, vt ipsi dicunt:

Plato de materiæ origine.

Tria principia.

Parmenidis opinio de materia.

Quomodo materia est non ens.

dicunt: Materia est non ens, quia non est ens in actu. sed omne quod fit generatur ex materia: fit ergo ex non ente. Miratur Simplicius, hanc Platonis doctrinam, contra seipsam pugnantem; nam in Sophista, contra Parmenidem disputans, non omnia vnum ens esse, pluribus verbis ostendit. Arguunt ergo Platonem inconstantiæ, & paruæ prudentiæ, quòd scilicet non distinxerit, nec sibi constiterit. Sed paulisper, quæso, Platonem in Timæo disputantem, audiamus: nec quenquam condemnemus, eius rationibus non auditis. Sanè, in Timæo ita loquitur, cuius verba in medium adducam, vt quàm rectissimè de prima materia loquatur, legenti constet satis: Apertiùs, inquit, quod volumus, exponamus; si quis enim cunctas figuras ex vna eademq́ auri materia fictas continuè in alias & in alias reformet, deq́ vna quadam illarum præsens aliquis quid sit, quærat, verè admodum, & tutissimè respondere possumus, aurum illud esse. sola quippe illa responsione tanquam tutissima contenti esse debemus. eadem de illa natura, quæ cuncta recipit corpora, ratio est. hæc Plato. Si materia quæ cuncta recipit corpora, natura à Platone appellatur, natura autem cùm apud Aristo: tum etiam apud Platonem, non ens nequaquam dicitur: materia ergo apud Platonem est ens: ens, inquam, in aliquo gradu entis, hoc est, entitas quædam actu distincta à forma, & per se; quia nimirum simplicia seipsis distinguuntur; non tamen est in actu distincto ab ipsa forma, quum per ipsam formam in actu consistat. Plato, siquidem ex propria potentia recedit nunquam; suscipit enim semper omnia, nec vllam vnquam iis similem vllo pacto formam cōtrahit. hæc Plato. Simile quiddam legimus in primo cap: de substantia orbis: Materia, inquit Commentator, sustentatur per posse, & potentia est differentia substantialis materiæ. atqui si ita nudè hæc Commentatoris sententia intelligeretur, sibiipsi aduersaretur: siquidem primo phys: comm: 70. sic loquitur: Si potentia, inquit, esset de essentia materiæ; tunc materia corrumperetur in aduentu formæ. Sensus ergo Commentatoris talis est, licet materia in prima sui notione sit quædam res absoluta; est tamen in secunda notione in respectu ad alterum, atq; ita sibi competit potentia: sic albedo, etsi non pertineat ad rationem hominis; pertinet tamen ad rationem hominis albi. Hoc ergo modo intelligenda sunt Platonis verba, asserentis, materiam nunquam recedere à potentia propria, respectu vtiq; aliorum, non respectu sui; alioqui esset in potentia ad seipsam, quod certè nequit intelligi: materia ergo non est purum nihil secundùm Platonem. Sequitur tex: Platonis: Suscipit enim semper omnia, nec vllam contrahit iis similem formā: similis habetur sententia 3. de anima, com: 5. Recipiens debet esse denudatum à natura recepti: quod ita intelligendum esse, asserit Commentator in solutione quæst: 3. Recipiens est, siue esse debet denudatum respectu rei recipiendæ: ipsum autem nihil esse in actu, minimè necesse est. Sic ergo materia prima, quia ad omnes absq; delectu formas recipiendas, naturam habet; nulla illi inesse potest prima, ac determinata forma. ob hoc tamen, ipsam non esse actu materiam, licet ad alia à se, sit in potentia, non licet dicere. Hoc idem dicitur à Platone: Recipit, inquit, omnia; nullam tamen contrahit formam, hoc est, non contrahitur ad vnam formam tantum, sed potentia est ad omnes; ex hoc tamen non sequitur, materiam nihil in se esse. Consentit huic sententiæ philosophus 7. met: com: 8. Materia, inquit, non est quid, neq; quale, neq; quantum, neq; vniuersaliter aliquid eorum, quibus ens est determinatum: sed est potestate omnia hæc. & est sensus: materia non est quid, id est, substantia in actu, veluti est forma, & habens formam; similiter non est quanta in actu, aut qualis: sed bene est substantia in potentia ad omnia hæc. sic etiam Auerroes intellexit. Licet ergo materia respectu omnium tum substantialium, tum accidentalium formarum sit in potentia; in se tamen secundùm naturam, prius est aliquid actu, posterius verò potestate ad alia. Materia ergo est denudata ab eo, quod recipit; non tamen ab esse simpliciter. Commentator quoq; 5. phys: com: 8. suffragatur etiam huic proposito; sic enim loquitur: In esse materiæ, inquit, non admiscetur

Platonis verba examinantur.

Materia est natura.

Plato

Potentia est natura materiæ.

Materia non est purum nihil.

Materia prima non habet certam formam.

Materia non est quid, neq; quale, neque quantum.

Recipiens est denudatum à natura recepti.

miscetur actus omninò. Sensus est, licet materia sit quædam entitas, quæ est subiectum, in quo sita est ad omnem formam, priuationemque potentia; in eius tamen essentia actus non includitur, tametsi in se considerata, diuersa sit ab omni actu, & substantiali, & accidentali.

Plato.

Platonis verba: Omnis sanè natura fictioni subiecta, agitataque ab ingredientibus, & figurata quodam modo, aliâs aliter se habere videtur. Sensus est, omnis natura, id est, prima materia, quæ capax est ad omnes propemodum formas recipiendas, fictioni subiecta, hoc est, varia figurationi est subdita, proinde varia sortitur nomina ob varietatem ingredientium formarum, aliâs aliter semper videtur: veluti auri materia, nunc Cæsaris, iam Iouis vocamus symulachrum.

Prima materia capax est omnium formarum.

Porrò, si prima materia, varietati multiplicium subdita est formarum, & varias inde subit appellationes nominum: non est ergo purum nihil apud Platonem: nec de illius natura perperam Plato disputauit.

Symulachra rerum verarũ

Platonis verba: Quæ verò ingrediuntur, & exeunt, verè, ac semper existentium rerum symulachra sunt, miro & vix explicabili modo ab ipsis rebus, quæ verè sunt figurata: hoc est, formæ rerum actu quidem sunt in primo artifice: potentia verò in prima materia. Sunt ergo symulachra idearum, quæ sunt in mente primi opificis. Similia quædam dicuntur à Commentatore in met:

Plato.

Sequitur Plato. Tria in prædicamenti genere sumenda sunt: vnum quod gignitur: aliud in quo gignitur: aliud à quo similitudinem trahit, quod nascitur, idcirco comparare hæc ita decet. Quod recipit, matri, vnde recipit patri, naturam istorum mediam proli.

Materia, matri comparatur.

Quid clarius hac Platonis sententia? materiam, matri comparat, idque rectissimè; nam, quemadmodum mater nouorum gignendorum semper fœtuum agitur desiderio, virtutemque habet intrinsecam ad illorum partum edendum; nec tamen ipsa idem, quod noui quotidie, quos peperit fœtus; ita planè materia semper gestit ad nouarum editionem formarum, ad quarum partum, intrinsecam & quasi inexplebilem habet virtutem pariendi; nec ipsa tamen est, quæque illarum ingredientiũ, & exeuntium formarum: est ergo materia ens, & nequaquam non ens, secundùm Platonẽ.

Cõmentator.

Dices, Cõmentatorẽ aliud sentire 1. met: cõ: 17. vbi sic loquitur: Quòd materia non habet aliquã dispositionem neque substantialẽ, neque accidentalem: igitur nõ est substantia neque accidens.

Materia habet vnam formã

Dico, Commentatoris sententiã sic esse intelligendũ, materiam scilicet non habere propriam formã, alioqui apta non esset, quæ posset alias recipere; sic enim dicit in li: de substantia orbis: materiam aliam formam recipere non posse, nisi priori corrupta; siquidem vnam tantùmmodo formam substantialem, subiectum habeat, necesse est. Quare, si aliqua inesset materiæ forma coæterna; omnis profectò transmutatio, teste ipsomet Commentatore 1. phys: com: 63. in accidentibus esset numeranda. Præterea, si materia esset solùmmodo in potentia, & nullum actum haberet; tunc planè nihil esset omninò. atqui, teste Commentatore 3. cœli, comm: 29. materia in potentia, fundatur in ente in actu: materia ergo prius est aliqua in se actualitas, quàm sit potentia ad alia.

Materia non est sola potentia.

Amplius, ens in potentia, est ens secundùm quid 5. met: comm: 7. sunt enim entia in anima. sed ens in anima est ens diminutum 6. met: comm: vlt: Si ergo materia est ens in potentia
1. tantùm: est ergo ens diminutum. Quod certè non probatur philosopho 1. phys: com: 78. asserenti, materiam non esse ens in actu, quemadmodum est compositum, neque esse non ens per se, & simpliciter: sed esse ens medium in actu, & purum nihil, hoc est, ens in
2. potentia, sicut dictum est. Item, 6. met: comm: 4. Et in principio septimi, substantia à philosopho diuiditur etiam in materiam & formam. sed substantia est ens: ergo materia est ens: Quando enim alterum de altero prædicatur, quidquid prædicatur de prædicato; prædicatur etiam de subiecto. simile quiddam habetur 2. de anima, vbi diuiditur substantia in formam & materiam, & in compositum ex vtraque: Nam substantia, inquit Commentator, non componitur ex non substantiis. 7. quoque met: comm: 8. volens probare materiam ab aliis esse diuersam, ait, omnia prædicamenta dici de substantia,
3. substantiam verò de materia. Quamobrem, si substantia, quæ est vna de condiuidentibus ens

bus ens, prædicatur de materia; & ens ergo similiter. Iterum, si materia est purum nihil; non potest planè esse transmutationis subiectum: siquidem quod omninò non est, non est, nec esse potest entis subiectum, nec etiam est ens rationis; nam rerum realium subiectum debet esse, & ipsum reale: igitur materia est ens reale, & non ens rationis, aut purum nihil. Itaq; non video quid discriminis sit inter Platonem, & Philosophum, atq; Commentatorem, de materiæ natura disputantes, nisi fortassis, quod Platonis verba, aut legere neglexerint, aut alio modo interpretari voluerint: Mihi tamen satis aperta esse videntur, quòd certè, vt clariùs fiat, reliqua subscribenda esse putaui.

CAP. III.

Timæus Platonis de primæ materiæ proprietatibus.

Plato.
Materia vocatur gremium

Sed ita intelligendum est, inquit, quod cùm esse debeat effigies rerum omni formarum varietate distincta; nunquam illud ipsum formationis huius gremium bene erit præparatum; nisi informe sit, & suapte natura omnibus formis, quas recepturum est, careat. nam si erit alicuius eorum quæ in se recipit simile, cùm contrariam eius, cuius simile est, naturam, aut aliam prorsus suscipiet; nequaquam eius similitudinem, & effigiem exprimet, cùm præsetulerit suam. quò fit, vt nullam sibi propriam habeat speciem, quod est omnia genera suscepturum. vt, qui vnguenta suauiter redolentia confecturi sunt, humidam materiam, quam certo odore condire volunt, ita præparant, odorem nullum proprium habeat. Et qui materiis mollibus, impressioniq; cedentibus figuras imprimere aliquas volunt, nullam omninò priorem in eis figuram apparere patiuntur, sed exactissima quadam leuigatione eas poliunt. Ita illud quod in omnibus passim æternorum simulachris rectè figurandum est, his omnibus formis natura sua careat, necesse est. Hæc Plato, quibus manifestissimè docet primam materiam, quam gremium recipiendarum formarum appellat, omni prorsus propria, ac peculiari forma vacare, alioqui nullo modo apta esset, quæ nouas perpetuò posset recipere formas. Materiæ ergo natura est talis, teste philosopho 7. met: comm: vlt: vt nouam semper formam recipere valeat. Idipsum approbat Commentator in libro de substantia orbis: Et 2. phys: comm: 15. Natura, inquit, materiæ substantiatur per posse: Et 8. met: tex: comm: 33. Materiam dico, quæ non est hoc aliquid ens actu; potestate tamen est hoc aliquid: nam natura materiæ est talis, vt dicitur 7. met: tex: comm: 53. quòd per eam potest res esse, & non esse. quod planè fieri non posset, si propriam formam materia haberet. Nam, vt dicit Plato, intrinseca forma obsisteret, vt ingredientis effigiem exprimere non posset: vacat ergo prima materia ingredientium, atq; exeuntium formarum similitudine, non autem propria entitate. Dicis, quomodo materia sit in potentia ad infinitas formas, cùm sit ipsa finita? Respondeo, se habere ad instar infiniti in potentia, quæ planè non est respectu actus, aliter esset finita; sed potiùs respectu potentiæ, quæ semper materiam comitatur vt dicitur 9. met: comm: 11. vnde 12. met: comm: 14. Materia, quia non habet formam propriam; ideo nō habet naturam propriam, sed sua natura est in comparatione, quod planè intelligendum est de secunda, & non de prima significatione materiæ. Porrò, materiam non habere formam propriam, clarè docetur 1. phys: comm: 63. Necesse est, inquit Commentator, vt istud subiectum, scilicet materia prima sit vnum, quia non habet formam dantem nomen, & diffinitionem vnam. Et comm: 66. Ipsa, inquit Commentator, materia non habet in se formam propriam, neq; priuationem propriam; nam si haberet propriam, non reciperet omnem formam: similiter si haberet priuationem propriam. Et comm: 69. Si haberet formam propriam, nullam aliam reciperet, ipsa permanente: sed statim corrumpere-

Materia non habet propriā formam.
Materiæ natura.
Materia quomodo est in potentia ad infinitas formas.
Commētator
Materia non habet propriā formam.

rumperetur, quàm citò alia forma generaretur: Et comm: 79. Omne habens materiam, inquit, est generabile & corruptibile; nam in natura materiæ est priuatio formæ. et si in sua natura esset formata, non reciperet formas, nisi ens generaretur ex ente: quemadmodum si in sua natura esset priuatio simpliciter; tunc omninò nihil generaretur ex ea: est igitur quasi composita ex esse, & non esse. Et est sensus secundùm Commentatorē, materia quia in se considerata, est aliqua entitas, habet esse; quia verò non habet formam propriam, & illius actus entitatiuus, pendet ex forma, habet quasi non esse. 4. phys: comm: 59. declarat quomodo materia non habeat formam; verba autem philosophi sunt ista: Et alio modo dixerunt illud, in quo non est aliquid demonstratum, neque substantia corporalis, & ideo dixerunt quidam quòd vacuum sit materia corporum, & isti dixerunt, materiam esse locum, & non bene dixerunt; materia enim non est separata à rebus. Subdit Commentator, cùm dicimus in materia nihil esse demonstratum in actu: non intelligimus, quòd possit denudari à rebus demonstratis in actu; sed intendimus quòd in sua essentia non sit aliquid demonstratum: quoniam si ita esset, non reciperet res demonstratas 7. met: com: 8. si aliqua forma, aut aliqua priuatio esset essentialiter in materia, non reciperet alias formas. 3. cœli com: 67. discrimen ponit inter elementa, & primā materiā: Elementa, inquit, sunt materia corporum compositorum: prima verò materia, corporum simplicium primò: deinde mediantibus elementis, corporum compositorum. Necessarium autem est, vt receptibile careat forma, quam recipit, non autem omninò omni forma; quia verò prima materia, est receptibilis omnium formarum; ideò non debet habere aliam formam omninò, quia est materia vniuersalis: elementa verò quia non sunt receptibilia omnium formarum; hac de causa non debent denudari à suis formis. Itaq; hæc Commentatoris doctrina, atq; philosophi, à Platone non dissentit, dicente in Timæo, primam materiam, propriam formam non habere. Sequitur Plato: Quam obrem vniuersi, quod & genitum est, & sensibus omnibus manifestum, matrem ipsam, receptaculumq;, neq; terram, neq; aërem, neq; ignem, neq; aquam esse dicamus: neque rursus ex his aliquid constitutum, aut aliqua, ex quibus propriè hæc ipsa subsistunt; sed inuisibilem potiùs speciem quandam, & informem sit in omnium capacem, qui modo quodam ambiguo, & vix explicabili, diuinæ, & intelligibilis naturæ sit particeps. Hæc Plato. Multis nominibus materiam appellat, nempe matrem, gremium, sinum informē, omnium capacem, speciem inuisibilem, receptaculum omnium formarum, deniq; diuinæ, & intelligibilis naturæ æmulatricem. Matrem vtiq; ob eas, quas diximus rationes: gremium, cùm omnia propemodum, quasi ex suis prodeant visceribus: sinum autem, quasi omnia fouentem, & recipientem: speciem inuisibilem, vtpote habentem suam pulchritudinem, & entitatem, nobis autem incognitam: deniq; omnium receptaculum, ac diuinæ naturæ participē. Sanè, quemadmodum ex Deo omnia, cùm corporalia, tum etiam spiritualia prodeant; sic & ex prima materia, & simplicia, & composita nascuntur corpora: quamobrem, Deus à Trismegisto, materia, vt diximus vocatur: deinde sequitur: Materia prima, inquit, non est aliquod ex elementis, nec ex elementis constituta, sed potiùs quædam inuisibilis species. distinguit vtiq; materiam à quatuor elementis. Quare ergo philosophus 2. de gener: tex: comm: 4. à Platone inter primam materiam, & quatuor elementa, nullum discrimen positum fuisse dicit? sic enim loquitur: In Timæo nullam Plato determinationem posuit; non enim dixit manifestè. Sic etiam Commentator: Plato in Timæo hæc quatuor posuit, & materiam priorem eis: Sed non manifestè, inquit, vtrum ista materia sit existens in actu, an non: neq; dixit in hoc sermone quicquam manifestè, nisi, quòd materia est recipiens tantùm. Hæc Commentator. Bone Deus. Si Plato dixit, primam materiam non esse aliquod ex elementis: distinxit ergo eā ab elementis, & actum, siue aliquam entitatem habere profitetur; nam quomodo aliquid potest esse omnium formarum receptaculum, nisi aliquam habuerit entitatem, præsertim si à quatuor

Margin notes:

Materia non est sine forma

Materia prima differt ab elementis.

Plato.

Materiæ nomina.

Mater. Gremium. Sinus. Species. Receptaculū.

Reprehenditur philos: & Commentator.

Reprehensio contra Commentatorem.

quatuor distinctum fuerit elementis Sed modestè profitetur, materiam primam, vix intelligi posse; eam tamen aliquam habere entitatem, affirmat. Vnde sequitur Plato: Ipsa autem comprehendi per se nullo pacto potest: sed quantùm ex supradictis, naturam eius attingere licet. & post pauca. Hæc materia, omnibus, quæ gignuntur, sedem exhibet, sine tangentis sensu tangitur, adulterina quadam vix opinabilis cognitio. Hæc Plato. Itaque, materiam habere entitatem, Plato affirmat: sed cognitu difficilem eiusque cognitionem adulterinam appellat; quia nimirum (Teste THemistio tertio de anima capit: 44. Cognitio extranea, adulterina nuncupatur: cognitio autem extranea est, quando rem, non per ipsius faciem; sed per alterius similitudinem, contemplamur. At materia carens propria forma, quasi sine facie conspicitur; omne enim, quod cognoscitur, in quantum est in actu cognoscitur: forma autem est actus. Quia ergo materiæ non inest propria forma, ex qua pendet legitima cognitio, & per analogiam ad alia cognoscitur, & difficilis, & adulterina, ipsius vocatur cognitio. Hæc est Platonis, de cognoscenda materia, syncera, veraq; doctrina: à qua profectò philosophus, eiusq; Commentator (vt mihi videre videor) non longè absunt, neq; dissentiunt: Materia, inquit Cōmentator 1. phys: comm: 69. exponens textum philosophi, subiecta natura scibilis est per analogiam, non potest intelligi per se, cùm non sit aliquid in actu habens quidditatem, sed intelligitur per comparationem, propter latentiam suæ substantiæ; ideoque cùm volumus dare substantiam eius, dicimus ipsam esse illud, cuius proportio ad substantiam esse, est sicut proportio cupri, ad idolum, aut ligni ad scamnum, q. d. quia caret propria facie, cognoscitur per relationem ad faciem alterius, scilicet formæ, quæ est causa suæ cognitionis, cùm sit actus, & mouens. vnde licet vnum, sine alio cognosci non possit: materia verò non est suæ cognitionis causa; quippe, quæ non sit actus, nec speciem moueat: forma autem, & suæ, & materiæ cognitionis causa; non tamen seorsum à materia, sicut albedo est visibilis; non tamen sine subiecto. Sic à Commentatore annotatur 4. phys. comm: 16. Vltimæ causæ entium, inquit, sunt materia & forma, prima principia simplicia entium, & scire quidditates principiorum vltimorum, est difficile: & scire formam absq; materia, est impossibile: sic etiam philosophus, & cognitio istorum duorum, absolutum ab altero, non est facilis. Amplius, ad hoc propositum faciunt, quæ dicuntur 12. comm: 14 materiam scilicet non habere esse, nisi per hoc, quod sentitur, & non per se: Materiæ, inquit Commentator, esse non est, nisi secundùm quod sentitur, id est, propter illud, quo sit sensibilis, & hæc est forma; materia enim est sensibilis per formam, & per illud habet esse, per quod sentitur: quia nimirum per illud est in actu: & per quod est in actu sentitur, & cognoscitur. Amplius, materiam non esse elementum, neq; ex elementis, vt dicit Plato: nonne idem habetur 8. met: com: 8. Materia, inquit philosophus, non est elementum, neq; ex elementis. Itaq;, si candido animo Platonis doctrinam, de materiæ origine perscrutati fuerimus, à philosophi, atq; Commentatoris speculatione, non multùm dissonare videbimus. Hæc quidem breuiter perstrinximus pro Platonis philosophia conseruanda.

Plato.

Adulterina cognitio.

Cognitio materiæ difficilis

Forma est causa cognitionis.

Cōmentatoe.

Materia nō est elementū neque ex elemētis.

CAP: IIII.

Plotini philosophia de origine, atque natura primæ materiæ

Vid sit prima materia secundùm Platonē, hactenus me elucidasse puto: quòd Plotini verè Platonici doctrina, munimēdum esse putaui, ne fortassis ad mētem nostram, Platonem accommodasse videremur. Hac igitur de re Enne: 2. lib: ca: 4. ex professo Plotinus sic loquitur: Cætera quidem omnia, inquit, quæcunq; aliquid in potentia sunt, id habent, vt etiam in actu aliud quiddam

Materia prima nō est in actu.

sint. Quod quidem cùm iam sit, vergatque ad aliud, esse in potentia iudicatur. At verò materiam ipsam, quam esse entia omnia in potentia quanam conditione esse actu entium aliquid possumus affirmare? Et est verborum Plotini talis sensus: reliqua entia omnia (excepta prima materia) ita sunt in potentia; vt tamen habeant actum per se entitatiuum, hoc est, propriam formam: prima autem materia cùm sit in potentia ad omnes formas, propriam formam non habet, ideoq; per se non est aliquod ens actu. vnde subdit: alioqui non iam entia cuncta in potentia: si igitur entium nullum est; necesse est neq; ens quidem ipsam esse. Itaq; cùm nullum sit entium, quomodo actu aliquid esse poterit? Plotinus, materiam esse omninò non ens, nequaquam affirmat: sed non esse ens in actu completum, quippe, quæ formam propriam non habeat; sic enim sua, quæ sequuntur verba, sonare videntur: Forsan, inquit, nullum est horum, quæ in ipsa fiunt. Quid tamen prohibet hanc aliud quiddam esse? quasi diceret, etsi non sit aliquid eorum, quæ in ipsa sunt; per se tamen est aliqua entitas, ab aliis distincta. Nam etsi materia non habeat actum entitatiuum, hoc est, actum existentiæ, qui à forma procedit per se, cùm illum habeat in composito, cuius ipsa est pars, per potentiam formæ; habet tamen actum entitatiuum, quia nimirum est quædam entitas à formæ entitate distincta, & natura, & substantia. siquidem pars substantiæ, est substantia: materia autem est pars substantiæ demonstratæ; ideoq; est substantia, & alia ab ipsa forma: non ergo materia est pura potentia, & nihil in actu; alioqui esset pura priuatio: sed est quædam entitas habens actum suæ essentiæ, & existentiæ; quatenus est Dei effectus, non existens purum nihil: in composito autem apta nata est recipere actum formæ, actum vtiq; existendi; quatenus forma, & ipsius materiæ, & compositi, actus existit. Itaq; materia est quædam entitas; non tamen à se habet actum existendi. Sequitur Plotinus: Siquidem neq; omnia entia in materia sunt. Profectò si nihil sit eorum, quæ sunt in ipsa, hæc verò sint entia, non ens dicetur. intellige sicut dictum est. Declarat, quare non ens appellatur. Item: Quatenus informe aliquid cogitatur, inquit, non est species: neq; igitur in illis quidem velut ens numerabitur. Sensus est, materia, si rei speciem, seu formam habenti comparetur; quia propriam formam non habet, quasi non ens reputabitur; sic enim loquitur: Ad illa, inquit, comparata, non ens censebitur. cap: 5. fortiùs arguens, materiæ naturam maximè perstringit, & quasi ad nihilum reducere videtur: Materiæ, ait, esse in potentia consistit; quatenus in ea futurum consideratur: at enim esse ipsi solum est idipsum, quod futurum permittitur, quippe cùm esse ipsius in illud quod erit, referatur, atq; differatur. Quod igitur in potentia, non quidem aliquid, neq; secundùm seipsum ens aliquod est. sed ipsum, quod est, materia est, meritò non est in actu. si enim aliquid sit in actu; idipsum quod est in actu, materia non est: meritò ergo non est in actu. Est idem sensus, siquidem actus existendi pendet à forma, materia verò prima caret propria forma, ad futurum quasi suum esse transmittit, non quia ipsa sit purum nihil. Quamobrem, vt dicit Plotinus, materia est quasi reiecta, & segragata ab ente, quia seipsam permutare non valet, sed quod ab initio erat; erat enim non ens, ita sese semper habet. Non dicit omninò à numero entium esse reiectam, sed quasi reiectam, quia scilicet optimum entium illi propriè non inest; ideoq; quasi à numero entium exulat, & suæ patitur ignominiæ repulsam: Vbi, inquit, entium ordo desinit, hæc iam apparet, atq; ab his, quæ post ipsam fiunt, coërcetur: & cum vtriq; coërcetur; in actu quidem est ad neutrum: solùm verò residet in potentia, relictaq; est debile quiddam, & vmbratile simulachrum, formari non valens. Est igitur aliquid, tametsi debile aliquid, quia sua priuatur fortitudine, nempe, quæ est rei compositæ species, fortitudo, atq; actus. vnde licet materia coarctetur ab vtriq;, nempe à puro nihil, & ab ente perfecto in actu; ipsa tamen in actu est ad neutrum, hoc est, est medium inter purum nihil; & ens in actu. Simulachrū est veri entis; non tamen est verū & per se subsistens ens: Qua

propter,

Quomodo materia non sit ens.

Materia non est pura potētia.

Plotinus.

Materia non ens.

Quomodo nō sit in actu.

Non est in ordine entium.

Materia tenet medium.

De materia.

propter, inquit, ipsa materia in ipso non esse, suum esse habet; habet enim essentiam suam in potentia. proinde si actum introduxeris, substantiæ illius causam sustulisti. Sensus est, esse materiæ est in non esse, propter carentiam propriæ formæ, ob cuius gratiam esse, quod naturaliter habet, est quasi non esse: in aduentu autem nouæ formæ, quasi suum esse quo est in potentia, amisisse videtur. Porrò, primam materiam non esse purum nihil, nec aliquod ex elementis lib 4. Enn: 2. cap. 6. satis clarè ostendit; nam & corporum susceptaculum ab eo vocatur, Platonem vtique secutus: De susceptaculo, inquit, corporum deinceps ita dicatur. Principiò quòd oporteat corporibus aliquid esse subiectum, quod aliud quiddam sit præter corpora mutua elementorum commutatio nobis ostendit. Hæc Plotinus. Si materia prima est corporum susceptaculum, & non vnum elementorum: aliquam ergo habet entitatem, & non est purum nihil. Cognoscitur, ait, ex corporum transmutatione, siquidem omnia corpora in ipsam resoluuntur, ipsa verò minimè. Quatuor autem elementa, prima materia non sunt, quoniam dissoluuntur: sine materia autem non sunt, alioqui molem atque magnitudinem non haberent: species verò ad qualitatem spectat & formam, materia autẽ ad subiectũ. Plus satis constare arbitror, ex Plotini sententia, cùm à quatuor elementis, tum etiam à forma, siue specie primam materiam esse distinctam: ipsa namque est corporum receptaculum atque subiectum; nec tamen est aliquod elementum neque forma: habet ergo aliquam entitatem. Addit, elementa non sunt materia prima, quia resoluuntur: igitur materia prima non resoluitur: est ergo incorruptibilis. Idem sentit philosophus 1. phys: tex: comment: 82. Est, inquit, ingenita, & incorruptibilis secundùm se, corrumpitur autem per accidens; quia corrumpitur priuatio. Hæc phil. Dicis, quare ergo materia non dicitur corruptibilis propter formam, quæ etiam accidit materiæ, & corrumpitur; quia scilicet forma non est per se corruptio, sed generatio: priuatio verò è contrà. Quemadmodum igitur amphora corrumpitur propter vinum, quod in ipsa corrumpitur: sic materia propter priuationem, quæ per se corrumpitur. Ea verò materia est incorruptibilis, quæ est vna numero omnium, & susceptiua omnium formarum: vna autem numero dicitur in illo priori, in quo formas præcedit; sic enim est vna numero, quia solùm de se ipsa prædicatur: communis verò per subiectionem, quoniam omnium est formarum susceptiua. Itaque, prima materia non est aliquod elementum, sicut ipsemet Plotinus scribit eiusdem libri capite septimo. Proinde contra Empedoclem pro materia, Elementa ponentem: Elementorum corruptio ipsa reclamat, inquit. Anaxagoras quoque, mixturam quandam inducens, velut aquam, dicensque hanc non aptitudinem quandam habere ad omnia, sed actu omnia continere: profectò intellectum quem introduxerat tollit è medio: quippe cùm non eum dicat formam speciemque tribuere, neque priorem esse materia, sed cum materia simul. Impossibile quidem est simul esse; si enim mixtura ipsius esse, est particeps; certè ens ipsum antiquius est: quòd si & ipsum ens mixtura quædam est, alio quodam his opus est tertio. Quamobrem, si necesse est, rerum artificem esse priorem; quidnam oportuit species secundùm exigua in materia esse: deinde intellectum inextricabili negotio confusa discernere. Porrò, quæ fuerit Anaxogoræ, de mundi origine sententia, in principio Pymandri, satis puto clarè ostensum fuisse. cap. 8. lucidiùs sese interpretatur, aperiens tandem, quid sit ipsa prima materia: Oportet, inquit, ipsam nihil esse compositum, sed simplex, & vnum quiddam suapte natura; nam ita demum omnium erit vacua. cap. 14. discrimen ponit inter materiam & priuationem: Sunt, inquit, vnum subiecto, ratione verò duo: tametsi materiæ accidat priuatio; diffinitione tamen distinguuntur. Enneadis 3. lib. 6. cap. 7. Materiæ nomina atque proprietates mirificè depingit: Materia prima, inquit, est incorporea, quoniam corpus posterius est atque compositum: & ipsa vnà cum alio complet corpus. vocatur sic à Plotino, quia caret propria forma: omne autem corpus & propriam formam & materiam habet. Sequitur: Cùm verò, inquit, materia neque anima sit, neque mens, neque

Materia prima non est purum nihil nec corpora elementorum.

Materia est susceptaculum & subiectum.

Materia pria: non est corruptibilis.

Quæ materia sit incorruptibilis.

Opiniones falsæ confutantur.

Quid sit prima materia.

Quòd non sit priuatio.

Nec corpus nec anima.

vita, neq; species, neq; ratio, neq; terminus, neq; potestas; entis vtiq; appellationem sortiri non debet, sed meritò non ens nominabitur: neq; tamen ita non ens dicitur, vt motus, vel status non ens dici solet, sed reuera non ens, simulachrum & imaginatio mollis, appetitioq; substantia siue subsistentia stans quidem non in statu, secundùm se inuisibile, & videre volentem effugiens, & quando quis non videt; tunc quodammodo præsens: quan-
Materiæ conditiones. *do verò quis intentiùs inspicit, non perspectum. Rursus in seipso contraria semper apparens, paruum, magnum, minus, magis, deficiens, superexcedens, simulachrum neq; manens, neq; rursus aufugere valens, neq; vel hoc vnum valebit, quippè, cùm valorem ab intellectu nullum acceperit, sed in defectu totius entis factum fuerit. Quapropter in qualibet sui denominatione, mentitur & fallit, nempè si magnum excogitetur, interim paruum est, ac si magis, est minus, atq; ens, quod in eius imaginatione occurrit: non ens est, velut lubricum quiddam fugiens, adeò, vt quæ in ipso fieri videntur, lubrica sint, si-*
Materia est sicut speculum & simulachrũ informe. *mulachra in simulachro, profectò sicut in speculo, vbi alibi quidem situm est aliquid, alibi verò apparens, & quod videtur impletum, nihil habens, apparens verò omnia. Quæ verò ingrediuntur, & exeunt imitamina entium, atq; simulachra circa simulachrum informe, & quia informe; ideo ibi visa. videntur quidem in subiectam materiam nonnihil efficere: faciunt verò nihil, vtpote quæ debilia fluxaq; sunt, neq; soliditatem vllam habent, siue vllam repercutiendi virtutem. Materia quoq; cùm nullam soliditatem habeat, penetrant in eam non diuidentia, vt imagines in aquam: vel fortè perinde ac si quis in id, quod vacuum dicitur quasi formas immittat. Hæc Plotinus, quibus minimam materiæ entitatem, ostendit.*

CAP: V.

Diui Augustini sententia de materia prima.

Voniam amplissima est de prima materiæ natura, proprietate, atq; origine, disputatio; hac de causa latissimè quoq; mihi scribendum esse putaui, & non modò, quid phil: senserint, differendum; verùmetiam quid phil: pariter ac theologi disputârint. Cùm autem hoc esset mihi faciendum, à theologorum
Augu: de materiæ origine. *principe, nempè à diuo Augustino exordiri volui, eiusq; rationes in medium adducere. Itaq;, Augustinus li. 12. Confessionum cap. 6. de natura primæ materiæ sic loquitur: Ego verò domine si totum confitear tibi ore meo, & calamo meo, quidquid de ista materia docuisti me, cuius antea nomen audiens & non intelligens, narrantibus mihi eis, qui non*
Prima opinio August: *intelligerent, eam cum speciebus innumeris & varijs cogitabam, & ideo non eam cogitabam, fœdas & horribiles formas, perturbatis ordinibus, voluebat animus; sed formas tamen & informe appellabam: non quòd careret forma, sed quòd talem haberet, & vt si appareret, insolitum, & incongruum auersaretur sensus meus, & conturbaretur infirmitas hominis. Verùmtamen autem illud quod cogitabam, non priuationem omnis formæ, sed comparatione formosiorum erat informe, & suadebat vera ratio, vt omnis formæ qualescunq; reliquias omninò detraherem, si vellem prorsus informe cogitare, & non poteram; cuius enim non esse censebam, quod omni forma priuaretur, quam cogitabam*
Propè nihil. *quiddam informe: cùm omne informe sit prope nihil, sed intendi in ipsa corpora, eorumque mutabilitatem altiùs inspexi, qua desinunt esse, quod fuerant, & incipiunt esse, quod non erant, eundemq; transitum de forma in formam, per informe quiddam fieri suspica-*
Non est omninò nihil. *tus sum, non per omninò nihil: sed nosse cupiebam, non suspicari. Mutabilitas sanè rerum mutabilium, capax ipsa est formarum omnium, in qua mutantur res mutabiles. Et hæc quid est? Non animus, non corpus, non species animi vel corporis: Si dici posset, nihil aliquid est, & non est, hoc eam dicerem; & tamen vtcunq; erat, vt species caperet istas vi-*

De materia.

sibiles & compositas. A Platonis philosophia, vti Platonicus, nequaquam dissentit, qui materiam primam, formarum receptaculum appellat, propria forma carens; ideoq; & esse, & non esse videtur. Sequitur Augustinus in eodem libr: cap. 7. Et vnde vtcunq; erat nisi esset à te, à quo sunt omnia, in quantumcunq; sunt: sed tantò à te longiùs, quantò dissimiliùs; fecisti enim cœlum & terram, non de te: nam esset æquale vnigenito tuo, ac per hoc & tibi: & nullo modo iustum esset, vt æquale tibi esset, quod de te non esset; & aliud præter te non erat, vnde faceres ea, & ideo de nihilo fecisti cœlum & terram, magnum quiddam, & paruum quiddam. Duo quædam fecisti, vnum prope te, & aliud prope nihil: vnum, quo superior tu esses, alterum quo inferius nihil esset. Tu domine fecisti mundum de materia informi, quam fecisti de nulla re. Illud autem totum, nempè chaos, propè nihil erat, quoniam adhuc informe erat; iam tamen erat, quod formari poterat. Et lib. 1. contra Manichæos cap. 5. & 6. Prima, inquit, materia facta est confusa & informis, vnde omnia fierent, quæ distincta atq; formata sunt, quod credo à Græcis chaos appellari; sic enim & in Sapiente legimus: Qui fecisti mundum de materia informi. alij codices habent, De materia inuisa. Et ideo deus rectissimè creditur omnia de nihilo fecisse, quia etiamsi omnia formata, de ista materia facta sunt, hæc ipsa omninò materia de omninò nihilo facta est; omnipotens siquidem, nulla re adiuuandus erat, quam ipse non fecerat: si enim ad eas, quas facere volebat, adiuuabat eum aliqua res, quam ipse non fecerat, sicut operantur alij opifices, qui materiam ipsi non faciunt, non erat omnipotens, quod sacrilegum est credere. Informis ergo illa materia, quam de nihilo deus fecit: appellata est primò cœlum & terra, & dictum est: In principio fecit deus cœlum & terram, non quia iam hoc erat, sed quia iam hoc esse poterat: nam & cœlum scribitur postea factũ. Quemadmodum si semen arborũ considerantes, dicamus ibi esse radices, & robur, & ramos, & fructus, & folia, non quia iam sunt, sed quia inde futura sunt, sic dictum est: In principio fecit deus cœlum & terram, quasi semen cœli & terræ, cùm in confuso adhuc esset cœli & terræ materia. Ex hac autem Augustini interpretatione, vna videtur esse omnium corporum materia, ac eiusdem planè rationis. Reuera, si materia est propè nihil, ita vt inter ipsam & nihil, medium aliquod excogitari non possit: sin cœlestium atque inferiorum non esset eadem corporum materia; profectò cœlestium ratio corporum, nobilior esset iudicanda, atq; ita à terrenorum ratione dissentiens, & à nihilo magis recedens, sicq; materiæ rationem amitteret, & formæ rationem subiret. in causa autem, quare cœlestia corpora corruptioni subdita non sint, est, quia illorum corporum formæ substantiales, actiuarum qualitatum, atq; passiuarum vacant controuersia seu contrarietate. Quamobrem non inest illis passio cum abiectione contrarij. Sanè, ignis & terra (teste philosopho in lib. de sensu & sensato) non agunt & patiuntur adinuicem, quia huiusmodi, sed quia annexam habent contrarietatem: hanc etiam ob causam, corpora elementaria, & mixta propriam habent passionem, atq; adinuicem transeunt, agunt & patiuntur. Itaq; hoc modo inest corporibus cœlestibus materia eiusdem rationis cum inferioribus, quatenus est pars compositi in genere substantiæ, non habens propriè adiunctam priuationem. Amplius, si materia secundùm philosophum & Commentatorem vt dictum est, substantiatur per suum posse: igitur circumscripta omni forma, materia, quæ est in genere substantiæ, & pars compositi, non potest intelligi, nisi pura potentia. sed cùm ad actum propriè pertineat, distinguere & per potentiam nulla possit fieri distinctio. Reliquum est, vt omnium corporum forma, per intellectum circumscripta, aliquid remaneat, vnde hæc ab illa materia distinguatur: sed eiusdem planè remanebit rationis. Item, si in corporibus cœlestibus non esset materia, quæ est pars substantiæ composita; tunc certè essent formæ actu intelligibiles, vtpote à materia separatæ: quod est falsum. Commentator aliud sentire videtur, de quo postea disputaturi sumus. Cæterùm, ad diui Augustini doctrinam redeuntes, quam in primo libro de Genesi ad literam scripsit.

Materia prima à deo creata.

Vnum propè te, & aliud prope nihil.

Materia inuisa.

Nomina primæ materiæ.

Confusa materia.

Vna materia omnium corporum.

Vnde corpora cœlestia sunt incorruptibilia.

1.

2.

3.

Materia non præcedit formã tempore.

scripsit.cap.14. ex illius promptuario hæc depromimus: Manifestum, inquit, est, omne mutabile ex aliqua informitate formari. Et cap.15. Non quia, inquit, informis materia, formatis rebus, tempore prior sit, cùm sit vtrumq; simul concreatum & vnde factũ est, & quod factum est: sicut enim vox, materia est verborum: verba verò formatam vocem indicant: non autem qui loquit[u]r, priùs emittit informem vocem, quam possit postea colligere, atq; in verba formare; ita creator deus, non priorem tempore fecit informem materiam, & eam postea per ordinem quarumcunq; naturarum, quasi secunda consideratione formauit, sed quia illud, vnde fit aliquid, etsi non tempore; tamen quadam origine priùs est, quàm illud, quod inde fit. Potuit diuidere scriptura loquendi temporibus quod deus faciendi temporibus non diuisit. Itaq; simul vtrumq; deus fecit, & materiam quam formauit, & res in quas eam formauit, & vtrumq; à scriptura dictum est; non tamen simul, quia scilicet informe, origine præcedit formatum. Item, lib.5.cap.5. eandem videtur innuere sententiam, nempè omnia simul condita fuisse. Illi ergo sex dies, in quibus legitur factam fuisse distributionem rerum, non ad operis alicuius creationem, distinctionemq;, secundùm Augustinum, sunt referendi, sed ad angelicæ cognitionis distinctionem, quam duplicem esse dicit: alteram quidem rerum in proprio genere, appellari vesper[tin]am; alteram verò in verbo, quæ dicitur matutina. Sanè, omnis creatura ad deum comparata, quæ est lux per essentiam tenebrarum magis rationem subit, quam lucis. Diuus Ambrosius in principio Hexameron, ad hoc propositum sic loquitur: Quid igitur, inquit, tam inconueniens quàm æternitatem operis cum dei coniungere æternitate: vel ipsum opus deum esse dicere ac cœlum, terram, & mare, diuinis prosequi honoribus? Et cap. 7. eiusdem libri: Si hylen dicunt sine principio esse, vbi nam erat? si in loco: ergo etiam locus sine principio fuisse astruitur, in quo erat materia rerum, quæ principium non habebat. sed hoc est absurdum: vbi ergo erat hyle, nisi fortè dicatur quadam de menti intentione, quia in deo erat? sed stultum hoc est atq; sacrilegum: simul omnia ergo sunt condita. Consentit his Basilius sanctissimus, pariter & doctissimus homilia prima in Hexameron: In his, inquit, qui verissimi, & vnius dei ignoratione caligabant, causam illam primariam, negarunt prouida mente esse præditam, qua rerum omnium moderandæ generationi præesset, sed & se totos permittentes, atq; accommodantes primæ illi suæ de deo ignorantiæ, quæ videmus ad ortum progredi, hæc ita emergere concluserunt perpeti quadam successionis serie. Quò contigit, vt horum nonnulli ad materiæ præiacentis principia, ceu bases quasdam vniuersi confugerint, causam totius creaturæ, acceptam ferentes, mundi istius elementis. Hæc Basilius: at eos qui hæc dixerunt, deum ignorasse penitus fatetur. Diuus Cyrillus contra Iulianum lib.11. asserit Pythagoram putasse & Stoicos etiam, mundum quidem esse genitum à deo, & quantùm ad naturam attinet, corruptibilem & sensibilem esse, & idcirco corporalem; non corrumpendum tamen prouidentia, & continentia dei. Epicurus corruptibilem, vt animal, & plantam: vnam ergo mundi materiam, eiusdemq; rationis, omnibus inesse corporibus, ij confessi sunt, sed diuersimodè quidem. Addit postea, quòd Plato & Pythagoras, ideo modestiùs cæteris de deo locuti sunt, quia conuersati sunt inter Ægyptios, apud quos certè creber de sapientissimo Moyse sermo erat, & doctrinæ eius vsq; ad miraculum obseruabantur. Porphyrius dicit opinari quidem Platonem de cœlo, quòd corporea eius superficies constiterit ex quatuor elementis. Sed de his in primo Pymandri locuti sumus. Constat igitur, quid sit prima materia secundùm priscos nostræ sa[cr]ei doctores.

Prius origine.

Omnia simul facta fuisse.

Ambrosius de materiæ origine.

Basilius.

Cyrillus.

Pythagoras.

Plato.

QVAESTIONIS SECVNDAE. CAP. I.

Materia est aliquod ens positiuum, distinctum essentialiter à forma.

Materiam

Ateriam non esse purum nihil, sed ens, siue aliquam entitatem in ordine entium, ex his quæ dicta sunt, patere arbitror. Et reuera, si est subiectum, Materia est ens.
ex quo aliquid fit, & quod omni transmutationi subijcitur; profectò non 1.
ens, dici non potest. Sanè, si materia esset nō ens, productio naturalis esset
ex nihilo, quod est falsum; fit enim ex materia. Amplius, si materia est 2.
pars substantiæ sensibilis, & primum formarum receptiuum: constat ergo, esse ens reale & non fictitium; hæc enim, nisi enti reali conuenire non possunt. Adde, quòd materia non possit esse accidens; est enim primum subiectum: non ergo potest esse in subiecto: substantia est igitur. patet consequentia, quoniam ens reale, per substantiam & accidens, sufficienter diuiditur. Hac conclusio ita placuit antiquis, vt solam materiam substantiam appellarent, sicuti videre est 1. de gener: 1. phys: 7. met: tex. 8. formas autem, etiam substantiales, accidentia.

Opinio antiquorum.

Quamobrem Commentator com: 8. ait, quòd materia videatur esse magis substantia quàm alia. Cæterùm materia est ita substantia, quòd tamen est in pura potentia apud phil. & Commentatorem. 7. met: tex: com: 8. Etenim, postquam omnia prædicamenta à materia remouêre, quòd videlicet non esset aliquid illorum actu, addiderunt, esse quodlibet illorum in potentia: sic etiam octauo met: tex: com: 15. Possibile est, inquit, vnum per se fieri ex materia & forma, quia materia est potentia, & forma est actus.

Materia est ens in potentia.

Verùm sunt nonnulli, qui dicunt materiam esse quid actu, distinguentes potentiam per obiectiuam & subiectiuam, & subiectiuæ quidem formalem, obiectiua verò, obiectiuum actum respondere, vnde dicunt, phil: velle, materiam esse quidem in potentia subiectiua; esse tamen nihilominus in actu obiectiuo.

Potentia subiectiua. Obiectiua.

Dicunt enim in subiecto formæ receptiuo, siue sit materia prima respectu formæ substantialis, siue sit subiectum respectu formæ accidentalis, duo inueniri: primum quidem ipsum subiectum, quatenus ab agente, ad formam recipiendam transmutatur, seu transmutari potest, ad quam profectò veluti potentia, ad actum formalem comparatur. hanc autem potentiam, ipsammet esse materiam, fatentur, ab actu formali planè distinctam, quippe cum nihil actuet atque perficiat, neque recipiatur in seipso; sed actus formalis siue ipsa forma quæ in materia recipitur. Secundum verò in subiecto esse formæ potentiam, quatenus scilicet potest esse in materia, & de potentia ad actum educibilis per actionem agentis: hanc verò potentiam ipsammet formā esse dicunt ab agente producendam. Hæc igitur non est potentia passiua, siue receptiua formæ, sed obiectiua, & ipsamet forma; est enim obiectum, quod produci potest ab actiua potentia agentis, & à passiua distinguitur. Potentia siquidem passiua, est motus transmutationisque subiectum: obiectiua verò, terminus à quo; ex rosa namque in potentia, fit rosa in actu. Et hæc quidem distinctio est realis; nam vt dicitur primo phys: subiectum manet, terminus autem à quo non manet. Porrò, actus obiectiuus qui est terminus ad quem, non distinguitur realiter à sua potentia, vt rosa antequam producatur, est in potentia obiectiua, postquam est producta, est actus obiectiuus. Putant enim isti in materia duas potentias, realiter distinctas inueniri: vnam quidem formæ susceptiuam: alteram verò, quæ est ipsa forma in esse potentiali, de quo ad esse actuale educitur per actionem agentis.

Differentia inter potentiam passiuam, & obiectiuam.

Alij verò aliter sentiunt, nempè materiæ solam inesse potentiam passiuam, & formam esse in potentia, aliud esse nihil, quàm in materia recipi posse: quemadmodum formam esse in potentia agentis, idem est, ac ab agente posse produci: at illi dicunt istas duas distingui; nam potentia quæ potest esse forma, & deinde est forma, est idem cum forma. Quod autem potest moueri ad formam, non est forma, quia receptiuum non est ipsum receptum: distinguuntur ergo ab inuicem. Confirmatur hoc per Commentatorem 8. met: com: 15. vbi ait, quòd translatio non largitur ei multitudinem, sed perfectionem. q. d. quod erat in potentia, & postea est in actu, non sunt duo, sed vnum. Qui huius sunt opinionis sectatores, aiunt materiam esse, aliquid in actu, atque ita arguunt, scilicet, quod materia post sui creationem sit ens in actu formaliter, non sicut

Materia est ens in actu.

forma in potentia materiæ, nec sicut effectus in virtute, siue potentia suæ causæ, nec sicut
elementa in mixto. sed ens distinctum in actu formali per propriam entitatem intrinse-
1. cam, à creante sibi inditam. Sanè, in rerum natura est substantialis in actu transmuta-
tio, vt in generatione patet: igitur huiusmodi subiectum erit in actu; ens namq; in poten-
tia, veluti homo ante sui creationem, nequit esse generationis subiectum. sed materia est
2. generationis subiectum, vt dicitur 1. phys: Et 1. de gen: est ergo ens in actu. Reuera, ali-
cuius existentis in actu, vtpote compositi, causa per se intrinseca, est absq; dubio, ens per
se in actu; causa enim soli enti congruit, & causare in actu, est entis in actu. sed materia
[Quare materia dicitur ens in potentia.] est causa rei compositæ. 5. phys: igitur, cùm sit causa & principium entis; necessariò vtiq;
erit ens, alioqui ens dependeret à nihilo, seu non ab ente, quod est impossibile. Dicitur
nihilominùs ens in potentia, quia quantò aliquid minùs habet de actu; tantò profectò
3. magis habet de potentia, siue est in potentia. Amplius, materia sub terminis oppositis
atq; sub potentiis numero diuersis, quæ in ipsa corrumpuntur, manet eadem; est enim cre
ationis terminus: atq; ideo ergo realitas à forma distincta, & quid positiuum appellari
potest: quamuis ens in potentia nominetur, quia nimirum plus potentiæ quàm entitatis
habet. Deniq; quia respectu earum, quas receptura est formarum, cùm accidentalium,
tum etiam substantialium, in potentia est maximè; profectò, illud in quo sibi inuicem
diuersæ formæ succedunt, & quidem incompossibiles, & tanquam in subiecto, est pro-
fectò aliquod positiuum reale, sicut dictum est. sed materia est huiusmodi: ergo quod
4. prius. Item, si materia non est per se ens: igitur est priuatio; inter ens enim & non ens
non datur medium. sed materia non est priuatio, quippe cùm nulla priuatio, ad esse per
tineat entis positiui: positiuum enim non est priuatiuum, seu negatiuum. Igitur est ens
[Materia non est priuatio.] positiuum. Adde, quòd si materia esset omninò priuatio; non faceret per se vnum: ex po-
sitiuo namq; & priuatiuo, tum in conceptu, tum etiam in effectu, non fit per se vnum. sed
materia est per se vnum: non est ergo non ens, & pura priuatio. Deniq; illud, quod stat
cum opposito priuationis, priuatio dici non potest. sed talis est materia quæ stat cum
forma: non est ergo priuatio. Arguit præterea phil. 1. phys: aduersus eos, qui inter ma-
teriam & priuationem nullum posuêre discrimen: quod planè falsum esset, si materia
[Esse materiæ distinctum ab esse formæ.] esset non ens, & pura priuatio. Dicis, admitto, materiam habere quandam entitatem; non
tamen à forma distinctam; siquidem sic se habet materia prima ad formam; sicut sonus
ad cantum. sed sonus & cantus essentialiter non distinguuntur: nec ergo esse materiæ ab
esse formæ, præsertim cùm totum esse compositi dependeat à forma. Sanè, in transmu-
tatione substantiali simpliciter, prima materia, eiusq; entitas perfectiùs ac nobiliùs in
formæ, quàm in suiipsius esse conseruatur: igitur vnum est esse vtriusq;. Sed contrà sic
[Materia habet esse distinctum à forma.] arguo: Actus & potentia, quæ sunt principia entis, sunt primò diuersa. sed materia &
forma sunt huiusmodi; alioqui formæ nequaquam competeret potestas esse largiendi, si
5. eiusdem cum materia esset rationis: nec materiæ esse recipiendi. Sanè, si aliquid formæ
inesset materiæ; forma vtiq; receptiui potiùs, quàm recepti rationem subiret. Similiter si
aliquid materiæ in forma clauderetur: sunt ergo omninò alterius rationis, & primò inter
6. se diuersæ. Amplius, materia est aliqua essentia, alioqui non esset pars compositi, & crea-
tionis terminus. Est ergo extra causam suam, & habet aliquod esse. Adde, quòd gene-
rationis vel transmutationis subiectum à quolibet ipsius termino, essentialiter separa-
tur; subiectum enim generationis præexistat in actu necesse est: aliter non esset trans-
mutatio. sed materia est substantialis transmutationis subiectum: forma verò eiusdem
terminus quo, & compositum, terminus quod: materia ergo essentiam aliam habet à for-
7. ma, & per consequens alium actum. Item, in quo plura positiua sibi inuicem succedunt,
à quolibet illorum essentialiter distinguitur. sed in eadem materia plures formæ sibi
succedunt, ipsa eadem manente: necessariò ergo, à qualibet formarum succedentium
distinguitur. Reuera, si agens creatum, materiam in formam transformandi virtutem
haberet,

haberet; competeret vtiq; illi authoritas creandi, quia posset aliquid producere, cuius nihil præsupponeret: materia enim si actu proprio caret, est nihil. sed hoc est impossibile: ergo quod prius. Adhuc, transmutatio ea dicitur, in qua aliquid aliter nunc se habet, quam prius. at si materia non habeat proprium actum, propriamq; transmutationem; nullo modo hoc transmutationis negotium ingredietur, sicq; transmutatio propriè nequaquam appellabitur. Adde illud Augustini 12. Conf: asserentis, materiam origine formam præcedere, & ab ea esse distinctam, ac illius esse capacem; nec tamen omninò nihil. Arist: quoq; in primo phys: dicit esse principium aliud à forma. 5. verò phys: vocat substantialium transmutationum subiectum. 2. phys: aliam causam nominat. Et 7. met: materiam dicit id esse, qua res potest esse, & non esse. Hæc igitur omninò intelligi nequeunt, nisi materia proprium actum habuerit, distinctamq; à forma quidditatem. 8.

Ad hæc & similia respondent Peripathetici, sicut paulò antè annotauimus, materiam in se consideratam habere aliquam entitatem in ordine rerum; non tamen actum entitatiuum, quandoquidem actus entitatiuus pendeat à propria forma. sed materiæ non inest propria forma: nec igitur actus proprius entitatiuus. Verùm quò clariùs intelligatur, subscribam contraria argumenta. Solutio argumentorum.

CAP. II.

Materiam non esse ens in actu.

Qui contendunt materiam non esse ens in actu, sic arguere solent: Si materia est ens in actu: generatio ergo erit alteratio, teste phil: 1. de gener: vbi arguit antiquos, materiam aliquod corpus in actu esse asserentes. Et reuera, quicquid accidit enti in actu, accidens est: & ex duabus igitur entitatibus per se positiuis in actu, vt pote ex forma & materia (si esset per se in actu) non fieret vnum per se. sed ex materia & forma fit vnum per se, & forma est actus: materia ergo necessariò non erit in actu. Adde, quòd vt dicitur primo de gener: totum transmutatur in totum, quod certè non fieret, si materia esset ens distinctum à forma. Amplius, generans non largitur multitudinem, teste Commentatore 8. met: sed si forma distingueretur à materia; tunc planè multitudinem largiretur, nempè materiam & formam. Et 7. met: ait, materiam transire illud, quod fit ex ipsa. sed forma fit ex materia: non ergo ab illa distinguitur. Adde, quòd potentiale alicuius generis, aliam non habeat actualitatem, ab illius esse actuali distinctam. sed materia est potentiale formæ, siue generis substantiæ: non est ergo ens distinctum à forma. Item, transmutatio simpliciter prima non præsupponit aliquod ens in actu; per eam enim habetur primum ens in actu. sed illa transmutatio simpliciter prima præsupponit materiam: materia ergo non est aliquod ens in actu. Adde, quòd materia sit medium inter esse & non esse, vt dicitur 2. met: & August: 13. Confessionum. sed inter contradictionis medium est nihil: ergo quod prius. Deniq; communicatio in materia non est, nisi pura priuatio. at si materia esset aliquod ens positiuum, communicatio in ipsa, non esset pura priuatio: ergo &c. Materia insuper non est cognoscibilis, nisi per analogiam ad formam: igitur materia non est ens positiuum in actu à forma distinctum. Præterea, quod non potest esse sine alio, essentialiter ab illo non distinguitur, præsertim si vtrumq; sit creatum. sed materia non potest esse sine forma, quia est pura potentia: non ergo ab ea est ens essentialiter distinctum; nam si est pura potentia non est ens in actu. Sanè, quod mouetur est ens in actu, quod autem generatur est ens in potentia, vt dicitur 5. phys: similiter ergo subiectum generationis, quæ est materia; vniformiter enim accipit moueri & generari subiectiuè. Materia ergo est ens in potentia. Diximus præterea superiùs, ex authoritate phil. 7. met:

1. (beside first lines), 2. (beside "si forma distingueretur"), 3. (beside "plicitur prima"), 4. (beside "essentialiter ab illo")

materiam non esse quantum, nec quale, & similia: igitur non est ens in actu. Dicis, non
est ens in actu, sed tamen est ens in potentia. Contrà, materia non est materia in poten-
5. tia, nec est forma, nec compositum: ergo est nihil. Item, materia non est scibilis, nisi per
analogiam ad formam, quod quidem necessarium nequaquam esset, si esset per se ens in
actu, siquidem per se sibi esset intelligibilis. Adde, quòd si materia esset aliquid; esset
vtiq; aliquis actus: ens enim positiuum extra animam, actus quidam est. sed non est a-
ctus, quia actus distinguit & diuidit: materia autem nullum istorum congruit, quippè,
cùm in fundamento naturæ, vt dicitur 7. met: nihil sit distinctum: ergo quod prius. Sa-
nè, si materia esset actus, aut compositum, aut forma, aut ipsamet. Non compositum, quia
est principiatum, & non principium: nec forma, alioqui vnum tantùm compositi princi-
pium & non duo: nec ipsamet materia, quia ex duobus entibus in actu, non fit per se
vnum: materia ergo non est ens in actu, & per consequens est nihil. Hoc etiam sentire
videtur Commentator lib: primo phys: com. 15. asserens materiæ formam esse priuatio-
6. nem. sed illud, cuius forma est priuatio est non ens: igitur materia est non ens. Amplius
omne ens in actu, est ens reale. sed materia non est ens reale, quia non est: non ergo ens
in actu. Sanè materia est subiectum generationis, vt dicitur primo de gener: est ergo id,
quod generatur, sicuti subiectum alterationis, id quod alteratur. sed id quod generatur,
non est, vt dicitur 5. phys: materia ergo non est. si enim esset; substantia vtiq; esset. sed
7. non est quid, neq; quale, neq; quantum, teste phil. 7. met: non est ergo ens. Adhuc, si ma-
teria haberet esse; aut certè illud haberet à se, aut ab alio. Non à se, quia nihil est causa
sui esse. Neq; ab alio, alioqui posset non esse, essetq; generabilis, vt dicitur 5. phys: sed
materia est ingenerabilis, 1. phys. ergo quod prius. Ex his ergo, atq; similibus, conantur
nonnulli asserere, materiam nihil esse.

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

INprimis non ignorare oportet, ex vna parte, materiam in actu esse posse, & non in potentia; quatenus potentia & actus sunt differentiæ entis; non tamen actus: quatenus tamen propriam, atq; distinctam habet entitatem, in actu esse dicitur. Ex alia autem parte, qua actus ab eo diuiditur, à quo actus recipitur, sic absq; dubio materia, actus nequaquam dicitur, sed actus capax atq; receptiua; omne enim huiusmodi ab omni actu simili liberum esse oportet, quò pars esse possit omnis entis atq; per omnem actum distingui. Reuera, si materia sit ens in pura potentia, omnem actum excludens, tum obiectiuum, tum etiam entitatiuum, siue existentiæ; actu vtiq; non distingueretur à forma: omnis enim distinctio fit per aliquem actum. Dicunt aliqui distingui actu dupliciter intelligi posse: aut quia vnum non est alterum: & sic aiunt materiam à forma distingui: aut quia vtrumq; est separatum atq; discretum, & primum habet esse, nec vnum aliquod constituunt: veluti sunt duo supposita, quo planè modo nolunt materiam à forma esse separatam. Quapropter illam philosophi sententiam de secundo, non autem de primo modo intelligendā esse volunt. His ita præmissis, ad formam argumenti sic respondendum esse puto. Et inprimis negatur consequentia; valet enim illa contra antiquos, qui corpus habens formam substantialem posuerunt esse materiam, & generationis subiectum, ex quo omnem prorsus generationem, alterationem fecêre. at nos non ponimus materiam actuatam, & per aliquam formam substantialem distinctam: argumentum igitur huiusmodi contra nos minimè pugnat. Et cùm dicitur ex duobus entibus non fieri vnum, falsum est; nam alterum illorum est in potentia, vtpote materia, quæ non per se actuata forma substantiali,

Distingui actu dupliciter

Responsio ad primum arg:

alterum verò est actus illius: vnum ergo est in potentia ad aliud: igitur ex duabus entitatibus in actu positiuis eiusdem generis, nempè generis substantiæ, fit aliquid vnum per se, si vna sit potentia, & altera actus. Stant ergo ista duo simul, vt scilicet materia sit actus, quatenus est differentia entis & sit potentia, prout est pars, & principium entis vtpote formæ antequam sit.

Quomodo materia sit actus & potentia.

Ad confirmationem dico, quòd totum transmutetur in totum, hoc est, quia quoddam totum corrumpitur, & quoddam aliud totum generatur, eadem in vtroq; materia manente.

2. *Ad 2. Quamuis materia & forma sint essentialiter distincta; non tamen faciunt propriè multitudinem, secundùm propositum Commentatoris, sed vnitatem, vtpote aliquid vnum per se, potest etiam dici, generans multitudinem minimè largiri, quia totum quod erat in potentia, in actu producitur, vnde & perfectionem, id est, actum largitur essendi: non quia materia fiat forma, vel in formam transeat: licet bene transeat ad ipsam, sicut subiectum ad formam. Ex hoc patet solutio ad aliam eiusdem sententiam, nempè materiam transire per accidens in id, quod ex ea fit, non autem in ipsum migrare, aut ipsum fieri; per modum enim subiecti transit ad formam, & ex vtraq; fit ipsum compositum. Ad aliam confirmationem dico, quòd licet materia sit ens in actu; ad formas tamen est in potentia, quippe quæ nullam alicuius habeat actualitatem formæ intrinsecam.*

3. *Ad 3. Transmutatio simpliciter prima, aliquod ens in actu præsupponat, necesse est, quia nimirum præsupponit subiectum actu existens, quod per ipsam haberi non posset. at generatio est transmutatio simpliciter prima ad substantiam: præsupponit ergo materiam, aliquam in actu entitatem habentem. Ad confirmationem dico, materiam inter contradictoria propriè medium non esse, nec abnegatione quidem nec participatione: eam autem ob causam medium dici potest, quod ab vno in aliud sit transmutationis subiectum. Porrò, quod 2. met: dicitur, generationi magis congruit, quæ est via, & ab vno in aliud transmutatio. Ad aliam confirmationem, Commentator loquitur de materia, quatenus est vna, quam talem dicit esse, quia caret omni forma. Ex quo patet, non velle eum dicere, priuationẽ materiæ esse entitatem, sed vnitatem potiùs. Præterea, materiæ vnitas, talem priuationem atq; potentiam præcedit: non ergo materiæ entitas est pura priuatio.*

Materia quomodo est cognoscibilis.

Ad aliam confirmationem dico, materiam secundùm se in sua essentia esse cognoscibilem; omnis enim entitas absoluta in se est cognoscibilis. sed materia est huiusmodi, vtpote quæ habeat ideam in deo, vel ex parte obiecti, vel ex parte essentiæ; à nobis tamen per comparationem ad formam, cognoscitur. Nam etsi forma sit magis cognoscibilis quàm materia; non nisi tamen ex operationibus cognoscitur, quantò magis ipsa materia? Cognoscimus autem materiam, teste Commentatore, per transmutationem; videmus enim vnam formam nouam post aliam, idq; ex noua operatione intelligimus: manet ergo commune transmutationis subiectum, nempè ipsa materia: non igitur sequitur, materiã per analogiam ad formam cognoscimus: in se ergo non est cognoscibilis.

4. *Ad 4. dico, materiam esse posse sine forma, & cùm dicitur, illam esse puram potentiam, respondeo, quòd materia postquam creata est, non sit pura potentia obiectiua, sed est in actu. nam etsi materia sit sua potentia subiectiua; habet tamen in actu entitatem positiuam.*

Materia est subiectum generationis.

Ad philosophi authoritatem 5. phys: respondeo, Aristotelem hoc velle dicere, nempe subiectum motus esse in actu substantiali per formã; ob id tamen necessarium non est, vniuersaliter de subiecto generationis esse intelligendum. Etenim, quamuis materia, ante generationem sit ens in actu; non est tamen per aliquam formam substantialem per se, & vniuersaliter loquendo: probat ergo generationem non esse motum. Reuera, nam etsi materia non sit quid, quantum, aut quale, quatenus ista formam denotant; est nihilominùs omnium istorum receptaculum: igitur aliquod ens in actu extra intellectum, atq; extra causam suam. Præterea, entitas actualis non est mobilis ratio motus recipiendi, sed potiùs, quatenus est ens in potentia; est tamen actus necessariò requisitus, vt moueri possit. Sic etiam loquitur philosophus

dicens, quod mouetur est: non quia hæc sit propria, atq; per se mobilis conditio, sed ma
gis per accidens; nam propria illius conditio, est esse in potentia. Patet ergo quomodo
aliquid conueniens alicui per accidens; est tamen necessariò requisitum: vocatur autem
per accidens, quia in illius formæ ratione non includitur: necessarium verò requisitum,
quia sine illo istud non esset. sicut priuatio principium per accidens nominatur; necessa-
rium tamen. Sufficit ergo philosopho, quòd generationis principium non sit ens in actu
necessariò, sed ens in potentia: ei verò, quod mouetur ens in actu coniungitur, licet per
accidens. Itaq; materia respectu formæ recipiendæ, necessariò est in potentia; per acci-

Materia est actus.

5. dens tamen ens in actu. Ad 5. dico, quòd si actus, pro actu materiam informante,
intelligatur; sic absq; dubio, materia actus non dicitur: si autem pro eo, quod extra su-
am consistit; sic materia dicitur actus, vel ens in actu: communis tamen dicendi modus,
soli formæ actum attribuit, & hic magis ad Peripatheticos accedit. Ad authoritatem
Auerr: dico: priuationem esse quasi formam materiæ, quia est inseparabilis à materia.
6. Ad 6. dico, materiam esse ens reale, quatenus est extra intellectum, & causam suam,
atq; est formarum receptaculum, pars compositi, & principium entis; non est tamen ens
reale, habens formam substantialem, distinctam, & propriam. Ad confirmationem,
verum est materiam esse generationis subiectum, atq; ideò necesse esse, aliquo modo for-
7. mam præcedere: in illo ergo priori, aliquid est, cùm non sit purum nihil. Ad 7. di-
ximus suprà, materiam à Deo conditam esse: quapropter suum esse à Deo recepit. Est
ergo aliquid, non quidem aliquod prædicamentum, neq; purum nihil; ens enim simpli-
citer & contra purum nihil, & contra ens diuisum in decem prædicamenta diuiditur,
cùm apud philosophum, tum etiã apud Platonem (teste Iamblicho de secta Pythagori-
ca) hoc ergo modo materia sub ente continetur, & vnitas, & dualitas, & omne, quod
non est nihil. vnde philosophus 5. met: comm: 4. per se autem ea esse dicuntur, quæ præ-
dicamenti figuram significant; tot enim ipsum esse significat, quot modis ipsa dicuntur
Quid ergo sit materia prima, vtrum ens in actu nec ne, satis copiosè me dixisse puto.

CAP. IIII.

Materiam per diuinam potentiam posse esse sine omni forma.

Materia potest esse sine forma diuina virtute.

QVoniam, materia postquàm creata est, aliquid est in actu, secundùm a-
liquam certè actualitatem, quæ non est aliqua forma, nec ex forma; ali-
oqui quomodo esset creationis terminus? creatio enim terminatur ad esse.
Quærere libet, nunquid possit per diuinam potentiam esse sine omni pror
sus forma. Quod id fieri non possit per potentiam naturalis agentis, du-
bium non est, quandoquidē generatio vnius sit corruptio alterius: & è conuerso. Nun-
quam ergo materia omni penitus forma ab agente naturali destituitur, atq; denudatur.
1. Porrò, hoc præstari posse materiæ à Dei potentia, sic ostenditur: Omnis entitas absoluta
habens secundum se aliquem actum, vel aliquam entitatem, ab alia essentialiter distin-
ctam, à Dei potentia, sine alterius adminiculo, in esse constitui potest; nullam enim im
plicat contradictionem. sed materia est huiusmodi, aliter ad alicuius compositi absoluti
constitutionē ordinandam intrinsecè, minimè concurreret: igitur potest esse sine forma.
2. Amplius, si accidens, quod est natura subiecto posterius, diuina virtute, potest esse si-
ne subiecto; quanto magis ipsa materia, quæ formam origine præcedit, teste Augustino,
eadem virtute, posset sine forma consistere? sed prioris exemplum in sanctissimo alta-
ris sacramento patet: ergo &c. Sanè, ad nullam formam, essentialem dependentiam,
atq; actu-

De materia.

atq; actualem necessitatem materia habet: potest ergo sine quacunq; forma in actu consistere; non enim ad formam communem. in communi enim sic nullus est respectus realis: illa siquidem forma hoc modo non est ens, nisi ratione tantum: nec ad hanc formam; nam sic est sub vna, quod potest esse sub altera: ad nullam ergo formarum necessariam habet omninò dependentiam, sed habitudinem tantùmmodo siue aptitudinem: ergo quod prius. Iterum, si materia hominis, ad animam intellectiuam recipiendam disposita, absq; forma esse non potest: in illo ergo instanti necessariò anima creatur à Deo: vel materia ab eodem conseruari non potest, quorum vtrumq; est falsum; nihil enim ad extra à Deo necessariò fit: aut necessariò conseruatur, seu annihilatur. Itaq; diuina virtute, materia, sine forma subsistere potest, cui liberum est animam non infundere materiæ præparatæ, atq; ad eam recipiendam, dispositionem habenti. 3. *Præterea, quod accidit materiæ, est separabile ab ea, sicuti diffinitio accidentis ostendit. sed forma accidit materiæ, cùm ad illius essentiam non pertineat: igitur materia potest esse sine omni forma. Profectò, si omnis forma separaretur à materia; aut materia remaneret eadem, aut non: si sic, habetur intentum. si non: corrumperetur ergo, quòd planè aduersaretur philosopho 1. phys: tex: 82. asserenti materiam esse ingenitam, atq; incorruptibilem.* 4. *Item, absolutum distinctum, & prius alio absoluto, sine vlla contradictione, sine illo consistere potest. sed materia respectu formæ, est huiusmodi: ergo &c. minor patet, maior probatur; prius enim in eo quod prius, à posteriori non dependet: sic namq; scribitur 5. met: tex: 16. Priora, inquit, sunt, quæ possunt esse sine aliis: alia verò non sine ipsis: ergo &c. Reuera, quicquid absolutum fit à Deo in creaturis, mediante causa secunda, quæ non est de essentia causati; sine illa vtiq; ab eodem fieri potest. sed materia à Deo fit, mediante forma, quæ non pertinet ad essentiam illius: potest ergo fieri, & esse sine illa.* 5. *Amplius, quicquid Deus immediatè creat, immediatè conseruat, vel conseruare potest. sed materia immediatè à Deo creatur: conseruatur ergo immediatè, vel potest conseruari: ergo sine omni forma. Sanè, Deus vult materiam; non tamen necessariò, quia est extra se: nihil autem extra se, vult necessariò: non vult ergo materiam, nisi propter necessariam connexionem. sed inter materiam, & formam, non est necessaria connexio: ergo &c.* 6. *Si enim esset necessaria connexio; materia sibi necessariò formam describeret, seu determinaret: quod enim determinat sibi genus formæ, determinat sibi aliquam speciem in genere illo. Et quod determinat sibi speciem, determinat sibi esse in aliquo indiuiduo illius speciei: nam omne, quod de necessitate est homo; necessariò est hic, vel ille homo. sed consequens est falsum; materia enim nullam sibi perscribit propriam formam, alioqui non esset in potentia ad omnes formas: etsi determinaret sibi genus formæ; necessariò quoq; vnum indiuiduum eiusdem generis sibi determinaret: vnum enim essentiale, & vnum singulare à pluribus dependere essentialiter eiusdem generis, est impossibile. sed materia est vna singularis, & essentialis: à pluribus ergo formis generis eiusdem dependere non potest. Necessariò ergo determinaret sibi aliquod genus formæ, & per consequens aliquam vnam formam, quod est falsum: igitur materia potest esse sine forma.*

Quòd materia non determinet sibi formã

CAP. V.

Soluuntur Argumenta.

Vamuis ingeniosè, & subtiliter rationes huiusmodi dictæ sint; ad illas tamen, sic respondere valemus: & ad primam quidem, negamus minorem: nam etsi nulla forma signata, sit essentialis & propria materiæ, ideoq; possit esse sine hac & illa; non tamen sine omni prorsus forma: esset enim arguere à diuisim ad coniunctim. Itaq; licet non sit essentiale, & proprium, ma

um materiæ, esse sub aliqua vna forma signata; est tamen ei proprium, esse semper sub
aliqua. Nunquam certè, teste Commentatore de substantia orbis, materia omnibus for-
Materia non est ens absolutum. *mis denudatur: non est ergo entitas absoluta, quæ sine alterius auxilio consistere nequit.*
Ad 2: negatur similitudo; materia enim tum in esse formali, tum in esse actuali à for-
2. *ma dependet: accidens autem non dependet formaliter à subiecto. Quare Deus potest*
facere accidens sine subiecto, non autem materiam, sine forma: sicut non potest facere
aliquid esse, sine hoc, quod habeat esse; nec aliquid habere esse actu, sine actu: actus
autem est forma rei. Ad confirmationem dico, materiam ad hanc formam signatam,
vel illam necessariò nõ referri, sed sine forma, actum entitatiuum completũ habere non
posse: nõ ergo sine omni prorsus forma, in rerum ordine, in quo sunt entia perfecta, ma-
3. *teria inueniri potest. Ad 3. verum quidem esse, Deum creasse immediatè materiam*
primam, quia scilicet non aderat, nec adesse poterat alius creator; non tamen creat, seu
creauit, seu creare potuit sine forma, à qua ipsa materia habet esse: fecisset enim illam
Obiectiones. *esse sine esse, quod implicat contradictionem. Dicis, materia prima, teste Augu: super*
1. *Genesim fuit creata informis: potest ergo esse sine forma per virtutẽ creantis. Sanè, quæ*
cunque sunt realiter distincta, Deus potest ea separare, & separatim præseruare. sed ma-
teria & forma realiter distinguuntur; sunt enim principia realia compositi: vnum ergo
2. *potest esse sine altero. Item, substantia corporalis per se subsistens, naturaliter genita*
est, & existit: vt patet de planta, quæ nunc est: materia ergo est, & actu per se. Reuera,
omnis substantia naturaliter genita, habet aliquã partem essentialem, quæ suæ præfuit ge
nerationi, & hæc quidẽ non est forma, quoniam illa non est generationis terminus: mate-
ria ergo talis est. quòd si præfuit: ergo fuit verũ dicere: Materia est. assumptũ probatur:
Si nulla pars præfuit: totum ergo genitum est, et sic omnis pars genita, est simul genita:
ergo ex penitus non ente genitũ est, & sic non naturaliter; physicè enim, ex puro nõ ente,
3. *nihil fit. Iterũ, materia est ingenerabilis, ex 1. phy: igitur, materia est: nam si materia nõ*
est; & tamen potest esse: est generabilis ergo; illud enim est generabile, quod non habet
esse; & tamen potest esse. Consequens est falsum secundùm philosophũ: ergo & antecedẽs.
Materia ergo est. Confirmatur per Commentatorẽ 4 met. com: 15. Quod non est actu, in-
Solutiones. *quit, non est ens. sed materia non est non ens: ergo est actu per se. Dico materiam fuisse*
1. *creatam informem, dupliciter posse intelligi: vno quidem modo, quia sine omni prorsus*
forma substantiali; & sic contradictionem implicat: alio verò modo, quia sine debitæ
ordinationis ornatu sub formis determinatis; & sic materiam primam informem crea-
tam esse, nullum sequitur inconueniens. Ad confirmationem respondeo, illa esse intel-
ligenda de his, quæ necessariam habitudinem, & dependentiam non habent adinuicem.
at propria passio ad subiectum, & materia ad formam, adinuicem dependentiam ne-
2. *cessariam habent; ideoque vnum sine altero esse non potest. Ad 2. negatur consequen-*
tia, & ad probationem dico: assumptum duplicem habere sensum, primum sic, quòd a-
liqua videlicet pars præfuerit; ita quòd ex se habuerit esse actu, vel ex se extiterit: &
sic negatur. Aut, quòd aliqua pars præfuerit, non quidem per se existens actu; sed per
formam præcedentem, à qua actuabatur, & post generationem, per formam rei genitæ,
& sic conceditur assumptum: & negatur consequentia, quæ non valet, nisi assumpto
cõcesso in primo sensu; non enim sequitur: ignis genitus est: ergo partes suæ sunt, inter quas
est materia. Materia ergo est; quam partes non eo modo sunt, quo est totum: totum e-
nim est, quod est, & est per se existens: partes autem non sunt simpliciter, sed sunt in
toto. Propterea negatur hæc, materia est, & conceditur ista: materia est in toto, & non
3. *aliter. Ad 3. negatur consequentia, & ad probationem, iterum negatur consequentia:*
nam, vt aliquid sit generabile, debet esse per se existens, siue quod possit per se existe-
re: propterea dicit philosophus, formam, & materiam per se non generari, sed composi-
tum; quoniam de eo propriè verificatur propositio de inesse de secundo adiacente, nullo
addito,

 De materia.

addito, vel subintellecto. De materia verò, & forma in hoc sensu, quòd sint in composito nō verificatur. Ad confirmationem dico, Commentatorem sic intelligendum esse, nempe contra antiquos sic disputantē: Quod non est actu, est non ens, id est, non ens determinatū; est tamen ens interminatum, vtpote ens in potentia ad terminum, id est, ad formam, quæ terminat, cuius est forma, nempe ipsam materiam. Materia igitur ita est in potentia, vt neq; in genere existentium, neq; in genere informabilium, sit in actu per se. Ad
4. principale respondeo: & nego maiorem, siquidem risibilitas ab homine separari non 4.
potest: tametsi accidat homini. pendet præterea forma à materia, licet sit extra ipsius essentiam. Ad confirmationem dico, quòd si omnis forma separaretur à materia, ipsam materiam non esse remansuram: neq; hoc obuiat philosopho dicenti, materiam esse ingenitam, quippe cùm ipse velit dicere, materiam esse ingenitam, secundùm suæ rationem, seu considerationem naturæ. Cùm hoc tamen sequitur, vt posito antecedente impossibili, consequens sequatur impossibile; quatenus stat sub illo antecedente. Nam etsi cœlum sit incorruptibile; hæc tamen conditionalis est vera: si cœlum esset alterabile; esset corruptibile. sic etiam, si materia denudaretur omni forma, desineret esse; omni namq; forma priuari, est impossibile. Ad 5. negatur maior; partes enim essentiales simul sump- 5.
ptæ, sunt priores toto; & tamen sunt sine toto. Prædicamentum præterea quantitatis est absolutum, prius qualitatis prædicamento, quò ad quartam speciem præsertim, sine tamen figura, quantitas continua fieri non potest. ex hoc etiam patet, quòd si forma non
sit de essentia materiæ; est nihilominùs de essentia materiæ existentis. Ad 6. medi- 6.
um esse duplex, effectiuum, & formale. Vnde quicquid Deus creat immediatè effectiuè, sine causa media effectiua, conseruare potest: non autem sine causa media formali: cuiusmodi est forma respectu materiæ. Ad confirmationem, negatur, inter materiam,
& formam, non esse necessariam connexionem: & ad probationem, negatur consequen- Connexio necessaria.
tia, cuius falsa est maior; per id enim, quod additur, homo necessariò est hic, vel ille, nihil aliud habetur, nisi quòd materia necessariò determinet sibi genus formæ; ideò sine omni omninò forma esse non posse. vagè valet hoc non autem determinatè. Ad aliam confirmationem, eodem modo respondendum est; materia enim non contingenter, sed necessariò se habet, ad quodlibet indeterminatè, & vagè. Ad aliam confirmationem dico: vnum essentialiter vnum, & singulare negatiuè, sicuti est materia prima, à pluribus eiusdem generis indeterminatè, & vagè, quatenus illa sunt habentia vnam rationem, in esse essentialiter dependere posse. sic in proposito omnes formæ in hoc conueniunt, quòd scilicet dant esse actuale: vnam ergo habent rationem. Præterea, quantitas
continua, figuræ genus sibi determinat, nullam tamen figuram. Dicis, quod præcedit Obiectiones.
aliud ordine, illud potest fieri à Deo sine alio. sed materia præcedit formam ordine na- 1.
turæ, authore August: 13. Confes: vbi ait materiam esse de nihilo factam: formam ve-
rò mundi ex vi formatiua: ordine ergo naturæ præcedit formam. Item, forma non est 2.
causa formalis materiæ, sed compositi: igitur potest facere materiam sine forma. Adde, quòd quicquid intellectus humanus potest intelligere, Deus potest facere. sed intellectus potest intelligere materiam sine forma, quia potest intelligere prius, sine posteriori: ergo quod prius. Profectò, quod non implicat contradictionem, potest humanus intellectus intelligere, & à Deo quidem fieri. sed materiam sine forma substantiali esse, contradictionem non implicat, quia prædicatum non repugnat subiecto: ergo &c.
Dico, Augustinum non velle dicere, materiam sine omni prorsus forma conditam fuisse, Solutiones.
sed sine debito ornatu, qui ad debitam creaturarum pertinet condecentiam. Ad confirmationem, assero formam esse causam actuantem materiam, & ad actualitatem informantem; non tamen causam, ex qua materia componitur: sed causam compositi, cui competit per se esse. Ad aliam confirmationem, dico eius minorem esse falsam; nullus enim intellectus creatus potest intelligere materiam esse in actu, sine forma: nec prius sine

ria.

posteriori intelligi potest, si ab eo in esse actuali dependeat. Implicat ergo contradictionem, materiam esse in actu, sine actu. Quomodo ergo materia non possit esse sine forma, sic respondendo, ac velitando, scribere libuit.

CAP: VI.

Materiam sine forma esse non posse.

I alterius partem tueri volumus, sic arguere valemus: Omne ens in actu,
1. *est à forma: ideò enim forma nominatur, quia scilicet informat, & dat*
esse in actu: sicut albedo dat esse album: ponere ergo aliquid in actu sine
forma, implicat contradictionem; perinde enim est, ac ponere album,
absq; albedine, & actum sine actu. Suffragatur nobis Cōmentator 1. phy:
comm: 69. Materia, inquit, quæ est subiecta substantiæ, non potest intelligi per se,
cùm non sit aliquid in actu habens quidditatem: ergo quod prius. Reuera, si materia
2. *est pura potentia, non potest actu existere, nisi per formam, quæ est actus. Amplius, si materia sine forma existeret; haberet vtiq; esse subsistentiæ in actu. Et illud quidem, aut cum materia idem esset, aut aliquid aliud. non idem; alioqui materia esset per se ens subsistens, atq; ita naturaliter esset separabilis à forma, sicut anima à corpore, quæ est naturaliter subsistens. si verò aliud: aliqua ergo forma esset materiæ, & ita ma*
3. *teria non est sine forma: ergo quod prius. Præterea, diuersarum formarum priuationes, ita adinuicem oppositæ sunt, vt quemadmodum & formæ, ita & ipsæ sint incompossibiles: simul ergo in materia esse non possunt. At si materia omni penitus forma denudaretur; omnium planè formarum priuationes, eidem simul inessent, quod est impossibile. Materia ergo non est sine forma, nec esse potest quacunq; virtute, humana*
4. *videlicet, aut diuina. Præterea, quò magis aliqua faciunt vnum per se; eò minùs abinuicem sunt separabilia. sed materia & forma magis faciunt vnum per se, quàm subiectū & propria passio. sed hæc sunt inseparabilia: ergo & illa. Sanè, si materia posset esse sine forma; non esset vtiq; minima inter entia naturæ; non enim esset minoris entitatis, quàm ipsa relatio, quæ sine fundamento, & termino, siue extremo nequit consistere. sed hoc falsum est: Augustinus enim dicit 11. Confes: materiam propè nihil esse. Sanè, omni, quod potest per se esse, aliquid inferius fieri potest: quod enim per se non est; est vtiq; eo inferius, & à Deo fieri potest. sed nullum ens est materia inferius, vtpote ente in poten-*
5. *tia, quo inferius est nihil: ergo quod prius. Item, si materia posset esse sine omni prorsus forma; duo planè contradictoria simul vera inueniri possent, nempe materiam esse in actu sine omni forma, & non esse in actu; forma enim est, quæ dat esse rei. sed hæc sunt falsa: ergo &c. Dicis, materiam sine forma in actu specifico, & formali, esse nō posse, bene autem in actu entitatiuo. sed hoc mens vix intelligere potest, quandoquidem impossibile sit esse aliquod ens actu, sine omni operatione. sed forma est causa, atq; principium operationis: materia ergo cùm sit ens reale, & in actu, sine forma consistere nō*
6. *potest. Iterum, si materia esset sine omni forma; haberet profectò esse substantiale, vel accidentale: inter hæc enim non datur medium. non quidem accidentale; præsupponit enim esse formale, seu substantiale. at si habeat esse substantiale: habebit ergo formam substantialem. Nam sicuti esse accidentale pendet à forma accidentali, & ab ea nomen accipit; ita etiam esse substantiale à forma substantiali: ergo &c. Reuera, maiorem habet materia ad formam dependentiam, quàm forma materialis, ad materiam. sed forma materialis non potest esse sine materia: multò minùs ergo, materia sine*
7. *forma. Præterea, si materia esset ens actu sine forma, seclusa omni operatione intellectus creati; vel esset ens sub aliqua specie, aut non. si non: aliquod ergo erit ens in genere, quod*

 De materia.

re, quod in alicuius indiuiduo speciei non inuenietur: quod planè (vt quidam sentiunt) ad dogma Platonicum spectat. si verò sit: igitur, formam habebit specificam; omne siquidem contentum sub aliqua specie, essentiam speciei participat, & formam. atq; ita erit ens actu specifico, & formali. Patet ergo, quomodo forma sit actus materiæ, & quemadmodum materia sine forma esse non possit.

CAP: VII.

Soluuntur Argumenta.

Via huiusmodi conquisitio, siue ingeniorum & quidem nobilium controuersia, ex vtraq; parte sapientes, atq; peracutos habet disputantes; placuit, ad vtrumlibet illam disputare, vt vnusquisq; pro sua libertate accipiat, & sapiat. Itaq;, ad supradictas rationes, præmissa diuisione, sic respondere valemus. Diuisio autem, siue distinctio talis est: possibile nõ necessarium, quod in creatura inuenitur, duplex est, quemadmodum & ipsa potentia: vnum quidem subiectiuum à potentia subiectiua: actuale verò illi correspondens, est certè informans actuale, seu actus, quæ est forma tali inhærens possibili. Porrò, potentia & actus, si ita intelligantur; non sunt differentiæ entis, sed partes potiùs; simul enim in eodem per se stant composito: vt autem sunt differentiæ entis, minimè. Aliud est possibile obiectiuum, quod alicuius potest esse obiectum, siue terminus actionis productiuæ, qua in actu produci potest. huic autem possibili obiectiuo, à potentia obiectiua deriuato, actus correspondet sibi essentialis, & sunt differentia entis, ideoq; eidem simul inesse non possunt. Ex his autem sic arguere possumus: Materia ante sui creationem erat ens possibile, vt crearetur: at postquam creata est in actu; habet actualitatem, illi possibilitati oppositam. quam certè actualitatem, si quis à materia remouere voluerit; apertam in contradictionem incidat, necesse est, nempe, materiam esse, & non esse creatam: habet ergo per se actum obiectiuum, non autem formalem, quæ est actualitas formæ informantis. Ex quo patet, materiam esse in actu, & in potentia, & nullum inde sequi absurdum; est enim post sui creationem in actu obiectiuo, alioqui non esset creata, & est in potentia subiectiua respectu formæ recipiendæ: potentia autem subiectiua præsupponit actum, qui est entis differentia. Si hac ita intelligantur, parua, aut nulla erit in argumentis soluendis difficultas; illa enim de actu formali specifico: nos autem de actu, qui est differentia entis, siue obiectiuus, loquimur. Ex his autem ad argumenta sic respondeo: & ad primum quidem nego maiorem; non enim omne ens in actu est à forma, nisi ens in actu formali, non autem in actu obiectiuo, siue qui est differentia entis. Hanc ob causam negatur similitudo; esse enim album pendet ab actu formali, de quo nos non loquimur: quandoquidem idem asseramus, esse scilicet in actu formali, à forma dependere, atq; proficisci. Ad Commentatoris sententiam idem est dicendum; loquitur enim de actualitate formali. Ad aliam confirmationem dico, materiam esse in pura potentia subiectiua, quia nimirum ex se non habet actum formalem, quæ est forma; est tamen in actu, in quo non fuit antequam crearetur: & non in potentia, sicut ante sui creationem: æquiuocatio ergo committitur, in hac dictione actu. Ad 2. subsistere bifariam potest intelligi, nempe subsistere in esse completo, & ita materia per se non subsistit; esse namq; completum sine forma esse non potest: nec materia per se potest facere vnum suppositum. alio verò modo, vt sit non inesse alteri, vt forma, & habere aliquam actualitatem entitatiuam; sic absq; dubio, materia subsistit, quia non inest alicui vt forma, & aliquam per se habet entitatem: non enim est purum nihil, neq; ens actuale completum, sed medium quoddam, quòd certè aliquam habeat actu-

Potentia subiectiua.

Potentia obiectiua.

Materia est in actu, & in potentia.

1.

2.

Materia potest esse sine forma.

alitatem necesse est, aliter nondum esset creata. Difficultas ergo non pendet ex materia, quin possit esse sine forma; sed ex parte naturalis agentis, quod materiam sic spoliare omni forma non potest, quin illi alteram largiatur, atque exhibeat. Ad 3. plurium formarum incompossibilium priuationes, non ita inter se pugnant, sicut plures formæ earundem; nam in materia lapidis, vna tantùm forma est, aliarum verò plus mille priuationes formarum sibi inuicem incompossibilium. Præterea, nullæ in eodem sunt priuationes oppositæ, nisi formarum oppositarum, immediatarum, circa idem necessariò sequentium. quòd si ita res se habeat; priuationes vtique non sunt incompossibiles: ita enim formæ oppositæ se habent, quòd si altera aderit susceptiuo; altera vtique abest, alioqui aperta esset contradictio: formas scilicet necessariò sequi susceptiuum, & sine eis posse consistere. Materiæ nullæ formæ sunt immediatæ simpliciter, nisi respectu naturalis agentis, quod non agit, nisi in quanto, qui ad nudam materiæ essentiam immediatè pertingere non potest. Philosophus præterea, quia necessariam posuit connexionem causarum, ita vt prima, sine secundis minimè agat; ideò arbitratus est, materiam sine forma esse non posse. quòd si secus sensisset; non vtique illi visum fuisset impossibile, materiam sine forma à Deo fieri potuisse. Ad 4. argumentum procedit de vnitate identitatis, qua aliqua dicuntur vnum, quia idem realiter; & sic minor est falsa, & maior est vera. Quòd si intelligatur de identitate vnionis aliquorum in tertio; sic maior est falsa: illo enim modo in maximè dependentibus potest esse ordo ad aliquod vnum, & in quibus minima conspicitur dependentia, ad aliquod vnum ordinari non possunt. Ad confirmationem dico: omne subiectum, à propria passione essentialiter distinctum, in re constitui posse, sine propria passione in actu existente: & è conuerso, si propria passio fuerit absoluta. Dicis, propria passio semper inest: verum est, actu, vel aptitudine. subiungis, ita etiam accidens commune. Dico, propriam passionem non distingui à communi accidente, per semper inesse actu; sed potiùs, quia conuenit omni & soli. Ad aliam confirmationem: minorem assero entitatem habere relationem, quàm ipsam materiam; materia enim est substantia absoluta, relatio verò minimæ entitatis inter accidentia. Ad Augustini authoritatem dico, materiam esse minimæ entitatis inter substantias creatas, vt vnum propè Deum, vt angelus, & vnum propè nihil ut materia. Ex hoc ergo patet, quomodo omne esse cuiuscunque generis alterius à substantia scilicet accidentis, imperfectius sit esse, quod est pars substantiæ, nempe materiæ. Dicis, nihil alterius generis esse superius angelo: nihil ergo alterius generis, materia prima potest esse inferius. Respondeo non esse simile; ideo enim non est superius; quia nullum genus est superius genere substantiæ, quippe cùm alia genera sint inferiora. Ad 5. negatur consequentia, & ad probationem dico: nos non loqui de actu formali, qui inest materiæ ab ipsa forma; sed de actu, qui est differentia entis, quem habet materia, quatenus est ens. Ad 6. duplex est esse substantiale, vnum quidem completum, quod pendet à forma, siue ab actu formali, & huiusmodi sine forma, materiæ inesse non posse, assero: alterum est esse substantiale, quod materiæ conuenit, quatenus est in genere entium actu; seclusa enim omni forma, materia non est purum nihil, vt omnes propemodum sentire videntur: est ergo aliquid, atque necessariò aliquem actum habet; alioqui esse aliquid, & nullam habere entitatem, est aperta contradictio. Ad confirmationem negatur similitudo: forma enim materialis nullum per se habet esse, nisi in materia; quia est natura posterior materia: materia autem est prior forma, saltem origine, principium, causa, & pars compositi: est igitur aliquod ens sine ipsa forma. Ad 7. dico materiam contineri sub aliqua specie entis, nempe sub specie substantiæ; non tamen esse substantiam completam, ob eas, quas dixi rationes. Quomodo ergo materia possit esse sine forma, dixi satis.

Marginal notes: 3. — Quare philosophus negauit materiam sine forma esse non posse. — 4. — Subiectum sine propria passione. — 5. — 6. — 7.

 De poten tia materiæ.

QVAESTIONIS TERTIAE. CAP. I.

De potentia materiæ.

Voniam quæ ſupra diſputauimus, multâ tegi caligine, & difficultatibus premi, clarè intelligimus; hac de cauſa, quid ſit potentia materiæ, & vtrum ab ipſa realiter, an ratione tantùm diſcrepet, adducere curauimus: hoc enim non paruum ſupradictis difficultatibus lumen allaturum eſſe putamus. Cæterùm, de hoc negotio Auerroes in primo de ſubſtantia orbis ſic loquitur: Natura huius ſubiecti, inquit, recipientis ſubſtantiales formas videlicet primæ materiæ, neceſſe eſt, vt ſit natura potentiæ, ſcilicet, quòd potentia ſit eius differentia ſubſtantialis. Quòd ſi ita Auer:
eſt, vt dicit Auer: potentia ratione aut formaliter, non autem realiter differt ab ipſá Potentia eſt
materia. Idem ſentire videtur phil: 1. phy: tex: 60. Quoniam, inquit, aliquid oportet ſem- differentia eſ-
per ſubijci quod ſit. Et hoc, licet ſit numero vnũ; tamen ſecundùm formam non eſt vnum, ſentialis mate
q. d. à forma quidem realiter, non autẽ à ſua potentia realiter diſtinguitur. Item, 5. phy: riæ.
tex: com: 7. Et intelligo, ait phil. per ſubiectum, illud quod ſignificatur per affirmatio- Phil. idem ſen
nem. ſubdit Commentator, & intelligo per non eſſe, non eſſe in actu: quod eſt eſſe in po- tit.
tentia, proprium primæ materiæ, non negationem ſimpliciter; negatio enim ſimpliciter ſignificat non eſſe ſimpliciter, quod non recipit transmutationẽ. Eſt igitur ſecundùm phil. & eius Commentatorem, materia ens; non tamen in actu formali, cuius proprium eſt eſſe
in potentia. Porrò, 12. met: tex: com. 11. cùm Commentator, tum etiam phil. contrarium Contrarium.
ſentire videntur, nempè materiam primam eſſe multa in potentia, quæ de cauſa, inquit, ſunt infinita, & non vnum: intelligentia eſt vna; ſi materia etiam fuerit vna: & illud erit in actu, quod materiæ fuit in potentia. Vult narrare, ait Commentator, quòd quamuis materia prima ſit vna; tamen multa eſt in potentia, & habilitate: non enim
quodlibet ens ſit ex quolibet potentia, ſed vnumquodque entium ſit ex eo, quod eſt Materia pri-
in potentia, illud quod ſit, id eſt, ex potentia propria, ita quòd numerus potentiarum ma eſt multa
ſit, ſicut numerus ſpecierum entium generabilium. Et primo de gene: com: 22. Eſt enim, in potentia.
inquit, vna ſecundùm ſubiectum, & multa ſecundùm potentias, & habilitates ad recipiendum formas contrarias. Et com: 29. Prima materia eſt vna numero, potentia autem plura. Item 4. cœli com: 35. Iam enim declaratum eſt, inquit, materiam eſſe vnicam ſubiecto, plura autem habilitate. Et reuera, ſi agens eſt vnum, & materia vna, & vna quoque potentia: vnus igitur ſemper eſſet effectus. vnde primi phyſ: com: 70. Et modus eſſentiæ
materiæ primæ eſt, ait, quòd non ſit demonſtratum in actu, ſed eſt quaſi medium inter Quomodo po
non eſſe ſimpliciter, & eſſe in actu, & accidit ſubſtantiæ eius, vt ſit in potentia omnes tentia accidit
formæ, non quòd potentia eius eſt in ſubſtantia, ita quòd ſit pars diffinitionis; alioqui eſſe materiæ.
eius deſtrueretur ablatione potentiæ, & præſentia formæ in actu, ſcilicet ad quam habebat potentiam, vt reciperet. Diceret aliquis, quomodo accidit ſubſtantiæ materiæ eſſe in potentia, ſi potentia eſt eius differentia ſubſtantialis? Dico, Auerroem loqui de potentia, quæ eſt pars diffinitionis; illa enim, ſi materiæ eſſet ſubſtantialis, aduentu nouæ formæ
deſtrueretur atque periret. Itaque, materiæ potentia duobus modis intelligi poteſt: vno qui- Propria poten
dem vt eſt abſoluta, quæ ſine aliquo delectu ad omne genus ſpeciemque refertur, ac ad tia materiæ.
omne formæ quoque indiuiduum: & hæc quidem eſt materiæ propria affectio, ac propria materiæ naturalitas, per quam ipſa egreditur ad formarum receptionem, & eſt ipſius dimenſio. Porrò, ab hac ratione tantùm, non autem realiter ipſa materia diſtinguitur. Etenim, ideo materia eſt multa in potentia, quia eſt dimenſio interminata, & eſt multa per potentiam generalem. Amplius, dimenſio eſt proprium materiæ, & potentia eſt pro-
pria affectio materiæ: ſunt ergo idem. Potentia namque materiam diuiſibilem, dimenſio Potentia reſpe
autem, ad diuerſas formas recipiendas, potentem reddit. Alia verò potentia vocatur re- ctiua diſtin-
guitur realiter

 ſpectiua,

De potentia mater:

spectiua, quæ varium habet respectum; siquidem ad genus formarum, generalis: ad spe-
1. ciem verò, specifica: ad indiuidua autem, indiuidualis est. Hanc autem à materia reali-
ter distingui, affirmant nonnulli; hæc enim est relatio, illa verò est substantia. Profectò,
si posse sanari (vt dicitur 3. phys:) comm: 10. & posse infirmari sunt idem; tunc planè
sanitas & ægritudo essent idem. sed hoc est falsum: realiter ergo abinuicem distinguun-
2. tur. Amplius, illa non sunt idem realiter, quorum vnum manet, altero non manente,
siue existente. sed potentia non manet, forma accedente, materia verò manet eadem:
non sunt ergo idem, sed distinguuntur realiter. Profectò, potens, ab ea re per quam po-
test, distinguitur realiter. sed materia potest suscipere formã potentia, siue per potentiã:
3. differt ergo ab ipsa materia realiter. Amplius, respectus realis nõ est idem realiter cum
aliquo absoluto, alioqui non esset inter illa realis distinctio. sed materia est aliquod abso-
lutũ, vtpote substantia: potentia verò dicit respectũ, & ordinẽ realẽ ad formã: ergo quod
prius. Sanè, potentia & actus sunt eiusdẽ generis; potentia enim nõ est in genere nisi per
reductionẽ ad actum: si vnum ergo illorum differt realiter à materia, & aliud similiter.
sed forma differt realiter à materia: ergo & potentia ad formam. Adde, quòd illud,
quod numeratur in materia, secundùm specificarum numerum formarum, à materia
realiter discrepat; materia enim est vna numero, & eadem omnium. sed potentia est
huiusmodi, sicut ex supra dictis authoritatibus colligi potest. Potentia ergo materiæ re-
Soluuntur rationes spectiua, ab ipsa materia realiter distinguitur. Dico potentiam materiæ realiter à ma-
teria non esse distinctam; siquidem, teste Auerr: 12. met: com: 11. Materia per potentiam
quæ est eius affectio, formas recipit generales, quibus mediantibus specificas recipit, &
per illas indiuiduas qualitates elementarias, quibus receptis, quædam in materia rela-
tiones, siue respectus innascuntur ad formas elementarias, post quarum receptionem,
primus desinit respectus: & alius ad formam mixti consimilis, & homogenei consurgit,
qua iam accepta respectus præcedens deficit, & ad formam mixti perfecti nouus qui-
dam exoritur. Similia quædam ab Auer: 1. phy: com: 70. scribuntur. ex quo patet poten-
tiam, quæ est materiæ affectio, à materia realiter non distingui, nec potentiam respecti-
1. uam, nisi ratione tantùm. His ita elucidatis, ad primum argumentum respondeo cum
Auer: primo cœli com: 120. vnam esse contrariorum potentiam respectu primæ mate-
riæ, diuersas verò respectu subiecti proximi. Et com: 121. de potentiis ad contraria im-
mediata, sic loquitur: Quemadmodum, inquit, impossibile est contraria inueniri insimul
in actu; ita planè impossibile duas potentias, ad duo contraria, scilicet, immediata. sed
potentiæ succedunt sibi inuicem vt contraria. Itaq; vna est materia, & vna eius potentia,
successione autem diuersa, respectu eorum, quæ in ipsa recipiuntur: respectu verò mate-
riæ, eadem, siquidem talis est illius potentia, vt sine aliquo delectu recipere valeat omnes
formas: & hoc quidẽ dixerim de potentia primæ materiæ, subiecti remoti: secus autẽ res
2. se habet de potentia proximi subiecti, quæ pro diuersitate subiectorũ atq; formarũ, di-
uersa quoq; est potentiarũ conditio. Ad 2. dico, potentiam formæ receptiuã manere, ma-
teria manente, eamq; perfici per formã actu inhabitantẽ: manet autẽ potentia priuatio-
3. ne exclusa. Ad confirmationẽ, maior non est vera; siquidẽ in calore, calor potens calefa
cere, & potentia eius calefactiua nõ distinguuntur: nec ergo materia & potẽtia eius re-
ceptiua, distinguuntur realiter. Ad 3. Potentia materiæ non dicit respectũ realem: nam
cùm potẽtia sit materiæ differentia substantialis, si esset respectus realis; nõ esset alicuius
entis absoluti receptiua. Ad confirmationẽ dico, potentiam obiectiuam & eius actũ, eius
Quòd potentia non sit respectus. dem esse rationis & generis: per reductionem quidem, non autem potentiam subiectiuã,
eiusq; actũ. Ad aliam confirmationẽ de potentia respectiua, non video, quomodo possit
1. esse realiter à materia separata. Sanè, materiæ potentiam dicere respectũ ad formã, est
impossibile: quod .n. nõ est in actu; nullius esse potest respectus realis in actu: respectus
siquidẽ est habitudo ad terminũ in actu: terminus autem naturaliter est prior quàm re-
spectus.

spectus, sed forma, ante sui in materia receptionē, nō est in actu; materiæ nihilominus potentia ad ipsam existente. Non est ergo potentia materiæ respectus ad formam. Item, si materiæ potentia est respectus realis: in materia ergo essent infiniti respectus numero in actu; materia namq; est in potentia ad infinitas formas, numero saltem: modò planum est, respectus numerari pro multitudine terminorum, sed infinita in actu, hoc modo non dantur: ergo, &c. Iterum, ille respectus non est substantia, quia non est forma neq; compositum, neq; ipsa materiæ substantia; illa enim est vna, hi autem plures: esset q; præterea respectus ad non ens, vtpote ad formā nondum existentem. Est ergo accidens. Sed hoc tunc sequeretur, nempè ex materia, quæ est ens in potentia, non fieri per se vnum cum forma, quæ est actus, sed vnum per accidens, quod est falsum; ex materia enim & forma fit vnum per se, vt paulò antè 385. fol. Amplius, vel ille respectus est vnus vel plures: non est autem vnus, quia termini multiplicantur: neq; plures, aliter periret vnitas materiæ in transmutatione substantiali, nunquam planè esset vna materia plurium formarum: neq; est respectus ad formam in communi: respectus certè numero vnus, terminum habeat numero vnum signatum necesse est. Quòd si fuerit vnus ad formas in speciali: manet ergo respectus in re & in actu, forma non manente, vel termino, quod planè est impossibile. si verò ad plures, materia, vt dixi, corrumperetur, vel desineret esse, sicut & forma. Adde, quòd materia ponitur fundamentum naturæ: non est ergo respectus extra intellectum in actu, potentiæ obiectiuæ oppositus. Quòd si materia dicat aliquod absolutum; aut certè illud distinguitur ex natura rei, ab huiusmodi respectu aut non: si non, habetur intentum, nempè materiam non dicere aliquod absolutum, ab huiusmodi respectu distinctum. Si verò est aliquod distinctum; illud certè distinctio realis non erit, propter eas, quas supra diximus rationes. Itaq;, potentia quæ se tenet ex parte materiæ, bifariam intelligi potest: aut pro principio quo, receptiuo formæ; & sic à materia extra intellectum non est distincta: ipsa namq; met materia per seipsam est in potentia receptiua formæ: quemadmodum forma per suam essentiam est actus potens informare materiam & eius complementum: alio modo potest accipi pro respectu quodam, vel ordine ad formam suscipiendam, & sic est respectus aptitudinalis siue actualis, qui planè est respectus rationis, & non realis. Aliis visum est, formam in potentia esse potentiam materiæ: sed quomodo possunt hæc fieri, siquidem forma in potentia non est aliquid reale extra intellectum, sicut nec homo in potentia antequam creetur. sed potentia materiæ ad formam, est aliquid reale, quia est ipsamet materia realiter. Adde, quòd forma in potentia sit forma in actu. sed potentia materiæ non fit forma, alioqui periret substantia eius, ablatione potentiæ & nouæ formæ ingressu. Amplius, quamuis idem possit esse in potentia obiectiua ad seipsum, non autem in potentia subiectiua: sicut nec potest sui ipsius subiectum esse. sed potentia materiæ, est potentia subiectiua: forma ergo in potentia, non est potentia materiæ ad formam. Materia insuper appetit formam, frustra autem appeteret potentiam sibi inhærentem, imò seipsam: forma ergo in potentia non est potentia materiæ: sed quonam modo materia appetat formam, deinceps nobis erit disserendum. Quid ergo sit potentia materiæ, & an aliquo modo discrepet ab ea, dixi.

2. 3. 4. Verior opinio. Forma in potentia est potentia materiæ. Rationes contrariæ.

CAP. II.

Materia appetit formam.

Vid sit materia, & quæ illius potentia, dixi: placet modò inuestigare, quidnā sit illius appetitus; vnicuiq; namq; rei creatæ inest naturalis appetitus suæ perfectionis habendæ. Sanè, hæc est perfectio diuina secundum Commentatorem. 1. phys. com. 81. cui omnia entia appetunt assimilari, & ex qua appetunt, acquirere secundùm quod natura eorum potest recipere. Itaq;

Omnia appetunt assimilari deo.

tu materiæ. re.Itaq; materia ſecundùm quod accidit ei priuatio, innata eſt appetere ſe aſsimilari
primo principio, quoâd illi eſt poſsibile: & hoc eſt appetere receptionem formæ. Et ex-
Auerr. ponens illud phil. 2. de anima. com: 34. Actio, inquit phil. quæ eſt magis conueniens omni
Philoſ. viuenti, ex eis quæ ſunt perfecta, & non habent occaſionem, neq; generantur caſu per ſe,
eſt, vt agat aliud ſimile; animal enim facit animal, & planta facit plantam: ita quòd
habent communicationem cum ſempiterno diuino, ſecundùm ſuum poſſe: omnia enim il-
lud appetunt, & illius cauſa agunt omnia, quæcunq; agunt ſecundùm naturam. Solici-
Auer. tudo planè diuina (teſte Commentatore ibidem) cùm non potuerit facere ipſum genera-
bile viuum corruptibile permanere ſecundùm indiuiduum, miſerta eſt in dando ei vir-
tutem, qua poteſt permanere in ſpecie. Et hoc non eſt dubium, ſcilicet quòd melius ſit in
ſuo eſſe, quod habeat iſtam virtutem, quàm non habere; omnia enim deſiderant perma-
nentiam ſempiternam, & mouent erga ipſam ſecundùm quod innata eſt natura eorum
ad recipiendum: & propter hunc finem agunt omnia, quæ agunt naturaliter. Et 2. cœli
Philoſ. tex: com: 64. Nobile perfectum, inquit phil. eſt vnum, non indigens operatione, quæ ſit
nobile: & quædam ſunt ei propinqua pauca actione, quædam verò multa operatione;
Auerr. omnia enim entia, ait Commentator ibidem, non intendunt per ſuas operationes, niſi vt
aſsimilentur perfectè nobili, quod eſt deus: ſecundum quod in natura eorum eſt acqui-
rere dei aſsimilationem. Et 12. met: com: 37. Vnumquodq; deſiderium habet aſsimilandi
primo enti, ſicut amans vt aſsimiletur amato. Cùm ergo hæc ita ſe habeant; non temerè
dictum eſt à phil. loquente de deſiderio materiæ, ſic materiã appetere formam. Argu-
Auicennæ rationes. it Auicenna contra phil. ſententiam hoc modo: Materiæ aliquẽ appetitus vt pote anima-
lis conuenire non poteſt; cùm à ratione animalis quàm longiſsimè abſit. Nec etiam ap-
1. petitus naturalis; omnis enim huiuſmodi appetitus, aut propter formam fit, aut propter
virtutem inclinationemq́; naturalem: planta namq; ad nutrimentum mouetur, & graue
deorſum: quorum neutrum materiæ minimè congruit. Adde, quòd ſi materia appetat
2. formam; aut certè, quia omni prorſus forma caret, quod planè in rerum ordine non in-
uenitur: aut quia multas ſecum formas ſimul habere deſiderat: & hoc quoq; fieri non po
teſt: aut quia odio proſequitur formam ſecum habitantem: & iſtud etiam paris eſt dif-
Solutio. ficultatis. Dico cum Commentatore, materiam appetere formam, qui profectò appetitus
Auerr. id ſequitur, quod ipſa materia habet de motu ad formam. Vult ergo Auerroes, materi-
am appetere formam, non quidem appetitu animali aut rationali, ſed naturali. Quoni-
am autem omnis appetitus ſequitur formã, aut aliquid ſe habens, vt forma; hanc ob cau
ſam ait, materiam non per ſuam naturam appetere formam, ſed per illud, quod habet de
Appetitus materiæ quid ſit. motu ad formam. Quid autem ſit iſte motus ad formam diuerſimodè à diuerſis exponi-
tur: quidam enim vocant, materiæ tendentiam ſeu inclinationem, idoneitatem vel ordi-
nem ad formam: & hoc dicunt eſſe principium motus materiæ ad formam. Alij vocant
appetitum naturalem paſsiuum, qui profectò eſt ipſa inclinatio, ſiue ordinatio ad for-
mam. Sed tunc dubium eſſet, an pari facilitate, materia quoq; priuationem appeteret:
potentia namq; merè paſsiua, vt ſcribitur 9. met: com: 17. æqualiter ſe habet ad eſſe, & non
eſſe. Si ergo materia ſit mera poteſtas patiendi; non magis certè propenſa erit ad formæ
priuationem, quàm ad illius acquiſitionem procurandam. Dici poteſt ex vna parte cum
Themiſtius. Themiſtio aſſerente, materiæ motum à diuina proficiſci intelligentia: Profectò, inquit,
veriſsimum puto, quod dicitur, prouidentiam fuiſſe, quæ & turpi deſiderium honeſtatis,
& egenti opulentiæ quantùm ſit ſatis iniecerit. Ex iniecto igitur supernè deſiderio, ma-
teria appetit formam. Porrò, opus naturæ, vt dicitur 12. com. 18. eſt intelligentiæ non er-
rantis: materia igitur extrinſecus mota à ſuperiori intelligentia, & ex alia parte per in-
trinſecum appetitum, hoc eſt, per illud quod habet de motu ad formam, nempè per qua-
litatiuam atq; quantitatiuam diſpoſitionem, ſine qua materia nihilomagis ad formam
8. quàm ad priuationem inclinationem haberet, appetit formæ conſortium. Ad aliud A-
uicennæ

De appetitu mater.

uicennæ argumentum dico, materiam hoc appetitu omnes formas appetere: non quidem simul, sed alternatim: in causa autem est, quia post formæ receptionem, materia in potentia semper remanet ad aliam: non ergo ex odio alterius sibi inhærentis, sed ex desiderio absentis, ad quam innatam, atq; inexplebilem habet naturam, nouas semper appetit formas. Sanè, vnumquodque ens perfectibile: suam appetit perfectionem. sed materia est ens perfectibile: appetit ergo formam, quæ est sua perfectio. Reuera, materia in quantum est ens in potentia inclinatur ad formam, vti ad suam perfectionem: vnum certè quodque, vt dixi, perfectibile, natura suam perfectionem desiderat. Naturali ergo appetitu illam desiderat. Appetitus autem naturalis est inclinatio rei ad suam perfectionem; sic enim vnicuiq; innatum est desiderium suæ perfectionis habendæ.

Auicennę deceptio.

Porrò, Auicenna arbitratus est, appetitum naturalem, virtutem seu qualitatem esse additam rei, eamq; naturaliter, hoc est, sine præcognitione, ad bonũ suum tendere: hanc ob causam, ignem, leuitate ascendere: lapidem verò grauitate descendere; leuitas enim secundùm Auicennam, est appetitus naturalis in igne, & grauitas in lapide. At cùm materia præcisè sumpta, non sit aliqua virtus addita, quonam modo materia appetat formam, se non intelligere, apertè profitetur: verùm si mentem phil. percepisset; non vsq; adeo rem intellectu difficilem iudicasset:

Appetitus naturalis quid significet apud philos:

Appetitus namq; naturalis apud phil. non dicit formam aut virtutem rei essentiæ additam, sed ordinabilitatem potiùs rei in finem, atq; in suam perfectionem habendam. Quoniam autem materia ordinatur ad formam, vti ad suum actum, suamq; perfectionem; idcirco dicitur, quòd materia naturali appetitu, formam appetat non quia fastidio illi sit forma, quam habet: aut tædio aliquo circa ipsam afficiatur: sunt enim huiusmodi conditiones animalis appetitus propriæ, aut quia cupiat simul plures habere, quandoquidem desiderium naturæ legitimè iudicantis non sit ad impossibile: formas autem contrarias, præcipuè specificas simul possidere non potest.

Quare appetit nouam formam.

sed potiùs in causa est, vt dixi, quia materia semper est in potentia ad nouas formas suscipiendas; nulla enim formã totam illius potentialitatem explet penitus atq; complet. Etenim omnium est formarum inferiorum receptiua: sicuti lignum artificiatum. Patet ergo, quare materia nouæ desiderio formæ semper teneatur.

Quomodo appetit dei similitudinem.

Dicis, quonam modo materia appetat deo similis esse? Respondeo, materiam diuinam appetere similitudinem, quadam proportionis similitudine, ad quam mediante forma, pertingere potest; per formam enim naturalem est in actu, atq; operatione, in quo quædam diuinæ similitudinis proportio conspicitur; deus enim est purus actus ac simplex, & perpetua operatio. Itaq;, forma est quid diuinum, quatenus est materiæ actus atq; perfectio; quatenus verò est finis, est optimum quid, atq; appetibile:

Fœmina appetit masculum.

sicut fœmina appetit masculum, id est, masculinitatem, & turpe bonum, id est, pulchritudinem καλὸν pro pulchro accepit. materia autem, & turpis, & fœmina nominatur, ob masculinitatis priuationem atq; carentiam. Appetit autem suam perfectionem, & per accidens suiipsius destructionem: veluti ignis, suiipsius conseruationem appetendo in oleum agit, & sic tandem suam corruptionem machinatur. Per accidens, inquam, quoniam materia non est omninò idem, quod ipsa priuatio; alioqui appetens formam, per se appeteret suiipsius corruptionem; ad præsentiam enim formæ sequitur priuationis absentia.

Priuatio causa est appetitus.

Dicis, an priuatio sit causa appetitus materiæ? Dico, priuationem bifariam intelligi posse: vno quidem modo pro pura formæ carentia, sicq; nullius esse appetitus causam, siue rationem; quod enim omninò non est, nullius potest esse causa: alio autem modo, pro illo motu, quem habet materia ad formam, atq; ita priuationem, proximam esse materiæ dispositionem, affirmo, causamq; appetendi. Sanè, eodem modo priuatio est causa appetitus; quo planè est causa motus materiæ ad formam. sed materia non appetit formam, nisi per illud quod habet de motu ad formam: priuatio igitur, hoc modo est causa appetitus materiæ: cùm autem ille motus nunquam redeat in materiam idem numero: nec ergo idem appetitus, eademq; priuatio.

Si aliquis potest appetere semper permanere.

Dicis, an aliquod

indiuiduum poßit appetere naturali appetitu, sui ipsius æternam permanentiam? Sanè, impoßibilium nulla eſt appetitio. ſed indiuiduum corruptibile perpetuari eſt impoßibile, ſecundùm principia naturæ, quæ nobis cognita ſunt: igitur non eſt appetibile. Dici poteſt pro inconuenienti haberi non poſſe, appetitionem eſſe impoßibilium; modò illa impoßibilia, ſub aliqua ratione conditioni, ſiue deſiderio conueniant appetentis; ſic enim non eſt impoßibilium, cùm aliqua ex parte attingi poßit, nempè in eſſe ſpecifico, non autem in eſſe indiuiduali.

Si appetitus ſit idem cum re appetente.

Dicis, ſi appetitus ſit idem cum ipſa materia appetente? Reſpondeo, idem planè eſſe ſubiecto, differre autem ratione; materiæ enim competit appetitus, etiam omni alio accidente circumſcripto: ſemper enim materia per ſe eſt imperfecta, & carens forma: ideoq́ naturaliter, atq; perpetuò appetit formam: non eſt ergo materiæ accidens extrinſecus adueniens, quod illi perpetuò meſt, ac ſuam maximè patefacit naturam.

Appetitus naturalis.

Adde, quòd appetitus materiæ, vt dixi, eſt appetitus naturalis, qui non diſtinguitur realiter ab eſſentia rei, nec dicit potentiam, vel actum additum eſſentiæ: ſed eſt ipſamet rei eßentia, tenditq́ ad ſuum proprium finem, ſuamq́ perfectionem obtinendam.

Senſitiuus.

Non ſic autem ſe habet appetitus ſenſitiuus, qui eſt potentia animæ, qua animal tendit in bonum ſibi conueniens, per ſenſum apprehenſum, fugitq́ malum, quod ſibi aduerſari cognoſcit. Naturalis ſiquidem rei naturam, ſenſitiuus verò, ſenſum ſiue cognitionem ſenſitiuam ſequitur: & diuiditur per iraſcibilem & concupiſcibilem. Intellectualis autem ſequitur intellectum ſiue cognitionem intellectiuam: & voluntas nominatur ſeu appetitus liber, quo anima appetentis potens eſt ad oppoſita. Hic autem appetitus eſt potentia animæ, ſiue naturæ intellectiuæ, qua tendit in bonum, & refugit malum, quatenus per intellectum apprehenditur. Naturalis in qualibet natura inuenitur, & in ipſo quoq; ſenſu &

Intellectiuus.

voluntate, vt ſunt quædam naturæ, quæ ad ſuas inclinantur, tenduntq́ perfectiones: ſenſitiuus in animali tantùm: intellectiuus verò in natura rationali atq; intellectuali; de quibus in ſexto libro diſputaui. Quomodo ergo materia appetat formam, & quis ſit materiæ appetitus, breuiter me dixiſſe, puto.

CAP: III.

Materia vnde cognoſcitur.

Dixi paulò antè nonnulla de modo, quo ipſa materia cognoſcitur, non quidem ex profeſſo, ſed incidenter potiùs; hac de cauſa paulò copioſiùs de hoc negotio nobis erit diſputandum, nec temerè quidem: iuſtum enim eſſe arbitror, poſteaquam audiuimus, materiam aliquod per ſe eſſe poßidere, aliquem deniq; appetitum atq; potentiam, modum non ignorare, quo à nobis

Materia cognoſcitur negatione.

intelligitur. Decimo met: tex: com: 24. de hac re ſic loquitur philoſophus: Materia negatione cognoſcitur, 1. phyſ: comm: 69. Subiecta quidem natura ſcibilis eſt per analogiam ad formam. 7. met: com: 35. Materia ſecundùm ſe eſt ignota, quia non habet quidditatem in actu, ait Commentator 1. phyſ: com: 69. Actus autem, qui eſt quidditas eſt ratio, ob quam aliquid eſt intelligibile.

Naturalis.

Naturalis cognoſcit primam materiam per transmutationem ſubſtantialem, per analogiam quam habet ad formam: proinde 7. met: com: 7. dicitur, quòd materia ſit velut æs, quod per reſpectum quem habet ad ſtatuam cognoſcitur. Et reuera, eſſe primæ materiæ, teſte Commentatore 1. phyſ: com: vlt: & 7. met: com: 9. via tranſmutationis à naturali cognoſcitur.

Diuinus.

Porrò à diuino, qui eam contemplatur, vt eſt ens, & ſubſtantia per cuiuſq; formæ ac priuationis negationem, intelligitur. Etenim, intellectus innatus eſt adunata in eſſe diuidere, ait Commentator 12, met: com: 39. ſicuti diuidit materiam à forma, hoc autem modò materia intelligitur eſſe vna numero, vnitate vtiq; numerali priuatiuè, non autem poſitiuè, ſicut Mercurius dicitur vnus numero ab vna forma ſibi dante vnitatem, ſed per carentiam formæ talem ſibi vnitatem largientis:

ſicq́

Materia vnde cognoscitur

sicq́ materia dicitur vna numero, cuius consideratio ad primum philosophum pertinet, siquidem materia sic intellecta, in mente tantùm esse obtinet; nam extra animam, sine omni prorsus forma inueniri, est planè impossibile: quod enim non est in actu, esset in actu. Porrò, intellectus quia altior virtus est quàm natura: & multa potest diuidere, quæ natura non potest, teste Commentatore 12. met. com. 14. per omnium propemodum formarum priuationem, materiam intelligere potest. Itaq́, naturalis cognoscit materiam per relationem ad formam; materia enim authore phil. 2. phys: com: 26. relatiuè dicitur ad formam, vnde Commentator 7. met. com: 9. ait, materiam cognosci à naturali, quatenus est transmutationis principium, quæ profectò consideratio est relatiua; consideratur namq́ à naturali limitatè, vt est ens in potentia, habet certè entitatem diminutam, ac potentialem, quia nimirum per se non potest existere: ille ergo modus quo naturalis intelligit, est proprius, & adæquatus materiæ, tametsi in relatione consistat. Quoniam autem materia in prima sua notione, est ens per se, quia est substantia: hac de causa sub rationibus absolutis, atq́ transcendentibus nempè entis, & substantiæ, à diuino intelligitur. Patet ergo, quare diuersimodè phil. locutus sit, materiam scilicet per analogiam ad formam, & per omnium formarum negationem cognosci. Cæterùm, cognitio quæ per analogiam fit à Platone illegitima nominatur; quippe quæ non fiat per abstractionem formæ, sed per negationem potiùs. similiter etiam locutus est Pythagoricus Timæus, quoniam est per negationem formæ ab ipsa materia, non autem per similitudinis abstractionem à re, quæ intelligitur; intelligentem enim oportet formam à materia remouere, sicq́ informe subiectum in potentia intelligere: per formæ ergo negationem. Verùm nonnulli aiunt, materiam intelligibilem esse terminatiuè, & per accidens, non autem motiuè: motiuè namq́ per se putant esse ens sensibile, nempè formam, vel habens formam: terminatiuè verò, quidquid intellectus operationem terminare potest. sed materia est huiusmodi: ergo &c.

Naturalis cognoscit per relationē ad formam.

Diuinus intelligit absolutè.

Plato.

Timæus.

Motiuè materia est intelligibilis.

Sanè, quicquid continetur sub obiecto per se intellectus, est per se intelligibile. sed materia continetur sub ente, quia est ens, & non purum nihil: per se ergo est intelligibilis. 1.
Reuera, omne quod est in aliquo actu, est per se intelligibile. sed materia est in actu entitatiuo saltem, licet non sit in actu specifico: per se ergo ab intellectu intelligitur. Amplius, materia est pars quidditatis, vt postea dicetur: igitur per se est intelligibilis. 2.
Adde, quòd intelligibilitas sit propria passio entis. sed materia est ens, distinctum à forma, sicut supra dictum est: per se ergo terminatiuè est intelligibilis.

Solutio.

Porrò, ad huiusmodi rationes sic respondere valemus: & ad primam quidem dicimus, obiectum per se intellectus esse ens sensibile, vel habens ens sensibile sed materia non est ens sensibile, nisi ratione formæ, aut substantiæ compositæ: ergo &c. 1.
Tota vis istius argumenti in hoc maximè consistit, si materia sit per se ens, hoc concesso: sine dubio aliud quoq́ esset concedendum, nempè, materiam esse per se intelligibilem. Vtrum autem materia sit ens per se, paulò antè satis copiosè abundèq́ à nobis disputatum est. Ad confirmationem eodem modo respondendum est, materiam scilicet non esse ens sensibile, proinde nec posse mouere intellectum, quia non est in actu sensibili: mouere autem & terminare intellectum, idem est apud Peripatheticos.
Ad 2. Materia non est pars quidditatis, nisi per accidens, quatenus scilicet vehiculum est formæ, quæ est tota quidditas. 7. met: com: 34. 21. & 43. vbi Commentator videtur sentire, materiam non esse partem quidditatis, tametsi sit pars essentialis compositi: in rebus namq́ generabilibus compositis ex materia & forma, vt scribitur 3. de anima tex: com: 9. multum interest inter essentiam & quidditatem: sic etiam sentiunt Themistius & Alexander: Auicenna autem tractatu 5. suæ met: opinatur, formam non esse totam quidditatem, sed de hoc postea. 2.

Materia non est per se intelligibilis.

Ad confirmationem dico, intelligibilitatem per se enti competere, ens autem propriè dicitur, quod per se mouet intellectum. sed materia non potest per se mouere intellectum: igitur non est per se intelligibilis. Sanè, omne per se intelligibile est in actu vel est actus. 9. met: tex: com: 20.

Materia est pars quidditatis.

sed materia nec est actus, nec habens actum: igitur non est per se intelligibilis. Profectò, omne per se intelligibile, per se ipsum, aut per sua accidentia moueat sensum necesse est: alioqui per se intelligibilis rationem amittit. sed materia per seipsam sensum mouere non potest, quemadmodum neq; per se est in actu, neq; per propria accidentia, quia sicuti non
2. *habet propriam formam; ita etiam nec propria accidentia: ergo quod prius. Amplius, materia est ad aliquid 2. phys: tex: com: 26. igitur non est per se intelligibilis, sine eo, nempè forma seu substantia composita, ad quam refertur. Adde, quòd materia non potest producere phantasma, alioqui per se poßet mouere sensum: igitur non potest ab anima absolutè intelligi; anima enim sine aliquo phantasmate, nihil intelligit. Ad hæc & similia respondent illi, hæc argumenta vera eße de intellectione motiua, quæ procedit ab actu, vel ab eo quod habet actum, non autem de intellectione terminatiua, quæ materiæ tribui potest, etiamsi non habeat actum specificum; continetur enim sub ente, quod est primum intellectus obiectum, deinde habet actum entitatiuum, est substantia, & pars essentialis compositi: potest ergo terminare actum intelligendi, sicut priuationes; eorum namq; quæ ab intellectu percipiuntur, quædam tum in intellectu, tum etiam in sensibus proprias species producunt, veluti sunt sensibilia omnia. Alia verò, vt est prima materia, nō facit propriā speciem aut phantasma, neq; in sensibus, neq; in intellectu, quia non est ens completum; continet tamen aliqua, quibus mediantibus, terminat actum intelligentis. Alia intelliguntur per proprias essentias veluti sunt species intelligibiles, actus intelligendi, & ipsamet intellectus phantasmata. Quædam, vtpote substantiæ separatæ, nec species habent, nec ex contentis conceptus faciunt: sed ad ea ordinem quendam habent, quæ conceptus vel species facere possunt, & per easdem intelligi vtpote per effectus. Itaq;, materia per se est intelligibilis, terminatiuè tamen. Amplius, materia dicitur intelligibilis per accidens, quoniam intelligitur per formam corporis naturalis, & per speciem abstractam à forma sensibili: species autem quæ abstrahitur à corpore naturali, quæ est substantia composita, per se quidem substantiam compositam, per accidens verò materiam repræsentat, quæ proportione ita se habet ad formas substantiales; vt corpus naturale ad artificiales atq; accidentia: species quoq; quæ à forma abstrahitur sensibili, per se primò, formam, per accidens autem formæ vehiculum, materiā scilicet repræsentat. Non temerè ergo à Simplicio huiusmodi cognitio vocata est illegitima, sicuti à Platone & Pythagorico Timæo. Quomodo ergo materia sit intelligibilis, & qualis illius cognitio sit, breuiter dixi.*

Solutio.

Varius modus intelligendi.

Quomodo per accidens est intelligibilis.

CAP. IIII.

Materia an sit pars quidditatis.

Auerrationes

Voniam polliciti sumus hanc enucleare quæstionem, dum Auicennæ sententiam adduceremus, par est atq; æquum nos stare pollicitis, præsertim cùm de huiusmodi negotio præclarißimi viri variè disputârint. Et inprimis Auer: 7. met: com: 21. & 34. materiam non eße partem quidditatis naturalis, sed vehiculum potiùs quidditatis, apertè profitetur: Essentia, in-
1. *quit, rei, est substantia rei quidditatem declarans. sed materia non est substantia declarans quidditatem rei, cùm ex se sit ignota. 1. phys: tex: com: 69. non ergo est alicuius declaratiua, nec per consequens pertinet ad rei quidditatem. Item, si quidditas hominis*
2. *esset homo compositus ex materia & forma; tunc planè quidditas hominis haberet quidditatem: & sic quidditatis esset quidditas; quæcunq; enim sunt idem, quidquid habet vnum; habet & reliquum: si ergo quidditas hominis, & homo compositus sunt idem, cùm homo compositus habeat quidditatem; sequitur, quidditatem hominis habere quidditatem,*

Materia est pars quidditatis.

tem, quod est falsum: ergo quod prius. Quia ergo quidditas hominis est homo tantùm secundùm formam, & forma non habet quidditatem, cùm sit ipsa quidditas, compositum verò quidditatem habeat, quia nimirum habet formam; ideo non proceditur in infinitum. Sola ergo forma, secundùm Commentatorem, est tota quidditas substantiæ compositæ: atq; ita quidquid est, quod est diffinitionis significatum soli conuenit formæ: materia verò, quia est vehiculum deferens ipsam quidditatem, licet non sit pars quidditatis; est tamen pars naturæ compositæ. Amplius, philosophus soli formæ quidditatem concessit: igitur forma tantùm est quidditas. 7. met: tex. 10. Quoniam, inquit, in principio diuisimus, quomodo determinauimus substantiam: & horum quidem vnum videtur esse quodquid erat esse, speculandum est de ipso, & per quodquid erat esse, formam intelligit: forma ergo sola est ipsa quidditas. Item, tex: 11. Quod autem, inquit, vt species & forma, quod quid erat esse. Et 2. de anima, tex: 8. ait, animam, quam constat esse formam, esse quodquid erat esse corporis. Et 2. phys: tex: comm: 28. partes diffinitionis in genere causæ formalis collocauit. vnde 10. met: tex: com: 25. ait, marem & fœminam non variare speciem, quia sunt differentiæ materiales. Et reuera, materia est causa corruptionis, sensibilitatis, quidditas autem est essentia rerum incorruptibilis, insensibilis: differunt ergo abinuicem. Præterea, 3. de anima comm: 9. distinxit essentiam à quidditate in rebus corruptibilibus, & generabilibus, exponens textum sic loquentem: In quibusdam idem est caro, & carnis esse; in entibus namq; simplicibus idem est quidditas, & essentia: sic esse carnis est idem cum carne; quia intentio carnis in eis, non est in materia. In compositis autem ex materia & forma, sola forma est quidditas; quia ipsa est obiectum intellectus, quippe cùm vniuersale sit obiectum intellectus. forma autem, vt dicitur 1. cœli, comm: 92. est subiectum vniuersalitatis: Materia autem, vt dicit Commentator 12. met: comm: 14. non habet alicuius vniuersalis intentionem aliquam intellectam ab ea; ideoq; secundùm se est ignota 7. met: comm: 35. ac proinde non est quidditas, nec pars quidditatis: tametsi prima materia sit essentia alia ab essentia formæ. 1. cœli, comm: 92. Et 8. phys: comm: 12. vnde à Commentatore 1. phys: comm: 5. materiæ & formæ appellantur partes secundùm qualitatem. Ex his ergo patet, quomodo materia non sit pars quidditatis. Amplius, quidquid est principium per se essendi compositi habentis quidditatem, est illius per se quidditas. 7. met: comm: 20. sed sola forma est principium per se essendi. 2. met: comm: 22. & 53. Materia verò est per se principium non essendi; quia est id, quo res potest non esse: forma verò, vt dicitur 7. met: comm: 37. est pars, quæ cùm fuerit, erit res. Sola erga forma est causa, qua compositum habet quidditatem: per materiam autem habet non esse. Adhuc, id non est pars quidditatis, per quod ipsum compositum diffinibile, est sensibile, & non intelligibile. sed per materiam, compositum est sensibile, per formam verò est intelligibile, vt dicitur in lib: cœli. Et 1. met. comm: 27. ergo quod prius: Adde, quòd illud est principium quidditatis 1. met: comm: 29. & 12. met: comm: 14. quo ipsum diffinibile, vniuersalitate participat. sed forma est huiusmodi, materia autem singularitate potiùs participat: forma ergo est tota quidditas compositi. Item, quidditas (vt dicitur 12. met: comm: 14.) est vniuersale. sed materia est singulare, quia est vnum numero in specie materiæ; alioqui si esset hæc materia alia ab illa; hoc profectò contingeret propter formam, & accidentia, quibus ipsa materia suapte natura caret: propriè ergo, atq; per se, ipsa materia non est quidditas, nec pars quidditatis. Ad hæc solent nonnulli sic respondere: & ad primum, negant minorem: nam etsi materia solitariè sumpta sit ignota; formæ tamen specificæ, siue genericæ coniuncta, declaratiua est alterius. Ad 2. negant quidditatem hominis habere quidditatem. Et cùm probatur: Si aliqua duo &c. Aiunt hanc propositionem non esse vniuersaliter veram; alioqui eadem facilitate sequeretur: quòd sicut genus habet differentias; ita differentia habeat differentiam: genus enim & diffe-

Sola forma est quidditas.

3.

4.

5.

6.

7.

Solutio.

1.

2.

Materia. est pars quidditatis.

& differentia sunt essentialiter idem. sed hoc est falsum : ergo &c. Ad 3. & quæ se-
quuntur, vnica responsione solui possunt, videlicet formam esse principaliorem partem
quidditatis, atque ideo interdum à philosopho appellari quodquid est; non ob id tamen ab
3. *eodem negari, materiam partem quidditatis esse. Nam 2. phys: tex: com: 27. materi-*
am, naturam appellat. sed id, quod est pars humanæ naturæ, est pars quidditatis hu-
Materia est pars quidditatis. *manæ, quia natura & quidditas sunt idem : materia ergo est pars quidditatis. aliter in*
forte essent duæ naturæ partiales, quippe, quæ non essent partes alicuius naturæ, quod
planè falsum est, atque impossibile. Amplius, primo met: com: 7. & 8. met: tex: com:
1. *15. & 16. causam assignans, quare diffinitio compositorum sit vna; quia, inquit, ex actu*
2. *& potentia natum est fieri vnum: quidditates autem simplices seipsis habent vnitatem,*
eò quòd sint formæ tantùm. Itaque, si substãtia, siue essentia, aut quidditas substantiæ cõpo
sitæ, esset sola forma; non opus fuisset philosopho. causam edicere, quare diffinitio sit v-
na: forma enim seipsa est vna. Eadem sentit 9. met: comm: 22. In compositorum, inquit,
non in simplicium quidditatibus accidit error, idque propter multitudinem partium, ex
quibus constant. Patet ergo essentiam compositi, esse compositam, & non simplicem tan-
tùm : & quidditatem materialis substantiæ, à quidditate substantiæ separatæ plurimùm
3. *dissentire; illa enim essentialiter simplex est, hæc autem essentialiter composita. Am-*
plius, incisio, vt dicitur 7. met: comm: 13. non pertinet ad diffinitionem, sed quæ sillabæ
ad eam, quæ est elementorum, at, elementa pertinent ad materiam. Sensus est, si silla-
ba diffinitur per elementa, ex quibus componitur : elementa autem respectu sillabarũ,
causæ materialis partem obtinent 2. phys: tex: com: 31. materia igitur spectat ad quid-
ditatem diffiniti. Adde, quòd si sola anima non sit totum animal : igitur non est tota
quidditas. Parabola præterea Platonis non se rectè habet : non enim est simile de circu-
lo, & homine : superfluum enim est materiam auferre à quidditate rerum : quædam
namque sunt hoc in hoc, id est, forma in materia, sicut in naturalibus. Materia ergo spe-
4. *ctat ad quidditatem compositi. Adhuc, 8. met: tex: com: 6. laudantur à philosopho*
qui in diffinitione cùm materiam, tum etiam formam collocant. Et 9. com: affirmat o-
mnem diffinitionem habere quid, & quale : & necesse esse, vt vnum sit, vt materia, al-
terum verò vt forma : materia ergo non est remouenda à quidditate compositi. Quòd
si ita non se haberet; sententia philosophi non rectè pugnaret, aduersus Platonem. Ete-
nim, si sola forma est quidditas : idea ergo est diffinibilis, cùm sit forma tantùm. Ad-
de, quòd 7. met: com: 33. ratio omnis, partes habet, & sicut partes rationis ad rationem;
ita partes rei, ad rem se habent. sed omnes partes rei, totam rem exprimunt : sic igitur
omnes orationis partes, totam rationem rei. sed tota ratio rei, est ipsa quidditas : ad il-
lam ergo cognoscendam, necessaria est omnium partium cognitio. Præterea, quiddi-
5. *tas est forma totius, quæ in sui ratione, formam partis, & materiam complectitur, &*
ex ambarum vnione consurgit : materia ergo spectat ad quidditatem. Sanè, anima in
homine est forma partis, humanitas verò forma totius, quæ resultat ex vnione formæ
Humanitas. *partis cum materia : & differt à forma partis, sicut compositum à simplici. Reuera,*
humanitas est essentia hominis, essentia autem est, quam significat diffinitio : diffinitio
autem non significat solam formam, sed formam & materiam : igitur, humanitas con-
stat ex forma & materia. Differt autem ab homine, quia nimirum humanitas sola signi-
Homo. *ficat essentialia speciei principia : homo autem, & illa quidem, & à sui generatione in-*
diuiduantia non excludit; homo enim dicitur, habens humanitatem : quare non abiicit
à se, quin alia habere possit principia: rei ergo compositæ naturalis quidditatem, non es-
6. *se solam formam, sed materiam, & formam, constat satis. Item, materia, quæ est*
pars potentialis in substantia composita, accepta absolutè, & non contracta ad materi-
am indiuidualem, ad specificam spectat quidditatem: quod enim est essentia, & quiddi-
tas alicuius; illud profectò est sufficiens ratio intrinseca, vt illud sit, cuius est essen-
tia, qua-

Materia est pars quidditatis.

tia, quacunque alia re ab eo realiter differente, circumscripta. sed si sola forma hominis, vtpote anima, est tota quidditas: igitur, sola anima est ratio, qua homo potest consistere: atque ita homo esset homo, sine materia, quod est absurdum. Profectò, si albedo, est ratio, qua subsistit superficies alba: multò ergo magis quidditas, est ratio sufficiens, qua id subsistit, cuius est quidditas. 7. *Item, si tota compositi quidditas, est sola forma, & materia non ingreditur diffinitionem rei: igitur nec substantia naturalis composita, causatur à materia in genere causæ materialis, quod planè falsum esse, patet, & quidem latissimè; alioqui materia non esset causa, neque pars substantiæ naturalis compositæ. Cuius siquidem essentia non pendet, nec causatur à natura in genere causæ materialis: nec illud etiam, cuius est essentia pendet à materia, nec causatur ab eo in genere causæ materialis; quidditas namque est idem cum eo, cuius est quidditas: ergo quod prius.* 8. *Amplius, substantia habet diffinitionem simplicem, & non ex additione 7. met: tex: cō: 17 quidquid ponitur in diffinitione substantiæ, ad illius quidditatem spectare dignoscitur. sed in diffinitione substantiæ materialis, vt scribitur 6. met: commen: 2. materia poni debet, alioqui si ad rationem diffinitionis non spectaret; diffinito vtique ex additione computaretur: ergo quod prius.* 9. *Iterum, quodquid est, est illud quod est primò ens, & cuius est primò esse. sed quod primò est, ad compositum spectat 8. met: tex: com: 3. Substantia composita, inquit, est simpliciter hoc aliquid, & separabile primò per se existens: igitur quodquid est, est compositi ex materia, & forma. Patet ergo, quomodo materia sit pars quidditatis.*

Solutio.

Verùm ad hæc sic posset aliquis respondere: & in primis asserere, non parum interesse apud Peripatheticos dicere, aliquid esse essentiam, & quidditatem rei, idque in corruptibilibus, atque generalibus rebus: quidditas enim (vt dicit Commentator 7. met: comm: 21.) hominis, est homo vno modo, & non est homo alio modo, & est forma hominis: & non est homo, qui est congregatus ex prima materia, & forma. Itaque, si homo intelligatur pro hominis quidditate; tunc planè sola forma hominis, est homo: si verò, pro essentia illa, quæ est quid congregatum ex materia & forma; sic vtique quidditas hominis non est homo. Patet ergo ex Commentatore, materiam non esse partem quidditatis, ponendam nihilominùs in diffinitione substantiæ, ex materia & forma compositæ. Ex hoc tamen non sequitur, compositæ substantiæ diffinitionem ex additamento esse, quia nimirū materia nō est pars quidditatis. Etenim, corpus, ad animæ quidditatem non spectat; in quidditatiua tamen eiusdem diffinitione ponitur. Sic namque 2. de anima tex: com: 5. à philosopho anima diffinitur: Anima est actus corporis organici habentis vitam in potentia. Illa ergo diffinitio non est ex additamento, licet per id detur, quod ad animæ quidditatem minimè spectet; ex materia namque, & forma fit per se vnum, non autem ex subiecto, & accidente; ideò non est par ratio diffinitionis assignandæ. Talia namque accidentia, teste Commentatore 7. met: com: 17. aut non habent quidditatem & diffinitionē veram: aut alio modo, nempe secundariò. siquidem talium subiecta accidentium, tum secundùm genus, tum etiam secundùm naturā diuersa sunt, quod profectò illi non accidit, quod ex materia & forma constituitur: fit enim ex illis vnum per se in actu. Si hæc distinctio bene intelligatur, & quæ proposita sunt, & proponenda facilè solui possunt argumenta. Sanè, si forma est magis natura, quàm materia, & compositum, vt antè dixi fol: 84. & 85. ipsa ergo est vera quidditas rei, cùm sit vera natura. vnde esse habet, & materia, & compositum. Materia ergo non est quidditas, nec pars, sed vehiculum potiùs; est nihilominùs pars substantiæ compositæ, quæ ex ambarum vnione consurgit.

Quidditas quid sit.

Diffinitio ex additamento.

Accidentia non habent veram diffinitionem.

CAP. V.

Compositum

Composi-tũ addit aliquam entitatem.

Compositum addit aliquam entitatem realem super materiam, & formam.

Isputauimus ad vtranque partem, si materia sit pars quidditatis, quod profectò clariori elucidatione indiget; idcirco, hanc examinandam proposui quaestionem, nempe compositum, distinctam, atque realem dicere entitatem, supra materiam, atque formam: entitatem, inquam, vtpote partem totius, non autem partem super partem, alioqui processus esset in infinitum. Totum siquidem se habet instar hominis, supra materiam, atque formam, humanitatem dicentis, quae reuera est entitas specifica perfecta realis, absoluta totius hominis; non quidem alicuius partis diuisim, materiae, aut formae, sed entitas tertia ab ipsis causata, veluti ex causis per se intrinsecis. Est autē humanitas quaedam substantia, & natura, aut essentia specifica hominis, per quam, in genere, seu praedicamento per se reponitur. Simile quiddam 5. met: philosophus sentire videtur: naturam, in formam, materiam, atque compositum distinguens. Profectò non est verisimile, per compositum, materiam, aut formam intellexisse, nec illa simul, quum sit tantummodò respectus. neque diuisisse naturam in materiam, formam, & nihil, sed in compositum, quod tertiae subit rationem substantiae. Similiter locutum fuisse legimus in principio. 2. de anima, vbi substantiam, in materiam, & formam, & tertiam, quae est composita distinxit. Humanitas ergo dicit totum compositum, quae est natura hominis, nec temerè quidem. Etenim, si natura est principium motus, & quietis; planum est, huiusmodi diffinitionem, compositae conuenire naturae: tum si pro principio subiectiuum, tum etiam effectiuum intelligamus. Compositum certè est tale principium, & perfectiori quodammodo, quàm ipsius partes, quatenus sunt subiectiua. Compositum ergo dicit tertiam entitatem, quod etiam rationibus sic dilucidandum esse putaui: Compositũ per se est in praedicamento positiuo, absoluto substantiae: igitur dicit per se aliquam entitatem absolutam; neque enim per se esse posset in praedicamento substantiae, nisi etiam per se haberet entitatem absolutam: dicit ergo aliquod positiuum, supra formam, atque materiam, & illa simul sumpta: quandoquidem illorum vnio, respectũ dicat, qui per se non est in praedicamento absoluto positiuo.

Adde, quòd materia per se primò non sit generationis terminus, neque etiam forma, quia nimirum non principaliter intenduntur à generante, sed compositum: igitur est generationis terminus; & per consequens, distinctam habet entitatem. Potest tamen dici, formam esse primum generationis terminum, primitate originis: compositum verò, perfectionis. Siue ergo sit terminus quo, siue quo & quod, quocunque enim modo intelligatur, semper ipsum compositum, hanc perfectionis primitatem habere videtur.

Iterum, quemadmodum compositum per se primò generatur; ita planè per se primò corrumpitur: igitur aliquam dicit entitatem absolutam, eadem planè ratione, sicut dictum est de eo, quod primo generatur. Adde, quòd causatum per se à causis intrinsecis, aliquam dicat entitatem absolutam, necesse est; nihil enim est causa sui. sed compositum causatur à materia, & forma, velut à causis intrinsecis 2. phys: & 5. mets ergo &c. Sanè, id absolutum vocatur, cui certè conuenit aliqua per se passio absoluta. sed tale quid, est ipsum compositum, cùm illi insit propria passio, non materiae, aut formae communis, neque ex vtriusque vnitatis: ergo quod prius.

Praeterea, compositum per se vnum in genere substantiae est magis vnum, quàm compositum per accidens; quia nimirum istud est per se, illud autem per accidens. sed si compositum non dicit aliquam entitatem: igitur non est magis vnum, quàm compositum per accidens. Accedunt ad hoc plurimae philosophi, atque Commentatoris authoritates 7. met: de toto per se substantiali loquens, ait, sine contradictione, partes sine toto coniunctim, siue diuisim, intelligi posse.

Entitas totius

Humanitas.

Aristot.

Natura conuenit cõposito.

Rationes.

1.

2.

3.

4.

Philos.

Compositũ addit aliquam entitatem.

gi posse. Ibidem enim dat exemplum de a. & b. quòd scilicet intelligi poßint, non intellecta sillaba, ab, ideoq; professus est, partes totum non eße. Similia quædam à Commentatore dicuntur 3. de anima: Ex materia, inquit, & forma resultat aliquod tertium, addens aliquid supra partes. 5. met: bis tria non eße sex, expreßè philosophus docet: & planum est, bis tria simul accepta, coniunctim, & simul accipi. Quam obcausam, Auicenna 2. met: dixit, si denarius congregatur ex nouem & vno, simul vnitis; aliquid aliud, certè prouenit ab vno, & nouem, quod est decem. hac de causa dixit ille, quòd bis; & tria non sint sex: sed semel sex, sint sex: vel sex non eße bis tria: sed vnum sex. Porrò, huiusmodi authoritates, de composito per se vno loquuntur, quod constat ex potentia, & actu. Compositum ergo, aliquam per se dicere entitatem, realem, positiuam, absolutam; quæ non est entitas alterius partis, nec amborum: patet satis.

Cõmentaor.
Auicenna.

CAP: VI.

Argumenta contraria.

QVi aliud sentiunt, quàm dictum est, sic arguere consueuerunt: Quod ad-
dit aliquod reale positiuum, est vtiq; aliquid aliud distinctum, atq; se- 1.
cretum ab illis; alioqui nulla eßet realis positio. sed totum per se vnum, non
est aliud à partibus: igitur non dicit entitatem realem positiuam. Nam si
totum est aliquid reale absolutum; illud ergo reale erit in toto, vel sicut
pars in toto, vel sicut accidens in subiecto, quorum neutrum verum est: ergo quod pri-
us. Adde, quòd si totum adderet aliquid absolutum; non plenè à philosopho dicta es-
set causa, quare ex materia, & forma fieret vnum: quia, inquit, vnum est potentia, &
alterum est actus. Alia namq; ratio fuißet illi quærenda; nempe illa tertia entitas, quæ
ex vnione materiæ, & formæ consurgit. Compositum ergo non addit entitatem absolu-
tam. Amplius, id, quod aliquibus additur, non opus est, vt ea complectatur, siue in-
cludat, quibus additur: idem enim sibiipsi non additur. sed humanitas per se complecti- 2.
tur materiam, & formam; ex illis certè illa consurgit, atq; subsistit: non ergo supra ma-
teriam, & formam, aliquid addere potest. Accedit ad hoc; quòd illud additum eßet
vtique generationis terminus. sed humanitas non est per se generationis terminus, quia
quidditas non generatur 7. met: addit ergo nihil. Item, quod addit aliquid supra par-
tes; est profectò aliquid vltra partes, seu suprà quàm partes: alioqui non eßet aliquid
superadditum. sed humanitas, siue totum non est aliquod additum supra partes, cùm 3.
illud non sit intelligibile: ergo &c. Sanè, illud additum, non est materia, neq; forma:
addit enim super vtramq;: neq; compositum, aliter compositi esset compositum, quod
est absurdum: daretur namq; processus in infinitum: ergo est nihil. Præterea, diffi-
nitum nihil aliud est præter diffinitionem. sed partes sunt diffinitio totius compositi: 4.
anima enim & corpus, sunt diffinitio totius hominis: & materia, & forma totius compo-
siti 7. met: compositum ergo non addit aliquid supra partes. quòd si adderet, vnionem
vtiq; videretur addere. sed vnio, præter vnita, vel totum, nihil est aliud, nec etiam re-
spectus: Totum ergo nihil addit. Sanè, vnius per se generationis, vnus est per se termi-
nus. sed compositum, & natura, siue essentia, & vnio, est per se terminus generationis:
sunt idem ergo: vnio igitur, non est relatio, nec aliquid præter compositum. Adhuc,
compositum in genere substantiæ, non est accidens, neq; vnum per accidens. at si vnio 5.
esset relatio; compositum profectò esset accidens; compositum enim, vnione est compo-
situm, siue vnum: eßet ergo accidens, aut saltim aliquid accidentale, & non per se v-
num. Reuera, illa, quorum vnio est ordo, vel relatio, non sunt simpliciter vnum. sed ma-
teria, & forma faciunt vnum simpliciter: vnio ergo ipsorum, non est relatio, nec ordo.
Adde, quòd vnio, quæ non est actio, vel paßio, non est aliud à composito,

Vnio nihil addit.

Compositũ addit aliquam entitatem.

nec per consequens est relatio. sed ista partium vnio, non est passio, vel actio; manet enim, illis non existentibus: compositum ergo, supra partes addit nihil, nisi vnionem, quæ profectò nihil addit vltra partes: ergo quod prius. Iterum, si compositum

6. *addit aliquid supra partes absolutum, distinctum ab eis, quarum vnio naturaliter præcedit naturam compositam: potest ergo fieri partium vnio, ipsa humanitate non existente, quod est impossibile; omne namq; prius, natura essentialiter distinctum ab alio, sine*

7. *illo vtiq; potest consistere. sed hæc fieri non possunt: ergo &c. Amplius, licet in aliis ab homine, aliquid absolutum, vtpote forma corrumpatur; in homine tamen nihil corrumpitur, sed fit tantùm separatio partium: nihil ergo positiuum absolutum, compositum habet in homine præter partes. Sic enim loquitur Augustinus contra Felicianum: Hæc, inquit, hominis mors est, quæ non vnita consumit, sed ea tantùm distinguit. Sanè, si totum adderet aliquid supra partes; adderet vtiq; aliquam formam totius, quæ sicut argutum est, posset esse sine partibus, & sic processus fieret in infinitum. Huic accedit, quòd forma vltima non esset specifica, atq; ita anima in homine non esset forma specifica, sed alia, quæ est forma totius, vtpote posterior: hoc autem est falsum: ergo &cæt.*

8. *Item, si propter philosophi authoritatem, vt dixi de a. & b. aliquis posuerit totum addere aliquid supra partes; quia nimirum illæ intelligi possunt, toto non intellecto; is certè animaduertere debet, similia sibi dicenda esse de composito per accidens, puta de homine albo: homo enim, & albedo intelligi possunt, non intelligendo hominem album. sed compositum per accidens, non addit aliquid absolutum: ergo &c. Accedunt ad hæc authoritas Augustini 7. de trinit: Homo, inquit, nihil aliud est, quàm anima, & corpus.*

August.

Damascenus. *Et Damasc: lib: 3. Verbum nunquam dimisit, quod semel assumpsit. quòd si humanitas aliquid addit; in morte vtiq; fuisset dimissum, cùm partium facta sit diuisio, atque discretio: ergo &c.*

Philos: *Philosophus etiam 4. phys: similia profitetur: Totum nihil aliud est,*

Cõmentator. *quàm partes simul sumptæ. Et Commentator 7. met: comm: 28. hoc idem profitetur. Et 1. phys: Vnaquæq; partium per se sumpta, ait, est aliud à toto. sed omnes simul sumptæ, nihil aliud sunt à toto. Totum igitur, compositum ex materia ex forma, non addit aliquid reale positiuum super partes suas; proinde nihil aliud, quàm partes simul sumptæ, non aliqua entitas absoluta.*

CAP: VII.

Soluuntur argumenta.

D primum dico, compositum esse aliquid vltra partes: non quidem, sicut pars est alia, ab altera parte; sed potiùs, sicut aliud includens, atq; complectens partes. Ad confirmationem respondeo, illud additum cùm sit totum, non esse in toto: sicuti neq; totum est in seipso; sed partes tantùmmodò esse in illo, sicuti in toto. Itaq; illud non est in toto, sicut accidens in subiecto, neq; sicut partes in toto. Ad aliam confirmationem similiter dici potest:

1. *quòd quamuis non sit alia causa intrinseca, cur compositum constet ex materia, & forma, nisi quia altera, potentiæ vice fungitur, altera verò actus fungatur officio; non ob id tamen, excludit, quin compositum, tertiam dicat entitatem, à materia, & forma entitate distinctam. Illa autem tertia entitas non est ratio causalis, quare ex materia, &*

Tertia entitas *forma fiat vnum per se; sed ipsa est ipsum vnum, quod compositum est ex materia & forma: vel saltem idem cum tali composito, differens tantùmmodò, sicut abstractum à concreto. Ad 2. negatur similitudo, siquidem illa partibus, non toti congruit; pars*

2. *enim si parti addatur, non illud includitur, seu complectitur, cui additur: secus autem se habet totum, quod etiam illa complectitur, quibus additur. Quando autem dicis, idem non addi sibiipsi, nec numero à seipso distingui. Respondeo, hoc esse intelligendum,*

quando

quando est idem totaliter; totum enim non addit sibiipsi toti: nec pars sibiipsi, sed totum partibus. Ad confirmationem dico, totum compositum concretè acceptum, vtpote hominem habentem humanitatem, quæ propriam superaddit entitatem, esse primum generationis terminũ, & quod primò generatur, non autem humanitatem in abstracto: ratio ergo non militat contra argumentum supra positum. Ad 3. maior est vera in partium additione, quando scilicet vna pars additur alteri, non autem in additione, quæ additur à toto supra partes; illas vtiq; à se non præscindendo, seu remouendo; sed amplectendo, atq; includendo. Si cupis scire, quid sit, quòd à toto partibus additur. Dico, esse specificam compositi entitatem, vel ipsummet totum compositum, quod partes entitate specifica, seu formali complectitur, & includit. Dicis, si compositum addit aliquid absolutum; seipsum vtiq; & non aliquod aliud addit, in seq; intrinsecè includit partes: igitur addit partes supra partes, & sic in infinitum; essent enim ibi plures materiæ, & plures formæ in infinitum, quod est falsum. Dico, compositum per se addere entitatem propriam causatam per se vnam, à partibus aliam; non ita tamen, vt partes à se præscindat, quasi partes ex vno latere intelligantur: totum verò superaddens, & partes includens, ex altero; sed potius, quòd partes includat, quibus tertiam superaddit entitatem. Ex quo patet, partes semel tantùm, non autem bis numerari, nec partes, partibus addi, siue super imponi. quod planè contingeret, si vnum adderetur ad totum, ex partibus sub toto minime conclusis. Ad confirmationem respondeo, illud superadditum non esse materiam, neq; formam, neq; ista simul; sed ipsum compositum, neq; proinde compositi esse compositum, quia scilicet compositum non additur composito; sed partibus, atq; ideò non esse compositi compositum, sed potiùs partium compositum. Ad 4. verum est, diffinitum nihil esse extra intellectum, atq; completam ipsius diffinitionem: animam tamen, & corpus, seu materiam & formam non esse diffinitionem, sed diffinitionis partes. Porrò, philosophi authoritas, similiter etiam est intelligenda; nusquam enim fassus est materiam & formam, diffinitionem esse; sed diffinitionis partes, quæ ipsam ingrediuntur diffinitionem. Incongruè certè interroganti, quid sit homo, responderet aliquis, esse animam, & corpus; sed potiùs, esse substantiam ex anima, & corpore constantem. Ex quo satis planum est, partes ponendas esse in obliquo, non autem in recto, atq; in hoc, diffinitio data per materiam, & formam, ab ea discernitur, quæ per genus, & differentiam datur: quælibet namq; pars istius, est in recto: non sic autem illa. In causa autem est, quia quælibet illarum per se primò de diffinito prædicatur, & totam dicit essentiam diffiniti: propterea verum est, diffinitionem super genus, & differentiam nihil addere: quod profectò de materia, & forma dici non potest; quia scilicet neutra illarum, totam dicit substantiam diffiniti, nec simul acceptæ, illius essentiam dicunt, sed partes eius tantùm. Itaq; diffinitio hominis, quæ per partes, nempe per animam, & corpus, datur, est substantia constituta ex corpore, & anima; non tamen est corpus, & anima. Totũ ergo, vtpote homo, non addit illam vnionem supra partes, quasi aliquid sibi extrinsecum, sed propriam, atq; absolutam entitatem. Cæterùm, quod vnio sit aliquid aliud præter partes, sic fieri potest manifestum: Si vnio nihil esset, præterquàm partes vnitæ; profectò ita se haberent, ac si non essent vnitæ, atque ita non magis facerent vnum per se, quàm si non essent vnitæ, quod est absurdum. Amplius, si ita res se haberet, partes vtique non generarentur, nec corrumperentur, neq; aliqua illis inesset passio positiua, quod est falsum. Dicis, vnionem non esse nihil, sed ipsum compositum. Contra: Si compositum (secundùm tuam sententiam) nihil includit præter partes simul vnitas, vnio autem nil dicit vltra vnitatem partium: ergo idem quod prius. Si dixeris aliquid addere; aut certè illud est absolutum; & sic habetur propositum: aut respectiuum, & illud est vnio: igitur vnio addit aliquid: aut dicit aliquid vltra partes vnitas, quod planè contra te pugnare videtur. Deinde palàm faciam, vnionem esse

Compositũ addit aliquam entitatem.

3.

Compositum quid addat.

4.

Differentia diffinitionis.

Homo nõ est anima & corpus.

Vnio est aliquid præter partes.

1.

2.

 respe-

Composi-tũ addit aliquam entitatem.

Vnio est respectus.

respectum hoc modo: Illud, quod per se absolutè intelligi non potest, nisi per respectum
ad alia; est planè essentialiter respectiuum, seu respectus: absolutum enim per se, sine
alterius adminiculo, siue respectu intelligitur. sed vnio partis ad partem, nempe mate-
riæ ad formam, absq; alterius partis respectu, intelligi nequit, implicat certè contradi-
ctionem, perinde, ac si quis vellet intelligere paternitatem, non intelligendo filium: igi-
1. *tur vnio est respectus. Item, quando forma actu vnitur materiæ; aliter vtiq; se ha-*
2. *bet ad materiam quàm prius: aut ergo illud est absolutum, aut respectiuum. Non qui-*
dem absolutum, quandoquidem ex sui cum materia coniunctione, forma, nihil absolu-
tum acquirat, siue recipiat: igitur, aut secundùm nihil, aut secundùm aliquid respecti-
uum. non primum: ergo secundum, quod profectò ad vnionem spectat: ergo quod pri-
us. Adde, quòd forma non dicitur vnita ad se, sed ad alterum, nempe ad materiam,
3. *idque per vnionem: igitur est respectus; quod enim ad aliud refertur vel dicitur,*
est respectiuum siue respectus. Vtrum autem iste respectus sit mutuus inter mate-
riam & formam, dici potest, sufficere formæ respectum inhærentiæ, siue informati-
onis, quem habet ad materiam; forma enim est complementum, & actus materiæ, &
illi inhæret vt actus, & forma: materia verò est subiectum formæ; & ad illam natu-
raliter refertur, veluti perfectibile ad suam perfectionem. His ita excussis, patet quid

Vnio non est terminus generationis.

ad argumenta proposita sit respondendum. Vnio sanè non est per se terminus generatio-
nis, nec vt quod, nec vt quo: sed ipsum compositum absolutum terminus, vt quod: for-
ma, terminus, vt quo. nec est idem cum aliquo istorum, tametsi à composito præsuppo-
5. *natur, & sit forma posterior, sicut respectus suo fundamento. Ad 5. principale dico,*
compositum non esse vnum per illam vnionem formaliter, tametsi ipsius vnitas, sicuti e-
tiam & entitas, illam vnionem præsupponere, necesse sit, sed esse vnum per suam entita-
tem fundamentaliter, & per suam vnitatem formaliter, quæ quidem vnitas non nisi ne-
gationem dicit super entitatem: proinde, licet per istam vnionem partes sint vnitæ; non
tamen totum est vnum. Argues, partes esse vnitas per accidens, & non facere per se v-
num. Respondeo, hoc bifariam intelligi posse: vno quidem modo sic, vt illarum vnio sit
accidens, quia scilicet vna est in potentia respectu alterius: & talis modus conceditur,
nec est impedimento, quòminus illæ partes, vnum per se facere nequeant: alio autem
modo, partes per accidens esse vnitas; quia scilicet aliquod accidens additum partibus,

Quæ vnio faciat vnum.

ratio sit, & basis huiusmodi vnionis: atque ita pars non est in potentia ad aliam, nec al-
teri per se vniri poterit; nisi per medium accidens inter partem, quæ vnitur, & vnio-
nem. sed hoc modo, non vnitur forma materiæ per accidens: vnio namq; huiusmodi non
esset ratio formæ recipiendæ; quippe cùm forma immediatè inesset materiæ. Ad con-
firmationem dico, illa, quorum vnio est ordo, vel relatio, & vnum per se, non esse in po-
tentia ad alterum, & alterum; actus namq; eorum non faciunt vnum per se, veluti sunt
partes domus, & totius per accidens. at materia & forma secus se habent, tametsi ac-
cidens sit vnio ipsarum. Ad aliam confirmationem similiter respondeo, talem vnionem
non esse actionem, aut passionem; sed habitudinem, & relationem realis partis ad par-
tem, quæ est aliquid causatum per actionem alicuius agentis, formam cum materia v-
nientis. Ex his autem patet solutio sexti argumenti. Ad 7. dico, in hominis morte, si-
7. *ue corruptione, aliquod absolutum positiuum corrumpi, quod est ipsum totum. Au-*
gustinus autem rectè dicit, in hominis corruptione partes abinuicem segregari; cùm hoc
tamen stat, aliquod absolutum corrumpi: neque hoc ab ipso Augustino negatur; licet
enim mors, partes non consumet vnitas; consumit tamen ipsum totum positiuum ab-
solutum, atque ita saluatur corruptio substantialis. Ad confirmationem dico, nullum
sequi processum in infinitum: nam etsi illa quidditas formalis totius, se habeat sicut for
ma respectu suppositi, & illud sicut materiale; quia tamen non se habet sicut forma par
tialis informans ipsum suppositum; & quidditas eius non est sicut forma, quæ est pars

ad mate-

ad materiam, quæ etiam est pars; ideo non sequitur, quod dicitur. Cùm autem arguitur: Contingit intelligere suppositum & quidditatem, non intelligendo totum compositum, falsum profectò; ipsum enim suppositum est ipsum totum, & ipsa etiam humanitas, vel ipsa quidditas abstractiuè significata, ideoq; istorum non est aliud totum, sicut totum est aliud à materia & forma, nec est aliquis processus in infinitum. Ad aliam confirmationem dico, animam rationalem esse formam specificam hominis, tribuentem esse specificum, per modum formæ partialis, eseque nobiliorem partem inter partes partiales: quidditatem verò formam totalem animæ, sicut totum, parti antecellere. Ad 8. Dico, non posse intelligi hominem, & albedinem simul vnita siue non vnita, non intelligendo totum per accidens; quandoquidem illud, vtpote homo albus, non fit, nisi homo & albedo, siue istorum vnio, sicuti totum aggregatione, non est nisi partes vnitæ atq; ordinatæ adinuicem: hæc autem ratio non conuenit toti substantiali, quod facit per se vnum. Ad authoritatem August. 7. de Trinitate, hominem scilicet nihil aliud quàm animam & corpus: respondeo, quòd illud vltimum, quod est totus homo, non refertur ad corpus & animam, sed ad totum, quod prius nominauerat cap. 40. Placuit, inquit, nominari totum, quod est totus homo, & etiam corpus animam, ex quibus anima est nobilior. Quòd si velit dicere corpus & animam esse totum hominem; tunc profectò non erit eiusdem prædicatio formalis, sed materialis: quo planè modo partes comparantur ad totum sicuti materiales & in potentia. Et est sensus, anima & corpus sunt omnes partes essentiales hominis, ab ipso veluti à toto contentæ; non tamen sunt ipsum totum. Ad Damascenum dico, Christum non reliquisse, quod assumpsit, quia nimirum aliquo modo causaliter, etsi non formaliter, in suis partibus mansit assumptum. Ad phil. autem sententias similiter respondendum esse puto, quòd videlicet totum sit ipsæ partes, non quidem per prædicationem formalem, sed per continentiam potiùs, quia totum continet suas partes, licet aliud sit à partibus. Aut si fuerit prædicatio formalis, toti aptari potest per accidens vel aggregatiuè, non autem toti per se composito ex materia & forma. Simili quoq; facilitate Commentatoris sententia soluitur. Dices, sicut partes possunt esse sine toto; sicuti patuit in morte Christi; ita etiam totum sine partibus: absoluta namq; essentialiter distincta, si vnum potest esse sine alio; & reliquum etiam. sed hoc implicat contradictionē, nempè totum esse sine partibus: igitur non dicit aliquod absolutum. Dico, maiorem esse veram in essentialiter distinctis: quorum neutrum intrinsecè alterum includit, siue complectitur. Totum autem licet essentialiter sit distinctum à partibus; & vicissim partes à toto; quia tamen ex totius partibus huiusmodi non prouenit distinctio, sed potiùs ex parte partium; hac de causa, partes possunt esse sine toto, non autem totum sine partibus. In his verò, quorum neutrum includit reliquum, sicuti in accidente & subiecto, & quæ sunt generis eiusdem, vnum potest esse sine altero, & è conuerso. Quo modo ergo compositum substantiale addat tertiam entitatem absolutā à partibus, dixi.

Cōpositū addit aliquam entitatem.

8.

Diffinitio hominis secundùm August.

Damascenus.

Philos.

Comm.

Obiectio.

Solutio.

QVAESTIONIS QVARTAE. CAP. I.

De vnitate materiæ.

Postea quàm visum est, quid sit materia, & quomodo se habeat ad formam, & qualis sit illius potentia, appetitus, intelligibilitas: deniq; an sit pars quidditatiua compositi, & an ipsum compositum tertiam dicat entitatem positiuam absolutam à partibus; rationabile esse putaui scire, an vna sit omnium materia nec ne, an fortassis diuersa. Sapientissimi Mercurij sententia Dialog. 11. clarissimè docet, vnam esse omnium materiam: Vna, inquit, existente ani-

Mercurius dicit vnam esse materiam.

De materiæ vnitate.

te anima, vnaq; materia, ad quem illorum potissimùm fabricatio pertine-
ret? sensus est. Si plures essent mundi opifices, cùm vna sit qua constat vniversum mate-
Plato. ria, ad quem illorum disponendarum rerum pertineret distributio? Plato similia in Ti-
meo, sicut paulò antè dictum est fol. 369. sentire videtur; vocat enim materiam effigi-
em omnium atq; receptaculum, nutricem, matrem, locum, subiectum. Materiæ proprium
esse vult omnes generationes suscipere, ac nutricis instar eas fouere, omnes item formas
capere, cùm ipsa suapte natura omnis formæ qualitatis, & speciei sit expers: Conuenit,
inquit, vniversali materiæ, si modò formas omnes susceptura sit, nullam illarum habere
naturam, sed absq; qualitate omni, atq; specie, subijci speciebus. Et cùm huiusmodi sit,
neq; corpus erit, neq; etiam incorporea, sed potentia corpus, quemadmodum æs potentia
statua; quoniam speciem suscipiens, statua fiet. Vna est ergo omnium materia, secundùm
Philos. Platonem. Porrò, quid phil. de hoc senserit, nonnullæ ipsius sententiæ, contrarium præ-
seferre videntur: siquidem primo cœli, tex: 20. volens ostendere cœlum non esse corru-
Cœlum non habere materiam. ptibile: quia, inquit, non habet contrarium: igitur non habet materiam; quoniam materia
est subiectum contrariorum. 1. phys: tex: 69. Atq; ita non omnium rerum est vna &
1. eadem materia. Item 1. phys: Et 7 met: Dico autem materiam, per quam res potest esse,
& non esse. sed cœlum cùm sit secundùm phil. sententiam æternum & incorruptibile:
2. non ergo potest esse, & non esse. Amplius, 9 met. tex: 17. Omnis potentia passiua, inquit,
est potentia contradictionis. sed in cœlo non est potentia contradictionis: nec ergo po-
3. tentia passiua, atq; per consequens non est materia: igitur omnium rerum corporalium
Soluuntur rationes. non est vna materia. Verùm ad hæc sic respondere valemus, & ad primum quidem,
quòd quamuis philosophus probet cœlum contrarium non habere; quia nimirum motus
circularis, motum contrarium non habet; non ob id tamen negat, materiam non habere.
1. Et cùm dicitur, materiam esse contrariorum subiectum, dico id tantùm ei conuenire
materiæ, quæ est priuationi annexa. Quamobrem, materia est subiectum contrario-
rum, substantialiter quidem, quatenus inferioribus; accidentaliter verò vt superiori-
bus conuenit rebus; materia enim superiorum corporum, est in potentia ad contraria
2. vbi. Simili quoque facilitate secundum argumentum solui potest: etenim cœlum sua
materia est in potentia ad aliquod esse accidentale, & ad aliquod non esse accidenta-
le; quatenus scilicet acquirit nouum vbi, priori relicto. Neque enim necesse est, quic-
3. quid habet materiam, esse in potentia ad simpliciter non esse. Ad tertium dico,
duplicem esse potentiam passiuam: alteram quidem ad esse substantiale, vtpote
materiæ primæ potentiam: atque ita omne quod est in potentia ad esse substan ale,
nudum habitum habens, esse simpliciter corruptibile. huiusmodi autem sunt omnia infe-
riora, quorum materia est in potentia ad formam, quam non habent, & ex consequenti
Duplex potẽtia passiua. ad esse, quod recipiunt à forma. Cœli autem materia, quia non est in potentia ad formam
quam non habet, nec nisi ad esse, quod habet; idcirco corruptioni non est obnoxia: alte-
ra verò potentia passiua est ad esse accidentale, sicuti potentia subiecti accidens, vt po-
tentia aquæ ad calorem: huiusmodi autem potentiæ esse accidentale, siue fuerit absolu-
tum, siue respectiuum; est certè corruptibile secundùm quid: sicut enim per accessum
Quomodo cœlum sit corruptibile & incorruptibile. talis accidentis habet esse secundùm quid; ita etiam per recessum eiusdem, mutat esse se-
cundùm quid. Hoc modo cœlum esse corruptibile secundùm quid, nullum sequitur ab-
surdum: est siquidem in potentia ad diuersa vbi. Sol namq; existens in oriente, est in
potentia, vt partes obtineat occidentis: & luna est in potentia ad lucem diuersimodè re-
cipiendam: vnumquodq; igitur, eo modo est corruptibile, quo est in potentia passiua.
Sic ergo est intelligenda sententia phil. 9. met: tex: 17. Omne quod habet potentiam pas-
siuam est corruptibile, quia est in potentia contradictionis. Commentator ibidem, ali-
quem modum istius potentiæ, cœlo perscribit: Est possibile, inquit, vt in quibusdam æter-
nis sit potentia aliquo modo modorum potentiæ, scilicet passiua, exempli gratia, vt par-

tes eorum

tes eorum ſint in potentia in aliquo loco, & in aliqua qualitate; hoc enim non eſt prohibi-
tum. Iſtæ autem qualitates, quæ poſſunt eſſe, & non eſſe in corporibus cœleſtibus, ſunt aliæ
ab eis, quæ attribuuntur alterationi &c. Concedit igitur Commentator, aliquo modo cœ-
lum eſſe in potentia paſſiua, non ob id tamen corruptibile: non ergo neceſſariò ſequitur,
quòd ſi in cœlo ſit materia, quòd cœlum ſit ſimpliciter corruptibile. bene autem aliquo
modo ſiue ſecundùm quid. Cæterùm, corpus cœleſte habere materiã ſic probare valemus: Cœlum habet materias.
Corpus cœleſte eſt aliquid actu, aliter nequaquam moueretur; ſubiectũ enim motus non
eſt ens in potentia tantùm: quandoquidem quod mouetur, partim ſit in actu, partim
verò in potentia. ſed omne quod eſt in actu, aut eſt forma ſubſiſtens, vt formæ ſeparatæ:
aut habet formam in alio, quod ſe habet ad formam ſicut materia, & ſicut potentia ad
actum. corpus autem cœleſte non eſt forma ſubſiſtens, alioqui eſſet intellectuale, & in-
tellectum in actu, atq; ita non caderet ſub ſenſus cognitionem, quod eſt falſum: eſt ergo Obiectio.
habens formam in materia. Dicis, cœlum eſt actus, non tamen intelligens in actu, nec
aliquid quod non cadit ſub ſenſus cognitionem; hoc enim illi tantùm actui conuenit, qui
eſt à corpore ſeparatus. ſed cœlum eſt actus corporeus; quia nimirum ob accidentia ſen-
ſibilia quæ habet, & extenditur, & ſentitur: igitur quamuis eſt actus; non tamen eſt in-
telligens. Dico, cœlum omni extenſione carere, ſi omni materia corporali careret: ex- Solutio.
tenſio enim & dimenſio abſq; materia corporali in actu, eſſe non poteſt. proinde Com-
mentator 1. de ſubſtantia orbis, ait: Quòd ſi forma, dimenſionem in materia præcederet;
non eſſet vtiq; extenſa, ſed indiuiſibilis potius: forma namq; extenſione materiæ tantùm
extenditur. Reſpondes, hoc ſenſiſſe Commentatorem de forma generabili & materiali, Obiectio.
quæ non extenditur, niſi per materiam quantitati ſubiectam: non autem de forma in-
generabili, cuiuſmodi eſt cœlum: illa ſiquidem non eſt nata extendi per corpoream
materiam, ſed potiùs per quantitatem, ſibi vt ſubiecto ſimplici inhærentem. Dico, nul- Solutio.
lum ſimplex, quod eſt actus, ſenſibilia recipere accidentia; recipere enim eſt pati, vt
dicit ibidem Commentator, quod eſt actui contrarium. Inuenit namq; Ariſtoteles, ait,
indiuidua ſubſtantiæ eſſe omnium accidentium ſubſtantiam, quæ profectò indiuidua
ſubſtantia ſunt in actu, ex formis & ſubiecto compoſita. Accipit autem ſignum, quòd
hoc ſubiectum non recipit accidentia contingentia: nam ſi eſſet actu ſimplex; non poſſet
certè accidentia actu recipere: pati enim contrarium eſt actui. ſed nunc videmus acci- Secunda ratio
dens, nempè quantitatem in cœlo recipi: igitur non eſt actus ſimplex: ſed compoſitum
ex actu & materia, qua mediante, recipit quantitatem. Ex quo patet, aut Commentato-
rem ſibiipſi aduerſari, aut in cœlo propriè eſſe materiam. Iterum ſic arguo: Qualitates
ſenſibiles, vt patet, ſunt in cœlo: ergo & materia, quæ eſt pars compoſiti. Tenet conſequen
tia: ſenſibiles namq; qualitates in ſua diffinitione, materiam concernunt ſenſibilem, ſicuti
ſimitas: atq; in hoc à quantitatibus ex modo diffiniendi diſtinguuntur, vt latè patet. 6.
met: tex: 2. igitur materia propriè ac verè eſt in cœlo. Sed dicet aliquis, ſi in cœlo eſt Argumenta contraria.
materia, quæ eſt pars compoſiti: ergo cœlum eſt generabile, & corruptibile, quod eſt
falſum. Conſequentia patet; quoniam materia eſt ens in pura potentia ad eſſe ſimplici-
ter, ex ſui natura nihil actualitatis entitatiuæ complectens, ſed indifferenter ſe habens
ad eſſe, & non eſſe. Si ergo cœlum habet materiam partem compoſiti; poteſt ergo eſſe,
& non eſſe, & ſic eſſe generabile & corruptibile. Item, ſi materia propriè dicta eſt in
cœlo, aut eſt propter corporeitatem cœli, & hoc quidem non cogit; ſiquidem forma dat
illi eſſe corporeum, & non materia: aut propter quantitatem, & hoc quoq; ſimiliter non 1.
valet: nam etſi quantitas interminata inſit ratione materiæ; non tamen quantitas termi- 2.
nata: hæc enim ineſt ratione formæ. ſed in cœlo eſt tantùm quantitas terminata: non er-
go ineſt materia, quæ eſt pura potentia: aut propter qualitates ſenſibiles. at tales qua 3.
litates non ſunt in cœlo, vtpote humiditas, frigiditas, caliditas, & ſiccitas; quia cœlum eſt
inalterabile. Qualitates verò, quæ in cœlo eſſe conſpiciuntur, nempè motus localis, dia-
phaneitas,

De materiæ vnit.

phaneitas, raritas, densitas, & lux non sunt alteratiuæ, ideóq; esse possunt in cœlo, non
4. *quidem materiæ, sed formæ ratione. Neq; quia cœlum esset nobilius anima, quia vnitur*
materiæ; anima siquidem intellectiua, ob suæ operationis dignitatem, est cœlo nobilior.
5. *Neq; propter motum localem; quippe cùm talis motus insit, non ob materiæ absoluta,*
sed corporeitatis ratione. Natura itaq; corporea, absq; eo, quod materiam habeat, potest
esse in loco, & moueri ad locum. Talis ergo natura, quæ est corporeitas, habet potenti-
6. *am ad vbi, non autem ad formam substantialem. Neq; ob luminositatis variationem,*
quam videmus iugiter in luna fieri. hac siquidem variatione, lunæ substantia intrinsecè
non variatur seu transmutatur, aut ab ea aliquid positiuum abiicitur, sed lucis priuatio
tantùm, quæ materiam necessariò in cœlo existentem minimè requirit. Cùm igitur nul-
lus istorum modorum cogat, vanum est, materiam in cœlo ponere, quæ scilicet sit propria
nomine materia.

CAP. II.

Soluuntur Argumenta.

1. *Possunt rationes adductæ sic solui, & prima quidem hoc modo: Potentia ad*
esse est duplex: quædam ad esse coniunctum: & quædam ad esse remotum:
Ex hoc apparet maiorem nō esse veram, nisi de ente ad esse remotum, quod
profectò non est in cœlo, sed potiùs secundùm primum modum, ex quo non
Obiectio. *sequitur, quod cœli substantia possit esse, & non esse. Sed dicis, si materia est*
in cœlo in pura potentia, sub determinata forma consistens; hoc certè implicat contra-
dictionem: quod enim est in pura potentia, sub vnius habitudine rei contineri non potest,
sed indifferens est ad omnem formam. Quare, si materia cœli est pars compositi, & in
Solutio. *pura potentia: sub nulla ergo forma determinata continebitur. Dico, hoc verum esse de*
materia pura simpliciter, non autem de materia cœli, quæ tantùm est in potentia ad
formam cœli, ideoq; habitudinem includit ad formam determinatam. hoc autem con-
2. *tingit propter formæ nobilitatem, conditionemq;, quæ talem exigit materiam. Ad 2. &*
ad primam eiusdem obiectionem dico, vbi non inuenitur materia; non inueniri quoq; esse
corporeum. In causa autem est, quia esse coporeum, composito tantùm congruit: compo-
Corporeitas. *situm autem corporeum, sine materia esse non potest. Itaq;, licet materia non det esse*
corporeum; nulla tamen forma sine materia, esse corporeum, composito largiri potest.
Quantitas. *Ad aliam obiectionem de quantitate dico, quantitatem terminatam siue interminatam*
sine materia non posse consistere, sicuti clarè conspicitur. 7. met: tex: com: 8. Vbi Com-
mentator, ipsamet veritate coactus, professus est, per trium dimensionum ablationem,
remotionemq;, ipsam materiam non auferri. sed illas bene per materiæ ablationem. Ad
Qualitas. *3. obiectionem dico, omnem qualitatem sensibilem materiam necessariò requirere: siqui-*
dem materia est 10. prædicamentorum subiectum. 7. met: tex: com: 8. cuius esse distin-
ctum est ab aliorum esse prædicamentorum; prædicamenta enim accidentium, de sub-
Cœlum. *stantiæ prædicamento dicuntur: substantiæ verò prædicamentum de eo, quod est mate-*
ria. Ad 4 obiectionem, si cœlum esset à materia omninò absolutum; esset vtiq; anima
nobilius, atq; præstantius; non enim penderet ex materia ex qua, neq; in qua, nec per in-
formationem, sed operationes penitus à materia liberas haberet, & materiæ minimè
communicabiles: anima verò, præter intelligere, organis vtitur corporeis. Ad 5. dico,
quòd quamuis talis motus insit ratione corporeitatis; ipsa tamen cœli corporeitas, sine
Motus. *materia esse non potest: siquidem remota materia tres quoq; dimensiones, vt dicitur 7.*
Illuminatio. *met: remoueri necesse est. Motus præterea localis est motus naturalis, cuius principi-*
um est natura, quæ est materia, aut forma in materia. 2. phys: Cœlum ergo cum natu-
rali mo-

cali motu moueatur; necesse est omninò materiam habere. Ad vltimam obiectionem patet solutio, nempè omnem qualitatem sensibilem, materia indigere, propterea falsa est illius consequentia. Patet ergo, quomodo materia propriè ac verè cœlo sit tribuenda. Cęterùm, Commentator tripliciter materia vti consueuit; nonnunquam certè pro Hyle, siue pro materia, quæ est potentia contradictionis, quæ propriè est substantialis formæ subiectum, de qua phil. loquens. 1. phy: inter principia naturalia eam collocauit: aliquando vtitur materia pro illa natura, qua aliquid constituitur in esse mobili, & hæc est natura corporea; omne enim mobile ex 6. phys: est corpus: interdum accipit pro eo, quod habet quodammodo materiæ proprietatem, quæ est esse subiectum formæ receptiuum. Primo autem modo materia non est in cœlo, secundùm Commentatorem: quamobrem dixit 1. cœli com: 5. Quòd si corpus cœleste esset compositum ex materia & forma; esset vtique generabile & corruptibile. Porrò, si quæ aliæ Commentatoris authoritates aliud sentire videntur; illæ profectò secundo & tertio modo sunt intelligendæ, vtpote authoritas. 12. met: com: 10. Omnia, inquit, quæ transmutantur habent materiam, id est, sunt naturæ corporeæ, propter quam sunt in potentia in oppositos terminos. Et 9. met: com: 17. Cœlum semper habere potentiam in vbi, non prohibet vt sit materia, sed bene prohibet ipsum esse formam. Sensus est, cœlum est materia localis, & subiectum simplex, non autem forma generabilis, & corruptibilis, tametsi forma sit, quatenus est per se existens. Et primo cœli ait, cœlum esse sensibile: igitur habet materiam; sensibile enim aliquid est per materiam: intelligibile verò per formam. Accipit autem materiam in 3 sensu, nempè naturam subiectam quantitati, & per quantitatem qualitati sensibili. Quoniam autem cœlum, secundùm ipsius sententiam, est subiectum quantitatis, raritatis, densitatis, & lucis; hac ratione putauit esse sensibile per materiam; non tamen arbitratus est, materiam secundùm primum modum cœlo esse attribuendam. Vnde lib. 1. cap. 1. de substantia orbis: Quoniam autem hæ duæ naturæ existentes in his generabilibus & cœlestibus corporibus non sunt conuenientes specie; causas enim corporis cœlestis & generabilis, easdem esse, est impossibile: igitur has duas ex quibus componitur corpus, nempè materiam & formam, non esse eiusdem speciei, neq; eiusdem generis cum duabus, ex quibus componuntur generabilia, patet satis. Hæc ille. Ex quo patet, secundùm Auerroem, in cœlo non esse eiusdem rationis cum istis inferioribus, materiam atq; corporeitatem de cœlesti & terreno, siue inferiori corpore, æquiuocè dici. Auicenna putauit cœli materiam & inferiorum eiusdem esse speciei, atq; in vtraq; materia coæternam esse corporeitatem de genere substantiæ, ipsaque mediante, cœlum, animam recipere, quam imaginatiuam nuncupabat, postquam dimensiones terminantur: deinde ipsi orbi intellectum, id est, intelligentiam copulari. Verùm si ita res se haberet, inquit Auerro: tunc vnum atq; idem corpus esset corruptibile & æternum: corruptibile, inquam, propter materiam, incorruptibile verò propter formam. Adde, quòd natura indifferens ad vtrumq; efficeretur necessaria, atq; ita vna eademq; natura verteretur in aliam, genere & specie differentem, quod est absurdum, ne dicam impossibile. Itaq;, arbitratur Auer: materiam cœli immediatè ab intelligentia perfici, vtpote non habentem dimensiones ante formæ receptionem. Quoniam autem dimensiones sequuntur intelligentiam; ideo intelligentia est indiuidua, materia verò est ad esse tantùm, & in potentia solùm ad intelligentiam, propter dimensiones consequentes, non autem antecedentes, diuisa, vna numero in actu semper per formam. Et reuera, non videtur esse necessaria illa forma media, quæ vocatur anima ab Auicenna: neq; forma cœlestis, quam ponebat Auenpaces, Auerrois magister; sic enim dicebat, cœli materiam, cœlestem primò formam recipere, quæ nec est anima, nec intellectus, sed cœlestis forma extensa, videlicet elementaria in materia elementi: & hæc quidem non est grauis, neq; leuis, seu neutra potiùs, qua certè recepta, dimensiones postea recipiuntur, & cætera accidentia: demum toti orbi intelligentia, vt motor applicatur

Materia triplex ex com.

Commentatoris authoritates de materia

Quòd in cœlo nō sit materia

Auicennæ opinio de materia cœli.

Oppugnatio.

Auenpaces.

Quare cœlum non mouetur in instanti.

plicatur. Intelligentia ergo est actu motor, cœlum autem seclusa intelligentia est actu mobile: ex his autem fit quasi vnum animal actu mobile. sed sufficit ipsa intelligentia, quæ planè, quoniam ante dimensiones recipitur, intellectus, & quidem indiuiduus remanet. Dices, si materia ita se habet cum intelligentia: igitur cœlum mouebitur in instanti. Tenet consequentia; nihil enim resistit motori: non quidem ipse sibi, nec cœlestis materia eidem, nam cùm sit in potentia, nullius est resistentiæ; resistit enim quod est in actu. Quare, si potentia ens resisteret; tunc certè materia elementi resisteret formæ: atque ita in vacuo elementum non subitò moueretur: ob materiæ namque rationem resisteret. sed hoc

Solutio.

aduersatur Auerroi 4. phys: com: 61. ergo &c. Dico, hoc dici posse de materia communi, non autem de materia cœli, quæ est limitata ad vnam formam, & ad certum, non autem ad omne vbi. hoc autem modo habet vim resistendi positiuè, nec opus est in actu vel actum esse, sed satis est ei limitatam esse, atque diffinitam ad certum actum. Materia verò communis, cùm sit potentia ad omnes formas, est in potentia ad omne vbi, & ex conse-

Auerr.

quenti illi non resistit motori, qui mouet ad quodcunque vbi. sic profectò loquitur Auer. 2. cœli com. &. & passim propemodum, vbi cœlum asserit certa velocitate moueri, qui

Theologus.

nimirum motor ad mobile cœleste, certam habet proportionem. Theologus diceret, hoc contingere ex libera voluntate motoris, atque ex natura motus, qui in instanti fieri non

Auer.

potest. In 2. lib. de substantia orbis ait: Corpus cœleste non componi ex forma & materia, sicut generabilia & corruptibilia componuntur; nulla enim potentia est in eo omninò, quia omne in quo est potentia, non est potentia nisi ad duo contradictoria, scilicet potentia quæ est in substantia. Et manifestum est etiam, quòd forma qua mouetur, non sit generis formarum quatuor elementorum: quoniam si ita esset; esset vtique graue aut leue, & non moueretur per se, & etiam per accidens, vt declaratum est 8. phys: Hæc ille.

Quòd materia cœli nō sit eiusdem rationis.

Ex quibus patet satis materiam cœli non esse eiusdem rationis cum istis inferioribus, nec formam similiter. Et reuera, si materia cœli sit eiusdem rationis, id est, speciei, cum materia inferiorum, solo numero distincta, cùm materia, quatenus materia, sit in pura potentia ad formam: igitur ad quamcunque formam est in potentia materia lapidis, erit etiam materia cœli, quod certè est impossibile; alioqui esset in potentia ad formas infe-

Obiectio.

riores, & sic natura corruptibile, quod phil. minimè placet. Dicis, quòd quamuis materia cœli, ex sui natura sit in potentia ad formas, quas non habet; eius tamen appetitus à forma quam habet, completur omninò, atque ita perficitur, vt aliam appetere nequeat, neque

Solutio.

lubeat: non ergo habet potentialitatem ad aliam formam. Dico, potentiam passiuam non nisi in adeptione formæ nondum existentis terminari atque quiescere: frustra igitur poneretur illa, quæ suum appetitum nunquam expleret. Materia ergo cœli non est eiusdem rationis cum materia inferiorum. Addeque, quòd si materia lapidis eiusdem sit rationis cum materia cœli; esset vtique in potentia passiua naturali ad formam cœli, & cùm omni potentiæ passiuæ naturaliter respondeat potentia actiua naturalis; sequeretur quòd aliquod agens naturale formam cœli in materiam lapidis introducere posset, atque ita cœlum esset corruptibile, quod paulò antè reprobauimus. Materia ergo cœli est alterius rationis, & non est in potentia nisi ad formam cœli quam habet, ipsaque potentia semper

Duæ materiæ distinguūtur intrinsecè.

est actui coniuncta. Itaque, materia cœli non solùm distinguitur à materia inferiorū, quia habet formam dispositionibus contrariis carentem; verùm etiam secundùm intrinsecam dispositionem, quæ nihilominùs pendet ab extrinseco, quia quatenus est in potentia, est ens

Ens respectiuum.

Opinio exponitur.

respectiuum; potentia enim vt potentia dicitur ad actum. Cùm igitur materia cœli sit in potentia actui semper coniuncta; distinguitur à materia inferiorum per propriam differentiam intrinsecam, sed illam mutuat ab intrinseco, nempè à forma: est enim ens respectiuum. secus autem se habet ens absolutum, cuius distinctio sumitur à principio intrinseco, vt rationale ab anima: potentiæ verò sensitiuæ, differentias essentiales mutuant ab obiectis. Quomodo ergo materia sit in cœlo, & alterius rationis, quàm materia inferiorum, dixi.

CAP. III

CAP. III.

Materiam cœli esse eiusdem rationis cum materia inferiorum.

Vidam opinati sunt, materiam cœli eiusdem esse rationis cum materia in- Opinio exponitur.
feriorum, & nihilominus cœlum esse incorruptibile, non quidem ex prin-
cipio intrinseco passiuo, sed ex defectu contrarij, ipsum corrumpere va-
lentis. vnde licet cœlum sit natura corruptibile; quia tamen habet formam
contrario carentem, quod illius naturam vincere posset; hanc ob causam
dicunt esse incorruptibile, atq; ad huiusmodi rei veritatem statuendum, sic arguere con-
sueuerunt: In pura potentia nulla potest esse distinctio. sed materia cœli & materia in- Argumenta.
feriorum sunt pura potentia: in eis ergo nulla erit realis distinctio: igitur sunt eiusdem 1.
rationis. Minor ex materiæ diffinitione patet, maior verò ex 7. met: vbi docetur, actum
esse qui distinguit. Materia ergo cùm sit in pura potentia, nullam ex se habet intrinse-
cam virtutem diuidendi. Si igitur inter huiusmodi materias aliqua fuerit distinctio; hæc
profectò ab extrinseco, nempe à forma manabit, quia scilicet forma cœli caret contra-
rio, inferiorum verò contrario modo se habeat: ergo &c. Amplius, si materia cœli differt 2.
specie aut genere à materia inferiorum: vna ergo magis quàm alia à puro actu distabit,
quod est falsum. Tenet consequentia; nam species & naturæ sunt sicut numeri. 8. met: Si-
cut est impossibile duas species primas numerorum ab vno æquè distare; ita planè duas
primas materias rationibus distinctas, à puro actu: falsitas autem consequentis patet.
Etenim sicut in primo ente, gradus assignari non possunt; ita etiam nec in infimo simpli-
citer. sed materia prima vniuersaliter, & in sua tota latitudine accepta, est infimum ens:
igitur illi gradus aliquot non sunt attribuendi. Item, quæcunq; conueniunt in eadem dif- 3.
ferentia substantiali, eiusdem sunt rationis. sed materia cœli & materia inferiorum in
eadem conueniunt differentia substantiali, nempè in pura potentia, quæ ita de materia
cœli, ac de materia inferiorum prædicatur: eiusdem ergo sunt rationis. Adde, quòd quæ-
cunq; in vno genere conueniunt, in vna quoq; materia conueniant, etiam secundùm ean-
dem rationem, necesse est; genus enim à materia sumitur, & de suis inferioribus secun-
dùm eandem rationem dicitur. sed corpora cœlestia & hæc inferiora in eodem genere,
nempè in corpore conueniunt: igitur eiusdem sunt rationis. Præterea, quorum est vna 4.
forma, eorundem est vna eademq; materia. sed omnium planè corporum est vna forma,
corporeitas scilicet à qua materia denudari non potest: omnium ergo corporum est vna
eademq; materia. Sanè, si non esset omnium corporum vna materia, in causa fortassis
esset ordo, seu dispositio huiusmodi materiæ ad diuersos actus. sed hæc profectò causa te-
nuis est atq; imbecillis; alioqui omnium generabilium vna eademq; non esset materia, si-
quidem ad diuersos actus ordinem dispositionemq; habent: ergo quod prius. Iterum, in 5.
cœlo non est vera materia, aliter cœlum esset natura corruptibile; vera enim materia est
potentia contradictionis, quæ corpori cœlesti non est concedenda, alioqui aliquod vio-
lentum esset in cœlo, potentia vtiq; passiua contradictionis, sub vna forma contenta. sed
de cœlo hoc sentire non licet: ergo quod prius. Dices, materiam cœli non esse eiusdem ra- Soluuntur argumenta.
tionis cum materia inferiorum; ideoq; non esse in potentia contradictionis. Contra: Igitur
duæ essent materiæ primæ, quod est falsum, sicuti duæ primæ causæ efficientes, & duo
vltimi fines. His igitur atq; similibus rationibus conantur nonnulli ostendere, materiam
cœli eiusdem esse rationis cum materia inferiorum: quæ profectò sic solui possunt. Ad 1.
1. dico, maiorem bifariam intelligi posse: vno quidem modo, vt nullum sit distinctiuum
intrinsecum sumptum ab intrinseco, & sic admittitur: alio autem modo, vt distinctiuum

De materiæ vnit:
sit quidem intrinsecum, sed ab extrinseco sumatur; & ita negatur. cùm enim sit mate-
ria propter formam: secundùm ergo formæ exigentiam necessaria est materiarum di-
uersitas. Itaq;, licet istæ duæ materiæ nullum dicant actum intrinsecè; ordinantur ta-
2. men ad diuersos actus, à quibus principium ipsarum distinctiuum sumitur. Ad 2. ne-
gatur falsitas consequentis, & ad probationem negatur similitudo: supremum enim ens,
quia non ordinatur ad aliud nec intrinsecè, nec extrinsecè; ideo in eo gradus esse non
possunt. sed quia materia est pura potentia; idcirco ad extrinsecum, nempè ad formam,
à qua recipit principium distinctiuum ordinatur, ideo gradus habere potest. Sic mate-
ria cœli, quia nobiliorem formam sortitur; propterea minùs quàm materia inferiorum à
puro actu discrepat. Qualis ergo erit distinctio vel gradus distantiæ inter formas; talis
3. vtiq; reperietur inter materias. Ad 3. Si in differentia substantiali specifica conueniant,
maior est vera: falsa autem, si dissentiant. sed pura potentia in qua conueniunt materia
cœli, & materia inferiorum non est specifica, sed generica; ideo ratio illa non valet: acci-
piuntur enim sub ea duæ differentiæ speciales, nempè pura potentia ad formam, illius
potentialitatem totam complectentem atq; perficientem, & pura potentia ad nouas for-
mas recipiendas. Ex quo patet huiusmodi differentias esse essentialiter distinctas. Ad
confirmationem dico, genus bifariã posse intelligi, physicè quidem & logicè. Porrò, cor-
ruptibilia & incorruptibilia, si secundùm physicam naturam considerentur, non modò
conueniunt, sed differunt genere. At si logicè intelligantur, vnum vtiq; est genus omni-
um corporum ob vnam planè corporeitatis rationem. Itaq;, corpora cœlestia & inferiora
4. non in vno genere physico, sed logico conueniunt; ideo non sunt eiusdem rationis. Ad 4.
Dico, omnia corpora non conuenire in vna forma physica, sed logica tantùm; ideoq; non
sequi, esse vnam eandemq; formam physicam omnium corporum. Ad confirmationem
respondeo, materiam cœli esse aliam à materia inferiorum, tum quidem intrinsecè, tum
etiam quia extrinsecè ordinatur ad nobiliorem & perfectiorem formam: nec est in po-
tentia ad alias formas, sed ad illam tantùm, nec admixtam habet priuationem, quippè,
5. quæ semper actui sit coniuncta: illa verò dissimiliter se habet. Quamobrem sequitur eius-
dem non esse rationis. Ad 5. Dico, materiam tripliciter accipi posse: vno quidem modo
In cœlo esse materiam. communiter, quatenus scilicet indifferenter se habet ad formam, & ad vbi. hoc autem
modo materia est in cœlo; subijcitur enim motui locali ad vbi: deinde proprijssimè, nem-
pè, pro potentia ad formam substantialem, priuationi admixta, atq; ita cœlo nequaquam
est attribuenda: postremò, propriè, hoc est, pro potentia apta nata informari aliqua
forma substantiali, quæ nihilominùs admixtam non habet ad formam substantialem,
sed ad vbi tantùm, priuationem. hoc autem modo materia est in cœlo; siquidem omnis
substantia sensibilis est composita ex materia & forma ex 7. met: sed cœlum est substan-
tia sensibilis, & non est materia tantùm, neq; forma: constat igitur ex materia & forma.
Ad vbi quomodo sit materia. Dicis, in cœlo esse materiam ad vbi tantùm, quæ quidem non est pars compositi, sed com
paratur ad vbi, sicuti subiectum ad accidens. Respondeo, quod vbicunq; sunt positionum
differentiæ, inibi necesse est, & dimensiones inueniri. sed in cœlo sunt positionum diffe-
Opinio phil. rentiæ, etiam ex natura rei distinctæ. 2. cœli, in cœlo ergo sunt dimensiones: igitur &
vera materia. Adde, quòd illud subiectum in potentia ad vbi, non est forma tantùmmo-
do, neq; materia similiter: igitur compositum ex materia & forma, atq; ita recidit in
idem. Cæterùm, quia in rebus generabilibus & corruptibilibus, generatio & corruptio,
Vna materia omniũ corporum. ad materiam cognoscendam nos auexerunt; quia nimirum in illis vnum debet esse sub-
iectum, formæ priuationiq; commune: hoc autem cùm cœlo minimè insit, nisi potentia ad
vbi; hac de causa aliqui dixerunt in cœlo tantùm esse materiam secundùm locum. Inest
ergo cœlo vera materia, neq; ob id dantur duæ primæ materiæ; materia enim inferio-
rum se habeat secundùm proportionis analogiam ad cœli materiam. Sanè, nihil prohibet
omnium corporum vnam esse materiam vnitate proportionis: Etenim, sicut se habet in-
feriorum

feriorum materia ad generationis motum; ita planè materia cœli, ad motum localem corporum cœlestium. secus autem res se habet, si vnitas illa sit vniuocationis, & essentiæ naturalis, & non logicè: hoc enim modo materia cœli non est eiusdem rationis cum inferiorum materia; nam illa, quorum materia est vna, sunt adinuicem transmutabilia. 1. de gener: sed corpora cœlestia, & hæc inferiora non sunt adinuicem transmutabilia: igitur non habent vnam, eandemq; materiam. Amplius, quorum motus naturales sunt diuersi; & principia quoq; eorundum, diuersarum sunt rationum, necesse est omninò. sed motus cœli est circularis, & motus inferiorum est diuersus: ergo &c. Huic accedit, quòd illæ materiæ eiusdem sunt rationis, quæ æqualiter se habent ad quamcunque formam recipiendam. sed hoc vtrique materiæ tribui non potest: sicut antea ostensum est: igitur materia inferiorum, non est eiusdem rationis cum materia cœli. Alij alio modo soluunt, sed in idem recidit: Materia cœli, inquiunt, & inferiorum, ratione potentiæ absolutæ, eiusdem planè sunt rationis; vtraq; namq; est in potentia, & ad esse, & ad formam. Ratione verò potentiæ physicæ, & genere, & specie distinguuntur; materia enim corruptibilium, propter annexam, quam habet priuationem, est in potentia ad vtrumq;: incorruptibilium autem, quia priuatione vacat omni, ad vnam tantùmmodò formam est determinata: igitur metaphysicè conueniunt, physicè autem distinguuntur. Quomodo igitur, materia cœli differat à materia inferiorum, dixi. Dices, nunquid materia omnium corporum cœlestium, sit eiusdem rationis. Respondeo, quòd communis ratio materiæ ab eo potissimùm sumatur, quòd scilicet à forma actuari possit, distinctio vtiq; propriè à forma procedit: sed omnes formæ corporum cœlestium vnicum habent modum in materia actuanda, nempe totam illius capacitatem replendo, vt nulla illi relinquatur potentia, ad alterius formæ consortium habendum: omnium ergo corporum cœlestium materia, licet diuersimodè, à diuersis actuetur formis; eiusdē tamen est rationis. Pari quoq; ratione, sed contrario modo, materia omnium inferiorum est eiusdem rationis; formæ namq; inferiores, non ita replent materiæ capacitatem, quin aliquid priuationis illi relinquant; hac de causa nouas semper formas gestit habere. Porrò, isti duo modi actuandi, diuersarum sunt rationum, & materia quoq; superiorum, & materia inferiorum similiter. Non solùm autem ex diuersitate formarum; verùmetiam materiarum sumitur distinctio. Cùm hæc igitur, ita se habeant, patet, quomodo omnium corporum cœlestium sit eiusdem rationis materia. Nec valet: Igitur sunt adinuicem illa corpora transmutabilia, quia conueniunt in materia; quandoquidem materia cœli non sit priuationi subdita, sicuti materia inferiorum. Porrò, quomodo priuatio insit materiæ, & quænam sit natura illius, & an sit vnum de principiis naturæ, posthac disputabimus.

De priuatione.

Alia solutio.

Materia omnium corporum cœlestiū est eiusdem rationis.

Duo modi actuandi.

QVAESTIONIS QVINTAE. CAP. I.

Si priuatio distinguatur re ab ipsa materia.

Voniam hoc arduum, atque obscurum; vtile tamen satis de materia negotium, sine priuationis cognitione, plenè rectèq; sciri non potest; hac de causa de illa disputare constitui: & imprimis quærere quonam modo ab ipsa materia distinguatur. Pro huius igitur rei intellectu, nobis sciendum, priuationem bifariam posse intelligi: primò quidem, quantum ad id, quod est: atque ita non esse ens reale, extra animam consistens, clarissimè patet; priuatio enim (vt dicit philosophus 5. met:) formaliter non est, nisi negatio. cap: de priuatione, vbi modos priuationis declarauit, per non habere id, quod natum est haberi: negatio ergo, non modò

Priuatio duplex.

nullum esse dicit; verùmetiam ipsum negat omninò: alio modo priuatio intelligitur quantum ad id, per quod à simplici negatione distinguitur, sicq; dicit aliquid reale: in sui enim ratione quatenus à simplici negatione distinguitur, subiecti ad formam habendam, aptitudinem complectitur includitq;. Porrò, sicut subiectum habet potentiam realem, ad formam sibi vnibilem; ita planè, & aptitudinem. Verùm, quia huiusmodi aptitudo, ad priuationis quidditatem non pertinet; idcirco essentialiter, & non ex connotato loquendo, priuatio, esse reale dicit nullum. Nec est forma generanda (vt quidam dicunt) præexistens in materia sub esse imperfecto, coagens generanti ad rei generationem, alioqui esset ens reale, quippe cùm omnis forma naturalis, sub quocunq; esse inueniatur, sit ens extra animam. Philosophus 1. phys: tex: 60. ait, materiam, siue subiectum, ex quo res fit, esse principium per se: priuationem autem, principium per accidens; in re namq; producta, subiectum permanet: priuatio autem minimè; alioqui forma introducta in subiecto, in eodem cum sui priuatione, simul inueniretur, quod certè contradictionem implicat. Distinguitur ergo priuatio à subiecto, non sicut substantia à substantia: neq; sicut accidens ab accidente, aut accidens à subiecto; siquidem in his modis, vtrumq; distinctionis extremum, est ens reale. atqui priuatio secundùm suum esse formale, non est ens reale. Distinguitur ergo distinctione, qua distinguitur ens à non ente. Hæc autem distinctio, non est propriè relatio, sed potiùs negatio: nam quando est relatio; necessaria profectò est vtriusq; entis præsentia: in negatione verò, sufficit alterius, vt pote hoc non est illud: siue hoc sit ens, & illud non ens: siue vtrumque non ens, vt cæcitas non est surditas. Cæterùm, quamuis priuatio distincta sit à subiecto; non est tamen ab eo diuersa, sed potiùs non idem. Reuera, quando ens comparatur non enti, non seruatur diuersitas, vel identitas. vnde homo si comparetur Chymeræ, non est dicendus idem cum illa, neq; etiam diuersus, sed rectiùs non idem. Sic ergo priuatio à materia distinguitur. In primo phys: tex: 79. philosophus manifestè arguit Platonem asserentem (vt ipse dicit) materiam, & priuationem numero esse vnam: Nos autem materiam, & priuationem alteram esse dicimus, & harum hanc quidem esse non ens secundùm accidens materiam, priuationem verò per se: & materiam esse propè substantiam, priuationem verò nequaquam. Vnde Cōmentator vult, materiam, & priuationē se habere, vt subiectum, & accidens: quoniam materiæ accidit priuatio, ideoq; ait materiam esse non ens per accidens, quatenus scilicet denominatur priuata, vt non bos, non equus: ens autem dicitur ratione formæ. Cæterùm, Parmenides sic arguebat: Quidquid est præter ens, & præter vnum; est vtiq; non ens, & dualitas. sed materia est præter vnum, quia præter Deum, qui est ipsa vnitas apud Mercurium, Parmenidem, atq; Platonem, & præter ens, quia præter decem prædicamenta, quæ tantum sunt entia: igitur, materia est non ens, & dualitas, nempe magnum, & paruum. Hoc modo Plato in Parmenide videtur sentire, materiam & priuationem esse idem numero: in Timæo autem, materiam appellat formarum matrem, vt paulò antè dictum est. fol: 369. & sequen: Ne ergo quispiam putet, Platonem sibi aduersari: dicimus in Parmenide posuisse vnum ante ens, communius vtiq; atq; prius ipso ente: similiter in Sophista: & sub vno, Deum: sub ente autem, 10. prædicamenta collocasse, ab illa vtique vnitate manantia. Cùm autem perspexisset, materiam non esse Deum, nec sub aliquo decem prædicamentorum contineri; ratus est, esse præter vnum, & præter ens: non autem omninò nihil; quandoquidem illud sit omninò nihil, quod non modò est præter vnum, & ens; verùmetiam, nullam dicit multitudinem, quod sanè Platoni non placet asserenti, materiam esse paruum & magnum. Iamblichus de secta Pythagorica, ait, ens duobus modis intelligi: & id, quod distinguitur contra nihil: atque ita materiam esse ens, priuationem verò minimè. Et id, quod in decem prædicamenta diuiditur, quodq; à prima vnitate proficiscitur, sicque non esse ens: atqui hæc non dissonant à philosophi sententia. Quare, si rectè, atq; legitimè

Priuatio non est forma generanda.

Quomodo distinguatur.

Non est relatio.

Non est diuersa.

Platonis opinio.

Philos.

Commētator

Parmenides.

Expositio Platonis.

Iamblichus.

gitimè Platonis doctrina intelligatur; non multùm profectò à philosophi voluntate di- Obiectio.
screpare videbitur. Dices, negatio visus verè est in oculo, etiam si nullus intellectus cō- 1.
sideret: priuatio ergo non est ens rationis. Tenet consequentia; ens enim rationis, absq;
intellectus consideratione esse non potest: aut igitur non ens, aut ens reale erit. non qui-
dem non ens, cùm 4. met: comm: 2. priuationes inter modos entis, numerentur: igitur,
priuatio est ens reale. Amplius, 1. phys: tex: 60. philosophus tenet, subiectam mate- 2.
riam esse vnum numero cum priuatione: non ergo abinuicem distinguuntur; quippe, cùm
ea, quæ sunt vnum numero, abinuicem non distinguantur: ergo &c. Dico, quòd licet Solutio.
priuatio non sit ens, quatenus ens opponitur enti reali; quia tamen de priuatione ne- 1.
gotiatur intellectus, formatq; hanc propositionem affirmatiuam: cæcitas est in oculo,
eam planè, velut quoddam ens complectitur, licet non sit verè ens; quoniam huius-
modi propositio affirmatiua, huic negatiuæ, nempe: visus non est in oculo apto nato ha-
bere visum, æquipollet. Est ergo ens rationis, nec opus est, omne huiusmodi ens, ab in- Ens rationis.
tellectu fabricari; hoc enim propriè conuenit secundis intentionibus, vtpote intentioni
speciei, & generis. Sufficit autem hanc disiunctiuam, hoc modo esse veram: omne
quod est ens rationis, vel intellectus operatione est fabricatum, atque constructum, vel
alium modum essendi non habet, nisi quia ab intellectu apprehenditur, & circa ipsum
negotiatur. Nec valet dicere, esse ens reale, quia absq; intellectus consideratione, nega-
tio visus sit in oculo: quandoquidem huiusmodi propositio æquipolleat negatiuæ; ideoq;
subiectum non modò nullum ponit esse reale; verùmetiam negat potiùs. Ad 2. philo- 2.
sophi verba ita sunt intelligenda, subiectum est idem cum priuatione, hoc est, non po-
nit in numero cum priuatione: quæ enim ponunt in numero, vtrumq; est ens; cum hoc
tamen stat abinuicem distingui, sicuti ens à non ente: verum est enim dicere: ens non
est non ens. Quòd si ita res non se haberet; profectò aduersus seipsum philosophus pu-
gnaret: nam tex: 79. eiusdem libri apertè docet, materiam à priuatione distingui. Di- Priuatio est principium per accidens.
ces: Igitur priuatio est omninò principium per accidens, atq; ita non erit principium na-
turale. Respondeo, priuationem, respectu rei productæ, non esse principium per se; es-
set enim principium intrinsecum, atq; rei naturalis constitutiuum, sicq; pars illius per-
manens cum composito. sed priuatio, cùm formæ negatio in materia sit: non est ergo
rei naturalis constitutiua, nec pars eiusdem, nec permanens cum re facta; alioqui for-
ma, & priuatio eiusdem simul essent in materia, quod est planè impossibile. Quòd si rē Principiū per se est priuatio
naturalem spectes, quoàd fieri; sic profectò non est purè per accidens, sicuti ars ci-
tharizandi in ædificante, sine qua ædificare posset, sed potiùs per se, non tamen primò:
sicuti materia est per se principium primum, formæ receptiuum. sed potiùs secundariū,
& dispositiuum, velut quantitas, & qualitates, quibus disponitur materia. Sanè, nul-
lum purè principium per accidens, alicui conueniens, est ei necessariò coniunctum, aut
necessariò requisitum, sicut dixi de arte citharizandi in ædificatore. sed priuatio neces-
sariò requiritur ad ipsum fieri; quoniam est terminus, à quo incipit ipsum fieri: vt ex
non homine, fit homo, ac necessariò præcedit formam venturam: non ergo est purè per
accidens, sed per se principium, licet non primò, & principaliter; quandoquidem hoc
materiæ tantùm congruat: priuatio verò conditio est, sine qua non est; est enim mate-
riæ necessariò coniuncta: materia namq; si non esset priuata forma rei producendæ; non
fieret vtiq; rei productio. Dicis, quomodo priuatio est principium, cùm nullus modo- Quomodo est principium.
rum, qui à philosopho 5. met: de principio numerantur, illi possit ascribi? Respondeo, ve-
rum quidem, eò quòd modi illi; rebus conueniant positiuis: priuatio autem, cùm nega-
tio formæ sit recipiendæ, sub nullo simpliciter illorum includitur modorum, nisi fortas-
sis aliquo modo, ad primum reducatur, videlicet, vt sit principium, vt terminus à quo,
vnde aliquis incipit mouere: vt principium viæ est, vnde quis incipit ambulare; sic prin-
cipium fieri rei naturalis est illud, vnde incipit ipsum fieri: sic ex non musico, fit musi-
cus.

tione. cus. *Dices, quare philosophus, vocat priuationem principium per accidens; quia scilicet principaliter quærebat principia essendi: priuatio autem non est principium essendi. Vnde Commentator 1. phys: comm: 66. ait: Generatum est ex materia per se, cùm sit pars eius: ex priuatione autem per accidens: quippe, quæ non remaneat pars generati, respectu autem fieri, est, vt dixi, principium per se. Patet ergo quomodo priuatio sit principium rei naturalis. Aristoteles 1. phys: tex: 80. ait, Platonem priuationem despexisse, materiam verò, instar matris, vnà cum forma, causam esse eorum, quæ fiunt: alteram verò contrarietatis partem, quia maleficium semper protendit, videri quasi penitus non esse. Commentator putat priuationem esse per se principium corruptionis, non autem generationis; alioqui per se faceret ad esse: quandoquidem generatio sit esse, vel via ad esse. sed priuatio non est huiusmodi: ergo &c. per se ergo est principium corruptionis, quia per se facit ad corruptionem. Themistius arbitratur, priuationem esse principium transmutationis; quatenus est transmutatio: non autem in aliquo genere causæ, non quidem finis, alioqui esset cuiuslibet transmutationis finis; & ita generationis, quod est falsum: de alijs autem generibus simile est iudicium. Verùm, quæ priùs dicta sunt, his mihi clariora esse videntur.*

Quomodo per accidens.

Philosophus

Cōmentator.

Themistius.

CAP. II.

Priuationem esse ens reale.

1.
Oßet aliquis contra prædicta sic insurgere: Nihil separatur ab aliquo subiecto, separatione extra animam existente, nisi per aliquod positiuum; separatio enim entis realis, ab ente reali fiat, necesse est. sed lumen remouetur à medio per priuationem: priuatio igitur est ens positiuum, atq; reale, extra animam existens, atq; ita non est ens rationis. Sanè, transmutationis realis, & extra animam existentis terminus ad quem debet esse realis. sed corruptio est transmutatio realis, & terminus ad priuationem: igitur priuatio est ens reale.
2. *Amplius, omnis oppositio realis constat vtiq; ex vtroq; termino reali. sed oppositio priuatiua est realis, & extra animam: vterq; igitur terminus ipsius, est realis, & extra animam. Profectò, quod est per accidens sensibile; est vtiq; ens reale, & non sola mentis operatione fabricatum: alioqui ens sensibile per accidens nequaquam diceretur. sed priuatio est sensibile per accidens; nam visus (vt dicitur 2. de anima) est perceptiuus lucis, & tenebræ: ergo quod prius.*
3. *Iterum, si priuatio est tantùm ens rationis: igitur, præter intellectum operantem, nihil esset cæcitate captum. Tenet consequentia; quia cæcitas, aut surditas sunt priuationes extra animam, nequaquam existentes. sed hoc est falsum, quia cæcitas est quid reale existens in oculo, absq; vlla intellectus operatione: ergo &c. Adde, quòd ea distinguuntur realiter, quorum vnum, altero recedente, perdurat, atq; permanet. sed materia permanet pars compositi: priuatio verò corrumpitur: differunt igitur realiter. Huic accedit, quòd illa videntur realiter differre, siue distingui; quorum vnum alicui aduersatur: alterum verò minimè. sed priuatio, formæ aduersatur, materia autem nequaquam: realiter ergo abinuicem separantur.*

Solutio argumentorū. *Dico, priuationem, vno modo reduci posse ad materiam, atq; ita aliud esse nihil realiter, nisi ipsammet materiam, carentiam formæ superaddentem, quæ est ens rationis: alio autem modo ad formam, atq; ita esse absentiam formæ: veluti si corrumpatur ignis, & remaneat forma aquæ; priuatio vtique formæ ignis secundùm esse reale, est forma aquæ, superaddens planè, formæ ipsius absentiam. Quocunq; igitur modo priuatio consideretur, semper erit ens reale; non tamen realiter distinctum, nisi sola animi consideratione. Itaq;, priuatio quoàd suum signatum, siue esse materiale, est extra animam: quoàd verò ad suum formale, non nisi per animam.*

mam. Ex his patet ad argumenta solutio, & ad primum quidem dico, formam induci,
præsentia agentis, priuationem verò, eiusdem absentia: proinde lumen deficere medium,
ob absentiam agentis conseruantis; ideoq; priuationem succedere. Ad confirmationem,
assentior hoc tibi, nempe priuationem, quoâd suum esse materiale, esse ens reale, vnde
terminus ad quem corruptionis, est realis. Exempli gratia, corruptionis ignis terminus
ad quem, est forma aquæ; quatenus est priuatio illius, & hæc quidem est realis: non au-
tem, quantùm ad id, quod est in priuatione formale. Ad 2. eadem facilitate solui po 2.
test: siquidem oppositio illa est realis, quia nimirum est inter extrema realia: & pri-
uatio quoq; erit realis, fundamenti planè realitate. Ad confirmationem, affirmo, atq;
approbo, priuationem per accidens sensibilem esse. Aër namq; est tenebrosus, qui pro-
fectò est priuatio secundùm esse reale; non ob id tamen priuatio differt ab illo, nisi ra-
tione tantùm. Ad 3. dico, sine intellectu operante, & negotiante, multos inueniri men- 3.
te captos, oculis atq; auribus; non tamen denominatione formali, absq; intellectus opera-
tione, nisi fundamenti tantùm, siue materiæ ratione. Ad confirmationem primam re-
spondeo; priuationem non corrumpi, sed desinere potiùs, prædicatione formali denomi-
nare materiam. Ad aliam confirmationem similiter dico, priuationem secundùm esse
formæ reale, ad quam reducitur, alteri formæ aduersari: formaliter verò nequaquam.
Patet ergo quomodo secundùm esse materiale, priuatio sit ens reale: secundùm verò esse

Auerrois opinio.

formale, ens rationis. Porrò huic proposito Commentator fauere videtur. 12. namq; met:
com: 4. distinxit non ens, nempè in simpliciter, quod re quidem aut intellectu esse non
habet: & in id, quod solo in intellectu esse possidet, veluti est priuatio: & in illud quod
habet esse in re; non tamen in actu, vti est materia. Itaq; priuatio secundùm Commenta-
torem, in intellectu tantùmmodo esse habet. Sanè, quidquid est ens reale, propria reali-
tate ab aliis distincta; potest vtiq; esse subiectum propositionis de secundo adiacente;

Priuatio habet esse in intellectu tantum.

esse enim aliud, nihil importat vltra entitatem, nisi compositionem, quæ profectò sine 1.
extremis intelligi non potest. Quare, si priuatio esset ens reale extra animam; verum
esset dicere, priuationem esse hoc ens compositum, quod est falsum. Amplius, quod inest 2.
materiæ, omni ente reali ab ea circumscripto, profectò ens reale dici non potest. sed
priuatio est huiusmodi; inest enim materiæ, omni ente reali circumscripto: ergo quod pri-
us. Adde, quòd priuatio non est substantia, sed eiusdem negatio: similiter & accidentis:
igitur non est ens reale. Valet consequentia à sufficienti diuisione; omne enim ens reale,
aut est substantia, aut accidens, aut deniq; aliquid illorum. Postremò, si ita res se habe- 3.
ret; tunc priuationis esset priuatio, quod est falsum. Consequentia patet; nam enti reali
materiam habenti accidit priuatio. sed per te priuatio est ens reale compositum: habet
ergo secum annexam priuationem. Priuatio ergo non est ens extra animam. Verùm, si-

Quomodo est principiũ per accidens.

cuti dixi, hæc intelligenda sunt de esse formali, non autem materiali. Dubitabit aliquis
contra superiùs dicta: Si priuatio est principium per accidens: potest ergo non esse; hæc
namq; est natura principij per accidens. Respondet Commentator 1. phys: com: 66. asse-
rens duplex esse aliquid per accidens: necessariò scilicet & rarò. Porrò, priuationem
dicit esse principiũ, quia scilicet generationem necessariò præcedit. Dixi paulò antè, esse
principium per accidens rei genitæ, per se verò ipsius generationis. Diceret aliquis: Igi-
tur priuatio posset non esse in materia; adueniente namq; forma cessaret. Respondeo,

Accidens quo modo est necessarium.

priuationem vniuersaliter materiam non deserere: semper enim materia admiscetur pri-
uationi formæ contrariæ. Argues iterum, authoritate eiusdem. 8. phys: com: 36. Et 1. met:
com: 8. Omne scilicet accidens posse non esse, siquidem accidens ex sui natura non potest
esse necessarium, sed contingens. Quare, si priuatio est principium per accidens; nullo
modo, nec alicuius respectu potest esse aut dici principium necessarium. Respondeo,
Auerroem 1. phys: com: 66. Et 4. phys: com: 20. Et 5. met: com: vlt: dicere, quòd duobus
modis aliquid dicitur esse per accidens: vno quidem modo per accidens contingens,

Quomodo per accidens.

De principiis naturalibus.

nempè respectu ipsius accidentis, quod secundùm suam naturam potest esse & non esse: altero verò necessarium respectu vtiq; rei, cui inest, veluti albedo respectu Cygni, cui inhæret. Itaq;, accidens respectu sui se habet contingenter: respectu verò alicuius subiecti, necessariò. Quamobrem, licet priuatio sit principium per accidens contingenter respectu rei genitæ seu conditæ, quippe, quæ post illius formæ ingressum abscedat, necesse sit; est tamen principium per accidens necessarium respectu rei generandæ siue faciendæ. Patet ergo quomodo priuatio sit principium per accidens. Cùm igitur hæc ita se habeant; operæpretium erit scire, an sint tria tantùmmodo principia naturalia: materia scilicet, forma, atq; priuatio; de his enim in hoc 3. Pymandri studiosè atq; solicitè locuti sumus.

CAP: III.

Principia naturalia tria esse secundùm phil.

Phil. ratio.

Voniam multa diximus de forma, de materia, atq; priuatione; operæpretium esse putauimus, his etiam addere quæstionem illam vulgatam, de principiorum naturalium numero: an tria tantùm sint, nec ne: Phil: ratio, quæ 1. phys: tex: 56. ponitur, talis est: Si autem, inquit, quatuor existentibus, duæ erunt contrarietates; oportebit seorsum vtrisq; esse alteram quandam naturam. De primis loquitur contrariis, quæ sunt forma, & priuatio, si absolutè considerentur. hæc autem sunt duo tantùm, quoniam si essent quatuor; tunc quemadmodum duo prima contraria habent vnam naturam subiectam; ita planè eadem ratione, alia duo, alteram haberent naturam subiectam. Tenet consequentia, quia vna prima contrarietas, est tantùm vnius primi subiecti. Ex quo patet, quòd vna tantùm subiecta natura, nempè materia, vnam tantùm habebit contrarietatem, quæ est inter formam & priuationem; nam album & nigrum, calidum & frigidum non sunt primò contraria: sed ideo potius contraria reputantur, quia scilicet alterum illorum, formæ, alterum verò, priuationis vice fungitur. forma autem & priuatio ex 10. met: ad priora contraria non reducuntur, quandoquidem prima contrarietatis radix sit forma, & priuatio. Hæc autem phil. ratio, primis conuenit contrarietatibus, de quibus ipse loquitur; alioqui quoad alias contrarietates, non est necesse multiplicare subiectam naturam, secundùm secundarum contrarietatum numerum.

Vna contrarietas.

Obiectiones.

1\. *Sed arguet aliquis, principia per se naturalia esse duo tantùm: materiam scilicet & formam, priuationem verò esse principium per accidens: sicut dictum est; alioqui si inter principia naturalia, principium quoq; per accidens numerari debeat; profectò non tantùm tria, sed plura numerabuntur principia: vtpote dispositiones qualitatiuæ & quantitatiuæ, sine quibus aliquid fieri non potest: igitur, aut duo tantùm sunt principia naturalia: aut certè plura tribus. Fauet huic proposito authoritas commentatoris cap. 1. de substantia orbis: vbi apertè docet, principium eorum, quæ in materia recipiuntur, tres esse dimensiones: ergo idem, quod prius.*

Plura principia.

2\. *Præterea, cœlum est res naturalis; non tamen habet priuationem (vt antè diximus) non ergo omnia entia naturalia, ex tribus constant principiis naturalibus. Adde, quòd hæc principia simul esse non possint; nam forma accedente, priuatio recedit: quomodo ergo eiusdem esse possunt principia, quæ se inuicem implacabili odio prosequuntur?*

Solutio.

Ad hæc & similia, ex his, quæ dicta sunt patet responsio: siquidem principia naturalia in facto sunt duo, in fieri verò tria. Duo principia sunt intrinseca: materia scilicet & forma, quia videlicet cum re facta permanent: aliud verò maleficium alicuius molitur semper. Sed tempus iam est redeundi ad nostrum sapientissimum Mercurium, quem aliquantisper intermisimus, ob altissimas atq; vtilissimas, quæ nobis obuiam venerunt, de materia quæstiones. His ergo absolutis, ad nostrum Mercurium læti reuertimur.

MER-

MERCVRIVS.

Deus est necessitas, finis, & renouatio.

Commentum VII.

QVAESTIONIS PRIMAE. CAP. I.

VOMODO Deus sit sapientia, in primo Pymandri, quòd autem sit principium, paulò antè in hoc libro, diuinum, & diuina natura: quòd verò sit actus simplex, in primo Pymandri de simplicitate dei copiosè distinctèq; descripsi: Dicendum ergo mihi est deinceps, quomodo sit necessitas, idq; fauore & benignitate diui Pymandri, qui est semper benedictus. Apud. Mercurium necessitas perinde est, ac ordo quidam constitutus & immobiliter dispositus earum rerum, quæ certo ordine gradiuntur: Auerte, *inquit Dialogo 12. Pymandri,* necessitatem illorum, quæ sensu percipiuntur, prouidentiamq; cunctorum, quæ facta sunt antè, & quæ quotidie fiunt. Talem ac tantum deum cum omnibus bonis & pulchris diis, dæmonibus & hominibus incedentem. *Cùm ergo certis ordinatisq; prouidentiæ legibus hæc omnia gubernentur, ipsorum authorem, necessitatem appellauit, id est, ens necessarium, absolutum & immobile: aliter certus ac vniformis ordo in rebus inueniri non posset. Quamobrem Dial: 11. ait, deum non habere operis adiutorem, suapte natura efficacem, vi propria operantem, versari in opere semper: Si quando, inquit, influxum suum ipse subtraxerit, deficiente vita, in mortem corruerent vniuersa. Cùm autem viuant omnia, vnaq; sit vita cunctorum: vnus est ergo deus. Itaq; quemadmodum vita respectu viuentis, est ens necessarium, imò, vt ita dicam, ipsa necessitas: ipsa planè deus, respectu omnium, quæ sunt, fuerunt, atq; erunt futura. Tum ergo respectu creaturarum, tum etiam respectu suæ diuinæ essentiæ, Pymander non solùm est ens necessarium; verùm etiam ipsa necessitas. Sanè, hominem esse leonem est impossibile, propter repugnantiam terminorum; esset enim rationale, & irrationale: ita quoq; deum non esse ens necessarium, est impossibile propter repugnantiam terminorum, quandoquidem esse sit de ratione Dei: proinde sicut hominem esse animal est omninò necessarium, ex habitudine terminorum; ita etiam Deum esse. Solus ergo Deus est necessarium esse absolutè; quoniam solus habet esse ex se: & est penitus independens. Deniq; est actus purus, nullum habens intrinsecum corruptionis principium. Itaq; per nullam causam tum intrinsecam, tum etiam extrinsecam, Deus potest non esse. Ipse igitur est solus habens esse ex se, ens necessarium, atq; necessitas. Quam ob causam dictum est Moysi in Exodo: Ego sum, qui sum, hoc est, ego verè sum, quia à meipso sum, & ab aliquo non accepi, vt essem. Plato in Timæo ait, Deo conuenire verbum præsens, hoc est, esse, quia nimirum semper est, eiusq; esse temporis mutationi non subditur. Auicenna lib. 2. suæ met: cap: 2. & 3. ponit vnum tantùm ens necessarium, nempè primum principium, quod habet ex se esse, atq; est omninò independens: reliqua verò entia possibilia; habent enim esse ab alio, sibiq; ipsis derelictis, omni alio circumscripto, habent non esse. Cùm autem animæ sint productæ, vt ipse dicit 9. met: cap: 4. locandæ sunt ergo inter entia possibilia. Auer: 12. com: 41. posuit duplex esse necessarium: vnum quidem ex se, ex alio alterum. Ex se quidem, deum, atq; intelligentias; posuit enim intelligentias effectiuè à deo non esse productas: de quo quidem negotio multa pertractauimus in primo & in 2. Pymandri;*

Deus est necessitas.

Ens necessarium.

Deus est ens necessarium.

1.

2.

Moyses.

Plato.

Auicenna.

Auerr.

De necessario.

vbi omnium rerum deum eſſe cauſam effectiuam, ſatis apertè probauimus. Ex alio autem motum cœli, quem dicit eſſe neceſſarium; ex alio tamen dependentiam habere. Cæterùm, iuxta fidem, ac rei veritatem à deo ſunt condita omnia, habentq́ ab eo principium & eſſendi, & conſeruandi: quæ profectò, ſi ita intelligantur; abſq; dubio omnia entia ſunt poßibilia, partim quidem, quia ipſorum eſſe ab alio, hoc eſt ab ente primo, & neceſſario acceperunt: partim verò, quia ſi deus ſubtraheret influxum, quo illa conſeruantur, in mortem redirent vniuerſa, vt dixit Mercurius. Quòd ſi ſecundùm principia intrinſeca intelligantur; quædam ſunt certè neceſſaria, quia nimirum nullum habent principium intrinſecum corruptioni obnoxium. In iſtorum numero haberi poſſunt angeli, animæ hominum, quæ carent materia, quæ eſt cauſa corruptionis. hæc ſi ita conſiderentur, ceſſabit omnis controuerſia, quæ de hac re haberi poteſt. Solent autem ſic nonnulli arguere: Quod eſt in ſe impoßibile, nulli potentiæ poteſt eſſe poßibile, alioqui impoßibile fieret poßibile. ſed ſi ſubſtantiæ abſtractæ non ſunt poßibiles, non eſſe in ſe; ſequitur, quòd ſit impoßibile, non eſſe in ſe; æquipollent enim non poßibile & impoßibile: per nullam ergo potentiam poterunt non eſſe. Reſpondeo, poßibile bifariam intelligi poſſe: vno quidem modo per potentiam intrinſecam actiuam ſeu paßiuam: actiuam quidem, vt poßibile eſt homini ambulare; habet enim intrinſecus potentiam progreßiuam: paßiuam verò, vt poßibile eſt hominem mori, quippe qui habet materiam corruptioni ſubiectam: alio autem modo, aliquid dicitur poßibile, non certe reſpectu potentiæ intrinſecæ, ſed potius non repugnantiæ, quia ſcilicet ad illud non ſequitur aliquod impoßibile: aut quia non implicat contradictionem. primum reale, ſecundum logicum poßibile nominatur. Hoc ergo modo ſubſtantiæ abſtractæ ſunt poßibiles, & non primo. cum hoc tamen ſtat eſſe entia neceſſaria, neceßitate intrinſeca, quæ ſumitur à forma vel à materia. A forma, vt neceſſe eſt hominem eſſe rationalem. A materia, vt neceſſe eſt elementum eſſe corruptibile. Et cùm dicitur, quod in ſe eſt impoßibile, nulli potentiæ eſt poßibile; hoc tantùm conuenit impoßibili ex repugnantia terminorum, ad quod ſequitur contradictio: vt impoßibile eſt hominem eſſe leonem. Et cùm arguitur, quòd poßibile fieret impoßibile, negatur, ſed bene ex poßibili ex non repugnantia, impoßibile per carentiam ſeu defectum potentiæ actiuæ, vel paßiuæ: vt impoßibile eſt talpam videre, & angelum corrumpi; non enim ſunt reſpectu eiuſdem modi, ordinisq́. Cæterùm, quia apud Peripatheticos, condita vniuerſa, modum contingentem ſeu neceſſarium eſſendi, non à prima & remota, ſed à proxima cauſa ſortiuntur; hac de cauſa, intelligentiæ, entia neceſſaria nominantur; quia ſecundùm cauſam intrinſecam corruptioni non ſubduntur: non ſunt tamen omnibus modis neceſſaria; quia ipſorum eſſe ab ente primo dependet, quod omnibus modis eſt neceſſarium, & iuxta Mercurij ſententiam, eſt ipſamet neceßitas. Dices, ſi ita res ſe habeat. igitur neceſſariorum erit eſſe aliqua cauſa: quod planè multis non probatur, vtpote Alexandro, Philopono aſſerentibus, omne cauſatum eſſe nouum, ideoq́ minimè neceſſarium. Porrò, eſt quoddam neceſſarium ſimpliciter, quod à nonnullis vocatur neceſſarium ſecundùm conſequens, quod non poteſt non eſſe: vtpote deus, & illud de quolibet dicitur eſſe vel non eſſe. Aliud verò neceſſarium ex ſuppoſitione, quod neceſſarium ſecundùm conſequentiam nuncupatur. Et hoc certè ex ſui natura neceſſarium non eſt, ſed ex alio poſito. ſic omne quod eſt, dum eſt, neceſſe eſt eſſe. Alio modo, eſt quoddam neceſſariũ incomplexum, vt deus, & intelligentiæ, & entia incorruptibilia: & quoddam complexum, maximeq; in primo modo dicendi per ſe: vt hominem eſſe animal. ſi autem de tali neceſſario ſit quæſtio; tunc ſenſus eſt, vtrum ſit aliqua cauſa effectiua illius propoſitionis neceſſariæ. Ad quod quidem dicimus, complexum neceſſarium ex terminis conſtans, quibus nullum eſſe correſpondet, veluti eſt, Chimæra eſt Chimæra, non habet cauſam efficientem; omnis enim cauſa effectiua, reſpectum habet ad aliquod productum, vel producendum. Iterum, complexum neceſſarium conſtans ex

terminis,

Quomodo aliquid eſt poßibile.

Neceſſarium.

Contraria ratio.

Solutio quomodo ſubſtantiæ abſtractæ ſint poßibiles & neceſſariæ.

Poßibile reale.

Logicum.

Impoßibile.

Neceſſe.

Si neceſſariũ habeat cauſam effectricẽ Alex.

Neceſſarium ſecundùm cõſequens.

Secundùm conſequentiã

Incomplexũ.

Neceſſarium complexum habere cauſam.

Chimæra.

De necessario.

terminis, diuinum ens significantibus, omni prorsus causa efficiente caret. Etenim, quòd deus sit, nulla est causa, eò quòd cùm sit ens à se, est penitus independens. siquidem sua perfectio, est sua substantia, quæ non pendet ab alio. Amplius, complexum significans ens productum, vt homo est animal, respectu habitudinis terminorum, nullam habet causam effectiuam; est enim relatio rationis, quæ distinguatur contra ens reale; à nullo est effectiuè. Quòd si huiusmodi ens consideretur quoàd esse actuale reale; pendet vtique à causa effectiua: siquidem homine existente, & animali existente, est ens reale actu, non quidem increatum: creatum ergo. at, omne creatum habet causam effectiuam, vt in 1. & 2. Pymandri ostensum est: hoc ergo complexum necessarium habet causam effectiuam. Reuera, Eadem causa, quæ dat homini & animali existentiam, dat quoque homini existere animal: quod enim alicui conuenit secundùm id, quod est; eodem quoque modo & causam habenti. sed conuenit homini existere, secundùm esse actuale reale, & animali quoque. Conuenit ergo homini existere animal, secundùm quod homo existit; quia scilicet non potest aliter existere. Repugnat enim hominem esse, & animal non existere. sed homo existens, & animal existens habent causam effectiuam, quia nimirum non existunt à seipsis. Totum ergo hoc complexum, nempè homo est animal, similiter se habebit: atque ita aliquod necessarium habet causam effectiuam.

Deus est.

Homo est animal.

Vnde est causa.

Rationes contrariæ.

1. Sed dices, quidquid habet causam agentem; finalem quoque habeat, necesse est: siquidem omne agens finem propter quem agit, producere intendit. sed hoc complexum, nempè homo est homo, causa caret finali. 7 met: tex: 59. Quærere, inquit phil. propter quid homo est homo, nihil est quærere. Hoc ergo complexum non habet causam agentem.

2. Amplius, identitas, quæ est inter hominem & animal non habet causam efficientem; est enim relatio rationis, vtpote eiusdem de seipso. hæc autem relatio est ens rationis; quod causam non habet efficientem; quia scilicet causalitas efficientis, est causalitas realis, cuius profectò terminus, aliquod ens reale sit, necesse est; alioqui terminus minoris esset entitatis quàm ipsa productio: ergo quod prius. Adde, quòd si per impossibile, deus non esset, nec aliqua creatura esset; adhuc tamen, verum esset, hominem esse animal: propositio namque per se, est perpetuæ veritatis. Huiusmodi ergo complexum, nempè, homo est animal, licet sit necessarium; caret tamen causa efficiente.

3. Iterum, deum esse non habet causam efficientem: nec ergo, hominem esse animal; sunt enim æquè necessaria, quia sua opposita sunt æquè impossibilia. Implicat certè contradictionem, deum non esse, & hominem non esse animal. Adde, quod est commune possibilibus & impossibilibus, causam efficientem habere non potest. sed Chimæra est Chimæra: & homo est homo, est complexum necessarium, vtrique commune: ergo quod prius. Huic accedit, quòd rosa antequam generetur, habet hoc complexum necessarium, sine aliquo reali, nempè rosa est rosa. Nam si dicat aliquod reale productum: vel est ipsa rosa, & esse rosæ: vel ipsa oratio, rosa est rosa. Non quidem primum, quia rosa nondum est: neque etiam secundùm, quia enuntiabile ab enuntiatione distinguitur. His atque similibus solent nonnulli occurrere superiùs ostensæ veritati: quæ profectò ita solui possunt.

Soluuntur rationes contrariæ.

1. Et prima quidem hoc modo: illud complexum à philosopho consideratur in habitudine terminorum, atque ita, vt diximus, non habet causam efficientem, vel propter quid, non accipit pro causa finali, sed potiùs in ratione demonstrandi prædicatum de subiecto.

2. Ad 2. Dico, complexum necessarium significans aliquod possibile esse, vt rosam possibile est esse rosam: possibilitatem huiusmodi, causam efficientem non habere, sed fundamentum possibilitatis, hoc est, rem produci possibilem habere causam, non actu quidem agentem, sed agere potentem. simili quoque modo, illam identitatem, vt relationem dico, non habere causam efficientem, sed fundamentum identitatis, nempè hominem existentem, esse animal existens, eam causam efficientem habere, quæ est causa extremorum. Etenim agens, à quo fit, vt homo existat, & animal quoque, facit, hominem animal existere. Ad confirmationem dico, antecedens esse falsum, si

 comple-

complexum intelligatur quoad esse actu reale. Concedo praeterea, propositionem illam perpetuae esse veritatis ex habitudine terminorum, atque ita causam efficientem non habere; ex hoc tamen nihil sequi contra nos: non enim facit ad rem, nec proposito deseruit. 3. *Ad 3. Negatur similitudo; non enim sunt aequè necessaria; nec sua opposita aequè impossibilia. Etenim, deum non esse deum, & in sensu diuiso, & in sensu composito, est aequè impossibile. Et in diuiso quidem, quoniam deus vt deus, non potest non esse: in composito autem, quoniam deus, vt existens, non potest non existere. Non sic autem se habet, homo non est animal, quippe quum in sensu diuiso non sit impossibile; homo enim, vt homo, potest non existere: quòd si existat, necessariò sequitur, vt sit animal: atque ita in sensu composito est impossibile. Ad primam confirmationem, verum est, non omne complexum habere causam effectiuam, vt dixi; aliquod tamen habere, non est impossibile. Ad aliam dico, quòd quemadmodum rosa antequam generetur, est ens possibile produci; ita planè causam habet agentem in potentia. Eodem quoque modo hoc complexum possibile est, rosam esse rosam. Itaque, si consideretur secundùm suum esse reale potentiale; habet vtique causam agentem in potentia. Et cùm dicis, hoc complexum non dicere aliquod reale: verum quidem est de reali in actu; quia sumitur rosa antequam generetur, non autem de reali potentiali; non enim dicimus fieri quid reale productum, sed producibile. Patet ergo, quonam modo aliquod necessarium complexum habeat causam effectiuam, & quomodo deus sit necessitas.*

Causa rosae antequam generetur.

CAP. II.

Intelligentias entia necessaria secundùm philos. habere causam effectiuam.

De necessario complexo audiuimus, quomodo causam effectiuam habeat: rationi puto esse consentaneum, hoc idem de necessario incomplexo scire, non quidem de deo, sed de intelligentiis, quae entia etiam necessaria, non solùm intrinseca; verùmetiam extrinseca ratione à nonnullis appellantur. Sanè, teste phil. 2. coeli tex: com. 33. in aeternis nihil fortuitò, aut casu esse potest. sed mundus & intelligentiae sunt aeternae: igitur necessariae. Huius sententiae falsitas in primo Pymandri, vbi de mundi principio disputaui, explosa est atque rationibus conuicta. Reliquum ergo nobis est quaerere, si intelligentiae, etiamsi essent aeternae, an habeant causam effectiuam. Ad quod quidem dicimus: huiusmodi entia effectiuè esse à prima causa: sicuti & in primo & in 2 Pymandri satis apertè ostendi: nec piget iterum de eadem materia loqui, ob illius dignissimam ac scitu dignam cognitionem, vtilitatemque. In 1. *primis ergo sic arguo cum Auerroe in lib. d. d. disput: 3. in solutione 18. Quod dat entibus separatis finem, dat etiam esse; finis enim & forma in huiusmodi rebus sunt idem: forma autem est esse, id autem quod formam dat est agens. sed deus dat illis finem: igitur est agens. Reuera, Deus (vt communis est omnium propemodum philosophorum sententia) est omnium intelligentiarum finis: igitur causa effectiua. Tenet consequentia ex* 2. *commento 44. & 6. 12. met: Amplius, sola prima intelligentia est à potentia omninò libera: in causa autem est, vt dicit Auer: in lib. d. d. quia quaelibet illarum est causata: non autem dicitur causata à prima vt à fine tantùm: aliter, authore Simplicio primo coeli, omnes essent aequales; ait enim, plures canes eundem cibum appetere posse, quia nimirum finis aequaliter appeti potest ab omnibus. sed intelligentiae non appetunt aequaliter, nec aequaliter sunt beatae, secundùm Auerroem in lib. de beatitudine. A deo ergo* 3. *dependent non solum vt à fine; verùmetiam vt ab agente siue causa efficiente. Iterum,*

Quòd habeant causam effectiuam.

inter motores illos est ordo essentialis: igitur est ordo dependentiæ; ordo enim essentialis
inter, seu apud phil. est ordo dependentiæ; ordine.n. quodam omnes dependent a prima.
Adde, quòd si mundus est factus ab æterno, vt vult Auerroes 8. phys: neq; factus sit ex
ente: necessariò ergo ponenda est creatio æterna, in qua ipsum nihil præcedat esse secun-
dùm rationem; quatenus scilicet intelligitur res æterna causata. hoc autem non aduersa-
tur phil. dicentibus ex nihilo nihil fieri; quandoquidem hoc sibi persuadeant de nihilo de
nouo, non autem ab æterno, siue de æterno: aliquid enim fieri de nouo, sine motu, impos-
sibile reputarunt: at ex nihilo posse aliquid fieri per motum, non est intelligibile: quod
autem fit de nihilo ab æterno, de nouo fieri non est necesse; quia nimirum potest fieri
seu creari sine motu. Dices, si ita res se habeat: illud igitur sic creatum ab æterno, est in
nihilum vertibile: atq; ita omne huiusmodi erit contingens. Dico, tale ens formaliter ne-
cessarium, esse ab alio effectiuè: veluti album quod seipso formaliter est album, effecti-
uè verò ab albificante: proinde negatur consequentia; tunc enim in nihilum illud esset
vertibile, quando ita ex nihilo conditum esset, vt suum esse, non fuisset illi formaliter
necessarium. Itaq; licet intelligentiæ sint necessaria entia; sunt tamen à prima effectiuè.
Igitur aliquod ens necessarium incomplexum habet causam effectiuam. Item, Auerroes 4.
4. cœli ait, res æternas habere agens secundùm similitudinem tantùm; quia nimirum
creationem à conseruatione non separat: proinde causa effectus æterni, est conseruatrix
efficiens, vel effectrix conseruans; quia scilicet nunquam fuit causa sine effectu, nec vi-
cissim effectus sine causa. Ad hunc modum loquitur 12 met: com: 44. vbi vult omnes mo-
tores esse à prima causa; non certè quòd prius non extiterint, & postea conditi fuissent.
Ex quo patet, quòd quamuis à catholicis dissentiat, dum ponit intelligentias æternas; in
hoc tamen cum illis congruere videtur, asserens intelligentias effectiuè à deo esse pro-
ductas. Arbitratur siquidem lib: d.d. disput: 2. Deum ad extra necessariò operari:
mundus igitur atq; intelligentiæ, quæ sunt effectus dei, immediatè atq; necessariò ab eo
producta sunt. sic etiam docet 8. phys: com: 15. ab æterno agente quicquid producitur,
esse æternum atq; necessarium. Itaq; ad mentem istorum, nullum necessarium æternum
habet causam effectricem per motum, neq; agens non conseruans: sed causam effectri-
cem conseruantem siue conseruatricem efficientem. Porrò, necessarium ex suppositione
vtrumq; habere potest, & non conseruans, & agens per motum: omne siquidem quod
per motum producitur priùs fuit in potentia secundùm philosophantium dogma. atqui
omne huiusmodi est possibile esse: non igitur necessarium & æternum. Adde, quòd non
potest esse æternum & necessarium, si causa effectrix non extiterit æterna, tum in agen-
do, tum etiam in conseruando: ergo quod prius. Amplius, communior habetur efficientis 5.
ratio, ratione mouentis: similiter ratio effectus ad rationem producti per motum se ha-
bet; de efficiente enim agit metaphysicus: dicitq; cui inest motus & efficiens, non tamen
è conuersò. Porrò, quod consideratur à metaphysico per indifferentiam ad mobilia &
immobilia, substantiis congruit separatis sed efficiens & effectus, hoc modo à metaphy-
sico considerantur: huiusmodi ergo ratio competit intelligentiis: atq; ita in illis erit effi-
ciens & effectus. Igitur intelligentiæ habent causam effectiuam, tametsi sint entia ne-
cessaria, sicut dictum est. Amplius, id quod est maximè & verè ens, authore philos. 2. 6.
met: tex: com: 4. in cæteris est entitatis veritatisq; causa, etiam effectiua. 12. met: com: 36.
& 44. Quælibet, inquit, res separata à materia, cuiuscunq; rei est principium finale; est
etiam principium effectiuum. sed deus tale est & principium finale intelligentiarum,
erit etiam effectiuum. Quòd si quis vellet tueri illam propositionem non esse vniuersa-
lem sed indefinitam, apertè Commentatorem oppugnat: apertè inibi docentem in rebus
separatis à materia, causalitatem effectiuam respectu eiusdem effectus finalem conco-
mitari. Suffragatur etiam huic proposito authoritas eiusdem cap. 2. de substantia orbis.
Cœlum, inquit, eget intelligentia non solùm mouente; verùm etiam largiente in sua sub-
stantia

Creatio æterna concessa est à phil.

Quomodo ex nihilo aliquid fit.

Incomplexum necessarium quomodo habeat causam.

Necessarium ex suppositione.

Finis significat agens.

fario. *ſtantia permanentiam æternam; par quoq; ratio intelligentiis eſt attribuenda.vnde ibi-*
7. *dem ait Commentator, quòd finis ſignificet agens ſignificatione neceſſaria. Item, 12. met: com: 44. non ſolùm ponit intelligentias à deo eſſe productas; verumetiam productionis modum: propter quam cauſam reprehendit Auicennam, de huiuſmodi negotio perperam philoſophantem. Adde, quòd habitudo intelligentiarum ad primam, eſt habitudo artium ad communem & primam. ſed ars communis & prima, alias artes ſibi ſubſeruientes, tum effectiuè, tum exemplariter cauſat & producit: Deus autem benedictus eſt ars prima & communiſſima: aliæ autem intelligentiæ, veluti artes particulares, primæ ſubſeruientes: ergo quod prius. Sed poſſet aliquis contra prædicta ſic arguere: Omnis pro-*

Rationes contrariæ.

1. *ductio, vt dicitur 12. met: tex: com: 12. ex tribus conſtat, nempè à quo, ex quo, & ad quod. ſed hæc in ſubſtantiis immaterialibus inueniri non poſſunt: nulla ergo in eis poteſt eſſe productio. Sanè, omne huiuſmodi agens, agit per motum. 1. de gen: tex: com: 45. ſed nulla cauſa intelligentiarum eſt huiuſmodi: ergo intelligentiæ effectiuè non ſunt à prima*
2. *cauſa. Amplius, ex nihilo nihil fieri 1. phyſ: tex: com: 33 apertè docet phil. quod certè contingeret, ſi intelligentiæ effectiuè eſſent à deo. Adde, quòd 12. met: tex: com: 44. in ſeparatis à materia non eſſe verè agere, oſtendit Commentator. ſimiliter 4. cœli com: 1. nullum æternum habere verè efficiens niſi per modum formæ, & finis. Huic accedit quòd nullum poſſibile ex ſe, eſt neceſſarium ex alio apud Commentatorem. 12. met: com: 41. motu tantùmmodo cœli excepto. Si ergo intelligentiæ ſunt effectiuè à deo; ſunt vtiq; ex ſe poſſibiles, & non neceſſariæ, atq; ita corruptibiles, quod eſt falſum: ergo quod prius,*
3. *Præterea, cauſa effectiua per motum diffinitur; quia eſt principium, vnde motus. ſed in ſimpliciter neceſſariis, non inuenitur huiuſmodi cauſa, alioquin non eſſet neceſſarium & æternum ſimpliciter. Quòd ſi ſit neceſſarium, & non per motum: daretur igitur creatio omninò: quod certè philoſ. non probatur: ergo quod prius. Adde authoritatem Auerrois in lib. d. d. diſputat: 3. in ſolut: dubij. 18. ſic proteſtantem: Omne cauſatum eſt generabile. ſed omne generabile eſt corruptibile. ſed intelligentiæ non ſunt corruptibiles: nec ergo*
4. *generabiles atq; cauſabiles, & ex conſequenti nec à prima cauſa effectiuè. Amplius, ſi ens neceſſarium habet agens: igitur non habet ex ſe eſſe, ſed non eſſe. Tenet conſequentia de prædicato finito negatiuè, ad affirmatiuam de prædicato infinito cum conſtantia ſubiecti. 2. de interpretatione, habet de ſe non eſſe: igitur eſt poſſibile non eſſe: atq; ita non eſt ſimpliciter neceſſarium. Accedit ad hoc, quòd illa ſint philo. naturali dicenda, quæ ex ſenſibus haberi poſſunt. ſed eſſe aliquod agens ſine motu, ex ſenſibus non habe-*
5. *mus: intelligentiæ ergo non habent aliquod agens. Item, ſi neceſſarium ſimpliciter incomplexum habuerit cauſam effectiuam ſiue agentem; eſſet vtiq; compoſitum: omne enim factum componitur ex eſſe, & eſſentia; eſſe namq; habetur, & eſſentia habet: eſſe, inquam, per actionem participatur, & eſſentia per actionem participat. Huic accedit illud 12. met. tex: com: 39. Et lib. d. d. diſputat. 2. in ſolu, 3. dubij. Omne cauſatum eſt nouum. ſed ſimpliciter neceſſarium non eſt nouum: ergo quod prius. Adhuc, ſi ita res ſe haberet,*
6. *creationem & quidem æternam nequaquam effugere valeremus: etenim ex nihilo nihil fieri, ita æternæ, ac etiam nouæ creationi conuenire videtur. ſed id phil. audire recuſat; ergo &c. Adde, quòd neceſſitas vel ſpectat ad entis neceſſarij eſſentiam; & ſic ab ea diuelli non poteſt, etiam quocunq; alio circumſcripto: atq; ita cauſam habere non poteſt effectiuam: vel ad illius rationem non attinet; & ſic eſſentia eſſet vtiq; in potentia ad illam habendam. vnde & illam recipere & carere poſſet: quod profectò non conuenit enti neceſſario, ſed contingenti. Ex his ergo atq; ſimilibus conſtat, quomodo fieri non poteſt, vt intelligentiæ ſint æternæ, & cauſam habeant effectiuam atq; agentem.*

CAP. III.

Soluuntur

Soluuntur Argumenta.

D hæc & similia sic respondere valemus, & ad prim: quidem dicimus: illa 1.
omnia intelligenda esse de productione physica, quæ fit per motum & mu-
tationẽ; diximus enim paulò antè, id⊃ philosophos pro comperto habere,
creationẽ nouam non esse admittendã; quia ex nihilo aliquid fieri per mo-
tum, mens humana sibi persuadere non potest: non sic autem, si fiat sine
motu, idq; ab æterno. Ad confirmationem dico, agens ibi accipi pro omni causante in ge-
nere causæ efficientis, atq; ita communius esse mouente. 7. met: com: 31. non pro illo, quod
ex sua actione infert passionem, sicut ibi phil. intellexit. Ad 2. Illæ authoritates de a- 2.
gente propriè dicto, deq; productione physica loquuntur. Commentator præterea contra
Auicennam arguit dicentem: vnam intelligentiam ab alia manare. Ad confirmationem Quomodo in
respondeo, posse simul consistere, vt aliquid sit necessarium; ab alio tamen effectiuè. Te- telligentiæ
net consequentia; omne enim carens potentia ad esse, & non esse, est ex se necessarium. sint possibiles
sed intelligentiæ sunt huiusmodi, vtpote simplices formæ: corpora quoq; cœlestia simili- necessariæ.
ter secundùm Auerroem, vel quia ipsorum materia, eam quam habet formam tantùm-
modò capere potest: ergo &c. cum hoc tamen stat esse ab alio effectiuè, vnum siquidem
necessarium potest esse effectiuè ab alio necessario: sicut patet 8. phys: tex: 15. Cuius, in-
quit, æternitatis est aliqua causa. similia loquitur 5. met: tex: com: 6. Ex quo patet, intel-
ligentias, & corpora cœlestia duplici de causa esse entia necessaria, ex se quidem forma-
liter & intrinsecè: ab alio autem effectiuè, & extrinsecè. Commentator autem 12. met:
com: 41. ait, id quod ex se est possibile, non posse ex alio esse necessarium: non autem id, Quæ non pos
quod ex se est necessarium, ab alio similiter esse non posse. hoc modo si res intelligatur, sunt esse ne-
multæ Commentatoris authoritates conciliari possunt. Secus autem res se habet in his, cessaria.
quæ habent potentiam intrinsecam ad non esse; hæc enim nullo modo possunt esse neces-
saria: talia quippe sunt, quorum aliquid habet potentiam ad aliud esse: nulla autem po-
tentia appetit per se primò non esse; quia omnis appetitus per se tendit ad aliquod esse.
verùm quia cum illo, ad quod tendit, esse quod habet, consistere nequit; hac de causa ap-
petit non esse: quæ est priuatio formæ quam habet. Necessarium autem est, vt dicitur 5.
met: com: 6. quod impossibile est, aliter se habere, quod scilicet caret potentia ad esse, &
non esse. Ex his ergo patet, quomodo intelligentiæ sint ex se & ex alio necessariæ. Dices, Quomodo
quare Commentator cœli motus tantùm meminit, dicens illum causam habere effecti- cœli motus
uam? Respondeo, quòd quamuis cœlum secundùm Commentatorem, in triplici genere cau- habet causam
sæ ab ipsa intelligentia dependeat; quoâd tamen ad æternitatem essendi, non parui qui-
dem interest inter cœlum ac ipsius motum, siquidem motus ex sui ratione contrarium
cùm habeat, formaliter dici potest ens possibile: cœlum autem & intelligentiæ, quia con
trarium non habent, non sunt entia in potentia, ob aliquam intrinseci principij rationem
proprietatemq;. Quamobrem non temerè, motus cœli specialiter meminit prudens Com- 12. com: 41.
mentator; possibilitas namq; motus ex extrinseco dependet: nam cùm sit accidens suc-
cessiuum, non habet intrinsecum principium passiuum, per quod posset non esse; acciden-
tia enim sunt formæ simplices, & non habent materiam ex qua constant, sed materiam
in qua, hoc est ipsum subiectum. Itaq;, motus contrariũ habet extrinsecum, id est, ipsam
quietem, quæ motui in quantum est talis, contrariatur: habet ergo ab ipsa intelligentia
permanentiam: & hac ratione dicitur ens possibile ab alio perpetuari. Ad 3. Dico, A- 3.
ristotelem causam efficientem per motum declarasse, vt hoc modo nos instrueret, inue-
niri causam efficientem, sine motu agentem. Dicis cum Auicenna: Si necessaria habent
causam possunt ergo non esse; causa enim remota, ipsa quoq; remouenda essent, atq; ita
non essent simpliciter necessaria. Respondeo, quòd necessarium formaliter & effectiuè,
cuiusmodi est deus, omnem aliam causam excludit: non autem necessarium formaliter

De necessario.

tantùm. Verum igitur est, quòd si prima cessaret, seu remoueretur, omnes similiter in-
telligentiæ deficerent; ex hoc tamen non sequitur, intelligentias entia esse possibilia: est
enim antecedens impossibile, & consequens similiter. Ad alias authoritates patet re-
4. sponsio, ad Auer: dico loqui de causato per motum. Ad 4. Concedo, perpetuum atque ne-
cessarium effectum ex seipso esse nequaquam habere; nego tamen ex se habere non esse:
prædicatum namque illius negatiuæ, est habens de se esse, & ita negatiua erit talis, non est
habens de se esse, propterea sequitur: igitur est non habens de esse; sic namque prædica-
tum est infinitum, & hoc modo est admittendum. Ad confirmationem dico, ex ordine
essentiali, quem inter motores esse videmus, ad ordinem dependentiæ, qui est inter crea-
5. torem, & creaturas, nos rectè facillimèque ascendere. Ad 5. Respondeo, quòd quamuis
sola prima intelligentia sit libera à potentia, omnique compositione; compositio tamen quæ
angelis attribuitur, non est instar compositionis rei ex re altera; quia scilicet nunquam
fuit essentia sine esse: nec vicissim potest esse ipsum esse sine essentia. sed se habent vt
compositio per rationem; quia nimirum nos intelligimus illarum essentiam sine esse; qua-
tenus scilicet in aliquo priori illa intelligimus, in quo non sunt: sunt enim causata. Modò
nihil causatum intelligi potest, quin in aliquo priori non esse per rationem saltem intel-
ligatur. hæc autẽ dicta sunt ad philosophorũ mentẽ, cùm aliter res se habeat; siquidẽ res,
quæ de nouo fiunt, in quarum numero intelligentiæ haberi possunt, sunt vere composita
6. ex esse & essentia; quia essentia verè ac realiter esse præcessit. Ad 6 iam dixi, quomo
do creatio æterna à philosophis non contemnitur. Itaque, qualiter entia necessaria sint pos-
sibilia & non possibilia, patere arbitror. Insuper quonam modo sanctus Pymander sit
Textus Mercurij. necessitas, dicamus posthac, quomodo etiam sit renouatio & finis: Deus est renoua-
Deus est renouatio. tio & finis. Ad vltimæ diei iudicium respicere videtur, in qua noua fient omnia: Ecce,
inquit, noua facio omnia: hoc autem infinitæ cùm sit maximæque potentiæ; soli profectò
deo est attribuendum. Quoniam igitur dei potentia mundus, vt ipsemet, & in hoc tertio
Dial: & in Asclepio profitetur, est innouandus; sic enim in isto Dialogo loquitur: In re-
nouatione deorum, cursuque circuli numerosæ naturæ: hac de causa, deum
renouationem appellauit, hoc est, huius maximæ renouationis authorem, & patrem. Re-
nouabitur autem mundus, non quidem materiæ nouitate, sed pristinæ seruitutis deposita
vetustate: siquidem, iuxta Apostolum scribentem ad Romanos cap. 8. Omnis creatura
ingemiscit, & parturit vsque adhuc, reuelationem seu adoptionem filiorum dei expe-
ctans; quoniam & ipsa liberabitur à seruitute corruptionis. Renouatio præterea nomina-
tur sanctus Pymander, ob eam nimirum renouationem, quam facit in homine, dum iusti-
Renouatio hominis. ficat impium: Renouamini, inquit Paulus, spiritu mentis vestræ, & exuite veterem homi-
nem, & induite nouum, qui est ad imaginem illius, qui fecit illum. Fit ergo hæc renouatio
in mente, in qua sita est dei imago: & latet noster homo interior, qui de die in diem reno-
uatur. fit, inquam, infusione fidei, spei, & charitatis: fides suæ lucis splendore, intellectum
illuminat, vt videat, & intelligat, quæ sunt illi petenda: fides spiritum impetrat: spiritus
diffundit charitatem, charitas implet, perficitque voluntatem, spes erigit & complet me-
moriam, atque ita fit nouus homo, ex semine diuino genitus, non autem ex voluntate car-
Quare dicitur renouatio. nis, neque ex voluntate viri, sed ex deo natus. Et reuera, rationi est multùm consentane-
um, iustitiæ quoque rectitudini congruit, vt si portauimus imaginem terreni hominis, por-
temus imaginem cœlestis, ait Paulus scribens ad Corinthios 1. Epist. cap. 15. Itaque, quem-
admodum deus vocatur iustitia nostra, qua nos iustificat, sine induit, dum iustos facit;
ita planè dicitur renouatio, dum veteris vitæ exuuiis depositis, nouos efficit, vt de cæte-
rò non amplius ambulemus in vetustate literæ, sed nouitate spiritus. Nam in Christo Iesu,
vt scribit ad Galat: 6. neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed noua crea-
Deus est finis. tura: Deus est finis. Non solùm, inquit, Deus est forma animarum, vt dictum est,
principium vniuersorum, natura, materia, necessitas, renouatio; sed etiam finis: & finis
quidem

De necessario.

quidem nobilissimus, vltimus, & supremus, ad quem omnia necessariò tendunt, qui profectò absolutè finis nominatur. Reuera, finis nobilior est his, quæ sunt ad finem. 2. phys: tex:31. Quædam, inquit, sunt vt finis, bonumq; cæterorum; quod enim est id, cuius gratia optimum esse solet, atq; illorum finis: finis ergo habet rationem boni. sed omnia bonum appetunt: igitur omnia appetunt Deum vt finem. Sanè, quemadmodum vnum esse primum motorem, necesse est, à quo omnes alij motores ordinem accipiunt mouendi, & virtutem & motum; ita planè agentium, vnus sit, necesse est, primus, & vltimus finis, ad quem alij fines ordinantur aguntq; tenduntq;. tex:23. Dicit, non cuiuscunq; rei vltimum finem esse dicendum; sed illius rei optimum, proinde iustè reprehendit Euripidem dicentem, mortem esse finem hominis, vt pote vltimum motum humanæ vitæ: Non, inquit, omne vltimum est finis, sed optimum, vtpote forma, quæ est finis agentis naturalis. Quoniam autem homo ordinatur etiam ad aliquod bonum supernaturale; alioqui omnium esset animalium miserrimum atq; infelicissimum: est ergo aliquis finis supernaturalis, qui est Deus, ad quem cùm creatura rationalis peruenerit, inuenit requiem animæ suæ, perfectamq; assequitur beatitudinem. quem si fortassis amiserit, infelicissima remanens & inanis, casso labore fatigata, perpetuo dolore & inanitate torquebitur. Ad hunc finem habendum, secundùm proportionis similitudinem, quoàd fieri potest, etiam ratione, & sensu carentia, suapte natura feruntur, quasi omnis natura, deum suum finem, & parentem compellans, & habere desiderans. Hic autem finis non est de natura rei, cuius est finis: sic enim docetur 4. phys:129. Et finis rei non est res, cui est finis. 6. phys:32. Sic Deus non est de natura entium, quorum ipse est finis, sed quid extrinsecum atq; supremum; alioqui non esset omnium finis. Qui hoc fine priuatur, confundit planè, atq; destruit omnia opera sua: nam 8. phys: tex. com:24. dicitur: Finem destruens; destruit etiam quæ sunt ante finem. Præterea, finis est indiuisibilis, & differt ab eo, cuius est finis. 6. phys. com:32. Et 46. Et Deus quoq; est indiuisibilis, tum secundùm ipsius substantiam, tum etiam secundùm modum diligendi; ipsius enim amor, aliquem quempiam extraneum non patitur amorem. Item, finis significat agens, vt ait Commentator. 2. cap: de substantia orbis, significatione necessaria, sicuti motus significat mouentem; finis enim est, propter quem agit agens. Æterna ergo illa habent, secundùm Commentatorem, Deum non solùm pro causa finali; sed etiam pro causa efficiente. Vnde in lib. d.d. in disput: 3. in solut: dubij. 18. ait. Amplius, quod dat entibus separatis à materia finem; dat quoq; eis esse & formam: forma namq; & finis sunt causæ, quæ sibi coincidunt: Deus ergo est finis, forma, materia, & efficiens rerum omnium. Sanè, sub vnum finem omnia sunt reducenda; sub vno enim melius quàm sub multis atq; diuersis finibus conseruantur. Hæc est apud philosophum firma & inuiolabilis doctrina 8. phys: tex:48. Vnum verò, inquit, potiùs quàm plura: & finita quàm infinita putandum est esse. Item, 12. met: tex: vlt: ait pluralitatem principum esse malam, Homeri in primo Iliados sententiam secutus. Et primo cœli dicit esse vnum primum tex:100. atq; supremum, quo nihil præstabilius esse potest. De partibus animalium lib.3. cap.4. expreßè confitetur, vnum præstantius eße, quàm plura: loquitur autem ibi de venarum principio; proinde omnium motuum, cor eße principium approbat, primo phys: tex.50. Empedoclis sententiam, Anaxagoræ, atq; Democriti prætulit; quia hi finita, illi verò infinita posuêre principia. Reuera, sicut ipse docet. 1. cœli tex:com.32. Deus, & natura, nihil frustra facit: quaq; ob causam, natura, quoàd fieri potest, euitat, fugitq; multitudinem; nam in plantis, non plures, sed vnam tuetur radicem, cuiq; animalium speciei vnum constituit principem, quem ipsa tota species sequeretur. 2. de anima tex: com: 88. dicit nos vnum habere anhelitum, & ad respirationem, & ad formationem vocis necessarium: Iam, inquit, aêre respirato vtitur natura ad duo opera: sicut lingua ad gustum & locutionem. Quoniam verò ars imitatur naturam; hoc quoq; in artibus verum esse comprobatur? quam ob rem, Commentator 1. phys: com:50.

Vnus finis.

Finis supernaturalis.

Qui perdit finem, perdit omnia.

Finis est mouens.

Auer:

Vnum melius quàm multa.

Natura appetit vnum.

In artibus est simile.

Ars imitatur naturam.

ait, qui

ait, qui sanare potest modica actione, agit actione artificiali: si autem laborauerit maiori actione; aget otiosè, & superfluè. Conuenit ergo & bono vniuersi, & naturæ, & artis pulchritudini, deniq; optimæ, verissimæq; rationi, vt vnus sit vltimus omnium finis, qui est Deus benedictus.

CAP. IIII.

Causalitas finis, qua in re sit posita.

Finis ad duo comparatur.

Osteaquam audiuimus, quomodo Deus sit omnium finis; operæpretium fuerit non ignorare, qua in re ratio finis potissimùm posita sit: ex hoc enim quæ diximus, clariùs intelligere valemus. Porrò, finis ad duo est comparandus seu comparari potest: ad agens vtiq;, atq; operans propter finem, & ad media, quæ ordinantur in finem: sic sanitas & ad medicum & ad medicinam comparatur. Si itaq; finis ad causam agentem comparetur; illius profectò causali-

Natura finis dat amorem.

tas, siue ratio illud esse dicitur, cuius amore aliquid agitur. Reuera, talis est finis natura, nempè vt sui amorem transfundat in amantem, & notulis quasi quibusdam imprimat inclinationem amandi, quibus trahitur animus amantis, ad fortiùs amandum. Profectò, si huiusmodi vinculis amoris non traheretur animus diligentis; nequaquam ita fortiter curreret animus amantis ad finem obtinendum: finis ergo mouet agentem. Adde, quòd causalitas finis (secundùm philosophi doctrinam) est id, cuius gratia aliquid fit, hoc est, cuius amore agitur aliquid ab alio, & ab eodem esse habet effectiuè; quia ex amore agi-

Largitur bonitatem.

tur ab agente. Quòd si comparetur ad media, quæ sunt ad finem; eius profectò causalitas in hoc potissimùm consistit, vt det scilicet bonitatem quandam, atq; amabilitatem, supra eam quam habet à natura rebus, quæ ad finem ordinantur: hoc autem patet latissimè in medijs arduis, & difficilibus, quæ amore finis habendi leuant molestia animos

Obiectio.

laborantium. Sed dicet aliquis, cuilibet agenti hæc tribui non posse; siquidem agere ali-
1. *quid ob alicuius amorem, soli per intellectum conuenit agenti: non autem agenti natura-*
li, atq; irrationali: ergo &c. Adde, quòd potentia imprimendi amorem atq; inclinatio-
2. *nem in agente, causæ conuenit effectiuæ; hoc enim modo imprimere, perinde est, ac amorem efficere. sed distincta sunt genera: igitur, aut ad finem illa non spectant, aut non*
3. *sunt tot genera causarum. Præterea, mouere supponit esse. sed finis, vt causa non semper*

Solutio.

est, sed sæpius producitur per actionem agentis: finis ergo non mouet agentem. Dico,
1. *finem esse illud, cuius amore aliquid fit: amor autem ibi accipiendus est non pro actu appetitus, qui cognitionem sequitur, sed pro appetitu naturali, qui impressus est agentibus, & mouentibus à primo agente, vt suos effectus ad præstitutum finem deducere valeant. Et sic patet solutio ad primum. Ad 2. dico, huiusmodi causalitatem concide-*
2. *re; diuersa tamen ratione: sanitas namq;, quatenus sui, ægrotanti imprimit amorem, effectiuæ causalitatis officio fungitur; quatenus verò, perfectiua est laborantis, & illi-*
3. *us gratia, medicinæ redditur amabilis, finis authoritatem gerit. Ad 3. Ad motionem metaphoricam, cuiusmodi est finis, sufficit esse potentiale cum apprehensione; licet non*

Finis quomodo est causa.

sit in actu; possibilis tamen est vt sit, & habeatur. Patet ergo in quo consistat causalitas finis. Sed dicet aliquis, finis est causa, vt habet esse in anima, vel extra animã. Aui-

Auicennæ opinio.

cenna lib. 6. suæ met: cap. 15. putat esse causam, quatenus habet esse in anima: Finis (inquit) vt habet esse actu extra animam, est causatus; est enim effectus agentis pro-
1. *pter finem: veluti se habet sanitas in infirmo causata: sic namq; non est causa, sed effectus agentis: finis ergo est causa secundùm esse, quo mouetur animus agentis. sed finis*
2. *mouet agens, vt præconceptus, & appetibilis: est ergo causa secundùm esse, quod habet in anima. Item, hac ratione finis est causa; quia scilicet ab ipso aliæ causæ accipiunt vir-*

tutem

De causa finali.

tutè causandi, atq; agendi: agens enim agit propter finem, quem intendit, & huius etiam gratia, forma dat esse, & materia recepit formam. Sed posteaquam productus est finis, non est amplius causa, vt aliæ causæ agant; causauerunt enim, siue produxerunt effectus suos. Ergo, quod prius, nempè, quòd causa finalis non sit causa, nec inuenta extra, sed vt inuenta in intentione agentis. Verùm huiusmodi sententia reprehensione non caret.

Reprehenditur.

Sanè, finis secundùm esse intentionale non habet rationem optimi, & vltimi, atq; ita funditus periret natura, & conditio finis. Adde, quòd tunc nullum agens suo fine frustraretur; attingeret enim illum quodlibet agens per cognitionem saltem. Dicamus ergo cum commentatore: finem duo potissimè complecti, & id quidem, ob cuius gratiam, causa nominatur, & est illud quo mouetur animus agentis: & id, sine quo non moueretur agens, id est, conditio necessariò requisita. Itaq; finis possibilis produci, & haberi; sic tamen mente apprehensus, habet rationē causæ sic planè loquitur cōmentator 12. met. com. 36. Forma balnei (inquit) ad extra, mouet vt finis, & vt est in intellectu, agit desiderium, hoc est, forma balnei producibilis ad extra, quæ aliqua nostra actione attingi potest, mouet vt finis, hoc est, habet rationem causæ finalis, cuius interest, agens mouere. Vt autem habet esse in intellectu, hoc est, quatenus ab intellectu apprehenditur, agit desiderium. Itaq;, ex esse potentiali producibili ad extra, finis dicitur: ex apprehensione autem, actu appetitur: & hæc est conditio necessariò requisita. Sed dicet aliquis: Inter finem, vt est causa, & suum effectum est relatio realis, quæ requirit extrema actu realia: finis ergo, vt est causa, debet esse actu ad extra: & non in potentia tantùm. Adde, quòd causare præsupponit esse: sed priùsquam res producatur, non est: Antequam ergo res producatur, causæ rationem subire non potest. Quare, finis in intentione tantùm, causa dici non potest. Denique, vt dicitur. 2. phys. tex. 31 finis vt est causa, habet rationem optimi. sed antequam producatur, habet tantùm esse potentiale, in quo ratio optimi inueniri non potest: ergo, quod prius. Dico, quòd finis, vt est producibilis ad extra, & actualiter apprehensus sit sufficiens, vt fundet relationem realem: negatur ergo consequentia; sufficit enim habere esse potētiale, cum apprehensione actuali. Ad confirmationem dico, sufficere fini, vt possit esse causa, apprehendi possibilem produci, & productum, ipsius appetentis esse bonum perfectiuum. hoc autem non sufficit formæ, aut agenti, quæ esse largiri nequeunt, nisi fuerint in actu. Ad aliam confirmationem respondeo, quòd finis, secundum philosophi sententiam, non habet rationem optimi, sed sit causarum optima; dat enim quodammodo aliis causalitatem: quam ob causam, meritò vocatur causa causarum: habet ergo optimam causalitatem; non tamen optimum esse, nisi post sui productionem. itaq;, quomodo finis sit causa, & causa causarum, patet. Sed iterum non temere dubitabis, postquàm audiui in quo consistat causalitas finis; vellem etiam scire, in quo consistat causalitas materiæ, formæ, atq; efficientis: & quomodo istæ causæ se habeant adinuicem; sic enim meliùs intelligetur, quæ sit natura finis, & quomodo Deus sit finis, & causa omnium entium. Cæterum, si materia accipiatur pro quolibet formæ tam substantialis, quàm accidentalis receptiuo: quo planè distinguitur à causa efficiente, formali atq; finali; sic planè in hoc maximè consistit, vt formam recipiat & conseruet. Reuera, materia non est causa, quia formam producit; hoc enim interest agentis: neq; quia dat esse formaliter, quia hoc spectat ad actum: neq; quia forma ordinatur ad ipsam; forma namq; nobilitate, materiæ antecellit, eiusq; finis dicitur; sed quia formam recipit & sustentat. Adde, quòd cùm materia sit potentia passiua, in hoc potissimùm sua potentialitas consistit, quod huiusmodi potentiæ propriè conuenit: formam scilicet recipere & tueri. Porrò, ad huiusmodi rationem pertinet, formæ latitudinem cohibere, limitare, atq; restringere: nam si forma in materia receptibilis, extra materiam inueniri posset; omnem profectò perfectionem, omnemq; gradum suæ naturæ debitum obtineret. Patet hoc latissimè in formis à materia separa-

Finis quemodo est causa.

Forma balnei

Obiectio.

Solutio.

In quo consistit causalitas materiæ.

Quomodo materia sit causa.

Virtus formæ separatæ.

tũ, quæ quodammodo quandam infinitatem habere videntur; quis nimirum nullo materiæ pondere grauantur? E contrà formæ, quæ materiæ subiacent oneribus, premuntur angustijs, finitæ sunt & multis subditæ laboribus. Ceterũ, quamuis in hoc consistat causalitas materiæ, eiusdẽq; modi natura; non ob id tamen putandum est, materiam, aliquid perfectionis formæ largiri, nec eam perficere: sed ipsius amplitudinem terminare, non quidem iuxta formæ, sed ipsius capacitatem: patet quomodo causalitas materiæ ab

Obiectio.

alijs causarum generibus dissentiat, atq; distincta sit. Sed dices, causæ est causare: porrò causare supponit esse in actu: materia autem est tantùm in potentia: iure ergo, causæ nomen perdit: ergo &c. Adde, quòd forma rationalis, id est anima humana non pendet à materia: non est ergo causalitas materiæ, virtus forma sustentandæ; circa enim quamlibet formam similiter se haberet. Deniq;, forma ex sui natura est limitata & finita: non ergo eget materia limitante. Reuera, causa est nobilior suo effectu. sed materia non est nobilior composito. 7. met. comm. 7. igitur causa dici non debet. Dico, potentialitatem ex sui naturâ, potentiam, siue esse in potentia significare; proinde conuenire causalitati materiæ esse formæ receptiuam; dicit enim potentiam passiuam, & esse potentiale. Verùmtamẽ, hoc cum causalitate agentis, siue efficientis cõsistere non potest; vni-

Solutio.

quodq; namq; agens (vt dicitur 9. met.) in quantum est in actu, agit, & operatur. Ad confirmationem dico, materiã sustentare formas ex ipsius potentia eductas, tum quoàd esse, tum etiam quoàd actum informandi: animam verò intellectiuam, quoàd actum informandi. Ad aliam confirmationem, respondeo, formas creatas habere esse illimitatum secundùm quid, non autem simpliciter; sic enim omnes limitatæ sunt naturæ, nec egent limitante. Secundùm quid ergo, sunt illimitatæ; quia si separatæ essent à materia; omnem prorsus perfectionis gradum, suæ naturæ conuenientem haberent. Ad

Forma quomodo est illimitata.

aliam, dico, duplicẽ causam inueniri: actiuam vnam, atq; suo effectu nobiliorem; passiuam alteram, nempè materiam, suo effectu ignobiliorem 7. met: Patet ergo in quò sita sit materiæ causalitas. Porrò, causalitas formæ in hoc maximè consistit, vt faciat scilicet rem existere in actu; nihil enim authore philosopho 2. phys: tex: 11. tum in artifici-

In quo consistat causalitas formæ.

alibus, tùm etiam in naturalibus, est actu in sua specie, nisi per formam. Dare ergo esse rei, facere rem esse in actu, quæ priùs erat in potentia, cõstituere rẽ in propria specie, ad formæ causalitatem attinet: vnde & in numero causarum habetur. Modus autem cau-

Obiectio.

salitatis formæ, est artare, determinareq; materiæ naturam, quæ ante aduentum formæ erat in potentia ad varias formas: deinde, sub ambitu illius formæ continetur, non valens aliam recipere, quamdiu subiacet illius seruituti: hoc autem cuilibet conuenit materiæ. Sed dices, largiri esse rei, siue facere rem actu esse, ad causam pertinet efficientem; ho-

Solutio.

mo enim generans hominem, facit actu esse hominẽ, qui priùs erat in potentia: ergo &c. Adde, quòd forma cœli, perficit materiam cœli, quantùm est perfectibilis: non ergo proprietas causalitatis formæ est, artare materiam; alioqui vniuersaliter diceretur.

In quo consistat causalitas efficientis.

Respondeo, vtramq; causam, dare esse, siue largiri, formam quidem formaliter, id est seipsa, & non per actionem; esse namq; naturaliter fluit à forma: efficientem verò causam, effectiuè: aut illa intrinsecum, hæc autem principium est extrinsecum. Ad confirmationem dico, hanc proprietatem; formæ conuenire particulari, nempè formis inferioribus: non autem formæ cœli, quæ est forma vniuersalis, quæq; virtute inferiores continet materiales: vel ista proprietas materiæ congruit multarum susceptiuæ formarum. Patet ergo, in quo posita sit causalitas formæ. Causalitas autem efficientis in hoc cõsistit, vt eo posito, ab alijs distinguatur: remoto autem minimè. Ad eius verò causalitatem spectat, rem producere, aut secundùm totam ipsius substantiam, aut secundùm partem, siue secundùm accidens. in hoc autem à materia distinguitur; cuius est reci-

Obiectio.

pere & non dare esse, à forma, ad quam attinet formaliter esse largiri: à fine, cuius finis est id, gratia cuius &c. secundùm totam substantiam, vt primum agens, secundùm verò par-

rò partem, vt agens naturale à quo producitur forma: materia verò supponitur in generatione substantiali. Aliud producit tantùm accidens, vt ignis calefaciens aquam in generatione accidentali. Dicet aliquis: Actio est causalitas agentis, quia scilicet agẽs actione agit. Item, ab actione denominatur. Deniq; actione posita, ponitur agens, & ea remota, remouetur. Causalitas ergo est in actione posita. Sanè, hæc videntur simul coincidere, scilicet, actio, agere, efficere rem, dare esse effectiuè, causare effectiuè: ergo quod prius. Amplius, sunt quædam agentia, vt citharizans, audiens, videns, quorum 2.
finis non est aliquod operatum, sed ipsa operatio, nempè citharizare, audire, videre. Solutio.
Ad agentis ergo causalitatem non spectat rem efficere; alioqui cuilibet conueniret 1.
agenti. Dico, actionem esse effectum agentis; est enim idem realiter cum re facta: non est ergo causalitas agentis: ipsa namq; est ratio ipsi agẽti, vt sit causa sed rei ratio, quolibet eius effectu est prior: non ergo esse causa illius. Actio igitur, est necessaria agenti; ipsi tamen non primò præstat causalitatem: sicut non datur mouens sine motu; non dicitur tamen primò mouens propter motum, sed propter potentiam motiuam. Nec remota actione actuali, remouetur agens; sufficit enim agenti, actionem fuisse, aut esse, vel forè possibilem. Ad confirmationem, nego esse idem quoad modum significandi; in concreto enim dicunt causalitatem agentis, non autem in abstracto: actio enim significat formam, quæ est actio: agere verò, habere actionẽ, siue habere efficentiam super rem. Ad 2. Rem efficere, illi præcipuè conuenit agenti, quod vltra actionem aliquid producit, huiusmodi est agens primum, atq; agentia naturalia. Conuenit etiam agenti præter, siue vltra actionem nihil producenti: huiusmodi est agens, actione immanenti; actio siquidem talis æquiualet rei productæ. Patet ergo, quonammodo respectu agentiũ, quorum finis est ipsa operatio, res effecta, & cui agens dat esse, est ipsa operatio; est enim effectus agentis. Constat ergo in quo consistat causalitas finis, materiæ, formæ, atq; agẽtis. Præstat posthac quærere, an sint tot numero, an pauciores.

QVAESTIONIS SECVNDAE. CAP. I.

Numerus causarum.

Voniam quatuor enumerauimus causas, earũq; causalitates totidem; congruum est, ac rationi consentaneum, huius numeri rationem inquirere: deinde alia, quæ huic negotio necessaria iudicantur. Cæterùm duas tantùm causas antiquis fuisse notas, materialem scilicet, atq; efficientem: finalem verò, atq; formalem Socratis temporibus emersisse, atq; in vsum venisse, Causarum numerus. Obiectiones.
philosophus docet. 1 met: tex. com: 5. Et 1. de partibus animalium. cap. 1. Reuera, causa
prima formalis, & finalis à diuino considerantur: materialis verò & mouens à natura- 1.
li. 12. met: com: 6 Antiqui autem cùm naturalia tantùm secuti sint, materiam & mouens perceperunt. Verùm, contra prædicta sic posset aliquis arguere: Efficiens & finis, atq; formalis causa, sunt idem subiecto, & differunt secundum modum ex 12. met: com: 6. & 10. met: com 7. Item, 2. phys: com 70. efficiens & finis coincidunt in idem specie: forma verò & finis in idem numero: non sunt ergo quatuor genera causarum. Amplius, 2.
subiectum est causa accidentium vt dicitur 7. met: com. 4. causæ ergo sunt plures quatuor. Tenet consequentia; subiectum enim non est causa materialis, aut formalis accidentium, quippe, quia materia & forma sunt partes intrinsecæ: accidentia verò non componuntur ex materia & forma. 8. met: com. 12. Similiter subiectum non est causa efficiens accidentium; efficiens enim & effectus sunt siue esse debent eiusdem generis. sed subiectum & accidens genere distinguuntur: ergo &c. Neq; erit finis, forma namq; & finis coincidunt: quare idem esset materia, & forma: ergo quod prius. Item, efficiens est effe- 3.
ctus cau-

De numero causar:

ctus causæ finalis: igitur non est genus distinctum; alioqui prima causa esset causa efficiens: siquidem in vnoquoq; genere, vt dicitur 2. met: principium est maximè tale. Atqui prima dici non potest causa efficiens; quia nimirum absq; motu agit: aliter inter ipsum & creaturam, relatio realis esset: causa autem efficiens est principium, vnde motus: ergo &c. Adde, quòd effectus pro sui similitudine, habet esse in causa. sed effectus hoc modo non praeexistit in causa efficiente, quippe, qui aliquando ab ea est necessariò
4. specie distinctus· igitur causa efficiens non est distinctum genus causarum. Praeterea, effectus, nobilius esse in sua causa, quàm in seipso obtinet. sed in materia propter illius potentialitatem, contrario modo se habet: materia ergo non est causa reputanda. Sanè, materiæ non est agere, sed pati, causare autem est agere: causæ ergo ratio materiæ mini-
5. mè congruit. Adhuc, finis causalitas eadem est cum causalitate efficientis: non ergo distinguuntur ab inuicem. Profectò ad finem spectat, voluntatem mouere, vt suum finem amet, quatenus habet rationem boni. at bonum, siue finis, voluntatem mouet effectiuè: coincidunt ergo· igitur causæ minores seu pauciores sunt quatuor. Sic ergo posset aliquis

Solutio. argumentari. Ad cuius obiectiones, ita respondeo: & ad primam quidem dico: causas coincidere in eadem specie siue numero, bifariam intelligi posse: vno quidem modo materialiter; & sic quidem verum est, quòd coincidant: formaliter alio modo; & ita specifi-
2. cè distinguuntur. Ad 2. Dico, subiectum esse omnium accidentium causam materialem in qua, non autem ex qua. similiter esse causam efficientem, atq; finalem propriorum accidentium, non quidem reali transmutatione, sed concomitantia naturali: subiectum ergo est omnium accidentium quodammodo causa; quatenus illa sustentat, non autem quòd omnia ex principiis eiusdem proueniant: nam quædam ab extrinseco veniunt, idq; violenter, vnde principiis subiecti aduersantur: vt calor in aqua: quædam verò perficiunt, vt lumen in aëre: quædam ex principiis speciei, vt propriæ passiones: quædam ex principiis indiuidui, vt accidentia communia. Patet ergo, quonam modo subiectum ac-
3. cidentium, causa dici possit. Ad 3. Quamuis efficiens in genere causæ finalis, sit illius effectus; est tamen ipsius causa in genere causæ efficientis: causæ certè sibi inuicem sunt causæ, in diuersis causarum generibus. Ad confirmationem, dico, Deum non tantùm esse causam efficientem sine motu, & transmutatione; verùmetiam causam finalem, formalem, & exemplarem, de quibus omnibus antea locuti sumus. Ceterùm, triplex est modus causæ efficientis: vnus quidem secundùm causam æquiuocè a-

Quomodo deus est causa agens. gentem, qualis est sol respectu caloris geniti; ipse enim non est calidus & tamen producit calorem. hoc modo Deus agens nequaquam nominatur; effectus enim ipsius aliquam cum ipso cognationem habent, vt nostra sapientia, quæ est diuinæ sapientiæ effectus: alius verò secundùm causam vniuocè operantem: sicuti homo generat hominem, & calor calorem: & huiusmodi Deo tribui non potest; non enim inuenitur effectus aliquis creatus, qui de Deo vniuocè prædicetur: tertius est causæ analogicè agentis, qui quidem Deo congruit: ipse profectò est causa omnium rerum, à quo omne esse creatum effectiuè, &

Quomodo effectus est in causa. exemplariter dependet. Ad confirmationem dico: Effectum esse in causa, posse duobus modis intelligi: vno sanè modo, in quantum causa dominatur effectui: veluti actus nostri sunt in nobis. hoc autem modo nullus effectus est in causa instrumentali, quæ non mouet nisi mota: alio autem in quantum causa producit effectum sibi similem: vel vniuocè, vtpote secundùm esse naturale, eandemq; rationem, vt calor aëris est in igne calefaciente, vel secundùm esse naturale tantùm. Aut quando est in causa secundùm esse spirituale: sicut similitudines artificiatorum in mente artificis. Aut per modum cuiusdam influxus est in causa: sicuti effectuum similitudines sunt in instrumentis, quorum medio in effectus à causis principalibus formæ defluunt. Ex his ergo patet, quòd quàmuis aliquando effectus à sua causa, specie distinguatur; aliquam tamen habet cum sua causa simili-
4. tudinem cognationemq;. Ad 4. Quàmuis effectus non habeant nobilius esse in causa

materiali

De numero causarũ

materiali quàm in seipsis; habent nihilominùs nobilius esse in causa agente, hoc est, in mente diuina, quia nimirum sic habent esse increatum. In propria autem natura habent verius esse; ad illorum enim veritatem, necessarium est esse materiale: sicut ad veritatem hominis, materia corporis necessaria est: principaliùs ergo sunt in causa principali: veriùs in propria natura. Ad confirmationem dico, causare in genere causæ efficientis, esse quidem agere, in aliis autem causæ generibus, non opus esse, nisi agere pro actu imperfecto accipiatur; actus namq; vt dicitur 2. de anima, com: 1 alter est imperfectus, cui competit moueri, & pati. Alter est perfectus, & talis tribuitur agenti. Ad 5 Dico, efficientis esse mouere realiter, & naturaliter: finis verò, intentionaliter, & obiectiuè. Patet ergo quomodo causarum numerus sit bene distinctus. Et reuera, omnis causa concurrit ad esse rei intrinsecè vel extrinsecè. intrinsecè quidem, aut vt actus susceptiua, & sic materia dicitur, aut vt actus informans, & hoc modo conuenit formæ: extrinsecè verò, vel gratia cuius aliquid fit, & is modus ad finem spectat: vel est principium vnde motus, à quo res est: & hæc causa nominatur efficiens; motus namq; incipit ab agente effectiuè, obiectiuè verò, & intentionaliter à fine. finis quoq; opponitur efficienti, non quidem oppositione formali, sed principij & finis; quatenus motus incipit à causa efficiente, & terminatur ad finalem, quæ plane est cuiusq; naturæ bonum atq; perfectio. Cùm ergo hæc ita se habeant, conuenit etiam sciscitari, si eiusdem effectus possint esse plures causæ totales, eiusdem generis, eiusdemq; ordinis: Totales, inquam, quarum quælibet sufficit ad effectum producendum, eiusdem generis, vtpote omnes formales vel similiter eiusdem ordinis, quia immediatæ, & non subordinatæ: vt sol & homo. Dico, quòd quàmuis eiusdem effectus possint esse multæ causæ; non tamen totales eiusdem generis, & ordinis: alioqui à nulla illarum effectus penderet causarum, idq; essentialiter: quod profectò falsum, quandoquidem ad determinatam effectus spectet naturam, vt essentialiter, & per se à propria causa dependeat. Consequentia patet; nam effectus non dependet ab vna illarum; quia potest esse sine illa, neq; ab altera similiter: igitur à nulla, quod pro impossibili habetur. Iterum aliquis arguet, si idem effectus possit esse, idem numero à diuersis agentibus. Ad quod philosophus respondet 8. met: tex. 12. docens, diuersitatem effectuũ, à materiæ proximæ, atq; proprij agentis diuersitate manare. Itaq; distincta agentia, eundem numero effectum producere nequeunt; siquidem cùm habeant distinctas actiones, ad distinctos terminos naturaliter producendos, feruntur; qui planè sunt diuersi actionum effectus. Hæc autem intelligenda sunt de agentibus per se, non partialibus neq; subordinatis. Etenim, sicut calidum est à calido; ita planè, hoc calidum, est ab hoc calido præcisè: & hic homo ab hoc homine præcisè, alioqui inter causam efficientem, & suum proprium effectum, non esset ordo per se, & naturalis, sed potiùs à casu: nec causæ determinatæ, esset determinatus effectus: sed indifferenter se haberet ad quodlibet agens. Quòd si sermo fuerit de agente per accidens; sic planè idem effectus numero à pluribus agentibus potest produci: idem namq; leo à Platone interfectus, à Socrate interfici potuit. & ex consequenti, eadem numero forma cadaueris à quocunq;, quippe cùm illa materialis dispositio, eadem sit respectu cuiuscunq; agentis, cuius virtute generatur forma cadaueris. Non ergo est impossibile, eandem formam cadaueris à diuersis causis totalibus per accidens produci; nam huiusmodi non propriè agunt, sed remouent ea, quibus actio præpediebatur impedimenta. Sed dicet aliquis: Idem homo numero potest esse hodie à constellatione præsentis horæ, & hinc ad 49. annorum millia, ab eademmet constellatione, secundum Astronomos, vt dicit Plato in Timæo. sed hæc eadem præsentis horæ constellatio non redibit eadem numero; quia scilicet idem numero motus redire non potest. cùm hæ numero distinguantur, & ab eisdem idem numero effectus proueniat: igitur idem effectus potest esse à causis per se simul, & numero distinctis. Huic accedit, quòd idem mus potest esse ab efficientibus specie diuersis, vtpote à semine, & à putrida

Marginal notes: 5. — Quare quatuor. — Eiusdem plures causæ. — Quomodo nõ dependet. — Distincta agentia. — Vnus effectus à multis agentibus. — Obiectiones. 1.

2. *materia: ergo quod prius. Amplius, ſit aliqua materia combuſtibilis ſummè diſpoſita, cui tres ignes adhibeantur, quorum quilibet ſufficit ad ignis productionem. Ignis igitur ex huiuſmodi materia producendus, non magis ab vno, quàm ab altero igne producetur: atq; ita à tribus generabitur, quòd ſi non producatur; aliquod certè abſurdum ſequi neceſſe eſt, nempè agente naturali debitè approximato, & materia debitè diſpoſita, actionem nihilominùs non ſequi: ergo quod prius.*
3. *Item, idem ignis, & ab hac, & ab alia aqua extingui poteſt: ergo & ab hoc, & ab alio agente generari. Tenet conſequentia; non enim maior hîc, quàm ibi ratio eſſe videtur: ergo &c. Adde, quòd ſi idem indiuiduum, ab hoc tantùm, & non ab alio agente producitur; eſſet profectò inter indiuidua eiuſdem ſpeciei ordo eſſentialis, quod eſt falſum; quia in illis eſt proceſſus in infinitum, in hoc autem minimè: ergo &c.*

Solutio. 1. *Ad hæc reſpondeo, quòd quamuis illa opinio ſit falſa & hæretica, & à vera philoſophia alieniſſima; non eſt tamen vera, vt ſuum concludat intentum. Etenim illa ſtellarum reuolutio nunquam rediret eadem, ſed illi ſimillima. Ad confirmationem dico, hoc contingere in animalibus imperfectis, de quorum natura poſtea dicemus.*
2. *Ad 2. Dico, ex illa materia ignem generari non poſſe; in cauſa autem eſt, quia daretur ignis ſine propriæ cauſæ dependentia, quod certè contradictionem implicat.*
3. *Ad 3. Negatur conſequentia, & ad probationem dico, maiorem hîc quàm ibi eſſe rationem; nam rem deficere, pluribus poteſt modis contingere: fieri verò vnico tantùm. Huic accedit, quòd ſi omnes cauſæ corruptiuæ, eſſent generatiuæ: ideo ignis poſſet ab igne vel aqua generari: quandoquidem & ab eiſdem poſſit corrumpi. Ad confirmationem dico, inter indiuidua, cauſalitatis, non autem eſſentialem eſſe ordinem; ita enim vnum eſt ab alio, vt niſi ab illo eſſe non poſſit. Porrò, cauſæ eſſentiales ſubordinatæ, ad diuerſas pertinent naturas: & vna eſt formaliter perfectior altera. Ex quo liquet, quomodo inter indiuidua, huiuſmodi ordo eſſentialis inueniri non poſſit. Quomodo ergo huiuſmodi ſit numerus cauſarum, & quomodo vnius effectus poſſint eſſe plures cauſæ per accidens, non autè totales, & per ſe, breuiter, ſuccinctèq; dubitare, & enodare tentaui.*

CAP. II.

Si cauſa eſt in actu, & effectus ſimiliter.

Cauſa & effectus in actu.

Vperiùs dictæ conuenit doctrinæ, non ignorare quod à philoſopho dictum eſt 5. met: com: 3. Si cauſa in actu eſt, & effectus in actu ſimul. Quod profectò ita intelligendum eſt, eo modo, quo cauſa eſt cauſans in actu, & effectus ſimiliter eſt cauſatus in actu: atq; ita ſunt ſimul, & non ſunt. Quædam enim cauſa alicuius effectus eſt in fieri, tum in eſſendo, tum etiam in conſeruando: ſic ſol illuminat aërem, ſuntq; ſimul & non ſunt. Quædam autem cauſa ſolùm eſt in fieri: veluti ſe habet ædificator ad domū. Et tunc ſenſus philoſophi talis eſt: hic ædificator ædificat hanc domum: hæc ergo domus ædificatur. ſimili quoq; modo ſe habet negatiuè, quoàd eſſe autem, minimè; non enim ſequitur: Mercurius eſt genitor Tatij: eſt ergo Tatius: nec è conuerſo; poteſt namq; fieri, vt ſit genitor, genito non exiſtente: & è conuerſo: hoc autem in effectiuam conſeruatiuamq; cauſam non cadit; ipſa enim remota; & effectum quoq; remotum iri, neceſſe eſt ſimilem quoq; modum inferiora ad cœlum habere videntur: nam ſi motus cœli ceſſaret; omnis prorſus generationis, corruptionisq; ordo diſſolueretur. Itaq;, eo modo, quo eſt cauſa, eodem modo ponitur effectus: Etenim, ſi cauſa eſt potens cauſare; & effectus ſimiliter potens cauſari. Etſi cauſa eſt in actu, quoàd fieri, ad eſſe, vel ad conſeruari; effectus etiam conſimiliter ſe habebit: ſimiliter remota cauſa, remouetur effectus, eo planè modo, quo ſe habet cauſa ad effectum.

Diuerſitas cauſarum.

Obiectiones. *Hæc ſi benè intelligantur, obiectiones prorſus omnes facilè ſoluuntur. Poſſet namq; aliquis ad-*

 De causa in actu.

quis aduersus huiusmodi, sic arguere: Omnis causa est prior suo causato; causa enim natu-
raliter suum effectum præcedit: non potest ergo simul, & non esse cum suo effectu, siue 1.
causato: simul enim causalitas & prioritas opponuntur. Adde, quòd si posita causa in 2.
actu, necessariò quoq; ponitur effectus in actu: omnia igitur ex necessitate fierent, quod
est falsum; nulla enim esset productio contingens: & ex consequenti, omne productum
esset necessarium. Præterea, ignis calefacit lignum, vt generet ignem: ex aquæ autem su-
perinfusione extinguitur, atq; ita non generat ignem, sicq; erit causa in actu: effectu in
actu, nequaquam existente. Amplius, scitum in actu est causa scientiæ in actu, sed huius- 3.
modi scitum potest esse sine scientia in actu; non enim à scientia dependet: aliter refer-
retur ad scibile relatione reali: quod certè multis non probatur: ergo &c. Adde, quòd
in principio motus, cessaret motus; effectu enim existente in actu, cessat motus: in prin-
cipio namq; motus, causa mouens est in actu: si ergo in principio similiter esset effectus;
motus vtiq; deficeret: quod planè ad sensum patet esse falsum: ergo quod prius. Amplius, 4.
Deus est semper causa in actu: igitur mundus ab æterno est in actu, idq; necessariò; cau-
sa enim posita in actu perfectissima, effectus sequitur omninò. sed hoc fides Catholica
non admittit: nec etiam recta ratio philosophandi: non ergo semper causam in actu, ef-
fectus similiter in actu consequitur. Adde, quòd causa in potentia simul est cum effe-
ctu in potentia; correlatiua sunt enim, atq; ita simul sunt, & non sunt; & tamen non sunt
in actu. Respondeo, causam dupliciter sumi, vel quoâd relationem, & sic simul est cum Solutio.
suo effectu; pater enim & filius sunt simul quoâd denominationem: quoâd verò ad en-
titatem, vnus præcedit alterum. Ad 2. Dico, posita causa in actu, necessariò poni effe- 1.
ctum in actu in fieri siue in facto esse, necessitate vtiq; consequentiæ, non consequentis:
proinde non sequitur, vt omne fieri, vel factum esse sit absolutè necessarium; etenim ne- 2.
cessitas consequentiæ non infert necessitatem consequentis. Ad confirmationem respon-
deo, quòd licet effectus non sit in facto esse; est tamen in fieri: illa siquidem generatio,
quatenus ad ignem generandum, ordinatur, ignis generatio dici potest, modò generatio
pro alteratione præcedenti intelligatur. Valet ergo hæc consequentia: causa est in actu:
igitur effectus similiter est in actu, quoâd fieri, vel factum esse; sufficit enim alteram
partem huius disiuncti esse veram. Ad 3. scitum in actu, & scientia secundùm denomi- 3.
nationem sunt simul, vnumq; sine altero esse non potest: quoâd verò ad rem, quæ est
scita, bene potest esse in actu sine actuali scientia. Ad confirmationem, negatur conse-
quentia: & ad probationem dico, illud intelligendum esse de effectu completo, non au-
tem de effectu, qui existit in fieri: non est autem idem, effectum esse in mutato esse, &
in mutari. Argumentum ergo procedit ex falso supposito. Ad 4. Deus est agens per 4.
intellectum & voluntatem: proinde produxit omnia quando illi placuit: quum ad extra
non agat ex necessitate. Cùm ergo hæc ita se habeant; non temerè aliquis dubitabit: si Quomodo
causæ sint sibi inuicem causæ: dicetq; id minimè fieri posse; alioqui idem respectu eius- causæ sint sibi
dem esset causa, & effectus, quod est absurdum, ne dicam impossibile; causa enim est inuicem cau-
prior effectu. sed tunc idem respectu eiusdem esset prius & posterius. Tenet consequen- sæ.
tia; finis namq; mouet agentem, & est effectus agentis. Amplius, tunc omninò conce- Obiectio.
denda esset demonstratio circularis, quod philosopho non placet. Tenet consequentia; ef-
ficiens enim per finem demonstrari posset, quatenus finis est causa efficientis: & vicissim
efficiens est causa finis. Deniq;, idem esset causa suiipsius: Etenim finis est causa agentis,
& finis causatur in esse ab agente: finis ergo causat seipsum. Quicquid enim est causa cau-
sæ, est causa causati à causa. sed hoc est impossibile: ergo &c. Dico, idem esse causam, Solutio.
& effectum, sed non in eodem causæ genere; finis namq; est causa agentis, vt finalis, &
est eiusdem effectus, vt causæ productiua effectus. Sic etiam idem, respectu eiusdem, Quomodo fi-
est prius & posterius; non tamen eodem modo, nec eadem ratione: desiderio namq; atq; nis est prior
intentione, finis est prior agente; agens enim priùs intendit, & desiderat finem, quàm agente.

agat: est autem posterior quoad esse in actu. Ad 2. Philosophus in 1. posterior. non admittit demonstrationem circularem in eodem genere, de qua hic non est loquendum, cum huiusmodi causarum ostensio, in diverso genere consistat. Ad confirmationem, negatur consequentia; est enim in diverso genere: nam etsi finis sit causa agentis, & vicissim agens sit causa finis; non est tamen in eodem genere causa. Patet ergo quonam modo causae sint sibi inuicem causae. His ita breuiter elucidatis, ad ea elucidanda nobis est redeundum, quae causae finali deesse videntur: & in primis ostendere quomodo finis sit causa causarum. Audiuimus namque à sapientissimo Mercurio, Deum esse finem, quem constat esse causam causarum; operaepretium fuerit id apertius enucleare. Caeterum, finem esse causam causarum, patet satis: Id enim est causa causarum, quod in omnibus est causalitatis causa. sed finis est huiusmodi; nam efficiens in quantum agit, est causa: agit verò, quatenus à fine mouetur: finis ergo est causa causae. Porrò, efficiens est causa causalitatis materiae & formae: igitur finis est causa causarum. Demonstrationes praeterea, tum in naturalibus, tum etiam in artificialibus, & moralibus sumuntur à fine: in his, in quibus aliquid agitur propter finem. Sanè, Intentio causae prius, ac propriè fini conuenit; ideo illi prius quàm caeteris causis competit causare, eiusque causalitas, aliarum omnium praecedit causalitatem causarum. Materia est propinquior, sine prima ad rem causatam, quàm caeterae causae, propinquitate: efficiens verò, quoad ipsum esse: quantum autem ad rationem principij mouendi, forma: sed finis intentione & proprietate causandi. hoc modo finis prima dicitur causa; quia primò ei conuenit actus causandi. Si autem considerentur causae secundùm propinquitatis rationem; sic certè, materia erit prior, deinde forma, post modum efficiens, postremò ipse finis: in naturalibus enim res causantur per motum, cuius materia est subiectum: forma verò, quia complet perficitque materiam, terminatur ad ipsam intrinsecè: efficiens autem adducit materiam ad formam propter finem. Quòd si huiusmodi causarum ordo ad esse referatur; sic absque dubio prior dicetur causa efficiens, cui prius competit esse extra animam: deinde materia, forma, & finis. At si respiciat rationem principij mouendi; tunc forma erit causarum prima: principium namque rationisque mouendi à forma sumitur: deinde efficiens, finis & materia. Quia verò inter omnes huiusmodi actiones, intentio actusque operandi principatum obtinet; hac de causa finis dicitur causa causarum. Sed dicet aliquis: quod solùm est in potentia, dici non potest causa causarum, sed id potiùs, quod semper est in actu. sed finis, quatenus est finis, est semper in potentia: agens verò semper in actu: igitur illi potiùs conuenit huiusmodi nomen, vt causa causarum nominetur. Adde, quòd finis causatur ab agente: non est ergo causa causarum; implicat enim contradictionem. Antecedens patet; forma enim domus, quae est ipsius domus finis, ab agente producitur, nempè à domificante. Amplius, prima causa est causa causarum. sed talis est causa efficiens: ergo quod prius. Iterum, si ad causam pertinet largiri esse rebus, quae ex varijs causis consistunt: igitur finis causa causarum dici non potest. Tenet consequentia; esse siquidem à causis profluit intrinsecis, praecipuè à forma: ergo &c. Sanè, si à forma res accipit speciem: forma ergo est causa causarum, non autem finis, qui ad substantiam rei non pertinet, cùm sit quid extraneum, & extrinsecum. Praeterea, finis non est causa; quia non habet principij rationem, sed termini potiùs, vt dicitur 5 met: com. 1. Terminus autem & principium opponuntur. Quare si finis non est causa: multò ergo minùs erit causa causarum. Adde, quòd si finis sit causa, aut certè quatenus habet esse extra animam, quod profectò fini non conuenit; sic enim vltimi, & non principij rationem haberet: aut quatenus habet esse in intentione agentis. sed hoc quoque non est admittendum; siquidem nullum ens secundùm rationem tantum, alicuius effectus realis, causa potest esse realis: causa namque suo effectu praestantior est, atque nobilior. Finis ergo non est causa, ne dicam causa causarum. Dico ad prim: quòd finis quantùm ad esse, sit in potentia, habeatque rationem vltimi: quoad verò est in intentione

Margin notes (left): 2. — Finis est causa causarum. — 1. — 2. — 3. — Diuersus ordo causarum. — Obiectiones. 1. — 2. — 3. — 4. — 5. 6. — Solutio. 1.

tione agentis, mouet ipsum agens ad operandum, atq; ita dicitur, & est causa causarum. Ad 2. si finis consideretur quoad esse, quod habet; sic absq; dubio causatur ab agente effectiuè: at si quatenus habet esse in voluntate agentis, hoc modo, non causatur ab agente. Ad 3. argumentum illud de Deo loquutur, qui est omnium efficiens atq; finis; ideoq; non facit ad propositum. Ad 4. Ex dictis patet solutio: finis enim dicitur causa causarum, ratione actus mouendi, non autem propinquitatis, vel esse. Ad 5. finis, quatenus est in executione positus, vltimi atq; termini, non autem principij suscipit rationem: atq; ita causa nequaquam dici potest. At verò, quatenus habet esse in intentione agentis, causæ nomen meretur possidere. Ad confirmationem dico, finem non habere rationem causæ ex solo esse, quod possidet in intentione agentis, sed etiam ex respectu, quem habet ad esse extra animā, sicut paulò antè diximus, fol: 431. Finis ergo est causa causarum. Sanè, phil: 2. phys. tribus quasi rationibus ostendit finem, causam dici posse: tum quia est terminus motus & operationis: tum quia est principium in intentione agentis: Tertiò, quia per se est appetibilis: ob cuius gratiam, bonum appellatur; bonum enim est, quod appetunt omnia. Porrò, mouere conuenit fini, metaphoricè tantùm: propriè autem & effectiuè, est actus ipsius efficientis. Reuera, mouere intentionaliter siue metaphoricè, est mouere obiectiuè, per modum scilicet, amati & desiderati, sicut dicitur 12. met: tex: com: 36 hoc autem modo non mouet efficiens. Patet ergo quomodo finis sit causa. Cæterum, non ignorare oportet, esse duplicem finem: alterum quidem, qui vocatur finis operis, nempè ipsam formam: alterum verò, qui nominatur finis operantis; compositio namq; rerum, in quibus forma domus consistit, finis operis appellatur: vtilitas verò, quæ inde prouenit agenti, est finis operantis. Quoniam autem finis operis, ad finem operantis reducitur; hac de causa ex parte operantis finis actionis considerandus est: propterea rectissimè Deus vocatur finis; quia omnia propter ipsum fecit altissimus.

2.
3.
4.
5.
Quòd finis sit causa.
Quomodo mouet finis.
Duplex finis.

QVAESTIONIS TERTIAE. CAP. I.

Omne agens agit propter finem. 2. phys. à tex: com: 75. vsq; ad tex: com: 87.

Voniam hactenus audiuimus, quòd Deus sit omnium finis: audiuimus præterea quænam sit natura finis, & qua ratione ab alijs causarum distinguatur generibus; huic certè speculationi necessarium esse putaui scire, quoad humano conceditur intellectui, an ipse Deus omnium finis, agat propter finem: Si enim omne agens, agit propter finem, Deus autem cùm sit primùm & perfectissimum agens: agit ergo propter finem. sed finis est eorum, quæ non habentur, & perfectior his, quæ sunt ad finem, Deo autem perfectius est nihil, eiq; deest nihil: quomodo ergo agit propter finem? Dico, agere propter finem, bifariam esse intelligendum: vel propter desiderium finis, & sic Deo minimè conuenit: desiderium namq; est eorum quæ non habentur: Deus autem est seipso diues, & bonorum nostrorum non eget: vel propter amorem finis: porrò, amor rerum est earum, quæ habentur, hoc autem modo, Deo agere competit; agit enim propter amorem finis, id est, bonitatis suæ, cuius gratia omnia sunt condita. hanc infinitam, infinitè diligit, hæc est omnium finis, primus, & communis, huius gratia vult omnia. Reuera, duplex est rerum finis: vltimus scilicet siue communis, & is est Deus benedictus: & proprius, qui planè est propria rei operatio; eodem enim ordine res referuntur in finem, quo à principio procedunt; quia nimirum aliquem in finem, quodlibet agens suū ordinat disponitq; effectum: proinde secundùm agentium ordinem, & ordo finium disponitur. Porrò, in rerum

Quomodo Deus agit propter finem.
Bonitas Dei finis omniū.
Duplex finis.

rum progreßu à principio orbis, vnum est rerum principium, omnibus commune, sub quo alia plurima, atq; propria continentur. Ex quo patet vnum esse omnium finem, qui est omnium principium. Ille autem finis, habet rationem summi & vltimi boni: bonum autem in rebus, ex duplici constat ordine, authore philosopho, 12. tex: comm: 44. Et vnus quidem est rerum adinuicem connexum habentium: alter verò ad principem mundi, & patrem. Alicuius namq; totius forma, quæ per quandam partium vnionem, seu ordinationem vnum facit, ipsius profectò ordo nũcupatur. Itaq; vniuersi totius natura, non solùm suarum habet partium nexum, vnionemq; adinuicem; sed etiam extrinsecùm bonum, ad quod totius naturæ ordo dirigitur. Illud autem bonum separatum, est principium mouens: ex quo, veluti ex bono, & fine appetibili, dependet cœlum, & natura. Certè, quorum est vnus finis, in ordine finis, seu ad illum finem communicent, necesse est; hoc enim facit pro bono vniuersi, vt in illius partibus, sit vnum bonũ separatũ, ad quod, veluti ad suum vltimum finem, ordo vniuersi dirigitur. Exercitus sanè bonum, est militum inter se pacificus conuictus, iustitiæ administratio: optimum autem illius, est ducis authoritas, cui militibus est omnibus obtemperandum. Quare, quemadmodum se habet exercitus ad ducem; ita planè, vniuersum ad ipsum Deum, qui est omnium rector, pastor, & finis vltimus. Profectò, quemadmodum alius est finis, cuius gratia, natura pollicem fecit: alius etiam manus, aliorumq; membrorum: deniq; alius, ad quem habendum, totum hominem formauit; ita, absq; dubio, alius finis vnius hominis, alius familiæ, alius ciuitatis, & alius regni. Nemo verò existimet, proprii cuiusq; cœtus hominũ, regni, certum esse finem, nullum verò totius. Nam si in singulis humanæ vitæ partibus, certus ordo conspicitur; in bono vniuersi, quomodo esse poterit ordinis confusio? Quam obrem, necesse est, certum esse humani generis finem, eumq; quadam in actione cõsistere, qua, & superiora pro viribus imitatur, & inferiora diligenter gubernat. Materia siquidem est propter formam 2. phys: tex: comm: 61. Et elementa propter mixta, quæ sunt propter vegetabilia: & illa propter animalia, in quibus viget magis ordo, 2. phys: tex: comm: 83. Animalia verò propter hominem, 2. de anima comm: 32. Complementum siquidem animalium, & finis eorum, qui intendebatur in generatione animalium, est homo, ad quem cùm natura peruenisset, stetit, quippe, quæ potita sit, quòd tantopere quærebat; nempè virtutem intelligibilem. Aristoteles autem 2. de anima tex: com: 37. ait, quòd sicut intellectus, gratia huius facit; eodem modo, & natura: in animalibus, est anima, cuius gratia sunt animalia, & corpora physica: homines verò, dei gratia creati sunt. Itaq;, vniuersum est instar familiæ benè dispositæ; in qua graduum diuersitas ad vnum rectorem reducitur: filii, quia patri propinquißimi sunt, bono ordinis magis participant quàm serui. Reuera, vnaquæq; res, secundùm actionem sibi debitam, atq; naturalem, ad commune bonum ordinatur. Qui ergo ab hac naturali, debitaq; actione nunquam recedunt, veluti sunt intelligentiæ, seu angeli; ij profectò bono ordinis optimè potiuntur: non sic autem, qui continuæ mutationi subiacent. Porrò, graduum inæqualitas, quæ in rebus conspicitur, ad vniuersi pulchritudinem facit, hoc enim modo, omnis propemodum bonitatis gradus in rerum conditione ostenditur. Ex quibus vnus, in his, qui à bono ordinis nunquam deficiunt, clarißimè ostenditur: alter verò in his, qui huius ordinis legem frequenter violant, & tanti boni defectum patiuntur. Etenim Deus, & natura, totius bono consulunt; quia totũ melius est, atq; perfectius; ad cuius sanè perfectionem facit, si aliqua contineat, quæ à bono ordinis sæpius recedunt: Prouidẽtia namq; teste Dyonisio cap: 4. de diuinis nominibus, non est, naturam destruere, sed saluare. Præterea, Deus est adeò omnipotens, & bonus, vt dicit Aug: in Enchyridion, quòd ex malis elicit bona. Patet ergo, quomodo quidam deficiunt ab vltimo fine: quidam verò, ab illius ordine nunquam recedunt. Vnumquodq; igitur agens agit propter finem, & agens quidem æternum, propter finem amatum: agens verò temporale, propter finem desidera-

Marginalia: Duplex ordo. — Omnia cõmunicant cum vno fine. — Ordo totius. — Homo finis animalium. — Mundus est sicut familia aliqua. — Duo gradus bonitatis. — Dionysius. — August:

De ordine totius.

sideratũ. Præterea, agentia æterna, secundùm cõmentatorem 2. phys. com. 88. non agunt propter suam ipsorum actionem; sed potiùs eorundem actio, est propter ipsa. Secundo cœli tex: com: 17. Dei (inquit) operatio est immortalitas; necesse est enim, vt actio rei diuinæ, sit æternitas: actio namq; rei diuinæ est ipsamet, quia suum esse non est propter aliud. Actio autem entium, quæ non sunt æterna, non est primò propter suum esse, sed propter aliud, secundò propter se; diuinarum verò actio rerum, primùm est propter se, deinde propter aliud. Vnde philosophus 12. met: tex: com: 36. docet intelligentias mouere in ratione finis amati & desiderati: vbi commentator admonet, intelligentiarum motum non esse propter istarum exitum formarum de potentia ad actum, quasi sit perfectio prima, sed magis ea, quæ consequitur primam.

Commen: Quomodo omne agens agat ꝓpter finem.

Obiectio.

Dices, si agens corruptibile agit propter suam actionem, quæ est quædam qualitas accidentalis: accidens ergo esset nobilius, substantia; finis enim est nobilior his, quæ ordinantur ad finem.

Solutio.

Respondeo, quòd agens corruptibile non sit propter suam operationem principaliter; semper enim deterius est melioris gratia, 7. politic. sed quatenus illa sua operatione, finem vltimum consequitur. omnia siquidem entia, teste commentatore, 2. cœli tex: com: 64 suis operationibus, diuinam satagunt similitudinem adipisci: in cuius adeptione vltimus est illorum finis. Sic ignis motu ascensus atq; naturæ leuitate suo coniungitur fini, graue verò descensu: homo autem per intelligendi virtutem, suum finem assequitur: omnia ergo entia, suis operationibus, quoàd illis possibile est, diuinæ participia sunt bonitatis; vnde agentia corruptibilia agunt propter suas operationes, hoc est, vt suis operationibus, vltimum finem consequantur, idq; secundùm quandam ordinis conuenientiam.

Natura est causa ordinis.

Sanè, Nihil inordinatum est eorum, quæ natura, & secundum naturam sunt; 8. phys. tex: cõ: 15. natura enim est omnis ordinationis causa. Et 3. cœli, tex: cõ. 24. ordo, propria sensibilium natura est: bonum certè (vt dixi) vniuersi in ordine cõsistit. Patet ergo, quare agens corruptibile dicatur agere propter suam operationem: agens verò incorruptibile è contrario. Deniq; quomodo Deus agat propter finem, & quomodo sit omnium finis.

Finis est nobilior his, quæ sunt ad finem.

Dices, nunquid est finis nobilior his, quæ sunt ad finem? Respondeo duplicem esse finem 2. de anima tex: com: 35. & 37. finem cuius, & finem cui: vt, felicitas est finis cuius: nos autem ipsi, finis cui, scilicet finis huiusmodi optatur: bonitas dei est finis cuius; illius siquidem gratia, agunt agentia secundùm Arist: 1. phys: tex: 81. Et 2 de anima 34. Et natura entium, cui hæc bonitas communicatur, est finis cui Ex his ergo patet, quomodo sit intelligenda illa authorithas philosophi 2. phy: tex: 31. finem esse nobiliorem his, quæ sunt ad finem; conuenit namq; fini cuius: non autem fini cui, vniuersaliter. Primo modo, materia est propter formam, & corpus propter animam; secundo autem modo è conuerso, 2. phys: tex: com: 91 Itaq; illa sententia intelligenda est de fine principali.

Agens assimilat sibi passũ.

Par quoq; intelligendi ratio debetur vulgatæ illi sententiæ, qua vti solent philosophi, videlicet: agens naturale agit, vt assimilet sibi passum, hoc est, agit propter acquisitionẽ rei generandæ: non quidem tanquàm propter finem principalem, sed potiùs propter eũ, qui sub fine principali, ordine scilicet & pulchritudine vniuersi continetur. Nam forma rei generandæ, aut est æquè nobilis aut minùs. nõ minùs; quia imperfectum non est finis perfectionis: non æque, quia finis principalis est nobilior his, quæ ordinãtur ad ipsum.

Infinitũ quomodo est finis

Cùm ergo hæc ita se habeant; dicet aliquis, si finis, & ea, quæ sunt ad finẽ, naturæ conformitatem, proportionemq; habeant, quomodo Deus, cùm sit infinitus, earum potest, esse finis rerum, quæ finitæ determinatæq; sunt naturæ? Respondeo, duplicem esse finem: quendam certè rei, quæ est ad finem proportionatum: huiusmodi autem, vt illius perfectio acquiritur: veluti est sanitas ad ægrotum: quendam verò, rem, quæ est ad finem improportionabiliter excedentem, qui profectò non acquiritur, vt perfectio inhærens rei, quæ est ad finem; sed potiùs, vt aliqua finis similitudo, & hæc est diuina bonitas.

Obiectio.

Dices, si Deus improportionabiliter creaturam superat: nulla ergo dei ad creaturam potest esse

DEus est finis omnium.

Respon.

esse relatio, quòd est falsum. Respondeo, quòd si intelligas proportionem, aliquem determinatum excessum; sic absque dubio nulla potest esse proportio: siquidem finiti, ad infinitum nulla est proportio. Quòd si intelligas solam habitudinem; sic, absque dubio, inter Deum & creaturam potest esse relatio: qualis verò sit illa, videre poteris in 2. pymandri in tractatu de relationibus, ubi de hac materia abundè disputaui. Quæres, num homo aliquo modo sit finis creaturarum? etenim & omnium vltimus creatus, veluti vltimus creaturarum finis: & scriptura quoque hoc protestatur, omnia scilicet homini subdita esse: denique Mercurius in primo dialogo pymandri, tex: com: 1. huius libri: ait, quòd Deus omnia vsui concessit humano: & phylosophus ait, quòd nos quodammodo simus finis omnium. Dico, finem alicuius rei, bifariam intelligi posse: vel in quem res naturaliter tendit: vel quia ad ipsum res ordinatur, ex voluntate primi agentis, vt aliquam inde vtilitatem capiat: vtroque autem modo, homo videtur esse creaturarum finis. Et primo quidem modo, ex parte operis; omnia enim facta sunt propter hominem: elementa namque propter mixta, & mixta propter animalia; & animalia propter hominē: cœli & lumen, & motus propter generationem, generatio autem omnis propter hominem: angeli propter hominem, siquidem salutis hominis, omnes sunt administratorii spiritus. Denique, Deus factus homo, semen Abrahæ apprehendit, non autem angelos, vt omnium creaturarum quodammodo finem esse ostenderet. Ex parte etiam agentis; nam mundi pater & artifex, condens hominem, ait: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, vt præsit volatilibus, piscibus & iumentis: denique vniuersæ creaturæ præfecit: & omnium dominum constituit. Differenter tamen Deus est finis creaturarum & homo; diuina siquidem bonitas, est omnium rerum finis, sicut vltimum intentum ab agente; homo verò sicut id, ad cuius vtilitatem creaturarum ordo est conditus, atque distributus. Cæterum, Deus dicitur omnium finis nobilissimo modo; quia ipse propriè, & essentialiter est omnium finis, non autem denominatiuè finitus. Porrò, quoad rationem huius vltimi finis, eadem propemodum est omnium sententia; vnumquodque enim hunc finem, id est, suam perfectionem desiderat. in quo autem huius finis ratio inueniatur, multi abinuicem discrepant. Patet ergo, quomodo Deus agat propter finem.

Homo est finis creaturarum.

Quomodo sit finis.

Deus est finis, non tamen finitus.

CAP: II.

Deus est finis legis.

Eum esse omnis creaturæ finem, hactenus balbutiendo enodauimus, eundem quoque esse finem omnis legis aperire tentabimus, vt sic optimo ac verissimo iure appareat, Deum à sapientissimo Mercurio finem fuisse appellatum. De hoc autem negotio Paulus disputans ad Romanos cap: 10. sic locutus est: Christus est finis legis ad iustitiam omni credenti. Cæterùm, duplex est finis, consummationis scilicet, & perfectionis: Christus autem est finis perfectionis; quandoquidem in ipso est perfectio, & consummatio, siue complementum legis. Quamobrem loquens ad discipulos suos Matt: 5. ait: Non veni soluere legem, sed adimplere. Lex planè per Moysen data est, veritas & gratia per Iesum Christum facta est. Veritas namque impleuit vmbras legis: sanauit verò gratia infirmitatem naturæ. Christus meruit nobis spiritum sanctum, per spiritum sanctum diffusa est charitas in cordibus nostris, charitas verò adimpleuit legem: proinde ad Rom: 13. dixit, quòd charitas sit plenitudo legis. Et reuera, charitas efficit nos Dei filios, ac diuinæ naturæ consortes: Videte, inquit S. Ioannes in sua prima Canonica cap. 3. qualem charitatem dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur, & simus. Hæc autem charitas in nobis est de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Nequit autem esse cordis puritas, cui dominatur iniquitas. nec po-

Christus finis legis.

Charitas finis legis.

Deus est finis omnium.

nec potest esse bona conscientia animo, qui est sibi male conscius: nec potest esse fides non ficta, quæ non est à Deo inspirata, sed quam sibi confingit humana præsumptio. Charitas ergo est finis legis; præceptum namq; pro tota lege accepit, in qua triplicia præcepta, nempè moralia, iudicialia, & cærimonialia continentur: moralium namq; præceptorum finis, est charitas; siquidem moralia omnia, si à charitate, veluti à fine perfectissimo non moueantur; otiosa planè sunt, & casso labore agitantur. Iudicialium præterea finis, est ipsa charitas; nam quæ vera potest esse iustitia, si expers charitatis extiterit? Punit namq; iustitia, flagellat, deniq; mortis damno aliquos afficit, sed charitatis amore: ad bonum vtiq; eorum, qui tali pœna plectuntur. Ad aliorum exemplum, vt lauent vtiq; manus suas in sanguine peccatoris, ad iustitiæ maiestatem conseruandam, magnificandamq;. Deniq; cærimonialium finis, est etiam charitas; instar enim pij pædagogi nos erudiunt, vt Christum quæramus, cuius doctrina, charitas est, lex, veritas, vita, æternitas. Totius ergo legis plenitudo, est charitas. Dices, si finis præcepti est charitas: ex præceptorum ergo obseruantia gignitur. Sanè, vt dicit August: in Ioan: exponens illud euangelii: Si præcepta mea seruaueritis &c. Nemo ambigere debet, dilectionem præcedere in vnoquoq; obseruationẽ mandatorum; nam vnde præcepta seruet, is, qui non diligit? Quũ ergo dicit. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: ostendit non vnde dilectio generetur; sed potiùs, vnde monstretur, ac suas vires aperiat & ostendat: neq; enim ait: Si præcepta mea seruaueritis, dilectionem meam dabo vobis, sed manebitis (inquit) hoc est, ne putetis vos mansuros in dilectione mea, qua ego vocaui vos de mundo, nisi præcepta mea seruaueritis. Prius ergo ille dilexit, quàm nos præcepta illius seruaremus: falsum ergo est, quod Pelagius putat esse tenendum, nempè hominem sui fretum liberi arbitrii potestate, posse sine peccato viuere; quandoquidem bene viuere nequeant, qui Christum non habent: qui est via bene viuendi. Dices, si charitas in mandatorum obseruatione, locum subit efficientis: quomodo ergo finalis habere potest causæ rationem? Etenim efficiens, tempore præcedit finem. Adde, quòd charitas sit id, quod præcipitur: non est ergo finis præcepti. Sanè, si est id, quod præcipitur: quis ergo illius erit finis præcepti, quo charitas ipsa præcipitur? Dico, sicut hactenus dixi, causam efficientem, & finalem coincidere: Deus enim est principium omnium & finis. Quamob causam non ignorare oportet, duplicem esse finem: vnum quidem, quem causa efficiens producere intendit, vt potè sanitas, qui intenditur ab ambulante: alterum verò, quem causa efficiens, operando producere non intendit, sed alteri communicare: hoc autem modo idem est causa finalis & efficiens. Sic namq; Deus operatur nobiscum, opera nostra bona propter semetipsum: vt videlicet, suam nobis bonitatem communicet. Ex quo patet, quomodo bonorum operum principium, & finis, Deus sit: & sic soluitur primum argumentum. Ad 2. Dico, præcipi charitatis actum, finem verò illius, Deum esse, in quo per charitatem mens inhabitat, atq; quiescit: veluti in summo & beatifico bono. Quare dicere possumus, duplicem esse finem: vnum certè, quo quiescimus in Deo: alium autem, in quo quiescimus, qui est ipse Deus, id est, charitas creata, & increata. Deus, quoniam nostræ non est voluntatis opus, nobis nequaquam præcipitur; quippe cùm non detur præceptum aliquod, de eo, quod nostræ non subest potestati. Præcipitur autem nobis, vt in charitate, quæ est Deus, maneamus; sic enim manere, est nostri liberi arbitrii cœlitus adiuti. Charitas ergo creata & increata est finis; nec tamen duo fines, sed vnus vltimus finis, nempè charitas increata: de charitate autẽ increata, S. Ioannes in sua Canonica sic loquitur: Deus charitas est, cap: 5. de creata verò, S. Paulus ad Rom: 5. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sed dices, charitas est dei donum non omnibus datum: non est ergo actus humanæ potestati subiectus: non cadit ergo sub præcepto. Dico, actum charitatis esse bonum, ideoq; cadere sub præcepto; nam etsi voluntas non possit sibi charitatem infundere; cœlitus ta-

Finis moraliũ

Finis iudicialium.

Finis cærimonialium.

Charitas præcedit mandata.

Pelagij hæresis.

Charitas est efficiens, & finalis causa.

Duplex finis efficientis.

Finis quo, & in quo quiescimus.

Charitas increata, finis vltimus.

Qũo charitas cadat sub præcepto.

Deus est finis omnium.

Auguſt.

Gratia cooperans.

Charitatis actus ſemper manet.

Charitas nunquam excidit.

Epilogus.

men adiecta, per fidei initia, ad charitatem ſeſe diſponere valet. Reuera, aliud eſt donum dei, quod eſt virtus: aliud verò opus virtutis. Quemadmodum docet diuus Auguſtinus ſuper illum verſiculum. Feci iudicium & iuſtitiam: Virtutem (inquit) operatur Deus in nobis, ſine nobis: opus autem virtutis, cooperantibus nobis. Non igitur nobis præcipitur, vt ipſas virtutes nobis infundamus, ſed vt ipſarum opera exerceamus, idq́ per gratiam dei cooperantis: Faciam (inquit) vt in iuſtificationibus meis ambuletis quomodo? Auferendo à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis, ait Auguſt. de gratia, & libero arbitrio cap: 16. Et dabo vobis cor carneum, vnde faciatis. Itaq́, vt velimus, vt dicitur in eodem lib: cap: 12. Deus operatur in nobis, ſine nobis; ab ipſo enim noſtra præparatur voluntas: cum autem volumus, & ſic volumus, vt faciamus, nobiſcum cooperatur; ſine illo tamen, vel operante, vt velimus, vel cooperante cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Et ad Bonifacium lib: 4. Nos (inquit) ambulamus, nos obſecramus; ſed ille facit, vt ambulemus & obſecremus. Præcipitur ergo nobis opus virtutis, opem ferens nobis ipſe qui præcipit. Patet ergo, quonam modo totius legis finis ipſe Deus ſit, Chriſtus dominus, charitas increata, in qua requieſcit mens operantis per charitatem creatā. Dices, ſi res ita ſe habeat: charitatis ergo actus ſemper manet. Reſpondeo, quòd de actibus, atq́ habitibus virtutum, quæ theologicæ vocantur, non parua eſt inter præclariſſima ingenia controuerſia; quam modò in medium adducere non tentabo, cum non ſit præſentis, & loci, & ſpeculationis opus; proinde ſufficcerit, breuiter prępoſitæ obiectioni ſatiſfacere. Charitatis habitus manet in æternum, quia charitas eſt omniū donorum excellentiſſimum; quandoquidem ſit ſigillum ſummi regis, quo diſtinguuntur filij dei, à filijs ſathanæ: ipſa namq́ charitas transfert à ſiniſtra ad dexteram. Sanè, cùm habitus charitatis ſit habitus perfectus, quò magis ad finem ſuum acceſſerit; eò magis perficitur, & non deſtruitur. Abiecta ergo imperfectione, quæ erat in actu diligendi in via, habitus charitatis perficitur, & vltimam ſuam perfectionem conſequitur. Charitas nunquam excidit; quia ſcilicet manet poſt hanc vitam, perfectiori, ac nobiliori modo, propter rationem perfectiſſimam, quam tunc habebit cum ſuo obiecto, cum ſummo vtiq́ & perfectiſſimo bono. Non eſt autem illa Apoſtoli authoritas intelligenda (vt quidam volunt) charitas nunquam excidit, id eſt, habens charitatem non poteſt peccare; alioqui, quomodo in Apocalypſi quidam reprehenditur, quòd primam charitatem ſuam reliquerit? Amplius, quàmdiu viuimus, in peccatum mortale incidere poſſumus, atq́ ita à charitate excidere; peccatū enim cum charitate cōſiſtere nequit. Sanè, paruuli in baptiſmate donum charitatis accipiunt, quod nihilominùs in adulta amittunt ætate. Itaq́ patet, quomodo charitas maneat, & quomodo ſit finis legis, deniq́, quomodo ſanctus Pymander, eiuſdem verbum, ac Spiritus ſanctus ſint finis omnium, Deus vnus, æternus, benedictus in ſecula, qui mihi peccatori benedixit, vt tandem huic tertio Pymandri finem imponerem, apud Lucceolum die Mercurij ſancti. hora 16. 7. Aprilis 1574. vbi egi eccleſiaſtem hoc quadrageſimæ tempore, apud gentem deuotiſſimam.

Laus tibi ſancte Pymander, omnium bonorum principium, medium, & finis.

FINIS TERTII LIBRI.

INDEX

INDEX

Omnium quæ in hoc tertio libro continentur.

A.

D.

E.

De vno

F.

Formæ

H.

I.

L.

M.

Materia

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

V.

Oratio Hannibalis.

BENEDICTA *sit sancta veritas Pymander noster, Deus veritatis; qui fidelis est in omnibus verbis, & s..ctus in omnibus operibus suis: Ecce Domine veritatem dilexisti, & propter hanc veritatem tuam, qua dixisti te affuturum sperantibus in te, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi Gratias tibi ago sanctissime pastor noster, pater, lumen & vita nostra, qui dedisti mihi intelligentiam veritatis, & animum meum confortasti, vt scriberem sine labore, imò maxima cum animi letitia: idq; Domine purè & simpliciter propter veritatem tuam, quam dilexi, quam amaui, in q.. im credidi, cui me totum commito. Vale sancta veritas, pia in te sperantium mater, inexpugnabile scutum in te credentium.*

Finis.

Registrum. * A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sf Tt Vv Xx Yy Zz. Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll.
Omnes sunt Duerniones.

